

VE RI TAS

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 97ον

1906 — Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
Ἰωάννου Νικολαΐδου
1906

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1906

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ *(Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου)* **Πρόεδρος**
Γ. ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΣ *(Δικηγόρος)* **Ἀντιπρόεδρος**
Κ. ΠΕΤΑΛΑΣ *(Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ)* **Γενικὸς Γραμματεὺς**
Γ. ΠΙΣΣΑΣ *(Λογιστὴς τῆς Βιομηχανικῆς Τραπέζης)* **Ταμίας**
Μ. Ε. ΚΑΝΑΚΑΚΗΣ *(Δικηγόρος)* **α' Εἰδικὸς Γραμματεὺς**
Θ. ΓΟΥΣΚΟΣ *(Δικηγόρος)* **β' Εἰδικὸς Γραμματεὺς**

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Ν. ΓΙΑΝΝΗΚΩΣΤΑΣ *(Ὑποστράτηγος, πρώην Βουλευτὴς)*
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ *(πρώην Νομικὸς Σύμβουλος)*
ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΚΙΩΝ *(Ἀρεοπαγίτης)*
ΑΝΑΣΤ. ΣΤΟΥΠΗΣ *(Ἀρεοπαγίτης)*
Κ. ΜΑΝΙΑΚΗΣ *(Ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου)*
Ν. ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ *(Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ)*
ΣΤ. ΚΕΠΕΤΖΗΣ *(Τραπεζίτης)*
Γ. ΑΒΕΡΩΦ *(πρώην Βουλευτὴς)*
ΛΟΥΔ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ *(Συνδιευθυντὴς τῆς Ἀνατολικῆς Τραπέζης)*
ΜΙΧ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ *(Δημοτικὸς Σύμβουλος)*
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ *(Ὑφηγητὴς τῆς Φιλολογίας)*
ΠΕΤΡΟΣ ΣΑΡΟΓΛΟΣ *(Κτηματίας)*
ΙΩ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΡΑΣ *(Ἰατρὸς)*

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 97ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

1906

Καὶ ἄλλο ἔτος παρῆλθε. Διεγράφη ἀπὸ τῶν δέλτων τῆς ζωῆς τὸ ἔτος 1905. Ἐὰν δὲ ἐλαμβάνομεν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ κατ' αὐτὸ ὑφ' ἡμῶν ἐν Ἑλλάδι πεπραγμένα, ἠθέλομεν καὶ πάλιν εὑρεθῇ ἐν θλιβερᾷ ἀπορίᾳ. Ὡς κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, οὕτω καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν, ἡ ἐξέλιξις ἡμῶν, καὶ ὡς ἔθνους καὶ ὡς κράτους, ἐσημειώθη ἄνευ ἐνδιαφερόντων ἐπεισοδίων. Δὲν ἐξεδηλώθη καὶ πάλιν ἡ δραστηριότης ἐκείνη τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἡ ἀνησυχία, δι' ἧς κατορθοῦνται τὰ μεγάλα ἱστορικὰ ἔργα. Καὶ ἔχει ἀνάγκην τὸ ἑλληνικὸν δραστηριότητος, ἀνησυχίας πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ μεγάλου ἔργου,. τοῦ ἀτελοῦς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐναπολειφθέντος. Ἐν τούτοις ἡ ἀδράνεια ἐξακολουθεῖ. Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄλλοι λαοί, καὶ δὴ οἱ περίοικοι, ἁμιλλῶνται ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς προόδου, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὁσημέραι καταδείκνυται ἄτολμον, λιπόψυχον, ὡσεὶ καταβληθὲν ἐκ νόσου ἀνιάτου. Τὸ σφρῖγος ἐξέλιπεν. Ἡ δὲ Ἑλλάς, ὑπὸ τοιούτας συνθήκας διαβιοῦσα, ἀνήκει εἰς τὸ παρελθὸν μᾶλλον ἢ εἰς τὸ ἐνεστώς.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τί νὰ ἐλπίσῃ τις περὶ τοῦ μέλλοντος ;

Ἐξεφράσθησαν ἐπανειλημμένως εὐχαί, πλεῖσται ἐδόθησαν ὑποσχέσεις, περὶ συντάξεως, περὶ διοργανώσεως τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμὸς μάτην ἐξικετεύει συνδρομὴν παρὰ τῶν ἐν ἐλευθερίᾳ διαβιούντων. Οὐδεμία τοιαύτη πραγματική. Ἡ ἐλευθερία κατέστη διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους παρένθυρσος μαινάς, γοητεύουσα, ἀλλὰ καὶ ἐξαντλοῦσα τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ ἀναμάρτητον αὐτῆς, τοὺς προσκυνοῦντας τὸ εἴδωλόν της. Ὁποία στυγερὰ διάψευσις τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ ταλαιπωρουμένου Ἑλληνισμοῦ! Ἤλπισεν ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ἐγκαταστάσει τοῦ νέου ἐλευθέρου κράτους, ὅτι θὰ καθίστατο τοῦτο ὁ φωτεινὸς φάρος, ὅστις θὰ ἐφώτιζε καὶ θὰ καθωδήγει αὐτὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τὴν γενικὴν ἀπελευθέρωσιν. Φεῦ ! τὸ ἑλληνικὸν κράτος διέψευσε τὰς περὶ αὐτοῦ ἐλπίδας. Ἀπὸ ἀτοπήματος βαῖνον εἰς ἀτόπημα, ἀπὸ ὀλισθήματος εἰς ὀλίσθημα, περιῆλθεν εἰς δυσίατον κατάστασιν, μονονουχὶ εἰς παραλυσίαν.

Τίς θέλει τὸ ἀναστήσῃ ; Ποῦ εὑρίσκεται ὁ Παράκλητος, ὅστις θὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸ νέαν ζωήν, ἰσχύν, πεποίθησιν εἰς τὸν ἱστορικὸν δαίμονά του ; Ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ κευθμῶνος πότε θὰ ἐξέλθῃ, διὰ νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα τῆς Ἀναστάσεως ὁ ἐλευθερωτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ;

Οὐκ ὀλίγοι ἀπηλπίσθησαν. Οὐαὶ εἰς ἡμᾶς, ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀπελπισία αὐτή! Ἡ ἐθνικὴ τραγῳδία θέλει ἐξελιχθῇ τραγικωτέρα μέχρι καταστροφῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλπίδος. Καὶ ἐγράφη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς—Μακάριοι οἱ ἐλπίζοντες!

Ἂς ἐμφορηθῇ ἐξ ἐλπίδων τὸ ἑλληνικὸν γένος καὶ μετὰ πίστεως ἂς ἐξακολουθήσῃ τὸν ἱστορικὸν προορισμόν του. Ἂς προαλειφθῇ εἰς τὸν προσεγγίζοντα μέγαν ἀγῶνα.

Ἐμπρός! Ἐμπρός! Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ ψυχή.

Ἡ κραυγὴ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ἂς ἐξέλθῃ ἀπὸ τῶν σιωπηλῶν ἐρειπίων τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας. Ἀπὸ τῶν μελαγχολικῶν κευθμώνων τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῶν Πλαταιῶν, ἀπὸ τῶν ἀχνιζόντων ἀκόμη αἱματοβαφῶν ἐρειπίων τοῦ Σουλίου, τῆς Γραβιᾶς, τῶν Δερβενακίων, ἂς ἀναβιώσωσιν οἱ κλέφται καὶ οἱ ἁρματωλοὶ τῶν παρελθόντων αἰώνων. Καὶ ἐν τῇ νεκραναστάσει ταύτῃ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὁ Ὄλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος ἂς ἀνακράξωσι διὰ τῆς στεντορείας αὐτῶν σάλπιγγος πρὸς τοὺς πέραν ἀδελφούς, τοὺς ὑπὸ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ροδόπην, πρὸς τοὺς χειμαζομένους δαίμονας τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης : **Ἐλευθερία! Ἂς ἐξακολουθήσωμεν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος!**

Οἱ ἀλύτρωτοι ἀδελφοὶ θ' ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα, μίαν μόνην ἔχοντες ν' ἀπευθύνωσι παράκλησιν πρὸς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος: **Ἐδημιουργήθης διὰ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν αἱμάτων πάντων ἡμῶν. Ἀπόδος τὴν ὀφειλήν. Μνήσθητι τῶν ὑποχρεώσεών σου. Καθ' ἣν ὥραν σὺ κορυβαντιᾷς καὶ παραπαίεις, ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπόλλυται...**

Ἡ σωτηρία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἡ δύναμις, ἥτις θὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρὸν καὶ ἔντιμον;— **Ὁ Στρατός!..**

Ποῦ εἶνε ὁ στρατός ; Ποῦ εὑρίσκεται ὁ ἀρχηγός του, ὁ **ἔνοπλος προφήτης** *τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ;*

Ἴσως τὸν παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τὸ ἀνατέλλον ἔτος 1906.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ταύτην προσφωνῶ εἰς αὐτό: «**Ὡς εὖ παρέστης!**»

Ν. Καζάζης

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

Διάλεξις τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, κ. Νεοκλ. Καζάζη, ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ Πειραιῶς, τῇ 4 Δεκεμβρίου 1905, προσκλήσει τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ».

[Τὴν 4ην παρελθόντος μηνὸς Δεκεμβρίου, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 6 μ. μ. προσκληθεὶς ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Νεοκλῆς Καζάζης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας ταύτης, ἐξεφώνησεν ἐν τῷ αὐτόθι Δημοτικῷ Θεάτρῳ καὶ ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου τὴν ἀκόλουθον διάλεξιν, περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ζητημάτων.]

Κυρίαι καὶ Κύριοι!

Εἶνε δικαίωμα καὶ καθῆκον εἰς τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς νὰ μὴ ἀπασχολῶνται μόνον περὶ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν συμφέροντα, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ μέγα καὶ πάντας ἐνδιαφέρον συμφέρον, εἰς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος. Τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα δὲν δύνανται νὰ εὐοδωθῶσιν, εἰμὴ ὅταν προσελκύσωσι τὴν προσοχήν, τὴν μέριμναν καὶ τοὺς ἀγῶνας πάντων τῶν πολιτῶν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ πολῖται ἔταξαν φύλακας τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ συμφερόντων, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καταλείπωσι πᾶσαν τὴν μέριμναν εἰς τοὺς φύλακας τούτους, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν θεραπείαν τῶν κοινῶν πραγμάτων. Δὲν λέγω βεβαίως, ὅτι πρέπει νὰ καταλίπωσι τὴν ἰδιωτικὴν αὐτῶν ἐργασίαν. Ὄχι· διότι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου εἶνε νὰ συνδέσῃ ἐν ἁρμονίᾳ τὰ ἀτομικὰ καὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα. Ταῦτα μόνον δύναται ἓν ἔθνος, μία πολιτεία νὰ εὐδοκιμήσωσιν, ὅταν γνωρίζωσιν, ὅτι ἁπάντων τῶν πολιτῶν ὁ ὀφθαλμὸς ἐποπτεύει ἐκείνους, οἵτινες ἐτάχθησαν πρὸς φυλακὴν τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης, ἥτις λέγεται *Πατρίς*. Ἐὰν τοῦτο δὲν πράττωσιν οἱ ἐλεύθεροι λαοί, βεβαίως εἶνε ἀνάξιοι ἐλευθερίας.

Σεῖς οἱ κάτοικοι τῆς ἐργατικωτάτης ἑλληνικῆς πόλεως, ἀγαπητοὶ Πειραιῶται, ὑπὲρ πάντας τὸ γνωρίζετε. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐκ τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν ἔχω ἐκ τῆς μεθ' ὑμῶν ἐπικοινωνίας, πλέον ἢ ἅπαξ—καὶ δὲν ὁμολογῶ εἰς σᾶς τοῦτο κατὰ πρῶτον—ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμήσω τὸ φιλόπολί σας, τὸ φιλόπολι, συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτῶν ἔννοιαν. Τοιαύτη ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν.

Σᾶς ἔλεγον, ὅτι ἐτάξαμεν πάντες τοὺς φύλακας τῆς πολιτείας, τοὺς ἡγήτορας

τῶν κοινῶν πραγμάτων· οὐχ ἧττον ἔχομεν καθῆκον, ἐπαναλαμβάνω νὰ εἴπω, καὶ δικαίωμα νὰ παρακολουθῶμεν αὐτούς, νὰ ἐνισχύωμεν αὐτούς, νὰ τοὺς κεντρίζωμεν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ νὰ τοὺς ἐρωτῶμεν: τί ἐπράξατε; Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Ἔχομεν ἄρα καθῆκον καὶ ἡμεῖς, μὲ τὰς ἀσθενεῖς μας ἀτομικὰς δυνάμεις νὰ ἐργαζώμεθα, νὰ συντρέχωμεν ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐτάξαμεν λειτουργοὺς καὶ ἀντιπροσώπους τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας.

Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψει, κύριοι, καὶ ἐγώ, μὲ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις προσεπάθησα, ὡς γνωρίζετε, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν νὰ πράξω ὅ τι ἠδυνάμην πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τῆς Πατρίδος ἡμῶν, ἥτις ἐπανειλημμένως προσεβλήθη, ἐπετιμήθη, διὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ βαρυτέρας ἐκφράσεις, ἀπὸ τοὺς ποικίλους ἡμῶν φίλους· ἐξυβρίσθη δὲ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους ἐχθροὺς καὶ ἐσυκοφαντήθη. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶνε ἐπιβεβλημένον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔτυχον ποιᾶς τινος ἐμπιστοσύνης ἀπὸ μέρους πολιτῶν τινων Ἑλλήνων, νὰ σπεύσωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην, τὴν ἐθνικήν, ἵνα ἐργασθῶσιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ νὰ ἀμυνθῶσιν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

Τίνι τρόπῳ ἔπραξα τὸ ἐπιβεβλημένον τοῦτο καθῆκον, κύριοι, κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος, ἔλαβον ἀφορμὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ σᾶς τὸ ἀφηγηθῶ. Ἤδη, παρουσιαζόμενος ἐνώπιον ὑμῶν, ὀφείλω διὰ βραχέων νὰ σᾶς ἐκθέσω μερικὰς ἀντιλήψεις μου, μερικὰς ἐνεργείας μου, μερικὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας συνέλαβον περὶ τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων· νὰ σᾶς εἴπω τίνι τρόπῳ δυνάμεθα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ ἑλκύσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἡμετέρων ὁμοεθνῶν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ξένων. Λέγω τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ξένων. Πλέον ἢ ἅπαξ ἤκουσα κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἀπὸ διαφόρους ἀνθρώπους νὰ λέγωσι: «*Σᾶς ἀγαπῶμεν τοὺς Ἕλληνας, σᾶς συμπαθοῦμεν, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἐκτιμῶμεν*». Φοβερὰ ἐπιτίμησις, τὴν ὁποίαν πλέον ἢ ἅπαξ ἤκουσα. Διατί τοῦτο; Ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς εἴπω ἀμέσως, θὰ σκεφθῆτε καὶ θὰ κρίνητε κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον μερικοὶ φίλοι μας, γνωστοὶ ἐν Εὐρώπῃ, νὰ κηρύττωσι τὸ περίεργον τοῦτο δόγμα; «*Συμπαθοῦμεν τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐκτιμῶμεν*»,

Εἶχον μεταβῇ εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ νὰ συνεχίσω τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου ἐπελήφθην πρὸ διετίας. Εὗρον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν αὐτὴν κατάστασιν, κατ' ἐλάχιστον βελτιωθεῖσαν, τὰς αὐτὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας πρὸς ἡμᾶς. Ὅπου καὶ ἂν παρέμεινα περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον χρόνον, εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν Ἀγγλίᾳ, εἴτε ἐν Ἑλβετίᾳ, τὰ αὐτὰ περίπου πράγματα παρετήρησα. Ἐνέργειαι ἰσχυραί, μεγάλαι τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἀδιαφορία δὲ καὶ ἀδράνεια ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, ὅπως γνωρίζετε, βαδίζουσιν ἐπὶ σχεδίου, προδιαγεγραμμένου ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν, εἰργάσθησαν τίνι τρόπῳ ἀποτελεσματικῶς νὰ πείσωσι τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον, τὴν κοινὴν γνώμην, τὴν ἐπίσημον Εὐρώπην περὶ τῶν προθέσεων αὐτῶν, περὶ τῶν πόθων αὐτῶν, καί, ὅπως ὀνομάζουσι

τοὺς πόθους τούτους, περὶ τῶν δικαίων των. Προσεπάθησαν παντὶ τρόπῳ ν' ἀποδείξωσι διὰ ψευδῶν στατιστικῶν, δι' αὐθαιρέτων ἐθνογραφικῶν κατασκευασμάτων, ὅτι ὁ σλαυϊκὸς πληθυσμός, καὶ δὴ ὁ βουλγαρικός, ἐπικρατεῖ κατὰ τὰ πλεῖστα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἰδίᾳ δὲ ἔχει τὴν ὑπεροχὴν ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸς τοῦτο καὶ ἐδημοσίευσαν πλείονα τοῦ ἑνὸς συγγράμματα, ἐδημοσίευσαν ἐθνογραφίας, στατιστικάς, πάσας κατὰ μᾶλλον ἢ ἧττον βασιζομένας ἐπὶ ψευδῶν δεδομένων.

Ἀλλὰ τὸ περιεργότερον, τὸ φοβερώτερον ἀκόμη εἶνε, ὅτι κατώρθωσαν διὰ τῆς ἐπιμονῆς αὐτῶν νὰ κατηχήσωσι καὶ νὰ προσηλυτίσωσιν ἄνδρας ἐπιλέκτους ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης νὰ δημιουργήσωσι σωματεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστολὴ δὲν θὰ εἶνε ἄλλη ἢ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἐπικράτησιν τοῦ βουλγαρικοῦ κόσμου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.

Τοιοῦτο εἶνε, κύριοι, τὸ μέγα πανσλαυϊστικὸν πρόγραμμα ὑπό τινα ἔποψιν, ἀλλ' ὁσημέραι μεταμορφούμενον εἰς πανβουλγαρικὸν πρόγραμμα, καθ' ὅσον τουτέστιν ἡ Βουλγαρία χειραφετεῖται ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Εἰργάσθησαν κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας δεκαετηρίδας διὰ σατανικῆς μεθόδου, ὅπως ἀποδείξωσιν, ὅτι ἔχουσι τὴν ὑπεροχὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ Χερσονήσῳ, καὶ ὅπως ἐπίσης πιστοποιήσωσιν, ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν τυγχάνουσιν ἥττονες τῶν σλαυϊκῶν.

Ὅταν οἱ χθὲς καὶ πρώην ἄγνωστοι, οἱ Βούλγαροι τῆς Σόφιας, κατορθώνωσι νὰ δημιουργήσωσιν, ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ παραδείγματι, μέγα κομιτᾶτον, τὸ *Βαλκανικὸν* λεγόμενον, καὶ νὰ προσηλυτίσωσιν ἐν τῷ κομιτάτῳ τούτῳ ἄνδρας ἐπιφανεῖς, ἀποβλέποντας εἰς τὴν ὑπουργίαν, καὶ ἤδη καταλαβόντας τὸ ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον, σημαίνει ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰργάσθησαν μετὰ πολλῆς δεξιότητος. Ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Λονδίνου τὰ φιλελληνικὰ λεγόμενα κομιτᾶτα. Τί γίνονται ταῦτα; Μονονουχὶ διελύθησαν. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡμεῖς δὲν ἐφροντίσαμεν νὰ τὰ συντηρήσωμεν, νὰ τὰ ἐξωθήσωμεν πρὸς δρᾶσιν. Πῶς ἠθέλομεν συντηρήσῃ ταῦτα; Διὰ τῆς καλῆς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ τούτῳ κράτει πολιτείας. Καὶ σᾶς ἐρωτῶ αὐτὴν τὴν στιγμήν: Ὁποία εἶνε ἡ πολιτεία ἡμῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν; Ὁποίαν ἐμπιστοσύνην ἡ πολιτεία αὕτη καὶ ἐκτίμησιν ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἡμῶν φίλους; Δυστυχῶς οὐδεμίαν. Τούτου ἕνεκεν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν κατώρθωσαν νὰ προσηλυτίσωσι καὶ παραπλανήσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν οὐ σμικρὸν τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης.

Δὲν εἰργάσθησαν, οὔτε ἐργάζονται μόνον ἐν Λονδίνῳ· εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται ἐν Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, πανταχοῦ. Ὅταν παρεκάλουν, ἐν Γενεύῃ, ἐπὶ παραδείγματι, φίλον τινὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ διακεκριμένον δημοσιογράφον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων διὰ τῆς ἐφημερίδος του, ὅπως πλέον ἢ ἅπαξ ἔπραξε τοῦτο, μοὶ ἀπήντησεν εὐθαρσῶς: «Ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιλαμβάνομαι ἑκάστοτε πάσης εὐκαιρίας νὰ ὑπερασπίσω αὐτήν, ἔστω ἐνίοτε καὶ πλανωμένην καὶ παρεκτρεπομένην. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ λάβω σήμερον φανερὰ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, διότι ὁ βουλγαρικὸς ἀγὼν κατέστη δημοτικὸς ἐν Ἑλβετίᾳ, δὲν δύναμαι δὲ νὰ ἔλθω εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν συμπολιτῶν μου». Τοιαῦτα, κύριοι, μοὶ ἔλεγε πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐπιφανὴς φιλέλλην.

Ὁ βουλγαρικὸς ἀγὼν κατέστη δημοτικὸς ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ κατέστη τοιοῦτος διὰ τῶν μεγάλων ἀγώνων πάντων τῶν Βουλγάρων, εἴτε ἐπισήμων, εἴτε ἀνεπισήμων.

Ἔλαβον πλέον ἢ ἅπαξ ἀφορμὴν νὰ εἴπω: «*Ὅπου Βούλγαρος ἐκεῖ καὶ κομιτατζῆς*». Εἴτε ἐν Σόφιᾳ, εἴτε ἐν Μοναστηρίῳ, εἴτε ἐν Σέρραις, εἴτε ἐν Λονδίνῳ, εἴτε ἐν Παρισίοις ὁ Βούλγαρος εἶνε κομιτατζῆς, διότι παντοῦ ὁ Βούλγαρος εἶνε φιλόπατρις. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τοῦτο περὶ τῶν Ἑλλήνων; Δυστυχῶς ὄχι· καὶ τὸ λέγω μετὰ λύπης· δυστυχῶς ὄχι. Οἱ Ἕλληνες ἐπαγγέλλονται τὸν κοσμοπολίτην, οἱ Ἕλληνες ὑποκρίνονται τὸν ἀδιάφορον.

Εἰς τοιοῦτον σημεῖον περιήλθομεν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Τούτου δ' ἕνεκα δὲν διστάζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ φίλοι μας πολλάκις νὰ λέγωσι: «Σᾶς συμπαθοῦμεν, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἐκτιμῶμεν». Ἐν Λονδίνῳ, ἐν Παρισίοις, ἐν Γενεύῃ, ἐν Ρώμῃ, πανταχοῦ τοιαῦται ἰδέαι ἐπικρατοῦσι, καὶ πανταχοῦ μὲ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις, μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ χρόνου νὰ σᾶς ἀφηγηθῶ ταῦτα ἐν λεπτομερείᾳ, προσεπάθησα ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ καταπολεμήσω τὰς ἰδέας ταύτας, αἵτινες ἐκυκλοφόρουν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, αἵτινες δὲ μᾶλλον ἐπετάθησαν μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἐπαύριον τῆς φοβερᾶς ἐκείνης συμφορᾶς, μοὶ ἔγραφε φίλος ἐκ Νεαπόλεως, τοῦ ὁποίου ἐζήτουν τὴν συνδρομὴν ὑπὲρ ἐνισχύσεως τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία. Πρὸς τίνα νὰ ἀπευθυνθῶ ἐν Ἰταλίᾳ; Ὅλοι μᾶς ἐγκατέλιπον, διότι ὅλοι εἶνε μαζύ μας δυσηρεστημένοι. Πρὸ τοῦ πολέμου ἅπασα ἡ Ἰταλία εἶχε καταληφθῇ ὄχι ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ φανατισμὸν φιλελληνικόν· μετὰ ταῦτα ὅταν ἐδείξαμεν ὁποῖοι εἴμεθα, τότε οἱ πάντες μᾶς ἐγκατέλιπον, διότι ἠξίουν οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, διὰ νὰ μᾶς συμπαθήσωσι, διὰ νὰ μᾶς ἐκτιμήσωσι, νὰ ἴδωσι καὶ πάλιν νέας ἑλληνικὰς δάφνας, νέας ἑκατόμβας, νέον Μεσολόγγι, νὰ ἴδωσι νέον Χάνι τῆς Γραβιᾶς, νέα Δερβενάκια, καὶ θὰ ἐβλέπετε κατὰ πόσον ἡ δημοσία γνώμη τῆς Εὐρώπης ἤθελεν ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων, ὅσον αὗται καὶ ἂν ἐλαύνωνται ὑπὸ ἰδιαιτέρων συμφεροντολογικῶν σκοπῶν. Ἰδού, κύριοι, ποῦ ἔγκειται ἡ ἀλήθεια. Πολλάκις ἀκούω νὰ λέγωσιν: «Ἠλευθέρωσεν εἰς τὰ 1827 ἡ Εὐρώπη ἓν τμῆμα τῆς μεγάλης Πατρίδος, ἀπήλλαξεν Ἕλληνας ἀπὸ τὴν τυραννίαν, χάρις εἰς τὸν Παρθενῶνα, εἰς τὸ Θησεῖον, χάρις εἰς τὰ μεγάλα μνημεῖα τῆς προγονικῆς εὐκλείας».

Δὲν εἶνε ἀληθὲς τοῦτο.

Μᾶς ἐλευθέρωσεν ἡ Εὐρώπη, χάρις εἰς τὸ Μεσολόγγι, χάρις εἰς τὸν δαυλὸν τοῦ Κανάρη, εἰς τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Μπότσιαρη. Ἐξηγέρθη ἡ δημοσία γνώμη τῆς

Εὐρώπης ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων, αἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἀναγνώσατε ὅλα τὰ συγγράμματα, τὰ ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ φιλελευθέρων τε καὶ συντηρητικῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δὲν ἀναφέρονται τὸ παράπαν εἰς τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα· ἀναφέρεται ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμός, ὁ Ἑλληνισμὸς ὁ μαχόμενος, ὁ μαρτυρῶν, ὁ πολεμῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Αὕτη εἶνε ἡ ἀλήθεια. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σᾶς λέγουσιν: «Εἶνε περιττὴ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις. Ἡ Εὐρώπη θὰ μᾶς δώσῃ, ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμὴ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνατολικοῦ, ὅ τι νομίζει ὅτι μᾶς ἀνήκει,» δὲν σᾶς λέγουσι τὴν ἀλήθειαν, σᾶς προτρέπουσιν εἰς τὴν αὐτοκτονίαν. Ἡ Εὐρώπη θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τοὺς ἰσχυρούς, ὧν τὸ δίκαιον, δηλαδὴ τὴν ἰσχύν, θὰ σεβασθῇ. Εἷς ἐκ τῶν ἡμετέρων φίλων, ἔγκριτος πολιτικός, γερουσιαστής, ἐὰν θέλετε, μοῦ ἔλεγεν: «Ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὅσον καὶ ἂν σᾶς ἀγαπῶμεν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε λυθῇ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἡ Εὐρώπη θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ, διότι οἱ Βούλγαροι ἐδημιούργησαν ζήτημα βουλγαρικὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Σεῖς ἀδιαφορεῖτε». Τί ἔπρεπε νὰ πράξωμεν λοιπόν; Πρωτίστη ἐκ τῶν μεριμνῶν ἡμῶν ἦτο νὰ συνταχθῶμεν ὅλοι, νὰ συνεννοηθῶμεν, νὰ ἐπιβληθῶμεν πρὸς καταρτισμὸν Στρατοῦ, ἔστω καὶ μὲ θυσίας τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν, καὶ δὴ τῶν λεγομένων πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν.

Αἱ πολιτικαὶ ὑπηρεσίαι πρέπει βεβαίως νὰ μένωσιν εἰς τὴν θέσιν των τὴν προσήκουσαν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ δαπανᾶται τὸ χρῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὲρ ἀργομίσθων, δὲν εἶνε πρέπον ν' ἀπορροφᾶται ὁ ἱδρὼς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς δημιουργίαν θέσεων, αἵτινες οὐδένα ἄλλον ἔχουσι σκοπὸν παρὰ τὴν ἐνίσχυσιν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φατρίας.

Ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια: Τί ἐπράξαμεν, ἔστω καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν, ὁπότε ὁ κίνδυνος ἐξεδηλώθη φοβερώτερος; Οὐδέν, κύριοι! Ὅσοι ἐζήτησαν στρατιωτικὴν σύνταξιν, ἐθεωρήθησαν ἰδεολόγοι. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐψηφίσθησαν ἓν ἢ δύο νομοσχέδια ταμιευτικὰ ὑπὲρ τῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ μέλλοντος. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἤρχισαν ἤδη νὰ παραγγέλλωνται μερικὰ ἀντικείμενα ὁπλισμοῦ. Ἀλλὰ ποῦ εἶνε ὁ Ἕλλην στρατιώτης; Οὐδαμοῦ βλέπω αὐτόν. Τὰ δημόσια καταστήματα τῶν Ἀθηνῶν φρουροῦνται ἀπὸ ναύτας! Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τῆς προχθὲς εἰσήχθη εἰς ἐνέργειαν ὁ νέος στρατολογικὸς νόμος, ὅτι πολλοὶ στρατιῶται, περισσότεροι δηλαδὴ τῶν προηγουμένων, θὰ καταταχθῶσιν. Ἀλλὰ ποῦ εὑρίσκονται οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἐκγυμνάσωσιν; Ἐρωτήσατε. Πανταχοῦ ἀλλοῦ, ἐκτὸς τῶν στρατώνων. Διατελοῦσιν ἅπαντες ἀπεσπασμένοι εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὑπηρεσίαν. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νομίζετε, ὅτι δύναται νὰ συνταχθῇ στρατός; Βεβαίως ἀλάστωρ δαίμων, κύριοι, μᾶς καταδιώκει. Βεβαίως φοβερὰ ἐριννὺς μᾶς ἐπιβουλεύεται. Ἠδυνάμεθα, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ παθήματα, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἐκ τῶν ξένων λαῶν διδάγματα να προσπαθήσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συνταχθῶμεν ὅσῳ τὸ δυνατὸν εἰς

ἀξιόμαχον στρατιωτικὴν δύναμιν, διὰ νὰ καταστῶμεν σεβαστοί. Τί ἐπράξαμεν; τί πράττομεν; Οὐδέν. Ἡ ἐπανάστασις ἡ κρητικὴ τοῦ 1866, τὰ κατ' αὐτὴν ἐπακολουθήσαντα ἔπρεπε νὰ μᾶς διδάξωσι κατὰ τίνα τρόπον ἠδυνάμεθα νὰ συνταχθῶμεν εἰς κράτος ἰσχυρόν, εἰς κράτος στρατιωτικόν. Οὐδὲν ἐπράξαμεν. Ἐλογοκοπήσαμεν μόνον. Παρῆλθεν ὁ καιρός, καὶ αἰφνιδίως ἐν ἔτει 1877 ἐκαλεῖτο καὶ πάλιν ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ εἴπῃ τὸν λόγον του, νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαιά του.

Πάντες οἱ περίοικοι λαοὶ ἐκινήθησαν. Ἡμεῖς ἠδρανοῦμεν. Καὶ πότε ἐκινήθημεν; Μετὰ τὴν φοβερὰν συμφορὰν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ ἐξεγερθῇ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του. Δυστυχῶς πολὺ ἀργά, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ ἓν ἢ δύο συντάγματα τοῦ Στρατοῦ νὰ ὑπερβῶσι τὰ σύνορα, διὰ νὰ τὰ ἀνακαλέσῃ μετὰ 24 ὥρας.

Τοιαύτη ὑπῆρξε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἡ ἑλληνικὴ πολιτική.

Ἡ ἀδρανὴς καὶ ἀνερμάτιστος, ὅσον καὶ ἐγκληματική, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐθνικὴ πολιτικὴ ἔσχε θλιβερὰς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν συνεπείας. Μονονουχὶ ἠμφισβητήθησαν εἰς ἡμᾶς προαιώνια ἐπὶ ἑλληνικῶν χωρῶν δίκαια, καὶ ἂν ἀπηλαύσαμέν τι βραδύτερον, ὅταν συνῆλθον ἐν Βερολίνῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης καὶ συνδιεσκέφθησαν περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ ζητήματος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐργασίαν, ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὴν εὐγενῆ μέριμναν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ πολιτική, πρωτοστατοῦντος τοῦ ἐξόχου τῆς Γαλλίας πολίτου, τοῦ Γαμβέττα. Ἡμεῖς δὲν εἴχομεν τὸ δικαίωμα νὰ παρουσιασθῶμεν ἐν τῷ Συνεδρίῳ, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μᾶς συνεβούλευον νὰ μείνωμεν ἥσυχοι, διότι θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει τὰ δικαιώματά μας, αὐτοὶ ὑστερώτερον χλευαστικώτατα μᾶς ἔλεγον: «Τί ζητεῖτε; τί ἐπράξατε, διὰ νὰ ἔρχησθε μὲ ἀπαιτήσεις;» Ἀλλὰ τὸ πάθημα ἐκεῖνο δὲν μᾶς εἶχε συνετίσῃ δυστυχῶς. Κατεκυρώθη ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας καὶ τῇ ἐπινεύσει τῆς Ἰταλίας, ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου. Τί ἔπρεπε νὰ πράξωμεν; Ἔπρεπε μὲ ὅ τι εἴχομεν καὶ μὲ ὅ τι δὲν εἴχομεν νὰ δημιουργήσωμεν παραχρῆμα στρατόν, ἔστω καὶ ὀλιγάριθμον. Δὲν τὸ ἐπράξαμεν. Περιεμένομεν καὶ πάλιν τὴν μεγάλην δωρεὰν τῶν Δυνάμεων. Ἀλλ' ἐὰν εἴχομεν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἵνα χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχετικοῦ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου πρωτοκόλλου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεδικάζετο εἰς ἡμᾶς ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία, θὰ εἴχομεν ἤδη καταλάβῃ καὶ τὴν Λάρισσαν καὶ τὰ Ἰωάννινα. Ἀλλὰ περιμένομεν τὰ πάντα ἀπὸ τοὺς διπλωματικοὺς συνδυασμούς. Καὶ εἴδομεν ποῦ κατέληξαν οὗτοι· εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἐλασσῶνος. Δὲν ὠφελήθημεν καὶ πάλιν ἐκ τῶν παθημάτων· ἐνομίσαμεν ὅτι ἐλύσαμεν τὸ ἐθνικὸν ζήτημα καὶ ἐπεδόθημεν εἰς τὴν ῥαστώνην, εἰς τοὺς κομματικοὺς διαπληκτισμούς, εἰς οὐδὲν γενναῖον. Ἐν Βουλγαρίᾳ ὅμως κατὰ

τὸ διάστημα τῶν 5—6 ἐτῶν δὲν ἐκάθευδον, δὲν ἠδράνουν· εἰργάζοντο,καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας των ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ἐν ἔτει 1885. Ἡ Εὐρώπη εἶδεν ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τετελεσμένον γεγονὸς καὶ τὸ ἐπεκύρωσεν. Ἀλλ' ἐὰν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἴχομεν ἡμεῖς στρατὸν συντεταγμένον καὶ κατελαμβάνομεν ἀμέσως τοὐλάχιστον τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὰ ὁποῖα εἴχομεν περισσότερα δικαιώματα, παρ' ὅσα οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, βεβαίως ἡ Εὐρώπη θὰ ἔλεγε: τετελεσμένον γεγονός. Διότι ἡ πολιτική, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία, ἀναγνωρίζει μόνον τὰ πράγματα.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐσυνετίσθημεν. Ἐξηκολούθησεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει ὁ αὐτὸς κομματικὸς ἀγών, αἱ αὐταὶ διαμάχαι, αἱ ἀτελεύτητοι, αἱ ὁποῖαι εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπουσι παρὰ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν κομματικῶν συμφερόντων. Καὶ βραδύτερον, κατόπιν πολιτικῆς κραιπάλης, ὕστερον ἀπὸ ἀτιμωτικὴν χρεωκοπίαν, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν τὰς συμπαθείας τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς κηρύξεως τόσον ψευδοῦς πολέμου, τοῦ πολέμου ἐκείνου τοῦ 1897, ὁ ὁποῖος ἔμελλε πράγματι, ὅπως πλέον ἢ ἅπαξ ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ εἴπω, νὰ μᾶς ἐξευτελίσῃ, νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ἐλεεινοὺς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐστερημένους πάσης τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας. Ἔχουσιν ἢ δὲν ἔχουσι δίκαιον οἱ Εὐρωπαῖοι λέγοντες: «Σᾶς συμπαθοῦμεν ὅπως δήποτε χάριν τῶν ἐνδόξων ὑμῶν προγόνων, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἐκτιμῶμεν; Οἱ Ἕλληνες ζητοῦσι νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἀπὸ τῆς συμπαθείας, τὴν ὁποίαν ἀπολαύουσι παρ' ἡμῶν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν μέλλον. Ἀλλ' ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα κατορθοῦνται διὰ τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως τῶν λαῶν· δὲν παρέχονται δωρεάν». Αὕτη εἶνε ἡ λογικὴ τῶν πραγμάτων.

Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν ἀπωλέσαμεν τὴν Ἤπειρον κατὰ τὸ ἔτος 1881, ὁ τότε ἐν Ἀθήναις παρεπιδημῶν Στίλμανν, ἀνταποκριτὴς τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου, ἔγραψε, μὲ ὅλας τὰς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν συμπαθείας του, θλιβερωτάτην ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην: «Ἀπελπισία διὰ τοὺς Ἕλληνας· οὐδέποτε θὰ ἀποτελέσωσι κράτος. Ὡς ἄτομα εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιόλογοι· ἀλλ' ὡς κράτος ἡ Ἑλλάς, ὡς δύναμις ἑνιαία δὲν εἶνε, οὔτε θὰ καταστῇ ποτέ». Καὶ παρουσιάζει τοὺς Ἕλληνας τοῦ μέλλοντος μὲ τὰ εἴδη ἐκεῖνα τοῦ τείου, τὰ ὁποῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ μὲν δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι ποτὸν ἀξιόλογον, εὔγευστον· ὅταν ὅμως ἑνωθῶσι μὲ ἄλλα εἴδη τείου, δύνανται νὰ προσδώσωσιν εἰς τὸ μίγμα τοῦτο ζωηρὸν χρωματισμὸν καὶ νὰ καταστῶσιν εὔγευστα. «Τοιοῦτοι, λέγει, ἔσονται οἱ Ἕλληνες τοῦ μέλλοντος· θὰ διαπρέπωσιν ὡς ἐπιστήμονες, ἔμποροι, τραπεζῖται, ἀλλ' ὡς πολιτικοὶ ἄνδρες, ἰσχυρὸν κράτος δὲν θὰ κατορθώσωσι νὰ δημιουργήσωσι, πλεῖστοι δὲ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἄλλων κρατῶν θὰ στρατολογῶνται ἐκ τῶν Ἑλλήνων.» Εἶνε ψευδὲς ἆρά γε τοῦτο; Δὲν εἶνε φοβερά, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴ κατηγορία; λάβετε ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσητε τί συμβαίνει ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Ῥωμουνίᾳ, καὶ θὰ ἴδητε, ὅτι πλεῖστοι τῶν πρωταγωνιστούντων σήμερον πολιτικῶν ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν εἶνε

ἀπηλπισμένοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι παρεδόθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κρατῶν τούτων. Αὕτη εἶνε ἡ ἀλήθεια. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην, δὲν προσελκύει πλέον τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ συναγωνισθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἰδεώδους.

Ἂς ἀφήσωμεν τὸ παρελθὸν καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ ἐνεστώς. Τί πράττομεν ἡμεῖς σήμερον, καθ᾿ ἣν στιγμὴν κινδυνεύει ἴσως ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ὑπόστασις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ διὰ τῶν λεγομένων μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι ἤδη ἤρξαντο ἐπιβαλλόμεναι ἐν Μακεδονίᾳ, προοιωνίζεται δὲ ὅτι πολὺ γρήγορα θὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐν Θράκῃ; Τί πράττομεν; Ποία ἡ δεδομένη, ἡ θετική, ἡ λελογισμένη ἡμῶν ἐνέργεια; Οὐδεμίαν βλέπω τοιαύτην. Βλέπω μόνον, ὅτι εἰς τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας στρατοπεδεύει βουλγαρικὸς στρατὸς 200,000 τοὐλάχιστον ἀνδρῶν, καλῶς συντεταγμένων. καὶ ἂν δοθῇ τὸ πρόσταγμα νὰ εἰσέλθωσι, καὶ ἐὰν τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἐπιβληθῇ ἀπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰσχυρὰν πολιτείαν, ἡ ὁποία σκέπτεται, ὅτι δύναται νὰ δημιουργηθῇ κράτος βουλγαρικὸν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἡμεῖς τί θὰ πράξωμεν τότε; Σᾶς ἐρωτῶ· διότι ἡ Εὐρώπη φρονεῖ αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶνε ἡ μόνη ὑπάρχουσα δύναμις ἐκ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ τάξιν, ἀσφάλειαν, εὐνομίαν, εὐημερίαν.

Ἰδού, κύριοι, πῶς σκέπτονται, καὶ πῶς φρονοῦσι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης. Ἐμελετήσατε ἴσως, καὶ ἐπράξατε τοῦτο χωρὶς στενοχωρίαν, ἐμελετήσατε τὸν φοβερὸν λόγον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας Πετκώφ; Δὲν γνωρίζω πόσοι ἐξ ὑμῶν τὸν ἀνέγνωσαν καὶ πόσοι ἐσκέφθησαν ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ πόσον δὲν ᾤκτειραν τὰ κακὰ ἡμῶν πράγματα! Ἰδού, κύριοι, τί λέγει ὁ Πετκώφ. Δὲν εἶνε μέγας πολιτικός, δὲν εἶνε μέγας διπλωμάτης· εἶνε ἁπλοῦς Βούλγαρος, ἀλλ᾿ αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται ὡς ἀληθὴς φιλόπατρις. Ἐπαναλαμβάνω αὐτολεξεὶ τὰ ὑπ᾿ αὐτοῦ ρηθέντα ἐν τῇ βουλγαρικῇ Βουλῇ:

«Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὴν Βουλγαρίαν Βέλγιον, παρεβίαζον τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας, εἰς τὰς ὁποίας εὑρισκόμεθα ὡς κράτος. Ἓν Βέλγιον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου εἶνε οὐτοπία. Ἡ Βουλγαρία πρέπει νὰ καταστῇ ἡ ἄλλοτε Πρωσσία, ὁπότε ἐπάλαιε διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν γερμανικῶν ἐθνικοτήτων, ἰσχυρὰ ἀλλὰ φιλειρηνικὴ ἐπικράτεια. Διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης θέλει δημιουργηθῇ τὸ μέγα βουλγαρικὸν κράτος». Τοιοῦτον εἶνε τὸ πρόγραμμα τῆς Νέας Βουλγαρίας. Ποῖος ἐκ τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἤθελεν ἀποτολμήσῃ νὰ ἐκστομίσῃ τοιοῦτον λόγον; Δὲν βλέπω οὐδένα, καὶ ἐὰν ἠδύνατό τις ν᾿ ἀποτολμήσῃ νὰ εἴπῃ τοῦτο, ἠδύνατό τις πονηρότερος νὰ ἀποκριθῇ: «Μὲ ποίας δυνάμεις καὶ μέσα δύνασαι νὰ πραγματοποιήσῃς τὸ πρόγραμμα τοῦτο; Μὲ τοὺς 2000 ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ, τοὺς εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας εὑρισκομένους;» Περὶ ἁπλῶν στρατιωτῶν, ὅπως γνωρίζετε, δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος. Τοιαύτη ἡ κατάστασις ἡμῶν. Ἀλλὰ τοιαύτη δὲν εἶνε ἡ κατάστασις τῶν Βουλγάρων, ἢ τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Σέρβων. Ἅπαντες οὗτοι

οἱ λαοὶ σκέπτονται τίνι τρόπῳ δύνανται νὰ δημιουργήσωσι μεγάλην Πατρίδα, νὰ πραγματώσωσι τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἰδέαν. Ἐὰν ζητήσητε ἀπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν ἐν τῇ Βουλῇ συνεδριάζοντα νὰ ὑψώσῃ φωνὴν ἰσχυράν, φωνὴν ἱκανὴν ν' ἀκουσθῇ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος,ὑπὲρ στρατιωτικῆς συντάξεως, θὰ σᾶς εἴπῃ: «Δὲν ἔχετε σεῖς τὸ μονοπώλιον τῆς φιλοπατρίας· ἡμεῖς ἐδῶ τὸ ἔχομεν, ἡμεῖς ἐδῶ οἱ ἀντιπρόσωποί σας». Καὶ τί ἔγεινε μέχρι τοῦδε; Οὐδὲν δυστυχῶς. Ἀγνοοῦμεν καὶ δὲν θέλομεν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιβληθῶμεν, ἐν ὅσῳ δὲν συνταχθῶμεν, ἐν ὅσῳ δὲν συνενωθῶμεν καὶ ὀργανωθῶμεν στρατιωτικῶς. Οὐδεὶς ἐν τούτοις δικαιοῦται ν' ἀμφισβητήσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ δίκαιον τῆς μερίμνης, ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ κραυγάζωμεν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. «*Δημιουργήσατε στρατόν· ἄνευ στρατοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀπώλετο!*»

Ἐὰν ὑπάρχῃ δύναμις, κύριοι, ὅπως γνωρίζετε, σεῖς οἱ ἀγαπητοὶ Πειραιῶται, οἱ ὁποῖοι διατελεῖτε ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν μεγάλων καὶ ἡρωικῶν σκέψεων τῶν δύο δεδοξασμένων ναυάρχων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Μιαούλη, ἐὰν ὑπάρχῃ σκέψις καὶ ἐθνικὴ ἐνέργεια πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἂν ὄχι πρωτίστως, ἔπρεπε νὰ σκεφθῶμεν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ἀξιόμαχον στόλον. Ἐρωτῶ καὶ πάλιν: «Ποῦ εὑρίσκεται ὁ ἑλληνικὸς στόλος;» Πουθενά,πουθενά. Δὲν σκοπεύω νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ναυτικὴν κωμῳδίαν τοῦ 1897, δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ χρόνος· ἄλλως ἤθελον ἀδικήσῃ καὶ τὴν μνήμην σας καὶ τὴν νοημοσύνην σας. Ἡ μεγάλη στιγμὴ εὗρεν ἔκφυλον γενεάν. Ὁ ἐθνικὸς στόλος, ὅπως καὶ ὁ στρατὸς ἡσύχαζον. Οἱ Ἕλληνες ἅπαντες ἠτιμάζοντο, ἀλλ' ὁ στόλος δὲν ἐνόει νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ στόλος ὁ ἑλληνικὸς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνεργείας. Δὲν ἐννοήσαμεν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν νὰ πραγματώσωμεν τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε εἴπῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: «Μόνον μὲ τὰ ξύλινα τείχη θέλετε σωθῇ». Μετεβλήθησαν ἀρά γε αἱ συνθῆκαι ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐθριάμβευε τὸ ἑλληνικὸν γένος; Βεβαίως δὲν μετεβλήθησαν.

Ἡ ἑλληνικὴ χώρα ἔκπαλαι πλέει, οὕτως εἰπεῖν — ἐπιτραπήτω μοι ἡ μεταφορὰ αὕτη — ἐπὶ τῶν κυμάτων, καὶ οἱ Ἕλληνες προώρισται νὰ γράφωσι τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν κυμάτων, ἐπὶ τῶν ξυλίνων τειχῶν τοῦ δελφικοῦ θεοῦ.

Ἐὰν ὑπάρχῃ σήμερον ἐμπορικὸς στόλος ἐν Ἑλλάδι, οὗτος δὲν ὀφείλεται τὸ παράπαν εἰς τὴν συνδρομήν, τὴν ὁποίαν παρέσχε τὸ Κράτος, ὀφείλεται εἰς τὴν μεγαλόψυχον, εἰς τὴν γενναίαν πρωτοβουλίαν ὀλίγων ἰδιωτῶν.

Ἐνῷ λοιπὸν ὡς ἰδιῶται, ἐν διαστήματι μιᾶς δεκαετίας, κατόπιν τῶν καταστροφῶν, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐθαυματούργησαν εἰς πάντα ἐλάχιστοι ἄνθρωποι, τί δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν, ἐὰν εἴχομεν μίαν δύναμιν, πολιτικὴν λεγομένην, ἡ ὁποία νὰ λάβῃ ὡς πρόγραμμα τῆς ἐργασίας της τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ στόλου; Ὅταν λαλῶμεν περὶ ἐθνικῶν τροπαίων κατὰ θάλασσαν, δὲν περιοριζόμεθα, ὅπως ἠξεύρετε,

μόνον εἰς τὰς νίκας τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης· ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν νεωτέρων τῆς Ἑλλάδος ἐνδόξων ἡμερῶν. Ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κανάρη, ὅλων ἐκείνων τῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι ἐξέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῶν θαλασσίων αὐτῶν κατορθωμάτων. Σήμερον τί δυνάμεθα νὰ ἐπιδείξωμεν κατόπιν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὅλων ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐποποιΐας τοῦ 1821; Οὐδέν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐν μακαριότητι ἀναπαυόμενος εἰς τὰ νερὰ τῆς Σκιάθου ἀπραγμονῶν. Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς ναυτικῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς. Φεῦ! εἰς τὰ νερὰ ταῦτα πρὸ ἐνενήκοντα μόλις ἐτῶν, ἐδημιουργεῖτο ὁ περιβόητος ἐκεῖνος ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιάννη τοῦ Σταθᾶ καὶ τοῦ Νικοτσάρα, ἐμποιήσας τρόμον καὶ φρίκην εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στόλον! Πῶς μετεβλήθησαν οἱ καιροί!...

Λυποῦμαι, κύριοι, σφόδρα, διότι ἦλθον ἐνώπιον ὑμῶν νὰ παραστήσω τοιοῦτον τραγικὸν ὅσον καὶ θλιβερὸν πρόσωπον, νὰ σᾶς παρουσιάσω τοιαύτην εἰκόνα καταστροφῆς. Καὶ τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ σᾶς εἴπω, ἐὰν δὲν θέλετε, παρὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής; Καὶ τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ παραστήσω ἢ εἰκόνα καταστροφῆς, ὅταν βαίνωμεν πρὸς καταστροφήν; Ὄχι· δὲν ἦλθον ἐδῶ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶνε περίδοξον· ὄχι. Δὲν ἦλθον νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι ἅπαντες οἱ Ἕλληνες εἶνε ἐπιφανεῖς.

Ἦλθον νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι κινδυνεύομεν νὰ ἀπολεσθῶμεν, ἐν ὅσῳ ἐξακολουθοῦμεν νὰ διατελῶμεν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς καχεξίας· ἔρχομαι εἰς σᾶς τοὺς Πειραιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθητε διὰ τῆς τιμίας ἐργασίας, νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, ὅπως δημιουργεῖ τὰ ἄτομα ἡ ἀτομικὴ ἀφοσίωσις, οὕτω δημιουργεῖ καὶ τὰ κράτη ἡ ἀτομικὴ ἐργασία, ἔστω καὶ ὀλίγων ἀνδρῶν. Ζητοῦμεν ἀτομικὴν ἐργασίαν. Τίποτε περισσότερον. Ὅταν ὅλοι οἱ ἀτομικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐνέργειαι συγκεντρωθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτό, τότε θὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὸ κράτος, ἵνα καταδείξωμεν εἰς αὐτό, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν ἀποστολήν του, τὰ ἱστορικά του καθήκοντα. Ἐπεθύμουν πολλοὶ ἴσως νὰ ἔλεγον αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὅτι ἔχομεν ἰσχυροὺς φίλους· ἐγὼ δὲν βλέπω ἄλλο παρὰ καταστροφήν, βλέπω μίαν τραγῳδίαν, ἀπειλήν, ἡ ὁποία κατέρχεται ἀπὸ βορρᾶ, διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν χάρτην ἐκεῖνον τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Ἰδοὺ ἐγὼ τί βλέπω· ἰδοὺ ποῖον εἶνε τὸ ὅραμά μου τραγικώτερον, φοβερώτερον ἀπὸ τὰς ὀπτασίας τοῦ Ἰεζεκιήλ. Μελετήσατε καὶ θὰ ἴδητε καὶ σεῖς πάντες αὐτὸ τὸ ὅραμα. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὅταν διατελῇ ἡ ἡμετέρα χώρα, ὅταν κινδυνεύῃ νὰ ἀπολεσθῇ τὸ ἀλύτρωτον γένος, ἔχομεν καθῆκον, τοὐλάχιστον ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι, νὰ συνταχθῶμεν, κύριοι, νὰ ἐπιβληθῶμεν, νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰ κοινά: «Ἀκολουθήσατε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, πρωτοστατήσατε ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἀπολυτρώσεως, πάντες θέλουσι σᾶς παρακολουθήσῃ ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ μεγάλου σκοποῦ. Μιμηθῆτε τοὐλάχιστον τὸν Πετκώφ, ὁ ὁποῖος μετὰ πεποιθήσεως κραυγάζει, ὅτι ἐννοεῖ τὴν Βουλγαρίαν νὰ τὴν καταστήσῃ Πρωσσίαν.»

Ἰδοὺ τί ἔχομεν καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ ἐπιφωνήσωμεν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν ὑφ' ἡμῶν ἡγήτορες τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

Τοιαῦτα πάντα, κύριοι, εἶπον ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐν Ἀθήναις. Ἦλθον νὰ τὰ εἴπω ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἔρχομαι μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἤθελον τύχῃ ἀκροάσεως. Γνωρίζω τὴν φιλοπατρίαν σας, γνωρίζω τὴν φιλοτιμίαν σας. Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται, ὅπως ἐξαρτᾶται ἀπὸ πάντας τοὺς Ἕλληνας πολίτας τοῦ καιροῦ τούτου, νὰ δώσωμεν τὴν χεῖρα, νὰ ἐνισχύσωμεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουσι τὴν βελτίωσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων, νὰ ὠθήσωμεν τοὺς πρωτοστατοῦντας ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι πρὸς τὴν ἐργασίαν τὴν ἐθνικήν, πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς σωτηρίας, τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος.

Μὴ νομίζετε, ὅτι θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς μέχρι τῆς λύσεως τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος. Ἐπεβλήθη στρατιωτική τις ὀργάνωσις,ψευδὴς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἤδη ἤρξατο ἐφαρμοζόμενος καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἔλεγχος. Πάντα ταῦτα, κύριοι, εἶνε πλέον ἡ φενάκη. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦσι τὰς τοιαύτας μεταρρυθμίσεις, τὴν τοιαύτην ὀργάνωσιν ἀποβλέπουσιν εἰς προσεχὲς μέλλον πρὸς εὐκολωτέραν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Κατὰ τὴν ἐμὴν δὲ γνώμην ἡ πιθανωτέρα λύσις θὰ εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ ἐκτελεσθῇ, πρωτοστατούσης τῆς δυνάμεως τῆς φυσικῆς, ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἅπαντες λέγομεν στρατόν. Καὶ τί θὰ συμβῇ, κύριοι, αὔριον, ἐὰν θελήσῃ ἡ Βουλγαρία, τὰς διεθνεῖς συνθήκας παραβιάζουσα, νὰ κατέλθῃ ἐντὸς τῆς Μακεδονίας, μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας; Τί θὰ συμβῇ; Δὲν λαμβάνετε ὑπ' ὄψει, ὅτι ὑπάρχουσιν ἰσχυροί, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται εἰς τὴν τοιαύτην λύσιν τοῦ ζητήματος, εἰς τὴν κατάληψιν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας τῆς Μακεδονίας, βραδύτερον τῆς Θρᾴκης, ὅπως ἐγένετο τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν; Ἡμεῖς θὰ ἐξεγερθῶμεν τότε ἐν τῇ τελευταίᾳ στιγμῇ, θὰ ἀνανήψωμεν ἴσως ἐκ τῆς πολιτικῆς κραιπάλης, θὰ θραύσωμεν θύρας καὶ παράθυρα τῶν ἀρχόντων, ἐνῷ πρέπει νὰ θραύσωμεν τὴν κεφαλήν μας, θὰ βροντοφωνήσωμεν κατόπιν ἑορτῆς καὶ πάλιν: *πόλεμος, πόλεμος, πόλεμος!* ἀλλ' οὐδὲν θὰ πράξωμεν. Καὶ θὰ πράξωμεν οὐδέν, διατί; Πρωτίστως διότι δὲν δυνάμεθα, καὶ δὲν δυνάμεθα, διότι δὲν ἔχομεν στρατόν.

Ἀκούσατε τῶν λόγων μου καὶ σκεφθῆτε.

Δὲν ἔχομεν στρατὸν οὔτε ξηρᾶς, οὔτε θαλάσσης. Ἂς ἐννοήσωμεν, κύριοι, τὴν κατάστασίν μας; ἂς μελετήσωμεν αὐτὴν καὶ ἂς εἴπωμεν εἰς πάντας τοὺς ἀξιοῦντας νὰ διευθύνωσι τὰ κοινά: «Θέλομεν στρατόν.» *Στρατὸς—Στρατὸς—Στρατός!!*

Ἰδοὺ ἡ μόνη λύσις τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος.

(Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

('Απαγγελθεῖσα μετὰ τὴν διάλεξιν τοῦ προέδρου τοῦ «'Ελληνισμοῦ» κ. Νεοκλ. Καζάζη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ Πειραιῶς).

'Ακούσατε τὴ θλιβερὴ
Προφητικὴ καμπάνα,
Ποῦ κάποιο νεκροκράββατο
Μαντεύει καὶ θρηνεῖ:
'Ενοιώσατε στὸν πόνο του
Τὸν πόνο ποῦχει ἡ Μάννα,
Τὸ ἀχνό της ψυχομαχητὸ
Στοῦ Μάγου τὴ φωνή;

Στοῦ λόγου του ἀγναντέψατε
Τὴ φλογερὴ τὴ λάβα
Τοῦ σκοτεινοῦ μας αὔριο
Τὴ μαύρη παγωνιά,
Ποῦ τὴ φυλή μας καρτερεῖ
Κι' ἐλεύθερη καὶ σκλάβα
Μ' αὐτή μας τὴν ἀπάνθρωπη,
Τὴν ἄναντρη ἀπονιά;

Λύκων γροικᾶτε οὐρλιάσματα
Ποῦ ἀπ' τὸ Βορρᾶ σιμώνουν,
Κι' ὡσὰν ὀσμὴ τοῦ ψοφιμιοῦ
Νὰ νοιώθουν, ὅλο ὁρμοῦν,
Κι' οὐρλιάζουν καὶ φυσομανοῦν
Καὶ σκούζουν καὶ πλακώνουν,
Καὶ νὰ στομώσουν τὴν ὠμὴ
Τὴν πεῖνά τους χυμοῦν;

'Ακοῦτε ποδοβολητὸ
Καπνό, βουὴ κι' ἀντάρα,
Λές, κι' ἀπ' τὰ θέμελα τῆς γῆς
Συντρίβονται οἱ ἁρμοί,
Σὰν σίφουνας, χιλιόχρονη
Μογγολικὴ κατάρα
'Απὸ τοῦ 'Ολύμπου τὲς σπηλιὲς
Νὰ ξεκινάῃ μ' ὁρμή;

Τὰ λόγια τοῦ προφήτη αὐτοῦ
Σᾶς ἄναψαν τὰ στήθια
Τοῦ Μίσους τοῦ δημιουργοῦ
Τὴν ἄσβεστη φωτιά,
'Απ' τὴν ψυχή του τὴν ἁγνή,
Ποῦ εἶν' ὅλο φῶς κι' ἀλήθεια,
Στοῦ κοιμισμένου κράτους μας
Τὴν ἄστοργη ψευτιά;

'Ω δοῦλοι μικροτύραννοι,
'Ελεύθεροι ραγιάδες,
Σταυρώσατε τὰ χέρια σας,
Μὰ θἄρθῃ ἕνας καιρός,
—"Αχ! ὀρφανά μου δύστηνα
Καὶ δόλιες μου μαννάδες!—
Ποῦ ἀντίλαλος τὰ λόγια αὐτὰ
Θὰ φέρῃ φοβερός:

«'Ακοῦτε, πῶς μ' ἀχὸ βαρὺ
Καὶ θλιβερὴ
Στὸν κόσμο πέρα ὡς πέρα
"Ολο βαρεῖ κι' ὅλο βαρεῖ
Θανάσιμη καμπάνα,
Κι' ὅλη βογγάει ἡ σφαῖρα;
Πεθαίνει Κόρη τῶν θεῶν
Καὶ τῶν ἡρώων Μάννα,
'Αθάνατη βασίλισσα
Τῆς γῆς καὶ τοῦ πελάγου,
Γιατὶ βαρειὰ κοιμώσαστε
Στὴ σάλπιγγα τοῦ Μάγου!...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

ΣΤΙΛΛΜΑΝΝ

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Τὰ βαρέα τηλεβόλα ταχέως διέρρηξαν τὴν μεγάλην πύλην, εὐθὺς δὲ ἀμέσως διετάχθη γενικὴ ἔφοδος. Τόσον δὲ φονικὸν ὑπῆρξε τὸ πῦρ τῶν ἀμυνομένων, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν. Αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀπόπειραι πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ δὲν ὑπῆρξαν ἐπιτυχέστεραι. Οἱ Τοῦρκοι προέταξαν τάγμα Αἰγυπτίων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ἐξώθουν πρὸς τὰ πρόσω ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ τῶν λογχῶν. Ἡ Μονὴ ἀπετέλει τετράγωνον στερεώτατα ἐκτισμένον οἰκοδόμημα. Τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν τεῖχος ἦσαν τόσον ἰσχυρά, ὥστε μόνον πρὸ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἐκ τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν τῆς Μονῆς οἱ ἀμυνόμενοι ἐξεσφενδόνιζον χάλαζαν σφαιρῶν καὶ ἐθέριζον κυριολεκτικῶς τοὺς μετ' ἀγρίου φανατισμοῦ ὁρμῶντας Τούρκους στρατιώτας καὶ Κρῆτας Μουσουλμάνους. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς φρικώδους αἱματοχυσίας οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν τὰ τηλεβόλα των καὶ ἤρχισαν μετὰ μανίας νὰ βομβαρδίζωσι τὴν Μονήν. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ οἰκοδομήματα κατηρειπώθησαν, πλὴν τοῦ ἡγουμενείου. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν εἷς ἐκ τῶν ἱερέων ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκρήξεως ὑπῆρξε σοβαρώτερον διὰ τοὺς ἔξωθεν ἢ διὰ τοὺς πολιορκουμένους. Πλέον τῶν ἑκατὸν Τούρκων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήξεως ἐφονεύθησαν. Οἱ ἐναπομείναντες ἐπαναστάται προσεκλήθησαν ὅπως παραδοθῶσιν, ὡς στερούμενοι δὲ πολεμεφοδίων ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως φεισθῶσι τῆς ζωῆς των οἱ στρατιῶται τοῦ Μουσταφᾶ. Ἀλλ' ὡς παρέδωσαν τὰ ὅπλα, εὐθὺς ἐσφάγησαν ὅλοι.

Εἷς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, Ἰταλὸς συνταγματάρχης, μᾶς ἀφηγήθη πλεῖστα φρικώδη ἐπεισόδια τῆς μάχης, παρέλειψε δὲ ἄλλα φρικωδέστερα, τὰ ὁποῖα ἠδυνάτει νὰ περιγράψῃ. Κατόπιν προσωπικῆς ἐκκλήσεώς μου πρὸς τὸν Μουσταφᾶν πασσᾶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ παλαιᾶς φιλίας, ἐσώθησαν τριάκοντα τρεῖς ἄνδρες καὶ ἑξήκοντα περίπου γυναικόπαιδα. Ὁ γραμματεύς μου μοὶ ἀφηγήθη περὶ ἑνὸς φανατικοῦ ἐκ Χανίων Μουσουλμάνου, καταταχθέντος αὐθορμήτως εἰς τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ πόθου ὅπως φονευθῇ εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον, λαβόντος μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας καὶ σωθέντος εἰς τοῦ Ἀρκαδίου, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὰ

Χανία καὶ ἔθραυσε τὴν σπάθην του, λέγων, ὅτι ἦτο τυχηρὸν νὰ μὴ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἐπίσης ὁ ἴδιος μοί εἶπεν, ὅτι ὅλαι αἱ γύρω τοῦ Ἀρκαδίου φάραγγες ἦσαν πεπληρωμέναι νεκρῶν, ἐνῷ τὸ Ρέθυμνον ἔβριθε τραυματιῶν. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἰατροῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν Χανίων ἔμαθον, ὅτι εἶχον κομισθῆ εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως πρὸς νοσηλείαν τετρακόσιοι ὀγδοήκοντα, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε θέσις εἰς τὸ Ρέθυμνον.

Ὁ Μουσταφᾶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀρκαδίου, ἐπέστρεψεν εἰς Χανία, ἀλλ' ὡς δεινὸν ὅρκον ὀμόσας, ὅπως μὴ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς πόλεως πρὸ τῆς καταχτήσεως ὁλοκλήρου τῆς νήσου, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς. Συνεκάλεσε συμβούλιον, ὅπως σκεφθῇ περὶ τῶν μέσων τῆς καταπνίξεως τῆς ἐπαναστάσεως, προτοῦ τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀρκαδίου διαδραματισθέντα προκαλέσωσι ἐπέμβασιν, καθόσον διέβλεπεν, ὅτι εἶχε διαπράξῃ σφάλμα, ἐπιχειρήσας τὴν κατὰ τῆς Μονῆς ἐπίθεσιν.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Κρητῶν εἶχεν ἤδη ἐξαφθῆ, διὰ πρώτην δὲ φοράν ἐγώ, διεῖδον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων εἰς τὰ κρητικὰ πράγματα καὶ ἤρχισα νὰ ἐλπίζω, ὅτι θὰ ἐτίθετο ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὴν αἱματοχυσίαν. Ἀλλὰ τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο γεγονὸς οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἔσχεν ἐπὶ τῶν Δυνάμεων, πλὴν τοῦ ὅτι ἡ Ρωσσία προέβη εἰς διαβήματά τινα πρὸς πρόκλησιν ἐπεμβάσεως. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔκειτο ἡ λύσις τοῦ ζητήματος, ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπαθεστέραν ἀδιαφορίαν, ἡ δὲ Ρωσσία, ὡς κατέστη ἐκ τῶν ὑστέρων γνωστόν, δι' οὐδὲν ἄλλο ἐνδιεφέρετο ἢ πῶς νὰ δημιουργήσῃ περισσοτέρας δυσχερείας εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροὴ ἐφαίνετο διευθύνουσα τὸ ζήτημα, τὸ δ' ἐν Ἀθήναις κρητικὸν Κομιτᾶτον ἤρχισε ν' ἀποστέλλῃ ἐθελοντάς, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, ἄνευ ἐν τούτοις ὀργανωτικῆς τινος προσπαθείας ἢ νοήμονος διευθύνσεως.

Ὁ πασσᾶς ἀντελήφθη τὸ κρίσιμον τῆς καταστάσεως καὶ ἤρχισε δραστηρίως ἐργαζόμενος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ζητῶν νὰ δωροδοκήσῃ τοὺς Σφακιώτας ὁπλαρχηγούς, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπισπεύδων τὰς στρατιωτικὰς παρασκευάς του.

Ἀφήσας τὸν ὑποδιοικητὴν Μεχμὲτ πασσᾶν εἰς Κρεπῆ, τὴν πρὸς ἀνατολὰς φάραγγα, τὴν ἄγουσαν εἰς Σφακιά, ὥδευσε μετὰ τῶν ὑπολειπομένων δυνάμεων κυκλοτερῶς πρὸς ἀνατολάς, ἐλπίζων, ὡς ἔλεγε, ν' ἀπελάσῃ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς Ἕλληνας συμμάχους των εἰς τὰ ὄρη, ὅπου θὰ τοὺς ἐξηνάγκαζεν ἢ ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἠρνήθησαν νὰ ὑποταχθῶσι καὶ ἐξήντλουν τὰς δυνάμεις των εἰς ἀσημάντους ἀψιμαχίας, τοῦ Κορωναίου καὶ τοῦ Ζυμβρακάκη διὰ βραχεῖαν μόνον χρονικὴν περίοδον συνεργασθέντων πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ὁμαλοῦ, ὅπου εὑρίσκοντο αἱ ἀποθῆκαι καὶ εἶχον καταφύγῃ αἱ οἰκογένειαι καὶ ὅπου τὸ ψῦχος τοῦ ἐπερχομένου φθινοπώρου καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπιτηδείων θὰ ἐχρησίμευον ὡς οἱ καλείτεροι τοῦ Μουσταφᾶ σύμμαχοι.

Ὁ πασσᾶς ἐβάδισε διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ πρὸς δυσμάς, ἀπηλευθέρωσε τὴν Κίσαμον, πολιορκουμένην ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος, παρασύρων δὲ πρὸ αὐτοῦ οἰκογε-

νείας καὶ μαχητάς, ἀπήλαυνεν ὅλους πρὸς τὰ ὄρη, ὅπου εἶχεν ἀρχίση ἤδη νὰ πίπτη ἡ χιών. Ὡς ἐκ τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ἐξετέλει τὰς κινήσεις του ὁ στρατὸς τοῦ Μουσταφᾶ, δὲν ἔφερε σκηνάς, οὔτε τὰς ἀναγκαιούσας ἀποσκευάς, οἱ δὲ πτωχοὶ Αἰγύπτιοι, περιβεβλημένοι ἀκόμη τὰς λινὰς θερινὰς στολάς των, ἀπέθνησκον καθ' ἑκάστην ἐκ τοῦ δριμέος ψύχους, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μεταγωγικὰ ζῶα ἐχάνοντο.

Οἱ ἐθελονταὶ ὑπερήσπιζον τὰ στενὰ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἦτο κατορθωτὴ ἡ πρὸς τὸν Ὁμαλὸν μετάβασις. Ἐλλιπῶς ὅμως ἐφωδιασμένοι ὅπως ἀντεξέρχωνται κατὰ τοῦ ψύχους τῆς ὥρας αὐτῆς τοῦ ἔτους, ἤρχισαν νὰ παραμελῶσι τὴν ἄμυναν, μετὰ δεκαπενθήμερον δὲ περίπου ἀναμονὴν ὁ Μουσταφᾶς, ἐπιχειρήσας αἰφνίδιον προέλασιν, τοὺς κατέλαβεν ἀπροπαρασκεύους κατά τινα ὁμιχλώδη πρωΐαν καὶ κατέλαβε τὸ Σέλινον, τῶν ἐθελοντῶν καὶ τῶν Κρητῶν ὑποχωρησάντων πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Κρουστογέρακα, κείμενα μεταξὺ Ὁμαλοῦ καὶ Σελίνου.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀρκαδίου ἤρχισε νὰ συγκινῇ τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, ἀλλ' οἱ λαοὶ οὐδεμίαν ἰσχὺν εἶχον ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων καί τοι οἱ φιλικῶς πρὸς τοὺς Κρῆτας διακείμενοι πρόξενοι εἶχον ἀποταθῇ πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, ἐκθέτοντες τὰς βαρβαρότητας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὡς πρὸς ἐμέ, κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ μας, ἀπέρριψα ὅλας τὰς ἐπιφυλάξεις, ἐντὸς πάντοτε τῶν προξενικῶν δικαιωμάτων καὶ μετηρχόμην πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν μου μεταξὺ τῶν συναδέλφων μου, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ἐντιμοτάτου, καίτοι λίαν φιλοτούρκου, Δίξων. Οἱ Τοῦρκοι φυσικῶς ἤρχισαν ὑπόπτως ν' ἀποβλέπωσι πρὸς πᾶν κίνημά μου, περίπολοι δὲ ζαπτιέδων ἐφρούρουν τὴν οἰκίαν μου ἐξ ὅλων τῶν διευθύνσεων, καθόσον ὁ διοικητὴς εἶχε συλλάβη τὴν ἰδέαν ὅτι ἐχρησίμευον ὡς μεσάζων τῶν ἐπαναστατῶν. Οὐδεμίαν ὅμως ἄμεσον ἐπικοινωνίαν εἶχον μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Οὐδέποτε δὲ διῆλθε διὰ τῶν χειρῶν μου ἐπιστολή, προερχομένη ἐξ αὐτῶν ἢ ἀπευθυνομένη πρὸς αὐτούς, ἐνῷ ἀπεναντίας οἱ πρόξενοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρωσσίας, μὴ κατασκοπευόμενοι, διετέλουν εἰς κανονικὴν ταχυδρομικὴν ἀλληλογραφίαν.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής μας, ὅστις διετέλει εἰς στενοτάτας προσωπικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἄγγλου συναδέλφου του, τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου λόρδου Λάϋονς, ἀντικατασταθέντος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὑπὸ τοῦ σὶρ Ἐρρίκου Ἔλλιοτ, βλέπων ὅτι οὐδὲν ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ ἐξ Ἀγγλίας, ἤρχισε συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, ἔκτοτε δὲ ἡ στάσις μου διευθύνετο ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας.

Κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν συμβάντων τοῦ Ἀρκαδίου πρὸς τὴν κυβέρνησίν μου, ἐξήγησα λεπτομερῶς τὴν πραγματικὴν στάσιν, ἣν εἶχον τηρήση καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν συμπαθείας μου καὶ παρεκάλεσα ὅπως ἀποσταλῇ πολεμικόν τι πλοῖον πρὸς μεταφορὰν τῶν προσφύγων οἰκογενειῶν, θνησκουσῶν εἰς τὰ ὄρη ἐκ τοῦ ψύχους

καὶ τῆς πείνης καὶ σφαζομένων εἰς τὰς πεδιάδας. Εἰς ἀπάντησιν ἔλαβον τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον, χρονολογούμενον ἀπὸ 25 Δεκεμβρίου 1866:

Κύριον Γ. Στίλλμανν, Πρόξενον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

Εἰς Χανία

«Κύριε,

«Τὸ ὑπ' ἀριθ. 32 ἔγγραφόν σας περὶ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ὑφ' ὑμῶν τηρηθείσης στάσεως ἐλήφθη.

«Ἐγκρίνομεν τὴν προτέραν καὶ μέλλουσαν στάσιν σας, οἵαν τὴν διαλαμβάνετε εἰς τὸ ἔγγραφόν σας. Ὁ κ. Μόρρις, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής μας, θὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν, τῶν ἐκτεθειμένων ἐν τῷ ἐγγράφῳ σας καὶ περὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἐνεργειῶν σας.

«Ὁ ἀντιναύαρχος Γκολδόβορω διετάχθη ὅπως ἀποστείλῃ εἰς τὸν λιμένα σας ἓν πολεμικόν.

«Διατελῶ κλπ.
«Γ. ΣΙΟΥΑΡΔ»

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κανονιοφόρος «Μάγος» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς «Ἀσφαλείας» —μεγαλειτέρου σκάφους—ὁ κυβερνήτης τοῦ ὁποίου (Πὺμ) εἶχεν Ἀμερικανίδα σύζυγον, ἐπηρεαζόμενος δ' ἴσως παρ' αὐτῆς, συνεμερίζετο τὴν πρὸς τοὺς Κρῆτας συμπάθειάν της. Ἐπέδειξα πρὸς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον τοῦ Σιοῦαρδ καὶ τοῦ ἐνέπνευσα τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως διακριθῇ, λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου. Κατόπιν προέβην εἰς πᾶσαν δυνατὴν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Δίξων, ὅστις μόλις τότε εἶχεν ἀναγνωρίσῃ, κατόπιν ἀσφαλῶν πληροφοριῶν τὴν θηριωδίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μουσταφᾶ, ὅπως διατάξῃ τὸν Πὺμ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀγαθῶν προθέσεών του. Συγχρόνως δὲ ὁ Πὺμ μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἐπροτίθετο νὰ μεταβῇ πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐπαναστατῶν, μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ Δίξωνος, εἰ δυνατόν. Ὁπωσδήποτε ὅμως εἶχε σκοπὸν νὰ μεταβῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ κατῆλθεν εἰς Ἡράκλειον ὅπως παρακολουθήσῃ τὰ γεγονότα καὶ προστατεύσῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς.

Ὁ Δίξων τέλος ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μουσταφᾶ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν γυναικοπαίδων, ἔστειλε δὲ τὴν σχετικὴν διαταγὴν εἰς Ἡράκλειον, ἅμα τῇ λήψει τῆς ὁποίας ἡ «Ἀσφάλεια» κατέπλευσεν εἰς Σέλινον καὶ παρέλαβε τριακόσια δεκαπέντε γυναικόπαιδα καὶ εἰκοσιπέντε τραυματίας,ἀπειλουμένους ἐκ τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Πειραιᾶ. Τοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶ δώσαντος τὴν ἄδειαν εἰς τὸ πλοῖον νὰ παραλάβῃ πρόσφυγας, τοῦ δὲ Δίξωνος διατάξαντος, ἡ πρᾶξις τοῦ Πὺμ ἦτο βεβαίως κανονική, οὐχ ἧττον ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του, διαταχθεὶς νὰ πλεύσῃ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Πὺμ μετ' ὀλίγον ἀπεστρατεύθη. Τὸν εἶδον κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ταξειδίου ἐπάνοδόν του.

Δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς ἀξιωματικὸς ἢ ναύτης, ὅστις εὐχαρίστως δὲν θὰ παρεχώρει τὸν μηνιαῖον μισθόν του, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἰδίαν φιλάνθρωπον πρᾶξιν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐναυλόχουν εἰς τὴν Σοῦδαν δύο ἰταλικαὶ κορβέται, μία φρεγάτα καὶ μία κανονιοφόρος αὐστριακή, τὸ ρωσσικὸν «Στόλαρχος» καὶ μία γαλλικὴ κανονιοφόρος. Οἱ κυβερνῆται ὅλων αὐτῶν τῶν πλοίων, πλὴν τοῦ γαλλικοῦ, σφόδρα ἐπεθύμουν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ Πύμ. Ἀλλ' ἡ ἀποδοκιμασία τῆς πράξεώς του ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἄρνησις τῆς ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ δοθείσης ἐν ἀρχῇ συγκαταθέσεως παρεκώλυσαν αὐτοὺς νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν πρᾶξιν.

Ὁ Ἰγνάτιεφ, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πύμ, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου τὴν ἄδειαν ὅπως καὶ ἄλλα πλοῖα ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἄγγλου κυβερνήτου, ἀμέσως δὲ ἀπέστειλε τὴν φυλακίδα τῆς πρεσβείας μὲ τὰς σχετικὰς διαταγὰς πρὸς τὸν Βουτακώφ.

Ἀλλ' ἕνεκα αἰφνιδίως ἐκραγείσης καταιγίδος τὸ πλοῖον ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὴν Μῆλον, ὅπου παρέμεινε τέσσαρας ἡμέρας, ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, εἶχον ἀφιχθῆ νεώτεραι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις. Ὁ Βουτακὼφ καὶ ὁ Δενδρινὸς ἐδίσταζον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγήν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Πύμ. Ὁ Δενδρινὸς ἦτο δειλός, ἀναποφάσιστος ἀνήρ, φοβούμενος πάντοτε ν' ἀναλάβῃ εὐθύνην, αἱ δὲ διαταγαὶ τοῦ Βουτακὼφ ἦσαν ὅπως συμμορφώνηται πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ προξένου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐφοβούμην, ὅτι δὲν θὰ ἐξετελεῖτο ἡ διαταγή, εἰς μάτην δὲ παρώτρυνα τοὺς δύο Ρώσσους ὅπως κινηθῶσι.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς νέας ὠμότητας, αἵτινες ἐξήγειραν εἴπερ ποτὲ τὴν ἀγανάκτησίν μου. Τουρκικὸν πολεμικόν, ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, καταπλεῦσαν εἰς τὸ μέρος ὁπόθεν ὁ Πύμ εἶχε παραλάβῃ τοὺς πρόσφυγας καὶ θεωρηθὲν πράγματι ὡς ἀγγλικόν, ἐνεθάρρυνε τοὺς πρόσφυγας ὅπως ἐξέλθωσι τῶν βραχωδῶν καταφυγίων των. Ἀλλ' ἐνῷ οὗτοι ἀνύποπτοι διηυθύνοντο πρὸς τὴν ἀκτήν, οἱ Τοῦρκοι ἤνοιξαν κατ' αὐτῶν θανατηφόρον πῦρ. Εἷς ἐκ τῶν δρομέων ἀγγελιαφόρων μου, σπεύσας, μοὶ ἀνήγγειλε τὴν φοβερὰν εἴδησιν τὴν πρωίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεμένετο τὸ εὐρωπαϊκὸν ταχυδρομεῖον, ἀμέσως δ' ἐπεσκέφθην τὸν Δενδρινὸν καὶ τὸν ἐπίεσα ὅπως διατάξῃ τὸν Βουτακὼφ καὶ μεταβῇ πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Σελίνου.

Ἡ ρωσσικὴ φρεγάτα ἐναυλόχει εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας. Ὑπηγόρευσα τὴν πρὸς τὸν Βουτακὼφ ἐπιστολήν, εἶδον αὐτὴν ἐγχειριζομένην πρὸς τὸν ἀγγελιαφόρον καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγκατετέθην ν' ἀφήσω τὸν Δενδρινὸν μέχρι τῆς παρόδου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς ἐγχείρησιν τῆς ἐπιστολῆς χρόνου, καθ' ὅσον ἤμην βέβαιος, ὅτι, ἐὰν ἀπηρχόμην, ὁ περιδεὴς αὐτὸς ἄνθρωπος θὰ ἔστελλεν ἀντίθετον διαταγήν. Ὁ Βουτακώφ, ἀνασύρας τὴν ἄγκυραν, ἦλθεν εἰς τὰ Χανία διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ ταχυδρομεῖον καὶ λάβῃ γνῶσιν τῶν τελευταίων ὁδηγιῶν, ἀλλ' ἐγὼ ἔσπευσα νὰ τῷ συστήσω σπουδὴν ἄνευ ἀναβολῆς, ὑποπτευόμενος ἀντίθετον διαταγὴν ἐκ μέρους τοῦ Ἰ-

γνάτιεφ. Τωόντι δὲ ἡ διαταγή, τὴν ὁποίαν ὑπώπτευον, ἔφθασε διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἀλλ' εὐτυχῶς τρεῖς ὥρας βραδύτερον. Ὁ «Στόλαρχος» μετέφερε μὲν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 1200 γυναικόπαιδα, ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις ἀπηγορεύθη.

Ἡ ἐπανάστασις ἐν τούτοις ἀνεζωπυρήθη ἐκ νέου, αἱ δὲ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν. Ὁ Μουσταφᾶς, εὑρίσκων ἀδύνατον τὴν πρὸς τὰ Σφακιὰ προέλασιν ἐκ Δυσμῶν, διέταξε τὸν στόλον νὰ περιπλεύσῃ καὶ μεταφέρῃ ὁλόκληρον τὸν στρατὸν πρὸς τὸ Καστέλλι, ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς, ἐκεῖθεν δὲ ἤλπιζε νὰ δωροδοκήσῃ τὸν ὁπλαρχηγὸν τοῦ διαμερίσματος καὶ νὰ διέλθῃ τὰ πρὸς τὸ Ἀτσιπόπουλον ἄγοντα στενά, ἄνευ ἀντιστάσεως. Ὁ Μουσταφᾶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα, θεωρουμένην ὡς τὸ προπύργιον τῶν ἀνατολικῶν Σφακίων, ὡς ὁ Ὁμαλὸς τῶν δυτικῶν, ὅπως ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἐπαναστάτας πρὸς κατάθεσιν τῶν ὅπλων.

Τὴν ἐπομένην εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πρὸς τὸ Ἀτσιπόπουλον γειτονεύοντος διαμερίσματος μ' ἐπεσκέφθη, ζητῶν τὴν συμβουλήν μου, ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀποδεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μουσταφᾶ. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποφανθῶ οὔτε περὶ τοῦ πολέμου, οὔτε περὶ τῆς εἰρήνης, τῷ ἀνεκοίνωσα ὅμως τὸ ἔγγραφον τοῦ κ. Σιοῦαρδ καὶ τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι, ὅταν θὰ ἔφθανε τὸ πολεμικόν, θὰ τὸ ἀπέστελλον ἀμέσως πρὸς βοήθειαν τῶν οἰκογενειῶν. Οἱ ἐπαναστάται ἀπεφάσισαν ν' ἀντισταθῶσι καὶ προσεκάλεσαν ὅλους τοὺς ἄνδρας τῶν πέριξ εἰς γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπίθεσιν.

Τὰ στενὰ τοῦ Ἀτσιποπούλου εὐκόλως ἠδύναντο ν' ἀποκλεισθῶσι καὶ νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς παράδοσιν ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀλλὰ προδότης τις, συμμετασχὼν τοῦ συμβουλίου τῶν ὁπλαρχηγῶν, εἰδοποίησε περὶ τῶν ἀποφασισθέντων τὸν πασσᾶν, ὅστις ἀμέσως περὶ τὸ μεσονύκτιον προήλασε καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς φάραγγος. Οὕτω, ὁ στρατός του κατώρθωσε νὰ διέλθῃ, καίτοι ὑπέστη φοβερὰς ἀπωλείας.

Αὕτη ἦτο ἡ καταστρεπτικωτέρα ἐκστρατεία ὅλου τοῦ πολέμου. Οἱ στρατιῶται ἐφονεύοντο ἄνευ ἀντιστάσεως. Ὁ τακτικὸς τουρκοαιγυπτιακὸς στρατός, ἀποτελούμενος ἐκ 17,850 ἀνδρῶν, κατὰ τὰς ἐπισήμους πληροφορίας τοῦ Δίξων καὶ ἐκ πολλῶν χιλιάδων ἀτάκτων, μετὰ τὴν ἐπάνοδον καὶ διοργάνωσίν του, ἀνῆλθε μόλις εἰς 6,000 κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Μουσταφᾶ. Εἴδομεν αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας διὰ τῆς Σούδας. Ὁ κυβερνήτης ἑνὸς τῶν ἰταλικῶν πλοίων, εἶχε τὴν ὑπομονὴν ν' ἀριθμήσῃ τινὰ ἐκ τῶν ταγμάτων, ἓν ἐκ τῶν ὁποίων ἐνῷ ἀπετελεῖτο ἐξ 900 ἀνδρῶν, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἤδη κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του, μόνον 300 ἄνδρας εἶχεν. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, δὲν ὑπῆρξαν ὀλιγώτεραι τῶν 10,000 ἀνδρῶν, ἐξαιρουμένων τῶν ἀτάκτων.

Ἦτο πλέον προφανές, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀκόμη, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς καὶ ἡ ἐπιρροή του, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν ὠμοτήτων εἶχον ἀποτύχῃ. Αἱ βαρβαρότητες ἐξηκολούθουν, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἐνεργῶς ἀνθίσταντο παντοῦ, ὅπου ἀπεπειρῶντο νὰ διεισδύσωσι οἱ Τοῦρκοι. Εὐάριθμα τουρκικὰ

ἀποσπάσματα ἡττῶντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γενικῶς ὅμως οὐδετέρου τῶν μερῶν αἱ ἀπόπειραι ἐστέφοντο ὑπὸ τελικῆς ἐπιτυχίας.

Ἡ Πύλη ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ τὸν καλείτερον διπλωματικόν της πράκτορα, τὸν Σερβὲρ ἐφένδην, μετ' ἐπιδεικτικῆς καὶ πολλὰ ὑποσχομένης προκηρύξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο οἱ Κρῆτες ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐπιτροπήν, ἥτις, μεταβαίνουσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θὰ ἤρχετο εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ὑπὸ ἀγαθῶν προθέσεων ἐμπνεομένης τουρκικῆς Κυβερνήσεως, πρὸς εἰρήνευσιν τῆς νήσου καὶ ἱκανοποίησιν τῶν κατοίκων. Ὁ Σερβὲρ ἐφένδης ἦτο νοήμων καὶ φιλελεύθερος ἀνήρ. Μετ' αὐτοῦ καλῶς ἐγνωρίσθην. Ἐὰν δὲ ἐξουσιοδοτεῖτο ὅπως διαπραγματευθῇ τὸ ζήτημα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τετελεσμένων γεγονότων, κἄτι θὰ ἐπετύγχανεν. Ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος ἐκ τῶν ὁδηγιῶν του νὰ θεωρῇ τὴν νῆσον, ὡς διατελοῦσαν ἐν ἐπαναστάσει, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Πύλης καὶ ἑπομένως ὀφείλουσαν ν' ἀποδεχθῇ ἄνευ ἀντιρρήσεως τὰς ὑπὸ τῆς Πύλης μόνον παρεχομένας παραχωρήσεις.

Ὁ Σερβὲρ ἐφένδης δὲν ἠπατᾶτο ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος εἶχε περιέλθῃ εἰς πραγματικὴν ἀλλοφροσύνην, οὐδὲν δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν πείσῃ ὅπως ἀκροασθῇ καὶ τὰ αἰτήματα τῶν ἐπαναστατῶν, πλὴν τῆς πλήρους καὶ ἄνευ ὅρων ὑποταγῆς.

Εἶχεν, ὡς μ' ἐπληροφόρει ὁ κ. Μόρρις, κατασκευάσῃ μικρὸν πρότυπον τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ἐβομβάρδιζε διὰ μικρῶν τηλεβόλων ὅπως ἐξατμίσῃ τὴν ὀργήν του. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, συνεβούλευον ἤδη τὴν Πύλην νὰ συγκατατεθῇ ὅπως παράσχῃ ἡγεμονίαν εἰς τὴν Κρήτην.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἐσφάλη πάντοτε, καθόσον διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 20 Φεβρουαρίου 1830 αἱ ὑπογράψασαι Δυνάμεις ὑπέσχοντο ὅπως ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν Κρήτην ἡγεμονίαν, ὡς τὴν τῆς Σάμου. Διὰ τὴν ἀποχὴν ταύτην τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς γενικῆς ὁμοφωνίας τῶν Δυνάμεων, ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἴσως ὑπεύθυνος, καθόσον κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἐπὶ τῆς νήσου ἐπικρατοῦσα ἐπιρροὴ τῶν Ἑλλήνων δημαγωγῶν καθίστα δυσχερῆ πάντα συμβιβασμόν, βεβαίως δὲ θ' ἀπεδοκιμάζετο καὶ ἡ παραχώρησις ἡγεμονίας. Καὶ ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλία ἦτο δεσμευσμένη μὲ τὴν λύσιν ταύτην.

Εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου τῶν ἡμερῶν ἐκείνων εὑρίσκω τὸ ἀκόλουθον κεφάλαιον:

Ἡ τακτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ καθιστᾷ τὴν τύχην τῆς Κρήτης περισσότερον ἀμφίβολον, ἀφ' ὅσον πραγματικῶς ἦτο. Ἡ πολιτικὴ τῆς Κρήτης πρὸς τὴν Ἑλλάδα μᾶλλον ἢ τῆς Κρήτης πρὸς τὸ καλόν της ἐδημιούργησε σύγχυσιν καὶ ζηλοτυπίας καὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου μεγαλειτέραν ἀφ' ὅσην ἀπῄτουν αἱ ἀνάγκαι. Οἱ Κρῆτες εἶχον ἀνάγκην καλοῦ ἀρχηγοῦ, ὅπλων καὶ ἄρτου. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἀρχηγοὺς ἄνευ πειθαρχίας, ἄτακτον στῖφος ἐθελοντῶν, εὑρισκομένων εἰς διαρκεῖς ἔριδας μὲ τοὺς νησιώτας καὶ ἐξασθε-

μόνον εἰς τὰς νίκας τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης· ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν νεωτέρων τῆς Ἑλλάδος ἐνδόξων ἡμερῶν. Ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κανάρη, ὅλων ἐκείνων τῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι ἐξέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῶν θαλασσίων αὐτῶν κατορθωμάτων. Σήμερον τί δυνάμεθα νὰ ἐπιδείξωμεν κατόπιν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὅλων ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐποποιΐας τοῦ 1821; Οὐδέν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐν μακαριότητι ἀναπαυόμενος εἰς τὰ νερὰ τῆς Σκιάθου ἀπραγμονῶν. Ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς ναυτικῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς. Φεῦ! εἰς τὰ νερὰ ταῦτα πρὸ ἐνενήκοντα μόλις ἐτῶν, ἐδημιουργεῖτο ὁ περιβόητος ἐκεῖνος ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιάννη τοῦ Σταθᾶ καὶ τοῦ Νικοτσάρα, ἐμποιήσας τρόμον καὶ φρίκην εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στόλον! Πῶς μετεβλήθησαν οἱ καιροί!...

Λυποῦμαι, κύριοι, σφόδρα, διότι ἦλθον ἐνώπιον ὑμῶν νὰ παραστήσω τοιοῦτον τραγικὸν ὅσον καὶ θλιβερὸν πρόσωπον, νὰ σᾶς παρουσιάσω τοιαύτην εἰκόνα καταστροφῆς. Καὶ τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ σᾶς εἴπω, ἐὰν δὲν θέλετε, παρὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής; Καὶ τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ παραστήσω ἢ εἰκόνα καταστροφῆς, ὅταν βαίνωμεν πρὸς καταστροφήν; Ὄχι· δὲν ἦλθον ἐδῶ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶνε περίδοξον· ὄχι. Δὲν ἦλθον νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι ἅπαντες οἱ Ἕλληνες εἶνε ἐπιφανεῖς.

Ἦλθον νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι κινδυνεύομεν νὰ ἀπολεσθῶμεν, ἐν ὅσῳ ἐξακολουθοῦμεν νὰ διατελῶμεν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς καχεξίας· ἔρχομαι εἰς σᾶς τοὺς Πειραιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθητε διὰ τῆς τιμίας ἐργασίας, νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, ὅπως δημιουργεῖ τὰ ἄτομα ἡ ἀτομικὴ ἀφοσίωσις, οὕτω δημιουργεῖ καὶ τὰ κράτη ἡ ἀτομικὴ ἐργασία, ἔστω καὶ ὀλίγων ἀνδρῶν. Ζητοῦμεν ἀτομικὴν ἐργασίαν. Τίποτε περισσότερον. Ὅταν ὅλοι οἱ ἀτομικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐνέργειαι συγκεντρωθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτό, τότε θὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὸ κράτος, ἵνα καταδείξωμεν εἰς αὐτό, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν ἀποστολήν του, τὰ ἱστορικά του καθήκοντα. Ἐπεθύμουν πολλοὶ ἴσως νὰ ἔλεγον αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὅτι ἔχομεν ἰσχυροὺς φίλους· ἐγὼ δὲν βλέπω ἄλλο παρὰ καταστροφήν, βλέπω μίαν τραγῳδίαν, ἀπειλήν, ἡ ὁποία κατέρχεται ἀπὸ βορρᾶ, διὰ νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν χάρτην ἐκεῖνον τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Ἰδοὺ ἐγὼ τί βλέπω· ἰδοὺ ποῖον εἶνε τὸ ὅραμά μου τραγικώτερον, φοβερώτερον ἀπὸ τὰς ὀπτασίας τοῦ Ἰεζεκιήλ. Μελετήσατε καὶ θὰ ἴδητε καὶ σεῖς πάντες αὐτὸ τὸ ὅραμα. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὅταν διατελῇ ἡ ἡμετέρα χώρα, ὅταν κινδυνεύῃ νὰ ἀπολεσθῇ τὸ ἀλύτρωτον γένος, ἔχομεν καθῆκον, τοὐλάχιστον ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι, νὰ συνταχθῶμεν, κύριοι, νὰ ἐπιβληθῶμεν, νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰ κοινά: «Ἀκολουθήσατε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, πρωτοστατήσατε ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἀπολυτρώσεως, πάντες θέλουσι σᾶς παρακολουθήσῃ ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ μεγάλου σκοποῦ. Μιμηθῆτε τοὐλάχιστον τὸν Πετκώφ, ὁ ὁποῖος μετὰ πεποιθήσεως κραυγάζει, ὅτι ἐννοεῖ τὴν Βουλγαρίαν νὰ τὴν καταστήσῃ Πρωσσίαν.»

Ἰδοὺ τί ἔχομεν καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ ἐπιφωνήσωμεν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν ὑφ' ἡμῶν ἡγήτορες τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

Τοιαῦτα πάντα, κύριοι, εἶπον ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐν Ἀθήναις. Ἦλθον νὰ τὰ εἴπω ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἔρχομαι μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἤθελον τύχῃ ἀκροάσεως. Γνωρίζω τὴν φιλοπατρίαν σας, γνωρίζω τὴν φιλοτιμίαν σας. Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται, ὅπως ἐξαρτᾶται ἀπὸ πάντας τοὺς Ἕλληνας πολίτας τοῦ καιροῦ τούτου, νὰ δώσωμεν τὴν χεῖρα, νὰ ἐνισχύσωμεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουσι τὴν βελτίωσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων, νὰ ὠθήσωμεν τοὺς πρωτοστατοῦντας ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι πρὸς τὴν ἐργασίαν τὴν ἐθνικήν, πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς σωτηρίας, τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος.

Μὴ νομίζετε, ὅτι θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς μέχρι τῆς λύσεως τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος. Ἐπεβλήθη στρατιωτική τις ὀργάνωσις,ψευδὴς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἤδη ἤρξατο ἐφαρμοζόμενος καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἔλεγχος. Πάντα ταῦτα, κύριοι, εἶνε πλέον ἢ φενάκη. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦσι τὰς τοιαύτας μεταρρυθμίσεις, τὴν τοιαύτην ὀργάνωσιν ἀποβλέπουσιν εἰς προσεχὲς μέλλον πρὸς εὐκολωτέραν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Κατὰ τὴν ἐμὴν δὲ γνώμην ἡ πιθανωτέρα λύσις θὰ εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ ἐκτελεσθῇ, πρωτοστατούσης τῆς δυνάμεως τῆς φυσικῆς, ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἅπαντες λέγομεν στρατόν. Καὶ τί θὰ συμβῇ, κύριοι, αὔριον, ἐὰν θελήσῃ ἡ Βουλγαρία, τὰς διεθνεῖς συνθήκας παραβιάζουσα, νὰ κατέλθῃ ἐντὸς τῆς Μακεδονίας, μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας; Τί θὰ συμβῇ; Δὲν λαμβάνετε ὑπ' ὄψει, ὅτι ὑπάρχουσιν ἰσχυροί, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται εἰς τὴν τοιαύτην λύσιν τοῦ ζητήματος, εἰς τὴν κατάληψιν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας τῆς Μακεδονίας, βραδύτερον τῆς Θρᾴκης, ὅπως ἐγένετο τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν; Ἡμεῖς θὰ ἐξεγερθῶμεν τότε ἐν τῇ τελευταίᾳ στιγμῇ, θὰ ἀνανήψωμεν ἴσως ἐκ τῆς πολιτικῆς κραιπάλης, θὰ θραύσωμεν θύρας καὶ παράθυρα τῶν ἀρχόντων, ἐνῷ πρέπει νὰ θραύσωμεν τὴν κεφαλήν μας, θὰ βροντοφωνήσωμεν κατόπιν ἑορτῆς καὶ πάλιν: *πόλεμος, πόλεμος, πόλεμος!* ἀλλ' οὐδὲν θὰ πράξωμεν. Καὶ θὰ πράξωμεν οὐδέν, διατί; Πρωτίστως διότι δὲν δυνάμεθα, καὶ δὲν δυνάμεθα, διότι δὲν ἔχομεν στρατόν.

Ἀκούσατε τῶν λόγων μου καὶ σκεφθῆτε.

Δὲν ἔχομεν στρατὸν οὔτε ξηρᾶς, οὔτε θαλάσσης. Ἂς ἐννοήσωμεν, κύριοι, τὴν κατάστασίν μας· ἂς μελετήσωμεν αὐτὴν καὶ ἂς εἴπωμεν εἰς πάντας τοὺς ἀξιοῦντας νὰ διευθύνωσι τὰ κοινά: «Θέλομεν στρατόν.» *Στρατὸς—Στρατὸς—Στρατός!!*

Ἰδοὺ ἡ μόνη λύσις τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος.

(Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

('Απαγγελθεῖσα μετὰ τὴν διάλεξιν τοῦ προέδρου τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Νεοκλ. Καζάζη ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ Πειραιῶς).

'Ακούσατε τὴ θλιβερὴ
Προφητικὴ καμπάνα,
Ποῦ κάποιο νεκροκράββατο
Μαντεύει καὶ θρηνεῖ:
'Ενοιώσατε στὸν πόνο του
Τὸν πόνο ποῦχει ἡ Μάννα,
Τὸ ἀχνό της ψυχομαχητὸ
Στοῦ Μάγου τὴ φωνή;

Στοῦ λόγου του ἀγναντέψατε
Τὴ φλογερὴ τὴ λάβα
Τοῦ σκοτεινοῦ μας αὔριο
Τὴ μαύρη παγωνιά,
Ποῦ τὴ φυλή μας καρτερεῖ
Κι' ἐλεύθερη καὶ σκλάβα
Μ' αὐτή μας τὴν ἀπάνθρωπη,
Τὴν ἄναντρη ἀπονιά;

Λύκων γροικᾶτε οὐρλιάσματα
Ποῦ ἀπ' τὸ Βορρᾶ σιμώνουν,
Κι' ὡσὰν ὀσμὴ τοῦ ψοφιμιοῦ
Νὰ νοιώθουν, ὅλο ὁρμοῦν,
Κι' οὐρλιάζουν καὶ φυσομανοῦν
Καὶ σκούζουν καὶ πλακώνουν,
Καὶ νὰ στομώσουν τὴν ὠμὴ
Τὴν πεῖνά τους χυμοῦν;

'Ακοῦτε ποδοβολητὸ
Καπνό, βουὴ κι' ἀντάρα,
Λές, κι' ἀπ' τὰ θέμελα τῆς γῆς
Συντρίβονται οἱ ἁρμοί,
Σὰν σίφουνας, χιλιόχρονη
Μογγολικὴ κατάρα
'Απὸ τοῦ 'Ολύμπου τὲς σπηλιὲς
Νὰ ξεκινάῃ μ' ὁρμή;

Τὰ λόγια τοῦ προφήτη αὐτοῦ
Σᾶς ἄναψαν τὰ στήθια
Τοῦ Μίσους τοῦ δημιουργοῦ
Τὴν ἄσβεστη φωτιά,
'Απ' τὴν ψυχή του τὴν ἁγνή,
Ποῦ εἶν' ὅλο φῶς κι' ἀλήθεια,
Στοῦ κοιμισμένου κράτους μας
Τὴν ἄστοργη ψευτιά;

'Ω δοῦλοι μικροτύραννοι,
'Ελεύθεροι ραγιάδες,
Σταυρώσατε τὰ χέρια σας,
Μὰ θἄρθῃ ἕνας καιρός,
—"Αχ! ὀρφανά μου δύστηνα
Καὶ δόλιες μου μαννάδες!—
Ποῦ ἀντίλαλος τὰ λόγια αὐτὰ
Θὰ φέρῃ φοβερός:

«'Ακοῦτε, πῶς μ' ἀχὸ βαρὺ
Καὶ θλιβερὴ
Στὸν κόσμο πέρα ὡς πέρα
"Ολο βαρεῖ κι' ὅλο βαρεῖ
Θανάσιμη καμπάνα,
Κι' ὅλη βογγάει ἡ σφαῖρα;
Πεθαίνει Κόρη τῶν θεῶν
Καὶ τῶν ἡρώων Μάννα,
'Αθάνατη βασίλισσα
Τῆς γῆς καὶ τοῦ πελάγου,
Γιατὶ βαρειὰ κοιμώσαστε
Στὴ σάλπιγγα τοῦ Μάγου!...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

ΣΤΙΛΛΜΑΝΝ

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Τὰ βαρέα τηλεβόλα ταχέως διέρρηξαν τὴν μεγάλην πύλην, εὐθὺς δὲ ἀμέσως διετάχθη γενικὴ ἔφοδος. Τόσον δὲ φονικὸν ὑπῆρξε τὸ πῦρ τῶν ἀμυνομένων, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν. Αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀπόπειραι πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ δὲν ὑπῆρξαν ἐπιτυχέστεραι. Οἱ Τοῦρκοι προέταξαν τάγμα Αἰγυπτίων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ἐξώθουν πρὸς τὰ πρόσω ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ τῶν λογχῶν. Ἡ Μονὴ ἀπετέλει τετράγωνον στερεώτατα ἐκτισμένον οἰκοδόμημα. Τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν τεῖχος ἦσαν τόσον ἰσχυρά, ὥστε μόνον πρὸ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἐκ τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν τῆς Μονῆς οἱ ἀμυνόμενοι ἐξεσφενδόνιζον χάλαζαν σφαιρῶν καὶ ἐθέριζον κυριολεκτικῶς τοὺς μετ' ἀγρίου φανατισμοῦ ὁρμῶντας Τούρκους στρατιώτας καὶ Κρῆτας Μουσουλμάνους. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς φρικώδους αἱματοχυσίας οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν τὰ τηλεβόλα των καὶ ἤρχισαν μετὰ μανίας νὰ βομβαρδίζωσι τὴν Μονήν. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ οἰκοδομήματα κατηρειπώθησαν, πλὴν τοῦ ἡγουμενείου. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν εἷς ἐκ τῶν ἱερέων ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκρήξεως ὑπῆρξε σοβαρώτερον διὰ τοὺς ἔξωθεν ἢ διὰ τοὺς πολιορκουμένους. Πλέον τῶν ἑκατὸν Τούρκων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήξεως ἐφονεύθησαν. Οἱ ἐναπομείναντες ἐπαναστάται προσεκλήθησαν ὅπως παραδοθῶσιν, ὡς στερούμενοι δὲ πολεμεφοδίων ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως φεισθῶσι τῆς ζωῆς των οἱ στρατιῶται τοῦ Μουσταφᾶ. Ἀλλ' ὡς παρέδωσαν τὰ ὅπλα, εὐθὺς ἐσφάγησαν ὅλοι.

Εἷς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, Ἰταλὸς συνταγματάρχης, μᾶς ἀφηγήθη πλεῖστα φρικώδη ἐπεισόδια τῆς μάχης, παρέλειψε δὲ ἄλλα φρικωδέστερα, τὰ ὁποῖα ἠδυνάτει νὰ περιγράψῃ. Κατόπιν προσωπικῆς ἐκκλήσεώς μου πρὸς τὸν Μουσταφᾶν πασσᾶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ παλαιᾶς φιλίας, ἐσώθησαν τριάκοντα τρεῖς ἄνδρες καὶ ἑξήκοντα περίπου γυναικόπαιδα. Ὁ γραμματεύς μου μοὶ ἀφηγήθη περὶ ἑνὸς φανατικοῦ ἐκ Χανίων Μουσουλμάνου, καταταχθέντος αὐθορμήτως εἰς τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ πόθου ὅπως φονευθῇ εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον, λαβόντος μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας καὶ σωθέντος εἰς τοῦ Ἀρκαδίου, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὰ

Χανία καὶ ἔθραυσε τὴν σπάθην του, λέγων, ὅτι ἦτο τυχηρὸν νὰ μὴ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως. Ἐπίσης ὁ ἴδιος μοί εἶπεν, ὅτι ὅλαι αἱ γύρω τοῦ Ἀρκαδίου φάραγγες ἦσαν πεπληρωμέναι νεκρῶν, ἐνῷ τὸ Ρέθυμνον ἔβριθε τραυματιῶν. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἰατροῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν Χανίων ἔμαθον, ὅτι εἶχον κομισθῇ εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως πρὸς νοσηλείαν τετρακόσιοι ὀγδοήκοντα, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε θέσις εἰς τὸ Ρέθυμνον.

Ὁ Μουσταφᾶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀρκαδίου, ἐπέστρεψεν εἰς Χανία, ἀλλ' ὡς δεινὸν ὅρκον ὀμόσας, ὅπως μὴ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς πόλεως πρὸ τῆς καταχτήσεως ὁλοκλήρου τῆς νήσου, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς. Συνεκάλεσε συμβούλιον, ὅπως σκεφθῇ περὶ τῶν μέσων τῆς καταπνίξεως τῆς ἐπαναστάσεως, προτοῦ τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀρκαδίου διαδραματισθέντα προκαλέσωσι ἐπέμβασιν, καθόσον διέβλεπεν, ὅτι εἶχε διαπράξῃ σφάλμα, ἐπιχειρήσας τὴν κατὰ τῆς Μονῆς ἐπίθεσιν.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Κρητῶν εἶχεν ἤδη ἐξαφθῇ, διὰ πρώτην δὲ φοράν ἐγώ, διεῖδον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων εἰς τὰ κρητικὰ πράγματα καὶ ἤρχισα νὰ ἐλπίζω, ὅτι θὰ ἐτίθετο ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὴν αἱματοχυσίαν. Ἀλλὰ τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο γεγονὸς οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἔσχεν ἐπὶ τῶν Δυνάμεων, πλὴν τοῦ ὅτι ἡ Ρωσσία προέβη εἰς διαβήματά τινα πρὸς πρόκλησιν ἐπεμβάσεως. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔκειτο ἡ λύσις τοῦ ζητήματος, ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπαθεστέραν ἀδιαφορίαν, ἡ δὲ Ρωσσία, ὡς κατέστη ἐκ τῶν ὑστέρων γνωστόν, δι' οὐδὲν ἄλλο ἐνδιεφέρετο ἢ πῶς νὰ δημιουργήσῃ περισσοτέρας δυσχερείας εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροὴ ἐφαίνετο διευθύνουσα τὸ ζήτημα, τὸ δ' ἐν Ἀθήναις κρητικὸν Κομιτᾶτον ἤρχισε ν' ἀποστέλλῃ ἐθελοντάς, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, ἄνευ ἐν τούτοις ὀργανωτικῆς τινος προσπαθείας ἢ νοήμονος διευθύνσεως.

Ὁ πασσᾶς ἀντελήφθη τὸ κρίσιμον τῆς καταστάσεως καὶ ἤρχισε δραστηρίως ἐργαζόμενος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ζητῶν νὰ δωροδοκήσῃ τοὺς Σφακιώτας ὁπλαρχηγούς, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπισπεύδων τὰς στρατιωτικὰς παρασκευάς του.

Ἀφήσας τὸν ὑποδιοικητὴν Μεχμὲτ πασσᾶν εἰς Κρεπῆ, τὴν πρὸς ἀνατολὰς φάραγγα, τὴν ἄγουσαν εἰς Σφακιά, ὥδευσε μετὰ τῶν ὑπολειπομένων δυνάμεων κυκλοτερῶς πρὸς ἀνατολάς, ἐλπίζων, ὡς ἔλεγε, ν' ἀπελάσῃ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς Ἕλληνας συμμάχους των εἰς τὰ ὄρη, ὅπου θὰ τοὺς ἐξηνάγκαζεν ἢ ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἠρνήθησαν νὰ ὑποταχθῶσι καὶ ἐξήντλουν τὰς δυνάμεις των εἰς ἀσημάντους ἀψιμαχίας, τοῦ Κορωναίου καὶ τοῦ Ζυμβρακάκη διὰ βραχεῖαν μόνον χρονικὴν περίοδον συνεργασθέντων πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ὁμαλοῦ, ὅπου εὑρίσκοντο αἱ ἀποθῆκαι καὶ εἶχον καταφύγῃ αἱ οἰκογένειαι καὶ ὅπου τὸ ψῦχος τοῦ ἐπερχομένου φθινοπώρου καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπιτηδείων θὰ ἐχρησίμευον ὡς οἱ καλείτεροι τοῦ Μουσταφᾶ σύμμαχοι.

Ὁ πασσᾶς ἐβάδισε διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ πρὸς δυσμάς, ἀπηλευθέρωσε τὴν Κίσαμον, πολιορκουμένην ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος, παρασύρων δὲ πρὸ αὐτοῦ οἰκογε-

νείας καὶ μαχητάς, ἀπήλαυνεν ὅλους πρὸς τὰ ὄρη, ὅπου εἶχεν ἀρχίσῃ ἤδη νὰ πίπτῃ ἡ χιών. Ὡς ἐκ τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ἐξετέλει τὰς κινήσεις του ὁ στρατὸς τοῦ Μουσταφᾶ, δὲν ἔφερε σκηνάς, οὔτε τὰς ἀναγκαιούσας ἀποσκευάς, οἱ δὲ πτωχοὶ Αἰγύπτιοι, περιβεβλημένοι ἀκόμη τὰς λινὰς θερινὰς στολάς των, ἀπέθνησκον καθ' ἑκάστην ἐκ τοῦ δριμέος ψύχους, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μεταγωγικὰ ζῶα ἐχάνοντο.

Οἱ ἐθελονταὶ ὑπερήσπιζον τὰ στενὰ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἦτο κατορθωτὴ ἡ πρὸς τὸν Ὁμαλὸν μετάβασις. Ἐλλιπῶς ὅμως ἐφωδιασμένοι ὅπως ἀντεξέρχωνται κατὰ τοῦ ψύχους τῆς ὥρας αὐτῆς τοῦ ἔτους, ἤρχισαν νὰ παραμελῶσι τὴν ἄμυναν, μετὰ δεκαπενθήμερον δὲ περίπου ἀναμονὴν ὁ Μουσταφᾶς, ἐπιχειρήσας αἰφνίδιον προέλασιν, τοὺς κατέλαβεν ἀπροπαρασκεύους κατά τινα ὁμιχλώδη πρωΐαν καὶ κατέλαβε τὸ Σέλινον, τῶν ἐθελοντῶν καὶ τῶν Κρητῶν ὑποχωρησάντων πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Κρουστογέρακα, κείμενα μεταξὺ Ὁμαλοῦ καὶ Σελίνου.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀρκαδίου ἤρχισε νὰ συγκινῇ τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, ἀλλ' οἱ λαοὶ οὐδεμίαν ἰσχὺν εἶχον ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων καίτοι οἱ φιλικῶς πρὸς τοὺς Κρῆτας διακείμενοι πρόξενοι εἶχον ἀποταθῇ πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, ἐκθέτοντες τὰς βαρβαρότητας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὡς πρὸς ἐμέ, κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ μας, ἀπέρριψα ὅλας τὰς ἐπιφυλάξεις, ἐντὸς πάντοτε τῶν προξενικῶν δικαιωμάτων καὶ μετηρχόμην πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν μου μεταξὺ τῶν συναδέλφων μου, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ἐντιμοτάτου, καίτοι λίαν φιλοτούρκου, Δίξων. Οἱ Τοῦρκοι φυσικῶς ἤρχισαν ὑπόπτως ν' ἀποβλέπωσι πρὸς πᾶν κίνημά μου, περίπολοι δὲ ζαπτιέδων ἐφρούρουν τὴν οἰκίαν μου ἐξ ὅλων τῶν διευθύνσεων, καθόσον ὁ διοικητὴς εἶχε συλλάβῃ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐχρησίμευον ὡς μεσάζων τῶν ἐπαναστατῶν. Οὐδεμίαν ὅμως ἄμεσον ἐπικοινωνίαν εἶχον μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Οὐδέποτε δὲ διῆλθε διὰ τῶν χειρῶν μου ἐπιστολή, προερχομένη ἐξ αὐτῶν ἢ ἀπευθυνομένη πρὸς αὐτούς, ἐνῷ ἀπεναντίας οἱ πρόξενοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρωσσίας, μὴ κατασκοπευόμενοι, διετέλουν εἰς κανονικὴν ταχυδρομικὴν ἀλληλογραφίαν.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής μας, ὅστις διετέλει εἰς στενοτάτας προσωπικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Ἄγγλου συναδέλφου του, τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου λόρδου Λάϋονς, ἀντικατασταθέντος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὑπὸ τοῦ σὶρ Ἐρρίκου Ἔλλιοτ, βλέπων ὅτι οὐδὲν ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ ἐξ Ἀγγλίας, ἤρχισε συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, ἔκτοτε δὲ ἡ στάσις μου διευθύνετο ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας.

Κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν συμβάντων τοῦ Ἀρκαδίου πρὸς τὴν κυβέρνησίν μου, ἐξήγησα λεπτομερῶς τὴν πραγματικὴν στάσιν, ἣν εἶχον τηρήσῃ καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν συμπαθείας μου καὶ παρεκάλεσα ὅπως ἀποσταλῇ πολεμικόν τι πλοῖον πρὸς μεταφορὰν τῶν προσφύγων οἰκογενειῶν, θνησκουσῶν εἰς τὰ ὄρη ἐκ τοῦ ψύχους

καὶ τῆς πείνης καὶ σφαζομένων εἰς τὰς πεδιάδας. Εἰς ἀπάντησιν ἔλαβον τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον, χρονολογούμενον ἀπὸ 25 Δεκεμβρίου 1866:

Κύριον Γ. Στίλλμανν, Πρόξενον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν
Εἰς Χανία

«Κύριε,

«Τὸ ὑπ' ἀριθ. 32 ἔγγραφόν σας περὶ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ὑφ' ὑμῶν τηρηθείσης στάσεως ἐλήφθη.

«Ἐγκρίνομεν τὴν προτέραν καὶ μέλλουσαν στάσιν σας, οἵαν τὴν διαλαμβάνετε εἰς τὸ ἔγγραφόν σας. Ὁ κ. Μόρρις, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής μας, θὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν, τῶν ἐκτεθειμένων ἐν τῷ ἐγγράφῳ σας καὶ περὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἐνεργειῶν σας.

«Ὁ ἀντιναύαρχος Γκολδόβορω διετάχθη ὅπως ἀποστείλῃ εἰς τὸν λιμένα σας ἓν πολεμικόν.

«Διατελῶ κλπ.
«Γ. ΣΙΟΥΑΡΔ»

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κανονιοφόρος «Μάγος» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς «Ἀσφαλείας» —μεγαλειτέρου σκάφους—ὁ κυβερνήτης τοῦ ὁποίου (Πὺμ) εἶχεν Ἀμερικανίδα σύζυγον, ἐπηρεαζόμενος δ' ἴσως παρ' αὐτῆς, συνεμερίζετο τὴν πρὸς τοὺς Κρῆτας συμπάθειάν της. Ἐπέδειξα πρὸς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον τοῦ Σιοῦαρδ καὶ τοῦ ἐνέπνευσα τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως διακριθῇ, λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου. Κατόπιν προέβην εἰς πᾶσαν δυνατὴν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Δίξων, ὅστις μόλις τότε εἶχεν ἀναγνωρίσῃ, κατόπιν ἀσφαλῶν πληροφοριῶν τὴν θηριωδίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μουσταφᾶ, ὅπως διατάξῃ τὸν Πὺμ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀγαθῶν προθέσεών του. Συγχρόνως δὲ ὁ Πὺμ μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἐπροτίθετο νὰ μεταβῇ πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐπαναστατῶν, μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ Δίξωνος, εἰ δυνατόν. Ὁπωσδήποτε ὅμως εἶχε σκοπὸν νὰ μεταβῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ κατῆλθεν εἰς Ἡράκλειον ὅπως παρακολουθήσῃ τὰ γεγονότα καὶ προστατεύσῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς.

Ὁ Δίξων τέλος ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μουσταφᾶ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν γυναικοπαίδων, ἔστειλε δὲ τὴν σχετικὴν διαταγὴν εἰς Ἡράκλειον, ἅμα τῇ λήψει τῆς ὁποίας ἡ «Ἀσφάλεια» κατέπλευσεν εἰς Σέλινον καὶ παρέλαβε τριακόσια δεκαπέντε γυναικόπαιδα καὶ εἰκοσιπέντε τραυματίας,ἀπειλουμένους ἐκ τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Πειραιᾶ. Τοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶ δώσαντος τὴν ἄδειαν εἰς τὸ πλοῖον νὰ παραλάβῃ πρόσφυγας, τοῦ δὲ Δίξωνος διατάξαντος, ἡ πρᾶξις τοῦ Πὺμ ἦτο βεβαίως κανονική, οὐχ ἧττον ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του, διαταχθεὶς νὰ πλεύσῃ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Πὺμ μετ' ὀλίγον ἀπεστρατεύθη. Τὸν εἶδον κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ταξειδίου ἐπάνοδόν του.

Δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς ἀξιωματικὸς ἢ ναύτης, ὅστις εὐχαρίστως δὲν θὰ παρεχώρει τὸν μηνιαῖον μισθόν του, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἰδίαν φιλάνθρωπον πρᾶξιν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐναυλόχουν εἰς τὴν Σοῦδαν δύο ἰταλικαὶ κορβέται, μία φρεγάτα καὶ μία κανονιοφόρος αὐστριακή, τὸ ρωσσικὸν «Στόλαρχος» καὶ μία γαλλικὴ κανονιοφόρος. Οἱ κυβερνῆται ὅλων αὐτῶν τῶν πλοίων, πλὴν τοῦ γαλλικοῦ, σφόδρα ἐπεθύμουν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ Πύμ. Ἀλλ' ἡ ἀποδοκιμασία τῆς πράξεώς του ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἄρνησις τῆς ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ δοθείσης ἐν ἀρχῇ συγκαταθέσεως παρεκώλυσαν αὐτοὺς νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν πρᾶξιν.

Ὁ Ἰγνάτιεφ, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πύμ., ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου τὴν ἄδειαν ὅπως καὶ ἄλλα πλοῖα ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἄγγλου κυβερνήτου, ἀμέσως δὲ ἀπέστειλε τὴν φυλακίδα τῆς πρεσβείας μὲ τὰς σχετικὰς διαταγὰς πρὸς τὸν Βουτακώφ.

Ἀλλ' ἕνεκα αἰφνιδίως ἐκραγείσης καταιγίδος τὸ πλοῖον ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὴν Μῆλον, ὅπου παρέμεινε τέσσαρας ἡμέρας, ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, εἶχον ἀφιχθῆ νεώτεραι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις. Ὁ Βουτακὼφ καὶ ὁ Δενδρινὸς ἐδίσταζον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγήν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Πύμ. Ὁ Δενδρινὸς ἦτο δειλός, ἀναποφάσιστος ἀνήρ, φοβούμενος πάντοτε ν' ἀναλάβῃ εὐθύνην, αἱ δὲ διαταγαὶ τοῦ Βουτακὼφ ἦσαν ὅπως συμμορφώνηται πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ προξένου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐφοβούμην, ὅτι δὲν θὰ ἐξετελεῖτο ἡ διαταγή, εἰς μάτην δὲ παρώτρυνα τοὺς δύο Ρώσσους ὅπως κινηθῶσι.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς νέας ὠμότητας, αἵτινες ἐξήγειραν εἴπερ ποτὲ τὴν ἀγανάκτησίν μου. Τουρκικὸν πολεμικόν, ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, καταπλεῦσαν εἰς τὸ μέρος ὁπόθεν ὁ Πύμ εἶχε παραλάβῃ τοὺς πρόσφυγας καὶ θεωρηθὲν πράγματι ὡς ἀγγλικόν, ἐνεθάρρυνε τοὺς πρόσφυγας ὅπως ἐξέλθωσι τῶν βραχωδῶν καταφυγίων των. Ἀλλ' ἐνῷ οὗτοι ἀνύποπτοι διηυθύνοντο πρὸς τὴν ἀκτήν, οἱ Τοῦρκοι ἤνοιξαν κατ' αὐτῶν θανατηφόρον πῦρ. Εἷς ἐκ τῶν δρομέων ἀγγελιαφόρων μου, σπεύσας, μοὶ ἀνήγγειλε τὴν φοβερὰν εἴδησιν τὴν πρωίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεμένετο τὸ εὐρωπαϊκὸν ταχυδρομεῖον, ἀμέσως δ' ἐπεσκέφθην τὸν Δενδρινὸν καὶ τὸν ἐπίεσα ὅπως διατάξῃ τὸν Βουτακὼφ καὶ μεταβῇ πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Σελίνου.

Ἡ ρωσσικὴ φρεγάτα ἐναυλόχει εἰς τὸν λιμένα τῆς Σούδας. Ὑπηγόρευσα τὴν πρὸς τὸν Βουτακὼφ ἐπιστολήν, εἶδον αὐτὴν ἐγχειριζομένην πρὸς τὸν ἀγγελιαφόρον καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγκατετέθην ν' ἀφήσω τὸν Δενδρινὸν μέχρι τῆς παρόδου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς ἐγχείρησιν τῆς ἐπιστολῆς χρόνου, καθ' ὅσον ἤμην βέβαιος, ὅτι, ἐὰν ἀπηρχόμην, ὁ περιδεὴς αὐτὸς ἄνθρωπος θὰ ἔστελλεν ἀντίθετον διαταγήν. Ὁ Βουτακώφ, ἀνασύρας τὴν ἄγκυραν, ἦλθεν εἰς τὰ Χανία διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ ταχυδρομεῖον καὶ λάβῃ γνῶσιν τῶν τελευταίων ὁδηγιῶν, ἀλλ' ἐγὼ ἔσπευσα νὰ τῷ συστήσω σπουδὴν ἄνευ ἀναβολῆς, ὑποπτευόμενος ἀντίθετον διαταγὴν ἐκ μέρους τοῦ Ἰ-

γνάτιεφ. Τῳόντι δὲ ἡ διαταγή, τὴν ὁποίαν ὑπώπτευον, ἔφθασε διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἀλλ' εὐτυχῶς τρεῖς ὥρας βραδύτερον. Ὁ «Στόλαρχος» μετέφερε μὲν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 1200 γυναικόπαιδα, ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις ἀπηγορεύθη.

Ἡ ἐπανάστασις ἐν τούτοις ἀνεζωπυρήθη ἐκ νέου, αἱ δὲ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν. Ὁ Μουσταφᾶς, εὑρίσκων ἀδύνατον τὴν πρὸς τὰ Σφακιὰ προέλασιν ἐκ Δυσμῶν, διέταξε τὸν στόλον νὰ περιπλεύσῃ καὶ μεταφέρῃ ὁλόκληρον τὸν στρατὸν πρὸς τὸ Καστέλλι, ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς, ἐκεῖθεν δὲ ἤλπιζε νὰ δωροδοκήσῃ τὸν ὁπλαρχηγὸν τοῦ διαμερίσματος καὶ νὰ διέλθῃ τὰ πρὸς τὸ Ἀτσιπόπουλον ἄγοντα στενά, ἄνευ ἀντιστάσεως. Ὁ Μουσταφᾶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα, θεωρουμένην ὡς τὸ προπύργιον τῶν ἀνατολικῶν Σφακίων, ὡς ὁ Ὁμαλὸς τῶν δυτικῶν, ὅπως ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἐπαναστάτας πρὸς κατάθεσιν τῶν ὅπλων.

Τὴν ἐπομένην εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πρὸς τὸ Ἀτσιπόπουλον γειτονεύοντος διαμερίσματος μ' ἐπεσκέφθη, ζητῶν τὴν συμβουλήν μου, ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀποδεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μουσταφᾶ. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποφανθῶ οὔτε περὶ τοῦ πολέμου, οὔτε περὶ τῆς εἰρήνης, τῷ ἀνεκοίνωσα ὅμως τὸ ἔγγραφον τοῦ κ. Σιοῦαρδ καὶ τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι, ὅταν θὰ ἔφθανε τὸ πολεμικόν, θὰ τὸ ἀπέστελλον ἀμέσως πρὸς βοήθειαν τῶν οἰκογενειῶν. Οἱ ἐπαναστάται ἀπεφάσισαν ν' ἀντισταθῶσι καὶ προσεκάλεσαν ὅλους τοὺς ἄνδρας τῶν πέριξ εἰς γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπίθεσιν.

Τὰ στενὰ τοῦ Ἀτσιποπούλου εὐκόλως ἠδύναντο ν' ἀποκλεισθῶσι καὶ νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς παράδοσιν ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀλλὰ προδότης τις, συμμετασχὼν τοῦ συμβουλίου τῶν ὁπλαρχηγῶν, εἰδοποίησε περὶ τῶν ἀποφασισθέντων τὸν πασσᾶν, ὅστις ἀμέσως περὶ τὸ μεσονύκτιον προήλασε καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς φάραγγος. Οὕτω, ὁ στρατός του κατώρθωσε νὰ διέλθῃ, καίτοι ὑπέστη φοβερὰς ἀπωλείας.

Αὕτη ἦτο ἡ καταστρεπτικωτέρα ἐκστρατεία ὅλου τοῦ πολέμου. Οἱ στρατιῶται ἐφονεύοντο ἄνευ ἀντιστάσεως. Ὁ τακτικὸς τουρκοαιγυπτιακὸς στρατός, ἀποτελούμενος ἐκ 17,850 ἀνδρῶν, κατὰ τὰς ἐπισήμους πληροφορίας τοῦ Δίξων καὶ ἐκ πολλῶν χιλιάδων ἀτάκτων, μετὰ τὴν ἐπάνοδον καὶ διοργάνωσίν του, ἀνῆλθε μόλις εἰς 6,000 κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Μουσταφᾶ. Εἴδομεν αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας διὰ τῆς Σούδας. Ὁ κυβερνήτης ἑνὸς τῶν ἰταλικῶν πλοίων, εἶχε τὴν ὑπομονὴν ν' ἀριθμήσῃ τινὰ ἐκ τῶν ταγμάτων, ἓν ἐκ τῶν ὁποίων ἐνῷ ἀπετελεῖτο ἐξ 900 ἀνδρῶν, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἤδη κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του, μόνον 300 ἄνδρας εἶχεν. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, δὲν ὑπῆρξαν ὀλιγώτεραι τῶν 10,000 ἀνδρῶν, ἐξαιρουμένων τῶν ἀτάκτων.

Ἦτο πλέον προφανές, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀκόμη, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς καὶ ἡ ἐπιρροή του, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν ὠμοτήτων εἶχον ἀποτύχῃ. Αἱ βαρβαρότητες ἐξηκολούθουν, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἐνεργῶς ἀνθίσταντο παντοῦ, ὅπου ἀπεπειρῶντο νὰ διεισδύσωσι οἱ Τοῦρκοι. Εὐάριθμα τουρκικὰ

ἀποσπάσματα ἡττῶντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γενικῶς ὅμως οὐδετέρου τῶν μερῶν αἱ ἀπόπειραι ἐστέφοντο ὑπὸ τελικῆς ἐπιτυχίας.

Ἡ Πύλη ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλη τὸν καλείτερον διπλωματικόν της πράκτορα, τὸν Σερβὲρ ἐφένδην, μετ' ἐπιδεικτικῆς καὶ πολλὰ ὑποσχομένης προκηρύξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο οἱ Κρῆτες ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐπιτροπήν, ἥτις, μεταβαίνουσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θὰ ἤρχετο εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ὑπὸ ἀγαθῶν προθέσεων ἐμπνεομένης τουρκικῆς Κυβερνήσεως, πρὸς εἰρήνευσιν τῆς νήσου καὶ ἱκανοποίησιν τῶν κατοίκων. Ὁ Σερβὲρ ἐφένδης ἦτο νοήμων καὶ φιλελεύθερος ἀνήρ. Μετ' αὐτοῦ καλῶς ἐγνωρίσθην. Ἐὰν δὲ ἐξουσιοδοτεῖτο ὅπως διαπραγματευθῇ τὸ ζήτημα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τετελεσμένων γεγονότων, κἄτι θὰ ἐπετύγχανεν. Ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος ἐκ τῶν ὁδηγιῶν του νὰ θεωρῇ τὴν νῆσον, ὡς διατελοῦσαν ἐν ἐπαναστάσει, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Πύλης καὶ ἑπομένως ὀφείλουσαν ν' ἀποδεχθῇ ἄνευ ἀντιρρήσεως τὰς ὑπὸ τῆς Πύλης μόνον παρεχομένας παραχωρήσεις.

Ὁ Σερβὲρ ἐφένδης δὲν ἠπατᾶτο ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος εἶχε περιέλθη εἰς πραγματικὴν ἀλλοφροσύνην, οὐδὲν δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν πείσῃ ὅπως ἀκροασθῇ καὶ τὰ αἰτήματα τῶν ἐπαναστατῶν, πλὴν τῆς πλήρους καὶ ἄνευ ὅρων ὑποταγῆς.

Εἶχεν, ὡς μ' ἐπληροφόρει ὁ κ. Μόρρις, κατασκευάσῃ μικρὸν πρότυπον τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ἐβομβάρδιζε διὰ μικρῶν τηλεβόλων ὅπως ἐξατμίσῃ τὴν ὀργήν του. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, συνεβούλευον ἤδη τὴν Πύλην νὰ συγκατατεθῇ ὅπως παράσχῃ ἡγεμονίαν εἰς τὴν Κρήτην.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἐσφάλη πάντοτε, καθόσον διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 20 Φεβρουαρίου 1830 αἱ ὑπογράψασαι Δυνάμεις ὑπέσχοντο ὅπως ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν Κρήτην ἡγεμονίαν, ὡς τὴν τῆς Σάμου. Διὰ τὴν ἀποχὴν ταύτην τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς γενικῆς ὁμοφωνίας τῶν Δυνάμεων, ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἴσως ὑπεύθυνος, καθόσον κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ἐπὶ τῆς νήσου ἐπικρατοῦσα ἐπιρροὴ τῶν Ἑλλήνων δημαγωγῶν καθίστα δυσχερῆ πάντα συμβιβασμόν, βεβαίως δὲ θ' ἀπεδοκιμάζετο καὶ ἡ παραχώρησις ἡγεμονίας. Καὶ ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλία ἦτο δεσμευσμένη μὲ τὴν λύσιν ταύτην.

Εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου τῶν ἡμερῶν ἐκείνων εὑρίσκω τὸ ἀκόλουθον κεφάλαιον:

Ἡ τακτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἦτο τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ καθιστᾷ τὴν τύχην τῆς Κρήτης περισσότερον ἀμφίβολον, ἀφ' ὅσον πραγματικῶς ἦτο. Ἡ πολιτικὴ τῆς Κρήτης πρὸς τὴν Ἑλλάδα μᾶλλον ἢ τῆς Κρήτης πρὸς τὸ καλόν της ἐδημιούργησε σύγχυσιν καὶ ζηλοτυπίας καὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου μεγαλειτέραν ἀφ' ὅσην ἀπῄτουν αἱ ἀνάγκαι. Οἱ Κρῆτες εἶχον ἀνάγκην καλοῦ ἀρχηγοῦ, ὅπλων καὶ ἄρτου. Ἡ Ἑλλὰς ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἀρχηγοὺς ἄνευ πειθαρχίας, ἄτακτον στῖφος ἐθελοντῶν, εὑρισκομένων εἰς διαρκεῖς ἔριδας μὲ τοὺς νησιώτας καὶ ἐξασθε-

νοῦντας τὸν ἀγῶνα, ἐγκαταλείποντας αὐτόν, εὐθὺς ὡς ᾐσθάνοντο τοὺς κινδύνους καὶ τὰς κακουχίας. Καὶ ἂν μὲν κατόπιν, μετὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, οἱ Ἕλληνες ἐδείχθησαν συνετώτεροι καὶ προσεκτικώτεροι εἰς τὴν στρατολογίαν ἐθελοντῶν διὰ τὴν Κρήτην, δὲν ἐλάμβανον ἐν τούτοις οὐδὲν μέτρον πρὸς κατάπνιξιν τῶν ζηλοτοπιῶν τῶν ἀρχηγῶν. Ἀλλὰ τὸ ριζικὸν σφάλμα τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἄλλην λύσιν τοῦ ζητήματος, πλὴν τῆς προσαρτήσεως, συνεβιβάζοντο καὶ οὕτως ὤθουν αὐτὸ εἰς τὸ πεδίον τοῦ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, ἀποκρύπτοντες τὰς πραγματικὰς αἰτίας, δικαιολογοῦντες τὸ κίνημα καὶ καθιστῶντες ἀδύνατον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, παρὰ τὴν κεκηρυγμένην πολιτικήν της, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰ παράπονα τῶν Κρητῶν, χωρὶς ν' ἀποδεχθῇ καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰς ἀξιώσεις.

Ἐὰν οἱ Ἕλληνες δὲν παρενέβαλον εἰς τὸ ζήτημα καὶ τὰ ἰδικά των συμφέροντα, οἱ Κρῆτες ἴσως θὰ εἰσηκούοντο. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν μόνη διέξοδος ἐθεωρήθη ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησις πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς Κρήτης, ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέμβῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου, χωρὶς ν' ἀνατρέψῃ τὸ ἰδικόν της ἔργον. Ἐὰν ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλία εἰς δευτερεύοντα ζητήματα, ὡς τὸ τῆς ἡγεμονίας, ἐφαίνετο περισσότερον εὐμενὴς πρὸς τὴν Κρήτην, οὐδεὶς θὰ κατηγόρει ὡς σφαλερὰν τὴν πολιτικήν της, ἥτις ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἦτο εὐεργετική.

Ἡ γνώμη αὕτη, σχηματισθεῖσα καὶ ἐκφρασθεῖσα, καθ' ὃν χρόνον ὅλαι αἱ συμπάθειαί μου ἔκλινον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐν πλήρει γνώσει τῶν διενεργουμένων ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, εἶνε ἡ ἐλαφροτέρα ἐπίκρισις κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Ἀθηνῶν. Σήμερον, ἀναπολῶν τὰ γεγονότα τῆς παρελθούσης τριακονταετίας, ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης ὑποθέσεως, ἀντιλαμβάνομαι εὐκρινέστερον τὸ ζήτημα ἐν συνόλῳ καὶ ὅτι αἱ ἀθλιότητες τῆς Κρήτης, ἰδιαιτέρως τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολῆς, γενικῶς ὠφείλοντο κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν κοινοῦ νοῦ ἐκ μέρους τῆς φυλῆς καὶ εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν ἀτόμων, ὅπως καθυποτάξωσι τὰς προσωπικὰς φιλοδοξίας καὶ τὰ συμφέροντά των εἰς τὸ γενικὸν καλόν. Οἱ Ἰταλοὶ ἔχουσιν ἓν ρητόν: «Ἓξ Ἕλληνες, ἑπτὰ ἀρχηγοί,» τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ διατί οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχωσιν εἰς οἱονδήποτε ἐθνικὸν κίνημα τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς αὐτοθυσίας, τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐπιβολήν, μὴ συμβιβαζομένης ἀπολύτως μὲ τὸν χαρακτῆρά των. Ἔχουσι μὲν θάρρος, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπετάχθησαν ἢ ὑποτάσσονται εἰς τὴν πειθαρχίαν.

Ὁ Σερβὲρ ἐφένδης κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, τινὰ μὲν ὑποχρεωτικῶς, ἄλλα διὰ δωροδοκίας καὶ ἄλλα διὰ πειθοῦς, τὰ πλεῖστα δ' ἐξ αὐτῶν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἷς ἐκ τῶν μελῶν διέφυγε καὶ προσῆλθε, ζητῶν ἄσυλον εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας, κατόπιν δὲ κρυφίως ἐπιβιβασθεὶς τῆς ρωσσικῆς κορβέτας, μετημφιεσμένος εἰς ναύτην, ἀπῆλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ λοιποὶ τῶν Χριστιανῶν, ὅταν ἀφίχθησαν εἰς τὴν Κων-

σταντινούπολιν, κατέφυγον εἰς τὴν ρωσσικὴν πρεσβείαν, διακηρύττοντες, ὅτι εἶχον ὁδηγηθῆ, παρὰ τὴν θέλησίν των καὶ τὴν τῶν Κρητῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν, μεταβολὴ ἐπὶ τὰ βελτίω παρετηρήθη ἐν Ἀθήναις, τοῦ ἀνεπαρκοῦς ὑπουργείου, τοῦ μὴ γνωρίζοντος πῶς νὰ πολιτευθῇ, ὑποχωρήσαντος εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, ὑπὸ πρωθυπουργὸν τὸν Κουμουνδοῦρον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Τρικούπην. Οὕτως, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐν Κρήτῃ κατάστασις ἀπεδίδετο εἰς τὰ σφάλματα τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος κατέστη συγκριτικῶς ἐνεργητικωτέρα καὶ νοημονεστέρα.

Ὁ Κουμουνδοῦρος ἦτο ἀρκετὰ ὀξυδερκὴς ὅπως ἀντιληφθῇ τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἀνάγκην θετικῆς πολιτικῆς. Ἐν ἀρχῇ ἀντετάχθη κατὰ πάσης ἐνθαρρύνσεως τῆς ἐπαναστάσεως, οὐδεμίαν διαβλέπων ἐλπίδα πρὸς ἐπιτυχίαν της. Ἀλλ' ἡ δημοσία γνώμη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς εἶχε καταστῆ πλέον τόσον δεδηλωμένη, τόσον δὲ ἦσαν πολυάριθμα τὰ συσταθέντα κομιτᾶτα πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν Κρητῶν, ὥστε ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε φθάσῃ ὁ καιρὸς πρὸς ἐπέμβασιν, πρὸς παροχὴν γενναίας χρηματικῆς καὶ ἠθικῆς ὑποστηρίξεως. Ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς ἀνέλαβε τότε τὴν εὐθύνην τῆς ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐνισχύσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' εἰσέτι δὲν εἶχε πλήρη ἀντίληψιν τῆς ἀνάγκης συγκεντρωμένης διευθύνσεως ἐν Κρήτῃ. Τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ἠρνοῦντο νὰ συνεργασθῶσι καὶ ἐνῷ ὁ Κορωναῖος εἰς τὰ κεντρικὰ διαμερίσματα ἐπιτυχέστατα κατεδίωκε τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα, οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν διαμερισμάτων παρέμενον ἀδρανεῖς, λαμβάνοντες μὲν τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν ἐπιτηδείων (καθόσον τὰ πλοῖα, τὰ διασπάζοντα τὸν ἀποκλεισμόν, κατέφευγον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν) ἀλλ' ἐκτελοῦντες τὸ ἐλάχιστον τῆς ἐργασίας.

Ὁ Κουμουνδοῦρος δὲν ἐτόλμα μὲν νὰ ριψοκινδυνεύσῃ καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν συγκεντρωμένην διοίκησιν τῶν ἐθελοντῶν,τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγει,εἰς ἱκανὸν διοικητήν, ἀλλὰ τὸ νέον ὑπουργεῖον, κατόπιν μεγάλης πιέσεως, ἤρχισε νὰ διοργανώνῃ κίνημα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀντιμετωπίσῃ ὅλας τὰς πιθανότητας πολέμου μετὰ τῆς Τουρκίας.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἦλθε τὸ περίφημον «Ἀρκάδι», τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ νὰ παραλάβῃ ἀρκετὸν ἀριθμὸν γυναικοπαίδων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεμέναμεν τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀμερικανικοῦ πολεμικοῦ,τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεδίδετο εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν γυναικοπαίδων. Ἐν τούτοις οὐδέποτε τὸ ἀναμενόμενον πλοῖον κατέπλευσεν, εἰς ἀπάντησιν δὲ τηλεγραφήματός μου πρὸς τὸν μοίραρχον Γόλσβορω, εὑρισκόμενον τότε εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐπληροφορήθην, ὅτι οὐδὲν ἐγνώριζε περὶ διαταγῆς, ὅπως ἀποστείλῃ πλοῖον εἰς τὴν Κρήτην.

Εἶχον παρεμβληθῆ μηχανορραφίαι ἐν Κωνσταντινουπόλει, κυρίου ὑποκινητοῦ αὐτῶν ὄντος τοῦ διερμηνέως τῆς πρεσβείας μας, φιλοτούρκου Ἀνατολίτου καὶ διαρ-

κῶς λιβελλογραφοῦντος εἰς διαφόρους ἀμερικανικὰς ἐφημερίδας κατὰ τοῦ κ. Μόρρις καὶ ἐμοῦ. Ἕνεκα τῶν μηχανογραφιῶν τούτου εἶχεν ἀνακληθῇ ἡ πρὸς τὸν ναύαρχον διαταγή. Τὸν Μάρτιον κατέπλευσεν ἡ κορβέττα «Καναδεΐνα» ἀλλ' ἡ πρός με συμπεριφορὰ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ αἱ παρατηρήσεις τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν περὶ τοῦ «δουλεμπορίου», ὡς ἐθεώρουν τὴν μεταφορὰν τῶν γυναικοπαίδων,μ' ἔκαμον νὰ ἐννοήσω τὸ πνεῦμά των καὶ ἑπομένως νὰ μὴ λυπηθῶ διὰ τὴν ἀναχώρησίν της.

Ἐν τούτοις ἐχρησιμοποίησα ὅσον ἠδυνάμην τὸ σκάφος κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον παραμονήν του εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα. Κατέπεισα τὸν πλοίαρχον ὅπως μὲ παραλάβῃ καὶ καταπλεύσῃ εἰς Ρέθυμνον ἵνα ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας διετέλουν οἱ πρόσφυγες καὶ διανείμωμεν χρηματικὰ βοηθήματα κλπ. τὰ ὁποῖα μοὶ εἶχεν ἀποστείλῃ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ ἐν Ἀθήναις Κομιτᾶτον. Ἐπίσης κατώρθωσα νὰ πείσω τὸν πλοίαρχον, ὅπως μὲ μεταφέρῃ εἰς Πειραιᾶ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἐκεῖ προξενείου, τοῦ προξένου ἀπελθόντος καὶ ἐγκαταλιπόντος τὸ γραφεῖον εἰς χεῖρας τῶν πιστωτῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων κατώρθωσα νὰ διασώσω τὰ ἀρχεῖα,τὴν μόνην περιουσίαν τοῦ προξενείου, τὴν μὴ ὑποκειμένην εἰς κατάσχεσιν διὰ τὰ χρέη τοῦ ἐξαφανισθέντος προξένου. Ἐπωφελήθην τῆς περιστάσεως κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον,ὅπως συνομιλήσω μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπουργῶν, ἔκτοτε δὲ συνεδέθην διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Τρικούπη, διαρκεσάσης μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ πλοίαρχος ἐξέφρασε μὲν τὴν συμπάθειάν διὰ τὰς προσωπικάς μου γνώμας,ἀλλ' εἶχεν ἄλλας διαταγάς, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ γενικῶς, πλὴν δύο, τῶν νεωτέρων ἦσαν φιλότουρκοι. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως, δὲν ἐγνώριζον τὰ καθέκαστα, ἡ δὲ ἐπίσκεψις τοῦ πλοίου συνετέλεσε πρὸς ἠθικὴν ἐνίσχυσίν μου.

Ἡ μεταξὺ Μουσταφᾶ καὶ ἐμοῦ ἔχθρα, ἦτο πλέον ἀνυπόκριτος. Πᾶσα μεταξύ μας ἐπικοινωνία εἶχε παύσῃ. Ἐπὶ μῆνας τὰ τέκνα μου δὲν εἶχον διέλθῃ τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας μου, ἐγὼ δὲ ὁ ἴδιος ἠπειλούμην δημοσίᾳ διὰ δολοφονίας.Ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς κρεωπώλας τῆς ἀγορᾶς νὰ μοὶ παρέχωσι κρέας, ἐπρομηθευόμην δὲ ἐμμέσως τὰ ἐπιτήδεια.

Τὰ Χανία τόσον στενῶς ἐπολιορκοῦντο κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ὥστε οὐδὲν ἠδυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν πέραν τῆς τουρκικῆς γραμμῆς. Τὸ αὐστριακὸν ἀτμόπλοιον ἐκόμιζε καθ' ἑβδομάδα ποσότητά τινα λαχανικῶν, ἐστερούμεθα ὅμως κρέατος καὶ ἰχθύων, τῶν Ἰταλῶν ἁλιέων ἀπελθόντων εἰς τὰς πατρίδας των. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διατελῶν, ἐζήτησα ἀπὸ τὴν Κέρκυραν τὴν μικρὰν θαλαμηγόν, εἰς τὴν ὁποίαν εἴχομεν ἐκτελέσῃ τὴν κάθαρσιν, ἀπέστειλα δὲ τὴν Λαύραν καὶ τὰ τέκνα μου εἰς τὴν Σῦρον.Ὅταν κατέπλευσεν ἡ θαλαμηγός,διηρχόμεθα ἐπ' αὐτῆς τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου μας, περιπλέοντες μεταξὺ τῶν διαφόρων λιμένων τῆς Κρήτης καὶ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ ἀκολουθούμενοι πάντοτε ὑπὸ τουρκικῆς κανονιοφόρου, τοῦ Μουσταφᾶ ἐξακολουθοῦντος νὰ μὲ θεωρῇ ὡς μεσάζοντα εἰς τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ζήτημα.

Ἡ εἰς Κρήτην θέσις μου οὐδεμίαν σημασίαν εἶχε πλέον, πλὴν τοῦ νὰ παρίσταμαι ἁπλοῦς θεατὴς τῶν διαδραματιζομένων. Ἤμην διατεθειμένος ὅπως παραιτηθῶ καὶ μεταβῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθόσον αἱ δαπάναι εἶχον καταστῆ ἀνώτεραι τῶν μέσων μου, τῶν ἐσόδων μου ἀνερχομένων μόνον εἰς 1000 δολλάρια.

Ἡ Πύλη μὲ ἠπείλει ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐγγράφων μου, πρᾶγμα βεβαίως, τὸ ὁποῖον ὑπερμέτρως θὰ μὲ ηὐχαρίστει, καθόσον ἡ συνδρομὴ τῆς κυβερνήσεώς μου εἶχε καταστῆ ἁπλῶς ὀνομαστική, καίτοι οὐδέποτε εἶχον ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων, τῶν διαγραφομένων διὰ τῶν ὁδηγιῶν της. Ὁ Μέγας Βεζύρης φαίνεται, ὅτι κατενόει τοῦτο καὶ ἀπέσυρε τὴν ἀπειλήν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου, μεγάλη πίεσις ἐξησκεῖτο ἐν Οὐασιγκτῶνι, ὅπως ἀνακληθῶ. Κατ' ἀρχὰς συγκατετέθη εἰς τοῦτο ὁ κ. Σιοῦαρδ κουρασθεὶς ἐκ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἀντιδρώσης τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας, ἡ συγκατάθεσις ἀνεκλήθη καὶ παρέμεινα εἰς τὴν θέσιν μου. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀπήτει ὡσαύτως τὴν ἀνάκλησιν τοῦ πρεσβευτοῦ Μόρρις, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διαταγαί του ἐξετελοῦντο διὰ μέσου ἐμοῦ, τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον ἦτο ἡ ἰδική μου ἀπομάκρυνσις.

Ὁ Μουσταφᾶς περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἀνεκλήθη, ὡς ἀποτυχών, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ, προσκαίρως ἀναπληρωθέντος ὑπὸ τοῦ Χουσεῒν Ἀβνῆ. Ἡ ἱκανοποίησίς μου ὑπῆρξε μεγάλη.

Ὁ Χουσεῒν Ἀβνῆ εἰς οὐδὲν διάβημα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν προέβη.

Μόνον εἰς τὸ Σέλινον ἀπεπειράθη νὰ εἰσέλθῃ, ἀλλ' ἡττηθείς, ἐλεηλάτησε τὰς πέριξ τῆς Κισάμου πεδιάδας, ἀθίκτους μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου. Ὁλόκληρα χωρία, ὑποταχθέντα ἄνευ ἀντιστάσεως, ἐλαφυραγωγήθησαν. Πάντες οἱ κατωρθώσαντες νὰ διαφύγωσιν ἐκρύβησαν ἐντὸς σπηλαίων τῆς ἀκτῆς καὶ περιστάσεως παρουσιαζομένης, κατέφευγον διὰ πλοιαρίων εἰς Κύθηρα. Μετέβην ἐκεῖ διὰ τῆς θαλαμηγοῦ μου καὶ παρέστην μάρτυς τῆς ἀφίξεως δύο πλοιαρίων, τόσον ὑπερφορτωμένων, ὥστε ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι εἶχον ἐκτελέσῃ θαλάσσιον ταξείδιον εἴκοσι μιλίων, ἔστω καὶ μὲ καλὸν καιρόν. Εἶδον γέροντα ἐνενηκοντούτη, περιτυλιγμένον εἰς ἱμάτια ραντισμένα διὰ πετρελαίου, τὰ ὁποῖα εἶχον πυρπολήσῃ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ τὸν καύσωσιν, ἀλλ' ἐγκαίρως προσδραμόντες οἱ φίλοι του τῷ ἔσωσαν τὴν ζωὴν καὶ τὸν μετέφεραν μακράν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ «Ἀρκάδιον» ἐλευθέρως ἐπηγαινοήρχετο, ἡ δὲ ἐπανάστασις οὐσιωδῶς ἐξηκολούθει ὡς πάντοτε ζωηρά.

Ὁ Ὀμὲρ πασσᾶς ἀφίχθη τὴν 9ην Ἀπριλίου, δύο δὲ ἡμέρας βραδύτερον 2,000 ἐπαναστάται ἐπετέθησαν κατὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ ὑδραγωγείου, τοῦ παρέχοντος ὕδωρ εἰς τὰ Χανία, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιθέσεως προδοθέντος ὑπό τινος μυλωθροῦ. Ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Κρητῶν, ὅπως ἀποδείξωσι τὰς πρὸς τὸν νέον γενικὸν διοικητὴν διαθέσεις των, ἐπέτυχε μὲ τὴν ἀπώλειαν τριῶν μόνον νεκρῶν.

Ὁ Ὀμὲρ ἀπεβιβάσθη μετὰ μεγάλης πομπῆς. Ἔφερε πολυάριθμον ἀκολουθίαν,

ἐπιτελεῖον, ἱππικόν, πυροβολικὸν κλπ. Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν περιβεβλημένοι καινουργεῖς ἀπαστραπτούσας στολάς. Τὸν πολυμήχανον Μουσταφᾶν τὸν ἐθεώρουν ἐπικινδυνωδέστερον τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιτελείου του.

Ἐπεσκέφθην τὸν νέον διοικητὴν καὶ προσέφερα τὰς καλάς μου ὑπηρεσίας πρὸς συνδιαλλαγήν. Ἤλπιζον, ὅτι θὰ ἔβλεπον πολιτισμένον στρατηγόν. Ἀλλ' εὗρον γέροντα ἀλαζόνα καὶ κομπορρήμονα, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν ἔχοντα περὶ τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου. Ἀπέρριψε μετ' ἀλαζονείας τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ μὲ διεβεβαίωσεν, ὅτι τὰ σχέδιά του ἦσαν τόσον τέλεια, ὥστε ἐντὸς δύο ἑβδομάδων, ἀφ' ἧς θὰ ἤρχιζε νὰ τὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογήν, θὰ ἐπετύγχανε τὴν κατάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς νήσου. Ἐτόλμησα νὰ τῷ ὑποδείξω, ὅτι θὰ εὕρισκε τὴν χώραν ὑπὸ δυσμενεστέρας συνθήκας ἢ ὅσον ὑπέθετε καὶ ὅτι ἡ ὁλοσχερὴς ἔλλειψις ὁδῶν θ' ἀπετέλει μέγα κώλυμα πρὸς τόσον ταχεῖαν ἐπιτυχίαν. Μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι αἱ συνθῆκαι δὲν θὰ ἦσαν δυσμενέστεραι, παρ' ὅσον ἦσαν εἰς τὸ Μαυροβούνιον, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις κατέκτησεν...κλπ.

Μετὰ δύο ἑβδομάδων προετοιμασίας ὁ Ὀμὲρ πασσᾶς ἀπῆλθε πρὸς κατάκτησιν τῶν Σφακίων. Ὥδευεν εἰς δύο στοίχους μὲ ὁλικὴν δύναμιν 15,000 ἀνδρῶν. Τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος προΐστατο, διηυθύνθη πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Καλλικράτη, δι' ὧν θὰ εἰσήρχετο εἰς τὰ Σφακιά, ὑπερασπιζόμενα ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ πασσᾶ, διηυθύνθη κατὰ τοῦ Κρεπῆ, τῶν πρὸς βορρᾶν στενῶν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Ζυμβρακάκη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐθελοντῶν. Ἡ μεγάλη σφαγή, ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν ἧτταν ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων, εἶνε ἱστορικὴ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων.

Ὁλόκληρα εἰρηνικὰ χωρία, εὑρισκόμενα ἐντὸς τῶν τουρκικῶν γραμμῶν, ἐλαφυραγωγήθησαν καὶ οἱ κάτοικοί των ἀσπλάγχνως ἐβασανίσθησαν. Αἱ σκληρότητες, αἵτινες ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶν ἀπετέλουν περιοδικὰς ἐκδηλώσεις ἀναρχίας τῶν ἀξιωματικῶν ἢ ἦσαν ἀποτελέσματα μεμονωμένων ἡττῶν, ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Ὁ ἴδιος ὁ πασσᾶς συμμετεῖχε τῶν λαφύρων καὶ προσελάμβανε τὰς ὡραιοτέρας αἰχμαλώτους εἰς τὸ χαρέμιόν του.

Περὶ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τῶν Τούρκων δὲν βασίζομαι ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν βεβαιώσεων Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, διατελούντων εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν. Γερμανός τις ἀξιωματικός, Γκέϊσλερ ὀνόματι, διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ Ὀμέρ, ἀποθανὼν ἐκ δυσεντερίας εἰς τὰ Χανία, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας εἶχε κρατήσῃ σπουδαιότατον ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἴδω κατὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀποσκευῶν του, διὰ μέσου τοῦ γαλλικοῦ Προξενείου, εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Μία παράγραφος τοῦ ἡμερολογίου του, τὴν ὁποίαν ἀντέγραψα, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁ Ὀμὲρ διέταξε τὴν ταξιαρχίαν νὰ λαφυραγωγήσῃ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ».

Τὸ χωρίον, περὶ οὗ πρόκειται, ἦτο ἓν ἐκ τῶν εἰρηνικωτέρων, οὐδέποτε λαβὸν μέ-

ρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν. «Ὅλα τὰ χωρία ἐπυρπολήθησαν» ἔγραφεν ὁ Γκέϊσλερ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐφονεύθησαν καὶ ἐβασανίσθησαν. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ τεσσάρων χωρίων, μεταβάντες ἑκουσίως ὅπως δηλώσωσιν ὑποταγήν, ἀπεκεφαλίσθησαν ἐπὶ τόπου. Οἱ κάτοικοι ἐγκατέλιπον τὰ χωρία των, ὁ δὲ στρατός, κατὰ τὴν πορείαν του ἐκδικούμενος, ὑπέβαλλεν εἰς ἀνεκδιήγητα βασανιστήρια πάντα ἀθῶον Χριστιανόν, τὸν ὁποῖον συνήντα καθ' ὁδόν. Θηριωδέστεραι ὠμότητες οὐδέποτε ἄλλοτε διεπράχθησαν εἰς τὴν Κρήτην, ὅσον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ.

Δύο μεταβολαὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, σημειωθεῖσαι κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ηὐνόησαν καὶ ἀνεκούφισαν ἐν μέρει τοὺς φιλησύχους Κρῆτας. Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιρροὴ τῆς Ρωσσίας ἠνάγκασε τὸν ἀντιβασιλέα ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἐκ τῆς νήσου, παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ὀμέρ. Μετὰ τὸ καταστρεπτικὸν τέλος τῆς ἐκστρατείας, οἱ ἐπιζήσαντες 10,000 ἐκ τῶν ἀρχικῶς ἀποβιβασθέντων εἰς τὴν νῆσον 24,000 ὑπὸ τὸν Σαχὶν πασσᾶν, ἀπῆλθον. Ἡ ἑτέρα μεταβολὴ ἦτο ἡ μετάθεσις τοῦ Δερσέ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀχρηστία κατενοήθη τέλος καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του.

Ὁ διάδοχός του Τρικοῦ, ἔξυπνος Παριζινός, ἐντελῶς ἀντιθέτου χαρακτῆρος τοῦ τουρκοφίλου Δερσέ, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν στρατὸν εἰς τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διαρρήδην τῷ ἠρνήθη ὁ Ὀμέρ. Τοῦ Τρικοῦ ἔχοντος διαταγὰς παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν στρατόν, ἡ ἀγενὴς καὶ ἀπότομος ἄρνησις τοῦ διοικητοῦ ἀμέσως προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν ἀμφοτέρων μας.

Ὁ Ὀμὲρ διηυθύνθη ἐκ Ρεθύμνου εἰς τὸ Ἡράκλειον, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Κορωναίου, ὅταν δ' ἔφθασεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μαργαρίτας, περιεκυκλώθη καὶ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κορωναίου καὶ ὅλων τῶν σωμάτων, τῶν διεσπαρμένων εἰς τὰ γειτονικὰ χωρία. Οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκήθησαν στενῶς. Εἷς ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ὀμέρ, μὲ διεβεβαίωσεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀπολέσῃ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τὰ πυρὰ τῶν Κρητῶν ἦσαν τόσον ἐπιτυχῆ, ὥστε κατεξέσχιζον καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σκηνάς, ἡ δὲ σκηνὴ τοῦ Ὀμὲρ πολλάκις κυριολεκτικῶς ἐκουρελιάσθη. Ὁ Ὀμὲρ πρὸ τῆς ἐκκινήσεώς του εἶχε στείλῃ διαταγὰς εἰς τὸν Ρασὶδ ἐφένδην, διοικητὴν τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ἡρακλείου, ὅπως μεταβῇ καὶ τὸν συναντήσῃ· ὁ δὲ Ρεσίδ, ἱκανὸς στρατιωτικός, κατώρθωσε, πολεμῶν νυχθημερὸν μετὰ σώματος ἀτάκτων, νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ὀμέρ.

Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην αἱ ζηλοτυπίαι πάλιν τῶν Ἑλλήνων συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀπολεσθῇ θαυμασία εὐκαιρία περιφανοῦς νίκης, ἥτις ἀναμφιβόλως θὰ ἐσημείωνε τὸ πέρας τοῦ πολέμου. Ὁ Πετροπουλάκης, διακεκριμένος ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1827—30, ἀποσταλεὶς ἐξ Ἑλλάδος, ὅπως διευθύνῃ τὰς περὶ τὴν Ἴδην πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Κορωναίου, ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν

στρατόν του κατὰ τοῦ προελαύνοντος Ρεσίδ, ἠρνήθη δὲ οὐ μόνον νὰ κινηθῇ, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποστείλῃ τ' ἀπαιτούμενα πολεμοφόδια, τῶν ὁποίων μεγίστην καὶ ἐπείγουσαν ἀνάγκην εἶχον οἱ ἐπαναστάται. Ὁ Κορωναῖος ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ὁ Ὀμὲρ ἤδη, ὡς ἀνήγγειλεν, ἐπρόκειτο διὰ καταλλήλου κινήσεως ν' ἀπελάσῃ τοὺς ἐπαναστάτας ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ νὰ τοὺς περικυκλώσῃ εἰς τὰ Σφακία, ὅπου θὰ τοὺς ἐξηνάγκαζε πρὸς παράδοσιν καὶ θὰ ἐπήρχετο οὕτω τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου του, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Λασηθίου, ὅπου εὑρίσκοντο συνηθροισμένοι περὶ τοὺς 5,000 ἐπαναστάται—ἱκανοὶ πρὸς ἐπιτυχῆ ἄμυναν, ἐὰν διετέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς ἀρχηγοῦ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοί των ἦσαν πολλοί, μετὰ περιοδικὰς ἐπιτυχίας, διελύθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, τοῦ Ὀμὲρ ἐπιδοθέντος εἰς τὴν κατὰ πόδας καταδίωξιν τῶν πρὸς δυσμὰς τραπέντων. Μετέβην διὰ τῆς θαλαμηγοῦ μου εἰς τὸ Ἡράκλειον πρὸς λῆψιν αὐθεντικωτέρων πληροφοριῶν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ σαρώσῃ τὴν ἔμπροσθεν αὐτοῦ χώραν, ὡς ἐκαυχᾶτο ὁ Ὀμέρ, ἐπεβιβάσθη τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ μετεκομίσθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τῶν βουνῶν τῶν Σφακίων, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸ Καστέλλιον, ὅπου εἶχεν ἀποβιβασθῇ καὶ ὁ Μουσταφᾶς κατὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἀτσιποπούλου ἐκστρατείαν του. Κατόπιν ἐπιμόνου ἀγῶνος, κυρίως ὅμως ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀλληλοβοηθείας μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν συμμμάχων, μία τουρκικὴ ταξιαρχία κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀτσιπόπουλον, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνηθῇ νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀλλ' ἀπεκλείσθη πάσης συγκοινωνίας μετὰ τῆς βάσεως τῶν ἐφοδιοπομπῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Βρύσιν, τοῦ Ὀμὲρ παραμένοντος πάντοτε ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ του, τοῦ δὲ Ρασίδ, τοῦ ἱκανωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὑποχωροῦντος πρὸς τὸ Ἡράκλειον καὶ παρακολουθουμένου ὑπὸ τοῦ Κορωναίου.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς Ἡράκλειον ὁ Ρασὶδ ἐπληγώθη θανασίμως κατά τινα μικροσυμπλοκὴν καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας. Πάσας τὰς πληροφορίας μου εἰς τὸ Ἡράκλειον τὰς ἔλαβον ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Ρασὶδ πασσᾶ.

Ἀφοῦ ὁ Ὀμὲρ ἐλεηλάτησε καὶ κατέστρεψεν ὅλα τὰ χωρία τῶν νοτίων παραλίων, ἠναγκάσθη πάλιν νὰ μεταφέρῃ διὰ τῶν πλοίων τὸν στρατόν του εἰς τὸ σημεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐκκινήσῃ ὅταν ἀπεβιβάσθη εἰς Χανία, αἱ ἀπώλειαί του, τῶν πλείστων ὀφειλομένων εἰς ἀσθενείας, ἀνήρχοντο εἰς 20-25,000 ἄνδρας ἐντὸς τριῶν μηνῶν μόνον, ἄνευ οὐδεμιᾶς σημαντικῆς ἐπιτυχίας, πλὴν τῆς καταστροφῆς ἑξακοσίων χωρίων καὶ τῆς σφαγῆς ἑκατοντάδων Κρητῶν. Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκθέσεων τοῦ Τρικοῦ, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, καθόσον ἔστειλεν ἰδιαιτέρους ἀπεσταλμένους

εἰς τὴν νῆσον,ὅπως ἐπιτοπίως καὶ αὐθεντικῶς βεβαιωθῶσι περὶ τῶν τουρκικῶν ὠμοτήτων. Ὁ ἐξερεθισμὸς τοῦ Γάλλου προξένου κατὰ τοῦ διοικητοῦ,ὁ προκληθεὶς ἕνεκα τῆς ἥκιστα ἀβρόφονος συμπεριφορᾶς του διὰ τῆς ἀρνήσεώς του, ὅπως τῷ ἐπιτρέψῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν στρατόν, ἐπετάθη ἐξ ὑβριστικῆς τινος παρατηρήσεως τοῦ Ὁμὲρ πρὸς τὸν Μώρρεϋ, ἀναφορικῶς πρὸς τὸν Τρικοῦ.

Ὁ μεταξὺ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου καὶ τοῦ Ὁμὲρ πόλεμος κατέστη πλέον ἀμείλικτος. Ὁ Τρικοῦ μετὰ θάρρους δὲν ἔπαυε νὰ καταγγέλλῃ τὰς ὠμότητας τοῦ Ὁμέρ, μέχρις ὅτου αἱ κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ρωσσίας ἀπεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ τὴν μεταφορὰν τῶν προσφύγων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρα γαλλικὰ πλοῖα, τρία ρωσσικά, δύο ἰταλικά, τρία αὐστριακὰ καὶ ἓν γερμανικὸν ἤρχισαν νὰ μεταφέρωσι ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀναχωρήσωσι ἐκ τῆς νήσου. Τὸ μέτρον ἤδη ἦτο ἀνωφελές, καθόσον οὐδεὶς κίνδυνος πλέον ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑφίστατο. Ἀλλ' ὑποθέτω, ὅτι τὸ πρᾶγμα ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπιδίωξιν πολιτικοῦ σχεδίου τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς οὐδεμίαν πλέον διάθεσιν εἶχε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ἠθικόν του εἶχε καταπέσῃ, οἱ δὲ στρατιῶται τῶν διὰ τὴν Κρήτην προωρισμένων ταγμάτων ἐλιποτάκτουν. Τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα τῆς Κρήτης ἦσαν πλήρη, οἱ δὲ στρατιῶται τόσον ὀλίγον ὑπήκουον εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων των, ὥστε πᾶσα στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις καθίστατο ἀδύνατος.

Τοῦ Ὁμὲρ πασσᾶ ἀποτυχόντος νὰ προξενήσῃ οἱανδήποτε ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ἐπαναστατῶν, κατῆλθεν εἰς Κρήτην κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1867, ὅπως προσπαθήσῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν συνδιαλλαγὴν ὁ Μέγας Βεζύρης Ἀλῆ πασσᾶς. Εὐθὺς ὡς ἔφθασε, προσηνέχθη,ὅπως χορηγήσῃ εἰς τοὺς Κρῆτας, πᾶν ὅ τι ἐπεθύμουν, πλὴν τῆς προσαρτήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Συγκατετίθετο ὅπως χορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς ἰδιαιτέραν συνέλευσιν, ἐξαιρέσῃ αὐτοὺς ἐπὶ σειρὰν ὡρισμένων ἐτῶν πάσης φορολογίας, διορίσῃ ἡγεμόνα τῆς ἐκλογῆς των, ἄνευ ἐπιφυλάξεως,καὶ χαρίσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἥμισυ τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων. Τὸν ἐπεσκέφθην, ὡς ἔπραξα ἐκ λόγων ἐθιμοτυπίας πρὸς πάντας τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐξεπλάγην διὰ τὸν δίκαιον καὶ λογικὸν τόνον τῶν προτάσεών του, καὶ ὡς διὰ τὴν σπουδαιότητά των. Αἱ προτάσεις ἐφαίνοντο διὰ τοὺς Κρῆτας, καλείτεραι τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεώς των, οὕτω δὲ τὰς παρέστησα προς τὸν κ. Μόρρις.

Ὁ Ἀλῆς παρήγαγεν ἐν ἐμοὶ τὴν ἐντύπωσιν ἐντίμου καὶ δικαίου ἀνδρός, ὅμοιον τοῦ ὁποίου ποτὲ προηγουμένως δὲν εἶχον συναντήσῃ μεταξὺ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἀντελαμβάνετο πληρέστατα τὰς δυσχερείας τοῦ ἔργου του καὶ συνεζήτει πάντα τ' ἀναφυόμενα ζητήματα ἄνευ ἐπιφυλάξεως.

Διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ζητήματος ᾐσθάνθην τὰς συμπαθείας μου στρεφομένας πρὸς τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀπόψεως τοῦ ζητή-

ματος. Πρὸ πολλοῦ εἶχον ἀντιληφθῆ, ὅτι ἡ Κρήτη δὲν ἠδύνατο νὰ διοικηθῇ ἐξ Ἀθηνῶν, ἄνευ μεταβατικῆς καὶ προπαρασκευαστικῆς καταστάσεως, ὁμοίας πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν τῶν Ἰονίων νήσων. Οὐδέποτε οἱ Κρῆτες θὰ ὑπετάσσοντο εἰς ὑπαλλήλους ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Αἰσθάνονται, ὅπως εἶνε πραγματικῶς, ὅτι ἀποτελοῦσι φυλὴν ὑπερτέραν κατὰ τὴν νοημοσύνην καὶ τὸ θάρρος.

Αἱ προτάσεις τοῦ Ἀλῆ πᾶσαι ἀπερρίφθησαν, ἄνευ συζητήσεως. Ὁ Ἀλῆς δὲν μετεχειρίσθη τεχνάσματα. Οὐδένα προσηνέχθη νὰ δωροδοκήσῃ. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διετύπωσε πᾶν ὅ τι ἦτο πρόθυμος ὅπως προσφέρῃ ὁ Σουλτᾶνος, ἤκουσε δὲ ὑπομονητικῶς πᾶν ὅ τι οἱ πρόξενοι καὶ οἱ φίλοι τοῦ εἶπον περὶ Κρητῶν, ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτόλμων νὰ εἰσχωρήσωσι ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ, οἱ δὲ Χριστιανοί, μὴ ἔχοντες οὔτε πυροβολικόν, οὔτε ὠργανωμένας δυνάμεις, δὲν ἠδύναντο νὰ προσβάλωσι τὰς ὠχυρωμένας πόλεις. Οἱ πολεμισταὶ τῶν ὀρέων ἐφωδιάζοντο μὲ τρόφιμα ἐξ Ἑλλάδος, εἶχον δ' ἀπολέσῃ οὕτω τὴν συνήθειαν τῆς ἐργατικότητος, τὴν καθιστῶσαν τὴν εἰρήνην εὐεργετικήν. Αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν διαιρέσεις ἠνάγκασαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς μετατοπίσεως τοῦ πολέμου εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας.

Ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἤδη ἀναλάβῃ νὰ διευθύνῃ τὴν ὑπόθεσιν. *Ὁ ἐν Ἀθήναις Ρῶσσος πρεσβευτὴς ἀπετάθη πρὸς τὸν Κουμουνδοῦρον, ζητῶν τὴν συμμετοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν σχεδιασθεῖσαν γενικὴν ἐξέγερσιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας, καθόσον αὕτη εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ φοβῆται πανελλήνιον ἐξέγερσιν.* Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ὁ Κουμουνδοῦρος διαρρήδην ἠρνήθη. Τὸ κίνημα ἦτο ἑλληνικὸν καὶ ἔπρεπε νὰ διευθύνηται ἐξ Ἑλλάδος. *Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, νυμφευθεὶς Ρωσσίδα Μεγάλην Δούκισσαν κατὰ τὴν ἐν Πετρουπόλει διαμονήν του εἶχεν ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ρωσσικῆς Αὐλῆς.*

Ἦτο ἀσθενής, ἀνίκανος τότε νεανίας, ἡ δὲ ἀπολυταρχικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ρωσσικῆς Αὐλῆς, συνεβιβάζετο τελείως μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Κουμουνδούρου.

Τῇ ἀπαιτήσει τοῦ ἐν Ἀθήναις Ρώσσου πρεσβευτοῦ, ὁ Βασιλεὺς ἀνέτρεψε τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου. Ἡ Βουλὴ ἐν τούτοις ἠρνήθη τὴν ἐμπιστοσύνην της πρὸς τὸ νέον ὑπουργεῖον, *ὁ δὲ Ρῶσσος πρεσβευτὴς ἐποίησε τὴν τυπικὴν πρότασιν πρὸς τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅτι ἐὰν ἀπεδέχετο τὸ ἐκ Πετρουπόλεως διαβιβασθὲν σχέδιον, θ' ἀνήρχετο πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν.*

Ἐπίσης καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη. Ἡ βουλὴ διελύθη. Αἱ δὲ ἐκλογαί, διεξαχθεῖσαι κατόπιν ἐκλογικῶν ὀργίων, ἀπέκλεισαν τὸν Κουμουνδοῦρον καὶ τοὺς κυριωτέρους φίλους του καὶ ἀνέδειξαν βουλὴν ὑποτακτικὴν ὑπὸ τὴν σκιὰν ὑπουργείου ἐξ ἀνδρῶν, εἰς οὐδὲν κόμμα ἀνηκόντων καὶ οὐδεμίαν ἱκανότητα ἐχόντων.

Ἡ λαϊκὴ ὅμως ἐξέγερσις ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἐπέκειτο ἐπανάστασις, προληφθεῖσα διὰ τῶν τυπικῶν ὑποσχέσεων ἐκ μέρους τοῦ νέου ὑπουργείου, ὅτι θὰ ἐνίσχυεν ἐνεργῶς τὸν ἐν Κρήτῃ ἀγῶνα.

Συγχρόνως ὅμως ἀπεστερήθη τῶν μέσων τῆς δράσεώς του, τὸ κρητικὸν Κομιτᾶτον, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐντιμοτέρων, ἱκανωτέρων καὶ πατριωτικωτέρων ἀνδρῶν τῶν Ἀθηνῶν. *Οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ὑπῆρξε τόσον εὐνοϊκὴ πρὸς ἐφαρμογὴν γνησίως ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Οἱ Ἕλληνες τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἦσαν ἕτοιμοι, ὁλόκληρον δὲ τὸ τουρκικὸν κράτος διετέλει ἐν ἀναβρασμῷ.* Ὁ διοικητὴς τοῦ Λιβάνου ἀνέμενεν ἐν Ἀθήναις, παρακολουθῶν τὰ σχέδια τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐξεγείρῃ τὴν χώραν του.

Αἱ νέαι ἐκλογαὶ ἀνέδειξαν τὸν Βούλγαρην, ὀπαδὸν τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, τῶν συνυπουργῶν του ὑποδειχθέντων ὑπὸ τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ διὰ τὸν ὡρισμένον σκοπὸν πρὸς καταστολὴν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ὀμὲρ πασσᾶς, τεθεὶς ὑπὸ δυσμένειαν, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας ἀντικαταστάτην του τὸν Χουσεὶν Ἀβνῆ, σκοποῦντα νὰ παραλύσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἐγείρων στρατιωτικοὺς σταθμοὺς κατὰ μῆκος τῆς νήσου καὶ ἀπομονώνων οὕτω τὰ στρατιωτικὰ σώματα. Τὰ τουρκικὰ νοσοκομεῖα ἦσαν πλήρη ἀσθενῶν, πασχόντων ἐκ πυρετῶν καὶ δυσεντερίας, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἀτιμωρητὶ διέτρεχον ὅλην τὴν νῆσον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, λήγοντος τοῦ 1867 καὶ εἰσερχομένης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸ τρίτον ἔτος. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐξηκολούθει, ἀποστέλλουσα προμηθείας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ὅπως ἀποστείλωσι περισσότερον στρατόν. Ἡ μόνη ἀξιόμαχος δύναμίς των, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν φρουρῶν τῶν διαφόρων φρουρίων, ἀνήρχετο εἰς 5,000 ἄνδρας.

Εἴχομεν ἤδη πλέον τῶν δύο ἐτῶν διέλθῃ ζωὴν στερήσεων καὶ συγκινήσεων. Σχεδὸν διετελοῦμεν εἰς κατάστασιν πολιορκίας. Κατά τινα περίστασιν περιωρίσθην ἐντὸς τῆς οἰκίας μου ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας ἕνεκα δερματικοῦ νοσήματος, τὰ δὲ τέκνα μου ἔπασχον ἐξ ὀφθαλμίας, μεταδοθείσης ἐκ τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ Λαύρα διετέλει εἰς κατάστασιν νευρικῆς ὑπερεντάσεως καὶ ἐξαντλήσεως, ἕνεκα τῶν διηνεκῶν ὑπὲρ τῶν Κρητῶν προσπαθειῶν της, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐπικρατοῦσα ἀπόλυτος ἀπάθεια καθίστα ἀνωφελεῖς πάσας τὰς προσπαθείας μου. Ἐν τούτοις, μὲ ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις, ἦλθε στιγμὴ νὰ αἰσθανθῶ ὑπερηφάνως τὴν ἱκανοποίησιν τῶν εἰλικρινῶν προσπαθειῶν μου. Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἀνεγνώρισε τὴν καλήν μου πίστιν καὶ τὴν ὑπ' ἐμοῦ τελείαν ἀντίληψιν τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Διότι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ τῆς νήσου δὲν μοὶ ἔδωσε μόνον νὰ ἐννοήσω, ὅτι μ' ἐθεώρει φίλον, ἀλλ' ἐπληροφόρησε πρὸς τούτοις τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Φωτιάδην πασσᾶν, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μεγάλως εἶχεν

ἀπατηθῇ ὡς πρὸς ἐμὲ καὶ ὅτι, ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὰς συμβολάς μου, θ' ἀπέφευγε πλείστας ὅσας δυσχερείας.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1868 ἀνεχώρησα δι' Ἀθήνας, πεπεισμένος, καθὼς ἐπίσης ἦσαν πεπεισμένοι καὶ οἱ νοήμονες Κρῆτες ὁπλαρχηγοί, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐσκόπευε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἐπανάστασιν. Τὴν διεύθυνσιν τοῦ προξενείου ἀφῆκα εἰς τὸν νέον ὑποπρόξενον — Ἄγγλον πρὸ πολλοῦ διαμένοντα εἰς τὴν νῆσον —τοῦ Ἕλληνος ὑποπροξένου ἀποθανόντος, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως. Εἶχον ἀπόφασιν ὅπως μὴ ἐπανέλθω μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀδείας μου. Δὲν παρῃτήθην ὅμως, καθόσον ἐγνώριζον, ὅτι καὶ ἡ τουρκικὴ καὶ ἡ ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις δὲν ἤθελον νὰ παραιτηθῶ.

Τὸ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἐνδιαφέρον τῶν Ἀμερικανῶν εἶχε κεντρισθῆ μετὰ σπουδῆς καὶ ἀτέχνως, ταχέως δὲ κατέληξεν εἰς ἀδιαφορίαν, ἡ δὲ κυβέρνησίς μου ἐπεθύμει μὲν ὅπως μὲ ἀνακαλέσῃ,ἀλλὰ δὲν εἶχε πρὸς τοῦτο ἀποχρῶντά τινα λόγον, καθόσον πάντοτε εἶχον ἐκτελέσῃ πιστῶς τὰς διαταγάς της.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου εἶχον ἀπόφασιν ν' ἀπομακρυνθῶ τῆς ὑπηρεσίας, ἕνεκα οἰκονομιῶν δυσχερειῶν. Ἐζῶμεν ἐντὸς πολιορκουμένης πόλεως, ἡ τιμὴ δὲ ὅλων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων εἶχε φθάσῃ εἰς ὕψη δυσθεώρητα, τοῦ ἀδελφοῦ μου δὲ ἀποθανόντος,οὐδὲν μέσον εἶχον ὅπως καλύπτω τὰς ἐπὶ πλέον δαπάνας. Τὸ ἐνΒοστώνῃ κρητικὸν Κομιτᾶτον, θεωροῦν τὴν παραίτησίν μου ὀδυνηρὸν ἴσως πλῆγμα διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην διὰ τὰς ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ μου δαπάνας, κατόπιν δὲ τῆς σχετικῆς συνεννοήσεως φίλος τις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ,ὁ πλούσιος τραπεζίτης Γρὰν Λύγουδ προσηνέχθη ὅπως μοὶ ἀποστέλλῃ προκαταβολικῶς πάσας τὰς ἐπὶ πλέον ἀπαιτουμένας δαπάνας. Κατόπιν τῆς προσφορᾶς ταύτης ἤρχισε νὰ μοὶ ἐμβάζῃ περιοδικῶς διάφορα χρηματικὰ ποσά, τὰ ὁποῖα μέχρι τέλους τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς μου ἀνῆλθον εἰς 3,000 δολλάρια περίπου. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνοικίασα κομψὸν οἰκίσκον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπίπλωσε λιτῶς πρὸς χάριν μας τὸ Κεντρικὸν κρητικὸν Κομιτᾶτον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ μέλη τοῦ κρητικοῦ Κομιτάτου ἦσαν πεπεισμένα,ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη ἀπόφασιν εἶχε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀκολουθοῦσα τὸ ρωσσικὸν σχέδιον καὶ ὑπέβαλον τὴν παραίτησίν των, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις δὲν ἀπεδέχθη τὸ ὑπουργεῖον. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μ' ἐπεσκέφθη, παρακαλῶν με,ὅπως καταπείσω τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου ν' ἀποσύρωσι τὴν παραίτησίν των καὶ διαβεβαιῶν με συγχρόνως, ὅτι οὐδεμίαν ἰδέαν ἐγκαταλείψεως τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος εἶχεν ἡ κυβέρνησις, ἀλλ' ἦτο πρόθυμος, ὅπως αὐξήσῃ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχορήγησιν καὶ ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπαρκείας της θ' ἀνελάμβανεν αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῆς διοργανώσεως αὐτῆς.

Πεισθεὶς εἰς τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας,κατέπεισα τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου, ὅπως

ἀποσύρωσι τὴν παραίτησίν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεσόβησε πιθανὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἀθήναις.

Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Κρήτης ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποταθῇ πρὸς τὸν Κορωναῖον, ὅπως ἐπιστρέψῃ καὶ ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως ὅπως ἐφωδιάζετο μὲ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, ὑπολογιζόμενα εἰς 250,000 φράγκα.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὴν προσφορὰν ταύτην, προφασιζομένη ἔλλειψιν μέσων, ἀμέσως δὲ προέβη εἰς τὴν διοργάνωσιν ἑτέρας ἀποστολῆς, στοιχισάσης εἰς αὐτὴν τὸ διπλάσιον τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ γηραιοῦ Πετροπουλάκη, ὀπαδοῦ τοῦ Βούλγαρη καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ ἐκείνου τοῦ ἀρνηθέντος ὅπως βοηθήσῃ τὸν Κορωναῖον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ ἐπίθεσίν του εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μαργαρίτας.

Τόσον ἀπροκαλύπτως ἐστρατολογοῦντο οἱ ἐθελονταὶ καὶ τόσον φανερὰ ἐγίνοντο αἱ προετοιμασίαι, ὥστε ἐπείσθην, ὅτι ἡ κυβέρνησις προετίθετο ὅπως διὰ τῆς τοιαύτης φανερᾶς παραβιάσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐξαναγκάσῃ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν καὶ προβῇ εἰς διαβήματα.

Τὰ σώματα παρήλασαν διὰ τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν κρητικὴν σημαίαν, διελθόντα διὰ τοῦ μεγάρου τῆς ὀθωμανικῆς πρεσβείας. Ἡ κυβέρνησις τὰ ἐφωδίασε μὲ δύο τηλεβόλα ἐκ τοῦ Ναυστάθμου καὶ τ' ἀπέστειλε διὰ δύο ἀτμοπλοίων εἰς Κρήτην ὅπου ἀπεβιβάσθησαν ἄνευ παρεμποδίσεως ὑπὸ τῶν τουρκικῶν πολεμικῶν. Περιέργως ὅμως οἱ ἀποσταλέντες πολεμισταὶ ἐπέστρεψαν τὰ τηλεβόλα καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἀποβίβασιν προσεβλήθησαν, διηρημένοι εἰς δύο στοίχους, οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν. Τὸ ἓν σῶμα, τὸ ὀλιγαριθμότερον, ἀμέσως σχεδὸν ἐξωλοθρεύθη, τὸ δὲ μεγαλείτερον κατέφυγεν εἰς Ἀτσιπόπουλον, ὅπου χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ οὐδεὶς λόγος ἐπιθέσεως, παρεδόθη καὶ μαζύ του παρέδωσεν ἄνευ ὅρων καὶ τὴν νῆσον, ἄνευ συνεννοήσεώς τινος ἢ ἐξουσίας ἐκ μέρους τῆς ἀνεγνωρισμένης προσωρινῆς κρητικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τῶν οὕτω παραδοθέντων ἑλληνικῶν σωμάτων, ἦσαν καὶ οἱ ἐπαναστάται τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς τ' ἀνατολικὰ διαμερίσματα τῆς νήσου ὑπῆρχον ἐν τούτοις 5,000 ἐπαναστάται, διατελοῦντες ὑπὸ καλὰς συνθήκας ὅπως ἀντιτάξωσιν ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, καθίστατο προφανές, ὅτι μεταξὺ τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὑπῆρχε προσυμφωνημένον σχέδιον. Συμφώνως πρὸς αὐτὸ δὲ ὁ Χόβαρτ πασσᾶς, ὁ διοικῶν τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὅστις οὐδόλως εἶχε παρέμβῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πετροπουλάκη, ἂν καὶ ἡ θέσις τῆς ἀποβιβάσεώς του ἦτο δημοσίᾳ γνωστή, παρεφύλαξεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα διὰ τὴν «Ἕνωσιν,» ἥτις εἶχεν ἀντικαταστήσῃ τὸ «Ἀρκάδιον» εἰς τὰς διαφόρους ἀποπείρας τῆς διασπάσεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τὴν καταδίωξιν ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Σύρου, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀπέκλεισεν, ἀγκυροβολήσας πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ

λιμένος. Ὅταν ἡ εἴδησις ἐγνώσθη εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ κρητικὸν Κομιτᾶτον ἀπέστειλεν εἰς Σῦρον πολεμικόν τι πλοῖον, σταθμεῦον εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπως τορπιλλήσῃ τὸν ναύαρχον Χόβαρτ, τοῦ ὁποίου ἐπέβην καὶ ἐγώ. Κατάσκοπός τις ὅμως τοῦ Κομιτάτου ἐπληροφόρησεν ἀμέσως τὸν Τοῦρκον πρεσβευτήν, μόλις δὲ ἐξήλθομεν τοῦ Πειραιῶς, εἴδομεν γαλλικήν τινα κορβέταν, διευθυνομένην εἰς Σῦρον. Ὅταν μετὰ δύο-τρεῖς ὥρας ἐφθάσαμεν, λέμβος ἐκ τῆς κορβέτας διηυθύνθη εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Χόβαρτ, ἀμέσως ἀποπλεύσαντος καὶ ἀναχθέντος εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἰς οὐδὲν διάβημα προέβη, οὔτε διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς παραβιάσεως ταύτης τοῦ διεθνοῦς δικαίου, πρῶτον διὰ τὴν προσβολὴν τῆς «Ἑνώσεως» εἰς ἑλληνικὰ ὕδατα καὶ δεύτερον διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ λιμένος τῆς Σύρου. *Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφῆκεν, ὡς πρὸς τὴν συνενοχήν της εἰς τὸ διάβημα τοῦ Χόβαρτ πασσᾶ.*

Τὸν Ἰούνιον ἐπέστρεψα εἰς Κρήτην ὅπως παραδώσω τὸ προξενεῖον εἰς τὸν διάδοχόν μου, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ διάδοχός μου ἐβράδυνεν, ἀπεφάσισα νὰ ἐπιχειρήσω ἐκδρομὴν μέχρις Ὁμαλοῦ. Ὁ νέος διοικητὴς Μεχμὲτ Ἀλῆς, ἀξιέραστος, δίκαιος καὶ νοήμων ἀνήρ, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι ἐσκόπευον νὰ μεταβῶ εἰς Ὁμαλόν, προσηνέχθη νὰ μὲ συνοδεύσῃ καὶ καταστήσῃ τὴν ἐπίσκεψίν μου εὐχαριστοτέραν.

Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν μοὶ παρέσχε πᾶσαν τιμὴν καὶ συνδρομήν, ὅταν δὲ ἐπεστρέψαμεν, συνεζητήσαμεν τὴν κατάστασιν τῆς νήσου. Τῷ εἶπον ἐλευθέρως ὅ τι ἐφρόνουν περὶ αὐτῆς, εὑρέθη δὲ σύμφωνος μαζύ μου καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ μεταβῶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκθέσω τὰς ἰδέας μου ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὑποσχόμενος τὴν ὑποστήριξίν του.

Ὅταν ἀφίχθην εἰς Ἀθήνας, ἐξευρὼν τὸ ἀναγκαιοῦν ποσόν, μετέβην εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεσκέφθην ἀμέσως τὸν Μέγαν Βεζύρην, εἰς τὸν ὁποῖον εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως ἐξέθεσα τὰ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διαπραχθέντα σφάλματα, τὴν κατάστασιν τῆς νήσου καὶ ὑπέδειξα τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῆς ἀπαιτούμενα μέσα.

Μοὶ ἐζήτησεν ὅπως τῷ δώσω γραπτὸν ὑπόμνημα τῆς γνώμης μου, ὅπερ ἔπραξα, καὶ μὲ παρεκάλεσεν ὅπως παραμείνω εἰς Κωνσταντινούπολιν μέχρι τῆς ἀποστολῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς εἰς Κρήτην, ὅπως ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὰ πράγματα καὶ ὑποβάλῃ τὴν κατάλληλον ἔκθεσιν. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι δὲν εἶχον τὰ μέσα ὅπως παραμείνω ἐπὶ μακρόν, αὐτὸς δὲ προσηνέχθη ὅπως πληρώσῃ τὰς δαπάνας μου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς μου. Μετέβην κατόπιν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Ἀνατολικοῦ Κήρυκος» καὶ ἐζήτησα ἐργασίαν, ἔζων δὲ μὲ ὅ τι ἐκέρδαινον, ἀναμένων τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐκθέσεως τῆς εἰς Κρήτην ἀποσταλείσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὅταν ἐλήφθη ἡ ἔκθεσις, προσεκλήθην ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου. Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς μοὶ εἶπεν, ὅτι αἱ βεβαιώσεις μου περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως τῶν

πραγμάτων ἦσαν ἀκριβεῖς, ἀπεδοκίμασε δὲ τὰ μέσα τῆς θεραπείας, τὰ ὁποῖα εἶχον προτείνῃ.

Ἀφοῦ προέτεινεν ὅπως μεταβῶ εἰς Κρήτην καὶ ἐφαρμόσω τὰ μέτρα ταῦτα, δὲν ἠδύνατο βεβαίως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις νὰ μοὶ δώσῃ ἐπίσημον θέσιν, καθόσον ἐπὶ πολὺν χρόνον μὲ εἶχον διαβάλῃ ὡς ἐχθρόν της, ἀλλ' ἡμιεπίσημον τοιαύτην μὲ ἐπαρκῆ μισθοδοσίαν καὶ ἐλευθερίαν ὑποδείξεως νέων ὑπαλλήλων. Ἀπήντησα, ὅτι ὑπὸ ἕνα μόνον ὅρον θ' ἀποδεχόμην τὸν διορισμόν, ὅτι ὅλοι πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ ἔδιδον ἀμνηστείαν καὶ θὰ μετεκάλουν εἰς τὴν νῆσον, θὰ ἐξησφαλίζοντο κατὰ πάσης συλλήψεως ἢ κακοποιήσεως διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, διαπραχθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐν τούτοις εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, διεφωνήσαμεν μὲ τὸν Ἀλῆ πασσᾶν.

Ὁ Ἀλῆς μὲ παρεκάλεσε νὰ μεταβῶ εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον καὶ παραλάβω τὰ χρήματα τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ χρόνου τῆς ἀναμονῆς μου. Ἀλλ' ὁ ὑπάλληλος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐμπιστευθῇ τὰ χρήματα, ἐξηφανίσθη καὶ οὕτως ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰς Ἀθήνας πτωχότερος ἀφ' ὅσον εἶχον ἀπέλθῃ. Μοὶ ἐπεφυλάσσετο δὲ ἤδη ὀδυνηροτέρα δοκιμασία, ὅπως βεβαιώσω τοὺς ὁπλαρχηγοὺς πρὸς χάριν τῶν ὁποίων εἶχον προβῇ εἰς τὸ διάβημα, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν ἀπελπισίαν τὴν ζωγραφηθεῖσαν ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ γηραιοῦ ὁπλαρχηγοῦ Κώστα Βολουδάκη ὅταν τοῦ ἀνεκοίνωσα τὴν ἀποτυχίαν τοῦ διαβήματός μου.

Ὑψηλὸς καὶ εὐθυτενὴς μ' ὅλον τὸ βάρος τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν του πάσχων ἐκ φοβερᾶς νοσταλγίας, μὲ ἠκροάσθη ἄφωνος καὶ ἀπῆλθε χωρὶς νὰ ἐκβάλῃ λέξιν, φοβούμενος ὅτι ἐὰν ὡμίλει θὰ τὸν κατῄσχυνον τὰ δάκρυα.

(Ἀκολουθεῖ)

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΕΡΙ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΑΡΓΙΑΣ

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤΟΜ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα, Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἐγένετο παρ' ἡμῖν λόγος περὶ Κυριακῆς ἀργίας, τὸ ζήτημα ἔφερεν οὐσιωδῶς θρησκευτικὸν τύπον. Ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ ἄποψις ἦτο σχεδὸν ἀδιάφορος, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἤτοι πρὸ εἰκοσιπενταετίας, τὸ ζήτημα τῆς τηρήσεως ἢ μή, τῆς Κυριακῆς, ὑπὸ τὸν τύπον, καθ' ὃν ἐτέθη καὶ ἐσυζητεῖτο ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ὑφίστατο παρ' ἡμῖν. Δὲν λέγω, ὅτι ἡ ἡμετέρα κοινωνία ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀπέχουσα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πάσης ἐργασίας, τοὐναντίον δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ τήρησις τῆς Κυριακῆς ποτὲ δυστυχῶς δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἤθη μας. Ὑπάρχει ὅμως μεγάλη καὶ εὐνόητος διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν προβαίνομεν, ἐπιδιδόμενοι ἑκουσίως, ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν μέτρον, εἰς τὰ συνήθη ἔργα ἡμῶν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Κυριακήν, ἐλεύθεροι ὄντες νὰ παύσωμεν παραβιάζοντες τὸν θρησκευτικὸν τοῦτον νόμον, ὅταν θελήσωμεν, καὶ τῆς ἐργασίας ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλεται ὁ ἐργάτης καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην ταύτην ἡμέραν, ἂν θέλῃ νὰ μὴ χάσῃ τὸν ἄρτον του καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἕξ, δυσάρεστος γενόμενος πρὸς ἐργοστασιάρχην, ἢ προϊστάμενον, ἀξιοῦντα ἵνα τὸ κατάστημά του ἐργάζηται καὶ τὴν Κυριακήν. Τοιοῦτοι ὑποχείριοι ἐργάται δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη τότε παρ' ἡμῖν.

Ἀλλ' οἱ καιροὶ μεταβάλλονται. Αἱ ὀλίγισται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βιομηχανικαὶ καπνοδόχοι ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐντός τινων δεκαετηρίδων τόσον, ὥστε ἤδη ὁ προσβλέπων μακρόθεν τὴν πόλιν τοῦ Πειραιῶς νὰ νομίζῃ, ὅτι θεωρεῖ λιμένα μὲ πυκνοὺς ὑπερυψήλους πλοίων ἱστούς. Οἱ ἀραιοὶ τότε ἐμποροϋπάλληλοι ἀπετέλεσαν ἤδη ἐν ταῖς ἡμετέραις πόλεσι πολυάριθμον καὶ ἀρκούντως μεμορφωμένην τάξιν, ὥστε νὰ ἐπισύρωσιν ἐπὶ τοῦ ἔργου των τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Ἔχομεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἤδη ἐργατικὰ ζητήματα, ἔχομεν μεταλλεῖα καὶ μεταλλευτάς, ἑπομένως ἔχομεν τέκνα τοῦ λαοῦ, ὧν οὐ μόνον ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἠθικὸς προβιβασμὸς νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ ἐξ ἴσου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ζήτημα τῆς Κυριακῆς ἀργίας ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης θέσεώς του, ἧς ἄνω ἐμνήσθην, τῆς τόσον ἁπλῆς καὶ ἀ-

νωδύνου, ἔλαβε παρ' ἡμῖν τὸν ἄλλον ἐκεῖνον τύπον, ὅστις δικαίως ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχει ἄλλοθι ἐγείρῃ σύντονον τὴν προσοχὴν κοινωνιολόγων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, καὶ διῄρεσεν αὐτοὺς εἰς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα.

Καὶ ἴσως μὲν ἀπορήσητε, τί ζητοῦσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν λαῶν εἰς ζήτημα διακανονισμοῦ ἐργασίας ἐν τόπῳ, ἔνθα τὴν πλήρη ἐλευθερίαν νὰ ἐργασθῇ ἢ μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν ἕκαστος ἔχει. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἄτομον καὶ Κράτος εἶνε σήμερον τόσον στενὰ συνδεδεμένα, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἓν ὅλον καὶ ἀδιαίρετον, καὶ καθὼς τὸ Κράτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀτόμων καὶ συντηρεῖται δι' αὐτῶν, οὕτω πάλιν τὸ ἄτομον συναισθάνεται εἰς πᾶν βῆμα τὴν ἀνάγκην προστασίας καὶ χειραγωγίας τοῦ κράτους ἐν τῷ δεινῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι, ὃν διεξάγει. Ὑπάρχουσι πράγματα ἀνώτερα τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, κίνδυνοι οὓς μόνη ἡ ἰσχὺς τοῦ Κράτους δύναται ν' ἀντιμετωπίσῃ. Θὰ ἦτο τῳόντι εὐχῆς ἔργον, ἂν τὸ ἄτομον ἦτο ἰσχυρότερον. Τίς χρεία, ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἰσχυρὰν χεῖρα τοῦ νομοθέτου, ἵνα ἀπολαύσῃ ὁ ἐργάτης τῆς Κυριακῆς ἀργίας; Θὰ ἤρκει ἡ μαρτυρία τῆς συνειδήσεως ἑκάστου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας του, διὰ νὰ τηρήσῃ, ἢ μή, τὴν Κυριακήν. Καὶ βεβαίως, πλὴν ἀπολύτου ἀνάγκης, κανεὶς δὲν θὰ ἐθυσίαζε τὴν ἡμέραν αὐτήν, τὴν τόσα ἐγείρουσαν, τῇ ψυχῇ ἡμῶν αἰσθήματα. Τίς ἐξ ἡμῶν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, τίς, λέγω ἐξ ὑμῶν, δὲν εἶχε συνδέσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ὄντως ἱερᾶς ταύτης ἡμέρας τοῦ Κυοίου μὲ τὰς τρυφερωτέρας τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἀναμνήσεις; Ἡνωμένη ἀναποσπάστως, ἂν δύναμαι οὕτω νὰ εἴπω, μὲ τὸ γλυκὺ τῆς μητρὸς ὄνομα, βαίνει ἡ ἐπίσης γλυκεῖα αὕτη ἑορτή, παρακολουθοῦσα τὴν ἀνάπτυξίν μας, καὶ καθ' ὅσον πλειότερον ἐπαναλαμβάνεται τοσοῦτον μᾶλλον ποθητὴ καθίσταται, ἀντὶ νὰ γηράσκῃ ἐκ τοῦ χρόνου ἀνηβῶσα ἐν ἡμῖν.

Καὶ ὅμως, ἀπέναντι τῶν ἱερῶν αὐτῶν παραδόσεων, ἀπέναντι τῆς ἀκατανικήτου ἀνάγκης, ἣν ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται, ἵνα διακόπτων τὸν ἀγῶνα τῆς ὑλικῆς ζωῆς, ἀνυψώσῃ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπέναντι ὅλων τούτων ἀντιτάττουσιν ἐμπορικοὺς καὶ βιομηχανικοὺς ὑπολογισμούς, συμφέροντα ὑλικὰ ἀδιάλλακτα, ὥστε κανεὶς ἄλλος νὰ μὴ δύναται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ν' ἀσφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς θελήσεως ἡμῶν, ὅταν ἐν ἀνάγκαις ὑλικαῖς καὶ ἐξηρτημένοι ἀπὸ ἀλλοτρίαν θέλησιν διατελοῦμεν, κανείς, λέγω, ἄλλος νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἡμῖν, τὴν τῆς Κυριακῆς ἀπόλαυσιν παρὰ ἡ καθολικὴ τῆς πολιτείας θέλησις, ὁ νόμος. Μήπως ἐν ὀνόματι τῶν ἰδίων ὑλικῶν συμφερόντων ἡ Βιομηχανία δὲν ἀπέσπα τοὺς παῖδας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων αὐτῶν διὰ νὰ τοὺς κλείσῃ εἰς τὸ ἐργοστάσιον; Ἀλλ' ἦλθεν ὁ νομοθέτης καὶ ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδόν των ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν κάτω τῶν 9 ἐτῶν, καὶ μόνον δι' 8 ὥρας τὴν ἡμέραν, ἐν Γαλλίᾳ δὲ κάτῳ τῶν 12, καὶ ἐν τῇ Ἑλβετίᾳ κάτω τῶν 14. Ἐνθυμηθῆτε ἀκόμη καὶ τὴν διὰ σκαφάνδρων σπογγαλιείαν καὶ τὰς ἀνθρωπίνους ἑκατόμβας, αἵτινες ἕνεκεν αὐτῆς προσφέρονται κατ'

ἔτος εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἰδιοτελείας ὀλίγων ἐφοπλιστῶν. Ἀλλὰ τὸ ὑλικὸν τοῦτο συμφέρον δὲν ἠμπόδισε τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου κατὰ παρομοίας ἀπανθρωπίας καὶ νομοθετικῶς ἀπηγορεύθη ἤδη εἰς πολλὰς ἐπικρατείας ἡ τοιαύτη ἁλιεία. Καὶ παρ' ἡμῖν δέ, τὸ αὐτὸ ἀντιπροσωπεύουσα τῆς κοινῆς γνώμης αἴσθημα, ἡ ἐν παντὶ φιλανθρώπῳ ἔργῳ πρώτη ἡμετέρα Ἄνασσα, ηὐδόκησε ν' ἀποδείξῃ ἔργοις ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον της πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ τούτου, ὥστε ἡ νόμῳ παρεμπόδισις τῆς τοιαύτης ἁλιείας, δὲν πρέπει πλέον νὰ θεωρῆται, ἢ ζήτημα χρόνου. Καὶ ποῦ ν' ἀριθμήσῃ τις τὰς περιστάσεις ὅλας, ἔνθα ἡ πολιτεία παρεμβαίνει σώζουσα ;

Ἰδοὺ διατί, ὡς ἔσπευσα νὰ δηλώσω τὴν ἀνεπιφύλακτον ὑπὲρ τῆς Κυριακῆς ἀργίας γνώμην μου, δὲν διστάζω ἐπίσης νὰ παρατηρήσω, ὅτι αἱ εὐγενεῖς προσπάθειαι ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ἀνέλαβον παρ' ἡμῖν ἀπὸ ἀρκετοῦ ἤδη χρόνου τὸν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης ἀγῶνα καὶ εἰδικὸν μάλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσχημάτισαν σύλλογον «τῆς Κυριακῆς ἀργίας», θὰ ἀποβῶσιν ἀλυσιτελεῖς, ἐνόσῳ δὲν ἔλθῃ ἐπίκουρος ἡ παρέμβασις τοῦ Κράτους, ὁ νομοθετικὸς ἐξαναγκασμός. Ἡ ἑκουσιότης, ἡ συννενόησις ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων θὰ ἦτο τῳόντι εὐκταία, ἀλλ' ὅλα τὰ εὐκταῖα δὲν εἶνε καὶ κατορθωτά. Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἐγένοντο τόσαι ἀπόπειραι, ἐδόθησαν τόσαι μὴ τηρηθεῖσαι ὑποσχέσεις, ὥστε ἀδιστάκτως νὰ εἴπῃ τις πλέον, ὅτι μόνον οἱ μὴ θέλοντες τὴν Κυριακὴν ἀργίαν θ' ἀποστέργωσι καὶ τὴν νομοθετικὴν παρέμβασιν.

Ἐπεκαλέσθησαν εἰς ἀντίκρουσιν τῆς παρεμβάσεως τοῦ νομοθέτου τὴν μόρφωσιν μιᾶς κοινῆς γνώμης περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς κυριακῆς ἀργίας, ὅτε, εἰς ταύτην ὑπείκοντες οἱ ἐργοστασιάρχαι ἢ καταστηματάρχαι, θὰ τὴν καθιερώσωσιν ἑκουσίως. Καὶ δὲν ὑποτιμῶ μὲν τὸ παράπαν τὴν δύναμιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ παρατηρῶ μόνον, ὅτι ζητεῖ τις τὰ ἀδύνατα, ἀξιῶν νὰ καταστῇ αὕτη παμψηφία, καθόσον τότε μόνον δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ τόσον, ὥστε νὰ ὑποτάξῃ ὅλα τὰ ἀντίθετα ὑλικὰ συμφέροντα εἰς ἑαυτήν. Εἶνε δὲ αὐτόδηλον, ὅτι ἐφ' ὅσον καὶ ὀλίγιστοι ἀντιδραστικοὶ μένουσιν ἀνυπότακτοι, Κυριακὴ ἀργία δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ μονίμως. Ἡ κοινὴ ὅμως γνώμη εἶνε σπουδαιότατος παράγων ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, ἤτοι ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν, ἣν μέλλει νὰ ἐξασκήσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νομοθέτου, ὅστις, ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοινωνίας βιῶν, ἐπιρρεάζεται βεβαίως ἐξ αὐτῆς. Ὅθεν εἰς τὴν μόρφωσιν εὐνοϊκῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τῆς Κυριακῆς ἀργίας δέον νὰ τείνωσιν ὅλαι αἱ ἡμέτεραι προσπάθειαι, ἵνα ἐπιτύχωμεν τὴν νομοθέτησίν της, οὐχὶ ἵνα πείσωμεν τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ κάμωσιν ἑκουσίως διαζύγιον ἀπὸ τὸ συμφέρον των. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ παροῦσα διάλεξίς μου, ἐλαχίστη εἰς τὸ ἔργον συμβολή, δύναται νὰ εὕρῃ τὴν ἑαυτῆς δικαιολόγησιν εἰς μόνην τὴν συναίσθησιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης. Τὸ παράδειγμα ἄλλως τε τῆς νομοθετήσεως τῆς Κυριακῆς ἀργίας, παρέχουσιν ἡμῖν ἀπὸ

μακροῦ χρόνου ἄλλαι πολιτεῖαι, πολὺ πλέον ἡμῶν προηγμέναι εἰς τὸν πολιτισμόν, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν καὶ τὸν ἐλάχιστον δισταγμόν.

Καθοριζομένου οὕτω τοῦ ἡμετέρου ζητήματος, ὡς ζητήματος νομοθετικῆς ἀπαγορεύσεως τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐργασίας ἐκείνων, οἵτινες προσφέρουσιν ἐπὶ μισθῷ τὰς ἑαυτῶν ὑπηρεσίας πρὸς τρίτους, ἡ ἀναζήτησις τῆς χρησιμότητος τοιαύτης ἀπαγορεύσεως ὑπὸ διπλῆν ἔποψιν παρίσταται ἐξεταστέα, κατὰ τὴν διπλῆν φύσιν τοῦ ἐργάτου, ὡς ὄντος πνευματικοῦ συνάμα καὶ ὑλικοῦ.

Ὁ νομοθέτης ὀφείλει λοιπὸν ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὰ δύο ταῦτα: Σκοπιμότης τῆς κυριακῆς ἀργίας ἠθική, σκοπιμότης αὐτῆς ὑλική. Αἱ δύο αὗται τοῦ ζητήματος ἀπόψεις, καίτοι κατ' ἐπίφασιν ἀναγόμεναι εἰς ἴδια ἑκάστη φαινόμενα, οὐχ ἧττον πράγματι συμπίπτουσιν, ἀκριβῶς δ' εἰς τὴν σύμπτωσιν αὐτῶν ἐν τῷ ἰδίῳ ὑλικῷ καὶ ἠθικῷ ὄντι, τῷ ἀνθρώπῳ, κεῖται ὁ κόμβος τοῦ ζητήματος τοῦ ἀναγκαίου ἢ μὴ τῆς κυριακῆς ἀργίας καὶ ἡ πλάνη τῶν ἀντιθέτων, ἐμμενόντων εἰς τὸ νὰ ἐξετάζωσι τὰ δύο ταῦτα φαινόμενα μέχρι τέλους ἐν ἀπομονώσει τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Οὕτως, ἐνῷ ὁμιλοῦσι κατὰ τῆς κυριακῆς ἀργίας ἐν ὀνόματι τοῦ συμφέροντος τῆς ἀνθρωπίνου κοινωνίας, λεληθότως παρουσιάζουσιν ἡμῖν, ἀντὶ ἀνθρώπων, καταδίκους τῶν κατέργων, καταδίκους δηλαδὴ ἄλλων ἐποχῶν, καθόσον σήμερον καὶ εἰς τοὺς καθειργμένους ἐξασφαλίζουσιν οἱ κανονισμοὶ τὴν ἐκ τῆς Κυριακῆς παραμυθίαν. Ἡ ὀρθὴ ὅμως ἀντίληψις τοῦ ἀναποσπάστου τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ὑλικὸν δὲν ἀναγνωρίζει συμφέροντα ἀνυπότακτα, οὐδὲ τὴν μέχρις ἐκμηδενίσεως τοῦ πρώτου βιοπάλην, τοὐναντίον εὑρίσκει καὶ ἐνταῦθα τὸ δίκαιον μέτρον, ὅπως εἰς τόσα ἄλλα κοινωνικὰ ζητήματα.

Ἦτο δ' ἀνάγκη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρουσιάσω πρὸς ὑμᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου των, τοῦ ἀνθρώπου δηλαδή, ὡς θέλουσι νὰ τὸν καταντήσωσι, καθόσον αὐτὴ καὶ μόνη θ' ἀποτελέσῃ ἀμέσως τὴν καταδίκην των, καὶ θὰ κάμῃ ν' ἀναλάμψῃ ἡ ἀλήθεια τῆς Κυριακῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην, λέγουσι νὰ φάγῃ καὶ νὰ συντηρηθῇ ὑλικῶς, ἡ παραγωγὴ δὲ τῶν πρὸς τοῦτο ὑλικῶν μέσων εἶνε προϊὸν τῆς ἐργασίας, ὅθεν ὅσον πλειότερον ἐργάζεται τόσον καλεῖτερον δι' αὐτόν. Κοινωνία-ἐργοστάσιον, ἰδοὺ τὸ ἰδανικόν των. Δὲν ἀναγνωρίζουσι προσκόμματα, τοιοῦτον δὲ παριστῶσι τὴν Κυριακήν. Πρὸ τοῦ κινδύνου, ὅτι δύναται νὰ ὀλιγοστεύσῃ ἡ παραγωγή, κλείουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ στέργουσιν οἱονδήποτε ἄλλον. Τὰ πάντα γίνονται δι' αὐτοὺς θεμιτά. Ἂς καταδυναστευθῇ μέχρις ἐσχάτων τὸ ἄτομον, ἂς ἐκριζώσῃ ἀπὸ τὴν καρδίαν του τὴν συζυγικὴν ἀγάπην, τὴν μητρικὴν στοργήν, τὸ υἱϊκὸν φίλτρον, ἂς λησμονήσῃ καὶ τὸν Θεόν του αὐτόν, ἂς μεταβληθῇ εἰς ἁπλῆν μηχανήν, μὴ ἔχον στιγμὴν ἀναπαύσεως, διότι τοῦτο θέλουσιν αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐπικρατήσεως ἐν τῷ συναγωνισμῷ μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἀλλ' ὅτι παρὰ τὸν ὑλικὸν τοῦτον ἄνθρωπον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου δῆθεν ἐνδιαφέρονται ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι ὑψηλότερον, πνευματικώτερον, καὶ ὅτι εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ

ὁποῖον ἐδημιούργησε πᾶσαν γνῶσιν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πλούτου, ἣν μᾶς ἀντιτάσσουσι, περὶ τούτου οὐδεμία αὐτοῖς φροντίς. «Ἄρτον, ἄρτον», κραυγάζουσιν αἰωνίως, λησμονοῦντες τὸ «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος».

Καὶ τώρα, Κύριοι, ὤφειλον βεβαίως νὰ ἐκθέσω τοὺς λόγους, οἵτινες συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς κυριακῆς ἀργίας καὶ δὴ τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἐξαναγκασμοῦ πρὸς τήρησιν αὐτῆς. Ὁ παρεισάγων τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου μεταξὺ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐργαζομένου ἀτόμου, ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ λόγους, πείθοντας περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς παρεμβάσεως ταύτης. Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος συζήτησις ἔσχεν ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεώς της τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι οἱ πολέμιοι τῆς κυριακῆς ἀργίας, τοὐλάχιστον ἡ μεγάλη πλειονότης των, δὲν προσβάλλουσιν αὐτὴν κατὰ μέτωπον, κατ' ἀρχὴν δηλαδὴ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, ὅτε ἔδει νὰ τὴν ἀποδείξωμεν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκ πλαγίου, ἤτοι λόγῳ τῶν ἀτοπιῶν τῶν οἰκονομικῶν, εἰς ἃς αὕτη ἄγει.

Τί θὰ κάμητε, σᾶς λέγουσι, τὸ ἐγχώριον ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποκόπτοντες μίαν ἐργάσιμον ἡμέραν μεταξὺ τῶν ἑπτά; Δὲν βλέπετε τὸν δεινὸν συναγωνισμὸν τῶν ξένων, ἑτοίμων νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ λάθους σας καὶ νὰ σᾶς καταπνίξωσιν; Ἰδοὺ τὸ ἐπιχείρημά των, ὁ κατ' ἐξοχὴν μάχιμος ἵππος των. Ἐδῶ κυρίως συνάπτεται ὁ ἀγών, παρεμπιπτόντως δὲ μόνον ἐπὶ τῶν λοιπῶν σημείων, ὡς π. χ. περὶ τῆς διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως προσβολῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἢ περὶ τῶν ἀτοπιῶν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀπαγορεύσεως ἐπί τινων ὡρισμένων ἐργασιῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἐξ οὗ συνάγουσι τὸ παράδοξον συμπέρασμα, ὅτι ἂν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ κλείσητε ὅλα τὰ ἐργαστήρια, ἀφήσατέ τα ὅλα ἀνοικτά.

Ὅθεν ἀρκετὸν δι' ἡμᾶς εἶνε νὰ τοὺς ἐκτοπίσωμεν ἀπὸ τὸ κύριον τοῦτο ὀχύρωμά των, διερευνῶντες πῶς καὶ διὰ ποῖον λόγον θὰ πάθωμεν ἆρά γε τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπειλοῦσιν, ἂν θελήσωμεν ν' ἀναπαυθῶμεν τὴν Κυριακήν, πῶς θ' ἀπολέσωμεν τὰ ὑλικὰ ἀγαθά, ἂν καθιερώσωμεν μίαν ἡμέραν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν μας. Διότι, μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον ὕλη, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα, ἐδῶ δὲ ὁ λογαριασμὸς παρὰ τῶν ἐναντιοφρονούντων γίνεται προφανῶς ὡσανεὶ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος νὰ μὴ εἶχε κανὲν δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον ὑποχρεώσεις, ὡσανεὶ ἦτο δοῦλος τῆς ὕλης.

Θὰ καταγίνω λοιπὸν κυρίως εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς θεμελιώδους ταύτης καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου φερομένης ἀντιρρήσεως, κατόπιν δὲ θὰ ἐξετάσω, ἀλλὰ λίαν συντόμως, καὶ τὰς ἑτέρας δύο ἀντιρρήσεις, τὰς ἐπιβοηθητικῶς φερομένας, ὧν πρὸ ὀλίγου ἐμνήσθην, καὶ αἵτινες κλείουσι τὴν καθόλου συζήτησιν, ἤτοι τὴν ἐκ τῆς προσβολῆς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀναποφεύκτων ἐξαιρέσεων τοῦ κανόνος τῆς κυριακῆς ἀργίας.

Καὶ μόνη ἡ παρατήρησις τῆς ἀπὸ χιλιετηρίδων καθιερώσεως μιᾶς ἐκ τῶν ἑπτὰ

ἡμερῶν εἰς λατρείαν τοῦ Θείου, χωρὶς ἐκ τούτου ν' ἀποθάνωσιν οἱ ἄνθρωποι τῆς πείνης, θὰ ἤρκει φρονῶ νὰ καταδείξῃ τὸ μάταιον τῶν τοιούτων φόβων.

Ὁ ὑποκρυπτόμενος ὅμως, ὁ ἀληθὴς φόβος δὲν εἶνε οὗτος, ἀλλ' ὁ περὶ ἐλαττώσεως τῆς ἀναλογίας τοῦ ἐπὶ τοῦ προϊόντος κέρδους τοῦ ἐργοστασιάρχου, ἢ μᾶλλον μήπως παύσῃ τὸ πρόσθετον κέρδος αὐτοῦ, τὸ ἐκ τῆς ἀθετήσεως τῆς Κυριακῆς. Ὅσον πλειότερον καθ' ἑβδομάδα κερδίσῃ, τόσον τὸ καλείτερον, ἀδιάφορον διὰ ποίας καταπονήσεως, ἢ ἠθικῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἐργάτου ἐπιτευχθῇ τοῦτο, διότι ἀμφότερα ταῦτα ἐπέρχονται ἄνευ διακοπῆς τινος τῆς ἐργασίας. Καὶ ἂν ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐργάτου δέον νὰ φθάσῃ, ὡς οἱ ὑπέρμαχοι τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς χώρας διδάσκουσι, μέχρι καταργήσεως τῆς Κυριακῆς, διατί τάχα νὰ σταθῶμεν ἕως ἐδῶ, καὶ νὰ μὴ περιορίσωμεν πᾶσαν ἀνάπαυσίν του, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕπνου, εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν μέτρον, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτοῦ, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ, ἂν π. χ. παρουσιασθῇ τις ξένη βιομηχανία, ἧς οἱ ἐργάται ἀντέχουσιν εἰς ἀνάπαυσιν 4 - 5 μόνον ὡρῶν τὸ ἡμερονύκτιον; Ἅπαξ τις, εἰσελθὼν εἰς τὸν ὀλισθηρὸν κατήφορον τῆς ἐξομοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς μηχανήν, φέρεται ἀκράτητος πλέον εἰς αὐτὸν καὶ δὲν ὑπάρχει ἀτόπημα, εἰς ὃ νὰ μὴ δύναται νὰ φθάσῃ. Μήπως δὲν ἐπεκαλέσθησαν ἀκόμη καὶ τὸ εὐαγγελικὸν «τὸ Σάββατον ἐγένετο διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὄχι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον;» Τὸ ὑψηλὸν λόγιον, τὸ ῥηθὲν διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν Σαββάτῳ θεραπείας πάσχοντος ἀνθρωπίνου πλάσματος, τὸ κατεβίβασαν εἰς τοὺς ὑλικωτάτους καὶ αὐτόχρημα νοσογόνους ὑπολογισμούς των.

Ἀλλ' ὄχι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μηχανή, δὲν λειτουργεῖ ὡς ἄλογος δύναμις, ὡς τὸ καταφερόμενον ἄνωθεν ὕδωρ, ἢ ὡς ὁ ὑπὸ πίεσιν ἀτμός, ἐνεργεῖ καὶ διὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς θελήσεως. Τόσον δὲ παραγωγικωτέρα εἶνε ἡ ἐργασία του, ὅσον πλειότερον συντρέχουσιν εἰς αὐτὴν ἡ θέλησις, ἡ προθυμία, ὁ νοῦς, οὐχὶ ὅσον μακροτέρα κατὰ χρόνον εἶνε αὕτη. Δὲν τὸ λέγομεν ἡμεῖς τοῦτο, ἀλλ' εἶνε ἡ φωνὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας τῶν ἐθνῶν. Ὁ ἀοίδιμος καθηγητὴς τῆς πλουτολογίας, Ἰω. Σοῦτσος (πλουτολογία τόμ. Β. σελ: 417) διδάσκει περὶ προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας: «Ἕτερός τις περιορισμός, εἰσαχθεὶς χάριν φιλανθρωπίας, καὶ τοῦ καλῶς »νοουμένου κοινωνικοῦ συμφέροντος, εἶνε ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας τῶν ἐν »τοῖς τεχνουργείοις ὑπηρετούντων ἀνήβων καὶ γυναικῶν. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι αἱ εὐεργετικαὶ »καὶ φιλάνθρωποι αὗται διατάξεις πολλάκις ἐγένοντο ἀντικείμενον κατακρίσεως, »ἀλλὰ μολαταῦτα ὀφείλω νὰ ἐπευφημήσω εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν »τῆς ἀγγλικῆς νομοθεσίας, ἥτις πρώτη εἰσήγαγε τοὺς περιορισμοὺς τούτους». Ἠκούσατε λοιπόν, ὅτι κατὰ τὸν ἀείμνηστον καθηγητὴν τοῦτο δὲν ὑπαγορεύει μόνον ἡ φιλανθρωπία, «ἀλλὰ καὶ τὸ καλῶς νοούμενον κοινωνικὸν συμφέρον». Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ μετριασμὸς τῶν ἐργασίμων ὡρῶν δὲν βλάπτει, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφελεῖ κατὰ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, πῶς θὰ ἔχῃ τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα ἡ ἀργία κατὰ τὴν Κυριακήν;

Δὲν εἶνε δὲ ἀνάξιον παρατηρήσεως ὅ,τι ἤδη εἶπον,ὅτι δηλαδὴ τὸ παράδειγμα τῆς κυριακῆς ἀργίας ἐδόθη ἀπὸ τοῦ πρακτικωτέρου, οὐχὶ τοῦ αἰσθηματικωτέρου τῶν ἐθνῶν, τοῦ ἀγγλικοῦ.

Παράδοξον ὄντως, ἀλλ' ἀληθές. Ἡ μέριμνα τοῦ ἀγγλικοῦ Κράτους περὶ τὸ καταστῆσαι τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν ὅσον ἔνεστι παραγωγικὴν δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων, (γενικαὶ ἀποθῆκαι, ταχυδρομικαὶ ἐπιταγαί, ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια), ἡ μέριμνα, λέγω, αὕτη δὲν τὸ ἠμπόδισεν ἐξ ἀντιθέτου νὰ νομοθετήσῃ ἐπίσης, πρῶτον αὐτό, πᾶν μέτρον προστατευτικὸν τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ σεβασμοῦ. Τὰ δύο ταῦτα, κέρδος ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνώτερον καὶ ἐργάτην ἀνθρωπινώτερον, δὲν τὰ ἐθεώρησε ποσῶς ἀσυμβίβαστα. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Διατάγματος τοῦ 1667 Καρόλου τοῦ Β', δι' οὗ διετάσσετο ἡ δήμευσις τῶν εἰς πώλησιν ἐκτιθεμένων τὴν Κυριακὴν ἐμπορευμάτων, μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἡ Κυριακὴ αὐστηρῶς, ἐτηρήθη ἔν τε τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ, ἄλλος δὲ νόμος ἐξησφάλισεν εἰς τοὺς ἐργάτας, προκαταρκτικὴν ἀνάπαυσιν καὶ καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου. Κατὰ δὲ τὸ μεταξὺ διάστημα 2 1]2 ἑκατονταετηρίδων διάφοροι κανονισμοὶ τῆς ἐργασίας ἐγένοντο, ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ διὰ τὰς ἄλλας πλὴν τῆς Κυριακῆς ἡμέρας. Ὡς πρὸς τὰ καταστήματα τῆς βιομηχανίας πρῶτος ὁ Ροβέρτος Πὴλ ἐν ἔτει 1842 ἐκανόνισε τὰ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐργασίας, ὁρίσας ταύτην δωδεκάωρον, ἔκτοτε δὲ περὶ τοὺς τριάκοντα ἀριθμοῦνται οἱ σχετικοὶ πρὸς αὐτὴν νόμοι τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Ἐν ἔτει 1819 ἡ τῶν παίδων ἐργασία περιωρίσθη εἰς 9 μόνον ὥρας, ἀπηγορεύθη δ' ὅλως αὕτη διὰ τὰ μικρότερα τῶν 9 ἐτῶν. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοιαύτην πρόνοιαν. Εἶνε γνωστὸν τὸ ὡραῖον τοῦ Jules Simon βιβλίον «ἡ ἐργασία τοῦ ὀκταετοῦς παιδός». Οὐδὲν τῷ ὄντι εἰδεχθέστερον τοῦ σφαγιασμοῦ τῶν παίδων ἐν τοῖς ἐργοστασίοις. Ὁ Δάντης, ἐπί τινος ἐξόχως σπαρακτικῆς θέσεως, παριστᾷ τὸ ἕτερον τῶν προσώπων του, λέγον πρὸς τὸ ἄλλο «καὶ ἂν δὲν ἔχῃς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δάκρυα ἵνα χύσῃς, διὰ πότε λοιπὸν τὰ ἔχεις;» Αὐτὸ τὸ ἴδιον δύναταί τις, φρονῶ, νὰ ἐρωτήσῃ ἐρώτημα, προκειμένου περὶ τῆς οἰκτρᾶς θέσεως, ἣν δημιουργοῦσιν εἰς τ' ἀθῶα ταῦτα πλάσματα ἐν τοῖς ἐργοστασίοις: «Δὲν ὑπάρχουσι δάκρυα ἵνα χυθῶσι δι' αὐτά;» Ἀλλὰ διατί ἄρα γε μόνον διὰ τὰ παιδία καὶ ὄχι διὰ τοὺς γονεῖς, τοὺς ὁποίους, ὡς ἄλλους καταδίκους τοῦ Ἅδου, ἡ ἐργασία τῆς Κυριακῆς καθηλώνει διὰ παντὸς εἰς τὸ ἐργοστάσιον; Lasciate ogni speranza voi chi intrate.

Καὶ τώρα σᾶς ἐρωτῶ, ἢ μᾶλλον ἐρωτῶ τοὺς ἐναντίους, ἐὰν ὅλη αὐτὴ ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ νομοθετικὴ ἐργασία περὶ κανονισμοῦ τῆς ἐργασίας, ὄχι μόνον διὰ τὴν Κυριακὴν (ἡ ταύτης τήρησις εἶνε τὸ ὀλιγώτερον), ἀλλὰ διὰ τὰς ἄλλας ἐργασίμους ἡμέρας, ἄν, λέγω, ὅλα ταῦτα ἐγένοντο ἐν τῷ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικῷ καὶ ἐμπορικῷ ἐκείνῳ τόπῳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μειονεκτήσῃ ἡ Ἀγγλία ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐθνῶν; Βεβαίως ὄχι, οὔτε ἐπρόκειτο περί τινος μοναδικοῦ καὶ ἐκ συναρπαγῆς ψηφι-

σθέντος νόμου, ἀλλὰ περὶ σειρᾶς ὅλης νόμων ἐν διαστήματι αἰώνων, ὅπου, ὡς εἰκός, ὁ νομοθέτης, ἔχων ὑπ' ὄψει τῆς πείρας τὰ διδάγματα, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ἴδιον πάντοτε λάθος. Ἡ Ἀγγλία λοιπὸν ἐτήρει τὴν Κυριακήν, ἐκανόνιζε τὰς ὥρας ἐν τοῖς ἐργοστασίοις, ὠλιγόστευεν ἑκάστοτε αὐτάς, καὶ πάντοτε θαυμασίως προέκοπτε.

Ἀλλ' ἀκούσατε, παρακαλῶ, μίαν στιγμήν, καθότι ἀξίζει τὸν κόπον, πῶς περὶ τοῦ δῆθεν οἰκονομικοῦ κινδύνου ἐκφράζεται ὁ πολὺς Μακώλεϋ. Γνωστὸν εἶνε ὅτι εἰς τὸν Ἄγγλον Θουκυδίδην τὸ πολύκροτον ἔργον του «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας» ἤνοιξεν ἀμέσως ὀρθανοίκτους τὰς θύρας τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων. Τὸ ἀριστοκρατικὸν ἐκεῖνο σῶμα γνωρίζει ἑκάστοτε νὰ ὑψοῦται εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν διὰ στρατολογίας τῶν ἐθνικῶν ἐπισημοτήτων, καὶ ὁ Μακώλεϋ ἐγένετο εἷς τῶν στυλοβατῶν τούτων. Ἦτο λοιπὸν τὸ ἔτος 1846 καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἐσυζητεῖτο τὸ νομοσχέδιον, περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐργασίμων ὡρῶν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις. Κατὰ τὴν συζήτησιν, ἐννοεῖται, δὲν ἔλλειψαν αἱ ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως συνήθεις ἀντιρρήσεις, ὁ δὲ Μακώλεϋ, λαβὼν τὸν λόγον ἔλεξε τάδε :

«Ὁ νόμος, ἠλάττωσεν ἤδη κατὰ πολὺ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας ἐν τοῖς ἐργοστασίοις. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν συνείθιζον νὰ δίδωσιν εἰς ὀκταετῆ παιδία δέκα πέντε ὡρῶν ἐργασίαν καθ' ἡμέραν, ἀλλὰ νόμος ἐγένετο ἔκτοτε, περιορίσας τὰς ἐργασίμους ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς δώδεκα, δι' ἡλικίαν κάτω τῶν δεκαοκτὼ ἐτῶν. Ὁ νόμος ἐκεῖνος κατεπολεμήθη τότε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, οὓς καὶ σήμερον ἀντιτάσσουσιν εἰς τὴν νέαν ζητουμένην παρ' ἡμῶν ἐλάττωσιν. Διισχυρίσθησαν τότε εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ὡς καὶ σήμερον, ὅτι τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας θὰ ὠλιγόστευε μετὰ τῆς διαρκείας, τὰ ἡμερομίσθια θὰ ἔπιπτον, μειουμένης τῆς παραγωγῆς, καὶ τὰ ἐργοστάσια ἡμῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συναγωνισθῶσιν μὲ τὸ ἐξωτερικόν, ἐνὶ λόγῳ τέλος, ὅτι ἡ ἐπέμβασις τοῦ νόμου θὰ ἐχειροτέρευε τὴν θέσιν τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ, ἀντὶ νὰ βελτιώσῃ αὐτήν. Ἀναγνώσατε τὰς συζητήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ νομίσητε, ὅτι ἔχετε πρὸ ὑμῶν τὰ πρακτικὰ τῆς σημερινῆς συνεδριάσεως. Τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰς δυσοιώνους ταύτας προφητείας. Ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας περιωρίσθη. Ἔπεσαν λοιπὸν τὰ ἡμερομίσθια; Ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος παρήτησε τὸ Μάντσεστερ διὰ τὴν Γαλλίαν, ἢ τὴν Γερμανίαν; Ἐχειροτέρευσεν ἡ κατάστασις τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἢ μήπως δὲν εἶνε κοινῶς ἀνεγνωρισμένον ὅτι οὐδεμία τῶν συμφορῶν, ἃς προέλεγον, ἐπραγματοποιήθη;» Καὶ κατωτέρω ἐξηκολούθησεν ὡς ἑξῆς: «Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος! ἰδοὺ ὁ μέγας δημιουργὸς τοῦ πλούτου. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐδάφους τῆς Καμπανίας καὶ τῆς Σπιτσβέργης εἶνε ἀσήμαντος, ἀπέναντι τῆς διαφορᾶς, ἣν παρουσιάζουσι δύο χῶραι, κατοικούμεναι ἡ μία ὑπ' ἀνθρώπων ἐμπλέων ἠθικῆς καὶ φυσικῆς δυνάμεως καὶ ἡ ἄλλη ὑπὸ ὄντων βυθισμένων εἰς κατάπτωσιν τοῦ νοῦ καὶ τῶν αἰσθήσεων. Ἰδού, διατί δὲν ἐπτωχεύ-

σαμεν, ἀλλ' ἐπλουτίσαμεν τοὐναντίον ἀπὸ τὴν ἑβδόμην αὐτὴν ἡμέραν, ἣν πρὸ τόσων ἐτῶν ἔχομεν ἀφιερώσῃ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν.

«Ἡ ἡμέρα αὕτη δὲν χάνεται εἰς μάτην. Ἐνῷ τὰ ἐργοστάσια παύουσιν ἐργαζόμενα καὶ ἀδρανεῖ τὸ ἄροτρον εἰς τὸν αὔλακα, ἐνῷ τὸ χρηματιστήριον σιγᾷ καὶ παύει ὁ καπνὸς ὑψούμενος ἐκ τῆς καπνοδόχης τοῦ ἐργοστασίου, τὸ κράτος δὲν πλουτίζει ὀλιγώτερον, ἢ κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Ὁ ἄνθρωπος, ἡ μηχανὴ αὕτη τῶν μηχανῶν, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ ἐφευρέσεις τῶν Οὐάττ καὶ τῶν Ὀρκράϊχτ εἶνε μηδέν, συναρμόζεται καὶ ἐπισκευάζεται τόσον καλῶς, ὥστε ἐπαναρχίζει τὴν ἐργασίαν του τὴν Δευτέραν μὲ διαυγεστέραν διάνοιαν μὲ περισσότερον ζῆλον διὰ τὸ ἔργον του, καὶ μὲ ἀνανεωθείσας δυνάμεις. Οὐδέποτε θὰ πιστεύσω, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει τὸν λαὸν ἰσχυρότερον, πλουσιώτερον καὶ σοφώτερον δύναταί ποτε νὰ τὸν πτωχεύσῃ.

«Προσπαθεῖτε νὰ μᾶς φοβίσητε, λέγοντες ὅτι εἴς τινα γερμανικὰ ἐργοστάσια τὰ παιδία ἐργάζονται δέκα ἑπτὰ ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον, ὅτι ἐξαντλοῦνται τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐργασίας, ὥστε οὐδὲν ὑπάρχει μεταξὺ χιλίων, δυνάμενον νὰ φθάσῃ τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὸν στρατὸν ἀνάστημα, καὶ μὲ ἐρωτᾶτε ἐὰν θὰ δυνηθῶμεν μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προταθέντος νόμου, ν' ἀντισταθῶμεν εἰς τοιοῦτον συναγωνισμόν! Γελῶ τῇ ἀληθείᾳ, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τοιούτου συναγωνισμοῦ. Ἐὰν πρόκειται ν' ἀπολέσωμέν ποτε τὴν θέσιν, ἣν κατέχομεν μεταξὺ τῶν βιομηχάνων ἐθνῶν, δὲν θὰ ὑποχωρήσωμεν βεβαίως εἰς ἔθνος ἐκφύλων νάνων, ἀλλ' εἰς λαόν, ὅστις νὰ δύναται νὰ μᾶς ὑπερτερήσῃ διὰ τῆς ἰσχύος, τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν χειρῶν του.»

Ἡ νευρώδης ἀγόρευσις τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ ἔσωσε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, κλείσασα δι' αὐτὴν τὰ ἐργοστάσια. Ἀλλ' ἦλθε κατόπιν ἡ σειρὰ καὶ τῶν ἐφήβων καὶ τῶν τελείων ἀνδρῶν. Ὁ νόμος τῆς 28 Μαΐου 1878, ὥρισε διὰ τοὺς ἄνδρας τὴν ἐργασίαν εἰς 10 μόνον ὥρας, μὲ ἀργίαν 52 κυριακῶν, ἄλλων τόσων ἡμισαββάτων, ὡς καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, περιώρισε δὲ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐφήβων (10-14 ἐτῶν) εἰς 5 ὥρας μόνον τὴν ἡμέραν.

Ἀλλ' εἶνε τάχα μόνον ἡ Ἀγγλία ὑπὲρ τῆς κυριακῆς ἀργίας; Οὐχί, καὶ μᾶλλον δέον νὰ ἐρευνήσῃ τις ποῖαι χῶραι κατ' ἐξαίρεσιν δὲν ἐμιμήθησαν αὐτήν, ὄχι δὲ ποῖαι τὴν ἐμιμήθησαν. Οὕτως αἱ 55 Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἔχουσι παρομοίαν νομοθεσίαν περὶ τῶν μισθίων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ Jonathan δὲν ἠδύνατο νὰ καθυστερήσῃ τοῦ John Bulle. Ἡ γαλλικὴ Βουλὴ ἐψήφισε νόμον περὶ κυριακῆς ἀργίας, ὅστις εὑρίσκεται ἤδη ἐνώπιον τῆς Γερουσίας. Ἐν Γερμανίᾳ ἀπαγορεύεται ἡ ἐργασία τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν Κυριακήν, τῶν δὲ ὑπαλλήλων περιορίζεται εἰς 5 μόνον ὥρας. Τὰ ἴδια καὶ ἐν Αὐστρίᾳ. Ἐν Δανίᾳ ἀπόλυτος ἀπαγόρευσις, ἐν δὲ τῇ Ἱσπανίᾳ ὡσαύτως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἐν Ρωσσίᾳ ἀπαγόρευσις καθ' ὅλας τὰς Κυριακὰς καὶ 15 ἑορτασίμους ἡμέρας.

Τί ἀποδεικνύει ἡ μίμησις αὕτη τοῦ ἀγγλικοῦ θεσμοῦ περὶ κυριακῆς ἀργίας εἶνε

πρόδηλον. Τὰ διάφορα Κράτη ἐπείθοντο, ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, περὶ τοῦ ἀκινδύνου αὐτοῦ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν, τί λέγω; περὶ τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ ὠφελίμου. Κατενόησαν, ὅτι ἐργάτης, μὴ καταπονούμενος ἀδιαλείπτως, ἀλλὰ διακόπτων καθ' ἑβδομάδα τὴν ἐργασίαν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν ναὸν καὶ αἰσθανθῇ τὴν θάλπην τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, γίνεται καὶ σωματικῶς καὶ ἠθικῶς ἀκμαιότερος. Κατενόησαν τέλος, ὅτι καλὴ συνεννόησις μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιάρχου, καὶ ἐπομένως ἀληθὴς μεταξύ των συνεργασία δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, ὅταν ἡ θέλησις τοῦ πρώτου στερουμένου καὶ τῆς Κυριακῆς του, καταντᾷ ὁμοίωμα δουλείας, ἀπέναντι τοῦ δευτέρου, ἐκμεταλλευομένου αὐτό. Ὑπάρχει ἄρά γε παρ' ἡμῖν εἰδικός τις λόγος, ἵνα θέσωμεν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὰ παρὰ τῆς πείρας τόσων ἐθνῶν καὶ τόσων αἰώνων βεβαιωμένα; Βεβαίως ὄχι, οὐδὲ μειονέκτημα θὰ δημιουργήσωμεν τῇ ἡμετέρᾳ παραγωγῇ, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ τὴν ἐνισχύσωμεν.

Ἀλλ' ἂς κάμωμεν καὶ μίαν ὑπόθεσιν. Ἐναντίον δηλαδὴ τῶν ὅσων ἤδη ἀπεδείξαμεν, περὶ τοῦ οἰκονομικῶς ἀκινδύνου τῆς κυριακῆς ἀργίας, ἂς δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν τὴν γνώμην τῶν ἐναντίων, ὅτι ἡ κοινωνία θὰ ζημιωθῇ ὑλικῶς τηροῦσα τὴν κυριακὴν ἀργίαν, καὶ ἂς ἐξετάσωμεν ἂν ἐκ τούτου καὶ μόνου αὕτη εἶνε καταδικαστέα. Λέγομεν ὄχι, θεωροῦμεν δὲ πολὺ πλανωμένους αὐτούς, ἂν νομίζωσιν ὁριστικὴν τὴν νίκην των. Δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ κοινωνία τις ν' ἀσφαλίσῃ ἑαυτῇ ἀνωτέραν παραγωγήν, ἵνα θεωρηθῇ καὶ εὐτυχεστέρα, ἐνόσῳ δὲν συντρέχει ὁ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς κοινῆς εὐτυχίας, ἤτοι ἡ ἐν μέτρῳ τινὶ παρ' ὅλων ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, χάριν τῶν ὁποίων συνέστη ἡ κοινωνία. Ἀλλὰ τί κοινωνία ἀνθρώπων θὰ εἶνε αὕτη, ἡ ὁποία θὰ ἀρνῆται εἰς τὸν ἐργατικὸν πληθυσμὸν μίαν ἡμέραν ἀναπαύσεως, ἀνυψώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον, καὶ οἰκογενειακῆς ἀπολαύσεως; Ἡ ἀποζώωσις αὕτη τοῦ ἐργάτου θὰ ἐγείρῃ ἐν ἑαυτῷ βεβαίως, καὶ πάνυ δικαίως, τὴν ἰδέαν, ὅτι ἀδικεῖται, ὅτι καταδυναστεύεται, συνεπῶς θὰ παύσῃ ἐνδιαφερόμενος διὰ τοιαύτην μυτρυιὰν κοινωνίαν, θὰ γείνῃ ἐχθρός της. Ἐρωτῶ ὅμως, ἡ ἐντεῦθεν ζημία της ἀντισταθμίζεται ἐκ τῆς ὑλικῆς ὠφελείας, ἣν θέλουσι νὰ τῇ ἐξασφαλίσωσιν; Ἀκούομεν συχνὰ λεγομένην τὴν φράσιν: «οἱ ἀπόκληροι τῆς κοινωνίας». Ἂν ὁ λόγος περὶ τῆς πτωχείας μόνης καὶ τῶν δυστυχιῶν, ἃς αὕτη συνεπάγεται, ὑπάρχῃ ἁπλῶς περίπτωσις συμπαθείας μόνον πρὸς τὴν δυστυχίαν, ὄχι ὅμως καὶ παραπόνου διὰ τοῦτο, καθόσον πάντοτε ὑπῆρξαν καὶ δὲν δύνανται ἢ νὰ ὑπάρχωσι καὶ πτωχοί, καθὼς ὑπάρχουσι καὶ πλούσιοι, ἡ κοινωνία οὐδὲν πταίει. Ἂν ὅμως διὰ τῆς νομοθεσίας της δημιουργεῖ αὕτη ἡ ἰδία ἀποκλήρους, τότε ἀναντιρρήτως ὑπέχει εὐθύνην καὶ εὐθύνην πολλήν. Μία δὲ περίπτωσις ἀποκληρώσεως εἶνε βεβαίως καὶ ἡ προκειμένη, ἤτοι ἡ παρακώλυσις τοῦ ἐργάτου ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως τῆς Κυριακῆς.

Εἶπον ἀποκληρώσεως κοινωνικῆς καὶ θὰ ἦτο τὸ πρᾶγμα ὀλιγώτερον δεινόν, ἂν αὕτη δὲν ἦγεν εἰς τὴν ἀποκλήρωσιν τὴν θρησκευτικὴν τοῦ ἐργάτου, ἀποκλειομένου οὕτω διὰ τῆς κυριακῆς ἐργασίας ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἥτις διατηρεῖ τὴν ἀναπόφευκτον τοῦ

ἀνθρώπου ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν Δημιουργόν του. Ἀλλοίμονον δὲ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ἄν ποτε ἀνέτελλε δι' αὐτὴν ἡ ἡμέρα τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας καὶ τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ εἰς τὰ λαϊκὰ ἀκόμη στρώματα. Ὁ Πλούταρχος, ὁ χρηστὸς καὶ ἐμβριθὴς φιλόσοφος, ἀναφέρει που τῶν ἠθικῶν του «ὅτι δύναταί τις νὰ εὕρῃ πόλεις ἀτειχίστους, πόλεις μὴ ἐχούσας χρεῖαν χρημάτων, καὶ ὅμως διατηρουμένας ἐν ἀσφαλείᾳ,οὐδέποτε ὅμως ἄνευ θρησκείας. Εὐχερέστερον, λέγει, θὰ ἵστατο πόλις ἄνευ ἐδάφους, ἢ ἄνευ θρησκείας». Οὕτως οἱ κοινωνικοὶ κίνδυνοι, οἱ ἐκ τῆς μὴ τηρήσεως των τῆς κυριακῆς ἀργίας εἶνε τόσον μεγάλοι, ὥστε ὁ ἐκ τῆς τηρήσεώς των οἰκονομικὸς κίνδυνος, ὃν προβάλλουσιν οἱ ἀντίθετοι, καὶ ἂν ἦτο πραγματικός, θὰ ἦτο μηδὲν παραβαλλόμενος πρὸς αὐτούς.

Καὶ ἤδη θὰ ἐξετάσω λίαν βραχέως, ὡς ὑπεσχέθην, τὰς ἑτέρας δύο ἀντιρρήσεις καὶ πρῶτον τὴν ἐκ τῆς προσβαλλομένης δῆθεν ἐλευθερίας τοῦ ἐργάτου διὰ τοῦ νόμου περὶ κυριακῆς ἀργίας. Ὅταν, Κύριοι, ἀκούῃ τις τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐλευθερίας, ἀναφερόμενον ἀτόπως καὶ πολλάκις πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς ἰδέας αὐτῆς ἀναμιμνήσκεται ἀκουσίως τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο τῆς κ. Ρολλάν, ἀναφωνησάσης κατὰ τὴν ὑστάτην αὐτῆς στιγμήν: «Ὦ! ἐλευθερία, πόσα ἐπ' ὀνόματί σου διαπράττονται ἐγκλήματα». Καὶ δὲν εἶνε αὐτὸ τοῦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔγκλημα καὶ καταδίκη τοῦ ἐργάτου εἰς τὴν ἀδιάκοπον, τὴν δουλικήν, ἐργασίαν, ἧς ἄνω ἐμνήσθην, ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας του. Ἂν ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν του ν' ἀποσυρθῇ τῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὴν Κυριακήν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι θὰ τὸ ἔπραττε, καθόσον οὐδεὶς ποτε ἑκουσίως θυσιάζει τὸν ἀνθρωπισμόν του. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι λέγεται μόνον, ὅτι εἶνε ὡς πρὸς τοῦτο ἐλεύθερος, ἀλλὰ πράγματι δὲν εἶνε. Ὁ Louis Blanc εἶπεν ἤδη: «La liberté n'est pas le droit, c'est le pouvoir d'être libre.» «Ἐλευθερία δὲν εἶνε τὸ δικαίωμα, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ εἶναί τινα ἐλεύθερον.»

Ὁ πτωχὸς ἐργάτης ἔχει βεβαίως τὴν νομικὴν ἐλευθερίαν νὰ ὑπάγῃ, ἢ ὄχι, τὴν Κυριακὴν εἰς τὸ ἐργοστάσιον, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν πραγματικήν, τὴν δύναμιν τοῦ νὰ πράξῃ, συλλογιζόμενος, ὅτι τὴν Δευτέραν θὰ εὕρῃ κλειστὴν τὴν θύραν τοῦ ἐργοστασίου. Μεταξὺ δύο κακῶν ἐκλέγει τὸ μὴ χεῖρον.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς ἐλευθερίας, διεσταύρωσαν ἰδίως τὰ ξίφη τ' ἀντίθετα στρατόπεδα, συζητουμένου πρό τινων μηνῶν ἐν τῇ βελγικῇ βουλῇ τοῦ περὶ Κυριακῆς ἀργίας νομοσχεδίου, ὅπερ εἰσηγήσατο τὸ ἐν τῇ Κυβερνήσει κόμμα τῶν κληρικοφρόνων. Οἱ φιλελεύθεροι τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπικαλέσθησαν τὸ Σύνταγμα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀκωλύτως ἐργάζεσθαι.«Θυσιάζετε ἔλεγον εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν σας τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐργάτου.» Ἀλλ' οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ νομοσχεδίου ἀπήντων ἐρρωμένως: «Ὡραία τῷ ὄντι ἡ ἐλευθερία σας, ἡ ἐλευθερία αὐτὴ τοῦ ἐργοστασίου ἡ καταπνίγουσα ἐν τῇ ἀπαισίᾳ ἀναπτύξει της πᾶν ἀνθρώπινον αἴσθημα ὑπὸ τὴν αἰθάλην τῆς καπνοδόχης, ἡ ἐλευθερία τοῦ θυσιάζειν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τοῦ ἀποκλείειν ἀπὸ τῆς ἑστίας της τὴν οἰκοδέσποιναν, τοῦ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον

καὶ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν τῆς θρησκείας, καθόσον ὁ γεννηθεὶς σχεδὸν καὶ ἀποθανὼν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ, πῶς θὰ γνωρίσῃ θρησκείαν;

Καὶ ἀντεπεξῆλθεν ἄλλος βουλευτής, ἐκ τῶν ἐργατικῶν τάξεων προερχόμενος, (καθ' ὅσον ἐκεῖ γίνονται φαίνεται βουλευταὶ καὶ ἀπὸ τὰ κατώτατα στρώματα), ὅστις μὲ τὸν πόνον τῶν παθημάτων του κατεκεραύνωσε τοὺς ὁμιλοῦντας ἐν ὀνόματι τοῦ συμφέροντος τῶν ἐργατῶν κατὰ τῆς κυριακῆς ἀργίας. «Λέγουσιν, ἀνέκραξεν, ὅτι οἱ ἐργάται προτιμῶσι τὴν κυριακὴν ἐργασίαν καὶ εἶνε εὐχαριστημένοι διὰ νὰ κερδίζωσιν. Ὑπῆρξα ὅμως καὶ ἐγὼ ἐργάτης, εἰργάσθην τὴν Κυριακήν, ἀλλὰ μὲ καρδίαν αἱμάσσουσαν, εἰργάσθην διὰ νὰ μὴν ἀποπεμφθῶ, διὰ νὰ μὴ στερηθῶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.»

Ἀλλ' ἐν ταῖς συζητήσεσι ταύταις τῆς βελγικῆς Βουλῆς ἐξηλέγχθη πανηγυρικῶς καὶ ὁ ἕτερος ὑποκριτικὸς φόβος τῶν πολεμίων τῆς κυριακῆς ἀργίας, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐργάτης σχολάζων θὰ φοιτᾷ εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα καὶ ἄλλα καταγώγια. Τοιοῦτον σόφισμα δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ χάριν.—«Ἂν ὑπάρχωσι κέντρα διαφθορᾶς, φροντίσατε, τοῖς ἀπήντησεν, ἵνα, ἠθικοποιοῦντες τὸν ἐργάτην, τὸν κάμητε νὰ μὴ φοιτᾷ εἰς αὐτὰ οὔτε τὴν Κυριακήν, οὔτε ἄλλην ἡμέραν. Μιμηθῆτε τὴν Γερμανίαν μὲ τὰ κυριακὰ μεταβατικὰ σχολεῖα της. Πολλαπλασιάσατε τὰς λαϊκὰς βιβλιοθήκας, τὰ μουσεῖα καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἐφημερίδας, ἑνὶ λόγῳ ὑποστηρίξατε τὴν ἐλευθέραν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Εἶνε ἀληθῶς παράδοξος ὁ πόνος σας δι' αὐτόν. Νὰ τὸν καταδικάζητε εἰς βεβαίαν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ ἠθικὴν ἐκμηδένισιν, νὰ τὸν ρίπτητε οὕτως εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ὅπερ τὸν ὠθεῖ εἰς τὴν κραιπάλην, καὶ ὕστερον νὰ ἰσχυρίζησθε, ὅτι τὸν σώζητε ἀπὸ αὐτήν. Πῶς τὸν θέτετε μεταξὺ τοῦ φοβεροῦ τούτου διλήμματος δύο ἀποκτηνώσεων: Ἐργοστάσιον, ἢ καπηλεῖον; Μήπως δὲν ἔχει οὗτος καὶ οἰκίαν καὶ σύζυγον καὶ τέκνα, ἵνα κατὰ τὴν Κυριακὴν τὸν διευθύνητε ἐκεῖ; Ποῖος σᾶς εἶπεν ὅτι μόνον σεῖς ἔχετε τὸ προνόμιον τῶν αἰσθημάτων, ὁ δὲ ἐργάτης μόνον κτηνώδη ἔνστικτα; Καὶ τί ἐπὶ τέλους ἐπιβάλλει τὸ νὰ μένωσιν ἀνοικτὰ τὰ καπηλεῖα κατὰ τὴν Κυριακήν; Ἐλευθερία ἐπ' ὀλέθρῳ δὲν εἶνε ἐλευθερία, δέον νὰ περιορισθῇ, εἴτε περὶ τοῦ ἐργοστασίου πρόκειται, εἴτε περὶ πνευματοπωλείου. Σεῖς ὅμως, ἐνῷ οἰκτείρετε τὴν δευτέραν, θεωρεῖτε σεβαστὴν τὴν πρώτην.»

Οὕτω νικηφόρως ἐξηλέγχθη ἐν τῇ βουλῇ Κράτους μὲ κατ' ἐξοχὴν ἐργατικὸν πληθυσμὸν ἡ δῆθεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἐργάτου πρόνοια ὡς ἁπλῆ πρόφασις. Σημειωτέον, ὅτι δὲν πρόκειται οὔτε περὶ ἀπολύτου παρακωλύσεως τῆς ἐργασίας κατὰ τὴν Κυριακήν. Ὁ ἐργάτης, ἂν θέλῃ, δὲν θὰ ἐμποδίζηται νὰ ἐργασθῇ κατ' ἰδίαν εἰς τὴν οἰκίαν του, εἰς τὸν ἀγρόν του. Μόνον ὁ μισθόνων συνήθως ἐργάτας θ' ἀπαγορεύηται νὰ τὸ πράξῃ τὴν Κυριακήν. Ἀντιτάσσουσιν, ὅτι οὕτως ὁ ἐργάτης χάνει τὴν συνήθη του ἀπασχόλησιν, ἡ ἐργασία του σχεδὸν μηδενίζεται καὶ οὕτω ζημιοῦται τὸ ἡμερομίσθιον τῆς Κυριακῆς. Ἀλλὰ τίς θὰ ἠδύνατο

νὰ ἐγγ.ηθῇ τῷ ἐργάτῃ ἀδιάλειπτον ἐργασίαν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἐργοστασιάρχης ἔκλειεν ἑκουσίως τὸ κατάστημά του;

Καὶ ἤδη ἔρχομαι εἰς τὴν τελευταίαν ἀντίρρησιν. Τί θὰ κάμητε, σᾶς ἐρωτῶσι, τοὺς καθημερινοὺς τῶν τροφίμων προμηθευτάς, τοὺς ὑπαλλήλους τῶν φαρμακείων, τῶν σιδηροδρόμων, τῶν καταστημάτων φωτισμοῦ, τῶν ὑδραγωγείων, ὡς καὶ τοὺς ἐργάτας τῶν βιομηχανιῶν ἐκείνων, τῶν λεγομένων haut fourneau τοῦ συνεχοῦς πυρός, τὰ ὁποῖα δηλαδὴ παραλύει καὶ ἡ ἐλαχίστη διακοπή; Καὶ νομίζουσιν, ὅτι εἶπον τὸν τελευταῖον λόγον. Ἢ τὸ ὅλον, ἢ τίποτε, ἰδοὺ ἡ λογική των! Ὡσανεὶ ἐπρόκειτο περὶ θεωρητικοῦ τινος συστήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἠρνεῖτο ἑαυτό, ἂν δὲν ἠλήθευεν ἐν τῷ συνόλῳ του. Ἀλλ' ὄχι, ἐδῶ πρόκειται περὶ τῆς πρακτικωτέρας τῶν ἐπιστημῶν, τῆς πολιτικῆς, ἧς τὸ χαρακτηριστικὸν εἶνε ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἀντιθέσεων δι' ὑποχωρήσεως εἰς τὰ καθέκαστα. Καὶ ὁ συμβιβασμὸς εὑρέθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὴν ἐκ περιτροπῆς ἀπόλαυσιν τῆς κυριακῆς ἀργίας ὑφ' ὅλων τῶν ἐργατῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων ὑπηρεσιῶν, τῶν ἀεννάων, διὰ νὰ εἴπω οὕτω. Ἀφοῦ δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ ἑβδομαδιαία ἀργία, ἔστω αὕτη κατὰ δεκαπενθήμερον, ἂς τηρεῖται μία μεταξὺ δύο Κυριακῶν, ἢ τὸ ἥμισυ τῆς Κυριακῆς καθ' ἑβδομάδα. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος οὗτος ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ ἐργάται τινὲς ἐξηκολούθουν καὶ μετὰ τὸν νόμον ἐργαζόμενοι ἐξ ἀνάγκης ὅλας τὰς Κυριακάς, ἕπεται διὰ τοῦτο, ὅτι ἔπρεπε νὰ στερηθῶσι τοῦ εὐεργετήματος καὶ ὅλοι οἱ λοιποί, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν; Ὄχι βέβαια. Θὰ ἦτο τὸ ἴδιον ὡς ἂν ὁ κρατῶν εἰς χεῖρας μάχαιραν καὶ δυνάμενος νὰ κόψῃ τὰ ἐκ σχοινίων δεσμὰ ἀτυχῶν δούλων ἐδίσταζε νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ μόνον καὶ μόνον διότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔφερον σιδηρὰ δεσμά, καθ' ὧν δὲν ἴσχυεν ἡ μάχαιρά του. Ἡμεῖς ἂς λύσωμεν τὸν ζυγὸν τοῦ ἐργάτου ἐφ' ὅσον δυνάμεθα.

Κατέδειξα οὕτως ἐνταῦθα τὰς γενικὰς τοῦ ζητήματος τῆς κυριακῆς ἀργίας γραμμάς, μὲ τὴν συντομίαν, ἣν μοὶ ἐπέβαλεν ἡ θέσις ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλῶ. Ἡ ἔκθεσις καὶ ἀπόκρουσις τῶν ἀντιρρήσεων τῶν κατὰ τῆς κυριακῆς ἀργίας ἐγένετο βεβαίως λίαν ἀτελῶς. Τοῦτο προϋποτίθεται, λυπηρὸν ὅμως θὰ μοὶ εἶνε, ἂν δὲν ἐγένετο ὅσον ἔδει εὐλήπτως. Καὶ τώρα δύο ἀκόμη λέξεις περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ θὰ παύσω καταχρώμενος τῆς ὑπομονῆς σας.

Εἶπον, ἀρχόμενος, ὅτι ἡ κυριακὴ ἀργία ποτὲ δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὰ ἤθη μας, ἐλάχιστα δ' ἀγγλίζοντες δὲν ἐτηρήσαμεν ποτὲ αὐτὴν μετὰ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ, τοὐναντίον πολλὰς ἐργασίας ἐπιφυλάσσομεν εἰδικῶς δι' αὐτὴν εἰς τὰς συναλλαγάς μας καὶ ἰδίως τὰς μετὰ τῶν χωρικῶν, οἵτινες, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εὐκαιροῦντες ἐκ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν, ἔρχονται εἰς τὰς πόλεις πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων καὶ ἀγορὰν τῶν χρησίμων αὐτοῖς. Καὶ ὅμως ἡ κοινὴ συναίσθησις οὐδέποτε ἀνεγνώρισεν ὡς ὀρθὸν τὸ γενόμενον, καὶ διαμαρτυρίαι δὲν ἔπαυσαν ἀκουόμεναι κατὰ τοῦ *παζαριοῦ* τῆς Κυριακῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ νομοθεσία ἀπεπειράθη νὰ περιορίσῃ τὰς

κυριακὰς ταύτας συναλλαγὰς τουλάχιστον διὰ τὸν μετὰ τὴν λειτουργίαν χρόνον, δι' ὃ καὶ ἐξεδόθη τὸ Βασ. Διάταγμα τῆς 24 Δεκεμβρίου 1836, στηριχθὲν εἰς τὸ ἄρθρον 551 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο, τὸ περὶ συγχύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐπιγραφόμενον «τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον, ὅστις ταράττει τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἑορτάς, παραβαίνων τὴν παρὰ τῆς 'Αστυνομίας, ἕνεκα τῶν κατὰ τὰς τοιαύτας ἡμέρας δημοσίων συγκοινωνιῶν, ὡρισμένην τάξιν». Τὸ «συγκοινωνιῶν» εἶνε κακὴ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μετάφρασις καὶ ἐννοεῖ «συναλλαγὴν» ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀοίδιμος Κωστῆς. Προφανῶς ὅμως ὑπάρχει παρ' ἡμῖν νομοθετικὴ πτωχεία ἐπὶ τῆς ὕλης ταύτης· καὶ πρῶτον ὁ νόμος ἡμῶν δὲν περιλαμβάνει τὴν βιομηχανίαν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐμπόριον, καὶ αὐτὸ δὲ μόνον καθ' ὅσον δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν συναλλαγῶν διατάραξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν. 'Αλλὰ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν, δι' ἣν κεῖται ἔμεινε γράμμα νεκρόν, ὡς δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι ἐνταῦθα, καθόσον εἶμαι βέβαιος, ὅτι οὐδὲ εἷς ὑπάρχει μεταξὺ ὑμῶν, ὅστις νὰ μὴν ἐνθυμῆται τὰς πληθούσας, κατὰ Κυριακὴν ἀγοράς, ἢ τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ἐτάραξε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην ἐκκλησιαζομένου, ἡ ἐκφώνησις τοῦ μακροῦ καταλόγου τῶν λαχανικῶν ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἀκωλύτως παρελαυνόντων πωλιτῶν των,ἐνῷ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἀναπέμπει πρὸς τὸν Ὕψιστον τὰς ἀθανάτους δεήσεις τοῦ Χρυσοστόμου. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἀκριβῶς ἡ περίπτωσις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ εἰρημένου περὶ διαταράξεως τῶν ἱεροτελεστιῶν ἡμετέρου νόμου, ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος ἔπεσε δυστυχῶς εἰς ἀχρηστίαν, ὅπερ ὅμως δὲν δηλοῖ τὸ παράπαν, ὅτι ἀντέκειτο εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν. Ἔπαθεν ἁπλῶς τὸ πάθημα πολλῶν ἄλλων σοφῶν ἀπαγορεύσεων, αἵτινες εἰς ἄλλα κράτη σώζουσιν τὴν κοινωνίαν ἀπὸ ποικίλων κινδύνων, ἐνῷ ἡμεῖς τὰς ἀφήσαμεν νὰ κοιμηθῶσιν ἐπὶ ζημίᾳ μας, ἐν τῷ περὶ πταισμάτων βιβλίῳ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου.

'Ανάγκη λοιπὸν νόμου ἀπαγορευτικοῦ τῆς ἐργασίας κατὰ τὴν Κυριακὴν καὶ νόμου γενικωτέρου μὲ τὰς ἐξαιρέσεις μόνον, ἃς ἡ πεῖρα τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κατέδειξεν ἀναγκαίας. Ἂν ἀληθεύῃ ἡ ἀρχή,ὅτι οὐδὲν οἱ νόμοι ἄνευ ἠθῶν, οὐχ' ἧττον ἀληθεύει καὶ ἡ ἑτέρα, ὅτι κατάλληλος νομοθεσία χρησιμεύει εἰς μόρφωσιν τῶν ἠθῶν, διδάσκουσα τοὺς λαοὺς τὴν εὐκοσμίαν, ἥτις καθίσταται πλέον ἕξις δι' αὐτούς.Ἂν σήμερον π. χ. τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἤθελεν αἴφνης καταργήσῃ πᾶσαν τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν κυριακὴν ἀργίαν νομοθεσίαν, ὁ πρὸς ταύτην σεβασμὸς θὰ ἔμενεν ἀναλλοίωτος, καθόσον εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἤθη τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἐφύη αὐτομάτως, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου νόμου Καρόλου τοῦ Β'. τοῦ ἔτους 1677, ὅστις οὐ μόνον ἀπηγόρευσε τὴν ἐργασίαν κατὰ τὴν Κυριακήν, ἀλλὰ καὶ τὴν δήμευσιν παντὸς ἐκτεθειμένου πρὸς πώλησιν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀντικειμένου ἠπείλησεν. Ἡ πάροδος δηλαδὴ μακροῦ χρόνου, ἡ διαδοχὴ τῶν γενεῶν, ἀνατρεφομένων ἐν τῷ ἰδίῳ πνεύματι θρησκευτικῆς τηρήσεως τῆς Κυριακῆς, ἡ εἰς τὸν ναὸν τακτικὴ προσεύλευσις ἀρχόντων καὶ ἀρχομέ-

νων, κατέστησαν παροιμιώδη τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἄγγλου εἰς τὴν ἡμέραν αὐτήν, εἴτε ἐν τῇ πατρίδι του εὑρίσκεται οὗτος, εἴτε μακρὰν αὐτῆς, ἔστω ἀκόμη καὶ ταξειδεύων. Οὐδέποτε δὲ θὰ λησμονήσω ὅ τι ἀντελήφθην κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ διατριβήν μου, σχετικὸν πρὸς τοὺς Ἄγγλους ταξειδιώτας. Εἶνε γνωστόν, ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα πολλαὶ ἀγγλικαὶ θαλαμηγοὶ καταπλέουσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκείνην οὐ μόνον διὰ τὸ εὐκραὲς τῆς ὡραίας νήσου τῶν Φαιάκων, ἀλλὰ καὶ χάριν κυνηγίου ἐλάφων καὶ ἀγριοχοίρων ἐν τῇ ἀντιπέραν Ἠπείρῳ. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀτμόπλοια ἐπανήρχοντο τακτικὰ τὴν δείλην τοῦ Σαββάτου ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν λιμένα τῆς Κερκύρας, διότι ἐξημέρωνε Κυριακὴ καὶ ὤφειλον νὰ ἐκκλησιασθῶσιν οἱ ἐπιβάται καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν. Καὶ ἠδύνατό τις, ἂν παρέμενεν εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν τῆς πόλεως, τὴν χαριτωμένην Σπιανάδα, νὰ παρατηρήσῃ διερχομένους τοὺς Ἄγγλους αὐτοὺς καθ' ὁμίλους μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, διευθυνομένους δὲ πρὸς τὸν ναὸν αὐτῶν, ὡς θὰ μετέβαινον εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια.

Θέλετε ἀντιθέτως ἀπόδειξιν κακῆς ἕξεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀνοχὴν τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐργασίας; Παρατηρήσατε τί συμβαίνει παρ' ἡμῖν μὲ τὰς ἐφημερίδας. Ἡ ἀνοχὴ τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐκδόσεώς των κατήντησε νὰ θεωρῆτε τὸ τοιοῦτον ὡς ἀναπόφευκτόν τι, ὡς κοινωνικὴ ἀνάγκη. Τί θὰ κάμωμεν, λέγουσι, χωρὶς ἐφημερίδας. Τὴν ἀνάγκην ὅμως αὐτὴν ἐδημιούργησεν ἁπλῶς ἡ ἀκηδεία τοῦ νομοθέτου, ἀνεχομένου τὴν ἐν ἀλλαλαγμοῖς πώλησιν τῶν ἐφημερίδων τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ κώδωνες καλοῦσι τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν ἀνάγκην ὅμως αὐτὴν δὲν ἀναγνωρίζουσι πολλαὶ νομοθεσίαι, καθόσον πλὴν τῆς ἀγγλικῆς καὶ ἡ ἑλβετική, νορβηγική, σουηδική, ἡ δανικὴ καὶ ἡ ὀλλανδικὴ ἀπαγορεύουσι τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδων τὴν Κυριακήν, ἄλλαι δὲ ὡς ἡ γερμανικὴ καὶ ἰσπανικὴ τὴν πρωΐαν τῆς Δευτέρας. Μήπως καὶ ὡς πρὸς τὰ δημόσια θεάματα ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν τὴν Κυριακὴν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἡμέραν τῆς ἀπολαύσεώς των, καθὼς καὶ πολλαὶ ἄλλαι χῶραι; Καὶ ὅμως τὴν ἀνάγκην αὐτὴν δὲν αἰσθάνονται ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ὅλα τὰ θέατρα εἶνε κλειστὰ τὴν Κυριακήν, θὰ ἔμενον δὲ κενὰ θαμώνων καὶ ἂν ἤθελον ἀνοίξῃ.

Θὰ σημειώσω καὶ μίαν ἄλλην κακὴν ἕξιν ἢ μᾶλλον κακὸν παράδειγμα καὶ ζητῶ συγγνώμην ἀπὸ πολλοὺς τῶν κατὰ καιροὺς ὑπουργῶν μας, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἀπὸ ὅλους. Ὡσὰν αἱ ἓξ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος νὰ ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν ἐργασίαν, μεταβαίνουσιν εἰς τὰ ὑπουργεῖα καὶ κατὰ τὰς Κυριακάς, ἀναγκάζοντες καὶ πολλοὺς τῶν ὑπαλλήλων νὰ μιμῶνται τὸ παράδειγμά των. Νὰ ὑποθέσω, ὅτι εἶνε ἀναπόφευκτον τὸ τοιοῦτον δυσκολεύομαι, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ παράδειγμα τοῦ Γλάδστωνος, ὅστις, διευθύνων τὴν Ἀγγλίαν, εὕρισκεν οὐχ ἧττον καιρὸν ν' ἀκούῃ τακτικὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ὁ υἱός του ἐφημέρευε.

Τώρα βεβαίως δὲν ἀναμένετε νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας περὶ τοῦ νόμου, τοῦ ὁποίου ηὐχήθην τὴν ψήφισιν. Ὁ Ἕλλην νομοθέτης θ' ἀποβλέψῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, καὶ θὰ συμμορφώσῃ τὰς διατάξεις του πρὸς αὐτάς. Δι' ἡμᾶς ἀρκεῖ νὰ πεισθῶμεν περὶ τοῦ κατ' ἀρχὴν ὀρθοῦ θεσμοῦ, συμβιβάζοντος τὸν ἐξανθρωπιστικὸν σκοπὸν τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς κατὰ Κυριακὴν ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐργάζεσθαι ἐν τῷ οἴκῳ, ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, δὲν πρόκειται περὶ νόμου θρησκευτικοῦ, δεσμευτικοῦ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ περὶ νόμου πολιτικοῦ, ἐξασφαλίζοντος ὅμως τῷ ἐργάτῃ τὴν ἐξάσκησιν ἑνὸς θρησκευτικοῦ καθήκοντος. Ἡ ἐν τοῖς ἀγροῖς μάλιστα ἐργασία, ἐξαρτωμένη καὶ ἐκ φυσικῶν καὶ ἀκαταγωνίστων περιστάσεων καὶ κινδύνων, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὁποίων ὁ γεωργὸς ἐργά-

ζεται ἐνίοτε καὶ κατὰ τὴν ἑορτήν, δὲν εἶνε καὶ διὰ τοῦτον ἀκόμη τὸν λόγον ἐπιδεκτικὴ κανονισμοῦ ἄλλου ἢ τοῦ ἐκ τῆς συνειδήσεως προερχομένου. Διὰ τοῦτο, ὅταν κατὰ τὰς ἐν τῇ βελγικῇ Βουλῇ συζητήσεις ἱερωμένος τις βουλευτὴς ἠρώτησε, διατί τὸ νομοσχέδιον δὲν προέβλεπε καὶ περὶ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἕτερος τῷ ἀπήντησε «τὸ ἔργον τοῦτο μένει εἰς ὑμᾶς, αἰδεσιμώτατε· εἶνε ἔργον συνειδήσεως καὶ δὲν ἐπεμβαίνομεν εἰς αὐτό».

Εὐτυχῶς παρ' ἡμῖν πολὺ σπανίως οἱ ἀγρόται παραβιάζουσι τὴν κυριακὴν ἀργίαν. Τηροῦσι μάλιστα καὶ πολλὰς ἄλλας ἑορτάς, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ ἦσαν καὶ ὀλιγώτεραι. Βεβαίως δὲν θὰ πάθῃ τι τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἄν, π. χ. ἡ μνήμη ὅλων τῶν ἁγίων ἐγεραίρετο εἰς μίαν καὶ μόνην ἡμέραν, τὴν τῶν Ἁγίων Πάντων. Καὶ ἐδῶ εἶνε τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύνατο ν' ἀκουσθῇ ἡ οἰκονομικὴ τῆς χώρας ἀνάγκη, χώρας μάλιστα ὡς ἡ ἡμετέρα, κυρίως γεωργικῆς. Ἀλλ' ἡ ὀλιγόστευσις αὕτη τῶν ἑορτῶν μετ' ἀργίας εἶνε ἔργον ἀλλότριον ὄχι ἰδικόν μας, καὶ ὅλως ἐν παρόδῳ ἐφάπτομαι αὐτοῦ, ἔδει ὅμως νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐπιβλαβὴς ἐπὶ τῆς παραγωγῆς ἐπίδρασις μεγάλου ἀριθμοῦ σχολασίμων ἡμερῶν διότι ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν πολεμούντων παρ' ἡμῖν τὴν κυριακὴν ἀργίαν. Μάλιστα, ἂν ἤθελέ ποτε ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ἣν διακεκριμένος συνάδελφός μου ὑπεστήριξε, καθ' ἣν ἐξῃρημέναι δικαστικῶς ἑορταὶ δέον νὰ θεωρηθῶσι ὅλαι αἱ εἰς τὴν ἐν ἔτει 1·66 ἐκδοθεῖσαν Νεαρὰν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἀναφερόμεναι ὡς ἀργίας ἡμέραι, ἅτε ἀποτελοῦσαν τὴν νεωτέραν τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος δικαίου διάταξιν καὶ αἵτινες ὑπερβαίνουσι τὰς 100 πλὴν τῶν Κυριακῶν, τότε ἀναντιρρήτως, πλὴν τῆς οἰκονομικῆς πληγῆς, θὰ εἴχομεν καὶ τέλειον δικαιοστάσιον. Ἀλλ' ὁ εἰρημένος συνάδελφος ἔσπευσεν ὀρθῶς νὰ ἐπικαλεσθῇ, ὡς πρὸς τὰ δικαστικά, νέον νομοθετικὸν προσδιορισμὸν τῶν ἐξαιρετέων κυριωτέρων ἑορτῶν, διατί, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἑορτὰς τοῦ ἐργάτου, δὲν συμβουλεύουσι τὸ ἴδιον καὶ οἱ ἀντίθετοι, ἀλλὰ ζητοῦσι τὴν κατάργησιν τῆς Κυριακῆς;

Εἶνε δ' οὕτως εὔκολον νὰ παρατηρήσῃ τις ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς κυριακῆς ἀργίας ἡ μέση ὁδός, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ὑπερβολῆς. Οἱ θιασῶται τῆς κυριακῆς ἀργίας τὸ ἀπέδειξαν ἐν ὅλοις τοῖς νομοθετήμασι, δεχθέντες λογικὰς ἐξαιρέσεις, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ καλῇ. Ἓν μόνον ἀποκρούουσι παντὶ σθένει, τὴν ἀποζώωσιν τοῦ λογικοῦ ὄντος, ἐν ὀνόματι ὑλικῶν συμφερόντων. Ἡ ἐργασία εἶνε βεβαίως κλῆρος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ὄχι ὁ μόνος. Ἀμέσως μετὰ τὸ «ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου» ἔθεσεν ὁ θεῖος νόμος τὸ «ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ». Μὴ ζητήσωμεν νὰ φανῶμεν σοφώτεροί του. Διὰ τοῦτο ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους τῆς κυριακῆς ἀργίας, θὰ ἔλεγον αὐτοῖς: «Ἐπιτρέψατε εἰς τὸν ἐργάτην νὰ σχολάσῃ τὴν ἡμέραν αὐτήν, μὴ θέλητε νὰ τὸν ταπεινώσητε μέχρις ἀποζωώσεως. Μὴ τὸν καταβιβάζητε ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου ὁ Θεὸς τὸν ἔθεσε, καθόσον ὑποβιβάζετε ὑμᾶς αὐτούς». Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀντιτασσομένην παραβίασιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐργάτου διὰ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ νόμου, τὴν ἐλευθερίαν αὐτήν, τελευτῶν ἤδη καὶ συγγνώμην αἰτῶν, διότι τόσον σᾶς ἀπησχόλησα, τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν θὰ περιορισθῶ νὰ τὴν χαρακτηρίσω μὲ τὴν ἐπωνυμίαν, ἣν ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητὴς ἔδωκεν εἰς ἄλλην τινὰ ὕποπτον πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἀποκαλῶν αὐτὴν «ψεύτρα ἐλευθεριά» καὶ νὰ εὐχηθῶ ἐκ βάθους καρδίας, ἵνα ὑποβληθῇ ὁ κόσμος ὁλόκληρος εἰς τὴν δουλείαν τῆς Κυριακῆς, τῆς ὁποίας ὁ «ζυγὸς εἶνε χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν».

Η ΚΥΠΡΟΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ

(Φιλόπατρις Κύπριος, πραγματευόμενος ἐν τῷ «Νέῳ Ἔθνει» τῆς Κύπρου, τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς νήσου, γράφει τὰ ἑπόμενα ἀξιανάγνωστα περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐν ἔτει 1878 ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.)

Ὅτε τῷ 1878 ἡ Ἄρκτος τοῦ βορρᾶ, νικήτρια, μετὰ πεισματώδη καὶ παρατεταμένον ἀγῶνα, ὑπερηφάνως πατοῦσα ἐπὶ τοῦ αἱμάσσοντος στήθους τοῦ ἐκτάδην χαμαὶ κειμένου καὶ ἡμιθανοῦς Σουλτάνου, φρίσσουσα δ' ἐκ μανίας, ὁρμητικῶς ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπειλητικῶς ἤγγιζεν εὐθὺς ὕπερθεν τοῦ λαιμοῦ του χαῖνον τὸ ὀδοντόφρακτόν της στόμα, ὅτε, ἵνα ἀποφύγωμεν προκειμένου περὶ ἱστορικοῦ γεγονότος τὰς μεταφορὰς καὶ ἐξάρσεις, ὁ ρωσσικὸς στρατὸς κατηυλίζετο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μελετῶν τὴν ἀντὶ τῆς ἡμισελήνου ἀνύψωσιν τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν μιναρέδων τῆς Ἁγίας Σοφίας, σύμπασαι μὲν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις κατείχοντο ὑπὸ συγκινήσεως καὶ δέους, ἀλλ' ἡ ἰδία ἡ μεγάλη Ποντομέδουσα, ἧς ἡ ἀνὰ τὸν κόσμον ἐπιβολὴ συνεπάγεται καὶ ἀναλόγους ὑποχρεώσεις, σφόδρα τεταραγμένη ἐκ τῆς τρικυμιώδους ἀνατροπῆς, ἣν θὰ ὑφίστατο τὸ εὐρωπαϊκὸν καθεστώς, ἐὰν αἴφνης πρὸς στιγμὴν ἡ ρωσσικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν λόφων τῆς Ἑπταλόφου, ἐτέθη εἰς δαιμονιώδη κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κίνησιν, καὶ ἐπετύγχανεν ἐν τέλει διὰ τῆς διπλωματίας της, ἐνισχυομένης ὑπὸ τοῦ πανισχύρου στόλου της, νὰ ἀποτρέψῃ μὲν τὴν ἀπειλητικὴν αὐτὴν θύελλαν, ν' ἁλιεύσῃ δ' ἅμα κατὰ τὴν συνήθειάν της εἰς τὰ λίαν προσφόρως θολώσαντα ὕδατα ἕνα εἰσέτι μαργαρίτην διὰ τὸ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπιφθόνως πλούσιον στέμμα της.

Εἶνε δὲ γνωστὸν πῶς βαρύθυμος ἡ πολιτικὴ Ἄρκτος ἠναγκάσθη πρὸ τῶν αγγλικῶν κυρίως τηλεβόλων νὰ ἐπανακάμψῃ οἴκαδε, ἀρκεσθεῖσα νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἐκ τῶν μακρῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἀπροσδοκήτων ἐπιτυχιῶν ἐκτάκτως κεντρισθεῖσαν βουλιμίαν της διά τινων μόνον ὀσταρίων ἀπὸ τῶν ἀσιατικῶν τῆς Τουρκίας πλευρῶν, ὡς ἐπίσης γνωστὸν εἶνε, ὅτι, ἡ οὑτωσὶ ἀκρωτηριαζομένη Τουρκία ἠναγκάζετο νὰ ἀποζημιώσῃ ταὐτοχρόνως καὶ τὴν αὐτόκλητον, καὶ χάριν ἀποκλειστικῶς τοῦ ἰδίου συμφέροντος προστάτριάν της, τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τῆς ταύτῃ ἐκχωρήσεως τῆς νήσου Κύπρου.

Τὸ ἱστορικὸν δὲ τοῦτο γεγονός, ἐκτυλιχθὲν ὡς συνέχεια τῆς δραματικῆς περιόδου τῆς ρωσσοτουρκικῆς αἱματηρᾶς διαφορᾶς, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὑπὸ τῆς ἀριστοτέχνιδος ποιητρίας του καθ' ὅλους τοὺς

σκηνικοὺς κανόνας καὶ τύπους, ἐν ἁρμονίᾳ καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐν Βερολίνῳ κλεισμένου πλέον δράματος, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν θὰ ἐνθυμῶνται βεβαίως πῶς,ἐνῷ οἱ ἐκεῖ συνεδριάζοντες Εὐρωπαῖοι διπλωμάται, ἀπερροφημένοι ὅλως ἐν ταῖς συσκέψεσί των περὶ τακτοποιήσεως τῆς ρωσσοτουρκικῆς διαφορᾶς, ἔμειναν αἴφνης ἐμβρόντητοι ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀπροόπτως πάντῃ, δίκην βόμβας, ριφθείσης ἀγγλοτουρκικῆς συνθήκης περὶ Κύπρου.

Καὶ ἐδυσφόρησαν μὲν πρὸς στιγμὴν τότε πάντες, ἀλλὰ καὶ πάντες ταχέως ὑπέκυψαν πρὸ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος καὶ τῆς ἰσχύος τῶν πραγμάτων, μόνης τῆς Ρωσσίας ἀντιταξάσης πλατωνικὴν ἄρνησιν ἀναγνωρίσεως τοῦ γεγονότος, ἐξ οὗ καὶ μέχρι σήμερον ἡ εἰρημένη Δύναμις δὲν ἀντιπροσωπεύεται,ὡς τὸ πρίν, διὰ τῶν προξένων της ἐν τῇ Νήσῳ.

Ἡ ὑπὸ τοιαύτην σκηνικὴν ἐμφάνισιν τεθεῖσα ἐν ἰσχύϊ ἀγγλοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1878, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ ἐν Κύπρῳ μεταπολίτευσις καὶ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὁποίας ἔχουσι τὴν γένεσίν των τὰ πλεῖστα τῶν κυπριακῶν ζητημάτων, εἶνε ἔγγραφον, οὗτινος ἡ γνῶσις ὄχι μόνον ἀπαραίτητος καθίσταται διὰ τὸν ἀποκλειστικῶς θέλοντα νὰ μελετήσῃ τὰ κυπριακὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν εὐρυτέρους ὁρίζοντας ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἐρευνῶντα παρατηρητήν, εἶνε, λέγομεν, ἔγγραφον μεγίστου ἐνδιαφέροντος, διὸ καὶ ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ὅπως παραθέσωμεν ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα τὴν ὑπόθεσίν μας ἄρθρα τούτου. Ἰδοὺ δ' αὐτά:

«Συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Τουρκίας.

«Ἡ Α.Μ. ἡ Βασίλισσα τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μ. Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ Σουλτᾶνος, διακαιόμενοι ἀμοιβαίως ὑπὸ τοῦ εἰλικρινοῦς πόθου τῆς ἐπεκτάσεως καὶ κρατύνσεως τῶν καὶ ἤδη εὐτυχῶς ὑφισταμένων φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀπεφάσισαν τὴν σύναψιν συνθήκης, ἀμυντικῆς συμμαχίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐξασφαλίσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

«Αἱ Α. Α. Μ. Μ. ἐξέλεξαν ἑπομένως καὶ ὠνόμασαν ὡς πληρεξουσίους των, ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα τὸν ἐντιμότατον Austen Henry Layard, ἔκτακτον τῆς Α. Μ. ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον ὑπουργὸν παρὰ τῇ Υ. Πύλῃ, καὶ ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος τὸν ἐξοχώτατον Σαβφὲτ Πασσᾶν,ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Α. Α. Μ., οἵτινες μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων των, εὑρεθέντων ἐν πλήρει τάξει, συνεφώνησαν τὰ ἑξῆς ἄρθρα:

Ἄρθρον 1ον

«Ἐὰν τὸ Βατούμ, Ἀρδαχάν, Κὰρς ἢ ἓν οἱονδήποτε τούτων καταχρατηθῇ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, καὶ ἐάν ποτε εἰς τὸ μέλλον ἤθελεν ἀποπειραθῇ ἡ Ρωσσία νὰ καταλάβῃ καὶ ἄλλας ἐπὶ πλέον χώρας ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ τοῦ Σουλτάνου, ὡς καθωρίσθη

ὑπὸ τῆς ὁριστικῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης, ἡ Ἀγγλία λαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποστηρίξῃ ἐνόπλως τὴν Α. Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον, ἀμυνόμενον ὑπὲρ αὐτῶν.

«Ἀντὶ τούτου ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος ὑπισχνεῖται τῇ Ἀγγλίᾳ νὰ εἰσαγάγῃ ἀναγκαίας τινὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες θὰ συμφωνηθῶσι βραδύτερον μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων, εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλων ὑπηκόων τῆς Πύλης ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις· καὶ ὅπως διευκολύνῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποχρεώσεώς της ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος συγκατατίθεται προσέτι τὴν νῆσον Κύπρον ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν τῆς Ἀγγλίας.

Ἄρθρον 2ον

«Ἡ παροῦσα συνθήκη θὰ κυρωθῇ καὶ θὰ διαμειφθῶσι τὰ κεκυρωμένα ἔγγραφα ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἢ καὶ ἐνωρίτερον....

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 4 Ἰουνίου 1877.

«A. H. Layard»
«Savfet»

Τὴν σύντομον ταύτην συνθήκην ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς 1ης Ἰουλίου 1878 μεταξὺ τῶν αὐτῶν πληρεξουσίων ὑπογραφεῖσα προσθήκη, ἧς παραθέτομεν μόνον τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἡμᾶς ἄρθρα, καθ' ὅσον τὰ λοιπὰ ἀφορῶσιν εἰδικὰ ὅλως ζητήματα τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὰ ἱερὰ δικαστήρια, τὴν διαχείρισιν τῆς ἱερᾶς κτημοσύνης κ. τ. τ.

«Προσθήκη εἰς τὴν Συνθήκην ἀμυντικῆς συμμαχίας μεταξὺ Μ. Βρεττανίας καὶ Τουρκίας τῆς 4ης Ἰουνίου 1878.

. . . .

Ἄρθρον 3ον

«Ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ πληρώνῃ εἰς τὴν Πύλην τὸ παρόν, οἱονδήποτε εἶνε, πλεόνασμα τῶν προσόδων ὑπὲρ τὰς δαπάνας ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο θὰ ὑπολογισθῇ καὶ ὁρισθῇ ἐκ τοῦ μέσου ὅρου τῶν πέντε τελευταίων ἐτῶν καὶ λέγεται μέν,ὅτι εἶνε 229 6 πουγγία, ἀλλὰ δέον νὰ ἐπαληθευθῇ κατόπιν,ἐξαιρέσει τῶν προσόδων τῶν ἀπὸ τῶν δημοσίων ἢ τοῦ στέμματος γαιῶν ἐνοικιασθεισῶν ἢ πωληθεισῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἄρθρον 4ον

«Ὅτι, ἐὰν ἡ Ρωσσία ἀποδώσῃ τῇ Τουρκίᾳ τὸ Κὰρς καὶ τὰς ἄλλας κατακτηθείσας παρ' αὐτῆς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον χώρας ἐν Ἀρμενίᾳ,ἡ νῆσος Κύπρος θὰ ἐκκενωθῇ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ σύμβασις τῆς 4ης Ἰουνίου 1878 θὰ λήξῃ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1 Ἰουλίου 1878.

«A. H. Layard»
«Savfet»

Τὴν Συνθήκην ταύτην παραθέτοντες, χάριν κυρίως τῆς καθαρῶς κυπριακῆς ὑποθέσεως, δὲν ἐπιθυμοῦμεν ποσῶς νὰ τὴν σχολιάσωμεν καὶ ὑπὸ τὴν ἔ-

ποψιν τοῦ διεθνοῦς χαρακτῆρος τῆς πράξεως, οὔτε νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ἐκβιαστικὴν οὐσίαν ταύτης, ὁ ἀναγνώστης ἄλλως εἶνε ἐλεύθερος νὰ σχολιάσῃ αὐτὴν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα, χάριν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, νὰ παρασιωπήσωμεν, ὅτι παρ' ὅλα τὰ παρεμβληθέντα προσχήματα ὁ κύριος σκοπὸς τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπῆρξεν ἡ ἁρπαγὴ καὶ μόνη τῆς νήσου ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Τουρκίας, χάριν τῶν ἀγγλικῶν ἀποκλειστικῶς συμφερόντων. Καὶ ναί μὲ ὑπεχρέωσε τὸν Σουλτᾶνον εἰς τὴν ἀόριστον ὑπόσχεσιν, ὡσανεὶ ἐτηρήθησάν ποτε ὁριστικαὶ ὑποχρεώσεις ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, περὶ «διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων πρὸς προστασίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλων ὑπηκόων τῆς Πύλης ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις», ἀλλ' ὁ καλυπτικός, πλὴν πλέον τοῦ δέοντος μάλιστα διαφανὴς οὗτος πέπλος, ἐρρίφθη ἀστόχως λίαν πρὸς κάλυψιν τῆς κάτωθεν γυμνητευούσης ἀληθείας, ὡς ἐπίσης βεβιασμένον ὑπὲρ τὰ ὅρια τοῦ εὐλογοφανοῦς φαίνεται καὶ τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἐκχωρήσεως τῆς νήσου, ἥτις εἶνε πολὺ κατάλληλος ὡς πολεμικὴ βάσις διὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν ἀπὸ Ρόδου μέχρις Ἰόππης, ἄχρηστος δὲ διὰ βοήθειαν τῆς συμμάχου κινδυνευούσης ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ. Σημειωτέον δὲ καὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονός, ὅτι ἡ Αἴγυπτος δὲν εἶχεν εἰσέτι περιέλθῃ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κατοχήν, ἀλλ' ὅτι μετ' ὀλίγον ὁ ἀγγλικὸς ποῦς ἐπεβλήθη καὶ ἐκεῖ.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπόκτησιν τῆς διὰ τῆς Κύπρου γειτνιάσεως μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ Τουρκία ἔχει νὰ σκέπτηται πάντοτε, ὅτι φιλος γείτων εἶνε καλὸν βεβαίως ἀπόκτημα, ἀλλ' ὅτι ἐχθρὸς γείτων εἶνε ἐπικινδυνότατον πρᾶγμα, ἡ δὲ μετὰ τὴν Συνθήκην ἱστορία ἀγνοοῦμεν ἂν δύναται νὰ κατατάξῃ τὴν Ἀγγλίαν μεταξὺ τῶν φίλων τῆς Τουρκίας, ἥτις ἄλλως δι' ὅλας ἐν γένει τὰς Μεγάλας Δυνάμεις δὲν ὑφίσταται ἢ ὡς χώρα ἐκμεταλλεύσεως καὶ λείας.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΛΑΥΟΦΩΝΩΝ

(Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει (Δεκεμβρίου 1905) δημοσιευθέντος λεξιλογίου τοῦ ἐν Καΐρῳ Γυμνασιάρχου κ. Γ. Μπουκουβάλα, ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 362—656, δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἑπομένας λέξεις 1—361).

1	Βάγια	Βάϊον
2	γιάσμο	ἁγιασμὸς
3	δεφτερ' ἀνάστασ'	δευτέρα ἀνάστασις
4	δίκηρα	δίκηρον
5	εἰκόνα	τὸ αὐτὸ
6	εἰκονοστὰς	»
7	εἴδωλ'	εἴδωλον
8	εἰδωλολάτρης	τὸ αὐτὸ
9	ἐγκαινισούβαμ	ἐγκαινίζω
10	φκέληο	εὐχέλαιον
11	ἔξαρχ'	ἔξαρχος
12	ἐπιτάφιοτ	ἐπιτάφιος
13	εὐχία	εὐχὴ
14	εὐαγγέλια	τὸ αὐτὸ
15	ἡγούμεν'	ἡγούμενος
16	καλοῦγερ	καλόγηρος
17	καλουγέρκα	καλογραῖα
18	κανδήλα	τὸ αὐτὸ
19	καμπάνα	»
20	κανόνι	κανὼν τῆς ἐκκλησίας
21	κοντάκι	κοντάκιον
22	κόνδικα	κῶδιξ
23	κόλασι	τὸ αὐτὸ
24	κουλημπήτρα	κολυμβήθρα
25	κόνισμα	εἰκὼν
26	κόνα	τὸ αὐτὸ
27	κουνουστάσ'	εἰκονοστάσιον
28	λαμπάδα	τὸ αὐτὸ
29	λειτουργία	τὸ αὐτὸ
30	λείψανο	τὸ αὐτὸ
31	μακαρία	μακαριὰ
32	μοναστῆρ'	τὸ αὐτὸ
33	μανικάκι	ἐπιμάνικα
34	μητροπόλια	μητρόπολις
35	μητροπολιτ'	μητροπολίτης
36	μνημόσυνο	τὸ αὐτὸ
37	μυρώναμ'	μυρώνω
38	νάρθηκα	νάρθηξ
39	ξαπτέρυγα	ἑξαπτέρυγα
40	παγκάρ'	παγκάριον
41	παπαδιὰ	τὸ αὐτὸ
42	παράδεισ'	παράδεισος
43	παρακκλῆσ'	παρεκκλήσιον
44	πολυέλ'	πολυέλαιος
45	προσευχία	προσευχὴ
46	προσκυνητάρ'	προσκυνητάριον
47	προσκομιδὴ	τὸ αὐτὸ
48	προφήτην	προφήτης
49	τρίκηρ'	τρίκηρον
50	τροπάρ'	τροπάριον
51	τρισάϊ'	τρισάγιον
52	τυμιατήρ'	θυμιατήριον
53	τυμιαν	θυμίαμα
54	φαιλὸν	φαιλόνι
55	φορέσμο	ἀφορισμὸς
56	ψάλλαμ'	ψάλλω
57	ψάλτ'	ψάλτης

Αἱ λέξεις αὗται αἱ ἐκκλησιαστικαί, ἀντιπροσωπεύουσαι πάσας σχεδὸν τὰς ἐννοίας καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας, εἰ καὶ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἶνε αὐτάρκεις νὰ ἀποδείξωσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ ζητήματός μας, οὐχ ἧττον εἶνε πολλοστημόριον μόνον τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ ἰδιώματι ἐκείνῳ. Διότι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ συλλογὴ ἐπεξετάθη, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, μόνον εἰς πέντε πόλεις καὶ κωμοπόλεις τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· ἐνῷ, ἐὰν ἐξετείνετο καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νομούς, τόμοι δὲν

θὰ ἐπήρκουν πρὸς ἀναγραφὴν τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ πάντας τοὺς λοιποὺς κύκλους τῶν λέξεων, ἃς κατωτέρω παρατίθεμεν.

Εἰς τὸ βασίλειον τῶν ζώων, τῶν φυτῶν καὶ ὀρυκτῶν, διετηρήθησαν οὐκ ὀλίγαι λέξεις ἑλληνικαί, ὧν παραθέτομέν τινας.

58	ἀχτάποτ'	ὀκτάπους	98 μοσχοκάρυ	τὸ αὐτὸ
59	βαλάν'	βάλανος	99 μοῦρι	μοῦρο
60	βὸλ	βῶδι	100 μουσμοῦλα	μούσμουλον
61	βρίκκουκ	βερίκοκκον	101 μοῦλε	μουλάρι
62	γλυκόρριζα	τὸ αὐτὸ	102 μοῦα	μολόχα
63	γλυκάνισο	»	103 μπούφ	μποῦφος
64	γουρίδα	ἀγουρίδα	104 μπουμπάϊκ	βάμβαξ
65	ντάφνια	δάφνη	105 μπίβαλ	βούβαλος
66	δεντρολίβανο	τὸ αὐτὸ	106 μῦσ'	ποντικὸς
67	ντομάτα	»	107 ὁρὶς	ὄρυζα
68	ἔλα	ἐλάτη	108 παρνάρ'	πουρνάρι
69	ζαρκάδα	δορκὰς	109 παπιὰ	τὸ αὐτὸ
70	ζίζικα	τέττιξ	110 παλαιοβῶδι	»
71	ζίτο	σῖτος	111 πατάτα	»
72	καλάμ'	κάλαμος	112 παλαμήδα	»
73	κανάπ'	κάνναβις	113 πεπόν'	πεπόνι
74	καμήλα	κάμηλος	114 πελεκὰν	τὸ γνωστὸν πτηνὸν
75	καραμφίλ'	γαρύφαλλον	115 πήγανον	τὸ αὐτὸ
76	κιρκινέζ'	κίρκος	116 πέταλ	πετεινὸς
77	καρακάξ	τὸ αὐτὸ	117 πεπέρκα	πεπεριὰ
78	κοῦκ'	κοῦκκος	118 πράσ'	πράσσον
79	κουνούπ	κώνωψ	119 πράσια	πρασιά
80	κουκουβέϊκα	κουκουβάγια	120 ρεβέντ'	ρεβέντι
81	κρομμύτ'	κρόμμυον	121 ρίγαν'	ρίγανη
82	κάπαν	καπῶνι	122 ριζάρ'	ριζάρι (ἐρυθρόδανον)
83	κυμιὸν	κύμινον	123 ροδάν'	ροδάνι
84	λὲν	λίνον	124 ροδάκινη	ροδάκινο
85	λεμόν	λεμόνιον	125 σέλινο	τὸ αὐτὸ
86	λιφισκιὰ	ἀλιφασκιὰ	126 σινάπι	»
87	λεμοναριὰ	εἶδος χόρτου	127 σκουρπίδ'	σκορπίος
88	λιοντὰρ	λέων	128 σουπιὸς	σηπία
89	λιφτουκάργι	λεπτοκάρυον	129 σουσὰμ	σησάμιον
90	λουλούτ'	λούλουδον (ἄνθος)	130 σπανάκ'	σπανάκιον
91	μαγδανὸ	μακεδονῆσι	131 σταφίδα	τὸ αὐτὸ
92	μάκο	μήκων	132 τριαντάφυλλο	»
93	μάννα	μάννα (τὸ ἰατρικὸν)	133 τρεμιντίνα	τερέβινθος
94	μαστίχ'	μαστίχη	134 τσερέσα	κεράσιον
95	μύνταλι	ἀμύγδαλον	135 φασούλ'	φασόλι
96	μελίσσ'	μέλισσα	136 φυσιάν	φασιανὸς
97	μόσχο	μόσχος	137 φιντάνι	φιντάνι (μικρὸν δένδρον)

138 χαμόμηλο	τὸ αὐτὸ
139 χαμολούλουδι	»
140 χέλ	ἔγχελυς
141 χορμάϊ	χορμάδες
142 ψέλα	κυψέλη (μέλισσα)
143 βασίλικα	βασιλικὸς

Καὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων ἐν γένει τῶν ποικίλων παμπληθεῖς λέξεις ἔχομεν συνειλεγμένας, ὧν παραθέτομεν τὰς κυριωτάτας.

144 ροδόσταμο	τὸ αὐτὸ
145 ἄνταχ	χάνδαξ
146 ἀπλάδα	τὸ αὐτὸ
147 αὐγιὰρ	χαβιάρι
148 αὐλία	αὐλὴ
149 ἀχυρῶνα	τὸ αὐτὸ
150 βαρέλλα	»
151 βάρκα	»
152 βαρειὰ	βαρειὰ (τὸ ἐργαλεῖον)
153 βερνὶχ	βερνίκιον
154 βρακοζοῦνα	τὸ αὐτὸ
155 βούρτζα	»
156 βουντούζα	βεντούζα (σικύα)
157 γαϊτάνι	»
158 γλυκὸ	γλύκισμα
159 γλυκερίνα	γλυκερίνη
160 γοῦνα	τὸ αὐτὸ
161 γελέκι	»
162 γοῦρνα	λάκκος
163 γλυστὴρ	κλυστήριον
164 γωνία	γωνιόμετρον
165 δαντέλλα	τὸ αὐτὸ
166 δικέλλι	δίκελλα
167 δισάκκι	τὸ αὐτὸ
168 δίσκ'	δίσκος
169 δικάνια	δίκαννον
170 ντίμιτο	δίμιτον
171 δροὺμ	δρόμος εὐρὺς
172 δρὰμ	δράμιον
173 δρυμόϊν	δρυμόνι (εἶδος κο-[σκίνου)
174 δεμάτ'	δέμα
175 δῶμα	οἰκία
176 ζὰρ	ζάχαρις
177 ζάχαρ	»
178 ζευγὰρ	ζεῦγος
179 ζὺγ	ζύγι
180 ζυμὰρ	ζυμάρι
181 ζύγοβα	ζυγὸς
182 ζωμὸ	ζωμὸς
183 ζωνίτσα	ζώνη
184 ζαχαράτη	ζαχαράτα
185 καλὰπ	καλαπόδι
186 καρφία	καρφίον
187 καρπολόϊ	καρπολόγος
188 κλούστα	κλωστὴ
189 κανέστρο	κάνιστρον
190 κουτία	κυτίον
191 καλαμὰρ	τὸ αὐτὸ
192 καμάκι	κάμαξ
193 καροῦλι	τὸ αὐτὸ
194 κλουτζάριζα	κλειδαριὰ
195 κανέλλα	τὸ αὐτὸ
196 κατώγει	κατώγειον
197 καντὰρ	καντάρι
198 καψούρα	μέρος ἀγροῦ προσήλιον
199 κάρβουνη	κάρβουνον
200 καλτσοδέτα	τὸ αὐτὸ
201 κονδύλι	»
202 κοντοῦρα	»
203 κολῶνα	»
204 κοντογοῦνι	»
205 κοπάνα	»
206 κουμμάτγι	κομμάτια
207 κόλλα	τὸ αὐτὸ
208 κερμίδα	κέραμος
209 κελλὰρ	κελλάρι (ἀποθήκη)
210 κλουβὶ	κλωβὸς
211 κλούστα	κλωστὴ
212 κνίδα	κόνιδα
213 κολύμπα	καλύβη
214 κομμάτ'	κομμάτι
215 κορδέλλα	τὸ αὐτὸ
216 κοῦκλα	»
217 κόπανος	»
218 κάραπ	καράβι
219 κοτσάνι	τὸ αὐτὸ

220	κολλάστρα	τὸ αὐτὸ
221	κόκκαλη	κόκκαλα
222	κρεββάτ'	κλίνη
223	κροντήρ·κροντῆρι	κρατὴρ
224	κωλοπάνα	κωλόπανα
225	λαγάρα	τὸ αὐτὸ
226	λαστὰρ	βλαστάρι
227	λάγγερ, λάγγερο	(οἶνος δευτερίας)
228	λάμπα	τὸ αὐτὸ
229	λαβίθα	λαβὶς
230	λεκόνκα	λεχὼ
231	λεπίδα	λεπὶς
232	λίγδα	λίπος
233	λοιφία	ἀλοιφὴ
234	λουκανὶκ	λουκάνικο
235	λοστὸς	λοστὸς
236	λυσσίδα	ἄλυσις
237	μαγειρειὸ	τὸ αὐτὸ
238	μαγνήτ'	μαγνήτης
239	μάνδρα	τὸ αὐτὸ
240	μάνδαλ	μάνδαλος
241	μαγούλα	μάγουλον (παρειὰ)
242	μάλαμμα	τὸ αὐτὸ
243	μέτρο	τὸ αὐτὸ
244	μελάν'	μελάνι
245	μολύβ'	μόλυβδος
246	μουστάκα	μύσταξ
247	μπάλσαμο	βάλσαμον
248	μπαστούν'	μπαστοῦνι
249	μυστρία	μυστρίον
250	νηρίχυτ'	νεροχύτης
251	νηρουγιὰ	νεραγώγι
252	νύφη	τὸ αὐτὸ
253	νυστέρ	»
254	ὄψιουτ	ὄψις
255	ὄτσι	ὄσσε, ὀφθαλμὸς
256	οὖς	αὐτὶ
257	παῖπαλ	παιπάλη (στάκτη)
258	πάτ	πάτος (ὁδὸς)
259	παγίδα	παγὶς
260	παοὺρ	παγοῦρι
261	παλάτι	τὸ αὐτὸ
262	παξιμὲτ	παξιμάδι
263	παραμάννα	τὸ αὐτὸ
264	πανούκλα	τὸ αὐτὸ
265	πανίτσα	ξύλινον πινάκιον
266	πανέρια	πανέρι
267	πατουσιὰ	πάτωμα
268	παλάμα	παλάμη
269	πέννα	τὸ αὐτὸ
270	πιπὲρ	πέπερι
271	πίσσα	τὸ αὐτὸ
272	πίνκα	πίναξ
273	πιάτη	πιάτο
274	πινακωτία	πινακωτὴ
275	παρατύρ	παράθυρον
276	πιστὸλ	πιστόλιον
277	πλιτάρα	πλίνθος
278	πλάκα	τὸ αὐτὸ
279	πλὲτ	πλοκὸς (φράκτης)
280	πλευρὶτ	πλευρίτης
281	πουτήρουτ	ποτήριον
282	πριονίουτ	πρίων
283	προικία	προὶξ
284	προζὺμ	προζύμι
285	προυσκέφαλ	προσκεφάλαιον
286	πυροστία	πυροστιὰ
287	πόρτα	τὸ αὐτὸ
288	ρακία	ρακὶ
289	ρέκα	ρύαξ
290	ρεμματικὰ	ρευματισμὸς
291	ρόζου	ρόζος
292	σάμαρ	σαμμάρι
293	σαποὺν	σαποῦνι
294	σαρδέλλα	τὸ αὐτὸ
295	σαμόλαδο	»
296	σειρὶτ	σειρίτιον
297	σεμιγδὰλ	τὸ αὐτὸ
298	σιρὸπ	σιρόπι
299	σιφοὺν	σιφοῦνι (τοῦ μύλου)
300	σιντὸν	σινδόνιον
301	σκάλα	τὸ αὐτὸ
302	σκανδὰλ	σκάνδαλος (εἶδος παγῖδος)
303	σκύβαλ	σκύβαλον
304	σκάρα	τὸ αὐτὸ
305	σμάλτο	»
306	σοῖνικ	χοῖνιξ (μέτρον)
307	σπλήνα	σπλὴν
308	σπίρτο	τὸ αὐτὸ

309	σφουγγάρι	τὸ αὐτὸ
310	στάμνα	»
311	στόμαχ	στόμαχος
212	σταφυλίτ'	σταφυλίτης
313	στύψα	στύψις
314	στύλου	στῦλος
315	σύστρο	ξύστρον
316	συρτὰρ	συρτάριον
317	σύρμα	τὸ αὐτὸ
318	συνὸρ	σύνορον
319	σωληνὰρ	σωληνάριον
320	σωκάρδι	ἐσωκάρδιον
321	τέμελ	θεμέλιον
322	τέατρο	θέατρον
323	τέτραδ	τετράδιον
324	τηγὰν	τηγάνι
325	τιφτὲρ	διφτέρι
326	τιμὸν	τιμόνι
327	τολοῦπα	τολύπη
328	τοῦβλα	τὸ αὐτὸ
329	τρίχα	»
330	τραχηλιὰ	»
331	τραπεζαρία	»
332	τράπεζα	»
333	τραπεζομάνδηλον	»
334	τρυγία	τρὺξ
335	τσιχαρόχαρτον	τὸ αὐτὸ
336	τσιφγγὰρ	ζευγάρι
337	τύφου	τῦφος
338	ὕσκνα	ὕσκα
339	ὕψουμα	ὕψωμα
340	φαρμάϊκ	δηλητήριον
341	φαλάγγα	ὁ φάλαγγας
342	φανὰρ	φανάρι
343	φανέλλα	τὸ αὐτὸ
344	φύρα	φύρα
345	φυτὶλ	φυτίλι
346	φυλλάδα	τὸ αὐτὸ
347	φῶς	»
348	φοῦντα	»
349	φουλιὰ	φωλεὰ
350	φόρτωμα	τὸ αὐτὸ
351	φοῦρνα	φοῦρνος
352	φτέρνα	πτέρνα
353	χάρτα	χάρτης
354	χαρὰκ	χαράκι
355	χαλὰζ	χάλαζα
356	χάρισμα	τὸ αὐτὸ
357	χείλη	»
358	χρῶμα	»
359	ὠνία	χωνίον 1)

1.) Τὸ παρὸν λεξιλόγιον μετὰ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ τμήματος τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῷ τεύχει τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου (1905) ἀριθμεῖ τὸ ὅλον 656 λέξεις. (Σ. Δ.)

Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΗΜΕΤΕΡΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κου ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

Ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον

Ἐν Πάτραις 5 Ἰανουαρίου 1906.

Ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Ν. Καζάζης ἐν Αἰγίῳ, ἡ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων ἀγόρευσις τοῦ ἐμπνευσμένου τούτου ἐθναποστόλου καὶ ἡ διὰ δημοψηφίσματος διατρανωθεῖσα γνώμη τῆς πόλεως Αἰγίου, συμμεριζομένης τὰ πατριωτικὰ διαβήματα τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»,ταῦτα πάντα γνωσθέντα ἐνταῦθα διὰ τῶν πατραϊκῶν φύλλων ,προπαρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος καὶ ἐκορύφωσαν τὸ διαφέρον τοῦ λαοῦ ἵν' ἀκούσῃ καὶ αὐτὸς τῆς πατριωτικῆς φωνῆς τοῦ κ. Καζάζη.

Πράγματι χθὲς τὴν 6 1)2 μ. μ. ἀνήρχετο τὸ βῆμα τῆς Λαϊκῆς Σχολῆς τοῦ Καλαβρυτικοῦ Συλλόγου ὁ ἐθνεγέρτης ῥήτωρ.

Οἱ λαμπτῆρες ἔρριπτον φῶς ἄπλετον ἐν τῇ εὐρείᾳ αἰθούσῃ, ἀσφυκτικῶς πεπληρωμένῃ. Καὶ τὰ παρακείμενα δωμάτια καὶ οἱ διάδρομοι καὶ αἱ κλίμακες ἐπιέζοντο μέχρι συγκλονισμοῦ ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν συνωθουμένων θεατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων προΐσταντο ὁ δήμαρχος Πατρέων, πλεῖστοι ἐπιστήμονες, ἀξιωματικοὶ καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι πολῖται ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Διὰ φωνῆς, παλλομένης ὑπὸ συγκινήσεως ἱερᾶς, ἤρξατο τῆς διαλέξεως ὁ κ. Καζάζης, εὐχαριστήσας ἐν πρώτοις τὸν φιλελεύθερον λαὸν τῆς πόλεως Πατρῶν, ὅστις καὶ ἄλλοτε εἶχε διαδηλώσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὸ ἔθνος σύμπαν μεγάλου ζητήματος, τῆς ταχείας τουτέστι παρασκευῆς καὶ ἀνασυντάξεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

—«Σήμερον, εἶπεν, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς δημιουργίας τῶν ἐθνικοτήτων καὶ τῆς εὐρύθμου ἐργασίας πάντων τῶν πέριξ λαῶν πρὸς ἐπικράτησιν, πρὸς εὔρυνσιν τῶν ὁρίων αὐτῶν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πολιτικῆς των ἑνότητος καὶ παρασκευὴν μεγαλείου ἐθνικοῦ, μόνη ἡ Ἑλλάς, ἀναξίως τοῦ παρελθόντος της, ὑπολείπεται ἀξιοθρηνήτως, ἀκολουθοῦσα τὴν ἁμαρτωλὴν αὐτῆς τακτικήν.

«Φαίνεται, ὅτι ἀλάστωρ δαίμων καταδιώκει τὸν δύσμοιρον αὐτὸν τόπον.

«Παρῆλθον ἐννέα σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς φοβερᾶς συμφορᾶς, ἥτις ἔπληξε και-

ρίως τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τιμήν, καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὰς συζητήσεις, τῶν οἰκιῶν ἡμῶν πυρπολουμένων καὶ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀδικουμένης.

«Καὶ ἀληθὲς μέν, ὅτι κατὰ τὰς ὑστάτας ταύτας ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς κρίσεως καὶ ἀγωνίας παρετηρήθη ποιά τις διάθεσις πρὸς ἀγορὰν ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων, οὐχ ἧττον ἡ κατάστασις ἐξακολουθεῖ μένουσα ἡ αὐτή· διότι ὁ στρατὸς δὲν δημιουργεῖται μόνον δι' ἀγορᾶς ὀλίγων χιλιάδων ὅπλων. Ταῦτα πάντα εἶνε ἀντικείμενα ἄχρηστα, ἐὰν δὲν ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀνάπτυξις φρονήματος στρατιωτικοῦ, ἐὰν δὲν ἐμπεδοθῇ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία καὶ ἐὰν δὲν ἐργασθῶμεν σοβαρῶς ν' ἀναδείξωμεν σύστημα στρατιωτικόν, ἓν ὀργανικὸν ὅλον, αὐτοτελὲς καθ' ἑαυτό, εὐρύθμως καὶ ἁρμονικῶς κινούμενον. Καὶ ἐνόσῳ οἱ μὲν ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν παρακάθηνται ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπιδίδονται εἰς ἀλλότρια τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν καθήκοντα, ἤτοι εἰς φρούρησιν φυλακῶν, εἰς καταδίωξιν τῶν κακοποιῶν στοιχείων καὶ τῶν ὀρνίθων, καὶ ἐν γένει ἐνόσῳ δὲν χωρισθῇ ὁ στρατὸς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ δὲν ἀποδοθῇ τελείως εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, πᾶσα ἡ παρατηρουμένη κίνησις τῆς ἀνασυντάξεως γίνεται πρὸς ἀποπλάνησιν, πρὸς φενακισμὸν τοῦ δυσμοίρου ἔθνους.

«Φαίνεται, ὅτι εἶναι τραγικῶς ἀληθὲς τὸ γραφὲν ὑπὸ εἰλικρινῶν ἡμῶν φίλων ἐν τῇ Δύσει, ὅτι *ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει στρατόν*. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἀτυχεῖς νεοσύλλεκτοι μονονουχὶ ἀφέθησαν γυμνοί, ἄνευ στρωμνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐφοδίων, ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ ψῦχος, κινδυνεύοντες νὰ χάσωσι τὴν ὑγείαν αὐτῶν, ἐπιστρέφοντες δὲ εἰς τὰ ἴδια ἐν κακῇ καταστάσει, θὰ φέρωσι διαρκῆ τὴν ἀπογοήτευσιν ἐν τῇ ψυχῇ.

«Καὶ μεταδίδων ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ ἀπὸ τῶν χειλέων του κρεμάμενον ἀκροατήριον, ἐπισκοπεῖ ὁ κ. Πρόεδρος τὴν γιγαντιαίαν ἐργασίαν, ἥτις πυρετωδῶς συντελεῖται, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐκεῖ, λέγει, δὲν συζητοῦνται, ἀλλ' ἐνεργοῦνται αὐθωρεὶ αἱ περὶ πολεμικῆς παρασκευῆς ἀποφάσεις καὶ αἱ κυβερνήσεις των, προκειμένου περὶ ζωτικωτάτων ζητημάτων, ἐνισχύονται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων. Οὕτω δέ, ἐνῷ ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ μετακινήσωμεν καὶ ἓν σύνταγμα ἄρτιον, οἱ Βούλγαροι δύνανται εἰς τὸ πρῶτον σύνθημα νὰ παρατάξωσι γεγυμνασμένον καὶ πειθαρχικὸν στρατὸν 200 χιλιάδων, ἡ δὲ Ρωμουνία ἐπιδεικνύει ἀγερώχως τὴν λάμψιν τῶν 300 χιλιάδων λογχῶν της.

«Ἐντεῦθεν ἡ πεποίθησις τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν, ἀποκαλούντων τὴν χώραν αὐτῶν Πρωσσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἐντεῦθεν αἱ περὶ τοῦ «εὐγενοῦς βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἀνδρείου βουλγαρικοῦ στρατοῦ» ἐπευφημίαι ἐπισημοτάτων ἀντιπροσώπων τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, γενόμεναι κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἡγεμόνος Φερδινάνδου ἐπίσκεψιν ἐν Παρισίοις.

«Ἕνεκα τοῦ στρατιωτικοῦ τούτου μεγαλείου, ἡ Βουλγαρία κατὰ τὴν τελευταίαν ναυτικὴν ἐπίδειξιν τῆς Εὐρώπης παρίστατο μετὰ θρασύτητος, ἥτις πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ, οἱονεὶ ὡς αὐτεπαγγέλτως ἐντολοδόχος τοῦ πεπολιτισμένου κό-

σμου, νὰ ἐπιβάλῃ αὕτη, τῆς Τουρκίας ἀρνουμένης, τὴν περὶ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου διεθνῆ θέλησιν, εἰσβάλλουσα εἰς Μακεδονίαν μετὰ 200 χιλ. στρατοῦ! Αὐτὴ εἶναι, κύριοι, ἡ λογικὴ τῆς ἱστορίας. Καὶ ἡ Ρωμουνία ἀκόμη, ἥτις ἂν καὶ γνωρίζῃ, ὅτι οὐσιωδῶς δὲν ἔχει δικαιώματα ἐν τῇ αἱματοβρέκτῳ χώρᾳ τοῦ Βουλγαροκτόνου, οὐχ ἧττον ὅμως ἐπιμένει καὶ μᾶς δίδει τὴν διαταγὴν νὰ μεταβαπτίσωμεν τοὺς Κουτσοβλάχους, ἑλληνικωτέρους ἡμῶν, εἰς Ρωμούνους. Τολμᾷ δὲ καὶ ἐγείρει τοιαύτας παραλόγους ἀξιώσεις, διότι ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτῆς μεγαλείου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε καὶ τὴν εὐμένειαν καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς Εὐρώπης, ταχθείσης καθ' ἡμῶν ἐν τῷ ἀπασχολοῦντι σήμερον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν κουτσοβλαχικῷ ζητήματι. Καὶ ἐνῷ ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας τὴν πολιτικὴν τῆς ἰδιοτελείας καὶ μεριμνῶμεν μόνον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κομματικῶν συμφερόντων, ἀναπαυόμενοι εἰς τὰς δάφνας τὰς προγονικάς, αἱ χῶραι αἱ ἑλληνικαὶ συλλήβδην πᾶσαι κινδυνεύουσι».

Καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε δυνάμεως ὁ κ. Καζάζης μᾶς μεταφέρει διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἀλύτρωτον Ἑλλάδα. Ἐπισκοποῦμεν τὴν Ἤπειρον, ἐπιβουλευομένην ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Αὐστριακῶν, καταχθονίως καθ' ἡμῶν ἐργαζομένων.

»Οἱ Ἰταλοὶ μᾶς ἀμφισβητοῦσι σήμερον καὶ αὐτὴν τὴν Κέρκυραν, ὡς νῆσον ἐξελληνισθεῖσαν, ὅπως ρίπτουσι βλέμματα βουλιμιαῖα καὶ ἐπὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἡρωϊκῆς Μεγαλονήσου τῆς Μεσογείου.

Δακρύσαντες εἰς τὰ παθήματα τῆς Μακεδονίας, τῆς σφαζομένης, μᾶς ἔφερεν ὁ ἐθνικὸς ἀγορητὴς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀκροπόλεων, τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ἔνθα παλαίει ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ παντοίων ἐχθρῶν, ἐπιζητούντων τὴν ὑπονόμευσιν αὐτοῦ.

Καὶ ἀφοῦ ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν τοὺς φοβεροὺς κινδύνους, ἐτόνισε τὰ ἀπαράγραπτα ἡμῶν ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν δύνανται νὰ ἀναγνωρισθῶσι σήμερον ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, ἐνόσῳ παριστῶμεν τὴν ἐνεστῶσαν εἰκόνα τῆς στρατιωτικῆς παραλυσίας. «Τὸ ξῖφος τοῦ Βρέννου λύει τὰ μεγάλα προβλήματα, ἐκ τοῦ βάρους αὐτοῦ κρίνονται τὰ δικαιώματα τῶν λαῶν.» «Ὄχι διὰ τῶν συζητήσεων καὶ τῆς πλειοψηφίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου εἶνε προωρισμένα νὰ τερματίζωνται τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα», ἔλεγε καὶ ὁ σιδηροῦς Καγγελάριος, ὁ δημιουργὸς τῆς μεγάλης Γερμανίας.

«Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐμεγαλούργησε μόνον διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σκέψεως.. Πρὸ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Σωκράτους ἀνέλαμψαν ὁ Μαραθὼν καὶ ἡ Σαλαμίς, ἡ Μυκάλη καὶ αἱ Πλαταιαί.

«Ὁ Λεωνίδας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐνταφιάζοντες τὴν βαρβαρότητα, ἐδημιούργησαν τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους διὰ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων.

«Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως πρὸς ἀποτίναξιν

τοῦ ζυγοῦ, δὲν θὰ μᾶς ἔσωζον αἱ περγαμηναί, ἂν δὲν ἠκούετο ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων τῶν τουρκομάχων.

«Ὄχι ὁ πλατωνικὸς θαυμασμὸς τοῦ Παρθενῶνος, ὅσον τὰ ἀπαράμιλλα τρόπαια τῶν πατέρων ἡμῶν ἐκίνησαν τὸ διαφέρον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

«Αἱ ἡρωϊκαὶ ἑκατόμβαι τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ψαρῶν, ἡ Γραβιὰ καὶ τὸ Βαλτέτσι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Μιαούλης, ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Κανάρης, ἰδοὺ οἱ δημιουργοὶ τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ».

Καὶ μέσα εἰς τὰς ἐξάρσεις καὶ τὰς ἱερὰς ἐκείνας συγκινήσεις ὁ ρήτωρ ἐβροντοφώνει ὑπὲρ τῆς ἀνασυντάξεως τοῦ στρατοῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶνε προωρισμένη νὰ ἐκλίπῃ ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, καὶ κατήρχετο τοῦ βήματος ἐν μέσῳ τῶν παρατεταμένων χειροκροτημάτων καὶ τῶν ζωηρῶν ἐπευφημιῶν τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου.

—

Ἐν Πύργῳ, 6 Ἰανουαρίου 1906.

Ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς τοῦ κ. Ἀγγελοπούλου, χθὲς περὶ τὴν 11 π. μ. ὥραν, ὁ ἐθναπόστολος καὶ τέως Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Καζάζης διὰ φλογεροῦ καὶ λίαν πατριωτικοῦ λόγου, συνεκίνησε τὸ κάτωθι πλῆθος μέχρι τῶν μυχιαιτάτων καὶ ραγδαιότατα χειροκροτήματα διέκοπτον τὸν ἐνθουσιώδη ἱεροφάντην τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

Θὰ τολμήσωμεν νὰ δώσωμεν, ὠχρὰν περίληψιν τοῦ τοσούτῳ νευρώδους λόγου του, καί τοι φοβούμενοι, ὅτι δὲν θὰ μεταδώσωμεν πιστῶς τὸν πατριωτικώτατον ἐθνικὸν παιᾶνα τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ καὶ ἐμπνευσμένου νέου Τυρταίου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

«Ἔρχομαι ἐδῶ, ἐν πατριωτικῇ ἐξάψει, βροντοφωνεῖ ὁ κ. Καζάζης, εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἡρῳοτόκον Ἠλείαν, διὰ νὰ βροντοφωνήσω, ὡς διὰ τυρρηνικῆς σάλπιγγος, ἀνὰ σύμπαν τὸ Ἑλληνικόν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσε σήμερον τὴν Μακεδονίαν, ὅτι μεγάλοι καὶ μικροί, ἐλεύθεροι καὶ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες, ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ μιᾷ καρδίᾳ, ὀφείλομεν νὰ ἐξεγερθῶμεν τοῦ ἐθνικοῦ ληθάργου καὶ νὰ ἑτοιμασθῶμεν στρατιωτικῶς, καὶ ν' ἀνατραφῶμεν σπαρτιατικῶς. Δὲν ὠφελοῦσι μόνον τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐθνικὴ διάπλασις τῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ στρατιωτικὸς χαρακτὴρ νὰ μορφωθῇ παρ' ἡμῖν, τῶν ὁποίων τὴν προγονικὴν κληρονομίαν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Πατρίδος, μᾶς διαφιλονεικοῦσιν ὀρδαὶ ἄγριαι, τὰς ὁποίας ἐξήμεσεν ὁ Βόλγας. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Σπάρτη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ Ἑλλὰς διὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ μόνον εἰς πολὺ περιωρισμένην χώραν θὰ ἤκμαζεν.»

Μεθ' ἱερᾶς δὲ ἀγαναχτήσεως ὁ ἔνθεος ἀγορητὴς διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς μομφῆς τὴν ὁποίαν ἐπιτηδείως μᾶς ρίπτουσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐξεφυλλίσθημεν ἐν τοσούτῳ βραχεῖ χρόνῳ ἡμεῖς, οἵτινες εὐθὺς τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐδώκαμεν τὸν Μπούαν, τὸν Κορκό-

δειλον, τὸν Νικοτσάραν, τὸν Λάμπρον Κατσώνην, τὸν Βλαχάβαν, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Διάκον, τὸν Ἀνδροῦτσον, κλπ. Καὶ ἐξεφυλλίσθημεν ἐπὶ τοσοῦτον, λέγει, ὡς κράζουσι οἱ ἐχθροί μας, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι χθὲς ἀκόμη, κατανοήσαντες τὸν ἐθνικὸν κίνδυνον, ἐξηγέρθημεν καὶ ἐδημιουργήσαμεν παρὰ τῇ Εὐρώπῃ μακεδονικὸν ζήτημα διὰ τῶν νέων ἐν Μακεδονίᾳ ἡρώων, τοῦ Μελᾶ, τοῦ Πανουτσοπούλου, τοῦ Κρόμπα καὶ τόσων ἄλλων ἡρώων; Ὄχι, ἐπιλέγει ὁ κ. Καζάζης. Ἡ ἱερὰ τοῦ πατριωτισμοῦ φλὸξ κατοικεῖ ἀείποτε εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν εὑρέθη ὁ κατάλληλος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος νὰ ἀναρριπίσῃ ταύτην καὶ νὰ ἠλεκτρίσῃ τὴν ἐνθουσιῶσαν ψυχήν μας. Πταίομεν ὅλοι ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῆς Πολιτείας μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου Ἕλληνος, διότι παρεδόθημεν εἰς λήθαργον πολιτικόν. Καὶ τοῦτο ἐρχόμεθα σήμερον ἡμεῖς νὰ ζητήσωμεν. Νὰ σᾶς βροντοφωνήσωμεν δηλαδή, ὅτι ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Μακεδονία, κινδυνεύει, ὅτι πρέπει σύμπαντες ἐν ἐθνικῷ ἀλλαλαγμῷ νὰ ἐξεγερθῶμεν καὶ συνταχθῶμεν πρὸ πάντων στρατιωτικῶς, νὰ ἱδρύσωμεν πανταχοῦ ἐθνικὰ σκοπευτήρια καὶ νὰ τονώσωμεν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματά μας ἀνταξίως τοῦ ὑψίστου ἐθνικοῦ προορισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ θεία πρόνοια ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν εὐγενεστάτην πασῶν ἑλληνικὴν φυλήν»... Τὰ ῥήματα ταῦτα ἐδέχθη ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ χειροκροτήμασι τὸ πλῆθος, καὶ διὰ καταλλήλου ψηφίσματος, παροτρύνει καὶ καθικετεύει τὸν Σύλλογον «Ἑλληνισμόν», ὅπως δι' ἐπικαίρων ἐνεργειῶν φροντίσῃ τὴν στρατιωτικὴν διάπλασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

(Ἐκ τῆς «Πατρίδος» τοῦ Πύργου).

—

Ἐν Ἀμαλιάδι, 6 Ἰανουαρίου 1906.

Τὴν 4 μ.μ. ὁ κ. Καζάζης ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἀμαλιάδος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Πελ. Ἡλιοπούλου καὶ δύο τριῶν ἄλλων, ὅπου ἐκλήθη νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὸ τοῦ εὐδοκίμως δρῶντος Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου. Εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν παρίσταντο τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου καὶ ἄλλοι πολῖται τῆς γείτονος πόλεως, ὑποδεχθέντες ἐγκαρδίως τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ, προπορευόμενον τὸν κ. Καζάζην, ὁ λαὸς συνώδευσεν αὐτὸν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ Δημάρχου κ. Παπακωνσταντίνου, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς ὁποίας ὡμίλησεν ἐπὶ ὥραν ὁλόκληρον, ὑποδείξας τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διέρχεται ὁ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμὸς καὶ τονίσας τὴν ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς ἀνασυντάξεως τῆς χώρας.

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Καζάζη ὑπῆρξε πιστικωτάτη εἰς ἐπιχειρήματα περὶ τοῦ ἀμέσου κινδύνου, ὅστις ἀπειλεῖ τὴν ἑλληνικὴν χώραν ἐκ τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ὅστις ἀποβλέπει εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας, ἵνα κατόπιν καταστήσῃ τὴν Βουλγαρίαν ρωσσικὸν Κυβερνεῖον.

Ὁ κ. Καζάζης, περατώσας τὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἔξοχον λόγον του, ἐζητωκραύγασεν ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ. Τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ ἐθνικοῦ ῥήτορος τὸ κά-

τωθι αὐτοῦ συνηγμένον πλῆθος ἐκάλυψε διὰ ζωηρῶν χειροκροτημάτων καὶ ἐπευφημιῶν.

Μετὰ τὸν κ. Καζάζην ὁ γραμμματεὺς τοῦ Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου κ. Ι. Παπαδόπουλος, δημοδιδάσκαλος, ἀνέγνωσε τὸ κάτωθι ψήφισμα, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«*Ἀγαπητοὶ συμπολῖται,*

«Ὅλαι αἱ πόλεις, εἰς ἃς ὡμίλησεν ὁ σοφὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ σεβαστὸς Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἔστειλαν ψηφίσματα πρὸς τὴν Κεντρικὴν διοίκησιν τῆς Ἑταιρείας. Τοιοῦτον ψήφισμα, γνώμη ὅλων ὑμῶν, συνετάξαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅπερ εἶνε τὸ ἑξῆς:

«Ὁ λαὸς τῆς Ἀμαλιάδος καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἤλιδος, ἐκφράζων τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν σεβαστὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παρακαλεῖ δι' αὐτοῦ τὴν Κεντρικὴν τῆς Ἑταιρείας διοίκησιν, ὅπως πάσῃ δυνάμει ἐξακολουθήσῃ συντόνους ἐνεργείας πρὸς τὴν ἐπείγουσαν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας».

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ψηφίσματος τούτου ἐζητωκραύγασεν οὗτος ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ, ἐπαναλαβόντος τοῦ πλήθους τὰς ζητωκραυγὰς ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ κ. Καζάζη.

Τὴν ἑσπέραν ὁ Καλαβρυτινὸς Σύλλογος παρέθεσε γεῦμα ὑπὲρ τοῦ κ. Καζάζη, εἰς ὃ προσεκλήθησαν καὶ ἄλλα πρόσωπα. Τὸ γεῦμα ἐδόθη εἰς τὸ νεόδμητον εὐπρεπὲς ξενοδοχεῖον «Ἀβέρωφ,» διακομισθὲν πρὸς τοῦτο καταλλήλως.

(Ἐκ τῆς «Πατρίδος» τοῦ Πύργου).

Ἡ «Πατρὶς» τοῦ Πύργου, ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ περὶ τοῦ λόγου τοῦ κ. Καζάζη.

«Οἱ λόγοι τοῦ κ. Καζάζη περὶ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίου, ὁ μέγας ἐθναπόστολος ὑποδεικνύει ἀπὸ τοσούτου χρόνου, πρέπει νὰ δονήσωσι πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατ' ἄτομον δὲν ἀπώλεσε τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι ἐσημειώθη διὰ πατριωτικῶν μεγαλουργημάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς φωτεινὰ σημεῖα, λάμπουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπαιτεῖται μόνον ἀνάλογος πολιτικὴ ὀργάνωσις, ἵνα καὶ πάλιν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ μεγαλουργήσῃ καὶ πάλιν θαυματουργήσῃ ἐν τῇ διεκδικήσει τῶν ἀπαραγράπτων αὐτῆς δικαίων. Καὶ ἡ διεκδίκησις αὕτη δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀποτελεσματικῶς μόνον διὰ τῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας.

«Ἡ ἀνάγκη αὕτη δέον ν' ἀποτελέσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ καθ' ἡμᾶς, εὐχόμεθα ὁλοψύχως νὰ ἴδωμεν πραγματοποιούμενον τὸν πανελλήνιον τοῦτον πόθον, τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ δὲν ἐλπίζομεν, ὅτι τὸ κράτος τοῦτο τῆς ἐντελοῦς παραλυσίας καὶ τῆς ἐθνικῆς καταισχύνης εἶνε δυνατὸν τώρα νὰ διαγράψῃ ἐθνικὴν πολιτικήν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξαλείφονται τὰ αἴτια, τὰ ἀγαγόντα ἡμᾶς εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἐπονείδιστον κατάστασιν».

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1904

Τὰ πεπραγμένα

....
....
....

Ἐπιλαμβανόμενοι δὲ νῦν καὶ τοῦ ἑτέρου ἡμῶν καθήκοντος τῆς ἐρεύνης τῶν κατὰ τὸ 1904 ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας πεπραγμένων, πρέπει, κρίνομεν, πρὸ παντὸς νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ δρᾶσιν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ὀφειλομένην εἰς τὸν ἀκάματον ἡμῶν Πρόεδρον, τὸν ἐθνικὸν αὐτὸν ἄνδρα, ὅστις ἀπέβη ὁ ἡμιεπίσημος τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου ἔθνους ἀντιπρόσωπος παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ κοινῇ γνώμῃ. Ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος κατὰ τὸ 1904 καὶ ἑτέραν ἐπεχείρισεν εἰς Ἑσπερίαν ἐθνικὴν περιοδείαν, μεταβὰς τὸ πρῶτον εἰς Λονδῖνον κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἵνα μετάσχῃ τῆς Συνελεύσεως, ἣν ὠργάνωσεν ἐν τῇ ἀγγλικῇ μητροπόλει ὁ «Διεθνὴς Συνεταιρισμὸς περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος» ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια εὗρον καὶ πάλιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη τὸν ἐμπνευσμένον αὐτῶν συνήγορον. Κατὰ τὸ θέρος ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος μεταβὰς εἰς Γενεύην συνέστησε φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον πρὸς ἄμυναν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, εἰς ὃ συμμετέσχον πολλοὶ ἐξέχοντες Ἑλβετοί. Ἐκεῖ δ' ὅμως, ἔνθα εἰργάσθη κυρίως ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος εἶνε ἡ Γαλλία, ἔνθα ἐπὶ πολλοὺς παρέμεινε μῆνας, ἐλθὼν εἰς συνεννόησιν μετὰ πλείστων τῶν ἐν τοῖς γράμμασι, τῇ πολιτικῇ καὶ ταῖς τέχναις ἐξεχόντων Γάλλων, ἐπιτυχών, τῇ ἀρωγῇ τοῦ πολυτίμου φίλου τῆς ἡμετέρας πατρίδος κ. Κλεμανσώ, νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς Γάλλους φιλέλληνας εἰς σύνδεσμον πρὸς ἄμυναν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

Ἡ δρᾶσις τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἀπεσπάσατο τὴν προσοχὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, πολλὰ δ' ἐγράφησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἄρθρα ἐν ταῖς μᾶλλον γνωσταῖς ἀγγλικαῖς, γαλλικαῖς καὶ ἰταλικαῖς ἐφημερίσιν, ὧν τινες καὶ ἰδίας κατεχώρησαν μετὰ τοῦ κ. Προέδρου συνεντεύξεις.

Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἀπέκτησε καὶ ἴδιον αὐτῆς ὄργανον ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, ἱδρύσασα ἐν Παρισίοις ἰδίαν ἐφημερίδα, γαλλιστὶ γραφομένην, ὑπὸ τὸν τίτλον «L'Hellenisme», ἥτις, καίπερ κατὰ

μῆνα μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκδιδομένη, ἀπέβη πολυτιμότατον μέσον, δι' οὗ ἀκούεται ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα καὶ δι' οὗ κυρίως ἐπικοινωνοῦμεν μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δρᾶσιν τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1904, ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὸ θέρος περιοδείας τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Κ. Πεταλᾶ, ὅστις σκοπίμως εἰργάσθη εἰς τὴν κατάλληλον ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης, ἣν οἱ ὑπόδουλοι ἡμῶν ἀδελφοὶ Μακεδόνες ἀντιτάσσουσι κατὰ τῶν κατ' αὐτῶν στρεφομένων καὶ ἔξω τῆς μακεδονικῆς χώρας ὀργανουμένων ἐπιβουλῶν.

Ἐκ τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δράσεως τῆς Ἑταιρείας τονίζομεν ἰδιαιτέρως τὴν ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904 ἀπευθυνθεῖσαν ἔκκλησιν πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα, τὸν ἑλληνικὸν λαόν, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν περὶ τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς τοῦ Κράτους ὀργανώσεως. Ἡ ἔκκλησις αὕτη σημειοῖ τὸν κύριον χαρακτῆρα τοῦ προγράμματος, ὅ περ ἀνέλαβεν ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ὅ περ ταχέως τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν κατακτῆσαν, ἀπέβη πανελλήνιον πρόγραμμα πανταχόθεν νῦν οὐδενὸς ἑτέρου ἀκουομένων ἢ παροτρύνσεων πρὸς ταχυτάτην ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν τῆς χώρας δυνάμεων.

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία διὰ τοῦ Προέδρου καὶ ἄλλων αὐτῆς μελῶν μετέσχε τῆς περὶ τὰ τέλη Μαρτίου διοργανωθείσης ὑπὸ τῶν ἐν Πειραιεῖ Συλλόγων «Ὁμονοίας» καὶ «Φιλικῆς ἑνώσεως» ἐθνικῆς ἐκδρομῆς εἰς Κρήτην, καθ' ἣν ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος δι' ἐθνικῶν ἀγορεύσεων, προπόσεων, προσφωνήσεων καὶ ἀντιφωνήσεων ἐν Χανίοις, Ρεθύμνῳ καὶ Ἡρακλείῳ προεκάλεσεν ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας τοῦ ἐμπλέου πατριωτικῶν αἰσθημάτων κρητικοῦ λαοῦ.

Τὸν Γάλλον φιλέλληνα Γερουσιαστὴν κ. Κλεμανσώ, ἐπισκεφθέντα τὴν Ἑλλάδα, ὑπεδέξατο τὸ ἡμέτερον Διοικητικὸν Συμβούλιον, παραθέσαν καὶ γεῦμα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ· ὁ δ' ἡμέτερος Πρόεδρος συνώδευσε τὸν Γάλλον πολιτευτὴν εἰς τὴν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον περιοδείαν, αὐτοῦ καθ' ἣν πολλαὶ προσεγένοντο τιμαὶ ὑπὸ τῶν πελοποννησιακῶν πόλεων εἰς τοὺς δύο ἐπιφανεῖς ἄνδρας.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1904 γενομένων Διαλέξεων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, αἱ κυριώτεραι εἶνε δύο κατ' Ἰανουάριον γενόμεναι ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἐν τοῖς Δημοτικοῖς θεάτροις, μέσῳ μεγίστης συρροῆς ἀκροατῶν, πρὸς οὓς ὁ κ. Ν. Καζάζης ἐξέθετο τὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐν ἔτει 1903 ἐν Ἑσπερίᾳ ἐθνικῆς περιοδείας. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς ἐν Πειραιεῖ διαλέξεως, παρεσχέθη τῷ ἡμετέρῳ Προέδρῳ καὶ τιμητικὸν μετάλλιον.

Ἐκ τῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν προσγενομένων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς τιμῶν, ἐξαίρομεν τὰ τρία ἐν τῷ Ἀκταίῳ τοῦ Φαλήρου τιμητικὰ γεύματα, ὧν τὸ μὲν ἓν διωργανώθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν φοιτητῶν, τὸ ἕτερον

ὑπὸ ἐξεχόντων πολιτῶν τοῦ Πειραιῶς καὶ τρίτον ὑπὸ τῶν Δημοσιογράφων.

Ἀλλὰ καὶ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μέχρι αὐτῆς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, πολλαὶ συγχαρητήριοι προσρήσεις ἐστάλησαν τῷ ἡμετέρῳ Προέδρῳ, καταχωρισθεῖσαι εἰς τὸν σχετικὸν τόμον τοῦ Περιοδικοῦ. Μεταξὺ τούτων ἰδιαιτέρως ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν συγχαρητηρίου ἐπιστολῆς, ἣν οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ Κύπρου, προεξάρχοντος τοῦ Μητροπολίτου Κυτίου, ἀπέστειλαν τῷ ἡμετέρῳ Προέδρῳ, ἐν ᾗ διὰ θερμῶν φράσεων ἐκφράζεται ἡ αΐδιος εὐγνωμοσύνη τῶν τε βουλευτῶν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ διὰ τὰς δεξιὰς τοῦ ἐθνικοῦ ἀνδρὸς ἐνεργείας καὶ τοὺς ἀτρύτους κόπους, οὓς ἐν Εὐρώπῃ περιοδεύων κατέβαλεν.

Παρομοίαν δ' εὐγνωμοσύνην, συμπληροῦντες τὴν ἔκθεσιν ταύτην, ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν μεγάτιμον ἄνδρα, τὸν ἀναδείξαντα τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν καὶ καταστήσαντα ταύτην τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἡμιεπισήμου δράσεως· εὐχηθῶμεν δ' ἵνα ἐπὶ μακρὸν τοιοῦτος ἀνὴρ προΐσταται τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Δεκεμβρίου 1905.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

Φρ. Ε. Γεωργαντόπουλος

Θ. Α. Λεμπεσιώτης

Κ. Α. Βασιλείου *Εἰσηγητής*

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΝΙΚΟΛΑΐΔΗΣ

Τὴν 26ην ἱσταμένου μηνὸς Ἰανουαρίου ἀπεβίωσε κατόπιν μακρᾶς νόσου ὁ Εὐάγγελος Νικολαΐδης, δικηγόρος καὶ ὑφηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἔγκριτον τῆς ἀθηναϊκῆς πρωτευούσης μέλος καὶ εἷς τῶν σθεναρωτέρων τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας μελῶν καὶ συνεργατῶν, πολλάκις τιμήσας τὰς στήλας ταύτας διὰ τῆς συνεργασίας του. Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ βαθέως αἰσθάνεται τὴν ἀπώλειαν τοιούτου ἀνδρός, στερήσαντος αὐτὴν ἑνὸς τῶν καλειτέρων ἐργατῶν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

Εἰς ἀπάντησιν τῶν δηλώσεων τοῦ πρώην ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας Μαρκησίου Λανσδάουν περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ ὡς βουλγαρικοῦ, δημοσιεύομεν τὸν κάτωθι ἐπίσημον στατιστικὸν πίνακα τοῦ βιλαετίου τούτου.

	Καζᾶς	Ἕλληνες	Τοῦρκοι	Βούλγαρ.	Ἀρμένιοι	Ἰουδαῖοι
Σαντζάκι Ἀδριανουπόλεως	Ἀδριανουπόλεως	41,285	44,953	7,000	3,500	9,500
	Χαφσᾶς	9,160	8,235	750	—	—
	Διδυμοτείχου	22,080	6,315	1,460	150	1,110
	Κίρτσαλη	—	32,000	—	—	—
	Μουσταφᾶ-Πασιᾶ	7,000	10,000	13,000	—	400
	Ὀρτάκιοϊ	14,526	15,273	4,060	—	—
	Οὐζοὺν Κιοπριοῦ	19,191	10,610	5,600	—	—
		113,242	127,386	31,850	3,650	11,010
Σαντζάκι Σαράντα Ἐκκλησιῶν	Σαράντα Ἐκκλησιῶν	28,171	16‘420	14,695	—	880
	Τυρνάβου	—	2,150	10,230	—	—
	Ἀγαθουπόλεως	8,050	1,250	1,700	—	—
	Βιζύης	16,815	9,140	—	—	—
	Μηδείας	9,180	660	400	—	—
	Λουλὲ - Βουργᾶς	7,662	13,839	655	50	230
	Μπαμπᾶ - Ἐσκῆ	6,624	9,728	975	—	—
		76,502	53,187	28,655	50	1,100
Σαντζάκι Ραιδεστοῦ	Ραιδεστοῦ	26,020	20,7[illegible]5	—	13,000	2,500
	Τυρολόης	1,100	13,500	—	1,600	1,300
	Μαλγάρων	15,0[illegible]0	14,3[illegible]0	2,730	3,200	—
	Χαριουπόλεως	3,410	15,060	250	—	—
		55,550	74,725	2,980	17,800	3,800
Σαντζάκι Καλλιπόλεως	Καλλιπόλεως	17,869	11,487	—	1,250	1,850
	Μαδύτου	8,967	5,252	—	30	—
	Μυριοφύτου	19,206	1,569	—	—	—
	Περιστάσεως	12,046	2,935	—	—	—
	Κεσσάνης	12,343	11,370	2,000	—	—
		70,431	32,613	2,000	1,980	1,850
Σαντζάκι Δεδεαγὰτς	Δεδέαγατς	7,[illegible]71	10,67[illegible]	11,358	350	230
	Αἴνου	3,600	3,590	—	—	—
	Σουφλίου	17,880	32,140	5,380	30	20
		28,851	46,4[illegible]0	16,738	380	250
Σαντζάκι Γιουμουλτζίνας	Γιουμουλτζίνας	9,160	50,000	10,550	800	1,200
	Ξάνθης	10,275	22,000	1,695	100	75
	Ἀλῆ-Τσελεμπῆ	2,310	20,000	12,875	—	—
	Ἐγρῆ-Δερὲ	—	35,000	—	—	—
	Δερῆ-Δερὲ	—	20,000	500	—	—
	Σουλτὰν Γερὶ	—	38,000	—	—	—
		21,7[illegible]5	185,000	25,620	900	1,275
	Γενικὸν ἄθροισμα	366,321	[illegible]09,275	107,8[illegible]3	24,060	18,200

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

„HELLÉNISME"

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΔ'.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Β'. ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1905

Κατάστασις τῆς 31 Δεκεμβρίου 1905.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμεῖον (εἰς μεταλλικόν	Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,294,325	09		
	Ὑποκαταστημάτων	»	803,260	59	2,097.585	68
(» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης		Δρ.			168,455	—
(» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		Δρ.			943 092	—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ ('Αντίτιμον μεταλ. Τραπ. εἰς τὸ ἐξωτερικόν		Δρ.			25,942,958	87
(Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν ('Ελληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 %, τοῦ 1902.		Δρ.			14,479,644	13
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων		Δρ.			67,778,575	42
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων		Δρ.			10,500,000	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων	(Εἰς χρυσόν	Δρ.	23,768,607	75		
	(» τραπ. γραμμ.	Δρ.	28,906,500	—	52,675,107	75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπ. γραμμάτια		»			505,000	—
Συναλλάγματα καὶ γραμμάτια χαρτοφυλακίου	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	11,724.188	94		
	('Υποκαταστημάτων	Δρ.	11,341,378	72	23,065,567	66
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ	401,257	08		
	('Υποκαταστημάτων	»	2,235,423	67	2,636,680	75
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	4,562,062	70		
	('Υποκαταστημάτων	»	1 051,689	11	5,613,751	81
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	6,295,845	10		
	('Υποκαταστημάτων	»	635,747	27	6,931.592	37
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		Δρ.		—	2,563,796	38
Ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	2,834,212	80		
	('Υποκαταστημάτων	»	2,672,705	97	5,506,918	77

Δάνεια χρεωλυτικὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	14,074,685	85		
	('Υποκαταστημάτων	»	11,404,288	75	25,478,974	60
Καθυστερήσεις δανείων χρεωλυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	306,192	86		
	('Υποκαταστημάτων	»	369,290	14	675,483	—
Δάνεια ἁπλᾶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	8,593,858	94		
	('Υποκαταστημάτων	»	16,224,572	49		
Δάνεια ἐν Ἄρτῃ ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους		Δρ.	1 002,344	14	25,820,775	57
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομ. πρόσωπα. . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	16,221,450	21		
	('Υποκαταστημάτων	»	27,000,260	76	43,221,710	97
Καθυστερήσεις δανείων πρὸς δήμους, λιμ. κλπ. νομ. πρόσ . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	87,298	92		
	('Υποκαταστημάτων	»	74,396	64	161,695	56
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	1,493.276	50		
	('Υποκαταστημάτων	»	8,507,049	35	10,000,325	85
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας . . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	311,492	40		
	('Υποκαταστημάτων	»	3,853,059	88	4,164.552	28
Καθυστερήσεις ἐκ γραμματίων Πρ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		Δρ.			785 407	05
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας.		Δρ.			4,159.445	70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		Δρ.			1,500,000	—
Ὁμολογίαι λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 2 ½ % εἰς τρ. γραμ.		Δρ.			1,829.400	—
Τοκομερίδια ἐν γένει		Δρ.			1,154,007	37
Καταστήματα Τραπέζης		Δρ.			4,163 569	65
Κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων κατακυρωθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν		Δρ.			4,150,703	91
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	239.900	53		
	('Υποκαταστημάτων	»	2,352,633	31	2,592,533	84
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνης κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων).	(Κεντρ. Καταστήμ.	»	1,271,993	10		
	('Υποκαταστημάτων	»	319,271	35	1,591,264	45
Ἔξοδα δικαστικά.		Δρ.			7,596	35
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.		Δρ.			2.217.958	55
Διάφοροι λογαριασμοί		»			2.240 102	52
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων .		»			1,576,960	—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»			1,120.000	—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»			400.000	—
Ἐκκρεμεῖς δοσοληψίαι Κεντρικοῦ Καταστήματος μετὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων. .		»			93,781	03
					360,514,674,84	

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον μετοχικὸν διῃρημένον εἰς 20,000 μετοχάς. . . . . Δρ.			20,000,000	—
Κεφάλαιον ἀποθεματικὸν (τακτικόν. . . . . Δρ.	4,000,000	—		
(ἔκτακτον. . . . . »	7,500,000	—		
(δι' ἀποσβέσεις ἀπαιτήσεων ἐπιστολῶν Πρ. Τραπ. Ἠπειροθεσαλίας »	2,000,000	—	13,500,000	—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :				
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως. . . . . Δρ.	67,748,575	42		
II. » » » Τραπέζης :				
α) τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης . . . . Δρ. 48,547,982,65				
β) τῆς Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας . . » 200,750,—	48,778,732	65	116,527,308	07
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα . . . . , Δρ.			10,500,000	—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν. . . . . . Κεντρ. Καταστήμ.	3,979,034	03		
Ὑποκαταστημάτων »	22,403	23	4,001,437	26
Καταθέσεις ἄνευ τόκου. . . . . (Κεντρ. Καταστήμ. »	5 589,791	61		
(Ὑποκαταστημάτων »	5.751.277	60	11,341,069	21
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι. . . . . (Κεντρ. Καταστήμ. »	377,024	44		
(Ὑποκαταστημάτων »	695,933	09	1,072,957	53
Μερίσματα παρελθόντα. . . . . »			250,680	—
Μέρισμα Β' ἑξαμηνίας 1905 πρὸς δραχμὰς 90.—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς . . . . »			1,800,000	—
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ' Νόμον. . . . . »			283,749	94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λογαριασμὸς καταθέσεων ἐκ δημοσίων (ὑπεγγύων προσόδων (Εἰς χρυσόν. . . . . »	1,097,395	31		
(» τραπ. γραμμάτια. . . . »	5,437.492	58	6,534,887	89
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν. . . . . »			156,350	25
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια. . . . . »			2,276,711	30
Ὑπηρεσία δανείου 2,600,000 Σιδηροδρόμων Π. Α. Π. . . . . »			1,720	—
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν . . . . »			7.371	16
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια . . . . »			14 814	33
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων. . . . . »			14,479,644	13
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Δεμερλῆ—Συνόρων. . . . . »			791,282	51

Κατάθεσις Δημοσίου (κληροδότημα Συγγρού) εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια.	»	1,639,075	75		
Καταθέσεις ἔντοκοι (Κεντρικοῦ Καταστήματος Δρ. 79,622,138,97 / (Ὑποκαταστημάτων » 1,536,761,66 — (Κεφάλαιον.	»	78,930,940	83	82,797,976	38
(Τόκοι	»	2,227,959	80		
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			44,841,390	—
» » » 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			20,488 800	—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν.	»			2,365,116	—
» » » » 2 ½ %. εἰς τραπ, γραμμάτια.	»			603,220	—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου. (Κεντρ. Καταστήμ.	»	3,692,316	15		
(Ὑποκαταστημάτων	»	1,555,503	38	5,247,819	53
Κομισταὶ συναλλαγμάτων	»			87,060	85
Τόκοι χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	»			505,318	90
Κέρδη καὶ ζημίαι, ὑπόλοιπον ἀφιέμενον διὰ τὴν ἑπομένην ἑξαμηνίαν.	»			37,989	60
	Δρ.			360,514,674	84

Χ Κέρδη καὶ ζημίαι Β' ἑξαμηνίας 1905

Εἰς ἔξοδα διαχειρίσεως.	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	388,248	96		
	Ὑποκαταστημάτων »	327,618	18	715,867	14
» » ἐγκαταστάσεως, ἰδίως ἀπόσβεσις ὑλικοῦ τραπεζικῶν γραμματίων	Δρ.			62,301	96
» καταστήματα Τραπέζης, ἀπόσβεσις ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν	»			21,907	16
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς, τὰ ἀποσβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	73,980	40		
	Ὑποκαταστημάτων »	245,210	40	319,190	80
» ἀμοιβὰς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὑποκαταστημάτων	»			53,211	38
» προμηθείας καταθέσεων ἄνευ τόκου,	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	72,681	10		
	Ὑποκαταστημάτων »	8.912	80	81,593	90
» τόκους καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ,	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	1,577,310	68		
	Ὑποκαταστημάτων »	26,895	49	1,604,206	17
» » καὶ λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου, 3 % εἰς χρυσόν.	»			1,129,278	—
» λαχνοὺς λαχειοφόρου δανείου 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια.	»			402,910	—
» » ταμιευτηρίου,	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	68,418	30		
	Ὑποκαταστημάτων »	26,264	43	94,682	73
» ἐξωτερικοὺς λογαριασμούς, ἀπόσβεσις συναλ)κῆς διαφορᾶς πληρωμῶν ἰδίως λαχειοφόρου δανείου Β᾽ας ἑξαμηνίας 1904	»			300,000	—
» λ)σμὸν ἐξαγορᾶς συμμ. Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμ. τὰ ἀποσβεννύμενα.	»			71,680	—
» » » προνομίου Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ., τὰ ἀποσβεννύμενα	»			80,000	—
» προμήθειαν τροπῆς λαχειοφόρου δανείου, τὰ ἀποσβεννύμενα	»			50,000	—
» διαφόρους λογαριασμούς, τὰ ἀποσβεννύμενα	Κεντρ. Καταστήμ. Δρ.	80,383	60		
	Ὑποκαταστημάτων »	966	20	81,349	80
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ.	Διατιθέμενα εἰς τὴν παροῦσαν ἑξαμηνίαν Δρ.	1,927346	65		
	Ἀφιέμενα διὰ τὴν ἑπομένην. »	37 989	60	1,965,336	25
	Δρ.			7,033.515	29

Κέρδη καὶ Ζημίαι Β΄. Ἑξαμηνίας 1908 Π

Ἀπὸ προεξοφλήματα	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	342,076	05		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	446,130	50	788,206	55
» ὅμοια χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	42,259	80		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	358 674	37	400,934	17
» τόκους χορηγήσεων δι᾽ἀνοικτῶν λ)σμῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ. . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	84,500	80		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	74,450	41	158,951	21
» » » » » ἐπ᾽ ἐνεχύρῳ . .	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	133,742	05		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	28,442	15	162,184	20
» » δανείων ἐπ᾽ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	158 790	25		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	14,221	25	173,011	50
» » » » ἐμπορευμάτων.		Δρ.			33,295	69
» » ἁπλῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	322,795	15		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	462,082	18	784,877	33
» » χρεολυτικῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	400,000	—		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	318,019	63	718,019	63
» » δανείων πρὸς δήμους, λιμένας κλπ. νομικὰ πρόσωπα.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	503,717	20		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	808,597	32	1,312,314	52
» » ὁμολογιῶν Ἐθνικῶν δανείων		Δρ.			1,050,091	25
» » δανείου πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐπ᾽ ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ. . .		Δρ.			340,740	95
» » » πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διδράχμων καὶ μονοδράχμων . .		Δρ.			53,895	80
» » καὶ ὠφελείας ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν		Δρ.			459,441	30
» ὠφελείας ἐκ προσόδων κτημάτω Τραπέζης	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ	4,233	55		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	44,320	12	48,553	67
» μέρισμα μετοχῶν ἐγχωρίων ἑταιρειῶν.		Δρ.			133,924	85
» φύλακτρα χρηματογράφων		Δρ.			14,638	85
» ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς (τὰς εἰσπραχθείσας ἐκ τῶν ἀποσβεσθεισῶν).	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	40,815	90		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	21,195	11	62,011	01
» διάφορα κέρδη.	(Κεντρ. Καταστήμ.	Δρ.	214,687	42		
	(Ὑποκαταστημάτων	»	76,976	01	291,663	43
» κέρδη καὶ ζημίας, τὸ ἐκ τῆς παρελθούσης ἑξαμηνίας περισσεῦσαν		.			46,759	38
		Δρ.			7,033,515	29

Διανομὴ τῶν καθαρῶν κερδῶν Β' ἑξαμηνίας 1905 ἐπὶ δραχμῶν 1,927,346.65 ὡς ἀνωτέρω.

Εἰς τακτικὸν μέρισμα πρὸς 3 ½ τοῖς % ἐπὶ κεφαλαίου δραχ. 20,000,000. . Δραχ. 700,000.—) » πρόσθετον. . . . . » 1,165,979,35)	Ὁμοῦ Δρ.	1,865,979	35
» ἀμοιβὴν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κεντρ. Καταστήματος 5 τοῖς % κατὰ τὸ ἄρθ. 42 τοῦ Καταστατικοῦ	»	61.367	30
	Δραχ.	1,927.346	65
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν. . . . . Δραχ. 1,865,979,35			
Ἐκπίπτονται (α') διὰ φόρον Δημοσίου 3 τοῖς %. . . . Δραχ. 55,979.35) 6') διὰ χαρτόσημον ἐπὶ μερίσματος 20,000 μετοχῶν. . » 10,000.— Δρ. 65,979.35			
Μέρισμα καθαρόν, ἤτοι ἐλεύθερον φόρου καὶ χαρτοσήμου, πρὸς Δρ. **90.**—ἐφ' ἑκάστης μετοχῆς	Δραχ.	1,800,000	—

Τὸ μέρισμα πληρώνεται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι, ἐν Ἀγρινίῳ, Αἰγίῳ, Ἀλμυρῷ, Ἀμφίσσῃ, Ἄρτῃ, Ἀταλάντῃ, Βόλῳ, Γυθείῳ, Δημητσάνῃ, Ζακύνθῳ, Θήβαις, Θήρᾳ, Ἰθάκῃ, Καλαβρύτοις, Καλάμαις, Καρδίτσῃ, Κεφαλληνίᾳ, Κερκύρᾳ, Κορίνθῳ, Κυθήροις, Κυπαρισσίᾳ, Λαμίᾳ, Λαρίσῃ, Λεβαδείᾳ, Λευκάδι, Μεγαλοπόλει, Μεσσήνῃ, Μεσολογγίῳ, Ναυπάκτῳ, Ναυπλίῳ, Παξοῖς, Πάτραις, Πειραιεῖ, Πόρῳ, Πύλῳ, Πύργῳ, Σπάρτῃ, Σύρῳ, Τρικκάλοις, Τριπόλει, καὶ Χαλκίδι, παρὰ τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης ἀπὸ τῆς 15|28 προσεχοῦς Ἰανουαρίου.

Ἐν Βερολίνῳ παρὰ τῇ Nationalbank fur Deutschland
» *Βιέννῃ, παρὰ τῇ* Wiener Bank-Verein
» *Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Κυρίῳ Λεωνίδᾳ Ζαρίφῃ*
» *Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τῇ Τραπέζῃ Ἀνατολῆς* — Ἀπὸ τῆς 6|19 προσεχοῦς Φεβρουαρίου
» *Καΐρῳ* » » » »
» *Σμύρνῃ* » » » »
» *Θεσσαλονίκῃ* » » » »
» *Κρήτῃ, παρὰ τοῖς Καταστήμασι τῆς Τραπ. Κρήτης*

Εἶνε δὲ ἀπηλλαγμένον τὸ μέρισμα τοῦ φόρου καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ χαρτοσήμου, ὡς προκαταβληθέντος ὑπὸ τῆς Τραπέζης εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1905.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. ΣΤΡΕΪΤ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. Κουτσαλέξης

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. [illegible] — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. [illegible].

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,10
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0,10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα. Α' ἔκδοσις	»	0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19).	A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20).	O. de Resolinsow.—Nôtes sur la Question d'Orient	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώδδου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0,10
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1,—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5 —
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7 —
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 98ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906—Φεβρουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ τομιακὴ ἀπόδειξις.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 1905)

Ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ ταύτῃ καὶ τῇ ἐθνογραφικῇ ἐπισκοπήσει τῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἐπιβάλλεται ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἐξιστόρησις ἑτέρου τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, σημαντικωτάτου καὶ τούτου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, συνορεύοντος μὲν πρὸς τὴν περιμάχητον Μακεδονίαν, ἔχοντος δὲ κυριωτάτην πόλιν καὶ πρωτεύουσαν, πρὸς τῇ Ἀδριανουπόλει, τὴν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς οὐδένα εἶνε ἄγνωστος ἡ σημασία τῆς Θρᾴκης ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ φιλοκτήμονες ἐπ' αὐτῆς βλέψεις τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν κατάληψιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καθ' ὃν χρόνον, ἐν ἔτει 1878, προσεγγισάντων τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, συνωμολογεῖτο ἡ περιώνυμος Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, μέγα μέρος τῆς Θρᾴκης περιελαμβάνετο ἐν τῇ νεοτεύκτῳ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν στιγμὴν ἡ παμβουλγαρικὴ πολιτικὴ δὲν περιορίζει τὰς φιλοδόξους αὐτῆς βλέψεις καὶ ἀξιώσεις μόνον ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς χώρας, ἀλλ' ἐπεκτείνει αὐτὰς καὶ ἐπὶ τῆς γείτονος Θρᾴκης, ἢ ὅπως λέγεται ἐν τῷ κηρύγματι, ἐπὶ τοῦ βιλαγετίου τῆς Ἀδριανουπόλεως. Πρὸς πραγμάτωσιν τῆς μεγάλης βουλγαρικῆς ἰδέας, ἡ Ἀδριανούπολις εἶνε ἐξ ἴσου ἀναγκαία, ὅσον καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Τὸ *Τσάριγραδ* δὲν δύναται νὰ καταστῇ πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου βουλγαρικοῦ κράτους, ἂν δὲν προηγηθῇ ἡ κατάκτησις τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Αἱ ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου φιλοκτήμονες τῶν Βουλγάρων ἀξιώσεις θὰ ἦσαν ἀνάξιαι πάσης προσοχῆς, ἂν δὲν ἐχρησιμοποίει ταύτας ἑκάστοτε, τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ λόγου ἕνεκα, καὶ ἡ ξένη πολιτική. Ὁ Πανσλαυϊσμὸς ὑπεστήριξε δι' ὅλων τῶν μέσων τὴν γνώμην, ὅτι ὁ βουλγαρικὸς παράγων ἐπικρατεῖ ἐν τῷ θρᾳκικῷ τμήματι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐκδήλωσις τῆς γνώμης ταύτης ἦτο ἡ διάταξις ἐκείνη τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς μέγα τμῆμα τῆς χώρας ταύτης προσετίθετο εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. Εἶνε γνωστὴ ἡ σύγχρονος διαμαρτυρία τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου κατὰ τοῦ αὐθαιρέτου ἐκβουλγαρισμοῦ τοῦ τμήματος τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Μαρκήσιος Σώλσβαρυ ἔγραφε πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ ἑπόμενα, δι' ὧν ὑπερημύνετο τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. «Τὰ ἐν τῇ νέᾳ ἡγεμονίᾳ καθορισθήσονται οὕτως, ὥστε νὰ καταπνιγῇ ἐν τῇ σλαυϊκῇ πλειονοψηφίᾳ μέγας ὄγκος πληθυσμοῦ, *ἑλληνικοῦ τό τε γένος καὶ τὰς συμπαθείας,* πληθυσμοῦ μετὰ

δέους προσβλέποντες εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐν κοινωνικῷ ὄγκῳ, διαφέροντι πρὸς αὐτὸν οὐχὶ μόνον τὴν ἐθνότητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς πόθους καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις... Ἐν τῇ Συνθήκῃ ταύτῃ ὑπάρχουσι καὶ ὅροι, δι' ὧν σκοπεῖται ἡ τῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπέκτασις πέρα τῶν ὁρίων τῆς Νέας Βουλγαρίας... Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ μέρους τούτου τῆς Συνθήκης ἔσται ἡ ἐπαύξησις τῆς ἰσχύος τοῦ ρωσσικοῦ κράτους (οὐχὶ καὶ βουλγαρικοῦ;) ἀνὰ τὰς χώρας καὶ τὰς παραλίας, καθ' ἃς ὑπάρχει ἑλληνικὴ πλειονοψηφία, ἡ δὲ ἐπέκτασις τοιαύτης ἰσχύος γενήσεται πρὸς ζημίαν οὐχὶ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ παντὸς κράτους, ἔχοντος συμφέροντα πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Μεσογείου»...

Κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο ὁ αὐτὸς Μαρκήσιος Σώλσβαρυ, ὑπεραμυνόμενος αὖθις τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, ἐπεφώνει κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου τῇ 19 Μαΐου 1878 τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη εἶνε ἐπαρχίαι ἑλληνικαί, ὅπως καὶ ἡ Κρήτη».

Οὕτως ἐσκέπτετο καὶ ἔγραφεν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Καὶ ἐν τούτοις μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μόνον ἐτῶν, ὡς εἰ εἶχον μεταβληθῇ ἀποτόμως τὰ ἐθνογραφικὰ δεδομένα τοῦ τμήματος τῆς Θρᾴκης, ἐχαρακτήριζεν αὐτὸ ὡς *βουλγαρικόν!* ..

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἐπ' ἐσχάτων ἐκδοθείσῃ *Κιτρίνῃ Βίβλῳ* τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως τὰ ἑπόμενα ἀπὸ 27)9 Ἰανουαρίου 1905. Εἶνε ἀνακοίνωσις τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως τῆς Γαλλίας Καμπὼν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν Δελκασσέ:

«Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας (ὁ μαρκήσιος Λανσδάουν) μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι θὰ μᾶς ἔδιδεν ἔγγραφον ἔκθεσιν τῶν γνωμῶν του ἐπὶ τῶν πιθανῶν λύσεων, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦδε ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν Δυνάμεων ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ βιλαγέτια Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσι, τὸ ἓν (τὸ βιλαγέτιον Ἀδριανουπόλεως) τοὺς *βουλγαρικούς*, καὶ τὸ δεύτερον (τὸ τῶν Ἰωαννίνων) τοὺς *ἑλληνικοὺς* πληθυσμούς».

Εἶνε τὸ αὐτὸ πολιτικὸν γραφεῖον, τὸ ὁποῖον ἐν διαστήματι εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐτῶν μετέβαλε σκέψιν καὶ γνώμην. Ἕνεκα ἰδιαιτέρων λόγων τῆς βρεττανικῆς πολιτικῆς ἐν ἔτει 1878 ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης εἶνε ἑλληνική, ἐν ἔτει δὲ 1905 ὁ πληθυσμὸς καθίσταται βουλγαρικός. Καὶ εἶνε ἄξιοι μομφῆς οἱ ἀπόστολοι τοῦ Βουλγαρισμοῦ, Βούλγαροι αὐτοὶ τὸ γένος καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀντίληψιν, νὰ ἀμφισβητῶσι μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς, ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη ἀνήκουσιν εἰς τὴν σλαυϊκὴν ὁμοφυλίαν;

Οὐδ' εἶνε ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία διαστρέφει τὰ πράγματα, ἐκ πολιτικῶν ὁρμωμένη ἐλατηρίων. Δὲν ἐπιθυμῶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ προβῶ εἰς εὐρυτέραν ἀνάλυσιν, νὰ ψυχολογήσω περὶ τῆς φύσεως καὶ

τῆς ἠθικότητος τῆς διπλωματικῆς τέχνης. Ἐπικαλοῦμαι γεγονότα. Ὁ ἀμερόληπτος ἂς κρίνῃ.

Ἐκ τῶν ἑπομένων δειχθήσεται διὰ τῶν πραγμάτων κατὰ πόσον ὁ πληθυσμὸς τῆς Θρᾴκης εἶνε βουλγαρικός, ὡς ἰσχυρίσθη πρὸ ἔτους κατὰ τὴν νέαν αὐτοῦ πολιτικὴν μετάπτωσιν τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου.

* * *

Τὸ τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τὸ λεγόμενον Θρᾴκη, ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου ἔφερεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Τὰ ὅρια αὐτῆς ἐν τούτοις οὐδέποτε εἶχον καθορισθῇ μετ' ἀκριβείας, τῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων μὴ συμφωνούντων. Βέβαιον εἶνε μόνον, ὅτι ταῦτα πλέον ἢ ἅπαξ παρήλλαξαν ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν περιστάσεων.

Ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως τυγχάνει ἐν τούτοις, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ θρᾳκικὰ φῦλα διετέλουν συγγενῆ πρὸς ἄλληλα, ὅπως ἐπίσης καὶ πρὸς τὰ πελασγικά, ἐξ ὧν τὸ ἑλληνικὸν γένος ἔσχε πρωϊμωτάτην ἐν τῷ πολιτισμῷ ἀνάπτυξιν. Πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀπεδέχοντο τὴν στενὴν συγγένειαν τῶν φύλων τούτων, εἷς δὲ τῶν ἀρίστων ἐκ τῶν νεωτέρων, ὁ Ottfried Müller, ὑποστηρίζει τὴν συγγένειαν ταύτην διὰ τῶν ἑπομένων: «Ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον πάντων ὅσα μνημονεύονται περὶ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος ἀοιδῶν εἶνε, ὅτι πολλοὶ αὐτῶν, μάλιστα οἱ τῆς δευτέρας τάξεως, λέγονται Θρᾷκες τὸ γένος. Ἡ παράδοσις αὕτη φαίνεται καὶ πιστὴ καὶ παλαιά, διότι κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κατεφρόνουν τὸ ἔθνος τῶν Θρᾳκῶν (Θουκ. Ζ', 29), δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πλασθῇ, ὅτι Θρᾷκες ἀοιδοὶ ἐγένοντο οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα περὶ τέχνην σπουδαιοτάτην, οἵα εἶνε ἡ ποίησις, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδεχθῶμεν πάλιν, ὅτι ὁ Εὔμολπος, ὁ Ὀρφεύς, ὁ Μουσαῖος, ὁ Θάμυρις, ἦσαν ὁμόφυλοι τῶν Ἠδωνῶν, τῶν Ὀδρυσῶν καὶ τῶν Ὀδομάντων, οἵτινες κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν κατῴκουν τὴν Θρᾴκην καὶ ἐλάλουν γλῶσσαν πάντῃ ἀκατάληπτον τοῖς Ἕλλησι, δὲν φαίνεται ὀρθόν· διότι πῶς ἄνθρωποι ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθροοι ἠδύναντο νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἀγαθὰ ταῦτα τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἐπιμιξία τῶν ἐθνῶν ἦτο δύσκολος καὶ ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν ἀσυνήθης; Ἂν δ' ἔψαλλον εἰς ξένην γλῶσσαν, τότε δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ κινήσωσι τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων πλέον τι ἢ τὰ τερετίσματα τῶν πτηνῶν. Εἰς τοιαύτας ἐποχὰς μόνη ἡ ὄρχησις καὶ ἡ μουσικὴ μελῳδία, γυμνὴ λόγου, δύναται νὰ μεταδοθῇ ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος, ὡς μετεδόθη ἡ μουσικὴ τῶν Φρυγῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· οὗτοι ὅμως οἱ Θρᾷκες ἀοιδοὶ ὁμολογοῦνται ὁμοφώνως ὡς πατέρες τῆς ποιήσεως, ἡ δὲ ποίησις, ὡς γνωστόν, μετέχει λόγου... Οἱ Πίερες οὗτοι ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ἣν ἔλαβον εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, φαίνεται, ὅτι ἦσαν *ἑλληνικὴ φυλή*· τοῦτο δὲ συνάγεται καὶ ἐκ τῶν ὀνομάτων τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν πηγῶν κτλ. ἅτινα εἶνε πάντα ἑλληνικά».

Ἐν τῷ βορείῳ τούτῳ τμήματι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἰς παλαιτάτους

καιροὺς ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔσχε συνείδησιν ἑαυτῆς. Ὁ Εὔμολπος, ὁ Ὀρφεύς, ὁ Θάμυρις ἐγένοντο οἱ πρῶτοι ἀοιδοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι ἐκπολιτισταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Καὶ ἐν τούτοις ὁ θρᾳκικὸς λαὸς κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους δὲν παρηκολούθησε τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν ὁμοφύλων λαῶν. Κατὰ τὴν τραγικὴν παλαιὰν παράδοσιν ὁ Ὀρφεὺς κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν Μαινάδων. Συμβολικὴ παράστασις ἱστορικοῦ γεγονότος. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔμελλον νὰ ὑποκύψωσιν ὑπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων λαῶν, οἵτινες ἐπέδραμον ἐπὶ τῆς θρᾳκικῆς χώρας. Ὁ αἰγύπτιος Σέσωστρις, κατὰ Ἡρόδοτον (Β'. 102), «στρατιὰν πολλὴν λαβὼν ἔλαυνε διὰ τῆς Ἠπείρου, πᾶν ἔθνος τὸ ἐμποδὼν καταστρεφόμενος... εἰς ὃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν Εὐρώπην διαβὰς τούς τε Σκύθας κατεστρέψατο καὶ τοὺς Θρήϊκας»· ἐπίσης οἱ Φρύγες, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Ἡροδότου, «διαβάντες εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς Θρήϊκας κατεστρέψαντο πάντας (Ζ'. 20).

Ὅ τι ἐρρέθη ἐν τοῖς προηγουμένοις, προκειμένου περὶ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τῶν Μακεδόνων, ὡς ὑστερησάντων ἐν τῷ πολιτισμῷ ἕνεκα τῶν κατὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἐπιδρομῶν βαρβάρων λαῶν, τοῦτο ρητέον καὶ περὶ τῶν Θρᾳκῶν. Καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ κρείττονας συνθήκας διατελοῦντα, ἐξηυγενίζοντο καὶ ἐξεπολιτίζοντο τὰ λοιπὰ ἑλληνικὰ φῦλα, οἱ ὅμαιμονες Ἠπειρῶται, Μακεδόνες καὶ Θρᾷκες, καίπερ πρωϊαίτερον ἡγηθέντες ἐν τῷ πολιτισμῷ τοῦ ὁμοφύλου ἑλληνικοῦ γένους, ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ὠπισθοδρόμησαν. Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἀποξενωθὲν τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς βορρᾶν, περιωρίσθη πρὸς μεσημβρίαν, τυχὸν κρειττόνων φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν συνθηκῶν. Τοὺς Ὀρφεῖς καὶ τοὺς Εὐμόλπους ἔμελλον ἐν τῇ περαιτέρω ἐξελίξει τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νὰ διαδεχθῶσιν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας οἱ Ὅμηροι, οἱ Σόλωνες, οἱ Σωκράται καὶ οἱ Αἰσχύλοι.

Ἡ Ἤπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θρᾴκη θὰ ἐξηφανίζοντο ὡς χῶραι ἑλληνικαὶ ἀπὸ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἂν μὴ παρεκώλυον τὴν καταστροφὴν ταύτην ἔκτακτα γεγονότα.

Ταῦτα δ' ἦσαν αἱ ἀποικίαι, αἱ ἀποστελλόμεναι ἐκ τῶν νοτιωτέρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐξεδηλοῦτο ἰσχυροτέρα καὶ ἐθνικωτέρα. Διὰ τῶν ἀποικίσεων τούτων, ἀποτελουμένων ἐκ στοιχείων ἀκμαίου ὀργανισμοῦ, ὑπεθάλπετο ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐν τοῖς βορειοτέροις τμήμασι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Τὸν παλαίτατον ἑλληνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα μαρτυροῦσι μέχρι τῆς σήμερον ἅπαντα τὰ τῇδε κἀκεῖσε κατεσπαρμένα καὶ περισωζόμενα μνημεῖα, ἐξ ὧν τεκμαίρεται, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπεκράτει ἐν Θρᾴκῃ, καθὰ δὲ βεβαιοῖ ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον μελετήσας τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν Θρᾴκην Dumont, «ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις ἦτο ἑλληνική· ὁ ἄρχων τῶν κωμῶν ἐκαλεῖτο κωμάρχης, ὡς ὁ τῶν δήμων ἐν Ἀθήναις· τὰ δὲ γένη ὁμοῦ τὸ *κοινὸν* τῶν Θρᾳκῶν, πολλάκις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς μνημονευόμενον, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ γλῶσσα της χώρας ἦτο ἑλληνική».

Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος χαρακτὴρ τοῦ θρᾳκικοῦ τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσο-

νήσου οὐδέποτε ἀπώλετο παρὰ τὰς ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἐπιδρομὰς τῶν βορειοτέρων βαρβάρων λαῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ οὗτοι ὁτὲ μὲν ἀφωμοιοῦντο, μετὰ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων ἐξελληνιζόμενοι, ὁτὲ δ' ἐξηλείφοντο, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐγκλιματισθῶσι, νὰ συμμορφωθῶσι τουτέστι πρὸς τοὺς ὑφισταμένους φυσικοὺς παράγοντας τῆς θρᾳκικῆς χώρας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ ἑλληνικὸς οὗτος χαρακτὴρ λαμβάνει μείζονα ὑπόστασιν ἀπὸ τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας μεταφέρει ἐν ἔτει 315 τὴν ἕδραν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ Ῥώμης εἰς Βυζάντιον, κτίσμα ὡς γνωστὸν μεγαρικόν, ἀπὸ παλαιτάτου δὲ χρόνου ἑλληνικόν. Διὰ τῆς νέας ταύτης πολιτικῆς τοῦ μεγαλοπράγμονος αὐτοκράτορος τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς βαρύτητος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μεταφέρεται ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἥτις, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ἐξηλλήνισε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸ κράτος, οὐ μόνον διὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἅμα τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐν Συρίᾳ ἐμφανείᾳ, ἐξελληνισθείς, ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡ πολιτικὴ θρησκεία τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως. Ἕνεκα τῶν αἰτίων τούτων, καταστάσης σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρωτευούσης τῆς ἐξελληνισθείσης Αὐτοκρατορίας, ἡ βορειοτέρα Θρᾴκη, καὶ ἰδίᾳ τὰ διαμερίσματα τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, παρὰ τὰς κατ' αὐτῶν βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἐτήρησαν ἀμιγῆ καὶ ἀνόθευτον τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ὁ χαρακτὴρ οὗτος τηρεῖται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, οὐ μόνον ἐν τῷ τμήματι τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τῆς Φιλιππουπόλεως, εἰ καὶ ἐγένετο ἐργασία ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῶν κατοίκων κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσαετίαν.

Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ Ἀδριανούπολις ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα αὐτῶν μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις. Ὁ Ἑλληνισμός, παρὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑφίστατο, ἐξηκολούθησεν ἐπικρατῶν ἐν τῇ θρᾳκικῇ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ, ὅτε δὲ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐλάμβανεν αὖθις ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ὤργα πρὸς παλιγγενεσίαν, ἡ Ἀδριανούπολις οὐ σμικρὸν συνεβάλετο εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀναβίωσιν. Καὶ αὕτη προσήνεγκε τὸν φόρον αὐτῆς, θλιβερὰς ἑκατόμβας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι. Ἡ ἐθνικὴ δ' αὕτη συνείδησις ἀνεπτύχθη, βελτιουμένων ὁπωσδήποτε τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν. Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν ἐγκαινισθεῖσα βουλγαρικὴ βουλιμία ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θρᾴκης, τοῦ ἀδριανουπολιτικοῦ, εὗρεν ἰσχυρὰν ἀντίπραξιν. Οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἄλλως. Ἡ ἐλαχίστη μελέτη τοῦ θρᾳκικοῦ χαρακτῆρος πιστοποιεῖ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις ἐπικρατεῖ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν. Πάντες οἱ Ἕλληνες τῆς Θρᾴκης λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καθαρωτάτην καὶ γνησιωτάτην. Ἐλάχιστοι δὲ μιξογενεῖς, Ἕλληνες καὶ Σλαῦοι, ἕνεκεν ἱστορικῶν περιπετειῶν, περὶ ὧν εἶπον τὰ

δέοντα ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, χρῶνται γλωσσικῷ ἰδιώματι, οὗ αἱ μὲν ῥίζαι εἶνε ἑλληνικαί, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαί. Ἀλλὰ καὶ οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἔχουσιν ἑλληνικωτάτην τὴν συνείδησιν, καυχώμενοι ἐπὶ τῇ ἐξ Ἑλλήνων καταγωγῇ των Ὅτι ἐπικρατεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Θρᾴκῃ, δῆλον καθίσταται ἐκ τῶν ἑπομένων στατιστικῶν πληροφοριῶν τῶν διαφόρων τμημάτων. Προκαλῶ ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν.

Ἐν πρώτοις κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ τὸ παράπαν, ἐν μὲν τῷ Νομῷ Ἀδριανουπόλεως λειτουργοῦσι 416 ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ 162 βουλγαρικά. Διδάσκουσιν 644 Ἕλληνες διδάσκαλοι καὶ 226 Βούλγαροι. Ἐν δὲ τῷ Νομῷ Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα ἀνάξιοι ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνουσιν οἱ σλαυϊκοὶ πληθυσμοί, καὶ ἐν γένει οἱ βουλγαρικοί, λειτουργοῦσι πέντε ἀνώτατα σχολεῖα ἀρρένων καὶ μία ἀνωτάτη θεολογικὴ σχολή, πολλὰ δὲ παρθεναγωγεῖα. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνέρχεται εἰς 18,132, ὁ δὲ τῶν διδασκόντων εἰς 612. Τὰ σχολεῖα εἶνε 185.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐρανιζόμεθα τὰ ἑπόμενα ἐξ ἐπισήμων πληροφοριῶν.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν στατιστικὴν ἡ δύναμις τῶν δύο φυλετικῶν στοιχείων ἔχει ὡς ἀκολούθως:

		Ἕλληνες	*Βούλγαροι*
Σαντζάκιον	Ἀδριανουπόλεως. . . .	85,254	36,674
»	Σαράντα Ἐκκλησιῶν. .	55,989	37,145
»	Γκιουμουλτζίνας. . . .	15,058	21,609
»	Δεδὲ-Ἀγάτς.	22,765	15,296
»	Καλλιουπόλεως.	62,056	1,807
»	Ραιδεστοῦ, ...	41,614	3,998
		282,728	116,529

Παρατηρητέον ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι παραλαμβάνονται ἐξ ἀπογραφῆς, ἥτις, ἐνεργηθεῖσα τὰς παραμονὰς τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὑπεβίβασε συστηματικῶς τῶν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἡ ἀπογραφὴ ἀναγνωρίζει τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἐχόντων 3 πρὸς 1 περίπου.

Ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, ἀποτελούντων τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἀνωμολογήθη ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων. Πρὸ ὀκτὼ μηνῶν ἡ κυβέρνησις τῆς Σοφίας ἐν ἐγκυκλίῳ, προωρισμένῃ νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς τὸ βιλαγέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως, συνεπέραινε διὰ τούτων : (ἴδε Le Courrier de Sofia τῆς 19 Ἰουλίου).

«Εὐλόγως κατὰ λόγον τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων, τῶν ἐν τῷ βιλαγετίῳ τούτῳ, *ἔνθα τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον κατέχει τὴν δευτέραν καὶ μάλιστα τὴν τρίτην τάξιν κατ' ἀριθμόν,* αἱ ἡμέτεραι ἀξιώσεις πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς ἀποτελεσματικὸν ἔλεγχον τῶν πράξεων τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν ὑπὸ τῶν Μεγ. Δυνάμεων, ὧν οἱ ἐν τῷ νομῷ

τούτῳ πρόξενοι δύνανται, τό γε νῦν ἔχον, νὰ ἐπιφορτισθῶσι τὸν ἔλεγχον τοῦτον».

Ἡ Κυβέρνησις ἄρα τῆς Σόφιας ἐδήλου σαφῶς πρὸς τοὺς πράκτορας αὐτῆς, ὅτι συμφέρον ἦτο νὰ ἀποσοβηθῇ τὸ σύστημα τῆς ἐν Θράκῃ αὐτονομίας, ἐπειδὴ θὰ κατεδείκνυε τὴν μειονεκτικὴν θέσιν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς. Τοῦτο δὲ τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον καίτοι τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον κατέχει τὴν τρίτην τάξιν κατ' ἀριθμόν, ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀπόλυτος.

Ἰδιωτικαί τινες στατιστικαί, προσφάτως δημοσιευθεῖσαι, πειρῶνται νὰ διαλλάξωσι τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα, παριστῶσαι τὴν ἑλληνικὴν ὑπεροχὴν ὡς περιοριζομένην εἰς τὰ μεσημβρινὰ διαμερίσματα. Τοὐναντίον δὲ κατὰ τὰς στατιστικὰς ταύτας ἐν τοῖς διαμερίσμασι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν αἱ δυνάμεις τῶν δύο ἐθνικοτήτων εἶνε ἴσαι σχεδόν. Ἓν μόνον εὐεξέλεγκτον γεγονὸς ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὸ σαθρὸν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου, τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰ τρία σπουδαιότατα κέντρα τοῦ σαντζακίου, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ Διδυμότειχον καὶ τὸ Ὀρτάκιοϊ, ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους ἀνέρχεται εἰς 40,000 ψυχάς.

Πληρέστερον ἔτι θὰ καταδειχθῇ ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς ἑπομένης λεπτομεροῦς στατιστικῆς, ἥτις, συνταχθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει αὐθεντικῶν δεδομένων, εἶνε ἀξία πάσης πίστεως.

Σαντζάκιον Ἀδριανουπόλεως

Δῆμοι	Ἕλληνες
Ἀδριανουπόλεως	41,285
Χάφσας	9,160
Διδυμοτείχου	22,080
Κιρτσαλῆ	—
Μουσταφᾶ πασσᾶ	7,000
Ὀρτάκιοϊ	14,526
Οὐζοὺν Κιοπροῦ	19,191
	113,242

Σαντζάκιον Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Σαράντα Ἐκκλησιῶν	28,000
Τυρνόβου	—
Ἀγαθουπόλεως	8,050
Βιζύης	16,815
Μηδείας	9,180
Λουλὲ Βουργὰς	7,662
Βαβὰ Ἐσκῆ	6,624
	76,502

Σαντζάκιον Ραιδεστοῦ

Ραιδεστοῦ	26,020
Τσουρουλοῦ	11,100
Μαργάρων	15,020
Χαριουπόλεως	3,410
	55,550

Σαντζάκιον Καλλιπόλεως

Δῆμοι	Ἕλληνες
Καλλιπόλεως	17,869
Μαδύτου	8,967
Μυριοφύτου	19,206
Περιστάσεως	12,046
Κεσσάνης	12,343
	70,431

Σαντζάκιον Δεδὲ Ἀγὰτς

Δεδὲ Ἀγὰτς	7,371
Αἴνου	3,600
Σουφλίου	17,880
	28,851

Σαντζάκιον Γκιουμουλτζίνας

Γκιμουλτζίνας	9,160
Ξάνθης	10,275
Ἀλῆ Τσελεπῆ	2,310
Ἐγρῆ Δερὲ	—
Δερὶ Δερὲ	—
Σουλτὰν Γερῆ	—
	21,755
Ὁλικὸν ἄθροισμα	366,321

Ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ἐπὶ ἓξ διαμερισμάτων, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως, οἱ Ἕλληνες ὑπερέχουσιν ἐν τοῖς πέντε. Πρὸς δὲ τούτῳ, ἐνῷ ἐν τοῖς πέντε τούτοις διαμερίσμασιν ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἐν τοῖς μὲν μεγίστη, ἐν τοῖς δὲ καταπληκτικὴ (Ραιδεστοῦ καὶ Καλλιπόλεως), ἡ ἐν τῷ σαντζακίῳ Γκιουμουλτζίνης ὑπεροχὴ τῶν Βουλγάρων συνίσταται μόλις εἰς 3875 ψυχάς. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ σαντζακίῳ Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι πνίγονται ἐν πληθυσμῷ 185,000 Τούρκων.

Ἀλλ' ὅ τι τυγχάνει ἄξιον ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὁ ἐν Θρᾴκῃ Ἑλληνισμὸς ὑπερέχει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τοῦ τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατὰ ποιόν. Ὁ Θρᾷξ, ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος, εἶνε τελεία ἐκδήλωσις λαοῦ ἰσχυροῦ, μελετητικοῦ, ἀκατασχέτου ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ὁρμᾷ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ. Στερεῖται, ὡς ὁ Μακεδών, τῆς εὐκινησίας τῶν μεσημβρινωτέρων ὁμοφύλων του, ἀλλ' ὑπερέχει αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ ἔμπεδον τοῦ χαρακτῆρος. Τοῦτο προέρχεται ἀναντιρρήτως ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῆς παλαιᾶς ὅσον καὶ νέας ἑλληνικῆς πρωτευούσης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις εἶνε καὶ πρωτεύουσα τοῦ θρᾳκικοῦ διαμερίσματος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ἄνευ τῆς πόλεως ταύτης δὲν δύναται νὰ νοηθῇ τό τε παρελθὸν καὶ τὸ ἐνεστὼς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν στρέφεται ἡ προσοχὴ τοῦ γένους. Ἄνευ αὐτῆς ἡ ἐθνικὴ ἰδέα εἶνε ἀκατανόητος. Ἂν ἐν προσεχεῖ ἢ ἀπωτέρῳ μέλλοντι ἐπιφυλάσσωνται τύχαι γενναῖαι εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, αὗται θὰ ἦσαν μηδαμιναὶ καὶ ἀσήμαντοι ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῆς παλαιᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους βασιλευούσης.

* *
*

«Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, ἔγραφον πρό τινος χρόνου, τὸν Ἑλληνισμὸν ἄνευ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω αὐτὸν καὶ ἄνευ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀμφότεραι αἱ πόλεις τυγχάνουσι δι' ἐμὲ αἱ δύο κατ' ἐξοχὴν παραστάσεις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν τῶν περὶ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξεδηλώθη ἡ ἐθνικὴ δύναμις, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον, ὅσον ἐν ἀμφοτέραις ταύταις, ταῖς κατ' ἐξοχὴν πρωτευούσαις ἡμῶν.

«Ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτατα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἀπὸ τῶν δύο τούτων ἐθνικῶν θυσιαστηρίων ἀντλεῖ τὴν πίστιν αὐτῆς, τὰς ἐμπνεύσεις, τὴν δύναμιν. Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐνθυμοῦμαι καθ' ἕκαστον Πάσχα τὴν εὐχήν, ἣν ἀπηύθυνον πρὸς ἀλλήλους οἱ ἑορτάζοντες ἐν τῇ τουρκοκρατουμένῃ γενετείρᾳ μου — *καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πόλι*· ἦτο ἡ ἐνθερμοτέρα εὐχὴ καὶ παράκλησις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ αἰῶνας· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ οὗτος ἄνευ τῆς Κωνσταντινουπόλεως *πίστιν* καὶ *πατρίδα*. Σήμερον ἴσως ἀπημβλύνθη, ἕνεκα μυρίων

περιπετειῶν τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς πολλῶν πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ μου διατελεῖ ἀείποτε ἀκμαῖον καὶ ἀναλλοίωτον, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς παιδικούς μου χρόνους, καθ' οὓς ἡ πίστις εἶνε τοσοῦτον ἀφελὴς καὶ ἀδιάφθορος. Ἀρκεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τις ἅπαξ τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ πλανηθῇ ἐντὸς τῶν στενῶν αὐτῆς ὁδῶν καὶ συνοικιῶν, νὰ πατήσῃ ἐπὶ τῶν μνημείων αὐτῆς καὶ τῶν ἐρειπίων, ἐφ' ὧν πλανᾶται εἰσέτι τοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος ἡ ἀνεπίληστος μνήμη, τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἡ αἴγλη, ἵνα κατανοήσῃ τὸ αἴσθημα τοῦτο, ἵνα πεισθῇ, ὅτι ὁ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πόθος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δὲν εἶνε τυχαῖος καὶ ἀβάσιμος. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκπροσωπεῖται τοσοῦτον ἄρτιος. Ἂν τῶν Ἀθηνῶν ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα αὐτοῦ, ἡ παλαιὰ πόλις τοῦ Βύζαντος, ἡ Κωνσταντινούπολις τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος, διετέλεσεν ἐπίσης ἡ πολιτικὴ πρωτεύουσα τῆς μεγάλης ταύτης ἱστορικῆς δυνάμεως, ἥτις κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ ἐκ τῶν τειχῶν αὐτῆς ἐξελθόντος φωτὸς ἐξημέρωσε καὶ ἐξεπολίτισε τὸν νεώτερον κόσμον».

«Ἀδάμας ἐν μέσῳ δύο σαπφείρων», ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν φράσιν Ἄραβος ποιητοῦ, προσείλκυσεν ἔκπαλαι τὴν προσοχὴν πάντων τῶν ἀποβλεψάντων εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος κατενόει πρῶτος τὴν κοσμοϊστορικὴν σημασίαν τῆς πόλεως, ἥτις κατὰ τὸ ἥμισυ εἶνε εὐρωπαϊκὴ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀσιατική, διφυής. Μετά τινας αἰῶνας Μωάμεθ ὁ προφήτης ἔλεγε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς: —«Ἠκούσατε λόγον λεγόμενον περὶ πόλεως, ἐχούσης ἔνθεν μὲν γῆν, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν θάλασσαν;» Οἱ δὲ εἶπον: —«Ναί, ἀπόστολε τοῦ Θεοῦ». Εἶτα εἶπεν αὐτοῖς: «Ἡ τελευταία ὥρα τῆς κρίσεως οὐ σημανεῖ, πρὶν ἢ ἡ πόλις αὕτη ἁλῷ ὑπὸ ἑπτὰ μυριάδων υἱῶν τοῦ Ἰσαάκ»... Καὶ πάλιν ἄλλοτε εἶπεν ὁ προφήτης: —«Κρατήσατε τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἄριστος ἡγεμών ἐστιν ὁ κρατῶν αὐτῆς, ἄριστος δὲ στρατὸς ὁ αὐτοῦ».

Ὁ Πανσλαυϊσμός, ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐμφανείας, μακρὸν χρόνον πρὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης, ἔρριψεν ἄπληστα βλέμματα πρὸς τὴν πόλιν τῶν Καισάρων, ἐπὶ δὲ τῆς τελευταίας ταύτης, τῆς Σεμιράμιδος τοῦ βορρᾶ, ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἀνασύστασις τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ Ρῶσσον ἡγεμονίδην, τὸν ἔγγονον αὐτῆς, ἐλάμβανε μείζονα καὶ πραγματικωτέραν ὑπόστασιν. Ἐν ἔτει 851, ἐν ἔτει 854 ρωσσικαὶ στρατιαὶ ἐπέδραμον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐλεηλάτησαν ἅπαντα τὰ παράλια, ὑπερβάντες κατὰ τὴν ἀγριότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς θηριωδεστέρους βαρβάρους. Ἐν ἔτει 904 προσήγγισαν πάλιν εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτῆς ἀναγκάζεται νὰ ἐξαγοράσῃ αἰσχρὰν εἰρήνην. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρός, ἡ αὐτοκράτειρα Ὄλγα προσέρχεται εἰς τὸν Χριστιανισμόν, οἱ δὲ Ρῶσσοι *ἐξ ἐχθρῶν* καθίστανται σύμμαχοι· *ἀλλὰ καὶ πάλιν* ἡ κατακτητικὴ βουλιμία ἐρεθίζει τὸν ρωσσικὸν στόμαχον.

Ἐν ἔτει 972 ρωσσικὴ στρατιά, ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ Σβιατοσλαύου, εἰσβάλλει εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ στρατοπεδεύει πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἵν' ἀπομακρυνθῇ, ἀποκρίνεται μετὰ θρασύτητος, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ καταλίπωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐφ' ἧς οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα, καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἀσίᾳ.

Ἡ παλαιὰ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἀποκαλύπτεται τολμηροτέρα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Διὰ ποικίλων ἐνεργειῶν προσηλυτίζοντο οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ ξανθοῦ γένους πρὸς κατάλυσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ὁ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος περιηγηθεὶς τὰς ἑλληνικὰς χώρας Γάλλος Τουρνεφόρτιος, γράφει ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ αὐτοῦ, ὅτι γέρων ἱερεὺς προσεπάθει νὰ τὸν καταπείσῃ, ὅτι «ὑπάρχει παλαιὰ προφητεία, γεγραμμένη ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου,καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῆς Μοσχοβίας ταχέως θὰ κατακτήσῃ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ ἀπελευθερώσῃ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων». Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη τολμηρότερον ἐπιλαμβάνεται τοῦ ματαιωθέντος ἐγχειρήματος. Κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκπέμπει ἀποστόλους πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἤρξατο ἀναρριπιζόμενον τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Ἕλλην τὸ γένος Γρηγόριος Παπάζογλους καὶ ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς Ἀλέξιος Ὀρλώφ, ὅστις διὰ προκηρύξεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐκήρυττε τὰ ἑπόμενα: «Ἐκ πάντων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης οἱ Ρῶσσοι, ὄντες εὐσεβέστεροι, συνεπάθησαν μᾶλλον εἰς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ ἠθέλησαν νὰ σᾶς ἀπελευθερώσωσιν, ἀλλὰ διὰ λόγους γνωστοὺς εἰς μόνον τὸν Θεόν, δὲν ἐπέτυχε τὸ ἅγιον ἐπιχείρημά των. Τέλος πάντων κατὰ θείαν πρόνοιαν ἐπεφάνη ἡ μεγαλοφυὴς αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη καὶ ἤρχισε τὸν ἱερὸν τοῦτον πόλεμον Ἤδη προσεγγίζουσι καὶ ἄλλοι στόλοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶνε ὡρισμένος νὰ ὑψώσῃ τὸν σταυρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας. Δράμετε λοιπὸν καὶ ἑνώθητε μεθ' ἡμῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας». Οἱ Ἕλληνες ἐξηγέρθησαν, ἰδίᾳ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ Κρήτῃ, ἀλλ' εἶνε γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἐξεγέρσεως, προκαλεσάσης τοσαύτας καταστροφὰς εἰς τοὺς ἐξεγερθέντας, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἀνάνδρως ἐγκατελείποντο ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπιστίας ἐξηκολούθησεν ἐκδηλουμένη ἡ πολιτικὴ αὕτη καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1821 ἡ Ρωσσία ἐπολιτεύθη πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν ὑπούλως,δολίως, ἐξαναγκασθεῖσα μόνον ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιβολὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀκινδύνου ἄλλως τε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἕνεκα τῆς σμικρότητός του, ἐξηκολούθησε δὲ ἡ ἀνθελληνικὴ αὕτη πολιτικὴ ἀπαισιωτέρα κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα.

«Δὲν θέλω ἐπιτρέψῃ ποτὲ ἀπόπειραν ἀνιδρύσεως βυζαντι ῆς αὐτοκρατορίας, οὔτε τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος». Τοιαῦτα ἔλεγε τῇ 21 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1853 ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν εἰς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἐνδιαφερομένη ὑπὲρ τῶν Σλαύων, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, προσεπάθησε παντὶ τρόπῳ ν' ἀντιδράσῃ πρὸς πᾶσαν νόμιμον, ὅσον καὶ ἱστορικὴν ἀπόπειραν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως βιωσίμου κράτους. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ μεῖζον ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γνωστὴ εἶνε ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὑπ' αὐτῆς ἐπιθυμία ἐν Ἐρφούρτῃ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην συνέντευξιν Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δεύτερος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐπιφωνήσῃ: «Ἀλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ὁ κόσμος», ἀντιγράφων οὕτω τὸν προφήτην τοῦ Ἰσλαμισμοῦ: «ἄριστος ἡγεμὼν ἐστιν ὁ κρατῶν αὐτῆς».

Καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἕνεκα πολλῶν λόγων, ἕνεκα τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Αἰγύπτου, ἀντέδρασε κατὰ πάσης ἀποπείρας τῶν Ρώσσων πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν ἔτει 1853, ἐν ἔτει 1878 ἡ ἀγγλικὴ δύναμις ἀντετάχθη κατὰ τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου ἡ πολιτικὴ αὕτη, ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὰς παλαιὰς βρεττανικὰς παραδόσεις, ὑφίσταται μεταβολήν τινα. Εἶνε αὕτη προσωρινή, εἶνε διηνεκής ; Ἄδηλον. Φοβοῦμαι ἐν τούτοις, μὴ ἀπὸ τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ἐξενεχθῇ ἡ ἀκόλουθος φράσις : «Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἐγγυτέρα Ἀνατολὴ δὲν ἀξίζουσι τὰ ὀστᾶ ἑνὸς Ἄγγλου στρατιώτου». «Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἔλεγε πρό τινος καιροῦ ὁ μαρκήσιος Σώλσβαρυ, λησμονῶν ὅσα εἶπε καὶ ἔγραψεν ἐν προτέροις καιροῖς, παρουσιάζει νῦν δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερον ἢ ἄλλοτε ἐνδιαφέρον. Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σουὲζ εὑρίσκονται ἤδη δι' ἡμᾶς αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἂν ἡ Ρωσσία συγκατένευε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ κατοχὴν ἡμῶν, οὐδὲν βλέπομεν κώλυμα νὰ ἐγκαταστῇ ἐν χρόνῳ οὐχὶ ἀφεστῶτι ἐν Κωνσταντινουπόλει».

Tempora mutantur. Nur die Ochsen sint consequent, ἔλεγεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Πολλῷ μᾶλλον ἡ πολιτικὴ τῶν κρατῶν, καὶ μάλιστα ἐκείνων, ἅτινα προώρισαν ἑαυτὰ πρὸς πραγμάτωσιν μεγάλης ἱστορικῆς ἀποστολῆς. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπέβλεπε πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον καθ' ὃν χρόνον ἐρραδιούργει καὶ παρεκώλυε πάντα ἐπιβουλεύοντα τὴν ὕπαρξιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, κηρύττουσα αὐτὸ ὡς εὐρωπαϊκὴν ἀνάγκην, ἐν ὀνόματι τῆς ἰσορροπίας τῆς Εὐρώπης, καὶ σήμερον πάλιν αὐτὸ τὸ συμφέρον αὐτῆς ὑπαγορεύει δηλώσεις, οἷα ἡ προεκτεθεῖσα τοῦ μαρκησίου Σώλσβαρυ. Καὶ θὰ ἐξηλέγχετο μωρὸς ὁ φρονῶν, ὅτι κατ' ἄλλον τρόπον ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου διεξάγεται ἡ πολιτικὴ τῶν

Ἐν ἔτει 972 ρωσσικὴ στρατιά, ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ Σβιατοσλαύου, εἰσβάλλει εἰς τὴν Θράκην καὶ στρατοπεδεύει πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἵν' ἀπομακρυνθῇ, ἀποκρίνεται μετὰ θρασύτητος, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ καταλίπωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐφ' ἧς οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα, καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ἀσίᾳ.

Ἡ παλαιὰ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἀποκαλύπτεται τολμηροτέρα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Διὰ ποικίλων ἐνεργειῶν προσηλυτίζοντο οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ ξανθοῦ γένους πρὸς κατάλυσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ὁ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος περιηγηθεὶς τὰς ἑλληνικὰς χώρας Γάλλος Τουρνεφόρτιος, γράφει ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ αὐτοῦ, ὅτι γέρων ἱερεὺς προσεπάθει νὰ τὸν καταπείσῃ, ὅτι «ὑπάρχει παλαιὰ προφητεία, γεγραμμένη ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ κρητικοῦ Λαβυρίνθου, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῆς Μοσχοβίας ταχέως θὰ κατακτήσῃ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ ἀπελευθερώσῃ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων». Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη τολμηρότερον ἐπιλαμβάνεται τοῦ ματαιωθέντος ἐγχειρήματος. Κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκπέμπει ἀποστόλους πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἤρξατο ἀναρριπιζόμενον τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Ἕλλην τὸ γένος Γρηγόριος Παπάζογλους καὶ ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς Ἀλέξιος Ὀρλώφ, ὅστις διὰ προκηρύξεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐκήρυττε τὰ ἑπόμενα: «Ἐκ πάντων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης οἱ Ρῶσσοι, ὄντες εὐσεβέστεροι, συνεπάθησαν μᾶλλον εἰς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ ἠθέλησαν νὰ σᾶς ἀπελευθερώσωσιν, ἀλλὰ διὰ λόγους γνωστοὺς εἰς μόνον τὸν Θεόν, δὲν ἐπέτυχε τὸ ἅγιον ἐπιχείρημά των. Τέλος πάντων κατὰ θείαν πρόνοιαν ἐπεφάνη ἡ μεγαλοφυὴς αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη καὶ ἤρχισε τὸν ἱερὸν τοῦτον πόλεμον Ἤδη προσεγγίζουσι καὶ ἄλλοι στόλοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶνε ὡρισμένος νὰ ὑψώσῃ τὸν σταυρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας. Δράμετε λοιπὸν καὶ ἑνώθητε μεθ' ἡμῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας». Οἱ Ἕλληνες ἐξηγέρθησαν, ἰδίᾳ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ Κρήτῃ, ἀλλ' εἶνε γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἐξεγέρσεως, προκαλεσάσης τοσαύτας καταστροφὰς εἰς τοὺς ἐξεγερθέντας, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἀνάνδρως ἐγκατελείποντο ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπιστίας ἐξηκολούθησεν ἐκδηλουμένη ἡ πολιτικὴ αὕτη καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1821 ἡ Ρωσσία ἐπολιτεύθη πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν ὑπούλως, δολίως, ἐξαναγκασθεῖσα μόνον ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιβολὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀκινδύνου ἄλλως τε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἕνεκα τῆς σμικρότητός του, ἐξηκολούθησε δὲ ἡ ἀνθελληνικὴ αὕτη πολιτικὴ ἀπαισιωτέρα κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα.

«Δὲν θέλω ἐπιτρέψῃ ποτὲ ἀπόπειραν ἀνιδρύσεως βυζαντιῆς αὐτοκρατορίας, οὔτε τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος». Τοιαῦτα ἔλεγε τῇ 21 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1853 ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν εἰς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἐνδιαφερομένη ὑπὲρ τῶν Σλαύων, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, προσεπάθησε παντὶ τρόπῳ ν' ἀντιδράσῃ πρὸς πᾶσαν νόμιμον, ὅσον καὶ ἱστορικὴν ἀπόπειραν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως βιωσίμου κράτους. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ μεῖζον ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Γνωστὴ εἶνε ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὑπ' αὐτῆς ἐπιθυμία ἐν Ἐρφούρτῃ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην συνέντευξιν Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δεύτερος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐπιφωνήσῃ: «Ἀλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ὁ κόσμος», ἀντιγράφων οὕτω τὸν προφήτην τοῦ Ἰσλαμισμοῦ: «ἄριστος ἡγεμών ἐστιν ὁ κρατῶν αὐτῆς».

Καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἕνεκα πολλῶν λόγων, ἕνεκα τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Αἰγύπτου, ἀντέδρασε κατὰ πάσης ἀποπείρας τῶν Ρώσσων πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν ἔτει 1853, ἐν ἔτει 1878 ἡ ἀγγλικὴ δύναμις ἀντετάχθη κατὰ τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου ἡ πολιτικὴ αὕτη, ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὰς παλαιὰς βρεττανικὰς παραδόσεις, ὑφίσταται μεταβολήν τινα. Εἶνε αὕτη προσωρινή, εἶνε διηνεκής; Ἄδηλον. Φοβοῦμαι ἐν τούτοις, μὴ ἀπὸ τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ἐξενεχθῇ ἡ ἀκόλουθος φράσις: «Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἐγγυτέρα Ἀνατολὴ δὲν ἀξίζουσι τὰ ὀστᾶ ἑνὸς Ἄγγλου στρατιώτου». «Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἔλεγε πρό τινος καιροῦ ὁ μαρκήσιος Σώλσβαρυ, λησμονῶν ὅσα εἶπε καὶ ἔγραψεν ἐν προτέροις καιροῖς, παρουσιάζει νῦν δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερον ἢ ἄλλοτε ἐνδιαφέρον. Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σουὲζ εὑρίσκονται ἤδη δι' ἡμᾶς αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἂν ἡ Ρωσσία συγκατένευε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ κατοχὴν ἡμῶν, οὐδὲν βλέπομεν κώλυμα νὰ ἐγκαταστῇ ἐν χρόνῳ οὐχὶ ἀφεστῶτι ἐν Κωνσταντινουπόλει».

Tempora mutantur. Nur die Ochsen sint consequent, ἔλεγεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Πολλῷ μᾶλλον ἡ πολιτικὴ τῶν κρατῶν, καὶ μάλιστα ἐκείνων, ἅτινα προώρισαν ἑαυτὰ πρὸς πραγμάτωσιν μεγάλης ἱστορικῆς ἀποστολῆς. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπέβλεπε πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον καθ' ὃν χρόνον ἐρραδιούργει καὶ παρεκώλυε πάντα ἐπιβουλεύοντα τὴν ὕπαρξιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, κηρύττουσα αὐτὸ ὡς εὐρωπαϊκὴν ἀνάγκην, ἐν ὀνόματι τῆς ἰσορροπίας τῆς Εὐρώπης, καὶ σήμερον πάλιν αὐτὸ τὸ συμφέρον αὐτῆς ὑπαγορεύει δηλώσεις, οἷα ἡ προεκτεθεῖσα τοῦ μαρκησίου Σώλσβαρυ. Καὶ θὰ ἐξηλέγχετο μωρὸς ὁ φρονῶν, ὅτι κατ' ἄλλον τρόπον ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου διεξάγεται ἡ πολιτικὴ τῶν

κρατῶν. Ἡ καρδία τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς πρέπει νὰ κατοικῇ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ λεγόμενα δίκαια τῶν ἀσθενῶν, ὑπομιμνήσκω τὴν ἀρχαίαν ρῆσιν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας : «οἱ μὲν ἰσχυροὶ πράσσουσιν, οἱ δ' ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν».

* * *

Ἀλλ' ἀπεπλανήθην ἐν τῇ μελέτῃ μου ταύτῃ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις δὲν εἶνε τοσοῦτον ἱστορικὴ καὶ πολιτική, ὅσον εἶνε μᾶλλον ἐθνογραφική.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας αὕτη εἶνε ἑλληνική, εἰ καὶ κατοικεῖται καὶ ὑπὸ ἄλλων πληθυσμῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ πολυπληθέστεροι εἶνε οἱ Ὀθωμανοί. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συγκεντροῦται ἡ μεγαλειτέρα ἑλληνικὴ δύναμις. Ὁ εὐρωπαϊκὸς καὶ ὁ μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς ἐνταῦθα ἔχουσι τὸ κέντρον αὐτῶν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ εὐρωπαϊκὴ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀσιατική, διφυής, συγκεντροῦσα ἐν ἑαυτῇ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα δύο πολιτισμῶν. Τοιαύτης οὔσης τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς βασιλευούσης, ἡ προσοχὴ τοῦ γένους στρέφεται ἐξ ἴσου πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου κράτους.

Τῇ ἐπαύριον τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ ὁ πορθητής, πολιτικώτατα σκεπτόμενος, δὲν ἐξεβίασε τὸ δουλωθὲν γένος εἰς ἀποδοχὴν τῶν δογμάτων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Τοὐναντίον ἀνεγνώρισεν αὐτό, παρασχὼν οὐκ ὀλίγα δικαιώματα. Τοιουτοτρόπως ἐν τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων ὁ Χριστιανισμὸς καθίστατο μονονουχὶ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν Ἰσλαμισμόν. Παρὰ πάντας δὲ τοὺς κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον ἐπελθόντας διωγμοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει, διότι οἱ πρῶτοι οὗτοι δυσχερῶς ἔφερον τὴν κατάκτησιν, ἑκάστοτε ἐξεγειρόμενοι ἐναντίον καταστάσεως, ἀμφισβητούσης αὐτοῖς πᾶν ἀνθρώπινον δίκαιον, τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, τὸ *βασιλικόν*, ὅπως ἄλλοτε ἐκλήθη παρὰ τοῦ πορθητοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ Ὀμὰρ-ἐλ-Χαττάπ, δὲν ἐστερήθη ἐξ ὁλοκλήρου δικαίων τινῶν, οὐδὲ περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν δουλειῶν, ἵν' ἀπολέσῃ ἐπὶ τέλους πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ φυλετικὴν ὑπόστασιν. Τοῦτο ἀποδοτέον βεβαίως πρωτίστως εἰς τὴν βιωσιμότητα καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς φυλῆς, τῆς ὁποίας οἱ χυμοὶ δὲν εἶχον ἀποξηρανθῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Τοὐναντίον μάλιστα διὰ τῆς καταναγκαστικῆς ἐπιμιξίας συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν τῆς φυλῆς, ὑφ' ἧς κατεκτήθη.

Τὸ πρώτιστον τῶν πολιτικῶν προνομίων, ἅτινα παρεχώρησε Μωάμεθ ὁ πορθητὴς εἰς τὸ δουλωθὲν γένος τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὡς *Ἐθνάρχου*. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας προνομίων αὐτοῦ διετηρήθησαν. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ θρησκευτικοῦ καθηγεμόνος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτοῖς λαῶν, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Σέρβων, τῶν

Βουλγάρων, τῶν Ρωμούνων, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξηκολούθει, ἔστω καὶ ἐν περιωρισμένῃ μοίρᾳ, διὰ τὸν φόβον τῶν κρατούντων, τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἥτις τοσοῦτον τραγικῶς διεκόπη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐν τῷ νέῳ μουσουλμανικῷ κράτει ἔπραττεν ὅ τι δυνατόν, ἵνα συνεχίσῃ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ δι' αὐτῶν τηρήσῃ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ γένους. Δὲν ἀπέτυχον οἱ περὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς· ἀδιαφοροῦντες καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ βρόχου τοῦ δημίου, διεξῆγον τὸ ἔργον αὐτῶν μετ' ἐπιμονῆς, μετ' ἐθελοθυσίας. Ἀνεδείχθησαν ἄξιοι τῆς πατρίδος. Καθ' ἁπάσας τὰς ἐξεγέρσεις τοῦ ἔθνους, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐνδοξοτάτην πασῶν, τὴν τοῦ 1821, εὑρέθησαν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῶν θυσιῶν, τῶν ἀγώνων, τοῦ μαρτυρίου. Σπανιώτατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ παρέσχον δείγματα τοιαύτης γενναιότητος καὶ πίστεως εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν, ὅσην ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, ἕνεκα πολλῶν σκληρῶν καὶ ἀντιξόων περιστάσεων, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐστερήθη πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ προνομίων. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀπεδειλίασαν πρὸ τῶν ἐσωτερικῶν διχοστασιῶν καὶ ἐπιβουλῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ῥαδιουργιῶν. Συνειδότες τὴν ἱστορικὴν ἑαυτῶν ἀποστολὴν οἱ περὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀμύνονται μετὰ τοῦ παλαιοῦ ψυχικοῦ σθένους ὑπὲρ τῶν βωμῶν καὶ τῶν ἑστιῶν, ὑπὲρ πάντων τῶν ἐθνικῶν ἀγαθῶν, ἅτινα ἐνεπιστεύθη αὐτοῖς ὡς πολύτιμον παρακαταθήκην τὸ ὑπόδουλον γένος. Δὲν θέλει βεβαίως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐγκαταλίπῃ τὸ πρόγραμμα τοῦτο. Πάντες οἱ Ἕλληνες, καὶ δὴ οἱ ἀλύτρωτοι, ἀποβλέπουσι πρὸς τὸ Φανάριον, τὸ τοσούτῳ ὑβρισθὲν καὶ συκοφαντηθὲν παρὰ θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν πολεμίων, ὡς πρὸς φάρον ἄσβεστον, καθοδηγοῦντα τοὺς ἐν τῇ ἐθνικῇ πελαγοδρομίᾳ ἐπιζητοῦντας τὴν πλήρη ἀνάστασιν τῆς φυλῆς, ἥτις ἐν τῷ διωγμῷ, ὃν ὑφίσταται ἀπό τινος χρόνου, δὲν ἐπελάθετο τοῦ προγράμματος αὐτῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀντιλαμβανόμενος τῆς πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης καὶ ἀφοσιώσεως παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ, καθῆκον ἔχει νὰ καταστήσῃ ἑαυτόν, ἐν τοῖς κρισίμοις τούτοις καιροῖς τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων, *πραγματικὸν ἐθνάρχην*.

Ἄλλη ἐθνικὴ δύναμις ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραλλήλως ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τῆς ἁλώσεως μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐργαζομένη ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, εἶνε ἡ οἰκονομική. Διὰ τῆς νέας τάξεως, τῆς ἐγκαινισθείσης ἀπὸ τῆς κατακτήσεως, ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία εἶχεν ἐκλίπῃ ὑπὸ τὸν βρόχον τοῦ δημίου, ἢ μετηνάστευσεν εἰς ἄλλας χώρας. Εὐτυχῶς ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχεν ἐκλίπῃ καὶ ὑπὸ τὸ νέον καθεστώς. Διὰ τῆς ἐμπορικῆς καὶ τραπεζιτικῆς αὐτῶν δραστηριότητος κατώρθωσαν οἱ δραστηριώτεροι νὰ δημιουργήσωσι μεγάλας περιουσίας, οὕτω δὲ να ἐπιβληθῶσιν ἐπὶ τῶν κρατούντων. Ὅ τι δὲν κατώρθου ἡ πνευ-

ματικὴ ὑπεροχή, κατώρθωνε τὸ χρῆμα. Δι' αὐτοῦ ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ κοινωνική τις ἀριστοκρατία, τὰ μέλη τῆς ὁποίας, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὸ ἑλληνικὸν γένος δραστηριότητος καὶ εὐκαμψίας, ἀνήρχοντο εἰς τὰς ἀνωτάτας βαθμῖδας τῶν λειτουργῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίᾳ τὰς διπλωματικὸν ἐχούσας χαρακτῆρα, εἰς ἃν δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἴτε οἱ ὀθωμανοί, εἴτε οἱ ἐκ τῶν ἄλλων ὑποδούλων φυλῶν καταγόμενοι. Ἀναφέρω δύο μόνον παραδείγματα τῆς κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, τὸν Παναγιώτην Νικούσην καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον. Ὁ πρῶτος τούτων προσήνεγκε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ὑπόδουλον γένος. Ὁ ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι «δὶς ἔσωσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἑτεροδόξων τοὺς ἁγίους τόπους τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐπροστάτευσε τὰ ἐπ' αὐτῶν δικαιώματα τοῦ ἔθνους· τῷ μὲν 1626 ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων, τῷ δὲ 1672 ἀπὸ τῶν Δυτικῶν.» ὁ δὲ Χάμμερ, ὁ ἱστορικὸς τῆς αὐτοκρατορίας, δικαίως ἀποκαλῶν αὐτὸν *μέγαν*, ἐπιφωνεῖ ἐν τῷ τέλει τῆς περὶ αὐτοῦ κρίσεως τὰ ἑπόμενα : «Ἦτο ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ δεξιὸς μὲν περὶ τὰς διαπραγματεύσεις, προορατικώτατος δὲ τῶν δημοσίων πραγμάτων, παράδειγμα τιμιότητος, ὀχύρωμα κατὰ τῆς στάσεως, προστάτης τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς ἀπελογήσατο μὲν πρὸς τὸν Βανλῆ ἐφέντην, (ἱεροκήρυκα τοῦ Σουλτάνου), ἐκτήσατο δὲ τὴν κατοχὴν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῶν τόπων, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, θεμέλιος λίθος τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ πράγματα τῆς Πύλης».

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη δύναμις ὑφίσταται μέχρι τῆς σήμερον, τελεσφόρως δρῶσα ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Εἰ καὶ αἱ νεώτεραι οἰκονομικαὶ μέθοδοι, τὸ εὐρωπαϊκὸν χρῆμα, καὶ δὴ τὸ γερμανικόν, διὰ τῆς παρεχομένης αὐτῷ προστασίας ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Γερμανίας, οὐ σμικρὸν ἐξετόπισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν οἰκονομικὴν τῶν Ἑλλήνων δύναμιν, οὐχ ἧττον τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα αὐτῶν δὲν ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τῶν Φράγκων. Ἀνταγωνίζεται καὶ πράττει τοῦτο εὐστόχως, συντελοῦν εἰς τὴν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ πρωτευούσῃ ὑπεροχὴν τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ. Οἱ πρωτοστατοῦντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ οἰκονομικῇ δράσει κύριον αὐτῶν μέλημα ἔχουσι τὴν πολυτάλαντον συνδρομὴν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως. Δὲν μοὶ ἐπιτρέπει ὁ χῶρος νὰ μακρηγορήσω ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ὡς Ἕλλην εὔχομαι τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν παρ' αὐτοῖς *συνεταιριστικοῦ* πνεύματος. Καθῆκον ἔχουσι νὰ κατανοήσωσιν, ὅτι διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν δύναμις θέλει πολλαπλασιασθῇ, καθισταμένη ἀκαταγώνιστος. Ἂς ἐννοήσωσιν οἱ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ βιοῦντες, οἱ διαφερόμενοι ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πολιτικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων προηγήθησαν αἱ οἰκονομικαί. Εὔχομαι νὰ ἐξεγερθῶσιν ἀπὸ τῆς φακιρικῆς ἀδιαφορίας, εἰς ἣν περιῆλθον οἱ τὰ κοινὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ

πράττοντες καὶ νὰ κατανοήσωσιν ὃν διατρέχουσι κίνδυνον, καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς κράτος.

Λόγῳ ἑλληνικῆς μορφώσεως καὶ παιδεύσεως ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπερέχει πάντων τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Οὐδέποτε ἐν αὐτῇ διεκόπη ἡ ἱστορικὴ ἅλυσις τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως, καὶ ὑπὸ τὴν χειρίστην τρομοκρατίαν. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα γράφεται καὶ λαλεῖται καθαρώτερον καὶ αὐτῆς τῆς πρωτευούσης τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Εἰς τοῦτο δὲ κατ' ἐξοχὴν συνετέλεσεν ἡ Ἐκκλησία, τὰ ἔγγραφα τῆς ὁποίας κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας πολλάκις ὑπῆρξαν ἀπαράμιλλα λόγῳ ἑλληνικοῦ ὕφους καὶ συνθέσεως.

Σήμερον ἡ ἐκπαίδευσις, παρὰ τὴν καχυποψίαν ἐν γένει τῶν κρατούντων, διεξάγεται ἐν Κωνσταντινουπόλει μετ' ἀπαραμίλλου ζήλου καὶ δραστηριότητος. Πλεῖστα σχολεῖα ἐπιτελοῦσιν ἐπαξίως τὸν προορισμὸν αὐτῶν. Ὡς κέντρα ἑλληνικῆς παιδεύσεως τίθενται ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ἡ γεραρὰ *Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή*, παλαίτατον φυτώριον ἐθνικῆς μορφώσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως, εἰς ὃ προσέρχονται σπουδασταὶ οὐ μόνον ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐκ πάντων τῶν τμημάτων τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Σχολὴ αὕτη κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἱστορικὴν περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους παρήγαγεν ἐξόχους καρπούς, ἐξακολουθεῖ δὲ τὸ ἐθνωφελὲς αὐτῆς ἔργον ἀμεταπτώτως, οὐδὲ δύναται νὰ συναγωνισθῇ πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ τελειότατον ἵδρυμα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι. Ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ ἐπίσης λειτουργοῦσιν εὐδοκίμως ἕτεραι δύο Σχολαί, ἡ Θεολογικὴ Σχολή, ἐν ᾗ διδάσκονται ἀνώτερα θεολογικὰ μαθήματα, προπαρασκευάζει τοὺς μέλλοντας ἐπισκόπους καὶ ἱεροκήρυκας τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις δὲν ἐλαττοῦται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, καὶ ἡ Ἐμπορικὴ Σχολή, προπαιδεύουσα ἐπίσης τοὺς μέλλοντας ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Οὐκ' ὀλίγα ὡσαύτως ἑλληνικώτατα ἐκπαιδευτήρια, κοινοτικά τε καὶ ἰδιοσυντήρητα, ἐργάζονται παραλλήλως καὶ μετ' ἀκαταπονήτου ζήλου παρὰ τῶν διευθυνόντων αὐτά, ἐπιτελοῦσι τὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, οὐδαμῶς τυγχάνοντα κατώτερα τῶν τοιούτων ξενικῶν ἱδρυμάτων, τῶν λειτουργούντων ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ μεγαλοπόλει. Ἐκφράζω τὸν πόθον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καταστῇ συμφωνοτέρα πρὸς τὴν σύγχρονον πρόοδον καὶ ὀργανωθῇ κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους τῆς εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως. Οὕτω λειτουργοῦσα, θέλει δυνηθῇ νὰ συναγωνισθῇ τελεσφορώτατα πρὸς τὴν προπαγανδικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ὁποίαν διεξάγουσι ξενικά τινα ἱδρύματα, λειτουργοῦντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, ἀποπλανῶντα δὲ τοὺς Ἑλληνόπαιδας ἐπὶ ζημίᾳ πολυτιμοτάτων ἐθνικῶν συμφερόντων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ἐν τούτοις τῶν προσηλυτιστικῶν τούτων ἱδρυμάτων δὲν πρέπει νὰ καταριθμηθῇ τὸ παράπαν τὸ πολυθρύλητον ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ *Ροβέρτειον Λύκειον*, ἀμερικανικὸν

μὲν κατ' ἀρχὴν ἵδρυμα, συντελέσαν ἐν προτέροις καιροῖς οὐ σμικρὸν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀνδρῶν τῆς Νέας Βουλγαρίας, ἀλλ' ἤδη ὑποστὰν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ περιέχοντος τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης. Τὸ πλεῖστον τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐν τῷ Λυκείῳ τούτῳ διδασκόντων καὶ διδασκομένων εἶνε Ἕλληνες, ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὸ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, δὲν δύναμαι ν' ἀποκρύψω τὴν ἐνδόμυχον εὐχαρίστησίν μου, ὅτι ἐντὸς ἀμερικανικοῦ ἱδρύματος εὗρον Σχολεῖον, ἑλληνικώτατα ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῆς νέας ἑλληνικῆς γενεᾶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν διδασκάλων ἀξίων, εὐσυνειδήτων, ἐν οἷς πρωτοστατεῖ ὁ ἀμερικανὸς διευθυντής.

Γράφων περὶ ἑλληνικῆς μορφώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθῆκον αἰσθάνομαι νὰ μνημονεύσω ἰδιαιτέρως τοῦ *Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου*, τοσαύτας ὑπηρεσίας παρασχόντος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τεσσαρακονταετίαν. Ἀποτελούμενος ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἐκ τῶν παρεπιδημούντων ξένων, ἐξακολουθεῖ ἀείποτε μετ' ἀφοσιώσεως ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς διαδόσεως ὑγιῶν γνώσεων καὶ τῆς ἐν γένει μορφώσεως τῶν κατοίκων τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης. Τὸ βῆμα τοῦ Συλλόγου εἶνε ὑπό τινας ἐπόψεις διεθνές. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἀλλόφυλοι λόγιοι ἐναμίλλως φιλοτιμοῦνται νὰ καταλάβωσιν αὐτό, εἰσηγούμενοι τὰ διδάγματα καὶ τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωσταντινουπόλεως ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀλλὰ τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τοῦ πληθυσμοῦ εἶνε ἑλληνικόν. Ὡς ὑπηνίχθην καὶ πρότερον, καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς φοβερωτέρας ἐθνικῆς καταπτώσεως τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀείποτε ἐπρωτοστάτησεν ἐν τῇ παλαιᾷ ταύτῃ πρωτευούσῃ τοῦ γένους. Ἡ αὐτὴ πίστις ἐξακολουθεῖ αὐξανομένη. Ὁ Ἑλληνισμός, παρὰ τὰ παρεμβαλλόμενα προσκόμματα ὑπὸ τῶν ἐπηλύδων πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, δὲν ἀπώλεσε τὸ παράπαν τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ σθένος, τὴν ἀκατάβλητον ἔντασιν, ἥτις ἀείποτε ὑπῆρξε χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς γνώρισμα. Ἂν ἤθελέ τις ἐξετάσῃ καὶ ἀναλύσῃ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν Ἕλληνος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοιούτου ἐξ Ἀθηνῶν, ἤθελε συναντήσῃ ἐν τῷ πρώτῳ γνησιώτερον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ἡ τραγῳδία τῆς 29 Μαΐου 1453, δύναταί τις εἰπεῖν, εἶνε νωπὴ ἐν τῇ ψυχῇ του. Πόθος ἀόριστος, μυστηριώδης, ἀλλὰ πραγματικὸς κατέχει αὐτόν. Ἂν ἡ ἐλευθέρα πρωτεύουσα, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἀκατανοήτου ξενοφροσύνης καὶ κοσμοπολιτικοῦ πνεύματος, ἐπελάθετο κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς πολιτικῆς, ἣν ἔθετο ἐν δευτέρᾳ μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν μοίρᾳ, ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἕδρα τοῦ *Ἐθνάρχου*, διατελεῖ ἄπτωτος κατὰ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Πιθανῶς ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν τὸ πολιτικὸν καθεστὼς νὰ μεταβληθῇ, νὰ ἐπέλθῃ αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ κυβερνητικὴ μεταμόρφωσις, ἀλλ' ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ Πόλις θὰ παραμείνῃ τοιαύτη. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἱστορικῶς ὁ Ἑλληνισμός, καὶ ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ πρωτεύουσα θὰ ἔχῃ ἑλληνικὴν τὴν ψυχήν.

Ἂς πιστεύσῃ ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἂς ἐργασθῇ μετ' ἀφοσιώσεως, διὰ θυσιῶν, ὅπως τὸ ὄνειρον τοῦ παρελθόντος καταστῇ ἡ ἱστορικὴ τοῦ μέλλοντος πραγματικότης.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης

ΣΤΙΛΛΜΑΝΝ

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπάνοδόν μου, εὗρον τὸν υἱόν μου ποδαλγοῦντα, ἀποτέλεσμα πτώσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστῇ κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου. Ἐζήτησα τὴν συμβουλὴν Ἕλληνος ἰατροῦ, ἀποφανθέντος, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ρευματισμῶν καὶ συμβουλεύσαντος ἀσκήσεις καὶ περιπάτους. Κατόπιν τούτου παρελάμβανον μετ' ἐμοῦ τὸ παιδίον εἰς ὅλας τὰς ἐκδρομάς, τὰς ὁποίας ἔκαμνον εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς ἄλλας ἱστορικὰς τοποθεσίας.

Ἦτο μέγας φιλαναγνώστης καὶ ἐνδιεφέρετο ἤδη, μ' ὅλα τὰ ὀλίγα ἔτη του ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας,διερχόμενος τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου του κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας μου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐποδάλγει ὀδυνηρῶς κατὰ τὰς ἐκδρομάς μας. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην προσεκλήθημεν, εὐγνωμόνως ἀποδεχθέντες τὴν πρόσκλησιν, εἰς τὴν ἐν Αἰγίνῃ οἰκίαν τοῦ Τρικούπη, πατρὸς τοῦ διαπρεποῦς κατόπιν πρωθυπουργοῦ. Διήλθομεν ἐκεῖ ἡμέρας τινάς, ψαρεύοντες, ἐξερευνῶντες καὶ φωτογραφοῦντες τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, ἀλλ' ἡ κυρία Τρικούπη ἀντελήφθη εἰς τὴν χωλότητα τοῦ υἱοῦ μου τὴν ἔναρξιν ἀγκυλώσεως τοῦ ποδός. Ἀμέσως ἐπανήλθομεν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατόπιν δὲ ἰατρικοῦ συμβουλίου ἐπεβεβαιώθη ἡ φοβερὰ ἀσθένεια, ὀφειλομένη κατὰ μέγα μέρος εἰς κακὴν διάγνωσιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπεβλήθησαν ἀσκήσεις ἀντὶ ἀπολύτου ἡσυχίας, ὡς ἀπῄτει ἡ ἀσθένεια. Ἀμέσως ἔγεινε κατάλληλος ἐπίδεσμος τοῦ ποδὸς καὶ διετάχθημεν ν' ἀναχωρήσωμεν οἴκοι.

Οἴκοι! Ἀλλὰ πῶς; Δὲν εἶχον χρήματα οὔτε διὰ τὸ μέχρις Ἀγγλίας εἰσιτήριον, οὔτε φίλους παρὰ τῶν ὁποίων νὰ ζητήσω τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδίου. Ἐν ἀπελπισίᾳ εὑρισκόμενος, ἐπεσκέφθην τὸν Τοῦρκον πρεσβευτὴν Φωτιάδην πασσᾶν καὶ ἀφηγήθην πρὸς αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἀλῆ, ὅπως πληρώσῃ τὰ ἔξοδά μου διὰ τὰς ἐπὶ πλέον ἡμέρας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς μου, παρακαλῶν αὐτὸν ὅπως ὑπενθυμίσῃ εἰς τὸν πασσᾶν, ὅτι δὲν εἶχον πληρωθῇ, ὡς πιθανῶς νὰ ὑπέθετεν, ἕνεκα τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ κομιστοῦ τῶν χρημάτων. Ὁ Ἀλῆς, προβὰς εἰς ἀνακρίσεις καὶ ἀνακαλύψας τὴν κατάχρησιν, μοὶ ἀπέστειλε διὰ μέσου τοῦ Φωτιάδου ἑκατὸν ὀθωμανικὰς λίρας, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμην νὰ πληρώσω ὅλα τὰ χρέη

μου καὶ νὰ φθάσω εἰς τὸ Λονδῖνον περισσότερον εὐγνώμων εἰς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὴν δικαιοσύνην ἢ εἰς τὴν τῆς πατρίδος μου.

Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ἦτο ἱκανώτατος ἀνήρ. Διατηρῶ ἔτι καὶ σήμερον τὸν πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν, τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἔκτακτον ἱκανότητά του, τὴν τιμιότητα, τὴν φιλοπατρίαν, προτερήματα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε προηγουμένως συνήντησα εἰς ἄνθρωπον τῆς θέσεώς του, θέσεως δυσχερεστάτης, περιστοιχιζομένης ὑπὸ χιλίων δελεασμάτων προδοσίας καὶ διαφθορᾶς. Ἦτο ἀπηλλαγμένος πάσης προκαταλήψεως, φανατισμοῦ καὶ πολιτικοῦ πάθους, ἐὰν δὲ τὸν ὑπήκουον οἱ συνάδελφοί του, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι θ' ἀποκαθίστα τὴν εὐημερίαν τῆς πατρίδος του. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω, εὑρίσκετο ἀπομεμονωμένος ἐν μέσῳ τῆς Κυβερνήσεως. Ἦτο δίκαιος καὶ ἀμερόληπτος ὑπουργὸς χώρας, ὅπου οἱ ὑπουργοὶ εἶνε παροιμιωδῶς ἄδικοι καὶ διεφθαρμένοι δι' οὐδὲν δὲ ἄλλο ἐκ τῶν παρελθόντων σφαλμάτων μου δὲν λυποῦμαι τόσον πολύ, ὅσον διότι δὲν ἠδυνήθην νὰ συνεργασθῶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἐν Κρήτῃ.

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Παρισίους ἐζήτησα τὴν συμβουλὴν εἰδικοῦ ἰατροῦ. Μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐπιδέσμων καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ποδὸς ἐντὸς συρματίνου περιβλήματος, ἐξαρτηθέντος ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος,ἐξηκολουθήσαμεν τὸ ταξείδιον. Τὸ δυστυχὲς παιδίον ὑπέφερεν ἐκ τῶν ἀνεκφράστων πόνων τοῦ σταδίου τῆς νόσου, τοῦ προηγουμένου τῆς ἀγκυλώσεως. Ὅταν προσεβλήθη ὑπὸ τῆς νόσου ἦτο ἑπταετὲς παιδίον μεγάλης δυνάμεως καὶ ἐνεργητικότητος,πρότυπον ὑγείας καὶ καλλονῆς.

Εἰς τὸ Λονδῖνον ἐγενόμεθα δεκτοὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, τῶν λαβόντων μέγα ἐνδιαφέρον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν μου συνεισέφεραν 225 λίρας, διὰ τῶν ὁποίων ἠγοράσθησαν καὶ μοὶ προσηνέχθησαν εἰς ἀνάμνησιν πολύτιμα ἐπιτραπέζια σκεύη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον σκοπὸν ν' ἀποδεχθῶ, ἀλλὰ τ' ἀπεδέχθην ἕνεκα τῆς πρός με ὀφειλῆς τοῦ ἐν Βοστώνῃ κρητικοῦ Κομιτάτου. Ἐν Λονδίνῳ ἔτυχον οὕτως εὐμενεστάτης δεξιώσεως, ἰδιαιτέρως δὲ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος Σπάρταλη, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου ἐγνωρίσθην μετὰ τῆς θυγατρός του, τὴν ὁποίαν μετὰ δύο ἔτη ἐνυμφεύθην.

Ἡ οἰκογένεια Ροζέτη, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Χρηστίνα, ἥτις εἶχε γνωρίσῃ τὴν Λαύραν καὶ τὸν υἱόν μου, ὅταν ἦτο οὗτος δύο μόλις ἐτῶν, ἐφάνη ἀρκετὰ εὐεργητικὴ καὶ καλοκἄγαθος. Ἐτοποθέτει τὸν υἱόν μου ἐπὶ τροχοφόρου καθέδρας καὶ ἐξηρχόμεθα εἰς διαφόρους ἐπισκέψεις τῶν πλέον ἀξιοθεάτων μερῶν τῆς ἀγγλικῆς μητροπόλεως συνοδευόμενοι ὑπ' αὐτῆς.

Μετ' ὀλίγον ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν Ἀμερικήν. Ὅταν ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, μᾶς ὑπεδέχθη ὁ ἀδελφός μου Κάρολος, ὅστις μοὶ ἀνήγγειλε τὸν πρὸ δύο ἑβδομάδων περίπου συμβάντα θάνατον τῆς μητρός μας. Ἡ διακαὴς καὶ τελευταία θέλησις τῆς μακαρίτιδος ἦτο ὅπως ἐπανέλθω ἐγκαίρως εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ

κατορθώσῃ οὕτω νὰ ἐναγκαλισθῇ τὴν ὁμώνυμόν της μικράν μας Λίζαν.

Κατὰ τὴν ἐν Ἀμερικῇ διαμονήν μου εἶχον προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας πρὸς δημοσίευσιν λευκώματος φωτογραφιῶν τῆς Ἀκροπόλεως, ὅταν δὲ ἐγκατέστησα τὰ παιδία εἰς τοὺς γονεῖς τῆς μητρός των, ἀπῆλθον πάλιν εἰς Λονδῖνον δι' ὀλίγας ἑβδομάδας, ὅπως ἐπιβλέψω τὴν ἔκδοσιν.

Ὁ Ἀμερικανὸς ἰατρός, ὁ κληθεὶς πρὸς θεραπείαν τοῦ υἱοῦ μου, διεψεύσθη εἰς τὴν διάγνωσίν του τόσον, ὅσον καὶ ὁ Ἕλλην καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Τέλος ὁ μικρὸς εἰσήχθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου μετὰ μακρὰν νοσηλείαν μᾶς ἀπεστάλη ὀπίσω, ὡς πάσχων ἐξ ἀθεραπεύτου νοσήματος, μὲ συνεβούλευσαν δὲ οἱ ἰατροί, ὅτι πᾶν ὅ τι ἠδυνάμην νὰ πράξω εὐεργετικώτερον δι' αὐτὸν ἦτο ὅπως καταστήσω ὅσο, τὸ δυνατὸν ἀνετώτερον τὸν θάνατόν του.

Τὸ περὶ Ἀκροπόλεως βιβλίον μοὶ ἀπέφερε καθαρὰ κέρδη 5,000 φράγκων ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν μόνον τὰ ἡμίση μοὶ ἀπέμειναν ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν τῶν ἀναφυεισῶν διὰ τὴν διαθήκην τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ αἱ ὁποῖαι μὲ ἠνάγκασαν νὰ ἔλθω εἰς συμβιβασμὸν μὲ τοὺς νομίμους κληρονόμους του καὶ νὰ πληρώσω πεντακόσια περίπου δολλάρια.

Ὁ μετὰ τῆς δεσποινίδος Σπάρταλη γάμος μου, ἐτελέσθη τὸ ἔαρ τοῦ 1871 χάρις δὲ εἰς αὐτήν, ἀπεφάσισα νὰ ἐγκατασταθῶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ν' ἀφοσιωθῶ εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς ἀνταποκρίσεις τῶν ἀμερικανικῶν ἐφημερίδων. Τῆς οἰκονομικῆς θέσεώς μου κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον οὔσης καλειτέρας ἢ καθ' οἱανδήποτε ἄλλην περίοδον τοῦ παρελθόντος, ἔσχον τὸ θάρρος ὅπως ἀντιμετωπίσω τὴν σημαντικὴν αὐτὴν μεταβολὴν τῆς ζωῆς μου.

Τὰ περὶ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἄρθρα μου, τὰ ὁποῖα εἶχον δημοσιευθῇ εἰς διάφορα περιοδικά, μὲ εἶχον καταστήσῃ γνωστὸν εἰς πλείστους ἐκδότας, κατώρθωσα δὲ ἐκ τῶν τοιούτων γνωριμιῶν μου, νὰ προσληφθῶ μεταξὺ τῶν συνεργατῶν τῶν «Ἡμερησίων Νέων» καὶ νὰ συνεργάζωμαι εἰς διάφορα περιοδικά.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ μου, ἐσκέφθην νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ἐρζεγοβίνην. Τῇ συστάσει τοῦ κ. Σπάρταλη, ἐγνωρίσθην μὲ τὸν διευθυντὴν τῶν «Τάϊμς». Ὁ κ. Σπάρταλης προσηνέχθη νὰ μοὶ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδίου, ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ ἀνταποκρίσεις μου δὲν ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ φύλλου. Ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὰ πράγματα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε νὰ πιστεύω, ὅτι ἀναπόφευκτος ἦτο ἡ προσεχὴς σύγκρουσις, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκεν ἡ Ρωσσία ἀπὸ τοῦ 1869 διὰ τοῦ περὶ ἐξεγέρσεως τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου σχεδίου της. Δὲν εἶχεν ὅμως αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ ὁ διευθυντὴς τῶν «Τάϊμς». Ἐφρόνει, ὅτι αἱ ταραχαὶ θὰ ἔληγον μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας.

Ἔφυγα τότε δι' Ἀμερικήν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἐπανελθὼν καὶ παρουσιασθεὶς πάλιν πρὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν «Τάϊμς», προσηνέχθην νὰ μεταβῶ δι' ἰδίων μου ἐξόδων, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπληρωνόμην μόνον, ἐὰν αἱ ἀνταποκρίσεις μου ἐδη-

μοσιεύοντο. Οὕτως ἡ διεύθυνσις τοῦ φύλλου οὐδένα κίνδυνον θὰ διέτρεχεν, εἰς τὴν διάθεσίν της δ' ἐναπέκειτο νὰ δημοσιεύσῃ ἢ ὄχι τὰς ἀνταποκρίσεις μου. Συγχρόνως δὲ κατώρθωσα νὰ λάβω καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς διευθύνσεως τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» ὅπως ἀποστέλλω ἐκτάκτους ἀνταποκρίσεις.

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ αἱ μεγάλαι δυσχέρειαι, ὅπως συνεχίσω ἐν Λονδίνῳ τὸ φιλολογικόν μου στάδιον, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς συζύγου μου, ὅπως ἐγκατασταθῶμεν εἰς κλῖμα καὶ περιβάλλον ἑλκυστικώτερον, τὸ τῆς νήσου Οὐάϊτ, ὅπου διεμένομεν, μᾶς ἤγαγον εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ζητήσωμεν διαμονὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐγὼ προηγήθην,μεταβὰς εἰς τὸ Τουρῖνον, ὅπου συνενοήθην μετὰ τῆς οἰκογενείας μου. Ἐπρόκειτο νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου εἴχομεν ἀποφασίσῃ νὰ διέλθωμεν τὸν χειμῶνα. Ἐὰν ἤλπιζον νὰ διαφύγω τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας, διεψεύσθην ὅμως εἰς τὰς ἐλπίδας μου.Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἕτοιμοι ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὸ κίνημα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐλπίζοντες, ὅτι αἱ Δυνάμεις θὰ τοὺς ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει εἰς τὴν τελικὴν διευθέτησιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὅταν εἶδεν ἡ Ἑλλάς, ὅτι δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μετὰ τὸ πέρας τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ εὐέξαπτος κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη εἰς βιαίαν διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης.

Ὅταν ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, εἶχε προτείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι, ἐὰν ἀπέστελλεν ἐκεῖθεν τῶν συνόρων ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ πρὸς ἄσκοπον ἀκόμη ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ρῶσσοι θὰ εἰσήλαυνον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἡ Ἑλλὰς θὰ συμμετεῖχε τῶν εὐεργετημάτων τῆς νίκης μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου. Ἡ Ἑλλὰς ἐν τούτοις οὐδὲν ἔπραξεν. Ἡ προσφορὰ ἀνενεώθη ἀργότερον, καθ' ὃν χρόνον ὁ πόλεμος προέλεγε τὸν θρίαμβον τῶν ρωσσικῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ τότε εἰς οὐδὲν διάβημα προέβησαν οἱ ἐν Ἀθήναις. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Ἀπέλπιδες οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς διαψεύσεως πασῶν τῶν ἐλπίδων των, ἐσκέφθησαν ὅπως ἐπιχειρήσωσιν ἀμέσως εἰσβολὴν εἰς Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Τὸ ἐπαναστατικὸν Κομιτᾶτον ἐσχεδίασε τὴν ἀπὸ θαλάσσης ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Ἠπείρου. Ἑκατοντάδες τινὲς ἀνδρῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πλεῖστοι γενναῖοι Ἰταλοί, πλήρεις φιλελληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς Κερκύρας λιμένα τῶν Ἁγίων Σαράντα καὶ ἀφέθησαν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς μὲ ἀνεπαρκεῖς προμηθείας τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων, τοῦ κομίσαντος αὐτοὺς ἀτμοπλοίου ἀπελθόντος καὶ ἐγκαταλιπόντος αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην των, νὰ σφαγῶσι ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τῶν κατοίκων τῆς Κερκύρας, μετὰ φρίκης θεωμένων τὸ φρικῶδες θέαμα. Ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἐθελοντῶν κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἑνὸς τῶν Ἑλλήνων, γνωρίζοντος τὰ μέρη καὶ ὁδηγήσαντος αὐτοὺς διὰ τῶν ὀρέων εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, τῶν λοιπῶν φονευθέντων,

ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως, καθόσον οὐδεμία πρόνοια εἶχε ληφθῇ περὶ τῆς διὰ θαλάσσης σωτηρίας των. Εἰς τὴν ἑτέραν ἐσχατιὰν τῶν συνόρων διὰ τῆς ἰδίας τακτικῆς κατωρθώθη ἐπιτυχὴς ἐπανάστασις βραχείας διαρκείας τῶν πέριξ τοῦ Βόλου μερῶν, ἐκπνευσάσης μετὰ ὀλιγοήμερον μάχην, διαρκούσης τῆς ὁποίας ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς» Ὄγλ.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εὑρισκομένη πρὸ τοῦ διλήμματος τῆς δράσεως ἢ τῆς ἀποστερήσεως τῶν εὐεργετημάτων τῆς εἰρήνης, ἀπεφάσισεν, ὅπως ὁ στρατός, ὁ μέλλων νὰ διέλθῃ τὰ σύνορα, διοικῆται προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τόσον προθύμως ἔσπευσε ν' ἀρνηθῇ τὴν τιμήν, ὥστε τὸ σχέδιον ἐγκατελείφθη. Εἷς ἐκ τῶν ὑπουργῶν μὲ διεβεβαίωσεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἱκέτευε νὰ ἐξαιρεθῇ ἀπὸ τὸ σχέδιον. Οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἔχῃ δημοτικότητα εἰς τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, τὸ σφάλμα του δὲ αὐτό, ὅπως μὴ βαδίσῃ συμφώνως μὲ τὴν πανελλήνιον πολιτικήν, ἤγειρε κατ' αὐτοῦ τὴν λαϊκὴν δυσθυμίαν. Φαίνεται ὅμως πιθανόν, ὅτι κατενόει, ὅτι οὐδεμία προπαρασκευὴ εἶχε γείνῃ πρὸς τοιοῦτο κίνημα καὶ ὅτι θὰ κατέληγεν εἰς καταστροφήν.

Ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς ἀποτυχιας τοῦ κινήματος, ὠφείλετο εἰς τὴν γενικὴν ἀδιαφορίαν πρὸς παρασκευήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἐκθύμως ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ ἔθνους.

Ἡ πρὸς ἑαυτοὺς ὑπερβολικὴ πεποίθησις τῶν Ἑλλήνων, ἥτις ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτοὺς νὰ πιστεύωσιν, ὅτι ἄνευ ὀργανώσεως καὶ πειθαρχίας ἦσαν ἱκανοὶ νὰ καταβάλωσι τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὑπῆρξε πάντοτε ἡ μοιραία ἀδυναμία των. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ φιλοπολέμου κόμματος, μοὶ ἔλεγε βραδύτερον.

— Οἱ Ἕλληνες εἶνε τόσον ἔξυπνοι, ὥστε δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ γυμνασθῶσιν. Ἠμποροῦσι καὶ ἄνευ γυμνασίων νὰ πολεμήσωσιν ἀρκετὰ καλὰ καὶ νὰ νικήσωσι τοὺς Τούρκους.

Ἐν τούτοις, τοὺς εἴδομεν εἰς τὴν Κέρκυραν πόσον κακῶς ἦσαν προητοιμασμένοι οἱ Ἕλληνες. Οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Κερκύρας ὅπως ἐπιβιβασθῶσι τῶν πλοίων καὶ διευθυνθῶσιν εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ σύνορα, ἔκλαιον, ὡσὰν νὰ μετέβαινον εἰς τὸν θάνατον. Ἡ ἀπάτη αὕτη, ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητά των οὐδέποτε ἐγκατέλιπε τοὺς Ἕλληνας, μέχρι τῆς τελευταίας ἐν Θεσσαλίᾳ καταστροφῆς. Διῆλθε μὲν πραγματικῶς ὁ στρατὸς τὰ σύνορα, ἀλλ' ἐντὸς τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὡρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπιτηδείων, τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰ τῆς ἐπιμελητείας εἶχον λησμονήσῃ!

Πλὴν τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἐν Κερκύρᾳ διαμονή μας ὑπῆρξε τόσον εὐχάριστος, ὥστε ἀμφιβάλλω ἐὰν ἐντὸς τῆς συγκερασμένης γεωγραφικῆς ζώνης ὑπῆρχε γοητευτικωτέρα χειμερινὴ διαμονὴ τῆς Κερκύρας. Πᾶν ὅ τι εἶχεν ἐναπομείνῃ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς περιόδου τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς,

προσέδιδεν εἰς τὴν Κέρκυραν ἐξαιρετικὸν καὶ διακριτικὸν πλεονέκτημα πασῶν τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν νήσων καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Κρήτης μὲ τὰ ὑπέρτερα φυσικὰ χαρίσματά της. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχειρηματικότης καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ὑπέρτερος τοῦ πολιτισμοῦ πάσης ἄλλης φυλῆς, βιούσης ὑπὸ τὸ τουρκικὸν κράτος, ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ουσιώδη πρόοδον, τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Καίτοι δὲ εὕρομεν τοὺς χωρικοὺς ἀπροσβλήτους ἐκ τοῦ πυρετοῦ τῆς προόδου, αἱ καλείτεραι ἐν τούτοις τάξεις τῶν κατοίκων τῆς πόλεως κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὰς καλειτέρας συνθήκας.

Ἡ ἐμμονὴ ὅμως τῶν ἀγροτικῶν τάξεων εἰς τὴν συντηρητικότητα εἶνε ἡ ἰδία, ἡ παρατηρουμένη εἰς ὅλους τοὺς νησιώτας τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Γνώριμός τις, εἰς τὸ κτῆμα τοῦ ὁποίου διήλθομεν τὸ πλεῖστον τοῦ χειμῶνος, εἶχε δοκιμάσῃ ὅπως εἰσαγάγῃ βελτιώσεις εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ παραγωγὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου. Ἀλλ' οἱ ἐργατικοὶ οὐ μόνον ἀπεποιήθησαν νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἠμπόδιζον πάντας τοὺς θέλοντας νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸ κτῆμά του. Ὡς συνελέγοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ναυσικάας αἱ ἐλαῖαι, οὕτω συλλέγονται καὶ σήμερον, καὶ ὅπως τότε παρήγετο τὸ ἔλαιον, οὕτω πρέπει νὰ παράγηται καὶ σήμερον. Δι' ἡμᾶς ἐν τούτοις τοὺς πάσχοντας ἐκ τοῦ ὑπερπολιτισμοῦ τῆς Δύσεως εἶνε γοητευτικὴ ἡ ἀνάπαυσις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων εἰς χώραν, ὅπου παραμένει ἀκόμη κἄτι ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς ἁπλότητος καὶ τῆς γραφικῆς ἀφελείας, ἡ δὲ χειμερινὴ περίοδος τὴν ὁποίαν διηνύσαμεν εἰς τὴν Σχερίαν, παραμένει μία ἐκ τῶν γοητευτικωτέρων ἀναμνήσεων πλάνητος βίου.

Ἐκ Κερκύρας, ἀπηλλαγμένοι πάσης ὑποχρεώσεως καὶ ἀρκετὰ εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀγγλικῆς ζωῆς, ἀπεφασίσαμεν νὰ ζήσωμεν ἐπί τινα χρόνον εἰς Φλωρεντίαν,ὅπου διήλθομεν ὁλόκληρον τὸ θέρος. Ἐκεῖθεν μετέβημεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἰταλικῶν Ἄλπεων,διελθόντες ἐκ Καδόρε, Ὠρούζου καὶ Κορτίνας καὶ εὑρόντες ὅλα τὰ μέρη ταῦτα γραφικώτατα καὶ πλήρη φυσικῶν καλλονῶν.

Φθίνοντος τοῦ θέρους, συνήντησα εἰς τὴν Κορτίναν τὸν Γλάδστωνα. Ὁ μέγας Γέρων, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς κυρίας Γλάδστωνος, τοῦ υἱοῦ του Ἑρβέρτου καὶ τῆς θυγατρός Ἑλένης, ἦτο πλήρης σωματικοῦ καὶ διανοητικοῦ σφρίγους, πολλάκις δὲ ἐπεχειρήσαμεν ὁμοῦ ἀναβάσεις ἐπὶ τῶν γειτονικῶν ὀρέων.

Ὁ Γλάδστων ἦτο καλὸς περιπατητὴς καὶ ὁμιλητής, δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως ποτὲ νὰ ὡμίλησε περὶ ἑαυτοῦ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὡμοίαζε τὸν Ράσκιν, ἐθεώρει δηλαδὴ ἑαυτὸν ὡς στοιχεῖον ἁπλοῦν ἐν μέσῳ τῆς δημιουργίας, χωρὶς ν' ἀσχολῆται περισσότερον περὶ αὐτοῦ. Οὐδέποτε κατὰ τὰς συνδιαλέξεις μας ἐξέθετε τὰς βλέψεις του σοβαρώτερον ἀφόσον ἀπῄτει ἡ συνομιλία καὶ οὐδέποτε ἐξέφερε γνώμην οὔτε δογματικῶς ἀκόμη, ἀλλὰ πάντοτε ἠρώτα καὶ ἐπεθύμει ν' ἀκούῃ περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιέφερον ἢ νὰ ἐκφράζῃ τὰς προσωπικάς του βλέψεις. Ἦτο στιγμή, τὴν ὁποίαν ἔχω λόγους νὰ μὴ ἐπιθυμῶ νὰ καθορίσω, κατὰ τὴν

ὁποίαν ὁ Βήκονσφηλδ ἀπετέλει τὸ πρόσωπον τῆς ἡμέρας, καὶ συνεζητήσαμεν περὶ αὐτοῦ κατά τινα τῶν περιπάτων μας. Τῷ εἶπα, ὅτι ὁ μέγας ἀντίπαλός του εἶχε καταφέρῃ δεινὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ γοήτρου τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας, ἐκ τοῦ ὁποίου αὕτη οὐδέποτε εἶχεν ἀναλάβῃ. Μὲ ἠρώτησε μετὰ προδήλου ἐνδιαφέροντος, τί ἔπρεπε νὰ γείνῃ· ὅταν δὲ τῷ ἀπήντησα, ὅτι ἔπρεπε νὰ τεθῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀριστοκρατίας, μετὰ στιγμιαίαν σκέψιν παρετήρησε κινῶν τὴν κεφαλήν του:

— Αὐτὸ εἶνε ἀληθές.

Θὰ ἦτο βεβαίως ἀσυγχώρητον νὰ σχηματίσω ὡρισμένην γνώμην περὶ ἀνθρώπου τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Γλάδστωνος ἐκ τῶν ὀλίγων ἡμερῶν τῆς μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίας μου. Ἀλλ' ἡ τελικὴ ἐντύπωσίς μου ὑπῆρξεν, ὅτι ἦτο ἄνθρωπος ἀσυγκρίτως μεγαλείτερος ἢ ὅσον τὸν ἐφανταζόμην μετὰ ἀλληλοσυγκρουομένων στοιχείων μεγαλείου, ἐξουδετερούντων μέχρι σημείου τινὸς ἄλληλα. Ὁ πλατωνιστὴς ὑπερεῖχε τῶν πολιτικῶν, εἰς ὡρισμένας δὲ κρισίμους στιγμὰς τὸ μέγα φιλανθρωπικὸν συναίσθημά του παρέβλεπε τοὺς ἐπιπροσθοῦντας κινδύνους. Ἡ ἰδανικότης ἐξικνεῖτο πέραν τῆς πολιτικῆς τέχνης.

Τὸν χειμῶνα ἔλαβον ἐντολὴν τοῦ «Αἰῶνος», ὅπως ἐπιχειρήσω ἀρχαιολογικὴν ἐκδρομὴν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπου καὶ ἀπῆλθον.

Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου Παΐτζετ, μετέβην εἰς Κέρκυραν καὶ ἐνοικιάσας τὴν μικρὰν θαλαμηγὸν τῶν φίλων μου, τῶν παλαιῶν κρητικῶν ἡμερῶν, ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω τὰ ἴχνη τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τὴν ἐκ Τροίας εἰς Ἰθάκην ἐπιστροφήν του.

Ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν Λευκάδα, ἐξηρευνήσαμεν πᾶν σημεῖον τῶν Ἰονίων Νήσων, ὑπαινισσόμενοι καὶ τὴν «Ὀδύσσειαν» μέχρι τῶν Ἀντικυθήρων, καταληφθέντες εἰς τὴν τελευταίαν νῆσον ὑπὸ τρικυμίας, ἥτις παρ' ὀλίγον νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ταξείδιόν μας. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς φοβερᾶς θυέλλης, καινουργὲς ἑλληνικὸν βρίκιον, ἐβυθίσθη εἰς μικρὰν ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν. Ἐπὶ ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς ἑπομένης πρωίας, ἐπαλαίομεν κατὰ τῶν κυμάτων, τέλος δὲ κατωρθώσαμεν νὰ πλησιάσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κυθήρων, ἀφοῦ ἐπὶ εἴκοσι καὶ τέσσαρας σχεδὸν ὥρας οὐδὲν εἴχομεν φάγῃ ἢ πίῃ. Ὁ Παΐτζετ ἀπεδείχθη πρώτης τάξεως ναύτης, καίτοι δὲ ὁ Μελιταῖος, πλοίαρχος τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς θαλαμηγοῦ, εἶχεν ἀποθάνῃ, οἱ δύο υἱοί του, νεανίαι ἀκόμη τότε, ἦσαν ἐπιδεξιώτατοι καὶ ψυχραιμότατοι ναῦται, ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζον περισσότερα περὶ ναυτιλίας καὶ γεωγραφίας τοῦ Ὀδυσσέως. Χάρτας δὲν εἴχομεν, μόνον δὲ πρωτογενεῖς τινας πυξίδας. Ἀλλ' ὅλοι μας ἐνεπνεόμεθα ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἔρωτος τῶν περιπλανήσεων καὶ τῆς πρὸς τοὺς κινδύνους ἀδιαφορίας.

Ἀπελθόντες ἐξ Ἀντικυθήρων, νησίδος μεγάλου ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ θαυμάσια πελασγικὰ ἐρείπιά της, διηυθύνθημεν εἰς Κρήτην, ὑπολογίζοντες ὅπως φθάσωμεν τὴν πρωΐαν εἰς Χανία.

Ἀλλὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶνε ὕπουλος θάλασσα, παρουσιάζουσα πλείστας δόσας ἐκπλήξεις. Ὅταν ἀπείχομεν δέκα μόλις μίλια ἐκ τῶν κρητικῶν ἀκτῶν, ἤρχισε νὰ πνέῃ ἰσχυρότατος νοτιοδυτικὸς ἄνεμος μετὰ τοιαύτης ὁρμῆς, ὥστε καθίστατο τελείως ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ πλησιάσωμεν εἰς τὴν ἀκτήν, ἀφέθημεν δ' οὕτως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνέμου. Ἐγὼ ἤμην ὁ μόνος ἐπὶ τοῦ σκάφους, ὁ ἔχων γνώσεις τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐγὼ ὡς ἐκ τούτου ἐκανόνισα τὴν πορείαν τῆς θαλαμηγοῦ.

Ἡ μόνη διέξοδος ἦτο ὅπως διευθυνθῶμεν εἰς Μῆλον, ἀπέχουσαν τεσσαράκοντα περίπου μίλια τῆς θέσεως,ὅπου εὑρισκόμεθα. Ἐὰν προσηγγίζομεν εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου, θὰ ἤμεθα ἐκεῖ ἐξησφαλισμένοι, ὡς παρέχοντος αὐτοῦ ἀσφαλέστατον καταφύγιον διὰ πάντα καιρόν, ἐὰν ὅμως δὲν κατορθώναμεν τοῦτο, τότε ἢ θὰ διηυθυνόμεθα εἰς κολπίσκον τινὰ τῶν νήσων, ἢ θὰ προσηγγίζομεν εἰς ἀκτήν τινα ὅπως ἐξέλθωμεν εἰς τὴν ξηράν. Ἀφοῦ καθώρισα τὴν πορεία τοῦ σκάφους, ἀφῆκα τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς τὰ παιδία καὶ μετέβην ὅπως κατακλιθῶ.

Τὸ σκάφος ἐπικινδύνως ἐκλυδωνίζετο εἰς τὰ κτυπήματα τῶν κυμάτων. Τὴν νύκτα, ἐγερθεὶς ὅπως παρατηρήσω ποῦ εὑρισκόμεθα, μετ' ἐκπλήξεως εἶδον τοὺς πόδας μου βυθιζομένους εἰς τὰ νερά, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίσῃ νὰ καλύπτωσι τὸ δάπεδον τῆς καμπίνας μου. Ὅλον τὸ πλήρωμα εἰργάζετο διὰ τῶν ἀντλιῶν πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν εἰσρεόντων ὑδάτων, ἀλλὰ τὸ παλαιὸν σκάφος, γηραιότερον κατὰ εἴκοσιν ἔτη ἀφ' ὅτου τὸ πρῶτον τὸ εἶχον ἴδῃ, δὲν ἀντεῖχεν ἤδη εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων. Οὐδεμία ἐλπὶς ὑπῆρχε νὰ καταπέσῃ ταχέως ὁ ἄνεμος, καθόσον εἰς τὰ μέρη αὐτὰ αἱ νοτιοανατολικαὶ θύελλαι διαρκοῦσι τ' ὀλιγώτερον ἓν ἡμερονύκτιον. Εἰς οὐδὲν ἠδυνάμεθα νὰ συντελέσωμεν ἢ ν' ἀφεθῶμεν εἰς τὴν τύχην. Ἔπρεπε νὰ ἐμέναμεν ὑπερευχαριστημένοι, ἐὰν κατωρθώνωμεν ὅπως διακρίνωμεν τὴν πρωΐαν τὴν Μῆλον.

Αἱ προβλέψεις μου ἐπεκυρώθησαν. Τὸ ἀπόγευμα εἰσήλθομεν εἰς τὸν λιμένα ἐν μέσῳ τοιαύτης φουσκοθαλασσιᾶς, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε εἶχον ἴδῃ εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦντα, ἐθραύοντο μετὰ μανίας κατὰ τῶν βράχων τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος. Ὅταν εἰσήλθομεν ὅπως ἀγκυροβολήσωμεν εἰς τὸν μικρὸν λιμένα, ὅλοι οἱ κάτοικοι κατῆλθον εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ μᾶς ἴδωσιν, ἀποροῦντες τί ἠνάγκασε τὸ μικροσκοπικὸν σκάφος νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξείδιον μὲ τοιοῦτον καιρόν.

Γέρων τις ναύκληρος μᾶς εἶπεν,ὅτι ἦτο αὕτη ἡ χειροτέρα θύελλα, ἡ συμβᾶσα εἰς τὴν θάλασσαν ἐκείνην κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς τεσσαρακονταετίας.

Κοπάσαντος τοῦ ἀνέμου, ἀπεπλεύσαμεν πάλιν εἰς Κρήτην, ὅπου εὗρον τὴν νῆσον μεταρρυθμιζομένην καὶ συνταγματικῶς διοικουμένην ὑπὸ Χριστιανὸν διοικητήν, τὸν παλαιόν μου φίλον Φωτιάδην πασσᾶν.

Προσεκλήθημεν εἰς γεῦμα εἰς τὸ Κονάκιον. Μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων ἦτο καὶ ὁ Ἐτὲμ πασσᾶς, θελκτικός, νοήμων καὶ πολιτισμένος Τοῦρκος, ὁ πλέον φιλε-

λεύθερος καὶ προοδευτικὸς Ὀθωμανός, τὸν ὁποῖον εἶχον συναντήση, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης ἐξαιρέσεως τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐπαίξαμεν πρωτότυπον παιγνίδιον, τὸν «θαυμασμόν», εἰς τὸ ὁποῖον τίθενται πρὸς λύσιν ζητήματα περὶ τῶν ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας θαυμάζει τις. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐρωτήσεως : «ποίου εἴδους θάρρος θαυμάζετε ;» ὁ πασσᾶς στρεφόμενος πρὸς ἐμὲ ἀπήντησε: «θαυμάζω τὸ θάρρος τοῦ ταξειδεύοντος εἰς τόσον μικρὸν πλοῖον, μὲ τόσον τρικυμιώδη καιρόν». Ὡμολόγησε δὲ γελῶν, ὅτι τὸ θάρρος του δὲν ἐξικνεῖτο μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου.

Ἀντὶ τοῦ φίλου μου τῶν παλαιῶν ἡμερῶν Δίξων, προξένου τῆς Ἀγγλίας, ἀποθανόντος, εὗρον τὸν Χάμφρεϋ Σάνδουϊθ, εὐγενῆ καὶ πιστὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ ἔθνους του, ἐπὶ πολλὰ κατόπιν ἔτη ἕνα ἐκ τῶν ἐπιστηθιωτέρων φίλων μου, ὅστις, ἂν καὶ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν γράφω δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κατάλογον τῶν ζώντων φίλων, θὰ προσελκύῃ ὅμως πάντοτε τὸν θαυμασμόν μου ὡς εὐγενής, δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος ἀντιπρόσωπος τῆς φυλῆς του καὶ τῆς Κυβερνήσεώς του. Κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη τῶν δοκιμασιῶν τῆς Κρήτης ὁ Σάνδουϊθ ὑπῆρξε πάντοτε ὁ καλὸς καὶ συνετὸς φίλος τῶν νησιωτῶν. Εἶνε ἀνακουφιστικὸν ν' ἀναμιμνήσκηταί τις τοιαύτης ἀντιπροσωπείας τῆς δυνάμεως καὶ ἀξιοπρεπείας τῆς Ἀγγλίας εἰς χώρας, ὅπου οἱ συνάδελφοί του δὲν ἐτίμησαν πάντοτε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ἀνάμνησις δὲ τοῦ Σάνδουϊθ θ' ἀποτελῇ δι' ἐμὲ πάντοτε τὸν μεγαλείτερον πρὸς τὸ ἔθνος του σεβασμόν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ «Αἰῶνος» εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξεν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀνασκαφάς. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἦσαν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μας, μὲ τὰ εἰς τὴν διάθεσίν μου περιωρισμένα μέσα. Ὁ Φωτιάδης ἐν τούτοις ἀπεδείχθη ἀρκετὰ γενναιόδωρος, ὑποσχόμενος συνδρομήν, ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ἐπανέλθω πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἀνασκαφῶν. Τὸν ἑπόμενον χειμῶνα παρεκλήθην ὅπως ἀναλάβω ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου τὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Πεποιθὼς εἰς τὰς γενναιοδώρους ὑποσχέσεις τοῦ πασσᾶ, ἀπεδέχθην τὴν πρότασιν. Ὁ Φωτιάδης ἐπανέλαβε τὰς περὶ συνδρομῆς διαβεβαιώσεις του,ἐπιδεικνύων πρός με τὴν μεγαλειτέραν ἀβρότητα καὶ καλωσύνην, προσκαλῶν με εἰς γεύματα καὶ εἰς συναναστροφὰς καὶ μεταχειριζόμενος ἐν γένει ἐμὲ μετὰ φιλίας ἐκπλησσούσης τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον,διότι ἐθεωρούμην ὡς ὁ κακὸς δαίμων τῆς νήσου. Τῷ ὄντι ἡ παρουσία μου ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς οἰωνὸς ταραχῶν. Ὅταν οἱ Μουσουλμάνοι μ' ἐπανεῖδον ἐπανακάμπτοντα εἰς τὴν νῆσον εἶπον :

— Πρόκειται νὰ ἔχωμεν ἄλλον πόλεμον ;

Ἦτο ἐν τούτοις προφανές, ὅτι τὰ στοιχεῖα τῶν ταραχῶν ἐν τῇ νήσῳ οὐδόλως εἶχον μειωθῇ διὰ τοῦ διορισμοῦ Χριστιανοῦ διοικητοῦ, καὶ τῶν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς γενομένων παραχωρήσεων. Ἐφ' ὅσον ἡ δύναμις τῆς ματαιώσεως πάσης μεταρρυθμίσεως ἢ τῆς παρακωλύσεως τῶν πρὸς τὸν πολιτισμὸν προόδων τῆς νήσου παρέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ μειονοψηφία τῶν Τουρκοκρητῶν ἦτο εἰς θέσιν ὅπως καθιστᾷ

ἀπραγματοποιήτους τὰς πρὸς τὴν πλειονοψηφίαν δοθείσας παραχωρήσεις.

Ὁ Φωτιάδης πασσᾶς, ἐράσμιος καὶ νοήμων ἀνήρ, ἀνεγνώριζεν, ὅτι ὁ κύριος παράγων τῆς διατηρήσεως τῆς θέσεώς ἦτο ἡ εὔνοια τῆς μουσουλμανικῆς ὀλιγαρχίας τῶν Χανίων καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς θελήσεως τῶν Μουσουλμάνων τῆς νήσου καὶ ἀκόμη διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἴσης δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο θρησκευμάτων. Ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάζετο νὰ ἱκανοποιῇ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν διὰ παραχωρήσεων ἥττονος σημασίας, τέλος δὲ ὑπεχρεώθη νὰ ἐμπνεύσῃ ἔριδας καὶ ζηλοτυπίας μεταξὺ τῶν χωρίων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς νήσου, ὅπως παρακωλύῃ οὕτω τὸν κατ' αὐτοῦ συνασπισμόν των.

Ἐνόμισεν ἐπωφελὲς ὅπως χρησιμοποιήσῃ ἐμὲ ὡς διάμεσον τῶν ἐνεργειῶν του. Ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐξήγειρε τὰς ζηλοτυπίας μεταξὺ τῶν χωρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ξένων διενεργουμένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ παρώτρυνε τὴν κλίκαν τῶν ὑποδεεστέρων μηχανορράφων του ν' ἀντιδράσωσι κατὰ πάσης ἐπιχειρήσεώς μου, καίτοι οἱ Χριστιανοὶ γενικῶς ἐνόουν τὸ ἐξερευνητικὸν ἔργον μου, τέλος συγκατετέθη εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν Τούρκων κατοίκων, ὅπως μοὶ ἀρθῇ ἡ ἄδεια τῶν περαιτέρω ἀνασκαφῶν. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς μοὶ εἶχεν ὑποσχεθῇ πᾶσαν συνδρομὴν καὶ μὲ παρώτρυνε νὰ μεταβῶ ὅπου ἤθελον πρὸς ἐκλογὴν τοῦ μέρους τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου ἔγραψεν εἰς τὴν Πύλην, συνιστῶν τὴν ἄρνησιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ σχετικοῦ φιρμανίου, τὸ ὁποῖον εἶχε ζητηθῇ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Σχολῆς διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀμερικανοῦ πρέσβεως.

Ἀφιχθέντος τοῦ κ. Χάϊνς, συνεργάτου μου εἰς τὸ ἔργον τῶν ἀνασκαφῶν, ἀποσταλέντος ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ἀπήλθομεν ὁμοῦ εἰς Ἡράκλειον πρὸς ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου τοποθεσίας. Ἀπεφασίσαμεν ν' ἀνασκάψωμεν τὰ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Κνωσσοῦ ἐρείπια ἐν μέρει ἀνεσκαμμένα ἤδη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀρχαιοκαπήλων. Τὰ ἐρείπια εἶχον περίεργον λαβυρινθῶδες σχῆμα, ἐπὶ τῶν λίθων δέ, τοὺς ὁποίους εὗρον καὶ περιέγραψα, ἀπεκαλύφθησαν οἱ πρῶτοι γραφικοὶ χαρακτῆρες τῆς προμυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἡ φύσις τῶν ὁποίων ἔκτοτε ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου κ. Ἔβανς.

Προέβην εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ Τούρκου ἰδιοκτήτου τοῦ γηπέδου καὶ ἤμην ἕτοιμος ὅπως ἀρχίσω τὰς ἀνασκαφάς, εὐθὺς ὡς ἐξεδίδετο τὸ φιρμάνιον. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωτιάδου, διαβεβαιοῦντος με ἀνεπιφυλάκτως, ὅτι πεποιθότως ἠδυνάμην ν' ἀναμένω τὴν ἀποστολὴν τοῦ φιρμανίου, ἔλαβον ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ μας, ὅτι τῇ συστάσει τοῦ Φωτιάδου πασσᾶ ἡ Πύλη ἠρνήθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ φιρμανίου.

Πλὴν τῶν ἐρειπίων τῆς Κνωσσοῦ εἶχον ἐκλέξῃ πρὸς ἐξερεύνησιν τὸ σπήλαιον, τὸ γνωστὸν ὡς ὁ τάφος τοῦ Διὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Δίκτης, ὄρους οὐχὶ μακρὰν τῆς Κνωσσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξερευνώμενον ἡμέραν τινά, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι θὰ δια-

φωτίση μεγάλως τὴν ἀρχαιολογίαν περὶ τῆς κρητικῆς μυθολογίας (1). Ἡ σπουδαιότης τοῦ μέρους αὐτοῦ πρὸς προϊστορικὰς ἐρεύνας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τοῦ πεδίου τῶν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ δικαιολογήση τὴν ἐκλογήν μου. Αἱ μετέπειτα γενόμεναι καὶ τόσον σπουδαῖαι ἀποδειχθεῖσαι ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ Χάλβερ ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἴδης σπηλαίου, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπεκρύβη καὶ ἐγαλουχήθη ὁ Ζεύς, ἐπιβεβαιώνουσι τὴν πεποίθησίν μου περὶ τῆς ἀξίας τῶν τεκμηρίων, τῶν καλυπτομένων ὑπὸ τὴν γῆν τοῦ ὄρους Δίκτης.

Παρακωλυθεὶς οὕτως, ὅπως πραγματοποιήσω τὸ περὶ ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν σχέδιόν μου, περιωρίσθην εἰς τὸ νὰ διενεργήσω εἰδικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς νήσου, μέχρις οὗ διὰ νεωτέρας ἀποπείρας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὑπερπηδῶντο τὰ τεχνητὰ κωλύματα καὶ συγκατετίθετο ἡ Πύλη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ σχετικοῦ φιρμανίου. Εἶχον ἐπιχειρήση ἐκδρομὴν εἰς Γόρτυνα, ὅτε ἐξερράγησαν ταραχαί, προκληθεῖσαι ἐκ τοῦ φόνου δύο Μουσουλμάνων εἰς ἐκδίκησιν τῶν ἐν Χανίοις φόνων τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ Τουρκοκρῆτες διέκειντο ὀλιγώτερον ἐχθρικῶς πρὸς ἐμέ, ἢ οἱ σημαίνοντες Χριστιανοὶ Κρῆτες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐφαίνετο, ὅτι τὸ κυριαρχοῦν πάθος τῆς ζωῆς ἦσαν αἱ μηχανορραφίαι.

Περὶ τῆς τιμιότητος τοῦ Μουσουλμάνου ἔλαβον πεῖραν μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἔσχον μ' ἕνα ἔμπορον κεντημάτων τῶν Χανίων, μὲ τὸν ὁποῖον συνείθιζα νὰ συναλλάσσωμαι. Ὁ Ἀράπης Μεχμέτ, ὡς ἐκαλεῖτο, ἀντὶ Μεχμὲτ ὁ Ἄραψ, ἦτο ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἐνοοῦσε κατ' οὐδένα λόγον νὰ τὰ χαλᾷ μὲ τοὺς συμπολίτας του ἕνεκα θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Ἦτο λίαν φιλελεύθερος καὶ εἰλικρινής. Κατά τινα τῶν τελευταίων ἐπισκέψεών μου εἰς τὸ κατάστημά του, ἐζήτησα ν' ἀγοράσω δύο περικέντητα καλύμματα προσκεφαλαίων, ἀλλ' ἡ τιμή των ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐγκατέλιπον τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκάθισα νὰ πίω τὸν καφέ, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ μοὶ προσφέρῃ. Ἐνῷ ἐπίναμεν τὸν καφὲ καὶ συνεζητοῦμεν περὶ διαφόρων ἄλλων ζητημάτων, τὸν ἠρώτησα:

— Ἀράπη, γιατί εἶσαι τόσον ἀκριβός;

— Ὦ, μοὶ ἀπήντησε, εἶσαι πλούσιος καὶ δύνασαι νὰ δώσῃς ὅσα ζητῶ.

— Πῶς καταλαμβάνεις, ὅτι εἶμαι πλούσιος;

— Ταξειδεύεις καὶ βλέπεις καὶ ἀπολαμβάνεις τὸν κόσμον.

— Ἔχεις λάθος, δὲν εἶμαι πλούσιος Ταξειδεύω δι' ἐργασίαν, ὄχι διὰ διασκέ-

(1) Ἡ πρόρρησις αὕτη τοῦ Στίλλμανν ἐπηλήθευσε κατὰ γράμμα. Αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐπὶ τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Δίκτης ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ κ. Ἔβανς διεφώτισαν πράγματι μεγάλως τὴν ἱστορίαν περὶ τῆς προϊστορικῆς περιόδου τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ.

δασιν, διὰ νὰ κερδήσω τὸν ἄρτον μου. Εἶμαι γραφεὺς καὶ πληρώνομαι δι' ὅ τι γράφω καὶ ζῶ μόνον μ' ἐκεῖνα ποῦ κερδαίνω. Δὲν ἔχω ἄλλην περιουσίαν.

—Ἀλήθεια; παρετήρησεν, ἀτενίζων με προσεκτικῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

—Ἀληθέστατα. Τίποτε δὲν ἔχω παρὰ μόνον ὅ τι κερδαίνω. Ἔτσι βγάζω τὸ ψωμὶ τῆς οἰκογενείας μου. Ἐὰν δὲν γράψω, δὲν ἔχω ψωμί.

Τὰ καλύμματα τῶν προσκεφαλαίων ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀποσταλῇ εἰς τὴν οἰκίαν του, καθόσον ἐκεῖ ἐφύλαττε τὰ πολυτιμότερα ἀντικείμενα τοῦ ἐμπορίου του. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν ἀνωτέρω συνδιάλεξιν, διέταξε τὸ παιδὶ τοῦ καταστήματος νὰ τὰ φέρῃ, ὅταν δὲ τὰ ἔλαβε, μοὶ τὰ ἔρριψε λέγων:

— Πάρ'τα καὶ δός μου ὅ τι θέλῃς.

Πάντοτε ἀντελήφθην,ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι ἔμποροι, ἦσαν ἀξιοπιστότεροι εἰς τὰς μετ' ἐμοῦ συναλλαγάς των ἢ οἱ Χριστιανοί. Ἂν καὶ πάντοτε προηγεῖτο παζάρευμα καὶ περικοπὴ τῶν ἀρχικῶς ζητουμένων τιμῶν, οὐδέποτε ὅμως ἀπεπειρῶντο νὰ μὲ ἀπατήσωσιν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἐμπορευμάτων. Ἀπεναντίας πολλάκις μοὶ συνίστων καλλιτεχνικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα ἀξίας, πωλούμενα εὐθηνά, ὅταν δὲ μ' ἐγνώρισαν καλεἰτερον, παρεῖχον εἰς ἐμὲ τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὴν ἐλαχίστην τιμήν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε μὲ τοὺς Ἕλληνας καταστηματάρχας.

Ὅταν, μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς μου ἐπανῆλθον εἰς Χανία, ὁ Χριστιανὸς γραμματεὺς τοῦ πασσᾶ μ' ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἡ ἀναφυεῖσα δυσχέρεια προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶχον προτείνῃ, ὅπως προσφέρω εἰς τὸν πασσᾶν τὰ νομίσματα,τὰ ὁποῖα θὰ εὕρισκον εἰς τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ὅτι ἂν ἤθελον ὑποσχεθῇ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐκδοθῇ τὸ φιρμάνιον. Ἐπειδὴ δὲν ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ὅπως παραχωρήσω ὅ,τι μοὶ ἐζητεῖτο, καθόσον εἶχον συμφωνήσῃ, ὅπως τὰ ἡμίση τῶν εὑρημάτων ἀνήκωσι εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ γηπέδου, τὰ δ' ἕτερα ἡμίση εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς νήσου, κ' ἐπειδὴ εἶχον πάλιν ἀρχίσῃ αἱ ταραχαί, ἐπεχείρησα βραχεῖαν ἐκδρομὴν εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἐπισκεφθῇ, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ πράξω ἄλλο τι. Ἐκ τῆς ἐκδρομῆς αὐτῆς ἡ διάβασις διὰ μέσου τῆς πεδιάδος τῶν Ἐννεαχωρίων θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν μνήμην μου, ὡς ἓν ἐκ τῶν γοητευτικωτέρων ποιμενικῶν τοπίων, τὰ ὁποῖα εἶδόν ποτε καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἑλληνικῆς ποιμενικῆς ποιήσεως.

Οἱ τρεῖς-τέσσαρες μῆνες τοῦ κρητικοῦ θέρους εἶνε ξηροὶ καὶ ἐπομένως σπάνιον νὰ συναντήσῃ τις εἰς πεδιάδα πλουσίαν βλάστησιν, ἀναζωογονουμένην ὑπὸ πολυαρίθμων ρυάκων, ὡς εἰς τὴν ἀνωτέρω πεδιάδα. Εἶδον πλεῖστα φυτὰ ἐν ἀνθήσει, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἓν τελειότατον λευκὸν ἀγριοτριαντάφυλλον, ὅμοιον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις μὲ τὸ ἀγγλικὸν ἀγριοτριαντάφυλλον. Ἡ σκηνὴ εἶχε τὴν θελκτικὴν ἐκείνην ἄποψιν,τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ εὕρῃ μόνον, ὅπου ἡ ἀθάνατος γονιμότης, ἄνευ καταστρεπτικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πελέκεως, ἀφῆκεν εἰς τὴν φύσιν ἀμείωτα τὰ δῶρα τῶν κυριω-

τέρων καλλονῶν της. Ἦτο πραγματικῶς κλασικὸν τοπίον. Οὐδεμία περιγραφὴ δύναται νὰ παράσχῃ ἰδέαν τινὰ τῶν θελγήτρων του, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν γενικὴν ξηρότητα τῶν κρητικῶν τοπίων.

Εἰς τὰ χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων διηρχόμεθα, οἱ κάτοικοι μᾶς ὑπεδέχοντο φιλοφρόνως, ἐκδηλοῦντες εἰλικρινῆ καὶ ἀνεπιτήδευτα αἰσθήματα φιλοξενίας, προερχόμενα ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ξένος θεωρεῖται ὡς ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν θεῶν. Κ' ἐπειδὴ τόσον σπανίως οἱ ὑπὸ τῶν θεῶν ἀποστελλόμενοι ξένοι διέρχονται ἐκ τῶν μερῶν αὐτῶν, ὁ περιηγητὴς τυγχάνει ἀφαντάστου πραγματικῶς ὑποδοχῆς καὶ φιλοξενίας. Ἐν μέρει μὲν ἡ δεξίωσίς μου ὠφείλετο ἀναμφιβόλως εἰς τὴν φήμην μου, ὡς φίλου τῶν Χριστιανῶν τῆς νήσου. Ἀντελήφθην ὅμως, ὅτι εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ξένων στοιχείων ὑπῆρξαν λίαν περιωρισμέναι καὶ οἱ κάτοικοι συντηρητικοί, ἰσχύουσι μέχρι τῆς σήμερον τ' ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ ἡ ἀρχαία φιλοξενία καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἂν καὶ εἰς μᾶλλον περιωρισμένον βαθμόν, ἐνῷ εἰς τὴν Στερεὰν οὐδὲν ἴχνος τοιαύτης φιλοξενίας εὗρον.

Οἱ Κρῆτες εἶνε ἴσως τὰ ἁγνότερα λείψανα τῆς ἀρχαίας φυλῆς, τῆς προελθούσης ἐκ τῆς ἀναμίξεως Πελασγῶν, Δωριέων, Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων καὶ οἱ καλλίτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀρχαίου πνεύματος. Ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου διάβασίν μας, ὅπου τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον παραμένει ἔτι ἀμιγές, νὰ μὴ παρατηρήσωμεν λείψανα τῶν ἀρχαιοτάτων δεισιδαιμονιῶν.

Εἰς τοποθεσίαν τινὰ ὁ ὁδηγός μοι ἔδειξε σπήλαιόν τι, ὅπου ὁ Γιάννης ὁ βοσκός, συναθροίσας μεσημβρίαν τινὰ τὰ πρόβατά του, εἶδεν ἐξερχόμενον ἐκ τῆς θαλάσσης ὅμιλον Νηρηΐδων, αἵτινες, πλησιάσασαι αὐτόν, τὸν παρεκάλεσαν νὰ παίξῃ τὸν αὐλόν του, ὅπως χορεύσωσι. Ὁ Γιάννης ὑπήκουσεν ἀλλ' ἐτρώθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς μίαν ἐκ τῶν θαλασσίων καλλονῶν καὶ ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν μιᾶς μαγίσσης, τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὅπως κατακτήσῃ τὸ ἴνδαλμα τῶν ὀνείρων του.

Ἡ μάγισσα τῷ εἶπε νὰ τὴν συλλάβῃ καὶ νὰ τὴν ἀπαγάγῃ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ χοροῦ, χωρὶς οὐδόλως νὰ φοβηθῇ. Ὑπήκουσεν εἰς τὴν συμβουλήν, καίτοι δὲ ἡ νύμφη τῆς θαλάσσης πολλάκις μετεμορφώθη, ἐν τούτοις αὐτός, κρατῶν καὶ μὴ ἐγκαταλείπων αὐτήν, τὴν ἠνάγκασε νὰ ὑποκύψῃ καὶ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἂν καὶ παρῆλθε χρόνος πολὺς καὶ ἐγεννήθη τέκνον, ἡ νύμφη οὐδέποτε ὡμίλει. Ὁ Γιάννης, μεταβὰς πάλιν εἰς τὴν μάγισσαν, ἔλαβε τὴν συμβουλήν, ὅπως λάβῃ ἐπὶ τῶν χειρῶν του τὸ παιδίον καὶ νὰ προσποιηθῇ, ὅτι θὰ τὸ ἔρριπτεν ἐντὸς τῆς πυρᾶς, οὕτω δὲ θὰ ἠνάγκαζε τὴν σύζυγόν του νὰ ὁμιλήσῃ. Ὑπήκουσεν ὁ Γιάννης, ἀλλ' ἡ σύζυγός του οὐδὲ λέξιν ἐξέβαλεν. Ὁ Γιάννης ἄφησε πραγματικῶς τὸ παιδίον νὰ πέσῃ ἐντὸς τῆς πυρᾶς καὶ νὰ καῇ, ἐνῷ ἡ νύμφη ἐτράπη πρὸς τὴν θάλασσαν, οὐδέποτε ἐπανελθοῦσα.

Διήλθομεν ἐκ Μπουρνιῶν, περιφήμων διὰ τὰς πορτοκαλέας των καὶ διὰ τὴν φοβερὰν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1827. Αἱ σφαγαὶ τοῦ ἔτους ἐκείνου, διαπραχθεῖσαι πρὸς τιμωρίαν τῶν

Χριστιανῶν,προτιθεμένων νὰ ἀποστείλωσιν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον, θὰ παραμείνωσι μία ἐκ τῶν φρικωδεστέρων ἐκδηλώσεων τῆς τουρκικῆς τυραννίας.

Οἱ Κρῆτες, εἰρηνικῶς καὶ ἄοπλοι συνελθόντες, ὅπως ἀποφασίσωσι περὶ τῆς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον ἀναφορᾶς, συνελήφθησαν, πάντες δὲ οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοί των ἐκρεμάσθησαν ὑπὸ πορτοκαλέας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπίσης καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς περιόδου ἐκείνης, δὲν ἐφαίνετο ὀλιγώτερον σκληρὰ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ, τῶν τολμώντων νὰ διαμαρτυρηθῶσιν. Ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης εἶνε ἡ φρικαλεωτέρα ἱστορία ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐπαναστάσεις, καταπιέσεις, σφαγαὶ συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, οἱ ἀνερχόμενοι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας εἰς 1,000,0 0, νὰ μειωθῶσι μέχρι τοῦ ἔτους 1830 εἰς 100,000 περίπου.Τὸ ἔτος 1865 ὁ πληθυσμὸς Χριστιανῶν τε καὶ Μουσουλμάνων, ἀνήρχετο εἰς 375,000.

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οἱ Κρῆτες ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ πλέον ἀνυπότακτοι τῶν ὑπηκόων.Καίτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπισκέψεώς μου, εἶχον ἐπιτύχῃ τὰς θεμελειώδεις παραχωρήσεις, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἶχον πολεμήσῃ, καὶ ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας των μετὰ διοικητοῦ ὁμοθρήσκου τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πλειονοψηφούσης θρησκείας, ἐν τούτοις εὗρον αὐτοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν μου τοῦ ἔτους 886, κατατρυχομένους ὑπὸ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, τῶν Χριστιανῶν πολεμούντων ἀμειλίκτως τοὺς Χριστιανούς.

Ὁ Φωτιάδης πασσᾶς μὲ διεβεβαίωσεν, ὅτι ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, οἱ Χριστιανοὶ εἶχον φονεύσῃ 600 ὁμοθρήσκους των καὶ εἶχον καταστρέψῃ 2 ,000 ἐλαιόδενδρα. Τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ πασσᾶς εὑρίσκων δυσχερῆ τὴν χαλιναγώγησιν τῶν νησιωτῶν μ' ὅλας τὰς γενομένας πρὸς αὐτοὺς παραχωρήσεις, ἠναγκάσθη, χάριν τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ἡσυχίας του, νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀνυποταξίαν τῶν Κρητῶν εἰς φυλετικὰς διαμάχας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων αὐτὸς παρέμενεν ἥσυχος εἰς τὸ πασσαλίκιόν του.

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ ἐπιβολὴ τῆς Κυβερνήσεως ἀποτελεῖ ὡραίαν τέχνην, ἂν ὄχι καὶ φιλάνθρωπον.

(Ἀκολουθεῖ)

Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΗΜΕΤΕΡΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κου ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

Ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον

Δευτέρα διάλεξις ἐν Πάτραις

Ἐν Πάτραις, τῇ ... Ἰανουαρίου 1906.

Ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐντεῦθεν ἀνταποκρίσει σᾶς ἔγραψα περίληψιν τῆς πρώτης διαλέξεως τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας ἀνασυντάξεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεριγράπτου ἐκείνου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῶν ἱερῶν συγκινήσεων, ἃς προεκάλεσεν ὁ ἀκατάβλητος οὗτος ἐθνεγέρτης, ἀνεχώρησε τὴν ἐπαύριον διὰ τὴν Ἠλείαν, προπεμπόμενος μέχρι τοῦ σταθμοῦ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ τῶν πολυαρίθμων θαυμαστῶν καὶ θιασωτῶν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ.

Καθ' ἃς εἴχομεν εἰς τὰς ἐδῶ ἐφημερίδας τηλεγραφικὰς πληροφορίας, ὁ κ. πρόεδρος ἐγένετο μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ δεκτὸς τόσον ἐν Πύργῳ, ὅσον καὶ ἐν Ἀμαλιάδι, ἔνθα ὡμίλησε πρὸ συγκεντρώσεως ἀπείρου πλήθους περὶ τῶν ἐπαπειλούντων τὸν Ἑλληνισμὸν σύμπαντα μεγάλων κινδύνων καὶ τῆς ἕνεκα τούτου ἀνάγκης τῆς παρασκευῆς στρατοῦ ἀξιομάχου πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

Ἀλλ' ὁ πατραϊκὸς λαὸς ἔσχε τὸ εὐτύχημα ν' ἀκούσῃ καὶ ἐκ δευτέρου τὸν ἐθνικὸν ἀγορητήν.

Ὁ κ. Καζάζης, κατόπιν προσκλήσεως, γενομένης ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Συλλόγου τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, ἐπανερχόμενος ἐξ Ἠλείας, ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Σχολῆς τοῦ Συλλόγου τῶν Καλαβρυτινῶν δευτέραν ἐθνικὴν διάλεξιν.

Ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν συγκέντρωσις ἀκροατηρίου ἐκλεκτοῦ ἀσφυκτικῶς συνωστιζομένου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ραγδαίων χειροκροτημάτων καταλαμβάνει τὸ βῆμα ὁ ἐμπνευσμένος ἐθνικὸς κῆρυξ.

Ὡς θέμα τῆς διαλέξεως αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς πανσλαυϊστικῆς Ἰδέας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ. Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μᾶς ἐκράτει ἐν προσοχῇ ἀδιαπτώτῳ, παρακολουθοῦντας τὸ νῆμα τῶν σλαυϊκῶν ἐνεργειῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β'. μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

—« Ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτική,ὑφ' οἵαν νῦν παρίσταται ἔκφανσιν, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ ῥήτωρ, διεμορφώθη κυρίως κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ λήξαντος ΙΘ' αἰῶνος. Οὐχ ἧττον ὅμως τὰς τάσεις τῆς ἐπὶ τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς ἐπικρατήσεως τῆς σλαυϊκῆς ὁμοφυλίας δύναταί τις νὰ διίδῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ θεμελιωτοῦ τοῦ ῥωσσικοῦ μεγαλείου, οὗτινος γνωστὴ εἶνε ἡ πολυθρύλητος εἰς τὰς ἡμετέρας παραδόσεις διαθήκη τοῦ Μεγάλου Πέτρου,

« Ἡ ἰδιοτέλεια καὶ ἡ καταχτητικὴ βουλιμία τῆς ὁμοδόξου Αὐτοκρατορίας διαφαίνεται ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ παλιμβούλῳ καὶ ἀσπλάγχνῳ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν πολιτικῇ Αἰκατερίνης τῆς Β'.

Εἶνε πλέον ἢ γνωστὴ ἡ θλιβερὰ τραγῳδία τοῦ 1769, ἣν ἐπεζήτησεν ὡς πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον νὰ παίξῃ εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ μεγαλεπίβουλος ἐκείνη Σεμίραμις τοῦ Βορρᾶ.

Ἀφοῦ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐξερράγη ἐν Πελοποννήσῳ ἡ ἐπανάστασις, τῇ ὑποκινήσει πρακτόρων τῆς Ρωσσίας, ὁ περίφημος ρωσσικὸς στόλος, ὁ ὑπὸ τὸν Ὀρλώφ, ὅστις ἔμελλε δῆθεν νὰ κληροδοτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας, ἐθεάθη συγκείμενος ἀπὸ τὰ τρία ἐλεεινὰ σαπιοκάραβα, ὧν ἡ καθόλου δρᾶσις κατέδειξε τὸ ποιὸν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐκείνων, οἵτινες τὴν ἐπαύριον ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ὀργιάσωσιν ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ δυσμοίρου ἔθνους. Ἡ πολυμήχανος Αἰκατερίνη μόλις ἐξησφάλισε διὰ συνθηκῶν ἱκανὰ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν της πλεονεκτήματα καὶ ἐπεξέτεινε δι' ὁροθετικῶν μεταρρυθμίσεων τὰς ἐπὶ τῆς Ταυρικῆς κτήσεις αὐτῆς, ἐλησμόνησε τοὺς Ἕλληνάς της. Ἐγκαταλειφθέντας τοσοῦτον ἀσπλάγχνως τοὺς ἀτυχεῖς ὑποδούλους, οἱ εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβαλόντες Τουρκαλβανοὶ διεπέρων αὐτοὺς ἐν στόματι μαχαίρας καὶ τὰ ἐρείπια τῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀγρίας ἐκείνης καταστροφῆς δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τυγχάνουσι καπνίζοντα μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ αἰσχρὰ ἐγκατάλειψις τῆς αὐτοκρατείρας ἐκείνης εἶνε χαρακτηριστικὴ τῶν αἰσθημάτων,ἅτινα ἔκτοτε ἐπέδειξεν ὁ Σλαυϊσμὸς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν».—

Μετὰ τὴν διεκτραγῴδησιν τοῦ ὀδυνηροῦ τούτου διὰ τὸ δουλεῦον ἔθνος γεγονότος, εἰσέρχεται ὁ ῥήτωρ εἰς τὸ μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν παλιγγενεσίαν δεύτερον στάδιον τῶν σλαυϊκῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν κατεδηλώθησαν εὐκρινέστερον.

—«Αἱ ἐρεσχελίαι ἐκεῖναι τοῦ Γερμανοῦ Φαλλμεράϋερ,διατυπώσαντος τῷ 1834 τὴν τερατώδη θεωρίαν περὶ τῆς καθολικῆς ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐξαλείψεως τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, εἰς οὐδὲν ἄλλο ὀφείλονται ἢ εἰς τὴν σκόπιμον καὶ προβεβουλευμένην ἐπενέργειαν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἐπιδιώξαντος διὰ τῆς γραφίδος τοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ νὰ δηλητηριάσῃ τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, ὅτε ἀκριβῶς τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα καὶ αἱ ἑκατόμβαι τῶν τουρκομάχων συνεκλόνιζον τὰ φιλελεύθερα ἔθνη καὶ ἀπετέλουν τὸ ἀντικείμενον ἐποποιΐας τῶν βάρδων τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης. Ἀλλὰ τὴν συστηματικωτέραν ἐνέργειαν διεξήγαγεν ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1840, ὁπότε ἀπησχολήθη ἰσχυρῶς μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀντὶ πάσης θυσίας ἀφυπνίσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Νοτιοσλαύων καὶ τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῶν πρὸς κλονισμὸν τῶν δυνάμεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἄρα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Καὶ ἀληθὲς μέν, ὅτι Παΐσιός τις, Βούλγαρος μοναχὸς τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἀπεπειρᾶτο κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα νὰ καταστῇ ὁ νεώτερος τῶν Σλαύων Νέστωρ καὶ οἱονεὶ ἀντιγράφων τὰ τοῦ παρελθόντος τῶν Βουλγάρων, ὠνειρεύθη διὰ συγγραφῆς νὰ

καταστῇ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης βουλγαρικῆς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σταυροφορίας, οὐχ ἧττον ἀπὸ τοῦ 1840 ἀναφαίνονται εὐκρινέστερον τὰ «σημεῖα τῶν καιρῶν».

«Τότε δύο Γάλλοι συγγραφεῖς,ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ νέου πανσλαυϊστικοῦ εὐαγγελίου, περιελθόντες τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, καὶ ὑπὸ τῆς σλαυϊκῆς πονηρίας ἐξαπατηθέντες, ἀπεφαίνοντο, ὅτι ὁ Σλαυϊσμὸς εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα φυλὴ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θρᾴκῃ, ἀνερχομένη εἰς 4 καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις ἐπαρχίαις τοῦ τουρκικοῦ Κράτους !

«Οἱ ἱστοριοδίφαι οὗτοι καλοῦνται Μπλαγκὶ καὶ Κυπριανὸς Ρομπέρτος».

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ἐπὶ σκοπῷ παραπλανήσεως τῆς κοινῆς γνώμης, ἐν τῷ μέσῳ τῆς κορυφωθείσης τοῦ ἀκροατηρίου περιεργείας διὰ τὰς γενομένας ἀποκαλύψεις, ἐκθέτει καὶ τὴν ταὐτόχρονον ἐνέργειαν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις.

Μετὰ τῶν ἀνωτέρω δύο Γάλλων προβάλλει ὁ κ. Καζάζης τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἀπαισίας μνήμης Ρώσσου ἐκείνου ἀρχιμανδρίτου Πορφυρίου τοῦ Οὐσπένσκη, ὅστις, ἐπανερχόμενος τῷ 1845 εἰς Ρωσσίαν μετὰ τριετῆ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν περιοδείαν, ὑπέβαλε τὸ ἀνόσιον ἐκεῖνο ὑπόμνημα, δι' οὗ ὑπεδείκνυε τὰ μέσα τῆς ἁρπαγῆς τῶν τεσσάρων τῆς Ἀνατολῆς Πατριαρχείων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Ἑλλήνων.

—«Τὸ ἀνθελληνικὸν πρόγραμμα τοῦ παραδόξου τούτου λειτουργοῦ τοῦ Θεανθρώπου εἶνε ἀληθὲς μέν, ὅτι δὲν υἱοθέτησεν ἀμέσως ἡ ἐπίσημος πολιτική, οὐχ ἧττον δὲν πρέπει νὰ λανθάνῃ οὐδένα τὸ περίφημον ἐκεῖνο, ὅπερ Νικόλαος ὁ Α', ὁ ὑπολαμβανόμενος φιλέλλην, ἀπήντα τῷ 1855 πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Σέϋμουρ:—«Καὶ ἐν ὅσῳ μοὶ ἀπομένει εἷς καὶ μόνος Κοζᾶκος,δὲν θὰ ἐπιτρέψω »ποτὲ τὴν δημιουργίαν μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐν τῇ Ἀνατολῇ».— Ἐν τῇ ἀποφάνσει ταύτῃ καταδηλοῦται, κύριοι, ἀριδήλως τὸ ἀπόρρητον τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας.

«Μετὰ τὴν παρισινὴν συνθήκην τοῦ 1856, ἥτις ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αἱματηρᾶς τραγῳδίας τοῦ λεγομένου Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἡ ρωσικὴ πολιτική, ἡ ἐπίσημος ἐνεστερνίζετο καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν καλλιεργηθὲν ἤδη πρόγραμμα. Τὸ ρεῦμα ἐξωγκοῦτο ὁσημέραι καὶ τὰ πράγματα μοιραίως κατέληγον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σύρραξιν, τὴν ἀπολήξασαν, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ Σχίσμα τοῦ 1872. Δὲν σᾶς λανθάνει δέ, ὅτι ἅπασαι αἱ ἐργασίαι καθ' ὅλην τὴν ταραχώδη ἐκείνην περίοδον τῆς βουλγαρικῆς πάλης διεξήγοντο ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικῆς πρεσβείας. Ἓν ἦτο τὸ πρόγραμμα: ἡ συντριβὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐδίσταζαν νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν πάντα τὰ θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα.

«Κατὰ πόσον ἦσαν εὐγενῆ τὰ ἐλατήρια τῆς ἐξεγέρσεως ἐκείνης,δείκνυται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐδίστασαν ἀκόμη νὰ προσφέ-

ρωσι πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Πάπα τὴν ὑποταγὴν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἤρκει ὁ Ρωμαῖος Ποντίφηξ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀγῶνά των. Γνωρίζετε δέ, ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαισχύντου ἐκείνης ἐπιτροπείας, ἥτις μετέβη εἰς τὸ Βατικανὸν ἦτο ὁ περίφημος Τσαγγώφ, ὁ μετέπειτα χρηματίσας Πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας, ἡγέτης τοῦ αὐτόθι ρωσσικοῦ κόμματος.»-

Καὶ μετὰ τὴν λεπτομερῆ ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὸ βουλγαρικὸν Σχῖσμα καὶ τὴν ἀνέλιξιν τὴν σαφῆ καὶ ζωηρὰν τῶν γεγονότων ἐκείνων, ἅτινα ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν λίαν διαφέρουσαν ταύτην περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ὁ ἐθνικὸς ἀγορητής, φιλοσοφῶν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα προεκάλεσεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς χωρισμός, ἐχαρακτήρισε τὸ Σχῖσμα ὡς μεγαλοφυΐαν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, ὡς τὸ μεγαλείτερον διπλωματικὸν θρίαμβον τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

—« Ἀλλὰ—ἐξακολουθεῖ ὁ ρήτωρ—τοῦ σχεδίου τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀποτυχόντος διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Σχίσματος, ἐπεζητήθη ὀλίγον βραδύτερον νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα διὰ τοῦ ξίφους, τουτέστι νὰ δημιουργηθῇ μέγα νοτιοσλαυϊκὸν κράτος ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς περιοχῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

«Πρὸς τοῦτο προεκλήθη τῷ 1875 ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἐρζεγοβίνης μεταξὺ Σέρβων καὶ Μαυροβουνίων καὶ ἡ ψευδεπανάστασις τῶν Βουλγάρων, τὸ πρῶτον ἤδη μετὰ τὴν μακραίωνα τουρκικὴν δουλείαν δεικνυόντων σημεῖά τινα ἐθνικῆς ζωῆς. Γνωστόν, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ἐκεῖνο κίνημα ἐπεζήτησεν ἡ Πύλη νὰ καταπνίξῃ ἐν τῷ αἵματι, προκαλέσασα τὰς φοβερὰς σφαγὰς τοῦ Βατὰκ καὶ τοῦ Τατὰρ-Παζαρτζήκ, αἵτινες προεκάλεσαν μὲν τὴν ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, πρωτοστατοῦντος τοῦ μεγάλου φιλανθρώπου καὶ ὀλιγώτερον πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῆς Ἀλβιόνος, τοῦ Γλάδστωνος, ἔδωκαν δ' εὔλογον ἀφορμὴν εἰς τὴν ρωσσικὴν αὐτοκρατορίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

« Ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς αἱματηρᾶς ἐκείνης συρράξεως (1877-18 8) ὑπῆρξεν ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (1878), ἡ δημιουργοῦσα τὴν Μεγάλην Βουλγαρίαν, περιλαμβάνουσαν, ἐκτὸς τῆς κυρίως χώρας τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν βόρειον Θράκην, τὴν ἄλλως Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, πλεῖστον μέρος τῆς νοτίου Θράκης καὶ σχεδὸν πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν.

« Ἡ Συνθήκη, Κύριοι, τοῦ 1878 δεικνύει ἐναργῶς πλέον τὸ ἀπόρρητον τῆς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Πέτρου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διηκούσης πολιτικῆς, πολιτικῆς ἀποβλεπούσης εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἐξάλειψιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Κατὰ τὰς ἀπαισίας ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ ρωσσικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ διπλωμάτης Ἰγνάτιεφ, συνομιλῶν μετὰ Ἕλληνος ἀνωτέρου κληρικοῦ, ἀνεφώνει χαιρεκάκως:—«Ἆ! Ἀπὸ τῆς σήμερον πλέον ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγὼ διὰ τῆς λόγχης ἐχάραξα τὰ ὅρια Βουλγαρίας »μεγάλης, δὲν θὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ ἐὰν ὑπάρχῃ ἢ οὐ τὸ Σχῖσμα». Καὶ προβαίνων ἐν

τῇ διαλέξει διετύπου σαρκαστικῶς:—«Καὶ ἤδη πλέον οἱ Ἕλληνες θέλουσι μεταβῇ »εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κολυμβῶντες!»

«Ἐάν τις ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐχθρικῆς τοῦ Σλαυϊσμοῦ πρὸς ἡμᾶς πολιτικῆς, δὲν ἔχει ἢ νὰ μελετήσῃ τὰ αἴτια, τὰ προκαλέσαντα τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, εἰς τὴν ὁποίαν βεβαίως ὁ πανσλαυϊστὴς Στρατηγὸς δὲν ἐνήργει αὐτοβούλως ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὡς διαγγελεὺς τῶν βουλῶν τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

«Ἀλλὰ μέγας ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν καὶ θαυμαστὰ αὐτοῦ τὰ ἔργα!

«Ἐν τῷ βερολινείῳ Συνεδρίῳ κατεξεσχίζετο καὶ μετεβάλλετο εἰς ράκος τὸ ἀπαίσιον κατασκεύασμα τῆς πανσλαυϊστικῆς Πολιτικῆς.

«Ὁ λόρδος Μπήκονσφηλ καὶ ὁ μαρκήσιος Σαλισβουρῆ ἰδίως, ἐπολέμησαν τὰ παμβουλγαρικὰ σχέδια καὶ ἀνεκήρυττον, ὅτι αἱ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐπιδικαζόμεναι χῶραι, ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, εἶνε ἑλληνικαί, ὅσον εἶνε ἡ Κρήτη καὶ ἡ Πελοπόννησος.

«Καὶ ἀπεσοβεῖτο μὲν τότε ὁ μέγας κίνδυνος, ἀλλ' ἔκτοτε ἡ καταχθόνιος πολιτικὴ δὲν ἔπαυσεν ἐργαζομένη διὰ μεθόδων ἄλλων πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀρξαμένου ἔργου, πρὸς συντριβὴν δηλονότι τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐγκαθιδρύσεως τῶν Νοτιοσλαύων.»

Καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου ἐξακολουθεῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν βαθείᾳ σιγῇ τοῦ ἀκροατηρίου, μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας παρακολουθοῦντος τὰ ἀποκαλυπτόμενα, ἐξακολουθεῖ χαρακτηρίζων δι' ἐπεισοδείων πολλῶν τὴν σλαυϊκὴν ἐπιβουλήν.

Εἰσέρχεται ἤδη εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς διαλέξεως, εἰς ὃ ἔδωκεν εἰκόνα πιστὴν τοῦ νεωτέρου Βουλγάρου κατὰ παντὸς ὅ τι ἑλληνικόν. Ἡ ὕπαρξις καφενείων ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν «Ἀνθελληνισμός», τὸ προσφιλὲς τῶν Βουλγάρων ᾆσμα «ἐσεῖς τὸν Ἕλληνα σφάξατε, τὸν τύραννον σπαράξατε», ἡ ἐν τῷ ἐθνικῷ αὐτῶν παιᾶνι προτροπὴ πρὸς κατάκτησιν τοῦ περιφήμου Τσάριγραδ, τῆς αἰωνίας ταύτης πόλεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ἥτις εἶνε καὶ πόλις, πρὸς ἣν ἀπὸ αἰώνων ἀποβλέπουσιν οἱ Σλαῦοι, ἡ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀνατροφὴ καὶ ἡ ἐν τῷ σχολείῳ μόρφωσις τοῦ νέου βουλγαρόπαιδος μετ' ἀγρίου μίσους πρὸς τὸν Ἕλληνα, ὅλ' αὐτὰ ἦσαν στοιχεῖα διδακτικὰ καὶ ἐκάλλυνον τὴν ἐθνικὴν ἀγόρευσιν τοῦ ρήτορος.

Ἐνταῦθα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς θυμηδίας τῶν ἀκροατῶν ἐνθυμίζει καὶ τὰ περίφημα «Ἄσματα τῆς Ροδόπης», ἅτινα ἀνεκάλυψεν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος Μπέρκοβιτς καὶ δι' ὧν ᾀσμάτων ἀπεδείκνυεν, ὅτι ὁ ἀοιδὸς τῶν πρώτων θρύλων, ὁ Ὀρφὲν καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ὀρφένισα, τουτέστιν ὁ Ὀρφεὺς καὶ ἡ γυνή του Εὐριδίκη, κατήγοντο ἁπλούστατα ἐκ Βουλγάρων!

Καὶ ἡ θυμηδία ἐξερρηγνύετο εἰς ἀνακουφιστικὸν γέλωτα, ὅταν παρήλλασσον αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῶν συνθετικωτέρων ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, βεβαπτισμέναι ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ Βουλγα-

ρισμοῦ μὲ ἀναδόχους συγγραφεῖς τῆς περιωπῆς τοῦ πλαστογράφου συλλογέως τῶν πολυθρυλήτων «Ἀσμάτων τῆς Ροδόπης».

Ἀκολούθως ἀναδραμὼν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ χαρακτηρίσας τὴν φιννοταταρικὴν προέλευσιν τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀγρίου Κρούμμου, ἔκαμε διασάφησιν τοῦ ὑπὸ τῶν λεγομένων σλαυοφώνων λαλουμένου γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται, ὅτι οἱ διεκδικούμενοι πληθυσμοὶ οὗτοι τῆς Μακεδονίας ἀνήκουσιν οὐ μόνον ἐθνολογικῶς, ἀλλὰ καὶ γλωσσικῶς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Διὰ τῆς ἐκδόσεως δὲ τῆς «Μακεδονίας», δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τῆς Ἐξαρχίας, συντασσομένου ἑλληνοσερβιστὶ πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν σλαυοφώνων τούτων εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν, ἀπεδείχθη—λέγει—ἀριδήλως, ὅτι τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κατοίκων τούτων δὲν εἶνε καταληπτὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους. «Ἕνεκα δὲ τῶν ἱστορικῶν τοῦ παρελθόντος γεγονότων δὲν εἶνε παράδοξον διατί οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν οὗτοι ἔχουσι προσοικειωθῇ τὸ γλωσσικὸν αὐτὸ ἰδίωμα, ὅπως εἶνε εὐεξήγητον διατί ἔχομεν Ἕλληνας βλαχοφώνους καὶ ἀλβανοφώνους, ἀκόμη δὲ καὶ ἀρμενοφώνους καὶ τουρκοφώνους καὶ ἀραβοφώνους, κατεσπαρμένους ἀνὰ τὰς εὐρείας χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας».

Καὶ ἀφοῦ ἐχαρακτήρησε τὸν ἐν Μακεδονίᾳ μέγαν κίνδυνον, ὃν διατρέχει ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἔδειξεν οὕτως, ὡς ἐν εἰκόνι, διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν σλαυϊκὴν πολιτικὴν καὶ τὸν σκοπόν, πρὸς ὃν αὕτη ἀποβλέπει, ἐζήτησε καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ του ταύτῃ διαλέξει τὴν καθολικὴν τοῦ Πανελληνίου συνδρομὴν καὶ ἀντίληψιν πρὸς ἀποσόβησιν τῶν φοβερῶν κινδύνων διὰ τῆς ὁμοθύμου ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς ταχίστης στρατιωτικῆς ἀνασυστάσεως τοῦ ἐλευθέρου Κράτους.

—«Ἡ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν συντριβὴ τοῦ κολοσσοῦ ὑπὸ τῶν γιγάντων τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἡλίου διδακτικὴ καθ' ἑαυτὴν εἰς τοὺς ὑπολαμβάνοντας ὡς ἀρετὴν τὴν κατάκτησιν, τὴν ἑδραζομένην ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀδικίας, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶνε οἱονεὶ νέα προθεσμία, ἣν ἐχάρισεν ἡμῖν ἡ Θεία Πρόνοια πρὸς σωφρονισμόν, πρὸς παρασκευήν, πρὸς ἀνασύνταξιν, πρὸς ἐγρήγορσιν!

Καὶ καταστρέφων τὸν πλήρη ζωῆς καὶ νεύρων ἐνθουσιώδη λόγον του, βροντοφωνεῖ ὑπὲρ δημιουργίας ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ ζητωκραυγάζων ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου, κατέρχεται τὸ βῆμα ἐν τῷ μέσῳ τῶν παρατεταμένων χειροκροτημάτων καὶ τῶν δαιμονιωδῶν ἐπευφημιῶν τοῦ φρενητιῶντος ἀκροατηρίου.

Δ. Π. Καλλίμαχος

ΕΘΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Κου ΝΕΟΚΛ. ΚΑΖΑΖΗ

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

Τῇ 22ᾳ Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 1η μ. μ. ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Δραγατσείου ἐκπαιδευτικοῦ ἱδρύματος, ἐνώπιον τῶν γονέων, τῶν κηδεμόνων, τῶν μαθητῶν τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων τοῦ ἱδρύματος, καὶ πλείστων ἄλλων κεκλημένων καὶ μαθητῶν ἄλλων σχολείων, ὡμίλησεν ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζης, καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἀπετείνετο πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἱδρύματος, πρὸς οὓς ἀνέπτυξε τὸ θέμα αὐτοῦ «*τί ἀναμένει ἡ μήτηρ Ἑλλὰς παρὰ τῶν τέκνων αὐτῆς*», καταδείξας οἵας ὑποχρεώσεις ἔχουσιν οἱ νέοι σήμερον, νουθετήσας, συμβουλεύσας, διδάξας καὶ τὴν νεότητα καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους καὶ ὑπομνήσας τὰς ὑποχρεώσεις μας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, πρὸς τοὺς δούλους ἀδελφούς. Πάντες οἱ παριστάντες, ἐν οἷς καὶ τὸ προεδρεῖον τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν ἐνθουσιασμῷ ηὐχαρίστησαν τὸν διδάσκαλον, ἀπερχόμενοι μετὰ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ πλήρεις ἐλπίδων διὰ τὴν οὕτως ἐκτρεφομένην μέλλουσαν γενεὰν καὶ παρακαλοῦντες συχνότερον νὰ ἔχωσι τὰ ἐθνικὰ ταῦτα διδάγματα.

Οἱ μαθηταὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῆς διαλέξεως ἔψαλαν ἐθνικὰ ᾄσματα ἐν τετραφωνικῇ χορῳδίᾳ, τῇ συνοδείᾳ ἁρμονίου, «τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος», τὸν «χορὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορος», τὸν «Ἐθνικὸν Ὕμνον», κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον τοῦ φιλοπάτριδος Διδασκάλου, ἐπευφήμησαν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ὑπὲρ τοῦ διδάξαντος αὐτοὺς τόσα ἐθνικά, συνοδεύσαντες αὐτὸν ἀπερχόμενον τοῦ ἱδρύματος.

Τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας, προσκλήσει τοῦ Συνδέσμου τῶν Συντεχνιῶν, ὁ κ. Καζάζης μετέβη εἰς τὸ Δημοτικὸν θέατρον, μεστοῦ πλήθους πάσης τάξεως, ἀναμένοντος αὐτὸν μετ᾽ ἀνυπομονησίας, καὶ ἀνελθὼν τὸ βῆμα ἀπήγγειλε λόγον πλήρη πικρῶν ἀληθειῶν, οὗ τινος παρέχομεν τὴν ἑξῆς σκελετώδη περίληψιν:

—«Ἠκούσθη, Κύριοι, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ διοικοῦντος τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου μόνη ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἄοπλος; Ἡ ἐξενεχθεῖσα ἀλήθεια εἶνε πικρά, ὀδυνηρά, ἀλλ᾽ ἔπρεπε νὰ λεχθῇ αὕτη ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ ἐπισήμου στόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ, διὰ ν᾽ ἀνανήψωμεν ἐκ τῆς ἐθνοκτόνου νάρκης, ἐν ᾗ ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας εὑρισκόμεθα καὶ νὰ σκεφθῶμεν τί θὰ γείνωμεν ὡς ἔθνος ἀπέναντι τοσούτων περικυκλούντων ἡμᾶς ἐχθρῶν πρὸς διαρπαγὴν τῆς πατρῴας ἡμῶν κληρονομίας. Ἀλλὰ προάγγελος τῆς φοβερᾶς ταύτης ἀληθείας, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἄοπλος, ὅτι ἡ κατὰ γῆν στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἔχει φθάσῃ εἰς τὸ μηδέν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διαθέτῃ οὔτε ἕνα στρα-

τιώτην διὰ τὴν φρούρησιν τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης καὶ τῆς παρακειμένης αὐτῇ πόλεως ταύτης τοῦ Πειραιῶς, ὑπῆρξε τὸ γεγονός, ὅτι αἱ δύο αὗται πόλεις ἀπὸ τεσσάρων ἤδη μηνῶν φρουροῦνται ὑπὸ πεζοναυτῶν καὶ θὰ φρουρῶνται ἐπὶ πολὺ εἰσέτι, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον θὰ ἐξακολουθῇ ὑφισταμένη ἡ ἐθνοκτόνος, κατάστασις.

Εἶνε φρικτὴ ἡ εἰκὼν τῆς ἀόπλου Ἑλλάδος ! Εἶνε ἀπελπιστικὴ ἡ ἐντύπωσις, ἣν θέλει προξενήσῃ εἰς τοὺς ὑποδούλους ὁμογενεῖς, τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, ἵνα ἴδωσιν ἑλληνικὸν στρατόν, τὴν δύναμιν δηλονότι ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀναμένει τὸ ἀλύτρωτον γένος τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Δὲν δύναμαι νὰ σᾶς περιγράψω τὴν θλίψιν καὶ ἐν ταὐτῷ τὴν ἀγανάκτησιν ὁμογενοῦς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, παρευρεθέντος εἰς τὴν τελετὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, ὅστις ἀντὶ στρατοῦ εἶδε μερικοὺς πεζοναύτας !

«Τὸ κακὸν δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα ὀλίγων μόνων ἐτῶν κακοδιοικήσεως. Ὄχι. Ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην εἰργάσθη τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο κράτος, ὅπως παρουσιάσῃ τὴν ἀπαισίαν εἰκόνα τῆς ἀόπλου Ἑλλάδος. Ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἐξηκολούθει νὰ φθείρῃ ὅ τι ὑγιὲς στρατιωτικὸν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ σήμερον εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος, ἂν δύναται καὶ κατὰ πόσον δύναται νὰ συνταχθῇ στρατός. Ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, βεβαίως εἶνε δύσκολον ν' ἀποκτήσωμεν στρατὸν ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου. Ἡ σύνταξις στρατοῦ ἀπαιτεῖ ἐνδελεχῆ στρατιωτικὴν ἐργασίαν ἐπὶ μίαν ὅλην εἰκοσαετίαν, ἀλλ' οὐδέποτε θ' ἀποκτήσωμεν στρατόν, ἐὰν δὲν ἀρχίσωμεν ἐργαζόμενοι πρὸς τοῦτο. Ἀπό τινος κραυγάζομεν περὶ τῆς συντάξεως τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἡ πολιτεία εἰς οὐδὲν εἰσέτι προέβη καὶ οὔτε θὰ προβῇ, ἐὰν δὲν θελήσῃ πρῶτον νὰ κτυπήσῃ τὸ κακόν, τὴν ἐθνικὴν νόσον, εἰς τὴν ῥίζαν της. Σοβαρὸν σύμπτωμα τῆς νόσου ταύτης εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ παρουσία τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ. Ὁ Ἕλλην ἀξιωματικὸς σήμερον δὲν ὀνειρεύεται τὸν στρατῶνα, ἀλλὰ τὸ βουλευτήριον. Ἔχομεν τεσσαράκοντα περίπου ἀξιωματικοὺς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωσιν οἱ τεσσαράκοντα οὗτοι, πολιτεύονται δεκαπλάσιοι εἰς βάρος τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ στρατοῦ, εἰς βάρος τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀλυτρώτων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν! Φοβερὰ κατάστασις ! Ἀντὶ οἱ στρατιωτικοὶ βουλευταὶ νὰ τραπῶσι τὴν πρὸς τὸν στρατῶνα ἄγουσαν, κωλυσιεργοῦσιν ἐκτρόπως καὶ ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς παραμονῆς των ἐν τῇ Βουλῇ !

«Εἶνε σημεῖον τῶν καιρῶν ! Ὅ τι ἔσπειρε τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν, θερίζει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος σήμερον, ὁ δὲ ἀμητὸς εἶνε δυστυχῶς πλούσιος! Ἐξέλιπε τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα παρὰ τῷ στρατῷ καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ὁ Ἕλλην ἀξιωματικός, ἐὰν δὲν δύναται νὰ πολιτευθῇ δι' ἑαυτόν, πολιτεύεται διὰ τοὺς συναδέλφους του. Τριακόσιοι ἀξιωματικοὶ ὑπηρετοῦσιν ὡς ἀστυνόμοι πρὸς ζημίαν οὐχὶ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, ἀπόδειξις δέ, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἀστυνομία εὑρίσκεται ἐν χρεωκοπίᾳ, εἶνε

ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Πειραιῶς, τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαμῶν καὶ ἄλλων ἀκόμη πόλεων ζητοῦσι ν' ἀναθέσωσι τὴν ἀσφάλειάν των εἰς πολιτοφυλακήν, ἰδίαις δαπάναις συντηρουμένην!

«Οὕτως ἄοπλον τὴν Ἑλλάδα, οὐδὲν ἔθνος λαμβάνει ὑπ' ὄψει, χαίρουσι δὲ καὶ γαυριῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, ὅτι ἄνευ κόπου θὰ καταλάβωσι τὴν ἑλληνικὴν κληρονομίαν. Ἑτοιμάζονται πρὸς τοῦτο οἱ Βούλγαροι κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι.

«Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις δὲν μᾶς λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει, διότι δὲν ἔχομεν δύναμιν, καὶ δύναμις εἶνε μόνον ὁ στρατός, οἱ δὲ Βούλγαροι χαίρουσι τὴν ὑπόληψιν τῆς Εὐρώπης, διότι παρουσιάζονται μὲ τριακοσίας χιλιάδας λογχῶν. Πρὸ παντὸς ἡ Ἀγγλία, ἥτις ἄλλοτε ἦτο ἑστία τοῦ φιλελληνισμοῦ, εὐνοεῖ σήμερον τὴν Βουλγαρίαν, ὡς ὑπισχνουμένην νὰ καταστῇ ἰσχυρὸν χριστιανικὸν κράτος ἐν Ἀνατολῇ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ τουρκικοῦ.

«Καὶ ἐνῷ τὰ πράγματα βαίνουσι γοργῶς καθ' ἡμῶν, καὶ ἐνῷ μετὰ τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος κινδυνεύει καὶ αὐτὴ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν τὸ ἀπαίσιον ἄγγελμα :— «Ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἄοπλος!» Καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κωλυσιεργοῦσι κατὰ τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως!

«Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραδώσωμεν τὴν Ἑλλάδα ἄοπλον εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν! Ἦλθε πλέον ὁ καιρὸς τῆς ἀνανήψεως ἐκ τῆς νάρκης, καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ τόσον φορολογηθεὶς καὶ φορολογούμενος, πρέπει νὰ σκεφθῇ ποῦ τὸν ὁδηγεῖ ἡ πολιτικὴ τῆς βουλευτοκρατίας. Ὁ λαὸς ἔχει καθῆκον νὰ ἐγερθῇ καὶ ν' ἀπαιτήσῃ τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς Ἑλλάδος! Δὲν πρέπει νὰ παραδώσωμεν ἄοπλον τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα τῶν ὅπλων καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου, εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν της!

«Ἔχω λόγους νὰ πιστεύω, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἤρξατο συναισθανόμενος τοὺς ἐπαπειλοῦντας τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα κινδύνους. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προεδρεύω, ἤρξατο λαμβάνουσα πανταχόθεν ψηφίσματα πρὸς ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς ταχίστης συντάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸ ἐθνοσωτήριον δὲ τοῦτο βῆμα ἂς μὴ καθυστερήσῃ ὁ Πειραιεύς, ὁ φιλοξενῶν παρὰ τὴν ἀκτὴν αὐτοῦ τὰ ἡρωϊκὰ ὀστᾶ τοῦ περσομάχου ναυάρχου Θεμιστοκλέους, τοῦ σώσαντος τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ!»

Τὸν κ. Καζάζην κατελθόντα τοῦ βήματος ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συγκινήσεως τοῦ πλήθους, καὶ τῶν βροντωδῶν χειροκροτημάτων, διεδέχθη ὁ εὐφραδὴς δικηγόρος κ. Γεώργιος Κορωναῖος, ὅστις, εἰπὼν ὀλίγα μέν, ἀλλὰ λίαν οὐσιώδη, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην δημοψηφίσματος ἐκ μέρους τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς πρὸς τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπερ, αὐθωρεὶ συνταχθέν, ἐνεκρίθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους. Ἔχει δὲ τὸ ψήφισμα ὡς ἑξῆς :

«Ψ ή φ ι σ μ α

»τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸ ἐν Ἀθήναις »Κεντρικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον αὐτοῦ.

»Ὁ Λαὸς τοῦ Πειραιῶς,

»Μετ' εὐγνωμοσύνης παρακολουθῶν τὰς σοβαρὰς καὶ εἰλικρινεῖς ἐνεργείας τῆς »Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν ἐπείγουσαν στρατιωτ. ὀργάνωσιν τῆς χώρας,

»Εὔχεται καὶ παρακαλεῖ,

»ἵνα ἀνενδότως ἐξακολουθήσῃ αὐτὴ ἐργαζομένη πρὸς ἐπίτευξιν καὶ πλήρη ἐπιτέλε-

»σιν τοῦ μεγίστου τούτου ἔργου, παρ' οὗ καὶ μόνου ἀπεκδέχεται καὶ προσδοκᾷ τὴν »διάσωσιν τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸ κινδύνων καὶ τὴν πλήρη τοῦ « Ἑλληνισμοῦ ἀποκατάστασιν.

» Ἐντέλλεται τὴν διαβίβασιν τοῦ παρόντος πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας »τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζην.

»Διὰ τὸ ἀκριβές.

»Ἐν Πειραιεῖ τῇ 22 Ἰανουαρίου 1906.

»Ὁ Πρόεδρος τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος
»τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ
»Γ. Δ. ΣΗΜΙΤΗΣ»

Τὴν 26ην Ἰανουαρίου τὰ ἐν Πειραιεῖ σωματεῖα, φλεγόμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιδιωκόμενον ἐθνικὸν σκοπόν, συνῆλθον εἰς κοινὴν τῶν προεδρείων των συνδιάσκεψιν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Α' Παρθεναγωγείου περὶ ὥραν 6 μ.μ.

Κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην, ἧς προήδρευεν ὁ κ. Χρ. Καστριώτης, Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Σπετσιωτῶν, καὶ καθ' ἣν παρῆσαν πλέον τῶν 500 πρόεδροι καὶ μέλη τῶν ἐφορειῶν τῶν Σωματείων, μία ἠκούσθη ὁμόφωνος γνώμη περὶ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς διωργανώσεως τῆς χώρας καὶ μία γενικὴ ἐξεφράσθη εὐχή, ὅπως τὸ τοιοῦτον συντελεσθῇ ἐν τάχει, καθ' ὅσον ὁσημέραι καθίσταται ἐγγύτερος ὁ κίνδυνος.

Τῆς εὐχῆς ταύτης ἑρμηνέα πρὸς τὰς καθεστηκυίας τοῦ τόπου ἀρχὰς ὥρισαν οἱ συνελθόντες τὴν ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς ἣν καὶ ἀπηύθυναν ψήφισμα ἐπὶ τούτῳ, ἐγκρίνοντες τὰς μέχρι τοῦδε ἐνεργείας τῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Τὸ ψήφισμα ὑπεγράφη αὐθορμήτως ὑπὸ τῶν παρόντων, οἵτινες, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῶν, ὡς προέδρων καὶ ἐφόρων τῶν Σωματείων, ἐξεπροσώπουν πάσας τὰς τάξεις τῆς πειραϊκῆς κοινωνίας καὶ ἡρμήνευον τὸ φρόνημα, ὅλου τοῦ πειραϊκοῦ λαοῦ. Ἔχει δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο ὡς ἑξῆς:

»Ψ ή φ ι σ μ α

»Τῶν ἐν Πειραιεῖ Σωματείων πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ

»Συνελθόντες ἐν κοινῇ συνελεύσει ἐν Πειραιεῖ σήμερον, τὴν 26 Ἰανουαρίου 1906, »ἵνα ἀπὸ κοινοῦ συσκεφθῶμεν καὶ συναποφασίσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐπείγοντος ἐθνικοῦ »ζητήματος τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας,

»Ψ η φ ί ζ ο μ ε ν :

»Ἐντελλόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν τὸ ἐν Ἀθήναις Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς »Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵνα οὐ μόνον ἐξακολουθήσῃ ἀνενδότως τὰς μέχρι τοῦδε »ἐθνωφελεῖς καὶ σωτηριώδεις αὐτοῦ ἐνεργείας, τὰς ἐπιδιωκούσας τὴν ἐπίτευξιν τοῦ »ἱεροῦ τούτου σκοποῦ, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐντείνῃ ταύτας κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν τῷ μέλ»λοντι, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὕτως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν διακαῆ πόθον ὅλων »ἡμῶν καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ζωηρὰν καὶ ἀμετάκλητον ἡμῶν θέλησιν.»

(Ἕπονται ὑπὲρ τὰς 500 ὑπογραφαὶ των μελῶν τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν διαφόρων σωματείων τοῦ Πειραιῶς).

ΕΛΛΗΝΟΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΡΗΞΙΣ

Ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κυρίου Νεοκλέους Καζάζη πρὸς τὸν κύριον Γρηγόριον Τοτσιλέσκον

Καθηγητήν, Γερουσιαστὴν τοῦ βασιλείου τῆς Ρωμουνίας κτλ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου 1906.

Ἐρίτιμε φίλε καὶ συνάδελφε,

Ἐκ τῶν σημερινῶν τηλεγραφημάτων, προερχομένων ἐκ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν, ὡς καὶ ἐξ ἀνταποκρίσεων καὶ ἰδιαιτέρων πληροφοριῶν ἐκ Βουκουρεστίου, ἐπληροφορήθην, ὅτι ὁ φυλετικὸς διωγμός, ὁ ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους ἐν Ρωμουνίᾳ, οὗ μέχρι τοῦδε ἔπεσον θύματα οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ χώρᾳ Ἑλλήνων, ἐκδιωχθέντων ἐξ αὐτῆς, ἐπὶ παραβάσει παντὸς δικαίου, καὶ ἤδη περιπλανωμένων τῇδε κἀκεῖσε ἀνεστίων, καταστραφείσης τῆς περιουσίας αὐτῶν, προέβη εἰς ὀξύτατον καὶ πάλιν σημεῖον κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας.

Ἀναγινώσκω ἐν τῇ ἐκ Βερολίνου ἐκπεμφθείσῃ τηλεγραφικῇ εἰδήσει, ὑπὸ χθεσινὴν χρονολογίαν, τὰ ἑπόμενα :

«*Βερολῖνον*, 31 Ἰανουαρίου 1906.— Αἱ σημεριναὶ τηλεγραφικαὶ εἰδήσεις ἐκ Βουκουρεστίου ἀγγέλλουσιν, ὅτι κατόπιν νέας ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεως διετάχθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν παρὰ τῆς ἀστυνομίας κατ' οἶκον ἔρευναι εἰς τὰς οἰκίας πολλῶν ἐγκατεστημένων ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλλήνων, ἐμπόρων καὶ καταστηματαρχῶν.

«Αἱ ἐνεργήσασαι τὸ μέτρον τοῦτο ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ κατήγγειλαν, ὅτι ἀνεκάλυψαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς αὐτὰς οἰκίας εἰκόνας καὶ συγγράμματα τοῦ κ. Καζάζη μὲ τὸ σύνθημα «Μισεῖτε τοὺς Βαλκανίους».

«Τοῦτο ἐθεωρήθη λόγος δημοσίας τάξεως καὶ αὐθημερὸν ἀπεφασίσθη, ὅπως ὅλοι οἱ ἀνωτέρω Ἕλληνες ἐξορισθῶσιν ἐκ τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους».

Ἐν ἀνταποκρίσει ἐπίσης ἐγκρίτου ἑλληνικῆς ἐφημερίδος, τῆς «Πατρίδος», γνωστοτάτης ὑμῖν, ἥτις πολλάκις ἐδημοσίευσε τὰ εὐγενέστατα καὶ ἐνθουσιώδη ὑμῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄρθρα, ἀλλ' ἥτις ἤδη, ἐκδιωχθεῖσα παρὰ πάντα νόμον ἐκ Ρωμουνίας, συνεχίζει τὸ ἔργον αὐτῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀναγινώσκω τὰ ἑπόμενα :

«Τὸ χθὲς ἑσπέρας ἀφικόμενον ρωμουνικὸν ταχυδρομεῖον περιέχει νέας λεπτομερείας τῆς φοβερᾶς καταφορᾶς τοῦ ρωμουνικοῦ τύπου κατὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλ-

λήνων καὶ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα κρίνουσιν ἀναγκαῖα νὰ ἐπιβληθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

«Ὁ κ. Χρυσοβελώνης, εὑρισκόμενος ἐν Μόντε Κάρλῳ, ἀπολογεῖται δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι, καίτοι κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1903 ἔλαβε τὴν ἐγκύκλιον τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὑπ' ἀριθ. 8ην, διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται τόσος θόρυβος, ἐν τούτοις τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1903 ἀπήντησεν εἰς τὸν «Ἑλληνισμό», ὅτι δὲν δέχεται, ἕνεκα τῶν ὑποθέσεών του καὶ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἀπουσίας του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὴν ἀνάμιξίν του καὶ τὴν προεδρείαν τοῦ Τμήματος Βουκουρεστίου. Παρέχει δὲ πρὸς δημοσίευσιν τὸ ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ του, ὡς προέδρου τοῦ Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὡς καὶ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησίν του, τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν προεδρείαν ἐξηγμένην ἐκ τοῦ βιβλίου ἀντιγραφῆς τῆς Τραπέζης του. Μ' ὅλην ὅμως τὴν εἰλικρίνειαν αὐτοῦ, δὲν εὑρίσκει ὁ κ. Χρυσοβελώνης ἔλεος ἐνώπιον τοῦ τύπου. Τὸν κατηγοροῦσι, διότι εἷς τῶν υἱῶν του, ἀφοῦ ἀπέφυγε τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, ὡς Ἕλλην, κατόπιν ἐπολιτογραφήθη Ρωμοῦνος, καὶ ὅτι ἠρνήθη τὴν προεδρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν του καὶ ὄχι διότι δὲν ἦτο πατριώτης Ἕλλην, ἄλλως τε, δὲν εἶνε βέβαιον, λέγουσιν αἱ ἐφημερίδες, ἐὰν ὁ «Ἑλληνισμὸς» ἀπεδέχθη τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Χρυσοβελώνη, καὶ ἑπομένως ἐξηκολούθει ὢν πρόεδρος μέχρι τοῦδε τοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας ταύτης.

«Ὁ κ. Χρυσοβελώνης κατηγορεῖται προσέτι, ὅτι παρέστη τῇ 25 Αὐγούστου 1903 εἰς τὴν διάλεξιν τοῦ κ. Καζάζη, γενομένην ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ Κολλάρου, καὶ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς διαλέξεως ὅλοι οἱ Ἕλληνες προὔχοντες τοῦ Βουκουρεστίου συνηθροίσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Πρεσβείαν καὶ ἵδρυσαν τὸ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Χρυσοβελώνης, παρὼν εἰς τὴν συνεδρίαν ταύτην, ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ Τμήματος Βουκουρεστίου. Τὴν 26ην Αὐγούστου, δηλ. τὴν ἑπομένην, ἡ «*Πατρὶς*» ἐδημοσίευσε πατριωτικὴν ἔκκλησιν τοῦ κ. Τομπάζη, πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγειλε τὸν σχηματισμὸν ἐπιτροπῆς, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Χρυσοβελώνη, διὰ νὰ συναθροίσῃ χρήματα ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ Κρουσόβου.

«Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη εἰργάσθη ἕως τέλους τοῦ ἔτους 1904 καὶ ὅλα τὰ χρήματα ἐστάλησαν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκτὸς μικρῶν ποσῶν, ἅτινα διένειμαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ εἴς τινας ἑλληνοφρονοῦντας.

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν Τμημάτων της, αἱ ἀρχαὶ ἔχουσιν ἐπαρκεῖς ἀποδείξεις. Συναθροίζονται χρήματα διὰ τὴν ἐκστρατείαν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας δι' ὅλων τῶν τρόπων. Αἱ συμμορίαι τῶν ἀνταρτῶν εἶνε ἀποκλειστικὰ προϊόντα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλως τε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ταύτης κ. Καζάζης τὸ διεκήρυξε δημοσίᾳ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πολεμικῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μιχαηλόφσκη, Προέδρου τότε τοῦ βουλγαρικοῦ μακεδονικοῦ Κομιτάτου. Τότε ὁ κ.

Καζάζης ἐδημοσίευσεν ἐπιστολήν, ἣν ἀνεδημοσίευσε καὶ ἡ «Πατρὶς» τοῦ Βουκουρεστίου, διὰ τῆς ὁποίας λέγει, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι αἱ λοιπαὶ ἐθνικότητες, ρωμουνικὴ καὶ βουλγαρική, πρέπει νὰ ἐξαφανισθῶσι διὰ παντὸς τρόπου.

«Διὰ νὰ ἀποδειχθῇ δὲ ἡλίου φαεινότερον, λέγει ὁ ρωμουνικὸς τύπος, ἡ ἐνοχὴ τῶν κ. κ. Χρυσοβελώνη καὶ Χρ. Ζάππα, ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ κ. Ζάππας κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς τοῦ 1905, ἐπῄνεσε πολὺ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ κ. Χρυσοβελώνη, Προέδρου τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, εἰπών, ὅτι κάμνει ὅλας τὰς θυσίας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πανελληνικῶν ἰδεῶν !!

«Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐζήτησε παρὰ τῆς ἀστυνομίας νέαν ἔκθεσιν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ χωρίζηται ἡ εὐθύνη ἑκάστου καὶ τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς, αἱ ὁποῖαι βαρύνουσιν ἐφ' ἑκάστου τῶν προκρίτων τῆς ἑλληνικῆς παροικίας Βουκουρεστίου. Τὸ τμῆμα τῆς δημοσίου ἀσφαλείας συνήθροισεν ἐν νέᾳ ἐκθέσει ἀρκετὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐνοχῆς ἑκάστου.

«Ἡ γραφεῖσα εἴδησις, λέγουσι τὰ ρωμουνικὰ φύλλα, ὅτι ὁ κ. Χρ. Ζάππας θὰ ἐξορισθῇ καὶ ὅτι ὑπεγράφη τὸ διάταγμα, εἶνε πρόωρος. Οὐδὲν διάταγμα ἐξορίας ὑπεγράφη μέχρι σήμερον· ἀλλ' ὅτι δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς εἶνε, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ τιμωρήσῃ, εἴτε διὰ τῆς ἐξορίας. εἴτε διὰ τοῦ δικαστηρίου πάντας, κατὰ τῶν ὁποίων θὰ βαρύνωσι κατηγορίαι, ὅτι εἰργάσθησαν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς χώρας, ἥτις τοὺς φιλοξενεῖ.

«Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ βεβαιώσωμεν, λέγει τὸ «Ἀντεβέροουλ», ὅτι θὰ ληφθῶσι μέτρα ὄχι μόνον κατὰ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντων, ὅσοι ἤθελον ἀποδειχθῇ ὁμοίως ἔνοχοι».

«Παρέχομεν ὧδε λεπτομερείας τινὰς τῆς συνεδρίας τῆς ρωμουνικῆς Γερουσίας τῆς 24 Ἰανουαρίου, καθ' ἣν ὁ κ. Δισέσκου ἔκαμεν ἐπερώτησιν ἐπὶ τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς διαφορᾶς:

«Ὁ κ. Δισέσκου ἔθεσε τὰς ἑπομένας ἐπερωτήσεις εἰς τοὺς κ. κ. ὑπουργοὺς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐξωτερικῶν :

α) Ἐὰν αἱ ἔρευναι ἀπεκάλυψαν καὶ ἐὰν ἔχωσι γνῶσιν οἱ κ. κ. Ὑπουργοί, ὅτι ὑπάρχουσιν ἑλληνικαὶ ἑταιρεῖαι ἢ τμήματα ἑταιρειῶν, ὑφισταμένων ἐν Ἑλλάδι, αἱ ὁποῖαι κάμνουσι πολιτικὴν προπαγάνδαν κατὰ τῶν Ρωμούνων διὰ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ὁδοῦ.

β) Τί μέτρα ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις ἀπέναντι τῶν ἀποκαλύψεων τούτων.

γ) Καὶ τί μέτρα ἔλαβεν ἢ θὰ λάβῃ ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις κατὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλλήνων, ἐξ ὧν τινες εἶνε ὑπήκοοι Ρωμοῦνοι, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς τὰς ἑταιρείας αὐτὰς κατὰ τῆς ρωμουνικῆς ἐθνικότητος.

«Τὰ μέσα τῶν Ἑλλήνων ἐξέρχονται τῶν ὁρίων, καταπατοῦντα τὸ *Δίκαιον* καὶ

προσβάλλοντα ἡμᾶς, ἐξερχόμενα δὲ τῶν συνόρων τῆς χώρας των, φθάνουσι μέχρι συνωμοσιῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἡμῶν !

«Οἱ Ἕλληνες ζητοῦσι νὰ ἐξελληνίσωσιν ἄλλους, διὰ νὰ ἐπεκτείνωσι τὸν ἐθνισμόν των.

«Δὲν δυνάμεθα νὰ στῶμεν ἀδιάφοροι πρὸ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα συντελοῦνται ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ ἱστορικῆς προπαγάνδας. Αὐτοὶ ἐργάζονται ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τοῦ πυρός, τοῦ πυροβόλου καὶ τῆς σπάθης φανερά.

«Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι δίδουσιν οἱ Ἕλληνες τῆς Ρωμουνίας χρήματα δι' εὐεργετικοὺς σκοποὺς καὶ τὰ χρήματα ταῦτα στέλλονται εἰς τὰς ἑλληνικὰς συμμορίας διὰ νὰ δολοφονῶσι τοὺς ἀδελφούς μας.

«Πιστεύω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ λάβῃ τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα. Οἱ εἰλικρινεῖς Ἕλληνες, οἱ μεταξὺ ἡμῶν, εἴτε ἀποκτήσαντες τὴν ρωμουνικὴν ἰθαγένειαν, εἴτε ὄχι, πρέπει νὰ διαμαρτυρηθῶσι παρὰ τὸ πλευρόν μας κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δολοφονιῶν.

«Πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὄχι διοικητικὰ μέτρα μόνον κατὰ τῶν ἐνόχων, τῶν συνωμοτῶν, ἀλλὰ δέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ ρῆτραι τοῦ ποινικοῦ νόμου, αἱ τιμωροῦσαι παρόμοια ἐγκλήματα. Ἐὰν δὲν λάβωμεν τοιαῦτα μέτρα, ἐγκληματοῦμεν κατὰ τῶν ἀδελφῶν μας τῶν πέραν τοῦ Αἵμου.

«Ζητῶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ παραπέμψῃ εἰς τὴν Δικαιοσύνην πάντας τοὺς ἐνόχους».

«Ὁ κ. Ι. Λαχωβάρης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, λέγει, ὅτι κατόπιν τῆς δημοσιεύσεως τῆς Πρασίνης Βίβλου, φαίνεται καθαρὰ τὸ ἱστορικὸν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ στάσις ἡμῶν.

«Κατήγγειλα τὴν ἐμπορικὴν σύμβασιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐπισυνημμένον αὐτῇ πρωτόκολλον καὶ αἱ συνέπειαι τῆς πράξεως ταύτης θὰ εἶνε πολὺ σκληραὶ διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἀνθίσταται εἰσέτι εἰς τὰ δίκαια αἰτήματα τῶν Ρωμούνων. Ἀποδέχομαι τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δισέσκου καὶ πιστεύω, ὅπως καὶ αὐτός, ὅτι εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρέπει νὰ ἀντιτάξωμεν τὴν δρᾶσιν τοῦ Ρωμουνισμοῦ (χειροκροτήματα).

«Ἀλλὰ εἶνε ἆρά γε ἔνοχοι καὶ μερικοί, ὑποτιθέμενοι ἔνοχοι, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα κατὰ λάθος ἀνεμίχθη εἰς τὴν ὑπόθεσιν; Μεταξὺ τῶν τελευταίων ὑπάρχει καὶ τὸ ὄνομα γνωστοῦ τραπεζίτου τῆς πρωτευούσης, τοῦ κ. Χρυσοβελώνη, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω ἀποδείξεις, ὅτι ἠρνήθη πρό τινων ἐτῶν τὴν προεδρείαν τοῦ ἐνταῦθα Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτὸς δὲν ἦτο μέλος τῆς Ἑταιρείας ταύτης καὶ οὔτε χρήματα διὰ τὴν ἑλληνικὴν Προπαγάνδαν ἔστειλε. Οὕτω τὸ ὄνομά του πρέπει νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

«Ὅσοι ὅμως εὑρεθῶσιν ἔνοχοι πράξεώς τινος κατὰ τῆς χώρας μας, θὰ τιμωρηθῶσι

«Τὰ νομοθετικὰ σώματα τῆς χώρας πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία βαδίζει τὴν εὐθεῖαν ὁδόν (Χειροκροτήματα).

Ὁ κ. Δισέσκου δευτερολογῶν, λέγει, ὅτι δὲν καθώρισε τὸ ὄνομα τοῦ κ. Χρυσοβελώνη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχει ἀποδείξεις τῆς ἀθωότητός του, νομίζει, ὅτι δὲν εἶνε ἀρκετὸν τοῦτο.

«Ὁ κ. Χρυσοβελώνης ὀφείλει νὰ διαμαρτυρηθῇ παρὰ τὸ πλευρόν μας κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκλημάτων καὶ τῆς αὐτόθι ἀτίμου δράσεως τῶν Ἑλλήνων.

«Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος κ. Ράλλης διεκήρυξεν,ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ρωμουνίας. Δὲν βλέπω λοιπὸν διατὶ νὰ ἐνδιαφερώμεθα δι' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς προστατεύωμεν ἡμεῖς!»

Δὲν μοὶ εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀγαπητὲ φίλε, ν' ἀπαντήσω λεπτομερῶς εἰς πάσας τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωμουνίας, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀπευθυνομένας καταγγελίας. Θέλω φεισθῇ τοῦ χρόνου καὶ ὑμῶν, καὶ παντὸς ἀναγνώσοντος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Θέλω περιορισθῇ εἰς ἐλάχιστα ἐφ' ὧν προκαλῶ τὴν εὐγενῆ ὑμῶν, ὅσον καὶ ἀνεξάρτητον καὶ πεφωτισμένην κρίσιν.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1903, ἀπερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἐσταμάτησα ἐπί τινας ἡμέρας ἐν Βουκουρεστίῳ Δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐπισκεπτόμην τὴν ὑμετέραν πρωτεύουσαν. Πρὶν ἢ κατὰ καθῆκον λάβω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ καὶ σᾶς γνωρίσω ἐν τῇ ὑμετέρᾳ κατοικίᾳ, ἔσχετε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μὲ ἀναζητήσητε ἐν τῷ ξενοδοχείῳ Κολλάρου μετὰ κοινοῦ φίλου ἐκ τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων. Ἡ πρώτη ἡμῶν συνάντησις ἦτο θερμὸς ἐναγκαλισμός. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐβλεπόμεθα καθ' ἑκάστην. Μεταξὺ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ πολυαρίθμων ὁμογενῶν ἐθεωρεῖσθε ὡς εἷς ἐκ τῶν *ἡμετέρων*. Εἴχετε τίτλους πρὸς τοῦτο. Ὑπήρξατε ὁ ὑμνῳδὸς ὁ ἐνθουσιώδης τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς 25ης Μαρτίου, ὡς καὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς Ὀλυμπίας.

Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα ἀπευθύνομαι πρὸς ὑμᾶς, ἀγαπητὲ συνάδελφε καὶ φίλε, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ δι' ὑμῶν πρὸς τὸν φιλότιμον καὶ δίκαιον ρωμουνικὸν λαόν.

Δὲν ἀμφιβάλλω, γινώσκων τὸν εὐγενῆ καὶ ἔντιμον ὑμῶν χαρακτῆρα, ὅτι θέλετε καταστῇ ὁ διαπρύσιος κῆρυξ τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου ταύτῃ ἀναφερομένων πρὸς τοὺς ἡμετέρους συμπατριώτας, ὅλως διαφόρως σκεπτομένους ἢ οἱ ραδιοῦργοι ἐκεῖνοι, *τοὺς ὁποίους καλῶς ἀμφότεροι γνωρίζομεν*, οἱ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν εὐπιστίαν ἀθώων πολιτῶν πρὸς ἐπίτευξιν πολιτικῶν σκοπῶν καὶ συμφερόντων.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ μου εἶχεν ἀνασυσταθῇ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκλεγέντων τοιούτων πολλῶν τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων πάσης τάξεως. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς πληροφορήσω, ὅτι ὑπάρχουσι τοιαῦτα Τμήματα πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπου ὁ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμός, μέχρι καὶ τῶν

ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς πόσους καὶ ποίους ἐστάλησαν διπλώματα τῆς Ἑταιρείας. Μεταξὺ ὅμως τῶν τυχόντων τῆς ἐκλογῆς εὑρίσκεται ὁ ἑλληνικώτατος τὴν ψυχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὁ καθηγητὴς καὶ γερουσιαστὴς Γρηγόριος Τοτσιλέσκος. Τὸ ὑμέτερον δίπλωμα συνωδεύετο διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου.

Ἀριθμὸς πρωτ. 99

Ἀθήνησι 10 Σεπτεμβρίου 1903.

Ἀξιότιμε Καθηγητὰ κύριε Γρ Τοτσιλέσκο

Εἰς Βουκουρέστιον.

«*Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλωμεν ὑμῖν μετὰ μεγίστης ἡμῶν ἀγαλλιάσεως, ὅτι προτάσει τοῦ τετιμημένου ἡμῶν Προέδρου καὶ Πρυτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Καζάζη, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξελέξατο ὑμᾶς παμψηφεὶ μέλος αὐτῆς τακτικόν. εἰς πίστωσιν τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη καὶ ἀποστέλλεται ὑμῖν σὺν τῇ παρούσῃ μετὰ τοῦ Κανονισμοῦ τὸ οἰκεῖον δίπλωμα.*

»*Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἀξιότιμε κύριε, προσαγορεύοντες ὑμᾶς ὡς ἑταῖρον ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκρύψωμεν τὴν εἰλικρινῆ ἡμῶν χαράν, δεχόμενοι ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς προσφιλοῦς ἡμῖν Ρωμουνίας, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὁποίας ἐπὶ αἰῶνας ὅλους, μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἱεροῦ τῆς παλιγγενεσίας ὑμῶν Ἀγῶνος τοῦ 1821, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε κατασκηνώσῃ, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως, ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν αὐτόθι κατὰ καιροὺς ἡγεμονευόντων Ἑλλήνων Φαναριωτῶν. Χαιρετίζομεν ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν ἕνα τῶν ἐνθουσιωδεστέρων καὶ ἁγνοτέρων φιλελλήνων, ὅστις τοσοῦτον ἀνενδότως καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθη πρὸς κατάρριψιν ἐπιβλαβεστάτων ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐμπνεύσεων καὶ πρὸς σύσφιγξιν τῶν δύο ἀδελφῶν λαῶν, Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων, ἐπὶ μεγίστῳ αὐτῶν ἐθνικῷ ἀγαθῷ, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν ἐπίβουλος πολιτικὴ ἐπιδιώκει τὴν τελείαν ἐξολόθρευσιν τῶν ἐθνῶν τούτων καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.*

»*Ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν τῶν τε Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων εἶνε κοινός, ὅπως κοινὸς εἶνε καὶ ὁ ἐχθρός, αἱ δὲ πρωτεύουσαι αὐτῶν Ἀθῆναι καὶ Βουκουρέστιον δέον νὰ ὦσι τὰ κέντρα καὶ αἱ ἑστίαι τῆς κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ πάλης ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν.*

»*Ἡ κάθοδος τῶν Ρωμούνων φοιτητῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθ' ἃς ἡμέρας ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ τῶν Ρωμούνων ἀντήλλασον ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἐν Ἀβαζίᾳ, ὑπῆρξεν ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἀνανεωθείσης φιλίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων, ὑμεῖς δέ, ὁ ἐνθουσιώδης ἐργάτης τῆς καθόδου ταύτης, δύνασθε δικαίως νὰ καυχᾶσθε, ὅτι τοιοῦτον ὑψηλὸν ἐθνικὸν ἔργον διά τε τὴν Ρωμουνίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπετελέσατε.*

«*Ὁ σπόρος τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν φιλίας ἐρρίφθη διὰ τῶν δύο μνησθέν-*

των γεγονότων, ὑμῖν δὲ καὶ ἡμῖν ἀπόκειται ἤδη, ὅπως ὁ ῥιφθεὶς σπόρος μεταβληθῇ εἰς φυτὸν καὶ καρποφορήσῃ.

«Ἐλπίζοντες, ὅτι λίαν ταχέως θέλομεν συναντηθῇ ἐν τῷ κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν κοινῷ ἀγῶνι Ἕλληνες καὶ Ρωμοῦνοι, οἱ μὲν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν δέ, καὶ ὅτι θέλομεν ἴδῃ εὐοδουμένους τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν σκοποὺς καὶ τὸ κράτος τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας ἀναστηλούμενον, παρακαλοῦμεν ἀγαπητὲ συνάδελφε καὶ ἔνθερμε φιλέλλην, νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ἡμῶν ὑπολήψεως καὶ ἀπείρου ἀγάπης.

Ὁ προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος
Γ. Μελισσουργὸς

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. Ν. Πεταλᾶς

Τίς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἀναμφισβήτητα ὑμῶν δικαιώματα;

Καθ' ἣν ἡμέραν συνηρχόμεθα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Ξενοδοχείου Κολλάρου Ρωμοῦνοι, Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί, καὶ ἐλάμβανον ἐγὼ πρῶτος τὸν λόγον, λαλῶν περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, καὶ σαλπίζων τὸ κήρυγμα τῆς ἑνότητος καὶ συμπράξεως Ἑλλήνων, Ρωμούνων καὶ Ἀλβανῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπαπειλουμένων ἡμῶν βωμῶν καὶ ἑστιῶν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, μὲ διεδέχεσθε ἐπὶ τοῦ βήματος σεῖς, ὁ ἐμπνευσμένος ῥήτωρ τοῦ Βουκουρεστίου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις εἴπετε καὶ τὰ ἑπόμενα, ἅτινα ἀντιγράφω ἐκ τοῦ ἀπαραμίλλου ὑμῶν λόγου:

«Δότε μοι τὴν ἄδειαν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, νὰ εἴπω καὶ ἐγὼ λέξεις τινὰς μετὰ τὴν διδακτικὴν ἀγόρευσιν τοῦ διδασκάλου ἐν Ἀθηναίοις διδασκάλοις, τοῦ κ. Καζάζη.

»Καὶ ἡ πρώτη μου λέξις ἔσται ἔκφρασις θαυμασμοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ, οὓς ἐξήγειραν ἐν ἐμοί, ὡς καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ ὑμῶν ἡ τόσον ἔνθερμος, γλαφυρά, λαμπρά, ἔμπλεως διδαγμάτων καὶ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας μεμετρημένη καὶ σώφρων ἀγόρευσις, ἣν ἠκούσαμεν. Ὁ ἀνήρ, ὁ ἀπαγγείλας αὐτὴν ἐδιδάχθη πολλὰ ἐν τῇ σχολῇ τῆς εὐφραδείας καὶ φιλοπατρίας, ἐν τῇ σχολῇ τῆς πείρας τοῦ βίου καὶ τῆς διπλωματίας· οὕτω δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔγνω νὰ κρατηθῇ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ὀρθότητος καὶ δώσῃ ἡμῖν ζωηρὸν παράδειγμα σωφροσύνης, τῆς σωφροσύνης ἐκείνης, ἥτις χαρακτηρίζει τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς ἐκδηλώσεσιν, ἐν τῷ φιλολογικῷ, καλλιτεχνικῷ καὶ πολιτικῷ ἐδάφει. Ὁ λαμπρὸς ῥήτωρ συνεκίνησεν ἡμᾶς μέχρι δακρύων, ἰδίως ὅτε, ὁμιλῶν περὶ φιλοπατρίας, ἀπεκάλεσεν αὐτὴν ἑλληνικὴν ἀρετήν. Καὶ πράγματι οὐδαμοῦ ἄλλοθι παρὰ τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη ὑπῆρξε ζωηροτέρα καὶ στενότερον συνδεδεμένη πρὸς αὐτὴν τὴν

ζωὴν τοῦ πολίτου ἢ παρὰ τῷ κλασικῷ λαῷ τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τὸν Ἕλληνα τὸ πᾶν ἦτο ἡ πατρίς, καὶ ἐν τῇ πατρίδι περιελαμβάνετο ὅλη αὐτοῦ ἡ ὕπαρξις. Ὁ βίος τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ πατρίδος· στερούμενος δ' αὐτῆς, ἐστερεῖτο τῆς οἰκογενείας, τῆς περιουσίας, παντὸς ὅ τι ἐκέκτητο τιμαλφὲς καὶ ἱερὸν καὶ αὐτῆς τῆς προστασίας τῶν νόμων καὶ τῶν θεῶν. Ἐντεῦθεν ὁπουδήποτε καὶ ἂν περιεπλανῶντο, εἰς οἱασδήποτε ἀκτὰς καὶ τόπους, ἔστω καὶ ἀφεστῶτας, κἂν εὑρίσκοντο οἱ Ἕλληνες, ἔφερον ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς πατρίδος, τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς θεσμούς της, τὰ ἤθη, τοὺς βωμοὺς καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν.

«Διὰ ταῦτα, ἀγαπητὲ καὶ σεβαστέ μοι συνάδελφε, ἔνδοξε ῥῆτορ τῶν Ἀθηνῶν, δέξαι ἐνώπιον τῶν ὁμοεθνῶν σου τὰ τεκμήρια τοῦ θαυμασμοῦ μου, πρὸς σὲ τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν φιλόπατριν, καὶ πρὸς τὸ ἔθνος. ᾧ ἀνήκεις. Ἐπανακάμπτων εἰς τὴν πατρίδα σου, εἰπέ, παρακαλῶ, πρὸς ἅπαντας τοὺς συμπατριώτας σου, ὅτι ὁ ἡγήτωρ ἐκεῖνος τῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν ἱερὰν Ἄλτιν τῆς Ὀλυμπίας ἐκδραμόντων Ρωμούνων προσκυνητῶν, οὐδόλως ἐλησμόνησε τὴν ἐνθουσιώδη καὶ πλέον ἢ ἀδελφικὴν ὑποδοχήν, ἣν εὗρε πρὸ δύο ἐτῶν ἐκεῖ· οὔτε ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅ τι προσφιλὲς ταύτῃ ἀγάπη του ἐξησθένησε τὸ παράπαν.

»Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἀγάπη του αὕτη ηὐξήθη καὶ αὔξει, ἐφ' ὅσον διαρρέει ὁ χρόνος· ἡ ἀγάπη αὕτη συνεδέθη νῦν μετὰ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς θλίψεως, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἴδομεν καὶ βλέπομεν τὰ φρικαλέα μαρτύρια, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς παθήσεις, ἃς ὑφίστανται οἱ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας, ἐκ μέρους τῶν τυραννικῶν συμμοριῶν, αἵτινες μεταχειρίζονται τὴν δολοφονίαν ὡς μέσον ἀγῶνος, τὸ πῦρ καὶ τὴν καταστροφὴν ὡς μέσον προπαγάνδας ὑπὲρ σκοποῦ, ὅστις δὲν εὑρίσκει ὑποστήριξιν, οὔτε ἐν τῷ ἱστορικῷ δικαίῳ, οὔτε ἐν τῷ ὀρθολογισμῷ, οὔτε ἐν τῷ δικαίῳ τῷ διακανονίζοντι τὰς ἀνὰ μέσον ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου, ἀνὰ μέσον λαοῦ καὶ λαοῦ σχέσεις.

»Διερμήνευσον, σὲ παρακαλῶ, σὺν ταῖς συμπαθείαις ἡμῶν ταύταις, πρὸς τὰ θύματα τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς Μαφφίας καὶ τὰς διαμαρτυρίας ἡμῶν. Διασάλπισον διὰ τῆς ἰσχυρᾶς φωνῆς σου ἅπαξ ἔτι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ρωμοῦνοι ἐν τῷ Ἴστρῳ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐκπροσωποῦσι μίαν ἰδέαν, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ἀθάνατος. *Τὴν ἰδέαν ταύτην οὐδέποτε ἡ βία κατέβαλεν· ἡ βία αὕτη ἐδείχθη πάντοτε ἀνίσχυρος ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆς, οἱουσδήποτε ἐκβιασμοὺς ἀδικίας καὶ τερατωδίας καὶ ἂν ἐσχεδίασεν ἢ θὰ σχεδιάσῃ καὶ θὰ διαπράξῃ ἐν τῷ μέλλοντι».*

Φεῦ! ἐπερατοῦτο ἡ ὡραιοτάτη συνάθροισις τῆς ἡμέρας ἐκείνης, μιᾶς τῶν αἰθριωτάτων τοῦ θυελλώδους βίου μου, ἐπερατοῦτο διὰ τῶν εἰλικρινῶν ἐναγκαλισμῶν τῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ρωμουνικῆς καὶ ἑλληνικῆς ἰδέας, ἐν μέσῳ τῶν κραυγῶν: «Ζήτω ἡ Ρωμουνία, Τραγιάσκα Γκραίτσια!»

Τὴν ἐπαύριον ὁ ρωμουνικὸς τύπος ἐξῆρε τὸ ἔργον τῆς συμφιλιώσεως Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων ἄνευ διακρίσεως πολιτικοῦ χρώματος.

Τίνος λόγου ἕνεκα μετεβλήθησαν μετά τινα χρόνον τὰ πράγματα ἐν Βουκουρεστίῳ;

Αἰτία τῆς μεταβολῆς ταύτης δὲν εἶνε οἱ ρωμουνικοὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας πληθυσμοί, πληττόμενοι δῆθεν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην διετίαν ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας. Γνωρίζετε κρεῖττον ἐμοῦ, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ πολιτική, πρωτοστατοῦντος τοῦ κ. Χάρετ καὶ μετὰ τὴν πολυθρύλητον συνέντευξιν τῆς Ἀβαζίας εἶχεν ἐγκαταλίπῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν προπαγανδικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Τὰ αἴτια τῆς μεταβολῆς ταύτης δέον ν' ἀναζητηθῶσιν ἀλλαχοῦ. Εἰς τοῦτο δὲ δύναται νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἡ εἰλικρινεστάτη ὁμολογία τοῦ ὑμετέρου πολιτικοῦ ἀνδρὸς Κογκαλνιτσιάνου, περὶ τῆς ρωμουνικῆς δράσεως ἐν Μακεδονίᾳ.

Κατ' αὐτόν, «πᾶς λαὸς καθῆκον ἔχει νὰ ἐμφορῆται ἐθνικοῦ τινὸς ἰδεώδους». Ἐὰν δὲ ἡ Ρωμουνία σήμερον ἤθελε παραμελήσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ ρωμουνικὸς λαὸς ἤθελε στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἀλυτρώτους ἀδελφούς. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν ἐπιτρέπουσι τὰ ρωμουνικὰ συμφέροντα. Θὰ ἐπήρχετο ἀναντιρρήτως ἡ διατάραξις τῶν μετὰ τῆς Αὐστρουγγαρίας σχέσεων. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα εἶνε ἐξηναγκασμένη ἡ ρωμουνικὴ πολιτικὴ νὰ στρέψῃ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

Ἕνεκα τῶν αἰτίων τούτων ἀναμφιβόλως ἐκηρύχθη καὶ πάλιν ἐν Ρωμουνίᾳ ἀμείλικτος ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλεμος.

Ὁμολογήσατε, ἀγαπητὲ φίλε, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος εἶνε ἄδικος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἐξασκεῖται ὑπὸ ὁλοκλήρου λαοῦ, τῆς Κυβερνήσεώς του τιθεμένης ἐπὶ κεφαλῆς, κατὰ πολιτῶν ἀόπλων καὶ φιλησύχων, μεγίστας δὲ διὰ τῆς δραστηριότητος αὐτῶν καὶ τῆς φιλοπονίας προσενεγκόντων καὶ προσφερόντων ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ρωμουνίαν. Μελετήσατε ἀμερολήπτως τὰ χρονικὰ τῆς πατρίδος ὑμῶν κατὰ τοὺς τρεῖς τούτους αἰῶνας, καὶ θὰ ἴδητε τίνες ἦσαν οἱ φωτοδόται τῶν παριστρίων χωρῶν πυρσοί, τίνες οἱ διαπαιδαγωγήσαντες τοὺς Ρωμούνους εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Οἱ Ἕλληνες. Μερικοὶ ἐκ τῶν πρωτοστατούντων ἐν τῷ ἀνθελληνικῷ διωγμῷ, ἐν τῇ τρομοκρατίᾳ ταύτῃ, ἂς ἀνευρευνήσωσι τοὐλάχιστον τὰς οἰκογενειακὰς αὐτῶν περγαμηνάς. Ἂν ἔχωσι συνείδησιν καὶ φιλοτιμίαν, θὰ αὐτοκτονήσωσι διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν διαπραττόμενα σήμερον κατ' ἀθώων ἐγκλήματα.

Γράφων πρὸς ὑμᾶς, δὲν ὑποχρεοῦμαι νὰ ὑπομνήσω τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ, καὶ εἶνε οὐτοι λεγεών, συγκαταλέγεται καὶ ὁ Γρηγόριος Τοτσιλέσκος, Πέτρος ὁ Ἐρημίτης τοῦ ρωμουνικοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα προσκηνύματος...

Ἐξ ὅσων ἀνέγνων περὶ τῶν φανερῶν ἢ λανθανόντων αἰτίων τοῦ συγχρόνου ἀν-

θελληνισμοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν τοῖς πρώτοις εἶνε καὶ ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὁ πρόεδρος αὐτῆς.

Ἐξαιτοῦμαι τὴν ὑμετέραν ἐντιμότητα καὶ εὐθυκρισίαν.

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία σκοπεῖ, ὡς κάλλιστα γινώσκετε, τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθέρων, ἀλυτρώτων καὶ ἐν διασπορᾷ. καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Εὑρίσκετε τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ κατ' ἐλάχιστον ἐγκληματικήν ; Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐκδηλώσητε ἐλευθέρως τὴν ὑμετέραν γνώμην.

Καταγγέλλομαι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπ' αὐτῆς τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐγώ, ὡς πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ταύτης, ὅτι διδάσκω εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς μου τὸ μῖσος πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, καὶ δὴ πρὸς τοὺς Ρωμούνους, τοὺς Σέρβους, τοὺς Βουλγάρους. Δὲν εἶνε ἀληθὲς τοῦτο. Ἐπαναλαμβάνω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὅ τι πρὸ τριετίας ἔγραψα πρὸς τὸν ἐν Σόφιᾳ κ. Μιχαηλόφσκην, ἀναδημοσιεύων σχετικὸν μέρος διαλέξεώς μου περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου :

«Δὲν διστάζω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ κηρύξω ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκομαι, τὸ ἐθνικὸν μῖσος ὡς τὴν μόνην δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς καὶ παλιγγενεσίας Ἐκ τοῦ μίσους τούτου θ' ἀνατείλῃ ἡ ἀρετὴ τῶν νέων Ἑλλήνων, ὅπως ἐξεδηλώθη ἡ ἀρετὴ τῶν ἡρώων τοῦ 1821. Ἴσως τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ δύνανται οἱ ἄκροι ζηλωταὶ αὐτῆς νὰ μὲ καταδικάσωσι.

«Ἀλλ' ὀφείλω νὰ σᾶς παρατηρήσω, ὅτι τοιοῦτον μῖσος εἶνε ἐκδήλωσις τῆς ἀμύνης εἰς τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ εὑρισκόμεθα, ἐπιβουλευόμενοι καὶ καταδιωκόμενοι ἀπὸ ἐχθρούς, πρὸς οὓς ὑπήρξαμεν ἀπὸ αἰώνων εὐεργετικοὶ καὶ σωτῆρες.Οὐδὲν θρήσκευμα, οὐδεὶς ἠθικὸς νόμος ἀπαγορεύει εἰς οἱονδήποτε ἄνθρωπον ν' ἀμυνθῇ, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπίβουλος δύναμις προσβάλλει αὐτόν, ἀπειλοῦσα νὰ τὸν ἐξολοθρεύσῃ. Οὕτω πρέπει νὰ ἐξηγήσητε τὸ μῖσος, ὅπερ σᾶς κηρύττω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐνστερνισθῆτε, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θέλετε καταστῇ πραγματικῶς ἄξιοι τῶν προσδοκιῶν τῆς Πατρίδος».

Ὁ Ἰταλὸς Γκουερράτσης, κατὰ τὴν θυελλώδη ὅσον καὶ δημιουργικὴν ἐν Ἰταλίᾳ περίοδον, τὴν καταλήξασαν εἰς τὴν μεγάλην ἱστορικὴν σύνθεσιν τῆς συγχρόνου Ἰταλίας, ἐκήρυττε πρὸς τοὺς συμπατριώτας του : «*Μισεῖτε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.*» Ἀκόμη πρὸ διετίας ἔν τινι διαλέξει αὐτοῦ πρὸς μεγάλην ἐκλογικὴν συνάθροισιν ὁ κύριος Jaurés, ὁ ἡγέτης τῶν ἐν Γαλλίᾳ κοινωνιστῶν, ἐβροντοφώνει, ὅτι τὸ μῖσος εἶνε «une force créatrice!..» καὶ ταῦτα, προκειμένου περὶ μίσους, δηλ. περὶ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ κοινωνικῶν κλάσεων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους. Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ κεῖται, δὲν τὸ ἀγνοεῖτε, ἡ δημιουργική, ἡ συνθετικὴ δύναμις τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Ἀναφυλλίσατε τὰ χρονικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους...Ἀλλὰ τὸ δόγμα τοῦτο κηρύττων, δὲν ἐννοῶ τὸ παράπαν τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἀσθενῶν

καὶ τῶν ἀνυπερασπίστων, τὴν προγραφὴν τῶν *ἑτεροδόξων*, ὡς πράττει σήμερον ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις. Ἐννοῶ τὴν ἀποστροφήν, τὴν ἀπομάκρυνσιν, τὴν ἄμυναν κατὰ παντὸς ἐπιβουλεύοντος τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικήν, τὴν πνευματικήν, τὴν ἱστορικὴν ὑπόστασιν ἑνὸς λαοῦ. Εἶνε τοῦτο ἔγκλημα; Καὶ δικαιοῦται σήμερον ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις νὰ ζητῇ ἐπὶ πίνακος τὴν κεφαλὴν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Ἕλληνος, διότι εὑρέθη ἐν τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, *διδάσκον* ταύτην ἢ ἐκείνην, ἔστω καὶ σφαλερὰν ἰδέαν;

Καταγγέλλεται πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅτι διὰ τοῦ ἐκ τῆς ρωμουνικῆς πατρίδος ἀθροιζομένου χρήματος ἐξοπλίζει καὶ μισθοδοτεῖ ἔνοπλα στίφη, φονεύοντα τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ τιτλοφορημένους Ρωμούνους. Διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀξιότιμε Κύριε, δι᾽ὅλης μου τῆς δυνάμεως, κηρύττω αὐτὴν ὡς φαυλοτάτην συκοφαντίαν. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀνοίξω τὸ ἀπόρρητον τῆς Ἑταιρείας ἀρχεῖον εἰς οἱονδήποτε, ὅπως πεισθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιδιώκουσα εὐγενέστερον καὶ ὑψηλότερον προορισμόν, οὐδέποτε ἤθελεν ἀποφασίσῃ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τοιαῦτα ἀνήθικα μέσα, οἷα ἡ δολοφονία καὶ ὁ ἐκβιασμὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διαβιούντων, ἵνα ὁμολογήσωσι καὶ ἀποδεχθῶσι τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα. Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν εἶνε *Μαφία*, εἶνε ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Οἱ δὲ σκοπίμως καὶ δολερῶς ἐξυφαίνοντες τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ταύτην συκοφαντίαν χάριν κερδοσκοπίας εἶνε ἄξιοι νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν καταφρόνησιν παντὸς ἐντίμου ἀνθρώπου...

Ἡ *Μακεδονία!* Ἆ! ἀγαπητὲ Κύριε, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐθνολογικὴ αὐτῆς ὑπόστασις, ἑλληνική, σλαυϊκή, βουλγαρική, σερβική, ἰσλαμική, ἦτο ἀξία καλειτέρας πολιτικῆς τύχης. Ἀλλ᾽ ἡ ἔνοχος φιλοδοξία ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς κατακτητικῆς Δυνάμεως ἐδημιούργησεν ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ κατάστασιν θλιβερὰν καὶ ἐπώδυνον. Τὰ τέκνα αὐτῆς ἀλληλοσπαράσσονται μέχρις ἐξολοθρεύσεως, μέχρις ἐκμηδενισμοῦ ὑπ᾽ αὐτὰ τὰ ὄμματα, ἂν μὴ τῇ ἐνοχῇ τῶν ὑπὸ τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης ἀποσταλέντων ἀντιπροσώπων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Καὶ συντρέχουσιν εἰς τὴν ἐγκληματικὴν ταύτην ἀδελφοκτονίαν πάντες οἱ κάτοικοι. Δημιουργεῖται ἀπαίσιον καθεστώς, «bellum omnium contra omnes», κατάστασις φρίκης, ἐγκλήματος καὶ θανάτου

Ποῖος ὁ αἴτιος; Πάντες ἡμεῖς, ἐρίτιμε Κύριε, καὶ πρωτίστως οἱ κάτοικοι τῆς ταλαίνης χώρας, οἱ ἀλληλοσφαζόμενοι, ἵνα διευκολύνωσι καὶ δικαιολογήσωσι τὴν ξενικὴν κατάκτησιν καὶ δεσποτείαν. Οὐδὲν ἔπραξαν οἱ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἢ ν᾽ ἀμυνθῶσι μόνον κατὰ τῶν τελουμένων ἐκβιαστικῶν ὀργίων ἀγρίων ὀρδῶν, δι᾽ ὧν σκοπίμως καὶ ἐπιτηδείως προπαρασκευάζεται ἡ ξενικὴ κατάκτησις. Ἐξήσκησαν δίκαιον ἀμύνης κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ὑπὲρ ὧν παραδόξως τοσοῦτον διαφέρονται σήμερον οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἀλλ᾽ ὦμεν βέβαιοι, Ἕλληνες καὶ Ρωμοῦνοι, ὅτι ἡμεῖς πρωτίστως θὰ ἀποτίσωμεν ἐν καιρῷ τὰ ἀντίποινα τῆς ἀκατονομάστου ταύτης πολιτικῆς. Σεῖς οἱ Ρωμοῦνοι κατὰ πρῶτον. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὸ προδιατυπώσω, ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ νὰ ρίψητε ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς ὑμετέρας χώρας... Εἶνε τοῦτο, ἔστε βέβαιοι, ἡ φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων. Ἡ δὲ Ἑλλάς... καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει

ἤθελε στερηθῇ μερικῶν τεμαχίων γῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἔχει ἀλλαχοῦ στάδιον εὐρὺ διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἀποστολήν.

Σήμερον ἡ ρωμουνικὴ πολιτική, ἔστε βέβαιοι, διὰ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς της δὲν καταστρέφει τὸν Ἑλληνισμόν. Φθείρει καὶ ἐνταφιάζει αὐτὴν τὴν Ρωμουνίαν.

Εὔχομαι νὰ μὲ διαψεύσωσι τὰ πράγματα. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ καὶ πάλιν νὰ ρίψητε ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Ζητῶ συγγνώμην, ἀγαπητέ μοι συνάδελφε, ἐπὶ τῇ ἐνοχλήσει ταύτῃ.

Μίαν μόνην ἀπευθύνω ὑμῖν τελευταίαν παράκλησιν : Ἐπιθυμῶ νὰ χορηγήσητε εἰς τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέραν κυκλοφορίαν.

Μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης

Νεοκλῆς Καζάζης

καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου
πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

Ὑστερόγραφον

Ἦτο ἤδη στοιχειοθετημένη ἡ ἐπιστολή μου, ὅτε ἀνέγνων νέα τηλεγραφήματα ἐκ Βουκουρεστίου. Κατὰ τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν ὁ ἀρχιαστυνόμος ἐκοινοποίησε χθὲς διατάγματα ἀπελάσεως πρὸς τοὺς κυρίους Νικ. Χρυσοβελώνην, Χρ. Ζέππαν, Ἀντ. Βαλσαμάκην, Τάκην Χάϊταν, ἰατρὸν Μηλιαρέσσην, Σπανδωνίδην, Κικιόπουλον, διαταχθέντας ἐντὸς 24 ὡρῶν νὰ καταλίπωσι τὸ ρωμουνικὸν ἔδαφος. Καὶ τοῦτο, διότι ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς μέλη τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου μὴ λειτουργοῦντος.

Πληροφοροῦμαι ἐπίσης ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς, ὅτι προετοιμάζονται νέαι ἀπελάσεις ἐξ ἄλλων πόλεων τῆς Ρωμουνίας Ἑλλήνων, χαρακτηριζομένων καὶ τούτων μελῶν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀπελάσεως.

Ἐκτὸς τούτου τηλεγραφικῶς ἀναγγέλλεται ἐκ Βουκουρεστίου, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ἔχουσα συμφέρον νὰ δικαιολογήσῃ ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ τὰ κατὰ παντὸς δικαίου πραξικοπήματα αὐτῆς, ἀπηύθυνε πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ἔγγραφον, δι' οὗ ἀνακοινοῖ αὐταῖς, ὅτι πάντα ταῦτα ἐγένοντο, διότι οἱ ἀπελαυνόμενοι διετέλουν μέλη Ἑταιρείας, διδασκούσης δῆθεν εἰς τὰ μέλη αὐτῆς *μῖσος κατὰ τῶν Ρωμούνων.*

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω γραφέντα, δὲν ἔχω τι ἄλλο νὰ προσθέσω, ἀγαπητὲ φίλε, ἢ νὰ διαμαρτυρηθῶ καὶ πάλιν κατὰ τῶν ἀκατονομάστων καὶ συκοφαντικῶν ψευδολογιῶν τοῦ ρωμουνικοῦ Ὑπουργείου. Μετὰ τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τὴν ἀπέλασιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, προστίθεται καὶ τρίτον ἀνοσιούργημα εἰς βάρος τῆς Νέας Ρωμουνίας.

Τί χεῖρον ἔπραττον οἱ καθολικοὶ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὁπότε ἀπεδίωκον τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας, τοὺς ἐκπολιτιστὰς τούτους τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου;

Προφάσεις δὲν ἔλειπον. Ἦσαν ἄπιστοι. Ἠρνοῦντο τὸ χριστιανικὸν δόγμα.

Ἀλλ' ἂς μὴ ἀμφιβάλλῃ ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις, ὅτι ἐγρηγορεῖ ἡ Νέμεσις.

Ταύτην ἐπικαλοῦμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξ ὀνόματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας.

Καὶ πάλιν ὑμέτερος
Ν. Κ.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΕΝ ΤΩ, ΦΟΙΤΗΤΙΚΩ, ΤΜΗΜΑΤΙ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Α'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ὑπὸ **Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ**

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ λήξαντος αἰῶνος διατρέχει περίοδον διωγμοῦ. Πανταχόθεν περικυκλοῦται ὑπὸ ὁρμητικῶν ἐχθρῶν πρὸς κατάκτησιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τμήματος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν κληρονομίας. Ἀπὸ βορρᾶ οἱ ποικιλώνυμοι Σλαῦοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρῶσσοι, ἀπὸ ἀνατολῶν πάλιν Ρῶσσοι, διὰ πολλῶν πανσλαυϊστικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Παλαιστινείου, ἀπὸ νότου μεγάλη Δύναμις ραδιουργεῖ ἐν Κρήτῃ πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς, καὶ ἀπὸ δυσμῶν Ἰταλία καὶ Αὐστρία ἁμιλλῶνται ποία νὰ καταστῇ κυρία τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τοῦ Ἀδρίου καὶ περιλάβῃ ἐν τῷ δικτύῳ αὐτῆς τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἤπειρος, χώρα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἑλληνικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διετέλεσεν ἑλληνικὴ μέχρι τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Καὶ ὡς τοιαύτη κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιότητα διὰ τοῦ Πύρρου, τοῦ μεγάλου αὐτῆς βασιλέως, διεξεδίκησε τὴν ἑλληνικὴν ἡγεμονίαν καὶ ἔφερε τοὺς θριάμβους αὐτῆς μέχρι τῶν προθύρων τῆς Ρώμης, ἣν καὶ ἐνίκησε, κατὰ δὲ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Δεσπότης αὐτῆς Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Δούκας ἐκπροσωπῶν σύμπαντα τὸν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνισμόν, καταλύσας τὸ νεοσυσταθὲν λατινικὸν βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸν Βονιφάτιον, νικήσας δὲ πλειστάκις τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐλευθερώσας τὴν Θράκην, ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Μαύρης Θαλάσσης, τελευταίως δὲ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἡ Ἤπειρος ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῶν Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, οἵτινες, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἠκόνισαν τὴν ἑλληνικὴν μάχαιραν, τὴν κόψασαν τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας.

Εἰς τὸ μέγα τοῦ 1821 ἀπελευθερωτικὸν ἔργον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ἡ Ἤπειρος. Οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ζαγορίου, καὶ οἱ πολεμισταὶ τοῦ Σουλίου, τῆς Πάργας, τῆς Χιμάρας, τοῦ Ραδοβιζίου καὶ πλείστων ἄλλων ἠπειρωτικῶν τμημάτων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ἐθνικῆς προπαρασκευῆς διὰ τοὺς ἑπταετεῖς αἱματηροτάτους ἀγῶνας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐλευθέρου τούτου ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου, ἡ συγκινήσασα τοὺς δύο κόσμους, εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἠπειρωτικὸν ἔργον.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῶν Ἠπειρωτῶν δὲν περιωρίσθη μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ

ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Καὶ μετὰ ταύτην οὗτοι δὲν ἔπαυσαν ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἰδεώδους Πατρίδος. Ἔχομεν ἔκτοτε δύο ἐπαναστάσεις πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ βαρύνοντος τὴν Ἤπειρον ζυγοῦ, τὴν τοῦ 1854 καὶ τὴν τοῦ 1878, καὶ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν πλήρη ἐθνικωτάτων ἱδρυμάτων τῆς ἠπειρωτικῆς γενναιοδωρίας. Ὁ Ἠπειρώτης οὐδέποτε μέχρι τῆς σήμερον ἔχει θεωρήσῃ ἄλλως ἑαυτὸν ἢ ὡς Ἕλληνα γνήσιον, τούτου ἕνεκα καὶ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουταν περιέβαλε τόσον φιλοστόργως διὰ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Τῷ 1878 ἡ Εὐρώπη ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν Ἤπειρον ὡς ἑλληνικὴν χώραν, τὸ ἥμισυ δὲ αὐτῆς διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δυστυχῶς, ἀντὶ τοῦ ἡμίσεος αὐτῆς, στενή τις λωρὶς μόνον, ἡ ἐπαρχία Ἄρτης, παρεχωρήθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο νέα ἐποχὴ δουλείας διὰ τὴν τάλαιναν χώραν. Δύο μεγάλαι Δυνάμεις ἁμιλλῶνται πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς καὶ προπαγάνδαι ἰταλικαὶ καὶ αὐστριακαὶ ἐγκαθιδρύθησαν καὶ σπουδαῖα πολιτικὰ πρόσωπα διατρέχουσιν αὐτὴν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, μελετῶντα καὶ ἐξετάζοντα τὴν κατάστασίν της, ἐκπονοῦντα σχέδια κατακτητικά. Εἷς ἐκ τῶν διαδραμόντων τὴν Ἤπειρον εἶνε καὶ ὁ τέως ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας κ. Σὰν Τζουλιάνος, ὅστις, δημοσιεύσας τὰς ἐντυπώσεις του εἰς μίαν τῶν ἐγκριτωτέρων ἐφημερίδων τῆς Ρώμης, ἃς μετὰ ταῦτα ἐξέδωκεν εἰς ἴδιον βιβλίον, ἀποφαίνεται ἐν αὐταῖς, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Ἠπείρου συνήντησεν Ἕλληνας, ἀλλ' *ἐξηλληνισμένους τινάς, διδαχθέντας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, χάρις εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἑλληνικὴν Προπαγάνδαν!*

Οἱ ἐν Ἠπείρῳ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐργάζονται καὶ ἐργάζονται δραστηρίως καὶ ἐσκεμμένως. Ἡ ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὑπεράσπισις διὰ τῶν ἰσχυρῶν των προξένων καὶ πρὸ παντὸς τὸ χρῆμα εἰσὶν οἱ πρῶτοι παράγοντες. Ἀλλ' ὁ αὐτόθι ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἔχεται τοσοῦτον τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ὥστε πᾶσα τῶν ἐναντίων ἀπόπειρα προσηλυτισμοῦ ἀποβαίνει ματαία. Ἰδοὺ δευτερεύοντες παράγοντες πρὸς ἐπιτυχίαν, οἱ ἐν Ἠπείρῳ ἄποικοι Ἀλβανοί, οἱ λεγόμενοι Τουρκαλβανοὶ καὶ οἱ βλαχόγλωσσοι Ἕλληνες, οἱ κοινῶς ἀποκαλούμενοι Κουτσόβλαχοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου ἀπαρτίζεται ἐκ 260 χιλιάδων Ἑλλήνων ἐκ 15 χιλιάδων Κουτσοβλάχων, συμπραττόντων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῶς τε καὶ θρησκευτικῶς καὶ 100 χιλιάδων ὡς ἔγγιστα Τουρκαλβανῶν, ἤτοι Μωαμεθανῶν. Αὐτὴ εἶνε ἡ φυλετικὴ δύναμις ἐν Ἠπείρῳ: Ἀφ' ἑνὸς μὲν 275 χιλιάδες Χριστιανοί, ἤτοι Ἕλληνες καὶ ἀφ' ἑτέρου 100 χιλιάδες Μωαμεθανοί, ἤτοι Τουρκαλβανοί.

Τούτους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς Τουρκαλβανούς, ὡς ἰσχυροὺς ἐν τῷ τόπῳ, λόγῳ τῆς πολιτικῆς ὑπεροχῆς, ἣν παρέχει αὐτοῖς τὸ μωαμεθανικὸν θρήσκευμα, οἱ ἐχθροὶ ἐθεώρησαν ὡς τὴν ὁδόν, ὡς τὴν πύλην, ὡς τὸν δούρειον ἵππον, δι' οὗ ἠδύναντο νὰ ἐκπορθήσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἀκρόπολιν ἐν Ἠπείρῳ. Μεγάλαι πρὸς τοῦτο κατεβλήθησαν προσπάθειαι καὶ μεγάλα ὑλικὰ μέσα, ὅπως πεισθῶσιν οἱ Τουρκαλβανοί, ὅτι

μετὰ τὴν ἔξωσιν τῆς Τουρκίας ἐξ Εὐρώπης οὐδαμοῦ ἄλλοθι θὰ εὕρισκον προστασίαν ἢ ἐν Ἰταλίᾳ καί Αὐστρίᾳ, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἐχθρὸς τοῦ ἀλβανικοῦ ἔθνους. Ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγαλομανίαν, ὅτι εἶνε ἀπόγονοι τῆς εὐγενεστέρας καὶ ἐνδοξοτέρας φυλῆς τοῦ κόσμου, ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Πύρρος ἦσαν Ἀλβανοὶ καὶ ὅτι οὐχὶ μόνον ἡ Ἤπειρος, ἀλλὰ καὶ ἡ Μακεδονία καὶ αὐτὴ ἡ Θεσσαλία εἶνε φυσικαὶ ἀλβανικαὶ ἐπαρχίαι, ὑποδουλωθεῖσαι τοῖς Ἕλλησι καὶ μετὰ ταῦτα περιελθοῦσαι εἰς τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκει ἡ μεγάλη αὕτη Ἀλβανία, οἱ προσηλυτισταὶ χωροῦσι περαιτέρω, παριστῶντες ὁλόκληρον τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὔβοιαν ὡς κατοικουμένας ὑπὸ Ἀλβανῶν καὶ συνεπῶς θέτουσιν ἐν τῷ Ἰσθμῷ τὰ ἑλληνοαλβανικὰ ὅρια.

Ἐκτὸς τῶν Τουρκοαλβανῶν ἐζητήθη παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, ἀνταγωνιστικῶς δι' ἴδιον σκοπὸν ἑκάστης ἐργαζομένης, καὶ ἡ σύμπραξις τῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως Ρωμουνίας, ὅπως καὶ αὕτη διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Ρωμουνισμοῦ καὶ τῆς ἐκ Ρωμαίων δῆθεν καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ρωμούνων προσελκύσῃ τοὺς εὐαρίθμους ἐν Ἠπείρῳ Κουτσοβλάχους εἰς τὸν Ρωμουνισμόν, μεταχειριζομένη εἰς τοῦτο τὴν κουτσοβλαχικὴν γλῶσσαν, προσομοιάζουσάν πως πρὸς τὴν λατινοφανῆ ρωμουνικήν. Εἶνε τοιαύτη ἡ λύσσα τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ὥστε θεωροῦσι κέρδος των, ἔστω καὶ ἕνα Ἕλληνα ἂν δυνηθῶσι ν' ἀποσπάσωσιν.

Ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν,δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος. Θὰ ἦτο μωρία νὰ πιστεύσωσι καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμοῦνοι, ὅτι θὰ καταπατήσωσί ποτε τὴν Βουλγαρίαν, θὰ κατακτήσωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ θὰ ἐκτείνωσι τὸ κράτος των μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Οὐχί, δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῶν Ρωμούνων. Ἡ ρωμουνικὴ πολιτικὴ ἄλλοτε ἦτο ὄργανον τῆς Αὐστρίας ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ, νῦν δέ, καθ' ἃς ἔχομεν ἀσφαλεῖς αὐθεντικὰς πληροφορίας, ἡ ἐν Ἠπείρῳ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα εὑρίσκεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Ἰταλίας. Ἡ Προπαγάνδα αὕτη,θεωρουμένη ἀβλαβὴς ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ μάλιστα ἐπωφελὴς εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τοῦ νὰ διαιρῇ τοὺς ὑπ' αὐτὴν χριστιανικοὺς λαούς, καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐξασθενήσῃ τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν, τὴν ἐπικινδυνωδεστέραν πασῶν τῶν ἄλλων, τυγχάνει ἀνέκαθεν τῆς προστασίας τῆς Τουρκίας. Ὁ ἀρχιπροπαγανδιστὴς Ἀπόστολος Μαργαρίτης ἐταξείδευεν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἤπειρον, συνοδευόμενος καὶ διὰ λόγους ἀσφαλείας,ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους γοήτρου καὶ μεγαλοπρεπείας ὑπὸ πεντήκοντα Κιρκασίων ἱππέων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ὅ τι λοιπὸν ἡ ἰταλικὴ Προπαγάνδα δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἀπ' εὐθείας, ὡς ὑποπτευομένη ὑπὸ τῆς Τουρκίας, τὸ ἐκτελεῖ διὰ τῆς ρωμουνικῆς.

Θέλετε νὰ ἴδητε τὴν ὑπὸ τῶν προπαγανδῶν Μεγάλην Ἀλβανίαν ; Ἰδού αὕτη. Εἶνε ὁ χάρτης τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας, ὁ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον ἐπισκεψαμένου τὰς Ἀθήνας μας Ἀλβανοϊταλοῦ προπαγανδιστοῦ Γκασπὰρ-Τζάκωβα Μερτούρη. Κατὰ τὸν χάρτην τοῦτον τὰ ἀλβανικὰ ὅρια τῆς φυσικῆς

Ἀλβανίας ἄρχονται ἀπὸ τῶν μαυροβουνιωτικῶν ὀρέων, ἐφάπτονται μὲ τὰ αὐστριακὰ τοῦ Νοβὶ-Παζάρ, μὲ τὰ σερβικά, μὲ τὰ βουλγαρικά, ἐκεῖθεν κατέρχονται, ἀκολουθοῦντα τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ Νέστου, εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, περικλείουσι τὴν Σκίαθον καὶ τὴν Σκόπελον, ὡς ἀλβανικὰς νήσους, ἀνέρχονται εἶτα, ἀκολουθοῦντα τὴν σειρὰν τῆς Ὄθρυος, καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, τὸν Καρβασαρᾶν, περιλαμβάνουσι τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον μετὰ τῆς Πρεβέζης, τὰς ἐλευθέρας νήσους Λευκάδα, Παξούς, Σύβωτα καὶ Κέρκυραν καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ Μαυροβούνιον!

Ἰδοὺ τί γράφει ὁ κ. Γασπὰρ-Τζάκωβας Μερτούρης κάτωθι τοῦ χάρτου τούτου τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας του: «Ἡ Ἀλβανία εἶνε μία καὶ ἀνεξάρτητος καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν Ἰλλυρίας, Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας.»

Ἀλλὰ δὲν τελειώνει ἕως ἐδῶ ἡ μεγαλομανία τῶν Ἀλβανῶν πατριωτῶν. Καὶ ὅλη ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ ὅλη ἡ Εὔβοια εἶνε ἀλβανικαὶ κτήσεις, ὡς κατοικούμεναι δῆθεν ὑπὸ Ἀλβανῶν!

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς μεθόδου ταύτης τῆς ἀλβανοποιήσεως τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐβοίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Κερκύρας ἀφ' ἑτέρου, οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, καὶ δὴ οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐνεργοῦντες, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐνεργήσωσιν ἀναφανδόν, ὑποκρίνονται, ἐπιδιώκοντες ἀντὶ τῆς ἀλβανοποιήσεως τῆς Ἠπείρου, τὴν ἠπειρωτοποίησιν τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀντὶ Ἀλβανίας μέχρι Πρεβέζης, παρουσιάζουσιν Ἤπειρον μέχρι Δυρραχίου καὶ μέχρι Σκόδρας! Ἀλλ' ὅλαι αἱ ὁδοὶ ἄγουσιν εἰς Ῥώμην. Ἢ Ἀλβανίαν μέχρι Πρεβέζης εἴπῃ τις, ἢ Ἤπειρον μέχρι Σκόδρας, ἔχομεν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἤτοι 260 χιλιάδες Ἕλληνας ἐν τῇ χοάνῃ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου Τουρκαλβανῶν ξένης ἐθνικῆς συνειδήσεως, ξένης θρησκείας, ξένης γλώσσης... αὐτῶν τούτων, δι' ὧν τυραννεῖται καὶ κακοδαιμονεῖ καὶ καταστρέφεται καὶ ἐρημοῦται σήμερον ἡ Ἤπειρος!

Ὁ περίφημος προπαγανδιστὴς Γκασπὰρ Τζάκωβας Μερτούρης, ὁ συντάξας τὸν χάρτην τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας, ἀναλώμασι τόσων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, μᾶς ἐξέλαβεν ἀληθῶς τόσον ἀδαεῖς τῆς ἱστορίας καὶ ἐθνολογίας, ὥστε ἐτόλμησε νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τοὺς ἀνθελληνικωτάτους σκοπούς του. Παρουσιάσθη, ὡς τί νομίζετε; Ὡς μέγας φιλέλλην! Κατώρθωσε νὰ ἐξαπατήσῃ ἔγκριτα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας μέλη, σεβαστὰ πρόσωπα, ἀνήκοντα εἰς ὑψηλὰς σφαίρας, καὶ νὰ τὰ καταστήσῃ ὄργανά του! Ἐζήτησε δι' αὐτῶν νὰ ἀναλάβῃ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὴν προστασίαν τοῦ ἀλβανικοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διὰ τῶν πρεσβειῶν της καὶ τῶν προξένων της, νὰ καταβάλῃ τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς ἀλβανικῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἃς ἐπαρχίας ὀνομάζει Ἀλβανίαν, καὶ ὡς

ἀπαρχὴν τούτων ὅλων νὰ ἱδρύσῃ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀμέσως ἀλβανικὴν σχολὴν ἐν Κερκύρᾳ!

Ἴσως εἴπῃ τις ἐξ ὑμῶν, ὅπως καὶ πλεῖστοι ἄλλοι φιλοπάτριδες Ἕλληνες, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πραγμάτων διατελοῦντες, εἶπον:

— Καὶ τί μᾶς βλάπτει ἡ ἵδρυσις ἀλβανικῆς Σχολῆς ἐν Κερκύρᾳ;

Διὰ τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὰ πράγματα, ἡ ἵδρυσις ἀλβανικῆς Σχολῆς ἐν Κερκύρᾳ δὲν μᾶς βλάπτει, ἀλλὰ διὰ τοὺς γνωρίζοντας, μᾶς καταστρέφει. Ὁ ἐχθρὸς γνωρίζει τί ζητεῖ! Ἡ ἵδρυσις ἀλβανικῆς σχολῆς ἐν Κερκύρᾳ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, εἶνε ταὐτόν, ὡς νὰ ἔρριπτεν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς τὴν Ἤπειρον εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας. Οὕτως οἱ ἐν Ἠπείρῳ Τουρκαλβανοί, οἱ ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ξένων Προπαγανδῶν εὑρισκόμενοι, θὰ ἔλεγον εἰς τοὺς Ἠπειρώτας:

— Βλέπετε, καὶ ἡ Ἑλλὰς ὑποστηρίζει τὸν ἀγῶνά μας, τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνιδρύσεως Μεγάλης Ἀλβανίας! Ἰδοὺ ὅτι ἰδίᾳ δαπάνῃ ἵδρυσεν ἀλβανικὴν σχολήν, ὄργανον τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας ἐν τῷ κράτει αὐτῆς! Ἔλθετε μὲ ἡμᾶς!

Εὐτυχῶς ἡ ἐνταῦθα Ἠπειρωτικὴ Ἀδελφότης, ἐννοήσασα τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τοῦ Γκάσπαρ Τζάκωβα Μερτούρη, ἐνήργησε δι' ὑπομνήματος αὐτῆς παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει καὶ οὕτως ἐματαίωσεν αὐτοὺς καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ἐντεῦθεν ἄπρακτος.

Καὶ ἐνῷ τοιαῦτά τινα οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν κατεργάζονται, ἡμεῖς ἀπρακτοῦμεν. Ἠπειρῶται καὶ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κοιμώμεθα, καὶ ὄχι μόνον ἀπρακτοῦμεν καὶ κοιμώμεθα, ἀλλὰ καὶ εὑρισκόμεθα ἐν τελείᾳ ἀγνοίᾳ τῶν ἐν Ἠπείρῳ κινδύνων τῶν δικαίων καὶ συμφερόντων ἡμῶν, ἀφίνοντες τὴν χώραν ταύτην ἕρμαιον τῶν ξένων σκευωριῶν. Ἡ ἄγνοια εἶνε σήμερον ὁ μεγαλείτερος ἡμῶν ἐχθρός. Ἀκριβῶς αὐτὴ μᾶς ναρκώνει καὶ μᾶς ἀποκοιμίζει. Ἰδοὺ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐγκληματικῆς ἡμῶν ἀγνοίας: Ἴδετέ τα: Χάρτης γεωγραφικός, ἐκδοθεὶς ἐνταῦθα καὶ ἐγκριθεὶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἵνα διδάσκηται εἰς τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα τοῦ τε ἐλευθέρου κράτους καὶ τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, φέρει τὴν Ἤπειρον ὡς Ἀλβανίαν! Τὸ ὄνομα Ἤπειρος εἶνε ἐξωβελισμένον! Βιβλίον ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, ὀνομάζει τὴν Ἤπειρον Νότιον Ἀλβανίαν! Χάρτης, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, φέρει πάλιν τὴν Ἤπειρον ὡς Ἀλβανίαν! Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἑλληνιστί, φέρει τὴν Ἤπειρον κατοικουμένην ὑπὸ 110 χιλιάδων μόνον Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ 655 ἀλλοφύλων, ἤτοι 280 χιλιάδων Βλάχων, 350 χιλιάδων Ἀλβανῶν καὶ 25 χιλιάδων Βουλγάρων! Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἀκόμη ἐγκλήματα κατὰ τῆς Ἠπείρου, ἅτινα παραλείπω.

Δυστυχῶς, ἐνῷ ἐν Ἀθήναις δὲν δύναται νὰ κάμῃ τις βῆμα, χωρὶς νὰ συναντήσῃ καὶ ἓν ἀγαθοεργὸν ἐθνικὸν ἠπειρωτικὸν ἵδρυμα, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν

ἔχει τίποτε νὰ ἐπιδείξῃ ἐν Ἠπείρῳ, ὅπερ ἵδρυσεν, ἐνήργησεν, ἢ εἰργάσθη πρὸς εὐδαιμονίαν τῶν Ἠπειρωτῶν. Πολλὰ σχολεῖα ἠπειρωτικὰ εἶνε κλεισμένα ἐλλείψει πόρων, πολλαὶ Ἐκκλησίαι ἠπειρωτικαὶ εἶνε κλεισμέναι, ἐλλείψει ἱερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ ἡ ἐξασκουμένη ἐκεῖ τυραννία εἶνε τοιαύτη, ὥστε, φεύγων ὁ Ἠπειρώτης τὴν Ἤπειρον καὶ μεταβαίνων εἰς ἄλλα τμήματα τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, νομίζει, ὅτι μεταβαίνει εἰς ἐλεύθερον μέρος. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐν Ἠπείρῳ τυραννία, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1878, ὅτε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τὸ ἥμισυ τῆς Ἠπείρου, ἡ μέχρι τοῦ Καλαμᾶ χώρα, περεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ τυραννῆται διὰ τοῦ χειροτέρου τρόπου. Ἴσως καὶ τοῦτο εἶνε σχέδιον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ὅπως οἱ Ἠπειρῶται ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των καὶ δυνηθῶσιν ἐκεῖνοι ἀκοπώτερον νὰ τὴν κατακτήσωσιν. Ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι σήμερον, εἰς διάστημα εἰκοσιπενταετίας, ἑκατὸν χιλιάδες Ἠπειρωτῶν ἐξεπατρίσθησαν οἰκογενειακῶς, ἵνα μὴ ἐπιστρέψωσι πλέον!

Δέον νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως,ἥτις ὀφείλει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μελετήσῃ καὶ τὴν Ἤπειρον καὶ τὸ ἠπειρωτικὸν ζήτημα,ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προσπαθήσῃ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν αὐτῆς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ. Ἄλλως ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις, μετὰ πάροδον ἄλλης μιᾶς εἰκοσιπενταετίας θὰ ἔχωμεν Ἤπειρον ἄνευ Ἠπειρωτῶν καὶ τότε δὲν θὰ ἔχωμεν Ἤπειρον! Ἡ Ἤπειρος θὰ εἶνε Ἰταλία, Αὐστρία, Ἀλβανία, ὅ τι ἄλλο θέλετε,ἀλλὰ δὲν θὰ εἶνε ποτὲ ἑλληνικὴ Ἤπειρος!

Ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει ὄχι ὀλιγώτερον τῆς Μακεδονίας, ἴσως μάλιστα καὶ περισσότερον!

Σεῖς, οἱ τιμήσαντες διὰ τῆς παρουσίας σας σήμερον τὴν διάλεξιν ταύτην, ὡς ἀντιπροσωπεύοντες ὅλοι τμήματα τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, διότι βλέπω μεταξὺ ὑμῶν Στερεοελλαδίτας, Πελοποννησίους, Θεσσαλούς, Νησιώτας, Ἠπειρώτας, Μακεδόνας, Θρᾷκας, Κρῆτας Κυπρίους, Μικρασιάτας, ὁλόκληρον τουτέστι τὴν Ἑλλάδα ἐν μικρογραφίᾳ,γενῆτε κήρυκες εἰς τοὺς συμφοιτητάς σας, εἰς τοὺς συμπατριώτας σας, εἰς τοὺς φίλους σας, ὅτι ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει!

Β'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΒΛΕΨΕΩΝ

ΤΩΝ ΝΟΤΙΟΣΛΑΥΩΝ

Ὑπὸ **ΚΩΣΤ. Δ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**

Ὑφηγητοῦ ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ, Προέδρου τοῦ Τμήματος

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 26 Φεβρουαρίου 1906.

Σκοπὸς τῆς διαλέξεως ταύτης εἶναι ἡ ὑπόδειξις νέου ἐθνικοῦ κινδύνου προκύψαντος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Πρόκειται περὶ τῶν συγχρόνων ἐθνικῶν βλέψεων τῶν νοτιοσλαύων, τῆς τροπῆς τουτέστιν ἥτις παρετηρήθη ἐν ταῖς περὶ ἐθνικῆς πολιτικῆς βλέψεσι παρὰ λαοῖς ἀποδίδουσιν ἑαυτοῖς τὴν αὐτὴν σλαυϊκὴν καταγωγήν, οἰκοῦσιν δ' ἐν χώραις τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Οἱ λαοὶ οὗτοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Δαλματοί, Κροάται, μέχρι πρό τινων ἐτῶν, οὐ μόνον δὲν συνέπρατον ἐν ἐθνικῇ αὐτῶν πολιτικῇ, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀδιάλλακτοι ἐφέροντο πρὸς ἀλλήλους, δυσχερῶς δέ τις ἠδύνατο νὰ ἀνεύρῃ μεταξὺ τούτων κοινόν τι σημεῖον συνεννοήσεως.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν Σερβικῶν Κρατῶν, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, δυναστικαὶ ἀντιζηλίαι καὶ πολιτικὰ συμφέροντα παρεκώλυον πᾶσαν συνεννόησιν. Τὸ Μαυροβούνιον ὑπὸ τὴν διαρκῆ κηδαιμονίαν τῆς Ῥωσσίας τελοῦν, οὐδόλως συνεμερίζετο τὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως Μιλάνου κατὰ κανόνα ἐκ Βιέννης ἐμπνεομένου. Μεταξὺ Βουλγάρων ἀφ' ἑτέρου καὶ Σέρβων ἔχαινεν χάσμα μέγα ὅπερ ἡ μάχη τῆς Σλιβίντσας εἶχεν ἀνοίξει καὶ τὸ ὁποῖον αἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἀντίθετοι ἐθνικαὶ βλέψεις τῶν κρατῶν τούτων δὲν ἐπέτρεπον νὰ πληρωθῇ. Οἱ Δαλματοὶ ἐν ἀντιζηλίᾳ διαρκῇ εὑρισκόμενοι πρὸς τοὺς συνοίκους Ἰταλούς, ἰδίως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι τῆς Δαλματίας, ἦσαν πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Αὐστριακοῦ στέμματος, ἐν τῷ γερμανισμῷ ἀνευρίσκοντες τὸν φυσικὸν αὐτῶν προστάτην. Οἱ Κροάται τέλος, οἱ ὑπὸ τὸ Οὐγγρικὸν στέμμα τελοῦντες, καὶ οὐ μόνον πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Οὔγγρους συγκρουόμενοι ἔβλεπον ἐν τῇ Ἀψβουργικῇ δυναστείᾳ τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων, πλήρους πολιτειακῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοδιοικήσεως.

Ἀπό τινων ἐν τούτοις ἐτῶν μεταβολὴ εἰς πάντα ταῦτα ἐσημειώθη. Κρατούσης εἰσέτι ἐν Σερβίᾳ τῆς δυναστείας τῶν Ὀβρένοβιτς, ἤρχισε παρὰ τοῖς Βουλγάροις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σταμπούλωφ νὰ κατακτᾷ ἔδαφος ἡ ἰδέα συνεργασίας μετὰ τῆς Σερβίας. Ὁ Γερμανικῆς καταγωγῆς ἡγεμὼν συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ καταστήσῃ τὴν

δυναστείαν αὐτοῦ δυναστείαν Χοεντζόλλερν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, διαβλέπων ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς νέου Βρανδεμβούργου, μέλλοντος νὰ καταστῇ ὁ πυρὴν εὐρείας ὁμοσπονδίας περιλαμβανούσης ἅπαντας τοὺς σλαύους τῆς νοτιανατολικῆς Εὐρώπης. Αἱ βλέψεις αὗται τοῦ φιλοδόξου ἡγεμόνος ἐνισχύοντο ἐκ Ρωσσίας ὑπὸ τὸ κράτος πανσλαυϊστικῶν ἰδεῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς πλεῖστα δείγματα προσεγγίσεως Σερβίας καὶ Βουλγαρίας ἦλθον εἰς φῶς. Ἐν τούτοις τὸ Ἀνακτοβούλιον τῆς Βιέννης κατώρθου νὰ ματαιοῖ τὴν ὁριστικὴν προσέγγισιν. Διὰ τὴν Αὐστρίαν ἦτο καὶ εἶναι ζήτημα Ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἡ παρακώλυσις τῆς συνεργασίας Σέρβων καὶ Βουλγάρων δυναμένων νὰ παρασύρωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς σλαυϊκοὺς λαοὺς τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, τούτου δ' ἕνεκα οἱ Αὐστριακοὶ διπλωμάται οὐδενὸς ὅπλου ἠμέλουν ὅπως διατηρῶσι διϊσταμένας ἀπ' ἀλλήλων τὴν Σερβικὴν καὶ Βουλγαρικὴν πολιτικήν. Ἡ οἰκονομικὴ ὑποτέλεια τῆς Σερβίας ὑπὸ τὴν Αὐστροουγγαρίαν ἦτο τὸ κυριώτερον τῶν ὅπλον τούτων, ὅπερ ἐπέφερε πάντοτε ἀποτελέσματα λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου κλονιζομένου βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

Ὅτε δ' ὅμως οἱ Ὀβρένοβιτς ἐξέπεσαν, ἢ μᾶλλον ἐξηφανίσθησαν ἐκ τοῦ Σερβικοῦ θρόνου, τὰ πράγματα οὐσιωδῶς μετήλλαξαν. Ὁ νέος βασιλεὺς Πέτρος κατελάμβανε τὸν θρόνον ὑπὸ δυσμενεστάτους ἐσωτερικοὺς ὅρους. Ἡ βασιλοκτονία εἶχε καταρρίψει καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τὸ σερβικὸν γόητρον, οὕτω δὲ αὐτὴ ἡ ἑδραίωσις τῆς νέας δυναστείας ἀπῄτει ν' ἀποσπασθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ζητημάτων ὧν ἡ λήθη ἦτο ἐπιβεβλημένη. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου οὐδεὶς ἕτερος τρόπος ἐνεδεικνεύετο μᾶλλον πρόσφορος ἢ τὸ νὰ προσελκυσθῇ ἡ προσοχὴ τῶν Σέρβων εἰς εὐρέα ἐθνικὰ ἰδεώδη, εἰς τὸν συνασπισμὸν οὐ μόνον μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτῶν τῶν Κροατῶν καὶ Δαλματῶν, συνασπισμὸν ὅστις ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐν Παλαιᾷ Σερβίᾳ, Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνᾳ σερβικὰς βλέψεις.

Πρὸς τὴν μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου συνεννόησιν οὐ μόνον οὐδὲν πλέον παρενεβάλλετο ἐκ δυναστικῶν λόγων κώλυμα, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου ἡ μεταξὺ τῆς Μαυροβουνιωτικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ βασιλέως Πέτρου στενὴ συγγένεια διηυκόλυνε τὴν πολιτικὴν συνεργασίαν. Ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Πέτρου συνηντήθη πρὸς τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου, οὕτω δὲ δὲν ἀπέμενεν ἢ ἡ ἐξ Αὐστρίας ἀντίδρασις.

Ἀλλ' ὅτι ἐφοβεῖτο ἡ Αὐστριακὴ πολιτικὴ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Οἱ Δαλματοὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ Κροάται ἤρξαντο διαβλέποντες ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νέου βασιλέως τῆς Σερβίας τὸν ἀπόστολον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας τῆς ἑνώσεως τῶν νοτιοσλαύων. Εἰς τὸ Ἄγραμ, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κροατίας ὁ βασιλεὺς Πέτρος κατέστη μᾶλλον δημοφιλὴς ἢ ἐν αὐτῷ τῷ Βελιγραδίῳ, ἔνθα οἱ φίλοι τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας δὲν σπανίζουσιν. Οὐδενὸς δ' ὄντως μέσου ἠμέλησεν ὁ μεγαλοϊδεάτης βασιλεὺς ἵνα προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν ὡς κέντρον τῆς νοτιοσλαυϊκῆς ἀλληλεγγύης τὴν

εὔνοιαν τῶν ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν σλαύων. Συνέδρια, φοιτητικαὶ ἐπισκέψεις καὶ ἄλλαι πανηγύρεις διωργανώθησαν ἐν Βελιγραδίῳ καθ' ἃς αἱ προσφωνήσεις τοῦ βασιλέως ἰδιαιτέρως ὑπεδήλουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν νέων ἐθνικῶν ὀνείρων τῶν νοτιοσλαύων.

Δὲν εἶνε δ' ἄπορον ὅτι ὑπὸ τοὺς ἀτμοὺς τοιούτων ἐνθουσιωδῶν βλέψεων τὸ Σερβικὸν ἀνακτοβούλιον προέβη εἰς τὸ τελευταῖον τολμηρὸν διάβημα, τὴν *τελωνιακὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἕνωσιν*, δι' ἧς πλέον ἐγένετο ἔναρξις αὐτοῦ τοῦ πολιτειακοῦ συνδέσμου μεταξὺ τῶν δύο σλαυϊκῶν κρατῶν. Ὄντως δ' ὡς πρὸ τεσσαρακονταετίας τὸ περίφημον Zollverein ἐγένετο ὁ πρόδρομος τῆς ἑνώσεως τῶν γερμανῶν, οὕτω καὶ νῦν Βουλγαρία καὶ Σερβία ἔκρινον ὅτι τὸ πρῶτον βῆμα τῆς μελετωμένης νοτιοσλαυϊκῆς ὁμοσπονδίας ἔδει νὰ ᾖ ἡ κατάργησις τῶν τελωνιακῶν ζωνῶν μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων χωρῶν. Πρὸ τῆς τελωνιακῆς ἑνώσεως εἶχε συναφθῇ ταχυδρομικὴ σύμβασις ἀφομοιοῦσα τὰ ταχυδρομικὰ καὶ τηλεγραφικὰ τέλη μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν πρὸς τὰ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἑκάστης χώρας ἰσχύοντα. Τοῦτο δ' ὅμως δὲν ἤρκεσε καὶ κατηργοῦντο διὰ τῆς τελωνιακῆς ἑνώσεως κατ' ἀρχὴν ἅπαντες οἱ δασμοὶ οἱ ἐπιβαλλόμενοι ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ εἰς τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα τῆς ἑτέρας, ἵνα δ' ἐναργέστερον διαπιστωθῇ ἡ ἑνότης τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἐν τῇ συμβάσει ῥητῶς ἀνεγράφετο καὶ ἡ παροχὴ κοινῶν βραβείων εἰς τὰ ἄριστα τῶν προϊόντων τῶν δύο ἐπικρατειῶν.

Ἡ τελωνιακὴ αὕτη σύμβασις, δι' ἧς ἐνεφανίζοντο ὡς ἓν οἰκονομικὸν πεδίον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τε παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως Βουλγαρία καὶ Σερβία ἐψηφίσθη σχεδὸν ἀσυζητητεὶ καὶ ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Σοβράνιε.

Τὸ τόλμημα δ' ὅμως τῆς τελωνιακῆς ἑνώσεως προεκάλεσεν ἀληθῆ κατάπληξιν ἐν Βιέννῃ. Δικαίως ἐκεῖ διέγνων πρόκλησιν κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀκριβεῖς δὲ Αὐστριακοὶ παρατηρηταὶ ταχέως διέγνωσαν ὅτι ἵνα ἀποφασίσῃ τοιοῦτον διάβημα ἡ Σερβία ἔλαβε καὶ ἄλλοθεν ἐνισχύσεις καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστροουγγαρίᾳ ἀντιδραστικῶν στοιχείων.

Οὕτως ἀνώτερος Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς ἐν Κροατίᾳ ὑπηρετῶν γράφει πρό τινος ἔν τινι βιενναίῳ περιοδικῷ, τῇ «Μεγάλῃ Αὐστρίᾳ», ὅτι ἐν ᾧ ὁ βιενναῖος τύπος οὐδεμίαν ἀπειλὴν καὶ εἰρωνίαν παρέλιπεν ἣν νὰ μὴ ἐκφέρῃ κατὰ τῆς Σερβίας ἐπὶ τῷ τολμήματι τῆς τελωνιακῆς συμβάσεως, τοὐναντίον αἱ ἐφημερίδες τοῦ Ἄγραμ καὶ τῆς Φιούμης ἐτήρησαν ἐπιφυλακτικότητα εὐνοϊκὴν πρὸς τὴν Σερβίαν, οἱ δὲ πολιτικοὶ τῆς Κροατίας κύκλοι ἀπροκαλύπτως πλέον ἐποιοῦντο λόγον περὶ κοινῶν πολιτικῶν σχεδίων τῶν νοτιοσλαύων. Φανερὸν δ' εἶνε ὅτι τοιαῦτα σχέδια ἐνισχύει καὶ ἡ Ἰταλικὴ πολιτική, ἥτις παρ' ὅλην τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχίαν δὲν ἔπαυσεν ἀποβλέπουσα εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τὴν λοιπὴν ἀλύτρωτον Ἰταλίαν, νομίζει δ' ὅτι ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νοτιοσλαυϊκὴ ἕνωσις ἐπιφέρουσα παράλυσιν τῆς Αὐστρίας θὰ καταστήσῃ εὐχερῆ τοῖς Ἰταλοῖς τὴν κατάληψιν τῶν Ἰταλικῶν χωρῶν. Ἀπὸ τοιούτων βλέψεων ὁρμωμένη ἡ Ἰταλία δὲν ἔπαυσε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη

παρέχουσα τὴν ἑαυτῆς ἐνθάρρυνσιν τοῖς νοτιοσλαύοις. Ἐμερίμνησεν ἵνα οἱ ἐν Δαλματίᾳ καὶ ἔν τισι τῆς Κροατίας μέρεσι ἰταλικοὶ πληθυσμοί, οἱ εἰς διαρκεῖς πρὸς τοὺς συνοίκους Σλαύους ἀντιζηλίας διατελοῦντες διαλαγῶσι μετ' αὐτῶν, πράκτορες δὲ Ἰταλοὶ περιτρέχουσι τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Κροατίαν καὶ ἐπωφελούμενοι ἐκ διοικητικῶν τινων σφαλμάτων τῶν Αὐστριακῶν, ἐνισχύουσι τὴν ἀπὸ τῆς Βιέννης ἀποξένωσιν τῶν Δαλματῶν καὶ τῶν Κροατῶν. Μᾶλλον ἐμφανὴς κατεδείχθη ἡ πρὸς τοὺς νοτιοσλαύους ἰταλικὴ ἐνίσχυσις ἐν Μαυροβουνίῳ. Ἀφ' ἧς εἰς τὸν ἰταλικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ ἡγεμόνος Νικήτα, ἤρξατο εἰς τὴν Πετρόπουλιν ὑποκαθισταμένη ἡ Ρώμη. Ὡς ἄλλοτε ἐκ Ρωσσίας ὡπλίζετο τὸ Μαυροβούνιον, οὕτω νῦν ἡ Ἰταλία ἀνέλαβε τὴν παροχὴν τηλεβόλων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φρουρίων τῆς μικρᾶς ἡγεμονίας καὶ δὴ φρουρίων, ὧν αἱ ἐπάλξεις θὰ ἐστρέφοντο ἐν κρισίμῳ ὥρᾳ κατ' αὐτῶν τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων.

Σημαντικωτέρα δ' ὅμως εἶνε ἡ ἐνθάρρυνσις, ἡ παρεχομένη εἰς τὰ σχέδια τῶν Νοτιοσλαύων ἀπὸ μέρους τῶν Οὔγγρων ἐθνικοφρόνων. Τὰ διάφορα κόμματα τῆς οὐγγρικῆς ἀντιπολιτεύσεως τοσοῦτον διΐστανται πρὸς τὸ κυβερνητικὸν ἐν τῇ Αὐστροουγγρικῇ μοναρχίᾳ καθεστώς, ὥστε προκρίνουσι τούτου αὐτὴν τὴν διάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας, διάλυσιν ἐξ ἧς ἡ Οὐγγαρία θ' ἀποκτήσῃ τὴν πλήρη ἑαυτῆς πολιτειακὴν αὐτοτέλειαν. Ἐπωφελοῦνται τούτου ἕνεκα οἱ Οὖγγροι ἐθνικόφρονες παντὸς παράγοντος, ὃν δύνανται νὰ στρέψωσι κατὰ τῆς Αὐστρίας, σημαντικὸς δὲ τοιοῦτος παράγων εἶνε οἱ Νοτιοσλαῦοι καὶ τὰ νέα αὐτῶν σχέδια. Ὁ Κοσούθ, ὁ ἡγέτης τοῦ κόμματος τῶν ἀνεξαρτήτων, ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἀρχηγῶν τῆς οὐγγρικῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρέτισε τὴν τελωνιακὴν ἕνωσιν Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, διὰ παταγώδους δὲ τηλεγραφήματος συνεχάρη τοὺς Σέρβους πολιτικοὺς ἐπὶ τῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας στάσει αὐτῶν. Ἡ οὐγγρικὴ Κυβέρνησις, εἶνε ἀληθές, ὅτι παρώτρυνε τὴν αὐστριακὴν εἰς ὅσον ἔνεστιν ἐντονωτέραν κατὰ τῆς Σερβίας πολιτικήν, ἀλλ' ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς εἴρηται Αὐστριακοῦ ἀξιωματικοῦ γραφόμενα, ἡ στάσις τῆς οὐγγρικῆς Κυβερνήσεως ἦτο σκόπιμος, δι' ἄλλης ὁδοῦ τείνουσα εἰς ὃ καὶ ἡ στάσις τῆς οὐγγρικῆς ἀντιπολιτεύσεως τέλος, τὴν πλήρη ρῆξιν μεταξὺ Σερβίας καὶ Αὐστρουγγαρίας.

Τὴν ἐν Βιέννῃ κατάπληξιν ἐκ τῆς τελωνιακῆς συμβάσεως διεδέξατο ἡ περὶ τοῦ ἀμέσως ἐπαπειλοῦντος τὴν μοναρχίαν κινδύνου σκέψις. Βεβαίως δὲν διέφυγον τὴν αὐστριακὴν διπλωματίαν αἱ ἐξ οἰκείων ἐνισχύσεις, ἃς ἔλαβεν ἡ Σερβία, ἡ μᾶλλον δ' ἐνεργὸς πολιτικὴ ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἵνα ἀναγκασθῇ τὸ σερβικὸν βασίλειον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν τελωνιακὴν ἕνωσιν. Πρὸς τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦτον τὸ μᾶλλον πρόσφορον μέσον ἦτο ὁ κατὰ τῆς Σερβίας ἐμπορικὸς πόλεμος.

Τὸ σερβικὸν βασίλειον, στερούμενον θαλασσίου λιμένος, ἐμφανίζεται ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν αὐτόχρημα ὑποτελὲς εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, διότι ἐνταῦθα ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐξάγονται τὰ κύρια προϊόντα τῆς σερβικῆς κτηνοτροφίας, οἱ βόες καὶ

οἱ χοῖροι, ἐξ ὧν κυρίως ἀποτελεῖται τὸ ἐξαγωγικὸν τῆς Σερβίας ἐμπόριον.

Οὕτω κατ' ἀριθμούς, παρεχομένους ἔν τινι τελευταίᾳ μελέτῃ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Βιέννῃ Πανεπιστημείου κ. Grünberg κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1904 ἐκ τῶν ἐξαχθέντων ἐκ Σερβίας 430,919 βοῶν καὶ χοίρων αἱ 430,121 ἐξήχθησαν εἰς Αὐστρουγγαρίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἐξαγωγικοῦ σερβικοῦ ἐμπορίου τῆς εἰκοσιπενταετίας 1879-1893, ἀνελθόντος εἰς 1,206,500,000 δηνάρια, ἡ Αὐστρουγγαρία ἀντιπροσωπεύεται μὲ 1,076,000,000 δηνάρια, ἐν ᾧ ἡ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐξαγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς 52,300,000 μόνον δηναρίων, ἡ εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἰς 28,700,000 ἡ εἰς τὴν Ρουμανίαν εἰς 10,050,000 καὶ ἡ εἰς τὴν Ρωσσίαν εἰς 1,020,000 μόνον.

Πρὸς πολιτικοὺς δὲ σκοποὺς ἀποβλέπουσα ἡ αὐστρουγγρικὴ μοναρχία εἶχεν ἐπιδειχθῇ ἐξαιρετικῶς εὔνους εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Οὕτως ἡ τελευταία ἰσχύουσα ἐμπορικὴ σύμβασις τῆς Αὐστρουγγαρίας πρὸς τὴν Σερβίαν τῆς 9 Αὐγούστου (ν. ἡ.) 1892 σχεδὸν ἐξασφαλίζει ἀτέλειαν εἰς τὰ σερβικὰ προϊόντα, παρέχουσα προνόμια, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ σερβικὴ κτηνοτροφία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ.

Ὅθεν ἡ ἄμεσος ἀπάντησις ἡ δοθεῖσα τῇ Σερβίᾳ ἐπὶ τῇ καταρτίσει τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας τελωνιακῆς ἑνώσεως ὑπῆρξεν ἡ καταγγελία τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ὁρίων τῆς μοναρχίας εἰς τὰ σερβικὰ προϊόντα. Ἐν ἀρχῇ ἡ Σερβία ἐδείχθη ἀπαθής· ἀλλ' ὅταν οἱ ἀτμοὶ τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅν εἶχε διεγείρῃ ἡ μετὰ τῆς ὁμόρου ἡγεμονίας τελωνιακὴ ἕνωσις ἐξητμίσθησαν ὀλίγον, τότε ἐφάνη γυμνὴ πλέον ἡ κατάστασις, τουτέστιν ἡ οἰκονομικὴ καταστροφὴ τῶν δύο τρίτων τῶν σερβικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολουμένου.

Εἰς μάτην ἀπέβησαν πλέον αἱ ἐνισχύσεις ἃς ἔξωθεν, ὡς ἐξετέθη, ἐλάμβανεν ἡ Σερβία. Οὔτε αὗται, οὔτε οἱ πόθοι τοῦ βασιλέως Πέτρου ἦτο δυνατὸν νὰ κατισχύσωσι τῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης, ἣν ἡ Αὐστροουγγαρία ἐπέβαλε· ταχέως δ' ἐξηναγκάσθη ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις νὰ προέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ βιενναίου ἀνακτοβουλίου, βάσιν ἐχούσας τὰς παρὰ τῆς Αὐστρίας αἰτουμένας τροποποιήσεις τῆς μετὰ τῆς βουλγαρίας τελωνιακῆς ἑνώσεως, τροποποιήσεις ἰσοδυναμούσας πρὸς κατάργησιν ταύτης. Τὸ σερβικὸν ὑπουργεῖον, μὴ ἐπιτυχὸν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὸν περιορισμὸν τῶν αὐστριακῶν ἀξιώσεων ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, τὸ δ' ἄρτι σχηματισθὲν νέον τοιοῦτον βέβαιον εἶνε, ὅτι θὰ ὑποκύψῃ εἰς τοὺς ἐκ Βιέννης τεθέντας ὅρους, οὕτω δὲ μετὰ τῆς σχεδιασθείσης τελωνιακῆς ἑνώσεως τῶν δύο σλαυϊκῶν ἐπικρατειῶν τοῦ Αἵμου θὰ ταφῶσι νῦν καὶ τὰ νοτιοσλαυϊκὰ σχέδια.

Προκειμένου δ' ὅμως περὶ ἐθνικῶν βλέψεων, αἵτινες ἤρξαντο ριζούμεναι βαθέως παρὰ τοῖς νοτιοσλαύοις, εἶνε μᾶλλον ἐνδεχόμενον, ὅτι κωλύματα, οἷα τὰ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Αὐστρίας τιθέμενα, παρ' ὅλην τὴν σημαντικότητα αὐτῶν, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ματαιώσωσι διαρκῶς τὸν ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν Νοτιοσλαύων κίνδυνον. Δὲν ὀφείλο-

μεν νὰ λησμονῶμεν τοὺς δυσμενεστάτους ἐσωτερικοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς σπαράσσηται ἡ ἑνότης τῆς αὐστρουγγρικῆς μοναρχίας. Ἓν γεγονός, ὡς ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ Αὐτοκράτορος, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ ἐσωτερικοὺς κλονισμοὺς κάμπτοντας τὸ κῦρος τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τροπῆς ταύτης νὰ εὕρωσιν εὐκαιρίαν οἱ Νοτιοσλαῦοι πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν σχεδίων.

Εἶδε τοιαύτας πολιτικὰς μεταβολὰς κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ ἥμισυ ὁ δέκατος ἔνατος αἰὼν ἐν τῇ νοτιανατολικῇ Εὐρώπῃ, ὥστε οὐδένα δέον νὰ ἐκπλήσσῃ ἡ ἰδέα, ὅτι εἶνε ἐνδεχόμενον ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ταχέως νὰ χαιρετίσῃ τὴν ἵδρυσιν μεγάλου ὁμοσπονδιακοῦ νοτιοσλαυϊκοῦ κράτους, ὅ περ,ἀποτελούμενον ἐκ τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, Σερβίας, Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνας, Μαυροβουνίου, Δαλματίας καὶ Κροατίας, δύναται νὰ ἀριθμήσῃ πληθυσμὸν καὶ μέχρι 12 ἑκατομμυρίων,κράτος ἴσως ἐνισχυόμενον ὑφ' οἱονδήποτε τύπον ὑπὸ τῶν 10 ἑκατομμυρίων Οὔγγρων. Τοιοῦτον ἱστορικὸν γεγονὸς ἤθελεν ἀποτελέσει κίνδυνον μέγαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι θὰ ἐπεδίωκε τὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον κάθοδον διὰ τῆς Μακεδονίας, διατέμνον τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Πρὸ τοιούτων μεγάλων ἐθνικῶν κινδύνων ἡμεῖς βεβαίως οὐδὲν ἕτερον δυνάμεθα νὰ πράξωμεν, εἰ μή, διοργανούμενοι ἐσωτερικῶς, νὰ παρουσιάσωμεν, μίαν ἔστω καὶ μικρὰν δύναμιν, παρέχουσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ συμφέρον ἔχοντας νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν νοτιοσλαυικῶν σχεδίων. Ὡς ἔχει δὲ σήμερον ἡ Ἑλλὰς πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, δυσχερὲς εἶνε νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν εἰς τοὺς συνδυασμοὺς τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς. Ἡ ἠθικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ,ὡς ἀντισλαυικοῦ ἐν Ἀνατολῇ παράγοντος, εἶνε βεβαίως μεγίστη, ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη δέον, συγκεντρουμένη εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος, νὰ ὁρμᾶται ἐκ τούτου, ὑγιῶς κατηρτισμένου καὶ κυρίως τελείαν πολιτειακὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν κεκτημένου.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ὁ τηλέγραφος ἀνήγγειλε τὸν ἐξ ἀποπληξίας θάνατον τοῦ ἀντικανονικοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μελετίου Δουμάνη.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἀπὸ τῆς 3 Νοεμβρίου 1899, ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ ἐκβιασθεὶς σουλτανικὸς ἰραδὲς ἐπεκύρου τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μελετίου, τὰ λοιπὰ τῆς Ἀνατολῆς Πατριαρχεῖα ἐν ὀνόματι τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως πάντων τῶν αἰώνων διέκοψαν πᾶσαν μετὰ τοῦ ἀντιοχικοῦ Θρόνου ἐπικοινωνίαν. Παρὰ τὴν τοιαύτην ὅμως στάσιν τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, ἐπικροτηθεῖσαν σιωπηρῶς καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν τῶν ἀλλοεθνῶν, ἡ Διοικοῦσα Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ρωσσίας, διαταράττουσα καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τὴν ἁρμονίαν, τὴν ἔννομον τάξιν καὶ τὴν ἀλληλεγγύην τῶν Ἐκκλησιῶν, παρέστη συνήγορος τῶν ἀποτολμηθέντων ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐπεκοινώνησεν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τοῦ Μελετίου μετὰ χαρακτηριστικῆς ἐπιδείξεως ἐν τῇ καταφρονήσει τῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πλέον ἢ ἅπαξ ὁ ρωσσικὸς τύπος ἐκάκισε δριμέως τὴν στάσιν ἰδίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἣν ἐπέδειξε πρὸς τὸν Μελέτιον, διαμαρτυρομένου διὰ τὴν ἀσύστολον καταπάτησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς 31ης Ἰανουαρίου τοῦ 1898, ἡμέρας, καθ' ἣν ἐξηναγκάζετο εἰς παραίτησιν ὁ νῦν ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἐφησυχάζων πρώην Ἀντιοχείας Σπυρίδων. Ἐξετοξεύθησαν ὕβρεις βαρεῖαι κατὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καταγγελλομένης ἐπὶ πνεύματι ἀντιχριστιανικῷ.— «Μήπως ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐπλανήθη ἐν τῇ ἀδιαλλάκτῳ αὐτῆς στάσει καὶ τὸ δίκαιον ἀνήκει εἰς τοὺς κατηγόρους τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας;» Τοιοῦτον ἐνδοιασμὸν ἐτόλμησε νὰ διατυπώσῃ καὶ ἐπίλεκτος Ἕλλην δημοσιολόγος, διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἄσκοπος ἡ δι' ὀλίγων ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Ἡ ἔρευνα τῶν συμβάντων δεικνύει ἡμῖν καὶ τὴν ἀσφαλεστέραν ὁδόν, ἣν δέον ν' ἀκολουθήσωμεν ἐν τῇ ἐπιλύσει τοῦ ζητήματος.

Γνωστόν, ὅτι μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Σπυρίδωνος, τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου ἀνεκηρύχθη διὰ πλειοψηφίας ἓξ κατὰ πέντε ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης Κιλικίας (Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων) Γερμανός. Οἱ πέντε ἦσαν οἱ ἀραβόφωνοι ἐκεῖνοι Ἱεράρχαι, οὓς εἶχε τὴν ἀμβλυωπίαν νὰ χειροτονήσῃ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Γεράσιμος, ὅτε ἦτο Ἀντιοχείας (πρὸ τοῦ 1891). Διὰ τῶν σκανδαλωδῶν ἐπεμβάσεων τοῦ ἐν Δαμασκῷ Ρώσσου προξένου Ἀλεξίου Μπιλαγιὲφ ἐπήρχετο *ἡ πρώτη παρανομία* ἐν τῷ ζητήματι. Ἐνῷ δηλ. τὴν 4 Μαΐου τοῦ 1898 ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Συρίας Να-

ζὴμ πασᾶς διεβίβαζεν εἰς τὸν τοποτηρητὴν Γερμανὸν τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐντολήν, ὅπως προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογην Πατριάρχου, ὁ Μπιλαγιέφ, πήξας *παρασυναγωγὴν* ἐκ τῶν πέντε, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ δύο ἔτη ἐξωνημένοι Ἱεράρχαι, καθῄρει παρανόμως τὸν νόμιμον τοποτηρητὴν Γερμανόν. Καὶ ὁ λόγος τῆς καθαιρέσεως εἶνε ἡ διαμαρτύρησις ἡ ἔντονος τοῦ τοποτηρητοῦ κατὰ τῆς ἀξιώσεως τῶν περὶ τὸν Μπιλαγιὲφ ὅπως οὐ μόνον ἀποκλεισθῶσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεξίμων ἐκ τῶν λοιπῶν πατριαρχείων, ὅπως ἦτο εἰθισμένον, ἀλλὰ καὶ νὰ διαγραφῶσι τὰ ὀνόματα καὶ δύο Ἑλλήνων ἱεραρχῶν τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου, δηλονότι τοῦ Ἀμίδης Βενιαμὶν καὶ τοῦ Χαλεπίου Νικοδήμου.

Ἐκβληθέντος *παρανόμως* τοῦ Γερμανοῦ, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπεμβάσεως θεσμῶν, ἡ μπιλαγιέφειος *παρασυναγωγὴ* ἐξέλεξε τοποτηρην τὸν Λαοδικείας Μελέτιον Δουμάνην, ὃν ἀποκρούουσα ὡς παράνομον ἐπὶ δεκάμηνον ὅλον ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἐξηναγκάσθη πεισθεῖσα ἰσχυρῶς, ν' ἀναγνωρίσῃ μόλις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1899 καὶ διέταξεν οὕτω νὰ ἐνεργηθῇ πατριαρχικὴ ἐκλογή. Τότε ἐγένετο *δευτέρα παρανομία*. Οἱ τῆς *παρασυναγωγῆς* ἐκλέκτορες ***ἀπήλειψαν ἐπιμελῶς τὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνοφώνων ἱεραρχῶν, τοὺς ὁποίους ἀπέκλεισαν καὶ αὐτῆς τῆς ψηφοφορίας***. Ἀλλ' ἡ παρανομία ἐπιτείνεται. Πρὶν ἢ δηλονότι ἀναμείνωσι τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Πύλης ὑποβληθέντος καταλόγου, συμφώνως πρὸς τὸ Θ' ἄρθρον τοῦ Α' κεφ. τῶν ἐθνικῶν Κανονισμῶν, ἡ *παρασυναγωγὴ* ἐκλέγει πατριάρχην τὸν τοποτηρητὴν Μελέτιον! Καὶ ἡ μὲν ρωσσικὴ Σύνοδος ἔσπευσε πρώτη νὰ συγχαρῇ τὸ κατασκεύασμα τοῦτο τοῦ Μπιλαγιέφ, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι διεμαρτύροντο ἐντόνως κατὰ τοῦ «οὑτωσὶ ἀνόμως εἰσπηδήσαντος» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας». Καὶ ἡ Πύλη δέ, κατανοοῦσα τὰ γενόμενα καὶ σταθμίζουσα καλῶς τὴν ἔννοιαν τῶν διαδραματιζομένων, ἠκύρου τὰ γινόμενα, ἐνετείλατο δι' ἀντεπιτάγματος εἰς τὴν παρασυναγωγήν, ὅπως καταρτισθῇ νέος κατάλογος, περιλαμβάνων ὑποψηφίους καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων. Ἀλλὰ τότε κατήρχετο ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Συρίαν ὁ ὑφυπουργὸς τῆς Παιδείας Λισίνωφ, ὅστις, ἔχων συνεπίκουρον καὶ τὸν ἐξωνημένον Ναζὴμ πασᾶν, ἐπέφερε τοιαύτην τροπήν, ὥστε ἐγένετο ἡ δευτέρα ἐκλογή, καθ' ἣν ἐψήφισαν μόνον τρεῖς Ἱεράρχαι (ὁ Ἀρκαδίας, ὁ Τριπόλεως, καὶ ὁ Ἐμέσης) καὶ ἀνέδειξαν πατριάρχην καὶ πάλιν τὸν περίφημον Μελέτιον, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος! Ἡ δευτέρα αὕτη ἐκλογὴ *ἀποτελεῖ τὴν διακωμῴδησιν* τῆς πατριαρχικῆς ἐκλογῆς. Ἡ Πύλη ἐστάθμισε καὶ πάλιν καλῶς τὰς νέας διαμαρτυρίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀπέστεργε ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς νέας παρανομίας, ὁπότε ἡ αὐτόγραφος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Χαμὴτ τοῦ Τσάρου, ζητοῦντος τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Μελετίου ὡς χάριν προσωπικήν, ἐξεβίαζε τὸν ἰραδέ, τῆς 5 Νοεμβρίου 1899, ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἐπατριάρχευσε παρανόμως ὁ ἐξ ἀποπληξίας θανὼν τελευταίως ἐπιβάτης τοῦ ἀντιοχικοῦ Θρόνου.

Ἡ ψυχρὰ ἀναγραφὴ τῶν ἀνωτέρω γεγονότων πείθουσιν ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία εἶχε πλῆρες δίκαιον ν' ἀντιταχθῇ ἀδιαλλάκτως κατὰ τοῦ Μελετίου, ἀδιάφορον ἂν ἡ ἐν Πετρουπόλει Ἱερὰ Σύνοδος ἔσπευσε νὰ ἐπικοινωνήσῃ· Ἡ ρωσσικὴ ἱεραρχία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πολιτευθῇ ἄλλως. Τὸ πρόγραμμά της εἶνε καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ὅστις, ἐργασθεὶς ἀπὸ τοῦ 1845 ἐν Συρίᾳ ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπεδίωξε νὰ δημιουργήσῃ ἀραβικὴν ἐθνότητα ἰδίαν, ἱστορικῶς καὶ κατ' οὐσίαν ἀνύπαρκτον, ν' ἀντιτάξῃ αὐτὴν κατὰ τοῦ ἑλληνοφώνου στοιχείου καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ἐμμέσως διὰ τοῦ τεχνητοῦ αὐτοῦ Ἀραβισμοῦ, τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Θρόνου τῆς Ἀντιοχείας.

Ἀλλ' ἤδη, ὁπότε ὁ Μελέτιος ἀπέθανε, γεννᾶτο τὸ ἐρώτημα: πῶν θὰ λυθῇ τὸ ἀντιοχικὸν ζήτημα; Τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς θὰ ἐπαναλάβωσιν ἤδη τὴν διακοπεῖσαν ἐπικοινωνίαν; Ἡ ἀπάντησις εἶνε ὁμολογουμένως δύσκολος, ἐὰν ἀπίδῃ τις εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ *παρανόμως* ἐκλεγεὶς πατριάρχης Μελέτιος, συνεχίζων τὴν παρανομίαν ἀπήλασε τῆς Ἀντιοχείας πάντας τοὺς Ἕλληνας ἱεράρχας.

Αὐτὸς δέ, ἀντικανονικὸς ὤν, ἐχειροτόνησεν ἓξ νέους ἱεράρχας, ἤτοι τὸν Βηρυττοῦ, τὸν Λαοδικείας, τὸν Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων, τὸν Ἀμίδης, τὸν Χαλεπίου καὶ τὸν Λιβάνου, ἣν ἐπαρχίαν ἀπέσπασεν ἐκ τῆς Βηρυττοῦ, διχασθείσης, ὅπως ἡ πανσλαυϊστικὴ ἐπιρροὴ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Λιβάνῳ ᾖ μεγαλειτέρα.

Ἐκ τούτων ὁ Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ κυβερνήσῃ τὴν ἐπαρχίαν του, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως τῶν 25 χιλιάδων Ἑλλήνων τῆς Κιλικίας, μὴ ἀποστεργόντων εἰς τὴν ἐπονείδιστον συνθηκολογίαν. Κατὰ τοὺς κανόνας δὲ τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὑπὸ παρανόμου χειροτονηθέντες, δὲν φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν νομιμότητα. Ἐξ ἄλλου οἱ ἐπιζῶντες τῶν Ἑλλήνων, ὁ Κιλικίας Γερμανὸς ὁ Χαλεπίου Νικόδημος καὶ ὁ Ἀμίδας Βενιαμίν, εἶναι ἐξόριστοι μακρὰν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν. Ἑπομένως, ἐὰν ἡ προσεχὴς πατριαρχικὴ ἐκλογή, γίνῃ ὑπὸ τῆς οὑτωσὶ ἐκ παρανόμων ἀπηρτισμένης ἀντιοχικῆς Συνόδου καὶ πάλιν ὁ μέλλων Πατριάρχης δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ᾖ νόμιμος.

Μία καὶ μόνον ὑπάρχει κανονικὴ λύσις: ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐξορίστων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως πλειστάκις ἤδη ἐγένετο οὐ μόνον κατὰ τοὺς θλιβεροὺς χρόνους τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων, Σταυροφόρων Μαμελούκων κλπ., ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν λήξαντα αἰῶνα καθ' ὃν πέντε Πατριάρχαι τῆς Ἀντιοχείας ἐξελέγησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Εἶναι δυνατὸν νὰ σώσωμεν τὸν Θρόνον ἀπὸ τῆς πανσλαυϊστικῆς βουλιμίας. Ἀρκεῖ νὰ ἐργασθῶμεν καὶ διαφωτίσωμεν τοὺς ἀραβοφώνους ἀδελφούς μας τῆς Συρίας περὶ τῶν κινδύνων ἐκ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, οὗτινος θᾶττον ἢ βραδύτερον θέλουσι καταστῇ βορά. Οἱ ἀραβόφωνοι εἶνε Ἕλληνες καὶ ὡς πρὸς ὁμοφύλους ὀφείλομεν νὰ πολιτευθῶμεν. Εἶνε οἱονεὶ οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Συρίας, ἀπειλούμενοι ὑπὸ τῆς ἐκμεταλλευομένης αὐτοὺς Παλαιστινείου Ἑταιρείας.

Ἀπαιτεῖται μεγίστη σύνεσις καὶ προσοχὴ καὶ ὁμόγνωμος πορεία.

Ἆρά γε ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της; Θὰ ἐνθυμηθῇ, ὅτι νῦν δὲν ἔχομεν Πρόξενον ἐν Δαμασκῷ, ὡς δὲν εἴχομεν καὶ ὅτε διεδραματίζοντο τὰ λαβόντα χώραν πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ Θρόνου ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χειρῶν; Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φωτίσῃ!

Δημ. Π. Καλλίμαχος

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΛΑΥΟΦΩΝΩΝ

Μετὰ τελευταίως τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ σλαυοφανοῦς λεξιλογίου, τοῦ τέως γυμνασιάρχου Θεσσαλονίκης κ. Γ. Μπουκουβάλα, ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν δημοσίευσιν καὶ τοῦ ἑπομένου, ἀποσταλέντος ἡμῖν ἐξ ἄλλου διαμερίσματος τῆς Μακεδονίας, ἵνα ἀποδειχθῇ ἔτι περισσότερον, ὅτι ἡ λεγομένη βουλγαρικὴ τῆς Μακεδονίας γλῶσσα, δὲν εἶνε ἄλλο ἢ γλῶσσα μὲ ἑλληνικὰς ῥίζας καὶ σλαυϊκὰς καταλήξεις, ὅπερ τοσάκις ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ἐκηρύχθη.

Α

1	ἀρέσκω	ἀρεσουβὰμ
2	ἀντιπυρίνη	ἀντιπυρὶν
3	ἄργασμα	ἄργας
4	ἀχοῦρι	ἀοὺρ
5	ἄνω κάτω	ἄνω κὰτ
6	ἀρχιμανδρίτης	ἀρχιμανδρὶτ
7	ἀφορισμὸς	ἀφορισμὸ
8	ἀσπροκέντημον	ἀσπροκέντημο
9	ἀγουρίδα	γουρίδα
10	αὐλὴ	αὐλήα
11	ἀπόστολος	ἀπόστολ
12	ἀρόω	ὄραμ
13	ἀνάθεμα	νατεμάτε
14	ἀδρὸς	ἔδρο
15	ἀλόη	λόη
16	ἄγγελος	ἄγγελ
17	ἀμύγδαλον	μύνδαλ
18	ἀριθμητικὴ	ἀριθμέτικα
19	Ἀπρίλιος	Ἀπρὶλ
20	ἀμέλγω	μοὺλζαμ
21	ἀντίκα	ἀντίκα
22	ἀναβρύω	ἐς-βύραμ
23	Αὔγουστος	Αὔγουστα
24	ἄμβων	ἄμβωνα
25	αὐτονομία	αὐτονομία
26	ἀργία	ἀργία
27	ἀλλάσσω	ἀλλάξαβαμ
28	ἀπὸ ἀπλᾶ	’πὸ ἀπλᾶ
29	ἀπὸ	’πὸ
30	ἄκρη	κράη
31	ἀργὸς	ἄργος
32	αὐθέντης	ἀφενδία
33	ἀρνοῦμαι	ἀρνήσαβαμ
34	ἀμνὸς	γιάγνε
35	ἀλατερὸ	ἀλατέρτα
36	ἀπολυτίκιον	ἀπολυτίκον
37	ἀπεικάζω	’πεικάσαβαμ
38	ἀναγκάζω	ἀναγκάσαβαμ
39	ἀγρυπνία	ἀγρυπνία
40	ἀλοιφὴ	λοιφία
41	ἀγγαρεία	ἀγγαρεία
42	ἄγε δὴ	ἄηδε
43	ἀπόδειπνον	ἀπόδειπνο
44	ἄραψ	ἀρὰπ
45	ἁγιασμὸς	ἁγιασμὸ
46	ἁγιασματάριον	ἁγιασματὰρ
47	ἁγία τράπεζα	ἅγια τράπεζα
48	ἀναφορὰ(ἀντίδωρον)	νάφουρα
49	ἀναφορὰ	ἀναφορὰ
50	ἅπτομαι	φατούβαμ
51	ἀπομένω	’πομίναβαμ
52	ἄχο	ἄς

Β

53	βούρτσα	φούρτσα
54	βούβαλος	μπίβολ
55	βαρέλλιον	βαρὲλ
56	βίδα	βίδα
57	βοῦλλα	βοῦλλα
58	βουλλώνω	βουλλώσαβαμ
59	βάμβαξ	μπουμπάκι
60	βίσεκτον	βισηκότνα
61	βοῦς	βὸλ
62	βοΐζω	φούτσιαμ
63	βλαστάριον	λαστὰρ

64 βάλτος	βάλτο
65 βιάζω	βιάσαμ
66 βάπτω	βαψούβαμ
67 βελάζω	μπλέαμ
68 βάλσαμον	μπάλσαμο
69 βίβλος	βίβλια
70 βράζω	βάραμ
71 βόμβα	μπόμμπα
72 βασιλικὸς	μπουσίλιοκ
73 βρακοζώνη	βρακοζούνα
74 βλαστίνα	λαστίνα
75 βυσσινέα	βύσνα
76 βύσσινα	βύσνη
77 βαπτιστικὸν	βαπτιστικὸ
78 βρόχος	βρὸχ
79 βυτίον	φουτσία

Γ

80 γωνία (τεκτον.)	γωνία
81 γωνία (γεωργ.)	σποριὰ
82 γρῖπος	γρὶπ
83 γεύομαι	γιάδαμ
84 γρεντιὰ	γρέδα
85 γρόσιον	γρὸς
86 γλέπω	γλέδαμ
87 γεωγραφία	γεωγράφια
88 γεωμετρία	γεωμέτρια
89 γραμματικὴ	γραμμάτικα
90 γύφτος	γκούπτειν
91 γυνὴ	ζιένα
92 γρεβάδι	κρὰπ

Δ

93 δομάτα	δομάτα
94 δεμάτιον	δεμὲτ
95 διφθέριον	τεφτὲρ
96 δρόμος	δρύμα (φευγάλα)
97 δίκρανον	δικάνα
98 διάκονος	διὰκ
99 δίωξις	δίξα
100 δίσκος	δίσκο
101 δισάκκιον	δισάγικ
102 δοκιμάζω	δοκιμάσαβαμ
103 δοκιμὴ	δοκιμία
104 δίδω	δάβαμ
105 δαντέλλα	ταντέλλα
106 διδάσκαλος	δάσκαλ
107 διδασκάλισσα	δασκάλιτσα
108 δέκα	δέσετ
109 δικέλλα	δικὲλ
110 δῶμα	δῶμα
111 δύο	δβὲ
112 διπλοῦν	διπλὸ
113 Δεκέμβριος	Δεκέμβρια
114 διπλωμάτης	διπλωμὰτ
115 διπλώνω	δίπλιαμ
116 δημογεροντία	δημογεροντία
117 δωρῶ	δαρούβαμ
118 δῶρον	δὰρ
119 δάφνη	δάφνη
120 διαβάτης	διαβὴτ
121 δράμιον	δρὰμ
122 διάβολος	διάβολ
123 δοξολογία	δοξολογία
124 δυναμίτις	δυναμὶτ
125 διαθήκη	διαθήκα
126 δρόσος	ρόσα

Ε

127 ἔλεγχος	ἔλεγχος
128 ἐχυρὸς	σφεκὸρ
129 ἐχυρὰ	σφεκέρβα
130 ἕζομαι	σέδαμ
131 ἐκπλήττω	οὐπλάσιαβαμ
132 ἐπανωφόριον	'πανωφὸρ
133 ἑσπέρα	βέτσιερ (vesper)
134 ἐρεύγομαι	ρίγαμσε
135 ἐσχάρα	σχάρα
136 ἐργάτης	ἐργάτην
137 εἶδον	βιδὲχ
138 εἰκὼν	εἴκονα
139 ἔλα	ἔλα
140 ἐμένα	μένε
141 Εὐαγγέλιον	βαγγέλιο
142 ἔννοια	ἔννοια
143 ἐκκλησιάρχης	κλησὰρ
144 ἔφορος	ἔφορ

145	ἐφημέριος	ἐφημέριος
146	ἐξυπνητήριον	ξυπνητὴρ
147	εἰς πολλὰ ἔτη	’ς πολλὰ ἔτη
148	ἐγωϊσμὸς	ἐγωϊσμὸ
149	ἐκδέρω	δέραμ
150	εὐθηνὸς	εὔτην
151	ἐξετάσεις	ἐξετάσει
152	ἔλαφος	ἐλὲν
153	ἐπιτραχήλιον	’πιτραχὴλ
154	ἐπαρχία	ἐπαρχία
155	ἐγκαινιάζω	ἐγκαινίσαβαμ
156	εἴδωλον	εἴδωλ
157	εἰδωλολάτρης	εἰδωλολάτρ
158	ἐξαπτέρυγα	’ξαπτέρυγα
159	ἐπιτάφιος	ἐπιτάφιο
160	εὐχολόγιον	εὐχολὸγ
161	ἐπιστάτης	ἐπιστὰτ
162	ἐμπαιγμὸς	παῖζα

Ζ

163	ζεῦγος	ζευγὰρ
164	ζάλη	ζάλης
165	ζαλίζω	ζαλίσαβαμ
166	ζεστὸς	ζιέσιοχ
167	ζωγραφῶ	ζωγραφίσαβαμ
168	ζωγραφία	ζωγραφία
169	ζῶ	ζιήβαμ
170	ζημία	ζηὰν
171	ζεύγλη	ζέγλη
172	ζάχαρις	ζάαρ

Η

173	ἠχὼ	ἦχω
174	ἡδύοσμος	δυάσμος
175	ἠλεκτρισμὸς	ἠλεκτρὶκ

Θ

176	θειάφι	τέφε
177	θεμέλιον	τεμὲλ
178	θυμίαμα	τυμιὰν
179	θέατρον	τέατρο

Ι

180	ἱστορία	ἱστόρια
181	Ἰανουάριος	Ἰανουάρια
182	Ἰούνιος	Ἰούνια
183	Ἰούλιος	Ἰούλια
184	ἰχνογραφία	ἰχνογράφια
185	ἰδέα	ἰδέα
186	ἵσταμαι	στόαμ

Κ

187	κοσὰ	κόσα
188	κάστανον	κουστὲν
189	κατάλογος	καταλὸγ
190	κόπανος	κόπαν
191	κόπρος	γκιοῦμπρε
192	κανέλλα	κανέλλα
193	κάμφουρα	κιαφουρία
194	καρυόφυλλον	καρανφὺλ
195	καρφίον	κιρφία
196	καλυμμαύχιον	καλυμμαῦκα
197	κανδήλα	κανδὴλ
198	κεραμίδιον	κεραμίδα
209	κυτίον	κουτία
200	κλεὶς	κλοὺτς
201	κερδόω	κερδώσαβαμ
202	καμπάνα	καμπάνα
203	καμπαναριὸν	καμπαναριὸ
204	κωπίον	κουπία
205	καλέω—ῶ	καλέσαβαμ
206	καλεσμένος (κεκλημένος)	καλέσαν
207	καλύβη	κουλύμπα
208	κεράσιον	τσιρέσια
219	κατάρα	κατάρα
210	κοτύλη	κούτλα (ἢ ὀκτὰρ)
211	κομβωτήριον	κομμπωτὴρ
212	καρακάξα	κακαράσκα
213	κουκουβάγια	κουκουμάφκα
214	κονδύλιον	κονδὺλ
215	κοφφίνι	κὸς
216	καρπολόγιον	καρπολὸγ
217	καλαπόδιον	καλοὺπ
218	κάδδος	κάτσα

219	κάλαμος	καλὰμ
220	κρομμύδιον	κρομὺτ
221	κρεββάτιον	κρεβὰτ
222	κούκλα	κούκλα
223	κανὼν	κανὸν
224	κάμηλος	καμήλα
225	κρύπτω	κρέαμ
226	κρυφίως	σκρύσνο
227	κινῶ	κινήσαβαμ
228	καλαμάριον	καλαμὰρ
239	κώνωψ	κώνωπα
230	κολυμβήθρα	κολυμβήτρα
231	κόκκαλον	κόκκαλ
232	καφφενεῖον	καφενὲ
233	κάνναβις	κανὰπ
234	κάππα	κέπε
235	κελλάριον	κελλὰρ
236	κοιλὸν	κοῖλο
237	κλητὴρ	καλεσὰρ
238	καλόγηρος	καλοῦγερ
249	καλογρηὰ	καλούγερκα
240	καλαμίζω	καλαμίσαβαμ
241	κλωτσῶ	κλώτσαμ
242	κόπτω (σκάπτω)	κόπαμ
243	κύμινον	κύμιο
244	κοσμητικὸν (διὰ μύστακας)	κοσμητὶκ
245	κίτρον	κίτρο
246	κυπάρισσος	κυπαρὶς
247	κροκόδειλος	κροκόδειλ
248	κρύσταλλον	κρύσταλ
259	κάμα	κάμα
250	καντάρι	καντὰρ
251	κολλάρον	κολλάρο
252	κολλαρίζω	κολλαρίσαβαμ
253	καρφίτσα	καρφίτσα
254	κιθάρα	κιθάρα
255	κορωνίζα	κορνίζα
256	κουνουπιέρα	κουνουπιέρα
257	κόκκυξ	κόκκο
258	κώδιξ	κώνδικα
269	κορδέλλα	κορδέλλα
260	κέρδος	κιὰρ
261	κέρασμα	κερὰς
262	κόλλα	ἀκόλλα
263	κομμάτιον	κομμὰτ

Λ

264	λίρα	λίρα
265	λέχουσα (λεχὼ)	λέουσα
266	λείπω	λείψαμ
267	λάμπα	λάμπα
268	λαμπάδα	λαμπάδα
279	λουκοῦμι	λουκοὺμ
270	λεμόνιον	λεμὸν
271	λειβάδιον	λειβὰδ
272	λάστικον	λάστικο
273	λειτουργία	λειτουργία
274	λιμὴν	λιμὰν
275	λεκάνη	λέεν
276	λογίζω=λογαριάζω=λάγαμ	
277	λεμονάδα	λιμονάτα
278	λείψανον	λείψανο
289	λίβανος	λίβαν
280	λιτανεία	λιτανεία
281	λισγάρι	λισγὰρ

Μ

282	μάγγανον	μένγκιμε
283	μουσικὴ	μούζικα
284	μεταπράτης	ματραπὰς
285	μάρμαρον	μερμὲρ
286	μυῖα	μοῦχ
287	μύζω	μύζιαμ
288	μῦς	μῦς
299	μύσταξ	μουστὰκ
290	μολύνω	μολέψαβαμ
291	μολυσμένος	μολέψαν
292	μούχλα	μούλα
293	μουχλιασμένος	μουλέσαν
294	μόχθος	μούκα
295	μανουάλια	μανάλε
296	μακεδονήσιον	μαγδανὸς
297	μασχάλη	μίσκα
298	μοναστήριον	μαναστὴρ
309	μὴν	μέσετς (mens)
300	μέτρον	μέσκα
301	μετρῶ	μέραμ

302	μυρίζω	μυρίσαμ
303	μαγαζεῖον	μααζᾶ
304	μολυβδοκύνδυλον	μολὺφ
305	μάθημα	μάτημο
306	μέλι	μὲτ
307	μυστρίον	μυστρία
308	Μάρτιος	Μάρτα
309	Μάϊος	Μάϊ
310	μάνδρα	μάνδρα
311	μετάνοια	μετάνοιε
312	μοῖρα (μερίδιον)	μοιρὰς
313	μουλάριον	μοῦλε
314	μήτρα (ἐκκλ.)	μήτρα
315	μοῦστος	μοῦστο
316	μαρτυρικὸν	μαρτυρικὸ
317	μουσικὸς	μουσικὸς
318	μάνδαλος	μάνδαλ
319	μανδύας	μανδύα
320	Μητροπολίτης	Μητροπολὶτ
321	μάγος	μαγέσνικ
322	μαγεύω	μαγέψαβαμ
323	μαγεία	μαγεία
324	μέρος	μέστο
325	μηχανὴ	μάκινα
326	μνημόσυνον	μνημόσυνο
327	μῦρον	μῦρο
328	μαγνήτης	μαγνὴτ
329	μαρτυρία	μαρτυρία
330	μάρτυς	μάρτυρ
331	μοσχᾶτον	μισκὲτ
332	μυρωδία	μυρωδία
333	μυρωδία (χόρτον)	μυρουδία

Ν

334	νὺξ	νόκιε (nox)
335	νανᾶς	καλὴ τάτα
336	νανᾶ	καλὴ μάννα
337	νάφθα	νὲφτ
338	Νοέμβριος	Νοέμβρια
339	ναῦλος	ναῦλο
340	νύμφη	νεβέστα
341	νυφίτσα (ἰκτὶς)	νεβεστοῦλκα
342	νέος	νὸφ (novus)

Ξ

343	ξύστρον	σύστρο

Ο

344	ὄγκωμα (κῦμα λίμνης)	ἔγκωμα
345	οὖς	οὖο
346	ὁδεύω	ὄδαμ
347	ὄσσε (Ὁμηρ.)	ὄτσιη
348	οἶνος	βοῖνο
349	ὄϊς	ὄφτα
350	ὀργώνω	ὄραμ
351	ὀξεῖδι	οὐττσὲτ
352	οἰκονομία	οἰκονομία
353	ὄρυζα	ὀρὺς
354	ὁμοιάζω	ὁμοιάσαμ
355	Ὀκτώβριος	Ὀκτώβρια
356	ὁμίχλη	μούγλα
357	ὀρίγανος	ρίγανο
358	οἰκονόμος	οἰκονὸμ
359	ὄρνεα	ὄρλη
360	ὀκτώηχος	Ὀκτωὴκ
361	ὄνυξ	νόκτο
362	ὀκᾶ	ὄκα

Π

363	πανήγυρις	παναὶρ
364	πέταυρον	πταύρα
365	πετεινὸς	πετὲλ
366	πτερὰ	πέρα
367	πλέκω	πλέταμ
368	πυρεστία	πυρουστία
369	πέρδομαι	πούρδαμ
370	πράττω	πράβαμ
371	(εὖ) πράττω	πραξοῦβαμ
372	πραγμένος (προκομμένος)	πράξαν
373	προκόπτω	προκόψαβαμ
374	προκομμένος	προκόψαν
375	πέρκη (ἰχθ. λίμνης)	περκία
376	πλατεῖτσα (ἰχθ. λίμνης)	πλατεῖτσα

377	πέννα	πέννα
378	παιδεύω	παιδέψχβαμ
379	πουλὶ	πίλε
380	πλέγμα(φράκτης)	πλὲτ
381	περιοδεία	περιοδεία
382	πταίω	φταίσαμ
383	πάππια	παππία
384	πλακώνω	πλακώσαβαμ
385	πρῖνος	πουρνὰρ
386	πρωτόβραστον	ρακὶ πρωτόκα
387	πολυέλαιος	πολυὲλ
388	παλάτιον	παλὰτ
389	πιλᾶτος	πιλὰτ
390	πριόνιον	πριὸν
391	παρᾶς	πάρα
392	πεντεάρτος	πεντουὰρ
393	ποτήριον	ποτῆροτ
394	παληοβῶδι	παληβὼτ
395	πλησίον	μπλῆζο
396	πλησιάζω	(να) πλήζιαβαμ
397	πωλάριον	ποῦρλε
398	πλὰξ	πλάκα
399	πέπερι	πιπὲρ
400	πανέρι	πανὲρ
401	πινακωτὴ	πινακὼτ
402	πίναξ	πίνακα
403	προδότον	προδότο
404	πρωτόγερος	πρωτόγηρ
405	πέντε	πὲτ
406	περίπατος	περίπατο
407	πράσσον	πρὰς
408	πλίνθος(πλινθάρι)	πλιτὰρ
409	παύω	παψούβαμ
410	πεπελιὰ	πέπαλ
411	πίνω	πίαμ
412	πότι	πότε (σκεῦος, δι' οὗ πίνομεν)
413	πορτοκάλλιον	πορτοκὰλ
414	pasco=βόσκω	πάσαμ
415	παγὶς	παγίδα
416	προφθάνω	προφτάσαβαμ
417	πεῖσμα	πεῖσμα
418	Πατριάρχης	πατρὶκ
419	πραγματευτὴς	πραγματὰρ
420	πρακτικότης	πράκτικα
421	πανταχοῦσα	πανταχοῦσα
422	πρόλογος	πρόλοκ
423	πρωτεῖα	πρωτεῖα
424	παρώνυμον	παραμὼν
425	πεζὸς	πεσιὰκ
426	πωλητήριον	πωλητὴρ
427	προὶξ	προῖκα
428	πέπων	πεπὼν
429	πιστόλιον	πιστὸλ
430	πολυθρόνα	πολυτρόνα
431	πανώλης	πανοῦκλα
432	πλέω	πλίβαμ
433	πλευρῖτις	πλευρὶτ
434	προκοπὴ	προκοπία
435	πρόγραμμα	πρόγραμμα
436	προφήτης	προφὴτ
437	παράκλησις	παράκλης
438	παρεκκλήσιον	παρακλὴς
439	προδίδω	προδάβαμ
440	προδότης	προδὸτ
441	παγγάριον	παγγὰρ
442	πολιτικὸς	πολιτικὸς
443	πληγὴ	πλήγα
444	πτέρνα	πέτα
445	πεπεριὰ	πεπέρκα
446	παλαιὸς (vetus)	βέτοκ
447	πόρτα	πόρτα

Ρ

448	ρήγα	ρήγα
449	ρεῦμα	ρέμα
450	ράσον	ράσο
451	ρεπάνιον	ρέπα
452	ροῦχον	ρούα
453	ραφὴ	ρὰπ
454	ρητσινόλαδον	ρητσινόβο
455	ρητίνη	ρητσίνα
456	ρύαξ	ρέκα
457	ρώθων	ρούνκα
458	ροδάνι	ροδὰν

Σ

459	σώβρακα	σώβρατσι
460	στενὸ	τέσνο

461	στενάζω	στένκαμ
462	σχολεῖον	σκολιὸ
463	σχολάζω	σχολάσαβαμ
464	σπιρτολόγος	σπιρτολὸγ
465	σιδηρώνω	σιδηρώσαβαμ
466	σῖτος	ζιῆτο
467	σίτα	σῆτο
468	σογιᾶς	σόϊκα
469	σχίζω	σκινούβαμ
470	σπίρτο	σπίρτο
471	σέιρήτιον	σειρὴτ
472	σπροῦζα	σποῦζα
473	σκόνη (ἰατρ.)	σκοῦνα
474	σανὸς	σένο
475	σπερματσέτον	σπερματσέτα
476	στύψη	στύψα
477	σόδα	σόδα
478	σκάλα	σκάλα
479	σταματούρα	σανίδι γουναράδων
480	σταματώνω γουν.	σταματώσαβαμ
481	σταφὶς	σταφίδα
482	στοιβάζω	στοιβάσαβαμ
483	στεῖρα	στεῖρα
484	στέκομαι	στόαμ
485	σπήλαιον	σπάλα
486	σέλλα	σέδλο
487	σάγμα	σαμμὰρ
488	σφυρίζω	σφύραμ
489	σφυρίκτρα	σφύρκα
490	σαποῦνι	σαποὺν
491	στάμνα	στόμνα
492	συρτάριον	συρτὰρ
493	σύνορον	συνὸρ
494	σχέδιον	σχέδιο
495	συλλείτουργον	συλλείτουργο
496	στόμαχος	στομὰχ
497	στέργω	στρεξούβαμ
498	σελάχιον	σελιὰχ
499	σαφὴς	σαφῆ
500	socer	σέστρα
501	στρεματίζω	στρέμμαμ
502	σινάπι	σινὰπ
503	στέρνα	στέρνα
504	σὺ (tu)	τὺ
505	σανδοῦκι	σανδοὺκ

506	συμπαθητικὴ	συμπατήσνα
507	στενοχωρῶ	στενοχωρήσαβαμ
508	σμύρνα	σμύρνα
509	σωλῆνες(θαλασ.)	σωλῆνοι
510	συρτὸς	συρτὸ
511	σήσαμος	σουσὰμ
512	σάβανον	σάβανο
513	σπόγγος	σφουγγὲρ
514	σπλὴν	πλῆνα
515	σμάλτος	μάλτο
516	σταυρώνω	σταυρώσαβαμ
517	σοφίζομαι	σοφέσαβαμ
518	σαλαμούρα	σαλαμούρα
519	σκρόφα	ρυπαρός,δηλ.ὁμοιάζων τῇ σκρόφᾳ
520	σαρδέλλα	σαρδέλλα
521	σιμήτιον	σιμὴτ

Τ

522	τριαντάφυλλον	τραντάφυλ
523	τρέχω	τίρτσιαμ
524	τηγάνιον	τηγὰν
525	τιμῶ	τιμήσαβαμ
526	τρέμω	(σα)τρέσαμ
527	τύπτω	τέπαμ
528	τρύγος	τρύγος
529	τρυγῶ	τρυγήσαβαμ
530	τσίπουρον	τζιῆμπρε
531	τρίβω	τρίαμ
532	τράπεζα	τραπέζα
533	τύμπανον	τούπαν
534	τρυπητήριον	τρυπητὴρ
535	τροχὸς	τραχάλο
536	τάττω (=τάζω)	ταξούβαμ
537	τίγρις	τίγερ
538	ταγμένος	τάξαν
539	τριφύλλιον	τριφὺλ
540	τυπικὸν	τυπικὸ
541	τροπάριον	τροπὰρ
542	τύπος	τύπο
543	τυπώνω	τυπώσαβαμ
544	δίμιτο (πανὶ)	δίμιτο
545	τύραννος	τυρὰν
546	τοῦβλον	τοῦλα

547	τύφος	τύφο
548	τριήμερος νηστεία	τρήμερο
549	τηλέγραφος	τηλεγρὰφ
550	τρεῖς	τρὶ
551	τούρνα (ἰχθ.)	τούρνα
552	προφαντὰ	τουρφαντὰ

Υ

553	ὑαλόχαρτον	γυαλόχαρτο
554	ὑποκλίνομαι	σα-ποκλόναβαμ
555	ὑγρασία	ὑγρασία
556	ὕσκα	ὕσκρα

Φ

557	φιλόσοφος	φιλοσὸφ
558	φιτίλιον	φιτὶλ
559	φραγκοῤῥάπτης	φραγκορρὰφ
560	φυλλίον	φυλλία
561	φόρτωμα (σχοινὶ)	ὅρτωμα
562	φυσίγγιον	φισιὲκ
563	φλωρίνιον	φλωρὶ
564	φανὸς	φενὲρ
565	φαρμάκιον	φαρμάκι
566	φοῦρνος	φούρνα
567	φθάνω	φτασούβαμ
568	φουστάνιον	φουστὰν
569	φάλαγξ	φάλαγγα
570	φαράσιον	φαρὰς
571	φασόλια	φασοὺλ
572	φαντασία	φανταζία
573	φάκελλος	φάκελλο
574	φλανέλλα	φανέλα
575	φιλοσοφία	φιλοσοφία
576	φελώνιον	φελὼν
577	φωτογράφος	φωτογρὰφ
578	φωλεὰ	σεδέλο (sedeo)
579	frater	μπρὰτ

Χ

580	χορὸς	ὅρο
581	χριστιανὸς	χριστένην
582	χιλιὰς	χιλιάδα
583	χάραξ	χάρακα
584	χοάνη	(χ)ύνκα
585	χάνδαξ	χανδὰκ
586	χολέρα	κολέρα
587	χορδίζω	κορδίσαβαμ
588	χάρος	ἄρο
589	χαρίζω	ἀρίσαβαμ
590	χτικιὸ	ὄχτικα

Ψ

591	ψαλτήριον	ψαλτὴρ
592	ψάλτης	ψὰλτ
593	ψάλλω	ψάλιαμ
594	ψώρα	ψώρα
595	ψοφῶ	ψοφέσαβαμ
596	ψηφία	ψηφίη

Η ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΠΑΤΡ. ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΚΗΣΙΟΝ ΛΑΝΣΔΑΟΥΝ

Συνεπεία τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως ὡς Βουλγαρικοῦ ὑπὸ τοῦ πρώην ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας Μαρκησίου Λανσδάουν πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίαν, ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος ἀπέστειλεν αὐτῷ τὴν ἀκόλουθον διαμαρτυρίαν, ἐπισυνάψας καὶ ἀκριβέστατον στατιστικὸν πίνακα τοῦ Βιλαετίου :

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον πρώην ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας
Μαρκήσιον Λανσδάουν

Εἰς Λονδῖνον

Ἐξοχώτατε,

Μετὰ πολλῆς θλίψεως οἱ ἁπανταχοῦ Θρᾷκες ἀνέγνωμεν τὴν ἐν τῇ Γαλλικῇ Κιτρίνῃ Βίβλῳ ἀναφερομένην ὑμετέραν δήλωσιν πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἐν ᾗ ἐλέγετε ὅτι «δέον καὶ ἐν τῷ Βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως τῷ περικλείοντι τοὺς *Βουλγαρικοὺς πληθυσμοὺς* νὰ εἰσαχθῶσιν αἱ μακεδονικαὶ Μεταρρυθμίσεις.

Ἐξοχώτατε,

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀείποτε εὐγνῶμον πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοῦ προστάτιδα, βαθυτάτην ἐδοκίμασε θλῖψιν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ὡς Βουλγαρικῆς ὁλοκλήρου ἑλληνικωτάτης ἐπαρχίας, περιλαμβανούσης 98 μόνον χιλιάδας Βουλγάρων ἔναντι 382 χιλιάδων Ἑλλήνων, ὡς τοῦτο ἐνδείκνυται ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου ὧδε πίνακος καὶ ὡς δύνανται οἱ ἐπίσημοι ὑμῶν ἀντιπρόσωποι νὰ πληροφορήσωσι τὴν σεβαστὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Κυβέρνησιν.

Ὁ τετραπλάσιος οὗτος ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀσχολούμενος εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτοῦ ἔργα, μετὰ πεποιθήσεως ἀποβλέπει εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας λαμβανομένας εὐγενεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ φροντίδας, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάρρους διακηρύττει πρὸς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ μάλιστα πρὸς τὸν εὐγενῆ ἀγγλικὸν λαόν, ὅτι ἀπαρασαλεύτως ἐμμένει εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη καὶ ὅτι θέλει κατασπιλώσει τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ καταπροδώσῃ τὴν ἐθνικήν του συνείδησιν, δεχόμενος καθεστὼς ἀποτελοῦν ἄρνησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ.

Ἐξοχώτατε,

Οἱ Θρᾷκες οἱ ἀποτελοῦντες ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ Γένους, τρέφουσι τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ εὐγενὲς ἀγγλικὸν ἔθνος δὲν θέλει ἀδικήσει αὐτοὺς ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν ἐθνικῶν των δικαίων ἐν τῇ ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀνηκούσῃ αὐτοῖς χώρᾳ.

Τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες

Ὁ Πρόεδρος — **Κωνστ. Ζ. Σπυρίδης**

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς — **Πέτρος Ἀξιωτίδας**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ
„HELLÉNISME"
ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Ἰανουαρίου 1905

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Ἰανουαρ. 1906	31 Δεκεμβρ. 1905
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,314,220.50	2,097,585.68
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	392.425.—	168.455
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	897,636.—	943,092.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικό	»	28,835,237.84	25,942,658.87
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσ. Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902.	»	14.036.304.13	14,479,644.13
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67,778,575.42	67,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.—	10,500,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,768.607.75 / » τραπ. γραμ. » 28,906.500.—	»	52,675,107.75	52,675,107.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	505,000.00	505 000 00
Προεξοφλήσεις	»	22,787 967 77	23,065,567.66
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,713,981.45	2,636 680.75
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,027,245.58	12,515 344 18
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	2,258,325.98	2,563.796 38
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	57 609,911.69	57,482,151.91
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένα, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	42.708.974.91	43 383 406.53
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		10,545,375.25	10, 00.325 85
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4 913,904 88	4,949 959 33
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,159 445.70	4,159,445 70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1.500,000 —
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ)	»	1,777,150.—	1.829,400 —
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	344 291 12	1 154 007 37
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,329 823.29	8,314.273.56
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,620.343.39	2,592.533.84
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,595.383.90	1,591 264.45
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,586,815 47	2,240,102.5[illegible]
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	1,504,416 90	2,217,958.55
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,576 960.—	1,576,960.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,120,000.—	1,120,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	400,000.—	400,000 —
Διάφορα	»	405,176.58	101 377.38
	Δρ.	361,419,975.50	360,514,674.84

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

			31 Ἰανουαρίου	31 Δεκεμβρίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον		Δρ.	20,000,000.-	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια		»	13,500,000.-	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :				
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 67,778.575,42			
II. » » » Τραπέζης	» 45,170,405,97	»	112,948,981.39	116 527,308.07
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	10.500,000.—	10,500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν		»	4,132,886 43	4,001,437 26
Καταθέσεις ἄνευ τόκου		»	13,454.173 06	11,341.069 21
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	1,396.843 09	1 072,957.53
Μερίσματα πληρωτέα		»	727 600 —	2050 680.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον		»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσόν . . Δρ. / » τραπ. γραμ. » }	1 270,756 01 / 10.080,182 13	»	11,3.0 938 14	6,534 887.89
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν		»	22 848.25	156,350 25
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	677 828.50	2 276,711.30
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσόν		»	428 331 36	7,371.16
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	10 701.48	14 814 33
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.		»	14 036 304.13	14,479,644.13
» » « » τρ. γρ)τια » » » »		»	791,282 51	791,282,51
Καταθέσεις ἔντοκοι		»	82,976,(89.46	82.797,976.38
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν		»	44 841.390. -	44,841,490.—
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια		»	20,488 800.—	20,488.800.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 °/₀ εἰς χρυσὸν		»	1,979,072.—	2.365,116.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.		»	319 560.—	603,220.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου		»	5,537,783.27	5,247,819 53
Διάφορα		»	1,014,812.49	632,089 35
		Δρ	361.419.975.50	360,514.674 84

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1906.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,10
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0,10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19).	A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20).	O. de Besobrasow.—Notes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5.—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2.—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0,10
28).	**Ν. Λουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 99ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906—Μάρτιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΠΙ ΤΗι ΕΟΡΤΗι ΤΗΣ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ

1821 — 1906

Ὁ Θεὸς ἐμοίραζε τὸν ἐπίγειον κόσμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἕκαστος προσήρχετο εἰς αὐτὸν καὶ ἐζήτει ὅ τι ἐπεθύμει. Πάντες ἀπήρχοντο ηὐχαριστημένοι ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ Θεός, ἀφοῦ διεμοίρασε τὰ πάντα, ἡσύχασεν, ἀνεπαύθη. Τότε προσῆλθε πρὸς αὐτόν, τελευταῖος! ἀλλόφρων ἄνθρωπος, ἐκστατικός, μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης περιπλανώμενος τῇδε κἀκεῖσε, θεώμενος τὸ σύμπαν, ἀλλὰ λησμονήσας ὁ ἀτυχής, ὅτι εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν στερήσεων.

— Καὶ εἰς ἐμὲ τί θὰ δώσῃς, αἰώνιε, μεγαλόδωρε, δημιουργὲ πάντων τῶν πραγμάτων, τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς;

— Ἐμοίρασα τὰ πάντα, ἀπεκρίθη ὁ δημιουργός· οὐδὲν μοὶ ἀπέμεινεν, οὐδέν. Μακάριος, ὃν εὗρον γρηγοροῦντα, ἀνάξιος ὁ ῥάθυμος...

Ὁ ποιητής, διότι ἐκεῖνος ἦτο ὁ πρὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐμφανισθεὶς μετὰ τὴν διανομὴν τῆς γῆς, ἔμεινε κατάπληκτος κατόπιν τῆς σκληρᾶς ἐτυμηγορίας.

— Καὶ τί ἔπραττες, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγὼ ἐμοίραζον τὸν κόσμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους; ἠρώτησε μετ' οἴκτου, ἀλλ' ἅμα καὶ μετ' ἐπιεικείας, τὸν ποιητὴν ὁ Δημιουργός.

— Τί ἔπραττον; Ἆ! ὡραῖον θέαμα, γλυκυτάτη ἀπόλαυσις! Ἐθεώμην καὶ ἐθαύμαζον τὸ σύμπαν, τὸ πλάσμα σου, ὦ Ὕψιστε, ὦ αἰώνιε. Ἐρρέμβαζον τὸν κόσμον τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ κάλλους, ἐγοητευόμην ὑπὸ τῆς μαρμαρυγῆς τῶν ἀστέρων, ὑπὸ τῆς ἁρμονίας τῶν οὐρανίων σφαιρῶν, ἐκυλιόμην ἐντὸς τῆς ἀφθάρτου ζωῆς τῆς αἰωνίας φύσεως. Ἡ ψυχή μου κατὰ τὰς ὥρας ἐκείνας ἀπωλέσθη καὶ συνανεμίγη ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ μεγάλου Παντός. Ἀνελύθη εἰς ὕμνον διάπυρον. Δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσον καιρὸν διήρκεσεν ἡ αἰθερία ἀποδημία· ὅ τι γνωρίζω, εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εὑρίσκομαι ἐνώπιόν σου ἐστερημένος τῶν πάντων, ἐξουθενωμένος, ἄπελπις.

— Τότε, σοὶ ἐπιτρέπω τὴν ἰδεώδη ἀπόλαυσιν πάντων τούτων τῶν πραγμάτων. Οὐδὲν ἀπέμεινε διὰ σέ.

Καὶ ὁ Πλάστης ἔστρεψε τὰ νῶτα αὐτοῦ πρὸς τὸν ποιητήν.

* *
*

Ἡ ἀλληγορία αὕτη τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶνε ἆρά γε ἡ παράστασις τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς;

Καθ' ἣν ἐποχὴν πάντες οἱ λαοὶ γρηγοροῦσι καὶ ἐργάζονται πρὸς κτῆσιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, τάξεως, εὐνομίας, ἰσχύος, τιμῆς, (διότι ἐν τούτοις ἔγκειται ἡ ἐθνικὴ τιμὴ τῶν ἀνθρώπων), ὅπως πληρώσωσι τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀποστολήν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξετροχιάσθη καὶ παρεξετράπη μέχρις ἐγκλήματος, ἕνεκα τῶν πονηρῶν αὐτοῦ ὁδηγῶν καὶ ἡγητόρων. Ἐμπιστευθεὶς τὰς τύχας αὐτοῦ εἰς τὸ νεοσύντακτον ἑλληνικὸν κράτος, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸ ἀπόλυτον ἀντιπροσωπεῖαν, ἄνευ διαμαρτυρίας, χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ, τῆς ἀβουλίας, τῆς ἀναλγησίας, τῶν ἀκόσμων ἐρίδων, αἵτινες ἐπήνεγκον τοσαύτην ὀπισθοδρόμησιν ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ. Καὶ σήμερον ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, εὑρίσκεται μονονουχὶ ἐν ἀδρανείᾳ, ἐν τραγικῇ ἀπελπισίᾳ. Τὸ ἐλεύθερον κράτος ἐξακολουθεῖ τὴν αὐτὴν πλημμελῆ πορείαν. Τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα κατ' ἐλάχιστον λαμβάνεται ὑπ' ὄψει. Τὸ κόμμα, τὸ συμφέρον, ἰδοὺ τὸ πρόγραμμα τῆς ἐλευθέρας σήμερον πολιτικῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, ὁ ποιητὴς τοῦ Σχιλλέρου, διατελεῖ ἀκόμη ἐν τῇ αὐτῇ ὀνειροπολήσει πρὸ τῆς προσεχοῦς διανομῆς τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἄλλοτε διεδραμάτισεν ἐπιφανέστατον πρόσωπον. Ἄλλοτε. Σήμερον διαμφισβητοῦσι τὴν ἐθνικὴν ἁλουργίδα τοσοῦτοι λαοί, ἀλλόφυλοι, ἐπήλυδες, προσπαθοῦντες νὰ πήξωσι τὴν σημαίαν αὐτῶν, τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν σύμβολον, ἐπὶ τῶν κατηρειπωμένων ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος!

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἐξηγέρθη ἀκόμη τρομερά, ἀδυσώπητος, ζητοῦσα λόγον τῶν πεπραγμένων παρὰ τῶν ὑπαιτίων τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς καταισχύνης. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὀνειροπολεῖ, μὴ ἀντιλαμβανομένη τῶν συμβαινόντων, ἐπικαλουμένη τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς παρελθόν, ἐπικαλουμένη τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἰσχυρῶν· ὑπνώττει ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δαφνῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν, τοῦ Βαλτετσίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου· ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τοὺς κίονας τοῦ Παρθενῶνος, τὸ νεομαρμαρωμένον Στάδιον, κραυγάζουσα—«Λυτρώσατέ με ἀπὸ τῶν τυράννων, ἄλλως μένω ἐθελόδουλος»... Καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ἐλεύθερον, τὸ κοινοβουλευτικόν, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ εἶνε συγκεντρωμένη ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ἐθελοτυφλοῖ. Τὸ ἀπασχολοῦσι τὰ κομματικὰ συμφέροντα, τὰ πολιτικὰ πάθη, τὰ πάντα, ἐκτὸς τῆς . . . πατρίδος . . .

Ποῖος ὁ ἰσχυρός, ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τῶν ὀνειροπολήσεων αὐτῆς τὴν ἐθνικὴν ψυχήν, νὰ εἴπῃ εἰς αὐτήν—*λάβε τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει;* Ποῦ

εἶνε ὁ ἀδυσώπητος τιμωρός, ὁ μέλλων νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὸ φραγγέλιον, νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς ἀσχημονοῦντας ἀπὸ τοῦ ἐνδιαιτήματος τῆς αἰσχύνης καὶ βροντοφωνήσῃ εἰς αὐτούς:— *Ἐκὰς οἱ βέβηλοι! Ἐποιήσατε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου ;* . . .

Διότι μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία διὰ μυρίων παραδειγμάτων, ὅτι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἐθνῶν δὲν ἐπιτελεῖται οὔτε διὰ ποιητικῶν ὀνειροπολήσεων, οὔτε διὰ τῶν παρενθύρσων ἰάκχων τῶν ἀγορητῶν καὶ τῶν συζητητῶν, τῶν ἱερέων τούτων τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ἀπωλείας.

Τελεῖται διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

* *
*

Ἡ ἀναγέννησις, ἡ πολιτικὴ ἀποκατάστασις τοῦ ἐλευθέρου τούτου τμήματος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, εἶνε τρανὴ ἀπόδειξις τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων λαμβάνει πλήρη τὴν πραγμάτωσιν ἡ ἐθνικὴ ἰδέα. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου. Τίνας ἀναμνήσεις ἑορτάζομεν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην; Ἀγῶνας καὶ νίκας τοῦ καθαροῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀγῶνας ποιήσεως, τέχνης, ἐπιστήμης; Οὐδὲν ἐκ τούτων. Ταῦτα εἶνε παρεπόμενα τῶν πολεμικῶν ἀγώνων τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς φυσικῆς ἰσχύος τῶν λαῶν. Ἑορτάζομεν τὴν ἀνύψωσιν τῆς σημαίας τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἑορτάζομεν τὸν ἀγῶνα τοῦ Δραγατσανίου, τὸν θρίαμβον τῆς Γραβιᾶς, τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, τὴν νίκην τῶν Δερβενακίων. Ἀναμιμνησκόμεθα περιφρόντιδες τὴν καταστροφὴν τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Χίου, τὴν ἑκατόμβην τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Κασσάνδρας. Παριστάμεθα διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν φοβερὰν τιμωρίαν τῶν καταστροφέων ἐπὶ τῶν κυμάτων τοῦ Ἀρχιπελάγους διὰ τοῦ τρομπονιοῦ τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, διὰ τοῦ πυρπολικοῦ δαυλοῦ τῶν Ψαρῶν. Τελοῦμεν τὰ ἐλευθέρια, ἀναπέμπομεν τὰ ἐπινίκια τῶν πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ἀκαταβλήτων θεμελιωτῶν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἐλευθέρου τούτου ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ ἑορτὴ αὕτη τῆς 25ης Μαρτίου συμβολίζει τὴν φυσικὴν ἰσχὺν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐκδηλωθεῖσαν κυρίως διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀγώνων καὶ τροπαίων, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα κατεδείχθη ὡσαύτως ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτι οὐδὲν δύναται γενναῖον νὰ δημιουργηθῇ ἄνευ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

Ἡ γερμανικὴ ἰσχὺς καὶ ἑνότης δὲν ἀπετελέσθη διὰ τῶν ἰδεολόγων καὶ τῶν ποιητῶν τῆς «*Νέας Γερμανίας*», οὔτε διὰ τῶν ἀγορητῶν καὶ τῶν αὐτοσχεδίων πολιτικῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Φραγκοφορτίου. Ἀπετελέσθη διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, διὰ τῶν γερμανικῶν στρατιῶν, αἵτινες

ἐθριάμβευσαν εἰς τὸ Σεδὰν ἐπὶ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν, κατόπιν μαχῶν καὶ νικῶν μυριονέκρων, μέσα εἰς τὰ ἱστορικὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, τὰ παλαιὰ ἐνδιαιτήματα τῶν Γάλλων βασιλέων.

Διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, διὰ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἰταλικὴ ἑνότης δὲν ἐπετεύχθη διὰ τῶν θεωριῶν τῆς «Νέας Ἰταλίας», τοῦ κηρύγματος τοῦ Ματσίνη. Ἐπετεύχθη, ὅτε τὸ ἰταλικὸν ὑπόδημα ἔβαλε *πτερνιστῆρα*. Ὁ τελευταῖος δόγης τῆς Βενετίας, ὁ Δανιὴλ Μανίνης, ἐξόριστος τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848, ἔγραφεν εἰς τὸν ἱππότην βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου, τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα τῆς ἡνωμένης Ἰταλίας, τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἱστορικοῦ ξίφους τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους: «Δημιουργήσατε τὴν Ἰταλίαν, σεῖς ἡγεμόνες τοῦ σαβαυδικοῦ Οἴκου, καὶ εἰμὶ μεθ' ὑμῶν. Ἄλλως, εἰμὴ καθ' ὑμῶν».

Καὶ τὸ ἡρωϊκὸν ξίφος τοῦ ἱππότου βασιλέως ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸ λαϊκὸν ξίφος τοῦ ἥρωος τῶν Δύο Κόσμων ἐδημιούργησε τὴν νέαν Ἰταλίαν. Οἱ δημοκρατικοί, οἱ κοινοβουλευτικοί, οἱ ἰδεολόγοι ἔκλιναν τὸ γόνυ πρὸ τῆς ἐμφανείας τοῦ ξίφους. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν τοῦ 1870 τὸ ξίφος τοῦτο διὰ τῆς ρωμαϊκῆς Porta pia εἰσήρχετο εἰς τὴν ποθεινὴν πρωτεύουσαν τῆς Νέας Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργει τὴν ἰταλικὴν ἑνότητα, κατόπιν αἰώνων διαιρέσεως, δουλείας καὶ καταισχύνης.

Ταῦτα μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία, ὀλίγα ἐκ πολλῶν.

Ὀλιγωτέρα φαντασία καὶ λογοκοπία. Περισσοτέρα πραγματικότης. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐσώθη.

Ν. Καζάζης

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου)

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρωτοστατεῖ, ἂν ὄχι διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἐπιρροῆς, διὰ τῆς πολεμικῆς ἐπικρατήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας. Εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ θάλασσα, ἂν δὲ τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐκ ὀλίγα ὀφείλει εἰς τὴν θάλασσαν ἐν γένει, θαυματουργῆσαν ἐπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς κατά τε τοὺς παλαιοὺς καὶ τοὺς νέους καιρούς, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἡ ἑλληνικὴ αὕτη θάλασσα, ἐγένετο τὸ πάλαι ἡ διαμετακομιστικὴ γέφυρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐξημερώσεως ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετέχει ἐξίσου τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἠπείρων. Αἱ πολυάριθμοι νῆσοι, αἱ ἐπὶ τῶν κυμάτων αὐτοῦ ἐγκατεσπαρμέναι, ἐδέχθησαν τὰς πρώτας ἐγκαταστάσεις τοῦ πολιτισμοῦ, χωροῦντος ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου εἰς τὴν εὐρωπαϊκήν. Ἀπὸ τῆς Κύπρου, τοῦ πρώτου τούτου θαλασσίου σταθμοῦ τῆς φοινικικῆς σταδιοδρομίας, ὁ ἀσιατικὸς πολιτισμὸς εἰσέδυσε πρὸς τὰς κατ' ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ὑποστὰς μετὰ βραχύτατον ἀγῶνα θαυμασίαν μεταμόρφωσιν ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Αἱ παλαιαὶ ἀνατολικαὶ ἰδέαι, παραδόσεις, μῦθοι καὶ ὅ τι ἄλλο ἐκφράζει τὸν ἐσώτατον λαοῦ τινος χαρακτῆρα, ἔλαβον ἑλληνικὴν μεταμόρφωσιν καὶ παράστασιν. Πράγματι δὲ τὸ Αἰγαῖον ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ παλαιτάτῃ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἓν τῶν ἱερωτάτων καὶ ἐκπολιτιστικωτάτων αὐτοῦ κέντρων, οὗ ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις ἐξηκολούθησεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἱστορικὴν αὐτοῦ περίοδον.

Ὅ τι ἦσαν ἡ Δωδώνη, οἱ Δελφοί, ἡ Ὀλυμπία, ἱερὰ τουτέστι κέντρα διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, σὺν τῷ χρόνῳ καταστάντα καὶ θυσιαστήρια τῶν Πανελλήνων, τοιοῦτό τι θρησκευτικὸν ἦτο κέντρον ἡ μικροσκοπικὴ μὲν τὴν ἔκτασιν Δῆλος, ἀλλὰ πολυθρύλητος διὰ τὰς τελουμένας ἐν αὐτῇ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτάς, εἰς ἃς συνέρρεον προσκυνηταὶ ἐξ ἁπασῶν τῶν ἰωνικῶν πόλεων.

«Φαίη κ' ἀθανάτους καὶ ἀγήρως ἔμμεναι αἰεί,
ὃς τότ' ἐπαντιάσει, ὅτ' Ἰάονες ἀθρόοι εἶεν,»

ἔλεγεν ὁ ποιητής, θαυμάζων τοὺς εἰς τὴν ἱερὰν νῆσον τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς προσερχομένους Ἴωνας, οἵτινες περὶ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους αἰῶνας τῆς ἑλληνικῆς ἱστο-

ρίας ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωποι αὐτῆς, μείζονα ἀκόμη ἐνέργειαν ἐκδηλώσαντες διὰ τῆς θαυμαστῆς πόλεως τῆς Παλλάδος.

Οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς εἶχον ἐγκατασταθῇ πρωϊμώτατα ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, εὐνοηθέντες δὲ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος, ἀνέπτυξαν ὑπέροχον πολιτισμόν. Ἡ ποίησις, αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας ἐνταῦθα ἔσχον τὴν πρώτην γένεσιν καὶ ἀφετηρίαν.

Ἰδίᾳ τρεῖς νῆσοι τοῦ Αἰγαίου διέπρεψαν κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας αἰῶνας. Ἡ Λέσβος, ἀποικία τῶν Αἰολέων, μὲ τὰς ἓξ αὐτῆς πόλεις, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Μήθυμναν, τὴν Ἄντισσαν, τὴν Ἐρεσσόν, τὴν Πύρραν καὶ τὴν Ἀρίσβην, διαπρέψασα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τῇ μουσικῇ καὶ τῇ ποιήσει, κοιτὶς τοῦ Πιττακοῦ καὶ τοῦ Θεοφράστου, τοῦ Τερπάνδρου καὶ τοῦ Ἀλκαίου, καὶ τοῦ θαύματος τῆς λυρικῆς ποιήσεως, τῆς Σαπφοῦς. Ἡ Σάμος, ἡ πατρὶς τοῦ πολυθρυλήτου Πυθαγόρου καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος· καὶ ἡ Χίος, ἥτις ἀμφισβητεῖ πρὸς τὴν Σμύρνην τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ θείου Ὁμήρου. Ὡς ἡ Κρήτη ἐπὶ Μίνωος, οὕτω καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Λέσβος ἐξήσκησαν ἐπί τινα χρόνον πολιτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν παρακειμένων ἑλληνικῶν νήσων καὶ τῆς ἀντίπεραν μικρασιατικῆς στερεᾶς, ἀλλ' ἡ περσικὴ δύναμις ἐπεκράτησεν ἐνωρὶς ἐπὶ πάντων τούτων τῶν τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἅτινα κατὰ τὴν ἑπομένην ἱστορικὴν περίοδον μετὰ τὸν ἑλληνοπερσικὸν πόλεμον ὑπέκυψαν ἐπαλλήλως εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ δραστηριότης οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου. Ἡ τέχνη, ἡ ποίησις, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἐμπορία εὗρον ἀείποτε πρόσφορον ἔδαφος ἀναπτύξεως καὶ ζωῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Κατὰ φυσικὸν λόγον αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου συνεμερίσθησαν τὰς περιπετείας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, μεταβαλοῦσαι ἐπανειλημμένως κυρίους· ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ δὲν ἐμειώθη τὸ παράπαν· καὶ ἐν τῇ ζοφερωτάτῃ δὲ περιόδῳ τῆς ξενοκρατίας ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα παρέμεινεν ἀκατάβλητος.

Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ἡ δρᾶσις τῶν τριῶν κυριωτάτων νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῆς Λέσβου, τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου. Περὶ τῆς τελευταίας ταύτης εἴπον ἤδη ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ. Εἶνε ἡμιελευθέρα πολιτεία, σφριγῶσα πρὸς ἐλεύθερον βίον. Ἡ δὲ δρᾶσις αὐτῆς ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν στερεᾶς, ὑφισταμένης τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀτιθάσσων νησιωτῶν, μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας θεραπευόντων τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Μείζων ἔτι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τυγχάνει ἡ δραστηριότης, προβαίνουσα μέχρι μεγαλοπραγμοσύνης παρὰ τοῖς Χίοις, τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου. Ὁ ἀρχαῖος αἰολικὸς καὶ ἰωνικὸς χαρακτὴρ διετηρήθη ἀπαραμείωτος. Ἀμφότεραι αἱ νῆσοι ὑπέστησαν ἀνεκδιηγήτους καταστροφὰς καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, καὶ ἐπὶ τῶν Φράγκων, καὶ ἐπὶ τῶν Ὀσμάνων, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὐτῶν δύναμις ὑπῆρξε τοιαύτη,

ὥστε καὶ κατὰ τοὺς ζοφερωτάτους τῆς ὑποδουλώσεως χρόνους διετέλεσαν φωτεινὰ κέντρα, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοσημείωτα ἐν τῷ θλιβερᾷ ἐκείνῃ ἱστορικῇ περιόδῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

* * *

Σήμερον ἡ Λέσβος τυγχάνει ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνική. Ὁ ὀθωμανικὸς ἐν αὐτῇ πληθυσμὸς μονονουχὶ ἐξέλιπε, περιορισθεὶς εἰς ὀλίγας χιλιάδας ἀνθρώπων, ἐγκατεσπαρμένων πανταχοῦ τῆς νήσου. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶνε διαδεδομένη μεταξὺ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, δύναταί τις δ' εἰπεῖν μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἀναλφάβητοι καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον. Τέλειον Γυμνάσιον καὶ τέσσαρα ἡμιγυμνάσια, καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ ἀρρεναγωγεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα, τὸ μὲν συντηρούμενα ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων, τὸ δὲ ἐκ κληροδοτημάτων φιλομούσων πολιτῶν. Ὡς τὸ πάλαι,οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡ Λέσβος διαπρέπει μεταξὺ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἑκατέρωθεν ἑλληνικῶν στερεῶν, τῆς τε εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς, ἐπὶ φιλομουσίᾳ. Διηγεῖται ὁ Αἰλιανὸς τὸ ἑπόμενον γεγονός, χαρακτηριστικὸν τῆς πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν τοῦ Πιττακοῦ καὶ τοῦ Θεοφράστου : « Ἡνίκα τῆς θαλάσσης ἦρξαν Μυτιληναῖοι, τοῖς ἀφισταμένοις τῶν συμμάχων τιμωρίαν ἐκείνην ἐπήρτησαν, γράμματα μὴ μανθάνειν τοὺς παῖδας αὐτῶν, μηδὲ μουσικὴν διδάσκεσθαι,πασῶν κολάσεων ἡγησάμενοι βαρυτάτην εἶναι ταύτην, ἐν ἀμαθίᾳ καὶ ἀμουσίᾳ καταβιῶναι». Σκληρὰ βεβαίως τιμωρία, ἀλλὰ μαρτυροῦσα τὴν φιλομουσίαν τῶν νικητῶν τοῦ Αἰγαίου. Αὕτη ἡ φιλομουσία εἶνε καὶ σήμερον ἔτι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς ὁποίας ἐξήχθη ὑπὸ τῶν κυμάτων, κατὰ τοὺς παλαιοὺς θρύλους, ἡ λύρα καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ὀρφέως, οὗ ἡ ὑπερφυσικὴ ἐπίδρασις ἔμελλε νὰ καταστῇ τοσοῦτον συντελεστικὴ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα πνευματικῇ τῆς νήσου σταδιοδρομίᾳ.

Ὅσον καὶ ἂν εἶνε γόνιμος ἡ νῆσος αὕτη, εὐφυέστατα δὲ γεωγραφικῶς κειμένη, δεσπόζουσα τῆς ἀντίπεραν μικρασιατικῆς ἀκτῆς, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, προσεγγίζοντα τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ψυχῶν. Ἡ μετανάστευσις ἐπιβάλλεται ἄρα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου. Ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν αἰγαιοπελαγιτῶν, οἱ Λέσβιοι μεταναστεύουσιν εἰς τὴν ἀντίπεραν αἰολικὴν παραλίαν, δεσπόζουσι τοῦ ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, ὅστις εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου κτῆσις τῆς Λέσβου, ἡ δὲ δραστηριότης αὐτῶν ἐπεκτείνεται ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ μεσημβρινῇ Ρωσσίᾳ, πανταχοῦ ὅπου δύναται νὰ εὑρεθῇ στάδιον διὰ τὴν ἀκατάβλητον αὐτῶν δραστηριότητα. Μετὰ τῶν Χίων εἶνε οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐκπολιτισταὶ μεγάλων τμημάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πρώτη αὐτῶν φροντὶς εἶνε ἡ ἵδρυσις σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν, τῶν κατ' ἐξοχὴν τούτων ὀργάνων τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἐκπατρίζονται τέλεον. Εἶνε φιλέστιοι. Ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν γενέτειραν, εὐθὺς ὡς δημιουργήσωσι πλοῦτον, μέρος τοῦ

ὁποίου θέλει διατεθῇ εἰς ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα, σχολεῖα, νοσοκομεῖα, πᾶν ὅ τι συντελεῖ εἰς βελτίωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἤθους. Ἡ διοίκησις εἶνε τουρκική, ἀλλ' ἡ φιλοτιμία τῶν κατοίκων κατώρθωσε νὰ συντελέσῃ, ὅπως ἡ νῆσος παριστᾷ εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτὴν ξένον τὴν ὄψιν χώρας, διατελούσης ὑπὸ ἄλλην διοίκησιν, κρείττονα τῆς ὀθωμανικῆς. Ἡ νῆσος ἅπασα διασχίζεται ὑπὸ τελείων ἁμαξητῶν ὁδῶν. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν μέριμναν τῶν φιλοτίμων αὐτῆς κατοίκων.

*\
* *

Παραλλήλως πρὸς τὴν Λέσβον κατ' ἀνάπτυξιν βαίνει καὶ ἡ Χίος, κεκτημένη μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸν παλαιὸν αὐτῆς ἰωνικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Χῖος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν διαφέρει τὸ παράπαν τοῦ Χίου τῆς ἑβδόμης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Εὐκίνητος, ζωηρότατος, ἀκατάβλητος, ὑπομιμνήσκει τὸν χαρακτῆρα τῶν παλαιῶν Ἰώνων, τῶν Μιλησίων, τῶν *ἀλκιμωτάτων* ἐκείνων Ἑλλήνων, ὧν ὁ πολιτισμὸς προηγήθη τοῦ τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Φωκαέων, ὧν ἡ δύναμις προέβη μέχρι καταναυμαχήσεως τῶν Καρχηδονίων. Ἐν τῇ ἐμπορικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ κόσμου οἱ Χῖοι διηγωνίσθησαν πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ὁλλανδικῶν, τῶν ἀγγλικῶν καὶ τῶν ἰταλικῶν οἴκων.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ νῆσος ὑπέκυψεν ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γενουηνσίων, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπεδουλώθη ὑπὸ τὴν ὀσμανικὴν διοίκησιν, ἐπιτρέψασαν προνόμιά τινα εἰς τοὺς νησιώτας, χρησιμοποιήσαντας αὐτὰ προσηκόντως. Ἡ ἐμπορικὴ αὐτῶν εὐφυΐα ἐξεδηλώθη ἐπιτυχέστατα κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1822 ἡ ἀτυχὴς νῆσος κατεστράφη ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀσιατικῶν ὀρδῶν, τῶν πλείστων αὐτῆς κατοίκων σφαγέντων ἢ πωληθέντων δίκην κτηνῶν ἀνὰ τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, οἱ διαφυγόντες τὴν μάχαιραν καὶ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου ἐγκατέστησαν πολλαχοῦ τοῦ κόσμου, δημιουργήσαντες ἐκ τοῦ μηδενὸς πρώτης δυνάμεως ἐμπορικὰ καταστήματα. Χῖοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ τῆς Σύρου (Ἑρμουπόλεως), περισώζονται δὲ μέχρι τῆς σήμερον, μετὰ παρέλευσιν σχεδὸν αἰῶνος, οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐμπορικῶν οἴκων τῶν Χίων, οἵτινες κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπέδειξεν περιφανῆ ἐμπορικὴν ἰδιοφυΐαν, ὁ δὲ οἶκος Ράλλη, ὁ ἐν Λονδίνῳ ἑδρεύων ἔχων δὲ διακλαδώσεις πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἀμείωτον τηρεῖ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ συνείδησιν.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει, ὅτι ἐκ Χίου εἷλκε τὸ γένος, εἰ καὶ ἐγεννήθη ἐν τῇ ἰωνικωτάτῃ Σμύρνῃ, τὸ κόσμημα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ τοσοῦτον συντελέσας διὰ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγραφῶν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ὅπως ἡ Λέσβος, καὶ ἡ Χίος διατελεῖ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Ἀλλ' ἡ

νοημοσύνη, ἡ δραστηριότης, ἡ φιλοτιμία τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀναπληροῦσι τὴν νωθρὰν καὶ ἀδιάφορον διοίκησιν. Ἠθικῶς, πνευματικῶς, ὑλικῶς εὐημερεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ περικαλλὴς νῆσος. Τὰ πολυτάλαντα αὐτῆς τέκνα σπεύδουσιν ἑκάστοτε νὰ συνδράμωσι τὴν γενέτειραν διὰ τοῦ πλούτου αὐτῶν. Πλεῖστα ἱδρύματα ἠθικά, παιδευτικά, οἰκονομικὰ παρέχουσιν εὐζωΐαν εἰς τὸ σύνολον τῶν κατοίκων. Ἡ παίδευσις εἶνε διαδεδομένη εἰς ἁπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Ὁ πληθυσμὸς εἶνε ἑλληνικός, ἐλαχίστων ὄντων τῶν Μουσουλμάνων, οἵτινες πάντες σχεδὸν τυγχάνουσιν ἑλληνόφωνοι, προφανὲς μαρτύριον τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Εὐεργετικὴ ἰδίᾳ εἶνε ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐπιρροή, ἣν ἐξασκεῖ ἡ νῆσος αὕτη διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς παιδείας ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς ἀντίπεραν ἀσιατικῆς ὄχθης.

Αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, αἵ τε προσκείμεναι τῇ εὐρωπαϊκῇ, ὡς καὶ αἱ προσκείμεναι τῇ ἀσιατικῇ αὐτοῦ ὄχθῃ, ἡ Λῆμνος, ἡ Θάσος, ἡ Ρόδος καὶ αἱ μικρότεραι νησίδες, εἰ καὶ ἐκ τοῦ ἥττονος αὐτῶν πληθυσμοῦ καὶ τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν στεροῦνται τῆς σημασίας ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων μεγαλονήσων τοῦ Αἰγαίου, οὐχ ἧττον ἀποστέλλουσι πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἰδίᾳ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ,τὰ τέκνα αὐτῶν,ὧν ἔνια καὶ ἐμεγαλούργησεν,κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ νειλορρύτῳ χώρᾳ, καταστάντα εὐεργετικώτατα τῇ τε ἰδίᾳ, ὡς καὶ τῇ μεγάλῃ πατρίδι. Εἶνε πλέον ἢ ἀναντίρρητον, ὅτι τὸ Αἰγαῖον ἐξ ἁπάντων τῶν τμημάτων τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ ἐτήρησεν ἀρτιώτερον τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐν μέσῳ τῶν ἀνησύχων κυμάτων τῆς θαλάσσης αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν διαυγῆ καὶ φωτεινὸν αὐτοῦ αἰθέρα, ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ παρέμεινε πάντοτε ἰδεώδης, ὀνειροπόλος, ρέπουσα πρὸς τὴν γνῶσιν, τὴν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἑλληνικὴν ταύτην ἀρετήν. Τὸ ἀνήσυχον, ἀλλ' οὐχὶ τεταραγμένον πνεῦμα τῶν τέκνων αὐτοῦ δὲν ἀφοσιοῦται μόνον εἰς τὴν γενέτειραν, τρέπεται πανταχοῦ, ὅπου δύναται νὰ εὕρῃ στάδιον ἐργασίας, δράσεως, ζωῆς. Ὑπὸ τοιαύτην ἀποστολὴν καθίσταται πολύτιμος ἐκπολιτιστικὸς παράγων. Ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶνε τὰ κατ' ἐξοχὴν στάδια τῆς δράσεως τοῦ Αἰγαιοπελαγίτου. Ὀλιγώτερον ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῆς ἑλληνικῆς στασιοδρομίας, ἀλλὰ προφανῶς καὶ καταπληκτικῶς ἐν τῇ δευτέρᾳ, τὸ Αἰγαῖον προσφέρει ἀναντιρρήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Οἱ παλαιοὶ Αἰολεῖς, οἱ Ἴωνες, οἱ Δωριεῖς, ἂν ἀλλαχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπέστησαν μείζονα ἐπιμιξίαν καὶ ἀλλοίωσιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος,ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, παρέμειναν γνησιώτεροι κατὰ τὸν τύπον, τὸν χαρακτῆρα, τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἱστορικοὺς πόθους.

*
* *

Ἀπὸ τῆς θαλασσίας γεφύρας τοῦ Αἰγαίου ἡ εἰς τὴν μικρασιατικὴν Ἑλλάδα μετάβασις οὐδεμίαν παρουσιάζει δυσχέρειαν, οὔτε γεωγραφικήν, οὔτε ἐθνολογικήν.

Τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο τμῆμα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶνε ἐξίσου ἑλληνικὸν ἔδαφος, ὅπως εἶνε καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν τμημάτων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Ἀπὸ παμπαλαίου χρόνου ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εὗρεν ἐνταῦθα τὸ στάδιον τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἡ juventus mundi παρήγαγε τὰ πρῶτα αὐτῆς ἱστορικὰ ἄνθη καὶ τοὺς ἀκηράτους καρποὺς ὑπὸ τὸν ἀνέσπερον οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. Τὸ ἑλληνικὸν γένος λαμβάνει ἐνταῦθα τὴν πρώτην αὐτοῦ ἱστορικὴν ὑπόστατιν. Ρεμβάζει ἀκόμη ἐπὶ τοῦ θεσσαλομακεδονικοῦ Ὀλύμπου, ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Δωδώνῃ, ἐν τοῖς Δελφοῖς, ἀλλ' ἐν Ἰωνίᾳ λαμβάνει τὴν πλήρη αὐτοῦ ἱστορικὴν ὑπόστασιν. Ὁ Ὅμηρος, ὁ μέγιστος ἴσως τῶν ῥαψῳδῶν τῶν αἰώνων ἐκείνων, εἶνε συγχρόνως καὶ ὁ ἱστοριογράφος τῶν παναρχαίων περιπετειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀληθὴς παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἄρχεται λαμβάνον συνείδησιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ πάλιν τῇ θελκτικῇ Ἰωνίᾳ, τὸ πνεῦμα τοῦτο, ὁσημέραι ἐξανθρωπιζόμενον, ἐπιδίδοται εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων. Θαλῆς ὁ Μιλήσιος εἶνε ὁ πρῶτος ἱεροφάντης τῆς γνώσεως, οὗ τὴν φιλοσοφικὴν ἀποκάλυψιν μέλλουσι νὰ συνεχίσωσιν ἐν τῷ προσεχεῖ χρόνῳ οἱ μεγάλοι τῆς σκέψεως ὑποφῆται καὶ χρησμοδόται, ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος, ὁ ἐκ Κλαζομενῶν Ἀναξαγόρας, ὁ Σάμιος Πυθαγόρας, προωρισμένοι ν' ἀποκαλύψωσι τὰ ἀπόρρητα τῆς σκέψεως εἰς τοὺς Ἕλληνας μετὰ τῶν περὶ τὸν Ξενοφάνη καὶ τὸν Ζήνωνα, τῶν περὶ τὸν Ἐμπεδοκλῆ καὶ τὸν Πρωταγόραν, καὶ ἐπὶ τέλους τῶν περὶ τὸν σοφώτατον πάντων τῶν Ἑλλήνων, τὸν καταβιβάσαντα τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῶν συννέφων εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων, τὸν διδάξαντα λόγῳ καὶ ἔργῳ ὑπὲρ πάντα ἄλλον τῆς ἀρχαιότητος προφήτην τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ἀνθρώπων. Οὕτως ἐν τῇ Μικρᾷ ταύτῃ Ἀσίᾳ, ἀνηκούσῃ γεωγραφικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν, ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀποκαλύψεως ἔσχε τὴν πρώτην γένεσιν καὶ ἀφετηρίαν.

Ὡς εἶπον ἤδη, ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀποτελεῖ τμῆμα ἀναπόσπαστον τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. «Κειμένη, ὡς λέγει Γάλλος συγγραφεύς, πρὸς δυσμὰς τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου, ἀποτελεῖ εὐρεῖαν χερσόνησον, ἐκτεινομένην μεταξὺ τῶν ὑδάτων τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἰσσοῦ μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος καὶ προβαίνει ὡς ἀπέραντον ἀκρωτήριον, συναντῶν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον. Ὡς δὲ παρ' ἡμῖν θεωρεῖται ἡ Μικρὰ Ἀσία ὡς πρῶτος σταθμὸς τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἀσιάταις θεωρεῖται ἡ Ἑλλὰς ὡς πρῶτος στρατιωτικὸς σταθμὸς τῆς Δύσεως. Μικρὰ Ἀσία καὶ Ἑλλάς! Δύο ὀνόματα πράγματι ἀχώριστα! Δύο ἀντίθετα στοιχεῖα, προωρισμένα νὰ συζῶσι! Δύο κόσμοι, ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους, προσηγγισμένοι, καὶ μάλιστα τοσοῦτον πολύ, ὥστε ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου τὰ ὅρια αὐτῶν θὰ ἐξελαμβάνοντο ὡς δύο ὄχθαι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ.

«Ἐκεῖ, παρὰ πάσας τὰς γεωγραφικὰς ὁροθετήσεις, τὰς φυλετικὰς ἀντιθέσεις, τὰς

γλώσσας, τὰς θρησκείας καὶ τὰ ἤθη, ὁ πόθος τῆς φύσεως ἀείποτε ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος τῶν ἀνθρωπίνων προλήψεων. Ὅθεν ἥ τε Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Ἑλλὰς προωρίσθησαν ἑκοῦσαι, ἄκουσαι, ὅπως διατελῶσι πάντοτε ὡς ἐπαρχίαι ενιαίου κράτους. Ἀλλ' οὐδέποτε ἀφικνοῦνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἄνευ ἰσχυρῶν δονήσεων. Ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, ὁπόσοι φοβεροὶ ἀγῶνες συνήφθησαν καὶ ὁπόσον αἷμα ἔρρευσε! Τὴν βεβιασμένην δὲ ταύτην ἕνωσιν συγκρατεῖ ὁτὲ μὲν ἡ Εὐρώπη, ὁτὲ δὲ ἡ Ἀσία. ἥτις κατέχει τὴν πρώτην τάξιν καὶ ἥτις παρέχει τὴν ἀρκοῦσαν κίνησιν εἰς τὸ μέγα τοῦτο σῶμα. Πρὸ τετρακοσίων ἤδη ἐτῶν οἱ Τοῦρκοι εἰσὶ κύριοι ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ὀθωμανικῆς καταχτήσεως τὸ εὐρωπαϊκὸν στοιχεῖον σχεδὸν πάντοτε ἐμάχετο ἐνδόξως καὶ ὑπερίσχυεν ἐπὶ τοσαύτας ἑκατονταετηρίδας, ὥστε ὁ χριστιανικὸς κόσμος συνείθισε νὰ θεωρῇ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὡς μέρος συμφυὲς τῇ Ἑλλάδι. Τότε ἡ *Ἀνατολὴ* ἦτο ἡ ἀσιατικὴ Ἑλλάς, σήμερον δέ, παρὰ πάσας τὰς συνεχεῖς ἀποπείρας τῶν τέκνων αὐτῆς, τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει εἰσέτι ὡς Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Μέχρι πόσου χρόνου; Μόνος ὁ Θεὸς τὸ γινώσκει. Ἀλλ' ὅμως ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐπιταχύνει τὸ βῆμα πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος... Οὕτω κλίνουσα ἡ Μικρὰ Ἀσία πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἧς τὰ ὕδατα περιβρέχουσιν αὐτὴν καὶ ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν, στρέφει τὰ νῶτα πρὸς τὴν ἀσιατικὴν χώραν, ὡσεὶ ἠρνεῖτο, ὅτι αὐτῇ ἀνήκει. Διὸ καὶ ἡμεῖς οὐχὶ ἀδίκως ἠθελήσαμεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς ὡς παράρτημα τῆς Δύσεως καὶ ὡς τὸ φυσικὸν συμπλήρωμα γείτονος κράτους, τοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο δὲ εἶνε τοσοῦτον ἀληθὲς ὥστε, καίπερ ὑποταγεῖσα τοῖς Ἀσιάταις ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν, οὐδέποτε ὅμως διέμεινε διαρκῶς ἅπασα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν». (1)

Ὑπὸ τοιαύτας γεωγραφικὰς συνθήκας διατελοῦσα ἡ Μικρὰ Ἀσία, συνεμερίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς περιπετείας καὶ τὰς τύχας τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Ἀναντιρρήτως δ' ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἀκμῇ προέβαινε παραλλήλως πρὸς ἀκμὴν καὶ εὔκλειαν, παρὰ τὴν φοβερὰν γειτονίαν τοῦ περσικοῦ κράτους. Στάδιον τῆς δράσεως αὐτοῦ καὶ τῆς δόξης ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε συνήθως τὸ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα γειτονεῦον τμῆμα τῆς Μικρασίας. Ἐν τοῖς κατὰ τῶν Περσῶν πολέμοις οἱ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες κατήγαγον σημαντικωτάτους θριάμβους ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς τμήμασι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων ἐκέκτηντο ἀείποτε πλήρη τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν. Αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ταύτῃ παρακειμένων νήσων ἀπέστελλεν εἰς Ἀθήνας, τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον πνευματικὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὰ μᾶλλον ἐπίλεκτα τῶν τέκνων αὐτῆς, ἁμιλλώμενα ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν πνευματικῶν ἀριστέων τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος. Ὁ ἐξ Ἐρεσσοῦ Θεόφραστος συνεχίζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέ-

(1) *Στ. Ἀντωνοπούλου*. Ὁ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνισμός.

λους, ὁ ἐξ Ἄσσου Κλεάνθης καθίσταται εἷς τῶν φωτεινοτάτων φωστήρων τῆς Στοᾶς. Πλεῖστοι δ' ἄλλοι φιλόσοφοι, ποιηταί, ρήτορες, καλλιτέχναι, πολιτικοὶ ἄνδρες διασκορπίζουσι τὸ ἑλληνικὸν φῶς καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον.

* *
*

Ἰδίᾳ ἡ ἑλληνικὴ Μικρασία καταλαμβάνει κοσμοϊστορικωτέραν δύναμιν καὶ σημασίαν ἐν τῇ μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἱστορικῇ περιόδῳ. Τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῶν Θηβῶν ἡ δύναμις ἔμελλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν ἱστορικὸν δαίμονα τοῦ Μακεδόνος ἥρωος, ὅστις στάδιον τῆς ὑπερφυοῦς αὐτοῦ δράσεως ἔσχε τὸν ἀσιατικὸν κόσμον. Ἡ μεταβολὴ τῆς ἑλληνικῆς τύχης ἐξελέξατο τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὁποίας τὸ ἑλληνικὸν γένος ἦτο πρωωρισμένον νὰ διεξαγάγῃ νέους ἀγῶνας ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐγκατασπείρῃ πολυαρίθμους πόλεις καθ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταντο κέντρα ἑλληνικῆς δυνάμεως. Οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ αὐτῶν ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀπορροφῆσαν αὐτὰ ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι, καθίστατο πολυπληθέστερον καὶ ἰσχυρότερον φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς. Τὰ πάντα ἦσαν ἑλληνικά, καθ' ἑλληνικὸν ὠργανωμένα πρότυπον· ὁ δῆμος, ἡ βουλή, οἱ ἄρχοντες, οἱ στρατηγοί. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διανεμηθέντος τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου κράτους μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ συστηθέντα κράτη προσέλαβον καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ ἑλληνικὴν ἐπὶ μοναρχικῶν τύπων ὀργάνωσιν. Καὶ αὐτὰ τὰ πρότερον βαρβαρικὰ θεωρούμενα κράτη, ἔχοντα ἐν τῷ πληθυσμῷ αὐτῶν πολλὰ ἑλληνικὰ κτίσματα, ἐξηλληνίσθησαν καὶ ἐξεπολιτίσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Εἶνε θαυμαστὴ ἀληθῶς ἡ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.Πολλαὶ αὐτῆς πόλεις ἁμιλλῶνται πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ τμήματι τῆς Περγάμου ἵδρυεν εἰς θησαυροφύλαξ τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου ὁ Φιλέταιρος, κράτος,τὸ ὁποῖον τάχιστα ἔμελλε νά διαπρέψῃ ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ δευτέρου Εὐμένους ἱδρυθεῖσα περιώνυμος περγαμηνὴ βιβλιοθήκη περιελάμβανε 200,000 τόμων. Ἐξ ἄκρας φιλομουσίας διαφλεγόμενοι οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἐπενόησαν, μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ παπύρου, τὴν λεγομένην *περγαμηνὴν* διφθέραν,χρησιμοποιουμένην εἰς τὴν γραφὴν τῶν συγγραμμάτων. Ἐπὶ μακρὸν δὲ χρόνον, καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου ὑπὸ των Ρωμαίων, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἡ ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ἐπιστήμη ἐθεραπεύοντο περισσῶς ἐν Περγάμῳ, καὶ τὴν ἀκμὴν μαρτυροῦσι τὰ μέχρι τῆς σήμερον πεοισωζόμενα λαμπρὰ ἔργα τῆς περγαμηνῆς τέχνης.

Ἀρκεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Περγάμου, ἵνα καταδειχθῇ ὁ πλήρης ἐξελληνισμὸς

τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνους. Ἀλλὰ ταὐτοχρόνως ἐξηλληνίζετο καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀσίας, καὶ δὴ ἡ Συρία ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σελευκιδῶν, ἧς ἡ πρωτεύουσα Ἀντιόχεια ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ὑπῆρξε κέντρον ἑλληνικῆς ἐξημερώσεως, κατέστη δὲ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μία τῶν διασημοτάτων θρησκευτικῶν αὐτοῦ πρωτευουσῶν.

Ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Μικρὰ Ἀσία καθίσταται ἑλληνικὴ χώρα ἐξ ὁλοκλήρου. Καθ' ὅσον οἱ βάρβαροι ἀποσπῶσιν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου τὰς ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις αὐτοῦ, κατὰ τοσοῦτον ἡ Μικρὰ Ἀσία λαμβάνει μείζονα σημασίαν. Οἱ μεγάλοι ὑποφῆται τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος εἶχον συγχρόνως καὶ ἑλληνικὴν συνείδησιν. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦτο ἡ ἑλληνική· διὰ ταύτης κατήχουν καὶ προσηλύτιζον τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς τὸ χριστιανικὸν δόγμα, ἀφοῦ τὸ κυριώτατον ὄργανον τοῦ δόγματος τούτου, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἰς ἣν ἔγραψε τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ἠγόρευον δὲ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ναῶν οἱ περὶ τὸν Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον καὶ τὸν Χρυσόστομον.

*
* *

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁπότε ἐνέσκηπτεν ἐπ' αὐτῆς ἡ λαῖλαψ τῆς ὀσμανικῆς κατακτήσεως. Αἱ εὔφοροι καὶ πολυάνθρωποι ἐπαρχίαι τοῦ τμήματος τούτου τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπέκυπτον ὁσημέραι ὑπὸ τὴν νικηφόρον σπάθην τῶν Μουσουλμάνων. οἵτινες ἐπὶ τέλους ἵδρυον ἐν Προύσσῃ τὴν ἕδραν τοῦ κράτους αὐτῶν. Τὸ κράτος τοῦτο κατηρτίζετο ἑλληνικοῖς ἀναλώμασιν. Ὁ πληθυσμὸς τῶκ κατακτητῶν ἦτο ὀλιγάριθμος· ἐδέησεν ἄρα διὰ σατανικῆς ἐπινοήσεως νὰ καταδιωχθῇ μέχρις ἐξοντώσεως ἡ ἑλληνικὴ φυλή.. Ἤρξατο ἀμέσως ὁ διωγμὸς αὐτῆς. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκηρύχθησαν ἐκτὸς τοῦ νόμου. Πλεῖστοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐξισλαμισθῶσι πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐξοντώσεως, ἐνιαχοῦ παρέμενον Χριστιανοὶ μὲν ἐν τῷ κρυπτῷ, Μουσουλμάνοι δὲ κατ' ἐπίφασιν. 1) Διὰ τοιούτων βιαίων καὶ ἀπανθρώπων μέσων ἐξισλαμίζοντο οἱ ἑλληνικοὶ

(1) Πρὸς πίστωσιν τῶν ἐνταῦθα γραφομένων ἀναδημοσιεύω ἐξ ἑλληνικῆς ἐφημερίδος ἀφήγησιν συγκρούσεως ἐπ' ἐσχάτων ἐπελθούσης μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἔν τινι ἐσχατιᾷ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῷ φανερῷ μὲν πρεσβεύοντος τὸ μουσουλμανικὸν δόγμα, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ παραμείναντος χριστιανικοῦ.

Τὰ τοῦ περιέργου τούτου ἐπεισοδίου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

«Ἡ πόλις Ἀκ-Δὰγ κεῖται εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐσχατιὰς τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος. Κατοικεῖται ὑπὸ 600 οἰκογενειῶν ὀρθοδόξων, 150 μωαμεθανικῶν καὶ 700 ἀρμενικῶν. Αὐτὴ καὶ τὰ πέριξ

πληθυσμοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, λαμβανούσης ὁσημέραι τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν τουρκικῆς χώρας.

Ἕτερον ἐπίσης μέσον ἀποδεκατισμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρ-

---

αὐτῆς 18 ἀμιγῶς ἑλληνικὰ χωρία συνῳκίσθησαν πρὸ δύο αἰώνων ὑπὸ Ἑλλήνων μεταλλευτῶν, οἱ ὁποῖοι συνέρρευσαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκεῖ ἀργυρούχων μεταλλείων.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ, κατὰ τὸ 1461, πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων, διὰ νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τὸν ὄλεθρον, ἠναγκάσθησαν νὰ προσποιηθῶσιν, ὅτι ὑποτάσσονται εἰς τὰ κελεύσματα τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι τοῖς ἀπηγόρευσαν νὰ πιστεύωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, νὰ ὁμιλῶσιν ἑλληνικὰ—ἐπὶ ποινῇ ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης των—καὶ νὰ ἔχωσιν ἑλληνικὰ ὀνόματα. Ἠσπάσθησαν φαινομενικῶς τὸν Μωαμεθανισμόν, ἔλαβον τουρκικὰ ὀνόματα, Φουάτ, Ἰχσάν, Ὀσμὰν κ λ π., κρυφίως ὅμως ἐξηκολούθουν νὰ φέρωσι μεταξύ των τὰ χριστιανικὰ ὀνόματα καὶ νὰ πρεσβεύωσι τὸν Χριστιανισμόν, συνερχόμενοι πρὸς τοῦτο εἰς κρυφὰς ἐκκλησίας, σκαμμένας εἰς ἀνήλια καὶ ἐρεβώδη ὑπόγεια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον τὰς εἰκόνας των καὶ τὰ κανδύλιά των καὶ ὅπου ἐτέλουν ἐν παραβύστῳ τὰς βαπτίσεις, τοὺς γάμους καὶ τὰς νεκρωσίμους ἀκολουθίας.

Πρὸ 70 ὅμως ἐτῶν, ὅτε ὁ Σουλτᾶνος Μετζὴτ προεκήρυξε πανηγυρικῶς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ κράτος του, οἱ κρυφοὶ οὗτοι Χριστιανοὶ ἀπεκάλυψαν δημοσίᾳ τὴν ἀληθῆ των ἰδιότητα καὶ ἐζήτησαν νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ἐπισήμως ὡς Χριστιανοί. Μολονότι δὲ ἡ κυβέρνησις ἐδυστρόπει κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπέμενε νὰ τοὺς ὑπάγῃ εἰς τὴν τουρκικὴν στρατολογίαν, ἐν τούτοις ἅμα ἔληξεν ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος τοῦ 1854 ἡ Τουρκία ἐξηναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ καὶ διώρισεν ἐπιτροπήν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας προσελθόντες οὗτοι κατεγράφησαν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία ὡς Χριστιανοὶ ὑπὸ χριστιανικὰ ὀνόματα. Συγχρόνως ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἱδρύσωσιν ἐκκλησίας, νὰ ἔχωσιν ἱερεῖς καὶ νὰ κτίσωσι σχολεῖα ἑλληνικά.

Αὐτοῦ ὅμως τοῦ πλεονεκτήματος δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀπολαύσωσιν οἱ κατοικοῦντες εἰς τ' ἀπόκεντρα καὶ ἄβατα ὀρεινὰ χωρία κρυφοὶ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῶν ἀποστάσεων καὶ τῆς ἐντελοῦς ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνίας δὲν εἰδοποιήθησαν ἐγκαίρως περὶ τῆς ἐνεργουμένης εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἀπογραφῆς, ἢ δὲν ἠδυνήθησαν δι' ἄλλους λόγους νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνῆκον καὶ 600 περίπου Χριστιανοί, μετοικήσαντες ἀπὸ τοῦ 1830 εἰς Ἂκ-Δάγ, καὶ συναναμιχθέντες μὲ τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν αὐτῆς τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἂν καὶ φέροντες μουσουλμανικὰ ὀνόματα καὶ στρατολογούμενοι, ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ παραμένωσι Χριστιανοὶ καὶ νὰ καραδοκῶσιν εὐκαιρίαν διὰ ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἐπισήμως καὶ αὐτοὶ ὡς Χριστιανοί.

χιῶν τοῦ νέου κράτους ἦτο τὸ *παιδομάζωμα*. Διηγεῖται ὁ ἱστοριογράφος Χάμμερ, ὅτι ὅτε ὁ Ὀρχὰν κατήρτισε τὸν πρῶτον μόνιμον στρατόν, ὁ στρατὸς οὗτος παρεξετράπη εἰς ἀκόλαστον βίον. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὁ Ὀρχάν, συμβουλευθεὶς τοὺς

Ἡ εὐκαιρία αὐτὴ ἐπαρουσιάσθη. Μόλις ἔληξεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, οἱ κρυφοὶ Χριστιανοί, αὐξηθέντες εἰς 1000 περίπου, ἀπαρτίζοντας 150 οἰκογενείας, προεκήρυξαν παρρησίᾳ καὶ πανηγυρικῶς τὴν χριστιανικήν των ἰδιότητα, ἀπέβαλον τὰ τουρκικὰ ὀνόματά των, ἠρνήθησαν νὰ ἐγγράψωσιν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τὰ τέκνα των μὲ τουρκικὰ ὀνόματα καὶ ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὰς χριστιανικὰς σχολὰς τῶν τριῶν ἐνοριῶν τῆς πόλεως, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκοντο καὶ αἱ οἰκίαι των ἀναμὶξ μὲ τὰς οἰκίας τῶν λοιπῶν ἀνεγνωρισμένων ὀρθοδόξων, διότι οὐδείς ποτε ἐξ αὐτῶν ἠθέλησε νὰ κτίσῃ οἰκίαν ἢ νὰ μετοικήσῃ ἐντὸς τῆς μωαμεθανικῆς συνοικίας. Αἱ δὲ τουρκικαὶ ἀρχαί, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο μὲν νὰ τοὺς ἐγγράψωσιν ὡς Μουσουλμάνους, δὲν ἤθελον ὅμως νὰ τοὺς καταγράψωσιν ὡς Χριστιανούς, τοὺς ἄφινον εἰς τὴν μετέωρον κατάστασιν, ὑποβοηθούσης καὶ τῆς δωροδοκίας, διότι πολλοὶ εἶχον μεγάλας περιουσίας, καὶ δὲν τοὺς ἐνέγραφον εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1884, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Μεμδοὺχ πασσᾶ, ὅστις ἄλλοτε, διατελέσας βαλῆς Ἀγκύρας, ἔσχε προσωπικὰς ἀφορμὰς δυσαρεσκείας πρός τινας προκρίτους ἐκ τῶν Χριστιανῶν αὐτῶν, ἕνεκα χρηματικῶν λόγων, ἐγένετο νέα ἀπόπειρα πρὸς ἐγγραφὴν αὐτῶν ὡς Μουσουλμάνων. Οὗτοι ὅμως παρὰ τὰς πιέσεις, τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς συλλήψεις, ἀνηνέχθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἦτο δὲ τότε Πατριάρχης ὁ Κωνσταντῖνος Ε΄, ὅστις ἐγκαίρως καὶ εὐθαρσῶς ἐνεργήσας τὰ δέοντα, κατώρθωσε νὰ ἀνασταλῇ πᾶσα ἐξισλαμιστικὴ ἐνέργεια, μετετέθη δὲ καὶ ὁ καϊμακάμης, ὡς παρανόμως ἐνεργήσας.

Μετὰ τρία ἔτη, ἤτοι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1902, τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Πατριαρχείας τοῦ Ἰωακεὶμ Γ΄ ἀνεκοινώθη πάλιν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τούτους ἡ διαταγὴ νὰ ἐγγραφῶσιν ὡς Μουσουλμᾶνοι, ν' ἀποσύρωσι τὰ τέκνα των ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ σχολεῖα καὶ νὰ τὰ στείλωσιν εἰς τὰ μωαμεθανικά, συγχρόνως δὲ ἐκηρύχθησαν ἄκυροι οἱ ἀρραβῶνες καὶ οἱ γάμοι των. Τὰς προτάσεις αὐτὰς ἀπέκρουσαν ρητῶς οἱ Χριστιανοὶ καὶ τότε 19 πρόκριτοι, συλληφθέντες, ἀπεστάλησαν δέσμιοι ἐξόριστοι, 6 μὲν εἰς Τσόρουμ, 6 εἰς Κὶρ Σεχὶρ καὶ 7 μετὰ τοῦ ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου εἰς Ἄγκυραν.

Ἔκτοτε, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐνεργείας τῶν Πατριαρχείων, οἱ 1000 οὗτοι Χριστιανοὶ—λεγόμενοι κοινῶς Σταυριῶται, ἐπειδὴ ἔχουσιν ὡς σύμβολον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ — δὲν ἔπαυσαν ἀναφερόμενοι εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ διακηρύττοντες ὅτι προτιμῶσι τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμόν. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις μένει ἀνένδοτος καὶ κωφεύει εἰς τὰς ἐπικλήσεις τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν

συνετοὺς αὐτοῦ συμβούλους, ἀπεφάσισε «τὸ βαθέως μεμελετημένον βούλευμα, ἔργον μεγίστης ἀνθρωπίνης πείρας καὶ ἀπανθρωποτάτης πολιτικῆς, περὶ συστάσεως στρατοῦ ἐκ παίδων Χριστιανῶν, ἐκβιαζομένων εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Οἱ ἡττημένοι εἶνε δοῦλοι τοῦ Θεοῦ οὗ νόμιμος περιουσία εἶνε καὶ κτήματα, καὶ γυναῖκες, καὶ παῖδες αὐτῶν· ἀναγκάζοντες τούτους εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἐγγράφοντες ὡς μαχητὰς ὑπὲρ τούτου, παρέχομεν αὐτοῖς τὴν πρόσκαιρον καὶ τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν· διότι, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Προφήτου, πᾶν νεογνὸν πέφυκε πρὸς τὸ Ἰσλάμ, ἐκπαιδευόμενον δ' ἐν στρατῷ ὑπὸ Χριστιανῶν νέων, ἐξάπτει τὸν ζῆλον τῶν ἀπίστων πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Οὕτω δὲ ὁ νέος οὗτος στρατὸς κληρωθήσεται οὐ μόνον ἐκ τῶν παίδων τῶν ἡττημένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων συμπολιτῶν καὶ ἐξωμοτῶν». (1)

Ποικιλοτρόπως ἐπίσης κατεδιώκετο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ γλῶσσα μέχρι καὶ τῆς ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης,ἵνα ἐξαναγκασθῶσινοί κάτοι κοι, μὴ δυνάμενοι νὰ λαλήσωσι, νὰ μὴ συνδιαλέγωνται μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ. 2)

Πατριαρχείων. Οἱ πρόκριτοι ἐξακολουθοῦσι νὰ μένωσιν ἐξόριστοι καὶ φυλακισμένοι. Αἱ ἐκκλησίαι των μετεβλήθησαν εἰς τζαμία, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀποκρούσας ἐσχάτως τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι οὗτος δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ διὰ ζητήματα Μουσουλμάνων (!) ἐδήλωσεν εἰς αὐτόν, ὅτι οἱ ἐξόριστοι πρέπει νὰ θεωρῶσι ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς, διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐφαρμόζει τὴν διάταξιν τοῦ ἱεροῦ νόμου, τὴν καταδικάζουσαν εἰς θάνατον πάντα ἀρνησίθρησκον Μωαμεθανόν.

(1) *Χάμμερ*. Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τόμος 1ος.

(2) Γνώριμος φίλος ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐπέδωκέ μοι πρό τινος καιροῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἑπομένην ἀνακοίνωσιν, ἣν εὐχαρίστως καταχωρίζω ἐνταῦθα :

Πολλαὶ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ὡς καὶ ἐν Βάρνῃ τῆς Βουλγαρίας,ἀπὸ αἰώνων ὁμιλοῦσι μόνον τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ἀπολέσασαι ἐξ ὁλοκλήρου τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, ἥτις ἀκούεται μόνον ἐν τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς καὶ ἐν ταῖς Σχολαῖς. Εἶνε βεβαίως ἄπορον πῶς ἐξηλείφθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔνθα ἄλλοτε τοσοῦτον ἤκμαζεν,ὥστε αἱ πρωτεύουσαι αὐτῆς πόλεις εἶχον ἀποβῇ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Τὸ πρᾶγμα καθίσταται εὐεξήγητον διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀνὰ τὰ στόματα πάντων τῶν τουρκοφώνων Μικρασιατῶν Ἑλλήνων φερομένης παραδόσεως, βεβαιουμένου τοῦ ἀκολούθου γεγονότος. Σουλτάνος τις δηλ. (οὗτινος μοὶ διαφεύγει τώρα τὸ ὄνομα), μὴ θέλων μὲν νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπολειφθέντας Ἕλληνας, ἀφοῦ προκάτοχός τις αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἐρημώσεως τοῦ τόπου, διὰ τῆς βίας ἀπῴκισεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἕλληνας ἔκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῶν νήσων (Νάξου, Δήλου, Λήμνου, Ἄνδρου, Πόρου), ὅθεν καὶ τὰ ἔτι καὶ νῦν διατηρούμενα ὀνόματα, ἐπιθυμῶν ὅμως, ὅπως τέλεον ἐξαλειφθῇ ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς, ἐξέδωκε διάταγμα

*
* *

Κατόπιν τοσούτων διωγμῶν πᾶσα ἄλλη φυλὴ καὶ γλῶσσα, πλὴν τῆς ἑλληνικῆς, ἤθελον διαγραφῇ ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ βίου. Ἀλλ' ἡ ἐμμονὴ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἶνε ἀξιοθαύμαστος· ὑπομιμνήσκει τὸ ἀρχαῖον δίστιχον:

«Κ' ἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
ὅσον ἐπισπεῖσαί σοι, τράγε, θυομένῳ».

Ὁ δεσποτισμὸς τῶν Ὀσμάνων, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἀπέσβεσαν τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ἂν δὲν ὑφίστατο πραγματικὴ ἑλληνικὴ πατρίς, ἂν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε λησμονηθῇ, ἀλλ' ἀπέμενεν ἐν τοῖς στήθεσι τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κατοίκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, καθιστάμενον τῇ πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἐθνικὸν φρόνημα. Πλέον ἢ ἅπαξ ἀντελήφθην τοῦ φαινομένου τούτου. Ὁ Μικρασιάτης Ἕλλην, ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καταγόμενος, τῆς Ἰωνίας, τῆς Αἰολίδος, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καισαρείας, ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ κέκτηται τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν. Τοῦτο ἀρκεῖ νὰ συγκρατῇ αὐτὸν ἐν τῷ ἑλληνικῷ αἰσθήματι. Εἶνε φιλόπατρις, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον καὶ ὁ γεννηθεὶς ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ τμήματι τῆς ἐλευθέρας ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐν τουρκικῇ γλώσσῃ ζητεῖ πληροφορίας περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ τῆς ἐλευθέρας, περὶ τῆς πρω-

---

καθ' ὃ θὰ ἐξεκόπτετο ἡ γλῶσσα παντὸς ὁμιλοῦντος ταύτην. *Δέκα καμήλων φορτώματα ἐπληρώθησαν γλωσσῶν καὶ ἐστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν!* Κατόπιν τοιούτου δρακοντείου νόμου εὐνόητος ἡ ἔκλειψις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆς διὰ τῆς γλώσσης τῆς ἀρχούσης φυλῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ διετηρήθη πολλαχοῦ, παρά τε τοῖς ἀποίκοις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχικοῖς κατοίκοις, μετὰ τῶν ἰδιαζουσῶν ἀμφοτέροις διαλέκτων. Οὕτως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰκονίου, τῇ περιλαμβανούσῃ τὰ τμήματα Λυκαονίας καὶ Τυανίτιδος, ἐκ 39 κοινοτήτων αἱ 18 εἰσὶν ἑλληνόφωνοι, ἢ ἐκ 50,000 Ἑλλήνων αἱ 31,900. Ἀλλὰ καὶ τὰ τουρκόφωνα χωρία, ἅτινα ἐν τούτοις διατηροῦσιν ἔτι καὶ νῦν ἰδιαζούσας τινὰς λέξεις (ἐν τῇ κωμοπόλει *Τυάνων* π. χ. καλεῖται *αὐλὰκ* ἡ αὖλαξ, *τουλοὺπ* ἡ τολύπη, *καταρρὰκ* ὁ καταρράκτης, *φάρση* τὰ σπάργανα, *παραβὴξ* αἱ παραφύσεις τῶν βοτρύων, *σεμιγδὰλ* ἡ σεμίγδαλις, *κατσὰ κεφάλ*; =πόσα τὸ κεφάλι; ἐρωτῶσιν ἀγοράζοντες, *πάτανα* (=φάτνη) τὸ λίκνον κτλ. διὰ τῶν λαμπρῶν σχολείων, ἅτινα δι' ἀτρύτων κόπων καὶ μόχθων συντηροῦσιν, οὐδαμόθεν οὐδὲν ἐπίδομά ποτε λαβόντα, κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν οὕτως, ὥστε ὅλη ἡ νεωτέρα γενεὰ λαλεῖ τὴν νέαν ἑλληνικήν, ἥτις παρὰ τοῖς ἑλληνοφώνοις χωρίοις ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀντικαθιστᾷ τὰς παρ' αὐτοῖς διαλέκτους.

τευούσης, τῶν Ἀθηνῶν, ἧς ἡ ἐπίσκεψις εἶνε ὁ ἰδεωδέστερος τῶν πόθων αὐτοῦ. Τὸ ἐπίθετον αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε τουρκικόν, ἐν τούτοις, ἐγκαταλείπων τὴν πατρικὴν ἑστίαν, τὴν Καισάρειαν, τὸ Ἰκόνιον, τὴν Ἀττάλειαν, μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Σμύρνην, εἰς Ἀθήνας, πρὸς μόρφωσιν, πρὸς εὕρεσιν κρείττονος τύχης, ἐν τῇ ἀμαυρᾷ καὶ συγκεχυμένῃ ὀπτασίᾳ τοῦ μέλλοντος, πρώτην μέριμναν ἔχει τὴν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον μετατροπὴν τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπιθέτου. Ἐννοεῖ νὰ καταστῇ τέλειος Ἕλλην, ν' ἀποξέσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ πᾶσαν βαρβαρικὴν ἀνάμνησιν. Οὕτως ὁ τουρκόφωνος ἀκόμη Ἕλλην Μικρασιάτης, διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιμονῆς, προσπαθῶν καὶ αὐτὴν τὴν προφοράν του κατὰ τὸ ἐνὸν νὰ ἀλλάξῃ, θέλει ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι μεταμορφωθῇ εἰς τέλειον Ἕλληνα, ὑπερθεματίζων μάλιστα ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐθνικῆς φιλοπατρίας. Εὐθὺς ὡς δημιουργήσῃ περιουσίαν διὰ τῆς φιλοπονίας αὐτοῦ, τῆς δραστηριότητος, τῆς φειδοῦς, πρώτιστον ἔχει μέλημα τὴν ἵδρυσιν σχολείου ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἢ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος, τοῦ ὑπὸ προγενεστέρου συγχωρίου του ἱδρυθέντος.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ πρώτιστοι τῶν ἑλληνικῶν οἴκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Σμύρνῃ, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δευτερευούσαις τῶν πόλεων τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος, εἶνε γνήσιοι μικρασιατικοί. Οἱ γόνοι αὐτῶν, ἕνεκα τῆς γνώσεως τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἀνῆλθον καὶ ἀνέρχονται εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Μικρασιᾶται Ἕλληνες, ἐν οἱαδήποτε κοινωνικῇ δράσει, διαπρέπουσιν ἐπὶ εὐφυΐᾳ, ἐπὶ φιλοπονίᾳ, κατ' οὐδὲν ὑστεροῦντες τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλήνων, τῶν Θρᾳκῶν, τῶν Μακεδόνων, τῶν Ἠπειρωτῶν, τῶν Πελοποννησίων. Ὑπὸ τὴν ἐνεργητικότητα δὲ ταύτην καθίστανται σπουδαῖος παράγων ἐν τῇ συγχρόνῳ στασιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ τῷ οἰκονομικῷ ἀνταγωνισμῷ, τῷ διεξαγομένῳ ἀπὸ μακροῦ χρόνου, σήμερον δὲ ζωηρότερον, μεταξὺ Εὐρωπαίων καὶ Ἑλλήνων πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ δεύτεροι δὲν ὑποχωροῦσι, τοὐναντίον δ' ἐπικρατοῦσιν, ἅτε ἐπὶ πατρίου ἐδάφους ἀγωνιζόμενοι. Τὸ milieu τοῦτο, τὸ περιέχον, γεωγραφικῶς καὶ κοινωνικῶς, εὐνοεῖ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς μᾶλλον τῶν Εὐρωπαίων. Ὅ τι ἔλεγον ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τῆς μελέτης ταύτης, ὅτι οἱ ἐπήλυδες πληθυσμοὶ ἐκφυλίζονται ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μᾶλλον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐπικρατεῖ καθ' ἑκάστην, εὐθὺς ὡς ἐξησφαλίσθησαν αὐτῇ ἐγγυήσεις τινὲς δράσεως. Οἱ ἐπήλυδες, ἔκ τε τῶν βορείων καὶ τῶν μεσημβρινῶν τμημάτων τῆς Εὐρώπης, Ἄγγλοι, Γερμανοί, Ὀλλανδοί, Γάλλοι, Ἰταλοί, ἑκόντες ἄκοντες ἀφομοιοῦνται πρὸς τὸν ἰθαγενῆ πληθυσμόν. Ἅπαντες λαλοῦσι κατ' ἀνάγκην τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἥτις εἶνε ἡ ἑλληνική, ὑφιστάμενοι τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν.— *Εἶμαι Ἄγγλος τοῦ Φαρουλᾶ* (ταραχώδους ἑλληνικῆς συνοικίας τῆς Σμύρνης), μοὶ ἔλεγε πρό τινος καιροῦ Ἄγγλος συνταξειδιώτης μου, ἐκφραζόμενος ὡς Ἕλλην ἀπταίστως ἑλληνιστί. Ἡ

ἀφομοιώσεις δ' αὕτη εἶνε χαρακτηριστιξὸν γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἰσχύος.

Κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἰσχύος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶνε πανταχόῦ αὐτῆς διεσκορπισμένα. Διὰ τὴν συντομίαν θέλω περιορισθῆ εἰς τὰ κυριώτατα τούτων.

* *
*

Τὸ πρώτιστον πάντων, ἡ ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ πρωτεύουσα τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἡ Σμύρνη.

Ἀπὸ παλαιτάτου ἤδη χρόνου ἡ πόλις αὕτη πρωτοστατεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἡ ἀρίστη γεωγραφικὴ αὐτῆς τοποθεσία συνετέλεσεν, ἵνα καταστῇ κέντρον ποικίλων φυλῶν καὶ ἀνθρώπων. Κειμένη ἐν τῷ μυχῷ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, ηὐδοκίμησεν ἐν τῇ θεραπείᾳ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης. Δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ καθαροῦ ἰωνικοῦ πληθυσμοῦ, ὡς ἡ μεγαλώνυμος Μίλητος, ἡ Φώκαια, αἱ Κλαζομεναί. Αἰολικὴ κατὰ πρῶτον οὖσα, συνανεμίγη βραδύτερον μετὰ τῶν Ἰώνων, ἐκ τοῦ φυλετικοῦ δὲ τούτου κράματος παρήχθη πρωϊαίτατα πολλοῦ λόγου ἄξιος πολιτισμός, οὗ ὑπερτάτη ἐκδήλωσις ὑπῆρξεν ἡ ὁμηρικὴ ἐποποιΐα. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ Σμύρνη παρηκολούθησε τὰς περιπετείας τοῦ τμήματος τούτου τῆς Μικρασίας μέχρι τῶν τελευταίων αἰώνων, μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἶχε κατερειπωθῇ, ὡς καὶ ἡ Μίλητος, ὡς καὶ ἡ Ἔφεσος, ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων, φυσικῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων καταστροφῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῆς ἐγκατάστασιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν ποιᾶς τινος τάξεως, οἱ ἐναπολειφθέντες κάτοικοι κατέλιπον τὰς κορυφὰς τοῦ παρακειμένου ὄρους καὶ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν παραλίαν.

Ἔκτοτε ἄρχεται νέα περίοδος διὰ τὴν πόλιν ταύτην, περίοδος σχετικῆς δράσεως καὶ εὐημερίας. Ἀποτέλεσμα τῆς εὐημερίας ταύτης ὑπῆρξε καὶ ἡ πνευματικὴ ἐπίδοσις τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τῷ κεντρικωτάτῳ τούτῳ λιμένι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Εὐρωπαίων ἀποίκων, προσερχομένων ἕνεκα ἐμπορίας. Εν μέσῳ τῆς σκοτίας, ἥτις ἐξηπλώθη ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν, ἡ Σμύρνη καθίσταται ὁσημέραι φάρος φωτοβόλος. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως μετὰ τῶν προσερχομένων ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ὑφίσταται τὴν ἐπιρροὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἤδη ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Εὐρώπης ἱδρύονται σχολεῖα καὶ ἐξαπλοῦται ἡ μόρφωσις, ἐν Σμύρνῃ ἱδρύεται ὑπὸ φιλομούσων πολιτῶν ἡ περιώνυμος *Εὐαγγελικὴ Σχολή*, τιθεμένη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἐν ᾗ ἐδίδαξαν οἱ ἐπισημότεροι τῶν διδασκάλων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἡ Σμύρνη ἁμιλλᾶται πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν γραμμάτων. Ἡ ἀπὸ δεκαετηρίδων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Ἀμάλθεια», τὰ μάλιστα συντελέσασα εἰς

τὸν φωτιστὸν τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ 'Ασίᾳ Ἑλλήνων. εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων.

Ὡς εἶπον ἤδη, ἡ Σμύρνη εἶνε ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ πρωτεύουσα τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς 'Ασίας μεταβιβάζει εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὰ προϊόντα αὐτῆς διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ διὰ τῶν θαλασσίων ὁδῶν ἀκόμη, ἀποστελλόμενα πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Μολονότι ὑφίστανται ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων πολλὰ εὐρωπαϊκὰ καταστήματα, πλεῖστα διαθέτοντα κεφάλαια καὶ ὁσημέραι ἱδρύονται τοιαῦτα, δραστηριώτατα δὲ ἐργάζονται οἱ 'Ιουδαῖοι καὶ οἱ 'Αρμένιοι διὰ μεγάλων κεφαλαίων ἐπίσης καὶ πιστώσεων, οἱ Ἕλληνες, καίπερ στερούμενοι τῶν οἰκονομικῶν εὐκολιῶν, ἃς κέκτηνται οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ 'Αρμένιοι καὶ οἱ 'Ιουδαῖοι, οὐχ ἧττον εὐδοκιμώτατα συναγωνίζονται πρὸς τούτους. Αἱ δύο ἢ τρεῖς ἄξιαι λόγου ἀτμοπλοΐαι τῆς Σμύρνης λειτουργοῦσι δι' ἑλληνικῶν κεφαλαίων. Μεγάλοι ἐπίσης ἐμπορικοὶ καὶ βιομηχανικοὶ οἶκοι διατελοῦσιν εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας. Ἡ μέση δὲ καὶ ἡ μικρὰ ἐμπορία διεξάγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ἑλληνικῶν κεφαλαίων. Εὐτυχῶς ἀπό τινος καιροῦ καὶ ἡ τραπεζιτικὴ ἐργασία τῶν Ἑλλήνων ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν τῶν Εὐρωπαίων. Αἱ κτήσεις ἐπίσης, ἀστικαί τε καὶ ἀγροτικαί, εἶνε ἑλληνικαί. Ἡ ὁσημέραι προϊοῦσα οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς μικρασιατικῆς ταύτης μεγαλοπόλεως συντελεῖ ἐπίσης οὐ μόνον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρασίας, ἀλλὰ καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, διατελουσῶν πρὸς αὐτὴν εἰς διηνεκῆ ἐπικοινωνίαν.

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἀνάπτυξις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συνετέλεσε τὰ μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἡ Σμύρνη κατέστη ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κέντρον. Τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα αὐτῆς ἐκπαιδευτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Ὁμήρειον παρθεναγωγεῖον, εἶνε ἐκπαιδευτικὰ κέντρα πάσης τῆς Μικρασίας. 'Εν τῷ πρὸς ταῦτα δ' ἀνταγωνισμῷ τῶν προπαγανδικῶν ἐκπαιδευτηρίων ὑπερτεροῦσι τὰ ἑλληνικά, τοῦ ἐθνικοῦ ζήλου παρὰ τοῖς Σμυρναίοις καὶ τοῖς Μικρασιάταις προβαίνοντος μέχρι φανατισμοῦ. Ἄξια ἰδιαιτέρας ἐπίσης μνείας εἶνε τὰ φιλανθρωπικὰ τῆς πόλεως ἱδρύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην ἐπαξίως διεκδικεῖ θέσιν τὸ ἑλληνικὸν νοσοκομεῖον.

'Εν συντομίᾳ, τοιαύτη τυγχάνει ἡ πρωτίστη τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. 'Αλλὰ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἐκ τῆς κατὰ τὴν χώραν ταύτην παλιγγεννεσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον κεφάλαιον τῆς ἱστορικῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀνεπτύχθησαν ἢ ὅλως ἐδημιουργήθησαν πλεῖσται ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, ὁσημέραι ἀναπτυσσόμεναι ἐν πολιτισμῷ καὶ προόδῳ. Εἴτε ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου, εἴτε μεσογειότερόν, ὁ Ἑλληνισμός, ἄνευ τυγχάνων σοβαροῦ ἀνταγωνιστοῦ, διότι οἱ ὀθωμανικοὶ πληθυσμοὶ ὁσημέραι ὑποχωροῦσιν ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι καὶ βαθμηδὸν ἐκλείπουσιν ἀπὸ τῆς πρὸ αἰώνων

καταληφθείσης καὶ ἐξισλαμισθείσης χώρας, θριαμβευτικῶς προβαίνει, ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναπτυσσόμενος,παρὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἀνικανότητα τῆς τοπικῆς διοικήσεως. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ δύναμις ἐξελίσσεται ἀκαταγωνίστως.

Δὲν σκοπῶ νὰ ὑποτυπώσω ἐνταῦθα τὴν πλήρη εἰκόνα τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς συγχρόνου προόδου τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τοῦτο εἶνε ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης, εἰς ἣν προκαλῶ πάντα φιλότιμον Ἀσιάτην. (1) Ἀλλ' ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ἐπισκοπήσει τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀξία εἶνε ἰδίας μνείας ἡ παλαιτάτη πόλις τῆς Τραπεζοῦντος,ἥτις ἀπό τινος χρόνου, μνήμων τῆς παλαιᾶς ἀρετῆς καὶ εὐκλείας, φιλοτίμως βαίνει πρὸς ἐθνικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ τμήματι τοῦ Πόντου, ὁσημέραι ἑλληνικωτέρῳ καθισταμένῳ, πρωτοστατούντων τῶν Τραπεζουντίων. Οἱ Ἕλληνες τῆς Τραπεζοῦντος καταλέγονται μεταξὺ τῶν μᾶλλον φιλοπατρίδων καὶ φιλομούσων Ἑλλήνων. Κέκτηνται πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Εἶνε φιλοπόλιδες καὶ φιλοπάτριδες λόγοις καὶ ἔργοις, ἡ δ' αὐτοθυσία εἶνε τὸ κυριώτατον γνώρισμα τῶν τέκνων τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κέντρου τοῦ Πόντου.

Παλαιτάτη ἑλληνικὴ πόλις, οἰκισθεῖσα ἐν ἔτει 756 π. χ. ὑπὸ τῶν Σινωπέων, Μιλησίων τούτων ἀποίκων, ἔσχεν ἀείποτε εὐγενῆ ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἡ ποντικὴ διάλεκτος τῆς Τραπεζοῦντος διασώζει μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῇ καθημερινῇ τῶν κατοίκων συνομιλίᾳ τύπους ἀρχαιοτάτων λέξεων, ἑλληνίζουσα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τοπικὴν διάλεκτον τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Καταστᾶσα κατὰ τοὺς θλιβεροὺς αἰῶνας τῆς ἀποσυνθέσεως καὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος πρωτεύουσα ἰδίας αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, κατεκτήθη καὶ αὕτη ὀκταετίαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς βασιλευούσης. Ἐν ἔτει 1461 ἡ Τραπεζοῦς καθίστατο τουρκικὴ ἐπαρχία.

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα δὲν ἐξέλιπε καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην περίοδον ἀπὸ τῆς κατακτήσεως· παρέμεινεν ἀναλλοίωτον. Καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ δουλωθέντος Ἑλληνισμοῦ, οἱ πιστοὶ εἰς τὰ πάτρια ἠναγκάζοντο μὲν διὰ τῆς βίας εις τὸν ἐξισλαμισμόν, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ κρυπτῷ διετέλουν Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες. Εἶνε φοβερὰ ἡ τραγῳδία αὕτη τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς σήμερον, χωρὶς ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος ν' ἀποσβεσθῇ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀτυχῶν τούτων θυμάτων τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας.

Σήμερον οἱ Τραπεζούντιοι, διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτῶν εὐφυΐας καὶ δραστηριότητος, ἐκπατριζόμενοι καὶ οὗτοι ἐπί τινα χρόνον, ἰδίᾳ εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας, ἐπιχειρηματίαι καὶ οἰκονόμοι, εἴτε ἀπὸ τῆς ξένης γῆς, εἴτε ἐπιστρέφοντες

(1) Ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἶνε πρόθυμος νὰ παράσχῃ πάντα τὰ ὑλικὰ μέσα πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν.

εἰς τὴν γενέτειραν, πρῶτον καὶ κύριον ἔχουσι μέλημα τὴν ἵδρυσιν ἐκπαιδευτηρίων. Τὸ *ἑλληνικὸν Φροντιστήριον* τῆς Τραπεζοῦντος εἶνε ἓν τῶν σημαντικωτάτων ἱδρυμάτων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ Ἑλληνισμῷ. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ ἑλληνικώτατος Πόντος δαδουχεῖται ὑπὸ τοῦ φροντιστηρίου τούτου, παρασκευάζοντος οὐχὶ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνας.

Αἱ Κυδωνίαι, ἡ Καισάρεια δὲν ὑστεροῦσι, μεταξὺ πλείστων ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Ἀνεβίωσαν τὰ πλεῖστα τῶν παλαιῶν ἐθνικῶν κέντρων. Ὀλίγη ἀκόμη ὤθησις πρὸς δρᾶσιν, καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θὰ ἀναλάμψῃ αὖθις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐν πάσῃ τῇ παλαιᾷ ζωῇ καὶ δυνάμει.

* * *

Ὀλιγωτέρους διατρέχει σήμερον κινδύνους ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίᾳ ἔν τισι τῶν τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Οὐχ ἧττον—caveant consules. Ἂς ἐγρηγορῶσιν οἱ τεταγμένοι ἐπισήμως ἢ ἀνεπισήμως, εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν ἀκροπόλεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένολς. Ἂς εἴμεθα αἰσιόδοξοι, ἀλλ' ἡ αἰσιοδοξία ἂς μὴ μᾶς ἀποτυφλώττῃ ἐν τῷ ἀγῶνι, ὃν διεξάγομεν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, παρὰ τὰς προφανεῖς αὐτοῦ ἐπιτυχίας, διατρέχει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πολλοὺς καὶ μεγάλους κινδύνους, καὶ πρέπει ν' ἀγωνισθῇ, νὰ ταλαιπωρηθῇ, ἵνα ἐξέλθῃ νικητὴς ἀπὸ τῆς δυσχεροῦς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθῆκον ἔχουσι νὰ μετάσχωσιν οὐ μόνον ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πρωτοστατοῦντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὀθωμανοί, ὧν κοινὰ πρέπει νὰ διχτελῶσι τὰ ἐθνικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ πρῶτος καὶ παλαιὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶνε ὁ καθολικισμός. Τὸ λέγω μετὰ θλίψεως, διότι φρονῶ, ὅτι οἱ διευθύνοντες τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Καθολικισμοῦ, εἴτε ἐν Ρώμῃ, εἴτε ἐν ἄλλαις καθολικαῖς χώραις, ἂν πράγματι ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθῆκον εἶχον νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀλλαχοῦ τοῦ ἀπολιτίστου κόσμου, οὐχὶ δὲ μεταξὺ πληθυσμῶν, θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς διατελούντων εἰς ἀνωτέραν περιωπήν. Ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία δὲν κατενόησεν ἀκόμη τὸ διαπραττόμενον ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἔγκλημα κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πληθυσμῶν, οὓς οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἢ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ θεωροῦσιν ἐχθίστους αὐτοῖς, προσπαθοῦντες τὴν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου ἐξόντωσιν.

Δὲν διστάζουσιν ἐν πολλαῖς περιστάσεσι νὰ τείνωσι τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς Τούρκους, πρὸς τοὺς Βουλγάρους; πρὸς τοὺς Ρωμούνους, ἐκ πνεύματος μισαλλοδοξίας κατ' ἀθώων

πληθυσμῶν. Ἐντεῦθεν ἀναπτύσσεται ἀδιάλλακτον πολλάκις μῖσος μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν, οἵτινες, ἀποτυγχάνοντες ἐν τῇ προπαγανδικῇ αὐτῶν πολιτικῇ, βυσσοδομοῦσι νυχθημερὸν τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ποικίλα ἀρρένων καὶ θηλέων κατηχητικὰ ἐκπαιδευτήρια ἱδρύθησαν ἐπ' ἐσχάτων πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ ἐν Γαλλίᾳ διωγμὸς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, ἡ προστασία αὐτῶν, κατελθόντων εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων πολλῶν καθολικῶν Δυνάμεων, τὰ χρηματικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτουσι πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προσηλυτιστικῶν αὐτῶν σκοπῶν, πάντα ταῦτα ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔμελλον νὰ καταπλήξωσι τοὺς μικρασιατικοὺς πληθυσμοὺς καὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν καθολικὴν προπαγάνδαν. Δυστυχῶς τὸ ἐμπόρευμα δὲν ἔχει μεγάλην ζήτησιν.

Σήμερον ὁ ρωμαϊκὸς κλῆρος, προκαλῶν τὴν βδελυγμίαν τῶν ἐλευθέρων πνευμάτων πανταχοῦ τοῦ καθολικοῦ κόσμου, ὅσας προσπαθείας καὶ ἂν καταβάλλῃ πρὸς ἀποπλάνησιν πενομένων τινῶν ἀτόμων, ἅτινα δελεάζει διὰ τοῦ χρυσίου μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ κηρύγματος, οὐδὲν ἐπὶ τέλους θέλει κατορθώσῃ. Ἐνδεχόμενον ἐνίοτε ὁ κλῆρος οὗτος, ὁ τυγχάνων ἰδιαιτέρας μορφώσεως ἔν τισι θρησκευτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Εὐρώπης, νὰ ὑπερέχῃ πνευματικῶς τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἱερατεῖον, προσηκόντως μορφούμενον ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ διὰ καταλλήλων διδακτηρίων, ἀνταγωνίζεται εὐστόχως κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἐπιβάλλεται δ' εἰς τοὺς ἁρμοδίους τελειοτέρα διαπαιδαγώγησις καὶ ἀνατροφὴ τοῦ κατωτέρου ἰδίᾳ κλήρου πρὸς καταπολέμησιν ἀνθρώπων, τῶν πλείστων ἐκδιωχθέντων καὶ ἐκ τοῦ πατρικοῦ ἐδάφους.(1)

Ἀκάθεκτος ἐπίσης καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐχθρὸς ἐνεφανίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐκ Γερμανίας. Ἡ πολυθρύλητος πολιτικὴ τοῦ Drang nach Osten στοιχίζει εἰς τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα πολλὰς ἀπωλείας καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὅπως καὶ ἐν Εὐρώπῃ.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἱστορικῆς παλλιγγενεσίας ὁ γερμανικὸς κόσμος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἤδη πρὸ δεκαετηρίδων Γερμανὸς οἰκονομολόγος, ὅσον καὶ ὀξυδερκὴς πολιτικός, ὁ W. Roscher, συνεβούλευε τοὺς συμπατριώτας του τὰ ἑπόμενα : «Ἐκεῖ—ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ —δυνάμεθα δι' εἰρηνικῶν κατακτήσεων νὰ δημιουργήσωμεν νέαν Γερμανίαν, ἥτις θὰ τὴν ἐξύψου εἰς μεγαλεῖον, εἰς πληθυσμόν, εἰς πλοῦτον ἀπέναντι τῆς παλαιᾶς Γερμανίας, καὶ ἥτις θὰ ἀπετέλει τὴν ἀσφαλεστέραν λεωφόρον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ πανσλαυϊσμοῦ.» Ἡ νέα γερμανικὴ πολιτική, οἱονεὶ συνεχίζουσα τὰς μεσαιωνικὰς παραδόσεις αὐτῆς διὰ τῶν Χοεντζόλλερν, ἔρριψεν ἐπ' ἐσχάτων ἄπληστον βλέμμα πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Εἶνε γνωστὴ ἡ ἀποδημία τοῦ αὐτοκράτορος Γουλλιέλμου εἰς τὴν

(1) Τὸ ἐν Πάτμῳ Θρησκευτικὸν Ἐκπαιδευτήριον, ἱδρυθὲν τῇ μερίμνῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν, πληροῖ ἄριστα τὴν ἀποστολήν του.

Ἁγίαν Γῆν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος καὶ ν' ἀσπασθῇ ἐν Γιλντὶζ τὸν *σεπτὸν φίλον του*. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τοσαύτας ἄλλας ὑπηρεσίας, προσενεχθείσας τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀντὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων ἔλαβεν οὐκ ὀλίγα ἀνταλλάγματα ἡ ἀφιλοχρήματος Γερμανία. Ἀναρίθμητοι αἱ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου οἰκονομικαὶ αὐτῆς ἐπιτυχίαι. Παραχωρήσεις ἐπὶ παραχωρήσεων, προνόμια ἐπὶ προνομίων. Προκυμαῖαι, λιμενοβραχίονες καὶ ἀποθῆκαι διαμετακομίσεων ἐμπορευμάτων ἀπὸ Χαϊδὰρ πασσᾶ—Ἐσκὴ Σιεχήρ, Ἐσκὶ—Σίεχὴρ Ἰκονίου, σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, ὅστις μέλλει νὰ συνδεθῇ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι μετὰ τῶν γραμμῶν τῆς αὐστριακῆς ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων, ἀποτελεῖ ἄριστον ἀγωγέα γερμανικῆς εἰσχωρήσεως, παραγγελίαι πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἀνθρακαποθῆκαι ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ· εἰδικὰ προσόντα, ἀνεγνωρισμένα ἐν τοῖς σχολικοῖς ἱδρύμασι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ... Καὶ ἐπὶ τέλους ἡ παραχώρησις τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ Ἰκονίου-Βαγδάτης-Βασσόρας. Ὁ Σουλτάνος παρεχώρησε τὰ πάντα εἰς τὸν πολύτιμον αὐτοῦ φίλον. Διατί ὄχι ; δὲν ἐστραγγαλίσθη ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν ἔτει 1897 τῇ μεγαθύμῳ προστασίᾳ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ;

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας γερμανικῆς πολιτικῆς, καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ φιλόσοφος τῆς ἀπαισιοδοξίας, ὁ Σχοπεγχάουερ, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του : «Βδελύσσομαι τὸ γερμανικὸν ἔθνος καὶ ἐρυθριῶ διότι ἀνήκω εἰς αὐτό». Ἀρχαιότερον δ' ἔτι ὁ ὀξὺς λογογράφος Börne ἔγραφεν, ὅτι θεμελιώδης χαρακτὴρ τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους εἶνε ἡ ἀπόλυτος ἔλλειψις πάσης γενναιοφροσύνης. Ἂν ἔζων σήμερον ἀμφότεροι ; θὰ ἐσκέπτοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἢ θὰ μετέβαλλον γνώμην, μετὰ τοὺς θριάμβους τοῦ 1870 καὶ τὴν *ἰμπεριαλιστικὴν* πολιτικὴν τοῦ νέου Γερμανοῦ Καίσαρος ; ...

Ἐν ὅσῳ ἡ γερμανικὴ συνείδησις δὲν διαμαρτυρηθῇ διὰ τῶν πραγμάτων κατὰ τῆς ἀσυνειδήτου καὶ ἀσπλάγχνου πολιτικῆς τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, οἱ ἀδικούμενοι, οἱ ἀφαιρούμενοι τὴν πατρώαν κληρονομίαν, δικαιοῦνται νὰ διαμαρτυρηθῶσι καὶ νὰ καταγγείλωσι τὴν τοιαύτην γερμανικὴν ἐπὶ ἑλληνικῶν χρόνων ἐπιδρομήν.

Πεπαιδευμένος καὶ ἔγκριτος Ὀθωμανὸς ἐν ἰδιαιτέρᾳ συνομιλίᾳ μοὶ ἐχαρακτήριζε τὴν γερμανικὴν ταύτην ἐπιδρομήν, ὡς peste allemande, ἀπειλοῦσαν τὰς καλλιτέρας χώρας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία, περιλαμβάνουσα ἐξ ὁλοκλήρου πληθυσμοὺς ἑλληνικοὺς ὀρθοδόξους καὶ Μωαμεθανούς, κινδυνεύει νὰ κατασπαραχθῇ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ὑαίνης. Ἀγαθῇ τύχῃ· ἔγραφε πρό τινος ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας» Γερμανὸς ἀνταποκριτὴς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως : Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου οἱ εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐγκαθιστάμενοι Γερμανοί, ἀναγκαζόμενοι ἐξ ἐλλείψεως προστασίας

καὶ ὁμοφύλων, νὰ προσέρχωνται εἰς ἐπιγαμίας μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐξελληνίζωνται. Ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦδε δὲν θὰ ἀκούῃ τις πλέον ὀνόματα, οἷα *Θεμιστοκλῆς* Müller, *Ἀσπασία* Schültze. κτλ. Διὰ τῆς τουρκικῆς προστασίας ἔλαβον οἱ Γερμανοὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἱδρύσεως σχολείων γερμανικῶν, ἱδρύθησαν πολυάριθμοι γερμανικαὶ κοινότητες, ἐξέλιπε δὲ πᾶς φόβος συγχωνεύσεως μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν καὶ φεσοφοροῦσι.

Ταῦτα κατώρθωσεν ἐν διαστήματι βραχυτάτου χρόνου ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἡ γερμανικὴ πολιτική. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ κατανοήσῃ βραδύτερον τὰ σφάλματα αὐτῆς.

Περὶ τοῦ κινδύνου τούτου ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἀντιγράψω σχετικὰ ἄρθρα σοβαρῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, καταγγελλουσῶν τὸν ἐκ τῆς γερμανικῆς ταύτης ἐπιδρομῆς κίνδυνον. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καθῆκον ἔχει νὰ μὴ ἀδιαφορῇ.

Ὁ «Νέος ἐλεύθερος Τύπος» τῆς Βιέννης, ἐξετάζων πρό τινος χρόνου τὴν ἐπ᾽ ἐσχάτων ἀνάπτυξιν τῆς γερμανικῆς ἐπιρροῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, κακίζει τὴν ἀδράνειαν τῆς αὐστροουγγρικῆς πολιτικῆς πρὸς ἐπίτευξιν ὠφελημάτων, ἅτινα ἀποκλειστικῶς νέμεται ἡ Γερμανία. «Ἡ Αὐστροουγγαρία, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, καταπίπτει ὁσημέραι βαθύτερον ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς αὐτῆς σχέσεσι μετὰ τῆς Ἀνατολῆς... Ἡ Γερμανία ἔθηκεν εἰς ἐνέργειαν *πλῆρες σύστημα οἰκονομικῆς κατακτήσεως*»...

Ἐντονώτερον ἀκόμη ἀπεκάλυψε τὰ ἀπόρρητα τῆς γερμανικῆς ἐνεργείας καὶ ἐπιρροῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰς κατακτήσεις αὐτῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑτέρα οὐγγρικὴ ἐφημερίς, ἡ «Ἐπιθεώρησις τῆς Ἀνατολῆς». Πρὸς φωτισμὸν τῶν ἀναγινωσκόντων τὰς σελίδας ταύτας, νομίζω καθῆκον ν᾽ ἀναδημοσιεύσω τὸ ἄρθρον της:

«Ἀπό τινων ἐτῶν οἱ Γερμανοὶ ἐπιτελοῦσιν ἐν Συρίᾳ, ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἐν Περσίᾳ προόδους, ἐφ᾽ ἃς ἀνάγκη νὰ στρέψωσι τὴν προσοχήν των οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ἐμπορευόμενοι, οἱ χρηματισταί. Πρόκειται περὶ κατακτήσεως τοσούτῳ ἀσφαλεστέρας καὶ μονιμωτέρας, ὅσῳ ἠρεμωτέραις καὶ μᾶλλον ἀθορύβοις μεθόδοις χρῶνται πρὸς τοῦτο οἱ Γερμανοί. Ἡ κατάκτησις αὕτη εἶνε ἡ ἤρεμος νίκη τοῦ πνεύματος τοῦ λογιστικοῦ, τῆς πανουργίας καὶ τοῦ δόλου, τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας. Ἡ θέσις, ἣν ἤδη κατέλαβεν ἡ Γερμανία ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ δὲν εἵλκυσεν εἰσέτι ὅσον ἔδει σύντονον τὴν προσοχὴν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας.

»Τὸ δίκτυον τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων ἐκτείνεται μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ παρέχει τοῖς Γερμανοῖς ἑδραίαν βάσιν τῶν ἐν Συρίᾳ, ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν Περσίᾳ ἐνεργειῶν καὶ ἐπιχειρήσεών των. Ἡ νεωστὶ γενομένη ὑπὸ τῆς Πύλης εἰς τοὺς Γερμανοὺς παραχώρησις τοῦ λιμένος τοῦ Χαϊδὰρ-πασᾶ ἀσφαλίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ γερμανικῶν συμφερόντων. Ὁ λιμὴν οὗτος, ἀφ᾽ ὅτου παρεχωρήθη εἰς τὴν γερμανικὴν ἑταιρείαν τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων,

προώρισται νὰ καταστῇ ὁ πρῶτος καὶ κύριος σταθμὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου. Τὸ Χαϊδὰρ - πασσᾶ εἶνε πόλις ἀπηλλαγμένη τελῶν, ἀποθήκη δὲ ἐμπορευμάτων ἢ καὶ ὅπλων διὰ τὸ κέντρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον τῆς εταιρείας ἐπεκτείνεται ταχέως, καὶ μετ' οὐ πολὺ θὰ φθάσῃ μέχρι Βαγδατίου. Διὰ τῆς ἐπιμόνου αὐτῶν ἐνεργείας οἱ Γερμανοὶ θὰ βραδύνωσι νὰ καταλάβωσι τὴν βασιλίδα ταύτην τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφικόμενοι δὲ εἰς Βαγδάτιον θ' ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ μακρὸν καὶ εἶτα θὰ τραπῶσι πρὸς τὴν Περσίαν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε βεβαίως ἠναγκασμένοι νὰ κρύπτωσι τὰ σχέδιά των, νὰ περιβάλλωσιν αὐτὰ διὰ μυστηρίου, νὰ καλύπτωσιν αὐτὰ ἐν ταῖς πτυχαῖς τῆς ἐπιφυλακτικότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης. Ἀλλ' ὅταν αἰσθανθῶσι τὰς δυνάμεις των ἀρκούντως ἰσχυράς, ὥστε ν' ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα, ὅταν ἴδωσι κατάλληλον τὴν στιγμήν, θὰ διαρρήξωσι τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου.

Κατάσκοποι καὶ πράκτορες θὰ διαπέμπωνται ἀνὰ τὴν Συρίαν, τὴν Περσίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ἔνθα ἄλλοτε ἡ θριαμβευτικὴ πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠνέωξεν εἰς τὰ φιλοπόλεμα ἔθνη τοῦ βορρᾶ λαμπρὸν στάδιον θριάμβων καὶ σπουδαίαν πηγὴν πλούτου. Τοιοῦτο εἶνε τὸ ἰδεῶδες, ὅ περ ἐπιδιώκουσιν οἱ Γερμανοί, εἰ καὶ φαίνονται τοσοῦτον μετριόφρονες σήμερον. Ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ ἔλθῃ ταχέως ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἀποβάλλοντες τὸ προσωπεῖον τοῦ ἐμπόρου θὰ ἐμφανισθῶσιν αἴφνης περιβεβλημένοι τὴν λαμπηδόνα τῶν πολεμικῶν θριάμβων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ Γερμανοὶ διαβεβαιοῦσιν, ὅτι οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχουσιν ἐπὶ τῆς Συρίας, δῆθεν ἀναγνωρίζοντες τὰ ἐν Συρίᾳ συμφέροντα καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τῆς Γαλλίας. Οὔτε ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐγείρουσιν οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὸ παρὸν ἀξιώσεις, ἀναγνωρίζοντες δῆθεν τὰ ἰσχυρότερα συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Περσία ὡσαύτως δὲν ἑλκύει καταφανῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Γερμανίας, διότι ἡ Περσία εἶνε ἐξαισία καλλονή, ἐπιδαψιλεύουσα ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος τὴν εὔνοιάν της εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ εἰς τοὺς Ρώσσους. Ἡ δὲ Γερμανία ἐπιμελῶς ἀποφεύγει νὰ διεγείρῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἀντεραστῶν τούτων καὶ διὰ τοῦτο ἀρκεῖται πρὸς τὸ παρὸν κατέχουσα ὑποδεεστέραν θέσιν. Ἀλλ' ἡ Περσία, ἡ θαμβωτικὴ αὕτη καλλονή, ἡ πλουτισθεῖσα διὰ τῆς κληρονομίας τῶν αἰώνων, δὲν θὰ δυνηθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀμφίρροπον καὶ ἄκριτον ταύτην στάσιν της. Ἤδη προβλέπεται ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ρῶσσοι θὰ διασταυρώσωσι τὰ ξίφη ἕνεκεν αὐτῆς. Τότε ὁ τρίτος ἀντεραστὴς θὰ εὕρῃ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς δολιότητός του καὶ θὰ καταστῇ κύριος τοῦ πεδίου.

Ἕτερος Ρῶσσος δημοσιογράφος ἐν ἐγκρίτῳ ἐφημερίδι τῆς Πετρουπόλεως «Νάσια Ζίζν», ἐρευνῶν τὰ κατὰ τὴν γερμανικὴν ταύτην ἐπιδρομὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, γράφει τὰ ἑπόμενα, ἅτινα, χάριν περιεργείας τοὐλάχιστον, ἀναδημοσιεύω ἐπίσης :

«Ἡ Γερμανία τείνουσα νὰ εὐρύνῃ καὶ τὰς ἐξωτερικὰς ἀποικιακὰς αὐτῆς ἀγορὰς καὶ τὰς ἀποικιστικὰς αὐτῆς χώρας, καθ' ἕκαστον βῆμα συγκρούεται ἐν τού-

τῳ κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀφορμαὶ πρὸς ἔχθραν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἐπέδειξαν τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς δεκάτης ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀνεφύοντο αὐτῇ εἰς ἕκαστον βῆμα. Ἡ Γερμανία, χώρα κατ' ἐξοχὴν ἀνεπτυγμένη ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ κεφάλαια, ἅμα δὲ ὀργῶσα ἀπαύστως πρὸς τὸν ἀποικισμόν, παρίσταται ὡς φυσικὸς ἐχθρὸς οὐ μόνον τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωσσίας, διότι διὰ τοῦ μᾶλλον ἀποφασιστικοῦ τρόπου προβάλλει ἀξιώσεις ἐπὶ ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν πρὸς ἀποικισμὸν καταλλήλων μερῶν τῆς Ἀσίας, ἅτινα μέγα συγκεντροῦσιν ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὴν Ρωσσίαν, δηλ. ἐπὶ τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Περσίας. Καὶ ὅμως δὲν ἔγκειται ἐνταῦθα τὸ πᾶν. Πρὸς κατάκτησιν τῶν πρὸς ἀποικισμὸν καταλλήλων τούτων μερῶν τῆς Ἀσίας, ἡ Γερμανία ἔχει ἀνάγκην ἀπόλυτον νὰ στρώσῃ ὁδούς, νὰ ἱδρύσῃ σταθμοὺς στρατιωτικούς, ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ κατακτήσῃ οὐ μόνον τὰ μέρη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ σημαντικὸν μέρος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Προποντίδα, τὸν Βόσπορον, τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐπὶ τέλους νὰ καταλάβῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ κατακτητικὴ αὕτη τάσις τῆς Γερμανίας, ἵνα ἁρπάσῃ εἰς χεῖρας αὐτῆς τὴν τουρκικὴν κληρονομίαν, ἀντίκειται εἰς πάντα τὰ ζωτικὰ τῆς Ρωσσίας συμφέροντα, διότι ἂν ἡ Γερμανία ἁρπάσῃ τὴν τουρκικὴν κληρονομίαν μετὰ τῶν πορθμῶν, τότε διὰ παντὸς θὰ κλείσῃ τὴν Ρωσσίαν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, τουτέστι θὰ πνίξῃ αὐτὴν διὰ σιδηροῦ κλοιοῦ. Ἡ εἰς τὴν Γερμανίαν ἐκχώρησις τῆς εἰς Βαγδάτην ἀγούσης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τυγχάνει οὐ μόνον ἐπιβλαβὴς διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἀλλὰ καὶ προσκρούουσα εἰς τὰ ζωτικότερα τῶν συμφερόντων ἡμῶν.

Ἡ Ρωσσία δύναται νὰ παραδεχθῇ, ἵνα ἡ Προποντὶς μετὰ τῶν στενῶν καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις μὴ περιέλθωσιν εἰς χεῖρας αὐτῆς, εἶνε ὅμως ἀπόλυτος διὰ τὴν Ρωσσίαν ἀνάγκη, ἵνα ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ στενὰ εὑρίσκωνται, πρῶτον, εἰς φιλικὰς δι' ἡμᾶς χεῖρας, καὶ δεύτερον, εἰς χεῖρας ἀσθενεῖς, καὶ μάλιστα οὐδετέρων Κρατῶν· διὰ τοῦτο ὡς μόνη φυσικὴ καὶ δικαία ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν λύσις θὰ ἦτο ἡ παράδοσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν στενῶν μεθ' ὅλων τῶν παραλίων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὡς καὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς χεῖρας τῆς Ἑλλάδος. Ὡσαύτως οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη, ἵνα αἱ διάφοροι ἐθνικότητες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τύχωσι πλήρους αὐτονομίας καὶ μάλιστα ἀνεξαρτησίας. Αἱ ἐθνικότητες αὗται ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἰσὶν οἱ Ἀρμένιοι, ἐν ὁλοκλήρῳ δὲ τῇ λοιπῇ ἀνατολικῇ, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ δυτικῇ καὶ βορείῳ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ καθ' ὅλα τὰ παράλια, τυγχάνουσιν οἱ Ἕλληνες, ἅπασα δὲ ἡ χώρα αὕτη ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐὰν ἡ Ρωσσία κατορθώσῃ, ὥστε νὰ παραχωρηθῇ αὐτονομία εἰς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐθνότητας καὶ παραδοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν στενῶν, τότε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα λύεται ἅπαξ διὰ παντὸς διὰ τοῦ μᾶλλον φιλανθρώπου καὶ δικαίου τρόπου, ἅμα δὲ καὶ τὰ συμφέροντα

τῆς Ρωσσίας διὰ τῆς τοιαύτης λύσεως ἐξασφαλίζονται ὁλοσχερῶς. Αὗται αἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἐθνότητες, ἀσήμαντοι ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ἐντελῶς μικροῦ λόγου ἄξιαι ὑπὸ ἔποψιν πολιτικοῦ καὶ πολεμικοῦ σθένους, οὐδένα ἀπολύτως παρουσιάζουσιν πνευματικὸν ἢ πολεμικὸν διὰ τὴν Ρωσσίαν κίνδυνον, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον δυνατὸν νὰ κηρυχθῶσιν ὡς διὰ παντὸς οὐδέτεραι. Διὰ τὴν Ρωσσίαν ἡ οὐδετερότης ἀκριβῶς τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ καὶ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἐθνικοτήτων παρίσταται ὡς ζωτικὴ ἀνάγκη. Ἡ διέξοδος αὕτη εἶνε τοσοῦτο μᾶλλον πρόσφορος καὶ ἀκίνδυνος διὰ τὴν Ρωσσίαν, καθ' ὅσον Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι, συνδεόμενοι ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων διὰ τῆς ἑνότητος τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἦσαν πάντοτε οἱ φυσικοὶ καὶ ἐκπολιτιστικοὶ φίλοι αὐτῆς. Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα, οἱ Ρῶσσοι πανσλαυισταὶ καὶ γραφειοκρατικοί, πρὸς αἶσχος καὶ ὄνειδος ἡμῶν τῶν Ρώσσων, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐσοφίσθησαν, ἵνα θανασίμως σχεδὸν διαπληκτισθῶσι πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς τούτους καὶ ἀποκλήρους λαούς, τοὺς ἱστορικοὺς ἡμῶν φίλους.

* * *

Παρὰ τὸ ἐκδηλούμενον ἠθικὸν σθένος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ δραστηριότητα καὶ ἐπίδοσιν, οἱ κίνδυνοι, ὑφ' ὧν περιβάλλεται. δὲν εἶνε ἀνάξιοι λόγου. Οἱ πολέμιοι αὐτοῦ κέκτηνται θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἑνότητα, ἔχουσιν ὡρισμένον πρόγραμμα, διεύθυνσιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑστερεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν τούτοις· τυγχάνει ἀδιοργάνωτος· στερεῖται ἐπαρκῶν μέσων, ἵνα συντάξῃ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' αἱ ἀτέλειαι αὗται δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀποθαρρύνωσιν. Οἱ ἐχθροὶ ἔχουσι τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν, οἵτινες καθίστανται κατ' ἀνάγκην ἀκούσιοι συναγωνισταὶ καὶ σύμμαχοι. Πρὸς τούτοις ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τοῖς τμήμασι τούτοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κέκτηται πιστὸν καὶ ἀσφαλῆ σύμμαχον τὸ φυσικὸν περιέχον, τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα. Γερμανὸς ἰατρός, διατελῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, μοὶ ὡμολόγει πρό τινων ἐτῶν ἐν Νύσσῃ (Nisch), ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἄποικοι, παρὰ πάσας τὰς προφυλάξεις, ἐκφυλίζονται ἀπὸ τῆς πρώτης γενεᾶς τῆς ἐγκαταστάσεώς των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ ἐν Ἀττικῇ, ἐν ᾗ ὁλόκληρος γερμανικὴ ἀποικία ἡ τοῦ Ἡρακλείου, ἐξεφυλίσθη ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς. Τὸ φυσικὸν περιέχον ἄρα καθίσταται ὁ φυσικὸς καὶ πολύτιμος ἡμῶν σύμμαχος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τῆς γερμανικῆς ἐπιδρομῆς. Ἔχομεν καθῆκον νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῶμεν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἐνεργείᾳ. Ἂς ἀναμιμνησκώμεθα καθ' ἑκάστην στιγμήν !

La terra dei vinti è sempre la tomba dei vincitori.

Ν. Καζάζης

(Ἕπεται συνέχεια)

ΣΤΙΛΛΜΑΝΝ

ΤΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Τῶν ταραχῶν, τῶν ἐγκαινισθεισῶν εἰς τὴν Γόρτυνα, ἐπεκταθεισῶν μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς νήσου, τῆς δὲ ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐργαζομένης ὅπως δημιουργήσῃ πράγματα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχετικῶν ἐδαφίων τῆς βερολινείου Συνθήκης, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεζημιοῦντο αἱ ἡγεμονίαι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου διὰ τὴν στάσιν των κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ρωσσωτουρκικοῦ πολέμου, διετάχθην νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας ὡς ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς».

Αἱ Ἀθῆναι διετέλουν εἰς κατάστασιν ἀναβρασμοῦ. Ἡ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀγανάκτησις, ὡς ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας της, ἦτο γενική. Τὸ ὑπουργεῖον, δεδικαιολογημένως κἄπως ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ παρελθόντος, εἶχεν ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν βασιλέα ν' ἀναλάβῃ τὸ μέρος τῆς εὐθύνης του. Ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως λαϊκὴ δυσαρέσκεια ἦτο ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα ἢ κατὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις εἶχε καταστῇ δυσχερεστάτη, τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀντιδρώντων κατὰ παντὸς ἐνεργοῦ μέτρου, τοῦ δὲ λαοῦ ἀπαιτοῦντος ἄμεσον καὶ δραστηρίαν ἐνέργειαν. Ὁ ἐξερεθισμὸς εἶχε κορυφωθῇ. Τὸ ὑπουργεῖον παρεσεσύρετο ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀξιούσης τὴν κήρυξιν πολέμου καὶ τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τοῦ ἐδάφους τοῦ προορισθέντος διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Κουμουνδοῦρος, κρινόμενος ἐν συνόλῳ, ὑπῆρξεν ὁ ἱκανώτερος πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τρικούπης, ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἦτο μὲν ἱκανώτερος ἀνὴρ καὶ πολιτικὸς εὐρυτέρων βλέψεων—γενικῶς ὁ μεγαλείτερος πολιτικὸς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τὴν ἀπαραίτητον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Κουμουνδοῦρος ἦτο ἀναμφιβόλως διδάσκαλός του.

Τὸ ἔτος 1866, ὅταν ἀμφότεροι ὑπηρέτουν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον, εἶχον συντελέσῃ εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἱκανωτέρας κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ἔσχε ποτὲ ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς συνταγματικὰς ἡμέρας της, μὴ ὑποστηριζομένης ὅμως ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τοῦ ἀποτίοντος ἤδη ἐν μέρει τὸν φόρον τῶν μειονεκτημάτων του. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα ἐπίεζε τὴν Κυβέρνησιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, τὸ δὲ ἔθνος ἀναφανδὸν ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τοῦ πολέμου, διὰ τὸ ὁποῖον μόλα ταῦτα οὐδόλως ἦτο προητοιμασμένον. Ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως δυσφορία εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ ζενίθ. Εἶδον πολίτας καθημένους ἔξωθι τῶν καφενείων νὰ ἐγείρωνται καὶ νὰ στρέφωσι τὰ νῶτά των

πρὸς τὸν διερχόμενον βασιλέα. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἤκουε τοὺς διπλωμάτας καὶ συνεμερίζετο τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ. Νομίζω ὅμως, ὅτι πραγματικῶς ἐσκέπτετο νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν διπλωματῶν καὶ ν' ἀποφύγῃ διὰ πάσης θυσίας τὰς λαϊκὰς εὐχάς. Τὸν ἐγνώριζον καλῶς. Πολλάκις μετέβαινον εἰς τὸν οἶκόν του, ὅπου ἐδέχετο τὰς ἑσπέρας τὸν λαὸν μετὰ δημοκρατικῆς ἁπλότητος, ὡς συνειθίζετο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἑσπέραν δέ τινα μοὶ εἶπεν, ὅτι τὸ Στέμμα εἶχε παρακωλύσῃ πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ ματαιώσῃ πᾶν διάβημα, τεῖνον εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν στρατὸν ἐπαρκῆ.

Προφανῶς τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ λαϊκὸν συναίσθημα, ἐκδηλούμενον διὰ λαϊκῶν συλλαλητηρίων, ἀπειλούντων ἐπανάστασιν, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀντηλλάλησαν πυροβολισμοί,οἱ δὲ διαδηλωταὶ διελύθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἠρώτησα τὸν Κουμουνδοῦρον, διατί δὲν ἄφινεν ὅπως ἐλευθέρως ἐκδηλωθῇ ἡ ἐπανάστασις :

— Ἄ, ἀπήντησεν, ἀφοῦ τώρα μᾶς νομίζουσιν, ὅτι δὲν ἔχομεν καμμίαν σταθερότητα, τί θὰ εἴπωσι τότε ; Καὶ ἔπειτα τί θὰ μᾶς ὠφελήσῃ ;

Πρὸς μεγαλειτέραν περιπλοκὴν τῆς καταστάσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἀπεκαλύφθησαν σκάνδαλά τινα περὶ καταχρήσεων εἰς τὰς στρατιωτικὰς προμηθείας, τὰς προωρισμένας διὰ στρατιωτικήν τινα ἀποστολὴν, εἰς τὰ ὁποῖα ἠνείχοντο πρόσωπα στενώτατα συνδεόμενα μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ὁ Κουμουνδοῦρος δὲν ἠνείχετο, ἀλλ' εἰς ἀντίγραφον ἐπιστολῆς μου τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, χρονολογουμένης ἀπὸ 10ης Ἰουνίου,εὑρίσκω τὰς ἑξῆς περικοπάς:

«Ἡ ἐνταῦθα κατάστασις τῶν πραγμάτων εἶνε δεινή. Αἱ τελευταῖαι περὶ τῶν μεγάλων καταχρήσεων ἀποκαλύψεις φαίνονται ἐνοχοποιοῦσαι πολλοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἰδιώτας ... Πολλοὶ φαίνονται παρασυρόμενοι καὶ ἐνοχοποιούμενοι ὑπὸ τῆς λαϊκῆς φήμης. Μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον κατὰ τοῦ Τρικούπη καὶ τῶν φίλων του οὐδεμία κατηγορία ἔχει διατυπωθῇ. Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη περίπτωσις εἶνε ἀληθῶς ἀνακουφιστική. Ἀπέσχον νὰ ἐκθέσω τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν «Τάϊμς», ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι τὸ σκάνδαλον θὰ ἐπηρέαζεν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν διηυκρινίσθη ἐντελῶς ἡ ὑπόθεσις καὶ δὲν γνωρίζομεν τί μέλλει ἀκριβῶς ν' ἀποκαλυφθῇ... Ἡ Κυβέρνησις προσπαθεῖ νὰ δωροδοκήσῃ ὅσους ξένους ἀνταποκριτὰς δύναται, εἷς δὲ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῆς πρὸ δύο-τριῶν ἡμερῶν μοὶ εἶπεν, ὅτι «ἐὰν ἤθελον τὸν βοηθήσῃ θὰ ἠμειβόμην μὲ 20,000 φράγκα».Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην προσφορὰν ἀπήντησα δι' ἀνταποκρίσεώς μου πρὸς τοὺς «Τάϊμς»,ἀγρίως ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ὑπουργείου, ὅταν δὲ ἡ ἀνταπόκρισις ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἶδον τὸν πρωθυπουργόν, μοὶ παρετήρησε μὲ τὴν ἀτάραχον καὶ φιλομειδῆ διάθεσίν του:

—Τί εἶν' αὐτὰ ποῦ μᾶς ψάλλετε σήμερον ;

Ἀναμιμνησκόμενος τὸν γηραιὸν ἄνδρα κατόπιν εἰκοσαετοῦς περίπου γνωριμίας, ἀναγνωρίζω τὴν γνησίαν φιλοπατρίαν του καὶ τὴν προσωπικὴν ἀκεραιότητά του.

Περιεστοιχίζετο ὅμως ὑπ' ἀνθρώπων ἐκμεταλλευομένων τὴν φιλίαν του. Ὁ Κουμουνδοῦρος κατηύναζε τὰς θυελλώδεις ἐκρήξεις,τὰς συνήθεις εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῆς ἀναλλοιώτου καλοκἀγαθίας του,οὐδέποτε ἐπιτρέπων,ὅπως ὁ πολιτικός ἀνταγωνισμός του ἐξελιχθῇ εἰς ἐχθροπάθειαν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς μετ' αὐτοῦ γνωριμίας μου, διαρκούσης τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐθνικῆς δράσεώς του. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ἐκ τοῦ μαρτυρίου τῶν μηχανορραφιῶν, τῶν δημιουργουμένων ἐκ τῆς αὐλικῆς κλίκας, ἀπώλεσε πλέον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν αὐστηρότητα τῶν ἀρχῶν. Πρὸς τούτοις δὲ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἦτο φιλόδοξος. Τὸ νὰ μὴ εὑρίσκηταί τις εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τοὐλάχιστον πλησίον τῆς ἀρχῆς ἐν Ἑλλάδι σημαίνει πολιτικὴν ἀνυπαρξίαν,τὰ δὲ μειονεκτήματα τοῦ βασιλέως καὶ ἡ κατὰ 1868 ἀδιαφορία του, ὡς ἐπιστεύετο, πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἔπεισαν τὸν Κουμουνδοῦρον καὶ πλείστους ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτελεσθῇ πρὸς γνησίως ἑλληνικὴν καὶ σταθερὰν πολιτικήν.

Ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου πεῖρά μου περὶ τῆς πολιτικῆς, ὡς ἐξασκεῖται αὕτη εἰς τὴν Ἀνατολήν,μὲ πείθει,ὅτι ὁ βασιλεύς, ὑπακούσας εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως, παρεῖδεν ἐν ἔτει 1868 καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν,ἐξ ὅσων παρουσιάσθησάν ποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καταλάβῃ αὕτη τὴν θέσιν διὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς καὶ οἱ φίλοι της ἐπίστευον,ὅτι ἦτο προωρισμένη—τὴν θέσιν, τῆς κληρονόμου τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Σήμερον τὸ ζήτημα δὲν παρέχει τὰς εὐοιώνους προσδοκίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκυριάρχησαν ἤδη ἀντίπαλοι ἐπιρροαί, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἑλλὰς ἤρχισε νὰ χάνῃ τὸ ἠθικόν της ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ματαία ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ 1868 ἀνεξαρτησία τοῦ Κουμουνδούρου. Φαντάζομαι, ὅτι ὁ γηραιὸς Ἕλλην πολιτικὸς εἶχε κατανοήσῃ, ὅτι καίτοι ἔπρεπε νὰ τηρῶνται οἱ τύποι τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὰ προσχήματα τῆς προόδου,οὐδεμία πραγματικῶς ἐλπὶς ὑπῆρχε πραγματικῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, οὕτω δὲ ὁμοῦ μὲ τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ θάρρος του ἀπώλεσε πάσας τὰς ἐθνικὰς φιλοδοξίας του. Κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχολογικῆς ταύτης καταστάσεως ἱκανοποιήθη μὲ τὰ ψιχία,τὰ ὁποῖα ἔρριψαν οἱ διπλωμάται πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διαμαρτυρηθεὶς καὶ ἀπειλήσας πόλεμον, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ ὑπεσχημένον καὶ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως φιλίαν.

Εἰς τὸν μετὰ τῆς διπλωματίας ἀγῶνα ὁ Κουμουνδοῦρος τόσον θαρραλέος καὶ ἐπιτυχὴς ἐδείχθη, ὥστε κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ διὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης προωρισμένον ἔδαφος.

Ἡ πρὸς καθορισμὸν τῶν νέων συνόρων Ἐπιτροπή,πρόεδρος τῆς ὁποίας ἦτο ὁ στρατηγὸς Ἅμλεϋ,συνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας,ὅπως ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ὁροθεσίας ἐκ τῆς Ἠπείρου. Τὴν Ἐπιτροπὴν ἡτοιμάσθην ὅπως ἀκολουθήσω κ' ἐγώ,ὅταν μοὶ συνέβη ἓν ἐκ τῶν περιέργων ἐκείνων ἀτυχημάτων, τὰ ὁποῖα μόνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν συμβαίνουσι. Τὸ θέρος ἦτο θερμότατον καὶ ξηρόν, ὁ δὲ δήμαρχος τῶν Ἀθηνῶν, προβλέπων

λειψυδρίαν, εἶχε ρίψη ἐντὸς τοῦ ὑδραγωγείου τῆς δεξαμενῆς τῆς πόλεως ρύακά τινα, γνωστὸν ὡς «ρεῦμα τῶν πλυντριῶν», μίαν ἐκ τῶν ὀλίγων πηγῶν τῶν πέριξ τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς πλυνομένων δὲ εἰς τὸν ρύακα αὐτὸν ὅλων τῶν ἀκαθάρτων ἐνδυμάτων, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, ὑπῆρχον σοβαροὶ φόβοι τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Αἱ συνέπειαι δὲν ἤργησαν νὰ ἐκδηλωθῶσιν: ἐξερράγη σοβαρὰ ἐπιδημία τύφου εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰ θύματα τῆς ὁποίας ὑπελογίζοντο εἰς 10,000. Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὰ σύνορα ἠσθένησα. Ὁ ἰατρὸς διέγνωσε πυρετόν, πιθανῶς τυφοειδῆ. Ἐκρεββατώθην, πυρέσσων ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας, ἐλάμβανον τεσσαράκοντα κόκκους κινίνης τὴν ἡμέραν, ὅταν δὲ κατώρθωσα νὰ ἐγερθῶ τὴν τετάρτην, ἡ μὲν Ἐπιτροπὴ εἶχεν ἀναχωρήση, ἐγὼ δὲ δὲν ἤμην εἰς θέσιν νὰ τὴν ἀκολουθήσω. Οὕτω δὲ ἀπώλεσα ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ταξειδίων, τῶν παρουσιασθέντων εἰς ἐμὲ κατὰ τὸ δημισιογραφικόν μου στάδιον.

Μετὰ τὰς νέας ἐκλογὰς ἦλθε τὸ τρικουπικὸν κόμμα εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας. Ὁ Τρικούπης, ὁ ἱκανώτερος καὶ περιφανέστερος τῶν συγχρόνων πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀνηρπάγη προώρως ὑπὸ τοῦ θανάτου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος του. Ὁ Τρικούπης ὑπηρέτησε πάντοτε μετὰ τιμιότητος, φιλοπατρίας καὶ ἀφοσιώσεως τὴν πατρίδα του. Ἡ φιλία μας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ἔτος 1867—68. Εἶχεν ἐκπαιδευθῇ καὶ γεννηθῇ, νομίζω, εἰς τὸ Λονδῖνον (1) ὅπου ὁ πατήρ του ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσε πρεσβευτής. Ὁ πατὴρ Τρικούπης καὶ ἡ σύζυγός του ἦσαν δύο ἐκ τῶν συμπαθεστέρων καὶ θαυμασιωτέρων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ποτὲ ἐγνώρισα, ἡ δὲ ἱστορία τοῦ πατρὸς Τρικούπη θεωρεῖται πρότυπον οὐ μόνον ὡς ἱστορικόν, ἀλλὰ καὶ ὡς γλωσσικὸν ἔργον.

Ὁ υἱός, εἴτε ὡς πρωθυπουργός, εἴτε ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν εἰς ὀλίγας μόνον χώρας δύναταί τις νὰ γείνῃ ἡγέτης κόμματος, ἦτο φανατικὸς φιλόπατρις καὶ τίμιος ἄνθρωπος. Ἀλλ' ἡ πατρίς του δὲν εἶχε πολιτικὴν μόρφωσιν, οὔτε ἐθνικὴν ἀφοσίωσιν, ὅπως δυνηθῇ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἱκανότητος καὶ τιμιότητός του. Ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι ὅταν κατὰ τὴν πρώτην πρωθυπουργίαν του τῷ εἶπον, ὅτι ἤλπιζον, ὅτι ἡ εἰς τὴν ἐξουσίαν παραμονή του θὰ ἦτο μακρά, ὅπως ἀποκατασταθῇ οὕτω σταθερότης εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολιτικήν, μοὶ ἀπήντησε:

— Θὰ μὲ ὑποστηρίζωσι μέχρις ὅτου ὑποβάλω φόρους, κατόπιν δὲ θὰ μὲ ἀνατρέψωσι.

Αὐτὸ καὶ ἐγένετο. Αἱ ἐκλογαί, πεισματωδῶς διεξαχθεῖσαι, ἔφεραν μετὰ μεγάλης πλειονοψηφίας εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Τρικούπην. Ἡ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐξασκηθεῖσα βία κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐκλογῶν εἶχε προκαλέση μέγαν ἐρεθισμόν. Καθ' ἑνὸς τῶν κυριωτέρων φίλων τοῦ Τρικούπη, ἐκτιθεμένου ὡς ὑποψηφίου εἰς τὴν

(1) Ὁ μακαρίτης Χ. Τρικούπης εἶχε γεννηθῇ ἐν Ναυπλίῳ Σ. Ε.

Κεφαλληνίαν, ἐγένοντο μεγάλαι ἐνέργειαι πρὸς ἀποτυχίαν του, διὰ τῆς κοινῆς μεθόδου τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ψηφοφόρων του. Ὡς ἐκ τοῦ περιέργου τοῦ πράγματος ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ ἀμέσως ἐπὶ τόπου καὶ νὰ παρακολουθήσω τὰς ἐκλογικὰς μεθόδους. Ἡ παρουσία ξένου ἀνταποκριτοῦ εἰς τὰ ἐκλογικὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα ἀλλεπαλλήλως ἐπεσκεπτόμην καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐματαίωσε καθ' ὁλοκληρίαν πάντα τὰ σχέδια τῶν ἀντιθέτων, εἰς ἓν δὲ μόνον τμῆμα ἔγεινεν ἀπόπειρα παρανόμου πιέσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη εἷς ψηφοφόρος. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μ' ἐπεσκέπτετο καὶ μοὶ ἔλεγεν:

— Ἀντελήφθητε καμμίαν παρανομίαν;

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκλογῶν παρουσίας μου ἦτο ὅπως ἐπιτύχῃ ὁ τρικουπικὸς ὑποψήφιος, ὅστις ὡμολόγησε, ὅτι τὴν ἐκλογήν του τὴν ὤφειλεν εἰς ἐμέ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς Βόλον, ἔλαβον δὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς παρὰ διαφόρων ἐπιφανῶν πολιτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μίαν ἀπὸ τὸν Τρικούπην. Ἡ χριστιανικὴ συνοικία τῆς πόλεως διετέλει ἐν ἀγαλλιάσει, ἀλλ' ἠναγκάσθην νὰ ἐγκαταλίπω πᾶσαν ἀπόπειραν ἐπισκέψεως τῆς τουρκικῆς συνοικίας ἐκ τῶν πρός με ἐπιδειχθεισῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων τῶν μουσουλμανοπαίδων. Ἡ ἐπίσκεψίς μου ὑπῆρξε δοκιμαστική. Τὸ μόνον ὑπάρχον ἐκεῖ ἀκάθαρτον χάνι ἐχρησίμευεν ὡς ξενὼν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων συγχρόνως.

Καίτοι εἶχον πέντε συστατικὰς ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς πλουσιωτέρους κατοίκους τοῦ Βόλου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μίαν πρὸς τὸν δήμαρχον, οὐδεὶς προσηνέχθη νὰ μὲ φιλοξενήσῃ, ὅταν τὴν ἐπομένην τοῖς ἀνεκοίνωσα, ὅτι θὰ ἐπέστρεφον διὰ τοῦ ἰδίου ἀτμοπλοίου, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον μεταβῇ, ἕνεκα ἐλλείψεως κλίνης καὶ ἀνθρωπίνης τροφῆς. Ἂν καὶ ὅλοι ἔσπευσαν εὐγενῶς νὰ ἐκφράσωσι τὴν θλίψιν των, ἐν τούτοις οὐδεὶς προσηνέχθη νὰ μὲ φιλοξενήσῃ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐγὼ ἐπέβην τοῦ ἰδίου ἀτμοπλοίου καὶ ἀπῆλθον.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἡ φιλοξενία δὲν ἔχει παραδόσεις. Εἰς τὰς Ἀθήνας, πλὴν τῶν Ἑλλήνων τῶν ζησάντων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οὐδέποτε προσεκλήθην εἰς φιλόξενον οἶκον, ἐνῷ τοὐναντίον εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον πάντοτε εἶχον παρατηρήσῃ ὀξὺν συναγωνισμὸν μεταξὺ τῶν κατοίκων, τῶν προσφερομένων νὰ μοὶ παράσχωσι κλίνην καὶ φαγητόν. Ὁ ξένος, ὁ θεωρούμενος κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν κλασικῶν χρόνων ὡς ἀγγελιοφόρος ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ φιλοξενούμενος ὡς τοιοῦτος, κατήντησε νὰ θεωρῆται παρὰ τοῖς νεωτέροις ὡς ἀλήτης.

Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀναμφιβόλως ὀφείλεται εἰς τοὺς αἰῶνας τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς ἀπομονώσεως, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἔζησαν τὰ συντρίμματα τῆς φυλῆς καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους ὑπέφερον ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐκ κακοποιῶν στοιχείων, χωρὶς νὰ εὑρίσκωσιν οὐδένα προστάτην, πλὴν τῆς πονηρίας των καὶ οὐδένα φίλον, πλὴν τῆς θρησκείας των.

Τὸ συναίσθημα,ὑπὸ τοῦ ὁποίου καταλαμβάνεται ὁ ἐπικοινωνῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, εἶνε ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὴν πίστιν τοῦ Ἕλληνος εἰς τὴν θρησκείαν του,τὴν ἐπιζήσασαν οὐ μόνον τῆς τουρκικῆς τυραννίας,ἀλλὰ καὶ τοῦ καταδιωγμοῦ τῶν ἀντιζήλων του ὁμοθρήσκων. Οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἐδοκίμασέ ποτε τόσον τραχέως τὴν ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεώς του πίεσιν, ὅσον τὸ ἑλληνικὸν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως. Οἱ Ἑνετοὶ ὑπῆρξαν σκληρότεροι τῶν Τούρκων, ἡ δὲ ἐπιρροὴ τῆς ἁγίας Ἕδρας ἐξησκεῖτο πάντοτε μὲ τὴν ἀπηνεστέραν ἐπιμονὴν πρὸς κατάπνιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ *σχίσματος*, ὡς τὸ ἐκάλουν εἰς τὴν Ρώμην. Καὶ ἐν τούτοις εὗρον πάντοτε τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν τὴν φιλανθρωποτέραν καὶ φιλελευθερωτέραν πάντων τῶν τύπων τοῦ Χριστιανισμοῦ,μετὰ τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς συνάφειαν. Οὐδείς ποτε ξένος ἀποδιώκεται ἐκ χριστιανικοῦ μοναστηρίου, οὔτε ἀποστερεῖται τῆς κατὰ δύναμιν τῶν τροφίμων του συνδρομῆς, εἴτε Διαμαρτυρόμενος εἶνε, εἴτε ἄθεος, εἴτε ἀκόμη καὶ ὁ μισητότερος ἐχθρός του Καθολικός. Οὐδέποτε σᾶς ἐρωτῶσι. Διὰ τοῦτο συνέβη εἰς ἐμέ, ὅτε κατὰ τὴν διάρκειαν αὐστηροτάτης νηστείας, εἶχον ἐπισκεφθῇ μίαν μονὴν καὶ οἱ μοναχοὶ ἐγευμάτιζον μὲ χορταρικὰ καὶ ξηρὸν ἄρτον, νὰ μοὶ παρέχῃ τὴν καλειτέραν τροφὴν ἣν ἠδύνατο, ψητὸν ἀρνίον ἢ ἐρίφιον. Οἱ παριστάμενοι καλόγηροι, ὅταν ἐπρογευμάτιζον Μεγάλην Παρασκευὴν μετὰ τοῦ ἡγουμένου καὶ μ' ἔβλεπον νὰ καταλύω κρέας,ἐνῷ ἐκεῖνοι μόνον χόρτα καὶ ξηρὸν ἄρτον ἔτρωγον, τὸν ἠρώτων :

— Δὲν εἶνε Χριστιανός ;

Ἀλλ' οὐδὲν πλέον τούτου. Ἡ ἐλευθέριος αὕτη φιλοξενία ἐκ μέρους τῶν κληρικῶν καθιστᾷ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τελείως ἀνεξήγητον.

* *
*

Ὁ Κουμουνδοῦρος εὗρεν ἀσφαλές, τὸ ἀπειλητικὸν τέχνασμά του, διότι αἱ ἀξιώσεις του ἦσαν δίκαιαι, ἡ δὲ διπλωματία ἐνδοτική, ἄλλως ἐπὶ οὐδενὸς στοιχείου θὰ ἠδύνατο νὰ βασίσῃ τὰς ἀπειλάς του. Ἡ ἐπιπολαιότης ἄλλως τε τῶν ἑλληνικῶν ἀπειλῶν περιφανέστατα κατεδείχθη. Οὐδεμία πυροβολαρχία κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ σύνορα ἀξιόμαχος. Δύο πυροβολαρχίαι, ἐκπεμφθεῖσαι ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ μεγάλης πομπῆς, τόσον ἄχρηστοι ἀπεδείχθησαν, ὥστε οὔτε ἓν τηλεβόλον ἦτο κατάλληλον πρὸς ἐνέργειαν, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα.

Ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τῆς κρίσεως διὰ τῆς παραχωρήσεως τοῦ διαμφισβητουμένου ἐδάφους ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γενικῶς ὡς ὀφειλομένη εἰς τὰ στρατιωτικὰ μέτρα των, τόσον δὲ βέβαιοι ἦσαν περὶ τοῦ πράγματος, ὥστε ἔτρεφον τὴν ἐπικίνδυνον πεποίθησιν, ὅτι αἱ Δυνάμεις εἶχον φοβηθῇ μήπως νικήσωσι τοὺς Τούρκους καὶ θέσωσι ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλπ., τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελον αἱ Δυνάμεις ν' ἀνακινηθῇ. Ὁ Τρικούπης μόνος ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων, τῶν πιστευόντων εἰς τοιαύτην πολιτικήν, ἦτο τῆς γνώμης,ὅπως μὴ ἐπεμβῶσιν αἱ Δυνάμεις ἀλλ' ἀφήσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ διδαχθῶσι τὸ μάθημά των. Κατὰ τὴν γνώ-

μην του, ἡ πολιτικὴ μόρφωσις τῶν Ἑλλήνων εἶχε παρακωλυθῇ ἐκ τῶν συνεχῶν ὑποχωρήσεων τῶν Δυνάμεων.

Τὰ μετέπειτα γεγονότα ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ Τρικούπης δὲν ὑπέθαλπε τὴν τυφλὴν ταύτην ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητά των· οὐδεὶς βάσιμος λόγος τοιαύτης ἐμπιστοσύνης ὑπῆρχε. Γενικὴ πεποίθησις ἐπεκράτει, ὅτι εἷς Ἕλλην ἤξιζε διὰ δέκα Τούρκους καὶ ἀκόμη μὲ τὴν ἀτελεστάτην στρατιωτικὴν μόρφωσιν τοῦ Ἕλληνος στρατιώτου. Δὲν ἦτο ὅμως τοιαύτη καὶ ἡ γνώμη τοῦ Τρικούπη. Ὁ Τρικούπης ἐφρόνει ὅτι ἦτο ἀδύνατον ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῶν Δυνάμεων νὰ γνωρίζωσιν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀλήθειαν, ἐπιμόνως δὲ ἀπὸ τοῦ 1867 συνηγόρει ὑπὲρ τῆς αὐθυπάρκτου πολιτικῆς, ἥτις θὰ καθίστα εἰς αὐτοὺς δυνατὸν ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὸ ἐπίπεδόν των.

Ὁ χρόνος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Τρικούπης ἦτο ὁ μόνος πολιτικὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἀντελαμβάνετο τὰ πράγματα σαφῶς. Ἐὰν αἱ συμβουλαί του ὑπερίσχυον, τὸ ἔθνος θ' ἀνεκάλυπτε κατὰ τὸ 1881 ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εὗρε μόνον κατὰ τὸ 1897, ὅτι δηλαδὴ εἶχεν ἀνάγκην μορφώσεως, συνοχῆς καὶ ὅτι ἡ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων κτήσεών του ἀτραπὸς ἦτο πλήρης κωλυμάτων, τὰ ὁποῖα σπαρτιατικὴ μόνον πειθαρχία καὶ ἀντοχὴ ἠδύνατο νὰ ὑπερπηδήσωσι.

Τὸ μάθημα ἐν τούτοις ἐδιδάχθη μόνον μετὰ τὴν διδαχὴν αὐτοῦ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα διαμαχόμενα στοιχεῖα, τῶν ὁποίων σήμερον οἱ Ἕλληνες ὑπολείπονται εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον κληρονομίαν τῆς φυλῆς των καὶ περὶ τῆς ὁποίας σήμερον δὲν δύνανται νὰ ἐλπίζωσιν. *Ἡ προστασία τῶν Δυνάμεων ὑπῆρξε μοιραία, καθόσον τὸ μέλλον τῆς Ἀνατολῆς ἀνήκει εἰς τοὺς Σλαύους, παρ' ὅλην τὴν νοημοσύνην, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἠθικὴν τῶν Ἑλλήνων, ὑπερτερούντων εἰς τὰς ἀρετὰς ταύτας τοὺς ἀντιζήλους των.*

Ἄγγλος πολιτικός, προκειμένου νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Τρικούπην περὶ ἐπισήμου τινὸς ὑποθέσεως, μοὶ εἶπεν, ὅτι τὸν εὗρεν εἰλικρινῆ καὶ λογικῶς συζητητικόν, ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς ὑπὸ συζήτησιν ὑποθέσεως, ἐτράπη οὗτος εἰς τὰς ὑπεκφυγάς, ὡς πράττουσιν οἱ συμπατριῶταί του.

Ἀλλ' ὁ Τρικούπης ἦτον Ἕλλην. Τὰ δὲ συνήθη διπλωματικὰ τεχνάσματα τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς τὸν ἰσχυρὸν συζητητήν του εὑρίσκοντο ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ αἵματος τῆς φυλῆς του. Κατενόει ὁ Τρικούπης τὴν ἀλήθειαν, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐπηγγέλλοντο τὸν προστάτην τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' ἑτέρου ἐπίεζον αὐτοὺς διὰ τῆς προστασίας των καὶ ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεκρίνοντο τοὺς φίλους ἦσαν πράγματι ἐχθρικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς εἶχε καθῆκον πρὸς τὸ ἔθνος του νὰ καταπολεμήσῃ δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσίν των μέτρων. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὰ μέσα ἦσαν μόνα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν οἱ ἀσθενεῖς, οἱ ἐστερημένοι πάσης ἐλευθερίας ἐνεργείας.

Ὑφ' ὅλας ταύτας τὰς ἐπόψεις ὁ Τρικούπης παραμένει ὁ τύπος καὶ ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ νεωτέρου Ἕλληνος, ὑπὸ τὴν καλειτέραν ἐκδήλωσίν της, τὸ δὲ ἑλληνικὸν

ζήτημα ἀπώλεσε διὰ τοῦ προώρου θανάτου του τὸν μεγαλείτερον πρόμαχον τῆς φυλῆς καὶ εἰς περίοδον, καθ' ἣν ἡ ἱκανότης του θὰ προελάμβανε καταστροφὰς καὶ σφάλματα. Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἐὰν ἔζη δὲν θὰ ἐλάμβανε χώραν ἡ καταστροφὴ τοῦ 1897. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ σύγκρουσις ἀπέβαινε ἀναπόφευκτος ἕνεκα τῆς πιέσεως τοῦ πλήθους, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἀπεδεικνύετο περισσότερον ἄξιος ἐμπιστοσύνης ὄχι βεβαίως ἐκ τῆς νίκης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ, ὑπὸ τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας,ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἀναποφεύκτου ἥττης.

Τὸ 1886, ἀποθανόντος τοῦ ἐν Ρώμῃ ἀνταποκριτοῦ τῶν «Τάϊμς», διωρίσθην τακτικὸς ἀνταποκριτὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν. Ἀνέλαβα τὰ νέα καθήκοντά μου εἰς στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ταχέως ἔβαινε πρὸς νέας ἐν Ἑλλάδι ταραχάς, τῶν δημαγωγῶν ὑπερισχυσάντων πάλιν. Ὁ Κουμουνδοῦρος εἶχεν ἀποθάνῃ, ὁ δὲ Τρικούπης εἶχε πέσῃ, ὡς προέβλεπεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς φορολογίας. Ὁ διάδοχός του Δηλιγιάννης εἰς τὸ ἐκλογικόν του πρόγραμμα εἶχεν ὑποσχεθῇ, ὅτι θ' ἀπήλλασε τὸν λαὸν πάσης φορολογίας καὶ ἐπέτυχεν. Ὁ Τρικούπης ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Τὴν κατάστασιν ἐν Ἀθήναις τὴν εὗρον εἰς κρισιμώτατον σημεῖον.

Ὁ Δηλιγιάννης ἔπαιζε τὸ παιγνίδιον τοῦ ἐκφοβισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέτυχε μὲν ὁ Κουμουνδοῦρος, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχε διαφορετικὸν μέτρον ἱκανότητος. Εἶχεν ὑποσχεθῇ πόλεμον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προθέσεως νὰ προπαρασκευασθῇ δι' αὐτόν. Ἔτρεφε τὴν παιδαριώδη προσδοκίαν, ὅτι ἡ Εὐρώπη θὰ ὑπεχρέωνε τὸν Σουλτᾶνον νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις, οὕτω δὲ θὰ ἐπέβαλλεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἐμπιστοσύνην του καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν. Αἱ περιστάσεις ὅμως ἦσαν διαφορετικαί. Κατὰ τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἰσχυροὺς λόγους ἀξιώσεων παραδεδεγμένων ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἐνῷ τώρα μόνον πρόσχημα εἶχεν ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ προνόμια τ' ἀποκτηθέντα ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου προέβλεπε διὰ τὴν παραχώρησιν, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν δὲν ὑπῆρχέ τι ἄλλο πλὴν τῆς προκλητικότητος τοῦ Δηλιγιάννη ὅπως πτοήσῃ τὰς Δυνάμεις.

Ἡ Κυβέρνησις προσεκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα ὅλας τὰς στρατευσίμους τάξεις τῶν ἐφεδρειῶν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὰς εἰς τὰ σύνορα, χωρὶς νὰ προβῇ εἰς οὐδεμίαν τελεσφόρον πολεμικὴν προετοιμασίαν. Οἱ ἐπίστρατοι ἦσαν ἐλεεινῶς ἐνδεδυμένοι. Ὁ ἐπισιτισμός των ἦτο ἐλαττωματικώτατος, τὰ πάντα δ' ἐστεροῦντο προνοίας καὶ μεθοδικότητος διὰ πραγματικὴν καὶ σοβαρὰν ἐκστρατείαν. Πᾶς ἀμερόληπτος παρατηρητὴς ἠδύνατο ν' ἀντιληφθῇ, ὅτι οὐδεμία πρὸς πόλεμον πρόθεσις ὑπῆρχε καὶ ὅτι ὁ Δηλιγιάννης ὑπῆρξεν ἀρκετὰ ἀνόητος νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων δὲν ἔβλεπαν τί ὑπεκρύπτετο ὄπισθεν τοῦ προσωπείου καὶ νὰ νομίζῃ, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς πτοήσῃ.

Ὁ ἐπὶ τῶν συνόρων ἀποσταλεὶς στρατὸς ἀνήρχετο 45,000 ἄνδρας διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φόβητρον τῶν Δυνάμεων. Οἱ θάνατοι ὡς ἐκ τῶν ἐλαττωματικῶν μέτρων τῆς συντηρήσεως τῶν στρατιωτῶν ἀνήρχοντο κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς εἰς 1000 τὸν μῆνα. Αἱ Δυνάμεις ἐπέμενον εἰς τὸν ἀφοπλισμόν. Ὁ Δηλιγιάννης ἀπήντα, ἐπισείων τὸν πυρσόν του καὶ ἀπειλῶν νὰ πυρπολήσῃ τὴν Εὐρώπην, ἐὰν δὲν τοῦ ἔδιδον μίαν τοὐλάχιστον τουρκικὴν ἐπαρχίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι συνόρων ἡ Τουρκία εἶχε παρατάξῃ 40,000 μαχίμου στρατοῦ καὶ προπαρεσκευάζετο σιωπηλῶς, ὅπως βαδίσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης, ἀγνοῶν τὰ συνδεόμενα μὲ τὸν πόλεμον καὶ ἐνθουσιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρειμανίων πατριωτῶν καὶ τῶν κυβερνητικῶν ἐφημερίδων, ἐνόμιζεν, ὅτι οὐδενὸς ἄλλου ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἤρκει μόνον νὰ ἐτίθετο εἰς κίνησιν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς ἐξασφάλισιν θριαμβευτικῆς πορείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπιμόνως δὲ ἀπήτει, ὅπως ὁ στρατὸς διέλθῃ τά σύνορα.

Ὁ Δηλιγιάννης οὐδέποτε ἔσχεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πρόθεσιν περὶ πολέμου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα καὶ νὰ τὸν ἀρνηθῇ διαρρήδην ἐκ τοῦ φόβου,ὃν ἔτρεφε πρὸς τὰ πλήθη. Οὕτως ὁ πολεμικὸς πυρετὸς ἐνεβολιάσθη ἐπικινδύνως εἰς τὸν ὄχλον. Τὸ χείριστον πάντων δὲ ἦτο, ὅτι εἶχεν ἐξοπλίσῃ καὶ ἐφοδιάσῃ μὲ πολεμοφόδια ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν παραμεθορίων ἑλληνικῶν χωρίων, τὰ δ' ἐξ αὐτῶν σχηματισθέντα ἄτακτα σώματα,οὐδεμίαν πειθαρχίαν εἶχον καὶ εἰς οὐδενὸς τὰς διαταγὰς ὑπήκουον, ἀλλ' ἕκαστον ἐξ ἰδίας του πρωτοβουλίας ἐπετίθετο κατὰ τῶν τουρκικῶν προφυλακῶν. Οἱ Τοῦρκοι εὐπειθεῖς εἰς τὰς διαταγάς των, ἠρκοῦντο εἰς τὸ ν' ἀποκρούωσι τὰς μεμονωμένας ταύτας ἐπιθέσεις, κρατοῦντες τὰς ἐπὶ τῶν συνόρων θέσεις των καὶ ἀναμένοντες τὴν ἐξάπλωσιν τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως, ὅπως ἀναλάβωσιν ἀποτελεσματικὴν ἐπίθεσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ Δυνάμεις εἰδοποίησαν τὴν Ἑλλάδα ν' ἀφοπλισθῇ, ἄλλως θ' ἀπέκλειον τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς.

Τὸ τοιοῦτο ἦτο ἡ μόνη σωτηρία τοῦ Δηλιγιάννη, ἐκ τῆς τρομερᾶς καταστροφῆς, ἣν προπαρεσκεύαζεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ προσωπική του ταπείνωσις, ἐὰν αὐτὸς διέτασσε τὴν ἐπάνοδον τῶν στρατευμάτων ἐκ τῶν συνόρων,θὰ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ συγκατένευεν ἑκουσίως εἰς τὸν ἀφοπλισμόν. Ἐπὶ πλέον τοιαύτη τις πρωτοβουλία ἐκ μέρους του προσέθετε καὶ τὸν κίνδυνον τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τοῦ ὄχλου τῆς πρωτευούσης, κατειλημμένου ὑπὸ φρενιτιώδους ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλως καταφθανουσῶν εἰδήσεων περὶ νέων νικῶν ἐκ τῶν συνόρων.

Αἱ νῖκαι αὐται δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο ἢ ἀσήμαντοι ἀψιμαχίαι,κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρουν εἰς ὡρισμένας θέσεις ἐντὸς τοῦ ἰδίου των ἐδάφους, συμφώνως πρὸς τὴν γενικὴν διαταγήν. Αἱ ἀψιμαχίαι αὐται παριστάνοντο εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς μεγάλαι νῖκαι. Ἀπορριφθείσης τῆς πρὸς ἀφοπλισμὸν προσκλήσεως, οἱ στόλοι τῶν

Δυνάμεων—πλὴν τοῦ ρωσσικοῦ καὶ γαλλικοῦ—ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἐκήρυξαν ἐν ἀποκλεισμῷ τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς. Τοῦτο ἔσωσε τὴν πρὸς τὴν χώραν ἐμπιστοσύνην τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Δηλιγιάννης διαμαρτυρηθεὶς κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως, ὡς μέτρου ληφθέντος χάριν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐχθρικοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, παρῃτήθη χωρὶς ὅμως νὰ δώσῃ διαταγὰς εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν συνόρων σωματάρχας ὅπως ἀποσυρθῶσι. Οὕτως αἱ ἀψιμαχίαι ἐξηκολούθουν. Κατὰ τὴν κρίσιν ταύτην ὁ βασιλεὺς συμπεριενέχθη συνετῶς καὶ ἔθεσε τὸν Δηλιγιάννην πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ ν' ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν ἐκ τῶν συνόρων ἢ νὰ παραιτηθῇ. Ἐκείνου δὲ προτιμήσαντος τὸ τελευταῖον, ὁ βασιλεὺς ἀνέθηκεν εἰς τὸν Τρικούπην τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου.

Ἡ θέσις τοῦ Τρικούπη ἦτο δυσχερής. Διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ,ὡς αὐτοβούλου ἐπεμβάσεως εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τρικούπης διαμαρτυρόμενος ἐφρόνει,ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τοῦ πολέμου καὶ τῶν συνεπειῶν του, καθόσον αὕτη ἦτο ἡ μόνη μέθοδος, ὅπως διδαχθῶσιν οἱ Ἕλληνες πῶς ὤφειλον νὰ ἐκπληρῶσι τὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις των. Ἡ ἀναχώρησις ὅμως τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῶν ὁποίων οἱ στόλοι ἐνήργουν τὸν ἀποκλεισμόν, εἶχε συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ μείνῃ ὁ Τρικούπης ἄνευ μέσου τινὸς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Δυνάμεων εἴτε διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ, εἴτε διὰ νὰ ὑποχωρήσῃ, οὕτω δὲ αἱ ἐπὶ τῶν συνόρων συμπλοκαὶ ἐξηπλοῦντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον.

Κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Τρικούπης ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος εἶχε διαταγὰς νὰ διέλθῃ την ἑπομένην τὰ σύνορα καὶ νὰ προελάσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἔπαυεν ἡ ἐνόχλησις κατὰ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν του. Μέγα μέρος τῶν συνόρων ἐστερεῖτο τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας, οἱ δὲ ἐκλεκτοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Δηλιγιάννη, οἱ διοικοῦντες τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα, εἶχον ἀπόφασιν νὰ προκαλέσωσι σύγκρουσιν. Ὁ ἀποκλεισμὸς εἶχεν ἐμποδίσῃ τὸν Τρικούπην, ὅπως ἀποστείλῃ διὰ θαλάσσης ἄλλους ἀξιωματικοὺς πρὸς διοίκησιν τῶν στρατευμάτων, δὲν ὑπῆρχε δὲ ἀφ' ἑτέρου χρόνος ἐπαρκὴς ὅπως ἀποσταλῶσιν οὗτοι διὰ ξηρᾶς.

Ὁ μόνος ἀξιωματικός, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ νέον ὑπουργεῖον εἶχε πεποίθησιν, ὅτι θὰ ὑπήκουεν εἰς τὰς διαταγάς του, ἦτο ὁ στρατηγὸς Σαπουντζάκης, ὅστις ἐν τούτοις δὲν ἠδύνατο παρὰ ἐπὶ μέρους μόνον τῶν συνόρων νὰ ἐξασκῇ τὴν ἐποπτείαν του. Οὐδὲν ἐπιθετικὸν σχέδιον ὑπῆρχε καὶ οὐδεμία ὀργάνωσις. Ἕκαστον σῶμα ἐμάχετο δι' ἴδιόν του λογαριασμὸν καὶ ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἠρκοῦντο ἀποκρούοντες τὰς ἐπιθέσεις.

Τὸ ἀπόγευμα εἶχον μεταβῇ εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ὅπως μάθω τὰς νεωτέρας εἰδήσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ συμπλοκαὶ εἶχον γενικευθῇ ἐπὶ τῶν συνόρων. Ὁ Τρικούπης εἶχε διαβιβάσῃ ἐπιτακτικὰς διαταγάς, ὅπως παύσωσιν αἱ

ἐχθροπραξίαι. Ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία ὅμως ἦτο διακεκομμένη, ὅταν δ' εὗρον τὸν Τρικούπην συνδιαλεγόμενον μετὰ τοῦ Σαπουντζάκη διὰ τοῦ τηλεγράφου, τὸν εἶδον στρεφόμενον πρός με καὶ λέγοντα μεθ' ὑπερτάτης θλίψεως.

— Μάχονται πάλιν καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Ἐὰν δὲν σταματήσωσιν αἱ συμπλυκαὶ ἐχάθημεν.

— Δύναμαι νὰ σᾶς φανῶ εἰς τίποτε χρήσιμος; τὸν ἠρώτησα.

— Θὰ μὲ ὑπεχρεώνετε, ἀπήντησεν, ἐὰν μετεβαίνατε εἰς τὸν Μπέϊριγκ (ὅστις εἶχεν ἀποσταλῇ, ὅπως παραλάβῃ τὴν πρεσβείαν, ἀναχωρήσαντος ὡς ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ πρεσβευτοῦ, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξουσίας ἢ σχέσεως μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως) νὰ τὸν παρακαλέσητε νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του ὅπως γίνωσι τ' ἀναγκαῖα διαβήματα πρὸς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰδοποιηθῇ ὁ Ἐγοὺπ πασσᾶς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει δώσῃ αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἦτο ἐκτάκτως θερμὴ ἡμέρα τέλους Μαΐου (ν.) αἱ δὲ ἐρημωμέναι ὁδοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶχον μεταβληθῇ εἰς κλίβανον. Οὐδεμία ἅμαξα ἦτο ὁρατή. Ἠναγκάσθην ἑπομένως νὰ σπεύσω εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρεσβείαν καὶ εὑρὼν εὐτυχῶς ἐκεῖ τὸν Μπέϊριγκ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξήγησα τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, εἶπον, ὅτι ὁ Τρικούπης, ὡς μὴ ὑπαρχούσης μετ' αὐτοῦ διπλωματικῆς τινος σχέσεως, μὲ εἶχε παρακαλέσῃ νὰ παρουσιασθῶ προσωπικῶς ἐνώπιόν του καὶ νὰ ζητήσω τὴν ἐπέμβασίν του. Ὁ Μπέϊριγκ ἦτο πεπεισμένος, ὅτι τόσον ὁ Τρικούπης, ὅσον καὶ ὁ προκάτοχός του, ἦσαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ παράκλησις τοῦ πρωθυπουργοῦ ἦτο εἰλικρινής, τέλος ὅμως καταπεισθείς, ἐνέδωκε καὶ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸ Λονδῖνον.

Κατόπιν ἔτρεξα πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας πρεσβείας, πλὴν τῆς γαλλικῆς καὶ ρωσσικῆς, ὑποστηριζουσῶν τὸν Δηλιγιάννην, καὶ ἐπανέλαβον πρὸς τοὺς ἐμπεπιστευμένους γραμματεῖς τὴν παράκλησιν. Παρουσιάσθην ἐπίσης καὶ ἐνώπιον τοῦ Τούρκου πρεσβευτοῦ, παραμένοντος ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ὡς μὴ καταπλεύσαντος τοῦ ἀτμοπλοίου, διὰ τοῦ ὁποίου θ' ἀνεχώρει, καὶ τῷ ἐξήγησα ἐν λεπτομερείᾳ τὴν δυσχερῆ θέσιν τοῦ Τρικούπη καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως διαταχθῇ ὁ Ἐγιοὺπ πασσᾶς καὶ ἀποσυρθῇ τῶν συνόρων. Κατώρθωσα νὰ καταπείσω αὐτόν, ὅτι ὁ Τρικούπης ἦτο εἰλικρινὴς εἰς τὰς περὶ εἰρήνης διαβεβαιώσεις του.

— Ἐὰν ὁ Τρικούπης ἐμπνέηται ὑπὸ εἰλικρινῶν διαθέσεων, εἶπε, δὲν θὰ τηρήσω τὴν διπλωματικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἀλλὰ θὰ μεταβῶ νὰ τὸν ἴδω ἀμέσως ὁ ἴδιος.

Πράγματι δὲ μετέβη καὶ εὗρε τὸν πρωθυπουργὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, συνεφωνήθη δὲ μεταξύ των ὅπως εἰδοποιηθῇ τηλεγραφικῶς ἡ Πύλη καὶ διατάξῃ τὸν Ἐγιοὺπ πασσᾶν ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν τῶν συνόρων καὶ ματαιώσῃ οὕτω τὰς κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του ἐπιθέσεις τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων.

Πρὸ τῆς νυκτὸς ἐκυμάτισεν ἐπὶ τῶν συνόρων ἡ λευκὴ σημαία, ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ Ἐγιοὺπ καὶ Σαπουντζάκη ἀποκατεστάθη μέσῳ Θεσσαλονίκης, οὕτω δὲ ἐξησφαλίσθη ἡ εἰρήνη.

Αἱ πρὸς τὸν Ἐγιοὺπ διαταγαὶ ὅπως διέλθῃ τὰ σύνορα καὶ ὁδεύσῃ πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐὰν ἐξηκολούθουν ἐπὶ μίαν ἔτι ἡμέραν αἱ ἐπιθέσεις, ἦσαν ἐπιτακτικαί. Οὐδεμία δύναμις ἢ προπαρασκευὴ πρὸς ἄμυναν ὑπῆρχεν, ὅπως παρακωλύσῃ τὴν θριαμβευτικὴν προέλασίν του. Οὐδὲν ἀμυντικὸν ἔργον ὑπῆρχεν, οἱ δὲ ἀρειμάνιοι Ἕλληνες πατριῶται ἐγελοιοποίουν τὴν ἰδέαν τῆς ἀμυντικῆς προπαρασκευῆς. Ἐθεώρουν γελοίαν τὴν εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἦσαν βεβαιότατοι ὅτι θὰ ἐξωλόθρευον. Μήπως δὲν ἐπίστευον, ὅτι εἷς Ἕλλην ἰσοδυνάμει πρὸς δέκα Τούρκους ; Δὲν ὑπῆρχε μὲν ἔλλειψις προσωπικοῦ θάρρους ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐστεροῦντο ἐπαρκοῦς ὀργανώσεως καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Πραγματικῶς οὐδὲν κώλυμα ὑπῆρχεν, ὅπως οἱ Τοῦρκοι ἐπιχειρήσωσι στρατιωτικὸν περίπατον μέχρι τῶν παλαιῶν συνόρων,ὅπου οὐδὲν ὀχυρωματικὸν ἔργον ὑπῆρχε.

Αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν ἐπονείδιστοι καὶ ταπεινωτικαί. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἔγραφον: «ἐνῷ οἱ πληγωμένοι ὑποφέρουσι τὰ πάνδεινα,μὴ ὑπαρχόντων ἐπαρκῶν καὶ καταλλήλων νοσοκομείων δι' αὐτούς, ἡ βουλὴ καὶ ὁ τύπος ἤρχισαν τὰς κατὰ τοῦ Τρικούπη ἐπιθέσεις των, ὡς διατάξαντος τὸν ἀφοπλισμόν. Ἡ εὐτυχὴς ἄνοδός του εἰς τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἐκ καταστροφῆς,τῆς ὁποίας οὕτω προληφθείσης, δὲν θὰ πιστεύωσιν οἱ Ἕλληνες, ὅτι εὑρέθησαν τόσον ἐγγὺς καὶ δὲν θὰ διδαχθῶσιν ἐξ αὐτοῦ».

Ἐγὼ δὲ διὰ τὸ ἐλάχιστον μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλαβον εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, ἐξυβρίσθην κατόπιν ἐν μέσῃ ὁδῷ τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ἀνεμπόδισα τοὺς Ἕλληνας νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν». Ἔλαβον ὅμως κατόπιν τὸ μάθημά των, ὅταν ἦσαν καλείτερον ἔτι διὰ πόλεμον προπαρασκευασμένοι ἢ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην. Ὁ Τρικούπης μόλα ταῦτα εἶχε δίκαιον,ὅταν ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς ἦτο σφάλμα καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις ὤφειλον νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας,ὅπως ἐφαρμόσωσι τὰ σχέδιά των καὶ διδαχθῶσι τὸ μάθημά των. Ὁ ἔνοχος φιλελληνισμὸς ὑπῆρξεν ὁ χείριστος ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος.

Τέλος

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΡΩΜΟΥΝΙΑ

Τὸ Ὑπόμνημα τοῦ κ. Γ. Στρέϊτ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Δι᾽ ἀνακοινώσεως, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Ὀκτωβρίου 1905, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ρωμουνίας στρατηγὸς Λαχωβάρης καθίστα γνωστὸν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ἐπὶ τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ νέου τελωνειακοῦ δασμολογίου, ἐπιψηφισθέντος ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν τῆς Ρωμουνίας σωμάτων εἰς τὰς συνεδρίας αὐτῶν τῆς 18 καὶ 19 Ἀπριλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, νὰ καταγγείλῃ τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου τρέχοντος ἔτους καὶ συνῳδὰ τῷ 3ῳ ἄρθρῳ τὴν ἐμπορικὴν σύμβασιν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας ἀπὸ τῆς 19 Δεκεμβρίου 1900, *καθὼς καὶ τὸ εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην ἐπισυνημμένον πρωτόκολλον.*

Ἐπὶ τῇ ἀνακοινώσει ταύτῃ ὁ κ. Ράλλης ἔσπευσε νὰ ἀπαντήσῃ, ὅτι ἐλάμβανεν ὑπὸ σημείωσιν τὴν καταγγελίαν τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως «*ἀλλ᾽ ὅτι ἡ ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου δημιουργηθεῖσα κατάστασις δὲν ἠδύνατο τὰ ἀποτελέσῃ ὑποκείμενον καταγγελίας*».

Εἰς δευτέραν ἀνακοίνωσιν ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν, ὅτι ἐπ᾽ οὐδενὶ λόγῳ συνεμερίζετο τὴν γνώμην τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνακτοβουλίου. Εἰ καὶ δέχεται, ὅτι ἡ καταγγελία τοῦ πρωτοκόλλου δὲν δύναται ἴσως αὐτοδικαίως νὰ καταπαύσῃ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀποτελέσματα, οὐχ᾽ ἧττον διατείνεται, ὅτι ἡ Ρωμουνία, ἀφ ἧς ἡμέρας παύσῃ οὖσα δεδεμένη διὰ τῆς ἐπελθούσης καταγγελίας τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως, ἀνακτᾷ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ διαλαμβανομένων σημείων.

Οὕτω τὸ ζήτημα τίθεται σαφῶς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν :

Εἶνε ἐπιδεκτικὸν καταγγελίας τὸ ἐπισυνημμένον εἰς τὴν ἐμπορικὴν σύμβασιν τῆς 19 Δεκεμβρίου 1900 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας πρωτόκολλον ;

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκριβῶς πρόκειται νὰ διαπραγματευθῶμεν ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀνταλλαγέντων ἐπισήμων καὶ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τεθέντων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐν παραρτήματι παρατίθεμεν ἐν τέλει. Συγχρόνως θὰ ἐπιζητήσωμεν νὰ διασαφήσωμεν τὰ συναφῆ αὐτῷ ζητήματα, τουτέστι :

1) Ἐὰν ἡ καταγγελία τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως συνεπάγηται αὐτοδικαίως τὴν σύγχρονον κατάργησιν τοῦ πρωτοκόλλου.

2) Ἐὰν ἡ λῆξις τοῦ πρωτοκόλλου θὰ ἀφήρει αὐτοδικαίως τὴν νομικὴν ὑπόστασιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν.

3) Ἐὰν μετὰ τὴν παρέλευσιν ἐννέα ἀπὸ τῆς καταγγελίας μηνῶν ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποσύρῃ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ μνημονευομένων ἠθικῶν προσώπων τὴν ἀναγνώρισιν, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ ὑποκείμενον τῆς συνεννοήσεως τῆς 19 Δεκεμβρίου 1900 μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν.

Α'.

Διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τις κατ' ἀξίαν τὴν οὐσίαν τοῦ πρωτοκόλλου, τοῦ ἐπισυνημμένου εἰς τὴν ἑλληνορρωμουνικὴν ἐμπορικὴν σύμβασιν, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπισκοπήσῃ ἀναδρομικῶς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ παρελθὸν τῶν κοινοτήτων, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολῶν, τῶν ὑφισταμένων ἐν Ρωμουνίᾳ. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἐπισκόπησις δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ διαμφισβητούμενα σημεῖα, συγχρόνως δὲ νὰ παράσχῃ ἰδέαν τινὰ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως ἐπιδιωκόμενον μέτρον.

Αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες, αἱ νομίμως καὶ κανονικῶς ὑφιστάμεναι, ἔχουσαι δὲ καὶ περιουσίαν τινα, ἀνέρχονται εἰς ὀκτώ,δηλ. τὴν τῆς Βραΐλας, τοῦ Γαλαζίου,τοῦ Καλαφατίου, τῶν Μαγκαλίων, τῆς Κωνστάντζης, τῆς Τούλτζης, τοῦ Σουλινᾶ καὶ τοῦ Γιουργέβου. Οἱ τὰς πόλεις ταύτας κατοικοῦντες Ἕλληνες καὶ ἀνεξαρτήτους ὅλως τῆς τοπικῆς διοικήσεως ἀποτελοῦντες κοινότητας εἶχον ἐπιτύχῃ κατὰ καιροὺς τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ οἰκοδομῶσιν Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἱδρύωσι σχολὰς καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα.

Ἡ ἐκκλησία ἦτο φυσικὸν κέντρον τῆς κοινότητος, ἡ δὲ προσωπικότης οὕτως εἰπεῖν τῆς κοινότητος συνεχέετο μετὰ τῆς προσωπικότητος τῆς ἐκκλησίας. Οὕτω πάντα ταῦτα τὰ καθιδρύματα,διοικούμενα καὶ συντηρούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταστατικοῦ αὐτῶν, ἐλειτούργησαν ἀνέκαθεν τακτικώτατα. Ἄλλως μέχρι τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἕλληνες δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἀνήκοντες εἰς διάφορον ἐθνικότητα. Ἡ ἑλληνικὴ ὡμιλεῖτο καὶ ἐδιδάσκετο εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ τόπου. Οἱ νέοι ἀπήρχοντο εἰς Ἀθήνας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν των καὶ αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι, καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπίσης ἐκκλησίας, ἐτελοῦντο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς τὴν ἑλληνικήν. Τὰ πράγματα ἤρχισαν μεταβαλλόμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κούζα. Ἔκτοτε ἐκηρύχθη ἀμείλικτος ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ξένων καὶ ἡ Ρωμουνία — παραλαμβάνομεν τὴν φράσιν παρ' ἑνὸς τῶν ἐπαξίως τιμωμένων συγγραφέων της — ἥτις ἐδικαιοῦτο νὰ σεμνύνηται διὰ τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν ἐλευθεριότητά της πρὸς τοὺς ξένους, εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου κρατούσας εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἀρχάς.(G.Flaischlen. «Περὶ τοῦ δικαιώματος τῶν ξένων, τοῦ νὰ ἔχωσιν ἀκίνητα ἐν Ρωμουνίᾳ.» Βουκουρέστιον 1886). Τοῦ ἀρνητικοῦ τούτου πνεύματος πρώτη ἔκφανσις ὑπῆρξε τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα, ἐφεξῆς δὲ ἡ τοῦ 7 ἄρθρου τοῦ ρωμουνικοῦ συντάγματος διάταξις, ἡ στεροῦσα τοὺς ξένους τοῦ δικαιώματος τοῦ κατέχειν ἀγροτικὰς ἰδιο-

κτησίας. Ἐν τούτοις, παρ' ὅλα τὰ ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως ληφθέντα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων,παρὰ τὴν συνεχῶς μετέωρον στάσιν τῶν ρωμουνικῶν δικαστηρίων αἱ ἑλληνικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἦσαν ἀνεκτὰ καὶ ἀνεγνωρίζοντο ὡς ἠθικὰ πρόσωπα ἐπὶ τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους.

Πρὸ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1900, ἀπόφασις τοῦ ρωμουνικοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐκδοθεῖσα ἐν ὁλομελείᾳ (1897) προσῆλθεν, ἵνα ἀναγνωρίσῃ τὴν νομικὴν ὑπόστασιν τῇ ἑλληνικῇ κοινότητι Γαλαζίου. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἀπεφάνθη, ὅτι ὡρισμέναι κοινότητες συμπεπηγμέναι ὑπὸ Ρωμούνων ἢ ὑπὸ προσώπων ξένης ἐθνικότητος, ὡς λ. χ. ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τοῦ Γαλαζίου, ὑφίσταντο κανονικῶς ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ κώδικος Καλλιμάχη, ὡς καὶ τῆς προηγουμένης αὐτῷ νομοθεσίας. Διὰ τὴν Βλαχίαν ἐπίσης διεκηρύχθη, ὅτι ἐν ἐλλείψει εἰδικῆς τοῦ νόμου διατάξεως αἱ θρησκευτικαὶ κοινότητες δέον νὰ ἀναγνωρίζωνται ὡς νομικὰ πρόσωπα «ἐξ ἀνοχῆς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ τόπου» καὶ χωρὶς ἰδιαιτέραν ἀναγνωρίσεως πρᾶξιν. Ἐν τέλει, ἐν Δόβρουτσᾳ ὑφίσταντο ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν ξένα ἠθικὰ πρόσωπα δυνάμει τῶν ἐπὶ τούτῳ προνομιῶν, ἐντόπιοι δὲ χριστιανικαὶ κοινότητες καθίσταντο δυνάμει τοῦ Ὑψηλοῦ Νόμου τοῦ 1856.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου, καίπερ ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν λεπτομερῶς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, σημειοῦμεν, ὅτι αἱ ξέναι κοινότητες, καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ προμνημονευθεῖσαι ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὑφίσταντο ὄχι μόνον δυνάμει σιωπηλῆς τινος ἀνοχῆς ἀπὸ μέρους τῆς ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐσωτερικῆς τῆς χώρας νομοθεσίας, ἀλλὰ πρὸ παντὸς δυνάμει τῶν προνομιῶν. Αἱ κοινότητες αὗται ἀπετέλουν ξένα ἠθικὰ πρόσωπα, λόγῳ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς μελῶν.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, μεριμνῶσα περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως ἀπὸ πάσης διαμφισβητήσεως τῆς ἰδιοκτησίας τῶν προειρημένων κοινοτήτων, προέβη ἀπὸ εἰκοσαετίας εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν. Τῷ 1896 κατὰ τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς σύναψιν προξενικῆς συνθήκης, μὴ ἐπιτευχθείσης συνεπείᾳ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ρωμουνικοῦ ὑπουργείου, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπέβαλε διὰ τῆς βασιλικῆς ἑλληνικῆς ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβείας κατάλογον τῶν εἰς τοὺς ἐν Ρωμουνίᾳ οἰκοῦντας Ἕλληνας ἀνηκουσῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολῶν μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν. Παρόμοιος κατάλογος ἀνεκοινώθη τῷ 1898 μετ' ἐπεξηγηματικοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας διὰ τῆς βασιλικῆς πρεσβείας.

Ἡ ἀκρίβεια τῶν εἰς τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα σημειουμένων γεγονότων δὲν ἠμφισβητήθη ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐξ ἐναντίας τὸ τῇ 11 Δεκεμβρίου 1900 ὑπογραφὲν πρωτόκολλον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐμπορικῆς συμβάσεως, ἀναγράφει λέξιν πρὸς λέξιν τὸν ὑπὸ τῆς βασιλικῆς πρεσβείας τοῦ Βουκουρεστίου κοινο-

ποιηθέντα κατάλογον, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας ἀνέπτυξε πρὸ τῆς ρωμουνικῆς Βουλῆς τὰ αὐτὰ πράγματα καὶ ἐπιχειρήματα, ἅτ.να ἀναφέρονται εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὑπόμνημα. Δὲν θὰ εἶνε ἴσως ἄσκοπον νὰ ἐξάρωμεν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῶν ἐγγράφων τούτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1900 παρεχομένων πληροφοριῶν.

Ἰδοὺ τὰ κυριώτερα :

1). Ἡ ἐν Βραΐλᾳ ἐκκλησία ἀξίας κατὰ προσέγγισιν 1,500,000 φρ. ἀνιδρύθη ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς χρυσοβούλλου τοῦ Κούζα, χρονολογουμένου ἀπὸ 15 Μαΐου 1863.

2). Ἡ ἐν Γαλαζίῳ ἐκκλησία, ἀξίας κατὰ προσέγγισιν 500,000 φρ. ἀνιδρύθη ἐπίσης ἐπὶ τῇ βάσει χρυσοβούλλου τοῦ Κούζα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 Ἰουνίου 1865.

3). Ἡ ἐν Καλαφατίῳ ἐκκλησία ἀξίας κατὰ προσέγγισιν 200,000 φρ. ἀνιδρύθη δυνάμει διατάγματος τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευτικῶν, χρονολογουμένου ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1870 καὶ ἐκδοθέντος ἐπὶ τῇ βάσει προγενεστέρου χρυσοβούλλου.

4). Ἡ ἐν Μαγκαλίᾳ ἐκκλησία, ἀρχαιοτάτη. Ἐπεσκευάσθη τῷ 1870 δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου.

5). Ἡ ἐν Κωνστάντζῃ ἐκκλησία, ἀξίας 60,000 φρ. περίπου, ἀνιδρύθη διὰ φιρμανίου τοῦ Σουλτάνου Ἀζίζ, χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ Ραμαζὰν 1280, ἢ τοῦ Μαΐου 1853.

6). Ἡ ἐν Τούλτσῃ ἐκκλησία, ἀξίας περίπου 70,000 φρ. ἀνεγνωρίσθη ἀνέκαθεν ὡς Μητρόπολις. Ἡ ἰδιοκτησία τῆς κοινότητος ἐξηκριβώθη διὰ διατάγματος ὑπ' ἀριθμὸν 265]94 τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας πρὸς τὸν δήμαρχον τῆς Τούλτσης.

7). Ἡ ἐν Σουλινᾷ Ἐκκλησία μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς, ἀξίας κατὰ προσέγγισιν 300,000 φρ,.ἀνιδρύθη διὰ φιρμανίου τοῦ Σουλτάνου Ἀζίζ,χρονολογουμένου ἀπὸ 15 Σεφὲρ 1283 (1866). Ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως (ἔγγραφον ὑπ' ἀριθμ. 8323]80 τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου πρὸς τὴν βασιλικὴν πρεσβείαν ἐν Βουκουρεστίῳ) ἐπεκύρωσε τὸ φιρμάνιον τοῦτο.

8). Ἡ ἐν Γιουργέβῳ ἐκκλησία, ἀξίας πλέον τῶν 100,000 φρ., ἀνιδρύθη ἐπὶ τῇ βάσει χρυσοβούλλου τοῦ Κούζα, χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς 15 Μαΐου 1863 καὶ ἀνακοινωθέντος εἰς τοὺς ἐφόρους δι' ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευτικῶν ἀπὸ 17 Μαΐου 1863.

Δὲν ἀναφέρομεν λεπτομερῶς τὴν ἀξίαν τῶν ἄλλων ἰδιοκτησιῶν, αἱ ὁποῖαι εἰδικῶς ἀναφέρονται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ· κατὰ προσέγγισιν δύναται αὕτη νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς ἥμισυ ἑκατομμύριον.

B'.

Τὴν κατάστασιν ταύτην ἀκριβῶς ἐπεκύρωσε τὸ πρωτόκολλον τῆς 19 Δεκεμβρίου 1900. Ἰδοὺ τὸ κείμενον :

« Ὑπογράφοντες τὴν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμου-

νίας ἐμπορικὴν σύμβασιν οἱ πληρεξούσιοι τῶν δύο Κρατῶν συνεφώνησαν ἐπὶ τῶν ἑξῆς :

»Αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι, αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸν ἐπισυνημμένον τῷ πρωτοκόλλῳ τούτῳ κατάλογον καὶ αἵτινες ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦσιν ἤδη ἐν Ρωμουνίᾳ κατὰ τὰς πράξεις ἱδρύσεως αὐτῶν, θὰ θεωρῶνται ὁριστικῶς ὡς ἠθικὰ (νόμικὰ) πρόσωπα καὶ θὰ ἐξακολουθῶσι λειτουργοῦσαι καθὼς καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτώμεναι σχολαί, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις τοῦ βασιλείου τῆς Ρωμουνίας.

» Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν θὰ δύνανται τοῦ λοιποῦ ν' ἀποκτήσωσιν ἄλλας ἰδιοκτησίας, εἰμὴ συμμορφούμεναι πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις τοῦ βασιλείου τῆς Ρωμουνίας.

«Δὲν θὰ δύνανται νὰ ἀποκτήσωσιν ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας...»

Γ.

Μετὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην διαγραφήν, ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη τὰ ἐπιχειρήματα ἐκεῖνα, ἅτινα προεβλήθησαν ἑκατέρωθεν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δύο προκειμένων θέσεων. Εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτοῦ, δι' ἧς ἀπορρίπτει τὴν παρὰ τῆς Ρωμουνίας καταγγελίαν τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1900 καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ διὰ τοῦ πρωτοκόλλου δημιουργηθεῖσα κατάστασις οὐδαμῶς ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ τὸ ὑποκείμενον καταγγελίας τὸ ἀνακτοβούλιον τῶν Ἀθηνῶν προσθέτει :

»Ἡ ἀναγνώρισις ἠθικῶν (νομικῶν) προσώπων δὲν δύναται νὰ ᾖ ἐφήμερος, οὐδὲ νὰ ὑπόκηται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν μιᾶς ἐμπορικῆς συμβάσεως, ἧς ἡ διάρκεια καθωρίσθη (κατ' ἐλάχιστον) εἰς δύο ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας, διὸ καὶ τὸ 3ον ἄρθρον τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς συμβάσεως δὲν ἀναφέρει εἰμὴ περὶ τῆς τυχὸν καταγγελίας τῆς συμβάσεως.

Ἡ ἀναγνώρισις τῆς νομικῆς ὑποστάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθιδρυμάτων καὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν, τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων, ἐγένετο κατά τε τὸ 1896 καὶ τὸ 19C0 τὸ ὑποκείμενον μακρῶν καὶ κοπιωδῶν διαπραγματεύσεων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1900.

»Τὸ πρωτόκολλον, ἀναγνωρίζον *ὁριστικῶς* ὡς ἠθικὰ (νομικὰ) πρόσωπα τὰς ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ καταλόγῳ ἀναγραφομένας ἐκκλησίας, ἐπεκύρωσε κατάστασιν ὑφισταμένην ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἀνεγνωρισμένην ἤδη ὑπὸ τῆς νομολογίας τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ρωμουνίας καὶ ἔλυσεν οὕτως *ὁριστικῶς* τὸ ἀπὸ πολλοῦ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν συζητούμενον τοῦτο θέμα».

Πρὸς τοὺς συλλογισμοὺς τούτους ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἐν τῇ διακοινώσει αὐτῆς τῆς 18)31 Ὀκτωβρίου ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

« Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει,ὅτι ἡ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ περιλαμβανομένη ἀναγνώρισις τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ὡς ἠθικῶν προσώπων δὲν εἶνε ἐφήμερος, οὐδὲ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐδηλώθη

ὅτι ἀνεγνωρίζοντο ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅταν ἡ ἐμπορικὴ σύμβασις μετὰ παρέλευσιν ἐννέα μηνῶν ἀπὸ τῆς καταγγελίας θὰ παύσηται ἔχουσα ἐνέργειαν, αἱ ἐν λόγῳ Ἐκκλησίαι δὲν θὰ παύσωσιν αὐτοδικαίως ἀπολαύουσαι τῆς ἀναγνωρισθείσης αὐταῖς ἀστικῆς προσωπικότητος.

«Ἀλλ᾽ ἐξ αὐτοῦ δὲν ἕπεται, ὅτι ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ εἶνε εἰς θέσιν, ἐὰν νομίζῃ τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον της, ν᾽ ἀποσύρῃ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ δι᾽ ὅλα ἢ διὰ μέρος τῶν δημοσίων τούτων καθιδρυμάτων τὸ παραχωρηθὲν εἰς αὐτὰ πλεονέκτημα τοῦτο. Ἡ Υ. Ἐξοχότης γνωρίζει, ὅτι τὰ ἠθικὰ (νομικὰ) πρόσωπα ὑφίστανται μόνον δυνάμει τῶν νόμων τῆς χώρας, ὅπου ὑπάρχουσιν, ὅτι ἡ ἀπονεμηθεῖσα εἰς αὐτὰ διά τινος νόμου προνομία δύναται κάλλιστα ν᾽ ἀναληφθῇ δι᾽ ἄλλου νομοθετικοῦ μέτρου, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τροποποιήσεως τοῦ νομοθετικοῦ καθεστῶτος εἶνε ἐκ τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων παντὸς Κράτους, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄπειρα προηγούμενα παρόμοια, καθ᾽ ἃ μετέτρεψαν ριζικῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην πολλαὶ τῆς Εὐρώπης χῶραι τὴν νομοθεσίαν των καὶ ἀφήρεσαν τὴν ἀστικὴν προσωπικότητα ἀπὸ πλεῖστα θρησκευτικὰ σωματεῖα, μοναχικὰ τάγματα καὶ ἄλλα ξένα ἢ αὐτόχθονα ἠθικὰ πρόσωπα, ἅτινα ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἀπελάμβανον αὐτῶν.

«Ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις συνεπῶς, ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας παύσῃ οὖσα δεδεμένη διὰ τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως καὶ τοῦ πρωτοκόλλου, παραρτήματος αὐτῆς, ἐννοεῖ νὰ ἐπιφυλάξῃ εἰς ἑαυτὴν πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἀπέναντι τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ὑφισταμένων ἑλληνικῶν καθιδρυμάτων, ἀνάλογον πρὸς ἣν ἔχει ἐλευθερίαν ἀπέναντι τῶν ἐθνικῶν καθιδρυμάτων».

Δ΄.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων διαφορὰ γνωμῶν εἶνε πλήρης. Ἐπὶ τῶν γεγονότων φαίνεται, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀμφισβήτησις· τὸ διαμφισβητούμενον σημεῖον προκύπτει ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ ἐκ τῶν ἀνταλλαγεισῶν διακοινώσεων.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1900 ὑπόκειται εἰς καταγγελίαν ἀπὸ μέρους τῆς Ρωμουνίας;

Ἐν πρώτοις ἂς καθορίσωμεν, ὅτι αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς συνεννοήσεως ἀνεξαρτήτως πάσης ἐκ τοῦ συμβολαίου προκυπτούσης ἐπιφυλάξεως ἐν αὐτῷ ἐμπεριεχομένης, καθορίζει ἐπακριβῶς :

1) Ὅτι πρόκειται περὶ ἠθικῶν προσώπων, ὑπαρχόντων καὶ εὑρισκομένων ἐν ἐνεργείᾳ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου.

2) Ὅτι τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα *κέκτηνται* ποιάν τινα περιουσίαν.

3) Ὅτι ἔχουσιν *ἑλληνικὴν* ἐθνικότητα.

Τοιαύτη ἄλλως τε ὑπῆρξεν ἡ γνώμη τοῦ κ. Μαργκιλομάν, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ρωμουνίας, ὅστις, εἰσάγων τὸ νομοσχέδιον ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐφρόντισε νὰ ἐξακριβώσῃ, ὅτι τὸ πρωτόκολλον ἐπεκύρωσε νόμιμον κατάστασιν πραγμάτων προϋφισταμένην.

«Εὑρισκόμεθα, εἶπεν ὁ κ. Μαργκιλομὰν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ρωμουνικῆς Βουλῆς τῆς 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1900, πρὸ καταστάσεως πραγμάτων ἀληθῶς ἐπικεκυρωμένης διὰ δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ πράξεων διοικητικῶν. Τὸ ρωμουνικὸν Κράτος ἀνέκαθεν ἀνεγνώρισε τὴν νομικὴν προσωπικότητα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐκκλησιῶν. Σήμερον διὰ τοῦ πρωτοκόλλου καθιερώνομεν τὴν προϋπάρχουσαν ταύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται τὸ δῶρον τὸ ὁποῖον κάμνομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ε'.

Διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος, ὀφείλομεν νὰ προτάξωμεν νομικὴν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ πρωτοκόλλου. Ἡ ἀνάλυσις αὕτη θὰ καταδείξῃ σαφῶς καὶ τὴν μεταξὺ τοῦ πρωτοκόλλου καὶ τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως ὑφισταμένην σχέσιν, καθὼς καὶ τὴν φύσιν τῶν ὑπὸ τῆς διπλῆς ταύτης συνεννοήσεως δημιουργηθεισῶν ὑποχρεώσεων.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1900 εἶνε διεθνὴς συμφωνία, *ὅλως ἀνεξάρτητος τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως*. Ἐὰν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ὑπογραφὲν κατὰ τὴν σύμβασιν, φαίνεται ὡς παράρτημα αὐτῆς, κατ' οὐσίαν οὐδεμίαν σχέσιν ἐσωτερικὴν ἔχει μετ' αὐτῆς. Μόνον λόγοι σκοπιμότητος ἐπέφερον τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο συνεννοήσεων εἰς μίαν καὶ μόνον νομοθετικὴν πρᾶξιν.

Τοῦτο ἀπορρέει ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἀφορῶσι τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ἐν Ρωμουνίᾳ. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ἤρχισαν, ὅπως εἴδομεν ἤδη, πρὸ πολλοῦ καιροῦ, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης συμβάσεως. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπεζητήθη κατὰ τὸ 1889, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς προξενικῆς συμβάσεως· μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων τὸ ζήτημα ἀνεφάνη ἐκ νέου κατὰ τὸ 1900 κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης, καὶ κατώρθωσαν τὰ δύο μέρη νὰ ἔλθωσι ταὐτοχρόνως εἰς συνεννοήσεις ἐπὶ τῶν δύο ἀπασχολούντων αὐτοὺς θεμάτων, χάρις εἰς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν τότε εἰς τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις πολιτικὴν προσέγγισιν.

Ἦτο πολὺ φυσικόν, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης αἰτίας πολιτικῆς καιροσκοπίας, τὸ νὰ κυρωθῶσιν ἀμφότεραι αἱ συνεννοήσεις δι' ἑνὸς καὶ μόνου Νόμου, εἰς ἑκάτερον τῶν συμβαλλομένων Κρατῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅπως ἀποδειχθῇ τρανῶς, ὅτι αἱ δύο συμβάσεις δὲν ἀπετέλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν, ἐφρόντισαν νὰ μὴ περιλάβωσι τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ ἐμπορικῇ συμβάσει. Ἐχώρισαν ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο ζητήματα, θέτοντες τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην εἰς ἀνεξάρτητον πρωτόκολλον, προσηρτημένον τῇ συμβάσει.

Ἄλλως τε, ἡ πάντῃ διάφορος φύσις τῶν δύο συμβάσεων ἀπέκλειε πᾶσαν ἰδέαν ἄλλου τινὸς ἢ καθαρῶς ἐξωτερικοῦ συνδυασμοῦ. Θὰ ἐπανέλθωμεν ἀργότερα ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως· πρὸς τὸ παρὸν σημειοῦμεν, ὅτι ἡ σύμβασις εἶνε πρᾶξις διμερής, ἐνῷ τὸ πρωτόκολλον περιέχει συμφωνίαν καθαρῶς μονομερῆ, καθόσον ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίαν διὰ τούτου ἀναλαμβάνει ὑποχρέωσιν. Συνε-

πῶς θὰ ἦτο πάντη ἀδύνατον διὰ τὰ συμβαλλόμενα μέρη νὰ ἐξαρτήσωσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ πρωτοκόλλου ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς συμβάσεως, ἀποστεροῦντα οὕτω τὴν Ἑλλάδα τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ καταγγείλῃ τὴν ἐμπορικὴν σύμβασιν ἄνευ τῆς συγχρόνου ἐκμηδενίσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ πρωτοκόλλου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι :

1) Ἡ καταγγελία τῆς συμβάσεως δὲν συνεπάγεται *αὐτοδικαίως* τὴν τοῦ πρωτοκόλλου.

2) Τὸ πρωτόκολλον ἀποτελεῖ συμφωνίαν ἰδιαιτέραν τῆς συμβάσεως· οἱ δὲ ὅροι τοῦ 3ου ἄρθρου τῆς συμβάσεως διὰ τὴν καταγγελίαν καὶ τὴν λῆξιν τῆς συμβάσεως ταύτης δὲν ἐφαρμόζεται ποσῶς καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου, τὸ ὁποῖον, ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου καὶ τῆς φύσεώς του, εἶνε ἀπεριορίστου ἰσχύος.

ΣΤ'.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ πρωτοκόλλου,καθ'ἑαυτὸ λαμβανομένου, πείθεταί τις εὐκόλως,ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ δὲν παύει ποσῶς ὑφισταμένη ἔκ τινος καταγγελίας. Τὸ πρωτόκολλον δὲν ὑπόκειται εἰς καταγγελίαν, διότι ἁπλούστατα *ἐφαρμόζει διάταξιν τοῦ διεθνοῦς Δικαίου*,γενικῶς παραδεδεγμένην παρ' ὅλων τῶν Κρατῶν καὶ ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ πάντων ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου. Συνεπῶς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῆς τοιαύτη διάταξις εἶναι ἐκτὸς πάσης καταγγελίας, ἡ δὲ κατάργησις αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰμὴ διὰ τῆς κοινῆς συναινέσεως πάντων τ.ν διαφερομένων.

Πράγματι ἐὰν τὰ τῆς θέσεως τῶν ξένων ἠθικῶν προσώπων παρέχωσι λαβὴν εἰς πάσης φύσεως διαφωνίας, ὑπάρχουσι σημεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπόλυτος ἐπικρατεῖ συμφωνία. Τοιοῦτόν τι συμβαίνει μὲ τὴν ἀμοιβαίαν ἀναγνώρισιν,τῆς ὁποίας δικαιωματικῶς ἀπολαύουσι τὰ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας μετέχοντα Κράτη καὶ ἡ ὁποία ἐπεκτείνεται ἐξ ἴσου ἐπὶ τῶν προσώπων τοῦ δημοσίου Δικαίου, ατῶν ἀποζώντων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κράτους καὶ πράγματι μετ' αὐτοῦ συγχεομένων». (Weiss,πραγματεία τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς Δικαίου).

«Τὰ δημόσια ἠθικὰ πρόσωπα (κράτη, ἐπαρχίαι, νομοί, δῆμοι, καθιδρύματα δημόσια), ἀναγνωριζόμενα ἐντὸς τῶν Κρατῶν, ὅπου ἔλαβον ὕπαρξιν, δικαιωματικῶς ἀναγνωρίζονται καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα Κράτη».

Τοιοῦτον εἶνε τὸ δόγμα, τὸ παραδεδεγμένον ἀπὸ τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ διεθνοῦς Δικαίου κατὰ τὴν ἐν Κοπεγχάγῃ συνέλευσιν,ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ ὑποβληθέντος αὐτῷ ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ διὰ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ εἰσηγητοῦ (ὑπόμνημα τοῦ Λυὸν Κάν, 1896). Καὶ πρέπει τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ὅτι πρὸς τὴν γνώμην ταύτην προσχωροῦσιν ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν παραδέχονται τὴν εὐρυτέραν ἐν τῇ κρατούσῃ γνώμῃ ἀντίληψιν, καθ' ἣν *πᾶν* ἠθικὸν πρόσωπον δικαιωματικῶς ἀναγνωρίζεται ἐν ξένῃ χώρᾳ. Ὁ κ. Βαΐς, καίπερ μὴ προσχωρῶν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν διεθνολόγων ὑπερασπιζομένην θεωρίαν, καθ' ἣν τὸ ἠθικὸν

πρόσωπον δυνάμει ἐξ ἐθίμου διατάξεως τοῦ διεθνοῦς Δικαίου δικαιοῦται πανταχοῦ νὰ ἀπολαύῃ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς νομικῆς προσωπικότητος, οὐχ ἧττον δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ παραδεχθῇ, ὅσον ἀφορᾷ τὰ Κράτη, τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐναντίας διατάξεως. «Ξένον Κράτος, λέγει, κατὰ τὴν γενικὴν γνώμην δικαιωματικῶς ἀναγνωρίζεται ὡς νομικὸν πρόσωπον ἄρτιον, εὐθὺς ὡς τὸ Κράτος, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποίου ἐνασκεῖ τὰ δικαιώματα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν... γενικῶς δὲ εἶνε παραδεκτὴ ἡ ἀρχή, ὅτι τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῶν νομῶν, ἐπὶ τῶν δήμων, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐπὶ τῶν διοικητικῶν περιφερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποζῶσιν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ξένου Κράτους καὶ οὐσιωδῶς συγχέονται μετ' αὐτοῦ καὶ αἱ ὁποῖαι ἔν τινι μέτρῳ ἀποτελοῦσιν, ὅπως τὸ Κράτος αὐτὸ καθ' ἑαυτό, *νομικὰ πρόσωπα ἀναγκαῖα...»*

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος δὲν εἶνε δύσκολος. Ἡ ὑποχρέωσις διὰ τὸ ρωμουνικὸν Κράτος τοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένας ἑλληνικὰς κοινότητας — ἢ ὅπερ τὸ αὐτό, τὰς ὑπὸ τῶν κοινοτήτων τούτων ἀνιδρυθείσας ἐκκλησίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων — εἶνε ἀνεξάρτητος τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1900, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν, εἰμὴ νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ νὰ καθορίσῃ τὰς συνεπείας, τὰς ἐκ διατάξεως διεθνοῦς Δικαίου ἀπορρεούσας. Τοῦτο εἶνε τοσοῦτον ἀληθές, ὥστε, καθὰ εἴδομεν ἤδη, τὸ πρωτόκολλον *ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξιν τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῶν, ὡς ξένων ἠθικῶν προσώπων.*

Τὸ πρωτόκολλον, καθορίζον τὴν ἐθνικότητα τῶν ἠθικῶν τούτων προσώπων, ἀποδίδει εἰς ξένον Κράτος τὴν δημιουργίαν τῶν προσώπων τούτων καὶ βεβαιοῖ συγχρόνως, ὅτι εἶνε ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἡ ἐκμηδένισις τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν. Ἀληθῶς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὑπάρχει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέῃ τις τὴν *δημιουργίαν* ἠθικοῦ προσώπου πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὑπὸ ξένου Κράτους. Τὸ ἠθικὸν πρόσωπον δημιουργεῖται δυνάμει τῆς νομοθεσίας τοῦ Κράτους, ὑφ' οὗ ἐξαρτᾶται.

Ἡ δημιουργία ἀκριβῶς ἀποδίδει εἰς τὸ ἠθικὸν πρόσωπον ὡρισμένην τινὰ ἐθνικότητα. Τούτου ὑφισταμένου, ἡ ἀναγνώρισις ἠθικοῦ προσώπου, ὡς ξένου, ἀποδίδει ἅμα εἰς ξένον Κράτος τὴν δημιουργίαν τοῦ προσώπου τούτου.

Πάντῃ διάφορος εἶνε ἡ *ἀναγνώρισις* ξένου ἠθικοῦ προσώπου. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη δὲν εἶνε εἰμὴ δήλωσις καθορίζουσα, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἠθικὸν πρόσωπον, καταλογίζεται ἐξίσου ὡς ὑφιστάμενον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐδαφικῆς κυριαρχίας τοῦ ἀναγνωρίζοντος αὐτὸ Κράτους. «Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη περιορίζεται, ὡς ὀρθότατα καθώρισε τοῦτο ὁ κ. Λαινέ, εἰς ἁπλῆν ἄδειαν ἐξασκήσεως τῶν ἀστικῶν δικαίων, τῶν συναφῶν πρὸς τὴν προσωπικότητα τῶν ξένων δημοσίων ἢ κοινῆς ὠφελείας καθιδρυμάτων.

Συνεπῶς πᾶν μέτρον, ἀνακαλοῦν τὰ παραχωρηθέντα δικαιώματα, δὲν θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸ ξένον ἠθικὸν πρόσωπον, ὅπερ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον

ἐκ τῆς βουλήσεως τῆς Δυνάμεως, ἥτις παρέσχεν αὐτῷ τὴν ὕπαρξιν. Ἡ δὲ ἐξακρίβωσις, ὅτι ἠθικόν τι πρόσωπον εἶνε ξένον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰμὴ ἡ ἀναγνώρισις, ὅτι δὲν δικαιοῦταί τις δι' ἑνὸς οἱουδήτινος μέτρου «νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεως» τοῦ προσώπου τούτου, εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ὁποίου δὲν συνέβαλε.

Ζ'.

Πρὸς τὰς σκέψεις ταύτας, τὰς μᾶλλον θεωρητικάς, προσθέσωμεν, ὅτι τὸ πρωτόκολλον οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν εἰμὴ νὰ ἐπικυρώσῃ κατάστασιν πραγμάτων ὑφισταμένην *ἐπὶ τῇ βάσει δικαίου συμβατικοῦ* ἀσυζητήτου τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Αἱ ἐν Ρωμουνίᾳ ἑλληνικαὶ κοινότητες μετὰ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξηρτημένων ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν ἐδημιουργήθησαν δυνάμει τῶν προσομολογήσεων. (Capitulations). Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ ἀναγνώρισις αὐτῶν, ὡς ἠθικῶν προσώπων *ξένων*, μολονότι δὲν κατηρτίσθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πολιτείας αὐτῶν.

Αἱ ἐν τῇ ὑποθέσει Ζάππα ἐξενεχθεῖσαι γνῶμαι ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἰδίως τοῦ Μάρτενς, Φερὼ-Ζιρὼ καὶ Δεζαρδὲν διὰ μακρῶν καὶ μετὰ τοῦ ἐπιτακτικοῦ κύρους τῶν συγγραφέων αὐτῶν, ἐπραγματεύθησαν τὸ ζήτημα τῆς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Ἡγεμονίαις ἑτεροδικίας. Ὁμοφώνως πᾶσαι αὗται καταφατικῶς ἀποφαίνονται.

Οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἐπωφελήθησαν τοῦ καθεστῶτος τούτου διὰ νὰ ἀποτελέσωσι κοινότητας ἀνεξαρτήτους τῆς ἐδαφικῆς δικαιοδοσίας καὶ προσκτησαμένας συνεπείᾳ τοῦ τοιούτου καθεστῶτος τούτου τὴν ἐθνικότητα τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὰς μελῶν.

Ἐπὶ πλέον πράξεις αὐτῆς τῆς ἐσωχωρίου δυνάμεως ἐπῆλθον εἰς καθιέρωσιν τῆς κρατούσης καταστάσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεγονότων τούτων, πρὸ πάντων ὅμως ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς νομοθεσίας τῶν Ἡγεμονιῶν ἐρειδόμενος ὁ Ἄρειος Πάγος ἐν Ρωμουνίᾳ δὲν ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ διὰ τῆς πρό τινων ἐτῶν ἐν πλήρει συνεδρίᾳ ἐκδοθείσης ἀποφάσεως αὐτοῦ, περὶ ἧς ἐμνημονεύσαμεν, τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Γαλαζίου ὡς ἠθικὸν πρόσωπον. Τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1900 ἐγενίκευσε τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐφ' ὅλων τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ὑφισταμένων ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τῶν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας εὑρισκομένων, ἀνεγνώρισε δὲ συνάμα εἰς τὰς ἐκ τῶν κοινοτήτων ἐξαρτωμένας ἐκκλησίας τὸ δικαίωμα τῆς νομικῆς αὐτῶν ἱκανότητος.

Τὸ ἐν λόγῳ ἄρα πρωτόκολλον ἐπεκύρωσε *τὰ προγενεστέρως κεκτημένα ἐκ συμβάσεως δικαιώματα*. Τὸ βασίλειον τῆς Ρωμουνίας ὡς τοιοῦτο ἀνέλαβε κατ' ἀνάγκην ταὐτοχρόνως μετὰ τῶν δικαιωμάτων καὶ τὰς προγενέστερον ὑφισταμένας ὑποχρεώσεις. Μία ἐξ αὐτῶν εἶνε ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ προϋπάρχοντα ξένα ἠθικὰ πρόσωπα δυνάμει τῶν προνομιῶν. Ὅπερ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ρωμουνίας εἶπεν, ὑποβάλλων τὸ Πρωτόκολλον εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Βουλῆς διὰ τὰς τέσσαρας ἐν Δόβρουτσᾳ ὑφισταμένας κοινότητας, τουτέστιν, ὅτι ἡ Ρωμουνία παρέλαβεν αὐτὰς μετὰ τῶν προγενεστέρως παρ' αὐτῶν κεκτημένων δικαιω-

μάτων, ἰσχύει καὶ διὰ τὰς ἄλλας ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλου ἀνεγνωρισμένας κοινότητας.

Ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προνομιῶν κεκτημένα δικαιώματα εἶνε ἄνευ προθεσμίας, ὡς αὐταὶ αὗται προνομίαι, αἵτινες εἶνε ἀπεριορίστου διαρκείας.

Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἑλληνικῶν ἠθικῶν προσώπων, ἐπιβεβλημένη διὰ τῶν προγενεστέρων συνθηκῶν εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ἐπεκυρώθη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου ἐν πάσῃ τῇ ἐκτάσει αὐτῆς. Διότι οὐδεὶς βεβαίως θὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ρωμουνία, ἀποδεχόμεναι τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, ἐσκόπουν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μετατροπὴν τῶν συνθηκῶν, δημιουργοῦσαι κατάστασιν ὑποδεεστέραν τῆς ὑφισταμένης πρὸ τῆς νέας συμφωνίας καὶ ἀντικαθιστῶσαι τὴν κεκτημένην διαρκῆ ταύτην ἀναγνώρισιν δι' ἄλλης ἐπισυνημμένης εἰς ἐμπορικὴν συνθήκην ἐκ φύσεως προσωρινὴν καὶ ἰσχύουσαι κατ' ἐλάχιστον ὅρον διὰ δύο ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας. Ἡ πρόθεσις ἄλλως τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἦτο ἀκριβῶς νὰ καταστήσωσι σαφῆ τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἡ Ἑλλὰς προέτεινε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἡ Ρωμουνία τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας «ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πάντοτε», ὁ Ρωμοῦνος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, σύμφωνος ἐπὶ τῆς διαρκείας ταύτης, ἐπιθυμῶν ὅμως, ὅπως εἶπε, νὰ παρουσιάσῃ τὸ γεγονὸς ὡς ἐπικυροῦν προϋπάρχουσαν κατάστασιν, προὐτίμησε τὴν λέξιν «ὁριστικῶς», ἥτις, ἀποδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀναγράφεται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ. Ἀναγνώρισις, ἥτις ὑπόκειται εἰς ἐκμηδένισιν μετὰ δύο ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας, βεβαίως δὲν ἦτο ὁριστικὴ ἀναγνώρισις.

(Ἀκολουθεῖ)

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΥΛΗ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΚΑΘΙΔΡΥΜΑΤΑ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Πολλάκις ἐγένετο ἀκροθιγῶς πως λόγος περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὰ ἡμέτερα Πατριαρχεῖα ζητήματος τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς νομικῶν προσώπων τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐν Τουρκίᾳ εὐαγῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ κοινωφελῶν ἐν γένει καθιδρυμάτων. Τὸ ζήτημα εἶνε βεβαίως καὶ ἀναμφιβόλως σπουδαιότατον καὶ ζωτικώτατον διὰ τὰ πολλαπλᾶ ὑλικά τε καὶ ἠθικὰ συμφέροντα τῶν ἡμετέρων ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενῶν, συνάμα δὲ παρίσταται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀρκετὰ περίπλοκον, χρῇζον μεγάλης προσοχῆς καὶ μελέτης, καθότι ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ σαφοῦς ἀντιλήψεως τοῦ ζητήματος καὶ τῆς διαγνώσεως αὐτοῦ εὔκολος θὰ καθίστατο καὶ ἡ ἐξεύρεσις τοῦ τρόπου τῆς λύσεώς του καὶ ἡ ἐν γένει ἐξοικονόμησις καὶ θεραπεία.

Νομίζομεν ὅμως, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τίθηται τὸ ζήτημα, ὡς συνήθως τίθεται, περὶ τῆς κατ' ἀρχὴν δηλαδὴ ἀναγνωρίσεως ὡς νομικῶν προσώπων τῶν ἡμετέρων ἐν Τουρκίᾳ εὐαγῶν καὶ κοινωφελῶν καθιδρυμάτων, καθότι τοῦτο μὲν δὲν πρόκειται νὰ χορηγηθῇ νῦν τὸ πρῶτον ἡ ἄδεια ὅπως ὑπάρχωσι καὶ λειτουργῶσι χριστιανικὰ ἐν Τουρκίᾳ καθιδρύματα (ἐκκλησίαι, μοναστήρια, σχολεῖα, νοσοκομεῖα κτλ.), τοῦτο δὲ διότι, ἐὰν ἐτίθετο οὕτω τὸ ζήτημα, πιθανώτατον εἶνε νὰ παραστῶμεν εἰς τὰ ὄμματα τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ὡς ζητοῦντες νὰ εἰσαγάγωμεν ἐν τῇ Νομοθεσίᾳ της νέας ὅλως ἀρχὰς καὶ ὀθνείας καὶ ἀσυμβιβάστους πρὸς τὰ ἤδη παρ' αὐτῇ καθιερωμένα.

Πρὸς θέσιν τοῦ ζητήματος ἡμῶν δέον νὰ λάβωμεν ἐν πρώτοις ὑπ' ὄψει τόν τε χαρακτῆρα καὶ τὸ ποιὸν ἐν γένει τῆς ὀθωμανικῆς Νομοθεσίας καὶ τὴν κατὰ τὴν Νομοθεσίαν ταύτην νομικὴν κατάστασιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν.

Ἐν τῷ μωαμεθανικῷ κόσμῳ, γράφει ὁ Σάββας Πασᾶς (Théorie de Droit Musulman), τὰ πάντα περιλαμβάνονται ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ προέρχονται ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ διοίκησις, ἡ διανομὴ τῶν φόρων, ἡ εἰρήνη καὶ ὁ πόλεμος, αἱ διεθνεῖς σχέσεις, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ δημόσια ἔργα κτλ., ὅλα ἀποτελοῦσι μέρος τῆς θρησκείας. Ἡ Νομοθεσία παρίσταται δῶρον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλα τὰ τμήματα, τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτήν, ἔχουσι βαρύτητα καὶ ἀξίαν, ἀνακοινωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶνε ὁ νομοθέτης τοῦ μουσουλμανικοῦ Δικαίου. Μία μόνη ἀλήθεια ὑπάρχει, ἡ θρησκευτική, ἐν ταύτῃ δὲ περιλαμβάνεται καὶ τὸ κοινωνικῶς καὶ νομικῶς ἀληθές, ἤτοι ἡ νομοθεσία. Ἡ νομικὴ ἐπιστήμη ἀποτελεῖ κλάδον

τῆς θεολογίας, θεολόγος λοιπὸν καὶ νομομαθὴς (φεκὴρ) συμπίπτουσι. Τὸ δίκαιον, λέγει παλαιὸς Μουσουλμάνος νομομαθὴς ὁ Ἴμπνι Ἀμπεδδίν, ὁ ἐκ Δαμασμοῦ, εἶνε κόκκος σπόρου, ὃν ὁ προφήτης Μωάμεθ ἐπέτυχε νὰ παραλάβῃ ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ οὐρανοῦ· τοῦτον ἔσπειρεν εἰς γῆν εὔφορον, τὰς καρδίας τῶν ὀπαδῶν καὶ συντρόφων του· τὸ προϊὸν τῆς σπορᾶς ταύτης ἐθερίσθη καὶ ἐναπεταμιεύθη παρὰ τοῦ ἐπιμελεστέρου τῶν συντρόφων καὶ ὀπαδῶν αὐτοῦ, τοῦ Ἀμπτουλλὰχ ἴμπνι Μεσσοὺδ· ἀργότερον ὁ Χαμὰτ ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν κόκκων ἀπὸ τοῦ ἀχύρου (τῶν ἀληθειῶν ἀπὸ τῶν ἀμφιβολιῶν)· ὁ μέγας Ἰμάμης (Ἐμποῦ Χανεφῆ) ἀνέλυσε καὶ ἐξεκαθάρισεν ὅλα, διευκρινήσας τὰ καθέκαστα, ἑπομένως μετέτρεψε τὸν σῖτον εἰς ἄλευρον· ὁ μαθητὴς τούτου Ἰμάμης Μωάμεθ ὑπῆρξεν ὁ ἐπιδέξιος ἀρτοποιός, ὁ ἐκ τοῦ ἀλεύρου κατασκευάσας ἄρτον καὶ παραθέσας αὐτὸν τοῖς πιστοῖς πρὸς βρῶσιν.

Ἐκ τῶν ἄνωθι εὐκόλως ἐννοεῖ πᾶς τις ὁποῖον εἶνε τὸ ἐν Τουρκίᾳ ἰσχύον τὴν σήμερον Δίκαιον καὶ ὁποία ἐν γένει ἡ ὀθωμανικὴ Νομοθεσία. Τὸ Κοράνιον, ἡ ἱερὰ αὕτη βίβλος ἁπάντων τῶν Μουσουλμάνων, περιέχει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ Προφήτου. Ὁ Προφήτης ἐδέχετο τὰς ἐπισκέψεις Ἀγγέλου, ἀποσταλέντος παρὰ Κυρίου, ὅστις ἐφανέρωνεν εἰς αὐτὸν τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἐπανερχόμενος δὲ ἐκ τῆς ἐκστάσεως, εἰς ἣν περιέπιπτε κατὰ τὰς ἐπισκέψεις ταύτας, διετύπου τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, μεταχειριζόμενος αὐτὰς τὰς ἰδίας λέξεις, ἃς μετεχειρίζετο καὶ ὁ Ἄγγελος. Τὸ Κοράνιον ὅμως δὲν περιέχει πολλὰς νομικὰς διατάξεις οὐδὲ περιλαμβάνει ἐν γένει πλήρη νομοθεσίαν, περιοριζόμενον εἰς γενικὰς μόνον διατάξεις περὶ γεννήσεως, ἐνηλικιότητος, γάμου καὶ γαμικῶν δώρων, διαζυγίου, ὅρκου κληρονομίας, μαρτύρων, συναλλαγῶν, κηδεμονίας, καὶ δουλείας. Τὰ κενὰ τοῦ Κορανίου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομοθεσίαν, ἀναπληροῦσιν ἐν μέρει αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι τοῦ Προφήτου (Χαδής), οἵτινες κατὰ μεταγενεστέρους χρόνους ἔχουσιν ἀποτυπωθῇ καὶ ἐπιμελῶς φυλαχθῇ ἐν ἰδιαιτέραις συλλογαῖς. Αἱ πράξεις αὗται καὶ οἱ λόγοι ἀποτελοῦσι τὴν ἱερὰν Παράδοσιν (Σουνέτ). Τὸ Κοράνιον καὶ ἡ Παράδοσις ἀποτελοῦσι τοὺς δύο ἀκρογωνιαίους λίθους, ἐφ' ὧν ἑδράζεται τὸ ἐν γένει μουσουλμανικὸν Δίκαιον (θρησκευτικοπολιτικόν), τὸ ἰσχύον οὐχὶ μόνον ἐν Τουρκίᾳ ἀλλὰ μέ τινας παραλλαγὰς καὶ παρ' ἁπάσαις ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις, καθότι, ὡς ἔχει παρατηρήσῃ καὶ ὁ Worms, ὅλα τὰ μουσουλμανικὰ κράτη ἀποτελοῦσι τμήματα τῆς αὐτῆς κοινωνίας, ὑποβαλλομένης εἰς τὸν αὐτὸν διοικητικὸν καὶ πολιτικὸν κώδικα· ἐν τούτοις τὰ πάντα εἶνε ὅμοια ἀλλήλοις καὶ κοινὰ μέχρι τῶν πλέον ἀσημάντων συνηθειῶν.

Μόλις οἱ Ἄραβες ἠσπάσθησαν τὰς νέας δοξασίας καὶ τὰ νέα δόγματα, ἅπερ ἐδίδαξεν αὐτοῖς ὁ προφήτης Μωάμεθ, ὡς χείμαρρος ἐπέπεσαν καὶ κατέκτησαν καὶ κατέλαβον εὐφόρους καὶ πλουσίας ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, προηγμένας εἰς τὸν πολιτισμόν. Αὐτόθι εὑρέθησαν πρὸ νέου δι' αὐτοὺς πολιτισμοῦ καὶ ἑτέρων συνηθειῶν καὶ ἕξεων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, παρουσιάσθη

δὲ αὐτοῖς τὸ δίλημμα ἢ νὰ ἀσπασθῶσι τὸν νέον πολιτισμόν, ἐγκαταλιμπάνοντες τὰ πάτρια, ἢ νὰ καταστρέψωσιν αὐτὸν ἄρδην, ἢ νὰ τὸν ἐγκολπωθῶσι μὲν ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον τὸν ἀφομοιώσωσι καὶ τὸν ὑπαγάγωσιν ὑπὸ τὰς ἰδίας ἰδέας καὶ δοξασίας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ συνέβη. Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία εἶνε ἀποκλειστική, περιλαμβάνει δέ, ὡς εἴρηται, τὰ πάντα, καὶ ἐπιστήμας καὶ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον καὶ νομοθεσίαν. Δὲν ἠδύναντο λοιπὸν οἱ Ἄραβες νὰ ἐγκολπωθῶσι νέαν νομοθεσίαν καὶ νέας ἕξεις κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, χωρὶς ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὰς πεποιθήσεις. Ὅθεν καὶ κατέφυγον εἰς ἕτερον μέσον, τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογήν, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμελιωδῶν δογμάτων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐπεκτείνωσι καὶ ἐφαρμόσωσι τὸ εἰς τὸν προφήτην Μωάμεθ ἀποκαλυφθὲν Δίκαιον καὶ εἰς ἑτέρας περιπτώσεις καὶ εἰς τὰς κατόπιν ἀναφανείσας νέας σχέσεις τοῦ βίου.

Τὸ μουσουλμανικὸν λοιπὸν Δίκαιον ηὐρύνθη καὶ ἐπεξετάθη καὶ εἰς πλεῖστα ἕτερα θέματα, περὶ ὧν δὲν προβλέπει οὔτε τὸ Κοράνιον, οὔτε οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις τοῦ Προφήτου. (Παράδοσις). Πλεῖσται νέαι σχέσεις ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐγένοντο ἀσπασταὶ παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ Δικαίῳ. Ἀλλ' ἡ μόρφωσις τοῦ Δικαίου τούτου δὲν ἐγένετο οὔτε ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων, οὔτε ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἤρξατο καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὰ τεμένη ὑπὸ τῶν σοφῶν (θεολόγων) τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ὧν κυριώτεροι καὶ διαπρεπέστεροι ὑπῆρξαν, ὁ Ἐμποῦ Χανηφὲ (μέγιστος Ἰμάμης), ὁ Ἐμποὺ Γιουσούφ, ὁ Ἰμάμη Μωχαμὲτ καὶ ὁ Ἰμάμη Ζουφέρ. Οὕτω λοιπὸν πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον ἐγένετο νομοθεσία χωρὶς αὐθεντικὸν νομοθέτην. Ἀφοῦ νομοθέτης παρὰ Μουσουλμάνοις εἶνε μόνος ὁ Θεός, τὸ δὲ Δίκαιον δὲν εἶνε προϊὸν τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πηγάζει ἐξ *ἀποκαλύψεως*, οὐδεὶς αὐθεντικὸς νομοθέτης ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία συνίσταται παρὰ τῷ Ἰσλὰμ εἰς τὴν *ἑρμηνείαν* τῶν πηγῶν τοῦ Δικαίου, τοῦ Κορανίου δηλαδὴ καὶ τῆς Παραδόσεως. Ἡ ἑρμηνεία ὅμως τῶν Μουσουλμάνων νομομαθῶν εἶνε ἐντελῶς διάφορος τῆς ἑρμηνείας, οἵαν τὴν ἐννοοῦμεν ἡμεῖς. Ἡ *ἑρμηνεία* (ἰδζδιχάτ, ἀπὸ τοῦ δζάχτ, ὅπερ σημαίνει ἀγών, προσπάθεια) κατὰ τοὺς Μουσουλμάνους δὲν εἶνε μέσον ἑρμηνευτικὸν μόνον τῶν ὑπαρχόντων νόμων, ἀλλ' *ὄργανον νομοθετικόν*, θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ πνευματικὴ ἐργασία νομομαθοῦς, ὅστις καταβάλλει ἐσωτερικῶς πάντα ἀγῶνα καὶ πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ἵνα κατανικήσῃ δυσκολίαν ἐπιστημονικὴν καί, χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς πλάνην, λύσῃ ζήτημά τι νομικὸν συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς κανόνας τοῦ Νόμου, τοῦ ἀποκαλυφθέντος τῷ προφήτῃ Μωάμεθ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ὑπάρχει νόμος, πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ διὰ τῆς ἑρμηνείας νόμος, διότι πᾶς νόμος ἐμπεριέχεται σιωπηρῶς ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἀμεταβλήτῳ καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως πηγάζοντι μουσουλμανικῷ Δικαίῳ.

Μόνοι οἱ φεκὴχ (θεολόγοι νομομαθεῖς) ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ποιῶσιν *ἑρμηνεί-*

αν. Ὁ *φετβᾶ* (εἶδος edictum praetoris, ἢ μᾶλλον responsa prudentium) εἶνε τὸ μέσον, δι' οὗ ἐξωτερικεύεται ἡ ἑρμηνεία, ἀποτελεῖ δὲ γνωμοδότησιν νομομαθοῦς (φεκὴχ) περὶ νομικοῦ τινος θέματος. Ὁ Ἐμποὺ Χανεφῆ (μέγιστος Ἰμάμης) καὶ οἱ μαθηταί του, διὰ τοῦ *φετβᾶ* ἐξήνεγκον τὰς γνώμας των. Βραδύτερον ἀπετελέσθησαν συλλογαὶ (Πανδέκται) φετβάδων, οἵτινες συνηρμολογήθησαν καὶ κατετάχθησαν, αἱ συλλογαὶ δὲ αὗται ἀπετέλεσαν τὸν παγκόσμιον μουσουλμανικὸν Κώδικα, ὅστις ἴσχυεν ἐν γένει παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις. Οὕτω λοιπὸν ὑπῆρξε κῶδιξ διατάξεων (ἢ μᾶλλον γνωμοδοτήσεων) ἐπὶ νομικῶν θεμάτων, χωρὶς ὁ κῶδιξ οὗτος νὰ νομοθετηθῇ ποτε παρά τινος ἡγεμόνος ἢ ἄρχοντος.

Ἐν Τουρκίᾳ μέχρις ἐσχάτων, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 1869, δὲν εἶχεν εἰσέτι νομοθετηθῇ παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους ἰδιαίτερος ἀστικὸς κῶδιξ, ὅστις νὰ ρυθμίζῃ τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις καὶ συναλλαγὰς τῶν ἀνθρώπων, ἰσχὺν δὲ νόμου ἐπεῖχον εἰσέτι αἱ συλλογαὶ τῶν φετβάδων. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν κατεῖχε κυρίως τὸ *Σεΐχουλ Ἰσλὰμ Καπουσσοῦ* (Σεϊχουλισμάτον, εἶδος μουσουλμανικῶν Πατριαρχείων, μετά τινος δικαιοδοσίας νομοθετικῆς ἀρχῆς, ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν), ὅπερ διὰ τοῦ *Φετβαχανὲ* (οἶκος φετβάδων, συμβούλιον νομομαθῶν θεολόγων, ἀποφαινόμενον περὶ νομικῶν ζητημάτων) καὶ τῶν κατὰ τόπους Μουφτῆ, ἔλυε *κατ' ἀρχὴν* τὰ εἰς αὐτὸ ὑποβαλλόμενα πρὸς λύσιν νομικὰ ζητήματα. Προκειμένου περὶ νομοθετήσεως ριζικοῦ τινος μέτρου, τὸ Σεϊχουλισλαμάτον ἀπεφαίνετο κατὰ πόσον τὸ τοιοῦτον μέτρον εἶνε σύμφωνον πρὸς τὰ θεμελιώδη δόγματα τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, μετὰ τὴν τοιαύτην δὲ γνωμοδότησιν τοῦ Σεϊχουλισλαμάτου ἐξεδίδετο αὐτοκρατορικὸς Ἰραδές, ἐγκρίνων τὸ μέτρον τοῦτο.

Μέχρις ἐσχάτων τοιαύτη τις ἦτο ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ὅμως περίπου τὰ πράγματα, κατὰ τύπους τοὐλάχιστον, ἐὰν μὴ κατ' οὐσίαν, κατὰ πολὺ παρήλλαξαν. Συνέστη καὶ ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὸ πρότυπον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν Συμβούλιον Ἐπικρατείας (Σουράϊ Δεβλέτ, Conseil d' État), τμῆμα δὲ τούτου, καλούμενον νομοθετικόν, εἰδικῶς ἀσχολεῖται εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν Νόμων, οἵτινες ὑποβάλλονται κατόπιν μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου εἰς τὴν Α.Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον χάριν ἐπικυρώσεως. Οὕτω γίνονται τὴν σήμερον ὅλοι σχεδὸν οἱ νόμοι (νιζάμ, κανούν, ἤτοι κανονισμοὶ τεθειμένοι παρὰ τῆς Πολιτείας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σερῆ, τὸ αἰώνιον καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως Δίκαιον), οἱ ἀφορῶντες τὰς ὑποθέσεις τῆς Κυβερνήσεως, τὰ οἰκονομικά, στρατιωτικὴν καὶ ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας κ.τ.λ. Προκειμένου ὅμως περὶ θεμάτων, ἀφορώντων τὸ οὐσιαστικὸν δίκαιον (σερῆ) ἐρωτᾶται καὶ πάλιν ἡ γνώμη τοῦ Σεϊχουλισλαμάτου, ὅ περ, καθὸ ἀνωτέρα θρησκευτικοπολιτικὴ Ἀρχή, εἶνε μόνον ἁρμόδιον ν' ἀποφανθῇ καὶ κρίνῃ κατὰ πόσον ὁ καταρτιζόμενος νέος νόμος (κανονισμὸς) εἶνε σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀναλλοίωτα διδάγματα τοῦ μουσουλμανικοῦ Δικαίου, τοῦ πηγάζοντος ἐξ ἀποκαλύψεως.

Ὁ ἀστικὸς ὀθωμανικὸς Κῶδιξ (Μεδζελὲ) κατηρτίσθη πρὸ τριακονταπενταετίας περίπου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συλλογῶν τῶν φετβάδων παρ' ἐπιτροπῆς ἐκ νομομαθῶν, τυχὼν κατόπιν αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεως· περιέχει δὲ διατάξεις ἀφορώσας τὸ ἐμπράγματον καὶ ἐνοχικὸν κυρίως δίκαιον, ἐλαχίστας δὲ καὶ περὶ οἰκογενειακοῦ δικαίου καθὼς καὶ ὅλον τὸ κληρονομικὸν μένουσιν εἰσέτι ἀκωδικοποίητα, ἰσχύουσι δὲ εἰσέτι ἐπ' αὐτῶν οἱ φετβάδες. Πλὴν ὅμως ὁ ἀστικὸς ὀθωμανικὸς Κῶδιξ περιέχει εἰσέτι πολλὰ τὰ κενά, συμπληρούμενα ἐκ τῶν ἀκωδικοποιήτων διατάξεων τοῦ ἱεροῦ Δικαίου (Σερῆ) οὐδεμίαν δὲ διάταξιν περιέχει ὅσον ἀφορᾷ τὰ νομικὰ πρόσωπα, καὶ συνάμα διέπει ἓν μόνον εἶδος ἀκινήτων κτημάτων, τὰ *μούλκια*, τὰ κατὰ πλήρη δηλονότι κυριότητα ἐξουσιαζόμενα κτήματα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ *βακούφια* καὶ τὰς *δημοσίας γαίας*.

II

Εἴρηται, ὅτι παρὰ τῷ μωαμεθανικῷ κόσμῳ μία μόνη ἀλήθεια ὑπάρχει, ἡ θρησκευτική, ἐν ταύτῃ δὲ συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ νομικῶς ἀληθές, ἤτοι ἡ νομοθεσία. Ποίαν λοιπὸν θέσιν δύνανται νὰ κατέχωσιν ἐν τοιούτῳ μουσουλμανικῷ θεοκρατικῷ πολιτεύματι οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὰ χριστιανικὰ ἐν γένει καθιδρύματα; Βεβαίως οὐδεμίαν. Ἡ μουσουλμανικὴ Νομοθεσία οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν πρόνοιαν ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ὅλη δὲ ἡ πολιτεία τοῦ Ἰσλὰμ ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ συνοψισθῇ ἐν ταῖς ἑξῆς λέξεσι τοῦ Προφήτου «*Οὔτρουκου χοὺμ βὲ μὰ γιὲ διvουνὲ*» ἤτοι ἄφετε αὐτοὺς (τοὺς Χριστιανοὺς) καὶ πᾶν ὅ τι ἀποτελεῖ μέρος τῆς θρησκείας των», ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Μωαμεθανισμὸς ἤδη ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ἀφῆκεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐλευθέραν τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των καὶ συνάμα παρεδέχθη ὑπὲρ αὐτῶν τὸ σύστημα νὰ κανονίζωσιν οἱ ἴδιοι οὗτοι τὰς ἐκ τῆς θρησκείας ἀπορρεούσας ἢ ταύτῃ συνεχομένας ἰδιαιτέρας σχέσεις των (statuts personnels, γάμος, διαζύγιον, προὶξ κτλ.) Οἱ Χριστιανοὶ ἐθεωρήθησαν ἄνθρωποι ἀμαθεῖς (δζαχήλ), οἵτινες δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀληθῆ καὶ τελείαν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ, καὶ οἵτινες ἐξ ἀλόγου πείσματος ἐπιμένουσιν εἰσέτι διατελοῦντες ἐν πλάνῃ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουσιν εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ Θεόν, εἶνε δὲ συνάμα καὶ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, *ἔχλη κιτάπ*, ἔχουσι δηλαδὴ τὰς ἱερὰς βίβλους των (παλαιὰ καὶ νέα Διαθήκη) καὶ παραδέχονται τοὺς Προφήτας, μὴ πιστεύοντες μόνον εἰς τὸν τελευταῖον τῶν Προφητῶν, τὸν Μωάμεθ, ὅστις συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησε θείᾳ ἐμπνεύσει, τὰ δόγματα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Μωαμεθανισμὸς λοιπὸν εὐθύς, ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, ἐσεβάσθη κατ' ἀρχὴν τὸν Χριστιανισμόν, εἰς τὸ ἱερατεῖον δὲ αὐτοῦ ἀπένειμε τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τὰς μεταξύ των διαφοράς. Ἤδη ὁ πρῶτος Χαλίφης (διάδοχος

τοῦ Προφήτου) Ὀμὲρ Φαρούκ, κατακτήσας τὴν Παλαιστίνην, ἀνεγνώρισε τὴν τοιαύτην δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, λέγεται δὲ συνάμα καὶ πιστεύεται παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὅτι ὁ ἴδιος Προφήτης ἔχει προτέραν ἀναγνωρίσει καὶ σεβασθῇ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἱερὰν Μονήν, ἀφεὶς αὐτήν τε καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἄθικτα. Ὅτε Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς κατέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ ἴδια θρησκευτικὰ προνόμοια ἀπένειμεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ διάβημα τοῦτο τοῦ Κατακτητοῦ ἐψέχθη παρά τινων νεωτέρων Φράγκων ἱστορικῶν, ὡς μέτρον πολιτικῶς ἀσύνετον καὶ ἄγαν ἀνεκτικὸν (tolérant), διότι οὕτω ὁ Μωάμεθ Β'. ἄφινεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των, μέρος τῶν ἐκκλησιῶν των, τὰ ἰδιαίτερα δικαστήριά των καὶ σχολεῖα, καὶ ἀνεγνώριζε τὸν Πατριάρχην ὡς ἐθνάρχην καὶ κορυφὴν τοῦ γένους τῶν Ρωμαίων (Ρούμ Μελετῆ). Ἀλλὰ Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς προσηνέχθη πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς συμφώνως πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, καθ' ὃν τρόπον εἶχε πολλῷ πρότερον προσενεχθῇ ἀπέναντι τῶν Πατριαρχείων Ἱεσολύμων ὁ πρῶτος Χαλίφης Ὀμὲρ Φαρούκ. Πᾶς γνήσιος Μουσουλμάνος οὕτω θὰ ἐφέρετο· οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔχουσι θέσιν παρὰ τῷ θεοκρατικῷ μουσουλμανικῷ Πολιτεύματι· ἢ πρέπει λοιπὸν νὰ μὴ ὑφίστανται καὶ κηρυχθῇ ἑπομένως πόλεμος ἐξολοθρεύσεως κατ' αὐτῶν, ἢ ἄλλως, ὅταν ἀναγνωρισθῇ νομικῶς ἡ ὕπαρξίς των, δέον ν' ἀναγνωρισθῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν συνάμα τὰ *προνόμοια*, ὁποῖα τοῖς ἐχορηγήθησαν

Τὸ λόγιον τοῦ Προφήτου «ἄφετε αὐτοὺς καὶ πᾶν ὅ τι συσχετίζεται μετὰ τῆς θρησκείας των» ἡρμηνεύθη ἀνέκαθεν εὐρύτατα ἐν ἁπάσαις ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις, διότι μετὰ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν συνέχονται καὶ ὅλα τὰ ζητήματα, ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας των, ἀλλὰ καὶ οἱ προσωπικοὶ θεσμοί, οἱ διέποντες αὐτοὺς (statuts personnels). Τὸ Χριστιανικὸν Ἱερατεῖον καὶ ἡ δικαιοδοσία τούτου ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν διετηρήθη ἀνέπαφος καὶ ἄθικτος, συνάμα δὲ ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζωσιν οἱ ἴδιοι τὰς μετὰ τῆς θρησκείας των συνεχομένας ἰδιαιτέρας σχέσεις (γάμος, διαζύγιον, προίξ, διαθήκη κτλ.). Ὁ Μουσουλμᾶνος δικαστὴς (Χακήμ, Ἱεροδίκης), προκειμένου νὰ κρίνῃ διαφοράν τινα μεταξὺ Χριστιανῶν, ἕνα μόνον νόμον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμόσῃ, τὸν νόμον δηλαδὴ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθέντα τῷ προφήτῃ Μωάμεθ, καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον ἀληθῆ (σαχήχ), δὲν θὰ ἠδύνατο δὲ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του χάριν Χριστιανῶν καὶ ἕτερόν τινα νόμον, μὴ ἐμπεριεχόμενον ἐν τῷ ἱερῷ θρησκευτιπολιτικῷ δικαίῳ του καὶ ἑπομένως μὴ ἀληθῆ (γάϊρ σαχήχ) ἄρα νόμον ἄνομον. Μία μόνη ἀλήθεια ὑπάρχει διὰ τοὺς Μουσουλμάνους, ἡ θρησκευτική, ἐν ταύτῃ δ' ἐμπεριέχεται καὶ τὸ νομικῶς ἀληθὲς ἤτοι ἡ νομοθεσία. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ὑπάρξωσιν ἐν χώραις μουσουλμανικαῖς τὰ θρησκευτικὰ προν·μια τῶν Χριστιανῶν, ἵνα οὗτοι κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους νόμους των κρίνωσιν οἱ ἴδιοι τὰς μετὰ τῆς θρησκείας των συνεχομένας σχέσεις των.

Τοιοῦτος grosso modo ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν προνομίων τοῦ ἡμετέρου γένους ἐν Τουρκίᾳ. Τὰ προνόμια ταῦτα ὀνομάζονται *προνόμια θρησκευτικὰ* (ἰμτιαζάτη μεζχεπιέ), διότι ὡς τοιαῦτα ὑφίστανται καὶ ὡς τοιαῦτα μόνον ἔχουσι λόγον ὑπάρξεως. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ θρησκεία καὶ ἐθνότης, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, συμπίπτουσιν. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀγαθοεργία. Λόγῳ τῶν τοιούτων προνομίων δύνανται τὴν σήμερον οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἔχωσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ Κλήρου των καὶ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ μοναστήρια καὶ νοσοκομεῖα καὶ παντὸς εἴδους κοινωφελῆ καθιδρύματα.

III

Ἀλλὰ τίνα λοιπὸν εἰσι τὰ θρησκευτικὰ προνόμια, τὰ διέποντα τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανούς;

Κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐπίσημον ἀναγόρευσιν ἑκάστου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου δίδοται αὐτῷ ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ὑψηλὸν μπεράτ (βεράτιον), ἐν τῷ ὁποίῳ τακτικῶς πλέον ἐπαναλαμβάνονται τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ ἀπονεμηθέντα πρῶτα προνόμια, ἅτινα συνοψίζονται ὡς ἀκολούθως: «Ἡ διαχείρισις τῶν εἰσοδημάτων τῶν Πατριαρχείων, συμφώνως πρὸς τὰ *ἀνέκαθεν* παραδεδεγμένα, ἀνήκει τῷ Πατριάρχῃ καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ συμπραττούσῃ ἱερᾷ Συνόδῳ τῶν Μητροπολιτῶν. Αἱ ἁπανταχοῦ τοῦ Κράτους ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια θὰ διατελῶσι κατὰ τὸν *ἔκπαλαι* ἰσχύοντα τρόπον ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν. Ἐπίσης καὶ αἱ ἄμπελοι, κῆποι, ἀγροί, ἁγιάσματα, οἰκίαι, ἐργαστήρια, καὶ λοιπὰ *ἀκίνητα κτήματα, ἀνήκοντα εἰς τὰς τῷ Πατριαρχείῳ ὑποκειμένας* Ἐκκλησίας, θὰ μένωσι διαρκῶς ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ Πατριάρχου καὶ θὰ διοικῶνται κατὰ τὸν ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπικρατοῦντα τρόπον.

Τὸ παρὰ τοῖς Πατριαρχείοις ἑδρεῦον διαρκὲς μικτὸν ἐθνικὸν Συμβούλιον ἐπιτηρεῖ καὶ ἐποπτεύει τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τῶν σχολείων, νοσοκομείων καὶ λοιπῶν κοινωφελῶν ἐθνικῶν καθιδρυμάτων, ὡς καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν καὶ τῶν τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑπαγομένων μοναστηρίων, καὶ ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐκδικάσεως τῶν ἐκ διαθήκης, ἀφιερωτηρίων ἐγγράφων, τραχώματος καὶ προικὸς πηγαζουσῶν μεταξὺ ὀρθοδόξων διαφορῶν. Ἐπίσης πρὸς διοίκησιν τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν σχολείων καὶ καὶ λοιπῶν κτιρίων, ἀνηκόντων εἰς κοινωφελῆ χριστιανικὰ καθιδρύματα (χοϊράτ) τὸ ὡς εἴρηται Συμβούλιον διορίζει, τῇ ἐγκρίσει καὶ τοῦ Πατριάρχου, τὰ κατάλληλα πρόσωπα εἰς τὴν θέσιν ἐπιτρόπων καὶ ἐφόρων, καὶ ἐπιθεωρεῖ καὶ ἐξελέγχει τὰς λογοδοσίας αὐτῶν, κ.τ.λ.»

Κατὰ τὸν περὶ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων νόμον ὁ Πατριάρχης διατελεῖ πρόεδρος καὶ ἐπόπτης ἁπάντων τῶν ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ του προσκυνημάτων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ συνάμα ἀνώτερος διευθυντὴς τῶν εἰς τὰ Μοναστήρια ἀνηκόντων σχολείων καὶ νοσοκομείων, δικαίωμα δὲ καὶ καθῆκον αὐτοῦ εἶνε νὰ ἐπιτηρῇ τὴν καλὴν διεύθυνσιν τῶν τοιούτων καθιδρυμάτων

Διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1856 ὑψηλοῦ αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου ἡ διοίκησις καὶ διεύθυνσις τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν ἀνατίθεται εἰς Συμβούλιον, οὗτινος τὰ μέλη ἀπαρτίζονται ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.

Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς λεπτομερεστέρας νομικὰς διατάξεις, ἀφορώσας εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ προνόμια τοῦ γένους, καθ' ὅσον μάλιστα ὅλοι οἱ σχετικοὶ νόμοι τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εὑρίσκονται καταχεχωρισμένοι ἐν τῇ παρὰ τοῦ γνωστοῦ τῆς πόλεώς μας δημοσιογράφου κ. Δ. Νικολαΐδου ἐκδοθείσῃ μεταφράσει τῶν ὀθωμανικῶν Κωδίκων· (τόμος Γ'. σελ. 2738—2844). Ὁ Ν. Π. Ἐλευθεριάδης ἐν τῷ συγγράμματί του «Ἀκίνητος Ἰδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ» ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων καθιδρυμάτων ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἰδίᾳ τοῦ δικαιώματος κτήσεως ἀκινήτων κτημάτων ἐκ μέρους αὐτῶν, ποιούμενος ἀνάλυσιν τῶν σχετικῶν τούτων νόμων ἐπάγεται. «Ἐκ τῆς ἤδη γενομένης ἀναλύσεως τῶν νόμων καὶ αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων ἐναργῶς καταδείκνυται τὸ σύστημα, τὸ διέπον τὰ ἐν Τουρκίᾳ μὴ μουσουλμανικὰ ἐν γένει καθιδρύματα, καθότι ταῦτα διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν καὶ διεύθυνσιν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν πάσης κοινότητος. (ἴδε καὶ κανονισμὸν τοῦ Χαχαμχανε Ἰσραηλιτῶν ἐν Δεστοὺρ τόμ. Β'. σελ. 962, τὸν κανονισμὸν ἀρμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, αὐτόθι σελ. 9 8, νόμον περὶ προτεσταντικῶν Κοινοτήτων ἐν Δεστοὺρ τόμ. Δ'. σελ. 615, καὶ τὸ Βεράτιον τοῦ πατριάρχου τῶν καθολικῶν Ἀρμενίων, αὐτόθι σελ. 793)».

Ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ἆρά γε ἀληθῆ προνόμια τὰ ὡς εἴρηται ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὲρ τῶν μὴ Μουσουλμάνων ἐν γένει (Ἑβραίων, Ἀρμενίων, κ.τ.λ.) ἀναγνωρισθέντα πλεονεκτήματα ; Οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουσιν εἰς τὸ Κράτος ὅλους τοὺς δημοσίους καὶ δημοτικοὺς φόρους καὶ ἄλλας εἰσφορὰς ὅπως καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι, καὶ ὅμως τὸ Κράτος οὐδὲν ἀπολύτως δαπανᾷ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Οἱ Χριστιανοὶ μόνοι ἔχουσι νὰ ὑποστῶσι διπλῆν φορολογίαν ὑπέρ τε τοῦ Κράτους καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδιαιτέρων ἀναγκῶν των. Αἱ ἐκκλησίαι των, ὁ κλῆρος, οἱ διδάσκαλοι καὶ τὰ σχολεῖά των, τὰ νοσοκομεῖα κ.τ.λ. διατηροῦνται ἀνέκαθεν ἐξ ἑκουσίων εἰσφορῶν καὶ συνδρομῶν τῶν ἰδίων Χριστιανῶν, καὶ οὐ μόνον διατηροῦνται ἀλλὰ καὶ ἑκάστοτε προικοδοτοῦνται δι' ἀφιερώσεων ὑπὲρ αὐτῶν εἴτε κινητῆς, εἴτε ἀκινήτου περιουσίας ἐκ μέρους πάλιν εὐσεβῶν Χριστιανῶν.

Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων θὰ ἠδύνατο πᾶς τις νὰ πεισθῇ, ὅτι οὔτε τὴν σήμερον ὑφίσταται, ἀλλ' οὔτε ὑπῆρξέ ποτε ἐν μουσουλμανικαῖς χώραις ζήτημα περὶ τῆς κατ'

ἀρχὴν ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως χριστιανικῶν καθιδρυμάτων. Τὴν πολιτείαν τοῦ Ἰσλὰμ ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ διέγραψεν ἤδη ὁ ἴδιος προφήτης Μωάμεθ καὶ οἱ ἄμεσοι διάδοχοί του. Ὅπου κυριαρχεῖ ὁ Μουσουλμανισμός, ἐκεῖ καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ ὑφίστανται θρησκευτικὰ προνόμια ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ἐν τοῖς προνομίοις δὲ τούτοις συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ παρὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ Κράτους ἀναγνώρισις τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἐλευθέρας λειτουργίας ἐν γένει τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων. Ἄνευ τοιούτων προνομίων Χριστιανισμὸς ἐν μουσουλμανικῇ χώρᾳ δὲν θὰ ὑφίστατο.

IV

Μέχρι τοῦδε ἐξητάσαμεν τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα ὑπὸ τὴν μίαν μόνην ἔποψιν, τὴν ὁποίαν ἂς ὀνομάσωμεν φαεινήν, ἤδη δὲ θὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν ἑτέραν, τὴν σκοτεινήν.

Ἀναγνωρίζονται, εἴρηται, τὰ ἐν Τουρκίᾳ ἡμέτερα εὐαγῆ καὶ κοινωφελῆ καθιδρύματα (ἐκκλησίαι, νοσοκομεῖα, σχολεῖα, μοναστήρια κ.τ.λ.) καὶ δύνανται κατὰ νόμον νὰ κέκτηνται ἀκίνητα κτήματα,ἀλλὰ κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἡ ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων ἀπόκτησις τῆς τοιαύτης περιουσίας ;

Ὁ Ν. Π. Ἐλευθεριάδης ἐν τῷ προμνημονευθέντι συγγράμματί του γράφει οὕτω: «Συνήθως ἡ ἀπόκτησις ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν καθιδρυμάτων γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ὁ βουλόμενος ν' ἀφιερώσῃ κτῆμά τι ὑπὲρ κοινωφελοῦς καθιδρύματος, συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐφόρων, πωλεῖ εἰς αὐτοὺς καὶ δίδει ἐπισήμως ταχρὴρ (ὁμολογίαν) μεταβιβάσεως τοῦ κτήματος ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν, δεχομένων τὴν πώλησιν καὶ μεταβίβασιν ὡς ἀγοραστῶν, δίδουσι δὲ κατόπιν οὗτοι ἔγγραφον, ὑπογεγραμμένον παρ' αὐτῶν καὶ ἐπικεκυρωμένον παρὰ τῶν Πατριαρχείων ἢ τῆς Μητροπόλεως, ἐν τῷ ἐγγράφῳ των δὲ τούτῳ δηλοῦσιν οἱ ἔφοροι ὅτι τὸ ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν παρὰ τῷ κτηματολογίῳ καταχωριζόμενον κτῆμα δὲν ἀνήκει τοῖς ἰδίοις,ἀλλὰ τῷ ἐφορευομένῳ καταστήματι. Τὸ τοιοῦτον, ἐννοεῖται, γίνεται διὰ τὸν λόγον, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἱερὸν Δίκαιον (σερῆ) δὲν ἀναγνωρίζει νομικὰ πρόσωπα, καὶ τὰ κτήματα κατ' ἀνάγκην δὲν δύνανται ἐπισήμως νὰ καταχωρίζονται ἐπ' ὀνόματι νομικοῦ τινος προσώπου, ἀλλ' ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐφόρων αὐτοῦ. (Ἀκίνητος ἰδιοκτησία. Βιβλ. Β'. β'. § 8). Κατόπιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐν ὑποσημειώσει προστίθησι: «Δυνάμει μεταγενεστέρας μόνον διαταγῆς ἐπετράπη νὰ καταχωρίζηται ἐν τοῖς ἐπισήμοις τίτλοις τοῦ κτηματολογίου ἡ ἰδιότης τῶν ἐφόρων (μουτεβελῆ) τῶν ἡμετέρων καθιδρυμάτων, οἵτινες ἐπ' ὀνόματί των,χάριν τοῦ ἐφορευομένου καταστήματος, ἀποκτῶσιν ἀκίνητα κτήματα. Τὸ τοιοῦτον εἶνε βεβαίως εὐεργετικὸν καὶ ἄριστον μέτρον, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν ἕπεται ἐξ αὐτοῦ, ὅτι μεταβολή τις ἐπέρχεται εἰς τὰ κατὰ τὸ Σερῆ περὶ νομικῶν προσώπων ἤδη ἐκτεθέντα».

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐν ὀλίγοις ποῦ ἔγκειται ἡ σκοτεινὴ ἄποψις τοῦ θέματος ἡμῶν. Τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα δὲν δύνανται ν' ἀποκτῶσιν ἐπ' ἰδίοις ὀνόμασι καὶ ἀπ' εὐθείας ἀκίνητα κτήματα ἐν Τουρκίᾳ, ἡ ἀπόκτησις δὲ δέον νὰ γίνηται ἐπ' ὀνόματι προσώπου τινὸς ζῶντος καὶ ὑπάρχοντος, τοῦ Α ἢ τοῦ Β. Σημειωτέον, ὅτι ἐν Τουρκίᾳ δὲν ὑφίσταται, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων δ καιοπραξίας, τὸ ἐν Εὐρώπῃ σύστημα τῆς μεταγραφῆς (transcription), ἀντὶ δὲ τῶν βιβλίων μεταγραφῆς ὑπάρχει τὸ αὐτοκρατορικὸν κτηματολόγιον (δεφτέρη χακανῆ), ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τελοῦνται αἱ ἀγοραπωλησίαι,δωρεαὶ καὶ μεταβιβάσεις ἐν γένει τῶν ἀκινήτων, τοῦτο δὲ ἐκδίδει καὶ τοὺς ἐπισήμους τίτλους, δυνάμει τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος ἐπὶ τοῦ κτήματος ἑνὸς ἑκάστου ἰδιοκτήτου. Πᾶς λοιπὸν ἰδιοκτήτης κτήματος ἐν Τουρκίᾳ ἔχει ἐν χερσὶ κα τίτλον τοῦ κτηματολογίου, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζεται τὸ ἐπὶ τοῦ κτήματός του δικαίωμα. (Ν. Π Ἐλευθεριάδου αὐτόθι σελ. 57—59). Ἄρα καὶ τὰ κτήματα τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων ὑπάρχουσιν ἐγγεγραμμένα παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Α καὶ τοῦ Β, καὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν προσώπων τούτων εἶνε ἐκδεδομένοι καὶ οἱ τίτλοι τῶν κτημάτων.

Τὸ σύστημα τοῦτο συνεπάγεται πολλὰ τὰ ἄτοπα καὶ ἔκτροπα, παραλείποντες δὲ τὰ λοιπὰ ἀρκούμεθα νὰ καταδείξωμεν τὰ κυριώτερα. Τὰ κτήματα τῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκονται καταγεγραμμένα ἐπ' ὀνόματι τοῦ Α., ὅστις ἔτυχε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποκτήσεως τοῦ κτήματος νὰ διατελῇ ἔφορος. Ὑποθέσωμεν,ὅτι ὁ Α. ἔπαυσε διατελῶν ἔφορος ἢ ὅτι ἀπέθανεν, ἡ δὲ ἐκκλησία εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ πωλήσῃ τὸ κτῆμα, τὸ ἐγγεγραμμένον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Α. Ποῖος θὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ κτηματολογίου ὡς πωλητής, ἵνα δηλώσῃ τὴν πώλησιν καὶ γίνωσιν αἱ νόμιμοι διατυπώσεις καὶ ἐκδοθῇ νέος τίτλος ἐπ' ὀνόματι τοῦ παρουσιαζομένου ἀγοραστοῦ; Οἱ νῦν ἔφοροι τῆς ἐκκλησίας διατελοῦσιν ἄγνωστοι τῷ κτηματολογίῳ καὶ δὲν ἔχουσι νόμιμον ἰδιότητα παραστάσεως· δέον λοιπὸν ὁ Α., ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου εἶνε ἐγγεγραμμένον τὸ κτῆμα, νὰ παρουσιασθῇ ἐπισήμως ὡς πωλητής, καὶ ἐὰν ὁ Α. ἐν τῷ μεταξὺ ἔχῃ ἀποθάνῃ, δέον οἱ νόμιμοι κληρονόμοι του νὰ παρουσιασθῶσιν ὡς πωληταί, ἐὰν δὲ οἱ κληρονόμοι εἶνε ἀπόντες ἢ δὲν θέλωσι νὰ παρουσιασθῶσιν εἰκονικῶς ὡς πωληταί, δημιουργοῦνται τότε ζητήματα νομικὰ πολύπλοκα καὶ περίπλοκα εἰς βάρος πάντοτε τῆς ἐκκλησίας. Τί δὲ γενήσεται, ἐὰν ὁ Α. ἀποβιώσῃ ἄκληρος, ἄνευ δηλαδὴ νομίμων κληρονόμων; Τὸ κτῆμα τῆς ἐκκλησίας διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ θεωρηθῇ ἀδέσποτον (μαχλοὺλ) καὶ ὡς τοιοῦτον νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Σημειωτέον, ὅτι, προκειμένου περὶ μεταβιβάσεως ἀκινήτου κτήματος καὶ ἐνεργείας ἐν γένει διατυπώσεώς τινος παρὰ τῷ κτηματολογίῳ, δέον ὅ τε πωλητὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς νὰ ὦσιν ἀπηλλαγμένοι παντὸς χρέους πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἴτε ἐκ δημοσίων ἢ δημοτικῶν φόρων, εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας προερχομένου. Τὸ αὐτὸ

ἰσχύει καὶ ὁπόταν πρόκειται νὰ γείνῃ ἐπισκευή τις ἢ ἐπιδιόρθωσις ἀκινήτου κτήματος. Πᾶσα μεταβίβασις κτήματος και πᾶσα ἐπιδιόρθωσις ἀναστέλλονται μέχρι καταβολῆς τῶν ὀφειλομένων. Ὁπόταν λοιπὸν εἴτε ὁ Α., ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου εἶνε ἐγγεγραμμένον τὸ κτῆμα τῆς ἐκκλησίας, ὀφείλῃ τῇ Κυβερνήσει, εἴτε ἐν περιπτώσει θανάτου τούτου οἱ κληρονόμοι του ὀφείλωσι, καὶ ἡ πώλησις καθὼς καὶ ἡ ἐπιδιόρθωσις καὶ ἐπισκευὴ τοῦ κτήματος ἀναστέλλονται, δέον λοιπὸν ἡ ἐκκλησία νὰ φροντίζῃ δι' ὅλα ταῦτα.

Ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ τέως ἔφοροι τῆς ἐκκλησίας Δ καὶ Ε ἔχουσιν ἐκμισθώσῃ τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἄλλοτε ἐφόρου Α ἐγγεγραμμένην οἰκίαν εἰς ἕτερόν τινα, πρόκειται οἱ νῦν ἐν τῇ ἐφορίᾳ διατελοῦντες Ζ καὶ Θ νὰ ζητήσωσι δικαστικῶς τὴν παρὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ πληρωμὴν τῶν καθιστερουμένων μισθωμάτων καὶ τὴν ἔξωσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ κτήματος. Τὸ συμβόλαιον τῆς μισθώσεως ἔχουσιν ὑπογράψῃ οἱ ἔφοροι Δ καὶ Ε, τὴν ἔξωσιν αἰτοῦνται οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐν τῇ ἐφορίᾳ Ζ καὶ Θ, καὶ τὸ ἐκμισθωθὲν κτῆμα εὑρίσκεται παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἄλλοτέ ποτε ἐφόρου καὶ ἤδη ζῶντος ἢ καὶ ἀποθανόντος Α, ὅστις καὶ ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὡς ἰδιοκτήτης. Ὁποῖον νομικὸν χάος καὶ ὁπόση εὐχαρίστησις καὶ ἀγαλλίασις διὰ τοὺς δυστρόπους ἐκμισθωτὰς τῶν κτημάτων τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων !

V

Πόθεν τὰ ἀτοπήματα ταῦτα καὶ αἱ ἀνωμαλίαι; Τὴν πηγὴν καὶ αἰτίαν δέον ἀναζητοῦντες νὰ ἀνεύρωμεν εἰς δύο τινά, ἤτοι α'. τὴν ἰδέαν καὶ ἀντίληψιν, ἣν ἔχει ἡ μουσουλμανικὴ νομοθεσία ὅσον ἀφορᾷ *τὰ νομικὰ πρόσωπα* καὶ β'. τὴν κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους καθιέρωσιν ἐν Τουρκίᾳ τοῦ θεσμοῦ τοῦ κτηματολογίου.

Νομικὰ πρόσωπα (personnes morales) εἶνε τὰ οὐδεμίαν *ὑλικὴν* ὕπαρξιν ἀλλὰ μόνον νοητὴν καὶ ἁπλῶς καὶ παρὰ τοῦ νόμου κατεσκευασμένην ὑπόστασιν ἔχοντα, ὡς π.χ. ἡ Ἐκκλησία, τὸ Νοσοκομεῖον, ὁ Δῆμος, ἡ Πολιτεία καὶ ἐν γένει τὰ εὐαγῆ καὶ κοινωφελῆ καθιδρύματα (piae causae), ἅτινα ἀποτελοῦσι κατὰ νόμον ἰδίαν νομικὴν *προσωπικότητα*, δυνάμενα ν' ἀποτελέσωσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ὑποκείμενα δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, καὶ ὡς ἐπέχοντα τάξιν καὶ θέσιν προσώπου, ἤτοι ἀνθρώπου (hominis vicem sustinent) ν' ἀποκτῶσιν ἰδίαν περιουσίαν κινητὴν ἢ ἀκίνητον.

Τὸ μουσουλμανικὸν ὅμως Δίκαιον, γράφει ὁ Ν.Π. Ἐλευθεριάδης (αὐτόθι Βιβλ. Β'. τίτλ. β'. § 5—9), νομικὰ πρόσωπα ἢ δὲν ἀναγνωρίζει διόλου ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει προσδίδει εἰς αὐτὰ λίαν περιωρισμένην ἔννοιαν καὶ σημασίαν καὶ πολὺ διάφορον ἐκείνης, ὑφ' ἣν ἀντιλαμβάνεται αὐτῶν τό τε Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ὡς καὶ αἱ τοῦτο ἀκολουθοῦσαι νεώτεραι εὐρωπαϊκαὶ νομοθεσίαι. Οἱ ἔφοροι (μουτεβελῆ) τῶν εὐαγῶν μουσουλμανικῶν καθιδρυμάτων διατελοῦσιν ὄχι, ὡς παρ' ἡμῖν, *αἱρετοί*, ἀλλὰ

τὸ πλεῖστον *ἰσόβιοι* καὶ *κληρονομητοί*, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν μεταβιβαζομένης τῆς ἐφορίας κληρονομικῶς εἰς τοὺς νομίμους ἀπογόνους καὶ διαδόχους των κατὰ τὴν τάξιν, ἣν ἅμα τῇ ἀφιερώσει εἶχεν ὁρίσῃ ἅπαξ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βακουφίου. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ Σερῆ αἱ διάφοροι νομικαὶ πράξεις καὶ συναλλαγαί, αἱ ἀφορῶσαι τό εὐαγὲς κατάστημά εἰσιν, οὕτως εἰπεῖν, συμπαγεῖς καὶ ἡνωμέναι τῷ προσώπῳ τοῦ ἐφόρου καί, τούτου ἀποθανόντος, τῷ προσώπῳ τοῦ νομίμου διαδόχου του.

Τὴν ὡς ἄνωθι ἐκφερομένην γνώμην, περὶ τῆς μὴ ἀναγνωρίσεως νομικῶν προσώπων παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ Δικαίῳ, παραδεχόμεθα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει καὶ τὸ ποιὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἐν γένει τοῦ Δικαίου τούτου. Εἴρηται,ὅτι ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰσλὰμ ἀποδίδοται τῷ Θεῷ, ὅστις παρίσταται ὡς μόνος νομοθέτης, ὁρίσας ἐν εἴδει ἐπιτακτικῶν ἢ ἀπαγορευτικῶν ἐντολῶν τὰς πράξεις ἐκείνας, ἃς δέον νὰ ἐπιχειρῇ ἢ ἀποφεύγῃ ὁ ἄνθρωπος, *ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ*. Δικαστὴς εἶνε ὁ κρίνων τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὰς πράξεις του, συμφώνως μὲ τοὺς κανόνας τῆς νομοθεσίας, ὁ ἄνθρωπος δὲ (ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ) γίνεται μόνος *μαχκιούμουν μπίχ*, ἀντικείμενον δίκης, καθότι αὐτὸς μόνος κρίνεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ διὰ τὰς πράξεις του, ὧν ὑπέχει τὴν εὐθύνην. Τὸ μουσουλμανικὸν Δίκαιον εἶνε *τυπικόν*, προσομοιάζον κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο πρὸς τὸ ἀρχαιότερον Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, δὲν θὰ ἠδύνατο δὲ ὡς ἐκ τούτου διὰ μιᾶς καὶ ἀποτόμως καὶ ἄνευ *ἱστορικῆς ἐξελίξεως* νὰ δημιουργήσῃ ἰδιαιτέραν κατηγορίαν προσώπων, ὑλικῶς ἀνυπάρκτων, εἰς ἃ νὰ ἀποδώσῃ ἰδίαν καὶ αὐθύπαρκτον νομικὴν προσωπικότητα.

Βεβαίως καὶ παρὰ μουσουλμάνοις ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ μάλιστα καὶ ποικίλα εὐαγῆ καὶ κοινωφελῆ καθιδρύματα (μουεσεσάτη χαϊριγιέ). Τὰ καθιδρύματα ταῦτα θεωροῦνται νομικῶς ὡς *βακούφια*. Βακούφιον σημαίνει ἀφιέρωμα τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἐξυπηρετήσεως εὐαγοῦς τινος καὶ θεαρέστου σκοποῦ. Τὰ βακούφια διαιροῦνται α' εἰς εὐαγῆ καθιδρύματα, κτήματα δηλαδὴ ἀκίνητα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται *ἀμέσως* καὶ *ἀπ' εὐθείας* πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ εὐαγοῦς σκοποῦ, ὡς π. χ. τὸ οἰκοδόμημα τοῦ νοσοκομείου, τὸ χρησιμεῦον ἵνα ἐν αὐτῷ στεγάζωνται καὶ νοσηλεύωνται οἱ ἀσθενεῖς, καὶ β' εἰς *προσοδοφόρα*, τὰ χρησιμεύοντα ἵνα ἐκ τῶν προσόδων τούτων (μισθώματα, καρποί), δαπανωμένων ὑπέρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθιδρύματος, ἐμμέσως ἐξυπηρετῆται ὁ θεάρεστος σκοπὸς (τὸ καθίδρυμα). Περὶ ἰδιαιτέρας λοιπὸν ἀκινήτου περιουσίας εὐαγῶν μουσουλμανικῶν καταστημάτων δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄλλοι εἶνε οἱ ἔφοροι τοῦ καθιδρύματος καὶ ἄλλοι οἱ ἔφοροι ἑνὸς ἑκάστου προσοδοφόρου κτήματος, καθότι πᾶς ὁ ἀφιερῶν τὸ κτῆμά του ὑπὲρ εὐαγοῦς τινος σκοποῦ, ὁρίζει συνήθως τὰ ἴδια τέκνα καὶ ἀπογόνους του ὡς ἐφόρους, ὅπως αὐτοὶ εἰσπράττωσι τὰς προσόδους καὶ δίδωσιν αὐτὰς εἰς τὸ καθίδρυμα (Ν.Π. Ἐλευθεριάδου αὐτόθι § 6). Ἐλλείπει λοιπὸν πᾶσα ἑνότης καὶ νομικὸς συνεκτικὸς δεσμὸς μεταξὺ καθιδρύματος καὶ προσοδοφόρου κτήματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἐπειδὴ οἱ ἔφοροι δὲν εἶνε, ὡς παρ' ἡμῖν,*αἱρετοί*, ἀλλ' ἰσόβιοι καὶ κληρονομητοί, ἐν τῷ μου-

σουλμανικῷ Δικαίῳ ὑπάρχουσι διατάξεις προνοοῦσαι περὶ ἐφόρων ἀνηλίκων, ἀφάντων, παραφρόνων καὶ παλιμπαίδων.

Ἐκ τῶν ἄνωθι ἕπεται ἀδιστάκτως, ὅτι πολὺ διάφορον τυγχάνει τὸ σύστημα ἐν γένει τῆς διοικήσεως καὶ ἀντιπροσωπείας τῶν μουσουλμανικῶν καθιδρυμάτων καὶ τῆς ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν. Ἀμφότερα θεωροῦνται *βακούφια* καὶ ὑπάγονται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Βακουφίων (Ἐβκὰφ Ναζαρετῆ). Τὰ χριστιανικὰ ὅμως καθιδρύματα καθὼς καὶ τὰ ἀκίνητα κτήματα αὐτῶν δὲν εἶνε βακούφια, καὶ δὲν δύνανται ἑπομένως νὰ ἰσχύσωσι, προκειμένου περὶ αὐτῶν, αἱ περὶ βακουφίων διατάξεις τῆς ὀθωμανικῆς νομοθεσίας, ἀλλ' οὐδὲ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσί ποτε εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Βακουφίων. Ὡς εἴρηται, ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῆς *κατὰ τὰ ἔκπαλαι* παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπικρατοῦντα ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Πατριαρχείων καὶ Μητροπόλεων διοικήσεως αὐτῶν.

Διϊσχυρίσθησάν τινες τῶν παρ' ἡμῖν, ὅτι τὰ ἡμέτερα ἐθνικὰ ἐν Τουρκίᾳ καθιδρύματα, ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ὡς νομικὰ πρόσωπα, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἐπικαλοῦνται τὸ γεγονός,ὅτι ἔνια τούτων κέκτηνται ἐπ' ἰδίοις ὀνόμασιν ἐγγεγραμμένα παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἀκίνητα κτήματα, ὡς π. χ. τὰ Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους,ὁ ἐν Μπαλουκλῇ ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς κτλ. Τὸ γεγονὸς ὅμως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν θέλουσι νὰ τῷ ἀποδώσωσιν. Ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν σήμερον ἡμέραν εἴτε οἱ ἔφοροι τοῦ ἰδίου ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, εἴτε οἱ ἐν ἁγίῳ Ὄρει μοναχοὶ θέλουσι ν' ἀποκτήσωσι διὰ χρημάτων τοῦ ναοῦ ἢ τῆς μονῆς καὶ ἐπ' ὀνόματι τούτων ἀκίνητόν τι κτῆμα. Βεβαίως τὸ κτῆμα τοῦτο δὲν θὰ ἐγγραφῇ παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ναοῦ ἢ τῆς μονῆς, ἀλλ' ἐπ' ὀνόματι ὡρισμένου προσώπου τοῦ Α. ἢ τοῦ Β. Κατὰ τὸ ἄρθρον 122 τοῦ περὶ γαιῶν νόμου (ἐραζῆ κανουνναμεσῆ) αἱ *ἀρχῆθεν* καὶ *ἔκπαλαι* εἰς μοναστήριόν τι ἀνήκουσαι καὶ ὡς τοιαῦται παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἐγγεγραμμέναι γαῖαι, θεωροῦνται ὡς εἰς κοινὴν χρῆσιν τῶν μοναχῶν *ἀφειμέναι* (μετρουκὲ) καὶ οὔτε πωλοῦνται, οὔτε ἀγοράζονται, ἐνῷ αἱ γαῖαι, αἱ *μεταγενεστέρως* περιερχόμεναι εἰς χεῖρας τῶν μοναχῶν, θὰ ἐξουσιαζωνται, δυνάμει τίτλου τοῦ κτηματολογίου, καὶ θὰ ὑπάγωνται εἰς τὰς κοινὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ, ὅτι αἱ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μοναστηρίου εὑρισκόμεναι τὴν σήμερον γαῖαι, ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀφειμένων ἢ ἐγκαταλελειμμένων γαιῶν, ἑπομένως,διαλυομένου τοῦ μοναστηρίου, περιέρχονται αὗται αὐτοδικαίως τῇ ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει, συνάμα δὲ τίθεται νομοθετικῶς φραγμὸς εἰς τὴν περαιτέρω ἐπέκτασιν τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν μοναστηρίων.

Δυνάμει τοῦ πρὸ τεσσαράκοντα πέντε περίπου ἐτῶν ἀπὸ 7 Ραμαζὰν 1274 νόμου περὶ γαιῶν ἐθεσπίσθη τὸ πρ τον καὶ ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ τὸ ἀξίωμα,ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς πᾶς ὁ ἐξουσιάζων γαίας δέον νὰ εἶνε ἐφωδιασμένος μὲ ἐπίσημον τίτλον παρὰ

τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κτηματολογίου ἐκδιδόμενον, προκειμένου δὲ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ γείνῃ δικαιοπραξία τις (ἀγοραπωλησία, δωρεά, ὑποθήκη, κληρονομικὴ μεταβίβασις κτλ. ἀφορῶσα ἀκίνητον κτῆμα, δέον ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς δικαιοπραξίας νὰ συντελῆται αὕτη δι' ἐπισήμου ὁμολογίας (τακρὴρ) τῶν συμβαλομένων μερῶν ἐνώπιον τοῦ κτηματολογίου, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἐκδοθῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ νέου ἐξουσιαστοῦ τοῦ κτήματος νέος ἐπίσημος τίτλος. Ἔτη τινὰ βραδύτερον, δυνάμει τῶν ἀπὸ 9 Φεβρουαρίου 12·0 καὶ 9 Δζεμάζηλ Ἀχὴρ 1287 νόμων, τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς παρὰ τῷ κτηματολογίῳ καταγραφῆς τῶν ἀκινήτων κτημάτων καὶ ἐκδόσεως ἐπισήμου τίτλου ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐξουσιαστῶν των, ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὰ *βακουφικὰ* κτήματα, ἔτι δὲ βραδύτερον διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Ρεδζὲπ 1291 νόμου τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ κατὰ πλήρη κυριότητα. ἐξουσιαζόμενα κτήματα, ἤτοι τὰ *μούλκια* (Ν. Π. Ἐλευθεριάδου αὐτόθι σελ. 55—56).

Πρὸ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ κτηματολογίου τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα ἡμῶν, περὶ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν ἡμετέρων ἐν Τουρκίᾳ καθιδρυμάτων, δὲν θὰ εἶχεν ἴσως λόγον ὑπάρξεως. Ὁ Χριστιανός, ὁ θέλων νὰ δωρήσῃ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἠδύνατο εὐκολώτατα νὰ προσέλθῃ παρὰ τῷ Ἀρχιερεῖ ἢ τῇ Δημογεροντίᾳ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν σύνταξιν τοῦ σχετικοῦ δωρητηρίου ἐγγράφου. Τὸ τοιοῦτον ἤρκει ὅπως τὸ δωρηθὲν κτῆμα θεωρῆται ἀνῆκον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κτηματολογίου δὲν ὑπῆρχεν εἰδικὴ ἐπίσημος Ἀρχή, ἐνώπιον τῆς ὁποίας νὰ τελῶνται αἱ δικαιοπραξίαι, αἱ ἀφορῶσαι ἀκίνητα κτήματα. Τὰ ἰδιωτικὰ πωλητήρια ἢ δωρητήρια ἔγγραφα, ἐπικεκυρωμένα παρὰ τῆς Μητροπόλεως ἢ τῆς Δημογεροντίας ἢ τοῦ προεστῶτος τοῦ χωρίου ἢ τῆς συντεχνίας ἀπετέλουν τίτλους ἐγκύρους, ὅσον ἰδίᾳ ἀφορᾷ τὰ κατὰ πλήρη κυριότητα ἐξουσιαζόμενα κτήματα (μούλκια). Ἐν ἐλλείψει ἐγγράφων δεκταὶ ἐγίνοντο καὶ καταθέσεις μαρτύρων.

Νῦν ὅμως, ἀπὸ τεσσαρακονταετίας περίπου καὶ ἑξῆς, τὰ πράγματα παρήλλαξαν. Τὸ κτηματολόγιον, ἐφαρμόζον τὴν παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ Δικαίῳ ἐπικρατοῦσαν ἀρχὴν περὶ ἀναγνωρίσεως προσώπων μόνον ὑπαρκτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ὑλικῶς ἀνυπάρκτων (νομικὰ πρόσωπα) ἀπαιτεῖ τὴν ἐγγραφὴν ἑνὸς ἑκάστου κτήματος ἐπ' ὀνόματι ὡρισμένου προσώπου τοῦ Α ἢ τοῦ Β, κατὰ τὴν πρώτην δὲ γενομένην ἐπίσημον καταγραφὴν τῶν κτημάτων, τὰ κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ λοιπῶν καθιδρυμάτων κατεγράφησαν ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ κτηματολογίου εἴτε ἐπ' ὀνόματι ἰδεώδους τινὸς προσώπου, θεωρηθέντος ὡς ὑπάρχοντος (π. χ. τοῦ Χρήστου, ἤτοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Μαρίας, ἤτοι τῆς Θεοτόκου, τοῦ Γιάννη, ἤτοι Ἁγίου Ἰωάννου κ.τ.λ.), εἴτε ἐπ' ὀνόματι ἑνὸς ἢ δύο ἐκ τῶν κατὰ τὴν καταγραφὴν ἐφόρων τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε καὶ ἐνιαχοῦ, ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Δυστυχῶς δὲν ἐλήφθη ἐγκαίρως καὶ ἔκτοτε φροντὶς ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων, ἵνα γίνωσιν ἁρμοδίως αἱ δέουσαι συστάσεις τῇ Διευθύνσει τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κτηματολογίου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν χριστιανικῶν καθι-

δρυμάτων. Τὸ κτηματολόγιον δὲν ἔλαβε ποσῶς ὑπ' ὄψει τὸν διάφορον τρόπον, καθ' ὃν διοικοῦνται ταῦτα καὶ ἀντιπροσωπεύονται διὰ τῶν ἐφόρων των. Ὅταν κτῆμά τι προσοδοφόρον (βακούφιον) μουσουλμανικοῦ καθιδρύματος ἐγγραφῇ παρὰ τῷ κτηματολογίῳ ἐπ' ὀνόματι ἐφόρου (μουτεβελῆ) τινός, π.χ. τοῦ Χουσεῒν ἢ τοῦ Ἀλῆ, τὸ τοιοῦτον παρὰ τοῖς Τούρκοις θὰ ἦτο φυσικώτατον, διότι ὁ Χουσεῒν ἢ ὁ Ἀλῆς διατελοῦσιν ἔφοροι ἰσόβιοι καὶ κληρονομητοί, ἐνῷ τοὐναντίον παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς οἱ ἔφοροι ἐκλέγονται δι' ὡρισμένον μόνον χρονικὸν διάστημα (δι' ἓν ἢ δύο ἔτη), παρερχομένου δὲ τοῦ χρόνου τούτου,παύει ἡ ἐφορία καὶ οὐδὲν συνδέει πλέον αὐτοὺς πρὸς τὸ πρώην παρ' αὐτῶν ἐφορευθὲν καθίδρυμα. Γίνεται λοιπὸν *σύγχυσις* ἐν τῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐφόρου. Ὁ ἔφορος τοῦ χριστιανικοῦ καθιδρύματος δὲν εἶνε ὁ *μουτεβελῆς* τῶν Μουσουλμάνων, ἀλλ' ἁπλοῦς καὶ προσωρινὸς ἐντολοδόχος καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ καθιδρύματος, ἤτοι εἶνε *βεκὴλ* καὶ οὐχὶ μουτεβελῆς.

Νομίζομεν,ὅτι τὸ σύστημα, ὅπερ ἠκολούθησε καὶ ἀκολουθεῖ εἰσέτι τὸ κτηματολόγιον, καθ' ὃ ἀφομοιοῦνται ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως καὶ ἀντιπροσωπείας τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα πρὸς τὰ μουσουλμανικὰ τοιαῦτα, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ μεταρρυθμισθῇ, ἀφοῦ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸ *ἀνέκαθεν* νόμιμον καθεστώς, τὸ διέπον τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ ἐν χώραις, πρότερον παρὰ Χριστιανῶν μόνον οἰκουμέναις. Τὸ καθεστὼς τοῦτο συνοψίζεται, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ ὅτι τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα καὶ τὰ ἀκίνητα κτήματα αὐτῶν θὰ διοικῶνται κατὰ τὸν *ἀρχῆθεν* καὶ *ἔκπαλαι* παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπικρατοῦντα τρόπον. Πρόκειται λοιπὸν τὴν σήμερον τὸ κτηματολόγιον νὰ παραδεχθῇ τὸ νόμιμον τοῦτο καθεστώς, τὸ ἐπὶ τῶν πατριαρχικῶν βερατίων, αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων, φιρμανίων, νόμων καὶ ἐγκυκλίων ἑδραζόμενον, καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ γίνωνται αἱ ἐγγραφαὶ τῶν κτημάτων τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ οὐχὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν *προσωρινῶν* μόνων ἐφόρων των. Ἀλλ' εἶνε τὸ τοιοῦτον νομικῶς δύσκολον καὶ ἀκατόρθωτον ;

Αἱ θεωρίαι τοῦ μουσουλμανικοῦ Δικαίου, ὅσον ἀφορᾷ τὰ νομικὰ πρόσωπα, δὲν δύνανται νὰ τύχωσιν ἐφαρμογῆς, προκειμένου περὶ χριστιανικῶν καθιδρυμάτων, ἀφοῦ ταῦτα ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦσιν οὐχὶ δυνάμει ρητῶν διατάξεων τοῦ Δικαίου τούτου, ρυθμιζουσῶν κατ' αὐτό, ἀλλὰ δυνάμει ἑτέρου εἴδους διατάξεων τοῦ προφήτου Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων του (Χαλιφῶν), καθ' ἃς ἐπιτρέπεται καὶ ἀφίεται τούτοις νὰ διοικῶνται καὶ λειτουργῶσι κατὰ τὰ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπικρατοῦντα ἰδιαίτερα θέσμια, ἅτινα θέσμια οἱ Χριστιανοὶ πάλιν θὰ κρίνωσι μεταξύ των καὶ θὰ ἐφαρμόζωσι. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα ἀνέκαθεν ἐτέθησαν ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ μουσουλμανικοῦ Δικαίου (Σερῆ) δὲν θὰ ἠδυνάμεθα ἡμεῖς οἴκοθεν νὰ ὑπαγάγωμεν αὐτὰ ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δικαίου τούτου καὶ

νὰ ἐφαρμόσωμεν δοξασίας καὶ ἰδέας μουσουλμανικοῦ Δικαίου, ἐκεῖ ὅπου τὸ Δίκαιον τοῦτο σκοπίμως δὲν ἐπεκτείνεται.

Ὁ προφήτης Μωάμεθ εἶπε: — «τὸ Ἰσλὰμ δὲν θέλει τὴν δυσκολίαν, ἐπιζητεῖ δὲ ἐν παντὶ τὴν διευκόλυνσιν», καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ῥήτρας ταύτης ἐτέθη ἐν τῷ ἀστικῷ ὀθωμανικῷ Κώδικι τὸ ἄρθρον 17ον, καθ' ὃ «ἡ δυσκολία προκαλεῖ τὴν εὐκολίαν, ὅπου δὲ ὑπάρχει δυσκολία δέον νὰ ἐξευρεθῇ μέσον διευκολύνσεως, ἐπιζητουμένης πάντοτε τῆς εὐκολίας». Ἀφοῦ λοιπὸν τὴν σήμερον τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα εὑρίσκονται ἐν δυσκόλῳ θέσει, καὶ ὡς ἐκ τούτου πολλὰ ἀτοπήματα καὶ πολλαὶ καταχρήσεις συμβαίνουσιν εἰς βάρος καὶ πρὸς ζημίαν αὐτῶν, δέον καὶ δι' αὐτὰ νὰ ἐξευρεθῇ εὐκολία τις, μὴ παρεμποδιζομένης τῆς εὐκόλου λειτουργίας καὶ διοικήσεώς των.

VII

Θὰ ἠδύναντο λοιπὸν κατὰ τὰ πρόσθι εἰρημένα, νὰ ἐγγράφωνται τὰ κτήματα τῶν ἡμετέρων καθιδρυμάτων ἐπ' ὀνόματι τῶν ἰδίων τούτων καὶ οὐχὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Οὐχ ἦτον ὅμως τὸ τοιοῦτον θὰ ἠδύνατο εὐκόλως μὲν νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἐπὶ τῶν τελείας ἰδιοκτησίας κτημάτων (μούλκια) καὶ τῶν τούτοις νομικῶς ἀφομοιουμένων (*ἐγκτήματα*, ἤτοι οἰκοδομήματα καὶ δένδρα ἢ κλήματα εὑρισκόμενα ἐπὶ δημοσίας ἢ βακουφικῆς γῆς, ἐξουσιαζόμενα δὲ κατὰ πλήρη κυριότητα) οὐχὶ δὲ ἀπολύτως καὶ ἐπὶ κτημάτων εἴδους *βακουφίου διτελοῦς* (ἰδζαρετεϊνλοῦ), ἅτινα κατὰ κυριότητα θεωροῦνται νομικῶς ἀνήκοντα εἴς τι μουσουλμανικὸν καθίδρυμα, καὶ ὧν τὸ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα νομῆς μόνον καὶ ἐπικαρπίας (τεσσαρούφ) ἀνήκει εἰς ἰδιώτας. Ὁ Ν. Π. Ἐλευθεριάδης (αὐτόθι, Βιβλ. Β. β'. § 10—12) πραγματευόμενος τὸ ζήτημα, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον χριστιανικόν τι καθίδρυμα δικαιοῦται ν' ἀποκτᾷ νομίμως τοιαῦτα *διτελῆ* βακουφικὰ κτήματα, λύει *κατ' ἀρχὴν* ἀποφατικῶς τὸ ζήτημα, θεωρῶν, ὅτι δὲν δύναται νομικῶς νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἅπαξ τῷ Θεῷ ὑπὲρ μουσουλμανικοῦ τινος καθιδρύματος ἀφιερωθεῖσα περιουσία, θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ κτῆμα ἑτέρου τινὸς χριστιανικοῦ καθιδρύματος, ἀναφέρει δὲ αὐτοκρατορικόν τι διάταγμα ἀπὸ 16 Ραμαζὰν 1299, καθ' ὃ, ἵνα χρησιμοποιηθῇ διτελὲς βακουφικὸν κτῆμα ὑπὲρ χριστιανικοῦ καθιδρύματος, δέον τὸ κτῆμα τοῦτο, τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐφόρου (μουτεβελῆ) καὶ δυνάμει ἰδιαιτέρου αὐτοκρατορικοῦ Διατάγματος νὰ μετατραπῇ πρότερον ὡς *μουκαταλῆ*. Ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ Ὀμὲρ Χιλμῆ (Διατάξεις περὶ βακουφίων. Ζήτημα 286) τὴν ἰδίαν διάταξιν.

Τὸ ἡμέτερον λοιπὸν θέμα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ τοιούτου εἴδους βακουφικὰ κτήματα, τυγχάνει ἀπὸ πολλοῦ λελυμένον παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἀρχῆς, παρέχεται δὲ τὸ δικαίωμα τοῖς χριστιανικοῖς καθιδρύμασι ν' ἀποκτῶσι μὲν ἐγκύρως τοιούτου εἴδους κτήματα, ἀλλ' ἀφοῦ συμμορφωθῶσι πρότερον πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ὡς εἴρηται αὐτοκρατορικοῦ Διατάγματος. Πρὸς τοῦτο κατὰ πρῶτον λόγον ἀπαιτεῖται ἡ

συναίνεσις καὶ ἔγκρισις τοῦ ἐφόρου τοῦ μουσουλμανικοῦ καθιδρύματος, τοιαύτη δὲ ἔγκρισις θὰ ἠδύνατο εὐκολώτερον νὰ δοθῇ, προκειμένου περὶ βακουφικῶν κτημάτων ἀμέσως τῷ ὑπουργείῳ τῶν Βακουφίων ὑπαγομένων (ἰδκάφη μαζμπουτά), καθότι τὴν ἐφορίαν τούτων ἔχει ἀναλάβῃ καὶ ἐξασκεῖ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο διὰ μέσου τῶν ὑπαλλήλων του.

VIII

Ἡ κάτωθι, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Ἰουνίου 1891, ἐγκύκλιος τῆς Μεγάλης Πρωτοσυγγελίας τῶν Πατριαρχείων, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως Γαλατᾶ καὶ Καταστένου καὶ τοὺς ἐφόρους τῶν αὐτόθι σχολῶν, κατακεχωρισμένη οὖσα ἐν σελίδι 182α τῆς συλλογῆς τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἐγκυκλίων, μαρτυρεῖ ἀρκετὰ εὐγλώττως τὴν μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένην ἀκαταστασίαν καὶ ἀβεβαιότητα εἰς τὰ κτήματα τῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων:

«Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, λαβὸν γνῶσιν, ὅτι διάφορα κτήματα τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν, ὄντα ἐγγεγραμμένα ἐπ' ὀνόματι προσώπων ἐπιζώντων μέν, μὴ ἐχόντων δὲ νομίμους κληρονόμους ἢ πρὸ πολλοῦ ἀποβιωσάντων καὶ καταλιπόντων τέκνα, μὴ ἐλθόντα εἰς κοινωνίαν γάμου ἢ ἐλθόντα μὲν ἀλλὰ μὴ ἀποκτήσαντα τέκνα, *διατρέχουσι κίνδυνον ἀπωλείας* ἕνεκα *τοιούτων καὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως λόγων*, καὶ ἀξιοχρέως μεριμνῶν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἀπεφήνατο, ὅπως συστηθῇ ἡ δέουσα μετὰ ζήλου καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια ταῖς ἐπιτροπαῖς τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ ταῖς ἐφορίαις τῶν σχολῶν τῆς περιφερείας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, *ἀναλογιζόμεναι τὸν πραγματικὸν κίνδυνον*, ὃν διατρέχουσι τὰ ἐν λόγῳ κτήματα, φροντίσωσιν ἑκάστη ἐπιτροπὴ καὶ ἐφορία, ἵνα ἐξασφαλίσωσι ταῦτα, ἐνεργοῦσαι ἐγκαίρως τὴν μεταβίβασιν τῶν τίτλων τῆς ἰδιοκτησίας τῶν κτημάτων ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἑτέρων προσώπων, χαιρόντων τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐνορίας καὶ παρεχόντων πάντα τὰ ἐχέγγυα τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν διαληφθέντων κτημάτων καὶ λαμβάνουσαι ἁρμοδίως τὰ δηλωτικὰ τῆς εἰκονικῆς γενομένης μεταβιβάσεως ἀντίγραφα. Ἐφ' ᾧ ἀπολύοντες τὴν παροῦσαν ἡμετέραν ἐγκύκλιον, προαγόμεθα ἐντόνως συστήσασθαι τὴν περὶ κτημάτων τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν προνοητικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας ταῖς ἐπιτροπαῖς τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ ταῖς ἐφορίαις τῶν σχολῶν καὶ προτρέψασθαι ταύτας ἵνα αὗται ἐκτιμῶσαι τὴν περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ ζήλου ἐνεργήσωσι τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐν λόγῳ κτημάτων».

Διὰ τοιούτων ὅμως ἡμιμέτρων, ὑποδεικνυομένων ἐν τῇ ὡς ἄνωθι ἐγκυκλίῳ καὶ μὴ τιθεμένων ἄλλως τε καὶ ἐν ἐφαρμογῇ, οἱ κίνδυνοι οἱ ἐπαπειλοῦντες τὴν ἀκίνητον περιουσίαν τῶν ἡμετέρων καθιδρυμάτων, δὲν προλαμβάνονται καὶ ἀπόδειξις, ὅτι συχνότατα καταλαμβάνονται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κτήματα, ἀνεγνωρισμένως καὶ μεμαρτυρημένως ἀνήκοντα εἰς τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα, θεωρούμενα ὡς *ἀδέσποτα* (μαχλούλ). Δέον λοιπὸν νὰ ληφθῇ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ ριζικὴ θεραπεία, καθότι διαφορετικὰ τὰ χριστιανικὰ καθιδρύματα ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ βαθμηδὸν θὰ ἀπολέσωσιν ἅπασαν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν των καὶ θὰ καταστῇ προβληματικὴ ἡ δυνατὴ συντήρησίς των ἐν προσεχεῖ μέλλοντι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

ULPIANUS

ΚΡΙΣΕΙΣ ΡΩΣΣΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ

Περὶ τῆς σημασίας τῶν πρὸς τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας σχέσεων καὶ τῆς πολιτείας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

Πολλὰ κατὰ καιροὺς τὰ ἀβάσιμα καὶ ἄδικα ἐλέχθησαν καὶ ἀνεμασσήθησαν περὶ τῆς πολιτείας τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πρὸς ἄλλας ἀδελφὰς Ἐκκλησίας, ἢ πρὸς ἄλλα ὀρθόδοξα φῦλα, ἐπὶ διαστροφῇ οἰκτρᾷ τῆς ἀληθείας τῶν γεγονότων. Ἡ φιλάδελφος συναντίληψις, προκαλουμένη καὶ ἐκλιπαρουμένη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπ' αὐτῶν τῶν οὕτως ἢ ἄλλως σαλευομένων ἢ δυσπραγούντων, ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐπικριτῶν ὡς ἐπιβουλή, ἡ ἀδελφικὴ συμβουλὴ ὡς ἀντικανονικὴ ἐπέμβασις, ἡ ἐν στιγμαῖς κρισίμοις καὶ δυσχειμέροις προστασία καὶ σωτηριώδης προφύλαξις ὡς ἰδιοτελὴς καταδυνάστευσις. Οὐδεὶς λόγος τοῖς ἐπικριταῖς τούτοις τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως προθύμως ὑπὲρ τῶν κλυδωνιζομένων ἀπεδύετο, οὐδεμία χάρις καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἔτι, ἃς, αὐτὴ οὐχ' ἧττον τῶν ἄλλων πάσχουσα, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ὑφίστατο. Πᾶς τις προχείρως τὴν νεωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν μελετῶν, δύναται, νομίζομεν, εὐχερῶς νὰ κατίδῃ τί κατὰ καιροὺς ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔπραξεν—ἵνα τοὺς ἄλλους παραλίπωμεν—ὑπὲρ μόνης τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, οὐχὶ ἅπαξ πρὸ τοῦ χείλους αὐτοῦ τῆς ἀβύσσου εὑρεθείσης, ἐπὶ αἰῶνας δὲ ἤδη ὑπὸ παντοίων κινδύνων χειμαζομένης. Καὶ ὅμως ἡλίκος ἠγέρθη θόρυβος καὶ ἡλίκη ἐπηκολούθησε διαστροφὴ τῶν πραγμάτων, ὅτε πρὸ ἑπταετίας, γεννηθείσης καὶ πάλιν ἀνωμαλίας ἐν τῷ θρόνῳ ἐκείνῳ συνεπείᾳ τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριάρχου κὺρ Σπυρίδωνος, ἠθέλησεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ λοιποὶ πατριαρχικοὶ θρόνοι ἵνα παράσχωσι χεῖρα βοηθείας, καὶ δὴ οὐχὶ αὐτόκλητοι καὶ πάλιν, ἀλλὰ τῇ παρακλήσει, ὡς γνωστόν, τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ μεγάλου μέρους τῆς ἱεραρχίας τοῦ εἰρημένου θρόνου! Ἐνέργεια ἐπὶ αἰῶνας ἤδη ἐν χρήσει καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς φιλαδελφίας ἐπιβαλλομένη ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐκ φυλετικῶν λόγων καὶ σκοπῶν ὁρμωμένη, ἐνῷ πράγματι φυλετικοὺς σκοπούς, καὶ δὴ μόνον τοιούτους, ἔχει τις πολλοὺς

λόγους νὰ διαβλέπῃ ἀκριβῶς παρὰ τοῖς ἐπικριταῖς, οἵτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὑπερασπίσεως κινδυνευόντων δῆθεν αὐτονομιακῶν προνομίων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πατριαρχικοῦ θρόνου, ζητοῦσιν ἀναφανδὸν ἵνα ἀλλοιώσωσι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐπὶ δέκα ἐννέα ὅλους αἰῶνας ἀδιάρρηκτον φυλετικὴν ὄψιν τοῦ θρόνου ἐκείνου. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐπικρίσεων τούτων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ λεγόμενον ἀντιοχικὸν ζήτημα, θὰ διαλάβωμεν ἰδιαιτέρως ἐν ἄλλῳ ἐπὶ τούτῳ ἄρθρῳ, διότι πολλὰ καὶ πάλιν κατ' αὐτὰς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ κὺρ Μελετίου τὰ ἀναλήθη καὶ ἀνυπόστατα ἐγράφησαν. Νῦν μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως καταχωρίζομεν τὰς κάτωθι κρίσεις τοῦ ἀείποτε συμπαθῆ καὶ φίλα περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς γράφοντος ἐλλογίμου καθηγητοῦ τῆς ἐν Πετρουπόλει θεολογικῆς Ἀκαδημίας κυρίου Ι. Σοκολώφ, χαίροντες ὅτι ἐν μέσῳ τῶν παντοίων ἐπικρίσεων καὶ διαστροφῶν δὲν ἐλλείπουσιν εὐτυχῶς καὶ αἱ φιλοδίκαιοι κρίσεις καὶ ἐκτιμήσεις, καὶ δὴ τοιούτων προσώπων, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς εἰδικότητος αὐτῶν, κρεῖττον βεβαίως τῶν αὐτοσχεδιαζόντων ἐπικριτῶν εἶνε εἰς θέσιν ἵνα κρίνωσι καὶ ἀποφαίνωνται περὶ τοιούτων ζητημάτων. (Ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»).

«Καὶ (1) πρὸς τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως περίοδον, παρεῖχον βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν ἐν ταῖς δυσχερέσι περιστάσεσιν αὐτῶν. Παρεχώρουν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἰδίους ναούς, μοναστήρια, κτήματα, πρὸς ὠφέλειαν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν τοῦ ἐν αὐταῖς κλήρου καὶ λαοῦ· προθύμως ἐπεκύρωνον τὰ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας ἀφιερώματα διαφόρων δωρητῶν· ἀγρύπνως προσεπάθουν νὰ προλαμβάνωσι πᾶσαν ἐκδήλωσιν θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ ἢ διαπάλης ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταύταις· δι' ἐπιστολῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ θρόνου καὶ πρὸς ἐμπορικὰ σωματεῖα καὶ συντεχνίας, ἐζήτουν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκῃ εὑρισκομένων Χριστιανῶν τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου κτλ.

«Καὶ ἄγνωστον τί θὰ ἐγίνετο ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἔπαυεν ἢ ἐξησθένει ἡ μέριμνα τῶν οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία αὕτη διεξῆγε συνεχεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Σιναΐτας ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέ-

---

(1) Ἐκ πραγματείας τοῦ κ. Ι. Σοκολὼφ περὶ τῆς συγχρόνου διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, δημοσιευομένης ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου τῆς Ρωσσίας «Ἐκκλησιαστικαῖς Εἰδήσεσι».

πειαι τῆς λατινικῆς Προπαγάνδας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν οἱ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειπον ταύτην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀσθενεῖς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν κλῆρον αὐτῆς εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν οὔτε ὑλικά, οὔτε ἠθικὰ μέσα ὑπῆρχον αὐτῇ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ καταστρεπτικοῦ κακοῦ; Τίς θὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐὰν οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι δὲν ἐπεδαψίλευον εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον συστηματικὴν ὑλικὴν βοήθειαν, ἐὰν ἀνέκοπτον τὸ ρεῦμα τῶν προσφορῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἢ ἠμπόδιζον τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τοὺς ἐπιτρόπους αὐτῶν νὰ διενεργῶσι συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀναγκῶν; Τί θὰ ἐγίνετο ἡ αὐτοκέφαλος τῆς Κύπρου Ἐκκλησία, ἐὰν οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι δὲν ἐπροστάτευον αὐτὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα; — Ὁ Ἕλλην λόγιος ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Δελικάνης, ἄριστα μελετήσας τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν νεωτέρων χρόνων, δικαίως κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην φρονεῖ, ὅτι ἄνευ τῆς φροντίδος, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἀγώνων τῶν οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ὁ Πανάγιος Τάφος καὶ ἐν γένει οἱ ἅγιοι Τόποι ἐν Ἱερουσαλὴμ πρὸ πολλοῦ πιθανῶς θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Λατίνων καὶ τῶν Προτεσταντῶν, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸ αἰώνων ἤδη θὰ μετεβάλλετο εἰς ἁπλοῦν μετόχιον τοῦ ὄρους Σινᾶ ἢ καὶ ὅλως θὰ ἐξελατινίζετο, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου θὰ περιήρχετο εἰς πλήρη κατάπτωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν, περὶ δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ὅπου οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρῶτον ἤρξαντο ὀνομαζόμενοι Χριστιανοί, θ' ἀπέμενε πιθανῶς ἁπλῆ ἱστορικὴ ἀνάμνησις, ὅτι ἦν ποτε ὅτε καὶ αὕτη ἀπετέλει ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

«Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ προεξάρχουσα θέσις τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν ἴσων αὐτῷ ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς οὐδένα διήγειρεν ἐν αὐτοῖς φόβον, καθόσον πάντες οὗτοι ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε ἐκ τῶν οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἤγετο ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀποκτήσεως ἀπολύτου ἐξουσίας ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἐλαττώσεως ἢ ἐκμηδενίσεως τῶν κανονικῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ ὅτι οὐδένα οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον διέτρεχε κίνδυνον τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῶν.

«Οἱ Πατριάρχαι τῆς Νέας Ῥώμης, φροντίζοντες ὡς πρῶτοι ἐν ἴσοις, περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν λοιπῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, οὐδέποτε ἀπεποιοῦντο καὶ τὴν ἀρωγὴν καὶ εὔλογον συνεργασίαν τῶν ἰσοτίμων αὐτοῖς ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ, προκειμένου περὶ ὑποθέσεων αὐτοῦ τούτου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι οὐ μόνον περὶ ὑποθέσεων γενικῆς σημασίας, ἀναφερομένων εἰς τὰ συμφέροντα πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ζητήμασι τοπικοῦ χαρακτῆρος καὶ δὴ ζητήμασιν ἀποκλειστικῶς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, οἷα ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ καθαίρε-

σις οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἡ δίκη ἀρχιερέων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ ἡ καθαίρεσις αὐτῶν, ἡ ἔκδοσις σιγιλλίων περὶ ἐκκλησιῶν, μονῶν καὶ σχολῶν καὶ δὴ καὶ ἐνοριῶν ἔτι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ τῆς Συνόδου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἡ συμμετοχὴ δὲν ἀπητεῖτο, οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, εὑρισκόμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συνοδικὰς συνεδριάσεις καὶ συζητήσεις καὶ συνυπέγραφον. Ἐν γένει μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ὑπῆρχε πλήρης ἀλληλεγγύη, ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσιν αὐτῶν, ὑπῆρχε πλήρης ἀγάπη, ἀδελφικὸς σεβασμὸς καὶ πνευματικὴ ἑνότης καὶ κοινωνία.

«Οὕτω περὶ παπισμοῦ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ οὐδὲ λόγος δέον νὰ γίνηται, ὁ δὲ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ᾧ τινι ἐνίοτε ἕνεκα παρεξηγήσεως ἀποδίδονται τάσεις παπιστικαί, οὐδέποτε ἐπεδίωξε φιλόδοξον κυριαρχίαν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀνατολῆς, ἤγετο ἐκ λόγων ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μερίμνης. Πνεῦμα παπιστικὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ οὔτε ὑπῆρξεν, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ».

Ι. Σοκολώφ

ΓΝΩΜΗ ΣΕΡΒΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΛΑΥΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ὁ διδάκτωρ κ. Γιοβὰν Τσβήτς τυγχάνει καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βελιγραδίου. Εἶνε δὲ εἰδικότης περὶ τὴν γεωγραφίαν, γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ, ὡς προσενεγκὼν πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῶν γαιωδῶν ἰδιοτήτων τῆς Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Ὁ κ. Τσβήτς θεωρεῖται εἰσέτι ὡς εἰλικρινὴς κομματάρχης τῆς ἰδέας τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Κρατῶν τοῦ Αἵμου. Ὡς πρὸς τὸ φλέγον ζήτημα περὶ ἐθνικότητος τῆς Μακεδονίας δὲν συμμερίζεται τοὺς σωβινισμοὺς τῶν Μελόεβιτς καὶ Γκόπτσεβιτς.

Εἰς τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν τοῦ σερβικοῦ περιοδικοῦ «Ντέλο» ὁ κ. Τσβήτς, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφήν, ἐδημοσίευσεν ἔργον του, ἀφορῶν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν τῶν Μακεδόνων. Ἡ γνώμη του εἰς γενικὰς γραμμὰς δὲν εἶνε νέα, ἀλλ' οὐχ' ἧττον ἐνδιαφέρουσα, ὡς γνώμη Σέρβου πολυμαθοῦς, ὅστις δὲν συμμερίζεται τὴν κυριαρχοῦσαν ἐν Σερβίᾳ πεποίθησιν, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε «κλασικὴ σερβικὴ χώρα».

«Οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης, λέγει ὁ κ. Τσβήτς, αἱ ἐθνικότητες εἶνε τόσον ἀνάμικτοι, ὅσον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν. Περαιτέρω ἔχει μεταβάσεις καὶ συγχωνεύσεις μιᾶς ἐθνικότητος μετ' ἄλλης, ἰδίᾳ δὲ συγχωνεύονται οἱ Σλαῦοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, οἱ δὲ τσίντσαροι (Κουτσόβλαχοι) μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ἐθνικὸν ὄγκον τῶν Σλαύων Μακεδόνων δὲν ἀνεπτύχθη ἡ ἐθνικὴ συνείδησις· οὗτος δὲν εἶχεν αὐτοτελὲς ἱστορικὸν παρελθὸν καὶ δὲν ἔχει ἰδίαν γραμματικὴν γλῶσσαν. Οἱ Σλαῦοι Μακεδόνες ὁμιλοῦσι γλῶσσαν, περὶ ἧς ὑφίστανται τρεῖς γνῶμαι: ὅτι πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν σερβικήν, ὅτι συγγενεύει μᾶλλον πρὸς τὴν βουλγαρικὴν καὶ ὅτι εἶνε ἀνεξάρτητος δυτικοσλαυϊκὴ γλῶσσα. Δὲν ἔχει ἑπομένως βεβαίως ἐνδείξεις, ἐφ' ὧν στηριζόμενος ὁ σλαυϊκὸς ἐθνικὸς ὄγκος νὰ δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς σερβικὸς καὶ βουλγαρικός. Τὸ ζήτημα ὅθεν χειροτερεύει ἐκ τῶν ἐπιρροῶν τούτων.

«Μεταξὺ τῶν Μακεδόνων καὶ ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν Σλαύων Μακεδόνων ὑφίστανται ἐθνικαὶ καὶ θρησκευτικοεθνικαὶ προπαγάνδαι, ὧν τινες ἀπὸ δεκαετίας διαβάλλουσι τὴν ἐθνικὴν τῶν Σλαύων Μακεδόνων συνείδησιν καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ σκέψει ταύτῃ ἀλλάσσουσι τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη των. Εἰς τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου, ἅπερ ἐκδηλοῦσι δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ δεκαετίας διὰ τῶν σχολῶν μορφοῦται ἡ πεπαιδευμένη τάξις δι' ἀνακριβῶν παραστάσεων περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Μακεδόνων. Ἕκαστον Κράτος τοῦ Αἵμου συνενοῖ ὅλους τοὺς Σλαύους Μακεδόνας πρὸς τὴν ἐθνικότητά του καὶ τοῦτο εἶνε ἤδη δεκτὸν ὑπὸ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῶν πεπαιδευμένων.

« Ἰδοὺ διατί καὶ ἡ κοινὴ γνώμη εἰλικρινῶς σχεδὸν πιστεύει εἰς τοῦτο.

«Οἱ ξένοι συγγραφεῖς ἐπραγματεύθησαν τὸ ἐθνογραφικὸν μακεδονικὸν ζήτημα,

στηριζόμενοι εἰς δύο εἴδη ἐρευνῶν. Τινὲς τούτων εἰσὶ πληροφορημένοι ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων ἑνὸς μόνον τοῦ Αἵμου ἔθνους, καὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὁμογενῶν τούτου καὶ διὰ τοῦτο εἰσήχθησαν ἀνακριβεῖς γνῶμαι. Ἄλλοι πάλιν, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν μᾶλλον αὐτοτελῶς, σχεδὸν πάντες δὲν ἐγνώριζον οὔτε σερβικά, οὔτε βουλγαρικά, δὲν ἠδυνήθησαν δὲ ν' ἀντιληφθῶσι τὴν ἔλλειψιν ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως παρὰ τοῖς Σλαύοις Μακεδόσι καὶ ὡδηγήθησαν μόνον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων, ἰδίως κατ' ὄνομα, ἔχουσι δὲ σημειώση αὐτοὺς ὡς Βουλγάρους. Ἐκτὸς τούτου ἡ περὶ Μακεδονίας ἰδέα ἐν τῷ νεωτέρῳ χρόνῳ ἐσφαλμένως ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν Σκοπείων καὶ Τετόβου, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἐθεωρήθησαν ὡς μέλη τῆς Μακεδονίας.

«Τὸ ἐθνογραφικὸν μακεδονικὸν ζήτημα ἑπομένως εἶνε λίαν δύσκολον καὶ περίπλοκον. Ἔπειτα εἰς ἐκεῖνο ἔχουσιν ἐξυφανθῇ ὅλαι αἱ προρρηθεῖσαι ἐσφαλμέναι ἐπόψεις, ἐκρίθη δι' ἐσφαλμένων μεθόδων καὶ δι' ἀνακριβῶν παρατηρήσεων. Οἱ ἐθνογραφικοὶ χάρται καὶ οἱ στατιστικοὶ πίνακες, ἐν οἷς συνωψίσθησαν αἱ βλέψεις καὶ αἱ μελέται, εἰσὶν ἐκ θεμελίων ἐσφαλμένοι.

« Ἐγὼ εἶμαι κατά τι πεπεισμένος, ὅτι αἱ διάφοροι ἐπικρατοῦσαι σήμερον γνῶμαι ἐπὶ τῆς ἐθνογραφίας τῶν Σλαύων Μακεδόνων στηρίζονται εἰς ἀποπλανήσεις.

«Πρὸς τοῦτο θὰ ἐκφέρω τὰ ἰδικά μου ἀντίθετα συμπεράσματα ἐπὶ τῆς ἐθνογραφίας τῶν Σλαύων Μακεδόνων, πρὸς ἃ ἔφθασα μετὰ τὰς περιηγήσεις καὶ παρατηρήσεις μου. Δύο ἐκ τῶν συμπερασμάτων μου εἶνε: Ὅτι οἱ ἐθνογραφικοὶ χάρται καὶ οἱ στατιστικοὶ πίνακες περὶ τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ οὐ μόνον εἰσὶν ἐσφαλμένοι, ἀλλ' ἀπαραίτητον ἔτι εἶνε, ὅπως τὸ μακεδονικὸν ἐθνογραφικὸν ζήτημα τεθῇ ἐπὶ ὅλως διόλου ἄλλης βάσεως. Αἱ ἰδικαί μου παρατηρήσεις συγκεντροῦνται περὶ τὰ ἑξῆς θέματα:

«1) Ἡ περὶ Μακεδονίας ἰδέα δὲν εἶνε ἀκριβής. Τὰ Σκόπεια καὶ τὸ Τέτοβον συμπίπτουσιν ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᳲ.

«2) Ὁ λαϊκὸς ὄγκος τῶν Σλαύων Μακεδόνων δὲν ἔχει ὡρισμένα ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ ἐθνικὴν συναίσθησιν, οὔτε σερβικά, οὔτε βουλγαρικά, καίτοι εἶνε συγγενεῖς καὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων.

«3) Τὸ ὄνομα Βούλγαρος, δι' οὗ συνήθως ὀνομάζονται οἱ Σλαῦοι Μακεδόνες δὲν εἶνε ἐθνογραφικὸν ὄνομα καὶ ἐθνικῶς δὲν σημαίνει Βούλγαρος.

«4) Οἱ ξενικοὶ γερμανικοί, γαλλικοί, ἀγγλικοὶ καὶ ἄλλοι ἐθνογραφικοὶ χάρται δὲν εἶνε κατὰ τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν γλῶσσαν (sprach-Karte), ἀλλ' εἶνε χρωματισμένοι μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐσφαλμένως παραδεδεγμένου ὀνόματος, δι' οὗ συχνὰ καλοῦνται Μακεδόνες Σλαῦοι.

«5) Οἱ στατιστικοὶ πίνακες δὲν εἶνε ἀκριβεῖς καὶ ἀληθεῖς».

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΧΩΡΙΟΝ
ΕΝ ΜΕΣΩι ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἡ ἀντοχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ ἀναφομοίωτον αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν του καὶ τὴν δύναμιν, δι' ὧν ἠδυνήθη ν' ἀντεπεξέλθῃ διὰ μέσου τῶν αἰώνων κατὰ τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν ταλαιπωριῶν.

Εἰς τὴν ἀρετὴν ταύτην τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὀφείλεται καὶ τὸ ὄντως περίεργον φαινόμενον τῆς ὑπάρξεως καὶ σήμερον ἔτι ἑλληνικοῦ χωρίου ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ὀλίγον μακρὰν τοῦ Τυρνόβου.

Τὸ χωρίον τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα Ἀρβανιτοχῶρι καὶ βουλγαριστὶ λέγεται Ἀρμπανάς, περιλαμβάνει δὲ περὶ τὰς 150 οἰκογενείας, ὁμιλούσας ἔτι τὴν ἑλληνικήν.

Πῶς διετηρήθη τὸ χωρίον τοῦτο ἀνεπηρέαστον καὶ ἐντελῶς ἀνέπαφον ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ πῶς ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἑλληνικὰ εἶνε ἐκ τῶν ἀληθῶς ἐκπληκτικῶν γεγονότων.

Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πόλεως τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὸ πρᾶγμα βεβαίως ἤθελεν εἶσθαι ὅλως διάφορον, διότι καὶ μέχρι σήμερον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα διατηροῦνται πυκνότατοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, πόλεις καὶ κωμοπόλεις, φέρουσαι καθ' ὁλοκληρίαν τὸν ἑλληνικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα. Οὕτως ἐν Βάρνῃ καὶ Καβάρνῃ κ.τ.λ. οὐ μόνον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἐν εὐρείᾳ περιφερείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα διατηροῦνται, εὐδοκιμώτατα λειτουργοῦντα.

Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόκειτο περὶ κωμοπόλεως τῶν παραλίων, τὸ πρᾶγμα ἦτο εὐεξήγητον, διότι ἀνέκαθεν οἱ Ἕλληνες, διεξάγοντες τὴν ἐμπορίαν, ἐνεκαθίσταντο εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ συνεπήγνυον πόλεις, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἐγένοντο κέντρα πολιτισμοῦ καὶ μεγίστης ἐμπορικῆς κινήσεως.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ εἰς τὰ μεσογειότατα κειμένου Ἀρβανιτοχωρίου.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι τὸ Τύρνοβον ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ ἕδρα τοῦ ἐπ' ὀλίγον διατηρηθέντος βουλγάρου Πατριάρχου. Ἡ πόλις αὕτη ἄρα ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ Βουλγαρισμοῦ καὶ τὸ κυριώτερον ὁρμητήριον αὐτοῦ.

Μέχρι ποίου σημείου ὅμως ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξίκετο καὶ ὁποίαν

ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν αἰγῖδα αὐτοῦ βιωσάντων λαῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ γεροντότεροι τῶν κατοίκων τοῦ Τυρνόβου γνωρίζουσιν ἔτι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἐκ μόνου λοιπὸν τοῦ γεγονότος τούτου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διατήρησις καὶ τοῦ ἐν τῷ βουλγαρικῷ ὄγκῳ ἐσφηνωμένου ἑλληνικοῦ Ἀρβανιτοχωρίου.

Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ἐν Φιλιππουπόλει πρό τινων ἐτῶν ἐκδιδόμενον βουλγαρικὸν περιοδικὸν «Σβέτκνα» (Φῶς), τὸ ὁποῖον γράφει τ' ἀκόλουθα περὶ τοῦ χωρίου τούτου:

«Τὸ χωρίον «Ἀρμπανὰς» κεῖται μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Τυρνόβου, πρώην πρωτευούσης τῆς βορείου Βουλγαρίας. Εἶνε ἐκ τῶν χωρίων ἐκείνων καὶ κωμοπόλεων, εἰς τὰ ὁποῖα συναντᾷ τις ἀρχαιότητας τοῦ μεσαιῶνος. Τὸ χωρίον τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἦτο τόσῳ μικρόν, ἀλλὰ πόλις μὲ 3500 οἰκίας, ὅπως διηγοῦνται οἱ γέροντες. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ χωρίῳ ἑπτὰ ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα ᾠκοδομήθη κατὰ τὸ 1481. Ἅπασαι αἱ ἐκκλησίαι αὗται εἶνε μικραί, χαμηλαὶ καὶ σκοτειναί, βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολλάκις ἐξεδηλώθη ἡ τουρκικὴ ἀγριότης. Τινῶν ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς εἰκόνων τῶν ἁγίων ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἄλλων οἱ τράχηλοι εἰσὶν ἀποκεκομμένοι διὰ μαχαιρῶν. Ἡ εὐσεβὴς καλογραῖα ὑπηρέτρια τῆς ἐκκλησίας μετὰ δακρύων σᾶς δεικνύει τὰ κακουργήματα ταῦτα ἐναντίον ἀψύχων προσώπων· οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου εἰς τοποθεσίαν καλουμένην «Ἄνω καὶ κάτω Λάκκος» ἐν τῷ μέσῳ ἐκτεταμένης πεδιάδος εὑρίσκονται πλούσιαι πηγαὶ μετὰ γλυκέος ψυχροῦ ὕδατος. Πλησίον μιᾶς πηγῆς ὑπάρχει βρύσις, ἥτις ὡς ἐκ τῆς στερεᾶς αὐτῆς κατασκευῆς, ἀποδεικνύει ὅτι εἶνε ἀρχαία. Κατά τινας ἡ βρύσις αὕτη εἶνε ρωμαϊκῆς κατασκευῆς. Μεταξὺ τοῦ χωρίου καὶ τῶν «Λάκκων» πανταχοῦ ὑπάρχουσι τείχη κατεστραμμένα. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶνε Βούλγαροι, ἀλλὰ πάντες σχεδὸν ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν (!!!). Μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως πολλοὶ ἐνομίζοντο Ἕλληνες, ἀλλ' ἤδη τοιοῦτοι δὲν ὑπάρχουσιν, ἂν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας των ἀναγινώσκηται ἡ ἑλληνική (!!), ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουσιν οἱ ἐννοοῦντες τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν (!!!) Ἐκ τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν ὑφίστανται μέχρι τῆς σήμερον 9 περίπου, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἔζησεν ὁ πατὴρ Σωφρόνιος, ἀλλ' αὕτη ὑπέστη ἀρκετὰς ἐπιδιορθώσεις. Ὡς τύπον τῶν ἐναπολειφθεισῶν ἀρχαίων οἰκιῶν, παραθέτομεν ἐν εἰκόνι τὴν οἰκίαν τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν «Κανταχουζηνῶν» ὡς καὶ τὸ σχέδιον τῆς δευτέρας ὀροφῆς (παραθέτει τὸ περιοδικὸν τὰ σχετικὰ σχεδιαγραφήματα).

«Τὸ χωρίον τοῦτο ἀριθμεῖ ἤδη περὶ τὰς 150 οἰκίας καὶ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐλαττοῦται ὁ πληθυσμός, καθ' ὅσον ὁ βίος τῶν κατοίκων κατέστη δύσκολος ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς ὕδατος καὶ τῆς πετρώδους καταστάσεως τῶν πέριξ».

Εἶνε ἀρκούντως περίεργοι οἱ δισχυρισμοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ περιοδικοῦ, ὅτι οἱ

κάτοικοι τοῦ χωρίου «εἶνε μὲν Βούλγαροι. ἀλλ' ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν» !! καὶ ὅτι «εἰς τὰς ἐκκλησίας των ἀναγινώσκεται ἡ ἑλληνικὴ !! διότι δὲν ἐννοοῦσι τὴν βουλγαρικήν» ! ! !

Ἀλλὰ θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ὁ γράφων ταῦτα ἐν τῷ περιοδικῷ, πῶς ἠδυνήθησαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου νὰ διατηρήσωσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πῶς δὲν ἐξέμαθον τὴν βουλγαρικήν, ἀφοῦ κατ' αὐτὸν εἶνε Βούλγαροι;

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας μᾶς δίδει τὸ ἐν λόγῳ περιοδικόν, δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο κατῳκήθη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα μ. Χ., περὶ πασῶν ὅμως τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν, τῶν τόσον ἐνδιαφερουσῶν, οὐδὲν δυστυχῶς ἕτερον εἶνε γνωστόν.

Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ὄασις ἐν τῷ μέσῳ τῆς βουλγαρικῆς Σαχάρας τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ διὰ τῆς γνωστῆς βουλγαρικῆς μεθόδου, τῆς πιέσεως καὶ τῆς βίας.

Οὕτως ἀπὸ δέκα ἐτῶν κατηργήθησαν τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς κατοίκους ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα, τῆς ὁποίας ἡ εἰσαγωγὴ ἤρξατο καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

Διὰ τῶν τοιούτων μέσων ἐπιδιώκουσιν οἱ Βούλγαροι ἢ τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τοῦ χωρίου, ἢ τὴν καταστροφὴν καὶ ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ. Εἰς τοῦτο δὲ δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ πληροφορία τοῦ βουλγαρικοῦ περιοδικοῦ, ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐλαττοῦνται καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ὕδατος.

Δυστυχῶς αἱ περὶ τῆς γνωστῆς καὶ ἀρχαίας οἰκογενείας τῶν «Καντακουζηνῶν» διδόμεναι ὑπὸ τοῦ περιοδικοῦ πληροφορίαι εἰσὶν ἀσαφεῖς καὶ ἀτελέστατοι. Φαίνεται ὅμως, ὅτι δὲν θὰ εἶνε αὕτη ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κατακουζηνῶν τῆς Ρωμουνίας.

Σημειοῦντες τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς περὶ τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου τῆς διατηρήσεως ἐν μέσῳ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄγκου ἑλληνικωτάτου χωρίου, θὰ ηὐχόμεθα νὰ ἐμελετῶντο εὐρύτερον καὶ λεπτομερέστερον τὰ κατ' αὐτό.

Π. Ἀξιωτίδας

Διόρθωσις παροραμάτων :

Ἐν σελίδι 184 τοῦ παρόντος τεύχους διορθωτέαι αἱ ἑξῆς λέξεις :

Στίχ. 27 «πολιτικῆς», ἀντὶ «πελιτικῆς»

» 29 «χωρῶν», ἀντὶ «χρόνων».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΣΤΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΥ

„HELLÉNISME"

ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 28 Φεβρουαρίου 1906

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		28 Φεβρ. 1906	31 Ἰανουαρ. 1906
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,530,608 39	2 314 220.50
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	211 470 –	392 425.
» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1.139,177.–	897 636.-
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τ. Ἐξωτερικὸ	»	27,480.798.93	28 835,237.84
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902.	»	13 834.523.83	14 036.304.13
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67.778 575.12	67 778.575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.–	10.500.000.-
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,768.607.75 / » τραπ. γραμ. » 28 906.500.–	»	52,675,107.75	52,675.107.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		
Προεξοφλήσεις	»	23,166.879.31	22,787 967 77
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,772 248.25	2,7·3,9 1 4
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,150 274 ·4	12,027.245.58
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,885 360 48	2,258,325 9·
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	57.267.072.65	57 609.911 69
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	43 833 3·8.76	42 708 974.91
Χορηγήσεις εἰς γεωκτηματίας		11,636,171 ·5	10,545 375 2.
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ. Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,849 6·3 98	4 9·3.90· 88
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,160,545 70	4,1·9 445 70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1 500,000 —	1,500,000.-
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ. τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,7·7,150 —	1,777,150.–
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	77 551 12	344 296 1
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,306.439 63	8,329 8·3 29
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2.624,409.39	2,620 343 39
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1.60· 554.35	1,595 38·.90
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,563,385.02	2.586 815 4
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	2,201,294.76	1,504,416 90
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,576,960 —	1,576 960.-
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,120,000.—	1.120,000 -
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	400 000 —	400,000 —
Διάφορα	»	609 329 94	405,176 58
	Δρ.	362,228.889.95	361,419,975.50

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		28 Φεβρουαρίου	31 Ἰανουαρίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.-
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.-
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως. . . . Δρ. 67,778.575,42			
II. » » Τραπέζης. . . . » 42,669,654,09	»	110.448,229.51	112,948,981.39
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,500,000.—	10.500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,863,618 89	4,132,886 43
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	15,238.339 96	13,454,173 06
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	1 612,600 81	1,396.843 09
Μερίσματα πληρωτέα	»	503,620.—	727 600.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) { Εἰς χρυσὸν. . Δρ. 271,739 00 / » τραπ. γραμ. » 4,815,708 54	»	5,087,447 54	11,3·0,938.14
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν	»	131,887 25	22 848.25
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	418,721.85	677 828.50
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	1 412,413.13	428 331 36
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	5 010,701 48	10 701.48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	13,834,523.83	14 036 304.13
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	25,905,21	791,282.51
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	84,353,373.16	82.976,089 46
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	44,841,390.—	44.841.390. -
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,488 800.—	20 488 800.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,559,886.—	1,979,072.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	157,287 50	319 560.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	5,654,561 89	5,537,783.27
Διάφορα	»	3 271,842.—	1 014,812.49
	Δρ	362,228.889 95	361.419,975.50

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Μαρτίου 1906.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0.10
2).	**τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1.—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1.—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0.20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0.10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0.10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα ἐκδοθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2.—
10).	**τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0.10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις.	»	1.—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0.50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1.—
14).	**Γ. Ν. Χατζιδάκι.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.	»	1.—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1.—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
19).	**Α. Ζ.** Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0.50
20).	O. de Besobrasow — Notes sur la Question d'Orient.	»	0.50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0.—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5.—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1.50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2.—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1.—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	? —
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	4.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 100ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Ἀπρίλιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
Ἰωάννου Νικολαΐδου
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια έκ τοῦ προηγουμένου φύλλου)

Ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων κεφαλαίων τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς εἶνε ἡ καθ' ἅπασαν τὴν ὑφήλιον ἀνάπτυξις αὐτοῦ καὶ ἐγκατάστασις ἄνευ ἑνιαίας ὠθήσεως καὶ ὁδηγίας. Τὸ τοιοῦτον φαινόμενον δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ζωηρὸν καὶ ἀνήσυχον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ πατρίς, περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων μιᾶς τῶν κεντρικωτέρων θαλασσῶν τοῦ κόσμου, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον διατελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κέντρων τοῦ καθ' ὅλου πολιτισμοῦ, ὑφίσταται τὴν ἐνέργειαν τοῦ φυσικοῦ τούτου περιέχοντος. Εἶνε ἀνήσυχος ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, ὅπως καὶ ἡ περιβάλλουσα αὐτὴν θάλασσα. Ὁ ὁρίζων αὐτῆς, ἐπεκτεινόμενος ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀπὸ τῶν παραλίων ἀκτῶν, τείνει πρὸς τὸ μεμακρυσμένον, πρὸς τὸ ἄγνωστον, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει νὰ γνωρίσῃ, εἰ δυνατὸν νὰ οἰκειοποιηθῇ. Ἐντεῦθεν ὁ κοσμοπολιτισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, στενοχωρουμένου ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τρεπομένου πρὸς κατάκτησιν ξένων χωρῶν, ἐν αἷς κατώρθωσεν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, νὰ δημιουργήσῃ αὐτοσυστάτους καὶ αὐτονόμους πολιτικὰς κοινωνίας, μονονουχὶ συναγωνισθείσας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερβάσας τὰς μητροπόλεις ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ εὐημερίᾳ. Ἡ μεταφύτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ φυτοῦ δὲν ἐξεφύλισεν αὐτό, τοὐναντίον ἐν τῇ ἐξευρέσει πολλάκις κρείττονος φυσικοῦ περιέχοντος, τὸ φυτὸν ἐρριζοβόλησε, παραγαγὸν εὐγενέστερα ἄνθη καὶ καρπούς, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ οἱ ἀπόδημοι Ἕλληνες τάχιστα ἐξεφυλίσθησαν, χωρὶς νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἴχνος τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, τῆς ἀρχαίας πατρίδος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων τῆς ἑλληνικῆς σταδιοδρομίας, ἐπὶ τῆς προϊστορικῆς ἔτι περιόδου. Πολλαχοῦ τῆς Μεσογείου ἐγκαθίστανται ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι φωτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄνευ πολιτικοῦ κέντρου ὑφίσταται μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐγκατεσπαρμένων, ἠθικὴ καὶ φυλετικὴ ἐπικοινωνία. Βεβαίως ἡ τοιαύτη διὰ τῆς διασπορᾶς διάσπασις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐζημίου πολιτικῶς τὴν κεντρικὴν πατρίδα ἥτις, ὡς μὴ ὤφελεν, ἦτο ἐπίσης διεσπασμένη, οὐχ' ἧττον παρεῖχε στάδιον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ Ἕλληνος ἐπὶ μείζονι ἀγαθῷ, ἐπὶ ἐκπολιτισμῷ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων, πρὸς οὓς ἐπεκοινώνει διὰ τοῦ ἀποικισμοῦ. Ἡ Σικελία, ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ Μεγάλη αὐτὴ Ἑλλάς, ὑπέστησαν βεβαίως τὴν

ἐπιρροὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· παρήγαγον μεγάλους ἄνδρας ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· παρέσχον στάδιον δράσεως εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἐδοξάσθη ἐν τῇ χώρᾳ διὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τοῦ Γοργίου, τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ Θεοκρίτου, ἵνα παραλίπω τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ὑπεχώρησε παραχρῆμα, ἀπορροφηθεῖσα καὶ ἀφομοιωθεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν πληθυσμῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐγκατέστη.

Μείζων ἔτι ἐκδηλοῦται ἡ ἐξαπλωτικὴ αὕτη ἐνέργεια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἱστορικοὺς χρόνους. Ὁ μέγας δορικτήτωρ ἦτο συγχρόνως καὶ ἐκπολιτιστής. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ δαιμόνιον δὲν ἐτύγχανεν ὄνειρον φιλοδόξου πορθητοῦ, περιτρέχοντος τὸν κόσμον χάριν κατακτήσεως, ὑποταγῆς λαῶν, δημιουργίας ἑνιαίου κράτους. Κατακτῶν, διέσπειρεν ἅμα ἐν ταῖς κατακτωμέναις χώραις τὸν σπόρον τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἄλλως ἢ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος. Αἰφνιδίως παρέστη ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔκπαγλον ἅμα καὶ ἀπαράμιλλον φαινόμενον ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Ἑλληνισμός, ἀπολέσας ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ αὐτονομίαν, στερηθεὶς τῆς ἐλευθερίας, ἐξεχύθη πανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, δημιουργῶν νέα κράτη, ἀφομοιῶν πληθυσμούς, τέως μηδὲν κοινὸν ἔχοντας πρὸς τὴν ἡμέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Πρὸς ἐπικύρωσιν δὲ τῆς ἀφομοιωτικῆς ταύτης δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπιτραπήτω μοι νὰ συνοψίσω σελίδας τινὰς τοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου Δρώϋζεν, οὑτωσὶ ἑρμηνεύοντος ἐν τῷ περὶ *Ἐπιγόνων* συγγράμματί του τὴν ἐν Ἀνατολῇ εἰσχώρησιν τῶν μακεδονικῶν καὶ ἑλληνικῶν στοιχείων.

Σπουδαιότατον πρὸς τοῦτο μέσον ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἵδρυσις πόλεων μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὧν τὸ πλῆθος προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Μόνος ὁ Ἀλέξανδρος ἵδρυσε πλείονας τῶν ἑξήκοντα πόλεων.

Οἱ βάρβαροι δὲν ἔζων κατὰ πόλεις ἀποτελούσας κοινότητας· ἀλλὰ κατὰ κώμας αἵτινες, παρὰ τὴν τεραστίαν αὐτῶν ἐνίοτε ἔκτασιν, τὸν ἰσχυρὸν τειχισμὸν καὶ τὴν ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐστεροῦντο πολιτικῆς ὀργανώσεως. Τοὐναντίον τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἦτο ἡ πόλις, ἡ πολιτεία, δι' ἧς συνετελέσθη ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας ἡ θαυμασίως περισσὴ ἐξάπλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· ἑκάστη ἀποικία ὑπῆρξε νέα ὠργανωμένη πόλις, κοιτίς, ἐξ ἧς ἔσχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν νέαι ἐπίσης ζωτικαὶ κοινότητες.

Ὁ Ἀλέξανδρος προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν πόλεων τούτων οὔτε ἀποκλειστικῶς, οὔτε κυρίως ἐκ στρατιωτικῶν λόγων· διότι καὶ ἡ πρόθεσις αὐτοῦ, ἵνα τρέψῃ καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν τὴν ἀναζωπυρωθεῖσαν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν διὰ νέων ἐμπο-

ρίων σαφῶς καταφαίνεται, ὅπως καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ δημιουργήσῃ δι' αὐτῶν κέντρα μονίμου οἰκήσεως μεταξὺ φύλων, ἅτινα πολιτικῶς δὲν ἦσαν ἀνεπτυγμένα. Οἱ διάδοχοι καὶ οἱ ἐπίγονοι ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐξελληνισμοῦ συνετελέσθη κυρίως διὰ τῶν ἱδρυθεισῶν πόλεων.

Ὄντως ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα εἰσήλαυνε διὰ τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ πανταχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, κατέκτα καὶ ἀφωμοίου τοὺς λαούς, ἐὰν δὲ δὲν κατώρθου νὰ ἐπιβάλῃ ἐπ' αὐτῶν ἀκήρατον τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, οὐχ ἧττον διεμορφοῦτο διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς καὶ τῆς μυήσεως νέος πολιτισμός, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παρακολουθήσας καὶ ἐκπροσωπήσας τὸν πολιτισμὸν τῶν κλασικῶν αἰώνων.

* *
*

Ὁ κοσμοπολιτικός, ὁ ἐξαπλωτικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐξέλιπε τὸ παράπαν καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας. Ἀκατασχέτως ὁρμᾷ πανταχοῦ, ὅπου δύναται νὰ ἐξεύρῃ στάδιον δράσεως οἰκονομικῆς, πνευματικῆς, πολιτικῆς. Μεταδίδει τὰ φῶτα αὐτοῦ, τὴν ψυχὴν ἀνὰ μέσον τῶν βαρβάρων λαῶν, συντελεῖ εἰς τὴν ἀναγέννησιν αὐτῶν, εἰς τὴν κυοφορίαν τῆς νέας ζωῆς. Διὰ τοῦ μηδέποτε ἐκλείποντος φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτοῦ σφρίγους, ἐν μέσῳ ποικίλων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων δημιουργεῖ ἴδια ἐθνικά, κοινοτικὰ ἐξαρτήματα, διατελοῦντα εἰς συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν κεντρικὴν πατρίδα.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἰδίᾳ θέλω ἀναλύσῃ ἐνταῦθα τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμὸν ἐν τῇ παγκοσμίῳ αὐτοῦ διασπορᾷ, ἱδρύοντα κοινότητας, μικροσκοπικὰ ἐθνικὰ κέντρα, μὴ ἐπιλανθανόμενον τῆς γενετείρας, τῶν πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεων, συμβιοῦντα μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀδελφῶν διὰ τοῦ πνεύματος, διὰ τῆς καρδίας, μὴ διστάζοντα ἑκάστοτε νὰ συνδράμῃ αὐτὴν ἀγωνιζομένην διὰ πάσης θυσίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῆς περιουσίας.

Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ παλιγγενεσία οὐ σμικρὸν συνετελέσθη διὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς διασπορᾶς. Αἱ ἑπόμεναι σελίδες τοῦ κεφαλαίου τούτου χαρακτηρίζουσιν ἐναργῶς τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχον οἱ ἐν τῇ ξένῃ γῇ Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ μεγαλουργὸν αὐτῶν πνεῦμα ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐθνικῶν κέντρων, ἐν οἷς μετὰ ζήλου καλλιεργεῖται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα.

Ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ ἄρχεται καὶ πάλιν ἐκδηλουμένη ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. Ὁ ἐξηναγκασμένος ἐκπατρισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μὴ δυναμένων νὰ διαβιώσωσιν ἐν μοίρᾳ ἀνθρωπίνων ὄντων, συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ἑλληνικῶν κοινοτήτων πολλαχοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Μία τῶν λαμπρυνθεισῶν τούτων κοινοτήτων ὑπῆρξεν ἡ τῆς Βενετίας, ἥτις καὶ ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διετέλει εἰς ἐπικοινωνίαν

μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἤδη, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, παρεῖχεν ἄσυλον καὶ φιλοξενίαν εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένους Ἕλληνας. Ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἰωάννης Βελούδας, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βενετίας ἐν ἔτει 1583 ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐπέκεινα ψυχῶν, ἀλλ' ἐν ἔτει 1635 παρέστησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθανασίου Βελεριανοῦ 474 ψηφοφόροι, Ἀθηναῖοι, Πελοποννήσιοι, Θεσσαλοί, Ναυπάκτιοι, Κρῆτες, Εὐβοεῖς, Κορίνθιοι, Ἰόνιοι, Μακεδόνες, Θρᾷκες, Ἠπειρῶται. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι πρώτιστον αὐτῶν μέλημα ἔσχον τὴν ἵδρυσιν ἐκκλησίας, βραδύτερον δὲ καὶ σχολείου, ἐν ἔτει 1621, ὀνομασθέντος *Φλαγγινείου Φροντιστηρίου*, ἀπὸ τοῦ κτίτορος αὐτοῦ καὶ προικοδότου Κερκυραίου Θωμᾶ Φλαγγίνου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, καθ' ὅσον ἀνεπτύσσοντο πνευματικῶς καὶ οἰκονομικῶς, ἐσκέφθησαν, ὅτι καθῆκον εἶχον νὰ μεριμνήσωσι καὶ περὶ τῆς γενετείρας γῆς. Οὕτως ἐν ἔτει 16ι7 Ἕλλην, ἐξ Ἰωαννίνων καταγόμενος, ἵδρυσε δύο σχολεῖα, ἓν ἐν τῇ γενεθλίῳ καὶ ἕτερον ἐν Ἀθήναις, ἀμφότερα κληροδοτηθέντα βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων φιλομούσων Ἑλλήνων. Ἡ ἑλληνκὴ κοινότης τῆς Βενετίας, περισωζομένη μέχρι τῆς σήμερον, παρὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν κατάπτωσιν τῆς ἄλλοτε ἀκμαιοτάτης βασιλίδος τῆς Ἀδριατικῆς, προσήνεγκεν ἀδιαφιλονεικήτως πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον καὶ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα. Πλεῖστοι ἐκ τῆς κοινότητος ταύτης ἐξῆλθον ἱεραπόστολοι τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαλάμπει ὁ πολὺς ἐκεῖνος ἱεροκῆρυξ Ἠλίας ὁ Μηνιάτης. Τῆς βενετικῆς κοινότητος δημιούργημα ὑπῆρξαν ἰδίᾳ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, ἅτινα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πανταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ κοινότης αὕτη τῆς Βενετίας, μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένη, ἔστω καὶ ὀλιγάριθμος, μνήμων τῆς παλαιᾶς αὐτῆς εὐκλείας, καθῆκον ἔχει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀπὸ αἰώνων κληροδοτηθέντα αὐτῇ χρηματικὰ μέσα ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν. Ἤδη τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς διαβήματα παρὰ τῇ κοινότητι. Δὲν ἀμφιβάλλω δέ, ὅτι θέλει ἐπέλθῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων ἡ προσήκουσα συνεννόησις ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Αἱ τοσοῦτοι κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀκμάσασαι ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Ἰταλίᾳ σήμερον ἐξέλιπον, ἢ διατελοῦσιν ἐν θλιβερᾷ παρακμῇ. Μόνη ἡ τῆς Νεαπόλεως παρουσιάζει ζωήν τινά, ἀλλὰ καὶ αὕτη πόρρω ἀπέχει τῆς παλαιᾶς αὐτῆς εὐημερίας.

Ἀνάλογον ἐπίσης ἀνάπτυξιν ἔσχον αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ. Ἐν τῇ αὐστριακῇ μοναρχίᾳ διέπρεψεν ἡ μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένη κοινότης τῆς Βιέννης, τυχοῦσα προνομίων τινῶν. Πολλοὶ διέπρεψαν ἑλληνικοὶ οἶκοι, ὧν ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας οἱ τραπεζιτικοὶ οἶκοι τῶν ἐκ Μακεδονίας καταγομένων Σίνα καὶ Δούμπα, ἐξ ὧν ἰδίᾳ ὁ πρῶτος εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς φερωνύμου ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Εἰς τὸν δεύτερον ὀφείλονται αἱ ἐν τοῖς

προπυλαίοις τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοιχογραφίαι.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἡ Βιέννη ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς δράσεως διαπρεπῶν Ἑλλήνων, ὑφ᾽ ὧν ἐξεδίδετο καὶ τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα *Λόγιος Ἑρμῆς*, τοσοῦτον συντελέσαν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Τεργέστης διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἓν τῶν ἀξίων λόγου κέντρων τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητος. Ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνισμὸς ὑπέστη βεβαίως τὰς συνεπείας τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἄλλοτε ἀκμαιοτάτης πόλεως· ἀλλ᾽ οὐχ᾽ ἧττον πολλοῦ λόγου ἀξία τυγχάνει ἡ δρᾶσις αὐτοῦ. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτική, σώφρων καὶ πεφωτισμένη, ἔχουσα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πολύτιμον ὄργανον, τὴν ἀπὸ πεντηκονταετίας ἐκδιδομένην «Νέαν Ἡμέραν», ἥτις μετὰ τῆς ἤδη ἐκλιπούσης «Κλειοῦς» σπουδαίαν διεκδικεῖ θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως.

Ἰδίᾳ ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν παρελθόντων αἰώνων ηὐδοκίμησεν ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ γειτνίασις τῆς Μακεδονίας παρεῖχεν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς αὐτῆς, ταλαιπωρουμένους ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας, τὴν εὐκαιρίαν τῆς μεταναστεύσεως εἰς τὴν χώραν τῶν Μαγιάρων. Πολλῆς ἀπήλαυον τιμῆς οἱ φυγοπάτριδες οὗτοι ἐν τῇ φιλοξένῳ ταύτῃ γῇ, ἱδρύσαντες πολυαρίθμους κοινότητας, ἐξ ὧν δύο μόνον ὑφίστανται εἰσέτι, ἡ τῆς Στεφανουπόλεως (Brassö) καὶ ἡ τῆς Βουδαπέστης, ἀκμάζουσαι ἄλλοτε, ἰσχυρὰ διατελέσασαι κέντρα Ἑλληνισμοῦ καὶ σήμερον μόλις ὑφιστάμεναι κατ᾽ ὄνομα, λειτουργοῦσαι ἕνεκα τῆς περιουσίας αὐτῶν, τοῦθ᾽ ὅ περ συμβαίνει, ὡς προεῖπον ἤδη, καὶ ἐν Βενετίᾳ.

Ἡ ἐν Μασσαλίᾳ ἑλληνικὴ κοινότης παρακμάζει ἐπίσης ἀπό τινος χρόνου. Οἱ καλείτεροι τῶν ἀποίκων ἐξέλιπον ἢ ἀφομοιοῦνται. Ἐν Παρισίοις ὡσαύτως, εἰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ παροικία εἶνε πολυάριθμος, κέκτηται περικαλλῆ ναόν, ἀλλ᾽ οὐδὲν δίδει σημεῖον ζωῆς καὶ ἐθνικοῦ διαφέροντος, εἰ καὶ ἑκατοντάδες Ἑλλήνων σπουδαστῶν παραμένουσιν ἐν τῇ κοσμοπόλει ταύτῃ.

Ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλληνισμὸς διέπρεψε πρό τινων δεκαετηρίδων καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐπαξίως ἐκδηλοῖ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Ἐν Λονδίνῳ, ἐν Μαγχεστρίᾳ, ἐν Λιβερπούλῃ, οἱ Ἕλληνες, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγαι οἰκογένειαι περισώζονται ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου, συνεχίζουσιν εὐδοκίμως τὸ ἔργον τῶν πατέρων αὐτῶν. Εὔχομαι, ἡ δρᾶσις αὕτη τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλληνισμοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς πατρίδος.

Ἀπό τινος χρόνου ἡ ἑλληνικὴ δραστηριότης ἤρξατο ἐκδηλουμένη καὶ ἐνιαχοῦ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Πρότερον ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἐκ τῶν θεσσαλικῶν Ἀμπελακίων, ἐκ Μακεδονίας καὶ ἀλλαχόθεν εἶχον ἱδρυθῇ οὐκ ὀλίγα ἄξια λόγου ἐμπορικὰ καταστήματα ἐν τῇ σαξωνικῇ πόλει Λειψίᾳ, ἐν ᾗ μέχρι τῆς

σήμερον ὑφίσταται ἑλληνικὴ κοινότης. Ἤδη συνέστησαν τοιαῦται ἐν Βερολίνῳ ἐν Ἁμβούργῳ καὶ ἐν Δρέσδῃ.

Δραστηριώτερον ἔτι ἐξεδηλώθησαν αἱ ἀποδημητικαὶ ῥοπαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς πρὸς ἀνατολὰς χώραις τῆς Εὐρώπης. Ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τῶν χωρῶν τούτων πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πολυάριθμοι ἐγκαθίσταντο Ἕλληνες, ἰδίᾳ ἐκ Μακεδονίας καὶ ἐξ Ἠπείρου προερχόμενοι. Συνδεόμενοι μετὰ τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος, διὰ τῆς δεξιότητος αὐτῶν καὶ τῆς μείζονος πνευματικῆς μορφώσεως ἐπεβάλλοντο ἐπ' αὐτῶν, ἀνερχόμενοι εἰς τὴν ἀνωτάτην κοινωνικὴν περιωπήν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μετὰ παρέλευσιν γενεῶν τινῶν ἐστεροῦντο τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, συναναμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἐντοπίων. Ἴχνη τοῦ τοιούτου Ἑλληνισμοῦ ὑφίστανται μέχρι σήμερον ἐν Βελιγραδίῳ, ἐν Νύσσῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Σερβίας.

Ἀλλ' ἔτι μείζων ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλλήνων, πνευματική, πολιτική, οἰκονομικὴ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐστερημένοι οὗτοι τῆς ἐλαχίστης ὑποστάσεως ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν διοίκησιν, προσέφευγον εἰς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν. Μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἀκόμη, πρὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὁ ἐκ γενετῆς Βούλγαρος ἐφιλοτιμεῖτο καὶ ἐφιλοδόξει νὰ καλῆται Ἕλλην, ἐλάμβανεν ἑλληνικὴν ἀνατροφήν, ἐπεκοινώνει δι' ἐπιγαμίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξηλλήνιζε τὸ βουλγαρικὸν αὐτοῦ ἐπίθετον. Πλεῖσται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι ἐν Βουλγαρίᾳ, λαλοῦσαι ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, εἰ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀνατρέφονται μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἡγεμονίας βουλγαριστί. Ὁ κ. Τσοκώφ, πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας ἐν Λονδίνῳ, μοὶ ὡμολόγει πρό τινος χρόνου ἐνώπιον πολλῶν προσώπων, ὅτι ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἦτο ἡ ἑλληνική. Ὁ ἐν Παρισίοις συνάδελφός του κ. Ζωλότοβιτζ, ἴσως ἄλλοτε Ζολώτας, ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικήν, ὡς τέλειος Ἕλλην. Πάντες οἱ τοιοῦτοι ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν καιρῷ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἂν μὴ ἐξεδηλοῦτο κατὰ τὴν ἕκτην καὶ ἑβδόμην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ βουλγαρικὴ συνείδησις ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πανσλαυϊσμοῦ καὶ τῆς ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, τέως ἐπαγγελλόμενοι τὸν Ἕλληνα, ὑπηρετοῦντες αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετέστησαν εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον, παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς. Ὁ Βογορίδης ἀνεμνήσθη τῆς βουλγαρικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς, ὁ Χρηστίδης μετωνομάσθη Κρέστοβιτζ καὶ μετ' αὐτῶν πλεῖστοι, τέως Ἕλληνες, ἀπεδέχθησαν τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Βουλγαρίᾳ, παρὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑφίσταται, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ἐγκατάλειψιν, ἐμμένει εἰς τὰ πάτρια. Ἡ ἐν Βάρνᾳ ἑλληνικὴ κοινότης διατελεῖ ἰσχυρά, ἐν Σόφιᾳ ἱδρύθη νέα, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ πόλις αὕτη κατέστη πρωτεύουσα τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς χώρας εὑρίσκονται οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες διεσκορπισμένοι, ἔχοντες ἀκμαίαν τὴν ἐθνι-

κὴν συνείδησιν, καίπερ μὴ δυνάμενοι νὰ δηλώσωσι τὸ φρόνημα αὐτῶν, ὡς πρότερον, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἀκμαία ἤδη παραμένει ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, προσφυέστερον τῇ βορείῳ Θράκῃ. Γνωστὸν τὸ ἐν ἔτει 1885 πραξικόπημα, δι' οὗ κατέλαβον αὐτὴν τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα, παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ ἄνευ διαμαρτυρίας τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας· τὸ τετελεσμένον γεγονὸς ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν. Beati possidentes. Ἐν ὀλίγαις ὥραις διὰ τοῦ τολμηροῦ τούτου ἐγχειρήματος ἑκατομμύριον πληθυσμοῦ μουσουλμανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Ἡ Εὐρώπη ἐπευφήμησεν ἐπὶ τῇ θρασείᾳ ταύτῃ παραβιάσει τοῦ ἔργου αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ Σύνοδον. Ὁ πρωτοστάτης τῆς εἰρηνικῆς ταύτης παραβιάσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου Ἀλέξανδρος ὁ Βάττεμβεργ ἐξετιμήθη καὶ ἐνισχύθη ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων, διότι καὶ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας τῆς ἱστορίας, ἡ ἠθικὴ ἀντίληψις τῶν κυβερνήσεων παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ἡ ἰσχὺς δημιουργεῖ τὸ δίκαιον, κατὰ δὲ τὴν κυνικωτάτην ἐκείνην φράσιν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μηλίους ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, *οἱ μὲν ἰσχυροὶ πράσσουσιν, οἱ δὲ ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν*.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, οὐχὶ βεβαίως κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἀπογραφήν, ὑπερβαίνουσι τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας. Νοήμονες, δραστήριοι, πεπολιτισμένοι, ἐκπροσωποῦσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἐκπολιτιστικώτερον στοιχεῖον τῆς ἡγεμονίας· τοῦτο δ' ἠναγκάσθησαν πολλάκις ν' ἀνομολογήσωσι καὶ οἱ φανατικώτατοι τῶν Βουλγάρων Σωβινιστῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἰδίᾳ ἀκμάζει ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τῇ Φιλιππουπόλει, ἐν ᾗ περιφανῆ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐνισχύουσι τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν ἀνὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, τὸ δὲ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν τὰ δύο ἐν τῇ πατρίῳ γλώσσῃ ἐκδιδόμενα δημοσιογραφικὰ ὄργανα, ἡ «*Φιλιππούπολις*» καὶ αἱ «*Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου*». Ἀλλ' ἐπίσης ἰσχυρὸς καὶ ἀκμαῖος διατελεῖ ἐν τῇ ἀπορθήτῳ Στενημάχῳ, ἐν Καβακλῇ, ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐν Πύργῳ καὶ ἐν γένει παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου· Εὐελπιστῶ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐμμονὴ θέλει ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη. Ὁ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλληνισμὸς δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρυνθῇ καὶ ν' ἀποκαρτερήσῃ ἐκ τῆς τελευταίας ἐθνικῆς ἥττης. «*Ἐμεῖς ἐφάγαμεν ἄλλους κι' ἄλλους*» λέγει ἑλληνικὸν δημοτικὸν λόγιον. Ἐπὶ τίνι λόγῳ ν' ἀπελπισθῇ; Ἂς ἐξακολουθήσῃ πιστεύων καὶ ἐργαζόμενος. Ὅταν εὑρεθῇ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, καὶ κατέλθῃ ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν προσδοκιῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δὲν θὰ λησμονηθῇ. Ἐν τῇ πίστει ταύτῃ πρὸς αἰσιώτερον ἐθνικὸν μέλλον ἂς διεξάγῃ εὔελπις καὶ εὐοίωνος τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα.

Ἰδίᾳ μείζων ἐνεφανίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἡ δρᾶσις τοῦ Ἑλληνι-

σμοῦ ἐν ταῖς παραδουναβίοις χώραις. Ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων ἱστορικῶν αἰτίων, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως οἱ Ἕλληνες μετέβαινον εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἐγκαθιστάμενοι, ἐργαζόμενοι, πλουτοῦντες καὶ οὕτω καθιστάμενοι δραστηριώτατος οἰκονομικὸς καὶ ἠθικὸς παράγων ἐν μέσῳ πληθυσμῶν, ἀδρανῶν καὶ φυγοπόνων, δουλοπαροίκων διατελούντων ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐξάρτησιν τῶν Βογιάρων γαιοκτημόνων. Οἱ ἄποικοι Ἕλληνες ἐγκαθίσταντο ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ μετὰ τιμῆς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ συντελεστικώτατοι οἰκονομικοὶ παράγοντες. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνισχύθη ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ διοίκησις τῶν Ἡγεμονιῶν ἀνετέθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς γνωστοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Φαναριωτῶν. Παρηκολουθοῦντο οὗτοι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ὑπὸ πολλῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, κεκτημένοι μείζονα πλεονεκτήματα, ἐδημιούργησαν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐπιμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἐγκρίτων ἰθαγενῶν οἴκων, οἵτινες καὶ ἀφωμοιοῦντο. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ πρωτεύουσα τάξις τῆς Μολδοβλαχίας ἦτο ἑλληνική, ἢ εἶχεν ἐξελληνισθῇ. Ὑπῆρχον ἐν Ἰασίῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἑλληνικὸν θέατρον. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν εὐγενῶν ὁσημέραι καθίστατο ἑλληνική. Ὁπόσον δὲ ὑπὸ πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ὁπόσον τελεσφόρως, ἀφίνω νὰ ὁμολογήσωσιν αὐτοὶ οἱ εἰλικρινεῖς καὶ ἀμερόληπτοι ἐκ τῶν συγχρόνων Ρωμοῦνοι.

«Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν συντελεσάντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδεύσεως ἐν Ρωμουνίᾳ», ἔλεγε πρό τινων ἐτῶν ἐν ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἀκαδημαϊκῷ λόγῳ ὁ Ρωμοῦνος καθηγητὴς Erbiccanu. «Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Ρωμούνους, διότι μορφοῦντα καὶ ἐξοικειοῦντα αὐτοὺς πρὸς τὴν γενικὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάπτυξιν, ἐδίδαξαν νὰ σκέπτωνται σοβαρῶς τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ τὴν καλλιεργίαν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης... Μὴ δυνάμενοι οἱ Ἕλληνες νὰ διερμηνεύσωσιν ἐλευθέρως ἐν Τουρκίᾳ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα πόθον τῆς καρδίας αὐτῶν εὑρόντες δ' ἐνταῦθα χώραν ἀπολαύουσαν προνομίων τινῶν, ἤγειραν ἐν αὐτῇ σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν νέας γενεᾶς ἐπὶ τῇ βάσει φιλελευθέρων ἰδεῶν, πλήρους ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς δούλης αὐτῶν πατρίδος... Ἦτο δυνατὸν καὶ οἱ Ρωμοῦνοι νὰ μὴ φλεγῶσιν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικότητος ἀπέναντι τῶν ἐπιβληθέντων αὐτοῖς Ἑλλήνων» ;...

Ἕτερος Ρωμοῦνος συγγραφεύς, ὁ Cogalniceanu, ἐν ἀκαδημαϊκῷ αὐτοῦ ἐπίσης λόγῳ, ὁμολογεῖ τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς παριστρίοις χώραις: «Καθ' ὃν χρόνον ἐξηγείρετο ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρεία* καὶ ἐκάλει εἰς τὴν ἐλευθερίαν, *οὐ μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς χριστιανικοὺς λαούς*, τοὺς στένοντας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, Θεόδωρος ὁ Βλαδιμερέσκος ἀναπετάννυσιν ἐν Βλαχίᾳ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, εὐαγγελιζόμενος τοῖς Ρωμούνοις,

ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἔδει ν' ἀποσείσωσι τὸν ξενικὸν ζυγόν... Τοῖς γεγονόσι τοῦ 1821 ὀφείλομεν πᾶσαν προαγωγήν, ἣν ἐπετελέσαμεν ἔκτοτε, διότι τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἀφύπνισαν ἐν ἡμῖν τὸ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἐν παντελεῖ νάρκῃ διατελοῦν ἐθνικὸν φρόνημα».

Μετὰ τὴν ἐν Δραγατσανίῳ καταστροφήν, ὁ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλληνισμός, διὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἡγεμονίας τῶν Φαναριωτῶν, ἤρξατο ὑποχωρῶν. Ἀμέσως ἐξεδηλώθη κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰ ἀντίδρασις, ὑποθαλπομένη εἴτε ἔσωθεν, εἴτε ἔξωθεν. Οἱ ἀρχαῖοι φαναριωτικοὶ οἶκοι ἐξεμηδενίσθησαν, ἄλλων μὲν ἐξ αὐτῶν ἐγκατασταθέντων ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἑλληνικῷ κράτει, ὑπὲρ οὗ οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθησαν, ἄλλων δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἀφομοιωθέντων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη μέχρι τῆς σήμερον. Πλεῖσται τῶν πόλεων τῆς Νέας Ρωμουνίας περιλαμβάνουσιν ἀμιγεστάτας καὶ ἰσχυροτάτας ἑλληνικὰς κοινότητας. Τοιαῦται εἶνε μεταξὺ ἄλλων ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἡ ἐν Βραΐλᾳ, ἡ ἐν Γαλαζίῳ, ἡ ἐν Σουλινᾷ, ἡ ἐν Κωνστάντζῃ καὶ πλεῖσται ἄλλαι παρὰ τὸν Ἴστρον ἢ ἐν τοῖς μεσογείοις τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ρωμουνίας, Κεφαλλῆνες, Πελοποννήσιοι, Μακεδόνες, Ἠπειρῶται, Αἰγαιοπελαγῖται, διακρίνονται ἐπὶ δραστηριότητι, νοημοσύνῃ, ἀφοσιώσει πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα. Ἐθνικοὶ εὐεργέται ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν τούτων κοινοτήτων, οἷος ὁ Ζάππας, ὁ Ἀρσάκης. Οὐχ ἧττον καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποίκων τούτων ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον. Δύναταί τις δ' εἰπεῖν, ὅτι τὰ δύο τρίτα τῶν διαπρεπόντων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν Ρωμουνίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, εἴτε ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ ἐσωτερικῇ καὶ τῇ ἐξωτερικῇ, τῇ διπλωματίᾳ, εἴτε ἐν τῇ οἰκονομικῇ δράσει, εἶνε ἑλληνικῆς προελεύσεως. Δυστυχῶς πολλοὶ ἐκ τούτων, ὅπως καταστῶσιν ἀρεστοὶ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, ὑπερθεματίζουσιν ἐν τῇ ἐκδηλώσει ψευδῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων, καθίστανται ρωμουνικώτεροι τῶν Ρωμούνων. Ἐν τῷ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας μάλιστα διεξαγομένῳ ἀνθελληνικῷ διωγμῷ πρωτοστατοῦσιν οἱ ἐθνικοὶ ἀρνησίθρησκοι. Φθόνος οὐδείς. Δύνανται ἴσως ἐκ τοῦ διωγμοῦ τούτου νὰ παραβλαβῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν ταῖς παραδουναβίοις ταύταις χώραις· νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία τοῦ Δουνάβεως· νὰ ἐκδιωχθῶσιν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' ἔστωσαν βέβαιοι οἱ διῶκται, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀνοσιουργήματα κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου δὲν συγγινώσκονται. Θέλει ἐπέλθῃ ἡ ἀνταπόδοσις. Ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες θέλουσι ζημιωθῇ, ἔσονται μᾶλλον οἱ Ρωμοῦνοι, οὐχὶ οἱ Ἕλληνες, εἰς ὧν τὴν δραστηριότητα εἶνε ἀναπεπταμένη ἡ ὑφήλιος.

Ἕνεκα ἀναλόγων αἰτίων ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐν τῇ ρωσσικῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ δὴ ἐν τοῖς παρὰ τὸν Καύκασον καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον τμημάτων αὐτῆς. Βεβαίως καὶ κατὰ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα τὰ παράλια τῆς θαλάσσης ταύτης δὲν ἐτύγχανον ἄγνωστα εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοπραγμοσύνην καὶ δραστηριότητα. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ὀδησσὸς

ἐπιρροὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· παρήγαγον μεγάλους ἄνδρας ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· παρέσχον στάδιον δράσεως εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἐδοξάσθη ἐν τῇ χώρᾳ διὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τοῦ Γοργίου, τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ Θεοκρίτου, ἵνα παραλίπω τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ὑπεχώρησε παραχρῆμα, ἀπορροφηθεῖσα καὶ ἀφομοιωθεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν πληθυσμῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐγκατέστη.

Μείζων ἔτι ἐκδηλοῦται ἡ ἐξαπλωτικὴ αὕτη ἐνέργεια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἱστορικοὺς χρόνους. Ὁ μέγας δορικτήτωρ ἦτο συγχρόνως καὶ ἐκπολιτιστής. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ δαιμόνιον δὲν ἐτύγχανεν ὄνειρον φιλοδόξου πορθητοῦ, περιτρέχοντος τὸν κόσμον χάριν κατακτήσεως, ὑποταγῆς λαῶν, δημιουργίας ἑνιαίου κράτους. Κατακτῶν, διέσπειρεν ἅμα ἐν ταῖς κατακτωμέναις χώραις τὸν σπόρον τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἄλλως ἢ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος. Αἰφνιδίως παρέστη ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔκπαγλον ἅμα καὶ ἀπαράμιλλον φαινόμενον ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Ἑλληνισμός, ἀπολέσας ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ αὐτονομίαν, στερηθεὶς τῆς ἐλευθερίας, ἐξεχύθη πανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, δημιουργῶν νέα κράτη, ἀφομοιῶν πληθυσμούς, τέως μηδὲν κοινὸν ἔχοντας πρὸς τὴν ἡμέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Πρὸς ἐπικύρωσιν δὲ τῆς ἀφομοιωτικῆς ταύτης δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπιτραπήτω μοι νὰ συνοψίσω σελίδας τινὰς τοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου Δρώϋζεν, οὑτωσὶ ἑρμηνεύοντος ἐν τῷ περὶ *Ἐπιγόνων* συγγράμματί του τὴν ἐν Ἀνατολῇ εἰσχώρησιν τῶν μακεδονικῶν καὶ ἑλληνικῶν στοιχείων.

Σπουδαιότατον πρὸς τοῦτο μέσον ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἵδρυσις πόλεων μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὧν τὸ πλῆθος προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Μόνος ὁ Ἀλέξανδρος ἵδρυσε πλείονας τῶν ἑξήκοντα πόλεων.

Οἱ βάρβαροι δὲν ἔζων κατὰ πόλεις ἀποτελούσας κοινότητας· ἀλλὰ κατὰ κώμας αἵτινες, παρὰ τὴν τεραστίαν αὐτῶν ἐνίοτε ἔκτασιν, τὸν ἰσχυρὸν τειχισμὸν καὶ τὴν ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐστεροῦντο πολιτικῆς ὀργανώσεως. Τοὐναντίον τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἦτο ἡ πόλις, ἡ πολιτεία, δι' ἧς συνετελέσθη ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας ἡ θαυμασίως περισσὴ ἐξάπλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· ἑκάστη ἀποικία ὑπῆρξε νέα ὠργανωμένη πόλις, κοιτίς, ἐξ ἧς ἔσχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν νέαι ἐπίσης ζωτικαὶ κοινότητες.

Ὁ Ἀλέξανδρος προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν πόλεων τούτων οὔτε ἀποκλειστικῶς, οὔτε κυρίως ἐκ στρατιωτικῶν λόγων· διότι καὶ ἡ πρόθεσις αὐτοῦ, ἵνα τρέψῃ καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν τὴν ἀναζωπυρωθεῖσαν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν διὰ νέων ἐμπο-

ρίων σαφῶς καταφαίνεται, ὅπως καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ δημιουργήσῃ δι' αὐτῶν κέντρα μονίμου οἰκήσεως μεταξὺ φύλων, ἅτινα πολιτικῶς δὲν ἦσαν ἀνεπτυγμένα. Οἱ διάδοχοι καὶ οἱ ἐπίγονοι ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐξελληνισμοῦ συνετελέσθη κυρίως διὰ τῶν ἱδρυθεισῶν πόλεων.

Ὄντως ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα εἰσήλαυνε διὰ τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ πανταχοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, κατέκτα καὶ ἀφωμοίου τοὺς λαούς, ἐὰν δὲ δὲν κατώρθου νὰ ἐπιβάλῃ ἐπ' αὐτῶν ἀκήρατον τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, οὐχ ἧττον διεμορφοῦτο διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς καὶ τῆς μυήσεως νέος πολιτισμός, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παρακολουθήσας καὶ ἐκπροσωπήσας τὸν πολιτισμὸν τῶν κλασικῶν αἰώνων.

* *
*

Ὁ κοσμοπολιτικός, ὁ ἐξαπλωτικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐξέλιπε τὸ παράπαν καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας. Ἀκατασχέτως ὁρμᾷ πανταχοῦ, ὅπου δύναται νὰ ἐξεύρῃ στάδιον δράσεως οἰκονομικῆς, πνευματικῆς, πολιτικῆς. Μεταδίδει τὰ φῶτα αὐτοῦ, τὴν ψυχὴν ἀνὰ μέσον τῶν βαρβάρων λαῶν, συντελεῖ εἰς τὴν ἀναγέννησιν αὐτῶν, εἰς τὴν κυοφορίαν τῆς νέας ζωῆς. Διὰ τοῦ μηδέποτε ἐκλείποντος φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτοῦ σφρίγους, ἐν μέσῳ ποικίλων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων δημιουργεῖ ἴδια ἐθνικά, κοινοτικὰ ἐξαρτήματα, διατελοῦντα εἰς συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν κεντρικὴν πατρίδα.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἰδίᾳ θέλω ἀναλύσῃ ἐνταῦθα τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμὸν ἐν τῇ παγκοσμίῳ αὐτοῦ διασπορᾷ, ἱδρύοντα κοινότητας, μικροσκοπικὰ ἐθνικὰ κέντρα, μὴ ἐπιλανθανόμενον τῆς γενετείρας, τῶν πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεων, συμβιοῦντα μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀδελφῶν διὰ τοῦ πνεύματος, διὰ τῆς καρδίας, μὴ διστάζοντα ἑκάστοτε νὰ συνδράμῃ αὐτὴν ἀγωνιζομένην διὰ πάσης θυσίας τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῆς περιουσίας.

Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ παλιγγενεσία οὐ σμικρὸν συνετελέσθη διὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς διασπορᾶς. Αἱ ἑπόμεναι σελίδες τοῦ κεφαλαίου τούτου χαρακτηρίζουσιν ἐναργῶς τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχον οἱ ἐν τῇ ξένῃ γῇ Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ μεγαλουργὸν αὐτῶν πνεῦμα ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐθνικῶν κέντρων, ἐν οἷς μετὰ ζήλου καλλιεργεῖται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα.

Ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ ἄρχεται καὶ πάλιν ἐκδηλουμένη ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. Ὁ ἐξηναγκασμένος ἐκπατρισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μὴ δυναμένων νὰ διαβιώσωσιν ἐν μοίρᾳ ἀνθρωπίνων ὄντων, συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ἑλληνικῶν κοινοτήτων πολλαχοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Μία τῶν λαμπρυνθεισῶν τούτων κοινοτήτων ὑπῆρξεν ἡ τῆς Βενετίας, ἥτις καὶ ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διετέλει εἰς ἐπικοινωνίαν

μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἤδη, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς καταχτήσεως, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, παρεῖχεν ἄσυλον καὶ φιλοξενίαν εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένους Ἕλληνας. Ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἰωάννης Βελούδας, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βενετίας ἐν ἔτει 1583 ἀπετελεῖτο ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐπέκεινα ψυχῶν, ἀλλ' ἐν ἔτει 1635 παρέστησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθανασίου Βελεριανοῦ 474 ψηφοφόροι, Ἀθηναῖοι, Πελοποννήσιοι, Θεσσαλοί, Ναυπάκτιοι, Κρῆτες, Εὐβοεῖς, Κορίνθιοι, Ἰόνιοι, Μακεδόνες, Θρᾷκες, Ἠπειρῶται. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι πρώτιστον αὐτῶν μέλημα ἔσχον τὴν ἵδρυσιν ἐκκλησίας, βραδύτερον δὲ καὶ σχολείου, ἐν ἔτει 1621, ὀνομασθέντος *Φλαγγινείου Φροντιστηρίου*, ἀπὸ τοῦ κτίτορος αὐτοῦ καὶ προικοδότου Κερκυραίου Θωμᾶ Φλαγγίνου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, καθ' ὅσον ἀνεπτύσσοντο πνευματικῶς καὶ οἰκονομικῶς, ἐσκέφθησαν, ὅτι καθῆκον εἶχον νὰ μεριμνήσωσι καὶ περὶ τῆς γενετείρας γῆς. Οὕτως ἐν ἔτει 16ι7 Ἕλλην, ἐξ Ἰωαννίνων καταγόμενος, ἵδρυσε δύο σχολεῖα, ἓν ἐν τῇ γενεθλίῳ καὶ ἕτερον ἐν Ἀθήναις, ἀμφότερα κληροδοτηθέντα βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων φιλομούσων Ἑλλήνων. Ἡ ἑλληνκὴ κοινότης τῆς Βενετίας, περισωζομένη μέχρι τῆς σήμερον, παρὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν κατάπτωσιν τῆς ἄλλοτε ἀκμαιοτάτης βασιλίδος τῆς Ἀδριατικῆς, προσήνεγκεν ἀδιαφιλονεικήτως πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον καὶ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα. Πλεῖστοι ἐκ τῆς κοινότητος ταύτης ἐξῆλθον ἱεραπόστολοι τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαλάμπει ὁ πολὺς ἐκεῖνος ἱεροκῆρυξ Ἠλίας ὁ Μηνιάτης. Τῆς βενετικῆς κοινότητος δημιούργημα ὑπῆρξαν ἰδίᾳ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, ἅτινα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πανταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ κοινότης αὕτη τῆς Βενετίας, μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένη, ἔστω καὶ ὀλιγάριθμος, μνήμων τῆς παλαιᾶς αὐτῆς εὐκλείας, καθῆκον ἔχει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀπὸ αἰώνων κληροδοτηθέντα αὐτῇ χρηματικὰ μέσα ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν. Ἤδη τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς διαβήματα παρὰ τῇ κοινότητι. Δὲν ἀμφιβάλλω δέ, ὅτι θέλει ἐπέλθῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων ἡ προσήκουσα συνεννόησις ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Αἱ τοσοῦτοι κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀκμάσασαι ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Ἰταλίᾳ σήμερον ἐξέλιπον, ἢ διατελοῦσιν ἐν θλιβερᾷ παρακμῇ. Μόνη ἡ τῆς Νεαπόλεως παρουσιάζει ζωήν τινά, ἀλλὰ καὶ αὕτη πόρρω ἀπέχει τῆς παλαιᾶς αὐτῆς εὐημερίας.

Ἀνάλογον ἐπίσης ἀνάπτυξιν ἔσχον αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ. Ἐν τῇ αὐστριακῇ μοναρχίᾳ διέπρεψεν ἡ μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένη κοινότης τῆς Βιέννης, τυχοῦσα προνομίων τινῶν. Πολλοὶ διέπρεψαν ἑλληνικοὶ οἶκοι, ὧν ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας οἱ τραπεζιτικοὶ οἶκοι τῶν ἐκ Μακεδονίας καταγομένων Σίνα καὶ Δούμπα, ἐξ ὧν ἰδίᾳ ὁ πρῶτος εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς φερωνύμου ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Εἰς τὸν δεύτερον ὀφείλονται αἱ ἐν τοῖς

προπυλαίοις τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοιχογραφίαι.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἡ Βιέννη ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς δράσεως διαπρεπῶν Ἑλλήνων, ὑφ᾽ ὧν ἐξεδίδετο καὶ τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα *Λόγιος Ἑρμῆς*, τοσοῦτον συντελέσαν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Τεργέστης διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἓν τῶν ἀξίων λόγου κέντρων τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητος. Ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνισμὸς ὑπέστη βεβαίως τὰς συνεπείας τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἄλλοτε ἀκμαιοτάτης πόλεως· ἀλλ᾽ οὐχ᾽ ἧττον πολλοῦ λόγου ἀξία τυγχάνει ἡ δρᾶσις αὐτοῦ. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτική, σώφρων καὶ πεφωτισμένη, ἔχουσα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πολύτιμον ὄργανον, τὴν ἀπὸ πεντηκονταετίας ἐκδιδομένην «Νέαν Ἡμέραν», ἥτις μετὰ τῆς ἤδη ἐκλιπούσης «Κλειοῦς» σπουδαίαν διεκδικεῖ θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως.

Ἰδίᾳ ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν παρελθόντων αἰώνων ηὐδοκίμησεν ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ γειτνίασις τῆς Μακεδονίας παρεῖχεν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς αὐτῆς, ταλαιπωρουμένους ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας, τὴν εὐκαιρίαν τῆς μεταναστεύσεως εἰς τὴν χώραν τῶν Μαγιάρων. Πολλῆς ἀπήλαυον τιμῆς οἱ φυγοπάτριδες οὗτοι ἐν τῇ φιλοξένῳ ταύτῃ γῇ, ἱδρύσαντες πολυαρίθμους κοινότητας, ἐξ ὧν δύο μόνον ὑφίστανται εἰσέτι, ἡ τῆς Στεφανουπόλεως (Brassö) καὶ ἡ τῆς Βουδαπέστης, ἀκμάζουσαι ἄλλοτε, ἰσχυρὰ διατελέσασαι κέντρα Ἑλληνισμοῦ καὶ σήμερον μόλις ὑφιστάμεναι κατ᾽ ὄνομα, λειτουργοῦσαι ἕνεκα τῆς περιουσίας αὐτῶν, τοῦθ᾽ ὅ περ συμβαίνει, ὡς προεῖπον ἤδη, καὶ ἐν Βενετίᾳ.

Ἡ ἐν Μασσαλίᾳ ἑλληνικὴ κοινότης παρακμάζει ἐπίσης ἀπό τινος χρόνου. Οἱ καλείτεροι τῶν ἀποίκων ἐξέλιπον ἢ ἀφομοιοῦνται. Ἐν Παρισίοις ὡσαύτως, εἰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ παροικία εἶνε πολυάριθμος, κέκτηται περικαλλῆ ναόν, ἀλλ᾽ οὐδὲν δίδει σημεῖον ζωῆς καὶ ἐθνικοῦ διαφέροντος, εἰ καὶ ἑκατοντάδες Ἑλλήνων σπουδαστῶν παραμένουσιν ἐν τῇ κοσμοπόλει ταύτῃ.

Ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλληνισμὸς διέπρεψε πρό τινων δεκαετηρίδων καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐπαξίως ἐκδηλοῖ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Ἐν Λονδίνῳ, ἐν Μαγχεστρίᾳ, ἐν Λιβερπούλῃ, οἱ Ἕλληνες, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγαι οἰκογένειαι περισώζονται ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου, συνεχίζουσιν εὐδοκίμως τὸ ἔργον τῶν πατέρων αὐτῶν. Εὔχομαι, ἡ δρᾶσις αὕτη τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλληνισμοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς πατρίδος.

Ἀπό τινος χρόνου ἡ ἑλληνικὴ δραστηριότης ἤρξατο ἐκδηλουμένη καὶ ἐνιαχοῦ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Πρότερον ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἐκ τῶν θεσσαλικῶν Ἀμπελακίων, ἐκ Μακεδονίας καὶ ἀλλαχόθεν εἶχον ἱδρυθῇ οὐκ ὀλίγα ἄξια λόγου ἐμπορικὰ καταστήματα ἐν τῇ σαξωνικῇ πόλει Λειψίᾳ, ἐν ᾗ μέχρι τῆς

σήμερον ὑφίσταται ἑλληνικὴ κοινότης. Ἤδη συνέστησαν τοιαῦται ἐν Βερολίνῳ ἐν Ἀμβούργῳ καὶ ἐν Δρέσδῃ.

Δραστηριώτερον ἔτι ἐξεδηλώθησαν αἱ ἀποδημητικαὶ ῥοπαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς πρὸς ἀνατολὰς χώραις τῆς Εὐρώπης. Ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τῶν χωρῶν τούτων πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πολυάριθμοι ἐγκαθίσταντο Ἕλληνες, ἰδίᾳ ἐκ Μακεδονίας καὶ ἐξ Ἠπείρου προερχόμενοι. Συνδεόμενοι μετὰ τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος, διὰ τῆς δεξιότητος αὐτῶν καὶ τῆς μείζονος πνευματικῆς μορφώσεως ἐπεβάλλοντο ἐπ' αὐτῶν, ἀνερχόμενοι εἰς τὴν ἀνωτάτην κοινωνικὴν περιωπήν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μετὰ παρέλευσιν γενεῶν τινῶν ἐστεροῦντο τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, συναναμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἐντοπίων. Ἴχνη τοῦ τοιούτου Ἑλληνισμοῦ ὑφίστανται μέχρι σήμερον ἐν Βελιγραδίῳ, ἐν Νύσσῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Σερβίας.

Ἀλλ' ἔτι μείζων ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλλήνων, πνευματική, πολιτική, οἰκονομικὴ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐστερημένοι οὗτοι τῆς ἐλαχίστης ὑποστάσεως ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν διοίκησιν, προσέφευγον εἰς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν. Μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἀκόμη, πρὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὁ ἐκ γενετῆς Βούλγαρος ἐφιλοτιμεῖτο καὶ ἐφιλοδόξει νὰ καλῆται Ἕλλην, ἐλάμβανεν ἑλληνικὴν ἀνατροφήν, ἐπεκοινώνει δι' ἐπιγαμίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξηλλήνιζε τὸ βουλγαρικὸν αὐτοῦ ἐπίθετον. Πλεῖσται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι ἐν Βουλγαρίᾳ, λαλοῦσαι ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, εἰ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀνατρέφονται μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἡγεμονίας βουλγαριστί. Ὁ κ. Τσοκώφ, πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας ἐν Λονδίνῳ, μοὶ ὡμολόγει πρό τινος χρόνου ἐνώπιον πολλῶν προσώπων, ὅτι ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἦτο ἡ ἑλληνική. Ὁ ἐν Παρισίοις συνάδελφός του κ. Ζωλότοβιτζ, ἴσως ἄλλοτε Ζολώτας, ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικήν, ὡς τέλειος Ἕλλην. Πάντες οἱ τοιοῦτοι ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν καιρῷ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἂν μὴ ἐξεδηλοῦτο κατὰ τὴν ἕκτην καὶ ἑβδόμην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ βουλγαρικὴ συνείδησις ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πανσλαυϊσμοῦ καὶ τῆς ῥωσσικῆς πολιτικῆς. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, τέως ἐπαγγελλόμενοι τὸν Ἕλληνα, ὑπηρετοῦντες αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετέστησαν εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον, παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς. Ὁ Βογορίδης ἀνεμνήσθη τῆς βουλγαρικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς, ὁ Χρηστίδης μετωνομάσθη Κρέστοβιτζ καὶ μετ' αὐτῶν πλεῖστοι, τέως Ἕλληνες, ἀπεδέχθησαν τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Βουλγαρίᾳ, παρὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑφίσταται, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ἐγκατάλειψιν, ἐμμένει εἰς τὰ πάτρια. Ἡ ἐν Βάρνᾳ ἑλληνικὴ κοινότης διατελεῖ ἰσχυρά, ἐν Σόφιᾳ ἱδρύθη νέα, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ πόλις αὕτη κατέστη πρωτεύουσα τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς χώρας εὑρίσκονται οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες διεσκορπισμένοι, ἔχοντες ἀκμαίαν τὴν ἐθνι-

κὴν συνείδησιν, καίπερ μὴ δυνάμενοι νὰ δηλώσωσι τὸ φρόνημα αὐτῶν, ὡς πρότερον, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

Ἀκμαία ἤδη παραμένει ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, προσφυέστερον τῇ βορείῳ Θράκῃ. Γνωστὸν τὸ ἐν ἔτει 1885 πραξικόπημα, δι' οὗ κατέλαβον αὐτὴν τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα, παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ ἄνευ διαμαρτυρίας τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας· τὸ τετελεσμένον γεγονὸς ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν. Beati possidentes. Ἐν ὀλίγαις ὥραις διὰ τοῦ τολμηροῦ τούτου ἐγχειρήματος ἑκατομμύριον πληθυσμοῦ μουσουλμανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Ἡ Εὐρώπη ἐπευφήμησεν ἐπὶ τῇ θρασείᾳ ταύτῃ παραβιάσει τοῦ ἔργου αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ Σύνοδον. Ὁ πρωτοστάτης τῆς εἰρηνικῆς ταύτης παραβιάσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου Ἀλέξανδρος ὁ Βάττεμβεργ ἐξετιμήθη καὶ ἐνισχύθη ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων, διότι καὶ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας τῆς ἱστορίας, ἡ ἠθικὴ ἀντίληψις τῶν κυβερνήσεων παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ἡ ἰσχὺς δημιουργεῖ τὸ δίκαιον, κατὰ δὲ τὴν κυνικωτάτην ἐκείνην φράσιν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μηλίους ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, *οἱ μὲν ἰσχυροὶ πράσσουσιν, οἱ δὲ ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν.*

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, οὐχὶ βεβαίως κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἀπογραφήν, ὑπερβαίνουσι τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας. Νοήμονες, δραστήριοι, πεπολιτισμένοι, ἐκπροσωποῦσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἐκπολιτιστικώτερον στοιχεῖον τῆς ἡγεμονίας· τοῦτο δ' ἠναγκάσθησαν πολλάκις ν' ἀνομολογήσωσι καὶ οἱ φανατικώτατοι τῶν Βουλγάρων Σωβινιστῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἰδίᾳ ἀκμάζει ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τῇ Φιλιππουπόλει, ἐν ᾗ περιφανῆ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐνισχύουσι τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν ἀνὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, τὸ δὲ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν τὰ δύο ἐν τῇ πατρίῳ γλώσσῃ ἐκδιδόμενα δημοσιογραφικὰ ὄργανα, ἡ «*Φιλιππούπολις*» καὶ αἱ «*Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου*». Ἀλλ' ἐπίσης ἰσχυρὸς καὶ ἀκμαῖος διατελεῖ ἐν τῇ ἀπορθήτῳ Στενημάχῳ, ἐν Καβακλῇ, ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐν Πύργῳ καὶ ἐν γένει παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου· Εὐελπιστῶ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐμμονὴ θέλει ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη. Ὁ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλληνισμὸς δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρυνθῇ καὶ ν' ἀποκαρτερήσῃ ἐκ τῆς τελευταίας ἐθνικῆς ἥττης. «*Ἐμεῖς ἐφάγαμεν ἄλλους κι' ἄλλους*» λέγει ἑλληνικὸν δημοτικὸν λόγιον. Ἐπὶ τίνι λόγῳ ν' ἀπελπισθῇ; Ἂς ἐξακολουθήσῃ πιστεύων καὶ ἐργαζόμενος. Ὅταν εὑρεθῇ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, καὶ κατέλθῃ ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν προσδοκιῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δὲν θὰ λησμονηθῇ. Ἐν τῇ πίστει ταύτῃ πρὸς αἰσιώτερον ἐθνικὸν μέλλον ἂς διεξάγῃ εὔελπις καὶ εὐοίωνος τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα.

Ἰδίᾳ μείζων ἐνεφανίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἡ δρᾶσις τοῦ Ἑλληνι-

σμοῦ ἐν ταῖς παραδουναβίοις χώραις. Ἕνεκα τῶν προεκτεθέντων ἱστορικῶν αἰτίων, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως οἱ Ἕλληνες μετέβαινον εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἐγκαθιστάμενοι, ἐργαζόμενοι, πλουτοῦντες καὶ οὕτω καθιστάμενοι δραστηριώτατος οἰκονομικὸς καὶ ἠθικὸς παράγων ἐν μέσῳ πληθυσμῶν, ἀδρανῶν καὶ φυγοπόνων, δουλοπαροίκων διατελούντων ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐξάρτησιν τῶν Βογιάρων γαιοκτημόνων. Οἱ ἄποικοι Ἕλληνες ἐγκαθίσταντο ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ μετὰ τιμῆς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ συντελεστικώτατοι οἰκονομικοὶ παράγοντες. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνισχύθη ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ᾿ οὓς ἡ διοίκησις τῶν Ἡγεμονιῶν ἀνετέθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς γνωστοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Φαναριωτῶν. Παρηκολουθοῦντο οὗτοι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ὑπὸ πολλῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, κεκτημένοι μείζονα πλεονεκτήματα, ἐδημιούργησαν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐπιμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἐγκρίτων ἰθαγενῶν οἴκων, οἵτινες καὶ ἀφωμοιοῦντο. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ πρωτεύουσα τάξις τῆς Μολδοβλαχίας ἦτο ἑλληνική, ἢ εἶχεν ἐξελληνισθῇ. Ὑπῆρχον ἐν Ἰασίῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἑλληνικὸν θέατρον. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν εὐγενῶν ὁσημέραι καθίστατο ἑλληνική. Ὁπόσον δὲ ὑπὸ πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ὁπόσον τελεσφόρως, ἀφίνω νὰ ὁμολογήσωσιν αὐτοὶ οἱ εἰλικρινεῖς καὶ ἀμερόληπτοι ἐκ τῶν συγχρόνων Ρωμούνοι.

«Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν συντελεσάντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδεύσεως ἐν Ρωμουνίᾳ», ἔλεγε πρό τινων ἐτῶν ἐν ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἀκαδημαϊκῷ λόγῳ ὁ Ρωμοῦνος καθηγητὴς Erbiccanu. «Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Ρωμούνους, διότι μορφοῦντα καὶ ἐξοικειοῦντα αὐτοὺς πρὸς τὴν γενικὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάπτυξιν, ἐδίδαξαν νὰ σκέπτωνται σοβαρῶς τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ τὴν καλλιεργίαν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης... Μὴ δυνάμενοι οἱ Ἕλληνες νὰ διερμηνεύσωσιν ἐλευθέρως ἐν Τουρκίᾳ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα πόθον τῆς καρδίας αὐτῶν εὑρόντες δ᾿ ἐνταῦθα χώραν ἀπολαύουσαν προνομίων τινῶν, ἤγειραν ἐν αὐτῇ σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν νέας γενεᾶς ἐπὶ τῇ βάσει φιλελευθέρων ἰδεῶν, πλήρους ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς δούλης αὐτῶν πατρίδος... Ἦτο δυνατὸν καὶ οἱ Ρωμοῦνοι νὰ μὴ φλεγῶσιν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικότητος ἀπέναντι τῶν ἐπιβληθέντων αὐτοῖς Ἑλλήνων» ;...

Ἕτερος Ρωμοῦνος συγγραφεύς, ὁ Cogalniceanu, ἐν ἀκαδημαϊκῷ αὐτοῦ ἐπίσης λόγῳ, ὁμολογεῖ τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς παριστρίοις χώραις: «Καθ᾿ ὃν χρόνον ἐξηγείρετο ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρεία* καὶ ἐκάλει εἰς τὴν ἐλευθερίαν, *οὐ μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς χριστιανικοὺς λαούς*, τοὺς στένοντας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, Θεόδωρος ὁ Βλαδιμερέσκος ἀναπετάννυσιν ἐν Βλαχίᾳ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, εὐαγγελιζόμενος τοῖς Ρωμούνοις,

ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἔδει ν' ἀποσείσωσι τὸν ξενικὸν ζυγόν... Τοῖς γεγονόσι τοῦ 1821 ὀφείλομεν πᾶσαν προαγωγήν, ἣν ἐπετελέσαμεν ἔκτοτε, διότι τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἀφύπνισαν ἐν ἡμῖν τὸ μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἐν παντελεῖ νάρκῃ διατελοῦν ἐθνικὸν φρόνημα».

Μετὰ τὴν ἐν Δραγατσανίῳ καταστροφὴν, ὁ ἐν Ρωμουνίᾳ Ἑλληνισμός, διὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἡγεμονίας τῶν Φαναριωτῶν, ἤρξατο ὑποχωρῶν. Ἀμέσως ἐξεδηλώθη κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰ ἀντίδρασις, ὑποθαλπομένη εἴτε ἔσωθεν, εἴτε ἔξωθεν. Οἱ ἀρχαῖοι φαναριωτικοὶ οἶκοι ἐξεμηδενίσθησαν, ἄλλων μὲν ἐξ αὐτῶν ἐγκατασταθέντων ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἑλληνικῷ κράτει, ὑπὲρ οὗ οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθησαν, ἄλλων δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἀφομοιωθέντων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη μέχρι τῆς σήμερον. Πλεῖσται τῶν πόλεων τῆς Νέας Ρωμουνίας περιλαμβάνουσιν ἀμιγεστάτας καὶ ἰσχυροτάτας ἑλληνικὰς κοινότητας. Τοιαῦται εἶνε μεταξὺ ἄλλων ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἡ ἐν Βραΐλᾳ, ἡ ἐν Γαλαζίῳ, ἡ ἐν Σουλινᾷ, ἡ ἐν Κωνστάντζῃ καὶ πλεῖσται ἄλλαι παρὰ τὸν Ἴστρον ἢ ἐν τοῖς μεσογείοις τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ρωμουνίας, Κεφαλλῆνες, Πελοποννήσιοι, Μακεδόνες, Ἠπειρῶται, Αἰγαιοπελαγῖται, διακρίνονται ἐπὶ δραστηριότητι, νοημοσύνῃ, ἀφοσιώσει πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα. Ἐθνικοὶ εὐεργέται ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν τούτων κοινοτήτων, οἷος ὁ Ζάππας, ὁ Ἀρσάκης. Οὐχ ἧττον καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποίκων τούτων ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον. Δύναταί τις δ' εἰπεῖν, ὅτι τὰ δύο τρίτα τῶν διαπρεπόντων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν Ρωμουνίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, εἴτε ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ ἐσωτερικῇ καὶ τῇ ἐξωτερικῇ, τῇ διπλωματίᾳ, εἴτε ἐν τῇ οἰκονομικῇ δράσει, εἶνε ἑλληνικῆς προελεύσεως. Δυστυχῶς πολλοὶ ἐκ τούτων, ὅπως καταστῶσιν ἀρεστοὶ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, ὑπερθεματίζουσιν ἐν τῇ ἐκδηλώσει ψευδῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων, καθίστανται ρωμουνικώτεροι τῶν Ρωμούνων. Ἐν τῷ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας μάλιστα διεξαγομένῳ ἀνθελληνικῷ διωγμῷ πρωτοστατοῦσιν οἱ ἐθνικοὶ ἀρνησίθρησκοι. Φθόνος οὐδείς. Δύνανται ἴσως ἐκ τοῦ διωγμοῦ τούτου νὰ παραβλαβῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν ταῖς παραδουναβίοις ταύταις χώραις· νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία τοῦ Δουνάβεως· νὰ ἐκδιωχθῶσιν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' ἔστωσαν βέβαιοι οἱ διῶκται, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀνοσιουργήματα κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου δὲν συγγινώσκονται. Θέλει ἐπέλθῃ ἡ ἀνταπόδοσις. Ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες θέλουσι ζημιωθῇ, ἔσονται μᾶλλον οἱ Ρωμοῦνοι, οὐχὶ οἱ Ἕλληνες, εἰς ὧν τὴν δραστηριότητα εἶνε ἀναπεπταμένη ἡ ὑφήλιος.

Ἕνεκα ἀναλόγων αἰτίων ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐν τῇ ρωσσικῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ δὴ ἐν τοῖς παρὰ τὸν Καύκασον καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον τμημάτων αὐτῆς. Βεβαίως καὶ κατὰ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα τὰ παράλια τῆς θαλάσσης ταύτης δὲν ἐτύγχανον ἄγνωστα εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοπραγμοσύνην καὶ δραστηριότητα. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Ὀδησσὸς

ὑπῆρξε παμπάλαιον ἑλληνικὸν κτίσμα. Ὅτε δὲ πάλιν, τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος συνῳκίζετο ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, οὐ μακρὰν τῆς παλαιᾶς ἡ νέα πόλις, πληθὺς Ἑλλήνων συνῳκίσθη ἐν αὐτῇ· ἑλληνικοὶ ἐπίσης ὑπῆρξαν πλεῖστοι ἐμπορικοὶ οἶκοι. Σήμερον ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Ὀδησσοῦ διατελεῖ ἐν παρακμῇ, ὅπως καὶ ἄλλαι τῶν ἐν Ρωσσίᾳ ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ἀπορρόφησις ὡς ἐκ τοῦ θρησκεύματος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων πληθυσμῶν, ἀδιαφορία ἀπὸ μέρος τοῦ ἐν Ἀθήναις κέντρου, ἀμφότερα ταῦτα τὰ αἴτια συνετέλεσαν οὐ σμικρὸν εἰς τὸν ἐκφυλισμὸν τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ. Καὶ ὅμως ἡ Ὀδησσὸς αὕτη, τὸ σέμνωμα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἶνε ἀναγεγραμμένη ἐν λαμπρᾷ σελίδι τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς ἱστορίας. Ἐν αὐτῇ συνελήφθη ὑπὸ τῶν πρώτων *Φιλικῶν*, συνεχιζόντων τὸ πρόγραμμα τοῦ Ρήγα, ἡ μεγαλουργὸς ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἐκτὸς τῆς Ὀδησσοῦ ἀκμαῖαι ἐπίσης διατελοῦσιν, ἐθνικοῦ φρονήματος ἐμφορούμεναι, καὶ ἄλλαι τοῦ τμήματος τούτου τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας κοινότητες. Ἄξιαι ἰδίας μνείας τυγχάνει κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ἑλληνικωτάτη κατὰ πληθυσμὸν καὶ φρόνημα κοινότης τοῦ Ταγανρόκου, ἡ τοῦ Ροστοβίου, καὶ ἕτεραι δευτερεύουσαι, ἀποτελούμεναι ἐξ Ἑλλήνων τοῦ Ἰονίου, τοῦ Αἰγαίου, τῶν περὶ τὴν Τραπεζοῦντα ὁμοφύλων, ἁπάντων φιλοτιμουμένων τίς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον ἐπὶ ἀρετῇ καὶ φιλοπατρίᾳ.

Ὡς ἐν Ρωμουνίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ρωσσικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ὑπέστη μεγίστην φθοράν. Ἕνεκα τοῦ θρησκεύματος οἱ Ἕλληνες συνανεμίγνυντο εὐχερέστατα μετὰ τῶν ἐντοπίων. Οὐχ ἧττον, ὁμολογητέον, ὅτι κατὰ τοὺς στυγεροὺς τῆς δουλείας αἰῶνας οἱ Ἕλληνες εὕρισκον ἄσυλον, προστασίαν καὶ τιμὰς ἐν τῇ ἰσχυρᾷ αὐτοκρατορίᾳ. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων κατέλαβον ἐπιφανεῖς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις. Παραλείπω τοσούτους ἄλλους, ἀναφέρω δύο ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, μονονουχὶ διευθύναντα ἐπί τινα καιρὸν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τὸν μετὰ ταῦτα κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος.

Πρὶν ἢ περατώσω τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ ἐπισκοπήσω διὰ βραχέων τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ ἀνὰ τὰ τμήματα ἐκεῖνα τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἅτινα κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐγνώσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ βόρειος Ἀμερική, ἡ Αὐστραλία, ἡ νότιος Ἀφρικὴ παρέχουσι σήμερον στάδιον ἐνεργείας εἰς τὴν ἑλληνικὴν δραστηριότητα. Πάμπολλοι ἤδη ἱδρύθησαν κοινότητες ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ἐν τῇ βορείῳ ἰδίᾳ Ἀμερικῇ, κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν. Τὸ κοινωνικὸν περιέχον οὐδαμῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων. Τοὐναντίον ταῦτα ὑπὸ τὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτοῦ, καθίστανται ἰσχυρότερα καὶ ἐμμονώτερα. Ἀπόδειξις αἱ θυσίαι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁμογενῶν, αἱ

προσφοραὶ ὑπὲρ τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος. Ἑκατομμύρια ἀποστέλλονται κατ' ἔτος ἐξ Ἀμερικῆς παρὰ τῶν ὁμογενῶν, ὑπολογιζομένων εἰς ἑκατοντακισχιλίους· ἑκατομμύρια, προοριζόμενα ὑπὲρ ἐκκλησιῶν, σχολείων, φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς πολεμικῆς συντάξεως. Ἐκ τῶν μεγάλων κοινοτήτων ἑκάστη κέκτηται τὴν ἐφημερίδα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπίσης κέκτηνται σωματεῖα, ἅπαντα ἐπιδιώκοντα τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εὐελπιστῶ, ὅτι τὸ ἐθνικὸν τοῦτο φρόνημα δὲν θὰ ὑποστῇ ἐλάττωσιν, ὡς ἀλλαχοῦ· θὰ παραμείνῃ ἰσχυρόν, ἀκμαῖον. Αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ τῶν πολιτῶν τῆς μεγάλης Συμπολιτείας ἃς ἐνισχύσωσι τὴν ψυχὴν τῶν ἀποίκων. Ἃς ἔχωσι πάντοτε ὑπ' ὄψει ὅσα προκληθεὶς ἔγραψα ἐν ἑλληνικῇ ἐφημερίδι τῆς Νέας Ὑόρκης περὶ τῶν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα καθηκόντων τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγον αὐτοῖς:

«Ἔστε Ἕλληνες, καὶ παραμείνατε τοιοῦτοι».

«Πόσα περιλαμβάνονται ἐν τῇ ρήσει ταύτῃ! προτροπαί, διαχύσεις ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἅτινα ἐπιδιώκει ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σκοποῦ, ὑπὲρ οὗ ἀπὸ αἰώνων διεξάγει τὸν εὐγενῆ αὐτῆς ἀγῶνα ἡ ἡμετέρα πατρίς, τοῦ ὁποίου σκοποῦ ἀκόμη δὲν ἐπῆλθε τὸ πέρας, καὶ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καλοῦνται οἱ ἐν Ἀμερικῇ «παρεπιδημοῦντες», ἔχοντες πρὸ αὐτῶν τὰ εὐγενῆ παραδείγματα, ἅτινα κατέστησαν ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι πρότυπα πολιτῶν καὶ ἀνθρώπων, τοὺς κατοίκους τῆς μεγίστης Συμπολιτείας. «Ἔστε Ἕλληνες· παραμείνατε τοιοῦτοι.»

«Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετήρησε τὴν συνείδησιν ἑαυτοῦ ἐν τῇ διασπορᾷ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς τραγικωτάτους τῆς δουλείας του αἰῶνας. Ἀποικία Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, φεύγουσα τὴν τουρκικὴν τυραννίαν καὶ ἐγκατασταθεῖσα ἐν Σικελίᾳ, κατὰ τὸ Πάσχα ἑκάστου ἔτους ἀνήρχετο ἐπὶ ὑψηλοῦ τῆς νήσου ὄρους, ἀφ' οὗ ἀπέστελλε τοὺς ἀσπασμοὺς αὐτῆς, οἱονεὶ προσευχήν, εἰς τὴν μεμακρυσμένην πατρίδα. Ἐν τούτῳ δηλοῦται ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἕλληνος.

«Μελετήσατε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς ἀφοσιώσεως καὶ φιλοπατρίας, ἐνστερνίσθητε αὐτὸ καὶ παραμείνατε Ἕλληνες. Ἔστωσαν ἰδανικὰ ὑμῶν τὰ ἰδανικὰ τῆς μεμακρυσμένης πατρίδος.

«Ἔχετε ἐπίσης κατὰ νοῦν, ὅτι ἡ ἐν Ἀμερικῇ διαμονὴ ὑμῶν ἔσται προσωρινή. Ἡ μεγάλη πατρίς, ἐκείνη, ἥτις σᾶς ἔδωκε τὴν ζωήν, πρέπει νὰ διατελῇ διηνεκῶς τοιαύτη. Μὴ δελεασθῆτε ὑπὸ ξένων ἀγαθῶν, μὴ ἑλληνικῶν· προπαρασκευάζεσθε διὰ τὴν πατρίδα καὶ ταύτης πάλιν φροντίσατε νὰ καταστῆτε πολῖται.

«Ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ἥτις βραδύτατα ἀπεδύθη εἰς τὸν πολιτισμόν, διδάχθητε καὶ παραλάβετε ὅ τι ἀγαθόν, ὅ τι γενναῖον, ὅ τι φιλόπολι. Ἔστωσαν ὑμῖν διδάγματα τὰ παραδείγματα τῶν μεγίστων ἱδρυτῶν τῆς Συμπολιτείας, τοῦ Βασιγκτῶνος, τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Ἰεφφερσῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων

ὑπερέχει ἡ εὐγενὴς φυσιογνωμία τοῦ Ἀβραὰμ Λίγκολν. Πάντες οὗτοι ἐγένοντο ἀξιάγαστα πρότυπα ἐλευθέρων καὶ ἐναρέτων ἀνθρώπων καὶ πολιτῶν, ἄξιοι νὰ κοσμήσωσι τὴν πινακοθήκην τοῦ Πλουτάρχου, νὰ παρακαθήσωσιν ἐν τῷ πανθέῳ τῆς ἱστορίας μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Λεωνίδου, τοῦ Ἀγησιλάου, πάντων τῶν ἀριστέων τῆς προγονικῆς ἱστορίας. «Ἔστε Ἕλληνες παραμείνατε τοιοῦτοι», ἓν μόνον ἔχοντες μέλημα τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, τὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀπομεινάντων ἀδελφῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται δεινὴν κρίσιν, πολεμούμενος ὑπὸ πολλῶν ποικίλων ἐχθρῶν, ἐπιβουλευόντων τὰ δίκαια αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ, ἐν Θράκῃ, ἧς τὴν περιμάχητον πόλιν προσπαθοῦσιν ἀλλόφυλοι νὰ καταλάβωσιν.

«Ἔχετε ὑπ' ὄψει τοὺς κινδύνους τούτους· καὶ ἂν δὲν εἶνε δυνατὸν εἰς ὑμᾶς νὰ μετάσχητε τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐνεργείας, αὐτοπροσώπως παρασκευαζόμενοι καὶ συντρέχοντες τὸν ἀγῶνα αὐτῶν, πράξατε τοῦτο, δι' ὧν μέσων δύνασθε καὶ ἐκ τῆς ξένης. Προσηλυτίσατε ὡσαύτως φίλους τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος μεταξὺ τῶν ἐν Ἀμερικῇ νέων συμπολιτῶν καὶ συνοίκων. Ἡ πατρὶς τοῦ Χάλλεκ καὶ τοῦ Χάου, τῶν εὐγενεστάτων ἐκ τῶν φιλελλήνων, θέλει τείνῃ πάντως εὐήκοον οὖς, πρόθυμος νὰ συντελέσῃ καὶ πάλιν ὑπὲρ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἔργου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

«Παρ' ὑμῶν ἐξαρτᾶται ἐν τῇ ἱερᾷ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πίστει καὶ ἀφοσιώσει νὰ δημιουργήσητε φίλους καὶ συνεργάτας ἐν τῇ ὑπερόχῳ χώρᾳ, ἧς τὸ σύμβολον εἶνε ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνδριὰς τῆς Ἐλευθερίας, φωτιζούσης ἀπὸ τῆς μεγίστης πόλεως τῆς Συμπολιτείας τὸν κόσμον, καὶ ἥτις δικαίως πρωτοστατεῖ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν λαῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.»

*
* *

Οὐδαμοῦ ἴσως ἀλλαχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ὁ Ἑλληνισμὸς παρουσιάζει λαμπροτέραν εἰκόνα ζωῆς, δράσεως, εὐημερίας, μέλλοντος, ὅσον ἐν Αἰγύπτῳ. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν νειλόρρυτον γῆν καταπλήσσονται πρὸ τῆς ἐξαπλωτικῆς δυνάμεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης πολιτικῆς ὑποστηρίξεως καὶ διευθύνσεως γινωσκούσης νὰ ἐπικρατῇ ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ αὐτῆς πρὸς ἄλλας φυλάς, ἰσχυροτέρας κατὰ πληθυσμὸν καὶ πολιτισμόν, ἐνισχυομένας δὲ ὑπὸ ἰσχυρῶν κυβερνήσεων. Ὁ Ἕλλην εἶνε δημιούργημα ἑαυτοῦ· οὐδὲν ὀφείλει εἰς τὸ κράτος, εἰς ὃ ἀνήκει, οὔτε εἰς τὸ ἐλεύθερον. Βαίνει πρὸς τὰ πρόσω, γινώσκει ν' ἀντικρούῃ τὰ προσκόμματα, ὅσον αὐτὰ καὶ ἂν εἶνε ἰσχυρά, καὶ ἂν φαίνωνται δυσυπέρβλητα. Τοιαύτη εἶνε σήμερον ἡ ἐν Αἰγύπτῳ δρᾶσίς του. Πρὶν ἢ ἐνδιατρίψω εἴς τινας λεπτομερείας, αναδημοσιεύω ἐνταῦθα τὰ ἀκόλουθα, ἀντιγράφων αὐτὰ ἐκ γερμανικῆς ἐφημερίδος, μὴ

ἐχούσης ἀφορμὴν νὰ ἐξάρῃ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἀφηγουμένης τὰ πράγματα, ὡς ἔχουσιν :

«Δύο πράγματα προσπίπτουσιν εἰς τὸν ταξειδιώτην, ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐν Αἰγύπτῳ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀλλοδαπῶν καὶ ἡ στενὴ οἰκονομικὴ αὐτῶν σχέσις μετὰ τῆς χώρας. Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1897 μνημονεύει ἀληθῶς μόνον τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ τρίτον τοῦ ξένου πληθυσμοῦ καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Ἐπὶ 112,547 ξένων αἱ 38,208 εἶνε Ἕλληνες, ἐνῷ οἱ πολυάριθμοι ἐκ Τουρκίας ὑπολογίζονται ἐν τῷ ἰθαγενεῖ πληθυσμῷ, ὡς Τοῦρκοι ὑπήκοοι. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ 1897 οἱ Ἕλληνες οὗτοι σημαντικῶς ηὔξησαν διὰ τῆς μεταναστεύσεως, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπερβολικὸς ἀριθμὸς τῶν 110,000 δι' ὅλους τοὺς ἐκ Τουρκίας καὶ ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καταγομένους Ἕλληνας, οὕτω δὲ ἀποτελοῦσιν οὗτοι τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ὅλου ξενικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φαραώ.

«Ἡ σημασία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσιν ἄριστα καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐκπαιδευτικῆς θέσεώς του ἐν αὐταῖς. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Ἀλεξανδρείας κέκτηται γυμνάσιον μετὰ ἐμπορικῆς σχολῆς καὶ ἀνωτέρας σχολῆς θηλέων. Αἱ σχολαὶ αὗται ἔχουσιν 1762 μαθητὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, διδασκομένους ὑπὸ 43 καθηγητῶν. Πλὴν τούτου πολλοὶ γονεῖς ἀποστέλλουσι τὰ τέκνα των χάριν σπουδῶν εἰς τὴν πατρίδα των ἢ εἰς σχολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς πληρεστέραν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, καίτοι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις ἄριστα διδάσκεται ἡ γαλλική.

«Ἡ συντήρησις τῶν σχολείων, νοσοκομείων, θεάτρων, κλπ. ἐπιτυγχάνεται δι' ἰδιωτικῶν γενναιοδωριῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδίδονται τρεῖς ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, ὡς καὶ μία ἐπίσης ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκδιδομένη γαλλική. Ἐν Καΐρῳ ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἀριθμεῖ 20,000 μέλη, κέκτηται δὲ περιουσίαν 2 ἑκατομ. φράγκων.

«Συντηρεῖ αὕτη ἓν παρθεναγωγεῖον μετὰ 363 μαθητριῶν καὶ ἓν ἀρρεναγωγεῖον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων ἀνέρχεται εἰς 30. Ἕνεκα δὲ τῆς αὐξήσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ Καΐρου ἠνοίχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ ἕτερον σχολεῖον καὶ ἓν νηπιαγωγεῖον. Ἐν Καΐρῳ ἐκδίδονται δύο ἡμερήσιαι ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες καὶ μία ἑβδομαδιαία. Ἐν Μανσούρᾳ, ἐπὶ πληθυσμοῦ 53,000 κατοίκων, οἱ Ἕλληνες ἀνέρχονται εἰς 14,000 καὶ εἰς τὰ λοιπὰ δὲ μέρη τοῦ διαμερίσματος ἡ αὐτὴ περίπου ὑφίσταται ἀναλογία.

«Ἡ καταστροφὴ τῆς δυνάμεως τοῦ Μαχδῆ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἤνοιξεν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν νέον στάδιον δράσεως καθ' ὅλην τὴν ἄνω Αἴγυπτον. Ἐν Σουδὰν καὶ πανταχοῦ ὅπου ἐγκαθίστανται, ὁθενδήποτε τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἂν προέρχωνται, οὐδέποτε λησμονοῦσι τὴν ἐθνικότητά των, ἀλλὰ τὰ πάντα παρέχουσι πρὸς διατήρησιν τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας των».

Αἱ πρώτισται τῶν πόλεων τῆς Αἰγύπτου, οἷαι εἶνε ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ τὸ

Κάϊρον, κατοικοῦνται ὑπὸ χιλιάδων Ἑλλήνων. Κατέστησαν οὗτοι ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσιπενταετίαν, ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς καταλήψεως, σπουδαιότατος παράγων οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ εὐρωστίας. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε λίαν διαδεδομένη. Νομίζει ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ κτίσμα τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι δὲν διεκόπη ἡ ἱστορικὴ συνέχεια τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνὰ τὴν χώραν ταύτην τῶν Φαραώ.

Ἂν ἀλλαχοῦ, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, ἡ ἑλληνικὴ δύναμις περιωρίσθη, ἐν Αἰγύπτῳ ἔσχεν ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν. Τὰ ἄριστα τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων εἶνε ἑλληνικά. Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ συνετέλεσε τὰ μάλιστα εἰς τὴν θεμελίωσιν τοιούτων ἱδρυμάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, συνεχίζουσι δὲ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐν φιλοπατρίᾳ τὸ ἀρξάμενον ἔργον. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν Καΐρῳ, ἐν Πὸρτ-Σάϊτ, ἐν Μανσούρᾳ. Ἐν γένει ἡ φιλογένεια τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου τυγχάνει σήμερον πρότυπον ἀξιομίμητον παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων. Αἱ παραδόσεις τῆς βασιλείας τῶν Πτολεμαίων, τοῦ περιωνύμου Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Βιβλιοθήκης, ἀκόμη δὲν ἐλησμονήθησαν. Καὶ νομίζει ὁ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐγκαθιστάμενος Ἕλλην, ὅτι ἀποκαθίσταται ἐπὶ πατρίου ἐδάφους. Πολλαχοῦ τῆς μεγάλης πόλεως ἀντιλαμβάνεται τῆς ἐκλιπούσης ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Εἶνε ἡ πόλις, ἐν ᾗ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχε συνεχίσῃ τὴν παγκόσμιον αὐτοῦ δρᾶσιν ἐναμίλλως πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾗ ἔλαβον ἀπαράμιλλον ἀνάπτυξιν αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι διὰ τῶν περὶ τὸν Ἵππαρχον καὶ τὸν Πτολεμαῖον, ἐν ᾗ ἤκμασεν ἡ φιλοσοφία ὑπὸ νέαν μορφήν, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ἡ περίφημος ἐκείνη ἱέρεια τῆς ἐκπνεούσης ἐθνικῆς ἰδέας, ἡ Ὑπατία. Τοιοῦτο παλαίτατον ἑλληνικὸν κέντρον δὲν δύναται ἢ νὰ ἐμπνέῃ ἑλληνικὰ αἰσθήματα καὶ ἑλληνικὴν σκέψιν. Εὐελπιστῶ, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ. Noblesse oblige. Πολλαχοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἀποκρούεται καὶ καταδιώκεται. Ἂς προσπαθήσῃ καὶ ἂς ἐργασθῇ νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ στάδιον μόνιμον δράσεως καὶ εὐημερίας.

* *
*

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐξελίσσεται ἡ ἐθνικὴ δύναμις τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Βεβαίως ἐνιαχοῦ ἀπεπλανήθη, ἀπεγοητεύθη, κατελήφθη ἐκ νάρκης καὶ δέους, ὥστε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ σημαίαν καὶ ἀσπίδα. Ἴσως συνετέλεσαν εἰς τοῦτο τὰ ἀλλεπάλληλα ἐθνικὰ ἀτυχήματα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, καὶ δὴ ἡ ἀλλοπρόσαλλος πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Ἀλλ' ἐν τῇ καθόλου δράσει αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων, ἐν ταῖς ὑπὲρ αὐτῆς θυσίαις, ὁ Ἑλληνισμὸς οὗτος ἀντέχεται ἰσχυρῶς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, δὲν ὑποχωρεῖ, ἔχει διηνεκῶς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ

ἐστραμμένην πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης πατρίδος. Διατελεῖ πάντοτε *ὁμογενὴς* καὶ κατὰ τὰς θλιβερωτάτας ἱστορικὰς κρίσεις τοῦ ἔθνους του.

Ὁ Βίκτωρ Μπεράρ 1) παρέστησε τὸν Ἕλληνα τοῦτον τῆς διασπορᾶς διὰ τῆς ἀκολούθου περιγραφῆς, ἀξίας νὰ μελετηθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῶν ἐθνικῶν δισταγμῶν ὑπὸ παντὸς Ἕλληνος. Εἶνε ἡ πιστοτάτη εἰκὼν τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἕλληνος. Ἀντιγράφω αὐτολεξεὶ τὸν συγγραφέα:

«Ὁ ὁμογενὴς γνωρίζει τὴν Εὐρώπην. Βλέπει ποία ἀπόστασις χωρίζει ἀκόμη τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ ὅλαι του αἱ προσπάθειαι τείνουσιν εἰς τὸ νὰ πληρώσῃ τὴν ἄβυσσον ταύτην. Δίδει τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ κράτος, τὴν διασπείρει εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ βασιλείου, εἰς κτίρια, εἰς εὐαγῆ ἱδρύματα, εἰς ἀνασκαφὰς καὶ εἰς μουσεῖα. Κατασκευάζει ὑδραυλικὰ ἔργα εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τέμνει τὸν Ἰσθμόν. Ἀποξηραίνει τὴν Στυμφαλίαν καὶ τὴν Φενεόν. Ἀνεγείρει στρατιωτικὴν σχολήν. Κτίζει ναυτικὴν σχολήν. Ναυπηγεῖ θωρηκτὰ καὶ τορπιλλοβόλα. Χαρίζει ἐπαύλεις εἰς τὸν βασιλέα, ἀνάκτορα εἰς τὰ ἀγάλματα τῆς Ὀλυμπίας καὶ νοσοκομεῖα εἰς τὸ ἔθνος. Συντηρεῖ τὰ σχολεῖα τῆς Ἠπείρου. Ἱδρύει σχολεῖα ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀνεγείρει τὴν Θεσσαλονίκην ἐκ τῶν ἐρειπίων της, ἀνεγείρει γυμνάσιον ἐν Μοναστηρίῳ καὶ μητροπολιτικὸν ναὸν ἐν Ἰωαννίνοις. Εἶνε ὁ ὑπηρέτης τῆς Ἰδέας καὶ ὁ εὐεργέτης τοῦ Γένους.

«Οὐδὲν καταστρέφει τὴν πίστιν του. Ὑπὲρ τὰς ἐλεεινότητας καὶ τὰς ἥττας τοῦ αἰῶνος, βλέπει ν' ἀνατέλλῃ αἰγληφόρος ἡ ἑλληνικὴ δόξα. Γνωρίζει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς αὐτὴ εἶνε ἄφθαρτος, διότι εἶνε ἡ Ἰδέα καὶ ἡ Ἰδέα εἶνε ἀθάνατος. Ἡ βία ποτὲ δὲν κατίσχυσε. Τὴν γῆν ἐπάτησαν οἱ Πέρσαι, τὴν κατέκτησαν οἱ Ρωμαῖοι, τὴν ἐμόλυναν οἱ βάρβαροι, τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Λατῖνοι. Νορμανδοὶ μισθωτοὶ καὶ Γιαννίτσαροι Τοῦρκοι, Ἄραβες πειραταὶ καὶ Βενετοὶ τυχοδιῶκται διεδέχθησαν ἀλλήλους, ἐξαφανισθέντες κατόπιν ἐφημέρου κατακτήσεως καὶ ἡ Ἰδέα ἀνεγεννᾶτο ἰσχυροτέρα καὶ τὸ Γένος ἐπεκράτει καὶ ἕκαστος αἰών, ἀπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους μέχρι τοῦ Κανάρη, ἐγέννα καὶ νέον ἥρωα.

«Καὶ ἐὰν αἰῶνας διαρκέσωσιν οἱ Τοῦρκοι, ἀκόμη καὶ ἐὰν τοὺς διαδεχθῶσιν οἱ Βούλγαροι, καὶ ἐὰν ὁ Ρῶσσος ἀπολύσῃ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς τὰς ὀρδὰς τῶν Κοζάκων καὶ ἐὰν ἡ Αὐστρία γλύψῃ ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Θεσσαλονίκης τοὺς θριαμβικοὺς ἀετούς της, τὸ γένος δὲν θὰ χαθῇ. Ἡ βία δυνατὸν νὰ θριαμβεύσῃ προσκαίρως. Καὶ ὁ Ξέρξης κατεσκήνωσε παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλ' αἱ ἡμέραι αὐταὶ εἶνε ἠριθμημέναι ἀπὸ τὴν αἰωνίαν δικαιοσύνην· καὶ τί σημαίνουσιν ὀλίγαι ἡμέραι πένθους, ὅταν πρὸ ἡμῶν ἐκτείνεται ἡ αἰωνιότης;

(Ἀκολουθεῖ)

Ν. Καζάζης

---

1) «La Turqie et l'Hellénisme contemporain».

ΑΙ ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1878

Πολεμική ἀπραξία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους

Πολιτευτὴς ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν, ἐδημοσίευσε πρό τινος χρόνου σοβαρὰν μελέτην ἐν τῷ «Νέῳ Ἄστει», ἐκθέτων τοὺς λόγους, δι' οὓς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὸ ἑλληνικὸν κράτος διετέλεσεν εἰς παθητικὴν ἀδράνειαν. Δημοσιεύομεν αὐτὴν εὐχαρίστως, ἐπικαλούμενοι τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μελέτην τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν :

«Αἱ τιμαί, αἱ ἀποδοθεῖσαι ἐν Λονδίνῳ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, καίτοι ἴσως δὲν εἶχον τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον προσεδοκᾶτο ἐξ αὐτῶν—ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς ἐντυπώσεως καὶ ἀναστιλβώσεως—οὐχ' ἧττον εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης. Αἱ τιμαὶ αὐταί, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι θὰ διέθρυπτον τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν καὶ θ' ἀπετέλουν παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν διὰ τὸ ἐκ παντοίων διευθύνσεων καταπληγώμενον ἐθνικὸν αἴσθημα, ἂν μὴ ὁ ἀγγλικὸς τύπος, πιστὸς καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ ἐπισήμων ἐπιδράσεων, ἑρμηνεὺς τῆς κοινῆς γνώμης, ἐφρόντιζε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν, ἐξετρέπετο δὲ συγχρόνως εἰς κρίσεις, περί τε τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πᾶν ἄλλο ἢ κολακευτικὰς καὶ φιλόφρονας.

«Διότι γελοῖον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἀπεδίδετο προσοχὴ εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου καὶ εἰς τὴν ὁμόθυμον γνώμην του, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἐξαιρέτως φιλόφρονα πρόποσιν τοῦ Λόρδου Δημάρχου — ἥτις ὅμως οὐδεμίαν ἔχει πολιτικὴν σημασίαν—διότι ἡ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου, ἐγκάρδιος καὶ θερμοτάτη διὰ τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ βασιλέα, λίαν ἐπιφυλακτικὴ ὑπῆρξε διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Τοὐναντίον μάλιστα, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐνεῖχε καὶ ἔννοιάν τινα μομφῆς καὶ ἐπιτακτικῆς προτροπῆς, ὅταν μᾶς συνεβούλευε «νὰ ζῶμεν ἐν εἰρήνῃ πρὸς πάντα τὰ ἔθνη», ὑπονοῶν προδήλως τὴν ἑλληνορρωμουνικὴν ἔριδα καὶ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ δρῶντα ἑλληνικὰ σώματα.

«Οἱ Ἕλληνες, καὶ δικαίως, συνειθίσαμεν ν' ἀποβλέπωμεν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς πρὸς τὸ κατ' ἐξοχὴν φιλελεύθερον ἔθνος τῆς Εὐρώπης, παρ' αὐτῆς δ' ἀπεξεδέχθημεν καὶ ἀπεκδεχόμεθα πολύτιμον, ἐνεργὸν καὶ τελεσφόρον προάσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἀλλὰ ταῦτα προσδοκῶντες, ἀφήκαμεν τὴν ἀγγλικὴν κοινὴν γνώμην ἐντελῶς ἀφώτιστον καὶ παραδεδομένην εἰς τὰς βουλγαρικὰς ῥᾳδιουργίας καὶ διαστροφάς, τῶν ὁποίων ἕρμαιον εἶνε κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

«Νομίζοντες, ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἕνεκα συγγενικῶν δεσμῶν δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ μᾶς ὑποστηρίξῃ, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν, ἀμελοῦμεν νὰ σπουδάζωμεν καὶ τὴν πρόσφατον ἱστορίαν, λησμονοῦμεν δὲ χθεσινὰ γεγονότα καὶ δὲν μελετῶμεν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν ἢ ἐπιπολαίως καὶ μετὰ διαλείψεων, αἱ ὁποῖαι μᾶς κάμνουσι νὰ χάνωμεν ἐντελῶς τὸ νῆμα τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων.

«Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε διὰ τοῦτο, θέτοντι ἐνώπιον ὑμῶν τὰ καίρια σημεῖα τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας τοῦ 1878, νὰ προσπαθήσω νὰ φωτίσω τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ νὰ δώσω εἰς αὐτὸ τὴν ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐξονυχίσῃ τὰ γεγονότα, ἐντεῦθεν δὲ νὰ συναγάγῃ τὰ συμπεράσματά του.

«Οὔτε εἰς πολεμικὴν κατέρχομαι, οὔτε γνώμας ἐκφέρω. Ἁπλῶς ἱστοριογραφῶ καὶ παραθέτω κείμενα. Ἐξ αὐτῶν ἂς φωτισθῶσιν ὅσοι θέλουσι νὰ φωτισθῶσι. Περὶ τῶν ἄλλων οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

*
* *

«Κατ' Ἰούνιον τοῦ 1877, πρὶν τοῦ ὁ ρωσσικὸς στρατὸς διαβῇ τὸν Δούναβιν, αἱ Δυνάμεις εἶχον πάντα λόγον νὰ φοβῶνται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ συνεταύτιζε τὴν τύχην της μετὰ τῆς Ρωσσίας. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, ἐν Ἀθήναις εἶχε λάβῃ χώραν ὑπουργικὴ μεταβολή, τὸ δὲ νέον ὑπουργεῖον, ὡς συνήθως, ἐδείκνυε φιλοπολέμους διαθέσεις. Πάντες ὑπέθετον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Τουρκίας, παρερχομένου ὅμως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὴ προελαύνοντος διὰ τῶν συνόρων, πρόδηλον καθίστατο, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ ἐπιρροὴ εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας.

«Τὴν 27 Μαΐου, (9 Ἰουνίου ν.) ὁ ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Τρικούπη, ζητῶν ἐξηγήσεις περὶ τῶν προθέσεων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τρικούπης ἐξεφράσθη εἰλικρινῶς καὶ ἀπεριφράστως.

«Ὁ Τρικούπης εἶπεν :

«— Ὑποσχόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μὴ κινηθῶμεν, ἀφοῦ τοιαύτην παρέχει πρὸς ἡμᾶς συμβουλὴν ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις· ἐπιφυλάσσομεν ὅμως πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας ἡμῶν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἀπροσδόκητόν τι γεγονὸς παρουσιάζετο, ἐξαναγκάζον τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν εἰς μεταβολὴν στάσεως.

«Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐζήτει παρὰ τοῦ Τρικούπη καί τι πλέον. Ἐζήτει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ ἐγγυηθῇ καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν ὁμόρων τουρκικῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας διέτρεχον τὰ ἑλληνικὰ σώματα καὶ αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν, ἐξηγείροντο κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

«Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ Τρικούπης. Ὡς ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ δηλοῦται : «Δὲν ἐθεώρει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἦτο ὑπόχρεως νὰ παρεκκλίνῃ τῆς

πορείας της ὅπως προλάβῃ τὴν ἔκρηξιν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐκ μέρους τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων, *καθόσον ἐπίστευον, ὅτι ἐὰν ἐλάμβανον χώραν τοιαῦτα κινήματα, θὰ συνετέλουν πρὸς τὸ τελικὸν καὶ γενικὸν συμφέρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐχ' ἧττον ἦτο πρόθυμος ὅπως ἐξασκήσῃ ὅλην τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως, εἰς αὐτὸ ὡς καὶ εἰς ἄλλα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ζητήματα, ἐὰν ἐξουσιοδοτεῖτο ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως νὰ διαβεβαιώσῃ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ὅτι τὰ συμφέροντά των οὐδὲν ἔχουσι νὰ πάθωσι κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ὡς ἀποσχόντων ἤδη νὰ καταφύγωσιν εἰς ἐπανάστασιν*».

«Ὁ Τρικούπης ἀνελάμβανε συνάμα νὰ προβῇ ἀκόμη πέραν τῶν διεθνῶν καθηκόντων, *προλαμβάνων πᾶσαν ἐπαναστατικὴν ἐκδήλωσιν ἐν ταῖς ὁμόροις ἐπαρχίαις, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὑποσχέσεως ἐκ μέρους τῆς Μεγ. Βρεττανίας, ὅτι, ὅταν ἤθελεν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος χρόνος διὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἐξήσκει σημαντικὴν ἐπιβολὴν ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις, ἐθεωρεῖτο, ὅτι ὑφίσταται πρὸ τῆς Εὐρώπης ἑλληνικὸν ζήτημα, οὐχὶ ἧττονος σημασίας, ἢ ἂν εἶχε δημιουργηθῇ τοιοῦτον ἑλληνικὸν ζήτημα διὰ τῆς πραγματικῆς ἐξεγέρσεως ὅλων τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν*.

«Ὁ Τρικούπης, ἐφαρμόζων εἶδος συναλλαγῆς ἐπὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἐπρότεινε συμβόλαιον do ut des πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν. Καθώριζεν ἀκριβέστερον τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις. Ἔλεγε πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν:

—»Ἀναλαμβάνω νὰ συντελέσω εἰς τὴν εἰρήνην καὶ ν' ἀπόσχω πάσης ἐνεργείας ἐπισήμου ἢ ἀνεπισήμου. *Ἀνάγκη ὅμως* (καὶ ἀναφέρω ἐνταῦθα φράσεις αὐτουσίους) *νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν θέσις ἰσότητος πρὸς τὰ περικυκλοῦντα αὐτὴν σλαυϊκὰ φῦλα*.

«Ἄνευ τοιαύτης ὑποσχέσεως, προσέθετεν ὁ Τρικούπης, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο δυσχερεστέρα τῆς θέσεως παντὸς ἄλλου ἔθνους, ἀναμεμιγμένου εἰς τὸν πόλεμον.

»Ἀνεξαρτήτως τῶν πόθων τοῦ λαοῦ της πρὸς προσάρτησιν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὡς δικαιωματικὴν κληρονομίαν του (ἔλεγεν ὁ Τρικούπης πρὸς τὸν Ἄγγλον πρέσβυν) ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀδρανὴς πρὸς τοὺς ὁλονὲν ἐπιτεινομένους ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰ δεινοπαθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἤθελον ὑποβληθῇ οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ἐὰν δὲν ἐτύγχανον ἰδιαιτέρων προνομίων ἢ δὲν ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἑλληνικὸν ζήτημα ἀσφαλῶς θὰ ἐξηγείρετο, *ἐκτὸς ἐὰν ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις παρεδέχετο, ὅτι τοιοῦτον ζήτημα ὑφίσταται ἤδη καὶ ὅτι δὲν θὰ παρεγνωρίζετο κατὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ἄλλων συναφῶν ζητημάτων*».

«Τί ἀπήντησεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἰς τὰς κατηγορηματικάς, σαφεῖς καὶ ἀπροκαλύπτους ταύτας ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος;

«Ὁ λόρδος Δέρβυ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1877 ἀπήντα εἰς τὸν Τρικούπην διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλου πρέσβεως:

»Ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις δὲν εἶνε προδιατεθειμένη νὰ παράσχῃ οἱασδήποτε διαβεβαιώσεις,σχετικὰς πρὸς τὰ γεγονότα, τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν ἐν περιπτώσει διαμελισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Κατὰ τὴν γνώμην της θὰ ἦτο ἀκατάλληλον καὶ πρόωρον νὰ σκέπτηται περὶ τοιαύτης τινὸς συνεπείας διαμελισμοῦ τῆς χώρας, τῆς διατελούσης σήμερον ὑπὸ τὸ τουρκικὸν σκῆπτρον. *Ἐν τούτοις εἶνε πρόθυμος νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι ἐφ' ὅσον εἰς αὐτὴν απόκειται, εἶνε ἕτοιμος, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ χρόνος τῆς διευθετήσεως τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θ' ἀναφυῶσιν ἐκ τοῦ πολέμου, νὰ χρησιμοποιήσῃ πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν της ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις ἢ προνόμια ὅμοια μὲ τὰ μέλλοντα ν' ἀπονεμηθῶσιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πάσης ἄλλης φυλῆς*».

«Συγχρόνως συνιστᾶτο εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅπως μὴ δημιουργήσῃ ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας, διότι ταῦτα θὰ ἐχρησίμευον πρὸς αὔξησιν μόνον τῶν ἀθλιοτήτων καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου καὶ θὰ ἐζημίωνον τοὺς κατοίκους, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα ἐπεθύμει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις.

«Ἀλλ' οἱ Ρῶσσοι προήλαυνον. Οἱ Ρῶσσοι ἐνίκων. Οἱ Σλαῦοι κατέκτων. Καὶ ἡ κοινὴ ἐν Ἀθήναις γνώμη, ἀνυπόμονος, νευρική, ἐζήτει παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου, νὰ προβῇ εἰς τὴν δημιουργίαν ἑλληνικοῦ ζητήματος. Κατ' Αὔγουστον οἱ Ρῶσσοι διὰ μυριονέκρου μάχης κατελάμβανον τὰ στενὰ τῆς Σίπκας. Πανταχόθεν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ἐβεβαιοῦτο,ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Αἱ πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐπεδιώκοντο δραστηρίως—θὰ σημειώσητε ἴσως τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰς παραμονὰς οἱουδήποτε μεγάλου ἀνατολικοῦ γεγονότος, ἡ Ἑλλὰς πάντοτε *παρασκευάζεται* καὶ οὐδέποτε *εἶνε ἕτοιμος*—αἱ ἐφημερίδες ἐφλογοβόλουν ἀπὸ πολεμικὸν μένος. Ἐθελονταὶ συνέρρεον πανταχόθεν εἰς Ἀθήνας. Ἡ Ρωσσία, ὡς εἰκός, ἤσκει ὅλην της τὴν ἐπιρροήν, ὅπως παρασύρῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν πόλεμον, δημιουργοῦσα φοβερὰν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀντίδρασιν.

«Ἡ Πύλη τότε κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ὁ Σερβὲρ πασσᾶς ἐτηλεγράφει πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Μουσοῦρον πασσᾶν, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδον Δέρβυ νὰ ἐπέμβῃ καὶ πάλιν εἰς Ἀθήνας, ζητῶν καὶ ἐπιβάλλων τὴν ἀναστολὴν πάσης πολεμικῆς ἐνεργείας.

«Ὁ λόρδος Δέρβυ, μετά τινας δισταγμούς, ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ καὶ τοῦτο.

Β'.

«Ὁ λόρδος Δέρβυ δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῆς Πύλης καὶ ἀμέσως διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλου ἀντιπροσώπου ἐζήτησε διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι θὰ ἐτήρει αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε τὰς αἰτηθείσας διαβεβαιώσεις, καθ' ὅσον ὅμως ἀφεώρα τὸ «παρὸν» μόνον, ἠρνήθη δὲ νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ συνετέλει πρὸς «ἀποθάρρυνσιν» τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἐπαναστατικῶν κινημάτων.

Τὴν 30)11 Σεπτεμβρίου, κατόπιν τῶν τελευταίων διαβημάτων τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὁ Τρικούπης ἀπέστελλε τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ. Ἰωάννην Γεννάδιον :

»Προτιμώτερον θὰ ἦτο ὅπως ἡ Πύλη μόνη προσπαθήσῃ νὰ ἐξεύρῃ τὰ μέσα τῆς ἀποφυγῆς τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ εἰς αὐτὴν ἡ πρὸς τὸν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμὸν στάσις της καὶ οὐχὶ ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εὐσυνείδητος μελέτη τῶν αἰτίων τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν πραγμάτων θὰ πείσῃ τὴν Πύλην, ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ ἐξαρτᾶται καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ αὐτῆς καὶ ἀδίκως προσπαθεῖ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην ἐπὶ ἄλλων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς μετὰ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμοφύλων της σχέσεις, εἶνε ἀρκετὰ προσεκτική, ὥστε νὰ σέβηται τὰς πρὸς τὴν Πύλην διεθνεῖς ὑποχρεώσεις της.

«*Πέραν ὅμως τούτων ὁδηγὸν ἔχει μόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ συμφέροντα. Χάριν τῶν συμφερόντων τούτων κατέστη ἡ Ἑλλὰς ἀνεξάρτητος πολιτεία. Ἐκτιμᾷ δ' ὡς λίαν ὑψηλὴν τὴν ἀποστολήν, τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὥστε νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐξασκήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει εἰς αὐτὴν ἡ ἀποστολὴ αὕτη. Κρίσις, ὡς ἡ παροῦσα εἰς τὴν Ἀνατολήν, δὲν ἦτό τι ἀπρόοπτον διὰ τοὺς διπλωμάτας καὶ τοὺς πολιτικούς, τοὺς συνελθόντας εἰς Συνέδριον τὸ ἔτος 1832, ὅπως ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἀξιώσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Πύλη ἐζήτει νὰ περιορίσῃ τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος. Ἤδη δέ, ὅτε αἱ προρρήσεις ἐκεῖναι ἐπηλήθευσαν, ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ παρεκκλίνῃ τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος, τῆς χαραχθείσης εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνδιασκέψεως*».

«Ἐφ' ὅσον ἡ προέλασις τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ προέβαινε, φυσικὴ ἦτο ἡ ἀγωνιώδης ἀνησυχία τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

«Ὁ Τρικούπης μετ' ἄκρας εἰλικρινείας ἔλεγε πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτήν :

—«Φοβοῦμαι, ὅτι ἡ ἀποχὴ ἡμῶν ἀπὸ τὸν πόλεμον θὰ ἀδικήσῃ τὸν Ἑλληνισμόν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀξιώσεις θὰ παραστῶσιν ἐνώπιον τοῦ κόσμου ἀσθενέστεραι ἀπὸ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἄλλων ἀντιζήλων κρατῶν».

«Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ Ρωσσία κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως πείσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον, δημιουργοῦσα σπουδαῖον ἀντιπερισπασμόν. Ἡ

Θεσσαλία ἦτο σχεδὸν κενὴ στρατευμάτων. Ἀλλὰ τὸ ἀντιρρωσσικὸν ρεῦμα ἦτο σφοδρότατον, ἐγνώριζε δὲ τοῦτο καλεῖτερον παντὸς ἄλλου αὐτὴ ἡ Ρωσσία. Ὁ Σαβούρωφ, πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας, συναντήσας τὸν Ἐπαμεινώνδαν Δεληγεώργην ἡμέραν τινὰ κάτωθεν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἐσταμάτησεν αὐτὸν καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν βολιδοσκοπήσῃ. Τὸν Δεληγεώργην συνώδευεν ὁ νεαρὸς υἱός του, ὁ σήμερον ἐφέτης κ. Δεληγεώργης. Ὁ Σαβούρωφ ἐθώπευε τὸν νεαρὸν Δεληγεώργην, ἀλλ' ἐκεῖνος αὐτομάτως, ἀπεσύρθη.

—«C'est un vrai Deligeorgis (εἶπεν ὁ Σαβούρωφ πρὸς τὸν πατέρα του, μειδιῶν). Il craint même les caresses de la Russie.

(Ἀληθινὸς Δεληγεώργης. Φοβεῖται καὶ αὐτὰς τὰς θωπείας τῆς Ρωσσίας).

«Πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν ρωσσικῶν τούτων πιέσεων ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς προέβαινεν εἰς ἀληθεῖς ἀπειλάς.

— «*Ἐὰν ἀποδυθῆτε εἰς πόλεμον*, ἔλεγε πρὸς τὸν Τρικούπην, *ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν ἔχει τίποτε νὰ ἐλπίζῃ ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν*».

«Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐφάνη ὑποταγεῖσα τέλος εἰς τὰς παροτρύνσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τῆς Ἀγγλίας.

«Ὅταν τέλος, περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου, ἤρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἐν Ἀθήναις ἡ φήμη, ὅτι ἡ Ρωσσία εἶχεν ὑποβάλῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν προτάσεις εἰρήνης, προσβαλλούσας τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὁ Τρικούπης παρεπονέθη σφοδρῶς πρὸς τὸν Οὐύνδαμ, ὅτι τὰ «ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐξ ὁλοκλήρου παρορῶντο» καὶ ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον «*ἔστω καὶ ἡττωμένη, θὰ ἐξήρχετο τῆς κρίσεως πλέον ὠφελημένη ἢ ἂν ἐξηκολούθει τηροῦσα εἰρηνικὴν στάσιν*».

«Τοιαύτη ἦτο ἡ δυσθυμία τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης, ὥστε ὁ Τρικούπης τὴν 1)13 Δεκεμβρίου δὲν ἐδίστασε, κατὰ τηλεγράφημα αὐτοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλου πρέσβεως πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδον Δέρβυ «*νὰ ὁμιλήσῃ μετ' ἄκρας πικρίας περὶ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ συμβουλεύσασα τὴν Ἑλλάδα ν' ἀπόσχῃ τοῦ πολέμου*».

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἔπιπτεν ἡ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις καὶ τὸν Τρικούπην διεδέχετο εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Δηλιγιάννης. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1878 ἀπεφασίζετο τέλος νὰ γείνῃ ἔξοδος, ἢ μᾶλλον προσποίησις ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τοῦ Δομοκοῦ. Ὑπὸ τὰς γνωστὰς περιστάσεις ὁ στρατὸς ἀνεκαλεῖτο. Ὁ δὲ Δηλιγιάννης ἀπηύθυνε πρὸς τὰς Δυνάμεις τὴν ἑξῆς ἐγκύκλιον, μαρτυροῦσαν εἰς ποίαν εὑρίσκετο ψυχολογικὴν κατάστασιν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις:

«Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔδωκεν ἤδη διαταγὰς πρὸς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ ὅπως ὑποχωρήσῃ ἐντεῦθεν τῶν συνόρων, *τρέφουσα πλήρη πεποίθησιν εἰς*

τὴν ὑπόσχεσιν τῶν Δυνάμεων... ὅτι αὗται θὰ φροντίσωσιν ὅπως τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ συμφέροντα τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον τῶν συσκέψεων τοῦ προσεχοῦς Συνεδρίου, σταθερῶς δὲ πιστεύει, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐν πνεύματι ἰσότητος καὶ *ἀμεροληψίας, θὰ θεωρήσωσιν ὡς δικαίαν συμπλήρωσιν καὶ φυσικὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς των, τῆς ἀφορώσης τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων τὴν ἰδιαιτέραν συζήτησιν τῶν πόθων τούτων ἐν τῷ Συνεδρίῳ...* Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἥτις εἶνε προφανὲς τεκμήριον τῆς προθυμίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, παρέχει ἐπίσης εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα ὅπως ἐλπίζωμεν, ὅτι ἡ ἀξίωσίς μας διὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἑλληνικῶν πόθων εἰς τὸ προσεχὲς Συνέδριον εὐμενῶς θὰ ἐγκριθῇ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

«Τὴν προτεραίαν ἀκριβῶς τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐγκυκλίου ταύτης, ὁ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλος πρέσβυς ἐπέδιδε πρὸς τὸν Δηλιγιάννην διακοίνωσιν τοῦ λόρδου Δέρβυ λέγουσαν:

«Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ κυβέρνησίς μου, μὲ διατάσσει ὅπως ἐνισχύσω τὰς παραστάσεις, τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου, *μὲ ἐπιφορτίζει συγχρόνως, ὅπως ἀνανεώσω τὰς διαβεβαιώσεις, τὰς περιεχομένας εἰς προγενεστέραν διακοίνωσιν τῆς 2ας Ἰουλίου, διὰ τῆς ὁποίας ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις παρέχει τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ πράξῃ πᾶν ὅ τι δύναται, ὅταν ἤθελεν ἐπέλθῃ ὁ χρόνος πρὸς διευθέτησιν τῶν ζητημάτων τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἀναφυέντων, ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῶν ὀθωμανικῶν ἐπαρχιῶν πᾶσαν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν, καὶ πᾶν προνόμιον, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἀπονεμηθῇ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων φυλῶν*».

«Ὑπῆρχεν ὑπόσχεσις μᾶλλον ῥητὴ καὶ κατηγορηματικὴ ταύτης, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν ἀοριστίαν τῶν διπλωματικῶν φράσεων; Καὶ ὅμως πῶς ἐτηρήθη αὕτη; Πῶς ἐπραγματοποιήθη; Πρέπει νὰ φθάσωμεν μέχρι τοῦ βερολινείου Συνεδρίου Πρέπει νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς ἐκπληκτικῆς δηλώσεως τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ, ὀλίγους μῆνας κατόπιν:

— «*Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐντελῶς παρεξήγησε τὰς ἰδέας τῆς Εὐρώπης!*— διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν τοῦτο».

«Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε ν' ἀνατρέξω μέχρι τοῦ Συνεδρίου, διὰ νὰ σᾶς εἴπω κατὰ πόσον ἐτηρήθη ὑπόσχεσις, ἥτις ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἱερά.

Γ'.

«Δὲν θ' ἀξιώσητε βεβαίως παρ' ἐμοῦ νὰ σᾶς απομνημονεύσω ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὴν μακρὰν ἱστορίαν τοῦ βερολινείου Συνεδρίου. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὑπομνήσω πρὸς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Συνεδρίου οἱ Ἄγγλοι ἐφάνησαν ἐκπληροῦν-

τες τὰς ἀληθῶς ἱερὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀναλάβῃ ἐν Ἀθήναις, μὴ ἐπιτρέψασα εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου, μὲ τὴν ρητὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι τὰ συμφέροντα, οἱ πόθοι, τὰ ἰδανικά της θὰ ὑπηρετοῦντο ἐπίσης καλῶς, ὡς ἐὰν εἶχε λάβῃ μέρος εἰς αὐτόν, πειθομένη εἰς τὰς παροτρύνσεις τῆς Ρωσσίας.

«*Πράγματι δ' ὁ λόρδος Σώλβαρυ ἐζήτει, «ὅπως οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου παρίσταναι τοὐλάχιστον καθ' ὅλας τὰς συνεδριάσεις, καθ' ἃς ζητήματα, σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῶσιν*».

«Προέβαινε μάλιστα καὶ περαιτέρω. Ἐτόνιζε τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ σλαυϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἔλεγεν, ὅτι οἱ Σλαῦοι ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὸ Συνέδριον ὑπὸ μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς Δυνάμεως, ὡς ἡ Ρωσσία, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ἔμενον ἀναντιπροσώπευτοι. Ἐξέφραζε δὲ τὴν γνώμην τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὅτι ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου, λαμβανόμεναι ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπουσίᾳ τῆς Ἑλλάδος, δὲν θὰ ἱκανοποίουν τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, «ἑπομένως δὲ δὲν θὰ προῆγον οὔτε τὴν ἡσυχίαν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οὔτε τῆς Εὐρώπης τὴν εἰρήνην». Ὅτε μάλιστα ἐπῆλθεν ἀνάλογος, ἂν καὶ πολὺ στενωτέρα, ἡ γαλλικὴ πρότασις περὶ παραστάσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς συζητήσεις «τὰς ἀφορώσας τὰς ὁμόρους πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίας», ὁ Σώλσβαρυ διεμαρτυρήθη καὶ ἐζήτησεν ὅπως εἰς τὴν φράσιν τῆς γαλλικῆς προτάσεως «ὅμοροι πρὸς τὸ βασίλειον ἐπαρχίαι» (provinces limitrophes du royaume) ὑποκατασταθῇ ἡ πολὺ γενικωτέρα φράσις «ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι» (provinces grecques), ὅτε ἡ Ἑλλὰς θὰ παρίστατο διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς τύχης τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

«Ὁ λόρδος Σώλσβαρυ παρέσυρεν ὑπὲρ τῆς προτάσεώς του τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Αὐτὴ ἡ Ρωσσία ἐφαίνετο ἀποδεχομένη τὴν ἐπέκτασιν τῆς γαλλικῆς προτάσεως μέχρι τοῦ νὰ περιλάβῃ καὶ τὴν Κρήτην. Καὶ ἡ μὲν ἀγγλικὴ πρότασις δὲν ἔγεινε δεκτή, ἐπὶ τέλους ὅμως καὶ ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γερμανία συγκατετέθησαν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν γαλλικήν.

«Μετὰ τὴν τρίτην συνεδρίασιν τοῦ Συνεδρίου ὅμως, ἤρχισε καταφανὴς ἡ χλιαρότης τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι, ἀναγκασθέντες νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸν κύκλον, τὸν ὁποῖον διέγραψεν εἰς αὐτοὺς ἡ γαλλικὴ πρότασις, ὡμίλησαν περὶ Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Κρήτης μόνον, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι πληρεξούσιοι ἐφαίνοντο πλέον ψυχρανθέντες. Κατὰ τὴν ἐξήγησιν, τὴν διδομένην ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἄγγλων, ἐν τῷ μεταξὺ τῆς 7)19 Ἰουνίου καὶ τῆς 21)2 Ἰουλίου διαστήματι, τοιοῦται ἔγειναν ὑποχωρήσεις εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τοιαῦται παραχωρήσεις εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὥστε ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, φοβηθεὶς μὴ ἴδῃ τὸ ἔργον τοῦ παντελοῦς διαμελισμοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὠπισθοχώρησε πρὸ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ἐζήτησε ν' ἀποζη-

μιωθῇ διὰ τὰ παραχωρηθέντα εἰς τοὺς Σλαύους, θυσιάζων τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων.

«Ἡ ἐγκατάλειψις ὑπῆρξε τόσον καταφανὴς καὶ ἡ ἀπροθυμία τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων τόσον ἁπτή, ὥστε ὁ Βάδδιγκτων, ὅστις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδωκε τὸ μέτρον τοῦ ἀτόλμου καὶ ὅλως χθαμαλοῦ χαρακτῆρος του, διὰ τῆς περιωρισμένης του προτάσεως, ἐδήλωσε τότε ἀπροκαλύπτως ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, ὅτι «*σκοπὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς παραλόγους* (extravagantes) *ἀξιώσεις ὀργάνων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας*», ἀνομολογήσας μόνον, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδαφικὴ αὔξησις, ἐνισχύουσα αὐτήν. Καὶ ὁ Γάλλος πληρεξούσιος, ἀντὶ ὡρισμένης παραχωρήσεως, ἐπιτακτικῶς ἐκφερομένης,ὡς αἱ λοιπαί, συνυπέβαλε μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ πληρεξουσίου τὴν περίφημον πρότασιν, τὴν ὁποίαν ἐνθυμεῖσθε ἴσως :

»*Τὸ Συνέδριον καλεῖ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὅπως ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, φρονεῖ δ' ὅτι ἡ διαρρύθμισις αὕτη δύναται ν' ἀκολουθήσῃ τὴν γραμμὴν τοῦ Σαλαμβριᾶ* (τοῦ ἀρχαίου Πηνειοῦ) *πρὸς τὸ μέρος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τοῦ Καλαμᾶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἰονίου. Τὸ Συνέδριον ἐκφράζει στερρὰν πεποίθησιν, ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη θὰ δυνηθῶσι νὰ καταλήξωσιν εἰς συμφωνίαν. Συγχρόνως αἱ Δυνάμεις εἶνε διατεθειμέναι νὰ παράσχωσι τὴν ἄμεσον αὐτῶν μεσολάβησιν πρὸς τὰ δύο μέρη*».

«Τότε ἐπῆλθον αἱ περίφημοι δηλώσεις τοῦ Βήκονσφηλδ, αἱ ὁποῖαι (κατὰ τὴν φράσιν Ἄγγλου τινός) δὲν θὰ λησμονηθῶσιν οὔτε ἐν Ἀγγλίᾳ, οὔτε ἐν Ἑλλάδι. Αἱ δηλώσεις, τὰς ὁποίας θέλω νὰ ὑπομνήσω ἁπλῶς καὶ αἱ ὁποῖαι κατέληγον διὰ τῆς ἑξῆς ἀληθῶς καταπληκτικῆς φράσεως, ἀποδεικνυούσης, ὅτι εἰς τὸ στόμα διπλωματῶν δὲν ὑπάρχει οὔτε ὁ λόγος ὁ ἀποτελῶν νόμον εἰς τὸ στόμα παντὸς συνήθους «τζέντελμαν».

» — ...*Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ φρονεῖ, ὅτι καθῆκον ἔχει νὰ προσθέσῃ, ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, δὲν ὑπεθάλπη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις, τοὐναντίον, κατὰ προτροπὴν τῆς Ἀγγλίας, συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστολὴν αὐτῆς. Ἡ Ἀγγλία ἐν τούτοις, διεβίβασεν εἰς Ἀθήνας τὴν συμβουλήν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως ! ! !*»

«Μᾶλλον ἀπότομος ἄρνησις ῥητῆς ὑποσχέσεως, καταγεγραμμένης ἐν ἐπισήμοις ἐγγράφοις καὶ δοθείσης δι' ἐπισημοτάτων ἐμφανίσεων τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλου πρέσβεως, οὐδέποτε ἔγεινεν !

«Καὶ ὅμως, ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐτόνιζε τὴν ἄρνησιν ταύτην κατὰ τρόπον ἀληθῶς πρωτοφανῆ. Ἔλεγεν, ὅτι ἠπατῶντο ὅσοι ἐθεώρουν τὴν Τουρκίαν ὡς «γεγηρακὸς κράτος». Διεβεβαίωνεν, ἐπικαλούμενος τὸν Ἰεχωβᾶν, ὅτι :

— «*Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐντελῶς ἠπατήθη ὡς πρὸς τὰς ἰδέας τῆς Εὐρώπης !*

«Καὶ διὰ νὰ χρυσώσῃ ἁπλῶς τὸ καταπότιον, προσέθετεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς, νεαρὸν κράτος, ὅπως τὰ νέα ἄτομα, «ἔχει μέλλον» καὶ «δύναται νὰ περιμένῃ, ἀλλ' ὅτι ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ συνεφώνουν—ἐνῷ ἐντοσούτῳ καὶ ὁ Σουλτᾶνος, διὰ τὰ ἀτυχήματά του, ἦτο ἄξιος μεγάλης συμπαθείας καὶ εὐλαβείας.

«Οὕτως, ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ καὶ αὐτὰ τὰ περιωρισμένα ὅρια τῆς συνοριακῆς διαρρυθμίσεως,ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐξέφραζεν εὐχὴν τὸ Συνέδριον, ἐξελάμβανεν ὡς ὑποκείμενα εἰς συζήτησιν ! Αἱ ὑποσχέσεις τοῦ 1877 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1878, εἶχον παντελῶς λησμονηθῆ, καὶ ἡ μυστικὴ περὶ Κύπρου συμφωνία ἦτο ἴσως τὸ δῶρον τῆς τοιαύτης ἀποτόμου μεταλλαγῆς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐξέθετεν αὐτὴν ταύτην τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἀγγλικῶν ὑποσχέσεων.

«Ἡ Ἑλλὰς ἀπῆλθε ἐκ τοῦ Συνεδρίου, ἀντὶ τῶν εἰς αὐτὴν ρητῶς ἐπαγγελθέντων, φέρουσα εὐχήν, τὴν ὁποίαν ἡ Τουρκία ἐξέλαβεν ὡς δυνητικὴν ἁπλῶς καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀντὶ νὰ λήξῃ εἰς τὸ Βερολῖνον, ἤρχισεν ἁπλῶς ἐκεῖθεν.

«Δὲν ἔχω νὰ ὑπομνήσω ἐνταῦθα τὰς ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ συζητήσεις, καθ' ἃς ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τόσον δεινῶς κατεκρίθη διὰ τὴν στάσιν της πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οὐδὲ θέλω νὰ ἐξετάσω σήμερον πῶς τότε, ἐκ τοῦ μηδενὸς σχεδόν, ἐπλάσθη ἑλληνικὸν ζήτημα, τοῦ Κουμουνδούρου θέσαντος εἰς ἐνέργειαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ δημιουργήσωσιν αὐτὸ καὶ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς πρεσβείας θεσάσης εἰς κίνησιν τὸν ἰσχυρὸν μοχλόν, τὸν ὁποῖον ἐξεπροσώπει τὸ φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον, τὸ προεδρευόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόρδου Ρόζβερυ.

«Ἔργον ἄλλης μελέτης θὰ εἶνε ἴσως τοῦτο. Ἐνόμισα ὅμως καθῆκόν μου νὰ θέσω ὑπ' ὄψει τοῦ κοινοῦ τὴν *ἐπίσημον* ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διὰ ν' ἀποδείξω ποία σημασία πρέπει ν' ἀπονέμηται εἰς κενοὺς λόγους καὶ εὐγλώττους προσλαλιάς, *ὅταν ῥηταὶ ὑποσχέσεις καὶ ἐπίσημοι δηλώσεις ἠθετήθησαν, διότι τὸ κέντρον τῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας μετετοπίσθη.*

«Μελετήσατε τὴν πρόσφατον αὐτὴν ἱστορίαν καὶ εἴπατε εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν νὰ μὴ χάπτῃ πᾶν ὅ τι τῷ προσφέρεται, δημιουργοῦν εἰς ἑαυτὸ τὰς σκληροτέρας τῶν ἀπογοητεύσεων. Ὁ ἀφρὸς τοῦ καμπανίτου εὐκόλως διαλύεται καὶ εὐκολώτερον ὁ ἀφρὸς τῶν λόγων. Καὶ εἶνε μωρὰ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα νομίζουσιν,ὅτι σήμερον ὑπάρχει ἄλλη πολιτικὴ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν συμφερόντων, τῶν ἀνταλλαγμάτων, τῆς ἐθνικῆς ἐνδελεχοῦς καὶ νοήμονος ἐργασίας».

ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ[1]

Ὁ κεφαλικὸς καὶ στρατιωτικὸς φόρος.

Α΄.

Ὅπως τὰ ἄτομα, οὕτω καὶ ἔθνος τι, ἵνα προοδεύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, δέον κατὰ πρῶτον νὰ γνωρίσῃ καὶ ἐκμάθῃ καλῶς καὶ ἐπισταμένως τὴν ἰδίαν ἱστορίαν ἔν τε τῷ παρελθόντι καὶ τῷ παρόντι, διότι οὕτω μόνον θὰ ἠδύνατο, ἐπισκοποῦν τὴν ἰδίαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἀντιλαμβανόμενον τὴν παροῦσαν κατάστασίν του, νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ καλειτερεύσεως ἑαυτοῦ, προσποριζόμενον βαθμιαίως καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἑκάστοτε τὰ πρὸς ἀποκατάστασίν του ἀπαιτούμενα ἐφόδια. Τὸ σοφὸν ἀξίωμα «*γνῶθι σαυτὸν*» δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μόνον ἄτομα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐτό, ὡς σύνολον. Ἡ ἱστορία ὅμως δὲν περιλαμβάνει ξηρὰν ἀφήγησιν μόνον διαφόρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων συνθηκῶν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἔθνους, ἐκ τῆς βελτιώσεως δὲ τῶν συνθηκῶν τούτων ἐξαρτᾶται καὶ ἡ περαιτέρω προαγωγή του.

Διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ἡμετέρους ὁμογενεῖς θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ὑπὸ τὴν στενὴν πολιτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἔπαυσαν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἔχωσιν ἰδίαν καὶ αὐτοτελῆ ἱστορίαν, ἐνσεσωματωμένοι ὄντες καὶ ἐντετειχισμένοι ἐντὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ περιβάλλον αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ τουρκικὸν κράτος, ὅπερ τείνει νὰ περιστέλλῃ τὰ ἀνέκαθεν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀνεγνωρισμένα προνόμια καὶ περισφίγγῃ αὐτοὺς ἐπὶ μᾶλλον, διὰ νὰ τοὺς ἀφομοιώσῃ μὲ τὸ περιβάλλον. Ἡ ἀφομοίωσις ἐπιδιώκεται ἀπὸ πολλοῦ, ὡς ἄριστον δὲ ἀφομοιωτικὸν μέτρον κρίνεται ὑπὸ τῆς πολιτείας ἡ ἐπίτευξις τῶν μέσων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ὑπόδουλοι χριστιανικοὶ λαοὶ δύνανται νὰ ἀπολέσωσι πᾶσαν συναίσθησιν ἑαυτῶν, νὰ λησμονήσωσι τὴν ἱστορίαν των, τὰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις των καὶ πᾶν ἐν γένει συναίσθημα ἀξιοπρεπείας καὶ νὰ καταντήσωσιν οὕτως ἀφομοιώσιμοι πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ ἕρμαιον εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ κατακτητοῦ.

Ἡ μελέτη ἁπασῶν τῶν συνθηκῶν τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν ἐπιβάλλεται ἡμῖν καὶ δέον ν' ἀποτελέσῃ τόσον διὰ τὰ ἡμέτερα Πατριαρχεῖα, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν διπλωματίαν, μέλημα σπουδαιότατον καὶ πρωτίστης ἀνάγκης. Ἄνευ τοιαύτης μελέτης οὔτε τὰ Πατριαρχεῖα δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν προορισμόν των, ἀλλ' οὔτε ἑλληνικὴ διπλωματία

δύναται νὰ ὑπάρξῃ,ἐπαξίως τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἄνευ τοιαύτης μελέτης περιπατοῦμεν ἐν τῇ σκοτίᾳ, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ποῦ πηγαίνομεν, γινόμενοι ἕρμαιον τυφλὸν τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων, μὴ δυνάμενοί ποτε νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἐξ αὐτῶν, ἐὰν αἱ περιστάσεις αὗται ἤθελον φανῇ εὐνοϊκαὶ πρὸς ἡμᾶς. Δυστυχῶς εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀλγεινὴν καὶ δυσάρεστον θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν,ὅτι τοιοῦτόν τι συμβαίνει εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι στερούμεθα προγράμματος. Ἀλλὰ λαὸς καὶ ἔθνος ἄνευ προγράμματος εἶνε πρόβατον ἀπολωλός, εἶνε ἔθνος χαμένον καὶ καταδικασμένον νὰ σβεσθῇ διὰ παντὸς ἐκ τῆς ἱστορίας. Μὴ σπουδάζοντες καὶ μὴ γνωρίζοντες τὸ τί εἴμεθα καὶ ποῦ καὶ πῶς εὑρισκόμεθα καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ζῶμεν,λησμονοῦντες ἑαυτοὺς μιμούμενοι πιθηκικῶς τοὺς ξένους, κινδυνεύομεν νὰ καταστῶμεν λεία τοῦ πρώτου τυχόντος, res nullius primo occupanti, μάζα ἀφομοιώσιμος μὲ τὸ ἑκάστοτε περιβάλλον, χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ δείξωμεν ἰδίαν ἀντοχὴν καὶ ἀντιτάξωμεν ἰδίας δυνάμεις ἐναντίον τῆς ἀφομοιώσεως αὐτῆς.

Β'.

Ἐὰν ὑπάρχωσιν Ἕλληνες ἐν Τουρκίᾳ διωργανωμένοι εἰς χωριστὰς κοινότητας, καὶ ἀποτελοῦντες ἰδίαν κοινωνίαν καὶ διατηροῦντες τὰ ἴδια ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἐθνικὰς παραδόσεις των, τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται βεβαίως κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὰ ἀνέκαθεν ἀναγνωρισθέντα αὐτοῖς παρὰ τῆς μουσουλμανικῆς πολιτείας θρησκευτικὰ προνόμια *(ἰμτιαζάτι μεζχεμπιέ)*. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔθνους τῶν Ρωμαίων, ὁ ἐθνάρχης (Μιλὲτ μπασῆ) καὶ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος αὐτῶν, οἱ δὲ ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας Μητροπολῖται οἱ τοπικοὶ ἀρχηγοί. Ἐντὸς τῶν πατριαρχικῶν βερατίων 1) ἀναφέρονται καὶ ἀπαριθμοῦνται τὰ διάφορα θρησκευτικοπολιτικὰ προνόμια, χορηγούμενα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἑκάστοτε Πατριάρχου πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Ρωμαίων (*Ροὺμ μιλετῆ*). Ἰδοὺ τώρα πῶς ἐκφράζεται περὶ τῶν προνομίων τούτων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων ὁ διάσημος Τοῦρκος ἱστοριογράφος Δζεβδὲτ πασᾶς, ἄλλοτε μέγας Βεζίρης καὶ ὑπουργός, ἐν τῇ ἱστορίᾳ του τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας «*Ταρήχη ὀσμανῆ*» (ἐν τόμῳ ἑνδεκάτῳ) ἐκδοθείσῃ πρὸ τριακονταετίας περίπου.

«Τὸ γένος τῶν Ρωμαίων (Ἑλλήνων) εἶνε ἀρχαιότατον. Καίτοι οὗτοι κατεκτήθησαν παρ' ἡμῶν ἐπὶ Σουλτὰν Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, ὑπαχθέντες ἔκτοτε ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ὡς λαὸς δορυάλωτος καὶ ἡττημένος, φυσικὸν ὅμως ἦτο, ὅτι σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου καὶ σὺν τῇ ἀποκτήσει ὑλικῆς τινος εὐημερίας καὶ σημασίας, θὰ ἐγεννᾶτο παρ' αὐτοῖς ὁ πόθος ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας, καθότι

1). Ἡ λέξις μπεράτ σημαίνει δίπλωμα, ἔγγραφον ἐπίσημον, ἐκδιδόμενον παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἤ καὶ τῆς κυβερνήσεώς του καὶ ἀπονέμον δικαιώματα ἢ προνόμια.

κατὰ τὰς ἐνδομύχους πεποιθήσεις των μόνη νόμιμος ἐπ' αὐτοὺς ἐξουσία ἦτο ἡ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, πᾶσαν δὲ ἄλλην ἀρχὴν θεωροῦσι παράνομον καὶ ὀθνείαν. Μὲ τὰς εὐνοίας καὶ περιποιήσεις, ἃς ἀπήλαυσαν παρὰ τοῦ Πορθητοῦ Σουλτάνου, παρηγορήθησαν μὲν κατ' ἀρχάς, κατόπιν ὅμως ἐπῆλθε καὶ πάλιν εἰς αὐτοὺς ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἂς ἐπεκταθῶμεν ὀλίγον. Οἱ Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους οἱ μὲν Φράγκοι ὀνομάζουσι *Γραικούς*, ἡμεῖς δὲ *Ρωμαίους* (Ροὺμ) ἦσαν τὸ πάλαι περίδοξος λαός, καλούμενος καθ' ἡμᾶς μὲν Γιουνὰν (ἐκ τοῦ Ἴωνες, οὕτως ὀνομάζουσι τὴν σήμερον οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Ἕλληνας) κατ' αὐτοὺς δὲ Ἕλληνες, ὑποδουλωθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ μετὰ τούτων συγχωνευθείς, διὸ καὶ ὀνομάζομεν αὐτοὺς *Ρούμ*.

«Ὑπὸ τὸ ὄνομα λοιπὸν *Ρούμ* ἐννοοῦμεν τοὺς Ὀρθοδόξους ἐκείνους, οἵτινες, ὁμιλοῦντες ἑλληνιστί, θεωροῦσιν ἑαυτούς, ὡς καταγομένους ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν κατακτήσαντες ἐπί τι διάστημα τὴν Κωνσταντινούπολιν Λατῖνοι, διετέλουν Καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα, διέπραξαν πλείστας καταπιέσεις καὶ βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν των. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου,καταφυγόντες εἰς τὴν Ἀνατολήν,ἐπανέκτησαν τὸ Βυζάντιον, οὐχ' ἧττον ὅμως καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Καθολικῶν διετηρεῖτο τὸ μῖσος καὶ ἡ ἔχθρα, οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι διετήρουν πάντοτε τὴν ἐλπίδα νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὸν Καθολικισμὸν τοὺς Ρωμαίους.

«Οὕτω λοιπὸν ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Σουλτὰν Μωάμεθ Β', ὁ Πορθητής, κατακτήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, διετήρησε καὶ ὑπεστήριξε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως,ἀνεγνώρισε τὴν παρὰ τῶν Μητροπολιτῶν ἀποτελουμένην ἱερὰν Σύνοδον, χορηγήσας πλεῖστα προνόμια εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὸν κλῆρον καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἐν γένει. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ *ρητὴν διάταξιν* καὶ ἀπαίτησιν αὐτῆς ταύτης τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας (Σεριάτ) δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Μουσουλμάνους ἐν γένει νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς θρησκείας καὶ λατρείας τῶν Χριστιανῶν, τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Μουσουλμάνων ὑπαχθέντων καὶ διατελούντων *ἔχλη ζιμμὲτ* (ἤτοι βεβαρυμένοι, ὑπόχρεοι, δηλονότι εἰς πληρωμὴν κεφαλικοῦ φόρου, *χαράδζ*), οὐδὲ βία συγχωρεῖται ἐναντίον αὐτῶν, οἱ Ρωμαῖοι ἀπήλαυον ἀνέκαθεν πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, συνεπείᾳ δὲ τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς ἐλευθερίας των, εἶχον τὴν κεφαλήν των ἥσυχον καὶ ἠδυνήθησαν ὡς ἐκ τούτου νὰ διαφυλάξωσι καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά των.

«Ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι, λόγῳ θρησκείας καὶ γλώσσης καὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων, ἐχωρίζοντο ἀπὸ τῶν κατακτητῶν, ἐδημιούργησαν ἐν ταῖς χώραις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἴδιον κόσμον καὶ ἵσταντο μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων, ὡς ὅλως διόλου ξένοι, καὶ τρόπον τινὰ φιλοξενούμενοι (μουσαφήρ), εἰς ὅσα δὲ μέρη ἦσαν οὗτοι πολυπληθέστεροι τῶν Μουσουλμάνων, ἐθεώρουν τούτους

ὡς ὅλως διόλου ξένους πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τρόπον τινὰ ἐπιδρομεῖς. *Ἐνῷ δὲ καθῆκον ἀπαραίτητον πάσης ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἦτο νὰ διδάξῃ καὶ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους τὴν ὀθωμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξοικειώσῃ αὐτοὺς πρὸς τὰ ὀθωμανικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὑπαγάγῃ ἐν τέλει καὶ πνευματικῶς ὑπὸ τὸ ἠθικὸν κράτος τῶν ὑγιῶν μουσουλμανικῶν ἀρχῶν καὶ διδαγμάτων καὶ καταστήσῃ οὕτω τοὺς μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων δεσμοὺς στενοὺς καὶ ἀδιαρρήκτους,* δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι, ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ πράγματα, οἱ πρόγονοι ἡμῶν παρημέλησαν ταῦτα πάντα, διαπράξαντες μέγιστον σφάλμα καὶ ἐπιδείξαντες ἀσύγγνωστον ἀκηδίαν.

«Οἱ Ρωμαῖοι, καίτοι ἀνέκαθεν διετήρουν ἐν ἑαυτοῖς τὴν μυχίαν ἐλπίδα ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας, ἐστεροῦντο ὅμως τῶν μέσων ἐκείνων τῶν συντελεστικῶν πρὸς ταῦτα. Ἅπαξ ὅμως ἐπιδοθέντες εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀποκτήσαντες ὑλικὴν εὐημερίαν καὶ διαδοθείσης τῆς παιδείας παρ' αὐτοῖς, ἤνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ἐσκέφθησαν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἐφ' ὅσον πλουτοῦσι, προσπαθοῦσι νὰ διαδώσωσι τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς των, ἀνοίγοντες σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ κέντρα, πόλεις καὶ κωμοπόλεις, ὅπου ὑπάρχουσι συνοικισμοὶ ἑλληνικοί, καὶ ἐκπαιδεύουσι τὰ τέκνα των κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς μεθόδους καὶ συστήματα, τοῦθ' ὅ περ χρησιμεύει αὐτοῖς ὡς προκαταρκτικὸν μέσον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἔχοντες λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι εἰς διάφορα μέρη μικρὰ καὶ μεγάλα σχολεῖα, διωργανωμένα εὐρωπαϊστὶ (*ἀλλὰ φράγκα*), ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις διδάσκονται τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἀκούουσι παρὰ τῶν διδασκάλων των ἐξιστορουμένην τὴν πάλαι ποτὲ δόξαν καὶ ἀκμὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἑλλήνων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σημερινὴν ἀθλιότητα καὶ κακοδαιμονίαν των. Μὲ τοιαύτας ἱστορίας καὶ τοιαῦτα διδάγματα καὶ ἕτερα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς φαντασίας γεγραμμένα βιβλία διαφθείρεται ὁ νοῦς τῶν ραγιάδων, πρᾶγμα ὅπερ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπῃ ἡ κυβέρνησις. Καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις των τὰ παρόμοια διδάσκονται ὑπὸ τοῦ κλήρου των καὶ παρομοίας συμβουλὰς καὶ νουθεσίας ἀκούουσιν, ὅλη δὲ ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία των περιορίζεται εἰς τὴν διδαχὴν τῶν ἰδίων θρησκευτικων καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων, τεινουσῶν εἰς χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων.

«Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἐκκλησίας, εἰς ἃς, λόγῳ ἑτέρων αἰτιῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπεμβῶμεν, καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ρωμαίων. Δὲν ἔπρεπεν ἀνέκαθεν ἡ κυβέρνησις νὰ ἔχῃ ταῦτα πάντοτε ὑπὸ τὸ ἄγρυπνον ὄμμα της καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἐν αὐτοῖς συμβαίνοντα ; Δὲν ἔπρεπεν ἡμεῖς οἱ Μουσουλμᾶνοι νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἀρχαίας ἡμῶν προλήψεις, ὡς πρὸς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, καὶ νὰ ὑπάρχωσι παρ' ἡμῖν πλεῖστοι Μουσουλμᾶνοι γνωρίζοντες τὴν ἑλληνικήν, οἵτινες, εἰσχωροῦντες παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, νὰ μανθάνωσι τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιβλέπωσιν, ἐπιτηροῦντες τὰ φρονήματά των καὶ τὰ ἑκάστοτε συμβαίνοντα ; Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἔχουσιν ἀνοίξῃ πλεῖστα ὅσα σχολεῖα καὶ

ἐκπαιδευτήρια, ὅλα κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα (ἀλλὰ φράγκα), στέλλουσι συνάμα καὶ κατ' ἔτος πλείστους νέους ὁμογενεῖς των εἰς τὴν Εὐρώπην,οἵτινες,σπουδάζοντες αὐτόθι καὶ ἐμποτιζόμενοι μὲ ξένον πνεῦμα καὶ ξένας ἰδέας, ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸ κράτος, ἐπιστρέφοντες κατόπιν εἰς τὴν Τουρκίαν, μεταδίδουσι ταῦτα πάντα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτῶν, δηλητηριάζοντες αὐτοὺς μὲ χιμαιρικὰς ἰδέας ἐθνικῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀποκαταστάσεως.»

Γ'.

Τοιαῦται ἐν ὀλίγοις αἱ σκέψεις καὶ κρίσεις τοῦ διασήμου Τούρκου ἱστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Δζεβδὲτ πασᾶ, ἐκφραζόμεναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιεσταλμένως καὶ μεμετρημένως, διότι ἐν Τουρκίᾳ ὑφίσταται αὐστηρὰ λογοκρισία καὶ διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους δὲν εἶνε πρᾶγμα εὔκολον νὰ ἐκφράζηταί τις ἐλευθέρως. Αἱ σκέψεις αὗται δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς:

1ον. Δὲν πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ κέκτηνται ἐν Τουρκίᾳ ἐπιρροήν τινα καὶ σημασίαν διὰ τοῦ πλούτου των καὶ δὲν πρέπει νὰ κρατῶσιν ἐν χερσὶ τὸ ἐμπόριον. Διὰ τοῦ πλούτου ἀποκτῶσι τὰ μέσα πρὸς ὑλικὴν ἀνεξαρτησίαν, ὡς ἄμεσον δὲ ἀποτέλεσμα ταύτης ἐπέρχεται κατόπιν καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνεξαρτησία διὰ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας παρ' αὐτοῖς, δι' ἧς χειραφετοῦνται καὶ μανθάνουσι νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἴδια ἤθη καὶ ἔθιμα,θεωροῦντες τοὺς Μουσουλμάνους ὡς ξένους.

2ον. Δυνάμει τῶν θρησκευτικῶν προνομίων, τῶν χορηγηθέντων εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, οἱ Ῥωμαῖοι διετήρησαν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα αὐτῶν καὶ διεφύλαξαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἐθνικὰς ἱστορικὰς παραδόσεις· ἄρα τὰ προνόμια ταῦτα δέον νὰ περιστέλλωνται διαρκῶς καὶ νὰ περικόπτωνται εἰς ἑκάστην παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν, μεχρισότου φθάσῃ ἡ πρὸς τοῦτο ἐποχή, καθ' ἣν νὰ ἐξαφανισθῶσι τελείως καὶ ἀφομοιωθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους.

3ον. Οἱ Ἕλληνες, οἱ διαβιοῦντες ἐν ταῖς χώραις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἔχουσι, δυνάμει τῶν προνομίων ἰδίας κοινότητας καὶ ἰδίας ἀρχὰς καὶ ζῶσιν ἐντελῶς χωριστὰ ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους, δημιουργήσαντες ἐν ἑαυτοῖς ἴδιον ὅλως κόσμον, ἰδίας κοινότητας, ὑπαγομένας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Μητροπολίτας. Δέον ἄρα νὰ διασπασθῶσιν ἅπαντες οἱ συνεκτικοὶ δεσμοί, οἱ συνδέοντες καὶ συγκρατοῦντες τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, νὰ περιορισθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν καὶ παταχθῶσιν ἀμειλίκτως αἱ κοινότητες, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ συντηρηθῶσιν οἰκονομικῶς μόναι των καὶ παραλύσωσιν οὕτως ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἐκλείψωσι.

4ον. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἱκανὸς ἀριθμὸς Μουσουλμάνων, γνωριζόντων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οἵτινες νὰ διατηρῶσι διαρκεῖς σχέσεις μὲ τοὺς Ῥωμαίους νὰ διεισ-

δύωσι παρ' αὐτοῖς, νὰ μανθάνωσι τὰ κατ' αὐτούς, καὶ νὰ ἐπιβλέπωσι, νὰ τοὺς διαιρῶσι καὶ τοὺς ὑπονομεύωσι. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ οὐδὲν μυστικόν, ὅ περ νὰ μὴ περιέρχηται εἰς γνῶσιν τῆς κυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν ἄνωθι σαφῶς προκύπτει, ὅτι οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουσι πολὺ καλείτερον τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους των καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει, παρ' ὅσον οἱ Ἕλληνες γνωρίζουσι τὰ τῶν Τούρκων. Ὑπάρχει πρόγραμμα ὁλόκληρον, ἀφορῶν τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνας, δυστυχῶς δὲ δὲν παρατηρεῖται καὶ πρόγραμμα ἀμύνης τοῦ ὑποδούλου ἔθνους πρὸς προφύλαξιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἑκάστοτε ἐπιθέσεων. Πλὴν παραλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ τῶν προγραμμάτων καὶ ἐρχόμεθα εἰδικώτερον νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τῆς φορολογίας τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἔτι εἰδικώτερον περὶ μιᾶς μόνον φορολογίας, τῆς τοῦ *στρατιωτικοῦ φόρου* (μπεδέλι ἀσκερῆ), ἐπιβαρύνοντος μόνους αὐτούς, καὶ ἥτις ἄριστα συμβιβάζεται μὲ τὸ γενικὸν τουρκικὸν πρόγραμμα, τὸ ἀφορῶν τοὺς Χριστιανούς, καὶ ἀπορρέει ἐξ αὐτοῦ.

Δ'.

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου εἰς τοὺς Χριστιανοὺς δὲν ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, χρονολογεῖται δὲ *κυρίως* ἀπὸ τοῦ 1856. Ὡς πρόσχημα τῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ ἐχρησίμευσε τότε ὁ λόγος, ὅτι εἰς τὴν στρατιωτικὴν θητείαν ὑπεβάλλοντο μόνοι οἱ Μουσουλμᾶνοι, ἐξαιροῦνται δὲ οἱ Χριστιανοί, ἄρα πρὸς πλήρη ἰσότητα μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν δέον οἱ τελευταῖοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς πληρωμὴν φόρου τινὸς ἰδιαιτέρου, ἀντικαθιστῶντος τὴν στρατιωτικὴν θητείαν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦτο ἁπλοῦν μόνον πρόσχημα καὶ θέλει ἀμέσως ἀποκαλυφθῇ, εὐθὺς ὡς, ἀνατρέχοντες ἱστορικῶς, συγκρίνωμεν τὸν πρότερον παρὰ τῶν Χριστιανῶν εἰσπραττόμενον *κεφαλικὸν φόρον* (δζιζιέ καὶ κοινότερον *χαρὰδζ*) πρὸς τὸν νῦν ἐν ἐνεργείᾳ *στρατιωτικὸν φόρον* (μπεδέλι ἀσκερῆ).

Τὰ περὶ κεφαλικοῦ φόρου (χαρὰδζ) περιλαμβάνονται ἐν τῷ περιφήμῳ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν βιβλίῳ *Μουλτεκᾶ ἐλ Ἐμπχούρ*, ὅπερ ἔχει συντάξῃ ἐπὶ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Α' ὁ διάσημος Σεΐχης Ἰμπραὴμ Χαλεμπῆ (ὁ ἐκ Χαλεπίου), καὶ ὅ περ μέχρις ἐσχάτων ἐχρησίμευε παρὰ τοῖς Τούρκοις ὡς κῶδιξ θρησκευτικός τε καὶ πολιτικὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ μέχρι δὲ τῆς σήμερον ἀπολαύει εἰσέτι μεγάλου κύρους καὶ αὐθεντίας. Ἡ λέξις *μουλτεκᾶ* ἀραβιστὶ σημαίνει συνάντησιν, συνέντευξιν, *ἐμπχοὺρ* δὲ εἶνε ὁ πληθυντικὸς τοῦ *μπὰχρ* (θάλασσα), ὁ ὅλος λοιπὸν πομπώδης καὶ μεγαλοπρεπὴς τίτλος τοῦ βιβλίου, σημαίνει «συνάντησις ἢ συνένωσις τῶν θαλασσῶν», ἤτοι κατ' ἀνατολικὴν φαντασίαν ὅλαι αἱ θάλασσαι τῆς σοφίας καὶ τῶν γνώσεων συνέρχονται καὶ συνενοῦνται ὡς εἰς ἐντευκτήριον ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Ἐκ τούτου λοιπὸν μεταφράζομεν τὰ ἀκόλουθα, πραγματευόμενα περὶ Χριστιανῶν καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, παρενθέτοντες συνάμα καὶ τὰ ἐπίσημα σχόλια.

1ον. «Οἱ ὑποτελεῖς, οἱ μὴ ἀσπαζόμενοι τὸν Μωαμεθανισμόν,ὑποβάλλονται *λόγῳ ποινῆς*, κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ Κορανίου, εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον».

2ον. «Ὁ φόρος οὗτος ἐπιβάλλεται *λόγῳ ποινῆς*, ἀντικαθιστώσης τὴν δουλείαν ἢ καὶ τὸν θάνατον, οὗ ἄξιοί εἰσιν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσλὰμ πάντες οἱ περιφρονοῦντες τὸ φῶς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἢ ἀντιτασσόμενοι εἰς αὐτό».

Σχόλιον. Ὁ Χαλίφης Ἀλῆ ἔλεγε : Βεβαίως ὑποβάλλονται οὗτοι εἰς τὸ χαράδζ, ἵνα θέσωσιν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τὸ αἷμά των μὲ τὸ αἷμα τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὴν περιουσίαν των μὲ τὴν περιουσίαν τῶν Μουσουλμάνων.

3ον. «Ὁ κεφαλικὸς φόρος εἶνε φόρος προσωπικός, ἐπιβαλλόμενος ἀδιακρίτως ἐφ' ὅλων τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑποτελῶν τοῦ κράτους. Οὗτοι δέον νὰ διαιρῶνται εἰς τρεῖς τάξεις ἀναλόγως τῆς ἀτομικῆς περιουσίας ἑκάστου, κατὰ τὴν τάξιν δέ, εἰς ἣν κατατάσσεται ἕκαστος, ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸ κράτος κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστου μηνὸς (καθ' ἑκάστην νουμηνίαν) καὶ προκαταβολικῶς τέσσαρα, δύω ἢ ἓν δράμιον ἀργύρου».

Σχόλιον. Λοιπὸν διαιροῦνται οἱ ραγιᾶδες,λόγῳ τῆς περιουσίας των, εἰς τρεῖς τάξεις, ἤτοι τοὺς πλουσίους (γανῆ), τοὺς εὐπόρους (μουτεβασὴτ) καὶ τοὺς ἀπόρους (φακὴρ καὶ πληθ. φουκαρᾶ) λόγῳ δὲ τῆς διακρίσεως ταύτης ὀνομάζονται οἱ μὲν τῆς πρώτης τάξεως *ἀνώτεροι* (ἀλᾶ), οἱ τῆς δευτέρας *μέσοι* (ἐβσὰτ), καὶ οἱ τῆς τρίτης *εὐτελεῖς* (ἐδνᾶ).

4ον. «Μόνον οἱ ἄρρενες ἐνήλικοι καὶ ἐλεύθεροι (ὄχι δοῦλοι), ὑγιεῖς τόν τε νοῦν καὶ τὸ σῶμα, ὑπάγονται εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον».

Σχόλιον. Ἐξαιροῦνται αἱ γυναῖκες,οἱ ἀνήλικοι,οἱ γέροντες,οἱ τυφλοί,οἱ δοῦλοι, οἱ ἐκ παραλυσίας προσβεβλημένοι,οἱ πάσχοντες χρονίαν ἀσθένειαν,καὶ ἐν γένει ὅλοι ὅσοι δὲν δύνανται νὰ κερδίζωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐπίσης οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ διάγοντες ἐν γένει μακρὰν τῆς τύρβης τοῦ κόσμου.

5ον. «Οὐδεὶς ὑπαγόμενος εἰς τὸν φόρον τοῦτον, δύναται ν' ἀπαλλαγῇ, ἐκτὸς ἐὰν ἀσπασθῇ τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν. Ὑποχρεοῦται δὲ νὰ πληρώνῃ τὸν φόρον τοῦτον καθ' ἑκάστην νέαν σελήνην. Ἐὰν ὅμως καθυστερήσῃ τὴν πληρωμήν, καὶ ἐὰν ἀκόμη ὀφείλῃ καθυστερουμένους φόρους ὁλοκλήρου ἔτους, τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν καθυστερουμένων παραγράφονται.»

Σχόλιον. Διότι ὁ κεφαλικὸς φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ραγιᾶδες ὡς *ποινή*, διατασσομένη ρητῶς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου (Σερῆ), κατὰ τὸ γνωστὸν δὲ νομικὸν ἀξίωμα ἐπὶ συρροῆς πολλῶν ὁμοειδῶν ἀδικημάτων μία μόνη ποινὴ ἐπιβάλλεται.

Ε'.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξηγεῖται ὁποῖός τις εἶνε ὁ κεφαλικὸς φόρος, τὸ κοινῶς χαράδζι λεγόμενον. Πᾶς Χριστιανός, κατοικῶν ἐν μουσουλμανικαῖς χώραις, ἔχει καθῆκον ἀπαραίτητον ν' ἀσπασθῇ τὸν Μωαμεθανισμόν : ἐὰν δὲν πράξῃ τοῦτο, διαπράττει

ἔγκλημα καὶ καθίσταται ἄξιος θανάτου ἢ δουλείας, δύναται δὲ μόνον νὰ ζῇ καὶ φέρῃ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων του, ἐὰν πληρώνῃ κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστης νέας σελήνης καὶ προκαταβολικῶς τὸν κεφαλικὸν φόρον. Τὸ χαρὰδζ δὲν εἶνε κυρίως φόρος ἀλλὰ *ποινὴ χρηματικὴ* πρὸς τιμωρίαν ἐκείνων, οἵτινες, ὄντες τετυφλωμένοι καὶ πεπωρωμένοι τὴν συνείδησιν, δὲν ἀναβλέπουσι πρὸ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς λαμπηδόνος τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἄνευ πληρωμῆς τοῦ χαρὰδζ ὁ Χριστιανὸς δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἐν μουσουλμανικῇ γῇ. Γεννᾶται βεβαρυμένος μὲ τὴν ὑποχρέωσιν αὐτήν, διὸ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐν γένει ὀνομάζονται *ζιμμῆ* ἢ *ἔχλη ζιμμέτ*, ἤτοι ἄνθρωποι βεβαρυμένοι ἢ φέροντες βάρος ἐπὶ τοῦ τραχήλου των.

Ὁ κεφαλικὸς φόρος ἐπιβάλλεται ὡς *ποινὴ* χρηματικὴ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς λόγῳ τοῦ ἀδικήματος, ὅ περ διαπράττουσι, μὴ ἐγκολπούμενοι τὸν Μωαμεθανισμόν, ἀλλ' ἐμμένοντες εἰς τὰς πεπλανημένας ἢ ἀτελεῖς δοξασίας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀδίκημα τοῦτο εἶνε ἐνιαῖον καὶ συνεχές, διαπραττόμενον μόνον κατ' ἐπανάληψιν, ὁ Χριστιανὸς ὁ καθυστερήσας μίαν ἢ πλείονας δόσεις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἀπαλλάσσεται ipso facto τῆς πληρωμῆς τῶν καθυστερουμένων, καθότι, προκειμένου περὶ τιμωρήσεως ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀδικήματος, ἔστω καὶ ὅταν τοῦτο ἐπαναλαμβάνηται πλειστάκις, μία μόνη ποινὴ ἐπιβάλλεται, ἄρα καὶ εἷς κεφαλικὸς φόρος ὀφείλεται. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ φόρος οὗτος πρέπει νὰ προκαταβάλληται καθ' ἑκάστην νουμηνίαν καὶ οἱ εἰσπράκτορες ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν εἴσπραξιν, ὥστε νὰ μὴ μένωσι καθυστερήματα.

Τὸ χαρὰδζ πληρώνουσι μόνον οἱ ἐνήλικοι Χριστιανοί, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἀνήλικοι, καθότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, λόγῳ τῆς ἀνηλικότητός των διατελοῦσιν *ἀθῷοι* καὶ συνεπῶς Μουσουλμᾶνοι, διότι, κατὰ λόγιον τοῦ προφήτου Μωάμεθ, «*ὅλα τὰ νήπια φύσει γεννῶνται* Μουσουλμᾶνοι» (κιούλουν μεβλούδουν ἄλα φίτρετ οὺλ Ἰσλάμ), ἐὰν δὲ κατόπιν, ἐνηλικιούμενα, ἀκολουθῶσι τὴν θρησκείαν τῶν γονέων των καὶ γίνωνται Χριστιανοί, τὸ τοιοῦτον γίνεται λόγῳ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς, ἣν λαμβάνουσι παρὰ τῶν γονέων των, καὶ τῆς ἠθικῆς διαστροφῆς των, ὀφειλομένης εἰς τὰς ἐπηρείας τῶν πέριξ αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς ρήτρας ταύτης τοῦ Προφήτου βασίζεται καὶ ὁ ἄλλοτε καθιερωθεὶς θεσμὸς τοῦ *παιδομαζώματος* τῶν ἀρρένων τέκνων τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀπαρτισμὸς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῶν Γενιτσάρων. Ἀφοῦ τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν *φύσει* γεννῶνται Μουσουλμᾶνοι, ἡ μουσουλμανικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ προνοήσῃ καὶ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως εἰς τὰ τέκνα ταῦτα μὴ δίδηται κακὴ ἀνατροφὴ καὶ μὴ διαστρέφηται ἡ συνείδησίς των καὶ σκοτίζηται ἡ διάνοιά των, ἀλλ' ἐμμένωσι ταῦτα καὶ ἐνηλικιούμενα εἰς τὴν φυσικὴν θρησκείαν τῆς γεννήσεώς των, ἤτοι τὴν μουσουλμανικήν. «Οἱ ἡττημένοι, ἔλεγεν ὁ Καζιασκὲρ (στρατιωτικὸς δικαστὴς) Καρᾶ Χαλὴλ Δζενδερελῆ, καθίστανται δοῦλοι τοῦ νικητοῦ καὶ τούτου νόμιμος περιουσία ἀποβαίνουσι καὶ τὰ κτήματα καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα αὐ-

τῶν· ἐξαναγκάζοντες τούτους εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ κατατάσσοντες αὐτοὺς μεταξὺ τῶν ὑπερμάχων του, παρέχομεν αὐτοῖς τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν».

Τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἐξαιροῦνται αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες, οἱ τυφλοί, οἱ ἐκ παραλυσίας προσβεβλημένοι, οἱ πάσχοντες χρονίαν ἀσθένειαν καὶ ἐν γένει ὅλοι,ὅσοι δὲν δύνανται νὰ κερδαίνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι τὸν κεφαλικὸν φόρον πληρώνουσι μόνον ὅσοι δύνανται νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν εἴτε διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου των, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας των. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην βλέπομεν πράγματι εὐσπλαγχνίαν τινὰ (μερχαμέτ), ἐπιδεικνυομένην παρὰ τοῦ Ἰσλὰμ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ ἐντελῶς ἐνδεεῖς. Αἱ γυναῖκες ἐξαιροῦνται, διότι αὗται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσλὰμ δὲν εἶνε τέλειοι ἄνθρωποι καὶ αὐτοτελῆ ὄντα, διατελοῦσι δὲ ὑπό τινα ἔποψιν κτῆμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν αὐτοῦ, μειονεκτοῦσι τούτου καὶ ὑπὸ ἔποψιν δικαίου καὶ καθ' ὅλα. Συντρέχουσιν ἐν τῇ κληρονομίᾳ μετ' ἀνδρῶν, λαμβάνουσι τὸ ἥμισυ τοῦ κληρονομικοῦ μεριδίου τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς τὸν ἄνδρα, πρέπει νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰς ὁδοὺς κεκαλυμμέναι τὸ πρόσωπον, ἵνα μὴ προσπίπτωσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνδρῶν, ἡ μαρτυρία των ἐν συμβολαίοις δὲν γίνεται δεκτή, καὶ ἐν γένει δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι μόνον περὶ γεγονότων συμβάντων εἰς μέρη, ὅπου ἀποκλείεται ἡ παρουσία τῶν ἀνδρῶν, ὡς π. χ. εἰς γυναικωνίτην (χαρεμλῆκι), ἢ ἐν λουτρῶνι γυναικῶν κτλ.

ϛ'.

Ὁ κεφαλικὸς φόρος ἔπρεπε νὰ προκαταβάλληται καθ' ἑκάστην νέαν σελήνην. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπέφερε δυσκολίας περὶ τὴν εἴσπραξιν, διὸ καὶ καθιερώθη ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὅπως εἰσπράττηται κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστου ἔτους, Ἐπειδὴ δὲ ἐπεκράτησε κατόπιν, ἵνα ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων ἀνατίθηται ἑκάστοτε εἰς πλειοδοσίαν καὶ κατακυροῦται εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα τὴν εἴσπραξιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἔχουσιν ἀναλάβῃ ἀντὶ τῶν εἰσπρακτόρων τῆς κυβερνήσεως οἱ μουλτεζὴμ (δημοσιῶναι, ἐνοικιασταὶ δημοσίων προσόδων) ἤτοι οἱ πλειοδοτοῦντες, εἰς οὓς κατεκυροῦτο ἡ εἴσπραξις. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεστέλλοντο παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν (Μαλιγιὲ) πρὸς τοὺς μουλτεζήμηδες πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ νέου σεληνιακοῦ ἔτους ἰδιαίτερα γραμμάτια, φέροντα ἐν ἐπικεφαλίδι τὸν λίαν κολακευτικὸν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τίτλον «Δζιζιγιέϊ γκεμπράν», ἤτοι κεφαλικὸς φόρος ἀπίστων, οἱ δὲ μουλτεζήμιδες διὰ τῶν ὑπαλλήλων των, ὅπου συνήντων Χριστιανόν, ἐσταμάτουν αὐτὸν καθ' ὁδὸν καὶ ἐζήτουν νὰ πληρώσῃ, μετὰ δὲ τὴν πληρωμὴν τῷ ἔδιδον καὶ ἓν γραμμάτιον, ὅπερ ἔπρεπε νὰ φέρῃ πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ, ὅπως τὸ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα εἰσπράκτορα, ἄλλως ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μουλτεζήμηδες εἶχον συμ-

φέρον νὰ διαθέσωσιν ὅλα τὰ παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἀποστελλόμενα αὐτοῖς γραμμάτια καὶ τὰς εἰσπράξεις των διέθετον πρὸς ἴδιον ὄφελος, πολλάκις ἐξηνάγκαζον τοὺς Χριστιανοὺς νὰ πληρώνωσι καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ τετράκις τὸν κεφαλικὸν φόρον των, προβαίνοντες εἰς πλείστας καταπιέσεις καὶ βιαιοπραγίας.

Ἄλλως τε τὸ ἱερὸν Δίκαιον (Σεριὰτ) ρητῶς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς εἰσπράκτορας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου νὰ συλλαμβάνωσιν ἐκ τοῦ τραχήλου τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἀπευθύνωσι πρὸς αὐτοὺς ἐξευτελιστικὰς ἐκφράσεις καὶ ὀνειδισμοὺς ὡς π.χ. «Ὦ ἄπιστε, ὦ ἐχθρὲ τοῦ Θεοῦ, πλήρωσον τὴν ποινήν σου!». Αὐτὸς ὁ Θεὸς διεμήνυσε, κατὰ τὸ Κοράνιον, διὰ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὸν προφήτην Μωάμεθ: «Καταδιώκετε πάντας, ὅσοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἀλλάχ, μέχρις ὅτου πληρώνῃ ἕκαστος *κατὰ τρόπον ταπεινωτικὸν* τὸν κεφαλικὸν φόρον του.» Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Mouradja d'Hosson, διερμηνέως τῆς σουηδικῆς πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, καθημερινῶς πλεῖσται ἐξευτελιστικαὶ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς σκηναὶ συνέβαινον ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (Tableau de l'Empire Ottoman tom. VII). Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ ἰδίου τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐξέδιδεν ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας γραμματίων κεφαλικοῦ φόρου, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἑξακόσιαι χιλιάδες ἀφεώρων μόνους τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ Χριστιανούς. Ἐπὶ Σουλτὰν Σουλεϊμὰν τοῦ Α'. ὁ κεφαλικὸς φόρος ἀπέφερεν ἐτησίως εἰς τὸ κράτος δεκαέπτὰ ἑκατομμύρια γροσίων, κατόπιν ὅμως, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὸ ποσὸν τοῦτο εἶχεν ὑποβιβασθῇ εἰς μόνον δώδεκα ἑκατομμύρια γροσίων.

Ζ.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1839 ἴσχυον τὰ πρόσθεν εἰρημένα περὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου. Ἤδη τὴν 3ην Νοεμβρίου 1839 εἶχε δημοσιευθῇ ἐν Γκιουλχανὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν Χάττη Σερὴφ ἢ νόμος τοῦ Τανζιμὰτ λεγόμενος, δι' οὗ ἐπηγγέλθησαν νέοι θεσμοὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας ἁπάντων τῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ἡ λέξις «τανζιμάτ», παραγομένη ἐκ τοῦ νιζὰμ (κανονισμός, νόμος, τάξις) σημαίνει τακτοποίησιν, διαρρύθμησιν, μεταρρύθμισιν. Τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1856 ἐδημοσιεύετο *Τὸ χάττη Χουμμαγιούν*, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν τότε μέγαν βεζύρην Μεχμὲτ Ἐμὶν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ δι' οὗ κατὰ τρόπον ὁριστικώτερον ἐπηγγέλλοντο αἱ νέαι μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ ἐξίσωσις τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους. Ἡ λέξις «*χάτ*» σημαίνει ἰδιόγραφον, αὐτόγραφον, *χουμαγιοὺν* δὲ αὐτοκρατορικόν, ὥστε τὸ ὅλον αὐτοκρατορικὸν αὐτόγραφον. Ἐν τῷ Χάττη Χουμαγιοὺν (κεφ. Κ. Δ'.) περιλαμβάνεται, ὅτι «ἡ ἰσότης τῶν φόρων ἐπιφέρει τὴν ἰσότητα τῶν ἄλλων δασμῶν καὶ ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων συνεπάγεται τὴν τῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἄλλοι

μὴ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοι ὀφείλουσιν, ὡς οἱ Μουσουλμᾶνοι, νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν ἐσχάτως δημοσιευθέντα νόμον περὶ καταμερισμοῦ τῆς στρατολογίας.»

Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐν γένει πάντες οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι ἐξῃρέθησαν τῆς στρατολογίας, εἰς ἣν ὑπάγονται ἀποκλειστικῶς μόνον οἱ Μουσουλμᾶνοι. Ἡ ἰσότης λοιπὸν ἀπήτει, ἵνα ἀπέναντι τῆς ἀπαλλαγῆς των αὐτῆς ὑποβληθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ εἰς πληρωμὴν εἰδικοῦ φόρου καὶ οὕτω καθιερώθη ὁ *στρατιωτικὸς φόρος* (μπεδέλι ἀσκερῆ). Τὸ χαράδζ δὲν ἦτο κυρίως φόρος ἀλλὰ χρηματικὴ ποινή, ἐξευτελιστικὴ διὰ τοὺς Χριστιανούς· μετὰ τὰς ἀπαγγελθείσας λοιπὸν μεταρρυθμίσεις καὶ τὴν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον διατυμπανισθεῖσαν νέαν καὶ πρωτοφανῆ εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ἰσλὰμ ἰσότητα μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, ἔπρεπε νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου τὸ χαράδζ καὶ ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου φόρου, καὶ ὁ φόρος οὗτος ἐξηυρέθη ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἰσότητος.

«Ἤδη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Χάττη Σερήφ, γράφει ὁ Μ. Cor, ἄλλοτε πρῶτος διερμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς Πρεσβείας (Renseignements pour servir à l'histoire contemporaine de la Turquie ἐν Revue des deux Mondes, Σεπτέμβρ. 1850) τὸ χαράδζ κατ' ἀρχὴν (par principe) ἤλλαξε βάσιν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς φόρος, πληρωνόμενος παρὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, καὶ ἡ εἴσπραξίς του, ἀντὶ νὰ ἀφίεται εἰς χεῖρας τῶν εἰσπρακτόρων τῆς κυβερνήσεως, οἵτινες προέβαινον εἰς πλείστας καταχρήσεις καὶ καταπιέσεις καὶ ὀνειδισμούς, ἔχει ἀνατεθῇ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων». Ὥστε παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Χάττη Χουμαγιοὺν ἡ ἔννοια τοῦ χαρὰδζ μετήλλαξε καὶ ἀπὸ ποινῆς μετετράπη εἰς στρατιωτικὸν φόρον, πληρωνόμενον παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἡ εἴσπραξις δὲ τούτου εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς ἑκάστης κοινότητος.

Κατὰ Belin (ἐν Journal Asiatique τοῦ ἔτους 1861) ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου ἐγίνετο ὡς ἑξῆς, ἤτοι δι' ἕκαστον ἄνδρα Χριστιανόν, δυνάμενον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ στρατῷ, ἡ χριστιανικὴ κοινότης ὤφειλεν ἐφ' ἅπαξ νὰ καταβάλῃ γρόσια χρυσᾶ πέντε χιλιάδας, ἤτοι λίρας ὀθωμανικὰς πεντήκοντα ἢ φράγκα χρυσᾶ χίλια ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Κατὰ τὸ 1856 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔχει δημοσιεύσῃ ἰδιαίτερον ἐπὶ τούτῳ κανονισμόν, ἐν ᾧ ἀνεφέρετο, ὅτι πᾶς ὑπήκοος ὀθωμανὸς μὴ Μουσουλμᾶνος, ὅστις θὰ ὑπεβάλλετο ἑκουσίως εἰς στρατιωτικὴν θητείαν, ἀπηλλάσσετο τῆς πληρωμῆς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου καὶ συνεπῶς διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ ἡ χριστιανικὴ κοινότης, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετήσας, θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, διότι ἀφότου ἀκόμη εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ εἴσπραξις τοῦ χαρὰδζ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγούς, οὗτοι, ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν κοινοτήτων, ἦσαν ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διανομὴν καὶ τὴν εἴς-

πραξιν. Δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις ἔλεγεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς οὕτω : Εἰς τὴν δεῖνα χριστιανικὴν κοινότητα ὑπάρχει τόσος πληθυσμὸς ἀρρένων· ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου τῶν ἀρρένων ἀναλογεῖ τόσον ποσὸν χαρὰδζ ἢ στρατιωτικοῦ φόρου, διὰ τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο ὁλόκληρος ἡ κοινότης, ὡς *ὁμὰς* καὶ *σύνολον*, εἶνε ὑπεύθυνος. Οἱ πνευματικοὶ λοιπὸν ἀρχηγοὶ ὤφειλον μέσῳ τῶν δημογεροντιῶν τῶν κοινοτήτων νὰ διανείμωσι μεταξὺ τῶν δυναμένων νὰ πληρώσωσι Χριστιανῶν τὸ τὴν κοινότητα, ὡς ὁμάδα, ἐπιβαρύνον ποσὸν καὶ νὰ ἐπιβαρύνωσι τοὺς σχετικῶς εὐπορωτέρους περισσότερον, ἵνα ἐπέρχηται ἀντιστάθμισμα ἀπέναντι τῶν πενήτων, τῶν μὴ δυναμένων νὰ πληρώσωσι. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ραγιᾶδες Χριστιανοὶ ἐκηρύχθησαν οὕτως ἀλληλέγγυοι εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, οἱ δὲ εὐπορώτεροι ἔπρεπε νὰ βαστάζωσι καὶ τὰ βάρη τῶν σχετικῶς ἀπορωτέρων καὶ ἐνδεῶν.

Ὁ ὑπολογισμὸς ὅμως, ὃν ἔχει κάμῃ, ὡς εἴρηται, ὁ Belin, ἔγκριτος ἀσιανολόγος καὶ διερμηνεὺς τῆς γαλλικῆς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ὃν ὁ στρατιωτικὸς φόρος ὁρίζεται δι' ἕκαστον ἄνδρα Χριστιανόν, δυνάμενον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ στρατῷ εἰς γρόσια πέντε χιλιάδας, ἐφ' ἅπαξ καταβαλλόμενα, εἶνε βεβαίως ἐσφαλμένος καὶ στηρίζεται ἐπὶ παρεξηγήσεως καὶ κακῆς ἀντιλήψεως, πράγματα εἰς ἃ περιπίπτουσι συχνὰ οἱ Εὐρωπαῖοι, ὅσον σοφοὶ καὶ ἂν ὦσιν οἱ πραγματευόμενοι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (Χαρδζηγιὲ) τῆς Τουρκίας (1) ἀπηύθυνε πρός τε τὰ ἡμέτερα Πατριαρχεῖα καὶ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων (Ἀρμενίων, Ἑβραίων κτλ.) τὴν ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1292 ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ καθωρίζοντο τὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης τὰ Πατριαρχεῖα ἐξέδοντο τὴν ἀπὸ ιϐ'. Ἰουλίου ͵αωος'. πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν Ἐγκύκλιον (ἴδε ἀμφοτέρας τὰς ἐγκυκλίους ἐν Συλλογῇ Πατριαρχικῶν Ἐγκυκλίων ὑπὸ Ι. Σταυρίδου, διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ Πρωτοκόλου, ἐν σελίδι 90) ἐν ᾗ ὁρίζεται σαφέστερον ὁ τρόπος τῆς διανομῆς καὶ εἰσπράξεως τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου. «Καθάπερ δηλονότι ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἐξ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀρρένων λαμβάνεται εἷς στρατιώτης, τὸ δὲ ἀντίτιμον τῆς ἀντικαταστάσεως (μπεδέλ, ἤτοι τὸ ποσὸν ὅπερ πληρώνει ὁ κληρωθεὶς στρατιώτης, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἀντικαθιστώμενος οὕτω δι' ἄλλου) ἐστὶ πεντήκοντα λίραι ἢ πέντε χιλιάδες γρόσια, οὕτω διαιρουμένων τῶν ἀρρένων Χριστιανῶν ὑπηκόων ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου κατὰ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἄτομα, ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις θέλει λαμβάνῃ παρὰ τῶν κοινοτήτων πέντε χιλιάδες γρόσια δι' ἕκαστον τοιοῦτον ἀριθ-

(1) Σημ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξηκολούθουν εἰσέτι τὰ Πατριαρχεῖα συγκοινωνοῦντα μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μέσῳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀργότερον συνέστη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήχθησαν αἱ σχέσεις τῆς Πύλης μετὰ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανῶν.

μὸν ἀτόμων, ἤτοι τοσάκις πέντε χιλιάδες, ὁσάκις ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα περιέχεται εἰς τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου. Ἐν δὲ τῇ εἰσπράξει τοῦ φόρου τούτου, ἀφοῦ ἐκ τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀτόμων ἐξαιρεθῶσιν οἱ ἔχοντες ἡλικίαν κατωτέραν μὲν τοῦ δεκάτου πέμπτου, ἀνωτέραν δὲ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους, ὡς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί, οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν καὶ ἄποροι, οἱ ἐγκριθησόμενοι ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν κοινοτήτων, τὸ ποσὸν τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων θέλει εἰσπράττεσθαι παρὰ τῶν λοιπῶν οὐχὶ ἀδιακρίτως κατ' ἄτομον, ἀλλὰ διαιρουμένων τούτων εἰς τάξεις τρεῖς, τέσσαρας ἢ πέντε ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου καὶ πληρονόντων οὐχὶ ἐξ ἴσου πάντων, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως ἕκαστος, πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ὅλου ποσοῦ τῶν πέντε χιλιάδων,τοῦ ἀποτιθησομένου ἀπέναντι τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀτόμων.»

Κατὰ τὰ ἄνωθι λοιπόν, κατὰ τοὺς τότε ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἰσχύοντας νόμους περὶ στρατολογίας, ἀνελόγει εἷς στρατιώτης ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχῶν ἀρρένων Μουσουλμάνων· ὁ κληρωθεὶς Μουσουλμᾶνος ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, προσφέρων τῇ κυβερνήσει ὡς ἀντάλλαγμα ἀπαλλαγῆς του πέντε χιλιάδας χρυσῶν γροσίων. Ἄρα καὶ ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχῶν ἀρρένων Χριστιανῶν, ἀπηλλαγμένων ὄντων ἐν γένει τῆς στρατιωτικῆς θητείας, θὰ ἀνελόγει εἷς στρατιώτης, ἐπειδὴ δὲ ὁ στρατιώτης οὗτος δὲν λαμβάνεται ἐκ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἄρρενας Χριστιανοὺς ἐπιβαρύνει ἡ πληρωμὴ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων, ἅτινα θὰ κατεβάλλοντο ἐὰν ὁ Χριστιανός, ὑπόχρεως διατελῶν πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, προσκαλούμενος δὲν προσήρχετο ἀλλ' ἐξηγόραζε τὴν ἀπαλλαγήν του. Οὕτω λοιπὸν τὸ ποσόν, ὅ περ ἀναλογεῖ κατὰ κεφαλὴν εἰς ἕκαστον ἄρρενα Χριστιανόν, νὰ πληρώσῃ διὰ στρατιωτικόν του φόρον,ἀνέρχεται κατὰ τὸν ἄνωθι ὑπολογισμὸν εἰς μόνον γρόσια χρυσᾶ περίπου εἴκοσι καὶ ἑπτά.

Τὸ χαράδζ, εἴπομεν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀπέφερεν εἰς τὴν κυβέρνησιν μόλις δώδεκα ἑκατομμύρια γροσίων, ἀφότου ὅμως, χρυσωθέντος τοῦ καταποτίου, τοῦτο μετήλλαξε βάσιν συμφωνοτέραν πρὸς τὰς νέας ἰδέας καὶ ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεώς του ἀνετέθη εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, τὸ ὡς εἴρηται ποσὸν ἀμέσως ἐπολλαπλασιάσθη, οὕτως ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1860 ἀπέφερεν εἰς τὸ κράτος γρόσια πεντήκοντα ἐννέα ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας ἐννέα χιλιάδας (M. Belin. Étude sur la propriété financière en Turquie ἐν τῷ Journal Asiatique τοῦ ἔτους 1861). Δηλαδὴ οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν μὴ Μουσουλμάνων παρεπονοῦντο,ὅτι τὸ χαράδζ ἦτο ἐξευτελιστικὸν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἡ εἴσπραξίς του ἐγίνετο κατὰ τρόπον ἔτι ἐξευτελιστικώτερον καὶ ἡ κυβέρνησις, εἰσακούσασα τῶν παρακλήσεων των, παρεδέχθη νὰ ἀλλάξῃ ὄνομα τὸ χαράδζ καὶ νὰ ὀνομάζηται εἰς τὸ ἑξῆς στρατιωτικὸς φόρος καὶ νὰ μὴ εἰσπράττηται ἀπὸ τοὺς κυβερνη-

τικοὺς εἰσπράκτορας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν παρὰ τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἀλλάζοντος ὄνομα τοῦ χαράδζ καὶ μεταβαπτιζομένου ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον εἰς στρατιωτικὸν φόρον, ἔπρεπε κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεώς του νὰ ἐπαυξηθῇ κατὰ ποσὸν καὶ συνάμα νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἑκάστην χριστιανικὴν κοινότητα ὡς *ὁμάδα* (en bloc) καὶ νὰ κηρυχθῶσιν οὕτως ὅλοι οἱ Χριστιανοί, οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν κοινότητα, ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι καὶ ὑπόχρεοι εἰς τὴν πληρωμήν.

Καὶ ὅμως! καίτοι τὸ χαράδζι κατέστη οὕτω βαρύτερον διὰ τοὺς Χριστιανούς, εὑρέθησαν φανατικοὶ οὐλεμᾶδες, οἵτινες νὰ θεωρήσωσι τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀντιστρατευομένην ἄντικρυς πρὸς τὸν ἱερὸν Νόμον καὶ νὰ ἀνακράξωσιν ἐν ἀγανακτήσει: «ἡ κατάργησις τοῦ χαράδζ ἀκυροῖ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν, καὶ ἑπομένως οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔχουσι πλέον λόγον ὑπάρξεως ἐν μουσουλμανικῇ γῇ· ἄρα καὶ ἕκαστος Μουσουλμᾶνος διατελεῖ ἐλεύθερος νὰ φονεύσῃ πάντα Χριστιανόν». (M. Belin αὐτόθι σελ. 488).

Η'.

Τὴν σήμερον ἡ εἴσπραξις τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου (μπεδέλι ἀσκερῆ) γίνεται συμφώνως πρὸς τὸν εἰδικὸν νόμον περὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, τὰς σχετικὰς ἐπισήμους ὁδηγίας (ταaλημὰτ) καὶ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ τε ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῆς Μεγάλης Βεζυρίας. Βάσις τοῦ φόρου τούτου εἶνε, ὅτι ὀφείλεται παρὰ τῆς *ὁλομελείας* ἑκάστης χριστιανικῆς κοινοτητος καὶ οὐχὶ παρὰ τῶν ἀτόμων κατ' ἰδίαν. Ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ, ἐν ἑκάστῃ κωμοπόλει καὶ πόλει καταγράφεται ὁ ἄρρην πληθυσμὸς τῶν Χριστιανῶν, ἐν τῇ καταγραφῇ δὲ συμπεριλαμβάνονται ἅπαντες ἐν γένει οἱ ἄρρενες, καὶ αὐτὰ τὰ νήπια, τὰ ἀριθμοῦντα ἡμερῶν μόνον βίον. Δι' ἑκάστην κεφαλὴν ἄρρενος Χριστιανοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπιβάλλεται εἰς τὴν κοινότητα, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ἄρρην, ἐτήσιος φόρος στρατιωτικὸς ἐκ τριάκοντα ἑπτὰ χρυσῶν γροσίων, ἐπαυξηθεὶς ἐσχάτως εἰς πεντήκοντα, ἤτοι ἡμίσειαν λίραν Τουρκίας καὶ τι πλέον, δηλαδὴ περίπου φράγκα χρυσᾶ δώδεκα, οὕτως ὥστε, ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν μία χριστιανικὴ κοινότης περιλαμβάνῃ πληθυσμὸν ἀρρένων ἐκ χιλίων μόνον ἀτόμων, ὀφείλει αὕτη νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως πρὸς τὴν κυβέρνησιν γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα χιλιάδας ἤτοι λίρας ὀθωμανικὰς πεντακοσίας ἢ φράγκα χρυσᾶ ἕνδεκα χιλιάδας πεντακόσια περίπου. Διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ τούτου ὁλόκληρος ἡ κοινότης, ὡς ὁμάς, εἶνε ὑπεύθυνος, ἑπομένως τὰ ἀπαρτίζοντα ταύτην ἄτομα, διατελοῦσιν ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνα καὶ συνυπόχρεα.

Ἑκάστη κοινότης ὀφείλει, ὡς εἴρηται, τὸ εἰς αὐτὴν καταλογισθὲν ὁλικὸν ποσὸν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου νὰ τὸ διανείμῃ μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν, ἐπιβαρύ-

νουσα τοὺς εὐπόρους καὶ διὰ τῶν μεριδίων τῶν σχετικῶς ἀπορωτέρων καὶ ἐνδεῶν. Οὕτω λοιπόν, προκειμένου περὶ κοινότητος περιλαμβανούσης χιλίους ἄρρενας, ἐπειδὴ μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι διαφόρου οἰκονομικῆς καταστάσεως ἄνθρωποι, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐντελῶς ἄποροι ἢ νήπια καὶ βρέφη καὶ ἀνήλικοι, μὴ δυνάμενοι νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἢ ἐνήλικοι μὲν ἀλλ' ἀσθενεῖς καὶ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, ἡ Δημογεροντία τῆς κοινότητος πρέπει, σταθμίζουσα ταῦτα πάντα, νὰ διανείμῃ τὸν στρατιωτικὸν φόρον, τὸν ἐπιβαρύνοντα τὴν κοινότητα ὡς *ὁμάδα*, μεταξὺ τῶν δυναμένων μόνον νὰ πληρώσωσι. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον οἱ σχετικῶς εὔποροι δὲν πληρώνουσι μόνον τὰ πεντήκοντα γρόσια, τὰ ἐπιβαρύνοντα ἕκαστον ἄρρενα Χριστιανὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ καὶ διακόσια καὶ πεντακόσια καὶ χίλια, ἢ καὶ ἔτι περισσότερα γρόσια, ἤτοι ὅσον περισσότεροι ἄποροι καὶ βρέφη καὶ νήπια καὶ ἀνήλικοι καὶ ἀνίκανοι εἰς τὸ πορίζεσθαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὑπάρχουσι, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιβαρύνεται καὶ τὸ ἀναλογοῦν εἰς τοὺς εὐπόρους μερίδιον ἐκ τοῦ ὁλικοῦ φόρου, τοῦ ἐπιβαρύνοντος τὴν κοινότητα ὡς σύνολον.

Ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐγένετο μὲν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας τῆς κοινότητος ὁ ἐπιμερισμὸς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, τοῦ ἐπιβαρύνοντος τὴν κοινότητα ὡς ὁμάδα, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιμερισμοῦ τούτου εἰσεπράχθη ἀρκετὸν ποσόν, ἀλλ' ἐναπομένει ἔλλειμμα, μὴ γενομένου ἐφικτοῦ νὰ εἰσπραχθῇ ὁλόκληρον τὸ ποσόν. Διὰ τὰ καθυστερήματα (μπακιέ, καὶ κοινῶς μπακιέδες) ὁλόκληρος ἡ κοινότης ὡς σύνολον (en bloc) εἶνε ὑπεύθυνος, ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχωσιν οἱ μὴ δυνηθέντες νὰ πληρώσωσι, διατελοῦσιν ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι καὶ διὰ τοὺς τοιούτους. Οὕτω δὲ συμβαίνει, ὥστε ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες νὰ διατελῶσιν αἰωνίως ὑπόχρεοι ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως καὶ αἰωνίως νὰ πληρώνωσι καὶ αἰωνίως νὰ ὀφείλωσι. Ἐὰν οἱ Δημογέροντες ἤθελον τολμήσῃ ποτὲ νὰ παραπονεθῶσι πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν ὅτι, εἶνε πτωχοὶ οἱ κάτοικοι καὶ δὲν δύνανται νὰ βαστάσωσι τόσον μέγα βάρος, οὗτος θὰ τοῖς ἀπήντα: «Ἀλλὰ σεῖς διατηρεῖτε ἐκκλησίας, διατηρεῖτε σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ μισθοδοτεῖτε διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, ἄρα ἔχετε χρήματα διὰ νὰ πληρώνητε τὰς ἀποκλειστικῶς ὑμᾶς ἀφορώσας δαπάνας, καὶ δὲν δύνασθε νὰ πληρώσητε τὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὀφειλόμενα ;»

Πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν προσετέθη ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «στρατιωτικοὶ ἐξοπλισμοὶ» (τεδχηζάτη ἀσκεριὲ) νέος φόρος οὐχὶ αὐτοτελής, ἀλλ' ὡς προσθήκη ποσοστοῦ τινος, ἤτοι ἓξ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἤδη ὑφισταμένους φόρους· ἐνῷ λοιπὸν τὸ ποσὸν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου εἶνε ὡρισμένον, ὡς εἴρηται, εἰς πεντήκοντα χρυσᾶ γρόσια δι' ἑκάστην κεφαλὴν ἄρρενος χριστιανοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προστίθεται νῦν τὸ εἰρημένον ποσοστόν, ἤτοι ὁ στρατιωτικὸς φόρος ἀνέρχεται εἰς γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα τρία κατὰ κεφαλήν. Ἀφ' ἑτέρου, καίτοι ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου τούτου ἦτο ἀνατεθειμένη ἔκπαλαι εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, ἐσχάτως καὶ τὸ τοιοῦτον ἀφῃρέθη καὶ ἤδη

εἰσπράττεται ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν εἰσπρακτόρων (ταχσηλδὰρ) τῆς κυβερνήσεως. Οὕτω λοιπὸν ἀφῃρέθη μὲν ἡ εἴσπραξις ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, παραμένει ὅμως καὶ πάλιν καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἐν ἰσχύϊ τὸ σύστημα τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διὰ τὸν φόρον τοῦτον, καὶ ἡ κοινότης ἐνέχεται καὶ πάλιν ὡς ὁμὰς (en bloc). Συνάμα πρὸ δύο περίπου μηνῶν ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν κοινοτήτων καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιμερισμοῦ τοῦ φόρου μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων Χριστιανῶν, ἀνέλαβε δὲ τοῦτο νῦν ἐπιτροπὴ (commission), ἀποτελουμένη ἐς ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καὶ ἑνὸς ἢ δύο δημογερόντων ἑκάστης χριστιανικῆς κοινότητος καὶ οὕτως ἐπανήλθομεν καὶ πάλιν εἰς τὸ πρώην καθεστώς, περικοπέντων ἓν πρὸς ἓν τῶν δικαιωμάτων τῶν κοινοτήτων.

Θ'.

Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι ὁ στρατιωτικὸς φόρος (μπεδέλι ἀσκερῆ) προῆλθεν ἱστορικῶς ἐκ τοῦ χαρὰδζ καὶ μετήλλαξε μὲν ὄνομα καὶ φαινομενικῶς καὶ νομικὴν βάσιν, κατ' οὐσίαν ὅμως παραμένει τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν τυγχάνει ἀπείρως ἐπαχθέστερος. Ὁ δικαιολογικὸς λόγος τοῦ μὲν κεφαλικοῦ φόρου εἶνε, ὅτι ὁ Χριστιανὸς πρὸς τιμωρίαν του, διότι τυφλώττει πρὸ τῆς λαμπηδόνος τοῦ Ἰσλάμ, πρέπει νὰ πληρώνῃ λόγῳ ποινῆς χρηματικόν τι ποσόν, τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ, ὅτι ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ προμάχων τοῦ Ἰσλάμ, ἄρα λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀνικανότητος καὶ ἐλαττωματικότητός του πρέπει νὰ πληρώνῃ φόρον στρατιωτικόν, ἤτοι φόρον χρησιμοποιηθησόμενον παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἀποκλειστικῶς πρὸς προστασίαν τοῦ μουσουλμανικοῦ κράτους, ἤ, ὅ περ ταὐτό, τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας (Ἐκκλησίας) διότι Κράτος καὶ Ἐκκλησία ἐν θεοκρατικοῖς πολιτεύμασι εἶνε ταὐτόσημα. Ὁ σκοπὸς λοιπὸν τοῦ φόρου κατ' οὐσίαν παραμένει ὁ αὐτός. Ἐνῷ ὅμως τὸ χαράδζ ἐπεβάλλετο εἰς μόνους τοὺς ἐνηλίκους Χριστιανούς, τοὺς εὐπόρους καὶ δυναμένους νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὁ στρατιωτικὸς φόρος βαρύνει ἕκαστον Χριστιανὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ συνάμα καθιερώθη ἡ ἀλληλεγγύη ἁπάντων τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν πληρωμὴν αὐτοῦ καὶ οἱ δυνάμενοι καὶ εὐποροῦντες πληρώνουσι καὶ διὰ τὰ βρέφη καὶ τοὺς ἀνηλίκους καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν.

Εἴπομεν, ὅτι ἕκαστος Χριστιανὸς ἄρρην ἐπιβαρύνεται ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του ἐτησίως μὲ γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα τρία· ἐὰν λοιπὸν ὑπολογίσωμεν μετρίως ὁλόκληρον τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν εἰς πέντε ἑκατομμύρια ψυχῶν καὶ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ εἶνε ἄρρενες, οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες, Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, πληρώνουσι διὰ μόνον στρατιωτικὸν φόρον ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον τριακοσίας χιλιάδας περίπου λίρας ὀθωμανικάς, ἤτοι γρόσια χρυσᾶ ἑκατὸν τριάκοντα ἑκατομμύρια. Ὡς εἴπομεν τὸ χαράδζ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑ-

νάτου αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον καὶ Ἑλλὰς καὶ Βουλγαρία καὶ Βοσνία καὶ τόσαι ἄλλαι χῶραι ἀπετέλουν εἰσέτι τμῆμα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μόλις ἀπέφερεν ἐτησίως δώδεκα ἑκατομμύρια, κατὰ δὲ τὸ 1860, ὁπότε μόλις εἶχε τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ στρατιωτικὸς φόρος, οὗτος ἀπέφερεν ἤδη ἐτησίως περὶ τὰ ἑξήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν Ἑλλήνων, ὑπάρχουσιν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Καθολικοὶ καὶ Ἑβραῖοι καὶ Βούλγαροι, ἤτοι ἅπαντες οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι, ἐπιβαρυνόμενοι ἐπίσης μὲ τὸν στρατιωτικὸν φόρον. Τὸ ὅλον λοιπὸν ποσόν, ὅπερ εἰσπράττει νῦν ἐτησίως ἡ Κυβέρνησις ἐκ τοῦ φόρου τούτου καὶ μόνου, θὰ ἀνέρχεται κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς τοὐλάχιστον εἰς διακόσια πεντήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων. Πόσον ἀθωότερον καὶ ἀγνότερον κατ' οὐσίαν ἦτο τὸ χαράδζ ἀπέναντι τοῦ ἀντικαταστήσαντος αὐτὸ στρατιωτικοῦ φόρου, οἱ ἄνωθι παρατεθέντες ἀριθμοὶ εὐγλώττως τὸ ἀποδεικνύουσι.

Τὴν σήμερον ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες διατελοῦσι χρεωμέναι ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, λόγῳ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, τὰ χρέη δὲ ταῦτα ὁσημέραι πληθύνονται, οὕτως ὥστε πλεῖσται κοινότητες δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἴδια ἔξοδα καὶ διατελοῦσιν ἤδη οἰκονομικῶς ἐξηντλημέναι καὶ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ κατάστασις, ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία καὶ ἡ πενία ἐπαυξάνουσι καὶ καθίσταται προβληματικὴ πλέον ἡ διὰ τὸ μέλλον συντήρησις Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου ὑπὸ τῆς κοινότητος. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ τοιοῦτον ἐπιδιώκεται καὶ θὰ κατορθωθῇ βεβαίως ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι. That is the question !

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ **Τριβωνιανὸς**

ΑΜΦΙΒΟΛΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΔΟΓΜΑ
ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οὕτως ἐπέγραψεν ἡ «Ἡμερησία Ἐπιθεώρησις» τοῦ Βερολίνου τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, ἣν ἔλαβεν, ὡς λέγει, παρά τινος «ἀκριβοῦς γνώστου τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων»:

«Πρό τινος ἡ κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας, ἀπετάθη πάλιν ὡς ἀνήγγειλαν αἱ ἐφημερίδες, πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, διαμαρτυρομένη διά τινα ἐν Μακεδονίᾳ συμβάντα. Εἶνε ἀπορίας ἄξιον, ἅμα δὲ καὶ λυπηρὸν τῷ ἐξετάζοντι ἀντικειμενικῶς τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα, ὅτι ἀκόμη δύναται νὰ συμβαίνῃ τοιοῦτο τι ἄνευ γενικωτέρας ἀντιρρήσεως κατὰ τῶν ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἀδικαιολογήτων τούτων ἀποπειρῶν ἐπεμβάσεως. Διότι πραγματικῶς ἡ ἐθνικότης τῆς Σόφιας τόσον πολλὰ καὶ τόσον ὀλίγα κοινὰ ἔχει μετὰ τῆς παρὰ τὸν Βαρδὰρ ἐθνικότητος, τῇ μέσῃ ταύτῃ γραμμῇ τῆς Μακεδονίας, ὅσα καὶ ὁ περὶ τὸ Βελιγράδιον πληθυσμός.

«Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐλλείπει ὁ λόγος δυσαρεσκειῶν διὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, διότι ἐνταῦθα ἡ εἰρήνη μεθ' ὅλα τὰ συμβάντα ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κρατοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας. Ἀφοῦ οἱ ἐν Σόφιᾳ ἐπαναστατικοὶ κύκλοι ἀνεγνώρισαν, ὅτι δὲν δύνανται δικαίως καὶ εὐλόγως ν' ἀπαιτῶσιν, ὅπως ἡ Κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας καί τινες πατριῶται διατρέφωσιν ἐπὶ ἔτη τὸ πλῆθος τῶν μεταναστῶν, οὓς ἔπεισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἐπέστρεψαν, ὡς γνωστόν, οἱ πλεῖστοι τούτων εἰς τὰς ἑστίας των τῷ 1905. Ἡ προσωπικὴ ἀγαθὴ συμπεριφορὰ καὶ στάσις τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ στρατευμάτων συνετέλεσεν ὁμολογουμένως τὰ μάλιστα, ὅπως οἱ μετανάσται οὗτοι κρίνωσιν ὡς τὸ ἄριστον πάντων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους τῶν καταστραφεισῶν οἰκιῶν των.

«Ἀλλ' ἡ δημιουργία μεγάλης, ὑπὸ Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν διευθυνομένης χωροφυλακῆς, καθιστᾷ πιθανώτατον τὸ ὅτι ἡ χώρα ἐπ' ἀόριστον χρόνον θὰ διατελῇ παραμένουσα ἐν τῇ κατοχῇ τῶν Τούρκων. Εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἡ πιθανότης αὕτη ἐξηρέθιζε τοὺς ταραχοποιοὺς Μακεδόνας ἐξορίστους καὶ Βουλγάρους σωβινιστάς. Ὑπομνήματα, δημοσιεύματα ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασι, φυλλάδια καὶ βιβλία προσκομίζονται ἐν ταχείᾳ ἀλληλοδιαδοχῇ εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην, ἵνα πρὸ παντὸς πλησιάσωσιν ἐγγύτερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δημιουργηθῇ *Μεγάλη Βουλγαρία*, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον τόσον μεγάλη, ὅσον ἐσχεδιάζετο ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ

Ἁγίου Στεφάνου. Ὑπολογίζουσιν, ὅτι ὅσῳ συχνότερον καὶ ποικιλοτροπώτερον καταδεικνύεται, ὅτι οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας εἶνε Βούλγαροι, τόσῳ εὐκολώτερον οἱ ἐν Εὐρώπῃ πρωθυπουργοὶ καὶ ἀρχικαγγελλάριοι ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ μακεδονικοῦ ζητήματος θὰ εἶνε προκατειλημμένοι ὑπὸ τῆς πάντοτε ἠχούσης καὶ ἀντηχούσης ταύτης θεωρίας. Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα ἐκλέγουσι σχεδὸν πάντοτε τὴν γλῶσσαν τῆς διπλωματίας ἐν τοῖς δημοσιεύμασιν αὐτῶν οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς τῆς μεγάλης ταύτης Βουλγαρίας· τοιούτῳ τρόπῳ ἐξοικειοῦται ἀσφαλέστερον ὁ τυχὼν διπλωμάτης, ὁ πρεσβευτὴς ἢ ὁ γραμματεὺς Πρεσβείας, πρὸς τὰς σχετικὰς φιλοβουλγάρους παραστάσεις, οὕτως, ὥστε ἐπ' εὐκαιρίᾳ διεθνῶν διαπραγματεύσεων νὰ κυκλοφορῶσι ταῦτα μόνα τὰ νομίσματα.

«Βεβαίως ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑφ' Ἑλλήνων μεγαλοϊδεατῶν ἔργα τινά, καθ' ἃ ἡ Μακεδονία παρίσταται ὡς ἀνήκουσα κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εὐκολώτατα ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐξετάζοντος τὴν διάδοσιν τοῦ σλαυϊκοῦ ἰδιώματος ἐν πόλεσι καὶ χωρίοις τῆς Μακεδονίας, συμβαίνει, ὥστε οἱ βουλγαρικοὶ ἰσχυρισμοὶ τὰ ἰσχυροποιῶνται καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν ὑπερβολῶν· διότι, ἐφ' ὅσον οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι δὲν ἐλέγχονται καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ διὰ συγγραμμάτων ὡς ὅλως ἀβάσιμοι, ὥστε νὰ καταπεισθῶσι περὶ τούτου τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξακολουθοῦσι ταῦτα νὰ παραδέχωνται ἀβασανίστως τὸ μεγαλοβουλγαρικὸν δόγμα, καθ' ὃ «πᾶς ὅστις ἐν Μα»κεδονίᾳ δὲν εἶνε Ἕλλην ἢ Ἀρρωμοῦνος ἢ Ἀλβανός, ἀνήκει εἰς τὴν βουλγαρικὴν »ἐθνικότητα».

«Καὶ πῶς ὄχι; ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι συγγραφεῖς ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Βίσμαρκ! ὅστις ἐν τούτοις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ συμβουλευθῇ σοφόν τινα, ὅστις καὶ αὐτὸς οὐδέποτε εἶχεν ἀσχοληθῇ περὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, εἰ καὶ ἐγίνωσκεν ἄριστα τὰ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὡσαύτως οἱ ἐθνογραφικοὶ ἡμῶν χάρται ἀκολουθοῦσιν ἀκόμη σχεδὸν πάντες παραπλανητικῷ τινι παραδείγματι, προαγόμενοι εἰς τοῦτο διά τινος μακρότερον διαρκούσης ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἐκτάσεως, ὁπότε ἠδυνήθη νὰ ἱδρύσῃ ἀρχιεπισκοπὴν ἐν Ὀχρίδι, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας. Ἀξιέπαινον ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ σχολικὸς Ἄτλας τοῦ Βάγνερ (Göttingen) καθ' ὅσον τοὐλάχιστον πρὸς τὸ δυσμικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας ἐγκλείει εὐρεῖάν τινα χώραν σερβικῆς ἐθνικότητος. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο εἶνε ὀρθόν, διότι οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ κηρύττῃ ὡς Σέρβους τοὺς Σλαύους τῆς χώρας, ὅταν οὗτοι ἀποκλίνωσιν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἰσχυρότερον ἢ οἱ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ συμπατριῶταί των.

«Ἀλήθεια, μεγίστην ἔχουσα σπουδαιότητα διὰ τὸ μέλλον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰ γερμανικὰ συμφέροντα, χάριν τῶν ὁποίων ὀφείλομεν ν' ἀντεπεξερχώμεθα σθεναρώτατα ἐναντίον τῶν ἀρνουμένων αὐτὰ

Βουλγάρων, εἶνε ἡ ἑξῆς : «Ἡ Μακεδονία οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶνε βουλγαρικῆς ἐθνικότητος! Οἱ Μακεδόνες εἶνε ἰδιαίτερος σλαυϊκὸς πληθυσμὸς καταγόμενος ἀπὸ τῶν Σλαύων ἐκείνων, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀθρόοι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, εἰσέρρευσαν εἰς τὴν χώραν. Ἐν τῇ γλώσσῃ τοῖς ἤθεσι καὶ ἐθίμοις, ταῖς ἑορταῖς, τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι κτλ. ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ συνεχίσωσι τὸν παλαιὸν αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα, ἂν δὲ ἡ πλειονότης αὐτῶν ἠναγκάσθη τῷ 1872 νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν τῷ 1870 ἀναδημιουργηθεῖσαν σλαυϊκὴν καὶ δὴ τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, οὐδαμῶς διὰ τοῦτο ἐγένοντο Βούλγαροι, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρῶνται νῦν ὡς Βούλγαροι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπί τινα χρόνον ἐπέκτασις τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους καθὼς καὶ ἡ τοῦ σερβικοῦ ἐπὶ τὰς χώρας ταύτας οὐδαμῶς ἠδυνήθη νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος. Οἱ Σέρβοι δηλαδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔλθωσιν ἀθρόοι ἐνταῦθα καὶ νὰ ἐπενέγκωσιν οὕτω μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος, διότι ἄλλως αἱ ἤδη ἀραιότατα οἰκούμεναι χῶραι τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκάρδου θὰ καθίσταντο κεναὶ ἀνθρώπων. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ὧν τὸ κράτος καὶ ἄλλως ἐβασανίζετο κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν ἀνατολικωτέρων τοῦ Αἵμου χωρῶν πρὸ πάντων, διεξήγαγον κατὰ τὴν πρὸς δυσμὰς προέλασίν των τοσούτους ἀτυχεστάτους καὶ πλήρεις ἀπωλειῶν πολέμους πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ἄλλους γείτονας κατά τε τὴν πρώτην καὶ τὴν ὑστέραν αὐτοκρατορίαν των, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο μόνον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσρεύσωσιν ἀθρόοι εἰς Μακεδονίαν. Τοὐναντίον δὲ μάλιστα ἀπώλεσαν αὐτοὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα ἤδη περὶ τὸ ἔτος 900 μ. Χ. ἀφομοιωθέντες τῷ παλαιοτέρῳ καὶ προδήλως σλαυϊκῷ πληθυσμῷ τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσης χώρας. Οἴκοθεν ὅμως ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τῆς πάντως σημαντικῆς ἐκείνης ἐθνογραφικῆς προσθήκης, ἣν προσεκόμισαν οἱ φιννο-οὖγροι οὗτοι κατακτηταὶ εἰς τὸν ἤδη ἐκσλαυϊσθέντα βουλγαρικὸν λαόν, οὗτος κατέστη κατ' ἀνάγκην διάφορος τῶν δυσμικῶν Σλαύων τῶν Μακεδόνων. Μεταξὺ τούτων ἤρχοντο φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ κατοικήσωσι μόνον σποραδικῶς ἐκσλαυϊσθέντες Βούλγαροι, εἰ καὶ πλείονες ἴσως τῶν Σέρβων, οἵτινες ἐπὶ βραχύτερον χρόνον ἐκράτησαν τῆς χώρας.

«Τὰς ἀληθείας ταύτας οὐδαμῶς δύνανται νὰ μεταβάλωσιν ἢ νὰ μειώσωσιν αἱ ἀντιρρήσεις τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν συγγραφέων, ἐπικαλουμένων ὑπὲρ τῶν ἰσχυρισμῶν των τὴν μνημονευθεῖσαν προσχώρησιν τῆς πλειονότητος τῶν Σλαύων Μακεδόνων εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. Βεβαίως διέπραξε καταπληκτικῆς τυφλώσεως σφάλμα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, δημιουργήσασα τὴν Ἐξαρχίαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Ρώσσων διπλωματῶν καὶ ἐξ ἀλόγου ἔχθρας πρὸς τὸν ἐν Βοσνίᾳ καὶ τῷ σερβικῷ βασιλείῳ Σερβισμόν. Ἡ Ἐξαρχία ἔμελλε κατ' ἀνάγκην ἀπὸ 35 ἤδη ἐτῶν ν' ἀγάγῃ εἰς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σχολικῆς διδασκαλίας, ὅστις ἐκβουλγαρισμὸς κατέστη δυνατὸς διὰ τῆς κοινοτικῆς ἐκείνης διοργανώσεως. Διότι οὐδεμία περὶ τούτου δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὴν προηγηθεῖ-

σαν ἐνέργειαν τῶν ἱερέων διδασκάλων καὶ ἀποστόλων οἱ Μακεδόνες Σλαῦοι ἔκρινον ὡς αὐτονοήτως ἐπιβαλλομένην τὴν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν προσχώρησίν των, ἀφοῦ τοιούτῳ τρόπῳ προσεφέρετο αὐτοῖς ἀπολύτως ἀνεξάρτητος σλαυϊκὴ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, πρόμαχος καὶ φρουρὸς τῆς ἐθνικότητός των, ἐλπὶς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς τουρκικῆς καταπιέσεως, ἥτις ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ τὰ βάρη τῶν φόρων ἦτο πράγματι ἀξιοκατάρατος. Προσῆλθον οὕτως εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἑπομένως εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, ἀφοῦ μάλιστα τοιούτῳ τρόπῳ ἀπηλλάσσοντο τοῦ ξένου καὶ ὡς συγκαταπιέζοντος θεωρουμένου ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου ἀφ' ἑνός, προσήγγιζον δ' ἀφ' ἑτέρου σημαντικῶς τῇ μεγάλῃ σλαυϊκῇ Δυνάμει ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ.

«Καὶ ὅμως καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ γεγονότι ἐνυπάρχει σπουδαιότατον ἐπιχείρημα κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων καὶ ἀντιποιήσεων. Ἂν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τοῦ 1872 δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιβληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ὁ βουλγαρικὸς σλαυϊσμὸς εἰς τοὺς Μακεδόνας, διατί ἆρά γε τότε τὸ ἓν τριτημόριον σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Σλαύων Μακεδόνων ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ Πατριαρχείῳ; Βεβαίως διὰ τὸν λόγον, ὅτι πρότερον δὲν εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των οἱ Βούλγαροι ἀρκετὰ μέσα καὶ ἀρκετὰ ὄργανα, ὥστε νὰ καταστήσωσι καὶ εἰς ταύτας τὰς κοινότητας ἀσπαστὸν τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι εἶνε βουλγαρικαί. Τὸ σημαντικὸν τοῦτο τμῆμα τοῦ σλαυϊκοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ ἔκρινε βεβαίως, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία φέρει ἐν αὐτῇ ξένον τι πνευματικῶς. Ὡς «Bulgares serbisants» (σερβίζοντας Βουλγάρους) κηρύττουσι τοὺς Σλαύους τούτους οἱ Βούλγαροι! Ἀλλ' οἱ Σλαῦοι ἐκεῖνοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν οἰκοῦσι καθόλου ἐγγὺς τῶν Σέρβων, λόγου χάριν ἐν τῷ Κοσσυφοπέδῳ ἢ παρὰ τῷ Σκάρδῳ, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τοῖς νοτιανατολικοῖς τόποις· βέβαιον εἶνε πάντως, ὅτι ἐλλείπει καὶ τὸ ἐλάχιστον ἱστορικὸν στήριγμα ἐκσερβισμοῦ αὐτῶν, ἀφοῦ πρότερον ὑπῆρξαν οὗτοι ἐκσλαυϊσθέντες Βούλγαροι. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀξιώσεις ἐπικαλοῦνται πάντοτε τὸ παρελθόν, ὡς δικαίαν διὰ τοῦ παρελθόντος συνέχισιν παριστῶσι τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐξαρχικῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐθνικῆς Προπαγάνδας. Ἀλλ' ἡ λοιπὴ Εὐρώπη ἂς ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν ἐθνογραφικὴν ἀλήθειαν! Εὐθὺς τότε θὰ κατανοήσῃ σαφέστατα, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Σόφιας οὐδαμῶς καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δικαιοῦται νὰ ἐπεμβαίνῃ ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ὡς ὁμοεθνῶν.

«Ἂν δὲν ἠθέλομεν ἐνταῦθα ν' ἀσχοληθῶμεν καὶ περὶ τὸ προσωπεῖον, ὅπερ περιβάλλεται ἀπό τινος ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα, συνιστάμενον ἐν τῷ ῥητῷ. «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας», δέον πρωτίστως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ φράσις αὕτη ἔρχεται παραπολὺ ἀργά, πλὴν δὲ τούτου δι' αὐτῆς μάλιστα ἀποστεροῦνται πάσης βάσεως καὶ παντὸς στηρίγματος αἱ ἐκ Σόφιας διπλωματικαὶ διακοινώσεις.

«Τούτοις πᾶσιν ἐπιπροστίθεται καὶ ὁ λόγος τοῦ προδήλου πολιτικοῦ συμφέροντος τῶν μεσευρωπαϊκῶν καὶ τῶν ἑσπερίων κρατῶν. Πρὸς τὸ συμφέρον τοῦτο ἀντι-

στρατεύεται τὸ νὰ περιέλθῃ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἰς χεῖρας μιᾶς μόνης Δυνάμεως, καθ' ἧς εὐθέως στρέφεται τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀγανάκτησις δύο ἐκεῖ λαῶν. Οὐδεμίαν θὰ εἴχομεν πιθανότητα μακροτέρας πως διαρκείας τῆς εἰρήνης, ἂν οἱ Βούλγαροι καθίσταντο κύριοι τῆς σπουδαιοτάτης χώρας, δι' ἧς ἡ ὁδὸς ἄγει πρός τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὰ λοιπὰ κράτη τῆς χερσονήσου ἀποτελοῦνται ἐκ λαῶν πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς πολλῷ ἐνεργοτέρων καὶ φιλοτιμοτέρων ἢ ὥστε ν' ἀνεχθῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἀνίσχυρον καὶ ταπεινὴν ὕπαρξιν παρὰ ἰσχυρῷ κράτει μεγάλης Βουλγαρίας, ἀφοῦ μάλιστα τοιοῦτο κράτος μετὰ τὴν προσδοκωμένην πτῶσιν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως θὰ καθίσταντο κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην κύριον καὶ τῶν δύο ἐγγυτάτων πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διόδων.

«Πρὸ πάντων οἱ Σέρβοι θὰ ἐξανίσταντο κατὰ τοιούτου ἐνδεχομένου. Ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος των, πρὸ πάντων δὲ τῆς ἀκαταβλήτου καρτερίας καὶ ἀντοχῆς των καὶ τῆς περιφρονούσης τῶν θάνατον ἀνδρείας. ἣν διετράνωσαν ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ 19ου αἰῶνος. συνελόντι δ' εἰπεῖν, τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια τοῦ νοήμονος καὶ εὐερεθίστου τούτου λαοῦ δὲν ἀνέχεται, οὐδ' ἐπιτρέπει ν' ἀναγνωρίζωνται οἱ Βούλγαροι ὡς ἡγεμονεύων λαὸς ἄνευ μακρῶν ἀγώνων, διότι ἔχουσιν οὗτοι μείζονα ἔκτασιν χώρας καὶ μείζονα πληθυσμόν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οἵτινες τρέφουσι τόσον μεγάλας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας, εἶνε σχεδὸν αὐτονόητον, ὅτι ταχέως θὰ ἠναγκάζοντο νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Σέρβων. Οὐδὲν λέγομεν περὶ της ἀγερωχίας καὶ ἀμέτρου ὑπερηφανείας τῶν ἡμιπολιτίστων Ἀλβανῶν.

«Τί δ' ἔχουσι νὰ περιμένωσι παρὰ τῆς βουλγαρικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων οἱ εἰς ἄλλην ἐθνικότητα καὶ ἐκκλησίαν ἀνήκοντες, κατεδηλώθη τοῦτο κατὰ χείριστον τρόπον ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν Βουλγάρων—καίπερ Μακεδόνων ὄντων— ἐν οὐκ ὀλίγοις τόποις ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1905. Διαταράξεις τῆς εἰρήνης ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ τῆς Εὐρώπης θὰ γίνωνται πάντοτε, ὡς ἀποτέλεσμα, τῶν μεγαλοβουλγαρικῶν προσπαθειῶν καὶ τάσεων ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας. Ἔτι σαφέστερον κατανοεῖται τοῦτο διὰ τῆς νεωτάτης ἐκκλησιαστικῆς παραχωρήσεως, ἣν ἐποιήσατο ἡ Πύλη ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Πατριαρχείου, ἐπιτρέψασα τοῖς Βλάχοις ἤτοι Ἀρρωμούνοις τῆς Χερσονήσου, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ ἐκλέγωσιν ὡσαύτως αὐτοτελῆ ἐκκλησιαστικὴν κεφαλήν. Καὶ τοῦτο τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ βασιλείου τῆς Ρωμουνίας, εἰ καὶ μεταξὺ τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Κουτσοβλάχων, τῶν λειψάνων τούτων τῶν ἄλλοτε θρακομυσικῶν ἀποικιστῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τόσον ὀλίγη ἐθνικὴ συγγένεια ὑπάρχει, ὅσον ὀλίγη ὑφίσταται μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Μακεδονοσλαύων.

«Οὕτω λοιπὸν ἀνάγκη παντὶ σθένει ν' ἀποκρούηται ὡς πάντη ἀβάσιμος ἡ ταὐτοποίησις τῶν τελευταίων τούτων καὶ νὰ χαρακτηρίζηται ὡς κοινῇ ἐπιβλαβὴς τῇ Εὐρώπῃ. Ἡ ὅλη διενέργησις τῆς ἐπαναστάσεως, μὴ σκοπουμένης τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς τουρκικῆς φορολογίας, ἀποδείκνυται οὐδὲν ἄλλο οὖσα ἢ σκευωρία

ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῆς ἰδέας τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τῶν εὐνοήτων συνεπειῶν της. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐξαρχίας προεκάλεσαν τὴν ἀπεχθῆ ταύτην διατάραξιν ἀπὸ τοῦ 1903—1906 καὶ κατέστησαν δυνατὴν τὴν διάρκειαν καὶ τὴν παράτασίν της, εἰ καὶ τὴν κυρίαν ἐργασίαν ἀνέλαβον ἐξόριστοι ἐν Σόφιᾳ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ Βούλγαροι.

«Λίαν χαρακτηριστικὸν τεκμήριον τοῦ ὅτι ἐσωτερικῶς εἶνε πάντη ἀβάσιμον καὶ ἀδικαιολόγητον τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὴν Εὐρώπην ἐν ὀνόματι τῆς Μακεδονίας, εἶνε βεβαίως τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἄλλαι ἐθνικότητες τῆς χώρας (Ἕλληνες, Κουτσόβλαχοι, Ἀλβανοὶ) οὐδαμῶς μετέσχον τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας κινημάτων καὶ πραξικοπημάτων, πολλαχοῦ δὲ μάλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ Σλαῦοι τῆς Ἐξαρχίας μόνον δι' ἀπειλῶν θανάτου ἠδυνήθησαν νὰ καταναγκασθῶσιν εἰς σύμπραξιν καὶ συναρρωγὴν ἐν τοῖς κακουργήμασι τῶν «Κομιτατζήδων». Ὅτι οἱ Βούλγαροι ταραχοποιοὶ τοπικῶς ἤρξαντο τῶν σκευωριῶν των ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἶτα δὲ διετάραξαν τὴν τάξιν ἐν Μοναστηρίῳ, τουτέστι ἐν τῷ δυσμικῷ μέρει καὶ μόλις βραδύτερον ἐξέκαυσαν τὰς φλόγας τῆς ἐπαναστάσεως βορειανατολικῶς πρὸς τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, ἦτο πανουργία, σκοποῦσα νὰ δείξῃ διὰ τῆς πορείας ταύτης τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος.... Ἀλλ' ἂν τὸ πρόγραμμα «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας» δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπατηλὸν προσωπεῖον, τότε ἂς δημιουργηθῇ πρὸ παντὸς κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ Διεύθυνσις διὰ τὸ σύνολον τῶν Ὀρθοδόξων, πρὸς θεραπείαν δὲ τῶν πραγματικῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς χώρας εἶδος τι ἀντιπροσωπείας τοῦ πληθυσμοῦ, συγκειμένης ἐκ Τούρκων, Σλαύων, Ἑλλήνων καὶ Βλάχων, καί τινων Ἀλβανῶν. Οὐδέποτε ὅμως πρέπει διὰ ψευδῶν ἐθνογραφικῶν θεωριῶν καὶ δογμάτων νὰ προλειαίνηται ἡ ὁδὸς τῆς κυριαρχίας Βουλγάρου Τσάρου ἐπί τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπερ πρὸς τοῖς ἄλλοις θὰ ὑπέτεμνε τὴν ζωτικὴν δύναμιν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ καὶ θὰ διετήρει ἐν διηνεκεῖ ἀνησυχίᾳ καὶ ταραχῇ τοὺς Ἕλληνας.»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΥΚΟΒΙΝΗι ΚΤΗΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

(Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνᾳ τῆς Οὐγγαρίας κτημάτων τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀναδημοσιεύωμεν τὰ ἑπόμενα ἐκ τῆς «Ἀληθείας» ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπιφυλασσόμενοι, νὰ πραγματευθῶμεν προσεχῶς ἰδιαιτέρως περὶ τούτου).

«Περὶ τοῦ ἀπὸ ἐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων ἀπασχολοῦντος ζητήματος τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνῃ κτημάτων τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀπὸ πέρυσι δὲ συντονώτερον ὑπὸ τελειωτικὴν τεθέντος συζήτησιν, ἱκανὰ μὲν ἐγράφησαν ἐν ἑλληνικαῖς ἐφημερίσιν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἡ δὲ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἐδημοσίευσεν ἔγγραφά τινα ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἣν ἕκαστος τῶν γραφόντων ἐν πολιτικαῖς ἐφημερίσιν ἐξήταζε κατὰ τὴν ἀντίληψιν, ἣν ἐσχημάτιζε, καὶ κατὰ τὰς ἰδίας βλέψεις, ὑπ' ὄψει ἔχων τὸ συμφέρον τὸ ὑλικὸν τῆς ἐν οἰκονομικῇ δυσπραγίᾳ διακειμένης ἁγιοταφικῆς Ἀδελφότητος· τινὲς δὲ καὶ βαρέως ἔφερον τὴν ἀδελφικὴν παρρησίαν, ᾗ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἡ ἁγιωτάτη Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐχρήσατο πρὸς τὴν ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Πόλεως.

«Οἱ μελετήσαντες ἀπαθῶς τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος, ὡς αὐτὴν ἡμεῖς ἐξελαμβάνομεν, ἔβλεπον, ὅτι τὰ γραφέντα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὑπὲρ ἐκποιήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνῃ ἁγιοταφικῶν κτημάτων, τὸ μὲν ἀνήρουν τὴν ἀπὸ αἰώνων ἐν πολλοῖς ζωτικοῖς ζητήμασιν ἐπικρατήσασαν μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀλληλεγγύην, τὸ δὲ ἐφαίνοντο προτιμῶντες τοῦ ἠθικοῦ συμφέροντος τῆς τε ἱεροσολυμιτικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τὸ ὑλικόν, ἤτοι τοῦ διαρκοῦς καὶ παραμένοντος τὸ περιοδικὸν καὶ παρερχόμενον. Ἡ παρρησία, μεθ' ἧς ἡ Μ. Ἐκκλησία πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀδελφοθέου περὶ τούτου τοῦ ζητήματος ἔγραφεν, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο, ἅτε ἀκριβῶς ἀναφερόμενον εἰς τὸ μέλλον· ἀλλὰ τὸ μέλλον τοῦτο πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέρει, τὰς ὀρθοδόξους τε καὶ τὰς ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας διϊσταμένας, συνεχῶς ἐρχομένας εἰς συζητήσεις καὶ προστριβὰς πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀρχὰς ἐπὶ ὑποθέσεων ὁμοίας φύσεως. Ἐν ζητήμασι δὲ τοιούτοις καὶ παραπλησίοις, ὅπου μάλιστα τείνει νὰ δημιουργηθῇ μέλλον οὐχὶ εὐχάριστον, ὡς καὶ ἐν ζητήμασι δογματικοῖς, ἡ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀλληλεγγύη ἐπὶ αἰῶνας ὅ-

λους ἀπεδείχθη σώζουσα τὰ ἠθικὰ αὐτῶν συμφέροντα, τὴν ὑπόστασιν καὶ ἐλευθερίαν αὐτῶν, τὴν κραταίωσιν τῆς αὐθυπαρξίας ἑκάστης.

«Τὴν παρρησίαν, μεθ' ἧς ἔγραψεν ἡ Μ. Ἐκκλησία πρὸς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ἐθεώρησάν τινες ἐπέμβασιν, νομίσαντες οὕτως, ὅτι ὑποστηρίζουσι συμφέροντα ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ ὁσίας ἀδελφότητος, οἰκονομικῶς δυσπραγούσης· ἀλλ' ἦν ἀδελφικὴ συμβουλὴ Ἐκκλησίας ἀδελφῆς, ἀείποτε χορηγησάσης συναντίληψιν ἰσχυρὰν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ πάντοτε μετὰ φόβου προσβλεπούσης εἰς τὸ δημιουργούμενον μέλλον, στερρῶς ἐχομένης τῶν δικαίων αὐτῆς, καὶ πάσης τῆς ὀρθοδόξου κατ' Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας, ὑπὸ τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐνιαυτῶν διεξαγούσης ἀγῶνα κατὰ χριστιανικῶν κυβερνήσεων ἐκλαϊκευουσῶν ἱερὰ κτήματα. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἥτις καὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας ἄλλοτε, διὰ στόματος τοῦ ἐν ἁγίοις οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Φιλοθέου, ἀπεφήνατο ὅτι «ἄδειαν οὐκ ἔχομεν ἐκδοῦναι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα πρός τινα τῶν δυνατῶν, μή τοι γε καὶ βασιλεῖ», τῇ αὐτῇ παραδόσει καὶ τῷ αὐτῷ ἠκολούθησε παραδείγματι, στερεοῦσα τὰ δίκαια αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ νῦν, προκειμένου νὰ δοθῇ τέλος οὕτως ἢ ἄλλως, εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐν Βουκοβίνῃ κτημάτων, εὐχαρίστως εἶδεν, ὅτι συναντίληψίς τις ἀδελφικὴ τὸ ποθούμενον ἔσχεν ἀποτέλεσμα, κατὰ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ὄψιν εὐχάριστον, ὡς τὰ τρία ἐπίσημα ἔγγραφα, τὰ σήμερον δημοσιευόμενα, διατρανοῦσι τοῦτο.

«Οἱ ὀρθόδοξοι ὁμογενεῖς εὐχερῆ δύνανται νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ αὐτῶν τὰ συμπεράσματα, ὧν κύριον μέν, ὅτι τὰ κτήματα περιέρχονται εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων, δεύτερον δέ, ὅτι ἀποστολαὶ ἐπιτρόπων καὶ συμβούλων νομικῶν καὶ γραμματέων ἄχρι Δαλματίας, αἵτινες ἤθελον ζημιώσῃ ὑλικῶς τὸν Πανάγιον Τάφον, διά τε τὴν μετάβασιν, τὴν ἐκεῖ διαμονὴν καὶ τὴν ποικίλην διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως, ἀπεδείχθησαν περιτταί, ὠφεληθέντος οὕτω τοῦ ταμείου τῆς ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος πάντα τὰ ἀναλώματα, ἅτινα πιθανῶς ἔμελλον ν' ἀφαιρέσωσι μέγιστον μέρος τοῦ εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον εἰσαχθησομένου ποσοῦ.

«Τῶν γραμμάτων τὸ πρῶτον ἀπευθύνεται πρός τινα τῶν παρ' ἡμῖν λαϊκῶν, τὸ δεύτερον πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ὡς καὶ τὸ τρίτον, καὶ καθίστανται ἡ μᾶλλον ἀξιόπιστος καὶ σαφὴς πληροφορία περὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ ἁγιοταφικῶν κτημάτων.

Α'.

«*Εὐγενέστατε Κύριε,*

«Παρακαλῶ θερμῶς, ὅπως μὲ δικαιολογήσητε παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τῷ πατριάρχῃ, ὅτι τὰς ποθουμένας πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ μὲν εὑρισκομένων, τῷ ὀρθοδόξῳ δὲ Πατριαρχείῳ Ἱεροσολύμων ἀνηκόντων κτημάτων, σήμερον μόλις δύναμαι νὰ μεταδώσω, καθόσον οὐ πρὸ πολλοῦ ἐπανέκαμψα ἐκ τοῦ ἐν Βιέννῃ καὶ Ἀββαζίᾳ ταξειδίου μου.

«Διὰ τοῦ γραμματέως μου ἔλαβον ἐγκαίρως γνῶσιν τῆς ὑμετέρας παρακλήσεως,

ἐν τούτοις δὲν μοὶ ἦν δυνατὸν νὰ ἀνακοινώσω τι θετικὸν περὶ τούτου πρὸ τῆς εἰς Τσερνοβίσταν ἀφίξεώς μου.

« Ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἀκριβῶς ἐπληροφορήθην, ἤδη εὑρίσκομαι εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν ὅπως εἰς τὴν εὐμενῆ κρίσιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑποβάλω τὰ ἑπόμενα.

«Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων κατέχει ἐν Βουκοβίνῃ τὰ ἑξῆς κτήματα.

«1ον. *Δράσσυνετς*· 800 στρέμματα μετά τινος οἰκίας, ἐκμισθούμενα ἐτησίως ἀντὶ 12,000 κορωνῶν.

«200 στρέμματα δένδρων πτελέας, ἐκμισθούμενα κατ' ἔτος ἀντὶ 3,000 κορωνῶν.

«1000 στρέμματα ὑλοτεμουμένου δάσους, ἅτινα μόλις καλύπτουσι τὰς δαπάνας, τὰς διὰ τοὺς ξυλολόπους καὶ τοὺς δασονόμους· οὐχ ἧττον δυνατὸν ἵνα τὰ 1000 ταῦτα στρέμματα ἐν μέρει μὲν μεταβληθῶσιν εἰς χέρσους, ἐν μέρει δὲ εἰς ἀγρούς.

« Ὁλικὸν ποσὸν ἐκμισθώσεως 15,000 κορωνῶν.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιβαρύνει ἐνυπόθηκον χρέος ἐκ 200,000 κορωνῶν, διὰ τὸ ὁποῖον πληρόνονται κατ' ἔτος ἄνω τῶν 10,000 κορωνῶν εἰς χρεωλύσιον καὶ τόκους. Τὸ κτῆμα ἐκμισθοῦται λίαν κακῶς, καὶ μάλιστα κατὰ τετραετίαν. Ἡ ἀνωτάτη τιμὴ αὐτοῦ εἶνε 480,000 κορωνῶν μέχρι καὶ 500 χιλιάδων.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιθυμεῖ ν' ἀγοράσῃ ὁ κ. Modest Ritter Grigorgcea καὶ προσφέρει πρὸς τοῦτο 500,000 κορωνῶν.

«2ον. *Βόλοσυνετς*, *Βάσκοντς καὶ Χὰλβ - Βαχρινέτσια*. Ταῦτα ἔχουσιν ἐν συνόλῳ 1265 στρέμματα καὶ ἐκμισθοῦνται κατ' ἔτος ἀντὶ 20,000 κορωνῶν. Ταῦτα μετὰ τῶν κυριωτέρων τμημάτων ἐν Δύνκᾳ καὶ Φρεσλιάνῃ ὁμοῦ ἐπιβαρύνει ἐνυπόθηκον χρέος 200 χιλιάδων κορωνῶν· τούτου δὲ ἡ ἀπόσβεσις ἀπαιτεῖ ὁμοίως ἄνω τῶν 10 χιλιάδων κορωνῶν κατ' ἔτος εἰς χρεολύσια καὶ τόκους. Ἡ ὑψίστη τιμὴ τοῦ κτήματος τούτου εἶνε 440,000 ἕως 450,000 κορωνῶν.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιθυμεῖ ν' ἀγοράσῃ ὁ κ. Δρ. Ἰωάννης Ρίττερ φὸν Βολσύνσκη καὶ προσφέρει 450,000 κορώνας· ἐν τούτοις ὁ αὐτὸς θὰ ἦν διατεθειμένος νὰ καταβάλῃ μέχρι τῶν 500,000 κορωνῶν.

3ον. *Δύμκα καὶ Φρεσλιάνια*. 300 στρέμματα ἐκμισθούμενα ἐτησίως ἀντὶ 3600 κορωνῶν. Ἡ ἀνωτάτη τιμὴ τοῦ κτήματος τούτου εἶνε 80,000 κορωνῶν· ἐν τούτοις ὁ κ. φὸν Grigorcea, ἐὰν ἤθελεν ἀγοράσῃ τὴν Δράσυνετς, ἤθελε καταβάλῃ διὰ τὴν Δράσυνετς καὶ Δύμκαν ὁμοῦ 600,000 κορωνῶν, ἐνῷ διὰ μόνην τὴν Δύμκαν 100,000 κορωνῶν.

Αἱ ὁλικαὶ πρόσοδοι πάντων τῶν κτημάτων τούτων εἶνε 38,600 περίπου κορῶναι, ὧν ὅμως καταβάλλονται κατ' ἔτος εἰς χρέη ἄνω τῶν 20,000 κορωνῶν, ὥστε τῷ Πατριαρχείῳ μόλις ὑπολείπονται 18,000 κορῶναι ἐτησίως.

Ἐν περιπτώσει πωλήσεως τῶν κτημάτων τούτων πρὸς τοὺς ῥηθέντας δύο κυ-

ρίους, θὰ ἔμενον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καθαρῶς καὶ θὰ κατεβάλλοντο τοῖς μετρητοῖς διὰ τὴν

«1ον. Δράσυνετς 100,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθήκου χρέους 200,000 .... 300,000 κορῶναι

«2ον. Βόλσυνετς 500,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθήκου χρέους 200,000) .... 300,000 κορῶναι

«3ον Δύμκα 80,000 κορῶναι .... 80,000 κορῶναι

Ἐν ὅλῳ μετρητὰ ...... 680,000 κορῶναι

«Ἐὰν θὰ ἐκρίνετο ἀναγκαῖον, οἱ κ. κ. Δρ. Βολσύνσκι καὶ φὸν Γρηγόρτσεα θὰ ἤρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς συζητήσωσι τὴν ὑπόθεσιν.

«Ἀμφότεροι οἱ κύριοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἔγκριτα μέλη τῆς ἡμετέρας ἁγίας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουκοβίνης καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει, ἵνα τὰ ὑποστατικὰ ταῦτα τοῦ Πατριαρχείου παραμένωσιν εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων κατόχων.

«Παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, ὅπως ἐπὶ τούτου ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Α. Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι ἀμφότεροι δηλοῦσι προθύμως, ὅτι πάντα τὰ μετὰ τῆς λύσεως τῆς πακτώσεως ἀπὸ τῶν ἐνεστώτων πακτωτῶν, ὡς καὶ μετὰ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῆς ἀγορᾶς συνδεόμενα ἐν πάσῃ περιπτώσει λίαν σπουδαῖα ἔξοδα, ὡς καὶ πάντα τὰ δικαιώματα τῆς μεταγραφῆς, ταπία κτλ. ἀναλαμβάνουσιν αὐτοί, ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα χρέη, οὕτως ὥστε τὸ Πατριαρχεῖον νὰ λάβῃ διὰ τὰ κτήματα ταῦτα τὸ ποσὸν 680,000 κορωνῶν καθαρὸν καὶ τοῖς μετρητοῖς.

«Ὡς εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀγορᾶς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θὰ παρουσιασθῶσιν ἀγορασταὶ καὶ ἰδίᾳ μωϋσαϊκοῦ θρησκεύματος, οἵτινες θὰ προσφέρωσιν ἴσως ποσὰ ἀνώτερα τῶν προβληθέντων· ἐν τούτοις παρακαλῶ νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχὴν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι Δρ. Βόλσυνετς καὶ Γρηγόρτσεα αὐτοὶ ἀναλαμβάνουσι τὰς δαπάνας τῆς λύσεως, τῆς πακτώσεως καὶ τῶν μεταγραφικῶν.

«Ἐν τέλει παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως παρακαλέσητε τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἵνα μοὶ ἀνακοινώσῃ, ἐὰν ἄλλοι ἀγορασταὶ ἤθελον προσφέρῃ ἀνώτερα ποσά, καὶ προτιμήσῃ τοὺς εἰρημένους δύο ὀρθοδόξους κυρίους ὡς ἀγοραστάς· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει θέλω ἀνακοινώσῃ αὐτοῖς, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς πωλήσεως, ὁπόσον ἄλλοι ἀγορασταὶ προσφέρουσι.

«Παρακαλῶν ὑμᾶς ὅπως διαβεβαιώσητε τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν πατριάρ-

χην περὶ τῆς ἄκρας ὑπολήψεως, ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ μου, διατελῶ μετ' εἰλικρινοῦς ἀσπασμοῦ.

«Ὑμέτερος ὅλως πρόθυμος
«*Δρ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ φὸν ΡΕΠΤΑΣ*
«*Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης*»

«Ἐν Τσερνοβίτσῃ, 28 Ὀκτωβρίου 1905.»

Β'.

«*Παναγιώτατε δέσποτα.*

Ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα δικηγόρου, διδάκτορος Μόριτζ Βλάουκοπφ, ἐδημοσιεύθη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῆς Τσερνοβίτσης ἐν ὀνόματι τοῦ σεβαστοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων κοινοποίησις, καθ' ἣν τὸ σεβαστὸν Πατριαρχεῖον πάσας τὰς ἐν τῇ Βουκοβίνῃ μεγάλας αὐτοῦ γαιοκτησίας, τουτέστι τὰ ἐν τῷ κτηματολογίῳ τῆς Βουκοβίνης ἐγγεγραμμένα κτήματα Βόλσυνετς, Βάσκοντς καὶ Σερέτ, Βαρυνεστίας, Φρεστιάνης ἢ Δύνκας καὶ Δράσυνετς προτίθεται νὰ πωλήσῃ.

«Ὡς ἀρχιεπίσκοπος καὶ μητροπολίτης, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὑπόχρεων, ἵνα συνεργήσω ὑπὲρ τῶν ἀγοραστῶν τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ προτρέψω, εὐμενῶς τοῦτο ἀποσκοπῶν, ὅπως οἱ ὀρθόδοξοι ἀγορασταί, ἐὰν προσφέρωσι τὴν αὐτὴν τιμήν, ἣν καὶ οἱ ἑτερόδοξοι, προτιμηθῶσι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐκεῖνοι, καὶ ὅπως χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐὰν οἱ ἑτερόδοξοι ἤθελον ὑπερθεματίσῃ ἐν τῇ τιμῇ, ἡ ὑπερθεμάτισις αὕτη γνωστοποιηθῇ τοῖς ἀγορασταῖς τοῦ ὀρδοδόξου δόγματος πρὸ τῆς κατακυρώσεως τῆς πωλήσεως. Ἴσως τότε τινὲς τῶν ὀρθοδόξων ἀγοραστῶν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναβιβάσωσι τὴν εἰς τὰ ποσὰ προσφορὰν αὐτῶν, ἣν καὶ οἱ ἑτερόδοξοι προσφέρουσι.

«Πρὸ πάντων ἐπιθυμῶ ὅπως τοῦτο γένηται εἰς τὸν διδάκτορα κ. Ἰωάννην Ρίττερ, περὶ Βολσύνσκης, προκειμένου, ἵνα οὗτος, ἐν ᾗ περιπτώσει ἄλλοι ἤθελον ὑπερβάλῃ αὐτὸν ἐν τῇ προσφορᾷ περὶ Βολσύνσκης, κοινοποιουμένης αὐτῷ τῆς ἀνωτέρας προσφορᾶς, ἐρωτηθῇ ἐὰν εἶνε πρόθυμος νὰ κάμῃ ὑπερτέραν τινὰ προσφοράν. Τὸ κτῆμα Βόλσυνετς μετεβιβάσθη ὑπὸ τῶν προγόνων αὐτοῦ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Παναγίου Τάφου· πόθος αὐτοῦ λοιπὸν τυγχάνει, ὅπως τὸ κτῆμα, ἐν περιπτώσει πωλήσεως αὐτοῦ, ἐπανέλθῃ καὶ αὖθις εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ.

«Συγχρόνως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀποτείνομαι πρὸς τὸ σεβαστὸν ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων.

ρίους, θὰ ἔμενον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καθαρῶς καὶ θὰ κατεβάλλον
διὰ τὴν

«1ον. Δράσυνετς 100,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθ
200,000 ....

«2ον. Βόλσυνετς 500,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθήκου χρέους 200,000) ....

«3ον Δύμκα 80,000 κορῶναι ....

Ἐν ὅλῳ μετρητὰ ......

«Ἐὰν θὰ ἐκρίνετο ἀναγκαῖον, οἱ κ. κ. Δρ. Βολσύνσκι καὶ ἤρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς συζητή

«Ἀμφότεροι οἱ κύριοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἔγκριτα μέλη ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουκοβίνης καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει, ἵνα τ τοῦ Πατριαρχείου παραμένωσιν εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων κατόχων.

«Παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, ὅπως ἐπὶ τούτου ἐπι τῆς Α. Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι ἀμφότεροι δηλοῦσι τὰ μετὰ τῆς λύσεως τῆς πακτώσεως ἀπὸ τῶν ἐνεστώτων πακ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῆς ἀγορᾶς συνδεόμενα λίαν σπουδαῖα ἔξοδα, ὡς καὶ πάντα τὰ δικαιώματα τῆς μετ ἀναλαμβάνουσιν αὐτοί, ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα χρέη, οὕτως ὁ νὰ λάβῃ διὰ τὰ κτήματα ταῦτα τὸ ποσὸν 680,000 κορων μετρητοῖς.

«Ὡς εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀγορᾶς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θὰ π σταὶ καὶ ἰδίᾳ μωϋσαϊκοῦ θρησκεύματος, οἵτινες θὰ προσφέρωσ τῶν προβληθέντων· ἐν τούτοις παρακαλῶ νὰ ἐπιστήσητε τὴ Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι Δρ. Βόλσυνετς καὶ Γρηγόρτσεc τὰς δαπάνας τῆς λύσεως, τῆς πακτώσεως καὶ τῶν μεταγραφ

«Ἐν τέλει παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως παρακαλέσητε τὴν Α. μοὶ ἀνακοινώσῃ, ἐὰν ἄλλοι ἀγορασταὶ ἤθελον προσφέρῃ ἀνώτ μήσῃ τοὺς εἰρημένους δύο ὀρθοδόξους κυρίους ὡς ἀγοραστάς· θέλω ἀνακοινώσῃ αὐτοῖς, καὶ μάλιστα ποῦ τῆς προσφέρουσι.

«Παρακαλῶν ὑμᾶς ὅπως δια

... κτημάτων του ...

... προσκυνήσεως και σέβασμα ...

«Ὑπέρτιμος ...

«Ὁ ...

«Ἀρχιμανδρίτης ...

...Ὀκτωβρίου 1905.»

«Παρακαλῶν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως ἐν ταῖς προσευχαῖς Αὐτῆς ἀγαθυνθῇ νὰ μνημονεύῃ με, διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

«Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος

«*Δρ. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ φὸν ΡΕΠΤΑΣ*

«Ὀρθόδοξος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης τῆς Βουκοβίνης καὶ τῆς Δαλματίας.»

«Ἐν Τσερνοβίτσῃ 14 (27) Φεβρουαρίου 1906.»

—=—

Γ'.

«*Αὐστροουγγρικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία.*

«Ἀριθ. 600

«Τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἀγγείλαντος ἐσχάτως τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ περὶ πωλήσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτοῦ Wolezynitz, Waskonts, Bahrineste, Dymka καὶ Draegynetz, ἡ κοινότης Wolezynitz θὰ ἐπεθύμει νὰ καταστῇ ἀγυραστής, ὅπως μεταπωλήσῃ ταύτας τμηματικῶς καὶ ἄνευ αὐξήσεως τοῦ ἀντιτίμου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς κοινότητος καὶ τῶν γειτόνων χωρίων.

«Τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Βουκοβίνης, ὑποστηρίζεται ἐνθέρμως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, καὶ διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἡ Καισαροβασιλικὴ Πρεσβεία ἔρχεται νὰ παρακαλέσῃ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων τὴν πρεσβείαν τῆς κοινότητος Volezynitz, ἥτις μεταβήσεται προσεχῶς παρ᾽αὐτῷ καὶ νὰ διαβιβάσῃ ἅμα τὴν συνημμένην αἴτησιν, ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ῥηθείσης κοινότητος.»

«Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 12 Ἀπριλίου 1906.»

ΠΙΝΑΞ

Τῶν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας διαπραχθέντων κακουργημάτων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἐν τοῖς βιλαετίοις Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου ἀπὸ Νοεμβρίου 1904 μέχρι τέλους τοῦ 1905.

ΣΑΝΤΖΑΚΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αὐξ. ἀριθ.	*Ὄνομα τοῦ θύματος*	*Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις*	*Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς*	*Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος*
1	Ἄγγελος Κολεμπατσὲς	Προύχων	Λουγγούτσοβα	Πληγωθεὶς βαρέως ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱερέως Στογιὰν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Γιοβὰν Καρασσούλη τὴν 2 Νοεμβρίου 1904.
2	Γεώργιος Γκιοσὲς	»	Ὄσσιανη	Φονευθεὶς τῇ 16 Νοεμβρίου 1904 πλησίον τῆς Λούμνιτσας ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Γιοβὰν Καρασούλη.
3	Ἰωάννης Πίτσουλας (20 ἐτῶν)	διδάσκαλος		Ἐξηφανίσθη ὑπὸ τῶν κομητατζήδων τὴν 19 Νοεμβρίου πλησίον τοῦ Γκοργκόπη· τὸ πτῶμα του διατρυπημένον διὰ 20 πληγμάτων μαχαίρας, εὑρέθη τὴν 23ην τοῦ ἰδίου μηνὸς κρεμασμένον ἀπό τινος δένδρου.
4	Νικόλαος Μαλιγιάννης	ἁλιεὺς	Καϊλῆ	Φονευθεὶς τῇ 27 Νοεμβρίου 1904 ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Κώτσιου
5	Χρῆστος Κρετσόβαλης	ἀοιδὸς	Μπογδάντζα (Γευγελῆ)	Ἀπαχθέντες ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Ἀργύρη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Γευγελῆς εἰς Διαβατὸν ὁδοῦ, ἐβα-
6	Λεωνίδας Σιωνίδης	ἔμπορος	»	

«Παρακαλῶν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως ἐν ταῖς προσευχ… θυνθῇ νὰ μνημονεύῃ με, διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

«Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητ…

«*Δρ. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ φὸν ΡΕΙ…*

«*Ὀρθόδοξος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητ… τῆς Βουκοβίνης καὶ τῆς Δαλματ…*

«Ἐν Τσερνοβίτσῃ 14 (27) Φεβρουαρίου 1906.»

— = —

Γ'.

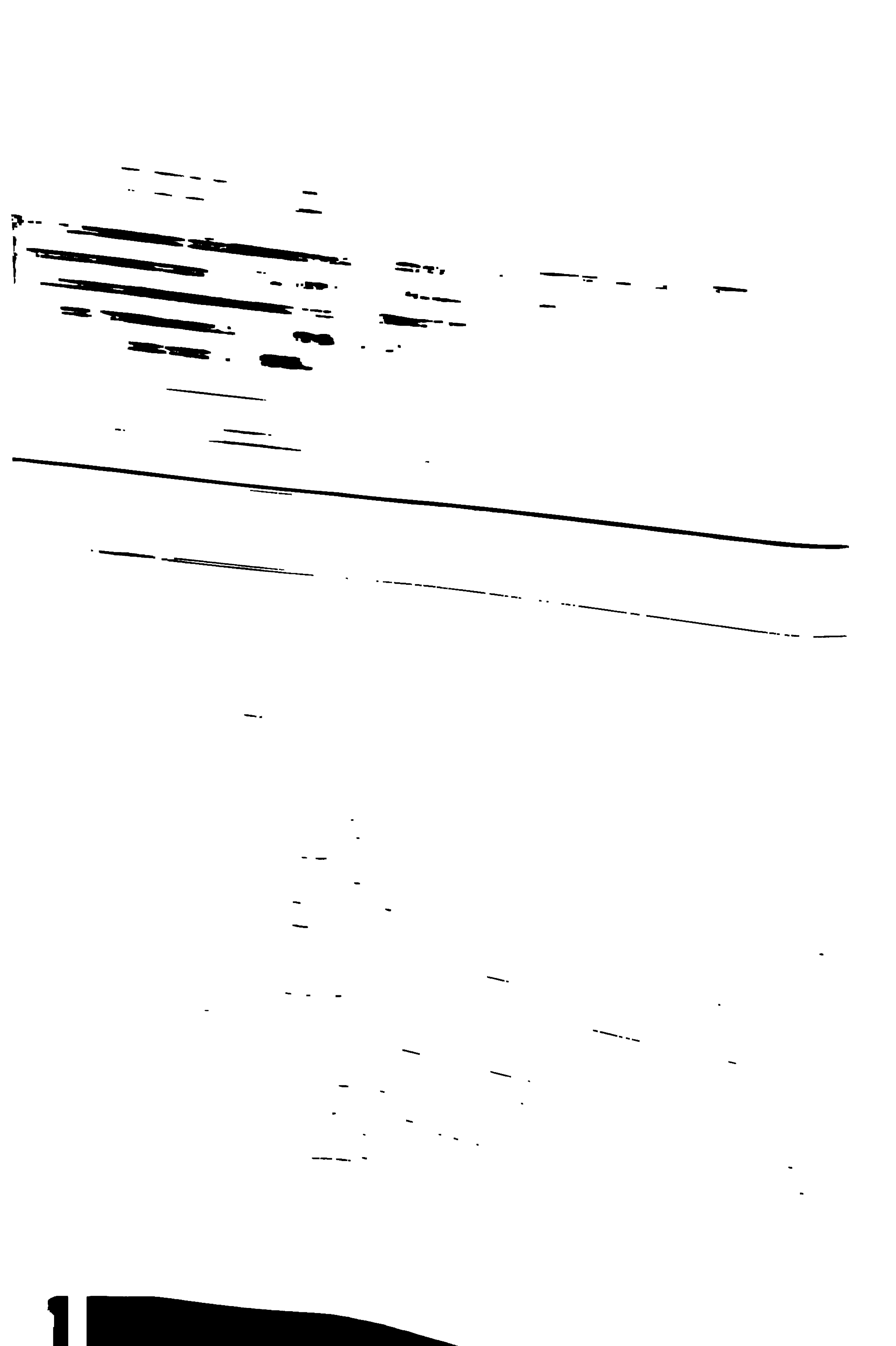
«*Αὐστροουγγρικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία.*

«Ἀριθ. 600

«Τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἀγγείλαντος εἰς … αὐτοῦ περὶ πωλήσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτοῦ Wolezynitz, W… neste, Dymka καὶ Draegynetz, ἡ κοινότης Wolezynitz … ταστῇ ἀγυραστής, ὅπως μεταπωλήσῃ ταύτας τμηματικῶς καὶ ἀντιτίμου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς κοινότητος καὶ τῶν γειτόνων …

«Τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ παρ… ρεσίας εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Βουκοβίνης, ὑποστηρί… τῶν ἀρχῶν, καὶ διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἡ Καισαροβα… χεται νὰ παρακαλέσῃ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως εὐαρ… εἰς τὴν Α. Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων τὴν πρεσβείαν τ… lezynitz, ἥτις μεταβήσεται προσεχῶς παρ' αὐτῷ καὶ νὰ διαβιβ… μένην αἴτησιν, ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κ…

«Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 12 Ἀπριλίου 1906.»

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
				σανίσθησαν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Ἀργύρη τῇ βοηθείᾳ τῶν Βουλγάρων κατοίκων τῆς Μπογδάντζας, τὴν 30 Νοεμβρίου 1904.
7	Μεθόδιος Κρετσόβαλης	υἱὸς τοῦ προηγουμένου Χρήστου	*Μπογδάντζα* (Γευγελῆ)	Ἀπήχθη συγχρόνως μετὰ τοῦ πατρός του ἐξαναγκασθέντος νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰ βασανιστήριά του, μεθ' ὃ ὡδηγήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου ἐκρατήθη ἐπὶ 8 μῆνας.
8	Χρῆστος Κωνσταντίνου	Προῦχων	Στογιάγκοβο	Ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1904 ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ υἱοῦ του καὶ τῆς θυγατρός του, ἥτις ἀπέθανεν ἐκ τῆς φρίκης, τοῦ υἱοῦ του παραφρονήσαντος
9	Δημήτριος Σαμολαδᾶς	»	Γιαννιτσὰ (Γενιτσὰ)	Ἐφονεύθη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904, διότι ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὸ σχῖσμα. Τὸ πτῶμά του ἀνευρέθη ἔξωθι τῆς Μπογδάντζας.
10	Κιόσσης Σαμμαρᾶς	Ἀγροφύλαξ	*Μπογδάντζα*	Ἔπεσεν εἰς βουλγαρικὴν ἐνέδραν τὴν 13 Δεκεμβρίου 1904 καὶ ἐπληγώθη σοβαρῶς.
11	Παπᾶ Μπούζινος	Ἱερεὺς	Πέτροβο	Ἐφονεύθη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων τοῦ Ἀποστόλη πλησίον τοῦ Πετρόβου.
12	Θάνος Νικολάου	Προῦχων	Στογιάκοβο	Ἐφονεύθη τὴν 9 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
13	Δημήτριος Ἀλίρης	»	Πέτροβο	Ἐδολοφονήθη ἔν τινι συναθροίσει τὴν 11 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Ἀποστόλη.
14	Ἰωάννης Ψαρρᾶς	ἐνοικιαστὴς ἰχθυοτροφείου	Μπαϊραχλῆ-Τσουμαγιᾶ	Ἐδολοφονήθη ἐν Δραγομιρίῳ, λίμνῃ τοῦ Ἀρτζιὰν τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904.

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
15	Κόσσος Γεωργίου	Χωρικός	Ὄσσιανη	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ὄσσιανης εἰςΓευγελῆν ὁδοῦ τὴν 14 Δεκεμβρίου 1904.
16	Παπᾶ - Στογιὰν	Ἱερεὺς	Μεσημέρι	
		Ἀδελφὸς τοῦ Παπᾶ Στογιὰν		
17	Ἀθανάσιος	Χωρικὸς		Ἐπιστρέφοντες ἐκ Πόδος ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Λουκᾶ τὴν 2 Φεβρουαρίου 1905.
18	Ἰωάννης Στεργίου	Μουχτάρης	»	
19	Νικόλαος	Προὔχων	»	
20	Τρύφων Θωμᾶς	»	»	
21	Κωνστ. Ζαφειρίου	»	»	
22	Κωνστ. Παλαιοκώστας	»	Πόδος (Βοδενὰ)	
23	Σπυρίδων Σκούρτης	Ἔμπορος		Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Στρωμνίτσῃ τὴν 8 Μαρτίου.
24	Ἀργύρης Σπανὸς	Προὔχων	Δήμου Νέσωνος (Θεσσαλίας)	Ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Κομητατζήδων καὶ ἐπνίγησαν παρ' αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιανιτσῶν (Γενιτζὲ Βαρδάρ.)
25	Φώτης Σπανὸς			
26	Νικόλαος Ρώμης	Διδάσκαλος	Πυλορίκι	Ἐπληγώθησαν σοβαρῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 6 Μαρτίου ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ των.
27	Ὁ υἱός του 2 ἐτῶν		»	
28	Ἡ σύζυγος τοῦ Νικολάου Ρώμη		Γιανιτσὰ (Γενιτζὲ)	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 6 Μαρτίου 1905.
29	Βάτσης Θύμιος	Προὔχων	Παλαιοχῶρι	Ἐφονεύθη τὴν 9 Μαρτίου 1905 παρὰ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
30	Ἀθανάσ. Καρβουνιάρης	Ἔμπορος ἀνθράκων	Μεσημέρι	Ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Χατζῆ τὴν 4 Μαΐου 1905.
31	Κωνστ. Λούψης	»	»	
32	Χρῆστος Λίπκας	»	»	

νάτου αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον καὶ Ἑλλὰς καὶ Βουλγαρία καὶ Βοσνία καὶ τόσαι ἄλλαι χῶραι ἀπετέλουν εἰσέτι τμῆμα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μόλις ἀπέφερεν ἐτησίως δώδεκα ἑκατομμύρια, κατὰ δὲ τὸ 1860, ὁπότε μόλις εἶχε τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ στρατιωτικὸς φόρος, οὗτος ἀπέφερεν ἤδη ἐτησίως περὶ τὰ ἑξήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν Ἑλλήνων, ὑπάρχουσιν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Καθολικοὶ καὶ Ἑβραῖοι καὶ Βούλγαροι, ἤτοι ἅπαντες οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι, ἐπιβαρυνόμενοι ἐπίσης μὲ τὸν στρατιωτικὸν φόρον. Τὸ ὅλον λοιπὸν ποσόν, ὅπερ εἰσπράττει νῦν ἐτησίως ἡ Κυβέρνησις ἐκ τοῦ φόρου τούτου καὶ μόνου, θὰ ἀνέρχεται κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς τοὐλάχιστον εἰς διακόσια πεντήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων. Πόσον ἀθωότερον καὶ ἁγνότερον κατ' οὐσίαν ἦτο τὸ χαράδζ ἀπέναντι τοῦ ἀντικαταστήσαντος αὐτὸ στρατιωτικοῦ φόρου, οἱ ἄνωθι παρατεθέντες ἀριθμοὶ εὐγλώττως τὸ ἀποδεικνύουσι.

Τὴν σήμερον ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες διατελοῦσι χρεωμέναι ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, λόγῳ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, τὰ χρέη δὲ ταῦτα ὁσημέραι πληθύνονται, οὕτως ὥστε πλεῖσται κοινότητες δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἴδια ἔξοδα καὶ διατελοῦσιν ἤδη οἰκονομικῶς ἐξηντλημέναι καὶ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ κατάστασις, ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία καὶ ἡ πενία ἐπαυξάνουσι καὶ καθίσταται προβληματικὴ πλέον ἡ διὰ τὸ μέλλον συντήρησις Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου ὑπὸ τῆς κοινότητος. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ τοιοῦτον ἐπιδιώκεται καὶ θὰ κατορθωθῇ βεβαίως ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι. That is the question !

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ **Τριβωνιανὸς**

ΑΜΦΙΒΟΛΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΔΟΓΜΑ
ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οὕτως ἐπέγραψεν ἡ «Ἡμερησία Ἐπιθεώρησις» τοῦ Βερολίνου τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, ἣν ἔλαβεν, ὡς λέγει, παρά τινος «ἀκριβοῦς γνώστου τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων»:

«Πρό τινος ἡ κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας, ἀπετάθη πάλιν ὡς ἀνήγγειλαν αἱ ἐφημερίδες, πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, διαμαρτυρομένη διά τινα ἐν Μακεδονίᾳ συμβάντα. Εἶνε ἀπορίας ἄξιον, ἅμα δὲ καὶ λυπηρὸν τῷ ἐξετάζοντι ἀντικειμενικῶς τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα, ὅτι ἀκόμη δύναται νὰ συμβαίνῃ τοιοῦτο τι ἄνευ γενικωτέρας ἀντιρρήσεως κατὰ τῶν ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἀδικαιολογήτων τούτων ἀποπειρῶν ἐπεμβάσεως. Διότι πραγματικῶς ἡ ἐθνικότης τῆς Σόφιας τόσον πολλὰ καὶ τόσον ὀλίγα κοινὰ ἔχει μετὰ τῆς παρὰ τὸν Βαρδὰρ ἐθνικότητος, τῇ μέσῃ ταύτῃ γραμμῇ τῆς Μακεδονίας, ὅσα καὶ ὁ περὶ τὸ Βελιγράδιον πληθυσμός.

«Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐλλείπει ὁ λόγος δυσαρεσκειῶν διὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, διότι ἐνταῦθα ἡ εἰρήνη μεθ' ὅλα τὰ συμβάντα ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κρατοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας. Ἀφοῦ οἱ ἐν Σόφιᾳ ἐπαναστατικοὶ κύκλοι ἀνεγνώρισαν,ὅτι δὲν δύνανται δικαίως καὶ εὐλόγως ν' ἀπαιτῶσιν, ὅπως ἡ Κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας καί τινες πατριῶται διατρέφωσιν ἐπὶ ἔτη τὸ πλῆθος τῶν μεταναστῶν, οὓς ἔπεισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἐπέστρεψαν, ὡς γνωστόν, οἱ πλεῖστοι τούτων εἰς τὰς ἑστίας των τῷ 1905. Ἡ προσωπικὴ ἀγαθὴ συμπεριφορὰ καὶ στάσις τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ στρατευμάτων συνετέλεσεν ὁμολογουμένως τὰ μάλιστα, ὅπως οἱ μετανάσται οὗτοι κρίνωσιν ὡς τὸ ἄριστον πάντων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους τῶν καταστραφεισῶν οἰκιῶν των.

«Ἀλλ' ἡ δημιουργία μεγάλης, ὑπὸ Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν διευθυνομένης χωροφυλακῆς, καθιστᾷ πιθανώτατον τὸ ὅτι ἡ χώρα ἐπ' ἀόριστον χρόνον θὰ διατελῇ παραμένουσα ἐν τῇ κατοχῇ τῶν Τούρκων. Εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἡ πιθανότης αὕτη ἐξηρέθιζε τοὺς ταραχοποιοὺς Μακεδόνας ἐξορίστους καὶ Βουλγάρους σωβινιστάς. Ὑπομνήματα, δημοσιεύματα ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασι, φυλλάδια καὶ βιβλία προσκομίζονται ἐν ταχείᾳ ἀλληλοδιαδοχῇ εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην, ἵνα πρὸ παντὸς πλησιάσωσιν ἐγγύτερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δημιουργηθῇ *Μεγάλη Βουλγαρία*, ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστον τόσον μεγάλη, ὅσον ἐσχεδιάζετο ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ

Ἁγίου Στεφάνου. Ὑπολογίζουσιν, ὅτι ὅσῳ συχνότερον καὶ ποικιλοτροπώτερον καταδεικνύεται, ὅτι οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας εἶνε Βούλγαροι, τόσῳ εὐκολώτερον οἱ ἐν Εὐρώπῃ πρωθυπουργοὶ καὶ ἀρχικαγγελλάριοι ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ μακεδονικοῦ ζητήματος θὰ εἶνε προκατειλημμένοι ὑπὸ τῆς πάντοτε ἠχούσης καὶ ἀντηχούσης ταύτης θεωρίας. Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα ἐκλέγουσι σχεδὸν πάντοτε τὴν γλῶσσαν τῆς διπλωματίας ἐν τοῖς δημοσιεύμασιν αὐτῶν οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς τῆς μεγάλης ταύτης Βουλγαρίας· τοιούτῳ τρόπῳ ἐξοικειοῦται ἀσφαλέστερον ὁ τυχὼν διπλωμάτης, ὁ πρεσβευτὴς ἢ ὁ γραμματεὺς Πρεσβείας, πρὸς τὰς σχετικὰς φιλοβουλγάρους παραστάσεις, οὕτως, ὥστε ἐπ' εὐκαιρίᾳ διεθνῶν διαπραγματεύσεων νὰ κυκλοφορῶσι ταῦτα μόνα τὰ νομίσματα.

«Βεβαίως ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑφ' Ἑλλήνων μεγαλοϊδεατῶν ἔργα τινά, καθ' ἃ ἡ Μακεδονία παρίσταται ὡς ἀνήκουσα κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εὐκολώτατα ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐξετάζοντος τὴν διάδοσιν τοῦ σλαυϊκοῦ ἰδιώματος ἐν πόλεσι καὶ χωρίοις τῆς Μακεδονίας, συμβαίνει, ὥστε οἱ βουλγαρικοὶ ἰσχυρισμοὶ τὰ ἰσχυροποιῶνται καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν ὑπερβολῶν· διότι, ἐφ' ὅσον οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι δὲν ἐλέγχονται καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ διὰ συγγραμμάτων ὡς ὅλως ἀβάσιμοι, ὥστε νὰ καταπεισθῶσι περὶ τούτου τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξακολουθοῦσι ταῦτα νὰ παραδέχωνται ἀβασανίστως τὸ μεγαλοβουλγαρικὸν δόγμα, καθ' ὃ «πᾶς ὅστις ἐν Μα»κεδονίᾳ δὲν εἶνε Ἕλλην ἢ Ἀρρωμοῦνος ἢ Ἀλβανός, ἀνήκει εἰς τὴν βουλγαρικὴν »ἐθνικότητα».

«Καὶ πῶς ὄχι; ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι συγγραφεῖς ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Βίσμαρκ! ὅστις ἐν τούτοις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ συμβουλευθῇ σοφόν τινα, ὅστις καὶ αὐτὸς οὐδέποτε εἶχεν ἀσχοληθῇ περὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, εἰ καὶ ἐγίνωσκεν ἄριστα τὰ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὡσαύτως οἱ ἐθνογραφικοὶ ἡμῶν χάρται ἀκολουθοῦσιν ἀκόμη σχεδὸν πάντες παραπλανητικῷ τινι παραδείγματι, προαγόμενοι εἰς τοῦτο διά τινος μακρότερον διαρκούσης ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἐκτάσεως, ὁπότε ἠδυνήθη νὰ ἱδρύσῃ ἀρχιεπισκοπὴν ἐν Ὀχρίδι, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας. Ἀξιέπαινον ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ σχολικὸς Ἄτλας τοῦ Βάγνερ (Göttingen) καθ' ὅσον τοὐλάχιστον πρὸς τὸ δυσμικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας ἐγκλείει εὐρεῖάν τινα χώραν σερβικῆς ἐθνικότητος. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο εἶνε ὀρθόν, διότι οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ κηρύττῃ ὡς Σέρβους τοὺς Σλαύους τῆς χώρας, ὅταν οὗτοι ἀποκλίνωσιν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἰσχυρότερον ἢ οἱ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ συμπατριῶταί των.

«Ἀλήθεια, μεγίστην ἔχουσα σπουδαιότητα διὰ τὸ μέλλον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰ γερμανικὰ συμφέροντα, χάριν τῶν ὁποίων ὀφείλομεν ν' ἀντεπεξερχώμεθα σθεναρώτατα ἐναντίον τῶν ἀρνουμένων αὐτὰ

Βουλγάρων, εἶνε ἡ ἑξῆς : «Ἡ Μακεδονία οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶνε βουλγαρικῆς ἐθνικότητος! Οἱ Μακεδόνες εἶνε ἰδιαίτερος σλαυϊκὸς πληθυσμὸς καταγόμενος ἀπὸ τῶν Σλαύων ἐκείνων, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀθρόοι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, εἰσέρρευσαν εἰς τὴν χώραν. Ἐν τῇ γλώσσῃ τοῖς ἤθεσι καὶ ἐθίμοις, ταῖς ἑορταῖς, τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι κτλ. ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ συνεχίσωσι τὸν παλαιὸν αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα, ἂν δὲ ἡ πλειονότης αὐτῶν ἠναγκάσθη τῷ 1872 νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν τῷ 1870 ἀναδημιουργηθεῖσαν σλαυϊκὴν καὶ δὴ τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, οὐδαμῶς διὰ τοῦτο ἐγένοντο Βούλγαροι, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρῶνται νῦν ὡς Βούλγαροι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπί τινα χρόνον ἐπέκτασις τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους καθὼς καὶ ἡ τοῦ σερβικοῦ ἐπὶ τὰς χώρας ταύτας οὐδαμῶς ἠδυνήθη νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος. Οἱ Σέρβοι δηλαδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔλθωσιν ἀθρόοι ἐνταῦθα καὶ νὰ ἐπενέγκωσιν οὕτω μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος, διότι ἄλλως αἱ ἤδη ἀραιότατα οἰκούμεναι χῶραι τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκάρδου θὰ καθίσταντο κεναὶ ἀνθρώπων. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ὧν τὸ κράτος καὶ ἄλλως ἐβασανίζετο κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν ἀνατολικωτέρων τοῦ Αἵμου χωρῶν πρὸ πάντων, διεξήγαγον κατὰ τὴν πρὸς δυσμὰς προέλασίν των τοσούτους ἀτυχεστάτους καὶ πλήρεις ἀπωλειῶν πολέμους πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ἄλλους γείτονας κατά τε τὴν πρώτην καὶ τὴν ὑστέραν αὐτοκρατορίαν των, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο μόνον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσρεύσωσιν ἀθρόοι εἰς Μακεδονίαν. Τοὐναντίον δὲ μάλιστα ἀπώλεσαν αὐτοὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα ἤδη περὶ τὸ ἔτος 900 μ. Χ. ἀφομοιωθέντες τῷ παλαιοτέρῳ καὶ προδήλως σλαυϊκῷ πληθυσμῷ τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσης χώρας. Οἴκοθεν ὅμως ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τῆς πάντως σημαντικῆς ἐκείνης ἐθνογραφικῆς προσθήκης, ἣν προσεκόμισαν οἱ φιννο-οὖγροι οὗτοι κατακτηταὶ εἰς τὸν ἤδη ἐκσλαυϊσθέντα βουλγαρικὸν λαόν, οὗτος κατέστη κατ' ἀνάγκην διάφορος τῶν δυσμικῶν Σλαύων τῶν Μακεδόνων. Μεταξὺ τούτων ἤρχοντο φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ κατοικήσωσι μόνον σποραδικῶς ἐκσλαυϊσθέντες Βούλγαροι, εἰ καὶ πλείονες ἴσως τῶν Σέρβων, οἵτινες ἐπὶ βραχύτερον χρόνον ἐκράτησαν τῆς χώρας.

«Τὰς ἀληθείας ταύτας οὐδαμῶς δύνανται νὰ μεταβάλωσιν ἢ νὰ μειώσωσιν αἱ ἀντιρρήσεις τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν συγγραφέων, ἐπικαλουμένων ὑπὲρ τῶν ἰσχυρισμῶν των τὴν μνημονευθεῖσαν προσχώρησιν τῆς πλειονότητος τῶν Σλαύων Μακεδόνων εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. Βεβαίως διέπραξε καταπληκτικῆς τυφλώσεως σφάλμα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, δημιουργήσασα τὴν Ἐξαρχίαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Ρώσσων διπλωματῶν καὶ ἐξ ἀλόγου ἔχθρας πρὸς τὸν ἐν Βοσνίᾳ καὶ τῷ σερβικῷ βασιλείῳ Σερβισμόν. Ἡ Ἐξαρχία ἔμελλε κατ' ἀνάγκην ἀπὸ 35 ἤδη ἐτῶν ν' ἀγάγῃ εἰς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σχολικῆς διδασκαλίας, ὅστις ἐκβουλγαρισμὸς κατέστη δυνατὸς διὰ τῆς κοινοτικῆς ἐκείνης διοργανώσεως. Διότι οὐδεμία περὶ τούτου δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὴν προηγηθεῖ-

τῶν· ἐξαναγκάζοντες τούτους εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ κατατάσσοντες αὐτοὺς μεταξὺ τῶν ὑπερμάχων του, παρέχομεν αὐτοῖς τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν».

Τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἐξαιροῦνται αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες, οἱ τυφλοί, οἱ ἐκ παραλυσίας προσβεβλημένοι, οἱ πάσχοντες χρονίαν ἀσθένειαν καὶ ἐν γένει ὅλοι,ὅσοι δὲν δύνανται νὰ κερδαίνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι τὸν κεφαλικὸν φόρον πληρώνουσι μόνον ὅσοι δύνανται νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν εἴτε διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου των, εἴτε καὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας των. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην βλέπομεν πράγματι εὐσπλαγχνίαν τινὰ (μερχαμέτ), ἐπιδεικνυομένην παρὰ τοῦ Ἰσλὰμ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ ἐντελῶς ἐνδεεῖς. Αἱ γυναῖκες ἐξαιροῦνται, διότι αὗται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσλὰμ δὲν εἶνε τέλειοι ἄνθρωποι καὶ αὐτοτελῆ ὄντα, διατελοῦσι δὲ ὑπό τινα ἔποψιν κτῆμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν αὐτοῦ, μειονεκτοῦσι τούτου καὶ ὑπὸ ἔποψιν δικαίου καὶ καθ' ὅλα. Συντρέχουσιν ἐν τῇ κληρονομίᾳ μετ' ἀνδρῶν, λαμβάνουσι τὸ ἥμισυ τοῦ κληρονομικοῦ μεριδίου τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς τὸν ἄνδρα, πρέπει νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰς ὁδοὺς κεκαλυμμέναι τὸ πρόσωπον, ἵνα μὴ προσπίπτωσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνδρῶν, ἡ μαρτυρία των ἐν συμβολαίοις δὲν γίνεται δεκτή, καὶ ἐν γένει δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι μόνον περὶ γεγονότων συμβάντων εἰς μέρη, ὅπου ἀποκλείεται ἡ παρουσία τῶν ἀνδρῶν, ὡς π. χ. εἰς γυναικωνίτην (χαρεμλῆκι), ἢ ἐν λουτρῶνι γυναικῶν κτλ.

ϛ'.

Ὁ κεφαλικὸς φόρος ἔπρεπε νὰ προκαταβάλληται καθ' ἑκάστην νέαν σελήνην. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπέφερε δυσκολίας περὶ τὴν εἴσπραξιν, διὸ καὶ καθιερώθη ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὅπως εἰσπράττηται κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστου ἔτους, Ἐπειδὴ δὲ ἐπεκράτησε κατόπιν, ἵνα ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων ἀνατίθηται ἑκάστοτε εἰς πλειοδοσίαν καὶ κατακυροῦται εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα τὴν εἴσπραξιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἔχουσιν ἀναλάβη ἀντὶ τῶν εἰσπρακτόρων τῆς κυβερνήσεως οἱ μουλτεζὴμ (δημοσιῶναι, ἐνοικιασταὶ δημοσίων προσόδων) ἤτοι οἱ πλειοδοτοῦντες, εἰς οὓς κατεκυροῦτο ἡ εἴσπραξις. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεστέλλοντο παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν (Μαλιγιὲ) πρὸς τοὺς μουλτεζήμηδες πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ νέου σεληνιακοῦ ἔτους ἰδιαίτερα γραμμάτια, φέροντα ἐν ἐπικεφαλίδι τὸν λίαν κολακευτικὸν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τίτλον «Δζιζιγιέϊ γκεμπράν», ἤτοι κεφαλικὸς φόρος ἀπίστων, οἱ δὲ μουλτεζήμιδες διὰ τῶν ὑπαλλήλων των, ὅπου συνήντων Χριστιανόν, ἐσταμάτουν αὐτὸν καθ' ὁδὸν καὶ ἐζήτουν νὰ πληρώσῃ, μετὰ δὲ τὴν πληρωμὴν τῷ ἔδιδον καὶ ἓν γραμμάτιον, ὅπερ ἔπρεπε νὰ φέρῃ πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ, ὅπως τὸ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα εἰσπράκτορα, ἄλλως ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μουλτεζήμηδες εἶχον συμ-

φέρον νὰ διαθέσωσιν ὅλα τὰ παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἀποστελλόμενα αὐτοῖς γραμμάτια καὶ τὰς εἰσπράξεις των διέθετον πρὸς ἴδιον ὄφελος, πολλάκις ἐξηνάγκαζον τοὺς Χριστιανοὺς νὰ πληρώνωσι καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ τετράκις τὸν κεφαλικὸν φόρον των, προβαίνοντες εἰς πλείστας καταπιέσεις καὶ βιαιοπραγίας.

Ἄλλως τε τὸ ἱερὸν Δίκαιον (Σεριὰτ) ρητῶς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς εἰσπράκτορας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου νὰ συλλαμβάνωσιν ἐκ τοῦ τραχήλου τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἀπευθύνωσι πρὸς αὐτοὺς ἐξευτελιστικὰς ἐκφράσεις καὶ ὀνειδισμοὺς ὡς π.χ. «Ὦ ἄπιστε, ὦ ἐχθρὲ τοῦ Θεοῦ, πλήρωσον τὴν ποινήν σου!». Αὐτὸς ὁ Θεὸς διεμήνυσε, κατὰ τὸ Κοράνιον, διὰ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὸν προφήτην Μωάμεθ: «Καταδιώκετε πάντας, ὅσοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἀλλάχ, μέχρις ὅτου πληρώνῃ ἕκαστος *κατὰ τρόπον ταπεινωτικὸν* τὸν κεφαλικὸν φόρον του.» Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Mouradja d'Hosson, διερμηνέως τῆς σουηδικῆς πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, καθημερινῶς πλεῖσται ἐξευτελιστικαὶ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς σκηναὶ συνέβαινον ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (Tableau de l'Empire Ottoman tom. VII). Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ ἰδίου τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐξέδιδεν ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας γραμματίων κεφαλικοῦ φόρου, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἑξακόσιαι χιλιάδες ἀφεώρων μόνους τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ Χριστιανούς. Ἐπὶ Σουλτὰν Σουλεϊμὰν τοῦ Α'. ὁ κεφαλικὸς φόρος ἀπέφερεν ἐτησίως εἰς τὸ κράτος δεκαέπτα ἑκατομμύρια γροσίων, κατόπιν ὅμως, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὸ ποσὸν τοῦτο εἶχεν ὑποβιβασθῇ εἰς μόνον δώδεκα ἑκατομμύρια γροσίων.

Ζ.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1839 ἴσχυον τὰ πρόσθεν εἰρημένα περὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου. Ἤδη τὴν 3ην Νοεμβρίου 1839 εἶχε δημοσιευθῇ ἐν Γκιουλχανὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν Χάττη Σερὴφ ἢ νόμος τοῦ Τανζιμὰτ λεγόμενος, δι' οὗ ἐπηγγέλθησαν νέοι θεσμοὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας ἁπάντων τῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ἡ λέξις «τανζιμὰτ», παραγομένη ἐκ τοῦ νιζὰμ (κανονισμός, νόμος, τάξις) σημαίνει τακτοποίησιν, διαρρύθμησιν, μεταρρύθμισιν. Τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1856 ἐδημοσιεύετο *Τὸ χάττη Χουμμαγιούν*, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν τότε μέγαν βεζύρην Μεχμὲτ Ἐμὶν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ δι' οὗ κατὰ τρόπον ὁριστικώτερον ἐπηγγέλλοντο αἱ νέαι μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ ἐξίσωσις τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους. Ἡ λέξις «χὰτ» σημαίνει ἰδιόγραφον, αὐτόγραφον, *χουμαγιοὺν* δὲ αὐτοκρατορικόν, ὥστε τὸ ὅλον αὐτοκρατορικὸν αὐτόγραφον. Ἐν τῷ Χάττη Χουμαγιοὺν (κεφ. Κ. Δ'.) περιλαμβάνεται, ὅτι «ἡ ἰσότης τῶν φόρων ἐπιφέρει τὴν ἰσότητα τῶν ἄλλων δασμῶν καὶ ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων συνεπάγεται τὴν τῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἄλλοι

μὴ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοι ὀφείλουσιν, ὡς οἱ Μουσουλμᾶνοι, νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν ἐσχάτως δημοσιευθέντα νόμον περὶ καταμερισμοῦ τῆς στρατολογίας.»

Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐν γένει πάντες οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι ἐξῃρέθησαν τῆς στρατολογίας, εἰς ἣν ὑπάγονται ἀποκλειστικῶς μόνον οἱ Μουσουλμᾶνοι. Ἡ ἰσότης λοιπὸν ἀπῄτει, ἵνα ἀπέναντι τῆς ἀπαλλαγῆς των αὐτῆς ὑποβληθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ εἰς πληρωμὴν εἰδικοῦ φόρου καὶ οὕτω καθιερώθη ὁ *στρατιωτικὸς φόρος* (μπεδέλι ἀσκερῆ). Τὸ χαράδζ δὲν ἦτο κυρίως φόρος ἀλλὰ χρηματικὴ ποινή, ἐξευτελιστικὴ διὰ τοὺς Χριστιανούς· μετὰ τὰς ἀπαγγελθείσας λοιπὸν μεταρρυθμίσεις καὶ τὴν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον διατυμπανισθεῖσαν νέαν καὶ πρωτοφανῆ εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ἰσλὰμ ἰσότητα μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, ἔπρεπε νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου τὸ χαράδζ καὶ ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου φόρου, καὶ ὁ φόρος οὗτος ἐξηυρέθη ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἰσότητος.

«Ἤδη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Χάττη Σερήφ, γράφει ὁ Μ. Cor, ἄλλοτε πρῶτος διερμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς Πρεσβείας (Renseignements pour servir à l'histoire contemporaine de la Turquie ἐν Revue des deux Mondes, Σεπτέμβρ. 1850) τὸ χαράδζ κατ' ἀρχὴν (par principe) ἤλλαξε βάσιν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς φόρος, πληρωνόμενος παρὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, καὶ ἡ εἴσπραξίς του, ἀντὶ νὰ ἀφίεται εἰς χεῖρας τῶν εἰσπρακτόρων τῆς κυβερνήσεως, οἵτινες προέβαινον εἰς πλείστας καταχρήσεις καὶ καταπιέσεις καὶ ὀνειδισμούς, ἔχει ἀνατεθῇ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων». Ὥστε παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Χάττη Χουμαγιοὺν ἡ ἔννοια τοῦ χαρὰδζ μετήλλαξε καὶ ἀπὸ ποινῆς μετετράπη εἰς στρατιωτικὸν φόρον, πληρωνόμενον παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἡ εἴσπραξις δὲ τούτου εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς ἑκάστης κοινότητος.

Κατὰ Belin (ἐν Journal Asiatique τοῦ ἔτους 1861) ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου ἐγίνετο ὡς ἑξῆς, ἤτοι δι' ἕκαστον ἄνδρα Χριστιανόν, δυνάμενον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ στρατῷ, ἡ χριστιανικὴ κοινότης ὤφειλεν ἐφ' ἅπαξ νὰ καταβάλῃ γρόσια χρυσᾶ πέντε χιλιάδας, ἤτοι λίρας ὀθωμανικὰς πεντήκοντα ἢ φράγκα χρυσᾶ χίλια ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Κατὰ τὸ 1856 ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔχει δημοσιεύσῃ ἰδιαίτερον ἐπὶ τούτῳ κανονισμόν, ἐν ᾧ ἀνεφέρετο, ὅτι πᾶς ὑπήκοος ὀθωμανὸς μὴ Μουσουλμᾶνος, ὅστις θὰ ὑπεβάλλετο ἑκουσίως εἰς στρατιωτικὴν θητείαν, ἀπηλλάσσετο τῆς πληρωμῆς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου καὶ συνεπῶς διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ ἡ χριστιανικὴ κοινότης, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετήσας, θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, διότι ἀφότου ἀκόμη εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ εἴσπραξις τοῦ χαρὰδζ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγούς, οὗτοι, ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν κοινοτήτων, ἦσαν ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διανομὴν καὶ τὴν εἴσ-

πραξιν. Δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις ἔλεγεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς οὕτω : Εἰς τὴν δεῖνα χριστιανικὴν κοινότητα ὑπάρχει τόσος πληθυσμὸς ἀρρένων· ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου τῶν ἀρρένων ἀναλογεῖ τόσον ποσὸν χαρὰδζ ἢ στρατιωτικοῦ φόρου, διὰ τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο ὁλόκληρος ἡ κοινότης, ὡς *ὁμὰς* καὶ *σύνολον*, εἶνε ὑπεύθυνος. Οἱ πνευματικοὶ λοιπὸν ἀρχηγοὶ ὤφειλον μέσῳ τῶν δημογεροντιῶν τῶν κοινοτήτων νὰ διανείμωσι μεταξὺ τῶν δυναμένων νὰ πληρώσωσι Χριστιανῶν τὸ τὴν κοινότητα, ὡς ὁμάδα, ἐπιβαρύνον ποσὸν καὶ νὰ ἐπιβαρύνωσι τοὺς σχετικῶς εὐπορωτέρους περισσότερον, ἵνα ἐπέρχηται ἀντιστάθμισμα ἀπέναντι τῶν πενήτων, τῶν μὴ δυναμένων νὰ πληρώσωσι. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ραγιᾶδες Χριστιανοὶ ἐκηρύχθησαν οὕτως ἀλληλέγγυοι εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, οἱ δὲ εὐπορώτεροι ἔπρεπε νὰ βαστάζωσι καὶ τὰ βάρη τῶν σχετικῶς ἀπορωτέρων καὶ ἐνδεῶν.

Ὁ ὑπολογισμὸς ὅμως, ὃν ἔχει κάμῃ, ὡς εἴρηται, ὁ Belin, ἔγκριτος ἀσιανολόγος καὶ διερμηνεὺς τῆς γαλλικῆς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ὃν ὁ στρατιωτικὸς φόρος ὁρίζεται δι' ἕκαστον ἄνδρα Χριστιανόν, δυνάμενον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ στρατῷ εἰς γρόσια πέντε χιλιάδας, ἐφ' ἅπαξ καταβαλλόμενα, εἶνε βεβαίως ἐσφαλμένος καὶ στηρίζεται ἐπὶ παρεξηγήσεως καὶ κακῆς ἀντιλήψεως, πράγματα εἰς ἃ περιπίπτουσι συχνὰ οἱ Εὐρωπαῖοι, ὅσον σοφοὶ καὶ ἂν ὦσιν οἱ πραγματευόμενοι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (Χαρδζηγιὲ) τῆς Τουρκίας (1) ἀπηύθυνε πρός τε τὰ ἡμέτερα Πατριαρχεῖα καὶ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων (Ἀρμενίων, Ἑβραίων κτλ.) τὴν ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1292 ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ καθωρίζοντο τὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης τὰ Πατριαρχεῖα ἐξέδοντο τὴν ἀπὸ ιβ'. Ἰουλίου ᾳωος'. πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν Ἐγκύκλιον (ἴδε ἀμφοτέρας τὰς ἐγκυκλίους ἐν Συλλογῇ Πατριαρχικῶν Ἐγκυκλίων ὑπὸ Ι. Σταυρίδου, διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ Πρωτοκόλου, ἐν σελίδι 90) ἐν ᾗ ὁρίζεται σαφέστερον ὁ τρόπος τῆς διανομῆς καὶ εἰσπράξεως τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου. «Καθάπερ δηλονότι ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἐξ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀρρένων λαμβάνεται εἷς στρατιώτης, τὸ δὲ ἀντίτιμον τῆς ἀντικαταστάσεως (μπεδέλ, ἤτοι τὸ ποσὸν ὅπερ πληρώνει ὁ κληρωθεὶς στρατιώτης, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἀντικαθιστώμενος οὕτω δι' ἄλλου) ἐστὶ πεντήκοντα λίραι ἢ πέντε χιλιάδες γρόσια, οὕτω διαιρουμένων τῶν ἀρρένων Χριστιανῶν ὑπηκόων ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου κατὰ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἄτομα, ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις θέλει λαμβάνῃ παρὰ τῶν κοινοτήτων πέντε χιλιάδες χρόσια δι' ἕκαστον τοιοῦτον ἀριθ-

(1) Σημ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξηκολούθουν εἰσέτι τὰ Πατριαρχεῖα συγκοινωνοῦντα μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μέσῳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀργότερον συνέστη τὸ ὑπουγεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήχθησαν αἱ σχέσεις τῆς Πύλης μετὰ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανῶν.

μὸν ἀτόμων, ἤτοι τοσάκις πέντε χιλιάδες, ὁσάκις ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα περιέχεται εἰς τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου. Ἐν δὲ τῇ εἰσπράξει τοῦ φόρου τούτου, ἀφοῦ ἐκ τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀτόμων ἐξαιρεθῶσιν οἱ ἔχοντες ἡλικίαν κατωτέραν μὲν τοῦ δεκάτου πέμπτου, ἀνωτέραν δὲ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους, ὡς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοί, οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν καὶ ἄποροι, οἱ ἐγκριθησόμενοι ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν κοινοτήτων, τὸ ποσὸν τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων θέλει εἰσπράττεσθαι παρὰ τῶν λοιπῶν οὐχὶ ἀδιακρίτως κατ' ἄτομον, ἀλλὰ διαιρουμένων τούτων εἰς τάξεις τρεῖς, τέσσαρας ἢ πέντε ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου καὶ πληρονόντων οὐχὶ ἐξ ἴσου πάντων, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως ἕκαστος, πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ὅλου ποσοῦ τῶν πέντε χιλιάδων,τοῦ ἀποτιθησομένου ἀπέναντι τῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἀτόμων.»

Κατὰ τὰ ἄνωθι λοιπόν, κατὰ τοὺς τότε ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἰσχύοντας νόμους περὶ στρατολογίας, ἀνελόγει εἷς στρατιώτης ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχῶν ἀρρένων Μουσουλμάνων· ὁ κληρωθεὶς Μουσουλμᾶνος ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, προσφέρων τῇ κυβερνήσει ὡς ἀντάλλαγμα ἀπαλλαγῆς του πέντε χιλιάδας χρυσῶν γροσίων. Ἄρα καὶ ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχῶν ἀρρένων Χριστιανῶν, ἀπηλλαγμένων ὄντων ἐν γένει τῆς στρατιωτικῆς θητείας, θὰ ἀνελόγει εἷς στρατιώτης, ἐπειδὴ δὲ ὁ στρατιώτης οὗτος δὲν λαμβάνεται ἐκ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἄρρενας Χριστιανοὺς ἐπιβαρύνει ἡ πληρωμὴ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων, ἅτινα θὰ κατεβάλλοντο ἐὰν ὁ Χριστιανός, ὑπόχρεως διατελῶν πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, προσκαλούμενος δὲν προσήρχετο ἀλλ' ἐξηγόραζε τὴν ἀπαλλαγήν του. Οὕτω λοιπὸν τὸ ποσόν, ὅ περ ἀναλογεῖ κατὰ κεφαλὴν εἰς ἕκαστον ἄρρενα Χριστιανόν, νὰ πληρώσῃ διὰ στρατιωτικόν του φόρον,ἀνέρχεται κατὰ τὸν ἄνωθι ὑπολογισμὸν εἰς μόνον γρόσια χρυσᾶ περίπου εἴκοσι καὶ ἑπτά.

Τὸ χαράδζ, εἴπομεν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀπέφερεν εἰς τὴν κυβέρνησιν μόλις δώδεκα ἑκατομμύρια γροσίων, ἀφότου ὅμως, χρυσωθέντος τοῦ καταποτίου, τοῦτο μετήλλαξε βάσιν συμφωνοτέραν πρὸς τὰς νέας ἰδέας καὶ ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεώς του ἀνετέθη εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, τὸ ὡς εἴρηται ποσὸν ἀμέσως ἐπολλαπλασιάσθη, οὕτως ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1860 ἀπέφερεν εἰς τὸ κράτος γρόσια πεντήκοντα ἐννέα ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας ἐννέα χιλιάδας (M. Belin. Étude sur la propriété financière en Turquie ἐν τῷ Journal Asiatique τοῦ ἔτους 1861). Δηλαδὴ οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν μὴ Μουσουλμάνων παρεπονοῦντο,ὅτι τὸ χαράδζ ἦτο ἐξευτελιστικὸν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἡ εἴσπραξίς του ἐγίνετο κατὰ τρόπον ἔτι ἐξευτελιστικώτερον καὶ ἡ κυβέρνησις, εἰσακούσασα τῶν παρακλήσεων των, παρεδέχθη νὰ ἀλλάξῃ ὄνομα τὸ χαράδζ καὶ νὰ ὀνομάζηται εἰς τὸ ἑξῆς στρατιωτικὸς φόρος καὶ νὰ μὴ εἰσπράττηται ἀπὸ τοὺς κυβερνη-

τικοὺς εἰσπράκτορας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν παρὰ τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἀλλάζοντος ὄνομα τοῦ χαράδζ καὶ μεταβαπτιζομένου ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον εἰς στρατιωτικὸν φόρον, ἔπρεπε κατὰ τὴν νέαν θεωρίαν τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεώς του νὰ ἐπαυξηθῇ κατὰ ποσὸν καὶ συνάμα νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἑκάστην χριστιανικὴν κοινότητα ὡς *ὁμάδα* (en bloc) καὶ νὰ κηρυχθῶσιν οὕτως ὅλοι οἱ Χριστιανοί, οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν κοινότητα, ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι καὶ ὑπόχρεοι εἰς τὴν πληρωμήν.

Καὶ ὅμως ! καίτοι τὸ χαράδζι κατέστη οὕτω βαρύτερον διὰ τοὺς Χριστιανούς, εὑρέθησαν φανατικοὶ οὐλεμᾶδες, οἵτινες νὰ θεωρήσωσι τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀντιστρατευομένην ἄντικρυς πρὸς τὸν ἱερὸν Νόμον καὶ νὰ ἀνακράξωσιν ἐν ἀγανακτήσει: «ἡ κατάργησις τοῦ χαράδζ ἀκυροῖ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν, καὶ ἑπομένως οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔχουσι πλέον λόγον ὑπάρξεως ἐν μουσουλμανικῇ γῇ· ἄρα καὶ ἕκαστος Μουσουλμᾶνος διατελεῖ ἐλεύθερος νὰ φονεύσῃ πάντα Χριστιανόν». (M. Belin αὐτόθι σελ. 488).

Η'.

Τὴν σήμερον ἡ εἴσπραξις τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου (μπεδέλι ἀσκερῆ) γίνεται συμφώνως πρὸς τὸν εἰδικὸν νόμον περὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, τὰς σχετικὰς ἐπισήμους ὁδηγίας (ταα λημὰτ) καὶ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ τε ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῆς Μεγάλης Βεζυρίας. Βάσις τοῦ φόρου τούτου εἶνε, ὅτι ὀφείλεται παρὰ τῆς *ὁλομελείας* ἑκάστης χριστιανικῆς κοινότητος καὶ οὐχὶ παρὰ τῶν ἀτόμων κατ' ἰδίαν. Ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ, ἐν ἑκάστῃ κωμοπόλει καὶ πόλει καταγράφεται ὁ ἄρρην πληθυσμὸς τῶν Χριστιανῶν, ἐν τῇ καταγραφῇ δὲ συμπεριλαμβάνονται ἅπαντες ἐν γένει οἱ ἄρρενες, καὶ αὐτὰ τὰ νήπια, τὰ ἀριθμοῦντα ἡμερῶν μόνον βίον. Δι' ἑκάστην κεφαλὴν ἄρρενος Χριστιανοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπιβάλλεται εἰς τὴν κοινότητα, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ἄρρην, ἐτήσιος φόρος στρατιωτικὸς ἐκ τριάκοντα ἑπτὰ χρυσῶν γροσίων, ἐπαυξηθεὶς ἐσχάτως εἰς πεντήκοντα, ἤτοι ἡμίσειαν λίραν Τουρκίας καὶ τι πλέον, δηλαδὴ περίπου φράγκα χρυσᾶ δώδεκα, οὕτως ὥστε, ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν μία χριστιανικὴ κοινότης περιλαμβάνῃ πληθυσμὸν ἀρρένων ἐκ χιλίων μόνον ἀτόμων, ὀφείλει αὕτη νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως πρὸς τὴν κυβέρνησιν γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα χιλιάδας ἤτοι λίρας ὀθωμανικὰς πεντακοσίας ἢ φράγκα χρυσᾶ ἕνδεκα χιλιάδας πεντακόσια περίπου. Διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ τούτου ὁλόκληρος ἡ κοινότης, ὡς ὁμάς, εἶνε ὑπεύθυνος, ἑπομένως τὰ ἀπαρτίζοντα ταύτην ἄτομα, διατελοῦσιν ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνα καὶ συνυπόχρεα.

Ἑκάστη κοινότης ὀφείλει, ὡς εἴρηται, τὸ εἰς αὐτὴν καταλογισθὲν ὁλικὸν ποσὸν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου νὰ τὸ διανείμῃ μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν, ἐπιβαρύ-

νουσα τοὺς εὐπόρους καὶ διὰ τῶν μεριδίων τῶν σχετικῶς ἀπορωτέρων καὶ ἐνδεῶν. Οὕτω λοιπόν, προκειμένου περὶ κοινότητος περιλαμβανούσης χιλίους ἄρρενας, ἐπειδὴ μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι διαφόρου οἰκονομικῆς καταστάσεως ἄνθρωποι, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐντελῶς ἄποροι ἢ νήπια καὶ βρέφη καὶ ἀνήλικοι, μὴ δυνάμενοι νὰ πορισθῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἢ ἐνήλικοι μὲν ἀλλ' ἀσθενεῖς καὶ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, ἡ Δημογεροντία τῆς κοινότητος πρέπει, σταθμίζουσα ταῦτα πάντα, νὰ διανείμῃ τὸν στρατιωτικὸν φόρον, τὸν ἐπιβαρύνοντα τὴν κοινότητα ὡς *ὁμάδα*, μεταξὺ τῶν δυναμένων μόνον νὰ πληρώσωσι. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον οἱ σχετικῶς εὔποροι δὲν πληρώνουσι μόνον τὰ πεντήκοντα γρόσια, τὰ ἐπιβαρύνοντα ἕκαστον ἄρρενα Χριστιανὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ καὶ διακόσια καὶ πεντακόσια καὶ χίλια, ἢ καὶ ἔτι περισσότερα γρόσια, ἤτοι ὅσον περισσότεροι ἄποροι καὶ βρέφη καὶ νήπια καὶ ἀνήλικοι καὶ ἀνίκανοι εἰς τὸ πορίζεσθαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὑπάρχουσι, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιβαρύνεται καὶ τὸ ἀναλογοῦν εἰς τοὺς εὐπόρους μερίδιον ἐκ τοῦ ὁλικοῦ φόρου, τοῦ ἐπιβαρύνοντος τὴν κοινότητα ὡς σύνολον.

Ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐγένετο μὲν ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας τῆς κοινότητος ὁ ἐπιμερισμὸς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, τοῦ ἐπιβαρύνοντος τὴν κοινότητα ὡς ὁμάδα, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιμερισμοῦ τούτου εἰσεπράχθη ἀρκετὸν ποσόν, ἀλλ' ἐναπομένει ἔλλειμμα, μὴ γενομένου ἐφικτοῦ νὰ εἰσπραχθῇ ὁλόκληρον τὸ ποσόν. Διὰ τὰ καθυστερήματα (μπακιέ, καὶ κοινῶς μπακιέδες) ὁλόκληρος ἡ κοινότης ὡς σύνολον (en bloc) εἶνε ὑπεύθυνος, ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχωσιν οἱ μὴ δυνηθέντες νὰ πληρώσωσι, διατελοῦσιν ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι καὶ διὰ τοὺς τοιούτους. Οὕτω δὲ συμβαίνει, ὥστε ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες νὰ διατελῶσιν αἰωνίως ὑπόχρεοι ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως καὶ αἰωνίως νὰ πληρώνωσι καὶ αἰωνίως νὰ ὀφείλωσι. Ἐὰν οἱ Δημογέροντες ἤθελον τολμήσῃ ποτὲ νὰ παραπονεθῶσι πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν ὅτι, εἶνε πτωχοὶ οἱ κάτοικοι καὶ δὲν δύνανται νὰ βαστάσωσι τόσον μέγα βάρος, οὗτος θὰ τοῖς ἀπήντα: «Ἀλλὰ σεῖς διατηρεῖτε ἐκκλησίας, διατηρεῖτε σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ μισθοδοτεῖτε διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, ἄρα ἔχετε χρήματα διὰ νὰ πληρώνητε τὰς ἀποκλειστικῶς ὑμᾶς ἀφορώσας δαπάνας, καὶ δὲν δύνασθε νὰ πληρώσητε τὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὀφειλόμενα;»

Πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν προσετέθη ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «στρατιωτικοὶ ἐξοπλισμοί» (τεδχηζάτη ἀσκεριὲ) νέος φόρος οὐχὶ αὐτοτελής, ἀλλ' ὡς προσθήκη ποσοστοῦ τινος, ἤτοι ἓξ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἤδη ὑφισταμένους φόρους· ἐνῷ λοιπὸν τὸ ποσὸν τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου εἶνε ὡρισμένον, ὡς εἴρηται, εἰς πεντήκοντα χρυσᾶ γρόσια δι' ἑκάστην κεφαλὴν ἄρρενος χριστιανοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προστίθεται νῦν τὸ εἰρημένον ποσοστόν, ἤτοι ὁ στρατιωτικὸς φόρος ἀνέρχεται εἰς γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα τρία κατὰ κεφαλήν. Ἀφ' ἑτέρου, καίτοι ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου τούτου ἦτο ἀνατεθειμένη ἔκπαλαι εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, ἐσχάτως καὶ τὸ τοιοῦτον ἀφῃρέθη καὶ ἤδη

εἰσπράττεται ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν εἰσπρακτόρων (ταχσηλδὰρ) τῆς κυβερνήσεως. Οὕτω λοιπὸν ἀφῃρέθη μὲν ἡ εἴσπραξις ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς κοινότητας, παραμένει ὅμως καὶ πάλιν καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἐν ἰσχύϊ τὸ σύστημα τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διὰ τὸν φόρον τοῦτον, καὶ ἡ κοινότης ἐνέχεται καὶ πάλιν ὡς ὁμὰς (en bloc). Συνάμα πρὸ δύο περίπου μηνῶν ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν κοινοτήτων καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιμερισμοῦ τοῦ φόρου μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων Χριστιανῶν, ἀνέλαβε δὲ τοῦτο νῦν ἐπιτροπὴ (commission), ἀποτελουμένη ἐς ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καὶ ἑνὸς ἢ δύο δημογερόντων ἑκάστης χριστιανικῆς κοινότητος καὶ οὕτως ἐπανήλθομεν καὶ πάλιν εἰς τὸ πρώην καθεστώς, περικοπέντων ἓν πρὸς ἓν τῶν δικαιωμάτων τῶν κοινοτήτων.

Θ'.

Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι ὁ στρατιωτικὸς φόρος (μπεδέλι ἀσκερῆ) προῆλθεν ἱστορικῶς ἐκ τοῦ χαρὰδζ καὶ μετήλλαξε μὲν ὄνομα καὶ φαινομενικῶς καὶ νομικὴν βάσιν, κατ' οὐσίαν ὅμως παραμένει τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν τυγχάνει ἀπείρως ἐπαχθέστερος. Ὁ δικαιολογικὸς λόγος τοῦ μὲν κεφαλικοῦ φόρου εἶνε, ὅτι ὁ Χριστιανὸς πρὸς τιμωρίαν του, διότι τυφλώττει πρὸ τῆς λαμπηδόνος τοῦ Ἰσλάμ, πρέπει νὰ πληρώνῃ λόγῳ ποινῆς χρηματικόν τι ποσόν, τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ, ὅτι ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ προμάχων τοῦ Ἰσλάμ, ἄρα λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀνικανότητος καὶ ἐλαττωματικότητός του πρέπει νὰ πληρώνῃ φόρον στρατιωτικόν, ἤτοι φόρον χρησιμοποιηθησόμενον παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἀποκλειστικῶς πρὸς προστασίαν τοῦ μουσουλμανικοῦ κράτους, ἤ, ὅ περ ταὐτό, τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας (Ἐκκλησίας) διότι Κράτος καὶ Ἐκκλησία ἐν θεοκρατικοῖς πολιτεύμασι εἶνε ταὐτόσημα. Ὁ σκοπὸς λοιπὸν τοῦ φόρου κατ' οὐσίαν παραμένει ὁ αὐτός. Ἐνῷ ὅμως τὸ χαράδζ ἐπεβάλλετο εἰς μόνους τοὺς ἐνηλίκους Χριστιανούς, τοὺς εὐπόρους καὶ δυναμένους νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὁ στρατιωτικὸς φόρος βαρύνει ἕκαστον Χριστιανὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ συνάμα καθιερώθη ἡ ἀλληλεγγύη ἁπάντων τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν πληρωμὴν αὐτοῦ καὶ οἱ δυνάμενοι καὶ εὐποροῦντες πληρώνουσι καὶ διὰ τὰ βρέφη καὶ τοὺς ἀνηλίκους καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν.

Εἴπομεν, ὅτι ἕκαστος Χριστιανὸς ἄρρην ἐπιβαρύνεται ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του ἐτησίως μὲ γρόσια χρυσᾶ πεντήκοντα τρία· ἐὰν λοιπὸν ὑπολογίσωμεν μετρίως ὁλόκληρον τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν εἰς πέντε ἑκατομμύρια ψυχῶν καὶ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ εἶνε ἄρρενες, οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες, Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, πληρώνουσι διὰ μόνον στρατιωτικὸν φόρον ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον τριακοσίας χιλιάδας περίπου λίρας ὀθωμανικάς, ἤτοι γρόσια χρυσᾶ ἑκατὸν τριάκοντα ἑκατομμύρια. Ὡς εἴπομεν τὸ χαράδζ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑ-

νάτου αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον καὶ Ἑλλὰς καὶ Βουλγαρία καὶ Βοσνία καὶ τόσαι ἄλλαι χῶραι ἀπετέλουν εἰσέτι τμῆμα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μόλις ἀπέφερεν ἐτησίως δώδεκα ἑκατομμύρια, κατὰ δὲ τὸ 1860, ὁπότε μόλις εἶχε τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ στρατιωτικὸς φόρος, οὗτος ἀπέφερεν ἤδη ἐτησίως περὶ τὰ ἑξήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν Ἑλλήνων, ὑπάρχουσιν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Καθολικοὶ καὶ Ἑβραῖοι καὶ Βούλγαροι, ἤτοι ἅπαντες οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι, ἐπιβαρυνόμενοι ἐπίσης μὲ τὸν στρατιωτικὸν φόρον. Τὸ ὅλον λοιπὸν ποσόν, ὅπερ εἰσπράττει νῦν ἐτησίως ἡ Κυβέρνησις ἐκ τοῦ φόρου τούτου καὶ μόνου, θὰ ἀνέρχεται κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς τοὐλάχιστον εἰς διακόσια πεντήκοντα ἑκατομμύρια γροσίων. Πόσον ἀθωότερον καὶ ἀγνότερον κατ' οὐσίαν ἦτο τὸ χαράδζ ἀπέναντι τοῦ ἀντικαταστήσαντος αὐτὸ στρατιωτικοῦ φόρου, οἱ ἄνωθι παρατεθέντες ἀριθμοὶ εὐγλώττως τὸ ἀποδεικνύουσι.

Τὴν σήμερον ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες διατελοῦσι χρεωμέναι ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, λόγῳ τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, τὰ χρέη δὲ ταῦτα ὁσημέραι πληθύνονται, οὕτως ὥστε πλεῖσται κοινότητες δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἴδια ἔξοδα καὶ διατελοῦσιν ἤδη οἰκονομικῶς ἐξηντλημέναι καὶ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ κατάστασις, ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία καὶ ἡ πενία ἐπαυξάνουσι καὶ καθίσταται προβληματικὴ πλέον ἡ διὰ τὸ μέλλον συντήρησις Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου ὑπὸ τῆς κοινότητος. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ τοιοῦτον ἐπιδιώκεται καὶ θὰ κατορθωθῇ βεβαίως ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι. That is the question!

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ **Τριβωνιανὸς**

ΑΜΦΙΒΟΛΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΔΟΓΜΑ
ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Οὕτως ἐπέγραψεν ἡ «Ἡμερησία Ἐπιθεώρησις» τοῦ Βερολίνου τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, ἣν ἔλαβεν, ὡς λέγει, παρά τινος «ἀκριβοῦς γνώστου τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων»:

«Πρό τινος ἡ κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας, ἀπετάθη πάλιν ὡς ἀνήγγειλαν αἱ ἐφημερίδες, πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, διαμαρτυρομένη διά τινα ἐν Μακεδονίᾳ συμβάντα. Εἶνε ἀπορίας ἄξιον, ἅμα δὲ καὶ λυπηρὸν τῷ ἐξετάζοντι ἀντικειμενικῶς τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα, ὅτι ἀκόμη δύναται νὰ συμβαίνῃ τοιοῦτο τι ἄνευ γενικωτέρας ἀντιρρήσεως κατὰ τῶν ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἀδικαιολογήτων τούτων ἀποπειρῶν ἐπεμβάσεως. Διότι πραγματικῶς ἡ ἐθνικότης τῆς Σόφιας τόσον πολλὰ καὶ τόσον ὀλίγα κοινὰ ἔχει μετὰ τῆς παρὰ τὸν Βαρδὰρ ἐθνικότητος, τῇ μέσῃ ταύτῃ γραμμῇ τῆς Μακεδονίας, ὅσα καὶ ὁ περὶ τὸ Βελιγράδιον πληθυσμός.

«Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐλλείπει ὁ λόγος δυσαρεσκειῶν διὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, διότι ἐνταῦθα ἡ εἰρήνη μεθ' ὅλα τὰ συμβάντα ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κρατοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας. Ἀφοῦ οἱ ἐν Σόφιᾳ ἐπαναστατικοὶ κύκλοι ἀνεγνώρισαν, ὅτι δὲν δύνανται δικαίως καὶ εὐλόγως ν' ἀπαιτῶσιν, ὅπως ἡ Κυβέρνησις τῆς Βουλγαρίας καί τινες πατριῶται διατρέφωσιν ἐπὶ ἔτη τὸ πλῆθος τῶν μεταναστῶν, οὓς ἔπεισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἐπέστρεψαν, ὡς γνωστόν, οἱ πλεῖστοι τούτων εἰς τὰς ἑστίας των τῷ 1905. Ἡ προσωπικὴ ἀγαθὴ συμπεριφορὰ καὶ στάσις τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ στρατευμάτων συνετέλεσεν ὁμολογουμένως τὰ μάλιστα, ὅπως οἱ μετανάσται οὗτοι κρίνωσιν ὡς τὸ ἄριστον πάντων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους τῶν καταστραφεισῶν οἰκιῶν των.

«Ἀλλ' ἡ δημιουργία μεγάλης, ὑπὸ Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν διευθυνομένης χωροφυλακῆς, καθιστᾷ πιθανώτατον τὸ ὅτι ἡ χώρα ἐπ' ἀόριστον χρόνον θὰ διατελῇ παραμένουσα ἐν τῇ κατοχῇ τῶν Τούρκων. Εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἡ πιθανότης αὕτη ἐξηρέθιζε τοὺς ταραχοποιοὺς Μακεδόνας ἐξορίστους καὶ Βουλγάρους σωβινιστάς. Ὑπομνήματα, δημοσιεύματα ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασι, φυλλάδια καὶ βιβλία προσκομίζονται ἐν ταχείᾳ ἀλληλοδιαδοχῇ εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην, ἵνα πρὸ παντὸς πλησιάσωσιν ἐγγύτερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δημιουργηθῇ *Μεγάλη Βουλγαρία*, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον τόσον μεγάλη, ὅσον ἐσχεδιάζετο ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ

Ἁγίου Στεφάνου. Ὑπολογίζουσιν, ὅτι ὅσῳ συχνότερον καὶ ποικιλοτροπώτερον καταδεικνύεται, ὅτι οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας εἶνε Βούλγαροι, τόσῳ εὐκολώτερον οἱ ἐν Εὐρώπῃ πρωθυπουργοὶ καὶ ἀρχικαγγελλάριοι ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ μακεδονικοῦ ζητήματος θὰ εἶνε προκατειλημμένοι ὑπὸ τῆς πάντοτε ἠχούσης καὶ ἀντηχούσης ταύτης θεωρίας. Διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα ἐκλέγουσι σχεδὸν πάντοτε τὴν γλῶσσαν τῆς διπλωματίας ἐν τοῖς δημοσιεύμασιν αὐτῶν οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς τῆς μεγάλης ταύτης Βουλγαρίας· τοιούτῳ τρόπῳ ἐξοικειοῦται ἀσφαλέστερον ὁ τυχὼν διπλωμάτης, ὁ πρεσβευτὴς ἢ ὁ γραμματεὺς Πρεσβείας, πρὸς τὰς σχετικὰς φιλοβουλγάρους παραστάσεις, οὕτως, ὥστε ἐπ' εὐκαιρίᾳ διεθνῶν διαπραγματεύσεων νὰ κυκλοφορῶσι ταῦτα μόνα τὰ νομίσματα.

«Βεβαίως ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑφ' Ἑλλήνων μεγαλοϊδεατῶν ἔργα τινά, καθ' ἃ ἡ Μακεδονία παρίσταται ὡς ἀνήκουσα κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εὐκολώτατα ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐξετάζοντος τὴν διάδοσιν τοῦ σλαυϊκοῦ ἰδιώματος ἐν πόλεσι καὶ χωρίοις τῆς Μακεδονίας, συμβαίνει, ὥστε οἱ βουλγαρικοὶ ἰσχυρισμοὶ τὰ ἰσχυροποιῶνται καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῶν σχετικῶν ἑλληνικῶν ὑπερβολῶν· διότι, ἐφ' ὅσον οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι δὲν ἐλέγχονται καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ διὰ συγγραμμάτων ὡς ὅλως ἀβάσιμοι, ὥστε νὰ καταπεισθῶσι περὶ τούτου τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξακολουθοῦσι ταῦτα νὰ παραδέχωνται ἀβασανίστως τὸ μεγαλοβουλγαρικὸν δόγμα, καθ' ὃ «πᾶς ὅστις ἐν Μα»κεδονίᾳ δὲν εἶνε Ἕλλην ἢ Ἀρρωμοῦνος ἢ Ἀλβανός, ἀνήκει εἰς τὴν βουλγαρικὴν »ἐθνικότητα».

«Καὶ πῶς ὄχι; ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι συγγραφεῖς ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Βίσμαρκ! ὅστις ἐν τούτοις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ συμβουλευθῇ σοφόν τινα, ὅστις καὶ αὐτὸς οὐδέποτε εἶχεν ἀσχοληθῇ περὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, εἰ καὶ ἐγίνωσκεν ἄριστα τὰ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὡσαύτως οἱ ἐθνογραφικοὶ ἡμῶν χάρται ἀκολουθοῦσιν ἀκόμη σχεδὸν πάντες παραπλανητικῷ τινι παραδείγματι, προαγόμενοι εἰς τοῦτο διά τινος μακρότερον διαρκούσης ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἐκτάσεως, ὁπότε ἠδυνήθη νὰ ἱδρύσῃ ἀρχιεπισκοπὴν ἐν Ὀχρίδι, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας. Ἀξιέπαινον ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ σχολικὸς Ἄτλας τοῦ Βάγνερ (Göttingen) καθ' ὅσον τοὐλάχιστον πρὸς τὸ δυσμικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας ἐγκλείει εὐρεῖάν τινα χώραν σερβικῆς ἐθνικότητος. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο εἶνε ὀρθόν, διότι οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ κηρύττῃ ὡς Σέρβους τοὺς Σλαύους τῆς χώρας, ὅταν οὗτοι ἀποκλίνωσιν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἰσχυρότερον ἢ οἱ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ συμπατριῶταί των.

«Ἀλήθεια, μεγίστην ἔχουσα σπουδαιότητα διὰ τὸ μέλλον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰ γερμανικὰ συμφέροντα, χάριν τῶν ὁποίων ὀφείλομεν ν' ἀντεπεξερχώμεθα σθεναρώτατα ἐναντίον τῶν ἀρνουμένων αὐτὰ

Βουλγάρων, εἶνε ἡ ἑξῆς : « Ἡ Μακεδονία οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶνε βουλγαρικῆς ἐθνικότητος ! Οἱ Μακεδόνες εἶνε ἰδιαίτερος σλαυϊκὸς πληθυσμὸς καταγόμενος ἀπὸ τῶν Σλαύων ἐκείνων, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀθρόοι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, εἰσέρρευσαν εἰς τὴν χώραν. Ἐν τῇ γλώσσῃ τοῖς ἤθεσι καὶ ἐθίμοις, ταῖς ἑορταῖς, τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι κτλ. ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ συνεχίσωσι τὸν παλαιὸν αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα, ἂν δὲ ἡ πλειονότης αὐτῶν ἠναγκάσθη τῷ 1872 νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν τῷ 1870 ἀναδημιουργηθεῖσαν σλαυϊκὴν καὶ δὴ τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, οὐδαμῶς διὰ τοῦτο ἐγένοντο Βούλγαροι, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρῶνται νῦν ὡς Βούλγαροι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπί τινα χρόνον ἐπέκτασις τοῦ μεσαιωνικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους καθὼς καὶ ἡ τοῦ σερβικοῦ ἐπὶ τὰς χώρας ταύτας οὐδαμῶς ἠδυνήθη νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος. Οἱ Σέρβοι δηλαδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔλθωσιν ἀθρόοι ἐνταῦθα καὶ νὰ ἐπενέγκωσιν οὕτω μεταβολὴν τῆς ἐθνικότητος, διότι ἄλλως αἱ ἤδη ἀραιότατα οἰκούμεναι χῶραι τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκάρδου θὰ καθίσταντο κεναὶ ἀνθρώπων. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ὧν τὸ κράτος καὶ ἄλλως ἐβασανίζετο κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν ἀνατολικωτέρων τοῦ Αἵμου χωρῶν πρὸ πάντων, διεξήγαγον κατὰ τὴν πρὸς δυσμὰς προέλασίν των τοσούτους ἀτυχεστάτους καὶ πλήρεις ἀπωλειῶν πολέμους πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ἄλλους γείτονας κατά τε τὴν πρώτην καὶ τὴν ὑστέραν αὐτοκρατορίαν των, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο μόνον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσρεύσωσιν ἀθρόοι εἰς Μακεδονίαν. Τοὐναντίον δὲ μάλιστα ἀπώλεσαν αὐτοὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν λαϊκὸν χαρακτῆρα ἤδη περὶ τὸ ἔτος 900 μ. Χ. ἀφομοιωθέντες τῷ παλαιοτέρῳ καὶ προδήλως σλαυϊκῷ πληθυσμῷ τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσης χώρας. Οἴκοθεν ὅμως ἐννοεῖται, ὅτι διὰ τῆς πάντως σημαντικῆς ἐκείνης ἐθνογραφικῆς προσθήκης, ἣν προσεκόμισαν οἱ φιννο-οὗγροι οὗτοι κατακτηταὶ εἰς τὸν ἤδη ἐκσλαυϊσθέντα βουλγαρικὸν λαόν, οὗτος κατέστη κατ' ἀνάγκην διάφορος τῶν δυσμικῶν Σλαύων τῶν Μακεδόνων. Μεταξὺ τούτων ἤρχοντο φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ κατοικήσωσι μόνον σποραδικῶς ἐκσλαυϊσθέντες Βούλγαροι, εἰ καὶ πλείονες ἴσως τῶν Σέρβων, οἵτινες ἐπὶ βραχύτερον χρόνον ἐκράτησαν τῆς χώρας.

«Τὰς ἀληθείας ταύτας οὐδαμῶς δύνανται νὰ μεταβάλωσιν ἢ νὰ μειώσωσιν αἱ ἀντιρρήσεις τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν συγγραφέων, ἐπικαλουμένων ὑπὲρ τῶν ἰσχυρισμῶν των τὴν μνημονευθεῖσαν προσχώρησιν τῆς πλειονότητος τῶν Σλαύων Μακεδόνων εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. Βεβαίως διέπραξε καταπληκτικῆς τυφλώσεως σφάλμα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, δημιουργήσασα τὴν Ἐξαρχίαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Ρώσσων διπλωματῶν καὶ ἐξ ἀλόγου ἔχθρας πρὸς τὸν ἐν Βοσνίᾳ καὶ τῷ σερβικῷ βασιλείῳ Σερβισμόν. Ἡ Ἐξαρχία ἔμελλε κατ' ἀνάγκην ἀπὸ 35 ἤδη ἐτῶν ν' ἀγάγῃ εἰς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σχολικῆς διδασκαλίας, ὅστις ἐκβουλγαρισμὸς κατέστη δυνατὸς διὰ τῆς κοινοτικῆς ἐκείνης διοργανώσεως. Διότι οὐδεμία περὶ τούτου δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὴν προηγηθεῖ-

σαν ἐνέργειαν τῶν ἱερέων διδασκάλων καὶ ἀποστόλων οἱ Μακεδόνες Σλαῦοι ἔκρινον ὡς αὐτονοήτως ἐπιβαλλομένην τὴν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν προσχώρησίν των, ἀφοῦ τοιούτῳ τρόπῳ προσεφέρετο αὐτοῖς ἀπολύτως ἀνεξάρτητος σλαυϊκὴ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, πρόμαχος καὶ φρουρὸς τῆς ἐθνικότητός των, ἐλπὶς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῆς τουρκικῆς καταπιέσεως, ἥτις ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ τὰ βάρη τῶν φόρων ἦτο πράγματι ἀξιοκατάρατος. Προσῆλθον οὕτως εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἑπομένως εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, ἀφοῦ μάλιστα τοιούτῳ τρόπῳ ἀπηλλάσσοντο τοῦ ξένου καὶ ὡς συγκαταπιέζοντος θεωρουμένου ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου ἀφ' ἑνός, προσήγγιζον δ' ἀφ' ἑτέρου σημαντικῶς τῇ μεγάλῃ σλαυϊκῇ Δυνάμει ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ.

«Καὶ ὅμως καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ γεγονότι ἐνυπάρχει σπουδαιότατον ἐπιχείρημα κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων καὶ ἀντιποιήσεων. Ἂν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τοῦ 1872 δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιβληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ὁ βουλγαρικὸς σλαυϊσμὸς εἰς τοὺς Μακεδόνας, διατί ἄρά γε τότε τὸ ἓν τριτημόριον σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Σλαύων Μακεδόνων ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ Πατριαρχείῳ; Βεβαίως διὰ τὸν λόγον, ὅτι πρότερον δὲν εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των οἱ Βούλγαροι ἀρκετὰ μέσα καὶ ἀρκετὰ ὄργανα, ὥστε νὰ καταστήσωσι καὶ εἰς ταύτας τὰς κοινότητας ἀσπαστὸν τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι εἶνε βουλγαρικαί. Τὸ σημαντικὸν τοῦτο τμῆμα τοῦ σλαυϊκοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ ἔκρινε βεβαίως, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία φέρει ἐν αὐτῇ ξένον τι πνευματικῶς. Ὡς «Bulgares serbisants» (σερβίζοντας Βουλγάρους) κηρύττουσι τοὺς Σλαύους τούτους οἱ Βούλγαροι! Ἀλλ' οἱ Σλαῦοι ἐκεῖνοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν οἰκοῦσι καθόλου ἐγγὺς τῶν Σέρβων, λόγου χάριν ἐν τῷ Κοσσυφοπέδῳ ἢ παρὰ τῷ Σκάρδῳ, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τοῖς νοτιανατολικοῖς τόποις· βέβαιον εἶνε πάντως, ὅτι ἐλλείπει καὶ τὸ ἐλάχιστον ἱστορικὸν στήριγμα ἐκσερβισμοῦ αὐτῶν, ἀφοῦ πρότερον ὑπῆρξαν οὗτοι ἐκσλαυϊσθέντες Βούλγαροι. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀξιώσεις ἐπικαλοῦνται πάντοτε τὸ παρελθόν, ὡς δικαίαν διὰ τοῦ παρελθόντος συνέχισιν παριστῶσι τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐξαρχικῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐθνικῆς Προπαγάνδας. Ἀλλ' ἡ λοιπὴ Εὐρώπη ἂς ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν ἐθνογραφικὴν ἀλήθειαν! Εὐθὺς τότε θὰ κατανοήσῃ σαφέστατα, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Σόφιας οὐδαμῶς καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δικαιοῦται νὰ ἐπεμβαίνῃ ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ὡς ὁμοεθνῶν.

«Ἂν δὲν ἠθέλομεν ἐνταῦθα ν' ἀσχοληθῶμεν καὶ περὶ τὸ προσωπεῖον, ὅπερ περιβάλλεται ἀπό τινος ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα, συνιστάμενον ἐν τῷ ρητῷ. «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας», δέον πρωτίστως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ φράσις αὕτη ἔρχεται παραπολὺ ἀργά, πλὴν δὲ τούτου δι' αὐτῆς μάλιστα ἀποστεροῦνται πάσης βάσεως καὶ παντὸς στηρίγματος αἱ ἐκ Σόφιας διπλωματικαὶ διακοινώσεις.

«Τούτοις πᾶσιν ἐπιπροστίθεται καὶ ὁ λόγος τοῦ προδήλου πολιτικοῦ συμφέροντος τῶν μεσευρωπαϊκῶν καὶ τῶν ἑσπερίων κρατῶν. Πρὸς τὸ συμφέρον τοῦτο ἀντι-

στρατεύεται τὸ νὰ περιέλθῃ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἰς χεῖρας μιᾶς μόνης Δυνάμεως, καθ' ἧς εὐθέως στρέφεται τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀγανάκτησις δύο ἐκεῖ λαῶν. Οὐδεμίαν θὰ εἴχομεν πιθανότητα μακροτέρας πως διαρκείας τῆς εἰρήνης, ἂν οἱ Βούλγαροι καθίσταντο κύριοι τῆς σπουδαιοτάτης χώρας, δι' ἧς ἡ ὁδὸς ἄγει πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὰ λοιπὰ κράτη τῆς χερσονήσου ἀποτελοῦνται ἐκ λαῶν πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς πολλῷ ἐνεργοτέρων καὶ φιλοτιμοτέρων ἢ ὥστε ν' ἀνεχθῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἀνίσχυρον καὶ ταπεινὴν ὕπαρξιν παρὰ ἰσχυρῷ κράτει μεγάλης Βουλγαρίας, ἀφοῦ μάλιστα τοιοῦτο κράτος μετὰ τὴν προσδοκωμένην πτῶσιν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως θὰ καθίσταντο κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην κύριον καὶ τῶν δύο ἐγγυτάτων πρὸς τὴν Μικρὰν 'Ασίαν διόδων.

«Πρὸ πάντων οἱ Σέρβοι θὰ ἐξανίσταντο κατὰ τοιούτου ἐνδεχομένου. Ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος των, πρὸ πάντων δὲ τῆς ἀκαταβλήτου καρτερίας καὶ ἀντοχῆς των καὶ τῆς περιφρονούσης τὸν θάνατον ἀνδρείας, ἣν διετράνωσαν ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ 19ου αἰῶνος, συνελόντι δ' εἰπεῖν, τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια τοῦ νοήμονος καὶ εὐερεθίστου τούτου λαοῦ δὲν ἀνέχεται, οὐδ' ἐπιτρέπει ν' ἀναγνωρίζωνται οἱ Βούλγαροι ὡς ἡγεμονεύων λαὸς ἄνευ μακρῶν ἀγώνων, διότι ἔχουσιν οὗτοι μείζονα ἔκτασιν χώρας καὶ μείζονα πληθυσμόν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οἵτινες τρέφουσι τόσον μεγάλας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας, εἶνε σχεδὸν αὐτονόητον, ὅτι ταχέως θὰ ἠναγκάζοντο νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Σέρβων. Οὐδὲν λέγομεν περὶ της ἀγερωχίας καὶ ἀμέτρου ὑπερηφανείας τῶν ἡμιπολιτίστων 'Αλβανῶν.

«Τί δ' ἔχουσι νὰ περιμένωσι παρὰ τῆς βουλγαρικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων οἱ εἰς ἄλλην ἐθνικότητα καὶ ἐκκλησίαν ἀνήκοντες, κατεδηλώθη τοῦτο κατὰ χείριστον τρόπον ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν Βουλγάρων—καίπερ Μακεδόνων ὄντων— ἐν οὐκ ὀλίγοις τόποις ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1905. Διαταράξεις τῆς εἰρήνης ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ τῆς Εὐρώπης θὰ γίνωνται πάντοτε, ὡς ἀποτέλεσμα, τῶν μεγαλοβουλγαρικῶν προσπαθειῶν καὶ τάσεων ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας. Ἔτι σαφέστερον κατανοεῖται τοῦτο διὰ τῆς νεωτάτης ἐκκλησιαστικῆς παραχωρήσεως, ἣν ἐποιήσατο ἡ Πύλη ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Πατριαρχείου, ἐπιτρέψασα τοῖς Βλάχοις ἤτοι 'Αρρωμούνοις τῆς Χερσονήσου, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ ἐκλέγωσιν ὡσαύτως αὐτοτελῆ ἐκκλησιαστικὴν κεφαλήν. Καὶ τοῦτο τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ βασιλείου τῆς Ρωμουνίας, εἰ καὶ μεταξὺ τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Κουτσοβλάχων, τῶν λειψάνων τούτων τῶν ἄλλοτε θρᾳκομυσικῶν ἀποικιστῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τόσον ὀλίγη ἐθνικὴ συγγένεια ὑπάρχει, ὅσον ὀλίγη ὑφίσταται μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Μακεδονοσλαύων.

«Οὕτω λοιπὸν ἀνάγκη παντὶ σθένει ν' ἀποκρούηται ὡς πάντη ἀβάσιμος ἡ ταὐτοποίησις τῶν τελευταίων τούτων καὶ νὰ χαρακτηρίζηται ὡς κοινῇ ἐπιβλαβὴς τῇ Εὐρώπῃ. Ἡ ὅλη διενέργησις τῆς ἐπαναστάσεως, μὴ σκοπουμένης τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς τουρκικῆς φορολογίας, ἀποδείκνυται οὐδὲν ἄλλο οὖσα ἢ σκευωρία

ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῆς ἰδέας τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τῶν εὐνοήτων συνεπειῶν της. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐξαρχίας προεκάλεσαν τὴν ἀπεχθῆ ταύτην διατάραξιν ἀπὸ τοῦ 1903—1906 καὶ κατέστησαν δυνατὴν τὴν διάρκειαν καὶ τὴν παράτασίν της, εἰ καὶ τὴν κυρίαν ἐργασίαν ἀνέλαβον ἐξόριστοι ἐν Σόφιᾳ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ Βούλγαροι.

«Λίαν χαρακτηριστικὸν τεκμήριον τοῦ ὅτι ἐσωτερικῶς εἶνε πάντη ἀβάσιμον καὶ ἀδικαιολόγητον τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὴν Εὐρώπην ἐν ὀνόματι τῆς Μακεδονίας, εἶνε βεβαίως τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἄλλαι ἐθνικότητες τῆς χώρας (Ἕλληνες, Κουτσόβλαχοι, Ἀλβανοὶ) οὐδαμῶς μετέσχον τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας κινημάτων καὶ πραξικοπημάτων, πολλαχοῦ δὲ μάλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ Σλαῦοι τῆς Ἐξαρχίας μόνον δι' ἀπειλῶν θανάτου ἠδυνήθησαν νὰ καταναγκασθῶσιν εἰς σύμπραξιν καὶ συναρρωγὴν ἐν τοῖς κακουργήμασι τῶν «Κομιτατζήδων». Ὅτι οἱ Βούλγαροι ταραχοποιοὶ τοπικῶς ἤρξαντο τῶν σκευωριῶν των ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἶτα δὲ διετάραξαν τὴν τάξιν ἐν Μοναστηρίῳ, τουτέστι ἐν τῷ δυσμικῷ μέρει καὶ μόλις βραδύτερον ἐξέκαυσαν τὰς φλόγας τῆς ἐπαναστάσεως βορειανατολικῶς πρὸς τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, ἦτο πανουργία, σκοποῦσα νὰ δείξῃ διὰ τῆς πορείας ταύτης τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος.... Ἀλλ' ἂν τὸ πρόγραμμα «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας» δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπατηλὸν προσωπεῖον, τότε ἂς δημιουργηθῇ πρὸ παντὸς κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ Διεύθυνσις διὰ τὸ σύνολον τῶν Ὀρθοδόξων, πρὸς θεραπείαν δὲ τῶν πραγματικῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς χώρας εἶδος τι ἀντιπροσωπείας τοῦ πληθυσμοῦ, συγκειμένης ἐκ Τούρκων, Σλαύων, Ἑλλήνων καὶ Βλάχων, καί τινων Ἀλβανῶν. Οὐδέποτε ὅμως πρέπει διὰ ψευδῶν ἐθνογραφικῶν θεωριῶν καὶ δογμάτων νὰ προλειαίνηται ἡ ὁδὸς τῆς κυριαρχίας Βουλγάρου Τσάρου ἐπί τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπερ πρὸς τοῖς ἄλλοις θὰ ὑπέτεμνε τὴν ζωτικὴν δύναμιν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ καὶ θὰ διετήρει ἐν διηνεκεῖ ἀνησυχίᾳ καὶ ταραχῇ τοὺς Ἕλληνας.»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΥΚΟΒΙΝΗι ΚΤΗΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

(Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνᾳ τῆς Οὐγγαρίας κτημάτων τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀναδημοσιεύωμεν τὰ ἑπόμενα ἐκ τῆς «Ἀληθείας» ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπιφυλασσόμενοι, νὰ πραγματευθῶμεν προσεχῶς ἰδιαιτέρως περὶ τούτου).

«Περὶ τοῦ ἀπὸ ἐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων ἀπασχολοῦντος ζητήματος τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνῃ κτημάτων τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀπὸ πέρυσι δὲ συντονώτερον ὑπὸ τελειωτικὴν τεθέντος συζήτησιν, ἱκανὰ μὲν ἐγράφησαν ἐν ἑλληνικαῖς ἐφημερίσιν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἡ δὲ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἐδημοσίευσεν ἔγγραφά τινα ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἣν ἕκαστος τῶν γραφόντων ἐν πολιτικαῖς ἐφημερίσιν ἐξήταζε κατὰ τὴν ἀντίληψιν, ἣν ἐσχημάτιζε, καὶ κατὰ τὰς ἰδίας βλέψεις, ὑπ' ὄψει ἔχων τὸ συμφέρον τὸ ὑλικὸν τῆς ἐν οἰκονομικῇ δυσπραγίᾳ διακειμένης ἁγιοταφικῆς Ἀδελφότητος· τινὲς δὲ καὶ βαρέως ἔφερον τὴν ἀδελφικὴν παρρησίαν, ᾗ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἡ ἁγιωτάτη Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐχρήσατο πρὸς τὴν ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Πόλεως.

«Οἱ μελετήσαντες ἀπαθῶς τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος, ὡς αὐτὴν ἡμεῖς ἐξελαμβάνομεν, ἔβλεπον, ὅτι τὰ γραφέντα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὑπὲρ ἐκποιήσεως τῶν ἐν Βουκοβίνῃ ἁγιοταφικῶν κτημάτων, τὸ μὲν ἀνήρουν τὴν ἀπὸ αἰώνων ἐν πολλοῖς ζωτικοῖς ζητήμασιν ἐπικρατήσασαν μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀλληλεγγύην, τὸ δὲ ἐφαίνοντο προτιμῶντες τοῦ ἠθικοῦ συμφέροντος τῆς τε ἱεροσολυμιτικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τὸ ὑλικόν, ἤτοι τοῦ διαρκοῦς καὶ παραμένοντος τὸ περιοδικὸν καὶ παρερχόμενον. Ἡ παρρησία, μεθ' ἧς ἡ Μ. Ἐκκλησία πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀδελφοθέου περὶ τούτου τοῦ ζητήματος ἔγραφεν, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο, ἅτε ἀκριβῶς ἀναφερόμενον εἰς τὸ μέλλον· ἀλλὰ τὸ μέλλον τοῦτο πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέρει, τὰς ὀρθοδόξους τε καὶ τὰς ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας διϊσταμένας, συνεχῶς ἐρχομένας εἰς συζητήσεις καὶ προστριβὰς πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀρχὰς ἐπὶ ὑποθέσεων ὁμοίας φύσεως. Ἐν ζητήμασι δὲ τοιούτοις καὶ παραπλησίοις, ὅπου μάλιστα τείνει νὰ δημιουργηθῇ μέλλον οὐχὶ εὐχάριστον, ὡς καὶ ἐν ζητήμασι δογματικοῖς, ἡ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀλληλεγγύη ἐπὶ αἰῶνας ὅ-

λους ἀπεδείχθη σώζουσα τὰ ἠθικὰ αὐτῶν συμφέροντα, τὴν ὑπόστασιν καὶ ἐλευθερίαν αὐτῶν, τὴν κραταίωσιν τῆς αὐθυπαρξίας ἑκάστης.

«Τὴν παρρησίαν, μεθ' ἧς ἔγραψεν ἡ Μ. Ἐκκλησία πρὸς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ἐθεώρησάν τινες ἐπέμβασιν, νομίσαντες οὕτως,ὅτι ὑποστηρίζουσι συμφέροντα ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ ὁσίας ἀδελφότητος, οἰκονομικῶς δυσπραγούσης· ἀλλ' ἦν ἀδελφικὴ συμβουλὴ Ἐκκλησίας ἀδελφῆς, ἀείποτε χορηγησάσης συναντίληψιν ἰσχυρὰν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ πάντοτε μετὰ φόβου προσβλεπούσης εἰς τὸ δημιουργούμενον μέλλον, στερρῶς ἐχομένης τῶν δικαίων αὐτῆς, καὶ πάσης τῆς ὀρθοδόξου κατ' Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας, ὑπὸ τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐνιαυτῶν διεξαγούσης ἀγῶνα κατὰ χριστιανικῶν κυβερνήσεων ἐκλαϊκευουσῶν ἱερὰ κτήματα. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἥτις καὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας ἄλλοτε, διὰ στόματος τοῦ ἐν ἁγίοις οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Φιλοθέου, ἀπεφήνατο ὅτι «ἄδειαν οὐκ ἔχομεν ἐκδοῦναι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματα πρός τινα τῶν δυνατῶν, μή τοι γε καὶ βασιλεῖ», τῇ αὐτῇ παραδόσει καὶ τῷ αὐτῷ ἠκολούθησε παραδείγματι, στερεοῦσα τὰ δίκαια αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ νῦν, προκειμένου νὰ δοθῇ τέλος οὕτως ἢ ἄλλως, εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐν Βουκοβίνῃ κτημάτων,εὐχαρίστως εἶδεν, ὅτι συναντίληψίς τις ἀδελφικὴ τὸ ποθούμενον ἔσχεν ἀποτέλεσμα, κατὰ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ὄψιν εὐχάριστον, ὡς τὰ τρία ἐπίσημα ἔγγραφα, τὰ σήμερον δημοσιευόμενα, διατρανοῦσι τοῦτο.

«Οἱ ὀρθόδοξοι ὁμογενεῖς εὐχερῆ δύνανται νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ αὐτῶν τὰ συμπεράσματα, ὧν κύριον μέν,ὅτι τὰ κτήματα περιέρχονται εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων, δεύτερον δέ,ὅτι ἀποστολαὶ ἐπιτρόπων καὶ συμβούλων νομικῶν καὶ γραμματέων ἄχρι Δαλματίας, αἵτινες ἤθελον ζημιώσῃ ὑλικῶς τὸν Πανάγιον Τάφον, διά τε τὴν μετάβασιν, τὴν ἐκεῖ διαμονὴν καὶ τὴν ποικίλην διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως, ἀπεδείχθησαν περιτταί, ὠφεληθέντος οὕτω τοῦ ταμείου τῆς ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος πάντα τὰ ἀναλώματα, ἅτινα πιθανῶς ἔμελλον ν' ἀφαιρέσωσι μέγιστον μέρος τοῦ εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον εἰσαχθησομένου ποσοῦ.

«Τῶν γραμμάτων τὸ πρῶτον ἀπευθύνεται πρός τινα τῶν παρ' ἡμῖν λαϊκῶν, τὸ δεύτερον πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ὡς καὶ τὸ τρίτον, καὶ καθίστανται ἡ μᾶλλον ἀξιόπιστος καὶ σαφὴς πληροφορία περὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ ἁγιοταφικῶν κτημάτων.

Α'.

«*Εὐγενέστατε Κύριε,*

«Παρακαλῶ θερμῶς, ὅπως μὲ δικαιολογήσητε παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τῷ πατριάρχῃ, ὅτι τὰς ποθουμένας πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ μὲν εὑρισκομένων, τῷ ὀρθοδόξῳ δὲ Πατριαρχείῳ Ἱεροσολύμων ἀνηκόντων κτημάτων, σήμερον μόλις δύναμαι νὰ μεταδώσω, καθόσον οὐ πρὸ πολλοῦ ἐπανέκαμψα ἐκ τοῦ ἐν Βιέννῃ καὶ Ἀββαζίᾳ ταξειδίου μου.

«Διὰ τοῦ γραμματέως μου ἔλαβον ἐγκαίρως γνῶσιν τῆς ὑμετέρας παρακλήσεως,

ἐν τούτοις δὲν μοὶ ἦν δυνατὸν νὰ ἀνακοινώσω τι θετικὸν περὶ τούτου πρὸ τῆς εἰς Τσερνοβίσταν ἀφίξεώς μου.

« Ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἀκριβῶς ἐπληροφορήθην, ἤδη εὑρίσκομαι εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν ὅπως εἰς τὴν εὐμενῆ κρίσιν τῆς Δ. Θ. Παναγιότητος ὑποβάλω τὰ ἑπόμενα.

«Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων κατέχει ἐν Βουκοβίνῃ τὰ ἑξῆς κτήματα.

«1ον. *Δράσσυνετς*· 800 στρέμματα μετά τινος οἰκίας, ἐκμισθούμενα ἐτησίως ἀντὶ 12,000 κορωνῶν.

«200 στρέμματα δένδρων πτελέας, ἐκμισθούμενα κατ' ἔτος ἀντὶ 3,000 κορωνῶν.

«1000 στρέμματα ὑλοτομουμένου δάσους, ἅτινα μόλις καλύπτουσι τὰς δαπάνας, τὰς διὰ τοὺς ξυλολόπους καὶ τοὺς δασονόμους· οὐχ ἧττον δυνατὸν ἵνα τὰ 1000 ταῦτα στρέμματα ἐν μέρει μὲν μεταβληθῶσιν εἰς χέρσους, ἐν μέρει δὲ εἰς ἀγρούς.

«Ὁλικὸν ποσὸν ἐκμισθώσεως 15,000 κορωνῶν.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιβαρύνει ἐνυπόθηκον χρέος ἐκ 200,000 κορωνῶν, διὰ τὸ ὁποῖον πληρόνονται κατ' ἔτος ἄνω τῶν 10,000 κορωνῶν εἰς χρεωλύσιον καὶ τόκους. Τὸ κτῆμα ἐκμισθοῦται λίαν κακῶς, καὶ μάλιστα κατὰ τετραετίαν. Ἡ ἀνωτάτη τιμὴ αὐτοῦ εἶνε 480,000 κορωνῶν μέχρι καὶ 500 χιλιάδων.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιθυμεῖ ν' ἀγοράσῃ ὁ κ. Modest Ritter Grigorgcea καὶ προσφέρει πρὸς τοῦτο 500,000 κορωνῶν.

«2ον. *Βόλοσυνετς, Βάσκοντς καὶ Χάλβ - Βαχρινέτσια*. Ταῦτα ἔχουσιν ἐν συνόλῳ 1265 στρέμματα καὶ ἐκμισθοῦνται κατ' ἔτος ἀντὶ 20,000 κορωνῶν. Ταῦτα μετὰ τῶν κυριωτέρων τμημάτων ἐν Δύνκᾳ καὶ Φρεσλιάνῃ ὁμοῦ ἐπιβαρύνει ἐνυπόθηκον χρέος 200 χιλιάδων κορωνῶν· τούτου δὲ ἡ ἀπόσβεσις ἀπαιτεῖ ὁμοίως ἄνω τῶν 10 χιλιάδων κορωνῶν κατ' ἔτος εἰς χρεολύσια καὶ τόκους. Ἡ ὑψίστη τιμὴ τοῦ κτήματος τούτου εἶνε 440,000 ἕως 450,000 κορωνῶν.

«Τὸ κτῆμα τοῦτο ἐπιθυμεῖ ν' ἀγοράσῃ ὁ κ. Δρ. Ἰωάννης Ρίττερ φὸν Βολσύνσκη καὶ προσφέρει 450,000 κορώνας· ἐν τούτοις ὁ αὐτὸς θὰ ἦν διατεθειμένος νὰ καταβάλῃ μέχρι τῶν 500,000 κορωνῶν.

3ον. *Δύμκα καὶ Φρεσλιάνια*. 300 στρέμματα ἐκμισθούμενα ἐτησίως ἀντὶ 3600 κορωνῶν. Ἡ ἀνωτάτη τιμὴ τοῦ κτήματος τούτου εἶνε 80,000 κορωνῶν· ἐν τούτοις ὁ κ. φὸν Grigorcea, ἐὰν ἤθελεν ἀγοράσῃ τὴν Δράσυνετς, ἤθελε καταβάλῃ διὰ τὴν Δράσυνετς καὶ Δύμκαν ὁμοῦ 600,000 κορωνῶν, ἐνῷ διὰ μόνην τὴν Δύμκαν 100,000 κορωνῶν.

Αἱ ὁλικαὶ πρόσοδοι πάντων τῶν κτημάτων τούτων εἶνε 38.600 περίπου κορῶναι, ὧν ὅμως καταβάλλονται κατ' ἔτος εἰς χρέη ἄνω τῶν 20,000 κορωνῶν, ὥστε τῷ Πατριαρχείῳ μόλις ὑπολείπονται 18,000 κορῶναι ἐτησίως.

Ἐν περιπτώσει πωλήσεως τῶν κτημάτων τούτων πρὸς τοὺς ῥηθέντας δύο κυ-

ρίους, θὰ ἔμενον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καθαρῶς καὶ θὰ κατεβάλλοντο τοῖς μετρητοῖς διὰ τὴν

«1ον. Δράσυνετς 500,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθήκου χρέους 200,000 .... 300,000 κορῶναι

«2ον. Βόλσυνετς 500,000 κορῶναι (ἐξαιρουμένου τοῦ ἐνυποθήκου χρέους 200,000) .... 300,000 κορῶναι

«3ον Δύμκα 80,000 κορῶναι .... 80,000 κορῶναι

Ἐν ὅλῳ μετρητὰ...... 680,000 κορῶναι

«Ἐὰν θὰ ἐκρίνετο ἀναγκαῖον, οἱ κ. κ. Δρ. Βολσύνσκι καὶ φὸν Γρηγόρτσεα θὰ ἤρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς συζητήσωσι τὴν ὑπόθεσιν.

«Ἀμφότεροι οἱ κύριοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἔγκριτα μέλη τῆς ἡμετέρας ἁγίας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουκοβίνης καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει, ἵνα τὰ ὑποστατικὰ ταῦτα τοῦ Πατριαρχείου παραμένωσιν εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων κατόχων.

«Παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, ὅπως ἐπὶ τούτου ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Α. Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι ἀμφότεροι δηλοῦσι προθύμως, ὅτι πάντα τὰ μετὰ τῆς λύσεως τῆς πακτώσεως ἀπὸ τῶν ἐνεστώτων πακτωτῶν, ὡς καὶ μετὰ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῆς ἀγορᾶς συνδεόμενα ἐν πάσῃ περιπτώσει λίαν σπουδαῖα ἔξοδα, ὡς καὶ πάντα τὰ δικαιώματα τῆς μεταγραφῆς, ταπία κτλ. ἀναλαμβάνουσιν αὐτοί, ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα χρέη, οὕτως ὥστε τὸ Πατριαρχεῖον νὰ λάβῃ διὰ τὰ κτήματα ταῦτα τὸ ποσὸν 680,000 κορωνῶν καθαρὸν καὶ τοῖς μετρητοῖς.

«Ὡς εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀγορᾶς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θὰ παρουσιασθῶσιν ἀγορασταὶ καὶ ἰδίᾳ μωϋσαϊκοῦ θρησκεύματος, οἵτινες θὰ προσφέρωσιν ἴσως ποσὰ ἀνώτερα τῶν προβληθέντων· ἐν τούτοις παρακαλῶ νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχὴν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὅτι οἱ κύριοι Δρ. Βόλσυνετς καὶ Γρηγόρτσεα αὐτοὶ ἀναλαμβάνουσι τὰς δαπάνας τῆς λύσεως, τῆς πακτώσεως καὶ τῶν μεταγραφικῶν.

«Ἐν τέλει παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως παρακαλέσητε τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἵνα μοὶ ἀνακοινώσῃ, ἐὰν ἄλλοι ἀγορασταὶ ἤθελον προσφέρῃ ἀνώτερα ποσά, καὶ προτιμήσῃ τοὺς εἰρημένους δύο ὀρθοδόξους κυρίους ὡς ἀγοραστάς· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει θέλω ἀνακοινώσῃ αὐτοῖς, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς πωλήσεως, ὁπόσον ἄλλοι ἀγορασταὶ προσφέρουσι.

«Παρακαλῶν ὑμᾶς ὅπως διαβεβαιώσητε τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν πατριάρ-

χην περὶ τῆς ἄκρας ὑπολήψεως, ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ μου, διατελῶ μετ' εἰλικρινοῦς ἀσπασμοῦ.

«Ὑμέτερος ὅλως πρόθυμος

«*Δρ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ φὸν ΡΕΠΤΑΣ*

«*Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης*»

«Ἐν Τσερνοβίτσῃ, 28 Ὀκτωβρίου 1905.»

Β'.

«*Παναγιώτατε δέσποτα.*

Ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα δικηγόρου, διδάκτορος Μόριτζ Βλάουκοπφ, ἐδημοσιεύθη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῆς Τσερνοβίτσης ἐν ὀνόματι τοῦ σεβαστοῦ ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων κοινοποίησις, καθ' ἣν τὸ σεβαστὸν Πατριαρχεῖον πάσας τὰς ἐν τῇ Βουκοβίνῃ μεγάλας αὐτοῦ γαιοκτησίας, τουτέστι τὰ ἐν τῷ κτηματολογίῳ τῆς Βουκοβίνης ἐγγεγραμμένα κτήματα Βόλτσυνετς, Βάσκοντς καὶ Σερέτ, Βαρυνεστίας, Φρεστιάνης ἢ Δύνκας καὶ Δράσυνετς προτίθεται νὰ πωλήσῃ.

«Ὡς ἀρχιεπίσκοπος καὶ μητροπολίτης, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὑπόχρεων, ἵνα συνεργήσω ὑπὲρ τῶν ἀγοραστῶν τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ προτρέψω, εὐμενῶς τοῦτο ἀποσκοπῶν, ὅπως οἱ ὀρθόδοξοι ἀγορασταί, ἐὰν προσφέρωσι τὴν αὐτὴν τιμήν, ἣν καὶ οἱ ἑτερόδοξοι, προτιμηθῶσι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐκεῖνοι, καὶ ὅπως χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐὰν οἱ ἑτερόδοξοι ἤθελον ὑπερθεματίσῃ ἐν τῇ τιμῇ, ἡ ὑπερθεμάτισις αὕτη γνωστοποιηθῇ τοῖς ἀγορασταῖς τοῦ ὀρδοδόξου δόγματος πρὸ τῆς κατακυρώσεως τῆς πωλήσεως. Ἴσως τότε τινὲς τῶν ὀρθοδόξων ἀγοραστῶν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναβιβάσωσι τὴν εἰς τὰ ποσὰ προσφορὰν αὐτῶν, ἣν καὶ οἱ ἑτερόδοξοι προσφέρουσι.

«Πρὸ πάντων ἐπιθυμῶ ὅπως τοῦτο γένηται εἰς τὸν διδάκτορα κ. Ἰωάννην Ρίττερ, περὶ Βολσύνσκης, προκειμένου, ἵνα οὗτος, ἐν ᾗ περιπτώσει ἄλλοι ἤθελον ὑπερβάλῃ αὐτὸν ἐν τῇ προσφορᾷ περὶ Βολσύνσκης, κοινοποιουμένης αὐτῷ τῆς ἀνωτέρας προσφορᾶς, ἐρωτηθῇ ἐὰν εἶνε πρόθυμος νὰ κάμῃ ὑπερτέραν τινὰ προσφοράν. Τὸ κτῆμα Βόλσυνετς μετεβιβάσθη ὑπὸ τῶν προγόνων αὐτοῦ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Παναγίου Τάφου· πόθος αὐτοῦ λοιπὸν τυγχάνει, ὅπως τὸ κτῆμα, ἐν περιπτώσει πωλήσεως αὐτοῦ, ἐπανέλθῃ καὶ αὖθις εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ.

«Συγχρόνως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀποτείνομαι πρὸς τὸ σεβαστὸν ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων.

«Παρακαλῶν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως ἐν ταῖς προσευχαῖς Αὐτῆς ἀγαθυνθῇ νὰ μνημονεύῃ με, διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

«Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος

«*Δρ. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ φὸν ΡΕΠΤΑΣ*

«Ὀρθόδοξος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης τῆς Βουκοβίνης καὶ τῆς Δαλματίας.»

«Ἐν Τσερνοβίτσῃ 14 (27) Φεβρουαρίου 1906.»

—=—

Γ'.

«*Αὐστροουγγρικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία.*

«Ἀριθ. 600

«Τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἀγγείλαντος ἐσχάτως τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ περὶ πωλήσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτοῦ Wolezynitz, Waskonts, Bahrineste, Dymka καὶ Draegynetz, ἡ κοινότης Wolezynitz θὰ ἐπεθύμει νὰ καταστῇ ἀγυραστής, ὅπως μεταπωλήσῃ ταύτας τμηματικῶς καὶ ἄνευ αὐξήσεως τοῦ ἀντιτίμου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς κοινότητος καὶ τῶν γειτόνων χωρίων.

«Τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Βουκοβίνης, ὑποστηρίζεται ἐνθέρμως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, καὶ διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἡ Καισαροβασιλικὴ Πρεσβεία ἔρχεται νὰ παρακαλέσῃ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων τὴν πρεσβείαν τῆς κοινότητος Volezynitz, ἥτις μεταβήσεται προσεχῶς παρ' αὐτῷ καὶ νὰ διαβιβάσῃ ἅμα τὴν συνημμένην αἴτησιν, ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ῥηθείσης κοινότητος.»

«Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 12 Ἀπριλίου 1906.»

ΠΙΝΑΞ

Τῶν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας διαπραχθέντων κακουργημάτων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἐν τοῖς βιλαετίοις Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου ἀπὸ Νοεμβρίου 1904 μέχρι τέλους τοῦ 1905.

ΣΑΝΤΖΑΚΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αὐξ. ἀριθ.	*Ὄνομα τοῦ θύματος*	*Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις*	*Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς*	*Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος*
1	Ἄγγελος Κολεμπατσὲς	Προῦχων	Λουγγούτσοβα	Πληγωθεὶς βαρέως ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱερέως Στογιὰν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Γιοβὰν Καρασούλη τὴν 2 Νοεμβρίου 1904.
2	Γεώργιος Γκιοσὲς	»	Ὄσσιανη	Φονευθεὶς τῇ 16 Νοεμβρίου 1904 πλησίον τῆς Λούμνιτσας ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Γιοβὰν Καρασούλη.
3	Ἰωάννης Πίτσουλας (20 ἐτῶν)	διδάσκαλος		Ἐξηφανίσθη ὑπὸ τῶν κομητατζήδων τὴν 19 Νοεμβρίου πλησίον τοῦ Γκοργκόπη· τὸ πτῶμα του διατρυπημένον διὰ 20 πληγμάτων μαχαίρας, εὑρέθη τὴν 23ην τοῦ ἰδίου μηνὸς κρεμασμένον ἀπό τινος δένδρου.
4	Νικόλαος Μαλιγιάννης	ἁλιεὺς	Καϊλῆ	Φονευθεὶς τῇ 27 Νοεμβρίου 1904 ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Κώτσιου
5	Χρῆστος Κρετσόβαλης	ἀοιδὸς	*Μπογδάντζα* (Γευγελῆ)	Ἀπαχθέντες ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ
6	Λεωνίδας Σιωνίδης	ἔμπορος	»	Ἀργύρη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Γευγελῆς εἰς Διαβατὸν ὁδοῦ, ἐβα-

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
				σανίσθησαν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Ἀργύρη τῇ βοηθείᾳ τῶν Βουλγάρων κατοίκων τῆς Μπογδάντζας, τὴν 30 Νοεμβρίου 1904.
7	Μεθόδιος Κρετσόβαλης	υἱός τοῦ προηγουμένου Χρήστου	*Μπογδάντζα* (Γευγελῆ)	Ἀπήχθη συγχρόνως μετὰ τοῦ πατρός του ἐξαναγκασθέντος νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰ βασανιστήριά του, μεθ' ὃ ὡδηγήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου ἐκρατήθη ἐπὶ 8 μῆνας.
8	Χρῆστος Κωνσταντίνου	Προῦχων	Στογιάγκοβο	Ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1904 ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ υἱοῦ του καὶ τῆς θυγατρός του, ἥτις ἀπέθανεν ἐκ τῆς φρίκης, τοῦ υἱοῦ του παραφρονήσαντος
9	Δημήτριος Σαμολαδᾶς	»	Γιαννιτσὰ (Γενιτσὰ)	Ἐφονεύθη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904, διότι ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὸ σχῖσμα. Τὸ πτῶμά του ἀνευρέθη ἔξωθι τῆς Μπογδάντζας.
10	Κιόσσης Σαμμαρᾶς	Ἀγροφύλαξ	*Μπογδάντζα*	Ἔπεσεν εἰς βουλγαρικὴν ἐνέδραν τὴν 13 Δεκεμβρίου 1904 καὶ ἐπληγώθη σοβαρῶς.
11	Παπᾶ Μπούζινος	Ἱερεὺς	Πέτροβο	Ἐφονεύθη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων τοῦ Ἀποστόλη πλησίον τοῦ Πετρόβου.
12	Θάνος Νικολάου	Προῦχων	Στογιάκοβο	Ἐφονεύθη τὴν 9 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
13	Δημήτριος Ἀλίρης	»	Πέτροβο	Ἐδολοφονήθη ἔν τινι συναθροίσει τὴν 11 Δεκεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Ἀποστόλη.
14	Ἰωάννης Ψαρρᾶς	ἐνοικιαστὴς ἰχθυοτροφείου	Μπαϊρακλῆ-Τσουμαγιᾶ	Ἐδολοφονήθη ἐν Δραγομιρίῳ, λίμνῃ τοῦ Ἀρτζιὰν τὴν 12 Δεκεμβρίου 190[illegible].

Αὔξ. ἀριθ.	*Ὄνομα τοῦ θύματος*	*Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις*	*Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς*	*Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος*
15	Κόσσος Γεωργίου	Χωρικὸς	Ὄσσιανη	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ὄσσιανης εἰςΓευγελῆν ὁδοῦ τὴν 14 Δεκεμβρίου 1904.
16	Παπᾶ - Στογιὰν	Ἱερεὺς	Μεσημέρι	
17	Ἀθανάσιος	Ἀδελφὸς τοῦ Παπᾶ Στογιὰν Χωρικὸς		Ἐπιστρέφοντες ἐκ Πόδος ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Λουκᾶ τὴν 2 Φεβρουαρίου 1905.
18	Ἰωάννης Στεργίου	Μουχτάρης	»	
19	Νικόλαος	Προὔχων	»	
20	Τρύφων Θωμᾶς	»	»	
21	Κωνστ. Ζαφειρίου	»	»	
22	Κωνστ. Παλαιοκώστας	»	Πόδος (Βοδενὰ)	
23	Σπυρίδων Σκούρτης	Ἔμπορος		Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Στρωμνίτσῃ τὴν 8 Μαρτίου.
24	Ἀργύρης Σπανὸς	Προὔχων	Δήμου Νέσωνος (Θεσσαλίας)	Ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Κομητατζήδων καὶ ἐπνίγησαν παρ' αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιανιτσῶν (Γενιτζὲ Βαρδάρ.)
25	Φώτης Σπανὸς			
26	Νικόλαος Ρώμης	Διδάσκαλος	Πυλορίκι	Ἐπληγώθησαν σοβαρῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 6 Μαρτίου ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ των.
27	Ὁ υἱός του 2 ἐτῶν		»	
28	Ἡ σύζυγος τοῦ Νικολάου Ρώμη		Γιανιτσὰ (Γενιτζὲ)	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 6 Μαρτίου 1905.
29	Βάτσης Θύμιος	Προὔχων	Παλαιοχῶρι	Ἐφονεύθη τὴν 9 Μαρτίου 1905 παρὰ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
30	Ἀθανάσ. Καρβουνιάρης	Ἔμπορος ἀνθράκων	Μεσημέρι	Ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Χατζῆ τὴν 4 Μαΐου 1905.
31	Κωνστ. Λούψης	»	»	
32	Χρῆστος Λίπκας	»	»	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
33	Γρηγόριος Κώτσος	Ἔμπορος	Στρούμνιτσα	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 22 Μαΐου 1905 μεταξὺ Κοσίνοβου καὶ Ἀσσιχλὰρ ὑπὸ τοῦ Πένου Πετσιάνου, ἀνήκοντος εἰς τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες.
34	Εὐθύμιος Γκώβας	»	»	
35	Θωμᾶς Λεπίδας	Υἱὸς τοῦ ἐμπόρου Α. Λέπιδα	Γιανιτσὰ (Γενιτζέ - Βαρδὰρ	Ἐπληγώθη σοβαρῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 12 Μαΐου 1905 πλησίον τοῦ Δαμιάνη.
36	Γρηγόριος Νικολάου	Προῦχων	Βοδενὰ	Ἐδολοφονήθη ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἐν τῷ κήπῳ του ὑπὸ Βουλγάρων Κομιτατζήδων τὴν 27 Μαΐου 1905.
37	Κωνστ. Μυλωνᾶς	Ἐργάτης	Μεσημέρι	Ἐπληγώθη θανασίμως διὰ μαχαίρας τὴν 31 Μαΐου 1905, ἐνῷ εἰργάζετο ἐντὸς κήπου τινὸς τοῦ Μεσημερίου· ἀπέθανε τὴν 23 Μαΐου.
38	Δ. Τσακμάκης	Καλλιεργητὴς ἐτῶν 80	Γιαννιτσὰ (Γενιτζὲ – Βαρδὰρ)	Ἐδολοφονήθη τὴν 25 Μαΐου 1905 παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ ἀμπέλῳ του, ἀπεχούσῃ ἓν τέταρτον ἀπὸ τῶν Γιανιτσῶν.
39	Λεωνίδας Καραβάσης	Κρεωπώλης	Κορυτσᾶ	Ἐσφάγησαν τὴν 13 Ἰουνίου 1905 εἰς Μπατατσίν.
40	Σταῦρος Καραβάσης	»	»	
41	Ροῦσος	Παντοπώλης	Βερτεκόπι	Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων τὴν 30 Ἰουνίου 1905 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γιαννιτσῶν.
42	Θωμᾶς Νικολάου	Χωρικὸς	Λειβάδια (Γευγελῆ)	Ἐνέπεσαν εἰς βουλγαρικὴν ἐνέδραν τὴν 15 Ἰουνίου 1905 καὶ κατεκρεουργήθησαν μετὰ τῶν ὑποζυγίων των.
43	Μῆκκος Γιαννάκης	»	»	
44	Δημ. Παπαδόπουλος	Ράπτης	Βοδενὰ	Προσεβλήθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τὴν 27 Ἰουνίου 1905 ὑπὸ 10 Βουλγάρων καὶ ἐπληγώθη θανασίμως διὰ 15 πληγμάτων μαχαίρας.

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
45	Ἀθανάσιος Θάνου	Καλλιεργητής	Μπάχοβο	Κατεκρεουργήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐντὸς τῶν ἀγρῶν των τὴν 1 Ἰουλίου 1905.
46	Γεώργιος Γκρουδίας	»	»	
47	Γεώργιος Στεργίου	Ποιμὴν	Λειβάδια	Προσεβλήθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 10 Ἰουλίου1905 ἐν τῷ ποιμνιοστασίῳ τοῦ Ἰωάννου Γκέσαρη πλησίον τῆς Γρίπας καὶ ἐπληγώθησαν βαρέως, τῶν καλυβῶν τῶν πυρπολυθεισῶν.
48	Ἰωάν. Δήμου Βοϊλῆς	»	»	
49	Ἀπόστολ. Δήμου Βοϊλῆς	»	»	
50	Χρῆστ. Χατζηδημητρίου	Προὔχων καὶ ἔμπορος	Γιαννιτσὰ	Ἐφονεύθη ἐν Γιαννιτσοῖς τὴν πρωΐαν τῆς 18 Ἰουλίου 1905,ἐνῷ μετέβαινεν ἐκ τῆς οἰκίας του εἰς τὸ ἐμπορικόν του κατάστημα.
51	Βιργινία	Υἱοθετημένη κόρη τοῦ Νικολάου Μυλωνᾶ	Δοϊράνη	Ἐδολοφονήθη τὴν 17 Ἰουλίου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀφοῦ προηγουμένως τῇ ὑπέβαλον εἰς τοὺς χειρίστους ἐξευτελισμούς.
52	Λάζαρος Τραϊανὸς	Ἐξέχων χωρικὸς	Μουΐν	Τὴν 17 Ἰουλίου 1905 ὁ Βούλγαρος Χρῆστος Τόσσιος ἀπεπειράθη νὰ τοὺς δολοφονήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γευγελῆς.
53	Σταῦρος Τραϊανὸς	»	»	
54	Νικόλαος Μῆτρος	Σημαίνων κτηνοτρόφος	Γευγελῆ	Ἐδολοφονήθη τὴν 24 Ἰουλίου 1905 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες τῷ ἐφόνευσαν καὶ 500 πρόβατα ἐκ τοῦ ποιμνίου του.
55	Ἄγγελος	Νεαρὸς χωρικὸς	Μπογέτσι	Ἐδολοφονήθη τὴν 1ην Αὐγούστου 1905 ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μπογέτσι εἰς Σάριτσαν ὁδοῦ.
56	Γρηγόριος	Μητροπολίτης	Στρωμνίτση	Ἐπανήρχοντο ἐκ Γκαμπρόβου εἰς Στρούμνιτσαν τὴν 6 Ἀπριλίου 1905 ἐν συνοδείᾳ 23 στρατιωτῶν,ὅτε συμμορία ἐκ 50 Βουλγάρων κομιτατζήδων τοῖς ἔστησεν ἐνέδραν πλη-
57	Παπαμιχαὴλ	Ἀρχιμανδρίτης	»	
58	Παπαλάζαρος	Ἱερεὺς	»	
59	Γεώργιος	Ἡμιονηλάτης	»	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
				σίον τοῦ Μπάσκου, ἀφοῦ δ' ἄφησαν καὶ διῆλθε τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν τριῶν συντρόφων του. Καὶ ὁ μὲν Μητροπολίτης ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς ἐκ τῆς δολοφονικῆς ταύτης ἐνέδρας, ἀλλ' οἱ ἄλλοι τρεῖς ἐπληγώθησαν ἐλαφρῶς.
60	Μιχαὴλ Θεοδώρου	Προὔχων	Βοδενά	Ἐδολοφονήθη τὴν 7 Αὐγούστου 1905 διὰ βολῆς τυφεκίου, ἐνῷ ἐκάθητο ἀμέριμνος ἔν τινι καφενίῳ τῶν Βοδενῶν.
61	Κων. Στεργίου Κολέρδας	Ἀρχιποιμὴν	Λειβάδια (Γευγελῆ)	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Ἀργύρη,
62	Νούσιος Μηνᾶς	»	»	Λουκᾶ καὶ Ἀποστόλη. 450 ἐκ τῶν προβάτων του ἐσφάγησαν.
				Ἀπήχθησαν τὴν 26 Αὐγούστου 1905 ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Στεργίου Γκιόνα
63	Στυλ. Δημ. Μπάρζας	Ποιμὴν (12 ἐτῶν)	Λειβαδία (Γευγελῆ)	καὶ Τράϊκου Μπαροβίτσα. Οἱ Βούλγαροι τοὺς ἐφόνευ-
64	Κωνστ. Δημ. Μπάρζας	Ποιμὴν (10 ἐτῶν)	Καρατζόβα »	σαν, διότι ἠρνήθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ βουλγαρορρωμουνικοῦ Κομιτάτου.
65	Ἰωάννης Παπαϊωάννου	Προὔχων	Μπογτάντζα	Ἐδολοφονήθη τὴν 28 Αὐγούστου 1905, ἐμπεσὼν εἰς παγίδα, τὴν ὁποίαν ἔστησαν οἱ Βούλγαροι εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Μπογδάντζας.
66	Ἀθανάσ. Παπαστεφάνου	Ῥάπτης	Λούμπνιτσα (Καρατζόβα	Ἐπειδὴ δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, τὸ ὁποῖον τὸν διέταξε νὰ γίνῃ ρωμουνιστής, ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
				πελέκεως τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1905.
67	Νικόλαος Κολτζῆς	Προεστὼς τοῦ χωρίου	Μπάχοβο	Προσεκλήθη τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1905 παρὰ σχισματικοῦ τινος διὰ νὰ παρευρεθῇ εἰς τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του, ὅπου καὶ ἐδολοφονήθη.
68	Φώτιος Πασσιάτας	Ἀρχιποιμὴν	Λειβάδια (Γευγελῆ-Καρατζόβας	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1905 ὑπό τινος ρωμουνίζοντος τῶν Λειβαδίων Στεργίου Δήμου (ἀνήκοντος εἰς τὴν συμμορίαν τοῦ Ἀποστόλη). Ἐπέστρεφον ἐκ Λειβαδίων εἰς Θεσσαλονίκην.
69	Τάσσος Πασσίκας	Ποιμὴν	»	
70	Ἀθαν. Τσαούσης	Καλλιεργητὴς	Μεσημέρι	Τὴν 15 Ὀκτωβρίου Βούλγαρός τις ἐκ Τσερκοβιάνης ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ· ἡ σφαῖρα ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ καὶ ἐπλήγωσε τὸ κοράσιον.
71	Μία κορασίς	»	»	
72	Ἰω. Μ. Μπαρμπόσκας	Ποιμὴν	Λειβάδια (Γευγελῆ Καρατσόβας	Ἀπήχθη τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1905 ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Τράϊκου Μπαραβίτσα καὶ δὲν ἐφάνη πλέον.
73	Χρῆστος Γιαννάκης	Καλλιεργητὴς	Μεσσημέρι	Οἱ Βούλγαροι ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν φονεύσωσι τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1905, καθ' ὃν χρόνον ἐπέστρεφεν εἰς τὸν κῆπόν του.
74	Βασίλειος Μιντζούρης	Ἁλιεὺς		
75 76	Οἱ δύο υἱοί του	»	Γιανιτσὰ (Γενιτζὲ)	Ἡ συμμορία τοῦ Μήτρου Χατζητράϊου τοὺς ἔπνιξε τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1905.
77	Λιούνη	»		
78	Κόνσολας		Νεοχῶρι	Ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1905 πλησίον τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἐφονεύθησαν τὴν ἑπομένην.
79	Ὁ ἐξάδελφός του		»	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
80	Λεωνίδας Χρυσοχοΐδης	Διευθυντὴς τῶν κτημάτων τοῦ Γκόλο-Σέλου	Γκόλο-Σέλο	Ἀπήχθη τὴν 27 Ὀκτωβρίου ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας εἰς Γκόλο-Σέλο, ἐσύρθη ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον καὶ ἐφονεύθη διὰ λόγχης ἐνώπιον τῶν χωρικῶν.
81	Ἰωαν. Κράϊτσος	Προὔχων	Ἀποστόλη (Ἀρχαία Πέλλα)	Ἐδολοφονήθησαν πλησίον τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν τὴν 23 Ὀκτωβρίου 1905.
82	Πέτρος Γκέτσος	»	Γευγελῆ	
83	Χατζηγεώργης Χατζητσορλίνης	Ἐργατικὸς	»	Ἐδολοφονήθη ἐν τῇ συνοικίᾳ Δερεμαλᾶ τῆς Γευγελῆς τὴν 9 Ὀκτωβρίουι
84	Χρῆστος Πεπέρης	Μεσίτης κουκουλίων	»	Ὁ βουλγαρίζων Χατζῆ Νάσος συνέλαβεν αὐτὸν κατὰ τὴν δίοδον τῆς συνοδείας τοῦ Χατζητσορλίνη καὶ ἀπεπειράθη νὰ τὸν δολοφονήσῃ.
85	Δημ. Πένος	Καλλιεργητὴς	Βοεμίτσα	Ἐφονεύθη διὰ μαχαίρας πλησίον τοῦ χωρίου Βοεμίτσας,διότι δὲν ἤθελε νὰ εἶνε Βούλγαρος.
86	Εὐθύμιος Κονδύλης	Ἐργοστασιάρχης καὶ ἔμπορος γαιανθράκων	Μερόφτσα	Ἀπήχθη τὴν 5 Νοεμβρίου ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Λαζάρου καὶ κατεκρεουργήθη τὴν 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς εἰς Λουγοῦτσον.
87	Πέϊκος Εὐαγγέλου	Ἁλιεὺς	Ζορμπᾶ (Λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν	Ἐφυλακίσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 22 Νοεμβρίου πλησίον τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν καὶ ἐπνίγησαν τρεῖς ἡμέρας ἀργότερα.
88	Τάσκος Μπόσινος	»		
89	Ἰωάννης Λιάγκος	»		
90	Ἀντώνιος Χασάπης	Προὔχων	Γιαννιτσὰ (Γιεννιτζὲ)	Ἐδολοφονήθη τὴν 15 Νοεμβρίου 1905 πλησίον τοῦ Πηλωρυχείου ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων.
91	Νικόλαος Ντίκου	Ἁλιεὺς	Ζομπᾶ	Ἐπνίγη συγχρόνως μετὰ τῶν Εὐαγγέλου, Μπόσινου καὶ Λιάνγκου(ἰδὲ 87,88,89).

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
92	Χρῆστος Καρατράϊος	ἁμαξηλάτης		Ἐπέστρεφον τὴν 21 Νοεμβρίου 1905 ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν των ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Πέτροβον, ὅτε προσεβλήθησαν καὶ ἐφονεύθησαν πλησίον τοῦ Μπογετσίου ὑπὸ χωρικῶν, συνεργαζομένων μετὰ τῶν κομιτάτων.
93	Ἰωάν. Καραντίας	»	Πέτροβον	
94	Ἰωάν. Οὐζούνης	»		
95	Γεώργιος Μάρκου	Ποιμὴν	Ζερνίσοβον (Καράτζοβα	Ἐδολοφονήθη τὴν 20 Νοεμβρίου 1905 ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Χρήστου Στόϋτσου, βόσκων τὰ ποίμνιά του ἐντὸς τοῦ δάσους, διότι ἠρνήθη νὰ καταβάλῃ τὸ ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ζητηθὲν ποσόν.
96	Ἀναστάσιος Μανωλάκης	Προὔχων	Βέρροια	Τῷ ἐγένετο δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 2 Δεκεμβρίου 1905 ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας ἐξ ἓξ προσώπων ἐντὸς τοῦ χωρίου Μικρογοῦσι, καθ' ἣν ὥραν ἐκοιμᾶτο μετὰ τῶν τριῶν ὑπηρετῶν του. Οἱ ὑπηρέται, ἐξελθόντες ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἕνεκα τῶν ὑλακῶν τῶν κυνῶν, ἐδέθησαν ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων. Οἱ γείτονες εἰδοποιηθέντες ἐκ τῶν πυροβολισμῶν τῶν ἰδιοκτητῶν ἐξῆλθον ὡπλισμένοι καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς κομιτατζῆδες.

ΣΑΝΤΖΑΚΙΟΝ ΣΕΡΡΩΝ

Καζᾶς Σερρῶν

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
97	Ἀλέξης Μαρῖνος	Προὔχων	Ἄνω Βροντοῦ	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Ράδεφ πλησίον τῆς Βροντοῦς τὴν 5 Δεκεμβρίου 1904.
98	Ἰωάννης Γούσιος	Ποιμὴν	Χριστὸς	Ἐφονεύθη πλησίον τοῦ Χριστοῦ τὴν 19 Φεβρουαρίου 1905.
99	Χαράλαμπος Διαμαντῆς	Προὔχων	Ἐλσιάνη	Ἐδολοφονήθη ἐν Ἐλσιάνῃ ὑπὸ τοῦ Ράδεφ τὴν 5 Μαρτίου 1905.
100	Νικόλαος Ἀγκούσης	»	Δζάνοβο	Ἀπήχθη ἐντὸς τοῦ δάσους πλησίον τοῦ χωρίου τὴν 1 Ἰουνίου 1905.
101	Ἀβραὰμ Γιοβὰν	Κρεωπώλης	Ραχοβίτσα	Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐδολοφονήθησαν πλησίον τοῦ χωρίου των τὴν 8 Ἰουλίου 1905.
102	Θεόδωρος Γιοβὰν	»		
103	Γιοβὰν Ἀγγέλου	Φύλαξ	Σέρραι	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 2 Αὐγούστου 1905 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Μελνικιτσίου.
104	Τέγκος Δήμου	Ἀγροφύλαξ	Μελνικὶτς	
105	Ἀθανάσιος Σακελλαρίου	Καθηγητὴς	Τσίντσος	Ἐρρίφθη ἐντὸς τοῦ Στρυμῶνος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1905.
106	Στέργιος Δήμου	Προὔχων	Δζάνοβο	Ἀπήχθη καὶ ἀκολούθως ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1905.
107	Παπᾶ - Βαγγέλης	Ἱερεὺς	Ἄνω Βροντοῦ	Ἐδολοφονήθη ἐν Σέρραις τὴν 18 Νοεμβρίου 1905.

Καζᾶς Νευροκοπίου

108	Ἀθανάσιος Δελῆ Νάκος	Καπνέμπορος	Καβάλλα	Ἀπήχθη ἐκ τοῦ χωρίου Λόφτσιας τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1905.
109	Γεώργιος Γιοβὰν	Ἐργατικὸς	Μουσομίστα	Ἀπήχθη εἰς Λιμπάχοβον τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1905.

Καζᾶς Ζίχνης

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
110	Γεώργιος Βούκλης	Ἐργάτης	Ἀλιστράτη	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Κριόνᾳ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς τὴν 18 Δεκεμβρίου 1904.
111	Κωνστ. Κουρντουκλῆς	Ἔμπορος	»	
112	Βασίλειος Κομπόκης	Προὔχων	Ἐγρῆ-Δερὲ	Ἐφονεύθησαν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐξήρχοντο ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Β. Κομπόκη, τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι κατέκαυσαν τὴν 30 Ἰουλίου 1905.
113	Ἀναστασία Κομπόκη	Σύζυγός του	»	
114	Ἀγγελικὴ Ἐμ. Κομπόκη	Νύμφη του	»	
115	Ἀποστόλης Σωτηρίου	Μαθητὴς	»	Ἐφονεύθη διὰ βολῆς τυφεκίου τὴν 30 Ἰουλίου 1905.

Καζᾶς Δεμὶρ-Χισσὰρ

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
116	Βασίλειος Ἰωάννου	Προὔχων	Δεμὶρ-Χισσὰρ	Ἐκάη ζωντανὸς ἐν Λιμπόφκᾳ τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1905.
117	Ἰωάννης Μπουσίκης	Ἔμπορος	Μπουγιοὺκ Δζουμαγιὰ	Ἐδολοφονήθη ἐν Γενιτζὲ Βαρδὰρ τὴν 9 Δεκεμβρίου 1904.
118	Γιάντζης Παύλου	Ἀνθρακοπώλης	Σαβζάκι	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 23 Μαρτίου 1905 ἐπὶ τοῦ ὄρους Μπελές, τὰ δὲ πτώματά των εὑρέθησαν ἐν τῷ Στρυμῶνι κατατετραυματισμένα διὰ σφαιρῶν καὶ ἐγχειριδίων.
119	Γεώργ. Ἀληκωστῆς	»	»	
120	Ἠλ. Θεοδώρου	»	»	
121	Δημ. Πασχάλης	Ἔμπορος	Πέτροβον	Ἐδολοφονήθη πλησίον σίον τῆς Ἐλεσνίτσας τὴν 5 Ἰουλίου 1905.
122	Ἀθαν. Πιπέρκος	Προὔχων	Ράμνα	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πλησίον τοῦ χωρίου τὴν 5 Ἰουλίου 1905.
123	Κωνστ. Μιχαὴλ	»	Πέτροβον	Ἐφονεύθη ἐν Καλιμάντζᾳ τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1905.

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
124	Παπᾶ Ἰωάννης	Μοναχὸς	Κρούσοβον	Ἐπέστρεφον εἰς Κρούσοβον, ὅταν ἐπετέθησαν οἱ Βούλγαροι καὶ τοὺς ἐφόνευσαν τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1905.
125	Περικλῆς Ἀστεριάδης	Καθηγητὴς	Καταφύγι	

Καζᾶς Πετριτσίου

126	Σάββας Μάρκος	Προῦχων	Στάρτσοβον	Ἐδολοφονήθησαν εἰς τοὺς ἀγροὺς των ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Ζλάτκωφ τὴν 15 Ἰουλίου 1905.
127	Κωνστ. Μήτσας	»	»	
128	Ἀναστάσιος Μήτσας	»	»	
129	Ἄγγελος Γεωργίου	Ἐργατικὸς	»	
130	Νικόλαος Ἀθανασίου	»	»	
131	Δημήτριος Φιλίππου	Προῦχων	Πετρίτσι	Ἐφονεύθη διὰ βολῆς περιστρόφου ἐν Πετριτσίῳ τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1905.

Καζᾶς Μελενίκου

132	Κωνστ. Πάτσης	Ἀνθρακοπώλης	Μελένικον	Ἐδολοφονήθησαν ἐν Λιμπόφκᾳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1905.
133	Λάζαρος Πάτσης	Μαθητὴς	»	
134	Μπόζιος καὶ ἡ σύζυγός		Κατούντζα	Ἐδολοφονήθησαν ἐντὸς τοῦ Μύλου των ἐν Κατούντζᾳ τὴν 10 Μαΐου 1905.
135	του			
136	Σπῦρος Τσιράκτης	Ξυλέμπορος	Δάρδα	Ἐδολοφονήθησαν ἐντὸς τοῦ δάσους, πλησίον τῆς Σβέτι-Βράτσας τὴν 16 Ἰουλίου 1905.
137	Ἀνδρέας Τσιράκτης	»	»	
138	Ἰωάννης Μπέλτσιος καὶ	»	Κορυτζᾶ	Ἐδολοφονήθησαν ἐν Σβέτι Βράτσᾳ τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1905.
139	ὁ υἱός του			
140	Στέφανος Ἰωάννου	Προῦχων	Ρόζνο	Ἐφονεύθη ἐν τῷ χωρίῳ του τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1905.
141	Κωνστ. Κυρατζῆς	Βαφεὺς	Τσερέσιοβον	Ἐδολοφονήθη τὴν 27 Δεκεμβρίου πλησίον τῆς Λιβαδίτσας.

Β'. ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἐγκλημάτων τῶν διαπραχθέντων ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἐν τῷ Βιλαετίῳ τοῦ Μοναστηρίου, ἀπὸ Νοεμβρίου 1904 μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1905.

Αὐξ. ἀριθ.	*Ὄνομα τοῦ θύματος*	*Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις*	*Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς*	*Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος*
1 2	Ἰωάννης Γραμματικὸς καὶ ἡ σύζυγός του Γαρουφαλιά	Προύχοντες	Ἐξισοῦ	29 Νοεμβρίου 1904, ἀμφότεροι ἡλικιωμένοι πλέον τῶν 70 ἐτῶν, ἐρρίφθησαν καὶ ἐκάησαν ἐντὸς κλιβάνου.
3	Παπᾶ-Δημήτριος	Ἱερεὺς	Ραπὲς (Μορίχοβο)	30 Νοεμβρίου 1904 ἀμφότεροι ἐδολοφονήθησαν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Μοναστηρίου, διότι δὲν συγκατένευσαν ν' ἀποδεχθῶσι τὴν Ἐξαρχίαν.
4	Χρῆστος Δεμερτζῆς	Σιδηρουργὸς	Καζᾶ Περλεπὲ)	
5	Ὁ Ἱερεὺς	Ἱερεὺς	Τύρσια	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 16 Δεκεμβρίου 1904.
6	καὶ ὁ Κοτζιάμπασης	προῦχων	(Καζᾶ Φλωρίνης)	
7	Χρῆστος Δημητρίου	Ξενοδόχος	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη τὴν 4 Ἰανουαρίου 1905 πλησίον τοῦ χωρίου Ραπές.
8	Νικόλαος Καλαϊτζῆς	Προῦχων	Ἀγλάρτσι (Καζᾶ Μοναστηρίου)	Ἐπνίγη τὴν 15 Ἰανουαρίου 1905 ἐντὸς φρέατος, ὅπου ἐρρίφθη ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Δίμκου Μόγιλα.
9	Χρῆστος Τραϊτσὲς	»	Βελουσίνα (Καζᾶ Μοναστηρίου)	Ὁ πατὴρ Χρῆστος Τραϊτσές, ἡλικίας πλέον τῶν 70 ἐτῶν, καὶ ὁ υἱός του κατεκρεουργήθησαν τὴν 2 Φεβρουαρίου 1905 ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ διερχομένης μεταξὺ τῶν χωρίων Χριστοφόρου καὶ Μπίστριτσας.
10	Ἄγγελος Χρ. Τραϊτσὲς	Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω	»	

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
11	Γεώργιος Μιάκης	Χωρικός	Ζόβιχ (Μορίχοβο)	Ἐδολοφονήθη τὴν 2 Φεβρουαρίου 1905, μεταβαίνων εἰς τὴν πανήγυριν.
12	Πέτρος Κώττας	»	Σταραβίνα	Ἐπληγώθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν, μεταβαίνοντες εἰς τὴν πανήγυριν.
13	Ἠλίας Στογιάννου	»		
14	Πέτρος Δήμου	»		
15	Μιχαὴλ Πετρόζης	Προὔχων	Κούμανιτζ (Καζᾶ Καστορίας)	Κατεκρεουργήθη ἐν τῷ χωρίῳ του τὴν 15 Φεβρουαρίου 1905.
16	Μονὴ Ἁγίου Νικολάου		Πλησίον τοῦ χωρίου Τσυρίλοβον	Ἐπυρπολήθη τὴν 25 Φεβρουαρίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐσυλήθη.
17	Γεωργούλας Θωμᾶς	Ὑπάλληλος	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη ἐντὸς τῆς πόλεως τὴν 27 Φεβρουαρίου.
18	Εὐάγγελος Σωτηρίου	»	»	Ἐπληγώθη θανασίμως τὴν 27 Φεβρουαρίου.
19	Παπᾶ-Ἄγγελος	Ἱερεὺς	Σύρψη (Καζᾶ Μοναστηρίου)	Ἐφονεύθησαν τὴν 2 Μαρτίου ὑπὸ τῆς συμμορίας Δίμκου, ἡ δὲ οἰκία των ἐπυρπολήθη.
20	Βασίλειος Γκουλὲς	Θεῖος τοῦ ἱερέως		
21	Χρῆστος Γκουλὲς	Ἐξάδελφος τοῦ ἱερέως	»	
			»	
22	Βασίλειος Μαλεγκάνος	Διδάσκαλος	Σέτομα (Καζᾶ Καστορίας)	Κατεκρεουργήθη πλησίον τῆς Καστορίας τὴν 2 Μαρτίου, τὸ δὲ σῶμά του ἔφερε 96 πληγάς.
23	Μονὴ Ἁγίου Νικολάου		Πλησίον τοῦ χωρίου Σλίβενι (Καζᾶ Καστορίας)	Ἐπυρπολήθη τὴν 8 Μαρτίου, ἀφοῦ ἐσυλήθη.
24	Ἄνθιμος	Ἡγούμενος τῆς Μονῆς	Σλίβενι	Ἐκρεουργήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Τὸ σῶμα τοῦ Ἡγουμένου ἔφερεν 96 πληγάς.
25	Δαμιανὸς	Μοναχὸς τῆς αὐτῆς Μονῆς	»	
26	Σωτήριος Γρηγορίου	Ἀμαξηλάτης	Μοναστήριον	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 14 Μαρτίου.
27	Μοναστήριον Ζικοβίστης		Πλησίον τοῦ χωρίου Ζικοβίστης (Καζᾶ Καστορίας)	Ἐπυρπολήθη τὴν 18 Μαρτίου, ἀφοῦ ἐσυλήθη.

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
28	Δύο χωρικοὶ		Λόντοβον (Καζᾶ Καστορίας)	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 22 Μαρτίου, ἐνῷ ἐπανήρχετο ἐκ τῆς πανηγύρεως.
29				
30	Εἷς χωρικὸς		Ζουζέλτσι	
31	Δύο ἄλλοι χωρικοὶ		»	Ἐπληγώθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν τῇ πανηγύρει.
32				
33	Γιάννης	Χωρικὸς	Κλαμπουτσίστα (Καζᾶ Μοναστηρίου)	Ἐφονεύθη τὴν 30 Μαρτίου συνεπείᾳ κτυπημάτων ῥάβδου καὶ λίθων.
34	Χρῆστος Σεραφεὶμ	»	Γραμματίκοβον (Καζᾶ Τζουμᾶ-Καϊλὰρ)	Ἐφονεύθησαν τὴν 17 Ἀπριλίου πλησίον τοῦ χωρίου.
35	Ἀθανάσιος Χρήστου	»	»	Κατεκρεουργήθη τὴν 20 Ἀπριλίου.
36	Μῆτρος Μελισσόβας	Ποιμὴν	Μπομπότη (Καζᾶ Καστορίας)	
37	Θωμᾶς Μπαμπούκης	Παντοπώλης	Μοναστήριον	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 21 Ἀπριλίου.
38	Δημήτριος	Ὑπάλληλος	»	
39	Βασίλειος Μίτκας	Χωρικὸς	Μελκαμένη (Καζᾶ Φλωρίνης)	Κατεκρεουργήθη τὴν 25 Ἀπριλίου.
40	Ἀθανάσιος Πέτκου	»	Κοντσκοβένι (Καζᾶ Φλωρίνης)	Ἀμφότεροι ἐστραγγαλίσθησαν τὴν 27 Ἀπριλίου καὶ ἐμαρτύρησαν διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου.
41	καὶ ἡ σύζυγός του			
42	Κωνστ. Καβαλιάτσος	Ἰδιοκτήτης	Γλοντορόπι (Καζᾶ Καστορίας)	Ἐδολοφονήθη τὴν 28 Ἀπριλίου.
43	Παπανικόλαος	Ἱερεὺς	Γκέρμαν Πρέσπαι (Καζᾶ Μοναστηρίου	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 1 Μαΐου ἐντὸς χωρίου των, ἀφοῦ προηγουμένως ἐβασανίσθησαν.
44	Ἰγν. Νικολάου	Διδάσκαλος	»	Ἐπληγώθησαν τὴν 3 Μαΐου ὑπὸ ὀργάνου τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου πλησίον τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας.
45	Βασίλειος Σωτηρίου	Κουρεὺς	Μοναστήριον	
46	Ἀναστάσιος Σωτηρίου	»	»	
47	Ἠλίας Τάλης	Ὑποδηματοποιὸς	»	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
48	Γεώργιος Δήμου	Χωρικὸς	Σκοτσιβὲρ (Καζᾶ Μοναστηρίου)	Ἐδολοφονήθη τὴν 13 Μαΐου ἐντὸς τῆς οἰκίας του.
49	Γκουλὲς	»	Ραπὲς	Ἐδολοφονήθη τὴν 21 Μαΐου.
50	Μπόϊος	»	»	Ἐδολοφονήθη τὴν 21 Μαΐου.
51	Ἀβραὰμ Μποζίνου	»	Ὀσπίρινα	Ἐδολοφονήθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν διὰ βολῆς ὅπλου, οὗ ἡ σφαῖρα διεπέρασε συγχρόνως αὐτόν τε καὶ τὸ σῶμα τοῦ νεαροῦ του υἱοῦ του τὸν ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν ἀγκάάγκάλην του.
52	καὶ ὁ υἱός του ἡλικίας δύο ἐτῶν		»	
53	Μῆτσος Δρίλιας	»	Γορνίτσοβον	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Τάνου τὴν 22 Μαΐου.
54	Δημ. Γεωργίου	Διφθεροπώλης	Μοναστήριον	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα μετὰ πληγῆς τὴν 22 Μαΐου.
55	Θεόδ. Παπαϊωάννου	Ἔμπορος	»	
56	Χρῆστος Δούμας	Μεγαλέμπορος	»	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 3 Ἰουνίου.
57	Δημ. Ζώζης	Ξενοδόχος	»	
58	Σ. Γεωργίου	Μουσικὸς	Δομπρούσοβον	Ἐδολοφονήθη τὴν 4 Ἰουνίου.
59	Σωτήριος Τάντης	Ἰδιοκτήτης	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ.
60	Παπᾶ Ἄγγελος	Ἱερεὺς	»	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν αὐτὴν ἡμέραν.
61	Κωνστ. Νικολάου	Πριονιστὴς	Νεγκοβάνι	Ἐκάησαν ἐν κλιβάνῳ τὴν 9 Ἰουνίου πλησίον τῆς Σετίνης ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Τάνου.
62	Δημ. Πέτρου	»	»	
63	Κωνστ. Βασιλείου	»	»	
64	Ἀθαν. Λάζου	»	»	
65	Μιχαὴλ Παπαϊωάννου	Ἰδιοκτήτης	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τὴν 9 Ἰουνίου.
66	Ἀθαν. Μπεκιάρης	Προὔχων	Καμπανίτσα	Ἐδολοφονήθη τὴν 10 Ἰουνίου.
67	Δῆμος Γόσκος	Χωρικὸς	Σκοτσιβὲρ	Ἀπήχθη καὶ κατεκρεουργήθη ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 10 Ἰουνίου.

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
68	Γεώργ. Παπαδόπουλος	Χωρικὸς	Λέχοβον	Κατεκρεουργήθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 19 Ἰουνίου, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς πανηγύρεως τῆς Ζελενίτσης εἰς τὸ χωρίον των.
69	Γεώργ. Δήμτσου	»	»	
70	Κ. Τρύφων Στέφου	»	»	
71	Δ. Τσάϊος	»	»	
72	Ν. Τάκου	»	»	
73	Χρ. Τσένου	»	»	
74	Στέργιος Παΐου	»	»	
75	Θεόδ. Ναούμ	Διδάσκαλος	Περλεπὲς	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 19 Ἰουνίου.
76	Χρῆστος Γιοβάντζης	Προῦχων	Βουδιμέρτσι	Κατεκρεουργήθη ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 19 Ἰουνίου.
77	Στογιὰν Παπακωνσταντίνου	Χωρικὸς	Σουχοδὸλ	
78	Συμεὼν Παπαχρήστου	Διδάσκαλος	»	
79	Χρῆστος Βογκόϊος	Χωρικὸς	Ὀψιρίνα	
80	Α. Γκοτσὲς	Ποιμὴν	Πεταλίνα (Μοριχόβου)	Ἐφονεύθησαν τὴν 2 Ἰουλίου ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
81	Παπαδημήτριος	Ἱερεὺς	Γραδεσνίτσα (Μοριχόβου)	
82	Στόϊκος Ἰωάννου	Ποιμὴν	»	
83	Μῆτρος Κράγιος	»	»	
84	Τράϊκος Πέτρου	»	»	
85	Λάζαρος Λουμπονάρης	Πριονιστὴς	Τύρνοβον	Ἐφονεύθη ἐν Μοριχόβῳ ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας τὴν 6 Ἰουλίου.
86	75 οἰκίαι ἐν Γραδεσνίτσᾳ		Μορίχοβον	Ἐπυρπολήθησαν τὴν 6 Ἰουλίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν.
87	1 οἰκία ἐν Πεταλίνῃ		»	
88	Στογιάννης Ἠλίας	Ποιμὴν	Δομπρομὶρ	
89	Καραφύλλης Νικολάου	»	»	
90	Δῆμος Γκιοσσὲς	»	»	Κατεκρεουργήθησαν τὴν τὴν 9 Ἰουλίου.
91	Χρῆστος Ἠλίας	»	»	
92	Τύρπος	»	»	
93 94	2 γυναῖκες καὶ		Ἰβένι (Μοριχόβου)	Κατεκρεουργήθησαν τὴν 22 Ἰουλίου.
95	1 κοράσιον 14 ἐτῶν			
96	Χριστίνα Δέλλιου		Ὀστίμα	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Μήτρου Βλάχου τὴν 22 Ἰουλίου.
97	Βασιλικὴ Ράμου		»	

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
98	Φίλιος Γρηγορίου (ἡλικίας 80 ἐτῶν)		Κουμανίτσεδον	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 26 Ἰουλίου.
99	Σουλτάνα Νικολάου		»	
100	Ναοὺμ Μιχαὴλ		»	Ἐδολοφονήθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν.
101	Μία οἰκία πυρποληθεῖσα εἰς Κουμανίτσεδον			
102	Μοναστήριον Λισολὲ			Ἐπυρπολήθη, ἀφοῦ ἐσυλήθη τὴν 27 Ἰουλίου.
103	Ἀναστ. Σλαβᾶκος	Ἡγούμενος τῆς Μονῆς	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη ἐντὸς τῆς Μονῆς τοῦ Λισολὲ τὴν 27 Ἰουλίου.
104	Γεώργιος Νάσσης	Ταχυδρόμος	Κλεισοὺρα	Ἐφονεύθη διὰ μαχαίρας ὑπὸ τοῦ Κόλε τὴν 30 Ἰουλίου 1905 μεταξὺ Ζελενίτσης καὶ Κλεισούρας.
105	Δημήτριος Δραγάτης	Ἀγροφύλαξ	Ὄστιμα	Ἐδολοφονήθη 3 Αὐγούστου
106	Στογιάννης Μουχτάρης	Προὔχων	Σουχοδὸλ	Ἐπληγώθη 7 »
107	Ἠλ. Παπακωνσταντίνου	Ποιμὴν	»	Ἐδολοφονήθη 7 »
108	Ἄγγελος Σφετίκου	»	Μπρατινδὸλ	» 8 »
109	καὶ ἡ σύζυγός του			
110	Κύρτσης Χρήστου	Ἀγροφύλαξ	Ἐγρὶ Μεσογίου	» 9 »
111	Δαμιανὸς Ἰωσὴφ	Ποιμὴν	Λιάκοδον	» 11 Σεπτεμβρ.
112	Καλλίνα Στ. Μπόϊκου	Σύζυγος προὔχοντος	»	» 11 »
113	Βόσνα Νάϊδου	Ἀδελφὴ προὔχοντος	»	Ἐπληγώθη 11 »
114	11 οἰκίαι καὶ ἓν ξενοδοχ.			Ἐπυρπολήθη 11 »
115	Γεώργιος Πέτκου	Ποιμὴν	Ψάνιτσα	Ἐδολοφονήθη 11 »
116	52 καλύβια τῆς Σουλτόγιαννης		Μορίχοδον	Ἐπυρπολήθη 11 »
117	Μῆτρος Τράϊκος	»	Λιάκοδον	Ἐπληγώθη 11 »
118	Παπακωνσταντῖνος Χρηστίδης	Ἱερεὺς	Νεβολιάνη	Ἐδολοφονήθη τὴν 18 Σεπτεμβρίου ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας.
119	Ἠλίας Στεργίου	Ποιμὴν	Ἀετὸς	Ἐφονεύθησαν τὴν 25 Σεπτεμβρίου ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
120	καὶ ὁ υἱός του	»	»	
121	Στέφανος Ρόμπης	»	»	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
122	Γεώργιος Τύπου	Ποιμὴν	Ἀετὸς	Ἐφονεύθησαν τὴν 25 Σεπτεμβρίου ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
123	Ἠλίας Τάσσου	»	»	
124	Δύο γυναῖκες, ἐξ ὧν ἡ μία σύζυγος τοῦ Μήτρου			
125	Γκίκου, δολοφονηθέντος τὸ παρελθὸν ἔτος		»	
126	Παντελῆς Κωνσταντίνου	Παντοπώλης	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη ἐντὸς τοῦ καταστήματός του τὴν 25 Σεπτεμβρίου.
127	Ἀναστάσιος Δημητρίου	Φαρμακοποιός	»	Ἐπληγώθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τὴν 16 Ὀκτωβρίου.
128	Ματθ. Κατσουγιάννης	Ἔμπορος	»	Ἐδολοφονήθη ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τὴν 18 Ὀκτωβρίου.
129	Τάσος Παπάζης	Ποιμὴν	Νιζόπολις	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 24 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Τάνου, τὸ δὲ ποίμνιόν των ἐκ 155 προβάτων ἡρπάγη.
130	Νικόλαος Ζούλας	»	»	
131	Β. Δερβένης	»	Τύρνοβον	
132	Ν. Τόνας	»	Μεγάροβον	
133	Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πελαγωνείας		Μοναστήριον	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Ναούμ.
134	Στ. Ἰωσὴφ	Προῦχων	Ἁγία Παρασκευὴ	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 5 Νοεμβρίου.
135	Ὁ Ἱερεὺς Νικόλαος			
136	Σ. Ράδος	Καλλιεργητής	Βαλδέντσι	Ἐδολοφονήθη τὴν 25 Νοεμβρίου.
137	Σ. Στόϊκος	»	Σκοτσιβὲρ	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Μπέλκου ἔμπροσθεν τοῦ χωρίου Σκοτσιβὲρ τὴν 28 Νοεμβρίου.
138	Γ. Μήτρου	Σιδηρουργός	»	
139	Σ. Τολὲς	Παῖς 12 ἐτῶν	»	
140	Ἰωάννα Γεωργίου	Χωρικὴ	»	
141	Γεώργιος Μήτρου	Καλλιεργητής	Πεταλίνα	

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονὴ	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
142	Ν. Βοζινός	Καλλιεργητής	Σκοτσιβὲρ	Ἐπληγώθη.
143	Ἀθανάσιος Χρήστου	»	»	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Μπέλκου τὴν 24 Δεκεμβρίου. Ἡ αὐτὴ συμμορία ἔκαυσε ὡσαύτως καὶ 5 μύλους ἐν Σκοτσιβέρ.
144	Μῆτρος Κοβές	»	»	
145	Πέτρος Πέτκος	»	»	
146	Πέτρος Στογιάννου	»	»	
147	Β. Τσιπλάκης	»	»	
148	Μιχαὴλ Κοσμᾶς	Καπνέμπορος	Μοναστήριον	Δολοφονικὴ ἀπόπειρα τὴν 26 Δεκεμβρίου ἐν Γενῆ Μαχαλᾶ.
149	Ἄγγελος Νικολάου	Ἀλευρέμπορος	»	Ἐπληγώθησαν ἐλαφρῶς.
501	Γρηγόριος Δημητρίου	παντοπώλης	»	

ΤΑ ΝΕΩΤΕΡΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑΤΑ

ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι

Γράμματα Μητροπολιτῶν Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν, Πελαγωνείας καὶ Νευροκοπείου

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἱεράρχαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, νέας κατ' αὐτὰς ὑπέβαλον ἐκθέσεις εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, περιγράφοντες δι' αὐτῶν τὴν κατάστασιν τῶν ἑαυτῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰ φοβερὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων Κομιτατζήδων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Τινὰς τῶν ἐκθέσεων τούτων μεταφέρομεν ἐνταῦθα, ἵνα οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν πιστότερον ἀντιληφθῶσι τὰς συνθήκας τὰς φοβεράς, ὑφ' ἃς ζῶσι καὶ ὑφ' ὧν χειμάζονται οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφοὶ ἡμῶν.

Α'.

«*Παναγιώτατε Δέσποτα,*

Σφόδρα συγκεκινημένος, γνωρίζω τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι σήμερον πανδημεὶ κηδευόμενον ἐνταῦθα ἕνα ἐκ τῶν προγεγραμμένων λεοντοκάρδων προμάχων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους. τὸν Λιάκον Μαρκόπουλον, δολοφονηθέντα χθὲς περὶ τὴν μεσημβρίαν παρὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν βδελυρῶν τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐκβρασμάτων.

«Ἐπὶ τούτοις ἀπεκδεχόμενος εὐλαβῶς τὰς παναγίας Αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας διατελῶ μετὰ τοῦ προσήκοντος βαθυτάτου σεβασμοῦ.

«Ἐν Κρουσόβῳ, τῇ 10 Ἀπριλίου 1906.

«Τῆς Ὑμ. Θ. καὶ πανσέπτου μοι Παναγιότητος, ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος θεράπων † *Ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν ΑΝΘΙΜΟΣ*»

Β.

«*Παναγιώτατε Δέσποτα,*

«Συνεχίζω τὸ μαρτυρολόγιον τῆς ἐπαρχίας μου κατὰ τὸ 1906.

«Ὁ Ἰανουάριος διῆλθεν ἐν αὐτῇ ἡσύχως, μόνον γείτονας ἐπαρχίας αἱματώσας.

1) Τῇ 16 Φεβρουαρίου, ὥρᾳ 1)2 τῆς ἑσπέρας, μεταβαίνων εἰς τὸν οἶκόν του ἐν τῇ νέᾳ συνοικίᾳ τοῦ Μοναστηρίου ὁ πανδοχεὺς Ἰωάννης Βασιλείου, ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Σκοτσιβέρ, ἐβλήθη πρὸ τῆς θύρας του διὰ τριῶν βολῶν περιστρόφου καὶ ἔμεινεν ἄπνους, κηδευθεὶς τῇ ἐπαύριον πομπωδῶς ὑπὸ τῆς κοινότητος. Ὁ δολοφονηθεὶς Ἰωάννης εἶνε ὁ 24ος Σκοτσιβερίτης φονευόμενος κατὰ τὴν ἐν Πελαγωνείᾳ ἀρχιερατείαν μου. Μαρτυρικώτερον χωρίον δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἐν Μακεδονίᾳ!

2) Τῇ 19 Φεβρουαρίου ἐγένετο ἀπόπειρα φόνου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ Γεωργίου Γκικαδία ἐντὸς τοῦ καπνοπωλείου του, ἀλλ' εὐτυχῶς αἱ σφαῖραι ἠστόχησαν.

3) Τῇ 18 Φεβρουαρίου οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι ἀπεπειράθησαν νὰ φονεύσωσι καθ' ὁδὸν μετὰ τῆς οἰκογενείας του τὸν κουρέα Λάζαρον Ἰωάννου· αἱ βολαὶ ἠστόχησαν.

4) Αὐθημερὸν ἐν ἄλλῃ συνοικίᾳ τοῦ Μοναστηρίου ἐγένετο ὑπὸ Βουλγάρων ἀπόπειρα φόνου κατὰ τοῦ ἀστυνόμου Γρηγορίου Μητσώλη· καὶ αὗται αἱ βολαὶ ἀπέτυχον.

5) Τῇ 20 Φεβρουαρίου μεταβάντες οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν ἔξωθι τοῦ Κρουσόβου ἐπαρχιακήν μου μονὴν Ζήτωφσε, ἀπηγχόνισαν τὸν ἡγούμενον Πέτρον μοναχὸν καὶ κατεκρεούργησαν αὐτόν.

6) Τῇ 25 Φεβρουαρίου ἑσπέρας ἐν Μοναστηρίῳ ἐγένετο ἀπόπειρα φόνου κατὰ τοῦ Πέτρου Ἰωάννου, ὁδεύοντος οἰκογενειακῶς· ἡ σφαῖρα διέτρησε τὴν παλάμην του.

7) 28 Φεβρουαρίου ἐν Περλεπὲ οἱ Βούλγαροι ἐπέπεσον κατὰ τοῦ ἀρχιερατικοῦ μου ἐπιτρόπου παπᾶ Πέτρου καὶ ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ, εἰσερχομένου εἰς τὸν οἶκόν του, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ· ἡ σφαῖρα διέτρησε τὸν μηρόν του.

8) Ἀρχομένῳ Μαρτίῳ Βούλγαρος ἐπετέθη ἐν Περλεπὲ διὰ σκεπάρνης κατὰ τοῦ γέροντος Γκίκα, ἀλλ' εὐτυχῶς ἠστόχησε τὸ κτύπημα.

9) Τῇ 27 Μαρτίου ἄλλος Βούλγαρος ἐπυροβόλησεν ἐν Περλεπὲ τὸν υἱόν τοῦ προηγουμένου Κωνσταντῖνον Γκίκαν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ, ἡ δὲ σφαῖρα διέτρησε τὸ φέσιον τοῦ νέου ἄνευ ἄλλου ἀποτελέσματος.

10) Τῇ 1ῃ τοῦ αὐτοῦ Μαρτίου τρία μέλη, τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν, πυροβολήσαντες ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τοῦ Μοναστηρίου, τὸν κουρέα Λάζαρον Ἰωάννου (βλ. ἀνωτ. 3) μεταβαίνοντα εἰς τὸ κουρεῖόν του. Ἡ κοινότης ἐκήδευσεν αὐτὸν πομπωδῶς, συμμετασχόντος τῆς κηδείας καὶ τοῦ ἁγίου Μογλενῶν.

11) Τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ Μαρτίου, εἷς τῶν φονέων τοῦ ἀνωτέρω Λαζάρου, διαφεύγων τὴν δικαιοσύνην, ἐνδυθεὶς ὡς ξυλοκόπος, ἐπυροβόλησε θανασίμως τὸν ἀστυνόμον Ναοὺμ Κωνσταντίνου, ὃν μεγαλοπρεπῶς ἐκήδευσε τῇ ἐπαύριον ἡ κοινότης Μοναστηρίου.

«Ἔκτοτε τὸ Μοναστήριον καὶ τὰ πέριξ ἡσυχάζουσιν.....Ἴδωμεν!

«Ἐπὶ τούτοις διατελῶ τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης Παναγιότητος ταπεινὸς καὶ ὁλοπρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

† *Ὁ Πελαγωνείας ΙΩΑΚΕΙΜ*»

11 Ἀπριλίου 1906.

Γ'.

«*Παναγιώτατε Δέσποτα,*

«Νέον αἱματηρὸν καὶ σπαραξικάρδιον ἆθλον τῶν ἀθέων καὶ αἱμοχαρῶν ἐξαρχικῶν τῆς ταπεινῆς μου ἐπαρχίας, ἔρχομαι μετὰ βαρυαλγοῦς καρδίας ν' ἀναγγείλω εὐσεβάστως τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι, διαπραχθέντα ὡς ἑξῆς: Ὁ ἐκ τῶν μᾶλλον εἰς τὰ πάτρια ἀφωσιωμένων μελῶν τῆς ἡμετέρας ἐνταῦθα κοινότητος Ἀποστολάκης Ἀθανασίου, μόλις τὸ 36ον ἔτος τῆς ἡλικίας του διατρέχων, οἰκογενειάρχης καὶ μόνος μετὰ Θεὸν προστάτης ἀτυχοῦς συζύγου, τριῶν ἀνηλίκων τέκνων, γραίας μητρὸς καὶ εἰς ὥραν γάμου ὀρφανῆς ἀδελφῆς, ἀτρόμητος βιοπαλαιστής, ἐπηγγέλλετο ἀπό τινων τὸν ἔφιππον ἀγωγιάτην δι' 1—2 ἰδίων καὶ ἄλλων ἐπὶ ἀγωγίῳ ὑποζυγίων, μεταφέρων ὁδοιπόρους καὶ φορτία καθ' ἑβδομάδα ἐντεῦθεν εἰς Σέρρας καὶ τ' ἀνάπαλιν, καὶ οὕτως ἐξοικονομῶν τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου ἀναμενόντων ταύτην οὐκ εὐαρίθμων μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ὡς συνήθως λοιπὸν οὕτω καὶ ἀντιπροχθὲς Πέμπτην, 13ην ὑπερμεσοῦντος ἤδη, ἀνεχώρησεν ἀπὸ πρωΐας ἐντεῦθεν διὰ Σέρρας μετὰ δύο ζώων, ὧν τοῦ μὲν ἐπέβαινεν ὁ χάριν ἐμπορίας πρὸ τοῦ Πάσχα ἀφικόμενος ἐνταῦθα ἐκ Σερρῶν ὑποδηματοποιὸς Ἀθανάσιος Κιτσιούκης, τοῦ δ' ἑτέρου ὁ ἴδιος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἱκανὰς χρηματικὰς παρακαταθήκας διαφόρων ἐνταῦθα μικρεμπόρων διὰ τοὺς ἐν Σέρραις ἀνταποκριτὰς αὐτῶν. Ἦτο ἤδη 8η ὥρα τῆς ἡμέρας τουρκιστί, ὅτε διέβαινον τὰ παρὰ τὸ χωρίον Τηρλίσιον λειβάδεια, ἐν οἷς τελεῖται ἡ ἐτησία ἐμπορικὴ κατὰ Ὀκτώβριον πανήγυρις τοῦ εἰρημένου χωρίου, ὅτε αἴφνης παρουσιάζεται ὄπισθεν τοῦ ἀτυχοῦς Ἀποστολάκη, ἑπομένου τῷ προηγουμένῳ Ἀθ. Κιτσιούκῃ κατά τινα βήματα, ὁ τέως ἐνεδρεύων ἀναμφιβόλως ἐντὸς παρακειμένης μικρᾶς χαράδρας δολοφόνος εἰκοσιδιετὴς περίπου νεαρὸς Σκύθης, ὃν ὁ δύστηνος Ἀποστολάκης προσηγόρευσε φιλικῶς, εὐξάμενος κατευόδιον καὶ ἐρωτήσας ποῦ διηυθύνετο, ἔμαθεν, ὅτι εἰς Τηρλίσιον δῆθεν μετέβαινε, κατὰ περίεργον δὲ προαίσθησιν ἠρώτησεν αὐτόν, ἐὰν καλὸς ἢ κακὸς ἄρά γε οἰωνὸς ἦσαν αἱ πέρδικες, ἃς ἐπανειλημμένως τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχον συναντήσῃ καθ' ὁδόν, λαβὼν εὐνοϊκὴν παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν, ἐνῷ συγχρόνως καὶ ἐν ἀκαρεῖ ὁ δολοφόνος, ὅλως ἀπαρατήρητος, ἐξάγει ἐκ τοῦ ζωναρίου, ὃ ἔφερε πεπληρωμένον ἑξάκροτον περίστροφον, καὶ πυροβολεῖ τετράκις ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ Ἀποστολάκη μετὰ τοιαύτης σατανικῆς εὐστοχίας, ὥστε ἡ πρώτη ἤδη σφαῖρα. διατρήσασα τὸ κρανίον ὄπισθεν, ἐξῆλθε διὰ τοῦ μετώπου μετὰ μέρους τοῦ ἐγκεφάλου ἐπιχυθέντος ἐπὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ παρέσχε θέαμα πολυδάκρυτον καὶ σπαραξικάρδιον.

«Ἐπὶ τῇ ἀδοκήτῳ καὶ τρομερᾷ ἐκπυρσοκροτήσει τοῦ πολυκρότου ὁ ἀμερίμνως προπορευόμενος ὑποδηματοποιὸς Ἀθανάσιος, στραφεὶς πρὸς τὰ ὀπίσω, βλέπει τὸν δύσμοιρον Ἀποστολάκην, δίκην δύτου πίπτοντα κατὰ κεφαλῆς ἀπὸ τοῦ ζώου ἄπνουν, τὸν δὲ δολοφόνον, ὡς δαίμονα τῆς κολάσεως, ἐκσφενδονίζοντα κατ' αὐτοῦ νῦν ἀλληλοδιαδόχως τὰς ὑπολοίπους σφαίρας, αἵτινες ὡς ἐκ θαύματος αὐτοῦ μὲν τούτου, αὐτοστιγμεὶ καταπηδήσαντος ἀπὸ τοῦ ζώου, ἠστόχησαν καθ' ὁλοκληρίαν, ἐπέτυχον ὅμως τοῦ ὑποζυγίου, ὅπερ καὶ ἐφόνευσαν πάραυτα.

«Ἐν τοσούτῳ ὁ μὲν δολοφόνος κατ' ἀνάγκην διέκοψε πρὸς στιγμὴν τὸν πυροβολισμόν, ἅτε ἐξαντληθεισῶν τῶν ἐν τῷ περιστρόφῳ σφαιρῶν, ἃς ἔσπευδε ν' ἀντικαταστήσῃ, ὁ δὲ τλήμων Ἀθανάσιος, ἡμιθανὴς ἐκ τοῦ τρόμου, τραπεὶς εἰς φυγήν,

κατώρθωσε ν' ἀπομακρυνθῇ αὐτοῦ περὶ τὰ δύο στρέμματα, ἐπωφελούμενος δὲ τοῦ ἑλικοειδοῦς τῆς ὁδοῦ, καὶ ἰδὼν παρ' αὐτὴν ὑδρόμυλον ἀργοῦντα καὶ κεκλεισμένον, εἰσέδυσεν εἰς τὴν ὑδρορροὴν αὐτοῦ, ἔνθα μέχρι γονάτων ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἄνωθεν βρεχόμενος ὑπὸ τοῦ ἄλλου καταπίπτοντος τοιούτου, ἐπὶ δίωρον ὑπέστη φοβερὸν μαρτύριον, ἐνῷ ὁ δολοφόνος μετὰ νέον, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ, πυροβολισμὸν ἀπολέσας τὰ ἴχνη αὐτου, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν νεκρόν, καὶ συλήσας αὐτόν, διῆλθε πάλιν πρὸ τοῦ μύλου, χωρὶς μηδὲν νὰ ὑποπτευθῇ, καὶ πάντως ἐτράπη τὴν εἰς τὸ Τιρλήσιον ἄγουσαν. Τότε ὁ ἡμέτερος 'Αθανάσιος, ἀναθαρρήσας καὶ βλέπων ὅτι, ἐὰν ἐπὶ μακρότερον παρέμενεν ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἐκ τούτου θὰ διέτρεχε νέον θανάσιμον κίνδυνον, ἀναθεὶς πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας τῷ 'Υψίστῳ, ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ πεζὸς ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον αὐτοῦ, κατορθώσας μόλις περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς νὰ φθάσῃ αἰσίως εἰς Στάρτισταν, καὶ μεταβὰς αὐθωρεὶ παρὰ τῷ ἀποσπασματάρχῃ τοῦ ἐκεῖ ἑδρεύοντος αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, κατήγγειλε τὰ διατρέξαντα. 'Εκεῖνος δέ, κρατήσας αὐτὸν τὴν νύκτα ἐν τῷ στρατῶνι, τῇ ἐπαύριον ἀπέστειλεν αὐτὸν ὀπίσω ἐνταῦθα πρὸς ἀνάκρισιν ἐν συνοδείᾳ στρατιωτῶν, ὧν τινας διέταξε νὰ μένωσι παρὰ τῷ νεκρῷ μέχρι τῆς ἐκ μέρους τῆς ἐνταῦθα δικαστικῆς ἀρχῆς νεκροψίας αὐτοῦ. Ταύτης δὲ μόνον χθές, ὡς ἐκ τῆς παρεμπεσούσης Παρασκευῆς, διενεργηθείσης, αὐθημερὸν περὶ λύχνων ἀφάς, ἐκομίσθη ἐπὶ ζώου παρὰ τῇ ἀπαρηγορήτῳ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ὁ πολύκλαυστος νεκρός, ὃν σήμερον μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν παρεπέμψαμεν εἰς τὴν ὑστάτην αὐτοῦ ἐπὶ γῆς κατοικίαν πανδήμως καὶ ἐν βαθυτάτῃ συγκινήσει, ἧς δὲν ἔμειναν ἀμέτοχοι οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀλλόφυλοι, ἐξ ὧν καὶ πολλοὶ σχισματικοί, συμπαθοῦντες τῷ δυστυχεῖ διὰ τὸ ἀπολυπραγμόνητον αὐτοῦ πρὸς τὰς καταχθονίους ἐνεργείας τοῦ ἐπαράτου Κομιτάτου καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ βιοποριστικὸν ἔργον αὐτοῦ καὶ μόνον.

«Τῆς 'Υμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος ταπεινὸς καὶ εὐπειθέστατος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† *'Ο Νευροκοπίου ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ»*

«'Εν Νευροκοπίῳ, τῇ 16 'Απριλίου 1906.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ„

Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιθυμοῦσα νὰ λάβῃ σοβαρὰς ἀποφάσεις ἐπὶ τῆς πορείας αὐτῆς, συνεννοήσει καὶ μετ' ἄλλων ἐθνικῶν παραγόντων, ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνδιασκέψεως τὴν 4ην προσεχοῦς Ἰουνίου, ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι Τμημάτων αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν σωματείων. Ἡ πρὸς τοῦτο πρόσκλησις ἔχει ὡς ἑξῆς :

«*Οἱ δυσχερεῖς καιροί, οὓς διέρχεται τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐπιβάλλουσι τὴν συνεννόησιν καὶ τὴν συνεργασίαν παντὸς Ἕλληνος, ἐνδιαφερομένου ὑπὲρ βελτιώσεως καὶ εὐοδώσεως τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Σπανίως ὁ Ἑλληνισμός, ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην κρίσιν, οἵαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων ἐπιβουλευόμενος πολεμίων. Παρὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπικράτησιν, διεξάγει δεινὸν ἀγῶνα ἀμύνης κατὰ τῶν πολεμίων τούτων, προπαρασκευαζόντων τὴν ἑαυτῶν ἐγκατάστασιν ἐν χώραις ἀκραιφνῶς ἑλληνικαῖς.*

«*Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, λαμβάνον ὑπ' ὄψει τοὺς κινδύνους τούτους, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τὴν 4ην Ἰουνίου ἐ. ἔ., συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 34, 36, καὶ 37 τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς Συνδιάσκεψιν.*

«*Ἐπὶ τούτῳ ἀπευθύνεται:*

«*Πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι Τμήματα αὐτῆς καὶ τοὺς ἑταίρους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐθνικὰ σωματεῖα, ἵν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους εἰς Ἀθήνας τὴν 4ην Ἰουνίου 1906, πρὸς σύσκεψιν περὶ τῶν ἑξῆς ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καθορισθέντων θεμάτων :*

1ον). Τίνες αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, ὧν ἡ ἄμεσος θεραπεία ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος, πρὸς ἐνίσχυσιν ἑαυτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεώς του.

2ον). Τίνι τρόπῳ δέον νὰ ἐργασθῇ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τούτων.

Ὅσα τῶν Τμημάτων κωλύονται ν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους δύνανται νὰ ὁρίσωσι πρὸς τοῦτο ἕνα τῶν ἐν Ἀθήναις διαμενόντων, πέμποντα ἅμα πρὸς τοῦτον τὰς γνώμας αὐτῶν.

***Ἐν Ἀθήναις**, τῇ 25 Ἀπριλίου 1906.*

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1906

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου. 1906	28 Φεβρ. 1906
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,364,894.60	2,530,608.39
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	206,010.—	211,470.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1.137,429.—	1,139,177.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικὸ	»	28,174,525.48	27,480,798.93
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902.	»	13,468.523.83	13,834,523.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67,778,575.42	67,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.—	10,500,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,768.607.75 / » τραπ. γραμ. » 28,878.900.—	»	52,647,507.75	52,675,107.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		
Προεξοφλήσεις	»	23,088,337.07	23,166,879.31
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,786,113.66	2,772.248.25
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,349,589.06	12,150,274.24
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,476,545.13	1,885.360 48
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	58.032,758.88	57,267,072.65
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	43,338.803.48	43 833,358.76
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		12,210,003.20	11,636,171.05
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	5,039,858.40	4,849,643.98
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,162,500.70	4,160,545 70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,777,150.—	1,777,150.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		77 551 12
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8.338 409 48	8,306,439.63
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,591,105.57	2,624,409.39
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,631,384.85	1,600,554.35
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,459,664.18	2,563,385.02
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	3,857,874.08	2,201,294.76
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	4,539.05	
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,576 960.—	1,576,960.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,120,000.—	1,120,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	400,000.—	400,000 —
Διάφορα	»	796,208.69	609 329.94
	Δρ.	364,815,271.56	362,228,889.95

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Μαρτίου	28 Φεβρουαρίου
Μετοχικόν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ:			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 67,778,575.42			
II. » » Τραπέζης . . . » 43,107,783,83	»	110,886,359.25	110 448,229.51
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10.500.000.—	10,500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	5,315,065 60	3,863,618 89
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	18.891 379 48	15,238.339 96
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	765,318.94	1 612,600 81
Μερίσματα πληρωτέα	»	303.815.—	503 620.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749,94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 626,731.39 / » τραπ. γραμ. » 7,222,515 94 }	»	7,849,24733	5,087,447 54
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν	»		131,877 25
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	302 593.25	418,721 85
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	1.562.461.37	1 412,413.13
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	1,310 701 48	5 010,701 48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	13 468 523.83	13,834.523.83
» » « » τρ. γρ)τια » « » »	»	42,265.21	25,905,21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	85 234,358 07	84.353,373.16
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	44,841,390 00	44,841,390 —
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20 487,200.—	20,488.800 —
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,257,670.—	1,559,886.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	190 805.—	157,287 50
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	5,741,365.25	5,654,561.89
Διάφορα	»	2 076,002.56	3 271,842.—
	Δρ.	364.815,271 56	362,228 889.95

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἀπριλίου 1906.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . . . . Δρ. 0,10
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων. . . . . . » 1.—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . » 2.—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. . . . » 1.—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. . . . . » 0,20
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. . . . . . » 0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατός . . . . . » 0,10
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine . . . . » 1.—
9). **Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 1.—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. . » 0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις . . . . . » 1.—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις . . . . . . » 0,60
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . » 1.—
14). **Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . » 1.—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, . » 1.—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . » 2.—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . . . . » 3.—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία . . . . . » 1.—
19). **A. Z. Stephanopoli.** Le Facteur Grec dans le problème oriental, . » 0,50
20). **O. de Bezobrazow** —Nôtes sur la Question d'Orient. . . . » 0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . » 0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . . . . » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . . . » 0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . . » 5,—
25). **Προκλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν » 1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900) . . . . » 2.—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . » 0,10
28). **Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. . . » 1.—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . . » 1.—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . . . » 1.—
31). **Ι. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα . . . » 1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ῥώμης. . . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . . » 7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα » 4.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ ΤΕΥΧΟΣ 101ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Μάϊος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

Πρὸς τὰ Τμήματα τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι ἐθνικὰ Σωματεῖα.

«Οἱ δυσχερεῖς καιροί, οὓς διέρχεται τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐπιβάλλουσι τὴν συνεννόησιν καὶ τὴν συνεργασίαν παντὸς Ἕλληνος, ἐνδιαφερομένου ὑπὲρ βελτιώσεως καὶ εὐοδώσεως τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Σπανίως ὁ Ἑλληνισμός, ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην κρίσιν, οἵαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων ἐπιβουλευόμενος πολεμίων. Παρὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπικράτησιν, διεξάγει δεινὸν ἀγῶνα ἀμύνης κατὰ τῶν πολεμίων τούτων, προπαρασκευαζόντων τὴν ἑαυτῶν ἐγκατάστασιν ἐν χώραις ἀκραιφνῶς ἑλληνικαῖς.

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, λαμβάνον ὑπ' ὄψει τοὺς κινδύνους τούτους, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τὴν 4ην Ἰουνίου ἐ. ἔ., συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 34, 36, καὶ 37 τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς, Συνδιάσκεψιν.

«Ἐπὶ τούτῳ ἀπευθύνεται :

«Πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι Τμήματα αὐτῆς καὶ τοὺς ἑταίρους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐθνικὰ σωματεῖα, ἵν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους εἰς Ἀθήνας τὴν 4ην Ἰουνίου 1906, πρὸς σύσκεψιν περὶ τῶν ἑξῆς ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καθορισθέντων θεμάτων :

1ον). Τίνες αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, ὧν ἡ ἄμεσος θεραπεία ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος πρὸς ἐνίσχυσιν ἑαυτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεώς του;

2ον). Τίνι τρόπῳ δέον νὰ ἐργασθῇ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τούτων;

Ὅσα τῶν Τμημάτων κωλύονται ν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους, δύνανται νὰ ὁρίσωσι πρὸς τοῦτο ἕνα τῶν ἐν Ἀθήναις διαμενόντων, πέμποντα ἅμα πρὸς τοῦτον τὰς γνώμας αὐτῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἀπριλίου 1906.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου)

Ἡ ἑλληνικὴ δύναμις, ὡς ὑπεδείχθη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τῆς μελέτης ταύτης, δὲν ἑδράζεται μόνον ἐπὶ τῶν γνησίως ἑλληνικῶν χωρῶν, τουτέστι τῶν τμημάτων ἐκείνων τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ μικρασιατικῶν ἀκτῶν τῆς μεσογείου, ἐφ' ὧν ἀπὸ αἰώνων διατελεῖ ἐγκατεστημένον τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν διεσπαρμένων ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἑλληνικῶν στοιχείων. Ἡ δύναμις δὲ αὕτη δὲν ἀπορρέει μόνον ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀπὸ τοῦ ποσοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ποιοῦ, ἀπὸ τῆς ἠθικῆς ἰδέας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει σημαντικωτέραν ἔτι ὑπόστασιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων ἀκροπόλεων, ἐφ' ὧν ὁ Ἑλληνισμός, ἂν μὴ ὡς ἐθνική, ἀλλ' ὡς θρησκευτικὴ ἰδέα, ἔστησε τὰ ἰσχυρὰ αὐτοῦ προπύργια, μέχρι δὲ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐρρωμένως ἀγωνίζεται ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὴν ἱστορικὴν οἱουδήποτε λαοῦ ἰδέαν. Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶνε ἐμφυὲς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἡ δ' ἐξέλιξις ἡ ἱστορικὴ τῶν λαῶν παρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἐξελίξεως. Τὸ τοιοῦτο ἐξεδηλώθη ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀρχαίου, τοῦ κλασικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅτε δὲ ὁ *μέγας Πὰν* ἀπέθνησκε καθ' ὅλας τὰς ὑπὸ τῆς Μεσογείου περιβρεχομένας χώρας, ἡ νέα τοῦ Ἰησοῦ θρησκεία, καταλείπουσα τὸ ἔδαφος τῆς πρώτης αὐτῆς κοιτίδος, τῆς Παλαιστίνης, περιεβάλλετο διὰ τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, τοῦ Παύλου, παγκοσμιώτερον χαρακτῆρα, ἐξηναγκάζετο ὑπὸ τῶν πραγμάτων νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἐπικουρίαν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ γλώσσης πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα διετέλεσαν καὶ διατελοῦσι σύμμαχοι δυνάμεις. Ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνειργάσθησαν ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀφοσιώσει καὶ πίστει πανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Ἂν οὐχὶ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐκηρύσσετο τὸ Εὐαγγέλιον ἀνὰ πάσας τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων καὶ συγγραφέων, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καθίσταται

τὸ ὄργανον τοῦ νέου θρησκευτικοῦ κηρύγματος. Τὸ σύμβολον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸ συνταχθὲν καὶ ὁμολογηθὲν ἐν Νικαίᾳ, συντάσσεται ἑλληνιστί· παρὰ τὴν πρὸς τὴν παλαιὰν πολυθεϊστικήν, ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν θρησκείαν ἀποστροφὴν τῶν προμάχων τοῦ νέου δόγματος, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀξιοῦνται πολλῆς μελέτης· ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν ἀπεκάλυψεν εἰς πλείστους τῶν ὁμολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοὺς προσερχομένους νὰ φωτισθῶσιν ἐκ τῶν μελετημάτων τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ἀνυπέρβλητον ἰσχὺν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Βασίλειος ὁ μέγας ἐνουθέτει τοὺς νέους «πῶς ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Ὁ δὲ Γρηγόριος, συνεχίζων τὴν ὑψηλὴν ἔμπνευσιν τοῦ Αἰσχύλου, διεξετραγῴδει τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, παραπλήσιον πρὸς τὸ πάθος τοῦ Προμηθέως.

Οὕτως ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἔτειναν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, συνειργάσθησαν φιλικώτατα, ἡ δὲ συνεργασία αὕτη οὐδέποτε διεκόπη, παρὰ τὰς περιπετείας, δι' ὧν ἀμφότεροι διῆλθον κατὰ τὸ ἔκτοτε διαρρεῦσαν μακροχρόνιον διάστημα. Οἱοσδήποτε ἐπισκοπικὸς ἢ πατριαρχικὸς θρόνος δὲν ἀποτελεῖ μόνον θρησκευτικήν, ἐκκλησιαστικήν, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ ἀκρόπολιν. Τούτου ἕνεκα ὁ ἀγών, ὃν διεξάγουσιν ἀλλόφυλλά τινα γένη κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ. Γινώσκουσιν, ὅτι ἡ ἐκπόρθησις ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκροπόλεως συνεπάγεται ἀναμφιλέκτως καὶ τὴν κτῆσιν μιᾶς ἐθνικῆς δυνάμεως.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ θρησκευτικὰ ἅμα καὶ ἐθνικὰ προπύργια τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν θρόνων. Αἱ ἱστορικαὶ δοκιμασίαι δὲν ἐξήλειψαν τὸν ἑλληνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. Ἂν ἡ Ἀντιόχεια, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ἐξ ἀπρονοησίας ὑφίσταται κλυδωνισμούς τινας, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος, δὲν ἀμφιβάλλω, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν μακρὰν ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος, ὅτι ἡ ἑλληνικωτάτη συνείδησις τῶν πληθυσμῶν αὐτῆς, καὶ δὴ τῶν ἀραβοφώνων, θέλει ἀντιστῇ κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς ἀποπλανήσεως καὶ ἐπιδρομῆς. Ἡ Ἀντιόχεια τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος δὲν δύναται, οὐδ' ὀφείλει νὰ λησμονήσῃ τὴν Ἀντιόχειαν τῶν αἰώνων ἐκείνων, καθ' οὓς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς, ἀπὸ τῶν ἐξωστῶν τῶν οἰκοδομῶν της καὶ τῶν πλατειῶν ἠκούοντο λόγοι καὶ διδάγματα, οὐ μόνον θρησκευτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικῆς μορφώσεως.

Διὰ τῆς κρατησάσης νέας τάξεως τῶν πραγμάτων ἡ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις μὴ ἀπολέσασα μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς παράδοσιν Ἀλεξάνδρεια, καθῆκον ἔχει νὰ ἀναρριπίσῃ καὶ μεταδώσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν τοῖς ἰθαγενέσι πληθυσμοῖς τῆς Αἰγύπτου, οἵτινες ἐτήρησαν τὴν ὁμολογίαν τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος διὰ τῶν αἰώνων. Δυστυχῶς ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἐκκλησία ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ διατελεῖ ἐν νάρκῃ. Ἂς ἐξεγείρῃ αὐτὴν πρὸς ζωὴν καὶ δρᾶσιν ἡ φιλοτιμοτάτη καὶ

μονονουχὶ ἀπαράμιλλος ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ φιλοπατρία τῶν ἐν τῇ χώρῃ ταύτῃ ὁμαιμόνων.

Ἡ μεγάλη ἀκρόπολις, καὶ μία τῶν μεγίστων τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, εἶνε ἡ Ἱερουσαλήμ. Ἤδη καὶ πρὸ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρίτου Μ. Χρ. αἰῶνος λαμβάνει ἑλληνικώτερον χαρακτῆρα. «Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, 1) ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καθίσταντο περιφανῆ ἑλληνικὰ φροντιστήρια διὰ τοῦ μεγάλου Ὠριγένους καὶ τοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ καὶ φίλου Ἀλεξάνδρου, ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων. Ἕνεκα ὅμως τῶν διωγμῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ἡ Ἐκκλησία εἶχε περιέλθῃ εἰς ἀφάνειαν, ἐξ ἧς ἀνέκυψε καὶ εἰς μεγίστην ἀκμὴν κατέφθασεν ἀπὸ τοῦ Δ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Ἦτο δὲ ἡ ἀκμὴ αὕτη οὐχὶ ἁπλῶς ἱστορικὴ καὶ ἐξωτερική, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερική, πνευματική. Ἀρκεῖ ν' ἀναλογισθῶμεν, ὅτι αἱ θαυμάσιαι κατηχήσεις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀπηγγέλθησαν πρὸς ἀκροατὰς Ἱεροσολυμίτας, πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔχομεν δὲ παρὰ τοῦ περικλεοῦς ἐκείνου ἱεράρχου πολυτίμους ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως τελετῶν καὶ περὶ τῆς *ὅλης πνευματικῆς* κινήσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. Οἱ ἐθνικοὶ ναοὶ τῆς Αἰλίας μικρὸν κατὰ μικρὸν κατεστρέφοντο, ἢ μετεβάλλοντο εἰς χριστιανικοὺς ναούς, ἡ πόλις ὅλη μετετρέπετο εἰς χριστιανικὴν «Νέαν Ἱερουσαλήμ», ἐπὶ τῶν ἱερῶν τόπων τῶν παθημάτων, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν καὶ ἐν Βηθλεὲμ ἐξυψοῦτο ἤδη ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ σεβάσματα τῆς ἡμετέρας θρησκείας»... Μετὰ παρέλευσιν αἰώνων τινῶν, ἐν ἔτει 637, ἡ ἱερὰ ἤδη πόλις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ χαλίφου Ὀμάρ, ὅστις ἀνεγνώριζε διὰ συνθήκης τὰ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ δικαιώματα τοῦ *βασιλικοῦ ἔθνους*.

Κατὰ τοὺς μετέπειτα διαρρεύσαντας αἰῶνας ἡ Ἱερουσαλήμ, ἕδρα διατελοῦσα τοῦ ὁμωνύμου πατριαρχείου, ἐπανειλημμένως διεξεδίκησε τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τῶν Σταυροφόρων καθολικῶν, ὧν ἡ δυναστεία ὑπῆρξε βραχυχρόνιος. «Ὁ λαός, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς κατακτήσεως ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, οἱ δὲ πατριάρχαι τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐ μόνον ἐκλέγονται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ διαπρέπουσιν εἰσέτι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασιν· πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν μετατίθενται εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον... οὐδεὶς ἔδειξεν, ὅτι δὲν εἶνε Ἕλλην».

Ἀλλ' ἂν ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἐτήρησεν ἐπὶ αἰῶνας τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, μέχρι δὲ τῆς σήμερον διατελεῖ μία τῶν ἰσχυροτάτων ἀκροπόλεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ὁ λαὸς τῶν τε πόλεων καὶ τῶν χωρίων, ἐν μέσῳ τῶν κα-

1.) **Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)**

ταστροφῶν, αἵτινες ἐπῆλθον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς πόλεως ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων καταπατήσεως τῆς Παλαιστίνης,ἀπώλεσε τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν καὶ συνείδησιν. Τὸ μὲν διὰ τῆς βίας, τὸ δὲ διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀραβικῶν πληθυσμόν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων ὑπεχώρει εἰς τὴν ἀραβικήν, τοῦθ' ὅ περ ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐτελεῖτο καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὡς εἶπον ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ὅτι δὲ τοιοῦτό τι συνέβη καὶ οὐχὶ πανωλεθρία τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἰσχυρίζεται ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐκ τοῦ σύνεγγυς γνώστης τῶν κατὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ πέριξ αὐτῆς οἰκούντων, «τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης ἠδύνατο νὰ δειχθῇ βεβαίως καὶ ἀνατομικῶς, διότι ἡ λαμπρὰ αὐτῶν ἑλληνικὴ κατατομὴ τοῦ προσώπου καὶ τὸ ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν Βηθλεέμ, ἔξοχον κάλλος εἶνε τρανὸν τούτου μαρτύριον καὶ ζῶσα ἀπόδειξις. Ἄξιον δὲ πολλῆς προσοχῆς, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τῆς Παλαιστίνης διαφέρουσι πολὺ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων, προκειμένου δὲ περὶ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν οὗτοι πάντες κατάγονται ἐξ οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας». Τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν ταύτης καταγωγῆς συγκεχυμένην ἔχουσι συνείδησιν καὶ οἱ τὸ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν δόγμα ἀσπαζόμενοι ἰθαγενεῖς.Πρό τινων ἐτῶν, ταξιδεύων μετ' ἐπιφανοῦς Ἱεροσολυμίτου, Μουσουλμάνου τὸ θρήσκευμα, ἤκουον αὐτοῦ μετ' ἐκπλήξεως λέγοντος, ὅτι ρέει ἐν ταῖς φλεψὶν αὐτοῦ ἑλληνικὸν αἷμα καὶ ἐκάλει ἑαυτὸν *Ἀρειανόν*...

Τοιοῦτον ἔχουσα ἑλληνικὸν χαρακτῆρα ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, ἠγωνίσθη ἀείποτε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν κατὰ παντὸς ἐπιβούλου, κρυφίου ἢ φανεροῦ, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ ὑφισταμένης *ἁγιοταφιτικῆς ἀδελφότητος*, διευθυνούσης τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, ἧς πρόεδρος τυγχάνει ὁ ἑκάστοτε πατριάρχης. Τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα τῶν προσκυνημάτων καὶ τὸ πρώτιστον πάντων, ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν κειμηλίων, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀδελφότητα ταύτην, ἐρρωμένως μέχρι τῆς σήμερον ἀντιτασσομένην κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδρομῆς. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἁγιοταφιτικοῦ ἀγῶνος ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἅπαντες, πολλάκις δὲ καὶ οἱ ἀλλογενεῖς ὀρθόδοξοι, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, κατέβαλον τὸν ὀβολὸν αὐτῶν, οὕτω δὲ ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, θαλερὰ ὄασις θρησκευτικῆς πίστεως καὶ ἠθικῆς δυνάμεως, παρέμεινε τοιαύτη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Δυστυχῶς ἀπὸ τῆς πέμπτης δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς πόλεως ταύτης, τοσοῦτον γενναίως ἀγωνισαμένη κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων, τελεσφόρως δὲ κατ' αὐτῶν ἀντεπεξελθοῦσα, προεκάλεσε τὴν κατακτητικὴν βουλιμίαν τοῦ πανσλαυϊσμοῦ, ὅστις πρὸς ταῖς πολιτικαῖς αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεργείαις καὶ ραδιουργίαις, ἐσκέφθη ὅτι ἀδύνατον νὰ πραγματώσῃ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς. Ἐν ἔτει 1842 ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας ὑ-

πέβαλλε τῷ αὐτοκράτορι ὑπόμνημα, δι' οὗ πρὸς αὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τῶν προπαγανδῶν, ἔδει ν' ἀποσταλῇ Ρῶσσος κληρικὸς εἰς Ἱεροσόλυμα, ἕνεκα τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ὡς κληρικοῦ, δυνάμενος νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑποδεικνύων πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον τὸ πρὸς αὐτὸν ἐνδιαφέρον (!!!) τῆς ὀρθοδόξου ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος θὰ ἐτύγχανεν οὕτω πως καὶ ἐνισχύσεως ἠθικῆς, ὁ δὲ Ρῶσσος κληρικὸς θὰ ἦτο τὸ μεσάζον πρόσωπον μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς Συνόδου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου». Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ὑπεδεικνύετο, ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη, ἡ *κατασκοπεία τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας*, ἔπρεπε νὰ διεξαχθῇ *μυστικῷ τῷ τρόπῳ*, ἵνα παραταθῇ ἡ διαμονὴ τοῦ ἀπεσταλμένου κληρικοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ὁ κληρικὸς πράκτωρ ὤφειλε νὰ συνεννοῆται μετὰ τοῦ Ρώσσου προξένου, κρεῖττον γινώσκοντος τὰς πολιτικὰς περιστάσεις, πρὸς ἃς δέον νὰ συμβιβάζωνται καὶ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τοῦ ὑπομνήματος ἐγκριθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπήρχετο εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς πρὸς μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἀρχιμανδρίτης Πορφύριος Οὐσπένσκης τῇ 22 Σεπτεμβρίου 184·, παρουσιασθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς Μολδαυὸς ἀρχιμανδρίτης. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Πορφυρίου ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἀκολούθων ἐπισήμων ὁδηγιῶν. Εἶνε ἄξιαι προσοχῆς καὶ μελέτης, μαρτυροῦσαι τὴν πολιτικὴν τοῦ ρωσσικοῦ ἀνακτοβουλίου.

«Ὁ Πορφύριος πρέπει αὐστηρῶς νὰ προσποιηθῇ, ὅτι εἶνε ἁπλοῦς ἰδιώτης προσκυνητὴς καὶ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι ἔχει ἐπίσημον ἀποστολήν. Οὐχ ἧττον ν' ἀποφεύγῃ τὴν μυστηριώδη συμπεριφορὰν καὶ προσφέρηται ἀφελῶς, καὶ ἁπλῶς, ὑποδεικνύων οὕτω πως, ὅτι κἂν εἰσέτι ἔχῃ διαταγάς τινας, αὗται δὲν ὑποκρύπτουσι κακόν τι, νὰ κατορθώνῃ ὅπως κατανικήσῃ τὴν φυσικὴν τοῦ κλήρου τῆς Παλαιστίνης δυσπιστίαν καὶ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ. Νὰ μάθῃ τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τῶν ἰθαγενῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ταράττῃ τὴν συνείδησιν αὐτῶν δι' ἐπιμόνων ἐρωτήσεων, νὰ καταμάθῃ τὰς αἰτίας τῶν διαπληκτισμῶν τῶν ἀλλοδόξων πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους καὶ νὰ ὑποδείξῃ πῶς δύνανται ν' ἀποκρουσθῶσιν οἱ ἀλλόδοξοι, καὶ ἐν τοῖς διαπληκτισμοῖς αὐτῶν τούτοις καὶ ἐν τῇ προσηλυτιστικῇ ἐπιδράσει ἐπὶ τῶν ἐντοπίων ἐν ταῖς διαλέξεσι πρὸς τὸν κλῆρον τῆς Παλαιστίνης νὰ προσέχῃ, ὅπως μὴ ταράττῃ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, νὰ ὑποδείξῃ μόνον τὸ πρὸς αὐτὸν ἐνδιαφέρον τῆς ρωσσικῆς Συνόδου καὶ τῶν περιφανεστέρων Ρώσσων ἱεραρχῶν, τῶν ὁποίων νὰ φανῇ, ὅτι γινώσκει τὰς γνώμας προσωπικῶς, καθόλου δὲ νὰ ὁμιλῇ πλειότερον περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἢ περὶ τῆς Ρωσσίας, ἵνα μὴ φανῇ, ὅτι ὑπὸ θρησκευτικὰς προφάσεις ἐγκρύπτονται πολιτικαὶ βλέψεις· νὰ μὴ ἐλέγχῃ τὸν κλῆρον διὰ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, νὰ φανῇ δὲ ἀνεξίθρησκος καὶ πρὸς τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον. Χωρὶς νὰ νοηθῇ, νὰ συναθροίσῃ πληροφορίας περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐκ Ρωσσίας

πεμπομένων χρημάτων καὶ περὶ τῆς παιδεύσεως τῆς νεολαίας, καὶ ἐν τούτῳ νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων ἰδιώτου προσκυνητοῦ».

Ὁ Πορφύριος ἐξετέλεσε τὰς ὁδηγίας ταύτας μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Πρὶν ἢ ἐπιβῇ τοῦ ἐδάφους τῆς Παλαιστίνης, ἐκ τῶν προτέρων ἐγίνωσκεν ἤδη τί ὤφειλε νὰ γράψῃ. Ἤδη τὴν 8 Δεκεμβρίου 18:3 ὑπεδείκνυεν ἐν ἐγγράφῳ αὐτοῦ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, «τοῦ κενοδόξου καὶ ἀνοήτου,» τὴν 9 Δεκεμβρίου ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου προστασίας τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε περὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας: «Ὁ Σελευκείας Μητροπολίτης Ἰάκωβος κατάγεται ἐκ τοῦ μαύρου αἵματος τῶν ἰθαγενῶν Ἀράβων. Τελείως ἀγροῖκος, Βεδουΐνος ... Ἦτο ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ καὶ ... κακός. Ἵνα ἀπαλλαγῶσιν ὑπ' αὐτοῦ τὸν προήγαγον εἰς ἀρχιερέα.» Κατά τινα Ρῶσσον συγγραφέα, ἀφηγούμενον τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Οὐσπένσκη, «ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐφρόντισε νὰ εὕρῃ πληγάς τινας καὶ ἐλλείψεις τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ νὰ μεγαλοποιήσῃ ταύτας, οὐδόλως δὲ ἀνεζήτησε νὰ εὕρῃ καὶ ἐλαχίστας τινὰς ἀγαθὰς ἀπόψεις, δι' ὃ καὶ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ μόνον ἀπότομοι ἐκφράσεις ἀπαντῶσι περὶ τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν καὶ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ... Τούτου ἕνεκα μετὰ προσοχῆς δέον ν' ἀποβλέπῃ τις πρὸς τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐλέγχους, διότι ἦσαν ἀποκυήματα στιγμαίων ἐξάψεων, στιγμαίων καὶ ἐφημέρων ψυχικῶν αὐτοῦ διαθέσεων, ἄνευ κρίσεως καὶ ἀκριβοῦς ἐρεύνης»...

Ταῦτα λέγει ἐξ ἐπιεικείας ὁ Ρῶσσος συγγραφεὺς περὶ τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ρωσσικῆς Συνόδου. «Ὁ ἀνὴρ ἀνεδείχθη ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἀποστειλάντων αὐτὸν εἰς Παλαιστίνην. Τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων αὐτὴν κατέπεσεν, ἡ δὲ Ἐκκλησία διατελεῖ ἐν αποσυνθέσει. Ἀνάγκη ἀνορθώσεως αὐτῆς, καὶ τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας. Πρὸς τοῦτο δέον ν' ἀποσταλῇ εἰς Ἱερουσαλὴμ Ρῶσσος ἐπίσκοπος, συγκεντρῶν ἅπαντα τὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, διευθύνων τὴν ἱερὰν Σύνοδον αὐτῆς καὶ τὴν ἁγιοταφικὴν Ἀδελφότητα. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου τοῦ 1845 ὁ Οὐσπένσκης, κατ' αἴτησιν τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ, ὑπέβαλε διάγραμμα, καθ' ὃ ἦτο δυνατὸν νὰ ἱδρυθῇ ρωσσικὴ ἀποστολὴ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἧς ἡ ἐνέργεια ἔπρεπε νὰ ἐκτείνηται μέχρι Συρίας καὶ Αἰγύπτου. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη σκόπιμον ἦτο νὰ ἑδρεύῃ ἐν Παλαιστίνῃ ἐντὸς μοναστηρίου, ἐξαρτωμένου ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσσίας, τοῦθ' ὅπερ ἐν τούτοις ἀπέκρουσεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσσος πρεσβευτής, γνωμοδοτήσας, ὅτι τὸ μοναστήριον ἔπρεπε νὰ ὑπάγηται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ προξενείου, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Αἱ προτάσεις αὗται τοῦ Οὐσπένσκη εὗρον ἐνθουσιώδη ἀποδοχὴν καὶ ἀπήχησιν παρ' ἅπασι τοῖς ἐπισήμοις κύκλοις τοῦ ρωσσικοῦ κόσμου. Ἡ πανσλαυϊστικὴ ἰδέα ἤρξατο ἤδη ἐκδηλουμένη τολμηρότερον. Ἐμελετᾶτο καὶ κατενοεῖτο, ὅτι ἡ παλαιὰ βυ-

ζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἧς τὴν ἱστορικὴν ἐξακολούθησιν ἐπιδιώκει ἡ ρωσσικὴ πολιτική, δὲν δύναται νὰ ἀνδρωθῇ τοσοῦτον εὐχερῶς διὰ τῆς ὑλικῆς βίας, τῆς κατακτήσεως. Ἐγρηγοροῦσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ ἔχοντες ἀντίθετα συμφέροντα πρὸς τὰς ρωσσικὰς βλέψεις.

Ἐπεβάλλετο ἄρα νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ πανσλαυϊσμοῦ ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ὡς γνωστόν, μέχρι τῆς σήμερον ἐν Ἀνατολῇ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις εἶνε συνδεδεμένη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις διατελεῖ ὑποτεταγμένη εἰς τὴν θρησκευτικήν. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου, σταυροφορία τῶν ἀποστόλων τῆς πανσλαυϊστικῆς ἰδέας, οἵτινες, ἀποδεχόμενοι τὰς προτροπὰς τοῦ Οὐσπένσκη, ἔμελλον νὰ ἱδρύσωσι μετ᾽ ὀλίγον τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα καὶ πολυώνυμα σωματεῖα, οἷα ἡ «Παλαιστίνειος» καὶ ἡ «Σλαυϊκὴ Ἑταιρεία», δι᾽ ὧν, ἐνισχυομένων ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν κύκλων τῆς Πετρουπόλεως καί τῆς Μόσχας, ἤρξατο ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ ἐξακολουθεῖ ἐξοντωτικὸς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης.

Εἰς τὸ πρόγραμμα καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς πολιτικῆς ταύτης ὀφείλεται ἡ δήμευσις τῶν κτήσεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ Βεσσαραβίᾳ, παρὰ πάντα ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν νόμον. Ἐνομίσθη, ὅτι διὰ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τούτου ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν Ἱεροσολύμοις, εἴτε ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἔμελλε νὰ ὑποκύψῃ. Ἀπάτη. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ταύτῃ κατέδειξε τὸν ἀληθῶς ἀκήρατον αὐτοῦ διὰ τῶν αἰώνων ἀπομείναντα ἐθνικὸν χαρακτῆρα.

Ὁ ἀνατολικὸς πόλεμος τοῦ 1853, ἡ ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴ ἐξέγερσις τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ἐν Ἄθῳ κατάληψις ἑλληνικῆς Μονῆς, ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877 καὶ ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἦσαν συνέπεια τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἧς αἱ κύριαι γραμμαὶ εὕρηνται ἐν τοῖς ὑπομνήμασι καὶ ταῖς προτροπαῖς τοῦ Θεοδώρου Οὐσπένσκη.

Ρῶσσοι συγγραφεῖς δὲν ἐδίστασαν νὰ πατάξωσι τὴν ἀνθελληνικὴν ταύτην πολιτικὴν τῆς ἐπισήμου Ρωσσίας. Διεκρίθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας μεταξὺ ἄλλων ὁ Τέρτιος Φιλίππωφ, ἄλλοτε γενικὸς ἐλεγκτὴς τῆς ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ Νικόλαος Δουρνοβώ, εἰλικρινὴς ἱστοριοδίφης, ἄριστα γινώσκων τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἀμυνόμενος ὁ πρῶτος ὑπὲρ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ὑπομνήματι αὐτοῦ πρὸς τὸν Ρῶσσον αὐτοκράτορα μεταξὺ ἄλλων γράφει τὰ ἑπόμενα :

« Ὁ κατακτητὴς τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας Μωάμεθ Β΄., κατὰ τοὺς πολιτικοὺς αὐτοῦ ὑπολογισμούς, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον τοὺς ὑποταχθέντας αὐτῷ λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου νὰ διαιρέσῃ διοικητικῶς, οὐχὶ κατὰ τὴν φυλετικὴν κα-

ταγωγήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν, καὶ οὕτω συνήνωσε πάντας τοὺς ὑποταχθέντας αὐτῷ Χριστιανοὺς τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας εἰς ἓν ὅλον ὑπὸ τ' ὄνομα ρούμ-μιλλετὶ (ρωμαϊκὸς ἢ ἑλληνικὸς λαός), ἀρχηγὸν δὲ τοῦ τεχνητῶς δημιουργηθέντος τούτου λαοῦ κατέστησε τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἔκτοτε θεωρεῖται ὡς ὁ πολιτικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ ἀπέναντι τῆς Πύλης.

«Τὰ πλεονεκτήματα, τὰ συνδεόμενα μετὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἐξ Ἑλλήνων ἕλκει τὸ γένος, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔπρεπε νὰ συντελῶσιν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Τουρκίας ἐξαιρετικῆς τῶν Ἑλλήνων θέσεως, ἥτις ἄλλως ἐξηρτᾶτο καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἀδιαφιλονεικήτου διανοητικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς ὑπὲρ τοὺς λόγῳ παιδεύσεως πτωχοὺς ὁμόρους λαοὺς τοῦ Αἵμου, καὶ οὐ μόνον ὑπὲρ τοὺς λαοὺς τούτους, παρ' οἷς καὶ ἐν καιρῷ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας ἡ Ἱστορία εὑρίσκει μόνον στοιχεῖά τινα παιδεύσεως, παρὰ τῶν αὐτῶν Ἑλλήνων παραληφθέντα ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν τότε Εὐρώπην.

«Εἶνε γεγονὸς πασίγνωστον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἐγέννησε τὴν διανοητικὴν ἐκείνην κίνησιν, ἥτις ἐν τῇ νεωτάτῃ Ἱστορίᾳ καλεῖται *ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων* (ἐπιστημῶν), ὅτι τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὶς ἤδη, ἅπαξ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος καὶ δεύτερον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρωτοστατήσας τῆς διανοητικῆς κινήσεως παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρέσχε καὶ πάλιν τῷ κόσμῳ μεγάλας ἐκδουλεύσεις, γενόμενος γενάρχης τῆς καταλαβούσης πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην διανοητικῆς κινήσεως, καὶ δι' ὧν ἔφερε σπερμάτων γονιμοποιήσας τὸ πλούσιον καὶ ἐπιδεκτικὸν αὐτῆς ἔδαφος, καὶ ὅτι μόνον μετὰ αἰῶνας βαρβαρωτάτου καὶ ἀκαταπαύστου διωγμοῦ, ἐξ οὗ, ὡς φαίνεται, ὀλίγον προεφύλαττεν αὐτὸν ἡ σχετικῶς προνομιοῦχος αὐτοῦ θέσις, κατήντησε ν' ἀποβάλῃ, εἰ καὶ μὴ οὕτως ὁλοσχερῶς, ὡς οἱ λοιποὶ ὁμόδοξοι αὐτῷ λαοὶ τῆς Τουρκίας, τὴν ἑαυτοῦ παίδευσιν, καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀνακτήσηται αὐτὴν διὰ νέων καὶ μεγάλων ἀγώνων.

«Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τῶν Ἑλλήνων, ἀνεξαρτήτως τῆς δοθείσης τῷ πνευματικῷ αὐτῶν Ἀρχηγῷ θέσεως, προελείαναν αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τοῦ μετέχειν τῶν κυβερνητικῶν ὑποθέσεων, τοῦθ' ὅπερ ἔδιδεν αὐτοῖς εὐκαιρίαν νὰ παρέχωσι τῇ Πύλῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις καὶ λαμβάνωσι συγχρόνως ἀτελείας τινὰς καὶ προνομίας, ὧν ἦσαν ὅλως ἐστερημένοι οἱ λοιποὶ ὁμόδοξοι λαοί, οὐδόλως ἐλθόντες εἰς ἀμέσους σχέσεις πρὸς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν.

«Θὰ ἦτο λίαν παράδοξον νὰ μεμφώμεθα τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τούτῳ, ὅτι τὴν ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων δημιουργηθεῖσαν αὐτῶν ἐξαιρετικὴν θέσιν δὲν παρῃτήθησαν, ὡς ἐὰν ὤφελον, ἐν ὀνόματι τῆς ἀφῃρημένης ἀρχῆς τῆς ἐθνικῆς ἰσοτιμίας, νὰ παραιτηθῶσι τῶν προνομίων ἐκείνων καὶ πλεονεκτημάτων, ἅτινα ὁ κατα-

κτητὴς ἔδωκε τῷ γένει αὐτῶν, χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ σκοπῶν, καὶ ἅτινα ἐχρησίμευσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις (καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει) ὡς τὸ μόνον πρόχωμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἀμέσων, μετὰ τὴν κατάκτησιν, ἐπελθουσῶν καὶ μέχρι τοῦδε ἐξακολουθουσῶν ἐπιβουλῶν τῆς Πύλης».

Ἀνάλογα προς ταῦτα γράφει ἐπίσης ὁ κύριος Νικόλαος Δουρνοβῶ :

«Ὁ τὴν μείζονα ἐπιρροὴν κεκτημένος ρωσσικὸς τύπος διατελεῖ ὑποχείριος τοῦ παντοδυνάμου Κ. Ποπεδονόστσεφ, ὡς καὶ τῆς «Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας» καὶ «Παλαιστινείου Ἑταιρείας», συνεπείᾳ δὲ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῶν προστασίας ὁ τύπος οὗτος κατορθοῖ νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ παρὰ τῷ ἁπλοϊκῷ ρωσσικῷ δημοσίῳ τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, Ρωμούνους, Σέρβους καὶ τοὺς γεωργιανικοὺς ἔτι πληθυσμοὺς διαθέσεις καὶ τάσεις τῶν πανισχύρων βουλγαροφίλων πανσλαυϊστῶν. Τὰ καθ' ὁλοκληρίαν ἀσυνείδητα δημοσιογραφικὰ αὐτῶν ἄρθρα, τὰ πικρῶς καὶ ἀστόργως καθαπτόμενα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἑλληνανατολικῆς Ἐκκλησίας, παρεισδύουσι τεχνηέντως καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἀνακτόροις, ἀναγινωσκόμενα καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας· οὕτω δὲ τὸ ψεῦδος συστηματικῶς ἀμαυροῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπισκοτίζει αὐτήν».

Αὕτη εἶνε ἡ ἀλήθεια, βεβαιουμένη ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ὑπὲρ ἧς δὲν διστάζουσι νὰ εἴπωσι τὰ δέοντα καὶ Ρῶσσοι. Ἡ ἁγιοταφικὴ Ἀδελφότης τῶν Ἱεροσολύμων, ἥτις ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἰδέας καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ, ἧς τὸ κήρυγμα εὗρεν ὄργανον διαπρύσιον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐξακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν. Σύμπας ὁ Ἑλληνισμός, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα ἑκατυμμύρια Ρώσσων καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων παρακολουθοῦσι μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν ἄμυναν ταύτην, εἴτε κατὰ τῶν μὴ ἀπομαθόντων τὰς παλαιὰς αὐτῶν ἕξεις προσηλυτιστῶν τοῦ Καθολικισμοῦ, εἴτε κατὰ τῶν φιλοδόξων τῆς «Παλαιστινίου» καὶ «Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας.» Ἡ ρωμουνικὴ καὶ ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις ἀφήρεσαν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων οὐκ ὀλίγα ὑλικὰ μέσα πρὸς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν τῶν αὐτῇ ἐμπεπιστευμένων ἰθαγενῶν λαῶν. Ἀλλὰ τὰ ἠθικὰ μέσα δὲν ἀφῃρέθησαν, διότι δὲν δύνανται ν' ἀφαιρεθῶσιν. Ὁ Ἑλληνισμός, ἂν σήμερον ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος εἶνε ἀσθενὴς ἕνεκεν πολλῶν αἰτίων, ἀλλ' ἠθικῶς εἶνε ἀκαταμάχητος. Στερεῖται γεωγραφικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος· ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἑνότης διατελεῖ ἀδιάρρηκτος. Ἕκαστον τμῆμα τῆς δράσεως αὐτοῦ περιφρουρεῖται καὶ ὑπὸ μιᾶς ἀκροπόλεως. Μία δὲ τῶν πρωτίστων εἶνε καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων.

* *
*

Ἰδίας μνείας ἀξία, ὡς ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶνε ἡ μικρὰ Χερσόνησος τοῦ Ἄθω, τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ ἀνήκει μὲν γεωγραφικῶς εἰς τὴν Μακεδονίαν,

ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἔχει γενικώτερον χαρακτῆρα. Ἀπὸ αἰώνων ἡ χερσόνησος αὕτη χρησιμεύει ὡς καταφύγιον καὶ ἡσυχαστήριον τῶν ἐγκαταλειπόντων τὸν ἐγκόσμιον βίον. Δικαιώματα ἐχορηγήθησαν αὐτοῖς ὑπὸ πλείστων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐπί τινα χρόνον ἐπιδραμόντες εἰς Μακεδονίαν Σλαῦοι βασιλεῖς ἀνεγνώρισαν ἢ καὶ ηὔξησαν τὰ προνόμια ταῦτα. Ὅτε δέ, μηνὶ Μαΐῳ τοῦ ἔτους 1453, ἡ Κωνσταντινούπολις κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην πρὸς τοῖς θρησκευτικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς καὶ πολιτικὰ προνόμια, τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὡς κέντρον θρησκευτικῆς δυνάμεως, διετήρησεν ὑπὸ τὴν νέαν κυβέρνησιν τὰ παλαιὰ αὐτοῦ θρησκευτικὰ ἅμα καὶ πολιτικὰ προνόμια.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ὀργάνωσιν, εἶνε μικροσκοπικὴ καλογηρικὴ πολιτεία, αὐτονόμως διοικουμένη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς. Κέκτηται πλείστας ἀτελείας, ἡ δ' ἀνωτάτη αὐτοῦ διοίκησις ἑδρεύει ἐν Καρυαῖς, κεντρικῇ πολίχνῃ, ἐν ᾗ εἶνε ἐγκατεστημένοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων μονῶν, συσκεπτόμενοι καὶ ἀποφασίζοντες περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων. Αἱ μοναὶ συντηροῦνται εἴτε ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν ἐγκαταβιούντων μοναχῶν, εἴτε ἐκ δωρεῶν, εἴτε ἐξ εἰσοδημάτων, προερχομένων ἐκ κτήσεων, δωρηθεισῶν αὐταῖς ὑπὸ Χριστιανῶν φιλοχρίστων, εὑρισκομένων δὲ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου.

Δι' οὓς λόγους ἐδημεύθησαν ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἐν Βεσσαραβίᾳ αἱ ἀκίνητοι κτήσεις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων πατριαρχείων, ἐδημεύθησαν ἐπίσης καὶ αἱ κτήσεις τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἐσκέφθησαν οἱ εἰσηγηταὶ τῆς δημεύσεως ταύτης, ὅτι οἱ ἁγιορεῖται μοναχοί, πιεζόμενοι ἐκ τῆς ἐνδείας, θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὰς πλεκτάνας τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς, παραδίδοντες εἰς αὐτὴν τὰ θρησκευτικά των προπύργια. Ἠπατήθησαν. Τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν ἐπτοήθη ἐκ τῆς δημεύσεως ταύτης τῆς περιουσίας του. Διετήρησε καὶ διατηρεῖ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, μετὰ σθένους ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἣν ἐνεπίστευσαν εἰς αὐτὸ αἱ γενεαὶ τοῦ παρελθόντος. Καὶ σήμερον ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ ἀκροπόλει, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ μία τῶν σημαντικωτάτων ἀκροπόλεων τῆς Μακεδονίας, ὁ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγὼν διεξάγεται ἐρρωμένως κατὰ τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς, ἥτις παντὶ τρόπῳ ζητεῖ νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν Ἄθωνα, κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Οὐσπένσκη, ὅπως ἐπιδιώκει τὴν κατάληψιν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀντιοχείας, τῶν Ἱεροσολύμων, παντὸς ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ προπυργίου, φρουρουμένου ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Γάλλος συγγραφεύς, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ διαφέρον τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς πρὸς κατάληψιν τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ἀπεκάλεσε τὸν Ἄθωνα ρωσσικὸν Γιβραλτάρ!

Εὐτυχῶς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν εἶνε ἀληθὲς τοῦτο, εἰ καὶ οἱ Ρῶσσοι

κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως οἰκειοποιηθῶσι διὰ τοῦ χρήματος, τῆς δολιότητος καὶ τῆς βίας τὸ ἐθνικὸν τοῦτο προσκύνημα καὶ προπύργιον τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Προηγουμένως οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἴτε παραπεισθέντες ἐκ τῆς σλαυϊκῆς πονηρίας, εἴτε πιεσθέντες ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιβολῆς, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἁρπαγῆς τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, προσηνέχθησαν φιλοφρόνως πρὸς τοὺς Ρώσσους, παρασχόντες αὐτοῖς μέρη τινὰ πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἐγκαταβίωσιν. Ἀλλ' ὅτε ἀνεκαλύφθη ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τοῦ ψευδοῦς θρησκευτικοῦ ζήλου, ὅτε ἐγνώσθη, ὅτι ὑπὸ τὸ ράσον τοῦ καλογήρου κρύπτεται ὁ πανσλαυϊστικὸς κατακτητής, οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀντέταξαν καὶ ἀντιτάσσουσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἥκιστα θρησκευτικῆς ταύτης ἐπιδρομῆς.

Τὸ σκανδαλῶδες ἐπεισόδιον τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσσων βιαίας καὶ ἐπαισχύντου καταλήψεως τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος εἶνε τρανὸν δεῖγμα τῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς πράγμασι τίθεται εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τῶν πρεσβευόντων, ὅτι *ἡ κατάκτησις εἶνε σλαυϊκὴ ἀρετή!*

Ὡς εἶπον ἤδη, οἱ Ρῶσσοι ἐφιλοξενοῦντο ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1840 ἤρξαντο ἐκδηλοῦντες κατακτητικὰς διαθέσεις. Ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐζήτησαν ἄδειαν ἐγκαταστάσεως, ὑποσχόμενοι ὑποταγὴν εἰς τοὺς κανόνας τῆς Μονῆς. Δὲν παρήρχετο ἐν τούτοις πολὺς καιρὸς καὶ ἐξεδηλοῦτο ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ἐγκαταστάσεως. Διὰ πονηρίας ἐγκατέστησαν πλείονες τοῦ ὁρισθέντος ἀριθμοῦ, οὕτως ὥστε ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἀποτελέσαντες ἀριθμὸν διπλάσιον τοῦ τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν. Ἀποθανόντος δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἕλληνος ἡγουμένου, ἐξελέγετο ἀντικανονικῶς Ρῶσσος τοιοῦτος. Μὴ ὄντος δὲ δυνατοῦ, ἵνα ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐγκριθῇ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, τοῦθ' ὅπερ θ' ἀπετέλει προφανῆ παράβασιν τῶν κρατούντων κανόνων, ἐγένοντο ἐνέργειαι διὰ τῆς ρωσσικῆς πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἔγκρισιν. Καὶ δυστυχῶς ἐτελέσθη τὸ πραξικόπημα τοῦτο διὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Δὲν ἀναγράφω λεπτομερείας περὶ τοῦ σκανδάλου τούτου. Προσθέτω μόνον, ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη τῆς ἐγκρίσεως τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπιβάτου Ρώσσου ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπῆρξε μία τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν, οὐ μόνον τῆς μικρᾶς ἁγιορειτικῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐν γένει τῆς συγχρόνου ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Ρῶσσοι, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἐξεδήλωσαν τολμηρότερον τὴν κατακτητικὴν αὐτῶν πολιτικήν. Κατέλαβον διὰ τῆς βίας ἢ τῆς δολιότητος καὶ ἄλλα σημεῖα ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὠκοδόμησαν ἐπ' αὐτῶν, πάντοτε παρὰ τοὺς κανόνας καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, πολυτελέστατα μέγαρα, ἐνδιαιτήματα ἐγκοσμίων μᾶλλον μεγιστάνων ἢ μοναχῶν, ἀφοσιωθέντων εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον. Νομίζει ὁ εἰσερχόμενος ἐν τοῖς μεγάροις τούτοις, ὅτι ἐπισκέπτεται κατοικίας Ἀσσυρίων δυναστῶν. Οἱ κανόνες

τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπαγορεύουσι τὴν καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον ἐγκαταβίωσιν γυναικῶν. Ἐβεβαιώθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅτι καὶ ὁ κανὼν οὗτος παρεβιάσθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων Ἁγιορειτῶν. Γύναιον ἐλευθερίων ἠθῶν κατῆλθεν ἐκ Ρωσσίας μετημφιεσμένον καὶ διέμεινεν ἐπί τινας ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ Ὄρει. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγνώσθη ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ φύσις καὶ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς.

Βεβαιοῦται ἐπίσης, καὶ οὐδέποτε διεψεύσθη, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν Ἄθῳ ἐγκαταβιούντων Ρώσσων μοναχῶν οὐκ ὀλίγοι τυγχάνουσι Ρῶσσοι ἀξιωματικοί, ἀφοσιούμενοι ἀναμφιβόλως εἰς ἄλλας μᾶλλον μελέτας ἢ εἰς θρησκευτικάς.

Ἐκ τῶν εἴκοσι μονῶν τῶν ἐγκατεσπαρμένων καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἁγιορειτικῆς Χερσονήσου καὶ ἀποτελουσῶν τὴν ὁμόσπονδον ταύτην ἐκκλησιαστικὴν πολιτείαν, ἕδραν ἔχουσαν τὰς Καρυάς, αἱ μὲν δέκα ἑπτὰ εἶνε ἑλληνικαί, μία βουλγαρική, ἡ τοῦ Ζωγράφου, μία σερβική, ἡ τοῦ Χιλιανδαρίου καὶ μία ρωσσική, ἡ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

Ἑκάστη τούτων, κεκτημένη αὐτονομίαν ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς πραγμάτων, ἀποστέλλει ἀντιπρόσωπον εἰς Καρυάς. Οἱ εἴκοσιν ἀντιπρόσωποι τῶν Μονῶν ἐκλέγουσι τέσσαρας ἐπιστάτας, ὧν προΐσταται ὁ ἀρχιεπιστάτης, ὁ κυβερνήτης. Οὗτοι ἐκπροσωποῦσι τὴν κυβέρνησιν τῆς πρωτοτύπου ταύτης πολιτείας.

Ὅπως ἐν παλαιτέροις καιροῖς, οὕτω καὶ σήμερον τὸ Ἅγιον Ὄρος διατελεῖ μία τῶν ἀκροπόλεων τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Ἐφ' ὅσον ὁ Ἑλληνισμός, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ δικαίων, μάχεται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, δὲν δύναται ἢ νὰ προσβλέπῃ μετὰ πολλοῦ διαφέροντος ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀκροπόλεως. Καθῆκον ἔχει νὰ μὴ ἀδιαφορῇ. Ὀφείλει νὰ συντελέσῃ παντὶ τρόπῳ πρὸς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀκροπόλεως, ἣν ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ ἐργάζεται νὰ καταστήσῃ *ρωσσικὸν Γιβραλτάρ*. Ἡ ἀρετὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν κεῖται ἐν τῇ *προνοίᾳ*. Ταύτην ἔχοντες σύμμαχον, δυνάμεθα νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀντὶ εὐτελεστάτων θυσιῶν. Ἂν ἡ Μακεδονία εἶνε ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, γεωγραφικὰς καὶ πνευματικάς, εἶνε ἀκρόπολις τῆς Μακεδονίας. Οὐδενὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων εἶνε σήμερον ἄγνωστον, ὅτι Ἑλλὰς ἄνευ Μακεδονίας εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ.

(Ἕπεται συνέχεια) **Ν. Καζάζης**

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

Πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Βουλγαρίας, διατελέσας ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς ἡγεμονίας, κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰς αὐτὴν προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐδημοσίευσε πρό τινων ἐτῶν *Σημειώσεις* του περὶ τῶν τότε συμβάντων κατὰ τὴν προσάρτησιν. Τὰς σημειώσεις ταύτας, ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ μεταφρασθείσας ἐν καιρῷ καὶ ἀποσταλείσας ὑμῖν ὑπὸ φιλοπάτριδος συνεργάτου, οὐκ ὀλίγον δ' ἐχούσας δι' ἡμᾶς ἐνδιαφέρον, δημοσιεύομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιθεωρήσει μετὰ τῆς ἑπομένης προεισαγωγῆς τοῦ μεταφραστοῦ :

«Τὰ ἐν τῷ κατωτέρω ἡμερολογίῳ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας Ἠλία Τσάνεφ, ἀναφέρονται βεβαίως εἰς γεγονότα παρελθόντα ἤδη καὶ κατὰ συνέπειαν ἄσχετά πως πρὸς τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις καὶ τὰ νῦν συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου πιθανὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μὴ ἔχοντα ἐνδιαφέρον καὶ σημασίαν τινὰ διὰ τοὺς νῦν μεριμνῶντας ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ λεγόμενον ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε καὶ ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως, καθ' ὅσον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντά εἰσι πολυτρόπως συμπεπλεγμένα μετὰ τῆς βουλγαρικῆς δράσεως, πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ εὑρεθῶμεν καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις, διὰ τοῦτο δὲν ἐθεώρησα ἄσκοπον νὰ φέρω διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ ἡμερολογίου τούτου ὑπ' ὄψει τῶν μεριμνώντων ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰς ἐν αὐτῷ λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἰργάσθησαν διπλωματικῶς καὶ τεχνηέντως οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως καὶ πῶς διεξεπεραίωσαν αὐτὸ καθ' ὅλας τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν βλέψεις. Δὲν εἶνε ἐντροπὴ δὲ ἐὰν ἡ ἐλαστικότης καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ Βουλγάρου ὑπουργοῦ Τσάνεφ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα καὶ εἴς τινας ἡμετέρους πολιτευομένους καὶ διπλωμάτας.

«Τὸν Ἠλίαν Τσάνεφ, ἐκ προὐχοντικῆς οἰκογενείας τοῦ Βιδινίου καταγόμενον, γνωρίζω ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν. Εἶνε ἀνὴρ καλῶς μεμορφωμένος, σπουδάσας καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὐφυὴς καὶ πολύγλωσσος, ὁμιλῶν καλῶς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς, τὴν τουρκικήν, ἣν γινώσκει γραμματικῶς ὡς κάλλιστος τουρκιστής, τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ρωμουνικήν. Μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Βουλγαρίας ὑπηρέτει ὑπὸ τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, ἀνελθὼν διὰ τῆς ἱκανότητός του εἰς τὰς ἀνωτέρας αὐτῆς βαθμίδας μέχρι τοῦ βοηθοῦ (μουαβὶν) τῶν γενικῶν διοικητῶν τοῦ Δουνάβεως· ἦτο πρὸ πάντων μαθητὴς καὶ εὐνοούμενος τοῦ

Μιδχὰτ πασσᾶ καὶ κατὰ συνέπειαν εἶχεν ἀποκτήσῃ πολυχρόνιον πεῖραν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ ἦτο μεμυημένος εἰς τοὺς τουρκικοὺς τρόπους, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἦτο γνωστὸς εἰς πολλοὺς τῶν πασσάδων, μεθ' ὧν καὶ εἶχε συνεργασθῇ ἄλλοτε. Διὰ τοῦτο καὶ βλέπομεν αὐτὸν ἀναστρεφόμενον καὶ διαπραγματευόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Βουλγαρίας, μεθ' ἱκανῆς οἰκειότητος πρὸς τοὺς πασσάδες τῆς Πύλης,ὧν ἔχαιρεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴνἐμπιστοσύνην. Οὕτως, ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ φαίνεται, διὰ τῆς ἀτομικῆς του σχέσεως, πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐνοϊκὴν λύσιν πολλῶν ζητημάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πόσον συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν εὐνοϊκὴν ἔκβασιν τῶν τοιούτων ἀποστολῶν ἡ καλὴ ἐκλογὴ καὶ ἡ καταλληλότης τοῦ προσώπου! Ἆρά γε πολλὰ καὶ σπουδαῖα ζητήματα τῆς Ἑλλάδος ἐν Τουρκίᾳ δὲν θὰ ἐλύοντο πολὺ εὐνοϊκώτερον, ἐὰν κατεβάλλετο μεγαλειτέρα πρόνοια περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀποστελλομένων προσώπων;

«Εἶνε λίαν ἀξιέπαινοι οἱ Βούλγαροι,οἱ ὁποῖοι μετὰ πολλῆς εὐστοχίας ἐκλέγουσι τοὺς ὑπαλλήλους,οὓς πέμπουσι,πρὸ πάντων εἰς τὴν Τουρκίαν· φροντίζουσι νὰ εἶνε ἐκ τῶν φανατικωτέρων φιλοπατρίδων (καὶ τίς Βούλγαρος δὲν εἶνε φανατικός;) πρῶτον,καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ εἶνε γνώστης τοῦ τόπου,εἰς ὃν πέμπεται καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν πέμπεται,κατάλληλος. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην διορίζουσιν ἢ ἐκεῖθεν ἕλκοντας τὴν καταγωγὴν καὶ εἰδήμονας τῶν ἐκεῖ πραγμάτων,ἢ χρηματίσαντας ἐκεῖ ὡς διδασκάλους ἢ ἄλλο τι καὶ σπουδάσαντας τὸν τόπον. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον ἐπιτυγχάνουσιν».

Τὸ ἡμερολόγιον

6 Ἀπριλίου 1885.—«Ἐκ Ρωσσίας οὐδὲν δυσάρεστον ἀκούεται περὶ τοῦ ἡγεμόνος, ὁ δὲ κ. Καϊάνδρος (διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Ρωσσίας ἐν Σόφιᾳ) συμπεριφέρεται πρὸς αὐτὸν διὰ τρόπου παραβλάπτοντος τὸ ἡγεμονικὸν γόητρον. Εἰς δύω ἐπανειλημμένα ἐπίσημα γεύματα ὁ κ. Καϊάνδρος, ἀπαντῶν εἰς προπόσεις ὑπὲρ τοῦ Τσάρου, ὡμίλησε μόνον περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, οὔτε λέξιν δὲ ἐξέφερε περὶ τοῦ ἡγεμόνος».

10 Ἀπριλίου.—«Σήμερον συνηντήθην μετὰ τοῦ κ. Καϊάνδρου. Ὅταν τῷ ἐξέφρασα τὴν ἀπεριόριστον εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν εὐαρέσκειαν, ἕνεκα τοῦ ἀπευθυνθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν ἡγεμόνα τηλεγραφήματος, τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον θέλει πράξῃ πᾶν τὸ ἐξαρτώμενον παρ' αὐτοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς εὐαρεσκείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸν ἠρώτησα:—Ἆρά γε δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς παραδρομὴν ἡ δὶς παρασιώπησις τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος κατὰ τὰς ἐν καιρῷ τοῦ Ἰωβιλαίου προπόσεις; Ἀπήντησεν:— «Ἐν Πετρουπόλει εἰσέτι δὲν ἐγνώριζον ὅλα ἐκ τῶν ἐνταῦθα τελουμένων ἐναντίον ἡμῶν. Ἡ Βουλγαρία «δὲν ἐδημιουργήθη διὰ νὰ γίνηται πρόσκομμα ἡμῶν. Ὑμεῖς ἐπεχειρήσατε, ἀναμφιβόλως κατὰ ξένην εἰσήγησιν, νὰ ἐνεργήσητε ἕνωσιν,χωρὶς νὰ προσέξητε, ὅτι τοῦτο «θέλει βλάψῃ ἡμᾶς· διότι θέλομεν εὑρεθῇ ἠναγκασμένοι νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ζή-

«τημα,ὅ περ ἀπασχολεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπωτάτῃ 'Ανατολῇ». Τῷ ἀπήντησα:—«Οὐδεὶς «ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως»· ἀλλ' αὐτὸς μὲ διέκοψε διὰ τῶν λέξεων:—«Δὲν δύ«νασθε νὰ κρύπτητε ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖνο,ὅ περ ἡμεῖς καλῶς γνωρίζομεν.. Δι' ἡμᾶς δὲν «εἶνε πλέον μυστήριον,ὅτι ὁ Δόκτωρ Στράνσκης συνενοεῖτο μετὰ τοῦ Τσαγκώφ, ἐξ «ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος, περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ».'Ηθέλησα νὰ τὸν πείσω, ὅτι «δὲν ὑπάρχει τοιοῦτό τι, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην του».

11 'Απριλίου.—«'Ωμίλησα μετὰ τοῦ κ. Καραβέλωφ (τότε πρωθυπουργοῦ) περὶ τῆς συναντήσεώς μου μετὰ τοῦ κ. Καϊάνδρου. Μοὶ εἶπεν:—«Οὐδὲν ἰδιαίτερον, οὐδὲν θετικὸν ὑπάρχει. Οἱ κυβερνητικοὶ (κόμμα ἐν 'Ανατολικῇ Ρωμυλίᾳ Σ.τοῦΜ.) θέλουσι νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, δι' ὧν ἐξυπηρετήθησαν οἱ ἑνωτικοὶ (ἕτερον πολιτικὸν κόμμα ἐν 'Ανατολικῇ Ρωμυλίᾳ Σ. τοῦ Μ.) ὅπως κρατήσωσι τὴν ἀρχήν. Ἂς πράξωσιν ὅ τι θέλουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ συνενώσωμεν τὰ χρέη τῆς 'Ανατολικῆς Ρωμυλίας μὲ τὰ οἰκονομικὰ τῆς 'Ηγεμονίας».

20 'Απριλίου.— «Εἰς τὴν Α.'Υψηλότητα, μεταβαίνουσαν εἰς Λονδῖνον ὡμίλησα περὶ τῆς συνδιαλέξεώς μου μετὰ τοῦ κ. Καϊάνδρου. 'Ιδοὺ πάλιν τί μοὶ ἐξέθηκε:—«Φαίνεται,ὅτι ὁ κ. Καραβέλωφ δὲν σᾶς ὡμίλησε περὶ τοῦ ζητήματος αὐ«τοῦ,εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς οὐδεμίαν δίδει σημασίαν.'Εν καιρῷ τοῦ 'Ιωβιλαίου ὁ ἰα«τρὸς Στράνσκης μοὶ εἶπεν,ὅτι ἐν τῇ 'Ανατολικῇ Ρωμυλίᾳ ὑπῆρχε κίνησίς τις ὑπὲρ «τῆς ἑνώσεως καὶ μὲ ἠρώτησεν, ἐὰν θὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ πραξικόπημα, τὸ ὁποῖον «ἑτοιμάζεται. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ὑποσχεθῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς «ἐπέμενε λίαν, τὸν ἀπέστειλα νὰ γνωρίσῃ τὴν γνώμην τοῦ Τσαγκώφ. 'Ο γέρων «Τσαγκὼφ κατ' ἀρχὰς ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὸ σχέδιον,ἀλλ' ἀκολούθως εἶ«πεν,ὅτι ἐὰν τοῦτο γίνηται ἐν γνώσει τῆς Ρωσσίας,αὐτός τε καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ θέ«λουσιν ὑποστηρίξῃ καὶ ἐμὲ καὶ τὴν κυβέρνησιν.«"Αλλως θέλομεν μείνῃ οὐδέτεροι,» «προσέθηκεν ὁ γέρων.«"Οταν ἔχῃ οὕτως, εἶπον τῷ Στράνσκῃ,ἐγὼ ἀποφεύγω νὰ σᾶς «δώσω ὁριστικὴν ἀπάντησιν,ἀλλ' ὑπόσχομαι νὰ βολιδοσκοπήσω τὴν γνώμην τῶν Με«γάλων Δυνάμεων.»'Η ἀπάντησις αὕτη δὲν ἱκανοποίησεν αὐτόν,ὑπεσχέθη ἐν τού«τοις νὰ ἀναμένωσιν. Τοῦτο εἶνε τὸ πᾶν. Φένεται, ὅτι ὁ γέρων Τσαγκὼφ ὡμίλησε «μὲ τὸν Καϊάνδρον».

«'Αξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι ὁ κ. Καραβέλωφ δὲν μοὶ εἶχε ποσῶς ὁμιλήσῃ περὶ τῆς συνδιαλέξεώς του μετὰ τοῦ ἡγεμόνος. Διατί ἆρά γε; Μήπως τὴν ἔχει κάμῃ ἡ Αὐτοῦ 'Υψηλότης ὑπὸ τύπον μυστικοῦ τοῦ κράτους; Πόσον μετανοῶ,διότι δὲν ἐπίστευσα εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μοὶ ἔλεγεν ὁ κ. Καϊάνδρος. Αὐτὸς θέλει σκεφθῇ ἓν ἐκ τῶν δύο: ἢ ὅτι εἶμαι ὁ πέμπτος τροχὸς τῆς ἁμάξης, ἢ ὅτι εἶμαι καὶ ἐγὼ εἷς ἐξ ἐκείνων, τῶν περιφρονούντων τὰς συμβουλὰς τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν προκαλούντων αὐτὴν διὰ προσκομμάτων πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων. "Οταν ἐπανέλθῃ ὁ ἡγεμών, θέλω τὸν ἀπασχολήσῃ μὲ αὐτὸ τὸ «mode de procéder» τοῦ κ. Καραβέλωφ, διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μοὶ ἀποδίδηται οἱαδήποτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων.

31 Αὐγούστου. — «Ὁ ἡγεμὼν ἐπεσκέφθη καὶ τὸν Γκίερς ἐν Φραντζεσμπάτ. Οὐδὲν ὅμως ἐκοινοποίησε περὶ τῆς συναντήσεως ταύτης. Ἆρά γε αἱ ἑτοιμασίαι τοῦ κ. Καϊάνδρου περὶ τῆς ἐκεῖσε ἀναχωρήσεως δὲν συνδέονται μὲ τὴν συνάντησιν αὐτήν; Ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ γνωρίσω τι, ἰδοὺ τί ἐτηλεγράφησα πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα: «Τὴν «προσεχῆ Τετάρτην ὁ Καϊάνδρος ἀναχωρεῖ δι' αὐτοῦ. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι «ἀφίνει ἐνταῦθα τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον ἀσθενῆ, μετὰ βεβαιότητος δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι εἶνε προσκεκλημένος».

1 Σεπτεμβρίου. — «Τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν ἔλαβον παρὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος: «Ἐκτὸς πάσης ὑποθέσεως, ὅτι ὁ Καϊάνδρος εἶνε προσκεκλημένος ὑπὸ τοῦ Γκίερς, συνε«πείᾳ τῆς μετ' αὐτοῦ συναντήσεώς μου». Ἓν ἐκ τῶν δύο: ἢ ὁ ἡγεμὼν ἀνήρεσε τὰ πρὸς ζημίαν αὐτοῦ ἐκτεθειμένα, ἢ ἐλήφθη ἀπόφασις ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως. Θέλομεν ἰδῇ».

6 Σεπτεμβρίου. — «Ἐκ τοῦ τηλεγραφείου μὲ εἰδοποίησαν, ὅτι ἐν Φιλιππουπόλει ἐγένετο πραξικόπημα (ἀνατροπή): «Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς συνελήφθη καὶ ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς Βουλγαρίας προεκηρύχθη».

«Ὀλίγον ἀργότερα μοὶ ἔφερον ἀντίγραφον τηλεγραφήματος, διευθυνομένου παρὰ τῆς ἐν Φιλιππουπόλει προσωρινῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα, δι' οὗ γνωστοποιεῖται, ὅτι ἡ ἕνωσις προεκηρύχθη ἐν ὀνόματι αὐτοῦ».

24. — «Εἴμεθα κεκαλυμμένοι ὑπὸ κατακρίσεων, ὄχι ὀλιγώτεραι εἰσὶν ὅμως καὶ αἱ συμπαθητικαὶ ἐκφράσεις. Ἔχομεν μάλιστα καὶ ἐνθαρρύνσεις. Ὁ διευθύνων τὸ Διπλωματικὸν Πρακτορεῖον τῆς Βουλγαρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινοποιεῖ, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων προτείνουσιν ὁ δὲ Σουλτᾶνος συγκατατίθεται ὅπως ὁ ἡγεμὼν διορισθῇ γενικὸς διοικητὴς τῆς τοπαρχίας. Ἂς γείνῃ καὶ οὕτω· τὰ τουρκικὰ φρούρια ἐν Σερβίᾳ περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σέρβων, ὅταν διωρίσθη ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιχαὴλ ὡς φύλαξ τοῦ φρουρίου Βελιγραδίου».

4 Ὀκτωβρίου. — «Ὁ Νάτζεβιτζ ἐκ Βιέννης καὶ ὁ Ι. Σ. Γκέσιωφ ἐκ Λονδίνου κοινοποιοῦσιν: ὁ πρῶτος, ὅτι εἰς τὴν Πύλην προτείνεται «ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πρώην καθεστῶτος», ὁ δὲ δεύτερος, ὅτι «συμβουλεύουσιν ἡμᾶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἄμεσον συνεννόησιν μετὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῇ βάσει προσωπικῆς ἑνώσεως». Ἡ Ἀγγλία ἐπανορθώνει τὸ καταστραφὲν ὑπ' αὐτῆς ἐν Βερολίνῳ οἰκοδόμημα καὶ πιθανὸν αὕτη θέλει βοηθήσῃ ἡμᾶς, ὅπως μὴ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Βουλγαρίας. Οἱ πολιτικοὶ αὐτῆς ἄνδρες ἐπὶ μᾶλλον ἐνθαρρύνουσιν ἡμᾶς καὶ δὲν πράττουσιν ὅπως οἱ Αὐστριακοί. Κατὰ κοινοποίησιν ληφθεῖσαν σήμερον, οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν, ὁ κόμης Καλνόκης ἐξεφράσθη οὕτω: — «Δὲν ἐννοῶ, διατί ἡ Τουρκία δὲν ἐπιβάλλει εἰσέτι σέ«βας εἰς τὸν ὑποτελῆ αὐτῆς».

5. — Ἐπεσκέφθην τὸν μητροπολίτην Κλήμεντα, ἐπιστρέψαντα ἐκ Ρωσσίας, ἔνθα μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Τσάρου. Μοὶ εἶπεν: — «Ἀφοῦ ἐπεδώκαμεν εἰς τὴν Α.Α. Μεγαλειότητα τὴν ἀναφορὰν τῶν κατοίκων τῶν δύω ἀδελφῶν χωρῶν, ηὐδόκησε ν' ἀ-

παντηση: — «*Περὶ τοῦ διαχωρισμοῦ οὔτε λόγος δύναται νὰ γείνῃ· τὸ πᾶν θέλο-* «*μεν πράξῃ δι' ὑμᾶς, ἀλλ' ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις δὲν εἶνε καλὴ καὶ ἐφ' ὅσον ἔ-* «*χετε αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένητέ τι παρ' ἡμῶν*».

«Κατωτέρω θέλει γείνῃ γνωστόν, ὅτι οἱ ἀνωτέρω λόγοι τοῦ μακαρίτου Αὐτο-κράτορος ἀναφέρονται εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὄχι εἰς τὸ ὑπουργεῖον».

17.—«Ὁ συνάδελφος Ραδοσλαύωφ μοὶ γράφει ἐκ Φιλιππουπόλεως, ὅτι οἱ ἐκεῖ εἰσὶν ἐναντίον τῆς ἀδρανείας τῆς κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὴν μὴ εἰσέτι εἰσαγωγὴν εἰς τὴν τοπαρχίαν τῶν ἐνταῦθα νόμων. «Οἱ κάτοικοι συγκινοῦνται καὶ ἡ ὑποψία αὐξάνει, διότι «οὐδὲν ἀνακοινοῦται αὐτοῖς. Δυσανασχετοῦσι κατὰ τοῦ κ. Καραβέλωφ, διότι προσκλη-«θεὶς εἰς τὸ τηλεγραφεῖον πρὸς συνεννόησιν, ἐφάνη ἀντίθετος καὶ ἐπιφυλακτικός· «καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ παρακλήσεις, οἱ Ἐπίτροποι (προσωρινὴ Κυβέρνησις Σ. Μ.) «θὰ ἔδιδον τὴν ἑαυτῶν παραίτησιν καὶ ἐγὼ θὰ ἐπέστρεφον εἰς Σόφιαν», λέγει ὁ συνά-δελφος· ἀκολούθως δὲ προσθέτει: «Ἡμεῖς ὑποδεικνύομεν μέσον, ὅπως τεθῇ ὁποιον-«δήποτε πέρας εἰς τὴν ἀνυπόφορον κατάστασιν, αὐτὸς δὲ χαρακτηρίζει τὰ πάντα «ὡς φήμας τῶν ὁδῶν».

31.—«Μοὶ γράφουσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ κ. Νέλιδωφ τὴν 26 τούτου ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Συνδιασκέψεως κατέκρινε λίαν τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ κόμμα, εἰπών: «Ὁ ὀργανικὸς νόμος ἐξησφάλιζεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν εὐτυχῆ καὶ ἡ-«συχον ὕπαρξιν. Αἱ συμβουλαὶ τῆς φρονήσεως δὲν ὑπερίσχυσαν ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ ἐ-«θνικὸν αἴσθημα ἔγεινε διὰ τοὺς κομματάρχας μέσον ἐνεργείας. Ἔπαιζον μὲ τὸ αἴ-«σθημα αὐτό. Ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου γεν. διοικητοῦ, «τὸ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κόμμα ἦτο εὐδιάθετον εἰς αὐτὴν τὴν πορείαν (κατάστασιν). Ἐν «καιρῷ τοῦ δευτέρου γενικοῦ διοικητοῦ ἡ ἀντιπολίτευσις τὸν κατέστησε ὄργανον ἐναν-«τίον τῆς κυβερνήσεως. Στρατιωτικὴ συνωμοσία ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ριζο-«σπαστικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ, εἶχεν «ἑτοιμάση τὴν ἀνατροπήν, ὁ δὲ ἡγεμών, ὁ ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου, ἔγεινεν ὁ ἐκ-«τελεστὴς αὐτῆς». «Ἡ εἰρήνη ἐπαπειλεῖται. Αἱ Δυνάμεις ζητοῦσι τὴν ταχεῖαν «ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως ἐντὸς τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ὑπῆρχε. *Παρίσταμαι ἐν τῇ* Συνδια-«σκέψει, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην βάσιν, πλὴν τῆς διατηρήσεως τῆς συνθή-«κης τοῦ Βερολίνου, τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς τυ-«πικῆς ἐπανόδου εἰς τὸ πρώην καθεστώς».

«Συνεπείᾳ τῶν λόγων αὐτῶν μετέβην σήμερον παρὰ τῷ κ. Καϊάνδρῳ καὶ ἀφοῦ τῷ ἀνέφερα τοὺς λόγους, τοὺς λεχθέντας ὑπὸ τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν μητρο-πολίτην Κλήμεντα, τῷ ἐδήλωσα, ὅτι χάριν τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος τὸ ὑπουργεῖον εἶνε ἕτοιμον νὰ καταθέσῃ τὴν ἐξουσίαν. Μοὶ ἀπήντησε: «Δὲν εἶμαι ἐπιφορτισμέ-«νος νὰ ἑρμηνεύσω τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις τοῦ κυριάρχου μου, νομίζω ἐν τούτοις, «ὅτι ἡ ἔκφρασις «τῆς ἐνεστώσης παρ' ὑμῖν κυβερνήσεως» καὶ τὰ λοιπά, δὲν ἀνα-

«φέρεται κατὰ τοῦ ὑπουργείου, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις ἀκαταπαύστως ὁδη-«γεῖται ὑπὸ τῶν συμβούλων τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν».

1 Νοεμβρίου. — «Αἱ σημεριναὶ εἰδήσεις εἰσὶν ἔτι μᾶλλον δυσάρεστοι. Μόνον ἡ Ἀγγλία καὶ κατὰ συμβουλὴν αὐτῆς ἡ Τουρκία εἰσὶν αἱ δεικνύμεναι συγκαταβατικαί, ἀναφορικῶς τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, εἴτε ὑπὸ τῶν Ἀνατολικορρουμελιωτῶν, εἴτε ὑφ' ἡμῶν ἐκτελεσθέντος».

4. — «Ἡ Τουρκία ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ σαφέστερον. Ἐν τῇ τρίτῃ συνεδριάσει τῆς Συνδιασκέψεως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν πρότεινεν, ὅπως ὁ ἡγεμὼν ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν ἡγεμονίαν, διοριζόμενος κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τάξιν γενικὸς διοικητὴς καὶ νὰ ἐξευρεθῶσι τὰ μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ».

8. — «Εἰδοποιοῦσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ Σαῒτ πασσᾶς διεσαφήνισε καὶ μετέβαλε τὴν προηγουμένην πρότασιν. Ἡ Πύλη ζητεῖ: Ν' ἀποσταλῇ πρὸς τὸν ἡγεμόνα εἰδικὸς ἀπεσταλμένος, ὅστις νὰ τὸν παρακινήσῃ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἡγεμονίαν· ὁ αὐτὸς ἀπεσταλμένος νὰ προτρέψῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν Δυνάμεων τοὺς κατοίκους νὰ ὑποταχθῶσιν. Ἔκτακτος ἐπίτροπος νὰ διοικῇ τὴν χώραν μέχρι τοῦ διορισμοῦ νέου γενικοῦ διοικητοῦ. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῶν βελτιώσεων, ὧν θὰ κατεφαίνετο ἡ ἀνάγκη».

12. — «Μοὶ γράφουσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ κ. Νελιδώφ, ἐπωφεληθεὶς τοῦ ὅτι ὁ ἡγεμὼν δὲν εὑρίσκετο πλέον ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐπέτυχε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀποστολὴν ἀπεσταλμένου ἐπιτρόπου εἰς τὴν τοπαρχίαν, ὑποβαλὼν συγχρόνως, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ εἰς τοὺς κατοίκους δοθῇ νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι «δὲν πρέπει ν' ἀναμένωσιν ὑποστήριξιν παρ' οὐδεμιᾶς τῶν Μεγάλων Δυ-«νάμεων».

20. — «Εἰς τὰς 16 τούτου θὰ ἐγίνετο συνεδρίασις, καθ' ἣν ἡ Συνδιάσκεψις ἔδει νὰ προσδιορίσῃ τὸν τρόπον τῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν τοπαρχίαν πληρεξουσίου, ἐπιτετραμμένου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν. «Αἱ ἐπιτυχίαι ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν πε-«δίων τῆς μάχης παρὰ τὴν Σλίβνιτζαν, Τσάριβροτ καὶ Πιρὸτ ἔθεσαν πέρας, πιθα-«νὸν διὰ παντός, εἰς τοῦτο καὶ εἰς παρομοίας αὐτῷ συσκέψεις».

28 Δεκεμβρίου. — «Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μοὶ κοινοποιεῖται, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γαδβὰν ἐτελείωσεν εὐχαριστότερον «παρ' ὅσον ἐπεθύμει ἡ Α. Ὑψηλότης». (Ὁ Γαδβὰν ἐφέντης αὐτός, Σύριος τὴν καταγωγήν, ἀπεστάλη εἰς Σοφίαν, ὅπως διεξαγάγῃ τινὰ ἀφορῶντα τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ζητήματα, ἀλλά, καθ' ἃ γενικῶς διεδόθη τότε, δωροδοκηθεὶς σπουδαίως, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ ἰσχυροὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει πασσᾶδες, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, διέστρεψε τὰ πράγματα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς Βουλγαρίας, καὶ οὕτω ἔλαβον φάσιν διαφορετικωτέραν τῆς προβλεπομένης. Οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν πρακτικώτεροι εἰς ὁμοίας περιστάσεις. Εἶνε πασίδηλον, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι πρὸς τὸ

οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετεχειρίσθησαν λίαν τελεσφόρως τὸ θαυματουργὸν αὐτὸ μέσον πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τουρκίας. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Βουλγαρίας διαθέτει σπουδαῖα ποσὰ ὑπὸ διαφόρους μορφάς, διατιθέμενα διὰ τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῶν ἄλλων πρακτόρων αὐτῆς. Σ. τοῦ Μ.) «Διὰ πρώτην φορὰν ἀκούω,ὅτι ὁ Γαδβὰν ἦτο ἐπιφορτισμένος διά τινος ἀποστολῆς. Ὁ κ. Καραβέλωφ λέγει τὸ ἴδιον. Ἀπετάθην πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις, ἀφοῦ τῷ ὑπέβαλον τὸ κοινοποιηθὲν, μοὶ ἐγνωστοποίησε τὰ ἀκόλουθα:»—"Οταν ὁ Γαδβὰν ἀνεχώρει κατὰ πρόσκλησιν τοῦ μεγάλου βεζύρου, τῷ εἶπον, ὅτι εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ διαπραγματευθῶμεν μετὰ τῆς Πύλης πρὸς διακανόνισιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τῷ ἐγνώρισα τοὺς ὅρους. Φαίνεται,ὅτι ἐπέτυχεν,ὅταν δὲ ἐπανέλθῃ θὰ ἴδωμεν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ δυνηθῇ νὰ πράξῃ πολλά, διότι χαίρει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ μεγάλου βεζύρου», προσέθεσεν ἡ Α. Ὑψηλότης».

30.—«Ὁ Μεδζὴτ πασσᾶς μοὶ γράφει,ὅτι θέλει παύσῃ νὰ ἐργάζηται (καὶ πότε εἰργάσθη;) ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, ἐπειδὴ εἰσηγάγομεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν τοὺς ἐνταῦθα νόμους. Πόσον ὀπίσω ἔχει μείνῃ!

«Τώρα, ὅτε εὑρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, σημειώνω καὶ τοῦτο: Ἀφοῦ ἦτο ἡμῖν γνωστὸν, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, καὶ ἐπὶ τῇ καλῇ διαθέσει τοῦ Σουλτάνου ἀκόμη, δὲν συμφωνοῦσι, παρὰ εἰς προσωπικὴν ἕνωσιν—ὁ ἡγεμὼν νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον — τί ἐνεθάρρυνεν ἡμᾶς νὰ εἰσαγάγωμεν ἐκεῖ τοὺς ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ἐν ἐνεργείᾳ νόμους; Ἡ ἐνθάρρυνσις ἦλθεν ἐκ Ρωσσίας καὶ ἐκ τοῦ κυριάρχου τῆς χώρας—τοῦ Σουλτάνου. Ἐνεθάρρυναν ἡμᾶς οἱ λόγοι τοῦ Αὐτοκράτορος: «Περὶ τοῦ διαχωρισμοῦ οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ».Ἐνεθάρρυνεν ἡμᾶς καὶ ἡ ἀκόλουθος ἐπιστολὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν δὲν καταχωρίζω ἐνταῦθα ὁλόκληρον, ἀλλὰ τμηματικῶς· «τὸ ζήτημα, λέγει ἡ ἐπιστολὴ, ἡ λύσις τοῦ ὁποίου εἶχε τοιαύτην σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν Βουλγαρίαν, πλησιάζει νὰ λάβῃ πέρας. Ἡμεῖς πρέπει νὰ συγχαίρωμεν ἑαυτοὺς διὰ τὴν εὐτυχῆ διέξοδον τοῦ ἔργου, καθ' ὅτι πράγματι ἡ χώρα φοβερὸν διέτρεξεν κίνδυνον. Ὁ ἐπισταμένως παρακολουθῶν τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ μὴ σημειώσῃ, ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐπιθυμία τοῦ Σουλτάνου ἀρχῆθεν ἦτο νὰ ἐπιτευχθῇ λύσις τις ἄνευ αἱματηρῶν συγκρούσεων.

«Εἰς τὴν εἰρηνικὴν αὐτὴν διάθεσιν τοῦ Σουλτάνου πολὺ συνετέλεσεν ὁ κ.Νελιδώφ. "Οταν τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Σαῒτ πασσᾶ ἦτο τῆς γνώμης νὰ εἰσβάλῃ τουρκικὸς στρατὸς εἰς Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν (ἐνταῦθα ὁ λόγος εἶνε περὶ ἐκείνου τοῦ Σαῒτ πασσᾶ,τὸν ὁποῖον ἕνεκα τοῦ βραχέος ἀναστήματος ὀνομάζουσι Κιουτσιοὺκ Σαῒτ πασσᾶν), ὁ κ. Νελιδῶφ ἐδήλωσε τῷ Σουλτάνῳ, ὅτι,μολονότι ἡ Ρωσσία ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανενεχθῇ τὸ πρώην καθεστὼς, θέλει ὅμως ἴδῃ ἐχθρικῶς τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῶν δυνάμεων, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει εἰσβάλωσι στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ἡ Ρωσσία δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ συγκρατηθῇ».

«Ὁ ἡγεμών, δυσαρεστηθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι οἱ λεχθέντες πρὸς τὴν εἰς Ρωσσίαν ἀποσταλεῖσαν ἐπιτροπὴν λόγοι τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἀνεφέροντο εἰς τὴν κυέβρνησιν, ἀλλά, ὡς σημειώνω ἀλλαχοῦ, (5 καὶ 31 Ὀκτωβρίου) εἰςαὐτὸν δὲν ἠθέλησε νὰ γράψῃ πρὸς τὸν κ. Νελιδώφ, οὔτε νὰ μὲ ἐπιφορτίσῃ νὰ πράξω ἐγὼ τοῦτο.

«Ἐλπίζω, ὅτι τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ ὑπόθεσις θέλει προχωρήσῃ καλείτερον, ἀφοῦ ὁ πρωθυπουργὸς Κιουτσιοὺκ Σαῒτ πασσᾶς καὶ ὁ Ἀσὴμ πασσᾶς, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Κιαμὴλ πασσᾶ, φρονίμου πολιτικοῦ καὶ τοῦ Σαῒτ πασσᾶ, τὸν ὁποῖον γνωρίζω,ἀφ' ὅτου ἦτο διοικητὴς Βάρνης.

2 Ἰανουαρίου. — «Ὁ Γαδβὰν ἐφέντης, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἦλθε καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι συνεπείᾳ τῶν προκαταρκτικῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐσταμάτησεν ἐπὶ τῶν ἀκολούθων:

1). «Ἡ Α. Ὑψηλότης ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος νὰ φέρῃ τὸν τίτλον: «Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας καὶ τοποτηρητὴς τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ».

2). «Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ν' ἀποτελῇ ἀδιαίρετον μέρος τοῦ στρατοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

3). «Ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος νὰ εἶνε ἀνώτατος διοικητὴς τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Α. Υ. τοῦ ἡγεμόνος.

4). «Τιμητικὴ σωματοφυλακὴ ἐκ βουλγαρικοῦ στρατοῦ νὰ εὑρίσκηται διαρκῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

5). «Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς νὰ προστατεύῃ τὰ σύνορα τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς τοπαρχίας ἀπὸ πάσης ξενικῆς εἰσβολῆς, τῇ βοηθείᾳ, ἐὰν τοῦτο δεήσῃ, τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων.

6). «Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς νὰ συμμετέχῃ τῆς ὑπερασπίσεως ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν συνόρων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν περιπτώσει εἰσβολῆς ξένων.

7). «Ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν Α. Υ. τὸν ἡγεμόνα.

8). «Ἐν καιρῷ πολέμου ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἢ μέρος αὐτοῦ νὰ ἐπιστρατεύηται συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

9). «Ἐν καιρῷ εἰρήνης μία μεραρχία τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου πρὸς ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς αὐτοκρατορίας.

10). «Ἡ Βουλγαρία νὰ πληρώνῃ ἐνιαυσίως 200 χιλιάδας ὀθωμανικῶν λιρῶν διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν.

11). «Τὰ μουσουλμανικὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Καρδζαλῆ καὶ τὰ χωρία τὰ κείμενα ἐπὶ τῆς Ροδόπης,οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων δὲν ἦσαν συνηνωμένοι μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας (κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, χωρία τινὰ ἐπὶ τῆς Ροδόπης πρὸς τὰ τουρκικὰ σύνορα,κατοικούμενα ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Μωα-

μεθανῶν, ἔμειναν ἀνυπότακτα, μὴ καταληφθέντα μέχρι τῆς ἑνώσεως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας· ταῦτα ἐννοεῖ ἐνταῦθα Σ. τοῦ Μ.) ν' ἀποχωρισθῶσι τῆς τοπαρχίας καὶ νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας.»

«Ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος ἤθελεν, ὅπως καὶ ὁ Πύργος χωρισθῇ ἐκ τῆς τοπαρχίας καὶ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τῆς αὐτοκρατορίας».

3. — «Ὡμίλησα μετὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος περὶ τῆς προτάσεως τοῦ Γαδβάν. Ὁ ἡγεμών, ἀκούσας τὰς ἀντιρρήσεις μου καὶ τὰς κρίσεις μου ἐπὶ τῆς προηγουμένης προτάσεως, μοὶ ἔδωκε τὸ ἑτοιμασθὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σχέδιον καὶ διέταξε νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ. Ἰδοὺ τὸ σχέδιον αὐτό :

1). «Ὅτι αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν διορίζεται ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Σουλτάνου ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ.

2). «Ὅτι αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ διαρκὴς πληρεξούσιος τοῦ Σουλτάνου, εἶνε ἀνώτατος ἀρχηγὸς ὁλοκλήρου τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

«3). «Ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἐπεκτείνονται καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Κατὰ συνέπειαν αὕτη θέλει ὑπερασπίζῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὰ ἑαυτῆς σύνορα, καθὼς καὶ τὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐναντίον πάσης ξένης εἰσβολῆς. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς τότε θέλει ἀποτελῇ τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ στρατοπέδου.

«Ἐν περιπτώσει εἰσβολῆς εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἡ γενικὴ διοίκησις τοῦ στρατοῦ θὰ εἶνε εἰς χεῖρας τοῦ ἡγεμόνος, ἐν ὁμοίᾳ δὲ προσβολῇ κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας εἰς χεῖρας τῆς Τουρκίας.

«4). Μένει ὅπως ἔχει τὸ 7ον ἄρθρον τοῦ σχεδίου τῆς Πύλης.

«5) Τὸ ἄρθρον 10 νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ἀκολούθου: «Τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Τράπεζαν χρέος, νὰ πληρωθῇ ὑπὸ τῆς ἡγεμονίας, ὁ δὲ γενικὸς φόρος νὰ πληρώνηται εἰς εἶδος (νὰ δίδωμεν στρατιώτας).

«6). Τὸ ἄρθρον 11 νὰ γείνῃ παραδεκτόν, ὅπως προτείνει αὐτὸ ἡ Πύλη.

—«Ἀναφορικῶς τοῦ Πύργου μετὰ ταῦτα θέλομεν ὁμιλήσῃ,» εἶπεν ἡ Α. Ὑψηλότης καὶ προσέθεσεν: «— Ἂν γείνῃ παραδεκτὸν τοῦτο, ἐγὼ δὲν θὰ εἶμαι γενικὸς διοικητὴς ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀλλ' ὅ τι εἶνε ὁ Χονενλόε ἐν ταῖς ἀποσπασθείσαις παρὰ τῆς Γαλλίας ἐπαρχίαις».

«4.— Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἐξετάσαν τὰ προτεινόμενα ὑπὸ τῆς Πύλης, παρεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ κ. Καραβέλωφ ὅπως τὸ ζήτημα συζητηθῇ μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων, καὶ οὐχὶ μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς Πύλης.

5) — «Ἡ Α. Ὑψηλότης μοὶ γράφει τὸ ἀκόλουθον: «Ὁ Γαδβὰν ἐπιμένει ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως τοῦ στρατοῦ». Τῷ ἀπήντησα, ὅτι ἐγὼ προ-

σωπικῶς θὰ παραδεχόμην, ἐὰν ἀπέναντι τούτου ἐδίδετο ἡμῖν βεράτιον ἐγκαταστάσεως ἀρχιερέων ἐν Μακεδονίᾳ».

«Ἀνεκοίνωσα τῷ κ. Καραβέλωφ τ' ἀνωτέρω καὶ ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ συζητηθῶσιν ὅλα ἐν συμβουλίῳ, προεδρευομένῳ ὑπὸ τῆς Α. Ὑψηλότητος».

8.— «Σήμερον τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, συγκληθὲν ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ προεδρευόμενον ὑπὸ τῆς Α. Ὑψηλότητος, ἀπεφάσισε:

1). «Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ Γαδβὰν νὰ γίνῃ δεκτὸν κατ' ἀρχήν.

2). «Ἀπέναντι τῶν ἄρθρων 2ου μέχρι τοῦ 6ου, καὶ τούτου συμπεριλαμβανομένου, καὶ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 10ου, συμπεριλαμβανομένου πάλιν καὶ τούτου, νὰ προταθῶσι τὰ ἀκόλουθα: α) Ἡ Α. Υ. ὁ ἡγεμών, ἐν τῇ ἰδιότητι τοῦ ἀντιπροσώπου καὶ ἐπιτετραμμένου τῆς Α, Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, εἶνε ὁ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. β) Αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἐκτείνονται καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἥτις θέλει ὑπερασπίζεσθαι τῇ συμμετοχῇ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ὅπως τὰ ἑαυτῆς σύνορα, ὁμοίως καὶ τὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Εὐρώπῃ, ἐν περιπτώσει ξένης ἐπιδρομῆς. γ). Τὸ ὀφειλόμενον ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Τράπεζαν χρέος νὰ πληρώνηται ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. δ). Ὁ φόρος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ Βουλγαρίας νὰ πληρώνηται εἰς εἶδος στρατοῦ.

3). «Τὰ ἄρθρα 7 καὶ 11 νὰ γίνωσι δεκτά.

4). «Ἡ ἀπαίτησις τοῦ Πύργου κατηγορηματικῶς ν' ἀποκρουσθῇ.

5). «Νὰ μεταβῶ ἐγὼ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως συνεννοηθῶ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, διότι ὁ Γαδβὰν ἐφέντης δὲν ἔχει ἐπίσημον χαρακτῆρα ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἀλλ' εἶνε μόνον ἡμιεπίσημος porte-voix τοῦ μεγάλου βεζύρου».

12. «Ταύτην τὴν πρωΐαν ἔφθασα ἐνταῦθα (ἐν Κωνσταντινουπόλει) καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν συνηντήθην μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Αὐτὸς θεωρεῖ ζητήματά τινα ὡς κεκανονισμένα, διὰ τοῦτο ἀμέσως ἐτηλεγράφησα εἰς τὸν κ. Καραβέλωφ οὕτως: «Ὁ μέγας βεζύρης θεωρεῖ ὡς πρᾶξιν τετελεσμένην τὰ ζητήματα τοῦ Κηρδζαλῆ. «τὰ χωρία τῶν Πομάκων, τῶν ἐπαρχιῶν Παζαρζηκίου καὶ Φιλιππουπόλεως, τὸν «φόρον καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀμοιβαίαν βοήθειαν».

13).—«Καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα αἱ διαπραγματεύσεις ἐστράφησαν περὶ τὸ ζήτημα τοῦ Πύργου. Ὁ μέγας βεζύρης ἔλεγεν, ὅτι τὸ δίκαιον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶνε πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν, ὡς δίκαιον ἀνεγνωρισμένον, καθόσον ἀνεγνωρίσθη τοῦτο *καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ὑπὸ χρονολογίαν 3 Ἰανουαρίου 1885, εἶχε παρακαλέσῃ τὸν Σουλτᾶνον νὰ τῷ ἐμπιστευθῇ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τύπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ἀρεστὸς εἰς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα.* Περὶ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἐγὼ οὐδὲν ἤξευρον, ἐν τούτοις, χωρὶς νὰ δείξω, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἐκτελοῦνται ἔργα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὑπευθύνων προσώπων, τῷ ἐδήλωσα, ὅτι ἡ εὐδαιμονία τῆς τοπαρχίας εἶνε ἀδύνατος ἄνευ τοῦ Πύργου, τοῦ μόνου αὐτῆς λιμέ-

νος, τοῦ μόνου αὐτῆς παραθύρου. Ὁ Κιαμὴλ πασσᾶς ὑπεσχέθη νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα τὰ ἐπιχειρήματά μου».

15.— «Σήμερον ἀντηλλάξαμεν μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου ἀνὰ ἓν σχέδιον συμβιβασμοῦ. Ἀμφότερα μετέδωκα τῷ κ. Καραβέλωφ διὰ τηλεγραφήματος, οὕτω: «Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πύλης ἠθέλησαν νὰ κρατήσωσι τὸν Πύργον. Ἠρνήθη καὶ «ἐσιώπησαν. Κατ' αὐτούς, ἡ Α. Ὑψηλότης διορίζεται γενικὸς διοικητὴς ὑπὸ τοὺς «ἑξῆς ὅρους :

1). «Νὰ ἐπικυροῦται ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν ὁ διορισμός του ὑπὸ τῆς Πύλης.

2). «Ἡ Πύλη νὰ κρατήσῃ τὰ χωρία τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Καρδζαλῆ.

3). «Ἐν περιπτώσει διαταράξεως τῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ἡ Πύλη νὰ πέμπῃ, τῇ αἰτήσει τοῦ ἡγεμόνος, στρατόν. Τὸ αὐτὸ καὶ ὅταν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία προσεβάλλετο ὑπό τινος (ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τοῦ στρατοῦ θὰ εἶνε εἰς χεῖρας τῆς Α. Ὑψηλότητος).

4). «Ἡ Βουλγαρία νὰ δίδῃ εἰς τὴν Τουρκίαν στρατιωτικὴν βοήθειαν, ἐν ᾗ περιστάσει προσεβάλλετο ὑπὸ ξένου ἐν Εὐρώπῃ· (ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ ἀνωτέρα διοίκησις θὰ εἶνε εἰς χεῖρας τῆς Τουρκίας).

Καὶ 5). «νὰ διορισθῇ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ τῆς Βουλγαρίας πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου».

Ἰδοὺ καὶ τὸ ἰδικόν μου ἀντισχέδιον :

1). «Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας *νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας*.

2). «Ἡ Βουλγαρία νὰ παραιτηθῇ ὄχι γενικῶς τοῦ Καρδζαλῆ καὶ τῆς Ροδόπης, ἀλλ' ὡρισμένων τουρκικῶν χωρίων, *ὑπὸ τὸν ὅρον, καὶ ὅπως ἡ Τουρκία παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἔχει πρὸς κατοχὴν τοῦ Αἵμου*.

3). «Παρεδέχθην κατ' ἀρχὴν τὴν ἀμοιβαίαν στρατιωτικὴν βοήθειαν ὑπερασπίσεως.

4). «Ἐζήτησα : Ὁ ἡγεμὼν νὰ κυβερνᾷ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὴν τοπαρχίαν μέχρι τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου».

«Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου αὐτοῦ παρηκολούθησε μεταξὺ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ ἐμοῦ ἡ ἀκόλουθος συνδιάλεξις :

—«Ὑμεῖς, μοὶ εἶπεν ὁ μέγας βεζύρης, ἐγείρετε ζητήματα, τῶν ὁποίων τὴν πραγμάτωσιν ἐγὼ οὐδόλως δύναμαι νὰ ἀναλάβω. Τοῦτο ἠδύνατο μέχρι τινὸς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ἐὰν δὲν εἶχον ὁμιλήσῃ ὅλως διαφορετικὰ εἰς τὸν κυριάρχην, ἀφοῦ εἶχον λάβῃ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὸ τηλεγράφημα, δι' οὗ οὗτος παρεκάλει νὰ τῷ ἀνατεθῇ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας sous forme, qu' il plaira à sa générosite et à sa haute sagesse». Εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, «ἀπὸ πότε εἶνε αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα», μοὶ εἶπεν, ὅτι εἶνε τὸ ἴδιον, περὶ τοῦ ὁποίου μοὶ ὡμίλησε προχθὲς (ἰδὲ 13 Ἰανουαρίου), καὶ μοὶ τὸ ἐπέδειξε».

«Ὁ πονηρὸς Γαδβὰν καὶ ἐνταῦθα παρέσυρε τὸν ἡγεμόνα. Ὅπως καὶ ἂν εἶνε ἐγὼ θὰ ὑποστηρίξω τὸ ἰδικόν μου σχέδιον».

«Αὐθημερὸν ἐκοινοποίησα τῷ κ. Καραβέλωφ καὶ τοῦτο:

«Ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας, Ἰταλίας καὶ Γαλλίας συμβουλεύουσι μετριότητα καὶ ταχύτητα.

«Ὅτι ὁ τῆς Ἀγγλίας συνιστᾷ νὰ περιποιώμεθα τὸν κ. Νελιδώφ.

«Ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσσίας δεικνύεται εὐδιάθετος.

«Καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ὁ κ. Κάλιτς ἦτο λίαν προφυλακτικὸς καὶ ὅτι μόνον περὶ τοῦ σιδηροδρόμου ἐστράφη ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν».

17. « Παρὰ πολλῶν μοὶ ἐλέχθη, ὅτι ἐντεῦθεν(ἐκΚωνσταντινουπόλεως) ἐδόθησαν ἐμπιστευτικαὶ ὁδηγίαι, ὅπως ἐνεργηθῇ ἀντίδρασις ἐν Σόφιᾳ καὶ Φιλιππουπόλει κατὰ τῆς κατ' εὐθεῖαν συνεννοήσεως. Οἱ πρεσβευταὶ γινώσκουσιν ἤδη τὸ σχέδιον τῆς Πύλης καὶ τὸ ἀντισχέδιόν μου. Δύο ἐξ αὐτῶν μοὶ εἶπον, ὅτι θὰ ὑπάρξωσιν ἰσχυραὶ προσβολαὶ ἐναντίον μέρους τινὸς τοῦ στρατιωτικοῦ συμβιβασμοῦ. Ἐκοινοποίησα τὰς πληροφορίας μου τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ καὶ ἐπιτυχὼν νὰ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὰς ποσηλυτίσεις, ἀμέσως ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Καραβέλωφ οὕτω:

«Πληροφορηθείς, ὅτι ἐγράφη εἰς Σόφιαν καὶ Φιλιππούπολιν νὰ συκοφαντηθῇ ἡ ἀπ' εὐθείας συνεννόησις καὶ ὁ ἡγεμών, ἔπεισα τὸν μέγαν βεζύρην νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ ὅρος, καθ' ὃν ἡ Α. Ὑψηλότης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προσκαλῇ τουρκικὸν στρατόν, ἐν περιπτώσει ἐσωτερικῶν ταραχῶν ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ».

21.— «Σήμερον ὑπέγραψα τὸν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου συμβιβασμόν, ὅστις καὶ ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

«Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ μετέδωκα εἰς Σόφιαν τῷ κ. Καραβέλωφ τὸν συμβιβασμόν:

1). «Ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας θέλει ἀνατεθῇ τῷ ἡγεμόνι τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρῳ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βερολινείου Συνθήκης.

2). «Ἐφ' ὅσον ἡ Α. Ὑψηλότης θέλει τηρῇ τακτικὴν καὶ πιστὴν διαγωγὴν ἀπέναντι τοῦ ἐπικυριάρχου καὶ ἀφιεροῖ τὰς προσπαθείας αὐτοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐν τῇ τοπαρχίᾳ, ὅπως καὶ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλιας, θέλει ἐπικυροῦσθαι ὁ διορισμὸς αὐτοῦ ὡς γενικοῦ διοικητοῦ κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, δυνάμει φιρμανίου, ἀνανεουμένου κατὰ τὴν λῆξιν ἑκάστης πενταετοῦς περιόδου, ὁριζομένου διὰ τοῦ ἄρθρου 17 τῆς αὐτῆς Συνθήκης.

3). «Ἐφ' ὅσον ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἡ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας εἰσὶν εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις θέλει διοικῇ κατ' εὐθεῖαν, ἀποχωρίζουσα ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὰ μουσουλμανικὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κηρδζαλῆ, καθὼς καὶ τὰ γνωστὰ μουσουλμανικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ροδόπης καὶ ἔχουσι μείνῃ μέχρι τοῦδε ἐκτὸς τῆς τοπαρχίας ταύτης, τοῦτο δὲ πρὸς ἀνταλλαγὴν τοῦ δικαιώ-

ματος τῆς αὐτοκρατορικῆς κυδερνήσεως, ἀναφερομένου ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ τοῦ ἄρθρου 15 τῆν βερολινείου Συνθήκης. Τὴν ὁροθέτησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῶν εἰρημένων χωρίων θέλει ἐκτελέσῃ ἐπιτροπή, διοριζομένη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου, ἐπιφυλασσομένων τῶν στρατηγικῶν σημείων πρὸς ὄφελος τῆς αὐτοκρατορικῆς κυδερνήσεως.

4). «Ἐν περιπτώσει κινήματός τινος ἐν Βουλγαρίᾳ ἢ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυδερνήσεως, αἱ διατάξεις τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ εἰρημένου 15 ἄρθρου θέλουσι τεθῇ ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως.

5) «Ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας ἢ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, αἵτινες ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ὅλου τῆς αὐτοκρατορίας, θέλει ἀποσταλῇ ὅσος χρειάζεται αὐτοκρατορικὸς στρατός, ὅστις θέλει τεθῇ ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐνεργῇ μετὰ βουλγαρικοῦ ἢ ρωμυλιωτικοῦ στρατοῦ ὁμοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἐδάφους

6). «Ἐὰν ἡ ἐπίθεσις ἐγίνετο ἐναντίον ἄλλων αὐτοκρατορικῶν ἐπαρχιῶν ἐν Εὐρώπῃ, τότε ὁ ἡγεμὼν θέλει θέσῃ ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὅστις θέλει ἐνεργῇ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ καὶ θέλει εὑρίσκεσθαι ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν Ὀθωμανῶν στρατηγῶν.

7). «Αἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι θέλουσι κανονισθῇ δι' αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῆς Α. Ὑψηλότητος.

8). «Ὅλαι αἱ ἄλλαι διατάξεις τῆς βερολινείου Συνθήκης μένουσιν ἐν ἰσχύϊ.

9). «Ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐξασφαλισθῶσιν ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ὡς καὶ ἡ εὐημερία ὅλων τῶν αὐτοκρατορικῶν ὑπηκόων, τῶν κατοικούντων τὴν τοπαρχίαν ταύτην, ἐπιτροπὴ διοριζομένη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ ἡγεμόνος θέλει ἐπιφορτισθῇ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸν ὀργανικὸν νόμον καὶ νὰ τὸν τροποποιήσῃ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καταστάσεως καὶ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψει. Ἡ ἐπιτροπὴ θέλει ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον αὐτῆς ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν, μέχρις ὅτου δὲ αἱ τροποποιήσεις περιβληθῶσιν ὑπὸ αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεως, ἡ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς τοπαρχίας φροντίς, κατὰ τύπους ἀπαιτουμένους ὑπὸ τῶν ἐνεστωσῶν περιστάσεων, θέλει ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πίστιν τῆς Α. Υ. τοῦ ἡγεμόνος».

22.— «Ἡ Α. Ὑψηλότης ὁ ἡγεμὼν μοὶ ἐτηλεγράφησεν οὕτω: «Θεωρῶ ἐμαυτὸν «λίαν εὐτυχῆ ἐπὶ τῇ ὁριστικῇ ἐξομαλύνσει τοῦ ζητήματος. Ἐκφράσατε ὅπου δεῖ «τὴν εὐχαρίστησίν μου. Πρέπει ἄρά γε νὰ κοινοποιήσω εἰς τοὺς νομάρχας, ὅτι ὁ «Σουλτᾶνος μὲ διορίζει γενικὸν διοικητήν;»

«Περιῆλθον τοὺς πρεσβευτὰς καὶ τοῖς ἐκοινοποίησα τὸ ἀποφασισθέν. Ὁ κ. Νελιδὼφ νομίζει, ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ ρωσσικὴ κυβέρνησις δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ

συμφωνήσῃ ὡς πρὸς τὸν ὅρον, καθ' ὃν ὁ ἀναδιορισμὸς τοῦ ἡγεμόνος πρέπει νὰ γίνηται κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῆς Πύλης, τὴν περὶ τῆς ἀμοιβαίας στρατιωτικῆς βοηθείας συμφωνίαν καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου μόνον ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας.

«Οἱ πρεσβευταὶ τῆς Αὐστρίας, Γερμανίας καὶ Γαλλίας ὑπῆρξαν προφυλακτικοὶ ἀναφορικῶς τῶν λεπτομερειῶν καὶ μόνον ἐδείχθησαν ηὐχαριστημένοι, ὅτι τὸ ζήτημα περατοῦται εἰρηνικῶς.

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας οὐχὶ ἅπαξ μὲ συνεχάρησαν διὰ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον ὅρον τῆς συμφωνίας. Ὁ πρῶτος τοὺς ὠνόμασε «λαμπρούς» καὶ ὁ δεύτερος «ἀνέλπιστον ἐπιτυχίαν». Εἶπον, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσι τί συνέβη, ὥστε ἡ Τουρκία νὰ παραιτηθῇ τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον τῇ δίδει ἡ βερολίνειος Συνθήκη περὶ κατοχῆς καὶ ὀχυρώσεως τοῦ Αἵμου».

«Ἰδοὺ τί ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Καραβέλωφ:

«Ἀφοῦ ἐξέθηκα τὰ ἄνω εἰρημένα, κατέληξα διὰ τῶν ἀκολούθων: «Κατ' εἰσήγησιν γνωστῆς πρεσβείας ὁ Moniteur Oriental ἔγραψεν: On tiendra assurément à l' honneur de ne pas échouer piteusement une fois encore sur les acueils que Mr Tsanow et Gadvan Efendi ont réussi à tourner avec la facilité la plus gracieuse contre l' attente générale».

«Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης προκλήσεως ἡ Πύλη διέταξε σήμερον τηλεγραφικῶς τοὺς παρ' ἁπάσαις ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι πρ σβευτὰς αὐτῆς νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν συμφωνηθέντων καὶ νὰ τὰς παρακαλέσωσιν ὅπως δώσωσι πρὸς τοὺς ἐν Κωσταντινοπόλει ἀντιπροσώπους αὐτῶν τὰς ἁρμοδίας διαταγάς διὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἀποφασισθέντων.»

Τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας.—«Ὁ ἡγεμὼν μοὶ ἐτηλεγράφησε καὶ ταῦτα: «Ἔχων «ὑπ' ὄψει τὴν ἐξαιρετικὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καὶ «ὅπως προληφθῇ κίνημά τι διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς προσωπικῆς ἑνώσεως ὑπὲρ «τῆς πραγματικῆς, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ μεταβῶ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς «Φιλιππούπολιν. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν ταχίστην ἐπικύρωσιν τῆς συμφωνίας ὑπὸ «τοῦ μεγάλου βεζύρου. Τί σκέπτονται ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις τουρκικοῖς κύκλοις περὶ «τῆς μεταβάσεώς μου εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐπιχει«ρίσω μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης;»

«Ἀπήντησα οὕτω τῇ Α. Υ. τῷ ἡγεμόνι:

«Ἡ ἕνωσις δὲν εἶνε προσωπική. Προσεχτικὴ καὶ ἐπισταμένη ἐξέτασις τῶν ὅρων «τῆς συμφωνίας ἀρκούντως ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἕνωσις εἶνε πραγματική. Ἄνευ αἰ«τιολογιῶν περὶ ἀντισταθμημάτων ἠδύνατο ἐν τῷ συμβιβασμῷ διαφορετικώτερον «νὰ λεχθῇ. Ἡ μετάβασις ὑμῶν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἐνταῦθα πρέπει, ἐν τῷ συμ«φέροντι τοῦ ζητήματος, ν' ἀναβληθῇ ὀλίγον, ὥστε ἡ Πύλη νὰ ἔχῃ τὰς χεῖρας αὐ«τῆς λελυμένας, ἐπειδὴ αὕτη σκοπεῖ passer outre ἐπὶ γνωστῶν ἀντιρρήσεων».

24.— «Παρὰ τῆς Α. Υ. τοῦ ἡγεμόνος ἔλαβον τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα μὲ ὑπογραφὴν «Δαπτζιλέστεφ». Ἡ Α. Ὑψηλότης ἔλαβε τὴν μετάφρασιν τοῦ συμβιβα«σμοῦ καὶ σᾶς εὐχαριστεῖ. Συγχρόνως παρακαλεῖ, νὰ κοινοποιῆτε βαθμιαίως τὰς «ἀπαντήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

25.—«Ἡ Α. Υ, μὲ ἐρωτᾷ, ἐὰν δύναται νὰ διακηρύξῃ τὸν συμβιβασμόν. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι ἀφοῦ ὁ ἐγχώριος τύπος ἐδημοσίευσεν αὐτόν, δὲν βλέπω τὸ ἄτοπον τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐφημερίδων».

Ἰδία ἡμερομηνία.—«Καὶ ὁ κ. Καραβέλωφ ζητεῖ νὰ κοινοποιῶ αὐτῷ τὰς παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀπαντήσεις. Καὶ τῇ Α. Ὑψηλότητι καὶ τῷ κ. Καραβέλωφ ἐγνωστοποίησα, ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τῆς Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Γερμανίας εἰσὶν ἱκανοποιητικαί,ὅτι ἡ Αὐστρία ζητεῖ ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ φιρμανίου ἀνὰ πενταετίαν, ὅτι ἡ Ρωσσία ποιεῖ παρατηρήσεις sur l'ensemble, εὑρίσκουσα, ὅτι ὁ συμβιβασμὸς εἶνε ἀποκλειστικῶς πρὸς προσωπικὸν ὄφελος τοῦ ἡγεμόνος».

Αὐθημερόν.— «Ἐκοινοποίησα τῷ κ. Καραβέλωφ, ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας ἐσκόπει νὰ συμβουλεύσῃ καὶ τὴν Πύλην καὶ ἐμὲ νὰ εἴμεθα ἐνδοτικοί, ἐὰν ἡ Ρωσσία δὲν ζητήσῃ ἄλλην μεταβολὴν πλὴν τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς φράσεως: «Θέλει ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρον» διὰ τῆς ἀκολούθου: «Θέλει ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας».

28. «Ἡ Ρωσσία ἀπήτησε:

1). «Ἡ γενικὴ διοίκησις νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, καὶ ὄχι εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρον.

2). «Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς πενταετοῦς προθεσμίας, ἡ ἐπικύρωσις νὰ μὴ γίνηται κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῆς Πύλης, ἀλλὰ τῇ συμφωνίᾳ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

3). «Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία νὰ μὴ ὑποχρεῶνται νὰ βοηθῶσι τὴν Τουρκίαν.

4). «Ὁ ὀργανικὸς νόμος νὰ ἐπιθεωρηθῇ τῇ συμμετοχῇ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ὄχι μόνον ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας».

«Ἀνεκοίνωσα τὰ πάντα τῇ Α. Ὑψηλότητι, πληροφορήσας αὐτήν, ὅτι ἡ Πύλη δὲν εἶνε σύμφωνος καὶ ὅτι αὔριον θέλει ἀπαντήσῃ».

29.—«Ὁ κ. Καραβέλωφ, ἀπαντῶν εἰς τὸ τηλεγράφημά μου, λέγει: «Αἱ προ«τεινόμεναι ὑπὸ τῆς Ρωσσίας μεταβολαὶ εἰσὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν καὶ παρα«δεχθῆτε αὐτάς, ἐὰν αὕτη συνεργήσῃ,ὥστε νὰ τὰς παραδεχθῇ ἡ Πύλη. Ὁποία εἶνε «ἡ γνώμη τοῦ μεγάλου βεζύρου;»

30. «Ὁ μέγας βεζύρης, μεθ' οὗ ὡμίλησα ἐκτενέστερον περὶ τῶν μεταβολῶν, ἃς προτείνει ἡ Ρωσσία, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ Α. Α. Μεγαλειότης θέλει ὑποστηρίξῃ τὸν συμβιβασμόν. Ἀνεκοίνωσα ταῦτα τῷ κ. Καραβέλωφ ὡς ἑξῆς: «Θέλουσιν ὑποστη«ρίξῃ τὸν συμβιβασμόν».

«Τὸ ὑπ' ἀριθ. 39 τηλεγράφημά μου περιέχει τέσσαρα ἄρθρα. Τὸ πρῶτον παραδέχομαι, διότι καὶ ἐγὼ ἐπέμεινον ἐπ' αὐτοῦ. Τὰ ἄλλα τρία δὲν συμφωνῶ νὰ γίνωσι δεκτά, ἐπειδή: πρῶτον, κατὰ τὴν λῆξιν ἑκάστης πενταετίας θέλομεν ἀπαντᾷ προσκόμματα ἐκ μέρους μεγάλης τινὸς Δυνάμεως, δεύτερον δὲν θέλομεν δυνηθῇ διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ καὶ ἄνευ αἱματοχυσίας νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐὰν ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία ἢ ἡ Αὐστρία ἐπιχειρήσωσι νὰ εἰσβάλωσιν ἐκεῖ, καὶ τρίτον, ἑκάστη τῶν Μεγάλων Δυνάμεων θέλει προσπαθῇ νὰ ἀφήσῃ ἄθικτον ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, ὅπερ διευκολύνει αὐτὴν νὰ παραβλάπτῃ τὴν πλήρη ἕνωσιν καὶ νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὴν διοίκησιν».

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΛΥΤΡΩΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑ

Τῆς ἱστορικῆς βίβλου, ἐν ᾗ μέλλει μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ ἐθνικὸς ἱστοριογράφος ν' ἀφηγηθῇ τὰς ἀπὸ καταβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου· καθόλου ἐθνικὰς τύχας, σπουδαιόταται ἰδίᾳ θὰ εἶνε αἱ σελίδες ἐκεῖναι, ἐν αἷς θὰ ἱστορηθῶσιν αἱ περιπέτειαι τῶν εἰσέτι ἀλυτρώτων ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐποπτεία καὶ φρούρησις ἔλαχεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Αἱ δὲ μέλλουσαι γενεαί, ἀναγινώσκουσαι τὰς σελίδας, ἐν αἷς θὰ ἐκτίθενται τὰ γεγονότα τῶν συγχρόνων τούτων ἡμερῶν,(αἵτινες θὰ σημειωθῶσι πάντως ὡς μία τῶν κρισιμωτάτων περιόδων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου), θὰ παραστῶσι πρὸ τοῦ παραδόξου ἱστορικοῦ φαινομένου τῆς εὐσυνειδητοτέρας φρουρήσεως τῆς προγονικῆς παρακαταθήκης ἐν ἡμέραις σκληροτάτης δουλείας καὶ τῆς ὑπὸ ἀσυγκρίτως εὐνοϊκωτέρας περιστάσεις ἀπὸ μέρους ἐπισήμων παραστατῶν ἐπιδειχθείσης ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὀλιγωρίας καὶ πολιτικῆς ἀδεξιότητος. Κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τοῦ 1821 μακροτάτους χρόνους σκληρᾶς δουλείας, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ ἐνδεδειγμένος φύλαξ καὶ κυβερνήτης τῆς ἐθνικῆς ὁλκάδος. Τὸ ἔθνος ἔστενεν ὑπὸ τὴν πτέρναν τυράννου, πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου ἔπτησσεν ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη, καὶ ἐβίου ἐν βαθεῖ σκότει ἀμαθείας καὶ παντοδαπῆς ἀθλιότητος. Περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος καὶ οὐδὲ ἐλπὶς κἂν ὑπῆρξεν. Καὶ ὅμως ἐπὶ τοιούτοις ὅροις συνετελέσθη, τῆς Εὐρώπης θαυμαζούσης καὶ χειροκροτούσης, ἡ ἐθνική, οἷον εἰπεῖν, νεκρανάστασις! Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς εἰς βασίλειον συγκροτήσεως τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας οἱ ὅροι ἀπὸ ρίζης μετεβλήθησαν. Χάρις εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ κορανίου καὶ εἰς τὴν ἐπέμβασιν καὶ ἐποπτείαν τῆς Εὐρώπης, ὁ ἐπὶ τῶν ὑποδούλων ἀπομεινάντων ἀδελφῶν ζυγός, κατέστη ἠπιώτερος καὶ ἀνεκτότερος· τὸ ἔθνος ἀπηλλάγη τῆς ἀχλύος τῆς ἀμαθείας καὶ ἔσχε συνείδησιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν δικαίων του· καὶ τὸ πάντων σπουδαιότερον εὗρεν ἐπισήμους, οἷον εἰπεῖν, παραστάτας ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ, εἰς ὃ ἡ νέα τῶν πραγμάτων κατάστασις, ἐπόρισε πλείονα ἰσχὺν καὶ αὐθεντίαν. Καὶ ὅμως ἡ συρροὴ τῶν εὐνοϊκωτάτων τούτων περιστάσεων, ἀφέθη παντελῶς ἀνεκμετάλλευτος, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐθνικὸς ἡμῶν βίος ἥττας καὶ ταπεινώσεις μόνον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Ἰδοὺ τὸ παράδοξον ἱστορικὸν φαινόμενον, τοῦ ὁποίου θὰ ζητήσῃ τὰς αἰτίας καὶ θὰ ἐκθέσῃ τ' ἀποτε-

λέσματα ὁ μέλλων ἱστοριογράφος· κατανέμων δ' αὐστηροδικαίως τὰς εὐθύνας, θὰ παραδώσῃ τὰ ὀνόματα τῶν κυβερνησάντων τὰς τύχας τῆς ἐλευθέρας καὶ τῆς μείζονος Ἑλλάδος εἰς αἰώνιον ἔπαινον ἢ ψόγον τῶν μεταγενεστέρων. Οἱ κυβερνῆται τοῦ ἐλευθέρου τούτου βασιλείου δὲν θὰ δώσωσι μόνον λόγον περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν—ἐπίγονοι αὐτῶν τῶν ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι ἀθλησάντων—ἐκυβέρνησαν τὸν τόπον, ὃν παρέλαβον ἐλεύθερον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διεχειρίσθησαν τὰ πράγματα τῶν ὑποδούλων ἡμῶν ἀδελφῶν—τὰ πράγματα τῆς μείζονος Ἑλλάδος. Πῶς αἱ δύο αὗται ἀρχαί, πρὸς ἃς ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἤδη ἔτη ὑπάρχουσιν ἐστραμμένα τὰ ὄμματα, οἱ πόθοι καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, πῶς ἀντελήφθησαν τὴν εἰς αὐτὰς ἀνατεθεῖσαν ἐντολὴν καὶ πῶς εἰργάσθησαν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀπ' αἰώνων ὑποκαρδίου ἐθνικῆς ἰδέας ἀπόκειται εἰς τὴν ἀπωτέραν ἱστορίαν ἵνα γνωμοδοτήσῃ ἐγκύρως καὶ ἐξενέγκῃ τὸν τελευταῖον λόγον.

Εἰς ἡμᾶς ὅμως, οἵτινες παριστάμεθα αὐτόπται μάρτυρες καὶ θεαταὶ τῶν μεγάλων κινδύνων, ὑφ' ὧν ἀπειλεῖται κατὰ τοὺς συγχρόνους καιροὺς οὐχὶ μόνον ἡ δούλη ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλευθέρα πατρὶς καὶ οἵτινες, ἐνεργῶς δρῶντες ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν κοινῶν, ὑπέχομεν μέγα μέρος τῆς ἐπὶ τῶν συμβησομένων εὐθύνης—εἰς ἡμᾶς, ἐπισκοποῦντας ἀκριβοδικαίως τὰ γινόμενα καὶ τὴν καθόλου κατάστασιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων,δὲν εἶνε μὲν δύσκολον νὰ προεικάσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἐτυμηγορίαν, ἀλλὰ καὶ ὀφείλομεν, ἀποσοβοῦντες, ἐφ' ὅσον ἀκόμη καιρός,τὰς ἐπικρεμαμένας συμφοράς, νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν ἧττον αὐστηρὰν δι' ἡμᾶς.

Εἶνε πλέον αἰσθητὸν εἰς πάντας σήμερον, ὅτι τὸ ἔθνος διατρέχει τὴν κρισιμωτάτην ἴσως τοῦ βίου αὐτοῦ περίοδον, εὑρίσκεται δὲ παντελῶς ἀπαράσκευον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δεινων κινδύνων, ὑφ' ὧν ἔξωθεν περισφίγγεται καὶ ἀπειλεῖται. Τοῦτο δ' ὀφείλεται καὶ εἰς συνδρομὴν μὲν πάντως ἐξωτερικῶν αἰτιῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ εἰς ἀμέλειαν τῶν φρουρῶν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Δὲν ἀπῃτεῖτο ἔκτακτος δόσις πολιτικῆς ὀξυδερκείας, ἵνα προΐδῃ τις, ὅτι τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου πράγματα ἔμελλον νὰ τραπῶσι τὴν ὁδόν, ἣν ἐπορεύθησαν ἤδη, ἡμῶν θεωμένων μόνον, καὶ ὅτι ἔτεινον πρὸς τὸ τέρμα, εἰς ὃ ἤδη κατήντησαν.'Αλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὸ κατάντημα τοῦτο ἀμυδρῶς μόνον ἢ καὶ οὐδόλως διεφαίνετο πάλιν καθῆκον, ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρησίας ἐπιβαλλόμενον εἰς τοὺς κυβερνήτας τῆς χώρας ταύτης, ἦτο νὰ καταστήσωσι πρωτίστην αὐτῶν φροντίδα καὶ κύριον μέλημα τὴν παρασκευὴν τῶν μέσων τῶν ἀποσκοπούντων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῆς πέραν τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλάδος. Τιθεμένης κατὰ μέρος τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ δόξης, τιθεμένης κατὰ μέρος τῆς ἀλληλεγγύης, τῶν ἀπαραγράπτων καὶ ἱερῶν ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἀνελάβομεν ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι πρὸς τοὺς ἀλυτρώτους ἀδελφούς, παρεκτός, λέγω, τῶν λόγων τούτων ἡ ἀποκατάστασις τῆς ὑποδούλου πατρίδος καὶ ὅτε ἀκόμη οὐδεὶς διεφαίνετο μακρόθεν ἀντί-

ζηλος ἢ ἐχθρός, ἐπεβάλλετο ὡς στοιχειώδης προϋπόθεσις τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἐλευθέρου τούτου βασιλείου· διότι πρόκειται αὐτονόητον, ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐλευθέρου τούτου τμήματος δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἐξησφαλισμένη ἄνευ τῆς Μακεδονίας καὶ ἄνευ τῆς Θράκης, ἐλευθέρων ὑπὲρ ἡμῶν. Εἶνε ἀλγεινὸν εἰς ἐμὲ νὰ προβάλω πρὸς μίμησιν τὴν πολιτικὴν διορατικότητα καὶ φρόνησιν φυλῆς, εἰς ἣν χθὲς μόλις καὶ ὑπὸ εὐμενῶν προστατῶν ἐδαψιλεύθη ὡς δῶρον ἀτίμητον ἡ πολιτικὴ ἀποκατάστασις. Ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ρηθῇ, ὅτι τὴν φυλὴν ἐκείνην, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἀπελευθερώσεώς της πρῶτον καὶ μοναδικὸν μέλημα κατέστησε τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἡμίσεως τῆς Θράκης καὶ πάντα λίθον κινεῖ ὑπὲρ ἀποκτήσεως τῆς Μακεδονίας - εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ρηθῇ, ὅτι τὴν φυλὴν ἐκείνην ἔδει ἡμεῖς νὰ προμιμηθῶμεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς καταβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Δὲν θέλω βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν πέραν τῶν συνόρων ἀδελφῶν ἡμῶν δὲν ὑπῆρξε καὶ δὲν ὑπάρχει ὁ διακαὴς πόθος πάσης ἑλληνικῆς ψυχῆς, οὔτε ὅτι πρὸς τὸν πόθον τοῦτον διετέλεσαν ξέναι αἱ καρδίαι τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος ἀνδρῶν. Θέλω νὰ εἴπω μόνον, ὅτι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ πόθου τούτου οὐδεμία ἐγένετο σοβαρά, ἐνδελεχὴς καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ὅτι ἡμεῖς καὶ οἱ παρὰ τὸν Βόσπορον ἐθνικοὶ παραστάται, ἀπερροφημένοι καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντεγκλήσεων καὶ σπαραγμῶν, οὐδέποτε ηὐκαιρήσαμεν ἵνα διακρίνωμεν, ἂν ὄχι πόρρωθεν, ἀλλ' ἀφ' ἧς τοὐλάχιστον ἐγένετο ἁπτῶς αἰσθητή, τὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ προσηλυτιστικὴν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν δρᾶσιν καὶ προβῶμεν εἰς τὴν ἐνδεδειγμένην ἄμυναν καὶ οὐδέποτε ἐπερισσεύσαμεν χρόνου ἵνα μετὰ σπουδαιότητος μελετήσωμεν τὴν μεγάλην ταύτην ἐθνικὴν ὑπόθεσιν καὶ μετ' ἴσης σπουδαιότητος καὶ συστηματικῶς ἐργασθῶμεν πρὸς προαγωγὴν ταύτης. Ἀπόπειραι βεβαίως ἐγένοντο, εἰς ἡμίμετρα ἀμύνης βεβαίως προέβημεν, ἀλλ' εἰς ἀποπείρας σπασμωδικὰς καὶ εἰς ἡμίμετρα ἀτελεσφόρητα, καὶ ἐπιζήμια, διότι οὐδὲν μὲν ἐπετεύχθη σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ χρῆμα περισσὸν καὶ κόποι οὐκ ὀλίγοι ἐπὶ ματαίῳ ἠναλώθησαν.

Λόγῳ ἱστορικῶν δικαιωμάτων καὶ πληθυσμοῦ, λόγῳ ἡμερώσεως καὶ προκοπῆς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ταῖς τέχναις, λόγῳ πολιτισμοῦ καὶ πνευματικῆς ἐπιδόσεως ἐκρατοῦμεν οἱ Ἕλληνες κατ' ἀδιαφιλονείκητον τρόπον τὰ σκῆπτρα ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἀρχὴν ἐπαρχίαις· ὑπὸ ὅρους δὲ τοσοῦτον εὐνοϊκοὺς διηνοίγετο εἰς ἡμᾶς εὐκολωτάτη καὶ ἄνευ ἐλαχίστου ἐμποδίου ἡ πρὸς ἐθνικὴν ἐργασίαν ὁδός, ὑπαρχόντων δὲ τοιούτων καὶ τοσούτων κεφαιλαίων θὰ ἤρκει ἡ ἐνεργὸς μόνον πολιτικὴ φρόνησις ἵνα ἡ Μακεδονία ἔχῃ σήμερον φυσιογνωμίαν ἀνοθεύτου ἑλληνικῆς χώρας, οἷαι πρόκεινται αἱ τουρκοκρατούμεναι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Ἀλλ' ἐπὶ ὀγδοήκοντα τώρα ἔτη ἑκάστη παρερχομένη ἡμέρα ἐσημείωνε δι' ἡμᾶς μείωσιν τῶν ἐθνικῶν κεφαλαίων καὶ τίτλων· ἀφ' ἧς δὲ μάλιστα ἀφυπνίσθη ἡ βουλγαρικὴ ἰδέα, ὑπέστημεν τὰς μεγίστας τῶν ἐθνικῶν ἀπωλειῶν, ὑπέστημεν ἀπωλείας, πρὸς ἃς, ἀδιαφορήσαντες κατ' ἀρχάς, ἀτενίζομεν σήμερον μετὰ πτοήσεως.

Εἰργάζοντο οἱ ἀντίπαλοι καὶ ὑπενόμευον ἐπὶ ἔτη τὸν ἴδιον ἡμῶν οἶκον, ἡμεῖς δ' ἐκαθεύδομεν ἐν μακαριότητι, οὐδαμοῦ ὑποπτεύοντες τὸν κίνδυνον. Χάρις εἰς τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητα, τὴν ἀδαπάνητον ἐπιμονὴν καὶ τὸν ἄγριον φανατισμόν, ὑφ' οὗ διεπνέοντο, κατώρθωσαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν νὰ ἱδρύσωσι σχολεῖα, νὰ οἰκοδομήσωσιν ἐκκλησίας, νὰ προσηλυτίσωσι καὶ ἀποσπάσωσιν ὁμογενεῖς πληθυσμούς, νὰ πήξωσι βουλγαρικὰς παροικίας καὶ κοινότητας ἐν μέσῳ ἑλληνικῶν πόλεων, νὰ διεκδικήσωσι καὶ ἐπιτύχωσιν ἴσα πρὸς τοὺς Ἕλληνας δικαιώματα ἐν τῇ κατανομῇ τῶν κυβερνητικῶν ἀξιωμάτων, ἑνὶ λόγῳ, ἐπέτυχον σχεδὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος καὶ ἐντὸς βραχυτάτου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, νὰ δημιουργήσωσιν ἀληθοφανεῖς τίτλους, τοὺς ὁποίους ἤδη προβάλλοντες μετὰ πρωτοφανοῦς τόλμης πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς καμμυούσης Εὐρώπης, πειρῶνται νὰ πλαστογραφήσωσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν καὶ αὐτοκηρύττονται ἑρμηνεῖς τοῦ φρονήματος καὶ τῶν πόθων ἑλληνικωτάτων χωρῶν.

Τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἔπραττον οἱ ἀμείλικτοι πολέμιοι, ἡμῶν οὐδὲν ὑποπτευόντων· τὸ δ' ἔτι ὀδυνηρότερον εἶνε, ὅτι ἐν τῷ καθ' ἡμῶν πολέμῳ εὗρον πολυτιμότατον σύμμαχον καὶ ἀδόκητον ἀρωγὸν τὴν ἡμετέραν ἀναλγησίαν καὶ ὀλιγωρίαν. Ἥρπαζον ἐκεῖνοι τὴν ἱερὰν ἡμῶν παρακαταθήκην καὶ ἡμεῖς ἐθεωροῦμεν τὴν σύλησιν κεχηνότες. Ἐκεῖ ἔνθα ἐπετάσσετο δραστηρία ἐπίθεσις, οὐδ' ἀμυνόμενοι κἂν ἐφωράθημεν ἡμεῖς. Πρὸ παντὸς ἂς εἴμεθα εἰλικρινεῖς: Τίνα ἔχομεν νὰ ἐπιδείξωμεν τελεσφόρον ὄντως ἐθνικὴν ἐργασίαν ὑπὲρ τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν, εἴτε ἡμεῖς, οἱ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, εἴτε οἱ παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου συνυπεύθυνοι μεθ' ἡμῶν; Ἡ καλὴ πίστις, ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον ἐπιτάσσει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι παρεκτὸς τῆς συντηρήσεως μερικῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Γυμνασίων καί τινων ἐν χωρίοις γραμματοδιδασκαλείων καὶ παρεκτὸς τῆς πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος γενομένης ὑπὸ τῶν ἐν Φαναρίῳ ἐνεργείας οὐδέν, ἀπολύτως οὐδὲν ἕτερον ἔχομεν νὰ ἐπιδείξωμεν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἤδη κρίνοντες, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ πνευματικὴ μόνον διαπαιδαγώγησις τῆς ὑποδούλου ἑλληνικῆς νεότητος δὲν ἀπεδείχθη ἐπαρκὲς ὅπλον πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τόσον ἀγρίου φυλετικοῦ ἀγῶνος. Πόσον δ' ἀλλοῖαι θὰ ἦσαν σήμερον αἱ ἀπόψεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἐὰν ἐπὶ τῶν διαχειρισθέντων τὰς τύχας αὐτοῦ ἐπεφοίτα ἐνωρίτατα πολιτικὴ φρόνησις καὶ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια καὶ προδιεχαράζετο ἐν ἐπιγνώσει τῶν ὅρων συνεχὲς σύστημα ἐθνικῆς ἐργασίας: λόγῳ σπουδαιότητος αἱ ἀποικίαι τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς μητροπόλεις δὲν δύνανται πάντως νὰ ὑπομείνωσι τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀλυτρώτου ἔθνους ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐλεύθερον τοῦτο βασίλειον· ἐνῷ δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἀποικιῶν ἐκείνων τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐν ἀκμῇ, δι' ἡμᾶς ὅμως ὑπάρχει ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ὑποδούλων. Καὶ ὅμως, ἐνῷ τὰ πράγματα τῶν ἀποικιῶν διαχειρίζονται οἱ ἐν Εὐρώπῃ δι' αὐθυπάρκτων ὀργανισμῶν, ἡμεῖς ἐνεπιστεύθημεν τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων τῶν

ὑποδούλων εἰς τοὺς ἡμετέρους προξένους, ὧν ἡ ἀνεπάρκεια πρὸς ὑπόθεσιν τηλικαύτης ἐπιβολῆς ἐὰν δὲν προεικάσθη, ἀλλ' ὅμως κατέστη ἐνωρίτατα καταφανὴς καὶ σὺν τούτοις εἰς τοὺς Μητροπολίτας,ὧν ἡ πολιτεία, δὲν ἐξετάζω τίνων ἕνεκα λόγων, ἐφωράθη οὐχὶ ἅπαξ ἀντίθετος πρὸς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον. Δὲν θέλω βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶ, λέγων ταῦτα, ὅτι ἔδει νὰ ἱδρύσωμεν ἐπίσημον ὑπουργεῖον τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ· θέλω μόνον νὰ εἴπω, ὅτι ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαίτερον ὅλως τμῆμα ἢ σωματεῖον, ἀδιάφορόν που, ἀδιάφορον ὑπὸ ποῖον τίτλον καὶ ὑπὸ ποῖον ὀργανισμόν, τοῦ ὁποίου ἀποκλειστικὸν ἔργον νὰ εἶνε ἡ φροντὶς τῶν ἐν ταῖς ἀλυτρώτοις ἐπαρχίαις ἐθνικῶν συμφερόντων. Εἰς τὴν πνευματικὴν μόνον ἀφύπνισιν ἀπεσκόπησε καὶ ἐν τῷ στενῷ τοῦ προγράμματός του κύκλῳ μεγάλα κατώρθωσεν ὁ ἀτυχῶς ἐπὶ μικρὸν μόνον βιώσας Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Πόσα δὲν θὰ κατώρθου παραπλήσιος ὀργανισμὸς μὲ εὐρύτερον καὶ πολυμερὲς πρόγραμμα, μὲ πλείονα τὴν ἐθνικὴν ὑποστήριξιν, ἐγγυωμένην μακρότερον,μακρύτατον βίον; Δὲν εἶνε ἐμόν, οὐδ' εἶνε ἔργον ἑνὸς ἡ ἐν λεπτομερείᾳ ἔκθεσις τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποσοβήσωμεν τὴν ἔξωθεν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλήν. Ἐγχείρημα, ἀποσκοποῦν εἰς σοβαρὰν ἐθνικὴν ἐργασίαν, προϋποθέτει τὴν συνεργασίαν πολλῶν παραγόντων, βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ πραγμάτων, τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς βιοῦσι καὶ πολιτεύονται οἱ ἐκεῖ ἡμέτεροι ἀδελφοί, καὶ μὲ ταῦτα προϋποθέτει τὴν κατάστρωσιν συστηματικοῦ προγράμματος, καθορίζοντος τὸ σκοπούμενον καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ὄργανα,δι'ὧν θὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο.Τῶν σοβαρῶν ἐγχειρημάτων τὴν ἐπιτυχίαν ἐγγυᾶται οὐχὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἐμπνεύσεων τῆς στιγμῆς ὁρμωμένη αὐτοσχέδιος δρᾶσις, ἀλλ' ἡ συστηματική,ἡ ἐπίμονος καὶ ἐπὶ παγίου προγράμματος ἑδραζομένη τοιαύτη.

Εἶνε γνώρισμα ἡμῶν ἐθνικόν, ὑπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας πιστούμενον, ἡ ἐκ παντὸς τρόπου προσπάθεια πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου, ὅταν οὗτος εὑρίσκηται ἐπὶ θύραις, ἡ παντελὴς δὲ ὀλιγωρία καὶ ἀδράνεια,ἐφ' ὅσον οὗτος μακρόθεν μόνον προβάλλει. Τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις συμβαίνοντα μαρτυροῦσι διὰ μυριοστὴν φορὰν πόσον κινδυνώδης καὶ καταστρεπτικὴ φωρᾶται ἡ τοιαύτη ἡμῶν πολιτεία. Τὸ δ' ἔτι ἀλγεινὸν εἶνε, ὅτι οὐδὲ λαμβάνομεν διδάγματα ἐκ τῶν παρελθουσῶν συμφορῶν, ἀλλ' ἀναλλοίωτοι καὶ ἀνεπηρέαστοι ἐμμένομεν ἐν τῇ σταθερᾷ τῶν σφαλμάτων ἐπαναλήψει. Οὐδένα ἐκ τῶν πονούντων τὴν πατρίδα διαφεύγει, ὅτι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα θὰ εἶχον τὴν σήμερον ἄλλως, ἐὰν ἡμεῖς, προβλέποντες ἐγκαίρως τὰ ἤδη αὐτόθι συμβαίνοντα, ἐλαμβάνομεν ἐν δέοντι τὰ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως ἐπιτασσόμενα μέτρα. Καὶ ὅμως βορειότερον ὑπάρχει ἑτέρα ἐπαρχία, ἥτις ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν κινδύνων καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἡμεῖς μικρὸν μόνον φροντίζομεν, ἐνῷ ἡ πολιτικὴ φρόνησις, ἐνῷ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ παθήματα ἡμῶν ἐπιτάττουσι ν' ἀποσοβήσωμεν τὸν κίνδυνον, ὑφ' οὗ ἀπειλεῖται ὁ αὐτόθι Ἑλληνισμός. Καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶνε ἡ Θράκη, ἢ μᾶλλον τὸ ἥμισυ κατάλοιπον τῆς Θράκης. Ἡ Ἀγγλία ἀπήτησεν ἤδη τὴν ἐπέκτασιν τῶν μεταρρυθ-

μίσεων καὶ ἐπὶ τὸ κατάλοιπον τοῦτο τῆς Θρᾴκης, τὸ φέρον τὸ ὄνομα *βιλαέτιον* Ἀδριανουπόλεως· δὲν εἶνε δὲ μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς θ' ἀποφασίσωσι καὶ περὶ τῆς ὁριστικῆς τύχης τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης χώρας, ἥτις, ἐὰν δὲν ἐπιδικασθῇ εἰς αὐτούς, θὰ ἐπιδικασθῇ πάντως ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες θὰ ἔχωσι νὰ ἐπιδείξωσι τοὺς περισσοτέρους τίτλους. Ἐγκαίρως προϊδόντες τοῦτο οἱ Βούλγαροι, ἀγωνίζονται ἀπὸ ἐτῶν ἤδη καὶ μετὰ θαυμασίας ὄντως ἐπιμονῆς πρὸς ἀπόκτησιν τίτλων, ἐνῷ ἡμεῖς τοὺς προαιωνίους τίτλους τῶν ἐπὶ τῆς χώρας ἐκείνης ἐθνικῶν ἡμῶν ἀξιώσεων οὐδὲ νὰ διαφυλάξωμεν φιλοτιμούμεθα. Διάσωσις καὶ τήρησις μόνον τῶν κεκτημένων ἐν Θρᾴκῃ θὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν Εὐρώπην νὰ δώσῃ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψῆφόν της. Ἀλλ' ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ ἐθνικὴ ἡμῶν ἐργασία τίνα παρέχει ἐγγύησιν, ὅτι τηροῦνται, ὅτι θὰ τηρηθῶσι τὰ κεκτημένα ; Ἐκτὸς τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας, ἐκ τίνος ἄλλου ἀπαρτίζεται ἡ ἐν Θρᾴκῃ ἡμετέρα ἄμυνα ; Τίνες εἰσὶν οἱ παραστάται καὶ φρουροὶ τῶν ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως ἡμετέρων συμφερόντων; Ἐὰν δ' ὑπάρχωσι τοιοῦτοι, εἰσὶν ἐπαρκεῖς διὰ τὸ ἐγχείρημα;

Πρό τινων ἡμερῶν ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ἐν συνοδείᾳ δημογερόντων μετέβη παρὰ τῷ Νομάρχῃ καὶ ἐνεχείρισεν αὐτῷ αἴτησιν ὑπογεγραμμένην διὰ χιλιάδων ὑπογραφῶν τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, ἐξαιτουμένου παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἀποτεφρωθέντος βουλγαρικοῦ Γυμνασίου, λειτουργοῦντος τέως, διὰ προσωρινῆς ἀδείας, ἐν οἰκήματι ἔναντι ἀκριβῶς τοῦ ἡμετέρου Ζαππείου Παρθεναγωγείου κειμένῳ, ἐνῷ οἱ ἐν ἰσχύϊ νόμοι δὲν ἐπιτρέπουσι τοιοῦτό τι, χαριστικῶς δ' ἐπετράπη εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ παράβασις τοῦ νόμου. Ἡ ἐν λόγῳ αἴτησις, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς νομοθεσίας, μετὰ δισταγμοῦ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Νομάρχου, ἐξοργισθέντος ἰδίᾳ, διότι ἡ αἴτησις ὑπεγράφη ὑπὸ πολλῶν, ὑπὸ χιλιάδων κατοίκων, καὶ παρατηρήσαντος μετὰ δριμύτητος εἰς τὸν Μητροπολίτην, ὅτι ὀφείλει νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ἐφεξῆς τὴν οὑτωσὶ σύνταξιν παραπλησίων ἐγγράφων. Μητροπολίτης καὶ δημογέροντες οὐδὲ λέξιν ἐτόλμησαν ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν ἐπίπληξιν τοῦ Νομάρχου.

Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει λειτουργεῖ ἀπὸ ἐτῶν «Σύλλογος Ἑλληνίδων Κυριῶν», συντηρῶν τὸ ἐντὸς τοῦ ἄστεως πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς λειτουργοῦν Νηπιαγωγεῖον. Ὁ Σύλλογος οὗτος, μὴ στέργων νὰ συναγείρωνται οἱ μικροὶ ἑλληνόπαιδες ἐντὸς ἐλεεινῆς τρώγλης, ἐφιλοτιμήθη καὶ ἀνήγειρε διὰ δαπάνης δεκακισχιλίων δραχμῶν καὶ ἐπὶ οἰκοπέδου, ἐφ' οὗ ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐκτισμένη ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, οἰκοδόμημα, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς νηπιαγωγεῖον. Ἀλλ' οἱ ἐν παντὶ ἄγρυπνοι Βούλγαροι ἐρραδιούργησαν, ἔπεισαν τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματος ὡς σχολῆς. Οὕτω δὲ μέχρις ἐσχάτων, ὁπότε ἀπετεφρώθη καὶ τὸ νεόδμητον τοῦτο οἰκοδόμημα, ὑπῆρχεν ἐκκεχωρημένον ἀντὶ ἐνοικίου εἰς ἔμπορον γυναικείων νεωτερισμῶν, οἱ δ' ἑλληνόπαιδες ἐξηκολούθουν συχνάζοντες ἐντὸς τῆς παλαιᾶς τρώγλης.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπάρχει ἀπὸ τριακονταετίας λειτουργῶν φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος, εἰς οὗ τὴν δρᾶσιν χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος ἡ πνευματικὴ ἀφύπνισις τῶν ἐν Θράκῃ ὁμογενῶν. Ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ ἐν λόγῳ Συλλόγου ἐγίγνοντο ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱδρύσεώς του ἀναγνώσματα, σκοποῦντα τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀκροατηρίου καὶ χρησιμεύοντα συγχρόνως ὡς μέσον συγκεντρώσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀνταλλαγῆς γνωμῶν καὶ ὡς μέσον ἐπικοινωνίας τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει ὁμογενῶν. Ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκώλυσε τὰ ἐν λόγῳ ἀναγνώσματα.

Ἐν Ἰλδιριμίῳ, ἀνοθεύτῳ ἑλληνικῷ προαστείῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ᾠκοδόμησαν οἱ Βούλγαροι σχολὴν καὶ ἐκκλησίαν, ἐπὶ σκοπῷ καθαρῶς προσηλυτιστικῷ, διότι ἐν τῷ τμήματι ἐκείνῳ τῆς πόλεως οὐδὲ πέντε βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ὑπάρχουσιν. Ὁ ὁμογενὴς ἐκεῖ πληθυσμός, ἐξανέστη διὰ τὸ σκάνδαλον καὶ διαμαρτύρεται πρὸς τὴν ἀρχήν, ὑπομιμνήσκων αὐτῇ, ὅτι τὸ κίνημα τῶν Βουλγάρων ἀντίκειται πρὸς τοὺς νόμους—καὶ ὅμως ἥ τε ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖον ἐξακολουθοῦσι λειτουργοῦντα.

Ἐκ πολλῶν ἀναφέρω τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἵνα καταστήσω φανερόν, ὅτι οἱ μὲν Βούλγαροι ἰσχύουσι καὶ ἀκούονται ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως, ἐνῷ οἱ ἡμέτεροι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχὺν καὶ ὁσημέραι χάνουσιν ὁλονὲν ἔδαφος καὶ ποδοπατοῦνται ὑπό τε τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἀντιζήλων. Καὶ ὅμως ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἀποτελεῖται ἐν τῷ ἐν λόγῳ βιλαετίῳ μόλις ἐξ 70 περίπου χιλιάδων ψυχῶν, ἐνῷ οἱ ἡμέτεροι ὑπερβαίνουσι τὰς 400 χιλιάδας. Ἐν δὲ τῇ Ἀδριανουπόλει ὑπάρχουσι 30 χιλιάδες Ἕλληνες ἀπέναντι μόλις δισχιλίων Βουλγάρων, πάντων ἀποχειροβιώτων, ἄνευ *οὐδενὸς* ἐμπόρου ἢ βιομηχάνου ἢ ἐπιστήμονος, ἢ ἁπλῶς λογίου. Ἐπὶ τοιούτοις ὅροις, κρατούσης ἀπὸ μέρους ἡμῶν τοσαύτης ἀναλγησίας καὶ ἀβελτηρίας, τί θὰ ἐγίνετο ἆρά γε ἐν Θράκῃ, ἐὰν οἱ Βούλγαροι ὑπερεῖχον τοὺς Ἕλληνας, καθ' ὃν λόγον ὑπερέχουσι σήμερον τοὺς Βουγάρους οἱ Ἕλληνες;

Ποῦ δὲ δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ μείωσις, ἡ ἐξαφάνισις αὕτη τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γοήτρου ἐν τῇ ἐν λόγῳ ἐπαρχίᾳ; Ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ πρώτιστα πάντων ἐν τῇ ἀνεπαρκείᾳ τῶν ἐθνικῶν φρουρῶν. Θέτω κατὰ μέρος πρὸς στιγμὴν τὴν δραστηριότητα, τὸ θάρρος, τὸν ἀξιοθαύμαστον ὄντως ζῆλον καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν, ὑφ' ὧν ἐλαύνονται οἱ ἐν Θράκῃ ἀπόστολοι τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας.

Ἀλλ' ἐκ πόσων νομίζετε, ὅτι συγκροτεῖται τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει βουλγαρικοῦ πρακτορείου; Συγκροτεῖται ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ πράκτορος, δύο γραμματέων, δύο διερμηνέων καὶ δύο κλητήρων. Τὸ δὲ ἡμέτερον ἐκεῖ προξενεῖον α' τάξεως ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ προξένου, τοῦ διερμηνέως του καὶ ἑνὸς κλητῆρος! Ἀφίνω εἰς ὑμᾶς νὰ ἐξαγάγητε τὰ ἀναγκαῖα ἐκ τούτων συμπεράσματα καὶ νὰ κρίνητε πῶς ἀντιλαμβάνονται οἱ Βούλγαροι καὶ πῶς ἀντιλαμβανόμεθα ἡμεῖς τὴν περιφρούρησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων! Ἐνῷ δὲ τὸ οἴκημα τοῦ Βουλγάρου ἐν Ἀδριανουπόλει ἀρχιμανδρίτου εἶνε νυκτός τε καὶ ἡμέρας τὸ ἐντευκτήριον τῶν ἐν Θράκῃ ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας ἐν ζηλευτῇ ἁρμονίᾳ ἐργαζομένων, ὀλίγιστοι μόνον (ἵνα

μὴ εἴπω οὐδεὶς) τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγκρίτων ὁμογενῶν διέρχονται τὴν φλιὰν τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς Μητροπόλεως, ἡ δὲ κοινότης ἀπὸ δέκα τριῶν ἤδη ἐτῶν εἶνε διῃρημένη εἰς κόμματα καὶ φατρίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀστόχου πολιτείας τοῦ ἐκεῖ Μητροπολίτου κ. Κυρίλλου.

Μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην, τίνα μέτρα ἐλάβομεν ἡμεῖς, τίνα μέτρα ἔλαβον οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὑπὲρ ἀνασυντάξεως καὶ ἀναβιώσεως τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἑλληνικῆς κοινότητος ; Καθ' ὃν χρόνον τὰ ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα εὑρίσκονται ἀναπεπταμένα εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἐπῆλθεν αἴφνης τὸ ἀδόκητον ἀτύχημα τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει πυρκαϊᾶς, δι' ἧς προσεβλήθη εἰς τὰ καίρια ἡ πρωτοστατοῦσα ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπαρχίᾳ κοινότης, ἐμμέσως δ' ὑπέστησαν τραῦμα βαρὺ καὶ τὰ καθόλου ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα. Διὰ τῆς ἀποτεφρώσεως τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἄστεως ἡ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ὁμογενὴς κοινότης, στερηθεῖσα ἑστιῶν καὶ πολυτίμων καὶ ἀδυνατοῦσα ἐξ ἰδίων ν' ἀποκαταστήσῃ τ' ἀπολεσθέντα, εὑρίσκεται εἰς τὰς παραμονὰς ἀποσυνθέσεως, ἐὰν μὴ προσέλθῃ ἔξωθεν καὶ ταχέως σώτειρα χείρ. Ποίαν δὲ σημασίαν ἔχει τοῦτο ἐν ταῖς σήμερον πρὸ πάντων ἡμέραις, δύναται πᾶς τις νὰ κατανοήσῃ, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ Ἀδριανούπολις ἀπέμεινεν ἡ βορειοτάτη σκοπιὰ καὶ ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅτι εἶνε κέντρον καὶ ψυχὴ τοῦ ἐν ὅλῳ τοῦ βιλαετίῳ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, ὅτι, ἔχουσα ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴν φυσιογνωμίαν καὶ ὄγκον ἑλληνικῆς δυνάμεως, κατέστησεν ἀτελεσφορήτους τὰς αὐτόθι μέχρι τῆς σήμερον βουλγαρικὰς ἐπιθέσεις καὶ κατὰ συνέπειαν, ὅτι, ἐγκαταλειπομένης εἰς τὴν τύχην της τῆς ἐν αὐτῇ θανασίμως διὰ τῆς πυρκαϊᾶς δοκιμασθείσης ὁμογενοῦς κοινότητος, ἡ ἀκρόπολις ἐκείνη καὶ σὺν αὐτῇ ἡ ὅλη Θρᾴκη μέλλει νὰ περιέλθῃ ἀνεπιστρεπτεὶ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἀντιπάλων. Οἱ δοκιμασθέντες ὁμογενεῖς, ἀνίκανοι ν' ἀνεγείρωσιν ἐξ ἰδίων τὰ οἰκήματά των, οὐ μόνον θὰ περιέλθωσιν εἰς παντοίαν δυστυχίαν καὶ θὰ διασκορπισθῶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης βιαζόμενοι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν περιερχόμενοι, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀστοργίας τοῦ ἔθνους, κίνδυνος ὑπάρχει μήπως ἐξαναγκασθῶσι καὶ εἰς ἀπαλλοτρίωσιν τῶν οἰκοπέδων των, τὰ ὁποῖα θὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητα τῶν μὴ φειδομένων χρημάτων ἐχθρῶν ἡμῶν· οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκεῖ ὅπου μέχρι χθὲς ἀκόμη ἤκμαζον αἱ ἑλληνικαὶ συνοικίαι, θὰ ἀνεγερθῶσι βουλγαρικαὶ τοιαῦται, ἐκεῖ ὅπου ὑψοῦντο αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖα ἡμῶν, θ' ἀνεγερθῶσι σλαυϊκὰ δημόσια οἰκοδομήματα καὶ ἡ πόλις, ἐν ᾗ μέχρι τῆς χθὲς ἐπάλλετο ἡ ἑλληνικὴ καρδία καὶ ὡμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, θὰ προβάλῃ μετ' οὐ πολὺν χρόνον μὲ βουλγαρικὴν φυσιογνωμίαν.

Ἰδοὺ ἡ ἐνδοτάτη ἔννοια τῆς ζημίας, ἣν ὑπέστησαν τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα διὰ τῆς ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐνσκηψάσης θεομηνίας. Τούτου δὲ τοῦ λόγου ἕνεκα ἡ παλινόρθωσις καὶ ἀναβίωσις τῆς κοινότητος ἐκείνης ἔδει νὰ καταστῇ ἀντικείμενον σπουδαίας σκέψεως καὶ φροντίδος τῶν διαχειριζομένων τὰς ἐθνικὰς τύχας

τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ παντὸς πονοῦντος τὴν πατρίδα Ἕλληνος.

Ἀτυχῶς, ἐξ ὅσων ἔχομεν τεκμηρίων, οἱ παραστάται τοῦ ἔθνους ἐφωράθησαν ἀνίκανοι νὰ ἐκτιμήσωσι προσηκόντως τὴν σπουδαιότητα τῆς συμφορᾶς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιῶται Ἕλληνες, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν ἐπισήμων ταγῶν, ἐδείχθησαν ἀνελπίστως ἀνάλγητοι πρὸς τοὺς παθόντας ἀδελφούς, ὧν ὡς εἴπομεν, ἡ συμφορὰ ἀπειλεῖ δεινὸν τὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ὅλης ἐθνικῆς ὑποθέσεως. Παρεκτὸς τοῦ στιγμιαίου,οὕτως εἰπεῖν,ἐνδιαφέροντος,τοῦ προκληθέντος εἰς τὸ πρῶτον τῆς θεομηνίας ἄκουσμα, οὐδεμίαν διαρκῆ συμπάθειαν καὶ οὐδὲν ἐνδιαφέρον ἐπὶ τῷ τέλει λήψεως πρακτικῶν μέτρων ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν. Ἐκ τοῦ συνημμένου καταλόγου θέλετε ἴδῃ, ὅτι αἱ μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπιτροπὴν ἀποσταλεῖσαι βοήθειαι, συμποσοῦνται εἰς 1200 ὡς ἔγγιστα ὀθωμανικὰς λίρας, ὧν τὸ ἥμισυ ἐδαπανήθη ἤδη διὰ τὰς πρώτας τῶν παθόντων ἀνάγκας. Τὸ δ' ὅλον τῶν συνεισφορῶν ποσόν, ἐλπίζεται ν' ἀνέλθῃ μόλις εἰς πεντακισχιλίας λίρας. Κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμούς, μόλις τὸ ἓν πέμπτον ἐκ τῶν παθόντων θὰ δυνηθῶσι ν' ἀνεγείρωσι τὰς ἑστίας των. Τί λοιπὸν πρῶτον θὰ θεραπευθῇ διὰ τῶν πεντακισχιλίων αὐτῶν λιρῶν, δοθέντος, ὅτι μόνον ἡ ἀνέγερσις τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων θ' ἀπαιτήσῃ τοὐλάχιστον 6,000 λιρῶν ;

Ἀφίνω κατὰ μέρος τὴν φιλανθρωπίαν. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ πολιτικὴ φρόνησις ἐπιτάττουσι νὰ φροντίσωμεν τὴν ἐκ παντὸς τρόπου παλινόρθωσιν τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ὁμογενοῦς κοινότητος καὶ νὰ σκεφθῶμεν,ἐν ὅσῳ ἀκόμη καιρός, περὶ τῆς διὰ συστηματικῆς ἐθνικῆς ἐργασίας προασπίσεως τῶν ἐν Θράκῃ ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἐὰν αἱ πολιτικαὶ τύχαι τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως δὲν κανονισθῶσιν ὁμοῦ μὲ τὰς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαρχιῶν, πάντως ὅμως δὲν ἀπέχει μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς θ' ἀποφασίσωσι καὶ περὶ τοῦ ἐσχάτου καταλοίπου τῶν ἐν Εὐρώπῃ τουρκικῶν κτήσεων. Μεθ' ὅλην τὴν ἀδράνειαν ἡμῶν, ἐξακολουθοῦμεν ἀκόμη ὄντες οἱ ἰσχυρότεροι, ἰσχυρότατοι ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ἡ ἰσχὺς ἡμῶν τελεῖ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς προσβολὰς δεινῶν πολεμίων. Ἡ ἰσχὺς ἡμῶν αὕτη οὐδὲ κατὰ κεραίαν πρέπει νὰ μειωθῇ καὶ οὐδὲ σπιθαμὴν ἐδάφους πρέπει ν' ἀπολέσωμεν ἐν τῇ χώρᾳ, ἣν διαρρέει ὁ Ἕβρος. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν καταλήξωσιν αἱ μακεδονικαὶ περιπέτειαι,ἀνάγκη νὰ διατηρηθῇ ἀκεραία ἡ ἑλληνικότης τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀλώβητοι οἱ ἐπὶ τούτου ἐθνικοὶ ἡμῶν τίτλοι. Ὁ ἐν Θράκῃ ὁμογενὴς πληθυσμός, ἀγωνιζόμενος ἀπὸ ἐτῶν καὶ μέλλων ν' ἀγωνισθῇ ἀκόμη κρίσιμον ἀγῶνα πρὸς πείσμονας ἀντιπάλους, χρῄζει ἀμερίστου τῆς ἐνθαρρύνσεως, τῆς ὑποστηρίξεως, τῶν συμπαθειῶν ἡμῶν.

Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ὀλιγωροῦντες καὶ ἀποφαινόμενοι, ὅτι ἀπέχει μακρὰν ἀκόμη ὁ ἐπὶ τὴν Θράκην κίνδυνος, θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ εὑρεθῶμεν πρὸ καταστάσεως πραγμάτων, οἵα ἤδη ἐδημιουργήθη ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἀβελτηρίας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τότε πᾶσα προσπάθεια καὶ πᾶσα θυσία πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν σφαλμάτων θὰ φωραθῇ ματαία καὶ πᾶσα μεταμέλεια ἄκαρπος.

Νικόλαος Δελακοβίας
πρώην βουλευτής

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΟΥΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ
ΕΝ ΤΗι ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΒΟΥΛΗι

(Συνεδρία τῆς 12 Μαΐου 1906).

Γαρουφαλιᾶς *(βουλευτὴς Ἄρτης).*— «Εὐχῆς ἔργον θὰ ἐθεώρουν, κύριοι, ἂν ἀντὶ τῆς προτάσεως περὶ συγχαρητηρίων εἰς τὴν Δούμαν, ἀνεκινεῖτο τὸ τόσον φλέγον παρ' ἡμῖν ζήτημα τῆς ἐκκρεμότητος τῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς Ρωμουνίας, ζήτημα τὸ ὁποῖον φρονῶ, ὅτι ἔδει νὰ ἀπασχολήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν Βουλήν, ζήτημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζει μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ δέον νὰ τύχῃ εὐρείας συζητήσεως ἐν τῇ Βουλῇ πρὸς διαφώτισιν καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ μετὰ τόσης ἀγωνίας παρακολουθοῦντος αὐτὸ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἤδη ἃς ἐπιτραπῇ εἰς ἐμὲ νὰ ἐπιληφθῶ τούτου ἀκροθιγῶς, μολονότι εἶμαι ἥκιστα ἁρμόδιος.

«Ἡ Κυβέρνησις, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Γαρουφαλιᾶς, δὲν θέλει βεβαίως καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη ἤρξατο ἐξαγριουμένη ἐκ τῆς παρατάσεως τοιαύτης καταστάσεως, καταστάσεως ἀληθῶς ἀνωμάλου καὶ ἐπιβλαβοῦς, καταστάσεως, ἥτις ἐνῷ πολλὰς μέχρι τοῦδε τὰς ζημίας ἐπήνεγκε καὶ ἀπειλεῖ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ ὁμογενὲς ἐν Ρωμουνίᾳ στοιχεῖον, οὐδεμίαν παρέχει ἐλπίδα περὶ ἀνανεώσεως καὶ παγιώσεως τῶν σχέσεων καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα πάντα φόβον περὶ νέας διαταράξεως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς κακῆς πίστεως καὶ τῆς δολιότητος τῶν Ρωμούνων. Εὐλόγως λοιπὸν ἡ κοινὴ γνώμη ζητεῖ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν καὶ προβῇ ἡ Κυβέρνησις εἰς γενναιοτέρας ἀποφάσεις, διακόπτουσα ἐπισήμως μετὰ τῆς Ρωμουνίας πᾶσαν σχέσιν αὐτῆς, τῆς ὁποίας αἱ τόσον θρασεῖαι, αἱ τόσον παράλογοι ἀξιώσεις, αἱ τόσον συστηματικαὶ καὶ ἀπηνεῖς καταδιώξεις κατὰ τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν ἀποτελοῦσιν αὐτόχρημα ὕβριν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὕβριν ἐπιβάλλουσαν ἄμεσον διακοπὴν τῶν σχέσεων καὶ ἐν περιπτώσει ἀκόμη καθ' ἣν οὐδεμία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τυχὸν προσφέρεται νὰ ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων.

«Τοιαῦτα ὑποστηρίζων, δὲν μέμφομαι οὐδὲ τὴν Κυβέρνησιν τὴν νῦν, οὐδὲ τὴν προκάτοχον διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ζητήματος».

Ἐν τέλει ὁ κ. Γαρουφαλιᾶς παρακαλεῖ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν Βουλὴν εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκεται τὸ ζήτημα καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς.

Δ. Ράλλης.—«Εἰς ζητήματα, ἀφορῶντα εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις, ἤθελεν εἶσθαι

παρακεκινδυνευμένον, ἐὰν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Κυβερνήσεως ἤθελεν εἰσέλθῃ ἡ Βουλὴ εἰς συζήτησιν περὶ αὐτῶν. Τὸ θέμα ἀληθῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἶνε σπουδαῖον. Βλέπομεν ἀπὸ 6 καὶ 8 μηνῶν τὸν Ἑλληνισμὸν καταδιωκόμενον ἐν Ρωμουνίᾳ κατὰ τρόπον πρωτάκουστον καὶ πρωτοφανῆ. Δὲν γνωρίζω δὲ ἂν εἰσέτι ἡ Κυβέρνησις διατηρῇ ἐλπίδας περὶ τοῦ ὅτι εἶνε δυνατὸν ἡ Ρωμουνία νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὁδὸν μᾶλλον δικαίαν καὶ μᾶλλον σύμφωνον μὲ τὰς παραδόσεις τοῦ διεθνοῦς Δικαίου καὶ μὲ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁπωσδήποτε, πρὶν ἢ ἐπιληφθῇ ἡ Βουλὴ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ, θεωρῶ, ὅτι πρέπει ἡ Κυβέρνησις νὰ βεβαιώσῃ, ἂν δύναται νὰ γίνῃ συζήτησις ἐπ' αὐτοῦ.

«Ἐὰν δὲ ἡ Κυβέρνησις θεωρῇ, ὅτι εἶνε συμφέρουσα ἡ συζήτησις, ἥτις κατ' ἐμέ, μὴ γνωρίζοντα τὰ τελευταίως λαβόντα χώραν, εἶνε λίαν ἐπίκαιρος, τότε εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ζητήσω, ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦτο θίγει καὶ τὴν ἰδίαν μου εὐθύνην, ὡς πρώην ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, νὰ κατατεθῶσιν ὅλα τὰ ἔγγραφα τὰ διαμειφθέντα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ μετὰ τῆς Ρωμουνίας. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, διατελῶν ἐν τῇ Κυβερνήσει, εἶχον ἤδη περισυλλέξῃ καὶ ἐσκόπουν, ἐκτυπωθέντα κατόπιν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς Βουλῆς, νὰ καταθέσω. Γνωρίζει ἡ νῦν Βουλή, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς τελευταίας ἐκτάκτου Συνόδου ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη παρῃτήθη. Ἑπομένως ὁ σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ παρ' ἐμοῦ. Ἡ Κυβέρνησις ἡ νῦν εἶνε εἰς χαλειτέραν θέσιν ἀπὸ ἐμέ, μὴ γνωρίζοντα τὰ κατόπιν συμβάντα, νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον νῦν εἶνε ἐπίκαιρος ἡ συζήτησις αὕτη.

«Ἀλλ' οὐχ' ἧττον, χωρὶς νὰ θέλω οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ ἐπηρεάσω τὴν γνώμην της, ὀφείλω νὰ τῇ παρατηρήσω, ὀφείλω νὰ τῇ ὑπομνήσω, ὅτι ἡ κατάστασις εἶνε τοιαύτη, ὥστε, ὡς ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ προλαλήσας, εἶνε ὥρα νὰ ληφθῇ μία ἀπόφασις ὁριστική. Εἶνε πλάνη νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ὁδὸν μᾶλλον δικαίαν. Οἱ σκοποὶ τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως καθωρίσθησαν ἀπὸ τῆς 9ης Ἰουνίου 1905 (ἔτους νέου), ἀπὸ τῆς ὁποίας χρονολογοῦνται αἱ ὁδηγίαι αὐτῆς πρὸς τὸν τότε ἀντιπρόσωπον τῆς Ρωμουνίας ἐνταῦθα.

«Σημειῶ, ὅτι τὴν 9ην Ἰουνίου 1905 (ν. ἔτους) δὲν ἤμην ἐγὼ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἦτο ὁ καὶ νῦν τοιοῦτος. Αἱ ὁδηγίαι ἐκεῖναι ὑπῆρξαν ἡ ἐκδήλωσις τῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν μετῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μέχρι σήμερον καθ' ἡμέραν, ὑπερβάλλουσα τὰς ἰδίας της ἀδικίας ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν ἰδίων ὑπηκόων, τῶν ἐν τῇ χώρᾳ της ἐγκατεστημένων.

«Πρέπει ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἂν μέχρι σήμερον ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις τὴν παραπλανᾷ, ἀφίνουσα αὐτῇ τὴν ἐλπίδα, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς δικαιοτέραν ὁδόν, τοῦτο πράττει, διότι ἔχει ὡς σκοπὸν τὸν χρόνον μέχρι τῆς ἡμέρας, ὅτε θὰ λήξῃ ὁριστικῶς ἡ σύμβασις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει καθῆκον, σταθμίζουσα ἀκριβῶς τὰς περι-

στάσεως, νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν πολυπληθῆ Ἑλληνισμόν, ὁ ὁποῖος εἶνε ἐγκατεστημένος ἐν Ρωμουνίᾳ, περὶ τῆς θέσεως, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη αὐτῷ ὄχι ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἢ ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐκ μιᾶς προβεβουλευμένης καὶ ἀδίκου ἐπιθέσεως τῆς Ρωμουνίας.

Γ. Θεοτόκης (*Πρωθυπουργός*).— «Ἡ Βουλή, κύριοι, δὲν ἀγνοεῖ ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία κρατεῖ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις μεταξὺ Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος.

«Γινώσκομεν ἅπαντες ποῖαι ἦσαν αἱ ἀξιώσεις τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως. Αἱ ἀξιώσεις αὗται ἐσχετίζοντο ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δρώντων σωμάτων καὶ ἐπεζητεῖτο παρ' αὐτῆς, ἵνα ἡ εὐθύνη τῆς ἐνεργείας τῶν σωμάτων τούτων ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἀπήτει ἀφ' ἑτέρου, ἵνα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξασκήσῃ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, ὅπως τὸ Πατριαρχεῖον κανονίσῃ ζητήματα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἀξιώσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως.

«Ἐπὶ τῶν δύο τούτων αἰτημάτων ἡ στάσις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅτε ταῦτα διετυπώθησαν, ὑπῆρξε κατ' οὐσίαν, οἷα ἔπρεπε νὰ εἶνε· ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη ἐπὶ τῆς κατ' οὐσίαν δοθείσης λύσεως τοῦ ζητήματος. Ἐὰν ποτε ἔλθῃ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θέλομεν ἐξετάσῃ ἐν εὐρύτητι τὰ περὶ αὐτοῦ.

«Ἐξετάζοντες ταῦτα, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ εὑρεθῶμεν κατ' οὐσίαν σύμφωνοι πρὸς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν, ἐν τῇ συζητήσει δὲ θέλομεν ἀναπτύξῃ κατὰ τί πρὸς αὐτὴν διϊστάμεθα.

«Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, κύριοι, ὅτι καὶ Κυβέρνησις καὶ Βουλὴ καὶ ἑλληνικὸς λαὸς καταδικάζουσιν ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ἀντιστρατεύονται πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀποτροπιαζομένου τὴν βίαν καὶ τὸ ἔγκλημα καὶ ἐπιδιώκοντος τὴν ἐπικράτησιν διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ προόδου. Ἀλλ' οὐδεὶς ἑπομένως ὑπάρχει ὁ δυνάμενος νὰ θεωρήσῃ, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὑπέχουσιν εὐθύνην ἐπὶ τοῖς τελουμένοις ἐν ξένῃ χώρᾳ, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ὑπάρχει τις ὁ δυνάμενος νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς κυβέρνησιν κράτους εὐνομουμένου, ἵνα καταδιώκῃ ἐν τῷ κράτει αὐτῆς τοὺς ὑπηκόους Ἕλληνας καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς Ἕλληνας ὅπως τιμωρήσῃ αὐτούς, τοὺς οὐδεμίαν ὑπέχοντας εὐθύνην ἐπὶ τοῖς τελουμένοις ἐν ἄλλῃ χώρᾳ.

«Βεβαίως ἐν Ἑλλάδι ἀποτροπιαζόμεθα τὰ κακουργήματα, εἴτε ταῦτα τελοῦνται ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν, ὡς ἀτυχῶς τοῦτο συμβαίνει ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, εἴτε διαπράττονται λόγῳ ἀντεκδικήσεως καὶ ἀμύνης παρὰ τῶν τοσαῦτα ὑποστάντων μαρτύρων. Καταδικάζομεν τὰ διαπραττόμενα ἀνοσιουρ-

γήματα, καί τοι ἔχομεν τήν πεποίθησιν, ὅτι οἱ ὁμόφυλοι ἡμῶν κρατοῦσιν ἐν τῇ ὑπὸ τοσούτων φυλῶν διεκδικουμένῃ χώρᾳ.

«Ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐ μόνον δι' ἱστορικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς, νοητικῆς ἐπικρατήσεως καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως ἡ φυλὴ ἡμῶν ἔχει τὴν πρωτεύουσαν θέσιν. Τοιαῦτα φρονοῦντες καὶ πιστεύοντες, καταδικάζομεν τὰς διαπραττομένας βιαίας καὶ ἐγκληματικὰς πράξεις, τὰς ὁποίας ἀνεξαρτήτως παντὸς ὑπολογισμοῦ τὸ διακρίνον τοὺς Ἕλληνας ἱπποτικὸν αἴσθημα δὲν δύναται ἢ νὰ καταδικάσῃ καὶ διαμαρτυρόμεθα κατ' ἐκείνων, οἵτινες πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σχεδίων των θεωροῦσιν ἡμᾶς ὑπευθύνους ἐπὶ τοῖς τελουμένοις.

«Μετὰ τὰς δηλώσεις ταύτας ἔρχομαι εἰς τὴν δευτέραν ἀξίωσιν τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως.

«Καὶ ἐνταῦθα, κύριοι, παρατηρῶ, ὅτι εἶνε πολὺ περίεργος ἡ ἀπαίτησις, ἵνα ἡ Ἑλλὰς θεωρηθῇ ὡς ὑπεύθυνος διὰ πράξεις καὶ ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας Ἀρχὴ μεγάλη, ἐν τῷ δικαιώματι αὐτῆς, νομίζει, ὅτι ἔχει καθῆκον νὰ τελῇ καὶ νὰ λάβῃ. Οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ δυνάμενος νὰ θεωρήσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπέχει εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ ἢ τῇ ἀποφάσει τῇ ἀνεξαρτήτῳ, ἐπαναλαμβάνω, τῆς μεγάλης ταύτης Ἀρχῆς.

«Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ οὐδεὶς δύναται ν' ἀξιώσῃ ἵνα ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροὴ ἐξασκηθῇ ὅπως ἀποπειραθῇ ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην Ἀρχήν, ἵνα ἐν τοῖς ζητήμασι τοῖς ἀναγομένοις τῇ ἀποκλειστικῇ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ, λαμβάνῃ ἐκεῖνα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἡ Ἀρχὴ αὕτη θεωρεῖ ἐπιβαλλόμενα αὐτῇ.

«Βλέπετε, κύριοι, ὅτι κατ' οὐσίαν δὲν διϊστάμεθα ὡς πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς ἡμᾶς στάσιν· ἐνομίσαμεν ὅμως, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἤθελεν, ἀναγνωρίζουσα ἐπὶ τέλους τὸ δίκαιον τῆς στάσεως ἡμῶν, παύσῃ καταδιώκουσα τὸν Ἑλληνισμόν, καθ' ὃν τρόπον καταδιώκει αὐτόν.

«Μὴ λησμονοῦντες, ὅτι ἐπιθυμητὸν εἶνε—καὶ οὐδεὶς τοῦτο δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ—ὅπως ἀγαθαὶ σχέσεις κρατήσωσι μεταξὺ Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος, ἐπιζητοῦντες μάλιστα τοιαύτας σχέσεις, ἠλπίσαμεν, ὅτι ἤθελεν ἐπέλθῃ τροπὴ εἰς τὰς γνώμας τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως, τροπὴ τοιαύτη, ἥτις ἤθελεν ἐπιτρέψῃ, ἵνα αἱ σχέσεις αἱ ἁρμονικαὶ ἐπαναληφθῶσιν.

«Μέχρι τοῦδε αἱ ἐλπίδες ἡμῶν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Ἀλλ' ἤθελον παρακαλέσῃ, ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι αἱ ἐλπίδες ἡμῶν δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν, ἵνα ἀναβάλωμεν ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μακρὰν συζήτησιν, ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ζητήματος, ἐπιβάλλεται, ἀλλ' ἡ ὁποία ἕνεκα λόγων, σχετιζομένων πρὸς σπουδαῖα ἐθνικὰ συμφέροντα, καλὸν θὰ ἦτο ἐπί τινας ἡμέρας ν' ἀναβληθῇ».

Δραγούμης.— «Δὲν εἰξεύρω ἐὰν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἐπιθυμίαν, νὰ εἴπῃ τις ὀλίγας λέξεις, ἀποφεύγων τὴν μακρὰν συ-

ζήτησιν. Πρὸς μακρὰν συζήτησιν εὔχομαι ταχέως νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, διότι αὕτη θὰ καταδείξῃ, ὅτι μοναδικὸν εἶνε τὸ τελούμενον ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς μῆνας τούτους ὑπὸ κράτους ἀξιοῦντος, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ὅ περ εὑρίσκεται πρῶτον πάντων ἴσως ὑπὸ τὰς ὑποχρεώσεις νὰ τηρῇ τοὺς ὅρους ἐκείνους τῶν συνθηκῶν,οἵτινες ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατηρτίσθησαν.

«Ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἤρξατο πράξεων ἀδίκων, ἀπελάσεων, διωγμῶν, ἐπεμβάσεων εἰς τὴν ξένην περιουσίαν, πράξεων, αἵτινες ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἀπαγορεύονται καὶ μεταξὺ ἐμπολέμων. Τὰς πράξεις δὲ ταύτας ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις ἠνέχθη νὰ διαπραχθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καὶ ὑπάρχουσιν ἐκ τῆς βίβλου αὐτῆς τὰ τεκμήρια, αἱ ἀποδείξεις, ὅτι ὄχι μόνον τὰς ἠνέχθη ἀλλὰ καὶ ὑπέβαλεν αὐτὰς ταύτας εἰς τὰ πλήθη νὰ πραχθῶσι.

«Καὶ ταῦτα πρὶν ἢ ἔτι ἀναγκασθῇ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος κατ' ἐντολὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Βουκουρεστίου. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτου τὰ τελεσθέντα ἐν Ρωμουμίᾳ θέλουσιν ἀποτελέσῃ βεβαίως κηλῖδα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ὅταν ἀναγραφῶσιν εἰς τὴν ἱστορίαν.Ἔφθασε δὲ κράτος, ἀποτελοῦν μέρος τῆς χορείας τῆς συνδεομένης διὰ διεθνῶν θεσμῶν, νὰ παραβῇ ἁπάσας τὰς ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ὑποχρεώσεις, μέχρι καὶ τῆς καταπατήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τοῦ παρεκκλησίου τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας, ἐδάφους καθαρῶς ἑλληνικοῦ.

«Διότι, μὴ πλανᾶσθε, οἱ εἰσελθόντες ἐκεῖ εἶχον παραγγελίαν νὰ εἰσέλθωσι,διότι ἐπεζητεῖτο ἡ ταπείνωσις τοῦ κύρους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ εὔκολον ἦτο νὰ κατορθωθῇ τοῦτο διὰ τῶν ὀργάνων ἐκείνων, ἅτινα ἐστάλησαν μετὰ τῆς προϋποσχέσεως, ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ πάθωσι, προϋποσχέσεως τηρηθείσης, διότι ἡ ἐπιβληθεῖσα ἕνεκα τῆς ἐπεμβάσεως μάλιστα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα ποινὴ ἦτο καθαρὰ εἰρωνεία, χειροτέρα τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν δολοφόνον τοῦ τραπεζίτου, ἀθωώσασα αὐτόν, ἐπὶ τῳ λόγῳ, ὅτι διὰ πατριωτικὴν ἰδέαν ἐφόνευσε τὸν τραπεζίτην, τὸν ἄσχετον παντελῶς μὲ τὰ πολιτικὰ πράγματα.

«Τοιαύτη κατάστασις, πλασθεῖσα ἐν Ρωμουνίᾳ, ἠνάγκασε τὴν Ἑλλάδα νὰ σκεφθῇ, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ διατηροῦσα σχέσεις μετὰ τῆς Ρωμουνίας.

«Δὲν θέλω ἐξετάσῃ τί ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Ὅ τι καὶ ἂν ἔπραξεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, δὲν ἔφερεν αὐτὴ τὴν εὐθύνην διὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων.

«Ἡ διακοπὴ μοιραίως θὰ ἐπήρχετο, διότι ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωμουνίας εἶνε παλαιὰ καὶ μωρῶς ἐπίστευσεν, ὅτι ἦτο δυνατὸν ἐπὶ τοσοῦτον νὰ πλανηθῇ ἡ Ἑλλάς, ὥστε νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὴν τὰ τιμαλφέστερα τῶν κτημάτων της.

«Τί ζητεῖ ταύτην τὴν ὥραν ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις; Τὸ εὑρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὴν ρωμουνικὴν Βίβλον καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ προστρέξωμεν εἰς φυλλάδιον χειρόγραφον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν».

Ράλλης. «Εἶνε ἔντυπον. Ἔχετε δικαίωμα νὰ κάμητε χρῆσιν αὐτοῦ, διότι τὸ ἐξέδωκα ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν».

Δραγούμης.— «Δὲν εἶνε ἀνάγκη τούτου. Ἐκ τῆς ρωμουνικῆς Βίβλου συνάγεται ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῶν πράξεων αὐτῶν. Τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀνατρέχων εἰς τὸ παρελθόν, θὰ εὕρῃ τις εἰς ὅλας τὰς πράξεις, αἵτινες ἀπὸ τῆς βερολινείου Συνθήκης καὶ ἐντεῦθεν ἐπράχθησαν ἐχθρικώταται καὶ δολιώταται πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ, δι' οὗ κατηγγέλλοντο ἡ σύμβασις καὶ τὸ πρωτόκολλον, ἀναφέρονται οἱ πόθοι καὶ αἱ ἀπειλαὶ τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως.

«Μᾶς εἶπεν, ὅτι ἐὰν δὲν παραχωρήσητε εἰς ἡμᾶς ἀλλαχοῦ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἔχωμεν ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπάγεται ὑπὸ τοὺς ὅρους τοὺς καθεστῶτας τοῦ ὀρθοδόξου οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐὰν δὲν καταλύσητε ἢ δὲν συνενεργήσητε νὰ καταλυθῶσι τὰ δίκαια ἐκεῖνα τοῦ Πατριάρχου, τὰ στηριζόμενα ἐπὶ ὀργανισμῶν, ἀναφερομένων μέχρι τῶν πρώτων Συνόδων καὶ στηριζομένων ἐπὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐὰν εἰς τοῦτο δὲν μᾶς βοηθήσητε, νὰ εἴσθε βέβαιοι, ὅτι θὰ πράξωμεν ὅ τι εἶνε δυνατόν, διὰ νὰ φέρωμεν πράγματα εἰς ὑμᾶς καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ δὲν θὰ εὕρητε τόπον νὰ σταθῆτε.

«Ταῦτα, κύριοι, λέγονται προκαταβολικῶς καὶ ἐν ἄλλοις ἐγγράφοις, διὰ τῶν ὁποίων ἀπειλεῖται ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐὰν τυχὸν ἐμμείνῃ εἰς τὴν δυστροπίαν αὐτῆς νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ παρασύρῃ εἰς τὴν αὐτοκτονίαν καὶ ὁλόκληρον ἔθνος, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις θ' ἀποκλείσῃ πᾶν συμφέρον Ἑλλήνων ἐν Ρωμουνίᾳ.

« Ἀπέναντι ταύτης τῆς σαφοῦς προθέσεως τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως τί περιμένομεν ; ὅτι ἡ ρωμουνικὴ κυβέρνησις θὰ ὑποχωρήσῃ ; Οὐδέποτε. Ὄχι μόνον δὲν θὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Ἑλλάδα πρώτην νὰ προέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις καὶ ἔχομεν ἤδη ἐπὶ τῶν νώτων ἡμῶν μεγάλους,συζητοῦντας ὅσα ἡμεῖς ἠρνήθημεν νὰ συζητήσωμεν μετὰ τῆς Ρωμουνίας.

«Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τὰ συμφέροντα τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶνε συνδεδεμένα μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶνε δὲ παράδοξον, ὅτι λέγουσι πρὸς τὴν Ἑλλάδα: — «Παραιτήθητι τῶν δικαιωμάτων σου καὶ ἐλθὲ συνεπίκουρος ἡμῶν καὶ συνεργάτις, διὰ νὰ πιέσῃς τὸ Πατριαρχεῖον νὰ παραιτήσῃ τὰ δίκαια αὐτοῦ, νὰ χωρίσῃ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν καὶ νὰ παραχωρήσῃ μέρος τούτου εἰς τοὺς Ρωμούνους». —

«Καὶ προβαίνουσι μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀξιῶσιν, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ Πατριαρχεῖον Ρωμοῦνον ἐπίσκοπον ἐν Μακεδονίᾳ!

«Καὶ διότι ἐν Γρεβενοῖς, ὁλόκληρος ὁ ἐγχώριος πληθυσμὸς ἐξεγερθεὶς ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ρωμουνιζόντων, ἐκήρυξε τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν διωγμῷ.

«Τί ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ πράξωμεν ; Εἶνε φανερόν, ὅτι πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς ἀπόφασιν. Περαιτέρω ἐξακολούθησις τῆς καταστάσεως εἶνε τελεία ἀναίρεσις τῆς ὑποστάσεως τῆς Ἑλλάδος ὡς κράτους, εἶνε ἡ μεγίστη τῶν ταπεινώσεων, ἃς πεπολιτισμένα κράτη ὑπέστησαν.

« Ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς μεγάλους, ὧν τινες ἐδηλητηριάσθησαν ἐκ κακῶν εἰσηγήσεων: — «Τί ζητεῖτε παρ' ἡμῶν; νὰ γίνωμεν συνεργοὶ ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, τοῦ ὀρθοδόξου»;

«Ἡ ἀπάντησις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶνε ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ἀντίρρησιν παρ' οὐδενός, διότι αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια.

«Ἀλλὰ θὰ μᾶς εἴπωσι τοὐλάχιστον: — «Μὴ ἀναμιγνύησθε καὶ ἀφήσατε ἡμᾶς νὰ πιέσωμεν τὸ Πατριαρχεῖον». Καὶ τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο πρᾶξις ἐγκληματική, παράλειψις ὀφειλομένου καθήκοντος.

«Ἀλλὰ θὰ ἐλέγομεν προσέτι πρὸς τὰς Δυνάμεις:—«Φαντάζεσθε τί θὰ ἐγίνετο ἐκείνη ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία τοιαύτην ἀποχὴν ἀπὸ ἐνεργείας ὀφειλομένης ἤθελε μετέλθει; Ποῖον σάρωμα ἤθελεν ὑποστῇ; Εἶνε προτιμότερον νὰ καταλύσητε τὴν ὕπαρξίν μου, ἀλλ' εἰς τοῦτο οὐδέποτε θὰ προβῶ».

«Κύριοι, καὶ οἱ μικροὶ ἔχουσι δίκαια, καὶ ὅταν ταῦτα τεθῶσι καταφανῆ, κύπτουσι πρὸ αὐτῶν οἱ μεγάλοι.

«Πρέπει λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ εἴπῃ πρὸς τὰς Δυνάμεις: «Οὐδὲν δύναμαι πλέον νὰ πράξω».

«Καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ διατηροῦσα τοὺς Ἕλληνας προξένους, ἀδυνατοῦντας νὰ πράξωσί τι καὶ παρισταμένους μάρτυρας τῶν παντοίων καταδιώξεων καὶ κακουργιῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

«Κύριοι, ὀλιγώτερον κακὸν κατ' ἐμὲ ἤθελεν ὑπάρχῃ, ἂν δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ρωμουνίᾳ. Ἤθελε τοὐλάχιστον ἡ κοινωνία ἐκεῖ βλέπῃ τὴν ἀπουσίαν ἀντιπροσώπων· ὅταν ὅμως ὑπάρχωσιν ἐκεῖ ἀντιπρόσωποι, μὴ τολμῶντες νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκιῶν των, ποίαν ἰδέαν θέλετε νὰ ἔχωσιν οἱ ἐκεῖ περὶ τῶν ἀντιπροσώπων ἡμῶν, καὶ πῶς νὰ μὴ ἀποθαρρύνωνται;

«Καὶ ἂν οὐδένα ἔχωμεν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀντιπροσωπείαν ἡμῶν, ἐγὼ προσωπικῶς φρονῶ, ὅτι εἶνε φρονιμώτερον νὰ μὴν ἔχωμεν οὐδένα ἀντιπρόσωπον. Ἀλλὰ ταῦτα λέγων, ὀφείλω νὰ σημειώσω, ὅτι ἔχω τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι δὲν εἴμεθα καὶ τόσον γυμνοί, ἂν θελήσωμεν νὰ πράξωμεν ὅ τι ἐπέστη ὥρα ἀναποφεύκτως νὰ πράξωμεν.

«Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι τὸ γραφὲν εἶνε ἀκριβές, ὅτι ὑπάρχει τουτέστι μεγάλη Δύναμις, ἡ ὁποία προθύμως θέλει δώσῃ ἡμῖν τὴν προστασίαν τῶν ἀστικῶν συμφερόντων.

«Ἔχομεν λοιπὸν οὕτω γεγονός, ἂν ὅλαι αἱ παρατηρήσεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀρκέσωσι νὰ πείσωσι περὶ τοῦ δικαίου αὐτῆς, νὰ παρακαλέσωμεν τὴν Δύναμιν ταύτην νὰ θελήσῃ νὰ ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν καὶ ἀποσυρόμενοι ἡμεῖς πρὸς τὰ ἐδῶ, νὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς Ρωμούνους νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν διωγμόν, ἀλλὰ ὑπάρχοντος ἐκεῖ ἀντιλήπτορος, ἔχοντος ποιάν τινα δύναμιν νὰ προστατεύσῃ ἡμᾶς.

«Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναβολή. Περὶ τούτου δὲν εἶμαι ἐγὼ κριτὴς μέλλων νὰ ἀποφασίσω, εἶμαι ὅμως κριτής, φωτισθεὶς ἤδη ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἐκ τῶν διηνεκῶς ἐν Ρωμουνίᾳ ἐνεργουμένων καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐμμέσως ἐν τῇ ὑποδούλῳ χώρᾳ καὶ οὕτω πεπεισμένος, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος ἐκτὸς αὐτῆς. Λέγω, ὅτι εἶνε συμφέρον ὕψιστον τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ χρόνος, ὅπως μέχρι τοῦδε ἐπὶ μῆνας ἀπωλέσθη ἀλλὰ πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἴσως εὐχῆς ἔργον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας νὰ εἴχομεν φθάσῃ».

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ

Ἐκ τινος ἐγγράφου τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Καθολικῶν ἐν Φιλιππουπόλει κ. Μενίνι, κληρικοῦ λίαν ἀνεπτυγμένου καὶ νοήμονος, πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς Βουλγαρίας, ἀνεκινώθη καὶ αὖθις ἐν τῷ βουλγαρικῷ τύπῳ τὸ ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα.

Πρό τινος καιροῦ ἐξαρχικοί τινες ἱερεῖς, τιμωρηθέντες ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀρχῶν διὰ διάφορα ἀνομήματα, προσῆλθον εἰς τὸν Καθολικισμόν, ἐπειδὴ δὲ καὶ εἴς τινας λαϊκούς, ἀσπασθέντας ὡσαύτως τὸν Καθολικισμόν, ἀπηγορεύθη νὰ νυμφευθῶσι μετὰ στενῶν συγγενῶν των, προὐκλήθη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Καθολικῶν τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς λεγομένης ἱερᾶς Συνόδου τῆς Σόφιας.

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς Βουλγαρίας, ἀναμιχθὲν εἰς τὴν ἔριδα ταύτην, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ καθολικοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ γεγονότος.

Ὁ κ. Μενίνι, ἀπαντῶν εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ ὑπουργείου λέγει μεταξὺ ἄλλων, ὅτι «παρόμοια ἐπεισόδια δὲν θέλουσιν ἐπέλθῃ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν οἱ Βούλγαροι προσήρχοντο εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα». Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ὁ Ἐπίσκοπος ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὠφελημάτων, ἅτινα θὰ εἶχον οἱ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ Βούλγαροι, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελον προσέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας!

Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἀνακινεῖται κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν αὐτῶν σκοπῶν δὲν ἐδίστασαν οὗτοι πολλάκις μέχρι σήμερον νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ νὰ ὑποσχεθῶσιν ἐπὶ ἀνταλλάγματι τὴν ἀλλαξοπιστίαν.

Ὅτε κατὰ τὸ 1860 ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως ἰδιαιτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, οἱ ἡγούμενοι τοῦ κινήματος Βούλγαροι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Πάπαν, ὅτι θέλουσιν ἀσπασθῇ τὸν Καθολικισμόν, ἐὰν συνετέλει καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των.

Ἰδιαιτέρα μάλιστα ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπή, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Τσαγγώφ, τὸν μετέπειτα Πρωθυπουργὸν τῆς Βουλγαρίας, μετέβη εἰς Ρώμην, ἵνα καθυποβάλῃ τῷ Πάπᾳ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, ὅπως ἀποδεχθῇ τὸ καθολικὸν δόγμα.

Παραθέτομεν κατωτέρω, παραλαμβάνοντες ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐφημερίδος «Univers» τῆς 25 Ἀπριλίου 1861, τὴν πρὸς τὸν Πάπαν προσφώνησιν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τοῦ Τσαγγώφ καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πάπα, ὡς καὶ σχετικὴν ἐκ Ῥώμης ἐπιστολήν, περιγράφουσαν τὰ τῆς χειροτονίας τοῦ πρώτου καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀποστολικοῦ ἐξάρχου τῶν Βουλγάρων, ἀρχιμανδρίτου τινὸς ὀνόματι Σοκόλσκη.

Ἡ πρὸς τὸν Πάπαν ἰδίως προσφώνησις εἶνε ἀξία πολλῆς μελέτης, διότι τὸ διάβημα τοῦτο τῶν Βουλγάρων, καίπερ μὴ πραγματοποιηθὲν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀποτελεῖ οὐχ' ἧττον σαφῆ ἀπόδειξιν, ὅτι οὗτοι καὶ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν δύνανται ν' ἀπεμπολήσωσιν, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχωσι τοὺς πολιτικοὺς καὶ ἐθνικοὺς αὐτῶν σκοπούς. Οὐδόλως ὅθεν παράδοξον τὸ ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Φιλιππουπόλεως καὶ αὖθις ἀνακινωθὲν ζήτημα νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν οἱ Βούλγαροι, ὅπως διὰ τῆς ἀγοραπωλησίας τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν συνειδήσεως ἐπιτύχωσιν ἀπωτέρους σκοπούς.

Ἡ προσφώνησις τοῦ Τσαγγὼφ πρὸς τὸν Πάπαν ἔχει ὡς ἑξῆς:

—«*Παναγιώτατε Πάτερ,*

«Ἰδού, πρὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἡμᾶς, τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἡνωμένων Βουλγάρων, ἐκλεχθέντας ὑπ' αὐτῶν ὅπως παράσχωμεν ὑμῖν δεῖγμα τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν ἐπανόδου εἰς τὴν πίστιν τῶν ἡμετέρων προγόνων, τῶν ὄντων ποτὲ τέκνων τῆς αὐτῆς ταύτης ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνατραφέντων ὑπ' αὐτῆς ἐν τῷ ἑαυτῶν λίκνῳ διὰ τοῦ γάλακτος τοῦ καθαρωτέρου δόγματος. Ἐφ' ὅσον τὸ ἔθνος ἡμῶν διέμενεν εὐπειθὲς καὶ πιστὸν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Πατρὸς τῆς μεγάλης χριστιανικῆς οἰκογενείας, τοῦ νομίμου διαδόχου τοῦ ἀποστόλου ἁγίου Πέτρου, εἰς ὃν παρηγγέλθη τὸ ποιμαίνειν τοὺς ἀμνοὺς καὶ τὰς ἀμνάδας, διετελοῦμεν εὐτυχεῖς καὶ ἀπελαύομεν ἁπασῶν τῶν πνευματικῶν καὶ κοσμικῶν εὐλογιῶν.

«Ἀλλ' ἀπατηθέντες ὑπὸ κακοῦ παραδείγματος καὶ ὑπὸ δολίων συμβουλῶν, παρεσύρθημεν εἰς τὸ νὰ ζητήσωμεν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὸ νὰ λάβωμεν τὴν μερίδα τοῦ κλήρου ἡμῶν καὶ ἐξήλθομεν ἐκ τῆς ἑνότητος τῆς οἰκογενείας ἵνα ἀποπλανηθῶμεν καὶ ἀπολεσθῶμεν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένῃ καὶ ἀπομεμονωμένῃ, τῇ τῆς πλάνης. Φεῦ! Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐτρεφόμεθα βαλάνοις τουτέστι τῷ διεφθαρμένῳ δόγματι τοῦ Σχίσματος τοῦ Φωτίου καὶ ἐνῷ ἀπωλλύμεθα ἐκ τῆς δυστυχίας, ἐκ τῆς πείνης, ἀνεμνήσθημεν τοῦ ἡμετέρου Πατρός, ὅστις ἐγέννησεν ἡμᾶς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἴπομεν: «Δεῦτε ἀπέλθωμεν εὑρεῖν αὐτόν, ἀναγνωρίζοντες μετ' αἰσχύνης καὶ μεταμελείας, ὅτι ἡμάρτομεν ἐναντίον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐναντίον αὐτοῦ.»

«Οὕτω, Παναγιώτατε Πάτερ, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ποίμνιον, ἐνθρρυνθέντες ἤδη ὑπὸ τῆς ὑμετέρας προσκλήσεως, ἥτις ἐστὶν οὐ μόνον πρόσκλησις συγγνώμης, ἀλλὰ καὶ φωνὴ ἀγάπης καὶ στοργῆς. Ἐσμὲν οἱ ἀσθενεῖς διερμηνεῖς ἁπάντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Βουλγάρων, τῶν ἑνωθέντων μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ αὐτῷ δόγματι τῆς καθολικῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ ὑπάρχωσιν ἔτι τινές, ὧν αἱ προλήψεις καὶ ἡ ἀμάθεια καὶ

ἄλλα ἐμπόδια ἀποκωλύουσι τὴν εἴσοδον, ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ εὐλογία, ἣν ἐπεδαψιλεύσατε ἐφ' ἡμῶν, θὰ ἐπενέγκῃ καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν αὐτὴν χάριν καὶ οὕτω θὰ καταστῶμεν ἓν μόνον ποίμνιον ὑπὸ ἕνα ποιμένα. Γένοιτο».

Πρὸς ταῦτα δὲ ἡ αὐτοῦ Παναγιότης ἀπήντησε γαλλιστὶ ὡς ἑξῆς:

—«Μετὰ μεγάλης χαρᾶς δέχομαι τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Βουλγάρων. Ἡ καρδία μου συνεκινήθη ἐπὶ τῇ εἰδήσει, ὅτι μερίς τις αὐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πίστιν τῶν ἑαυτῶν προγόνων, ἡ δὲ ἐπάνοδος αὐτῶν ἐστι πρός με μία τῶν παραμυθιῶν μου.

«Εἴθε ὁ Θεὸς ἐνισχύσῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτῶν ἀποφάσει καὶ ποιήσῃ αὐτούς, ὥστε νὰ ἐμμείνωσιν ἐν τῇ ἑνώσει, ἑλκύοντες ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς ἄλλους. Τοῦτο καθικέτευσα αὐτὸν διὰ τῶν παρακλήσεών μου ἀπό τινος ἤδη χρόνου καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἁγίαν ἑβδομάδα. Πολλὰς δὲ προσήνεγκον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἁγίας θυσίας καὶ ἐλπίζω, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσήκουσε τῶν δεήσεων ἡμῶν.

«Τὴν προσεχῆ Κυριακὴν θὰ καθαγιάσω ἐγὼ αὐτὸς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον γέροντα, τὸν ἀρχιμανδρίτην, ἐπαναλαμβάνων οὕτω τὴν παράδοσιν τοῦ ἐμοῦ προκατόχου τοῦ Πάπα Νικολάου τοῦ Α', ὅστις ἐχειροτόνησε τὸν πρῶτον ὑμῶν ἀρχιεπίσκοπον».

Μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους, λέγει ἡ ῥηθεῖσα ἐφημερίς, ὁ ἅγιος Πατὴρ μετὰ μικρὰν ἀνάπαυλαν, προελθοῦσαν ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ὀδύνης τινός, ἐξηκολούθησε:.

«Λυποῦμαι πολὺ διότι δὲν ἡτοιμάσθη ἔτι ὁ κύλιξ. Ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμεν νὰ λάβῃ τύπον ἀνατολικόν, ὁ τεχνίτης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποπερατώσῃ αὐτὸν ταχέως κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν».

Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν Ζαγκώφ, ἀρχισυντάκτην τῆς βουλγαρικῆς ἐφημερίδος «Βουλγαρίας» καὶ πρὸς τὸν ἰατρὸν Μαρκοβίτς, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὸ παράσημον τοῦ Πίου Θ', ὡς δεῖγμα τῆς εὐχαριστήσεως τῆς ἁγίας Ἕδρας.

Ἀποπερατωθείσης δὲ τῆς τελετῆς ταύτης, ἅπαντες ἐγονάτισαν ὅπως λάβωσι τὴν εὐλογίαν τοῦ ἁγίου Πατρός. Οὗτος δὲ, ἐγείρας τὸν ἀρχιμανδρίτην, εἶπεν αὐτῷ: «Θὰ φροντίσωμεν ὅπως ἱδρύσωμεν ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου». Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀρχιμανδρίτης ἀπεσύρετο, ὁ ἅγιος Πατὴρ πάλιν εἶπεν αὐτῷ: «Ὑγίαινε, ὑγίαινε, Πατριάρχα Βούλγαρε».

Ἐπιστολὴ δὲ ἐκ Ῥώμης τῆς 16 ἐνεστῶτος λέγει τὰ ἑξῆς:

«Γινώσκων ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας, ὅτι ὁ Πάπας προὐτίθετο χθὲς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεομήτορος τοῦ Ὄρους, μετέβη ἐκεῖσε ἐν στολῇ μετά τινων ὑπαλλήλων τῆς πρεσβείας καὶ παρευρέθη εἰς τὸν ἑσπερινόν.

«Ὁ Πάπας ἔφθασε μετὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ ὁ πρεσβευτὴς περιέμενεν αὐτόν. Ἡ ὑγεία τοῦ ἡγεμονεύοντος ἀρχιερέως δὲν εἶχεν ἀποκατασταθῇ ἐντελῶς. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφαίνετο ὠχρὸν μέν, ἀλλ' εὔθυμον καὶ ὡς φαίνεται ηὐχαριστημένον ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἦτο κεκοσμημένη ἡ ἐκκλησία. Φθάσασα ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ἐγονάτισεν ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου καὶ μετὰ τοῦτο ηὐχήθη ἐν κατανύξει ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου, ἐν ᾧ κεῖνται τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἁγίου Λαύρου. Μετέπειτα μετέβη εἰς τὴν ἐπισκοπήν,

συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, ὅστις ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ποδοφιλήματος καὶ κατόπιν συνδιελέχθη οἰκείως μετὰ τοῦ Πάπα Πίου Θ΄. Τὴν προχθὲς ἐγένετο ἡ χειροτονία τοῦ ἀρχιμανδρίτου τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ ναΐσκῳ Sixtine. Οὗτος ὀνομάζεται Σοκόλσκης καὶ διωρίσθη Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἀποστολικὸς ἔξαρχος τῶν Βουλγάρων. Συνωδεύετο δὲ ὑπὸ ἑνὸς διακόνου ὁμοεθνοῦς καὶ δύο λαϊκῶν ἀπεσταλένων ἐκ Βουλγαρίας, πρὸς δὲ ὑπὸ τοῦ σεβασμίου πατρὸς Βορέ, ἀποστολικοῦ ἀπεσταλμμένου τῶν Λαζαριτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς διερμηνέως. Ὁ Πάπας, ἵνα καταστήσῃ ζωηροτέραν τὴν ἱεροτελεστίαν, προσεκαλέσατο πάντας τοὺς καρδιναλίους καὶ μαθητὰς τῆς Προπαγάνδας καὶ τὰ μέλη διαφόρων θρησκευτικῶν ταγμάτων, ἰδίως ἐσχετισμένων μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἤρξατο δὲ ἡ ἱεροτελεστία τὴν 7 1)2 τῆς πρωΐας καὶ ἐπερατώθη τὴν 11 π. μ. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχιμανδρίτης, φορῶν τὰ ἱερατικὰ ἄμφια τοῦ ἔθνους του, προσῆλθε παρὰ τὸν πόδα τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ Πάπας καὶ ἀνέγνωσε βουλγαριστὶ τὴν ὁμολογίαν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, αὐτὸ ὅπερ ἔπραξεν ἤδη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μετὰ τοῦτο ἀπήγγειλε κατανυκτικῶς καὶ ἐπισήμως τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Πρὸς τοῦτον ἀπεκρίθη λατινιστὶ ὁ Πάπας, οὗτινος ἐνώπιον γονατίσας ὁ προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν Ἀρχιμανδρίτης ἠσπάσατο τὸν πόδα. Μετὰ τοῦ ἱεράρχου τούτου προσεχώρησαν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν καὶ περὶ τὰ 2,000,000 Βουλγάρων.

«Παρευρέθησαν δὲ εἰς τὴν τελετὴν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως μετὰ τῆς ἐπικλήρου βασιλίσσης καὶ πάσης τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὸ παρὰ τοῦ Πάπα προσενεχθὲν συμπόσιον πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρίτην. Μετὰ τοῦτο ὁ Πάπας ἐδωρήσατο πολύτιμα δῶρα εἰς τὸν νέον ἱεράρχην καὶ τὸν διάκονον αὐτοῦ καὶ ἀπένειμε τὸν Σταυρὸν τοῦ Τάγματος αὐτοῦ εἰς τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν δύο λαϊκούς».

Ὁ σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα... Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἔκπαλαι ἡ βουλγαρικὴ πολιτική.

Ἱστοριοδίφης

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω εὔγλωττον ἄρθρον ὑπὲρ συντάξεως ἐθνικοῦ στρατοῦ ἐν Ἑλλάδι. Συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶνε ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος φιλέλλην κ. H. N. Vasnier, ὁρμηθεὶς ἐξ ἑτέρου ἄρθρου τοῦ ἐπιφανοῦς ἐπίσης φιλέλληνος κ. P. de Coubertin συνηγορήσαντος ἐπ' ἐσχάτων ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἔχει ἀνάγκην στρατιωτικῆς συντάξεως! ἀλλ' ὅτι πρέπει τὰς δυνάμεις αὐτοῦ νὰ ἐντείνῃ πρὸς τὴν ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, τουτέστι νὰ καταστήσῃ τὴν Θεσσαλίαν σιτοβολῶνα, νὰ μεριμνήσῃ πρὸς ἵδρυσιν ξενοδοχείων ἐν πάσῃ γωνίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, νὰ προκαλέσῃ διὰ τούτου συρροὴν ἀνθρώπων καὶ κεφαλαίων, νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας διὰ τῆς χωροφυλακῆς, νὰ καταστῇ παγκόσμιον κέντρον, ἐν ᾧ νὰ συνέρχωνται οἱ ξένοι σοφοὶ καὶ οἱ λοιποὶ περίεργοι ἐπισκέπται, εἰς οὓς νὰ παρέχωνται ἀρχαιοπρεπεῖς ἑορταί, ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἀρχαιολογικὰ συνέδρια, καὶ πᾶν ὅ τι ἀναμιμνήσκει τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος ν' ἀπόσχῃ πάσης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καταλεῖπον εἰς τὴν τύχην αὐτῶν, τουτέστιν εἰς τὴν κατάκτησιν, τοὺς δυστυχεῖς ἀλυτρώτους ἀδελφούς!... Τοιαύτη εἶνε ἡ **θέσις** τοῦ κ. P. de Coubertin, ὅπως ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ τεύχει τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου π. ἔ. τῆς ἐθνικῆς Ἐπιθεωρήσεως «Hellénisme», ὀργάνου, ὡς γνωστόν, ἐκδιδομένου ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἐν Παρισίοις Διεύθυνσις τοῦ «Hellénisme» ἐδημοσίευσε τὸ ἄρθρον τοῦ ἀρχαιοφίλου φιλέλληνος μετ' ἐπιφυλάξεων, δηλώσασα, ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὴν ὑποβληθεῖσαν γνώμην.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο παρῆλθε παρ' ἡμῖν δυστυχῶς ἀπαρατήρητον, ἀλλ' ἐνέπνευσεν ἐν καιρῷ τὸ θλιβερὸν ἐκεῖνο ὅραμα περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντος εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τὴν εἰκόνα τοῦ ὁποίου μετὰ φρικιάσεως ἤκουσεν ὁ ἐν τῷ δημοτικῷ θεάτρῳ Ἀθηνῶν συναθροισθεὶς ἀθηναϊκὸς λαός.

Διατί ἐγράφη τὸ ἄρθρον; Εἶνε ἁπλῶς χιμαιρικὴ σκέψις φιλέλληνος, ἀγνοοῦντος τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμόν, ἀδιαφοροῦντος διὰ τὰ ἰδεώδη αὐτοῦ, διὰ τοὺς ἀκαθέκτους ἐθνικοὺς πόθους; ἢ ὁ εὐγενὴς συγγραφεὺς ἐγένετο θῦμα πονηρᾶς πολιτικῆς, ἐπιδιωκούσης ν' ἀποπλανήσῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τῆς προβολῆς εἰδώλων, ἅτινα δύνανται μὲν ἴσως νὰ τέρψωσι τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν φαντασίαν χιμαιρικοῦ πνεύ-

ματος, ζητοῦντες ἐν τῷ φανταστικῷ πανοράματι τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος τὴν ἐπαναφορὰν ἀρχαιοπρεπῶν σκηνῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα θὰ καταδικάσῃ ἀμετακλήτως πᾶς σοβαρῶς σκεπτόμενος περὶ τῆς πραγματικῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνισμοῦ; **Καὶ φημὶ κ' ἀπόφημι, κ' οὐκ ἔχω τί φῶ.** Θλῖψις κατέλαβεν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ ἄρθρου. Καὶ ἔτι πλέον, διότι συγγραφεὺς αὐτοῦ τυγχάνει ἐπιφανής, ὅσον καὶ ἀδιαφιλονείκητος φιλέλλην.

Δὲν σκοποῦμεν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Κουμπερτέν. Ἀνθ' ἡμῶν προσέρχεται σθεναρὸς μαχητὴς καὶ συνήγορος τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, ὁ κ. Vasnier. Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ «Hellénisme» ἀντεπεξέρχεται πειστικώτατα κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἐνθουσιώδους θαυμαστοῦ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, πρὸς τοῖς ἄλλοις συμβουλεύων εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὑποδεικνύων, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν ἰδεώδους ἐπιτακτικὸν ἔχουσι καθῆκον νὰ δημιουργήσωσιν ἐθνικὸν στρατόν. Εὐγνωμονοῦμεν ἐπὶ τούτῳ τὸν διακεκριμένον, ἀλλὰ καὶ ἀληθῶς πεφωτισμένον φίλον τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Εἴμεθα μετ' αὐτοῦ πλέον ἢ πεπεισμένοι, ὅτι ἡ μὲν πολιτική, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ ὁ κ. Κουμπερτέν, δύναται ἴσως νὰ θέλξῃ τοὺς φίλους τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀναβιβάζουσα αὐτοὺς πρὸς στιγμὴν εἰς τὸν μακάριον κόσμον, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα ἢ ὑπὸ ἄλλας μορφάς, ἀλλ' ἀπομακρύνει τὸν σύγχρονον τὸν πραγματικὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ τρίβων, ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, οὗ ἕνεκα ἀνεγεννήθη καὶ τείνει πρὸς νέαν ζωὴν καὶ ἐλευθερίαν. Τοὐναντίον ἡ ἀντίθετος πολιτική, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζεται τῇ στιγμῇ ταύτῃ ὁ κ. Vasnier, εἶνε ἡ πολιτικὴ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ἀποκαταστάσεως.

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εὐχαριστοῦντες καὶ πάλιν τὸν πεφωτισμένον φιλέλληνα, συνιστῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς περισπουδάστου αὐτοῦ μελέτης εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν:

Α'.

SI VIS PACEM....

«Ἐν ἄρθρῳ λίαν ἐνδιαφέροντι, δημοσιευθέντι ἐν τῷ «Hellénisme» (1 Δεκεμβρίου 1905), ὁ κ. Κουμπερτὲν προέτρεπε τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ἀσχολῶνται εἰς ἄλλο τι, ἢ τίνι τρόπῳ νὰ προσελκύσωσι τοὺς ξένους εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ μεταβάλωσι τὴν Θεσσαλίαν εἰς ἀπέραντον σιτοβολῶνα, ν' ἀνεγείρωσιν ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον τοῦ Κόσμου—ἰδανικόν, τόσον ἔξοχον νὰ σκεφθῇ τις, ὅσον δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ—καί, ἀπαρνούμενοι τὰς πολιτικὰς μερίμνας — ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικάς,—νὰ παραμελήσωσι τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας των, ἵνα ἐπιδοθῶσιν εἰς πρόγραμμα ἀποκλειστικῶς εἰρηνικόν.

—«Κάτω τὰ τηλεβόλα, κάτω ὁ πόλεμος»! λέγει ὁ κ. Κουμπερτέν.

«Καίτοι τοῦ ἄρθρου τούτου προηγήθησαν ἐπιφυλάξεις λίαν δεδικαιολογημέναι, οὐχ' ἧττον νομίζω, ὅτι δύναμαι νὰ ἐκφέρω παρατηρήσεις τινάς.

«Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ εὑρεθῶ εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἀνάγκη τηλεβόλων. Δὲν πιστεύω δὲ τὸ τοιοῦτον ἀπολύτως χιμαιρικόν.

«Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἡ ἐκεχειρία τοῦ Θεοῦ, ὑποχρεοῦσα τὴν κατάπαυσιν παντὸς ἀγῶνος ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας τὴν ἑβδομάδα καὶ ἐπὶ πλέον ἐπί τινας θρησκευτικὰς ἑορτάς, ὑπῆρξε μέγα εὐεργέτημα, σχετικὴ εἰρήνη.

«Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἡ βασιλικὴ διάταξις, ἡ ἀπαγορεύουσα ἐν Γαλλίᾳ εἰς τοὺς ἄρχοντας ν' ἀναλαμβάνωσιν ἰδιωτικὸν πόλεμον, ἵνα ἐκδικηθῶσιν ὕβριν πρὸ τῆς παρελεύσεως τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ὕβρεως, ἐθεωρήθη δικαίως μεγάλη πρόοδος. Ἕτεραι αἰσθηταὶ πρόοδοι ἐγένοντο ἔκτοτε. Ὑπῆρξαν αὗται βραδεῖαι, ἐπὶ παραδείγματι, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐν τούτοις ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν νέας τοιαύτας καὶ εἶνε νόμιμον νὰ ἐργαζώμεθα πρὸς τοῦτο. Ἀλλ' ὅτι θὰ ἦτο σήμερον ἀφελὲς καὶ παράλογον, δὲν εἶνε, ὅπως ἠδυνήθησαν νὰ εἴπωσιν, ἡ ἀγορὰ τηλεβόλων, ἡ πίστις εἰς τὴν πιθανότητα πολέμων καὶ ἡ προπαρασκευὴ πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἡ σκέψις, ὅτι *ἀρκεῖ νὰ μὴ προμηθευθῶμεν τηλεβόλα, ἵνα μὴ ἔχωμεν ἀνάγκην αὐτῶν, καὶ νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν θέλομεν τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ ὑποστῶμεν τὰς συνεπείας του.*

«Τυγχάνω ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συνεχάρησαν τὸν Τσάρον διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ ληφθεῖσαν πρωτοβουλίαν τῆς διεθνοῦς διαιτησίας, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι οὐδεὶς τὸν συνεχάρη, καὶ οὐδὲ λογίζεται εὐτυχής, διότι συγχρόνως δὲν προπαρεσκευάσθη τελείως πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐνδεχομένου πολέμου μετὰ τῆς Ἰαπωνίας, οὗτινος ψηλαφηταὶ ἐνδείξεις ὑπῆρχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

«Ὅταν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς βορείου Ἀμερικῆς ἐκήρυξαν τὸν κατὰ τῆς Ἰσπανίας πόλεμον, ἐγνωρίζομεν πρὸ πολλοῦ πόσον ἦτο ζωηρὰ ἡ ἐπιθυμία των ν' ἀποσπάσωσι τὰς Ἀντίλλας ἐκ τῆς ἰσπανικῆς κυριαρχίας, καὶ ὅτι ἤρκει τὸ μᾶλλον ἀπρόοπτον ἐπεισόδιον (καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἔκρηξις ἀμερικανικοῦ τινος πλοίου, ἥτις βεβαίως δὲν εἶχε διαταχθῇ ὑπὸ τῆς ἰσπανικῆς κυβερνήσεως) νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἔνοπλον σύρραξιν. Ἡ Ἰσπανία, μὴ οὖσα ποσῶς διατεθειμένη νὰ παραχωρήσῃ καθαρῶς καὶ ἁπλῶς ἐκ καλῆς προαιρέσεως τὰς Ἀντίλλας, ὡς δὲν ἦτο διατεθειμένη ὀλίγα ἔτη πρότερον νὰ παραχωρήσῃ τὰς Καρολίνας, ἦτο ἠναγκασμένη ὑπὸ τῆς φρονήσεως νὰ ἑτοιμασθῇ, ὅπως ὑπερασπίσῃ οὐχὶ μόνον τὰς Ἀντίλλας, ἀλλὰ καὶ τὰς Φιλιππίνας καὶ τὰς λοιπὰς νήσους, διότι ἡ ἱστορία δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀγνοῶμεν, ὅτι διὰ τοὺς κατακτητὰς ἡ ὄρεξις ἔρχεται εὐκόλως κατὰ τὸ τρώγειν.

«Λοιπόν, χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς διευθύνσεως ὅλων τῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες δὲν ἔχουσι θέσιν ἐνταῦθα, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι ἐὰν ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἰσπανία ἦσαν νικήτριαι θαλασσίως, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύο πολέ-

μων ἀναντιρρήτως θὰ ἦτο διάφορον, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἔδει νὰ ἀγοράσωσιν αἱ Δυνάμεις αὗται ἢ νὰ κατασκευάσωσιν ἀρκετὰ καλὰ τηλεβόλα, ν' ἀγοράσωσιν ἢ νὰ κατασκευάσωσιν ἀρκετὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ νὰ ἔχωσιν ἀρκετὰ πληρώματα, καλῶς ἡτοιμασμένα, ἵνα συγκροτῶσι καὶ διατηρῶσιν ἑτοίμους στόλους, ἀνωτέρους τῶν στόλων τῶν ἀντιπάλων των, ὅ περ δὲν ἦτο ποσῶς δύσκολον, καὶ ὅ περ θὰ ἐστοίχιζεν ἀπείρως ὀλιγώτερον — μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν χρηματικὴν — τῶν ὅσων ἐστοίχισαν οἱ δύο οὗτοι πόλεμοι.

«Ἀλλά, λέγει ὁ κ. Κουμπερτέν, δὲν πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ περισπᾶται ὑπὸ τῆς φροντίδος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὡς μὴ σημαίνουσα ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ὑποθέσεσι, καθόσον ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις τὴν κρατεῖ μακρὰν τῶν διεθνῶν ἐρίδων, καὶ ἐὰν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ εἴπῃ μίαν λέξιν καὶ νὰ κινήσῃ τὴν χεῖρά της, ἡ λέξις αὕτη θὰ ἐλέγετο καὶ τὸ κίνημα τοῦτο θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἐκείνου ἄρχοντος, τοῦ ἔχοντος τὴν τριπλῆν γοητείαν μακρᾶς βασιλείας, μεγάλης προσωπικῆς ἀξίας, καὶ συνδέσμου ὑψηλῶν συγγενῶν καὶ ὠφελίμων συμμάχων.

«Ὑπάρχει ἀνώτατός τις ἄρχων, πρὸς ὃν ἐφαρμόζονται οἱ λόγοι τοῦ κ. Κουμπερτέν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ δεδοξασμένος καὶ σεβάσμιος αὐτοῦ πατὴρ (1).

«Λοιπόν, ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας γνωρίζει, ὅτι τὸ γόητρόν του, οἱ δεσμοί του καὶ ἰδίως συνθήκη τις ἀρκετὰ σαφὴς δὲν ἤρκεσαν νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριότητα τοῦ Σλέσβιγ καὶ δὲν εἶνε βεβαίως πεπεισμένος, ὅτι ταῦτα θὰ ἤρκουν ἰδίως διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὅσων τῷ ὑπολείπονται, διότι ἡ Α. Μεγαλειότης ἐνόμισε πάντοτε ἀπαραίτητον, παρὰ τὰς ζωηρὰς ἀντιπολιτεύσεις, νὰ κάμνῃ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, διὰ νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν διὰ τὴν ἄμυναν ταύτην προπαρασκευήν.

«Καὶ ἐὰν π. χ. ἡ Κρήτη δὲν ἐγένετο ἀκόμη — ὅπως ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὸν κ. Κουμπερτὲν — *ἀνεξάρτητος τῶν διεθνῶν ἐρίδων*, ὅπως εἶνε ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ἡ Α. Μεγαλειότητης ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἔπραξε πᾶν ὅ τι ἐξηρτᾶτο ἐξ αὐτοῦ πρὸς πραγμάτωσιν τῶν κοινῶν καὶ νομίμων πόθων τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου, ὅτι διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ διὰ τὴν Δανίαν, μόνον τὸ γόητρον τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὅ περ ὁ κ. Κουμπερτὲν ὀνομάζει *ὠφελίμους συμμαχίας*, δὲν ἀρκεῖ νὰ διαλύσῃ πάσας τὰς δυσκολίας.

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει σημασίαν τινὰ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ὑποθέσεσι καὶ ὅτι ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις τὴν κρατεῖ μακρὰν τῶν διεθνῶν ἐρίδων, τὰ ὑπὸ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» φερόμενα γεγονότα πρὸς γνῶσιν τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ καὶ ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ χάρτου τινὸς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἀρκοῦσι ν' ἀποδείξωσι πόσον ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ἡμαρτημένη.

«Προχωρήσωμεν.

---

(1) Τὸ ἄρθρον ἐγράφη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ.—Σ. Ε.

«Ὡμίλησα πρὸ ὀλίγου περὶ τῆς Δανίας. Δύναταί τις νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι ἡ χώρα αὕτη οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα ν' ἀνακτήσῃ τὸ Σλέσβιγ διὰ τῆς δυνάμεως, ὅτι ἐὰν ἐνέδιδεν ἀπολύτως καὶ ὁριστικῶς εἰς τὴν παραχώρησιν, ἐναντίον τῆς ὁποίας διαμαρτύρονται οἱ κάτοικοι τοῦ Σλέσβιγ, δὲν θὰ ἐφοβεῖτο θηριώδη προσβολὴν καὶ ὅτι ἔκτοτε αἱ ὑπὲρ τοῦ ἐξοπλισμοῦ δαπάναι εἰσὶν ἀνωφελεῖς ;

«Ἐξέθηκα ἄρτι, ὅτι δὲν εἶνε ἡ γνώμη τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ καὶ νομίζω ὅτι ἔχει δίκαιον, ἀλλ' ἀναγνωρίζω, ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς Εὐρώπης, δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐναντίας γνώμης.

«Θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ ἆρά γε διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐνεστερνίζετο τὴν γνώμην, — ἣν δὲν συμβουλεύω αὐτῇ ποσῶς καὶ διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς ὁποίας ὁ «Ἑλληνισμὸς» βεβαίως δὲν ἱδρύθη — τοῦ νὰ παραιτηθῇ ἀπολύτως καὶ ὁριστικῶς πάσης ἐδαφικῆς διεκδικήσεως, νὰ εὐχαριστῆται αἰωνίως ἐντὸς τῶν σημερινῶν της ὁρίων καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν τύχην των πάντας τοὺς ἐκτὸς τῶν ὁρίων τούτων οἰκοῦντας Ἕλληνας ;

«Ἐνταῦθα ἡ ἀρνητικὴ ἀπόκρισις οὐδεμίαν δύναται νὰ παράσχῃ ἀμφιβολίαν, καὶ εἶνε εὔκολον ν' ἀποδειχθῇ.

«Ἀρκεῖ ν' ἀναμνησθῇ τις τῶν πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν γεγονότων, (σύστασις τῶν βασιλείων Ρωμουνίας καὶ Σερβίας, τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, κλ) καὶ νὰ τυγχάνῃ ἐνήμερος τῶν τελουμένων ἐν Τουρκίᾳ. καὶ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ νὰ μάθῃ πόσον ἤθελεν εἶσθαι πεπλανημένος, ὑποστηρίζων, ὅτι ὄχι μόνον ἡ τουρκικὴ κυριαρχία θὰ εἶνε τοῦ λοιποῦ ἀπρόσβλητος ἐν Εὐρώπῃ, καὶ οὐδεμία μεταβολὴ θὰ ἐγίνετο ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὅτι θὰ ἦτο καὶ *ἀδύνατον* νὰ ἐπέλθωσι πρὸ ὡρισμένου μακροῦ διαστήματος φυσικὰ γεγονότα, δυνάμενα νὰ προκαλέσωσι πόλεμον.

«Καὶ ἵνα ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐν τῇ πνευματικῇ καταστάσει τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου δὲν θὰ ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ μεταξὺ τῆς ἡσύχως συσπειρωμένης Ἑλλάδος ἐντὸς τῶν σημερινῶν αὐτῆς ὁρίων καὶ τῆς Δυνάμεως, ἥτις θὰ ἦτο ὅμορος αὐτῇ μεσογείως, *οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη*, ἓν τῶν αἰτίων ἐκείνων, ἅτινα ἐπιφέρουσι τὸν πόλεμον μεταξὺ δύο ἐθνῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν δὲν τὸν ἐπιθυμῇ, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἀπεφασισμένοι ν' ἀποκριθῶσι δι' ἓν ῥάπισμα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παρειᾶς των, τείνοντες τὴν ἀριστεράν, καὶ νὰ θέσωσιν ἐν ἐνεργείᾳ, ὡς ἐὰν ἦσαν οἱ μᾶλλον παραδόξως καὶ ἐξαιρετικῶς ἔνθερμοι βουδισταί, δόγμα κηρυχθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ζιωρές, ὅτε ἔν τινι προσφάτῳ δίκῃ, ἐρωτηθεὶς τί θὰ ἔπραττεν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἄγριον θηρίον τὸν προσέβαλλεν, ἀπεκρίθη :

— «Ἐὰν ἤμην βουδιστής, θὰ ἀφιέμην νὰ μὲ καταβροχθίσῃ».

«Ἡ μεγάλη πλειονότης, τῶν Ἑλλήνων, ὅπως καὶ ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν Γάλλων—πλειονότης ἧς μετέχω καὶ ἐγώ, γνωρίζω δέ, ὅτι μετέχει ὡσαύτως καὶ ὁ

κ. Κουμπερτέν,—δὲν εἶνε τόσον διατεθειμένη νὰ τείνῃ τὰς δύο παρειάς, ὅσον καὶ νὰ ἀφεθῇ πρὸς σπαραγμόν.

«Οἱ Ἕλληνες ἄλλως τε γνωρίζουσιν, ὅτι ἐὰν αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος συντελῶσιν ἐπαληθῶς εἰς τὸ ἐνδιαφέρον, ὅ περ ὁ κόσμος τρέφει ἀείποτε δι' αὐτούς, αἱ ἀναμνήσεις αὗται δὲν θὰ τοῖς ἤρκουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τελευταίου αἰῶνος νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των—δυστυχῶς μερικὴν μόνον—ἄνευ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν μαχητῶν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Σουλίου.

«Πρέπει λοιπὸν οἱ Ἕλληνες, χωρὶς νὰ παραμελήσωσι διὰ τοῦτο ν' ἀκολουθῶσι τὰς λοιπὰς συμβουλὰς τοῦ κ. Κουμπερτέν, νὰ διατηρῶσι τὸν στρατόν, τὸν στόλον, τοὺς ναυστάθμους ἐντελῶς παρεσκευασμένους καὶ ἑτοίμους δι' ἐνδεχόμενον πόλεμον.

«Καὶ θὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ Γερμανία, ἣν κατηγοροῦσιν ὡς τὴν κυριωτέραν αἰτίαν τῶν κολοσσαίων τούτων προπαρασκευῶν, τῶν τοσοῦτον βαρυνουσῶν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, δεικνύει ἡμῖν ἐξ ἄλλου, καὶ εἶνε ἡ μόνη, ἥτις δεικνύει ἡμῖν, ὅτι μεθ' ὅλας τὰς δυσαρέστους συνεπείας της ἡ κατάστασις τῆς ἐνόπλου εἰρήνης δὲν εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν ἔθνους τινός.

«Ἔρχομαι νῦν εἰς τὸ λεπτότερον μέρος τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἄρθρου, ζητῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ δεχθῶσι φιλικὴν συμβουλήν, ἔχουσαν μὲν τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ ἀπαιτῇ πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς οὐδεμίαν χρηματικὴν θυσίαν, ἀλλὰ χρῄζουσαν θυσίαν τινὸς φιλαυτίας.

«Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τελευταίου ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ὑπῆρξαν ἀξιοθρήνητα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ τὰ τοῦ τελευταίου γαλλογερμανικοῦ πολέμου διὰ τὴν Γαλλίαν.

«Ὅταν λαός τις ὑποστῇ παρομοίας καταστροφάς, ὀφείλει νὰ θεωρῇ ὡς πρᾶγμα, ἂν ὄχι δευτερεῦον, τοὐλάχιστον δεύτερον, τὴν κρισιν, ἣν θὰ φέρῃ ἡ ἱστορία ἐπὶ τῶν προσώπων. Πρέπει ἐν πρώτοις ν' ἀνερευνήσῃ, ποῖά εἰσι τὰ σφάλματα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἅτινα ἠδυνήθησαν νὰ φέρωσιν ἢ νὰ συντελέσωσιν, ὥστε νὰ ἐπέλθωσι παρὰ δυσὶ λαοῖς, ὧν ἡ ἀνδρεία εὐτυχῶς δὲν τυγχάνει ἀμφισβητήσιμος, γεγονότα τοιαῦτα, ἐν Γαλλίᾳ μὲν οἷον ἡ αἰχμαλωσία σχεδὸν ὁλοκλήρου τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ, ἐν Ἑλλάδι δὲ διηνεκὴς ὑποχώρησις μετ' ἀντίστασιν τοσοῦτον ἀσθενῆ καὶ τοσοῦτον ἐλάχιστα πείσμονα, ὥστε καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἀπώλειαι ἢ 1 ἐπὶ τοῖς 100.

«Ἡ κυριωτέρα διὰ τὴν Ἑλλάδα αἰτία εἶνε ἡ ἀνεπάρκεια τῆς πειθαρχίας, ὀφειλομένη πρὸ πάντων εἰς τὸ σύστημα, ὅπερ ἐπιτρέπει τοῖς ἀξιωματικοῖς νὰ ἐκτίθενται ὡς ὑποψήφιοι καὶ νὰ ἐκλέγωνται βουλευταί, εἰσάγον τὴν πολιτικὴν εἰς τὸ στράτευμα κατὰ τὸν καταστρεπτικώτερον καὶ ὀλεθριώτερον τρόπον, παρακινοῦν τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ κήδωνται περισσότερον περὶ τοῦ ἐκλογικοῦ των συμφέροντος, θέτον ἀντιμετώπους ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους καὶ δίδον εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἐκλο-

γεῖς καὶ τοὺς ἐκλεγομένους θέσιν, ἣν ὁ βαθμός των καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἀξία των δὲν ἐπιτρέπει.

«Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία δεικνύει ἡμῖν ὁποῖα μέγιστα πλεονεκτήματα παρέχει ἀληθὴς πειθαρχία, οἱ δὲ ἀναγνῶσται τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» γνωρίζουσι πόσον αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὰς ἐπιτυχίας τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν Μακεδόνων, τῶν Ρωμαίων.

«Ἀλλ' ἐνώπιον τῶν ἀλλοκότων θεωριῶν, ἃς βλέπομεν ἐνίοτε ἐκφερομένας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι πλεῖστοι πιστεύουσιν, ὅτι ἐξογκοῦται ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ σημασία τῆς ποιότητος ταύτης, ἔτι ἀναγκαιοτέρας σήμερον,ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν συγχρόνων στρατῶν, τοῦ τρόπου τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τῆς πολεμικῆς διατάξεως. Εἶνε χρήσιμον ν' ἀναφέρωμεν πρόσφατον παράδειγμα, τιθέμενον ἄλλως τε συχνότατα κατὰ τρόπον ἀνακριβέστατον, τὸ παράδειγμα τοῦ μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Μπόερς πολέμου.

«Οἱ Μπόερς εἶχον εἰς βαθμὸν σπάνιον καὶ ἀνεπτυγμένον ὅλα τὰ προσόντα, ἅτινα ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς στρατιώταις, ἐκτὸς τῆς πειθαρχίας.

«Οἱ ἀρχηγοί των ἦσαν ἔμπλεοι ἀνδρείας, ἀφοσιώσεως, θερμοὶ φιλοπάτριδες, ἐξαίρετοι στρατιῶται, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς ἐφωδιασμένοι διὰ τῶν γνώσεων ἐκείνων, ἃς ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οἱ στρατηγοί.

«Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου οἱ Μπόερς ἦσαν σχεδὸν ἰσάριθμοι πρὸς τοὺς Ἄγγλους, οὗτοι δὲ ἦσαν τότε κακῶς παρεσκευασμένοι καὶ κακῶς διοικούμενοι.

«Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν Μπόερς ὑπῆρξαν θαυμασταὶ ἐν μάχαις ἀνοικτοῦ πεδίου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησάν ποτε νὰ ἐπωφεληθῶσι τούτου, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐλαχίστης ἱκανότητος τῶν ἀρχηγῶν,ὡς πρὸς τὸ συνδυάζειν καὶ διευθύνειν τελείαν τινὰ ἐνέργειαν, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πειθαρχίας τῶν μαχητῶν.

«Αἱ πολιορκίαι τῶν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατεχομένων πόλεων, ἐλάχιστα ὠχυρωμένων καὶ εὐκολώτατα ἐκπορθουμένων, ἐναυάγησαν ἅπασαι. Ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ λεπτομερὴς ἀνάγνωσις ἐκθέσεων προσβολῶν, διὰ τῶν ὁποίων μέτρια μὲν ἀλλὰ πειθαρχοῦντα στρατεύματα εὐκόλως κατέλαβον ὅλας τὰς θέσεις, ἐξ οὗ ἐπηκολούθησαν ἀξιοθρήνητοι ἧτται τῶν Μπόερς, πρὸ πάντων ἕνεκα τῆς μὴ πειθαρχίας μέρους τοῦ στρατοῦ, οὗτινος οὐχὶ μόνον οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ὑπήκουον ἐπακριβῶς εἰς τὰς διδομένας διαταγάς.

«Ὅταν οἱ Μπόερς εἰθίσθησαν, οὐχὶ εἰς τὸ μάχεσθαι —διότι ὡς μαχηταὶ ὑπῆρξαν πάντοτε, ἐπαναλαμβάνω, ἐπίλεκτοι στρατιῶται, θαυμάσιοι, ἔξοχοι, ἀνωτέρους τῶν ὁποίων οὐδεμία χώρα δύναται νὰ παράσχῃ—ἀλλ' εἰς τὴν πειθαρχίαν, ὅταν καὶ καλοὶ στρατηγοὶ ἐμορφώθησαν παρ αὐτοῖς, ἦτο πλέον πολὺ ἀργά.

«Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις στρατιωτικὰς γνώσεις, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γραφομένων μου καὶ νὰ ἐξελέγξῃ αὐτά, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀναγνώσῃ ἁπλῆν τινα ἔκθεσιν περίληψιν, λεπτομερῆ καὶ ἀκριβῆ τῶν ἐπιχειρήσεων, οἵα ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «**Στρατιωτικὴν Ἐπιθεώρησιν**».

«Ἰδίως δὲ ἡ ἔκθεσις τοῦ πέρατος τῆς ἐκστρατείας διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Κρονζὲ καὶ πάντων τῶν συστρατιωτῶν του καὶ ἡ τῶν μαχῶν τοῦ Μπέθα καὶ τοῦ Δέββετ, ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ἐναργῶς τὴν κολοσσαίαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν κεκτημένων ἀποτελεσμάτων διὰ στρατιωτῶν τῆς αὐτῆς προσωπικῆς ἀξίας· οἱ μὲν ἀντιπειθαρχικοί, ἀνεπαρκῶς ὠργανωμένοι, διοικούμενοι ὑπὸ ἀνδρείου ἀρχηγοῦ, ἐξόχου στρατιώτου, ἀλλ' ἧττον ἱκανοῦ καὶ μὴ κεκτημένου τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, οἱ δὲ καλῶς πειθαρχοῦντες, καλῶς ὠργανωμένοι, διοικούμενοι ὑπὸ ἀρχηγῶν ἱκανῶν καὶ μεμορφωμένων ἐν τῷ ἐπαγγέλματί των.

«Οἱ Μπόερς ὄντες προπαρεσκευασμένοι, ὅπως δύνανται νὰ ὦσιν οἱ Ἕλληνες, ἐὰν εἶχον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἱκανοὺς ἀρχηγούς, καὶ ἐὰν ἦσαν πειθαρχικοί, τὸ ἰσχυρὸν ἀγγλικὸν ἔθνος, ὅ περ ὡσαύτως ἦτο κακῶς παρεσκευασμένον, οὗ τινος κατ' ἀρχὰς τὰ στρατεύματα διωκοῦντο κακῶς καὶ ὅ περ ἄλλως τε εἶχε τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιάδων χιλιαμέτρων, δὲν θὰ ἠδύνατο πιθανῶς νὰ τοὺς νικήσῃ.

«Ἐπιμένω λοιπὸν εἰς τὴν συμβουλήν, ἣν ἀπευθύνω πρὸς τοὺς Ἕλληνας, προσθέτων, ὅτι δὲν ἐκφράζω μόνον προσωπικὴν γνώμην, ἀλλ' ὅτι δύναμαι μάλιστα νὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ τὸ κῦρος τῆς γνώμης τοῦ ἐξόχου στρατηγοῦ Βοσσέρ, ὅστις ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀποστολῆς.

«Πρέπει ἡ αὐστηρὰ καὶ ἀπόλυτος πειθαρχία νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται, ὅπως οὐδεὶς στρατιωτικὸς ἀσχολῆται εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὸν στρατὸν καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἄλλην θέσιν ἢ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὴν στρατιωτικήν του ἀξίαν καὶ τὸν βαθμόν του».

«H. A. VASNIER»

Υ. Γ. «Τὸ παρὸν ἄρθρον εἶχε γραφῆ, ὅταν ἀνέγνωσα εἰς τὸν «Ἑλληνισμὸν» τῆς 1ης Ἰανουαρίου τὴν περίληψιν τῆς τρίτης ἐν Ἀθήναις γενομένης διαλέξεως τοῦ κ. Καζάζη.

«Μετὰ μεγίστης μου ὅθεν εὐχαριστήσεως εἶδον πόσον εὑρέθην σύμφωνος μετὰ τοῦ ἐξόχου καθηγητοῦ, καὶ ὅτι δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, τοὺς σκεπτομένους ὡς αὐτός, αἱ ὑποδείξεις μου εἰσὶ περιτταί, αἱ δὲ συμβουλαί μου, γενόμεναι ἐκ τῶν προτέρων.

«Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἔνθερμος τῶν Ἑλλήνων φιλοπατρία εἰσὶν ἀντάξιαι τῶν ἐπαίνων μου καὶ τῶν ἐπαίνων ὅλων τῶν καλῶς γνωριζόντων αὐτούς· ἐὰν αἱ εἰς ἄκρον εἰρηνόφιλοι συμβουλαὶ οὐδεμίαν ὑπόσχωνται ὠφέλειαν, ἵνα γείνωσιν ἀποδεκταί, ἐὰν οἱ σφοδροὶ λόγοι τοῦ κ. Καζάζη ἐξεγείρωσιν ἐπαληθῶς τὸν ζωηρότερον ἐνθουσιασμόν, δὲν πρέπει τὸ πρᾶγμα νὰ περιορισθῇ ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ τούτῳ.

«Πρὸ πολλοῦ πάντες οἱ ἁρμόδιοι καὶ διορατικοὶ ἄνθρωποι ὑπέδειξαν τὸν κίνδυ-

νον τῆς τοιαύτης ἀναμίξεως τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας του, τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ὅ περ, ὡς ὁ κ. Καζάζης λέγει δι' ἐκφράσεων δριμυτέρων τῶν ἐμῶν καὶ οὐδόλως ὑπερβολικῶν, «διέλυσε τὸν στρατὸν καὶ ἐξεμηδένισε πᾶσαν πειθαρχίαν».

«Ὀκτὼ ἔτη παρῆλθον, ἀφότου φεῦ! ἡ ἐπιβεβαίωσις τοῦ κινδύνου ἐγκατέστη διὰ τοῦ σκληροτέρου καὶ τοῦ μᾶλλον ἀναμφισβητήτου τρόπου, διὰ τοῦ πολέμου τοῦ 1897.

«Καὶ ὁ κ. Καζάζης ὀφείλει σήμερον νὰ κραυγάζῃ ἀκόμη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀείποτε ἀναβαλλομένων στρατιωτικῶν παρασκευῶν, παρὰ τὴν ἀδιαφιλονείκητον καὶ ἐπείγουσαν ἀνάγκην αὐτῶν.

«Ὦ Ἕλληνες, μὴ δικαιολογήσητε ὅπως ἡμεῖς οἱ Γάλλοι ἐπράξαμεν, ὅ τι περὶ ὑμῶν εἶπον ἐνταῦθα, ὁμιλῶν περὶ τῆς ὁμοιότητος ὑμῶν πρὸς τοὺς ἡμετέρους προπάτορας κατά τε τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα.

«Ἐπωφελήθητε ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ παρελθόντος. Ἀναμνήσθητε τοῦ ἐπιλόγου τοῦ πρώτου Φιλιππικοῦ, ὅστις μετ' ἐλαχίστας ἀλλοιώσεις τῶν θαυμασίων λέξεών του, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν, ἐν μεταφράσει ἀναγκαστικῶς ἀνεπαρκεῖ, ἀλλὰ πιστῇ εἰς τὸ πνεῦμά των, ὅ περ ἀναζῇ τόσον πιστῶς ἐν ταῖς δημηγορίαις τοῦ κ. Καζάζη:

»Δὲν δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα, ἀλλ' ὅ τι ἀληθεύει εἶνε, ὅτι μέγιστον κακὸν ἀναμένει ὑμᾶς, ἐὰν ὁ στρατός ὑμῶν διατελέσῃ ἀκόμη ἀνοργάνωτος καὶ ἄνευ πειθαρχίας.

»Μὴ ἐπιδιώκων νὰ φανῶ ἡμῖν εὐάρεστος εἰς βάρος τῶν ἡμετέρων συμφερόντων, ἔπραξα τὸ καθῆκόν μου ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν, ὁμιλήσας ὑμῖν μετὰ θάρρους καὶ εἰλικρινείας.

»Ἀπεφάσισα νὰ συμβουλεύσω ὑμᾶς, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι εἶνε συμφέρον ὑμῶν ν' ἀκολουθήσητε τὰς συμβουλάς μου.

»Εἴθε νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ ὠφελιμώτερον εἰς πάντας ὑμᾶς».

H. A. V.

B'.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου τούτου, ὁ κ. de Coubertin ἀπήντησεν εἰς αὐτὸ διὰ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης ἐπιστολῆς πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις διεύθυνσιν τοῦ «Hellénisme».

Ἐν Παρισίοις τῇ 25 Φεβρουαρίου 1906.

Κύριε Διευθυντά,

«Ἀπευθύνω ὑμῖν τυπικὴν διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Vasnier, ὅστις, ἀγνοῶν τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς μελέτης μου, τῆς ἐπιγραφομένης: «Τὰ καθήκοντα

τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων» καὶ σχολιάζων τὸ ἓν μόνον μέρος αὐτῆς κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιαίτερον, διέστρεψε καθ' ὁλοκληρίαν τὰς σκέψεις μου.

«Ἀποκρούω καθαρῶς καὶ ἀπολύτως τὰς ἀντιστρατιωτικὰς θεωρίας, αἵτινες μοὶ ἀπεδόθησαν, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ γνωρίζητε καὶ ὑμεῖς ὡς καὶ πάντες, ὅτι οὐδέποτε ἔπαυσα νὰ ἐξανίσταμαι δι' ὅλων τῶν δυνάμεών μου.

«Δέχθητε, Κύριε Διευθυντά, τὴν ἔκφρασιν τῶν διακεκριμένων αἰσθημάτων μου.

«Pierre de Coubertin»

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ κ. Vasnior ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ «Hellénisme» τῶν Παρισίων πρὸς τὸν κ. Pierre de Coubertin:

Ἐν Παρισίοις, τῇ 15 Μαρτίου 1906.

«*Κύριε Διευθυντά,*

«Τὰ νέα τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. de Coubertin, τὴν ὁποίαν περιέχει τὸ τελευταῖον ὑμῶν φύλλον, μὲ ἀναγκάζουσι ν' ἀσχοληθῶ καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πολεμικῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἑλλάδος.

«Τόσον ὀλίγον ἠγνόουν τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς μελέτης τοῦ κ. de Coubertin, ὥστε προέτρεψα τοὺς Ἕλληνας ν' ἀκολουθήσωσι τὸ μέρος τοῦτο τῶν συμβουλῶν του.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερον μέρος οὐδὲν ἀπέδωκα αὐτῷ, αἱ δὲ σκέψεις του δὲν διεστράφησαν τόσον ἐν τῷ ἄρθρῳ μου, ὅσον ἐν τῇ προηγηθείσῃ τοῦ ἰδικοῦ του σημειώσει καὶ ἐν τῷ ἐκφρασθέντι φόβῳ του «ὅτι δὲν ὑπάρχει μέγας κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν ἀμελήσῃ τὴν φροντίδα τῆς ἀμύνης της, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς πρόγραμμα ἀποκλειστικῶς εἰρηνικόν».

«Δὲν εἶχον ἀπευθυνθῇ οὔτε κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ κ. de Coubertin, οὔτε κατὰ τῶν γνωμῶν του ἐν τῷ θέματι, τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύθην· εἶπον μόνον, ὅτι ἀπετέλει μέρος, ὡς ἐγώ, τῆς πλειονότητος ἐκείνης τῶν Γάλλων, ἥτις δὲν εἶνε πλέον διατεθειμένη νὰ τείνῃ τὰς δύο παρειάς.

«Ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει ὑμῶν δὲν ἠσχολήθην εἰμὴ μόνον περὶ Ἑλλάδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφαρμόζονται αἱ συμβουλαί μου καὶ αἵτινες ἤθελον εἶσθαι διαφορετικαί, ἐὰν ἀπευθύνοντο πρὸς ἄλλα κράτη, καὶ τὰς ὁποίας ᾐτιολόγησα δι' ἀποδείξεων καὶ παραδειγμάτων, διότι δὲν ἀγαπῶ νὰ προβαίνω, βασιζόμενος ἐπὶ ἁπλῶν μόνον βεβαιώσεων.

«Εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τοῦ κ. Καζάζη ἐν τῷ στρατιωτικῷ ζητήματι τῆς Ἑλλάδος, πᾶν δὲ ὅ τι περιέχει τὸ ἄρθρον τοῦ κ. de Coubertin ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἀντίθετον, ὡς ἐκ τούτου δὲ κατεπολέμησα τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐξενεχθείσας γνώμας.

«Ὁ κ. de Coubertin κηρύττει, ὅτι θέλει νὰ γίνῃ ἡ Θεσσαλία μεγάλη σιτα-

ποθήκη, ἡ λοιπὴ δὲ Ἑλλὰς Μουσεῖον· νὰ ἱδρυθῇ Πανεπιστήμιον, νὰ περικλείσῃ τὴν ἑλληνικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ τριπλῷ τούτῳ προγράμματι, νὰ μὴ ἐπιζητηθῇ οὐδὲν ἕτερον· ὅτι ἡ φροντὶς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶνε διὰ τοὺς Ἕλληνας ἢ μία κενολογία, ὅτι τὴν ἐκθειαζομένην λύσιν δὲν θὰ τὴν ἐπιτύχωσιν οἱ Ἕλληνες οὔτε διὰ τοῦ καλῶς ὡπλισμένου στρατοῦ, οὔτε διὰ τῆς πλέον εὐστρόφου καὶ λεπτῆς διπλωματίας, οὔτε διὰ τῶν νόμων τῶν πλέον σοφῶν· ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἥτις οὐδέποτε ἐπετέλεσε προόδους εἰμὴ διὰ τῶν τριῶν τούτων μέσων, πρέπει νὰ θέσῃ εἰς χρῆσιν καὶ τέταρτον—τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ — πολὺ εἰρηνικὸν καὶ κατὰ τὴν γνώμην μου ἐξαίρετον συνάμα,ἐὰν δὲν εἶνε καὶ τὸ μόνον : «δηλαδὴ νὰ μὴ προμηθευθῇ πυροβόλα».

«Ὁ κ. Καζάζης, γενόμενος ἑρμηνεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ ἴδῃ τὴν χώραν του μεταβαλλομένην αεἰς Μουσεῖον, ἐνῷ θὰ ἔρχωνται οἱ ξένοι πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ διὰ τοὺς προγόνους μας καὶ πλήρης ἀποστροφῆς πρὸς τοὺς ἀναξίους ἀπογόνους των»,δὲν θέλει νὰ περικλείσῃ τὴν ἑλληνικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ εἰρηνικῷ προγράμματι, χωρὶς αὕτη ν' ἀποβλέπῃ εἰς ἕτερόν τι. Λέγει, ὅτι δέον νὰ ἐκδηλοῦται μεγάλη φροντὶς ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ κάμνει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διαλέξεις, τὰς ὁποίας οὐδαμῶς εὑρίσκω ἀβασίμους, θεωρεῖ ὡς λίαν σπουδαῖον τὸ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς στρατιώτας καλῶς ἐξησκημένους καὶ νόμους καλοὺς καὶ ζητεῖ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ὁπλισμοῦ,τὸ ὁποῖον ὑπονοεῖ τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς παραγγελίας πυροβόλων.

«Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις φαίνεται, ὅτι συναισθάνεται τὴν εὐθύνην της καὶ κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς προπαρασκευῆς. Ὁ κ. Θεοτόκης ὑπέβαλε νομοσχέδια, τὰ ὁποῖα, ὡς πᾶν ἔργον ἀνθρώπινον, δὲν εἶνε βεβαίως καὶ τέλεια, ἀλλ' εἶνε πρακτικά,δίκαια,φρόνιμα, πολὺ μελετημένα,καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιψήφισις θὰ συντελέσῃ, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλὰς στρατιώτας καλῶς γεγυμνασμένους, καλείτερον ὁπλισμὸν καὶ θὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ πατάξῃ τὸ ἀξιοθρήνητον σύστημα,τὸ κατακριθὲν παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Βοσέρ, παρὰ τοῦ κ. Καζάζη, παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τόσων ἄλλων καὶ ἄνευ τῆς καταργήσεως τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα καλὸς στρατός. Οἱ ἀξιωματικοὶ βουλευταὶ ἐνήργησαν, ὥστε ν' ἀποτύχῃ τὸ σχέδιον τοῦτο· ἠνάγκασαν τὸν κ. Θεοτόκην νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν καὶ ἀναμφιβόλως νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀπασχολούμενοι οὐχὶ περὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν. Δὲν γνωρίζω τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτους καὶ δὲν προσβάλλω ποσῶς αὐτοὺς προσωπικῶς. Ἐάν, διὰ νὰ λάβῃ τις ἐπακριβῶς τοὺς λόγους τοῦ κ. de Coubertin, πιστεύωσιν οὗτοι, ὅτι ἐκτελοῦσι καθήκοντα Ἑλλήνων ἀγαπώντων τὴν πατρίδα των,ἐπιθυμοῦντες νὰ περικλείσωσι τὴν ἑλληνικὴν δραστηριότητα εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦτο τὸ ἀποκλειστικῶς εἰρηνικόν, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι πᾶσαν φροντίδα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν πρόσωπον ἔχει

διαδραματίσῃ, ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ὑποθέσεσιν, ὅτι ἡ γεωγραφική της θέσις τὴν καθιστᾷ ἀνεξάρτητον τῶν διεθνῶν περιπλοκῶν· δέχονται, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα δύναται νὰ φθάσῃ εἰς λύσιν, ἥτις δὲν θὰ προμηθεύσῃ αὐτοῖς οὔτε στρατιώτας καλῶς ὡπλισμένους, οὔτε νόμους καλοὺς καὶ ὅτι εἶνε λίαν ἁπλοϊκὸν καὶ παράλογον νὰ προμηθευθῶσι πυροβόλα, διότι δὲν θὰ ἔχωσι ἀνάγκην τοιούτων, ἀφοῦ δὲν θὰ περιπλεχθῶσιν εἰς πολέμους.

«Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἀρκούντως ἀπέδειξα τὴ μεγάλην πλάνην των.

«Ἐὰν ὁ κ. de Coubertin ταχθῇ μὲ τὴν γνώμην τοῦ κ. Καζάζη, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅστις ἐπιζητεῖ συμμάχους μετὰ τοσαύτης ἐπαινετῆς ζέσεως, θὰ ἔμενε λίαν ἱκανοποιημένος.

«Ἐὰν ὄχι, τότε ὁ κ. de Coubertin δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήσσητε, ὅτι πάντες ἀποδέχονται καὶ ὑποστηρίζουσι τὸ πρῶτον μέρος τοῦ προγράμματός του καὶ ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινές εἰσι πεπεισμένοι, ὡς ἐγώ, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ δευτέρου μέρους θὰ εἶνε ὀλεθρία διὰ τὴν Ἑλλάδα, καταπολεμοῦσιν αὐτὸ καὶ πολεμοῦντες αὐτὸ ἔχουσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκτελοῦσι τὸ καθῆκον καλῶν φιλελλήνων, ἀκολουθοῦντες τὴν πολὺ δικαίαν ἔκφρασίν του, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὴν ἐφαρμογὴν ἐννοοῦσι διαφορετικήν.

«Δέχθητε, παρακαλῶ, Κύριε Διευθυντά, τὴν ἔκφρασιν τῶν διακεκριμένων πρὸς ὑμᾶς αἰσθημάτων μου».

H. A. Vasnier

ΕΘΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚῌ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἀσυνήθης ἐθνικὴ κίνησις τελεῖται ἀπό τινος ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τῶν αὐτόθι ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων. Οἱ αὐτόθι Ἕλληνες, μακρὰν τῆς ἐθνοκτόνου ἑλληνικῆς πολιτικῆς, τῆς περιοριζομένης ἐν τῇ ἐπαράτῳ Συναλλαγῇ, πονοῦσι καὶ βουλεύονται περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἔρανοι σεβαστῶν ποσῶν διενεργοῦνται ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ, λόγοι καὶ ποιήματα ἐκφωνοῦνται κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν ἑορτὰς καὶ ἐν γένει οὐδὲν τὸ δυνάμενον νὰ διαθρύψῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα παραλείπεται. Ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐξόχως πρακτικῇ, ἔνθα κατεργάζονται καὶ διαμορφοῦνται οἱ ἀδαμάντινοι χαρακτῆρες μὲ σύνθημα τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πρόοδον, ἑπόμενον ἦτο καὶ οἱ αὐτόθι βιοπαλαίοντες ἡμέτεροι ὁμογενεῖς νὰ βλέπωσι τὰ ἡμέτερα πράγματα καθαρώτερον καὶ νὰ σκέπτωνται ἐθνικώτερον. Ἐσχάτως δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐτέθη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸ ζήτημα τῆς προσκλήσεως εἰς Ἀμερικὴν τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζη, οἱ δὲ κ. κ. Π. Δράσσας καὶ Ι. Παλαμάρης ἐδημοσίευσαν περὶ τούτου καὶ ἄρθρα εἰς τὴν ἐν Σικάγῳ ἀξιόλογον ἐφημερίδα «Ἀθηνᾶν», ἅτινα, ὡς χαρακτηριστικὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐθνικῆς κινήσεως, ἀναδημοσιεύομεν εὐχαρίστως ἐνταῦθα.

Α'.

ΣΥΝΤΑΞΕΙ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ»

«*Ἀξιότιμοι Κύριοι,*

«Πρὸ καιροῦ παρακινηθεὶς ἐκ πολλῶν δημοσιευθέντων παροτρύνσεων, γενομένων πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν Ἀμερικὴν Ἕλληνας ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ὅπως χάριν τῶν περιστάσεων μὴ λησμονῶμεν νὰ βοηθῶμεν δι' ἐράνων τὴν πατρίδα, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν ὑπέδειξαν τὴν ἄμυναν τοῦ Κράτους, ἄλλαι δὲ τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἄλλαι τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις διὰ τῶν μελῶν της ἐργάζεται καὶ φροντίζει θαυμασίως περὶ πολλῶν ζητημάτων, ἀφορώντων τὸν Ἑλληνισμόν, ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ὁποίας ὀφείλεται κατὰ μέρος ἡ τελευταία ὤθησις, τῶν ἐπὶ ἔτη ἐντελῶς ἀδιαφορησασῶν Κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐθνικὰς κάπως προπαρασκευάς, παρακινηθεὶς λοιπόν, λέγω κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν πολλάκις γρα-

φέντων εἰς τὰς ἡμετέρας ἐφημερίδας, ἀπεφάσισα καὶ ἔγραψα πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ὢν μέλος αὐτῆς, σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς:

«Θὰ ἦτον εὐχῆς ἔργον ἐὰν ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἠδύνατο νὰ συστήσῃ ὄργανόν της ἑβδομαδιαῖον καὶ ἐν Λονδίνῳ. Διότι, Κύριοι, ἐφημερὶς ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Ἑταιρείας θὰ ἔχῃ μεγάλην δύναμιν, ὅσην καὶ τὰ ἀγωνιζόμενα ἑλληνομακεδονικὰ σώματα πρὸς τὸν σκοπόν. Καὶ ἐάν ποτε τὰ ἔνοπλα σώματα (ὃ μὴ γένοιτο) κατασυντριβῶσιν ὑπὸ τῶν ὄπισθεν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐνεργειῶν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐν Παρισίοις ὄργανον τῆς Ἑταιρείας θὰ ἐργάζηται καὶ θὰ μάχηται ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Τοῦτ' αὐτὸ θὰ πράττῃ καὶ τὸ ἐν Λονδίνῳ ὄργανον τῆς Ἑταιρείας, ἐὰν ἐπιτύχητε τὴν σύστασίν του, πρὸς τακτικὴν καὶ ἀκριβῆ διαφώτησιν, περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, τῶν ἐξεχόντων Ἄγγλων ὡς καὶ τῆς κοινῆς ἐν Ἀγγλίᾳ γνώμης, ἥτις πονηρῶς διεστράφη καὶ διαστρέφεται ὑπὸ μερικῶν ἀνταποκριτῶν ἀγορασθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κλπ.»

»Δὲν ἀρκεῖ, Κύριε, ἔλεγον, ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου, ὁ ἀγὼν μόνον διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ἀγῶνος δημοσιογραφικοῦ».

«Καὶ εἰς ἀπάντησιν ὁ διευθυντὴς τῶν Γραφείων τῆς Ἑταιρείας μοὶ ἔγραψεν ὡς ἑξῆς:

»Ἀποκρίνομαι εἰς τὴν ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου ἐπιστολήν ὑμῶν κλπ. κλπ.

»Εἶνε καλά, ὅσα γράφετε εἰς τὸν κ. Καζάζην περὶ διαλέξεων κλπ. Ἀλλὰ τί νὰ πρωτοκάμῃ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Ἀληθῶς ἐὰν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶχε πόρους, θὰ ἔκαμνε μεγάλα πράγματα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν σκέπτονται ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὅπως ὑμεῖς.

»Λαμπρὰ ἡ ἰδέα ὑμῶν, κ. Δράσα, περὶ ἱδρύσεως ἑβδομαδιαίου φύλλου ἐν Λονδίνῳ. Τὸ σκέπτεται καὶ ὁ κ. Καζάζης ἀπὸ πολοῦ καιροῦ, ἀλλὰ χρήματα; Κάμετε λοιπὸν ὑμεῖς οἱ ἐν Ἀμερικῇ κανὲν θαῦμα, ἀναλαμβάνοντες τὴν δαπάνην ἑνὸς τοιούτου φύλλου.

»Παραξενεύομαι ὅμως μὲ τὴν ἰδέαν, ἣν ἔχετε περὶ τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ κυρίου Δ... Δυνατὸν νὰ εἶνε κάλλιστος ἄνθρωπος, ἀλλὰ δὲν εἶνε Ἕλλην, ἐξ οὗ νὰ ἐλπίζωμεν κατὰ τὰς παρούσας ἐθνικὰς ἀνάγκας. Δὲν εἶνε, εἶνε. Ἐνοήσατε; Ὡς ἄνθρωπος εἶνε κάλλιστος καὶ ζητεῖ νὰ μορφώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φυλήν. Ἕλληνες, Βούλγαροι, Ρωμοῦνοι Τοῦρκοι κλπ. κατ' αὐτὸν εἶνε ὅλοι ἀδελφοί. Εἰς τοιούτους λοιπὸν ἄνδρας εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναθέσωμεν διεξαγωγὴν ἐθνικῆς ὑποθέσεως;

»Εἶνε ἄδικον νὰ γράφητε, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία εἰργάσθη ὡς δευτέρα κυβέρνησις. Εἰργάσθη ὡς πρωτίστη κλπ.

»Διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ κ. Καζάζης εἰς τὴν Ἀμερικήν, πρέπει νὰ τὸ ζητήσετε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὁμοθύμως καὶ ὄχι διότι τὸ προτείνουσιν ὀλίγοι ἐν τινὲς Chicago.

»Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν τὸν κ. Καζάζην νὰ περιέρχηται διὰ μικρὰ πράγματα πρὸς ἐξευτελισμόν του. Ἔχετε λοιπὸν τοιοῦτον σθένος νὰ τὸν καλέσητε ὁμοθύμως καὶ πανηγυρικῶς ὑμεῖς οἱ ἐν Ἀμερικῇ;»

«Χ. Χρηστοβασίλης».

«Ἡ τελευταία παράγραφος εἶνε ἀπάντησις εἰς παράγραφον τῆς ἐπιστολῆς μου, δι' ἧς ἐποίουν γνωστὸν εἰς τὴν Ἑταιρείαν τὴν διὰ κυρίου ἄρθρου ριφθεῖσαν ἰδέαν τῆς ἐφημερίδος «Ἀθηνᾶς» περὶ τοῦ κ. Καζάζη εἰς Ἀμερικὴν κλπ., ὅτε συγχρόνως ἔκαμον καὶ τὰς συστάσεις μου, ὅτι οὐδεὶς Ἕλλην ὑπάρχει ἐν Ἀμερικῇ, ὅστις νὰ μὴ ποθῇ νὰ ἴδῃ τὸν ἀκάματον ἐθναπόστολον κ. Καζάζην. Καὶ πόθος καὶ χρήματα, ἔλεγον ὑπάρχουσι δι' ἐθνωφελῆ ἔργα, ἀλλὰ λείπει ἡ ὁμόθυμος παρακίνησις. Τίς θὰ παρακινήσῃ τοὺς ἐσκορπισμένους εἰς ἀποστάσεις Ἕλληνας; Αἱ ἐφημερίδες ἡμῶν εἶνε ἑλληνικώταται καὶ ἀνώτεραι ἐπαίνων, ἀλλὰ ὡς νὰ διάκεινται ἐν ἀντιζηλίᾳ, ὅ τι δήποτε καλὸν προτείνει ἡ μία, τὸ ἀποσιωπᾷ ἡ ἄλλη. Ἰδοὺ ἡ δυσκολία. Ἕνεκα τούτου λοιπόν, τῆς μὴ ὁμοθύμου ἐνεργείας τῶν ἐφημερίδων ἡμῶν, ἐπῆλθε καὶ ἡ τρομερὰ ἀμέλεια καὶ νάρκωσις εἰς τὰς κοινότητας, καὶ δὲν ἐνηργήσαμεν ὡς ἔπρεπε νὰ φανῶμεν.

«Ἡ φιλοπατρία θέλει ἐνέργειαν καὶ θέρμανσιν. Οὔτε καὶ τὸ αὐγὸν θὰ ἔδιδε τὴν ζωὴν ἔξω ἄνευ τῆς καταλλήλου θερμάνσεως. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ τί θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡνωμένου ἑλληνικοῦ τύπου, ἀναφέρω ὑμῖν, κύριοι, μερικὰ καλὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῆς ἐνεργείας μου. Ἔγραψα πολλὰς ἐπιστολὰς πρὸ καιροῦ εἰς Ἅγιον Λουδοβῖκον πρὸς τοὺς φίλους κ. κ. Μηνᾶν Κουκούλην, Νικόλαον Λοράνδον καὶ Ἰωάννην Παλαμάρην, μὲ ποιήματα καὶ φουστανελλοφόρους, οὓς ἐζωγράφισα ὡς δῆθεν πληγωθέντας ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ τῶν ὁποίων ἐξήγειρα τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτῶν καὶ ἄλλων. Ἄνω τῶν 200 δολλαρίων ἔστειλαν οἱ ἄνω κύριοι εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντὸς ἔτους διὰ τῶν ἐνεργειῶν των, ἐκτὸς τῆς μεγάλης συνεισφορᾶς τῶν 600 δολλαρίων, ἥτις ἦτο ἔργον τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου.

«Ἕτερον παράδειγμα: Εἰς τοὺς Κιγγιννάτους πρὸ δύο ἑβδομάδων ἔγραψα πρὸς τὸν φίλον μου κ. Δημήτριον Κότσαρην: «Διατί, Δημήτρη, δὲν φροντίζεις; Ἐνθυμοῦ ὅτι εἶσαι μέλος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἔχεις καθῆκον. Πρὸς τί τάχα ἀναγινώσκομεν τὰς ἐφημερίδας; «Διὰ νὰ βλέπωμεν μόνον τὰς ἐνεργείας τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Βουλγάρων; Ἐὰν ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὰς ἐφημερίδας, πρέπει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν νὰ εἶνε ἀληθινὸν καὶ πραγματικώτερον. Λοιπόν:

«*Σήκου, καημένε Κότσαρη, καὶ κτύπα τὸ ποδάρι*
«*Κι' εἰπέ, ἀδέρφια Ἕλληνες, μᾶς σφάζουν οἱ Βουλγάροι, κλπ.*»

«Καὶ εἰς ἀπάντησιν μοῦ γράφει ὁ Κότσαρης οὕτω:

»Φίλε Παναγιώτη. Ἔλαβον τὴν ἐπιστολήν σου. Πάντοτε προσεπάθησα διὰ συνεισφοράς, ἀλλ' οἱ πατριῶται δὲν μὲ ἀκούουσιν. Ἡ ἐνθουσιώδης ἐπιστολή σου μὲ ἐβοήθησε πάρα πολὺ καὶ μεθ' ἑνὸς Σχμίου ἐγυρίσαμεν καὶ συνηθροίσαμεν 64 δολλάρια καὶ ἐλπίζω καὶ δι' ἄλλα, ἅτινα θὰ στείλω εἰς τὸν κ. Ν. Καζάζην κλπ.»

«Ἰδοὺ λοιπὸν αἱ ἐνέργειαι τί κατορθοῦσι καὶ τί ὄφελος δίδουσι. Φαντασθῆτε ὅμως ἐὰν αἱ ἐφημερίδες ἡμῶν ἐκ κοινῆς ἐργασίας παρεκίνουν τοὺς προέδρους τῶν ἑλληνικῶν σωματείων, τοὺς ἱερεῖς καὶ λοιποὺς Ἕλληνας, πόσαι χιλιάδες ταλλήρων θὰ ἐστέλλοντο κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἑλλάδα χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν, ἐνῷ ἐκ τῆς ἀμελείας χιλιάδες ταλλήρων καὶ ὁλόκληροι μηνιαῖοι μισθοὶ καταχρηστικῶς ἐξοδεύονται ἐδῶ εἰς διασκεδάσεις.

«Σήμερον ἔστειλα καὶ ἐγὼ διὰ τῆς ἐφημερίδος «Σημαίας» τῆς Νέας Ὑόρκης ταχυδρομικὴν ἐπιταγὴν ἐκ 10 δολλαρίων ἐπ' ὀνόματι τοῦ κ. Ν. Καζάζη εἰς Ἀθήνας, πρὸς βοήθειαν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

«*Σᾶς χαιρετῶ*

«**Παναγ Δράδας**»

Β'.

Γνώμη τοῦ κ. Ἰωάννου Παλαμάρη

Τῇ Συντάξει τῆς «Ἀθηνᾶς» εἰς Σικάγον

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ἀφοῦ πρῶτον εὐχαριστήσω ὑμᾶς διὰ τοὺς λίαν κολακευτικοὺς καὶ φιλόφρονας ἐπαίνους, μεθ' ὧν λίαν εὐμενῶς στολίζετε τὴν ἡμετέραν κοινότητα ἐν τῇ ἐγκρίτῳ ὑμῶν ἐφημερίδι τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος, σπεύδω ἵνα συγχαρῶ ὑμᾶς διὰ τὸν δεξιώτατον κάλαμον καὶ τὰ ἐθνικώτατα αἰσθήματα, δι' ὧν κοσμεῖτε καὶ τιμᾶτε διὰ τοῦ λαμπροτάτου ὑμῶν φύλλου τὸν ἐν Ἀμερικῇ ἑλληνικὸν τύπον, καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Συγχαίρω ἐπίσης καὶ τοὺς ἀξιοτίμους κ. κ. Παπαηλιοῦ, Μπτάλαν, Σακελλαράκην καὶ Βλάχον, ὄχι μόνον διὰ τὰς λαμπρὰς ἤδη δημοσιευθείσας γνώμας των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκραιφνῆ αὐτῶν φιλοπατρίαν, ἐξ ἧς καὶ μόνον κινούμενοι, ἔσπευσαν μετὰ προθυμίας, ἐπικροτοῦντες τὴν ἐθνοσωτήριον πρότασιν τῆς ἐς ἀεὶ πρωτοστατούσης ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ «Ἀθηνᾶς», ἐκφράζοντες ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῆς τὸν τρόπον, δι' οὗ δύναται ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμὸς νὰ φανῇ χρήσιμος διὰ τοῦ ὀβολοῦ του εἰς τὴν φιλτάτην καὶ ἔνδοξον ἐν τῇ ἱστορίᾳ μεγάλην ἡμῶν πατρίδα. Εὖγε !! Εἶνε ὄντως ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου, διότι εἰς ἑκάστην αὐτῶν λέξιν λάμπει ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ἑλληνικωτάτη αὐτῶν ψυχή.

«Κατόπιν ἔρχομαι ἵνα κατὰ καθῆκον ἐκφράσω κἀγὼ τὴν ταπεινήν μου γνώμην, καὶ τοι πρὸ δύο περίπου μηνῶν εἶχε τὴν καλωσύνην ἡ «Ἀθηνᾶ» νὰ δημοσιεύσῃ ταύτην καὶ ἣν ἐθέσαμεν εἰς ἐνέργειαν πρὸ μικροῦ ἐνταῦθα, ἐξ ἧς ἀφορμῆς σεμνυνόμενοι ανα-

γιγνώσκομεν σήμερον τοὺς ἐπαίνους ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 37 τῆς «Ἀθηνᾶς» φύλλῳ διὰ τοὺς ἐν Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ Ἕλληνας. Ἀλλά, πρὶν προβῶ, ὀφείλω πρῶτον νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν τὰ ἑξῆς ρητά: «Ἐν τῇ ἑνότητι γὰρ ἡ ἰσχύς» καὶ «ἡ συζήτησις παράγει τὸ φῶς». Ἔγραφον λοιπὸν εἰς τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 Φεβρουαρίου «Ἀθηνᾶν» μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε πρόθυμος εἰς θυσίας, διότι εἶνε ὁ μᾶλλον φιλόπατρις καὶ φιλότιμος ἀνήρ, ὃν ἔπλασεν ἡ φύσις. Ἀλλὰ δεῖται ἐνεργείας, ἵνα γνωρίσῃ περὶ τίνος πρόκειται καὶ τότε γίνεται ὁλοκαύτωμα. Ἐμπρὸς λοιπὸν ὁ τύπος τῆς Ἀμερικῆς (τώρα ἀναβλέψατε εἰς τὸ ἄνωθεν γεγραμμένον πρῶτον ρητόν, ἔγραψε καμμία ἄλλη ἐφημερὶς περὶ τῆς ἐθνικωτάτης ταύτης ἰδέας; ἢ μήπως πρόκειται μόνον περὶ τῶν ἐν Σικάγῳ καὶ Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ Ἑλλήνων;) ὁ ἑλληνικός, ὁ διαπαιδαγωγικός. Ἐμπρὸς καὶ οἱ προὔχοντες τῶν διαφόρων πόλεων. Ἂς μὴ καθεύδωσι. Γίνετε σημαιοφόροι καὶ δράττοντες τῆς κυανολεύκου, περιέλθετε τὰς κατοικίας τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν· θὰ τοὺς εὕρητε προθύμους, ὅταν ὑμεῖς δώσητε τὸ παράδειγμα. Ἀκριβῶς καὶ κατὰ γράμμα τοῦτο ἐγένετο ἐνταῦθα τὴν 26ην Φεβρουαρίου, ἡμέραν Δευτέραν. Δύο προὔχοντες τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, δύο γενναῖα ἐκ Κυθήρων παλληκάρια, ὁ ἀξιότιμος πατριώτης κ. Μηνᾶς Κουκούλης, πρώην πυροβολητὴς ἐν τῷ ἐθνικῷ στόλῳ, καὶ ὁ ἀξιότιμος κ. Νικόλαος Λοράνδος, πρώην ὑπαξιωματικὸς τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἡμῶν, ἀμφότεροι μέλη πρὸ ἐτῶν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ κατέθεσαν γενναῖον ποσὸν τὴν προηγουμένην εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔτρεχον ἀπὸ πρωΐας μέχρι μεσονυκτίου, ἐν μέσῳ χιονοστροβίλου καὶ δριμυτάτου ψύχους τῆς ἡμέρας ἐκείνης, βαδίζοντες εἰς βάθος δύο ποδῶν τηκομένης χιόνος, νήστεις, διότι, σπεύδοντες νὰ περιέλθωσιν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κέντρα καὶ τὰς κατοικίας μόνον ποτὰ εὕρισκον ἄφθονα, μὲ τὸ χαμόγελον εἰς τὰ χείλη των, μὲ πλήρη ἐνθουσιασμόν, ὡς νὰ ἐξετέλουν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ μὲ τοσαύτην αὐταπάρνησιν σπεύδοντες μὲ ἔκαμον πολλάκις παρακολουθοῦντα αὐτοὺς νὰ κράξω: «Ζήτωσαν τὰ Κύθηρα!!» Θέλετε νὰ ἔλθῃ εἷς ἐξ αὐτῶν εἰς Σικάγον; Καὶ εὕρομεν τὸν Ἕλληνα ὁλοπρόθυμον ἐκτὸς μερικῶν ἐξαιρέσεων, τινὲς δὲ ἔδωσαν ἀνωνύμως καὶ πέντε δολλάρια, διότι τὸ φιλότιμόν των ἀπῄτει νὰ δώσωσι περισσότερα, ὅπερ δὲν ἠδύναντο ἕνεκα τῆς ἐποχῆς, καὶ εἶπον τότε καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις δίδει τὸ χρῆμά του, ἐν ἐνδεχομένῃ ὥρᾳ θὰ χύσῃ καὶ τὸ αἷμά του μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, ἐκτὸς ἐὰν στερῆται ὁ ἄνθρωπος. Ἐὰν ὅμως ἔχῃ καὶ δὲν δίδῃ, διάγραψέ τον ἀπὸ Ἕλληνα καὶ θεώρει αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ὡς κτῆνος ἀναίσθητον. Τί περιμένετε; Ἡ ὥρα ἤγγικεν, ἡ κλαγγὴ τῶν δολοφονικῶν ὅπλων τῶν ἐπαράτων Βουλγάρων θέλει ἠχήσῃ ἀπαισίως μετὰ πάροδον μηνὸς (ἤμην ἐπίκαιρος εἰς τὸ προγνωστικὸν) εἰς τὰ ἱερὰ ὄρη, τὰς κοιλάδας καὶ τὰ χωρία τῆς ἑλληνικωτάτης ἡμῶν Μακεδονίας, ἐμπιπτόντων ὡς γυπῶν κατὰ τῶν ἀόπλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐν ᾧ δὲ ἡμεῖς δὲν ηὐτυχήσαμεν νὰ χύσωμεν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ αἷμα ἡμῶν, μακρὰν εὑρισκόμενοι, ἂς χύσωμεν τοὐλάχιστον ἀφειδῶς τὸ βαλάντιόν μας, ὁπλίζοντες, δι' αὐτοῦ τὰ παλληκάρια μας, ἅτινα τόσον ἡρωϊ-

κῶς πίπτουσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς τιμῆς ἡμῶν (ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ γνωρίσω, ὑμῖν,ὅτι,κατὰ τὴν περιοδείαν ἡμῶν εἰς οἶκόν τινα εὕρομεν Μακεδόνα ἀγωνιστήν,ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς εἰς πολλὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἀγκάλας ἐξέπνευσεν ὁ Μελᾶς! καὶ ὅστις μετὰ στεναγμῶν καὶ πόνου διηγήθη ἡμῖν πολλὰ ἀνέκδοτά του, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν εἶνε, (ὅτι ὁ ἥρως οὗτος ἀξιωματικὸς συνελάμβανεν Ὀθωμανούς, προφυλαττόμενος μήπως παραδοθῇ παρ' αὐτῶν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς,τὴν νύκτα δέ, ὅτε ἠδύνατο, ἐπωφελούμενος τοῦ σκότους, νὰ λάβῃ ἄλλην διεύθυνσιν, τοὺς ἀπέλυε, πληρώνων αὐτοῖς τὸ ἡμερομήσθιόν των δι' ἡμισείας λίρας, τόσον δ' ἦσαν οἱ Τοῦρκοι ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμένοι,ὥστε πολλάκις τῷ ἀνήγγελλον τὰ διαβήματα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν φωλεὰν τῶν δολοφόνων Κομητατζήδων) Ἂς ἐννοηθῇ ἅπαξ διὰ παντός, ὅτι πρέπει νὰ σπεύσωμεν πλέον δι' ἔργων καὶ τὸ πολύτιμον πάντων κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶνε νὰ παύσωσι πλέον οἱ λόγοι καὶ αἱ ἐπιδείξεις, νὰ παύσῃ ὁ ἐπάρατος ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ σκαιῶς ἐκδηλουμένη φιλοπατρία καὶ νὰ σπεύσωμεν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐράνων, διότι ὁ ἀγὼν περὶ τῶν ὅλων ἐν Μακεδονίᾳ ἄρχεται τὸν Ἀπρίλιον.

«Οὕτω πως ἔγραφον ἐν συνόψει καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη μου,ὡς πρακτικωτάτη. Ἑσπέραν τινὰ συνεζητήθη (ὅρα ἀνωτέρω δεύτερον ῥητὸν) ἐνταῦθα μεταξὺ τεσσάρων Ἑλλήνων καὶ τοῦ κ.Κασινίκου ἰατροῦ,τοῦ κ. Κουκούλη,τοῦ κ.Λοράνδου καὶ τοῦ ὑποφαινομένου,ἀπεφασίσθη πανελλήνιον συλλαλητήριον· τὴν ἐπαύριον ἐνῳκιάσθη ἡ αἴθουσα καὶ ἐπλήρωσεν ἐξ ἰδίων τὸ ἐνοίκιον ὁ εὐγενὴς φιλόπατρις καὶ γνήσιον τῆς πατρίδος τέκνον κ.Μηνᾶς Κουκούλης,τὴν δὲ 25ην Φεβρουαρίου ἐνεσαρκώθη διὰ τῆς Συνελεύσεως ἡ ἰδέα καὶ ἀμέσως προέβημεν εἰς τὸ ἔργον,συλλέγοντες δηλονότι ἐράνους ὑπὲρ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Καὶ νῦν μετὰ τὰς ἑορτὰς θέλει πραγματοποιηθῇ ὁ μηνιαῖος ἔρανος ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ, ὅστις θέλει ἐξακολουθῇ, ἐνόσῳ ὑφίσταται ἐθνικὸν ζήτημα καὶ Ἕλλην ἐν τῇ παρὰ τὸν Μισισιπῆν ποταμὸν μεγαλοπόλει.

«Ἂς συνέλθωσιν ὅθεν καὶ οἱ παρὰ τὴν ἡμετέραν πόλιν προὔχοντες καὶ ἂς ἀποφασίσωσιν ὅπως καὶ οἱ ἐνταῦθα καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ σκοπὸς θὰ ἐπιτύχῃ πλήρως, διότι γινώσκω παντὸς ἄλλου καλείτερον τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ Ἕλληνος τοῦ Σικάγου. Εἶδον αὐτὸν εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ συνειργάσθην μετ' αὐτοῦ· εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ καλείτερος, ὁ Ἕλλην τοῦ 1897, ὅστις ἔκαιε τοὺς«ἐξπρέδες»του διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐθελοντής,εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος,ὅστις ἐξήγαγεν ἐξ ἑνὸς ῥάκους,χρησιμεύοντος εἰς αὐτὸν ὡς γιλέκου, 300,000 δολάρια διὰ νὰ ἀποπληρώσωμεν τὰς δαπάνας τῆς ἐκκλησίας. Δοκιμάσατέ τον. Θὰ τὸν εὕρετε ἀνώτερον καὶ φιλοτιμότερον. Ἀλλὰ νὰ παύσωσι πρὸς θεοῦ οἱ λόγοι, διότι ἔχομεν ἀνάγκην πλέον ἔργων καὶ μόνον αὐτῶν δεῖται ἡ τάλαινα ἡμῶν πατρίς, καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ μέλλον· διότι ἐκορέσθη ἐπὶ ὀγδοηκονταετίαν ὅλην μὲ λόγους κενούς, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, καίτοι ἀνάξιοι συναγωνισμοῦ, εἰργάσθησαν, φεῦ ! καὶ

ἐργάζονται. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀδελφοί, μὴ χάνωμεν καιρὸν πολύτιμον. Ἐργασθῶμεν! Μὴ προσμένωμεν τὰ πάντα ν' ἀπορρεύσωσι παρ' ἑνὸς καὶ μόνου ἀνδρός. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἤρχετο ὁ ἐθνάρχης κ. Καζάζης εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ μέγιστα ἀποτελέσματα θὰ ἔφερε διὰ τὴν πατρίδα ἡ παρουσία του εἰς τὴν χώραν τοῦ Γεωργίου Βασιγκτῶνος, τοῦ Ἀβραὰμ Λίνκολν, τοῦ Τζεφερσῶνος, τοῦ Φραγκλίνου καὶ τοῦ νῦν ἥρωος καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς Θεοδώρου Ροῦσβελτ. Διότι ἐκτὸς τοῦ συναγερμοῦ τοῦ αἰσθήματος, δι' οὗ θὰ ἠλεκτρίσῃ καὶ θὰ ἐνθουσιάσῃ τὸν ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀμερικῆς, ἅμα ὡς ὁ ποῦς αὐτοῦ πατήσῃ τὴν γῆν τοῦ Κολόμβου, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλει ἐπηρεάσῃ τὴν εὐγενῆ καὶ ἀνεπτυγμένην τάξιν τῶν Ἀμερικανῶν, ἥτις εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐξεδήλωσε τὸν φιλελληνισμόν της, θέλει συστήσῃ ἐντὸς ὀλίγου ἑλληνοαμερικανικὸν κομιτᾶτον, ὅπως καὶ ἐν Παρισίοις, ἐπηρεάζον τὴν κοινὴν γνώμην παρὰ τῇ ἀγγλοσαξωνικῇ φυλῇ καὶ τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ἡ πατρὶς ἡμῶν. Ἀλλά, μολονότι εἶμαι σύμφωνος μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Βλάχου, ὅμως ὑπερεμάχησα ὑπὲρ τῆς πανελληνίου ταύτης ἰδέας ἐκ τῶν στηλῶν τῆς «Ἀθηνᾶς» καὶ ἐνταῦθα πάντοτε ὁμιλῶ καθ' ἑκάστην περὶ τῆς ἐν Ἀμερικῇ ἀφίξεως τοῦ πρώτου Ἕλληνος πολίτου, τοῦ πρώτου φιλοπάτριδος, τοῦ ἐθνάρχου τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ πρώτου ῥήτορος καὶ προμάχου τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τῆς φυλῆς ἡμῶν. Ἀλλ' ἕως οὗ ἔλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ Ἕλληνας ὁ Μεσίας τοῦ ἔθνους, ἂς μὴ κοιμώμεθα ὑπὸ μανδραγόραν, ἂς πράξωμεν τὸ κατὰ δύναμιν, ἂς φανῶμεν χρήσιμοι εἰς τὸ ἔθνος διὰ τοῦ ὀβολοῦ ἡμῶν, καλλιεργοῦντες οὕτω καὶ τὸ ἔδαφος εἰς τὴν ὀψέποτε ἔλευσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἰνδάλματος, τοῦ μεγαλοτίμου πατριώτου καὶ ἐθνάρχου κ. Νεοκλέους Καζάζη.

Ἐν Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ.

Ἰω. Κ. Παλαμάρης

Η ΓΕΡΜΑΝΟΑΥΣΤΡΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἡ «Montagsrerevue» τῆς Βιέννης, ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὴν ἄνωθι ἐπιγραφὴν τὸ ἑπόμενον ἄρθρον:

«Ἡ προσοχὴ τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Εὐρώπης ἐστράφη πάλιν ἐσχάτως συντονωτάτη πρὸς τὰ ζητήματα τοῦ Αἵμου. Διαρκοῦντος τοῦ ἐν τῇ Ἑῴᾳ ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου, ἡ συζήτησις τῶν ζητημάτων τούτων διεκόπη τέλεον, ὕστερον δὲ ἡ περὶ τοῦ Μαρόκου ἔρις καὶ τὰ συνοδεύσαντα αὐτὴν φαινόμενα ἀπερρόφησαν τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Νῦν δὲ καταφαίνεται, ὅτι αἱ διὰ τῶν συμβαμάτων τοῦ ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου ἀρξάμεναι καὶ διὰ τῶν ἐν Ἀλγεσίρᾳ γεγονότων εὐκρινέστατα καταδηλωθεῖσαι μεταβολαὶ ἐν τῇ διεθνεῖ πολιτικῇ ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ προβλήματος τοῦ Αἵμου. Οἱ παρὰ τὸν Σηκουάναν καὶ οἱ παρὰ τὸν Τάμεσιν λαμβάνουσιν ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὸ ἐνδεχόμενον, ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσσία ὡσαύτως, παρὰ τὴν συνεργασίαν των ἐν τῷ μεταρρυθμιστικῷ τῆς Μακεδονίας ἔργῳ, ἐνδέχεται νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ μυρστέγειον πρόγραμμα ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν αἱ δύο ἑσπέριαι Δυνάμεις, Γαλλία καὶ Ἀγγλία, ὧν ἡ σχέσις καθίσταται ὁσημέραι φιλικωτέρα καὶ στενωτέρα, ἤθελον προτείνῃ ἀπὸ κοινοῦ ριζικήν τινα λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Ἡ Ἰταλία προσήγγισε στενῶς πρὸς τὰς δύο ἑσπερίας Δυνάμεις, ἡ δὲ ρωσσικὴ κυβέρνησις, ἥτις μόλις πρὸ μικροῦ αὐθορμήτως ὑπεστήριξε τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Ταβάχ, ἑτοιμάζεται, ὡς λέγεται, νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμφωνίαν, ἐγγυωμένην ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐν Ἀσίᾳ κτήσεων ἑκατέρας τῶν Δυνάμεων. Ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ θεωρεῖται ὅλως ἀπίθανον, ὅτι αἱ κυβερνήσεις Πετρουπόλεως καὶ Ρώμης θὰ ἐθυσίαζον τὰς νεοπαγεῖς ἀγαθάς των σχέσεις ἕνεκεν διχογνωμοσύνης περὶ τῆς Μακεδονίας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Ρωσσίαν, οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν εἰκαστικὴν πολιτικήν, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ Γερμανοὶ δημοσιογράφοι, προβαίνουσιν ἔτι περαιτέρω. Ἀπιστοῦσι δηλονότι πρὸς τὴν φήμην, ὅτι τὸ σχέδιον τῆς ἀγγλορρωσικῆς συμφωνίας διαρρήδην προνοεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, πιστεύουσι δὲ τοὐναντίον, ὅτι ἡ Ρωσσία διὰ τῆς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συμφωνίας θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ κινήσεως ἐν ἐνεργῷ πολιτικῇ τοῦ Αἵμου,

ἀπαράλλακτα ὅπως πρὸς τῆς ἐν τῇ Ἑῴᾳ ἐνεργείας της ἐξησφαλίσθη διὰ τοῦ μυρτσεγείου προγράμματος ἀπὸ πάσης ἐκπλήξεως ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ.

«Πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις καὶ αἱ εἰκασίαι αὗται ὑπόκεινται ὁμολογουμένως εἰς τὰς ἰσχυροτάτας τῶν ἀμφιβολιῶν, ἐπειδὴ ὑπεύθυνοι Ρῶσσοι πολιτικοὶ ἀκριβῶς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἐξῆραν δι' ὡραίων λόγων τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ μυρστεγείου προγράμματος,ἐν γένει δὲ οὐδὲν ὑπάρχει τεκμήριον μέχρι τοῦδε,μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Ρωσσία διανοεῖται ν' ἀποχωρήσῃ τοῦ προγράμματος τούτου. Ἀλλὰ καίτοι τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο δύναται νὰ θεωρῆται νῦν ὡς ὅλως ἀπίθανον, ὀφείλομεν ὅμως κατ' ἀνάγκην νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αἱ πιθανότητες ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Αἵμου ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας θὰ ἦσαν σήμερον εὐνοϊκώτεραι ἢ πρό τινων ἐτῶν. Ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης συνηγορεῖ—καὶ μηδαμῶς σκοπουμένης τῆς μεταβολῆς τῶν ἀγγλορρωσσικῶν σχέσεων, καθὼς καὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, —τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ρωσσία ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ θέλουσα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ μετὰ τῆς προτέρας δυνάμεως καὶ ἰσχύος τὸν ὅλως μισητὸν καὶ ἀπεχθῆ τῷ ρωσσικῷ λαῷ σκοπὸν τῆς τεχνητῆς παραστάσεως τῆς τουρκικῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐξουσίας.Οἱ ἐν Βιέννῃ ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐνδεχόμενον, ὅτι αἱ προϋποθέσεις τῆς νεωτέρας πολιτικῆς τῆς Αὐστρουγγαρίας ἐν τῷ Αἵμῳ δύνανται θᾶττον ἢ βράδιον νὰ τροποποιηθῶσιν ἀναγκαίως ὑπὸ τῶν γεγονότων. Ἡ Αὐστρουγγαρία ἐνδέχεται νὰ εὑρεθῇ αἴφνης ἡμέραν τινὰ πρὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ κρίνῃ ἂν πρέπει νὰ ἐμμείνῃ καὶ ὑπὸ μεταβεβλημένας περιστάσεις εἰς τὸ μέχρι τοῦδε πρόγραμμά της. Εὐνοϊκὰ δὲ νεύματα, σκοποῦντα νὰ διευκολύνωσιν ἡμῖν τὴν κρίσιν ταύτην, δίδονται ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τοῦδε ἐκ διαφόρων μερῶν.

«Ἰδιαιτέρας δὲ προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἄξιαι εἶνε αἱ δηλώσεις γερμανικῶν ἐφημερίδων. Ὁ τύπος τοῦ γείτονος κράτους ὑπισχνεῖταί ἡμῖν μετ' ἀληθῶς παρηγόρου θερμότητος καὶ ἐγκαρδιότητος τὴν προστασίαν τοῦ γερμανικοῦ κράτους διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἠθέλομέν ποτε περιέλθῃ εἰς σοβαράν τινα σύγκρουσιν διὰ τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν πολιτικῆς. Τὸ πρὸς τὸν κόμητα Γουλοχόφσκην τηλεγράφημα τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ἑρμηνεύεται ὡς ρητὴ καὶ ἐπίσημος ὑπόσχεσις τοιαύτης προστασίας, εἰς δὲ τὴν αὐστρογερμανικὴν συμμαχίαν προσδίδεται νέα τις σημασία καὶ ὁρίζεται νέα τις σφαῖρα ἐνεργείας. Ἀφοῦ αἱ Δυνάμεις, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἐνήργουν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἡσυχίας ἐν Μακεδονίᾳ ἐμειώθησαν διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς Ρωσσίας, πρόκειται νῦν ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Γερμανία ἡνωμέναι ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐκπλήρωσιν πολλῷ μείζονος ἀποστολῆς, προστατεύουσαι καὶ περιφρουροῦσαι τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὸ κράτος του κατὰ πάντων τῶν κινδύνων, ἀνθ' οὗ ἡ Αὐστρουγγαρία θὰ εἶχε πρὸς τούτοις νὰ ἐλπίζῃ καί τινα, μὴ ἀκριβέστερον δηλωθέντα, ἀλλὰ βεβαίως πολύτιμα εὐεργετήματα.

«Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ καταστῇ ἰσχύουσα καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐδάφους ἡ ἰσχυρὰ δύναμις τῆς συμμαχίας τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἔχει ἀναμφιβόλως τι τὸ ἑλκυστικὸν καὶ δελεαστικόν, πρὸ παντὸς δ' ἔχει τὸ μαγευτικὸν θέλγητρον τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων 27 ἐτῶν, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη δυσκόλως δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἐπί τισιν εὐκαιρίαις, καὶ δὴ τελευταῖον κατὰ τὴν ναυτικὴν ἐπίδειξιν τῷ 1905, εἴδομεν μετὰ θλίψεως, ὅτι ἡ γερμανικὴ ἀνατολικὴ πολιτικὴ ἐπηρεάζεται ὑπὸ εἰδικῶν λόγων καὶ ὑπολογισμῶν, οὓς οἱ ἐν Βιέννῃ, καίπερ εὐνούστατα πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ πρὸς τὸν Σουλτᾶνον διακείμενοι, δὲν δύνανται νὰ συμμερίζωνται. Ὅθεν, τότε μόνον ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ πλήρης ὁμοφωνία καὶ σύμπνοια μεταξὺ τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς αὐστρουγγρικῆς ὡς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν πολιτικῆς, ἂν ἡμεῖς προθυμούμεθα νὰ ἰδιοποιηθῶμεν τελείως σχεδὸν τὴν γερμανικὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἂν ἐπράττομεν τοῦτο, θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ προσδοκῶμεν τὸ ἐνδεχόμενον τῆς σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι μεταβολῆς τῆς γερμανικῆς ταύτης ἀντιλήψεως. Ὁ δοὺξ Ἐρνέστος Günther ἐξύμνησε νεωστὶ ἐν Σόφιᾳ τοὺς Βουλγάρους ὡς τοὺς Ἰάπωνας τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς.

«Οἱ ἐν Βερολίνῳ ἐνδέχεται κάλλιστα ἡμέραν τινὰ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν λίαν εὐνόητον ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰς πολλαπλᾶς των οἰκονομικὰς πρὸς τοὺς λαοὺς τοῦ Αἵμου σχέσεις ὡς βάσιν μετατροπῆς τινος τῆς ἐν τῷ Αἵμῳ γερμανικῆς πολιτικῆς, τότε δ' ἡμεῖς, ἵνα ἀποφύγωμεν ἀπομόνωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀνατολῆς, οὐδὲν ἄλλο μέσον θὰ εἴχομεν ἢ νὰ ἰδιοποιηθῶμεν ἀπολύτως καὶ ἄνευ ὅρων τὴν μετατροπὴν ταύτην ἐν στιγμῇ μὴ ὑφ' ἡμῶν ἐκλεχθείσῃ. Βεβαίως ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ τιμιότης τοῦ ἡμετέρου συμμάχου θὰ παρεῖχεν ἡμῖν πρὸς τοῦτο πᾶσαν διευκόλυνσιν καὶ θὰ ἐφείδετο τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας, ἐν τούτοις ὅμως θὰ διεδραματίζομεν κατ' ἀνάγκην πρόσωπον οὔτε λίαν ἔνδοξον, οὔτε λυσιτελὲς εἰς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα. Ἄλλως τε δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν τοιούτους ἀπωτέρους λόγους ὅπως δικαιολογήσωμεν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἀνέγερσις γερμανοαυστριακοῦ προπυργίου ὑπὲρ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου θὰ ἦτο ἐπιχείρησις, οὐχὶ πάντῃ ἀκίνδυνος, οὐδὲ λυσιτελὴς οὔτε τῇ Γερμανίᾳ, οὔτε τῇ Αὐστρουγγαρίᾳ. Διὰ τοιαύτης τινὸς ἐνεργείας αἱ τάσεις καὶ οἱ πόθοι ἰσχυρῶν πολιτικῶν ὁμάδων ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις μεγάλοις κράτεσι τῆς Εὐρώπης καὶ συγχρόνως αἱ τάσεις καὶ οἱ πόθοι πάντων τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου θὰ διεκωλύοντο. Ἅπαντες δ' οἱ ἀντίπαλοι οὗτοι αὐτόχρημα θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἑνωθῶσιν ἀλληλεγγύως πρὸς καταπολέμησιν τῆς αὐστρογερμανικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικῆς, τοιούτου δ' ἀγῶνος τὴν πρώτην ἔφοδον θὰ ὑφίστατο ἴσως ἡ Αὐστρουγγαρία, ὡς ἐπὶ αἰῶνας διετέλεσεν ἐκτεθειμένη εἰς τὴν πρώτην ἔφοδον τῶν Μουσουλμάνων, ὅτε ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ Γερμανία τότε θὰ ὤφελεν, ὡς πιστὸς σύμμαχος, νὰ ὑποστηρίξῃ ἡμᾶς παντὶ σθένει ἐπὶ ἐδάφους, ὅ περ διὰ τὸ γερμανικὸν κράτος ἔχει δευτερεύουσαν

μόνον σπουδαιότητα. Τοσοῦτον σοβαρὰ καὶ βαρεῖα δοκιμασία τῆς εἰρηνικῆς συμμαχίας οὐδ' εἰς τοὺς γείτονας ἡμῶν Γερμανοὺς θὰ ἦτο εὐάρεστος, πολλῷ δ' ἧττον εἰς ἡμᾶς αὐτούς.

«Θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν παρὰ τῆς Γερμανίας μεγάλην θυσίαν, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ ὑπερασπίσωμεν ἥκιστα εὐνοϊκὴν ἡμῖν θέσιν. Τοιαύτη ἐξέλιξις πραγμάτων καὶ γεγονότων θ' ἀντέφασκεν ὅλως πρὸς τὰς προθέσεις καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς ὅλης μέχρι τοῦδε πολιτικῆς ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Τὸ αὐστρορρωσικὸν μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα ἀπεδείχθη μέχρι τοῦδε βάσις καὶ θεμέλιον τῆς κοινότητος τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἂν καθίστατο ἀντικείμενον προσβολῆς καὶ ἐπιθέσεων, τότε θὰ ἐματαιοῦτο αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς του. Τότε ἡ Αὐστρουγγαρία δὲν θὰ εἶχε πλέον τὸ καθῆκον νὰ ὑποστηρίξῃ τύπον παλαιωθέντα ὑπὸ τῶν γεγονότων (δηλονότι τὸ καθεστὼς ἐν τῇ Ἀνατολῇ). Ἔτι δ' ὀλιγώτερον θὰ ἦτο ἡμέτερον ἔργον καὶ καθῆκον νὰ διεξαγάγωμεν μετὰ ἢ ἄνευ τῆς γερμανικῆς βοηθείας ἀγῶνα ὑπὲρ ἀτωτάτων σκοπῶν, οἵτινες μόλις ὕστερον θὰ παρήγοντο ἐκ τῆς συντηρητικῆς ἰδέας τῆς αὐστρορρωσσικῆς συμφωνίας. Ἐφ' ὅσον ἡ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἀνατεθεῖσα τῇ Αὐστρουγγαρίᾳ καὶ τῇ Ρωσσίᾳ ἐντολὴ παραμένει ἰσχύουσα καὶ ἀποκλείουσα πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς ν' ἀπέχωμεν ἀπὸ τῆς ἐπιδιώξεως τῶν ειδικῶν ἡμῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ἐὰν ἄρξηται νέα φάσις τῆς πολιτικῆς τοῦ Αἵμου, τότε τὴν στάσιν ἡμῶν ὀφείλουσι νὰ ὁρίσωσι μόνα τὰ συμφέροντα ταῦτα, ὧν ἡ περιφρούρησις δὲν θὰ διηυκολύνετο βεβαίως, ἂν ἄνευ ἀπολύτου ἀνάγκης ἠθέλομεν νὰ προκαλέσωμεν σοβαρὰς ἀντιθέσεις καὶ ἐναντιώσεις».

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ[1]

Λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἐκ τῶν βουλγαρικῶν διαβεβαιώσεων, τῶν δημοσιευθεισῶν εἴς τινα ὄργανα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, περὶ τῆς ἀπό τινων μηνῶν καταπαύσεως ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων τῆς τρομοκρατίας κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας, κρίνομεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν τὸν κατωτέρω νέον πίνακα τῶν ἐγκλημάτων τῶν διαπραχθέντων παρ' αὐτῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ὁ πίναξ οὗτος φέρει προσωρινὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καίτοι τοιοῦτος ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ βουλγαρικὰ κακουργήματα οὐδαμῶς ἠλαττώθησαν. Ἐξεταζόμενος οὗτος ἐπισταμένως, ἀποδεικνύει μίαν ἔτι φορὰν τὸν συστηματικὸν χαρακτῆρα τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας.

Χωρία τινά, εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ δοθῇ ὅλως ἰδιαιτέρα σημασία, προσεβλήθησαν μετὰ τῆς αὐτῆς λύσσης, μεθ' ἧς καὶ πρότερον· εἰς ταῦτα κατατάσσονται τὸ Σκότσιβερ, τὸ Βλάδοβον, τὸ Ἐγριδερὲ κτλ.

Ὁ κατωτέρω δημοσιευόμενος πίναξ περιλαμβάνει μόνον τὰ κατὰ τῶν προσώπων ἐγκλήματα, παραλειπομένων τῶν ἀποτυχουσῶν ἀποπειρῶν φόνων.

Αὗται εἶνε λίαν πολυάριθμοι. Δέον νὰ συγκαταριθμηθῶσιν εἰς ταύτας, ἡ πλησίον τοῦ Μιτσοῦ-Μαχαλὲ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, τοποτηρητοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς Φλωρίνης καὶ κατὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, συνισταμένης ἐκ τοῦ καβάσση, τοῦ διδασκάλου Συμπόσκου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Πάντες διέφυγον ὡς ἐκ θαύματος τὸν θάνατον. Ὁμοίως αἱ ἀπόπειραι κατὰ τῶν χωρικῶν τοῦ Βουρδεμεστίου, ἐπιστρεφόντων ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Μοναστηρίου καὶ κατὰ δέκα Ἑλλήνων χωρικῶν πλησίον τοῦ Νευροκοπίου. Ὁμοίως ἡ ἀπόπειρα κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ προύχοντος Κ. Λαζάρου ἐν Τσονικόβῳ (Καράτσοβα), ὡς ἐπίσης καὶ κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ προύχοντος Κοσμᾶ Βασιλείου ἐν Βερμικαῖς. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις οἱ Βούλγαροι ἔκαμον χρῆσιν δυναμίτιδος. Ὁμοίως αἱ ἀπόπειραι κατὰ τοῦ Δ. Παπαδοπούλου, προεστῶτος τοῦ Κουμλῆ καὶ τοῦ Δημήτρη, προύχοντος τῆς Σταρτίστης. Εἶτα αἱ δολοφονικαὶ ἀπόπειραι κατὰ τοῦ Γ. Γικαδιᾶ καὶ Γρηγορίου Μιτσόλη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου. Ἐπὶ πλέον δὲν μνημονεύομεν τὴν ἀπαγωγὴν ὑπὸ τοῦ Βέλκου τῶν ἀδελφῶν Συμεὼν καὶ Στεφάνου Ταλέ, προυχόντων τῆς Τζουμαγιᾶς, καθ' ὅτι ὁ μὲν εἷς τῶν ἀδελφῶν διέφυγε, ἡ δὲ τύχη τοῦ δευτέρου ἀπομένει εἰσέτι ἄγνωστος.

Δὲν περιλαμβάνομεν ὡσαύτως εἰς τὸν πίνακα τοῦτον τὴν ἐν Κουλακλῇ καὶ Σαρίτσῃ ἀπόπειραν κατὰ τεσσάρων Ἑλλήνων ὑπὸ Γκέγκηδων.Ἐν τούτοις οἱ δολοφόνοι Ἀλβανοὶ τῶν νοτίων μερῶν οὐδεμίαν ἔχθραν εἶχον κατὰ τῶν θυμάτων, φαίνεται δέ, ὅτι ἐμισθοδοτήθησαν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας, ἀκολουθούσης ἐν αὐτῷ τὸ παράδειγμα τῆς ρωμουνικῆς,ἥτις ἐξηγόρασε τὸν Ἀλβανὸν Ζέδρον, ὅπως ἀποπειραθῇ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἕλληνος ἀρχιεπισκόπου Κοζάνης.

β'.) Ὡσαύτως δὲν περιλαμβάνομεν ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι τὰ κατὰ τῆς περιουσίας ἐγκλήματα. Ταῦτα ἐξαιρετικῶς εἶνε πάμπολλα. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν μόνον: Τὴν καταστροφὴν τῆς ἑλληνικῆς Μονῆς τῆς Σλιβέννης, πυρποληθείσης κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος, τὴν πυρπόλησιν τοῦ χωρίου Νίσση, τὴν καταστροφὴν τῶν ὑδρομύλων, οὓς ἐκέκτητο ἡ Κοινότης Σκότσεβερ ἐπὶ τοῦ Ἐριγῶνος,τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν ἰδιοκτησιῶν πέριξ τῶν Γεννιτσῶν κτλ.

ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἐγκλημάτων τῶν διαπραχθέντων ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου—30 Ἀπριλίου 1906.

ΒΙΛΑΕΤΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αὐξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
1	Νικόλαος Τσαρούχας			Ἐπιστρέφοντες τὴν 30ήν Ἰανουαρίου ἐκ Σερρῶν, ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀφοῦ προηγουμένως ἐβασανίσθησαν.
2	Ἀθαν. Κιοσὲς	Προύχοντες	Ἐγρὶ - Δερὲ	
3	Κωνστ. Κιοσὲς			
4	Ἀθανάσιος	Ἀγροφύλαξ	Τσερνεβίτσα	Ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 5ην Φεβρουαρίου.
5	Μῆτσος Μέσκος	Ποιμὴν	Βλάδοβον	Ἀπήχθη τὴν 7ην Μαρτίου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Τσανὲφ καὶ εὑρέθη ἀπηγχονισμένος καὶ φέρων τριάκοντα πληγάς.

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
6	Κ. Σπανὸς	Προὔχων	Νησὶ	Ὁ μὲν εἷς ἐφονεύθη διὰ ξιφολόγχης, ὁ δ' ἕτερος ἐκάη ζῶν κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Νησίου ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας. (νὺξ 14—15 Μαρτίου).
7	Θωμᾶς Σπανὸς	ἡλικίας 6 ἐτῶν		
8	Ἰωάννης Μπέσσιος	Προὔχων	Βλάδοβον	Ἐδολοφονήθη τὴν 28ην Μαρτίου ὑπὸ ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
9—15	Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἕλληνος ἐμπόρου Δ. Βερτσιαλῆ συνισταμένη ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν δύο ἀδελφῶν του, τῶν δύο γαμβρῶν του, τῆς συζύγου του καὶ τοῦ υἱοῦ του.			Ἀπήχθησαν τὴν 5ην Ἀπριλίου, καὶ ἀκολούθως ἐφονεύθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας.
16	Κ. Στραχίνης	Προὔχων	Νευροκόπιον	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 7ην Ἀπριλίου 1906.
17	Ρασχάλης	Ἐργάτης	Ρονόλιβον	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 12 Ἀπριλίου 1906.
18	Ἀπὸσ Ἀθανασίου	ἡμιονηλάτης	Νευροκόπιον	Ἐδολοφονήθη τὴν 26ην Ἀπριλίου πλησίον τοῦ χωρίου Τυρλίσσι ὑπὸ ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
19-32	Δώδεκα ἥσυχοι χωρικοὶ καὶ δύο παιδία 10 ἐτῶν	Χωρικοὶ	Κατρανίτσα	Ἐδολοφονήθησαν τὴν 25 Ἀπριλίου μεταξὺ Νιαούσης καὶ Κατρανίτσης ὑπὸ βουλγαρορρωμουνικῆς συμμορίας.

. ΒΙΛΑΕΤΙΟΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
1	Στέφανος Στεΐκος			Ἐδολοφονήθησαν τὴν 26 Ἰανουαρίου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Βέλκου, ἐνῷ ἐπέστρεφον ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Μοναστηρίου.
2	Ἰωάν. Μήτρου	Χωρικοὶ	Σκότσεβερ	
3	Σ. Τόλες			
4	Γεώργιος Μήτρου			
5	Ἰωάν. Γεωργίου			
6	Ν. Βοζηνὸς			
7	Ἀθαν. Χρήστου			Ἐδολοφονήθησαν τὴν 10 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Βέλκου.
8	Μῆτρος Κότες			
9	Πέτρος Πέτκος	Χωρικοὶ	Σκότσεβερ	
10	Πέτρος Στογιάννης			
11	Χρῆστος Τσολπάκης			
12	Μιχαὴλ Κοσμᾶς			Ἐπληγώθησαν σοβαρῶς τὴν 2αν Ἰανουαρίου ὑπὸ βουλγάρων κομιτατζήδων.
13	Ἄγγελ. Νικολάου	Ἐργατικοὶ	Μοναστήριον	
14	Γρηγ. Δημητρίου			
15	Ἰωάννης Σίρκος	Ξενοδόχος	Σκότσεβερ	Ἐδολοφονήθη ἐν Μοναστηρίῳ τὴν 2αν Μαρτίου ὑπὸ πρακτόρων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
16	Πέτρος Ἰωάννου	Ράπτης	Μοναστήριον	Ἐπληγώθη ἐπικινδύνως τὴν 12ην Μαρτίου ὑπὸ πρακτόρων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
17	Μιχαὴλ Σωτηρίου	Ὑπάλληλος	Κρούσσοβον	Ἐδολοφονήθη τὴν 7 Φεβρουαρίου ἔμπροσθεν τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας τοῦ Κρουσσόβου.
18	Κ. Παπαβασιλείου			Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 22 Φεβρουαρίου.
19	Γεώρ. Μπίτσος	Προὔχοντες	Χόλιτσα	
20	Δήμας	Μουχτάρης	Τσυρίλοβον	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 4ην Μαρτίου.
21	Ἀργύρ. Δημητρίου	»	Κουμανίτσοβον	Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 4ην Μαρτίου.
22	Παπᾶ-Πέτρος	Ἀρχιεπισκοπικὸς Ἐπίτροπος	Περλεπὲς	Ἐπληγώθη τὴν 11 Μαρτίου ὑπὸ ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Αὔξ. ἀριθ.	Ὄνομα τοῦ θύματος	Ἐπάγγελμα ἢ κοινωνικὴ θέσις	Χωρίον γεννήσεως ἢ διαμονῆς	Χρονολογία καὶ τόπος τοῦ ἐγκλήματος
23	Λάζ. Κωνσταντίνου	Κουρεὺς	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη τὴν 15ην Μαρτίου ἐν τῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου πλησίον τοῦ τζαμίου Καρὰ-μπατὰκ ὑπὸ ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
24	Ν. Κωνσταντινίδης	Ἀστυνόμος	Μοναστήριον	Ἐδολοφονήθη τὴν 31ην Μαρτίου ὑπὸ ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.
25	Ἀθαν. Μιχαὴλ	Προῦχων	Τσαρισίστοβον	Ἐδολοφονήθη τὴν 30ην Ἰανουαρίου ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Μήτρου Βλάχου.
26	Β. Τριανταφύλλου	Προῦχων	Ρούλια	Ἐδολοφονήθη τὴν 3 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Μήτρου Βλάχου.
27	Σ. Μαρκόπουλος	Ξενοδόχος	Κρούσσοβον	Ἐδολοφονήθη ἐν Κρουσσόβῳ τὴν 22αν Ἀπριλίου.
28	Θεόδωρος Γιόσσης	ἡμιονηλάται	Νεβέσκα	Ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν 23ην Ἀπριλίου μεταξὺ Κοττόβης καὶ Νεβέσκας.
29	Χρῆστος Θεοχάρης			
30	Παντελῆς Μπέκας			

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Τὴν κατάστασιν, τὴν ἐπικρατοῦσαν ἔν τισιν ἐπαρχίαις τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἣν παριστῶσιν αἱ τόσαι ἐπιστολαί, ἃς ἐδημοσιεύσαμεν, συμπληροῖ καὶ ἡ ἑξῆς ἐκ Νευροκοπίου πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Πατριάρχην ἀποσταλεῖσα.

«Παναγιώτατε δέσποτα,

«Μόλις ἰσχύων νὰ κρατήσω τὴν γραφίδα ἐξ ἀκρατήτου ἀγανακτήσεως καὶ δακεθυμοτάτης θλίψεως, ἔρχομαι εὐσεβάστως ν' ἀναγγείλω τῇ Ὑμετέρα θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι καὶ ἕτερον τραγικώτατον ἀνοσιούργημα τῶν σχισματικῶν. Εἰσέτι δὲν εἶχον ξηρανθῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐκ τῶν δακρύων ἐπὶ τῇ ἀλγεινοτάτῃ δολοφονίᾳ τοῦ δυσμοίρου Ἀποστολάκη καὶ ἰδοὺ νέον, φεῦ! εἵμαρτο νὰ θρηνήσωμεν πολύκλαυστον θῦμα τῆς πρωτακούστου καὶ ἀπαραδειγματίστου βουλγαρικῆς θηριωδίας!

«Βουλγαρόφωνος μέν, ἀλλ' εἰς τὰ πάτρια ὁλοψύχως ἀφωσιωμένος, ὁμογενὴς ἐνταῦθα νέος, Θεόδωρος Κ. Ζάϊκου καλούμενος, τίμιος καὶ ἐργατικώτατος βιοπαλαιστής, ἀπό τινων ἐτῶν τὸν παντοπώλην ἐπαγγελλόμενος, εἶχεν ἀποστείλῃ πρὸ ἔτους περίπου τὸν νεώτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεώργιον, νέον σφριγηλότατον καὶ μόλις εἰκοσαετῆ, εἰς τὸ τρίωρον σχεδὸν ἀπέχον ἐντεῦθεν καὶ ὑπ' Ὀθωμανῶν καὶ σχισματικῶν οἰκούμενον χωρίον Σέδοβον, ἵνα μετέρχηται τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα, τοῦθ' ὅ περ καὶ ἔπραττε τέως οὗτος ὁπωσοῦν ἐπικερδῶς. Οἱ ἐκεῖ ὅμως γνήσιοι τοῦ ἀδελφοκτόνου Κάϊν ἀπόγονοι,ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῶν βαρύτατα φέροντες, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη,τὴν ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐπικερδῆ ἐμπορίαν ἑνὸς *γραικομάνου*,οἵους,ὡς γνωστόν,ἀποκαλοῦσι τοὺς βουλγαροφώνους ὁμογενεῖς,δεινὰ κατ' αὐτοῦ ἐμελέτησαν. Ἱκανὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐπὶ πιστώσει ἀγοράσαντες παρ' αὐτοῦ, ἵνα συγχρόνως ἀπαλλαγῶσι καὶ τούτου καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ὀφειλομένων,μεταβαίνουσι,Κύριος οἶδε πόσοι καὶ τίνες,τὴν ἑσπέραν τῆς προχθεσινῆς τετάρτης,19 ὑπερμεσοῦντος,εἰς τὸ παντοπωλεῖον, ἵνα ἀγοράσωσι δῆθεν χρειώδη τινά· εὑρόντες δὲ τὸν δυστυχῆ νέον ἐντελῶς μόνον καὶ ὅλως ἀνύποπτον, διότι ἄλλως θὰ ἐπρόφθανεν ἴσως ὁ ταλαίπωρος νὰ κάμῃ χρῆσίν τινα τῶν παρ' ἑαυτῷ ὅπλων, περισφίγγουσι μετὰ σατανικῆς ταχύτητος καὶ σφοδρότητος τὸν μὲν λαιμὸν αὐτοῦ διὰ διπλοῦ βρόγχου, τὴν δὲ ὀσφὺν καὶ τοὺς πόδας δι' ἄλλων σχοινίων καὶ ἀποπνίγουσι τραγικώτατα, μεθ ὃ, ἀφαιρέσαντες ὅσα μετρητὰ εἶχε, τὰ ὅπλα, τὸ ὡρολόγιον καὶ τὸ βιβλίον τῶν καθυστερουμένων, χωρὶς νὰ θίξωσί τι τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων, ἀπῆλθον ἀνενόχλητοι καὶ ἀπαρατήρητοι ὅλως, καίτοι τὸ παντοπωλεῖον ἔκειτο ἐν μέσῳ ὀθωμανικῶν οἰκιῶν, σχόντες μάλιστα καὶ τὸ θράσος νὰ κλειδώσωσιν ἔξωθεν τὴν θύραν τοῦ παντοπωλείου καὶ ῥίψωσι τὸ κλειδίον ἐκεῖ που πλησίον.

«Τῇ ἐπαύριον, οἵ τε γείτονες καί τινες πελάται, μάτην ἀναμείναντες μέχρι μεσημβρίας σχεδὸν ἵνα ἀνοιχθῇ ἔνδοθεν ἡ θύρα τοῦ παντοπωλείου, καὶ παρὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ ἐντονωτάτας φωνὰς αὐτῶν, μηδεμίαν λαμβάνοντες ἔνδοθεν ἀπάντησιν, ὑπώπτευσαν ἀπευκταῖόν τι, καὶ θραύσαντες τὸ ἐκ σανίδων παραθυρόφυλλον εἶδον ἐκεῖθεν τὸν δύστηνον νέον ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐφ' ᾧ καὶ ἀμέσως ἀπέστειλαν ἐνταῦθα πεζόν, ἀναγγελοῦντα τὴν ἀπαισίαν εἴδησιν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Θεοδώρῳ, ὅστις καὶ ἔσπευσε νὰ καταγγείλῃ τὸ ἔγκλημα τῇ ἐνταῦθα ἁρμοδίᾳ ἀρχῇ. Τὴν πρωΐαν λοιπὸν τῆς ἐπαύριον Παρασκευῆς, ὅ τε εἰσαγγελεύς, ὁ δημαρχικὸς ἰατρὸς καὶ ὁ ἐνταῦθα Γάλλος ἀξιωματικὸς μετὰ τοῦ ἑκατοντάρχου τῆς χωροφυλακῆς μετέβησαν εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον καὶ βιάσαντες τὴν θύραν τοῦ παντοπωλείου εὑρέθησαν πρὸ ἀποτροπαίου θεάματος. Ὁ δύσμοιρος Γεώργιος, φέρων εἰσέτι τὸν διπλοῦν βρόχον περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὰ ἄλλα περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ τοὺς πόδας σχοινία, μελάντατος ἐκ τοῦ βιαίου θανάτου, ὃν ὑπέστη, καὶ ἀδιακόπως ἐξεμῶν αἷμα μέλαν, ἔκειτο ἐν μέρει μὲν καθήμενος, ἐν μέρει δὲ κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐφ' ἧς καθήμενον πάντως ἀπετελείωσαν οἱ αἱμοβόροι δήμιοι αὐτοῦ. Μετὰ τὴν νενομισμένην νεκροψίαν καὶ τὰς προχείρους προανακρίσεις, ἐξ ὧν οὐδὲν ἀπεδείχθη, αὐθημερόν, περὶ τὴν ἑσπέραν, ἐκομίσθη ἐνταῦθα ὁ νεκρός, αὐθωρεὶ κηδευθεὶς πανδήμως καὶ οὕτος ἐν ζωηροτάτῃ ἀγανακτήσει καὶ λύπῃ γενικῇ. Ἐπὶ τῇ θλιβερᾷ ταύτῃ εὐκαιρίᾳ δέον νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ προμνημονευθεὶς πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ θύματος Θεόδωρος πρὸ ἑξαμήνου εἶχεν ὑποστῇ ἑτέραν δοκιμασίαν, πυρποληθέντος τῇ νυκτὶ τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1905 καθ' ὁλοκληρίαν τοῦ παντοπωλείου αὐτοῦ ὑπὸ κακούργου χειρός, ἀτυχῶς μὴ ἀνακαλυφθείσης, ἐξ οὗ πανωλεθρίαν σχεδὸν εἶχεν ὑποστῇ.

«Ταῦτα, Παναγιώτατε, τὰ νεώτερα τερατουργήματα τῶν εἰς ἀληθῆ ἔκστασιν φερόντων τὸν κόσμον διὰ τῆς πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀθεοφοβίας ἀσυνειδησίας καὶ αἱμοχαρείας αὐτῶν τῶν σχισματικῶν, οἵτινες, ὡς ἐπαχθέστατος σκόλωψ, ἐνεσφηνώθησαν, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἐν τῷ σώματι τῶν κατὰ τοὺς τόπους τούτους Ὀρθοδόξων, καὶ ἀκαταπαύστως παρέχουσιν αὐτοῖς πράγματα ἀνυπόφορα.

«Ἐπὶ τούτοις ἀσπαζόμενος τὴν παναγίαν δεξιὰν αὐτῆς, διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ὁλοψύχου ἀφοσιώσεως.

«*Ἐν Νευροκοπίῳ, τῇ 23 Ἀπριλίου 1906.*

«Τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος
ταπεινὸς καὶ εὐπειθέστατος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† «*Ὁ Νευροκοπίου ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ*»

Υ. Γ.— «Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξωδίκως πληροφοροῦμαι, ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἐν Τσερεσιόβω ἡμετέρων Στέφανος Νεδέλκου, τὸν κτίστην καὶ τέκτονα ἐπαγγελλόμενος, ἐξηφανίσθη πρότριτα, καθ' ἣν ὥραν ἡτοιμάζετο μετὰ σχισματικῶν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Δράμαν χάριν ἐργασίας. Ἄνευ ἑτέρων λεπτομερειῶν.»

N. Θ.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 30 Ἀπριλίου 1906

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		30 Ἀπριλ. 1906	31 Μαρτίου. 1906
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,779,100.56	2,364,894.60
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	204,770.—	206,010.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,201,915.—	1,137,429.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικὸ	»	29,930,793.27	28,174,525.48
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 o/o τοῦ 1902.	»	12,585,226.83	13,468,523.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67,778,575.42	67,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.—	10,500,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,760.960.75 / » τραπ. γραμ. » 28,878.900.—	»	52,639,591.75	52,647,507.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»		
Προεξοφλήσεις	»	19,787,897.63	23,088,337.07
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,759.313.69	2,786,113.66
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	12,091,275.31	12,349,589.06
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	1,193.364 69	1,476,545.13
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	58,392,481.93	58.032,758.88
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	43 312.739.34	43,338 803.48
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		12,835,887.61	12,210,003.20
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	5,005,837.18	5,039,858.40
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,160,545 70	4,162 500.70
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1.500,000.—	1,500,000.—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τρ. γρ.)	»	1,778,642.50	1,777,150.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	»		
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	8,337,472.58	8.338 409 48
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,585.289.42	2,591.105 57
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	1,633 927.80	1,631,384.85
Διάφοροι λογαριασμοί	»	2,281,100.93	2,459,664.18
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	5,091,417.89	3,857,874 08
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»		4,539.05
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	1,576,960.—	1,576 960.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,120,000.—	1,120,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	400.000 —	400,000.—
Διάφορα	»	910.418 09	796,208.69
	Δρ.	364,407,844.12	364,815,271.56

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		30 Ἀπριλίου	31 Μαρτίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . Δρ. 67,778.575,42			
II. » » Τραπέζης . . . » 41,047,266,35	»	108 825,841.77	110.886,359.25
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,500,000.—	10.500.000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	5,236,436 08	5.315,065 60
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	18,069.963 23	18.891 379 48
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	1 071,939 69	765,318.94
Μερίσματα πληρωτέα	»	263.650.—	30⸱ 815.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749.94	283,749,94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 863,615 39 ; » τραπ. γραμ. » 9.546,333 84 }	»	10,409 949 23	7,849,24733
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν	»	13,347 18	
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	261,468 95	302.593.25
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	1 057.826.51	1.562.461,37
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,701 48	1,310 701 48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	12,585.226.83	13 468 523 83
» » « » τρ. γρ)τια » » » »	»	690,973,21	42,265.21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	86.305,554.55	85 234,358 07
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	44,841,390 —	44.841,390 00
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20,487.200 —	20 487,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,207,608.—	1,257,670.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	171,520 —	190 805.—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	5,859,367 22	5,741,365.25
Διάφορα	»	2 754,130.25	2.076,002.56
	Δρ.	364,407 844.12	364.815.271.56

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Μαΐου 1906.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Δ. ΚΟΥΤΣΑΔΗΜΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. [illegible] — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. [illegible].

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . Δρ. 0,10
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων. . . » 1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . » 2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. . » 1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. . » 0,25
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. . » 0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατός . . » 0,10
8). » » L'Hellénisme et la Macédoine . » 1,—
9). **Χ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 2,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. . » 0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις . . » 1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις . . » 0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . » 1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . » 1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, . » 1,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . » 2,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . » 3,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία . . » 1,—
19). A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental, . » 0,50
20). O. de Rexebreme —Notes sur la Question d'Orient . . » 0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ** — Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . » 0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . » 0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . » 3,—
25). **Προκλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν » 1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900) . . » 2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . » 0,10
28). **Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. . » 1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . » 1,—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . » 1,—
31). **Ι. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα . . » 1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . » 7.—
— — **Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα** » [illegible].—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 102ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Ἰούνιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΟΝΗΣ

ΕΚ ΜΑΚΡΥΝΟΥ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Τεσσάρων μόνον δραχμῶν δαπάνη ἀπητεῖτο, ἵνα κινηθῇ ἡ θαυματουργὸς τῆς Τύχης χεὶρ καὶ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀφανείας ἓν ὄνομα, ὁ ἐκ Μακρύνου τοῦ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου καταγόμενος καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀφρικῆς, ἐν Γιωχάννεσμπουργ, ἐντίμως ἐργαζόμενος **Νικόλαος Χρόνης.**

Μετὰ τὸ θαῦμα τῆς Τύχης, ἔρχεται τὸ θαῦμα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου, τὸ θαῦμα τοῦ Ἠπειρώτου, ὅστις ἅμα τῷ ἀγγέλματι τοῦ ἀνελπίστου κέρδους, διέθεσε τὸ ἥμισυ σχεδὸν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος, ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν, προσθέσας οὕτω τ' ὄνομά του εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν.

Ἴσως εἴπῃ τις, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Χρόνη δωρηθέντα ποσὰ πρὸς τὸν ἐθνικὸν Στόλον καὶ τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε δυσανάλογα πρὸς τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου καὶ τὴν απονεμηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τιμήν· ἀλλ' ὁ κ. Χρόνης, προσενεγκὼν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας του, ἄνευ ἐπιβολῆς τινος καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας, ζῶν ἐν ἀπομεμακρυσμένῃ γωνίᾳ τῆς μαύρης Ἠπείρου, εἶνε πολὺ ἀνώτερος τῶν ἑκατομμυριούχων ἐκείνων, οἵτινες, ἂν μὲν εἶνε ζῶντες, διαθέτουσι πολλοστημόριον τῆς περιουσίας αὐτῶν χάριν ἐφημέρων τιμῶν, ἂν δὲ νεκροί, διαθέτουσιν αὐτὴν ὁλόκληρον ἢ μέρος, διότι δὲν ἔχουσι πέραν τοῦ κόσμου τούτου ἀνάγκην αὐτῆς.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ μεγαλόφρονος Ἠπειρώτου, τοῦ πλουσίου ἐν αἰσθήμασιν, εἰ καὶ οὐχὶ τοιούτου ἐν χρήμασι, τοῦ ἐντίμως μακρὰν τῆς πατρίδος κερδαίνοντος ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον του, εἶνε ὕψιστον δίδαγμα πρὸς πλείστους μεγαλοκτηματίας καὶ μεγαλοβιομηχάνους, οἵτινες θησαυρίζοντες καὶ ἀνεγείροντες μέγαρα καλλιμάρμαρα, οὐδὲ λεπτόν ποτε ἀφιέρωσαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ὀνομάτων. Μικρὸς περίπατος ἀνὰ τὰς λεωφόρους Ἀκαδημίας, Πανεπιστημίου, Ἀμαλίας, Κηφισσίας καὶ Πατησίων τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης πιστοποιεῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Τὰ ὀνόματα εἶνε περιττά.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Α. Σιμόπουλος, ἐκτιμῶν τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τοῦ νέου τούτου ἐθνικοῦ εὐεργέτου, προέτεινε πρὸς τὸν ἁρμόδιον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν παρασημοφορίαν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου:

«Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν

»Ὁ ἐν Γιωχάννεσμπουργ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς διαμένων ὁμογενὴς κ. Νικόλ. Χρόνης, ὅστις ἐκέρδησε τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τῆς πρώτης κληρώσεως τοῦ λαχείου τοῦ ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος, ἔσχε τὴν γενναίαν καὶ πατριωτικὴν προαίρεσιν νὰ διαθέσῃ ἐκ τοῦ κέρδους τῶν 100,000 δραχμῶν, 10 μὲν χιλιάδας ὑπὲρ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, 30,000 δὲ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», τῆς ὁποίας ὁ εἰρημένος ἀπὸ πολλοῦ τυγχάνει μέλος.

»Θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν ν' ἀποτείνωμεν ὑμῖν, κ. συνάδελφε, τὴν παράκλησιν ὅπως βραβεύσητε τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τοῦ εὐκλεοῦς τούτου τέκνου τῆς δούλης μέν, ἀλλ' εὐάνδρου Ἠπείρου, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπονομῆς τοῦ ἀργυροῦ παρασήμου τῶν ἱπποτῶν τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

»Εἶνε ἄξιον σημειώσεως,ὅτι ὁ ἀληθὴς οὗτος Ἕλλην, ὁ τόσον γενναῖος εἰς ἐθνικὰς θυσίας, δὲν εἶνε πλούσιος, ἀλλὰ βιοπαλαιστής, ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ τὸν καλὸν καὶ ἔντιμον ἀγῶνα τοῦ ἐμπορίου.»

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Μαΐου 1906

Ὁ Ὑπουργὸς
Α. Ν. Σιμόπουλος.

Τὸ δὲ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιθυμοῦν νὰ τιμήσῃ τὸν γενναιοφρονέστατον Ἠπειρώτην, συνελθὸν εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν τὴν 16ην λήξαντος μηνὸς Μαΐου ἐξέδωκε τὸ ἑξῆς ψήφισμα :

«ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ»

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συνελθὸν ἐν τῷ Καταστήματι αὐτῆς σήμερον, 16 Μαΐου 1906, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 6 1)2 ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίᾳ, προτάσει τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη, ἐπὶ τῇ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν γενναίᾳ δωρεᾷ τοῦ ἐν Γιωχάννεσμπουργ τοῦ Τράνσβααλ μέλους αὐτῆς κ. Νικολάου Χρόνη,ἀπεφάσισεν ὁμοθύμως,συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 76ῳ τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς :

α') «Ὅπως οὗτος ἀνακηρυχθῇ **Μέγας Εὐεργέτης** τῆς Ἑταιρείας, στελλομένου αὐτῷ τοῦ οἰκείου διπλώματος ἐπὶ περγαμηνῆς,»

καὶ β'.) «Ὅπως ἀναρτηθῇ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας».

Τὸ δίπλωμα ἐκτυπωθὲν ἤδη ἀποστέλλεται τῷ κ. Νικολάῳ Χρόνῃ εἰς Γιωχάννεμσπουργ, συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς ἑξῆς εὐχαριστηρίου ἐπιστολῆς :

Ἀριθ. πρωτ. 258

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Μαΐου 1906.

Προσφιλέστατε Συνάδελφε,

«Μετ' ἀνεκφράστου χαρᾶς γνωστοποιῶ ὑμῖν,ὅτι τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, λαβὸν γνῶσιν τῆς ἐκ τριάκοντα χιλιάδων δραχμῶν δωρεᾶς ὑμῶν πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ πραγματώσεως ἐθνικῶν ἔργων καὶ ὑπὲρ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνος αὐτῆς καὶ συνελθὸν χθὲς ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίᾳ,ἀνεκήρυξεν ὑμᾶς ὁμοψήφως **Μέγαν Εὐεργέτην** καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἀνάρτησιν τῆς ὑμετέρας εἰκόνος ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριῶν αὐτοῦ πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ὀφειλομένης ὑμῖν μεγάλης εὐγνωμοσύνης τῆς Ἑταιρείας.

»Σὺν τῇ παρούσῃ θέλετε λάβῃ τὸ οἰκεῖον δίπλωμα ἐπὶ μεμβράνης, παρακαλῶ δὲ ὅπως εὐαρεστούμενος πέμψητε ἡμῖν μίαν τῶν τελευταίων ὑμῶν φωτογραφιῶν, ἵνα ἐκτελεσθῇ ἐξ αὐτῆς ἡ συμφώνως τῇ ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀναρτηθησομένη ὑμετέρα εἰκών.

»Αἱ πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν καὶ τὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου ἐθνικώταται ὑμῶν δωρεαὶ τιμῶσι μεγάλως τὰ ὑπὲρ πατρίδος εὐγενέστατα ὑμῶν αἰσθήματα, εἰσὶ δὲ εὐγενὴς συνέχεια τῶν μεγάλων ἐθνικῶν δωρεῶν τοσούτων τῆς ἰδιαιτέρας ὑμῶν πατρίδος Ἠπείρου τέκνων, συνάμα δὲ διδάσκουσιν αὗται ἐμπράκτως τοὺς ἡμετέρους ὁμοεθνεῖς, πλουσίους τε καὶ μή, τὰ παντὶ Ἕλληνι ἐπιβαλλόμενα ἱερὰ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα καθήκοντα, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς σημερινὰς περιστάσεις, ὅτε ἀθρόοι ἐπιστρατεύονται πανταχόθεν οἱ ἐχθροὶ πρὸς διαρπαγὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν κληρονομίας.

»Εὐγενέστατε πρόμαχε τῆς ἐθνικῆς ἰδέας! Δικαιοῦσθε νὰ ὑπερηφανεύησθε ἐπὶ τῇ δωρεᾷ ταύτῃ. Ἐστὲ βέβαιος, ὅτι τὸ ὄνομα ὑμῶν, τὸ μέχρι τῆς χθὲς ἄγνωστον, διεσαλπίσθη εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δικαίως ἐστεφανώθη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης.

»Εἴθε τὸ παράδειγμα ὑμῶν νὰ εὕρῃ πολλοὺς τοὺς μιμητὰς καθ' ἅπαν τὸ Πανελλήνιον, διότι μόνον διὰ τῶν γενναίων θυσιῶν θέλει δυνηθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ν' ἀμυνθῇ κατὰ τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἐχθρῶν καὶ νὰ περισώσῃ τὴν ἀπειλουμένην ἐθνικὴν κληρονομίαν.

«Μετ' ἐξόχου ὑπολήψεως καὶ ἀγάπης

«Ἐν ὀνόματι τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας

«Ὁ πρόεδρος	**«Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς**
(ὑπογ.) «Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ»	(ὑπογ.) «Κ. ΠΕΤΑΛΑΣ»

Ἀξιότιμον Κύριον

Κύριον **Ν. Χρόνην κ. τ. λ.**

Εἰς Γιοχάνεσμπουργ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου)

Διὰ μεγάλων γραμμῶν ἐσκιαγραφήθη ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις ἡ σύγχρονος κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ, ἐν τῇ διασπορᾷ. Μετὰ βαρὺν ὕπνον πολλῶν αἰώνων ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ λαμβάνει καὶ πάλιν συνείδησιν ἑαυτῆς, ἐν τῇ ἱστορικῇ δὲ ταύτῃ παλιγγενεσίᾳ προβαίνει πρὸς εὐρύτερον βίον καὶ ἐθνικὴν ἐξάπλωσιν. Ἀλλὰ πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ θέματος, οὗ ἐπελήφθην, τῆς συγχρόνου εἰκόνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν νομίζω ἄσκοπον βραχεῖαν ἐπισκόπησιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων, τῆς δράσεως αὐτοῦ, εἴτε ἐν τῇ γενετείρᾳ κοιτίδι, εἴτε ἐν ταῖς ξέναις χώραις, ἐφ᾽ ὧν ἐξηπλώθη καὶ ἐφ᾽ ὧν ἐξεδήλωσε ποικιλοτρόπως τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, τὸ ὑπερφυὲς κράτος.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἐπισκοπήσεως ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας θέλει κατανοηθῇ πληρέστερον καὶ πραγματικώτερον.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐξεδηλώθη καὶ ἀνεπτύχθη, ἂν οὐχὶ αὐτοφυές, ἀλλ᾽ αὐθυπόστατον ἐν τῇ ἀρίστῃ καὶ ἁρμονικωτάτῃ τῶν χωρῶν τῆς ὑδρογείου. Ἐὰν εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνυόμενον καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ φύσις εἶνε ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὁ πνευματικὸς οὗτος κόσμος τυγχάνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μετάφρασις τοῦ φυσικοῦ, δὲν ὑπάρχουσι πρὸς μόρφωσιν, ὀργάνωσιν καὶ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνευματικοῦ τούτου κόσμου, τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ συστάσεως, εὐγενέστεροι παράγοντες, δραστικώτεροι καὶ ποικιλώτεροι τῶν παραγόντων τῆς ἑλληνικῆς φύσεως. Ἡ Ἑλλάς, ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῆς καὶ γεωγραφικῇ συστάσει, παρίστησιν ἐν τῷ συνόλῳ ὅ τι αἱ ἄλλαι χῶραι μεμερισμένως. Ἡ ἑνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ εἶνε ἡ καθαρὰ ἔκφρασις τῆς ἑλληνικῆς φύσεως. Τέλειος μικρόκοσμος, ἀντιπροσωπεύει ἅπαντα τὰ κλίματα καὶ τὰς ζώνας τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Τοιοῦτος δὲ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ θρησκείᾳ κατὰ πρῶτον, καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ποικιλία εὐφυεστάτη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐδημιούργησεν εὐχερῶς, ἀνωδύνως, τὴν ἔκτακτον ποικιλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὴν τοσοῦτον περιφανῶς διατρανωθεῖσαν ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις καὶ δημιουργήμασι τῆς ἑλληνικῆς δια-

νοίας. Ὁ μελετῶν σήμερον τὰ ἔργα αὐτῆς, παραβάλλει δ' αὐτὰ πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ τὰ μετὰ ταῦτα, ὑποθέτει, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς γενεάν, ἀνωτέραν τῆς συνήθους δράσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶνε τοσοῦτον διάφορα τῶν λοιπῶν ἱστορικῶν ἔργων, καὶ ἐν τούτοις τοσοῦτον ἐπιπνέει ἐπ' αὐτῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ὑπὸ τὸ ἁρμονικώτατον τῶν κλιμάτων ἐμορφώθη ἡ ἁρμονικωτάτη τῶν γλωσσῶν καὶ ἡ τελειοτάτη τῶν φιλολογιῶν, φέρουσα τὸν τύπον ἀνωτέρας, ἰδανικωτέρας ἐμπνεύσεως. Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐκεῖ οἱονδήποτε ἀνθρώπινον δημιούργημα φαίνεται ὠχρόν, σκιῶδες, ἀμυδρῶς κατορθοῦν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐξάρχουσαν ἐν αὐτῷ ἐσωτερικὴν ἰδέαν. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἡ χρησμῳδὸς Σίβυλλα, περὶ ἧς λαλεῖ ὁ Ἡράκλειτος, ἥτις φθέγγεται ἐξ ἐμπνεύσεως, καὶ ἧς ἡ φωνὴ ἀπηχεῖ θείας ἀληθείας ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων. Ἐν τῷ κόσμῳ τῆς σκέψεως καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τῆς πραγματικότητος ἁπανταχοῦ ἐπιφαίνεται ἡ δημιουργικὴ αὕτη μεγαλοφυΐα, ἥτις κατέστησεν ἀθάνατον αὐτό, μηδέποτε διακοπείσης τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἱστορίας.

Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως αὐτοφυῆ προϊόντα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ὑφίσταται διαρκὴς ἀλληλουχία ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Οὐδὲν ἔθνος προσῆλθε μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς μετὰ τῆς ἰδίας μόνον πανοπλίας, ἀνεξάρτητον τῆς προηγηθείσης ἱστορικῆς κινήσεως, ἄνευ ξένης ἐπιδράσεως καὶ διδασκαλίας. Ἡ ἔμπνευσις τῆς ἐθνικῆς ἀτομικότητος ἀειγενής, ἀμετάβλητος, ἡ δημιουργικὴ αὐτῆς μεγαλοφυΐα, ὑπῆρχον μὲν ἀείποτε ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔξωθεν ἦλθεν ἡ πρώτη ὤθησις, ἔξωθεν μετεδόθη ὁ σπινθὴρ τῆς φλογός, ἥτις ἔμελλεν ἐντὸς βραχέος χρόνου νὰ θερμάνῃ, διὰ νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐκ τῆς Φοινίκης ἔμπορος, ὁ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ταξειδιώτης, ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου μετήνεγκον, μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν, καὶ τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ ἀλφαβήτου τοῦ Κάδμου, μέχρι τοῦ πρώτου εὐκόσμου, πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κέκροπος. Οἱ μεγάλοι μύσται τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἀπὸ τοῦ Σόλωνος μέχρι τοῦ Πλάτωνος, ἔσπευδον πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἵν' ἀποκαλύψωσι τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου παρὰ τῶν ἱερέων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, ὁ παχυλὸς ἐκεῖνος ἀνατολικὸς πολιτισμὸς ἄλλως ὑποτυποῦται, λαμβάνων ὑψηλοτέραν καὶ ἰδεωδεστέραν ἐκδήλωσιν. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρωταγωνιστεῖ ἡ αἰσθητικὴ μόνον ἄποψις τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Ὁ ἄνθρωπος στερεῖται ἀτομικότητος, βουλήσεως, ὑφίσταται μεμειωμένον πνευματικὸν καὶ κοινωνικὸν ὄν. Μόνη ἡ ἀποκάλυψις εἶνε τὸ **α** καὶ τὸ **ω** τῆς γνώσεως· ἡ πίστις εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν ἅπαξ ἄνευ συνειδήσεως καὶ ἄνευ ἐλέγχου εἶνε ὁ γνώμων πάσης πράξεως ἐν τῷ βίῳ. Ἡ Ἀνατολὴ εἶνε Σφὶγξ ἔτι ἐν τῇ ἱστορικῇ δημιουργίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδὲν δὲ τῶν ἐν αὐτῇ δρώντων προσώπων, ἀπὸ τοῦ ἰσοθέου αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἱερέως, μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν κοινωνικῶν ἀπο-

κλήρων, γινώσκει πόθεν ἔρχεται ποῦ βαίνει καὶ τίς ὁ σκοπὸς τοῦ βίου του ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἀπαίσιος παμβασιλεία, ἔν τε τῷ πνευματικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ βίῳ, ἀπορροφᾷ πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν. Αὕτη δὲ ἡ ἐπίδρασις καταφαίνεται ἀπανταχοῦ· ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς θεωρίας, ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, μέχρι τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας. Γιγαντιαῖος ὄφις περισφίγγει διὰ σιδηρᾶς ἰσχύος ἐν τοῖς ψυχροῖς αὐτοῦ περιελιγμοῖς πᾶσαν ζωήν, πᾶσαν κίνησιν, πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐκλείπει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἱστορίας πρὸ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐκείνης δυνάμεως, ἣν ποικίλως ὑποτυποῖ, ἥτις εἶνε ὁ θεὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ θεός, συντρίβων καὶ καταβάλλων πᾶσαν πνευματικὴν ἔξαρσιν καὶ ἐλευθερίαν.

Ἀλλ' ἤδη ἐν Ἑλλάδι ἄλλη ἐξ ὁλοκλήρου ἀναπτύσσεται σκηνογραφία. Οὐδὲν μυστήριον· ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἀνέκραξεν ἡ μαντικὴ Πυθία *Γνῶθι σαυτόν*, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ ἰσόθεος Προμηθεὺς ἀποκαλύπτει τὸ πῦρ τῆς ζωῆς τοῖς ἀνθρώποις. «Ἑπόμεθα τῷ *λόγῳ* οἷ ἂν ἄγῃ ἡμᾶς», ἔλεγεν ὁ Πλάτων· ἐν τῷ λογίῳ δὲ τούτῳ ἐκδηλοῦται ἡ δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ πίστις εἰς τὸν δαίμονα τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ μέλλοντος. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Πᾶν ὅ τι ἦλθεν ἐξ Ἀνατολῆς βάρβαρον, τραχύ, ἀκατασκεύαστον, μετασχηματίζεται καὶ μεταμορφοῦται, τελειούμενον ἐν τῇ χοάνῃ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἑλληνικοῦ Ἡφαίστου, λαμβάνον πρωτότυπον, ἀλλ' ἐξαίσιον τύπον. Ὁ φοβερὸς τύραννος τοῦ κόσμου τούτου, ὁ καταβιβρώσκων τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀλληγορικὸς Κρόνος τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, καθίσταται ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀνακυκλώσει τοῦ ἐθνικοῦ βίου Ζεὺς ἀγαθοποιός, φίλος τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἀνθρώπων, εὔθυμος τοῦ Ὀλύμπου συμπότης ἐν μέσῳ τῶν καλλονῶν καὶ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως. Ἡ παχεῖα αἰσθητικὴ Ἀστάρτη τῆς Ἀσσυρίας μεταβάλλεται ἐν τάχει εἰς τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου. Μόνον μία θεότης ἐξέρχεται γηγενής, στεφανηφόρος, μὲ πλήρη τὴν πανοπλίαν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ, παρθενικὴ καὶ ἀγέρωχος θεότης, ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ αὐστηρότητος, ἀπηνῶς τιμωροῦσα τοὺς ἀναισχύντως εἰς αὐτὴν προβλέποντας· εἶνε ἡ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου κατὰ πρῶτον ἀποκαλυπτομένη τῷ κόσμῳ ὑπὸ τὴν γονιμοποιὸν ἐργασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ πάντα διευθετοῦσα καὶ ἐποπτεύουσα πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἁρμονικωτέραν ἐξέλιξιν τῶν τοῦ βίου τούτου πραγμάτων. Μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ ἀργυροτόξου θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἁρμονίας, τοῦ προφήτου τούτου τοῦ νέου κόσμου, ἀνατρέπει τὰ εἴδωλα τῆς Ἀσίας, τὴν μοῦσαν τῆς Φρυγίας, τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῆς Αἰγύπτου, ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Οὕτως ἀπεκαλύφθη ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐξεδήλωσαν δ' αἱ Ἀθῆναι πᾶσαν τὴν ἔμπνευσιν, πᾶσαν τὴν ἰσχύν, πᾶσαν τὴν δημιουργικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος.

Εἶπεν ὁ Θεός: *Γεννηθήτω φῶς*, καὶ ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἀνεδύσατο τὸ ἰοστέφανον ἄστυ. (Σέλλεϋ).

Ἐν Ἀθήναις, τῇ πόλει τῇ ἀντιπροσωπευούσῃ κατ' ἐξοχὴν τὸν ἑλληνικὸν βίον, συνενοῦται καὶ ἁρμονικῶς συνδυάζεται ὁ δωρικὸς καὶ ὁ ἰωνικὸς κόσμος, ἀντίπαλοι δυνάμεις τὸ πρῶτον, ἀλλ' εἶτα μεταμορφούμεναι εἰς συμμάχους καὶ συμπράκτορας ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως. Συντήρησις καὶ μεταβολή, καθεστὼς καὶ νεωτερισμός, ἕλξις καὶ ἄπωσις· τοιαῦτα τὰ δύο ἀντίπαλα στοιχεῖα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, συγκρουσθέντα πολλάκις ἐκ φιλοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ δόντα ἀλλήλοις τὴν χεῖρα πρὸς ἐθνικὴν συνεργασίαν, ἐν στιγμαῖς μεγάλων κοινωνικῶν κρίσεων καὶ ἱστορικῆς ἀφετηρίας. Ὑπὸ τὴν σύνθεσιν τῶν δύο τούτων στοιχείων, τοῦ δωρικοῦ καὶ τοῦ ἰωνικοῦ, ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις καὶ ἡ ἐξωτερικὴ χάρις ἀνεπτύσσοντο ἐν ἁρμονίᾳ καὶ συγχρόνως ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν δημιουργικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, ποικίλως ἐκδηλουμένου καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ βίου. Οὕτω κατέστη ἀτίθασσον, ἀνεξάρτητον πάσης ξένης ἐπιδράσεως, αὐθυπόστατον, ἐλεύθερον, ὡς αἱ ἐν τῇ φύσει τοῦ τόπου ἐκδηλούμεναι ποικίλαι δυνάμεις, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Διὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀνέβη ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν οὐρανόν, ἵν' ἀναζητήσῃ διὰ τῆς μυστικῆς τοῦ Ἰακὼβ κλίμακος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος, τὸ πρόβλημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἱμαρμένης του. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι κατέβη ὁ θεὸς εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, μαχόμενος καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων, συμμεριζόμενος πάντα αὐτῶν τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀνάγκας, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς τὸ μυστήριον, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἄρχεται ἀπὸ ἡμιθέων καὶ ἐξακολουθεῖ ἐξελισσόμενος δι' ἡμιθέων. Ἀπὸ των πρώτων ὀπτασιαστῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, μέχρι τῶν τελευταίων τραγικῶν αὐτῆς ἡρώων, πρωταγωνιστεῖ τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα, ἡ ἀνεξάρτητος ἀτομικότης καὶ αὐτοβουλία. Ἔν τε τῷ μεταφυσικῷ καὶ ἐν τῷ θετικῷ βίῳ παρακολουθοῦμεν διαρκῶς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐλευθερίας. Αὕτη ἐκδηλοῦται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ, τῇ κοσμογονίᾳ τῶν Ἑλλήνων, τῇ ὁμηρικῇ ἐποποιΐᾳ, ἔνθα θεοὶ καὶ ἄνθρωποι συναδελφοῦνται ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶνε συγχρόνως ἀφετηρία τῆς ἱστορικῆς τοῦ ἔθνους ἐμφανείας καὶ προόδου· ἀποκαλύπτεται ἀκολούθως διὰ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ἴωνος Ἡροδότου, τοῦ δικαίως ἐπικληθέντος **Ἐννέα Μοῦσαι**, ἅτινα ἀμφότερα χρησιμεύουσιν ὡς προοίμια, ἀγάλματα, ἱστάμενα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν προπυλαίων τοῦ ἱεροῦ πανθέου τῆς ἑλληνικῆς δόξης. Ἐν τῇ κλασικῇ ταύτῃ καὶ ἀμιμήτῳ σκηνογραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ δόξης ἐκπροσωπεῖται πᾶσα ἰδέα, πᾶσα σκέψις καὶ ἔμπνευσις, πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Εἶνε ἀπαράμιλλος, διότι

οὐδεμία προσήγγισεν εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦδε ἱστορικὴ περίοδος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τῆς ἱερείας τῶν Δελφῶν, φθεγγομένης τὸ *Γνῶθι σαυτὸν* τοῖς ἀνθρώποις, μέχρι τῆς τελευταίας ὑποφήτιδος τῆς ἐπιστήμης—τῆς Ὑπατίας, ἐπιφαίνεται ἡ νεότης καὶ ἡ ἀκμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ καθ' ὅλα τοῦ ἐπιστητοῦ τὰ εἴδη—ἐν τῇ τέχνῃ ἐν τῇ ποιήσει, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τοῖς ἀϊδίοις νόμοις τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ φύσις ἐμειδίασε, καὶ ἐκ τοῦ μειδιάματος αὐτῆς ἀνεπήδησεν ἡ Ἑλλάς, καλλίκομος, εὐγενὴς στεφανηφόρος. Καὶ ὁποῖος στέφανος! ὁποῖα ἀμάραντα ἄνθη δόξης, εὐγενείας, χάριτος, ἐνθουσιασμοῦ! Ἡ *Ἰλιὰς* τοῦ Ὁμήρου, ὁ *Προμηθεὺς* τοῦ Αἰσχύλου, ὁ *Οἰδίπους* τοῦ Σοφοκλέους, ἡ πολιτικὴ ἐμβρίθεια τοῦ Θουκυδίδου, ὁ Νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρου, ἡ Τέχνη τοῦ Φειδίου, τὸ Δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ἡ ἔμπνευσις τοῦ Πλάτωνος, ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους, ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἀριστείδου, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡ μεγάλη προσωπικότης τοῦ Περικλέους, ἀδαμάστου πρὸ τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν συκοφαντῶν, μηδὲν ἀνήθικον παραμελοῦντων πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ μεγάλου πολίτου, τοῦ *ἀστράπτοντος, βροντῶντος, ξυγκυκῶντος τὴν Ἑλλάδα*, ἀπὸ τῆς δυσφημίας αὐτοῦ μέχρι τῆς συκοφαντίας τῶν φίλων του, ἀλλὰ συντρίβοντος ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν παλάμην τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς ἐργασίας πᾶσαν ἀντίδρασιν τῶν φθονερῶν.

Οὐδεμία εἰκών, μεστὴ φωτὸς καὶ κάλλους, ἄνευ σκιᾶς. Ἐν τῇ ἐποποιΐᾳ τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τὸν Ἀχιλλέα θὰ εὑρεθῇ ὁ Θερσίτης, ἐν τῇ ἐποποιΐα τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Σωκράτη θὰ εὑρεθῶσιν ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Μέλιτος, ὠχραί, σκιατραφεῖς φυσιογνωμίαι, ἵνα συντελέσωσιν ἴσως ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς δόξης. Ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐκδηλώσῃ ἔκπαλαι τοὺς ὑψίστους χαρακτῆρας τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς δικαιοσύνης, τῆς φιλοπατρίας· ἀλλὰ συγχρόνως δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῆς καὶ οἱ ἀπόβλητοι σάρακες τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας. Ἔξοχος οἰκονομία τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Ἄνευ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ κακοῦ, ἄνευ τῆς πάλης κατὰ τοῦ πονηροῦ, ὁποίαν θὰ εἶχον ὑπόστασιν, ὁποίαν σημασίαν, ὁποῖον κάλλος, τὰ ἰδεώδη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐγενείας;

Ἐν τῇ συνθέσει τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἐναρμονίως συνηρμόσθησαν πάντα τὰ διεστῶτα καὶ αἱ ἀντιθέσεις, πᾶν ὅ τι γενναῖον καὶ μέγα δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ νὰ ποθήσῃ ἡ ἀνθρωπότης. Δὲν ἀναπτύσσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν μακρὰν τοῦ ἔθνους ἱστορίαν, οὔτε εἰσέρχομαι εἰς λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, ποικίλου κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ δρᾶσιν, ἀλλ' ἐρειδομένου καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῆς αὐτοβουλίας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Πανταχοῦ ἐπιφαίνεται ἡ αὐτοβουλία αὕτη. Ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα δὲν ἐγνώρισε τὸ κῦρος, τὸ συντρῖβον τὴν ὕπαρξιν ὑπὸ τοὺς μοιραίους αὐτοῦ τροχούς. Ὅταν ὁ θεὸς δὲν ἀποκρίνεται κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Ἕλληνος, ἐξαναγκάζεται εἰς τοῦτο. Ἡ θεοκρατικὴ κοινωνία, ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ βίου τῶν λαῶν, ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἔτι χρόνων, ἀνεπτύχθη δ' ἀμέσως

τὸ ἄστυ, ἡ πόλις, οἵαν διεμόρφωσεν ἀκολούθως αὐτὴν τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ὡς τύπον πολιτείας ἐλευθέρας καὶ ἐντελοῦς. Αἱ Εὐμενίδες τοῦ Αἰσχύλου κατακρίνουσι «τό τε ἄναρχον καὶ τὸ δεσποτούμενον», τὴν ὑπεράγαν ἐλευθερίαν, τὴν πολιτικὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν δεσποτείαν. Ἐπιπνέει ἁπανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει, ἡ *χρυσῆ μετριότης*, τὸ μηδὲν ἄγαν. Ἡ ἑλληνικὴ πόλις δὲν ἦτο ἡ στρατιωτικὴ μοναρχία τῆς προτέρας Ἀνατολῆς, ἡ θεοκρατικὴ αὐτῆς μοναρχία· ἀλλ' ἦτο πόλις, κρατύνουσα τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἰσότητος, τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ *βωμῶν* καὶ *ἑστιῶν*, προβάλλουσα παραδείγματα μιμήσεως ἕνα Κυναίγειρον, ἕνα Λεωνίδαν, καὶ ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὴν Σαλαμῖνα. Ἂν ποτε πολιτικὴ ἀνάγκη ἀναβιβάσῃ ἕνα *κοίρανον* ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἕνα *αἰσυμνήτην*, ὁ παράκλητος οὗτος τῆς πολιτικῆς σωτηρίας ἀνὴρ λέγεται Περίανδρος, Πιττακός. Ἀλλὰ καὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε σπάνια ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἔθνους. Οὐδέποτε ἡ παμβασιλεία ηὐδοκίμησεν ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους. Οὐδέποτε ἡ κατάκτησις ἐπεκράτησεν ἐπ' αὐτοῦ, ἐγκλιματισθεῖσα. Ἡ Φυλὴ θὰ πέμψῃ τὸν Θρασύβουλον, ἵν' ἀπαλλάξῃ τὸ ἐλεύθερον Ἄστυ ἀπὸ τῆς δεσποτείας τῶν Τριάκοντα, ἐπὶ δὲ τῶν πεδιάδων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν θαλασσῶν θὰ ρεύσῃ αἷμα, ἐφ' οὗ κολυμβῶσα θὰ ἐπιπλεύσῃ ἡ τιμή, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος. Οὐδέποτε θὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης, ἣν ἐμπνέει ἐλεύθερος οὐρανὸς καὶ διαπνέουσι ζείδωρα ρεύματα, τὰ ἰδεώδη τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας, οὐδέποτε θ' ἀπολεσθῶσιν οἱ παλαισταὶ τῆς μεγάλης ἐποποιΐας, ἀπὸ τῶν πρώτων μυθικῶν καὶ ἡρωϊκῶν χρόνων, μέχρι τῆς σήμερον. Τὸν Ἡρακλῆ θὰ διαδεχθῇ ὁ Ἰάσων, ἵνα ἔλθωσι μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Ἀγησίλαος, μέχρι τῶν ἡρώων τῶν τελευταίων αἰώνων, ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, μέχρι τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Γῆ ἱερά! ἔσο εὐλογημένη! Ὡς ὑπάρχουσιν ἐδάφη ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης παμφάγα, διαβρωτικά, ἐγκυμονοῦντα τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, ἀφ' ὧν ἐκλείπει ἡ ζωή, ἐνῷ περιπλανᾶται διαρκὴς κάτοικος ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἐδάφη ζείδωρα, ἀγαθοποιά, ἑκάστοτε ἀναδίδοντα νέαν βλάστησιν καὶ νέαν δημιουργίαν. Ὁ λὶψ τοῦ ἱστορικοῦ θανάτου δύναται νὰ ἐπιπνεύσῃ πρὸς ὥραν ἐπ' αὐτῶν, νὰ εὐφρανθῇ ἐπὶ στιγμὴν ὁ ἱέραξ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς δῃώσεως, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ κατισχύσῃ ἡ ἐνοικοῦσα δύναμις τῆς ζωῆς, ἡ ζωογόνος πνοὴ νέας δημιουργίας, ἵν' ἀποκαθάρῃ τὴν μεμολυσμένην ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τῶν δηλητηριωδῶν μιασμάτων τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἐρημώσεως....

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εὔρωστον, ζείδωρον, γονιμοποιόν. Παρῆλθον μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας τοσαῦται θρησκεῖαι, τοσοῦτοι πολιτισμοί, ἄνευ ἴχνους οἱασδήποτε ἐνεργείας καὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐξαντληθέντες τέλεον ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους, ἀποξηρανθέντες, ὡς τὰ

λιμναῖα τέλματα, ἄνευ ἐλαχίστης ζωῆς καὶ ἰσχύος δημιουργικῆς. Μόνον ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν ἀπέθανε· διότι ἦτο οὗτος καθολικός, τέλειος, ἄψογος, ἐκφράζων οὐχὶ ἰδέαν φυλῆς, ἔθνους, πατρίδος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύνολον, αὐτὴν τὴν πλήρη καὶ ἑνιαίαν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν τριῶν μεγάλων βάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, ἄνευ τῆς συμπράξεως καὶ συνεργασίας τῶν ὁποίων οὐδὲν μέγα, οὐδὲν εὐγενές, οὐδὲν αἰώνιον δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ τελεσιουργήσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Διότι ἐν Ἑλλάδι κατὰ πρῶτον ὡρίσθησαν καὶ ἐκυρώθησαν οἱ αἰώνιοι τοῦ ἀληθοῦς νόμοι, ἡ ἔρευνα τῶν ὄντων καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐπιστήμης· ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ἐπραγματώθη τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἰδέα διὰ κοινωνίας αὐτονόμου καὶ πολιτείας ἀνεξαρτήτου καὶ ἐλευθέρας· ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τέλους τὸ καλὸν ἐπενόησε καὶ παρήγαγε τὰ ἁβρότατα τῶν ἀνθέων καὶ τὰ κάλλιστα τῶν κοσμημάτων του. Θαυμασία τριλογία τοῦ βίου ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πολιτείᾳ! Ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ἄστεως τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος, ἐλαξεύθη κατὰ πρῶτον ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης, καθολική, ἐντελής, ἀνωτέρα τόπου καὶ χρόνου. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν μακρὰν ἐργασίαν, οὐδὲν ἐποιήσατο γενναιότερον βῆμα πρός τινα ἀνώτερον τύπον. Ἡ ἀνθρωπότης προβαίνει μεταμορφουμένη, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ διαμένει ἡ αὐτή, ὁποία ἐλαξεύθη ἅπαξ ὑπὸ τῆς δημιουργικῆς χειρὸς τοῦ Ἕλληνος τεχνίτου.

Κλίνωμεν τὸ γόνυ πρὸ τῶν μυστηρίων τῆς ἱστορίας. Πᾶν ὅ τι γεννᾶται, εἶνε προωρισμένον καὶ νὰ ἀποθάνῃ. Ἡ Ἰνδική, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀσσυρία ἐξέλιπον, χωρὶς νὰ καταλίπωσιν ἀνεξάλειπτα ἐπιδράσεως ἴχνη ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀλλ' ἡ Ἑλλάς, πίπτουσα ὡς ἐλευθέρα πολιτεία, ὡς ἠθικὴ κοινωνία, ὡς φυλή, ὡς ἔθνος, ἐκλείπουσα ὡς ἄμεσος προνομιοῦχος δημιουργικὸς παράγων ἀπὸ τῆς ἱστορίας, δὲν ἐξέλιπεν ὡς πνεῦμα, ὡς ἰδέα, ὡς σύμβολον πολιτισμοῦ, ὡς διαπλαστικὴ δύναμις. Καταβληθείσης τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξεδηλώθη ἤδη ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ πραγματικότητι, ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ καὶ τῇ καθόλου ἱκανότητι, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ὁ *πραγματικὸς* ἐκεῖνος τῆς Ἑλλάδος νεανίας, ὁ νέος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ Διόνυσος, ἐν τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ καθ' ἅπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον πορείᾳ, μεθύων ἐκ τοῦ ἀκράτου οἴνου τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὃν ἀπλέτως ἐρρόφησεν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους προσενεχθείσης αὐτῷ κύλικος, μετήνεγκε δι' ἀστραπιαίας σταδιοδρομίας τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καθ' ἅπαντα τὸν γνωστὸν κόσμον. Ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον, εἰς τὴν φυλήν, εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον ὅλον, εἰς τὴν ἱστορίαν. Τὸ παλαιὸν ὄνειρον τῶν σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ Σωκράτους μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, ἐλάμβανε σάρκα καὶ ὑπόστασιν διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ἑλλάς, νικωμένη, ἐθριάμβευσε. Δὲν ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατάκτησις τῆς Ἀσίας ἐκδήλωσις ἐκδικήσεως τῶν Μηδι-

κῶν, ἢ ἄλλων προγενεστέρων, ἐθνικῶν ἢ φιλετικῶν ἀφορμῶν, ὅπως ἐπρέσβευσαν ἔκπαλαι ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ἀπὸ τοῦ Ἰσοκρατους μέχρι τοῦ Ἐγέλου. Δὲν ἦτο ἡ πραγμάτωσις τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους, διαιροῦντος τοὺς ἀνθρώπους μεθ' ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, εἰς ἐλευθέρους καὶ δούλους, εἰς Ἕλληνας καὶ εἰς βαρβάρους. Ἡ πρακτικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην γενναιοτέρα, εὐρυτέρα, μεγαλόψυχος, καθ' ὁλοκληρίαν κοσμοπολιτική. Ὁ εὐφάνταστος νεανίας ἦτο ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο ἡ πραγμάτωσις καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ *παγκοσμίου* πνεύματος. «Οὐ γάρ, λέγει ὁ Πλούταρχος, οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἡγεμονικῶς, τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενον—πολεμοποιῶν φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν· ἀλλὰ κοινὸς ἥκειν θεόθεν ἁρμοστὴς καὶ διαλλακτὴς τῶν ὅλων νομίζων, οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε, τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος, εἰς τὸ αὐτὸ συνενεγκὼν τὰ πανταχόθεν —μίξας τούς βίους καὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς γάμους καὶ διαίτας, πατρίδα τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας».

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐξήρχετο ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ κοίτης μετὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ χειροτονηθέντος ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων ἀκένωτος καὶ ζωοποιὸς κρήνη, διὰ νὰ καταρδεύσῃ καὶ γονιμοποιήσῃ πᾶν ἔδαφος, πᾶσαν χώραν, πανταχοῦ ὅπου ἡ ἀνθρωπότης μεγάλην ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἀποστολήν, Μεγάλης παγκοσμίου συνθέσεως μυστήριον τελεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αἱ δύο ἀντίθετοι ἀρχαί, αἱ τέως πολέμιαι ἐν τῷ βίῳ, ἡ αὐθεντεία καὶ ἡ ἐλευθερία, ὁ λόγος καὶ ἡ παράδοσις, ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ ἔρευνα, συναντῶνται ἐπί τινας στιγμὰς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προορισμῷ. Ἔν τινι τῶν εἰκόνων τοῦ Ἀετίωνος, ἑνὸς τῶν τελευταίων ἐξόχων ἀντιπροσώπων τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ μάλιστα διαφημισθείσῃ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους, παρίσταντο οἱ γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, νυμφευομένου τὴν Περσίδα ἡγεμονόπαιδα Ρωξάνην. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ, ἧς καλλίστη σώζεται περιγραφὴ παρὰ τῷ Λουκιανῷ, διετυπώθη κατὰ πρῶτον ἡ ἰδέα αὕτη τῆς παγκοσμίου συνθέσεως. Δύο κόσμοι συνηντῶντο ἐπὶ τοῦ πίνακος ἐκείνου· ὁ ἑλληνικός, ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀνατολικός, ὃν ἀπεικονίζει ἡ Ρωξάνη, πάγκαλόν τι χρῆμα παρθένου, εἰς γῆν ὁρῶσα, αἰδουμένη ἑστῶτα τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν πολυαρίθμου ἀκολουθίας. Ἡ παράστασις τῶν γάμων τούτων εἶνε ἅμα καὶ ἡ παράστασις τῆς συμβολικῆς ἰδέας τῆς κατακτήσεως τοῦ πνεύματος. Ὁ κραταιὸς Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐθριάμβευεν ἐπὶ τῆς κατακτηθείσης Ἀσίας. Ἔκτακτον κοσμοϊστορικὸν σχέδιον διήρχετο ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν διὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μακεδόνος. Ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης καὶ τῆς μέθης ἐσκέφθη, ὅτι ἠδύνατο νὰ συνδυάσῃ τὸν ἑλληνικὸν μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῶν μαλακῶν χορδῶν τῆς φρυγικῆς κιθάρας.

Θαυμασία σύλληψις, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ δημιουργηθῇ ὁ νέος κόσμος, ἡ κοινωνία τοῦ μέλλοντος, ὑπὸ ἄλλα αἰσθήματα καὶ ῥοπάς, οὕτω δὲ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὡς λαμπρός, γιγαντιαῖος ἀστήρ, ὡρίζετο νὰ χαράξῃ νέας τροχιὰς καὶ νὰ διατρέξῃ εὐρυτέρας τρίβους ἐν τῷ ἱστορικῷ σταδίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ πόθος ἐκεῖνος ἐπληρώθη· ὁ Ἑλληνισμὸς πρωταγωνιστεῖ ἤδη διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν κρασπέδων τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ μυθικοῦ Ἀχιλλέως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὡρκίσθη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἔνδοξον διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ καταλήγων εἰς τὰς πρωτογόνους ἐν πολιτισμῷ ὄχθας τοῦ Γάγγου. Θριαμβεύει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐν πάσῃ Ἀσίᾳ ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἐξευγενιστοῦ. Ὁ Πλούταρχος παραβάλλει τοὺς μεγίστους τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, τὸν Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα, εὑρίσκει δ' αὐτοὺς κατωτέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου. «Εὐφυεῖς γὰρ οὗτοι καὶ ὁμογλώσσους ἐπαίδευον, εἰ μηδὲν ἄλλο, φωνῆς ἑλληνίδος συνιέντας καὶ πολλοὺς οὐκ ἔπεισαν· ἀλλὰ Κριτίαι καὶ Ἀλκιβιάδαι καὶ Κλειτοφῶντες, ὥσπερ χαλινὸν τὸν λόγον ἐκπτύσαντες, ἄλλῃ που παρετράπησαν. Τὴν δὲ Ἀλεξάνδρου παιδείαν ἂν ἐπιβλέπῃς, Ὑρκανοὺς γαμεῖν ἐπαίδευσε, καὶ γεωργεῖν ἐδίδαξεν, Ἀραχωσίους καὶ Σογδιανοὺς ἔπεισε πατέρας τρέφειν, καὶ μὴ φονεύειν· καὶ σέβεσθαι μητέρας, ἀλλὰ μὴ γαμεῖν. Ὢ θαυμαστῆς φιλοσοφίας, δι' ἣν Ἰνδοὶ θεοὺς ἑλληνικοὺς προσκυνοῦσι, Σκύθαι θάπτουσι τοὺς ἀποθανόντας, οὐ κατεσθίουσι. Θαυμάζομεν τὴν Καρνεάδου δύναμιν, ὡς Κλειτόμαχον, Ἀσδρούβαν καλούμενον πρότερον καὶ Καρχηδόνιον τὸ γένος, ἑλληνίζειν ἐποίησε· θαυμάζομεν τὴν διάθεσιν Ζήνωνος, εἰ Διογένη τὸν Βαβυλώνιον ἔπεισε φιλοσοφεῖν, ἀλλ' Ἀλεξάνδρου, τὴν Ἀσίαν ἐξημεροῦντος, Ὅμηρος ἦν ἀνάγνωσμα, καὶ Περσῶν καὶ Σουσιανῶν καὶ Γεδρωσίων παῖδες τὰς Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους τραγῳδίας ᾖδον. Καὶ Σωκράτης μὲν ξένα παρεισάγων δαιμόνια, δίκην τοῖς Ἀθήνησιν ὤφλισκανε συκοφάνταις· διὰ δ' Ἀλέξανδρον τοῖς Ἑλλήνων θεοῖς Βάκτρα καὶ Καύκασος προσεκύνησεν... Ὥστε, ὅπερ εἶπε Θεμιστοκλῆς... ὦ παῖδες, ἀπωλόμεθα ἄν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα· τοῦτο περὶ τῶν ἁλόντων ὑπ' Ἀλεξάνδρου δικαιότερόν ἐστιν εἰπεῖν. Οὐκ ἂν ἡμερώθησαν, εἰ μὴ ἐκρατήθησαν· οὐκ ἂν εἶχεν Ἀλεξάνδρειαν Αἴγυπτος, οὐδὲ Μεσοποταμία Σελεύκειαν, οὐδὲ Προφθασίαν Σογδιανοί, οὐδ' Ἰνδία Βουκεφαλίαν, οὐδὲ πόλιν Ἑλλάδα Καύκασος περιοικοῦσαν, αἷς ἐμποδισθὲν ἀπεσβέσθη τὸ ἄγριον καὶ μετέβαλε τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἐθιζόμενον. Εἰ τοίνυν μέγιστον μὲν οἱ φιλόσοφοι φρονοῦσιν ἐπὶ τῷ τὰ σκληρὰ καὶ ἀπαίδευτα τῶν ἠθῶν ἐξημεροῦν καὶ μεθαρμόζειν, μυρία δὲ φαίνεται γένη καὶ φύσεις θηριώδεις μεταβαλὼν Ἀλέξανδρος, εἰκότως ἂν φιλοσοφώτατος νομίζοιτο».

Ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος, ποιούμενος διάκρισιν Σωκράτους, Πλάτωνος, Καρνεάδου καὶ Ἀλεξάνδρου, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ὁ ἐκτελεστὴς τῆς ἐργασίας τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε συνέ-

χεια τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἓν ἔτι βῆμα προβὰς ἀναπτύξεως ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὑψίστη καὶ τελειοτάτη, ἀλλὰ πραγματικωτέρα ἐκδήλωσις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ἧς τὸ πνεῦμα ἐν πλήρει συνθέσει καὶ ἁρμονίᾳ ἀπεκρυσταλλώθη ἐν τῇ μεγάλῃ προσωπικότητι τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων.

Ἂν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς κατακτήσεως κατίσχυσεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀνατρέψαν πανάρχαιον πολιτισμόν, εἰσδῦσαν δ' εἰς τοὺς βίους αὐτῆς καὶ τὰ ἤθη, δὲν εἶνε ἴσως παράδοξον, πρώτην φορὰν συμβαῖνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ ἰσχὺς τῶν ὅπλων εἶνε συνήθως ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος· ὁ νικητὴς ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον, διότι τὸ δίκαιον τοῦτο ἀποδεικνύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ρώμην τῶν λαῶν. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς κατ' ἐξαίρεσιν ἀνατρέπει, διαψεύδουσα τὸν καθολικὸν τοῦτον νόμον τῆς ἱστορίας. Ἡ πνευματικὴ αὐτῆς ρώμη, τῇ ὑποστηρίξει τῆς φυσικῆς, κατίσχυσε τοῦ νωχελοῦς καὶ ἀνειμένου πνεύματος τῆς Ἀνατολῆς, ὑποταγέντος ἄνευ ἀντιστάσεως, ἄνευ διαμαρτυρίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νέα ἱστορικὴ περίοδος ἀνατέλλει. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔθνησκεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καὶ τῆς ἐνεργείας, ἄμοιρος ἐφαμίλλων ἐθνικῶν διαδόχων, οἵτινες ἔμελλον νὰ προέλθωσιν ἐξ ἄλλης χώρας. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνιδρύεται μετ' ὀλίγον τὸ ρωμαϊκόν, ἐκλείπουσι δὲ καὶ τὰ τελευταῖα ζώπυρα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Ἕλλην μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατακτῶντος τὸν κόσμον, εἶνε στρατηγός, πολιτικός, νομοθέτης,ἤδη δὲ μετὰ τῶν Ρωμαίων εἶνε σοφιστής, γραμματοδιδάσκαλος, ἀπελεύθερος· ἀλλ' ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματός του κατισχύει τῆς ἰσχύος τοῦ νικητοῦ. Ἐν μέσῳ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀπογνώσεως τοῦ ἔθνους, τῆς τοσοῦτον ἀπαισίως ἐκδηλωθείσης διὰ τῶν Ἐπικουρείων, ἐν μέσῳ τῆς ἀτονίας καὶ τῆς ἀποκαρτερήσεως, τῆς τοσοῦτον ἀτυχῶς ἐκδηλωθείσης διὰ τῶν Στωϊκῶν, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἀνώτερον τοῦ ρωμαϊκοῦ, οὐχὶ βεβαίως σφριγῶν, ἐν τῇ πρώτῃ ἀκμῇ καὶ ζωῇ, ἀλλ' ἱκανὸν μεθ' ὅλα ταῦτα νὰ καθυποτάξῃ τοὺς νικητάς.

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
intulit agresti Latium.

Εἶνε πασίγνωστον τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο ἀνέκδοτον τοῦ Καρνεάδου ἐν Ρώμῃ, τὴν μίαν ἡμέραν ἀποδεικνύοντος, ὅτι τὸ δίκαιον ἀπορρέει ἀπὸ τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀντιστρόφως ἀπὸ τῶν θεσμῶν. Ηὐχόμην νὰ μὴ ἦτο ἀληθὲς τοῦτο, μολονότι τὸ διηγεῖται ὁ φιλαλήθης Πλούταρχος, καὶ μολονότι ἀκουσίως ἀναμιμνήσκομαι τοῦ *ἥττονος* καὶ *κρείττονος λόγου* τῶν σοφιστῶν. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον δὲν τιμᾷ βεβαίως τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μαρτυρεῖ δὲ τὴν σοφιστικὴν αὐτοῦ λεπτότητα εἶνε χαρακτηριστικὸν σημεῖον ἀφ' ἑτέρου τῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Ρωμαίων,τολμώντων τῶν πρώτων διὰ τῆς σοφιστείας νὰ ἀντοφθαλμήσωσι καὶ καταθαμβώσωσι τοὺς νικητὰς καὶ κυρίους των. Δυσοίωνα προμαντεύματα. Ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ γηραιοῦ

Κάτωνος, ἐπιφωνοῦντος: «κινδυνεύουσι τὰ ἤθη,» ἀποδιώκοντος στεφανηφόρον ἀπὸ τῆς πόλεως τὸν ἀπαράμιλλον διαλεκτικόν, ἵνα μή ποτε τοιαύτη Σειρὴν πνευματικῆς ἀποπλανήσεως ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως. Ἀπῆλθεν ὁ Καρνεάδης, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐνεκλιματίσθη μετ' ὀλίγον ἐν Ρώμῃ, ἵνα ὑποδουλώσῃ τοὺς νικητὰς μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κάτωνος, καὶ ὑπὸ τὴν ὑποθήκην ταύτην τοῦ ἐξοχωτάτου τῶν Ρωμαίων λυρικῶν:

«Vos exemplaria graeca
diurna versate manu, versate nocturna» . . .

Ἀγνώμων εὐεργετηθεῖσα ἀδελφή! θὰ ἐπικληθῇς, ὦ Ρώμη μετ' ὀλίγον αἰωνία πόλις, θὰ διέλθῃς θριαμβεύουσα ἐπὶ φυλῶν καὶ λαῶν, καταβάλλουσα πάντα τὰ ἔθνη ὑπὸ τὸν σιδηροῦν κλοιὸν τῆς διοικήσεώς σου, θὰ ἐπικρατήσῃς διὰ τοῦ ξίφους κατὰ πρῶτον, διὰ τῆς πονηρίας, τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε» ἀκολούθως, θὰ εἶσαι τὸ ἀντικείμενον ἐναλλὰξ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ μίσους, τῆς λατρείας καὶ τῆς κατάρας, θὰ θεωρῆσαι ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν λαῶν, θὰ ἐκτείνωνται οἱ πλόκαμοί σου μέχρι τῶν ἀπωτάτων τῆς ὑδρογείου σφαίρας· πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὰς πτέρυγας καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀείποτε ἡ ἑλληνικὴ μέθοδος, ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ πονηρῷ, ὑπῆρξε τὸ μεγαλείτερον ὅπλον σου. Ἀλλὰ σύ, Ρώμη, ἐμίσησας τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Μετέλλου, μέχρι τῶν τελευταίων ἱεραρχῶν σου, ἴσως διότι ἡ Ἑλλὰς σοὶ παρέσχε τὰς μεγίστας τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ δὲν ὑπάρχει συνήθως ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐχαρίστησις μείζων, εὐχαριστοτέρα τῆς ἡδονῆς τῆς ἀχαριστίας! . . .

Ἡ Ρώμη καταβαλοῦσα τὴν Ἑλλάδα, κατεβλήθη ἀμέσως ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς κατακτητικῆς μέθης τῶν Ρωμαίων ἐπισπᾷ κατ' ἐξοχὴν τὴν μέριμναν αὐτῶν ἡ διοίκησις, ἡ θήρα τοῦ χρησίμου, πᾶν ὅ τι συμβάλλει εἰς τὴν ὑλικὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ εὐζωΐαν. Ἐνῷ ὁ αὐστηρότατος καὶ ὁ ἐναρετώτατος τῶν πολιτῶν αὐτῆς εἶνε περιώνυμος τοκογλύφος, τὰ ἀντικείμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου, αἱ τέρψεις τοῦ ἔξω τῶν αἰσθήσεων κόσμου, εἶνε ἄγνωστα καὶ αὐτοῖς τοῖς μᾶλλον εὖ ἠγμένοις. Μόνον ἡ Ἑλλὰς ἐργάζεται ἐν Ρώμῃ καθ' ὅλα τοῦ ἐπιστητοῦ τὰ εἴδη. Ἡ ποίησις, ἡ εὐγλωττία, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, εἶνε ἐξωτικὰ φυτά, τεχνητῶς περιθαλπόμενα ἐν τῷ θερμοκηπίῳ ἐκείνῳ τοῦ παγετώδους θετικισμοῦ τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Πᾶν ὅ τι ἐγένετο ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς Ρώμης φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας· εἶνε ἀντίγραφον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχές, ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἀπὸ τοῦ Βεργιλίου καὶ τοῦ Ὁρατίου, μέχρι τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Σενέκα, διαφαίνονται προχείρως τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ κείμενα, ἡ σύλληψις καὶ αἱ ροπαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ κοινωνία, ἡ τοσοῦτον τεραστίως καὶ ἐπιτυχῶς ἀναπτύξασα τὰς μεγαλουργοὺς καὶ διαπλαστικὰς αὐτῆς δυνάμεις, ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ κατὰ πρῶτον, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ ἀκολούθως, ὑφίσταται τὴν ζωηροτάτην τῶν ἐπιδράσεων. Καὶ εἶνε

μαθηταὶ Ἑλλήνων ἰδεολόγων καὶ ὀπτασιαστῶν κρείττονος κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως οἱ περὶ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς Γράκχους, καὶ εἶνε τρόφιμος ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ ἐπιστήμης ὁ Βροῦτος ἐκεῖνος τῆς ἐλευθερίας, ὁ ἄπελπις αὐτόχειρ, ὁ ἑλληνιστὶ ἀπαγγέλλων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν *Ἀρετὴν* προσευχήν. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καταφαίνεται ζωηρὰ ἐξ ἴσου ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς Ῥώμης, τοῦ μόνου ἀξίου λόγου, διαρκῆ σχόντος ἀξίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καρποῦ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐργασίας. Ἡ μετὰ τὸν Αὔγουστον ἔκλειψις ἐλευθέρου δημοσίου βίου συνετέλεσε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀσχολίαν τῶν ὑπολειπομένων ἔτι ἐλευθέρων πνευμάτων περὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς παγκοσμίου κοινωνίας. Ὑπὸ τὴν τήβεννον τοῦ Ῥωμαίου νομοδιδασκάλου, ὁρίζοντος τὰς καθολικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος, ὑπολανθάνει ὁ Ἕλλην διαλεκτικὸς τῆς Ἀκαδημείας ἢ τῆς Στοᾶς. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον διὰ τοῦ πραίτορος ἀπόλλυσι τὸν ἀρχαῖον, αὐστηρὸν καὶ ἄτεγκτον, καθαρῶς ῥωμαϊκὸν χαρακτῆρα· τὸ ποινικὸν δίκαιον ὑφίσταται οὐσιώδη μεταβολήν, κατὰ τὰ ὁσημέραι θριαμβεύοντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ δόγματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἰσότητος, καὶ ἐπὶ τέλους κηρύσσεται ἐν τῇ διεθνεῖ πραγματικότητι καὶ τῇ νομοθεσίᾳ ἡ ἰδέα εὐρυτέρου κοσμοπολιτισμοῦ, κατὰ τὰς ὑποθήκας τῆς Στοᾶς καὶ τοῦ Σωκράτους, κατὰ τὸ γενναῖον σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναγραφόμενον ἤδη ὡς ἑξῆς, καὶ ἑλληνιστί, ὑπὸ τοῦ ἐστεμμένου φιλοσόφου Μάρκου Αὐρηλίου: «Πόλις καὶ πατρίς, ὡς μὲν Ἀντωνίνῳ μοι ἡ Ῥώμη, ὡς δὲ ἀνθρώπῳ ὁ κόσμος.»

Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ πρῶτον, διὰ τῆς Ῥώμης ἀκολούθως, κατισχύει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαῶν. Ὁ κόσμος σκέπτεται διὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐξέλιπε μὲν ὡς ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος πολιτικὴ ἀτομικότης, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ δύναμις ἐξασκεῖ τὴν μεγίστην τῶν ἐπιδράσεων καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου. Ἐνῷ κατισχύει ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, παρέχουσα εἰς αὐτὸν πάντα τὰ ὅπλα καὶ τὴν μέθοδον τῆς διαλεκτικῆς, εὐχερῶς ἐπιβάλλουσα αὐτὸν διὰ τῆς ἑλληνικῆς μεθερμηνεύσεως τῶν Εὐαγγελίων εἰς ἅπαντα τὸν γνωστὸν κόσμον, ἀνέρχεται μετά τινας αἰῶνας, διὰ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπισήμως ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, εἶνε δὲ τρόφιμοι καὶ θαυμασταὶ τῆς Ἑλλάδος ταύτης ἐκεῖνοι, οἵτινες καὶ ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτῶν συγγράμμασι καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας ἑλληνιστὶ καὶ ὑπὸ ἑλληνικὴν ἔμπνευσιν διδάσκουσι τὰς ἀρχὰς τῆς νέας θρησκείας, ἐπιδιώκοντες τὴν συνδιαλλαγὴν αὐτῆς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ ἐπιστήμης. Εἶχον ἐκλίπῃ πλέον ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, συγκινοῦσαι αὐτὴν καὶ διεγείρουσαι, αἱ θεωρίαι τῆς Ἀκαδημείας, αἱ σκέψεις τοῦ Λυκείου, αἱ συζητήσεις τῆς Στοᾶς, ἀλλ' ἀντήχησεν ὁ ἄμβων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ νέος κόσμος ἐξεδηλοῦτο ὑπὸ ἀντιθέτους καθ' ὁλοκληρίαν ῥοπάς, ὑπὸ διάφορον χαρακτῆρα. Ἦλθε ν' ἀνατρέψῃ τὸ καθεστὼς ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀντανεκλῶντο εἰσέτι αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἐλάμβανε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀκου-

σίως ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τούτων. Ὁ ἡττηθεὶς ἐπέβαλλε τὸν τύπον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ νικητοῦ, ἡ λαμπρὰ θεότης τῆς σοφίας, ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, προσέφερε τὴν χάριν αὐτῆς, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σεμνότητα, εἰς τὸν νέον κόσμον, ὅστις καίπερ ἀλλότρια ἰδεώδη ἐπιδιώκων, ἐζήτει τὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν διὰ τῆς γοητείας τῶν Σειρήνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

«Καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.»

Ὁ χριστιανισμὸς ἐξέφραζεν ἀληθῶς τὴν ἰδέαν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου, μεταβαλλομένου εἰς σάρκα, ἵνα πραγματώσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι περιωρισμένος ἐντὸς τοῦ στενοῦ γράμματος τῆς ἰουδαϊκῆς ἐξηγήσεως, ἂν δὲν κατέπνεεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς ὀδύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μέλλοντος, κατενόει ὁ ἀγωνιῶν προφήτης τοῦ ἀνατέλλοντος νέου κόσμου τὴν ἔννοιαν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τῆς μόνης δυνάμεως, ἥτις θὰ κατώρθου ν' ἀναπλάσῃ καὶ νὰ διασώσῃ τὰ δημιουργικὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ δόγματα. Ἐν τῇ γενναίᾳ αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας ἐργασίᾳ τὸ παγκόσμιον πνεῦμα κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Ἑλλάδι εἶχε λάβῃ χαρακτῆρα καθαρῶς ἀνθρώπινον, Ἐκ τῆς χοάνης τῆς ἐργασίας ἑνὸς Ἀναξαγόρου, ἑνὸς Σωκράτους, ἑνὸς Ἀριστοτέλους, ἑνὸς Ζήνωνος, ὁ ἄνθρωπος ἐξῆλθε κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ περιωρισμένου ὁρίζοντος τοῦ ἄστεως, τῆς φυλῆς, διὰ ν' ἀπολουσθῇ ἐν τῇ εὐρείᾳ κολυμβήθρᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ νόμοι τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ, εἶσι καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς σκέψεως τῆς ἑλληνικῆς, ἔφερον χαρακτῆρα καθολικὸν μᾶλλον, ἀνθρώπινον ἢ φυλετικόν, ἀτομικόν, ἐθνικόν. Ἦσαν αἰώνιοι τύποι ἱστορικῆς ἀληθείας, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνατο νὰ παραβλέψῃ ὁ Χριστιανισμός, ἡ νέα αὕτη ἀναγκαία ἱστορικὴ φάσις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ, διὰ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, τὸν νέον κόσμον, ὅστις ἤδη ἐβασίζετο ἐπὶ καθολικωτέρας ἀπόψεως — τῆς ἑνότητος καὶ ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἐξεδήλωσε — μεθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἔτι αὐτοῦ πρωϊμότητα — τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐπιστητοῦ, διὰ πάσης τῆς τέχνης ἐξασκήσεως, διὰ πάσης τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ἧς ἕνεκα τοσοῦτον ηὐρύνθησαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὰ ὅρια καὶ αἱ κατακτήσεις — ἀπὸ τοῦ ἰοστεφάνου τῶν Ἀθηνῶν ἄστεως, ἀπὸ τῶν ἐπιχαρίτων ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Ἰταλίας, μέχρι τῶν ἱερῶν ὀχθῶν τοῦ Γάγγου, ἀφ' ὧν πάλαι ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ πραγμάτωσιν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Παράδοξος σύμπτωσις τῆς ἱστορικῆς προνοίας! Καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκαλύπτετο ἔν τινι χωρίῳ τῆς Ἰουδαίας ἡ νέα ἰδέα τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρίσταντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀκμῇ καὶ τῷ πλούτῳ, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, ἵνα παράσχωσιν εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ταύτην συνείδησιν τῆς ἀνθρωπότητος τὸ καταλληλότατον ὄργανον πρὸς διάδοσιν τῆς ἤδη ἀποκαλυπτομένης τοῦ ἠθικοῦ κόσμου ἀληθείας. Χαῖρε, ἐμπνευ-

σμένε προφῆτα τῆς νέας γνώσεως! Καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου! Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔμελλε νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ αὖθις τὴν δημιουργικὴν αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ γονιμότητα διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ δοξασθὲν νὰ σὲ δοξάσῃ!

Ὅ τι προεφήτευσεν ὁ Ἰησοῦς, καθίστατο ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης πραγματικότης. Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἡ νέα διδασκαλία δὲν εὕρισκεν ἀποστόλους καὶ ζηλωτάς, ἐνθουσιωδεστέρους τῶν ὑποφητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἑλληνικὸς κόσμος ἐχαιρέτισεν ἀμέσως μετὰ πίστεως τὰ νέα δόγματα, τὰ ὁποῖα καθίσταντο κοινά, διδασκόμενα ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ δι' ἑλληνικῆς μεθόδου. Ἐν μέσῃ πλατείᾳ τοῦ ἐθνικοῦ ἄστεως, ὑπὸ τὴν ἱερὰν σιγὴν τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως, ἐπὶ ἄρχοντος Διονυσοδώρου, ἀπέναντι τοῦ ἀγάλματος τῆς Παρθένου, μόλις σώζοντος τὴν παλαιὰν αἴγλην, ἀκούεται ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνικῶν, ἀποκαλύπτουσα τοῖς Ἀθηναίοις τὸν *Ἄγνωστον*. Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ Ἑλληνισμοῦ θριαμβευτικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ πορεία. Τὰ ἐξοχώτατα τῶν πνευμάτων κλίνουσι πρὸ τῆς δυνάμεως τῆς νέας ἰδέας. Καὶ ἐνῷ μετ' ὀλίγον θὰ ζητήσῃ νὰ ἐξευτελίσῃ αὐτὴν εἷς τῶν τελευταίων Σκεπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς πολυθεΐας, ἐν τῷ μέσῳ εὑρισκόμενος δύο κόσμων, τοῦ δύοντος καὶ τοῦ ἀνατέλλοντος, καταλαμβανόμενος ἐξ εἰρωνείας διαθέσεων ἐπὶ τῇ ματαιότητι καὶ τῇ ἀβεβαιότητι τῶν τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων, οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας θρησκείας ζητοῦσι νὰ συνδιαλλάξωσι παραχρῆμα τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα μετὰ τοῦ χριστιανικοῦ, τὴν τεχνικὴν ἔμπνευσιν μετὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τὴν ἀρχὴν τῆς ἰουδαϊκῆς θεότητος μετὰ τῆς ἑλληνικῆς πολυθεΐας, ἵνα διαδώσωσι τὰ δόγματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς νέας πίστεως καὶ διδασκαλίας.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς πρώτης ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν αἰώνων τῆς νέας περιόδου, δεινὸς τελεῖται ἀγὼν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Ἐτύγχανε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, εἰ καὶ πολιτικῶς εἶχεν ἐκλίπῃ, ἀλλ' ὡς ἰδέα, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ συνείδησις, μεγίστων ἱεροφαντῶν καὶ οἰωνοπόλων. Ἐγίνοντο ἀπόπειραι πρὸς παλινόρθωσιν αὐτοῦ. Αὐτοκράτωρ εὐγενής, ἀλλὰ χιμαιρικὸς καὶ ἰδεολόγος, μὴ κατανοῶν τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ του, μὴ ἐνωτιζόμενος τὴν φωνὴν τῆς ἱστορίας, καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ἐνθέου ἐκείνης μανίας, ἥτις χαρακτηρίζει τὰ μεγάλα, ἀλλὰ θεωρητικὰ πνεύματα, ἀπεπειράθη τὴν παλινόστησιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐν τῇ δημιουργηθείσῃ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐζήτησε ν' ἀναβιβάσῃ ἐκ νέου τὴν θρησκείαν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν θεολογίαν τοῦ Ὁμήρου, τὴν τέχνην τοῦ Φειδίου, τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Αἰσχύλου, ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἐζήτησε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μέλλοντος ἀπὸ τοῦ κατερειπωθέντος χρηστηρίου τῆς ἑλληνικῆς Πυθίας. *Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά*, ἀπεκρίθη μελαγχολικὴ ἡ ἱέρεια τῆς Φωκίδος.

Ἀληθῶς· ἠρημώθη τὸ ἱερὸν ἄλσος, συνετρίβη ὁ μαντικὸς τρίπους· ἀπεδήμησεν ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος. *Πᾶν ὁ μέγας τέθνηκεν.*

Ἐνῷ ἀντεπάλαιον πρὸς ἀλλήλας αἱ δύο αὗται ἱστορικαὶ δυνάμεις, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ὑπετάσσετο τῇ χριστιανικῇ· ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν καταβάλῃ ὑπὸ τὸν ἀνώτερον αὐτῆς τύπον καὶ τὴν ἀφομοιώσῃ, ἔστω καὶ ἀφομοιουμένη πρὸς στιγμὴν μετ' αὐτῆς. Οἱ μέγιστοι τῶν μυστῶν τῆς νέας θρησκείας κατενόουν τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν δύναται νὰ προσενέγκῃ εἰς τὸ ἤδη ἐκδηλούμενον χριστιανικὸν πνεῦμα. «Οὐκ ἀλλότριά εἰσι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ», ἔλεγε κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, μὴ διστάζων ν' ἀποκαλέσῃ τὸν Ἡράκλειτον καὶ τὸν Σωκράτη Χριστιανοὺς πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ ἅπαντας τοὺς κἂν ὁπωσδήποτε κατὰ λόγον βιοῦν σπουδάζοντας.» Ἕτερος θιασώτης τῆς νέας θρησκείας, ἀλλὰ μύστης τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφημάτων, ὁ Ἀθηναγόρας, ἀναγνωρίζει τὸν Πλάτωνα τοῦτον, ὃν ὁτὲ μὲν ἐχαρακτήριζον ὡς *μωσίζοντα*, ὁτὲ δὲ ὡς πρόδρομον τοῦ Ἰησοῦ, ὡς κατανοήσαντα τὸν ἀληθῆ θεόν, ὡς «τὸν ἀΐδιον νοῦν περινοήσαντα θεόν». Αἰῶνα ἕνα μετὰ ταῦτα Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συνελάμβανε πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς ἱστορικῆς σημασίας καὶ ἀποστολῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας· «ἡ φιλοσοφία, λέγει, ἐπαιδαγώγει τὸ ἑλληνικόν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν». Καὶ μετὰ ταῦτα: «Ἦν μὲν οὖν, πρὸ τῆς Κυρίου παρουσίας, εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν ἀναγκαία φιλοσοφία· νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεία τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι' *ἀποδείξεως* καρπουμένοις». Οὕτως ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας κατενόει, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ πίστις πρὸς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόδειξις, ἡ ἐπιστήμη. Ταύτην δὲ δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀνεύρῃ ἀλλαχοῦ ἢ ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν καὶ σημασίαν, οὐδεὶς τῶν περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑποφητῶν τοῦ λόγου κατενόησεν, οὐδεὶς ἐξύμνησε κρεῖττον τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Βασίλειος ὁ Μέγας ἦτο θερμὸς λάτρης τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἐν ταῖς ἐθνικαῖς Ἀθήναις διαμονὴ αὐτοῦ κατέλιπεν ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματός του ἐπιδράσεως. Κατανοῶν τὴν σημασίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ὁ ἐκ Καισαρείας ἐπίσκοπος, ἔγραφεν εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτῷ νεανίσκους: «Καθάπερ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρύειν ὡραίῳ, φέρει δέ τινα κόσμον τὰ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα· οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ προηγουμένως μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρί γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλῆσθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα.» Καὶ ἀναγνωρίζει τὰ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν Ἑλλήνων ὡς *διεξελθόντα ἀρετῆς ἔπαινον*, αἰώνια μνημεῖα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, ἀναπόφευκτα ἐγχειρίδια πρὸς τὴν ἐπιστη-

μονικὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ παρ' αὐτοὺς ὁ Νύσσης καὶ ὁ Συνέσιος, δὲν παραμελοῦσι τὴν λατρείαν τῶν Σειρήνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μετὰ τοῦ αὐτοῦ θεραπεύοντες αὐτὰς ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζήλου. Καθ' ὃν χρόνον διὰ τῆς ὑπερφυοῦς ἰσχύος τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης οἱ τελευταῖοι τῶν Ἐθνικῶν, ὁ Λιβάνιος, ὁ Ἰουλιανός, ἐξαγγέλλουσι τὰ ἔσχατα ζώπυρα τῆς ἐθνικῆς ἐμπνεύσεως, οἱ Πατέρες τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως ταύτης ζητοῦσι νὰ σαγηνεύσωσι τὰς ψυχὰς τῶν παιδευομένων νέων. Ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀπώλεσε τὴν ἀρχαίαν γοητείαν, ἔχει εἰσέτι θαλερά τινα ἄνθη, ἵνα τὰ ρίψῃ, σπένδουσα εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου. Εὐλογημένη ἡ στιγμὴ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιδράσεως! Ὦ Ἀθῆναι, ἱερὰ τῶν Μουσῶν πόλις, ὦ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος! διῆλθεν ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων βωμῶν σου, ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων θεάτρων σου, ἐπὶ τοῦ πνεύματός σου καὶ τοῦ ἐδάφους σου, ὁ ἄνεμος τῆς καταστροφῆς, ὁ κονιορτὸς τῆς ἐρημώσεως. Οἱ ἱερεῖς σου καὶ οἱ ὑποφῆταί σου ἐτόνισαν τὸ νεκρώσιμον μέλος σου· οἱ ἄπιστοι σὲ καθύβρισαν, οἱ φανατικοὶ σ' ἐξηυτέλισαν, οἱ σκεπτικοὶ ἠδιαφόρησαν ἐπὶ τοῖς παθήμασί σου, χωρὶς οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῖς νὰ ἀλγήσῃ ἢ νὰ μελαγχολήσῃ· ἀλλὰ σὺ δὲν ἀπέθανες, παρὰ τὰ δυσοίωνα μαντεύματα τῶν ψευδοπροφητῶν. Τό πνεῦμά σου ἔμεινεν ἀθάνατον, προωρισμένον ἀείποτε νὰ ἑρμηνεύῃ, ἀποκαλύπτον πᾶν ὅ τι μέγα καὶ γενναῖον δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἐπιστήμη!...

Ἡ Ἀσία καὶ ἡ Αἴγυπτος, ἀφ' ὧν ἔλαβε τὴν πρώτην ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀκτῖνα ἄλλοτε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, διὰ ν' ἀνάψῃ τὸν τηλαυγῆ ἐκεῖνον πυρσὸν τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς προόδου, προωρίσθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς προνοίας, ἵνα μεταδώσωσι τὸ θεῖον τοῦτο φῶς εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁλκάδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς, πελαγοδρομεῖ πρὸς νέας ἀκτὰς καὶ στρέφει τὴν πρῷραν πρὸς νέους ὁρίζοντας. Μετὰ τὸν κατακλυσμόν, τὸν ἐπελθόντα ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ πρὸς τὰς χώρας τῆς Μεσημβρίας, ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ εἶνε ἡ εὔελπις περιστερά, ἡ φέρουσα τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ἵνα δωροφορήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀναγεννωμένην ἀνθρωπότητα. Ἐκ τοῦ φρέατος τῆς πίστεως θέλει ἀντλήσῃ παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα ὁ νέος κόσμος. Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ συνείδησις κρατύνεται καὶ ἐμπεδοῦται ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου, ἐν τῇ πάλῃ τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τοῦ πονηροῦ. Ἐπὶ τέλους θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, διότι εἶνε γεγραμμένον ἤδη ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἱστορίας τὸ «ἐν τούτῳ νικήσεις» τῆς νέας σκέψεως, τῆς νέας πίστεως, τῆς νέας δημιουργίας.

Ἀλλ' ἂν ἐξ Ἀσίας ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν τὸ φῶς τῆς πίστεως, ἐν τῇ κοιτίδι τῶν Φαραώνων συλλαμβάνεται θετικωτέρα καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἡ ἄποψις τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοὺς οἰω-

νοὺς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἡ *ἐπαγωγικὴ* μέθοδος τοῦ Σταγειρίτου δρέπει νέας δάφνας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ μᾶλλον ὑπερεχούσῃ τῶν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κτισθεισῶν πόλεων. Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ περιωνύμου Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀφ' οὗ ἐξῆλθεν ὁ νέος ἐπιστημονικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος, συλλαμβάνεται ἡ σκέψις τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ Ἱππάρχου καὶ τοῦ Πτολεμαίου, ἀποκαλυπτόντων διὰ τῶν κανόνων τῆς μεθόδου τοῦ Ἀριστοτέλους τοὺς αἰωνίους φυσικοὺς νόμους τῆς δημιουργίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων,οὓς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τέλεον ἐν τῇ προηγηθείσῃ λαμπρᾷ περιόδῳ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Λείπει ἤδη ἡ ἔμπνευσις, ἡ δημιουργικὴ σύνθεσις ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης· ἀλλ' ἔξοχον τελεῖ ἀποστολὴν ἡ ἔρευνα, ἡ παρατήρησις, ἡ ἀνάλυσις. Ἀντὶ τῆς ἰδεώδους τέχνης κρατεῖ ἡ ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη, ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν μαθηματικῶν τῶν χρόνων τούτων, μέχρι τῆς τελευταίας τῶν ἑλληνικῶν μουσῶν οἰωνοπόλου καὶ ἱερείας. Ἐν τῇ πάλῃ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου κόσμου θὰ ὑποκύψῃ τὸ παρελθόν, ἐξ ὀνόματος καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ μέλλοντος! Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παρθενικοῦ στήθους τῆς Ὑπατίας, αἱμοφύρτου ἐκ τῶν πληγῶν, ἃς κατήνεγκεν αὐτῇ ὁ χριστιανικὸς ὄχλος τῆς Ἀλεξανδρείας,ἐξερχομένη πνοή, εἶνε ἡ πνοὴ τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἀδυνατούσης νὰ διεκδικήσῃ πλέον τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς δίκαιον πρὸ τοῦ νέου κόσμου. Ave, Caesar, morituri te salutant! Χαῖρε, Κύριλλε, ἐσπαράχθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἡ Ὑπατία...

Εἶχε πυρποληθῇ ἤδη τὸ Σεράπειον, μία τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν, ὑπὸ τῶν πιστῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως Θεοφίλου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη πυρκαϊά, φοβερωτέρα καὶ ἀπαισιωτέρα μέλλει νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον. Ὑφίσταντο πολλαὶ ἔτι ἐν τῇ μεγαλωνύμῳ πόλει βιβλιοθῆκαι, πρὸς φωτισμὸν τῶν δεομένων φωτός, ἀλλ' ἄνευ θαμώνων ἐκ τοῦ φόβου τῆς καταδιώξεως. Ἂν τις δ' ὑπελείπετο ἔτι ἐκ τῶν τελευταίων μυστῶν τῆς ἀρχαιότητος, ζητῶν *ψυχῆς θεραπείαν* ἐν τοῖς *ἰατρείοις* ἐκείνοις τῆς ἑλληνικῆς ὑγιείας, δὲν ἐφαντάζετο ὁποία συμφορὰ ἀνέμενε τὰ ὑπολειπόμενα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονοίας. Μετὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ πάλην ὁ κόσμος πάσχει ἐξ ἀτονίας, ἐκ νάρκης, οἱονεὶ ἄνευ σκοποῦ καὶ ἐνδιαφέροντος φερόμενος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ πεπηγυῖα ἐκείνη κοινωνία μέλλει νὰ συγκινηθῇ καὶ ν' ἀνασκιρτήσῃ, ἐκ τοῦ κινδύνου μᾶλλον καὶ τοῦ φόβου ἢ ἔκ τινος ἀνωτέρου αἰσθήματος καὶ ἰδεώδους. Φλογερός, ὡς ὁ ἄνεμος τῆς ἐρήμου, εἶχεν ἐξέλθῃ ὁ Ἄραψ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ κοιτίδος, πανταχοῦ ἐφορμῶν καὶ εἰσβάλλων, πανταχοῦ φρίκην σπείρων, ὑπὸ τὸν ἑκάστοτε αὔξοντα φανατισμόν, ὑπὸ τὴν τυφλὴν πίστιν εἰς τὰ δόγματα ἐμπνευσμένου Προφήτου. Ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια, ἡ κλεὶς αὐτὴ τῆς ἰσχύος τῆς Μεσογείου, εἶνε ἓν τῶν πρώτων σημείων, ἅτινα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν, ἡ δὲ κατάληψις αὐτῆς ἀνήκει ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸ κατακτητικὸν πρόγραμμα τῆς μεγάλης ἰσλαμικῆς ἰδέας. Ἡ Αἴγυπτος μέλλει νὰ δεχθῇ καὶ ἕτερον στρῶμα ξενικῆς κατακτήσεως, νὰ προσκυνήσῃ, κατὰ τὴν ἱστο-

ρικὴν αὐτῆς μοῖραν, καὶ νέους θεοὺς πάλιν, τοὺς θεοὺς τῶν νικητῶν. Ἰδοὺ ὁ στρατηγὸς τοῦ Καλίφου Ὀμὰρ Ἀμροῦ, εἰσβάλλων εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώνων καὶ τῶν Πτολεμαίων, καὶ καταλαμβάνων τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὑπάρχει ἐν αὐτῇ Ἕλλην Γραμματικός, Ἰωάννης Φιλόπονος καλούμενος, μηδεμίαν ἴσως ἄλλην ἔχων ἀξίαν, ἐκτὸς τῆς φιλοπονίας του, ἐκ τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἐπιστημονικῆς εὐκλείας τῆς μεγάλης πόλεως· ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου κατέστη φίλος ἐπιστήθιος τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ, πρὸς ὃν μίαν μόνον ἔχει παράκλησιν ν' ἀποτείνῃ: τὴν φειδὼ τῆς ὑπολειφθείσης βιβλιοθήκης, κατόπιν τοσούτων πολέμων, κατόπιν τῶν καταστροφῶν τῆς δεισιδαιμονίας, κατόπιν τῶν ἐρημώσεων τοῦ χρόνου. Ὁ Ἄραψ στρατηγὸς εἶνε φίλος τοῦ Ἕλληνος Γραμματικοῦ, ἀλλ' εἶνε ἅμα καὶ πιστὸς τοῦ Κορανίου θιασώτης. Οὗτος ἠρώτησε τὸν Καλίφην, ἂν πρέπει νὰ φεισθῇ τῶν βιβλίων τῶν Ἑλλήνων· καὶ ὁ Ὀμὰρ ἀπεκρίθη: «Ἂν τὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Ἕλληνος εἶνε σύμφωνα πρὸς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Ἀράβων, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ταῦτα περιττὰ καὶ ἀνάξια διατηρήσεως· ἂν δὲ δὲν συμφωνῶσι μετ' αὐτοῦ, εἶνε ἐπικίνδυνα. Πυρπόλησον αὐτά». Φοβερὸν ἀνάθεμα κατὰ τῶν ἔργων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος! Εὐφραίνου, Θεόφιλε, ἀπὸ τοῦ τάφου σου. Εὑρέθη διαλεκτικώτερος σοῦ, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συμπλήρωσιν τοῦ ὑπὸ σοῦ ἀρξαμένου ἔργου. Καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, τὸ ἱερὸν ἔναυσμα, τὸ ὁποῖον ἐθέρμανεν ἄλλοτε τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν, ἀπὸ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Κλεάνθους, μέχρι τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Ἐρατοσθένους, μέλλει νὰ θερμαίνῃ ἐπὶ ἓξ μῆνας τὰ λουτρὰ τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ κάθαρσιν τῶν γυναικῶν τοῦ Καλίφου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Οὐδεμία φωνὴ ἠκούσθη διαμαρτυρίας κατὰ τῆς παγκοσμίου βεβηλώσεως, οὔτ' αὐτοῦ ἴσως τοῦ Φιλοπόνου Γραμματικοῦ, ἐκ φόβου ἐκδικήσεως τοῦ κατακτητοῦ, ἢ διότι οἱ υἱοὶ οὔτε τὸν νοῦν ἔχουσι πλέον, οὔτε τὸ σθένος, ἀλλ' οὔτε τὴν ἀρετὴν τῶν πατέρων, ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τὸν καιρὸν αὐτῶν, πρόθυμον νὰ προσκυνήσῃ πάντα νέον θεὸν καὶ ν' ἀποδεχθῇ τὰς διαταγὰς παντὸς νικηφόρου δεσπότου.

Πρὸ τῆς ἀνεπανορθώτου ἀπωλείας παρηγοροῦμαι πιστεύων, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων πυρπόλησις τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ τραγικὸν ἔργον πίστεως, τελεσθὲν ὑπὸ τοῦ ἀραβικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἀνοσιούργημα κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, εἶχεν ἱστορικὸν λόγον. Τίς οἶδεν; ἴσως ἔχει δίκαιον ἔξοχος ἀρχαιοδίφης τοῦ ἑλληνικοῦ βίου (1), εἰπών, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐζημιώθη ἐκ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι δυσχερῶς ἠδύνατο ν' ἀναγεννηθῇ παρὰ τοῖς νεωτέροις ὁ πόθος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, τοσούτων ὑπολειπομένων συγγραμμάτων ἐκ τοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Μετὰ πόνου προστρέχει συνήθως

(1) Ὁ Ὀδοφρεῖδος Μύλλερος ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς Ἱστορίας τῆς ἑλλην. Γραμματολογίας.

εἰς τὴν ἐργασίαν ὁ εὐπορῶν, διότι δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, ἐνῷ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀπολέσαν τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ περιουσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ καταστροφῇ, ἠναγκάσθη ἐκ νέου, *ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου*, νὰ κατάρξηται νέας ἱστορικῆς σταδιοδρομίας.

Ὁ ἀραβικὸς κόσμος δὲν ἦτο ξένος, οὔτε πρὸς τὰς τέρψεις τοῦ πνεύματος, οὔτε πρὸς τὰς ἀνωτέρας ἐκείνας ἐν τῷ βίῳ ῥοπάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι κατ' ἐξοχὴν τὴν δόξαν τῶν ἐθνῶν, τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, ὡς δημιουργικῶν τῆς ἱστορίας παραγόντων. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βαρβαρότητος αὐτῶν οἱ Ἄραβες εἶχον πυρπολήσῃ τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκ φανατισμοῦ ἢ ἐξ ἀγνοίας· ἀλλ' ἡ φύσει εὐφάνταστος καὶ διανοητικὴ ἐκείνη φυλή, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νέων περιστάσεων, εἰς ἃς εὑρέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δὲν ἔμεινε ξένη πρὸς τὸν πέριξ κόσμον, οὗ ὑφίσταντο ἔτι ἀμυδραὶ ἀκτῖνες ἐκ τοῦ παρελθόντος. Οὕτως ἀνεπτύχθη παρ' αὐτῇ θαυμασία διάθεσις πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, τάχιστα ἐκδηλωθεῖσα καὶ ἐν *βραχυτάτῳ χρονικῷ* διαστήματι, ὡς θαυμάσιον τῶν θερμῶν κλιμάτων φυτόν, ἐξόχους καὶ εὐθαλεστάτους ἀναδείξασα καρπούς. Οὐδέποτε φυλὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοσοῦτον ταχέως ὑψώθη, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ταχέως κατέπεσεν. Ἐν τῇ βραχυτάτῃ ἀκμῇ τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ Ἀσίαν, κατὰ τὴν Ἀφρικήν, κατὰ τὴν Ἱσπανίαν, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι θεραπεύονται θαυμασίως, εἶνε δὲ ἅπαντες οἱ μῦσται αὐτῶν ἑρμηνευταί, μαθηταί, μεταφρασταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐμπειριστῶν τῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Περίεργος ἐκδηλοῦται ἐν τούτοις ἀντίθεσις καὶ διχασμὸς ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς φυλῆς ταύτης. Ἐνῷ ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη, φλογεραὶ καὶ φαντασιώδεις, ὡς ἡ θερμὴ χώρα, ὑφ' ἣν ἐκδηλοῦνται, ἀποτυποῦσι γνησιώτατα τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, τοὐναντίον ἡ ἐπιστήμη καλλιεργεῖται ὑπὸ τὴν τεχνικωτάτην καὶ ἐμπειρικωτάτην αὐτῆς ἐφαρμογήν. Ἀπεναρκώθη καὶ ἀπεκοιμήθη ὁ ἄλλος κόσμος, ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ἐντὸς τῶν σαβάνων τοῦ φανατισμοῦ, τῆς μισαλλοδοξίας, τῆς παραδόσεως, ἢ διατελεῖ ἔτι βάρβαρος καὶ ἀκατασκεύαστος, ἐν κοινωνικῇ καὶ ἐθνικῇ ἀπομονώσει· μόνον δὲ ὁ ἀραβικὸς κόσμος παρίσταται συνεχίζων τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς θετικαῖς τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου ἐκδηλώσεσιν. Ἐν Βαγδατίῳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ πρῶτον, ἐν Ἱσπανίᾳ ἀκολούθως, οἱ Ἄραβες σοφοὶ μεταφράζουσι τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἱπποκράτους,τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐνῷ ὁ ἀραβικὸς ῥυθμὸς ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ παρίστησι θαυμασίαν φαντασίας σύλληψιν καὶ τέχνης λεπτότητα καὶ ποικιλίαν, ἡ ἀραβικὴ ἐπιστήμη ἐν ταῖς μοναδικαῖς σχολαῖς τῆς Σαμαρκάνδης, τοῦ Βαγδατίου καὶ τῆς Σαλαμάγκας συνεχίζει τὴν ἐργασίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὕτω καλλιεργοῦνται καὶ θεραπεύονται ἅπασαι αἱ θετικαὶ καὶ αἱ διὰ τῆς *ἐπαγωγῆς* σχηματιζόμεναι ἐπιστῆμαι, ἡ Γεωμετρία αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἡ Ἀστρονομία καὶ ἡ Χημεία, ἡ Μηχανικὴ καὶ ἡ Ἄλγεβρα. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους

ἐφευρίσκεται καὶ ἡ ναυτικὴ πυξίς, τῇ χρήσει τῆς ὁποίας μετά τινας αἰῶνας μέλλουσι ν' ἀνακαλυφθῶσι νέοι λαοὶ καὶ πολιτισμοὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐργασίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τῶν Ἀράβων τούτων, διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν κατὰ Δύσιν καὶ Ἀνατολὴν ἀντιπροσώπων, τοῦ Ἀβικένα καὶ τοῦ Ἀβερρόη κηρύσσεται ὁ Ἀριστοτέλης urbi et orbi ὡς κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος διὰ τοῦ *αὐτὸς ἔφα*, ὡς ὁ ὑπέρτατος τῶν μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου διερμηνέων τῶν ἀποκρύφων τῆς φύσεως. Ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τούτους ἐξεγείρεται βραδέως ἀλλὰ σταθερῶς ἡ νέα ἀνθρωπότης, ἐκδηλοῦται δὲ ἡ ἔγερσις αὕτη ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ αἱρέσεων τοῦ μέσου αἰῶνος, καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἀραβικὸς κόσμος ὁμοιάζει πρὸς τὰ φωτεινὰ μετέωρα, τὰ ἐπὶ στιγμὴν σελαγίζοντα ἐπὶ τοῦ στερεώματος, ἵνα καταπέσωσι μετ' ὀλίγον εἰς νύκτα αἰωνίαν. Ἐκλείπει μετὰ βραχυτάτην ἀκμήν, ἐξαφανιζόμενος πρὸ τῆς παγερᾶς πνοῆς, ἐν Ἀνατολῇ μὲν τῶν υἱῶν τοῦ Ὀσμάν, τῶν τέκνων τούτων τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, περὶ ὧν ἐγράφη, ὅτι ὅπου πατήσῃ ὁ ποῦς αὐτῶν, ἡ φύσις μαραίνεται, ἐν δὲ τῇ Δύσει ὑπὸ τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ἰσπανῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, Ἀλλ' ἡ διάβασις αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας καταλείπει βαθύτατα ἴχνη. Ὑπὸ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν διὰ τῶν Ἀράβων κατ' ἐξοχὴν μεταδοθεῖσαν εἰς τὸν νεώτερον κόσμον, ἡ ἐξεγειρομένη Εὐρώπη ἄρχεται σκεπτομένη καὶ δρῶσα. Ὡς ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη προοιμιάζεται διὰ τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου, τῆς φυσικῆς ἐρεύνης τῶν φιλοσόφων τῆς ἰωνικῆς σχολῆς, πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἰδανισμὸν τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου καὶ τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Πλάτωνος, οὕτω καὶ ἤδη ἡ νεωτέρα εὐρωπαϊκὴ ἐπιστήμη προοιμιάζεται διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ἐργασίας τῶν Ἀράβων, ὧν ἀπόστολοι καὶ διάδοχοι θὰ ἐξέλθωσι μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν μοναστηρίων, τῶν ἀκαδημιῶν καὶ τῶν πανεπιστημίων τῆς ἐξεγειρομένης Εὐρώπης οἱ περὶ τὸν Ἀβαιλάρδον, τὸν Ραιμόνδον Λούλλιον, Ἀλβέρτον τὸν Μέγαν, Ρογῆρον τὸν Βάκωνα, μὲ τὸ γνωστὸν αὐτοῦ δόγμα, τὴν μέθοδον τῆς νέας ἤδη, τῆς ἀρχομένης τῶν ὄντων ἀπόψεως —*ἡ φύσις ἐξαγνίζει* ...

Ἡ φύσις ἐξαγνίζει· ἦτο ἡ ἐπάνοδος τῆς ἐξεγειρομένης ἀνθρωπότητος εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν ζωήν, εἰς τὴν δημιουργίαν. Μακραὶ εἶνε αἱ περιπέτειαι, δυσχερεῖς οἱ ἀγῶνες, οὓς μέλλει νὰ διεξαγάγῃ ὁ νέος κόσμος κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ παρελθόντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἡ νέα ἐπιστήμη, ἀμυδρῶς μόνον συνειδυῖα, ψελλίζουσα μόλις τὸν σωτήριον λόγον τῆς ἀπολυτρώσεως, παλαίει κατὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Καθολικισμοῦ, ἐν τῷ κολοσσαίῳ ἀγῶνι τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, τοῦ Πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ὁ Γιβελλῖνος Ἀλιγιέρης ἀποκαλύπτει τὸ μυστικὸν φῶς τῆς *Θείας Κωμῳδίας*, τῆς φοβερᾶς ταύτης τριλογίας τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ

Θανάτου, ἐνῷ διὰ τῆς *Μοναρχίας* ἀναπετάννυσι τὸ σύμβολον τῆς νέας πολιτικῆς πίστεως, τῆς χειραφεσίας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας ἀπὸ τῶν μορμολυκείων τοῦ θεοκρατικοῦ καθεστῶτος. Μυστηριώδης νύξ, θαυμάσιον διαχέουσα φῶς ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν γοτθικῶν μητροπόλεων, ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς! Ὁ Δάντης ἔχει ὁδηγὸν τῶν μυστικῶν αὐτοῦ περιπλανήσεων, τῶν καταβάσεων αὐτοῦ εἰς τὸν Ἅδην καὶ τῶν ἀναβάσεων εἰς τὸν Οὐρανόν, τὸν μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἕτερον διδάσκαλον καὶ μάντην τοῦ μέσου αἰῶνος, τὸν μαθητὴν τοῦ Ὁμήρου, τὸν γλυκὺν κύκνον τῆς Μαντούης Βεργίλιον. Μακρόθεν ὑποφώσκει μυστηριῶδες ἔτι, γλυκὺ ἀνέσπερον φῶς ἐπὶ τοῦ διανοιγομένου σαπφειρώδους ὁρίζοντος:

«dolce color d' oriental zaffiro».

χαρμόσυνον ἔμβλημα καὶ ἄγγελμα τῆς τελουμένης παλιγγενεσίας, τὸ ὁποῖον διορᾷ ἐν ταῖς ὀπτασίαις αὐτοῦ ὁ ποιητὴς τῆς Θείας Κωμῳδίας, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον μέλλει νὰ ἐκπέμψῃ διαυγεῖς ἀκτῖνας πολιτισμοῦ, ἐξημερώσεως, δικαιοσύνης. Πόθεν ἤρχετο τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ μυστικόν, τὸ ὁποῖον ἔψαλλεν εἰς ἀμιμήτους στροφὰς ὁ Δάντης; Ἅπαντες τὸ ἐμάντευον ἤδη· ἅπαντες μετέβαινον εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς φωτισμὸν παρ' αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων ἱπποτῶν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, μέχρι τῶν λογίων προδρόμων τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ Ἄραβες διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶχον ρίψῃ ἤδη βαθύτατα τὸν σπόρον τῆς ἐρεύνης τῶν ὄντων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Πᾶν ὅ τι ἐδημιούργησαν καὶ κατέλιπον ὄπισθεν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τῆς ἑλληνικῆς διανοίας· ἀλλ' ἡ μαθηματικὴ αὐτῶν διαλεκτική, διαφθαρεῖσα ταχέως εἰς σχολαστικὴν λεπτολογίαν, δὲν ἐξήρκει μόνη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νέας δημιουργίας. Ἀπῃτεῖτο ἰδεωδεστέρα πνοή, θερμότερον ρεῦμα ἠθικῆς συγκινήσεως. Ὀλίγος χρόνος ἀκόμη, καὶ τὸ *γλυκὺ φῶς τοῦ ἀνατολικοῦ σαπφείρου*, οἷον ὠνειροπόλει αὐτὸ καὶ ἀνέμελπεν ὁ προγεγραμμένος πολίτης τῆς Φλωρεντίας, ὡς τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς νέας πίστεως καὶ ἐργασίας τῆς ἀνθρωπότητος, μέλλει νὰ διαχύσῃ τὰς θερμουργοὺς καὶ εὐεργετικὰς αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐπὶ τοῦ ποικίλως ἤδη ζυμωθέντος καὶ διαυλακισθέντος ἐδάφους τῆς Αὐσωνίας, διαγράφον διὰ λαμπρῶν χαρακτήρων ἐπὶ τοῦ διανοιγομένου νέου ἱστορικοῦ ὁρίζοντος τὴν παλαιὰν προσφώνησιν τοῦ εὐσεβοῦς Αἰνείου, κομίζοντος πρὸς ξένας ἀκτὰς τὰ ἱερὰ τῆς κατερειπωθείσης πατρίδος: Italiam, Italiam!

* * *

Τῆς ἱστορίας ὁ βίος εἶνε διηνεκὴς ἐξέλιξις καὶ μεταμόρφωσις. Τὰ πάντα φθείρονται καὶ παρέρχονται ὑπὸ τὴν καταστρεπτικὴν δύναμιν τοῦ χρόνου. Ὅπως αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου εἶνε χόρτος, οὕτω χόρτος εἶνε καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ ἑκάστοτε

ἱστορικοῦ πνεύματος, ἐκλείποντος ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ λιβὸς τοῦ θανάτου, ἵνα παραδώσῃ τὰ σκῆπτρα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας εἰς τὸν νέον κόσμον, τὴν νέαν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκλείπουσιν ἔθνη καὶ λαοὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἐκπροσωποῦν αὐτὰ ἑκάστοτε ἱστορικὸν πνεῦμα· ἀλλὰ μόνη ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐξέλιπε καὶ ὡς ἔθνος, καὶ ὡς κοινωνία, καὶ ὡς ἰδέα. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ ἕνδεκα ἤδη αἰώνων, ἀκτινοβολεῖ ἐκ νέου ὁ ἀστὴρ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐκπέμπων ἀείποτε ἀκτῖνας φωτὸς καὶ ζωῆς ἐν τῇ ζοφερᾷ νυκτὶ τοῦ μέσου αἰῶνος, ἐν ᾗ παροδικὴν μόνον παρέστησαν μετεώρου τροχιὰν οἱ Ἄραβες· εἶνε ὠχρός, ἄτονος, στεῖρος τοῦ θερμουργοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐθέρμαινεν ἄλλοτε τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἀκαδημίας, τοὺς ῥήτορας τῆς Πνυκός, ἀλλ' εἶνε τὸ μόνον ἀκτινοβολοῦν ἔτι φῶς τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως. Παρῆλθον αἰῶνες ἤδη, ἀφ' ὅτου ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ἐκ μοίρας κλείων τὰς πύλας τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, διέτασσε τὴν ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔξωσιν τῶν τελευταίων φιλοσόφων τῆς ἐθνικῆς Ἑλλάδος, οἵτινες εὕρισκον καταφύγιον καὶ συνδρομὴν παρὰ τῷ ὁμόφρονι βασιλεῖ τῶν Περσῶν Χοσρόῃ, καὶ συγχρόνως διενήργει τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐξαγγέλλων οὕτω τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν στείρωσιν τῶν λαῶν, ὧν ἐδέσποζε, λόγῳ δικαίου καὶ λόγῳ πνευματικῆς ἐργασίας. Διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καταβάλλονται καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς κλασικῆς παιδεύσεως, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐπιζῇ ἡ γλῶσσα, τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο καὶ θαυμάσιον ὄργανον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἔκτοτε, δέκα ὅλους αἰῶνας, ἡ σκέψις τοῦ Πλάτωνος, ὁ λόγος τοῦ Δημοσθένους, εἰ καὶ παρεμορφώθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἶνε τὸ ὑπόδειγμα τοῦ χρονογράφου, τὸ πρότυπον τοῦ ἀπ' ἄμβωνος ῥήτορος. Μετ' ὀλίγον θὰ πέσῃ καὶ ἡ χιλιετὴς αὕτη δρῦς, κατὰ τὸν ἱστορικὸν νόμον τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς, ἐξηντλημένη ἐσωτερικῶς, ἀπολέσασα τὴν ῥώμην αὐτῆς, ὑπὸ τὰς ἀγόνους θεολογικὰς συζητήσεις, ὑπὸ τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἀνωτέρου πόθου καὶ ἰδεώδους. Θὰ ἐκλίπῃ ὁ ὁσημέραι ἀμαυρούμενος ἀστὴρ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἵνα καταυγάσῃ ἄλλην κοινωνίαν, ἄλλους λαούς, ἵνα προπαρασκευάσῃ νέαν ἱστορικὴν περίοδον.

Ὑπῆρξαν χαιρέκακοι ἱστορικαὶ Κασσάνδραι περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀναμφιβόλως, ἐν σατανικῇ ἡδονῇ ἐπιφωνήσασαι: «*ἀπέθανεν ἡ Ἑλλάς*·» ἐλπίζουσαι, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ μετ' αὐτῆς καὶ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μόνον ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἀπορροφητικῶν ῥοπῶν ἀπολύτου πνευματικῆς ἐξουσίας, συντριβούσης ὑπὸ τὴν πτέρναν αὐτῆς πᾶσαν ἐκδήλωσιν ἐλευθέρας ψυχῆς καὶ ζωῆς! Ἡ ρωμαϊκὴ ἐξουσία ηὐφράνθη ἀπὸ καρδίας, ἐλπίζουσα, ὅτι μετ' αὐτῆς θὰ ἐκλίπῃ καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀντιμάχου ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἀλλὰ θὰ αἰσθανθῇ μετ' ὀλίγον προσβάλλον τὰ στήθη αὐτῆς τὸ ξίφος τοῦ πνεύματος τούτου. Ἔπεσε τὸ Βυζάντιον! ἐξέλιπε τὸ τελευταῖον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἄλλοτε προπύργιον τῆς Εὐρώπης, ἡ ὑστάτη ἄγκυρα τοῦ *γένους!* Ἔπεσεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ

τῆς πολεμικῆς ἀσπίδος. Ἡ ἡμισέληνος κυματίζει ἐπὶ τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ δὲν ἀκούεται πλέον ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτῆς ἀντηχοῦσα ἡ λειτουργία τοῦ Βασιλείου, ἡ ψαλμῳδία τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τὸ ᾆσμα τοῦ Μουεζίνη θὰ ἐκφωνήσῃ μετ' ὀλίγον τὴν φοβερὰν ἐπὶ τῇ νίκῃ χαρὰν διὰ τῆς ἐθνικῆς ἐπικλήσεως: *Εἷς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ ἀπόστολος αὐτοῦ!...*

Καὶ ἤδη πορεύου, Λάσκαρι, καὶ σεῖς Χαλκοκονδύλη καὶ Μουσοῦρε, καὶ Ἀργυρόπουλε, μετὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς δουλωθείσης πατρίδος. Ὅπως μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ καταστροφήν, οἱ πολῖται τῶν Ἀθηνῶν, ψάλλοντες τοὺς στίχους τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἐξηγόραζον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, σεῖς οἱ τελευταῖοι ἱερουργοὶ τῆς ἀθανάτου θρησκείας, ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ἐθνικῶν περιάπτων τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, θέλετε τύχῃ τιμῆς, δεξιώσεως, ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ ξένῃ, πρὸς ἣν πορεύεσθε μετὰ τῆς πατρῴας κληρονομίας. Κατεβλήθη τὸ ἔθνος, ἀλλ' ἐπιζῇ τὸ πνεῦμα. Ὅπου εἰσδύσῃ τοῦτο, θὰ καταφλέξῃ, θὰ συγκινήσῃ, θὰ προκαλέσῃ παλιγγενεσίαν, *ἀναγέννησιν!* Ἐπὶ τῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Φλωρεντίας θ' ἀκουσθῇ μετ' ὀλίγον ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ Σαβοναρόλα, κραυγάζοντος πρὸς τὸν λαὸν τῆς *ἐθνικῆς* πόλεως τὸ *Μετανοεῖτε* καὶ συμβουλεύοντος τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, τὸν ὄλεθρον τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Ὁ φανατικὸς μοναχὸς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος θ' ἀναμνησθῇ τοῦ αὐστηροῦ Κάτωνος τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα θὰ κατισχύσῃ καὶ πάλιν ἀκμαῖον, θερμόν, δημιουργικὸν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἰταλίας· ἡ διαπλαστικὴ αὐτοῦ δύναμις θὰ ἐκδηλωθῇ μετ' ὀλίγον ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ τέχνῃ, ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἀρχαίας ἐμπνεύσεως. Ἐν τῇ λαμπρᾷ παρὰ τὸν Ἄρνον πόλει, ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἔνθα εἶδε τὸ φῶς τοῦ βίου ὁ μέγιστος τῶν ραψῳδῶν καὶ τῶν προφητῶν τοῦ μέσου αἰῶνος, ὁ θεῖος ποιητὴς τῆς Θείας Κωμῳδίας, μέλλει νὰ ἐξελιχθῇ ἐκ νέου τὸ δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν σκοτεινὴ πολίχνη τῆς Ἐτρουρίας θέλει ἀναπτύξῃ ἤδη, ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποιήσεως, τὴν περικαλλῆ εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Ἡ ὁρμὴ τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, ὅταν αὕτη εἶνε εὐγενής, ἔντιμος καὶ γενναία, ὅταν ἀπορρέῃ ἀπὸ τῶν ἐλατηρίων τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐγκυμονεῖ τὴν ὁρμὴν καὶ τὸν ζῆλον τῆς πνευματικῆς ἐργασίας. Αἱ πολυθρύλητοι ἔριδες τῶν Γουέλφων καὶ τῶν Γιβελλίνων, τῶν Πατρικίων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν θιασωτῶν τοῦ παπικοῦ κύρους καὶ τῆς κοσμικῆς ἐλευθερίας, παρέχουσι σθένος καὶ ἀκμὴν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ, θὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια τῆς ἐλευθερίας, θὰ ἐπανεύρῃ τὰς ἁγνὰς τέρψεις τῆς τέχνης, ἡ δὲ πλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας, ἐν τοῖς περιλαλήτοις κήποις τοῦ μεγάλου Μεδίκου, θὰ ἐπαναχαλέσῃ εἰς τὴν ζωὴν τὰ πλατωνικὰ ἰνδάλματα, τὰς θαυμασίας μελέτας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Καὶ ὁ

Λαυρέντιος Μέδικος, τύραννος, φιλόσοφος καὶ ποιητὴς τῆς Φλωρεντίας, ἢ ὁ ἕτερος ἁμαρτωλὸς Μέδικος, Λέων ὁ δέκατος, θὰ δοξάσωσι καὶ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ἑλληνικὸν ἰδεῶδες, ὑπὸ τὴν σκέψιν τοῦ Μιράνδολα, ὑπὸ τὴν γραφίδα καὶ τὴν σμίλην τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Περουγίνου καὶ τοῦ Τισιανοῦ, ὑπὸ τὸν μυστηριώδη διαβήτην τοῦ Λεονάρδου Δαβίντση, ἢ ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν κάλαμον τοῦ Μακιαβέλλη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλυδώνων καὶ τῶν καταιγίδων τῆς Ἰταλίας, τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῆς διαιρέσεων καὶ ἀναστατώσεων, ὀνειροπολήσαντος μίαν Ἰταλίαν, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς ἑλληνικῆς Φλωρεντίας, καὶ μὴ διστάσαντος νὰ συμβουλεύσῃ αὐτῇ τὰ βιαιότατα τῶν φαρμάκων, ὡς καὶ τὰ δραστικώτατα, ἵνα θυσιάσῃ τὴν τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὸ κῦρος ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἰταλίας.

Διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐτέλεσε μίαν τῶν πτήσεων ἐκείνων, αἵτινες σπανίως ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, οἵτινες ἔχουσι σημασίαν αἰώνων, δι' ὧν διατυροῦνται πράγματι κοσμοϊστορικὴ περίοδος. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη *μετεμψύχωσις* τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἔχει τι τὸ μαντικόν, τὸ μαγικόν, τὸ μυστηριῶδες, τὸ δυσεξήγητον. Οὐδεὶς θὰ εἴπῃ τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ὄνομα, οὐδεὶς θὰ κατανοήσῃ πλήρη τὴν ἀληθῆ αὐτῆς φυσιογνωμίαν. Καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ἐπικρατεῖ ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ ἔμπνευσις, ἡ ποίησις· ἀλλ' ἅμα καὶ ὁ δισταγμός, ἡ ἄρνησις, ἡ ἀπελπισία. Ἡ πάλη τῶν δύο πνευμάτων, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, τοῦ Ὀρομάζδου καὶ τοῦ Ἀριμάνου, τοιαύτη ἡ εἰκών, τὰ ἰδεώδη, αἱ ῥοπαὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Σπανίως ἡ κοινωνία ἐξεδήλωσε τοσαύτην ἀκμήν, τοσαύτην ῥώμην, τοσαύτην ἔξαρσιν, ὅσην κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς παλιγγενεσίας, ἐξ ἧς μέλλει ν' ἀπορρεύσῃ ἡ νέα ἀνθρωπότης. Ἡ πίπτουσα καὶ ἀποχωροῦσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου γηραιὰ κοινωνία ἐκδικεῖται διὰ τοῦ ἐγκλήματος, ῥίπτουσα τὸ πάρθιον βέλος κατὰ τῆς νέας κοινωνίας, ἥτις ἐπίσης δὲν διστάζει, πρὸς θρίαμβον ἑαυτῆς, νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἔσχατα τῶν μέσων, εἰς τὰ ἀπηγορευμένα καὶ ὑπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑπὸ τοῦ δικαίου, πρὸς ἐπιτυχίαν. Ὁ *σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα.* Τοιοῦτον εἶνε τὸ κατισχῦσον ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων δόγμα, ταῖς προσωπικαῖς, ταῖς οἰκογενειακαῖς, ταῖς κοινωνικαῖς, ταῖς δημοσίαις. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πόσαι ἀντίθετοι εἰκόνες μεγαλείου, ὑψηλῆς συλλήψεως, τεχνικωτάτης δημιουργίας! Παρὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ μυστηριώδη φυσιογνωμίαν τῶν Βοργιῶν, τῶν τύπων τούτων τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ἐκδικήσεως, τῆς φρίκης, οἱονεὶ τοῦ πλανωμένου ἀγγέλου τῆς καταστροφῆς ἐπὶ τῶν ὡραίων τῆς Ἰταλίας χωρῶν, πόσαι ἄλλαι εἰκόνες ἰδανικώτεραι, εὐγενέστεραι, προσφιλέστεραι, πόσα πνεύματα δημιουργικά, νυχθημερὸν ἐργαζόμενα, μετὰ τεραστίου ζήλου καὶ πίστεως πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀποκρύφων τοῦ βίου καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις! Ὁ αἰὼν οὗτος τοῦ Σάρπη καὶ τοῦ Βοργία, τῶν θεωρητικῶν καὶ τῶν ἀποστόλων τοῦ ἐγκλήματος, τῆς δολοφονίας καὶ τῆς βίας, ἔσται ἐπίσης ὁ αἰὼν τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Δαβίντση, δημιουρ-

γούντων τοὺς αἰωνίους τύπους τοῦ καλοῦ, ὁ αἰὼν τοῦ Κολόμβου, τοῦ μαντικοῦ τούτου ἐνθουσιαστοῦ τῆς *Νέας Ἀτλαντίδος*, ἥτις τοσοῦτον εἶνε προωρισμένη νὰ εὐρύνῃ τὸν ὁρίζοντα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ὑποδείξῃ αὐτοῖς τὴν δυνατότητα τῆς πραγματώσεως τῶν κοινωνικῶν ἐκείνων καὶ πολιτικῶν τύπων, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὁποίων τοσοῦτον ἠγρύπνησεν, εἰργάσθη καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ ματαίῳ ἡ Ἀναγέννησις. Αὕτη παρίσταται ὑπὸ μυρίας φάσεις, ἀλλ' εἶνε ἡ αὐτὴ κατ' οὐσίαν ἀείποτε, πλήρης, ἑνιαία, ἐνθουσιώδης, μὴ διστάζουσα νὰ προβῇ πρὸς τοὺς ἀπωτάτους ὁρίζοντας τῶν ῥοπῶν καὶ τῶν πόθων τοῦ ἀνθρώπου. Ἄνευ ὡρισμένου συστήματος ἐργαζομένη, ἀλλ' ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐκδηλοῦται ἑκάστοτε ἀγωνιζομένη, καταστρέφουσα μᾶλλον ἢ δημιουργοῦσα, ἀλλὰ πρὸς ἕνα τείνουσα σκοπόν, ὑπὸ μιᾶς κατειλημμένη ἰδέας, τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀρχαίου πνεύματος· καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνει καθ' ὁλοκληρίαν, ἀποκαλύπτουσα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοὺς ἀθανάτους κανόνας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ τρισυποστάτου τούτου θεμελίου παντὸς πολιτισμοῦ καὶ πάσης κοινωνικῆς ἐργασίας, ἐφ' ὧν μέλλει ν' ἀνεγείρῃ τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς στερεόν, ὑπέροχον, καλλιτεχνικὸν ἡ νέα κοινωνία ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παρελθόντος.

Ἡ τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὑψίστη παράστασις τῶν χρόνων ἐκείνων, εἶνε ἡ συμπαθὴς καὶ φιλάνθρωπος Ἑστιάς, ἥτις μέλλει, ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς τοῦ πολιτισμοῦ νὰ φωταγωγήσῃ καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ Ἀναγέννησις διετυπώθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα καὶ ἐξεδηλώθη, ἕνεκα πολλῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν αἰτίων, ἀλλ' ἐξηπλώθη μετ' ὀλίγον καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς τύπους καὶ χαρακτῆρας. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἡ θεραπεία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναπτύσσει πρωτοφανῆ ζωὴν καὶ δραστηριότητα ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας εἶνε προωρισμένη νὰ καταστήσῃ εὐρυτάτην τὴν δημοσιότητα τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, προσιτῶν ἤδη εἰς ἁπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἀποχρώσεις. Ἡ ἀνθρωπότης καθίσταται εὐθυμοτέρα, ἐξερχομένη ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς βαρυθυμίας, τῶν μυστικῶν ἐκστάσεων τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἐν τῇ πρωΐᾳ τοῦ νέου βίου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μελαγχολίαν τοῦ παρελθόντος, ἐκτοξεύει κατ' αὐτοῦ τὸν ἀμίμητον, τὸν ὁμηρικὸν αὐτοῦ γέλωτα, ὁ ποιητὴς τοῦ Γαργαντούα, ἱερεὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ Ραβελαὶ ἐκεῖνος, ὁ Βολταῖρος τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ὁ μέλλων νὰ κλονίσῃ τὸ σεσαθρωμένον οἰκοδόμημα τοῦ καταρρέοντος παλαιοῦ κόσμου διὰ τῆς εὐθυμίας μᾶλλον καὶ τοῦ γέλωτος ἢ διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος. Ἡ Ἰταλία εἶνε τὸ κέντρον, τὸ ἐργαστήριον καὶ ἡ ἀληθὴς ἑστία τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀλλ' αἱ θερμουργοὶ αὐτῆς καὶ ζωοποιοὶ ἀκτῖνες προβαίνουσι μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πνευματικῇ δημιουργίᾳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀναγέν-

νησις, ρίπτουσι θαυμάσιον σπόρον πίστεως, ἰδεώδους, ἐρεύνης, συζητήσεως. Ἐκ δὲ τοῦ σπόρου τούτου μέλλουσι νὰ βλαστήσωσιν ἅπαντες οἱ πρόδρομοι τῆς νέας κοινωνίας, οἱ προωρισμένοι νὰ ἐγκαινίσωσι τὸν νέον βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἑρμηνευταὶ καὶ οἰωνοπόλοι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς τῶν ἀθανάτων συμβόλων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας, οἱ *ἀνθρωπισταὶ* ἐπικληθέντες δικαίως, οἱ Στέφανοι καὶ οἱ Ἀρετῖνοι, οἱ Ἔρασμοι καὶ οἱ Σκαλίγεροι, οἱ Μελάγχθονες καὶ οἱ Κορνήλιοι Ἀγρίππαι, εἶνε πεποτισμένοι ὑπὸ τοῦ νάματος τούτου τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ σοφίας, τῆς ὁποίας ἀρκεῖ νὰ εἶνε ἁπλοῖ ὑπομνηματισταὶ μόνον, διὰ νὰ εἶνε οἱ δημοτικώτατοι καὶ οἱ σημαντικώτατοι τοῦ καιροῦ των. Ἐκτὸς τῶν μεταρρυθμιστῶν τῶν γραμμάτων, ὑπάρχουσιν οἱ θρησκευτικοὶ καὶ κοινωνικοὶ μεταρρυθμισταί, παλαισταὶ ἀτρόμητοι κατὰ τῆς αὐταρχικῆς ἐξουσίας, ἣν ἐξασκοῦσιν ἥ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, τὸ θεῖον κῦρος καὶ τὸ κοινωνικὸν προνόμιον. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐκδηλοῦται πλήρης ἡ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις, ἡ διὰ τοσούτων μεγάλων χαρακτήρων ἀποδυομένη ἔκτοτε εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς παλλιγγενεσίας, διὰ τοῦ Γερμανοῦ ἱππότου Οὐλερίχου τοῦ Χοῦττεν, διὰ τοῦ Ἄγγλου ἀρχικαγγελαρίου Θωμᾶ τοῦ Μώρου, καὶ διὰ τοσούτων ἄλλων θιασωτῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, μέχρις οὗ ἡ μεγάλη αὕτη μεταρρύθμισις ἐκδηλωθῇ ἐν ἁπάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ καὶ ἐνεργείᾳ, ἀπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ Ζβίγκλη καὶ τοῦ Γερμανοῦ Λουθήρου, μέχρι τοῦ Οὔγωνος Γροτίου, τοῦ *θαύματος* τῆς Ὀλλανδίας, τοῦ εὐγενεστάτου τῶν θεωρητικῶν τοῦ δικαίου περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους, μέχρι τοῦ μεγίστου τῶν ἡρώων τῆς Μεταρρυθμίσεως, τοῦ ὑπὲρ τῆς νεωτέρας πίστεως καὶ ἐλευθερίας πεσόντος Σουηδοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ὁποίου εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ἀριστούργημα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γροτίου, τὸ περὶ τοῦ *Δικαίου τῶν Ἐθνῶν* βιβλίον, τιμαλφὲς ἐγκόλπιον τοῦ *προφήτου τοῦ βορρᾶ*, ὅπερ ἔμελλε νὰ καταστῇ ἅμα καὶ τὸ ἐγκόλπιον τῆς νεωτέρας κοινωνίας. Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ ἰδανικοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἦτο ἡ ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἅμα αἱ τέρψεις τοῦ παρόντος, καὶ ἡ προφητεία τοῦ μέλλοντος. Ἁπανταχοῦ εἰσήρχετο, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Παπῶν, ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν μοναστηρίων, ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις τῶν μεγάλων ὀπτασιαστῶν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, τῶν ἀστρονόμων τοῦ μέλλοντος, οἵτινες, ὡς ὁ Φαῦστος, δὲν ἐδίσταζον νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, ἵν' ἀνακτήσωνται τὰ ἄνθη τοῦ βίου, τὴν ῥώμην τῆς νεότητος καὶ τῆς ἐπιστήμης. Φεῦ! *ἡ τέχνη εἶνε μακρά, ὁ δὲ βίος βραχύς*, ἔλεγεν ἡ ἀρχαιότης, ἐπανελάμβανε δὲ μετ' αὐτῆς καὶ ὁ Φαῦστος (1) Ἦτο ἡ μοῖρα τῆς Ἀναγεννήσεως νὰ ἴδῃ τὰ ἄνθη αὐτῆς φυλορροοῦντα ταχέως, ἐνῷ μό-

(1). Die Kunst ist lang, und kurz ist unser Leben.

λις ὡσφράνθη αὐτὰ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ζωῆς ἡ ἀνθρωπότης.

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἀμέσως ὁ καρπὸς τῆς Μεταρρυθμίσεως μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν· τὸ πνεῦμα δὲν εὐχαριστεῖται πλέον εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ παρελθόντος· εἶνε ἀρκούντως ὥριμον, ἵνα σκεφθῇ καὶ ἐργασθῇ θετικώτερον ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον καὶ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης τελεῖται τεραστία δημιουργία καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐν τῇ κλασικῇ Γαλλίᾳ τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακίνα, τοῦ Βολταίρου καὶ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, καὶ ἐναμίλλως πρὸς αὐτὴν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ· πρότυπα εἶνε τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, βαθύτατα εἰσδύοντα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς ἁγίας Ἕδρας ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῆς ἔκπαλαι ἀντιπάλου δυνάμεως διὰ τῆς περιωνύμου φράσεως, *τίς ἀπαλλάξει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων;»* Ἐν τούτοις ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς δημιουργικῆς ἐπιδράσεως καὶ δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον ὑπολείπεται τῇ ρωμαϊκῇ μοναρχίᾳ ἢ ἡ ματαία ἐπίκλησις τοῦ ἀγνώστου παρακλήτου, τοῦ ποθητοῦ Μεσσίου τῆς πνευματικῆς καὶ ἱστορικῆς σωτηρίας, ἀπὸ τῆς ἐργαζομένης δυνάμεως, τῆς μόνης ἱκανῆς νὰ συντρίψῃ αὐτὴν καὶ καταβάλῃ !

Ἀλλ' ἡ Ἀναγέννησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκδηλοῖ τὴν ὑψίστην αὐτῆς δύναμιν καὶ δραστηριότητα ἐν Γερμανίᾳ. Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν πολλὰ εἶχε προορισθῇ ν' ἀποκαλύψῃ μυστήρια εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, πολλὰ νὰ λύσῃ προβλήματα, πολλὰς νὰ διαλύσῃ πλάνας καὶ προλήψεις, πολλὰ νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ' ἐκ τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατορθωμάτων ἦτο καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐργασίας ταύτης ἐν Γερμανίᾳ. Ἀπὸ τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης τοῦ νέου Ἀριστάρχου Οὐολφίου, μέχρι τοῦ Βοικχίου καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς σχολῆς, ἡ ἑλληνικὴ γραμματολογία εἶνε τὸ προσφιλέστατον μέλημα τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Καὶ ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἐργασίας ταύτης ἐνεπνεύσθησαν οἱ ὀξύτατοι τῶν κριτικῶν, οἱ βαθύτατοι τῶν φιλοσόφων, οἱ ὑψιπετέστατοι τῶν ποιητῶν· ὁ Βίγκελμαν καὶ ὁ Λέσσιγκ, ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ἕγελος, ὁ Σχίλλερος καὶ ὁ Γκαίτης. Οὐδέποτε ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἐπιστήμη εὗρον ἀντιπρόσωπον εὐγενέστερον καὶ ἀξιώτερον τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐν Ταύροις Ἰφιγενείας, τοῦ ἀληθῶς ἐκπροσωποῦντος τὸ σύνολον τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Δικαίως ὠνομάσθη *ἐθνικός*. Ἦτο, ἔν τε τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις, αὐτὴ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος· εἶχεν ἀγοράσῃ ποτὲ ἐν Ἰταλίᾳ κολοσσαίαν κεφαλὴν τῆς Ἥρας ὁ ἐπικληθεὶς Ὀλύμπιος Ζεὺς τῆς Γερμανίας, θεὶς ἀντικρὺ τῆς κλίνης, ἵν' ἀπευθύνῃ αὐτῇ κατὰ πᾶσαν πρωΐαν τὴν προσευχήν του. Ὁ Γκαίτης ἔγραψε τὸν Φαῦστον, τὸ μέγα ποίημα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς ὀδύνης τοῦ κόσμου τούτου, τὴν συμβολικὴν παράστασιν τοῦ πνεύματος τῆς νεωτέρας ἐρεύνης, ἔνθα ὁ ποιητὴς ἠθουλήθη νὰ συζεύξῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον μετὰ τοῦ νεωτέρου διὰ τῆς ἀλληγορικῆς συζεύξεως τοῦ Φαύστου μετὰ τῆς

Ἑλένης. Ἡ Ἑλλὰς ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ πατρὶς καὶ ἡ μοῦσα τοῦ ψάλτου, ἡ ἔμπνευσις τοῦ φιλοσόφου, ὑπὲρ ἧς ἐξεγειρομένης προσφέρουσιν ὁ ποιητὴς καὶ ὁ λόγιος τὰ δροσερώτατα τῶν ἀνθέων, ὑπὲρ ἧς προσφέρει ὁ Βύρων τὴν χεῖρα, τὴν καρδίαν, τὴν ὕπαρξιν. Καὶ δὲν περιορίζεται ἡ δημιουργικὴ αὕτη δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ πλαστικὴ αὐτοῦ ἱκανότης, ἐντὸς τῶν ὁρίων μόνον τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ βίου τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης, ἣν προπαρεσκεύασε μὲν ἡ ἰδεώδης τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ σκέψις καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, ἀπὸ Βάκωνος καὶ Καρτεσσίου, μέχρις Ἑγέλου καὶ Σπένσερ, καὶ ἀπὸ Κοπερνίκου μέχρι Δαρβίνου, συμπληροῖ δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ *θετικισμὸς* καὶ ἡ ἐπαγωγικὴ μέθοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διὰ τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων, διὰ τῶν τεραστίων κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως, διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ τηλεγράφου. Ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης τὰ πρότυπα τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, παρὰ τὴν πάροδον τοσούτων αἰώνων, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ξέναι τῶν καιρῶν τούτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ὑπῆρξαν ἀείποτε πηγαὶ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης, διδάγματα ἀρετῆς καὶ ἠθικότητος καὶ φιλοπατρίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐπῆλθον αἱ μέγισται τῶν ἱστορικῶν μεταβολῶν, αἱ ἐπαναστάσεις τῶν νεωτέρων χρόνων. Αἱ δὲ ἐπαναστάσεις αὗται ὑπῆρξαν ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς παλλιγγενεσίας.

Ἡμέραν τινὰ ὁ λαὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα φωταγωγεῖ ἀπὸ τριάκοντα αἰώνων τὴν ἱστορίαν καὶ ὅστις ἐκηρύσσετο ἐκλιπὼν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, ἐξηγέρθη ἀπὸ ὕπνου αἰώνων, ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀπραξίας, καὶ εἶδεν ἑαυτὸν ξένον μεταξὺ τῶν λαῶν, ὀλιγωρούμενον καὶ ὑβριζόμενον, ἀπογυμνούμενον καὶ ἱεροσυλούμενον ὑπὸ πεπολιτισμένων τε καὶ ἀπολιτίστων. Ὁ περιούσιος λαὸς τῆς ἱστορίας ἐστερεῖτο ἐνεργοῦ, πραγματικῆς, ἐθνικῆς ἱστορίας. Παρίστατο ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἐμμέσως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὑποθάλπων τὰ ὕψιστα ἰδεώδη καὶ τὰς εὐγενεστάτας τῶν ῥοπῶν τῆς ἄλλης ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ πατρίδι ἦτο ἄτονος, ναρκωμένος, στεῖρος πάσης δημιουργικῆς ἱκανότητος καὶ ζωῆς. Καὶ μὴ δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς οὐρανός, ὑφ' ὃν διετύπωσεν ἄλλοτε τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἐργασίαν, μὴ δὲν θερμαίνεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου φωταυγοῦς ἡλίου, τοῦ θερμάναντος ἄλλοτε τὸν Ὅμηρον, τοῦ ἐμπνεύσαντος θαυμάσιον ὕμνον εἰς τὸν Σοφοκλῆ; μὴ δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ φύσις θαλερὰ καὶ στεφανηφόρος, πρόθυμος ἀείποτε νὰ στέψῃ διὰ τῆς ἱερᾶς δάφνης τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ὀλυμπιονίκην τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων; μὴ ἐξέλιπεν ἤδη ὁ κισσός, ἢ ἐμαράνθη ὁ θύρσος, τὰ σύμβολα τῆς νεότητος, τῆς εὐθυμίας, τῆς ποιήσεως, πάσης ἐργασίας καὶ δόξης; Ἐδῶ ἡ φύσις σὲ καλεῖ εἰς τὴν ζωήν, εἰς τὴν ἔμπνευσιν, εἰς τὴν δημιουργίαν· φῶς ἀνέσπερον καταβαίνει ἀπὸ

τοῦ οὐρανοῦ, δρόσος ζείδωρος ὑγιείας καὶ γονιμότητος ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τοῦ βίου εἶνε θεῖον νὰ ἔχῃ τις ἐντυπώσεις, νὰ αἰσθάνηται πόθους, ἰδεώδη, νὰ προβαίνῃ ἀείποτε, ἔστω καὶ ἀγωνιζόμενος ἐνίοτε καὶ προσκόπτων· νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ πιστεύῃ. Καὶ μὴ ὑπάρχουσι δραστηριώτεροι παράγοντες ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐθνῶν τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως; Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, τί ἄλλο εἶνε ὁ βίος ἢ ἐλπίς, πίστις, ἰδεώδες;

* *
*

Ἡ Ἑλλὰς ἐξηγέρθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τὴν ἀνάμνησιν, τὰς ἰδέας, τὴν πίστιν τοῦ παρελθόντος· δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐξεδηλοῦτο ἡ διαμαρτύρησις αὐτῆς κατὰ τῆς ἱστορικῆς ἀφανείας, εἰς ἣν ἀπὸ αἰώνων εἶχε καταδικασθῇ, ἀλλ' εἶχεν ἤδη σημειωθῇ ἐν τῷ ὡρολογίῳ τοῦ χρόνου ἡ στιγμὴ τῆς ὁριστικῆς ἐξεγέρσεως, ἡ ἔναρξις νέας ἱστορικῆς δημιουργίας. Μακρόθεν ἀκτινοβολεῖ τὸ πολικὸν ἄστρον τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, φωτίζον τὴν δυσχερῆ ποντοπορίαν τοῦ θαλασσοπόρου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θ' ἀνατείλῃ ὁ πρωινὸς ἀστὴρ τῆς Ἀναστάσεως, ὁ θάλπων ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις θὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν ἡμέραν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέγερσις θὰ καταπλήξῃ καὶ θὰ ἐνθουσιάσῃ τὸν κόσμον, ἡ δὲ νίκη καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶνε περιφανέστατα μαρτύρια τῆς ἀθανασίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Στέφομεν δάφνῃ τὸν νικητήν, ἀλλ' ἔχει καὶ πικρὰς οὐσίας ἡ δάφνη. Φεῦ! ἡ ἐπιτυχία πάσης ἐργασίας τελεῖται μετὰ μόχθων καὶ ὀδύνης, ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ πάλῃ.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἡ εὐγενεστάτη ἐκδήλωσις, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τόν τε ἐξωτερικὸν τύπον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν. Ἐν πάσῃ παραστάσει τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἔν τε τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐπικρατεῖ ἡ χάρις, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ἁρμονία, ἡ τελειότης. Πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξωραΐσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ποικίλην αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ κραταίωσιν, πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἤθους, οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει τροφὴ εὐχυμοτέρα καὶ εὐπεπτοτέρα. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπισμός, ἡ ἀποθέωσις τοῦ λόγου, ἡ πραγμάτωσις τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἶνε καθολική, ὑπέροχος, ἡ αὐτὴ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. Ἐν τῇ ἰδέᾳ αὐτοῦ κεῖται ἡ μυστηριώδης πηγή, ἀφ' ἧς θ' ἀντλήσωσι τὰ νάματα τῆς ποικίλης ἐργασίας ὁ φιλόσοφος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ποιητής, ὁ ἐργάτης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς, ὁ πολίτης. Ὁ Ὅμηρος εἶνε ἡ θεία λύρα, ἐφ' ἧς ἠχοῦσι διαιωνιζόμενα τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων, ἐξαίρεται δὲ τὸ σθένος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πολέμου. Ὁ Θουκυδίδης εἶνε ἡ ἀκριβεστάτη παράστασις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ἀμεροληψίας, δεικνύων τὸ ὑπέροχον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς πνεῦμα, δυνάμενον νὰ εἶνε ἀνώτερον τῶν συγχρόνων παθῶν καὶ διενέξεων, *κτῆμα ἐς ἀεὶ τοῖς ἐπιγινομένοις*. Ὁ Πλάτων, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, εἶνε τὰ πρότυπα τῆς μαντι-

κῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ τὰ αἰώνια ὑποδείγματα τῆς ἀρετῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε ἡ περιφανεστάτη ἐκδήλωσις τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ὁ ἀναδιφητὴς ἁπάντων τῶν μυστηρίων τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου, ὁ περιλαβὼν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, τέλειος δὲ τύπος τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ ἐρεύνης. Καὶ σύ, Δημόσθενες, ἡ τελευταία ἐλπὶς καὶ μοῦσα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ ὕστατος πρόμαχος τῆς δημοσίας ἠθικῆς καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν φρονήματος. Τοσοῦτον ἔξοχος καὶ τοσοῦτον συμπαθὴς ἐν τῇ πλάνῃ σου, μὴ προμαντεύσας μετὰ τῶν εὐγενῶν ἀνταγωνιστῶν σου, τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοσοῦτον ἁρμόζει ὡς ἐπίγραμμα τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἥτις συναπέθνησκε μετὰ σοῦ, προσῆκον δὲ δίδαγμα ἡμῖν τοῖς ἐπιγόνοις:

«Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ, Δημόσθενες, εἶχες,
»οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών».

Εἶνε μεγάλη, πολύτιμος, ἡ κληροδοσία αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν ἱστορικῇ ἐξελίξει καὶ σταδιοδρομίᾳ, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας ἀνεγεννήθη, καθ' ἱστορικὴν ἴσως οἰκονομίαν, ἀπὸ τῆς τέφρας αὐτῆς ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ κληροδοσία, ἀπαιτοῦσα ἐνθουσιασμόν, πίστιν, ζῆλον πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ καθῆκον. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους μόνον δυνάμεθα νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἐργασίαν, ἧς ὑπὸ τοσοῦτον θεσπεσίους οἰωνοὺς κατήρξατο αὐθυπόστατον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἥτις ἀπέδωκε τὰ τιμαλφέστατα ἄνθη καὶ τοὺς εὐχυμωτάτους καρποὺς κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῶν αἰώνων. Μεγάλη ἐντολὴ μᾶς βαρύνει· αὕτη δὲ ἡ ἐντολὴ εἶνε τὸ καθῆκον νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες μέχρι τῆς σήμερον ἀνακηρύσσονται ὡς τὰ ἀκριβέστατα πρότυπα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ τρισυποστάτου τούτου συμβόλου, τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὰς λαμπροτάτας τῆς ἱστορίας σελίδας.

Διὰ δοκιμασίας καὶ πάλης ἀείποτε διέρχονται καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα, ἀλλ' ἡ δάφνη τῆς ἐπιτυχίας, ὁ στέφανος τῆς δόξης ἀνήκει εἰς τὸν πιστεύοντα, τὸν ἐνθουσιῶντα, τὸν ἐργαζόμενον. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος.

(Ἕπεται συνέχεια) **Ν. Καζάζης**

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

1 Φεβρουαρίου.—«Τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν ἔλαβον παρὰ τοῦ κ. Καραβέλωφ εἰς τὸ τηλεγράφημά μου τῆς 30 Ἰανουαρίου. «Μόνον τὸν πρῶτον ῥωσσικὸν ὅρον ἀναγνωρίζομεν καὶ ὑποστηρίζομεν· τοὺς δὲ ἄλλους ἀποῤῥίπτομεν».

...Ἀπορίας ἄξιον! Ἆρά γε ἡ Α. Ὑψηλότης δὲν ἔδειξε τῷ κ. Καραβέλωφ τὸ τηλεγράφημά μου τῆς 28 Ἰανουαρίου;

4. «Μετὰ τριημέρους ἀδιακόπους διαπραγματεύσεις, σήμερον ἠδυνήθην νὰ μεταδώσω εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα τὰ ἀκόλουθα δύο τηλεγραφήματα:

«Χάρις εἰς φίλους, οἵτινες νομίζουσιν, ὅτι μᾶς βλάπτουσι, θέλομεν ἐπιτύχῃ περισσότερον, ἀφοῦ συγχρόνως διατηρήσωμεν τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ Σουλτάνου. Ἡ «Ῥωσσία ζητεῖ: πρῶτον ἡ στρατιωτικὴ ἀμοιβαία βοήθεια νὰ μὴ ὑποβάλληται πρὸς «ἐπικύρωσιν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις· δεύτερον ἡ Κυβέρνησις ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸν «ἐν ἐνεργείᾳ ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας καὶ τρίτον ὁ ὀργανικὸς νόμος νὰ μὴ ἐπιθεωρηθῇ μόνον ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς. Φαίνεται, ὅτι αἱ Δυνάμεις θέλουσι παραδεχθῇ: νὰ ματαιωθῇ ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις, νὰ ἀνατεθῇ ἡ διοίκησις εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἡ ἐμὴ ἀρχικὴ διατύπωσις, ὁ δὲ ὀργανικὸς νόμος νὰ ἐπιθεωρηθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας «καὶ τῆς Βουλγαρίας, ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι αἱ μεταβολαὶ θέλουσιν ὑποβληθῇ εἰς τὴν «ἔγκρισιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ κ. Ῥάδοβιτζ μὲ συνεχάρη διὰ τὸν τρόπον, «καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ διαπραγματεύσεις, διὰ νὰ εἰσέλθῃ τὸ ζήτημα εἰς αὐτὴν τὴν «φάσιν».

11.— «Ἐγνωστοποίησα τῷ κ. Καραβέλωφ, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιμόνως ἐζήτησεν, ὅπως τὸ περὶ τοῦ ἡγεμόνος ἄρθρον συνταχθῇ ὡς ἑξῆς: «Ὁ Σουλτᾶνος ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας».

«Ὁ αναδιορισμὸς νὰ γίνηται τῇ συμφωνίᾳ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

«Ὁ ὀργανικὸς νόμος νὰ ἐπιθεωρηθῇ τῇ συμμετοχῇ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

«Τῷ ἐγνωστοποίησα πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ Πύλη δὲν συγκατατίθεται καὶ ὅτι ὁ

κ. Νελιδὼφ ἀναμένει νέας ὁδηγίας,ἀποπερατώσας ὡς ἑξῆς τὸ τηλεγράφημά μου:»...

...«Ἔρχομαι εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ρωσσία θέλει παραδεχθῆ τὸν συμβιβα-«σμόν, ἐξαιρέσει τοῦ στρατιωτικοῦ ζητήματος, ἐὰν ἡ Πύλη καὶ ἡμεῖς συμφωνή-«σωμεν νὰ ὑποβάλωμεν πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὸν ὀργανικὸν «νόμον, ἐπεξειργασμένον ὑπὸ τῆς τουρκοβουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἂν τὸ πρῶ-«τον ἄρθρον συνταχθῇ ὡς ἑξῆς : «Ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀνατί-«θεται συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 17 τῆς βερολινείου Συνθήκης εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλ-«γαρίας. Θέλω ὁμιλήσῃ μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ θέλω προσπαθήσῃ πρὸς «ἐξομάλυνσιν τοῦ ζητήματος, διότι ἡ Αὐστρία προτείνει τὴν ἑξῆς πρότασιν, ἡ πα-«ραδοχὴ τῆς ὁποίας δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἐπιβλαβεῖς συνεπείας : «Ἡ ἔγκρισις τοῦ »συμβιβασμοῦ καὶ ἡ ὁριστικὴ γνωμοδότησις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ γείνῃ »μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου».

17.— «Διὰ τῶν τηλεγραφημάτων μου ἀνακοίνωσα τῷ κ. Καραβέλωφ, ὅτι πολὺ ἐνδεχόμενον τὸ πρῶτον ἄρθρον νὰ μεταβληθῇ οὕτω : «Ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀνατίθεται συμφώνως μὲ τὸ ἄρθρον 17 τῆς βερολινείου Συνθήκης εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας» καὶ ὅτι διὰ τοῦ συνόλου τῆς συντάξεως ἐπιφυλάσσεται τὸ δικαίωμα εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ὅπως κατὰ τὴν λῆξιν ἑκάστης πενταετοῦς περιόδου ὁ ἀναδιορισμὸς γίνηται τῇ συμφωνίᾳ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων». Οὗτος μοὶ ἀπήντησεν οὕτω :

«Ἀνακοινῶ ὑμῖν, ὅτι ἡ Α. Ὑψηλότης οὐδὲν ἔχει ἐναντίον τῆς προτιθεμένης μεταβολῆς ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ. Αἱ ἄλλαι μεταβολαὶ ἐπίσης δύνανται νὰ ἐπιτραπῶσι». Ταῦτα πάντα ἀνεκοίνωσα εἰς τὴν Πύλην.

23.— «Ὁ κ. Οὐάϊτ πολλοὺς κατέβαλε κόπους, ὅπως ὁ διορισμὸς τοῦ ἡγεμόνος ᾖ ἰσόβιος, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε. Τόσον τὸ καλείτερον, διότι διὰ τοιούτου διορισμοῦ λίαν σαφῶς προσδιορίζεται ἡ προσωπικὴ ἕνωσις. Ἐσκόπει νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ πάλιν, ἀλλὰ μετὰ λεπτομερῆ ἐξέλεγξιν τοῦ ζητήματος μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ ἡ κυβέρνησίς του θέλει συμφωνήσῃ εἰς τὴν τροποποίησιν, ἐφ' ἧς συνεφώνησαν καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις».

Ἰδία ἡμερομηνία.—«Ἡ Ρωσσία,λαβοῦσα τὴν ἐγκύκλιον παράκλησιν τῆς Τουρκίας, ὅπως διαταχθῶσιν οἱ πρέσβεις ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν ὁριστικὸν κανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀπήντησε : «Καίτοι παραδειχθείσης τῆς Υ. Πύλης τὰς γενομένας ἀντιρρήσεις, ἡ ἐν συνδιασκέψει ἔγκρισις τοῦ γενικοῦ προγράμματος ἦτο δικαίωμα κεκτημένον. Ἐννοεῖται ἐν τούτοις,ὅτι ὁ συμβιβασμὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁριστικῶς ἐπικεκυρωμένος,εἰμὴ ὅταν αἱ Δυνάμεις ἐξελέγξωσι καὶ ἐπικυρώσωσι τὴν τροποποίησιν ἐν τῷ ὀργανικῷ νόμῳ».Τοῦτο δέν μοι φαίνεται εὐχάριστον καὶ εἶπον εἰς τὸν μέγαν βεζύρην,ὅτι δὲν εἶμαι σύμφωνος ὡς πρὸς τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην καὶ ὅτι πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἐπικυρωθῇ ὁριστικῶς ὁ συμβιβασμός,ὁ δὲ τροποποιημένος ὀργανικὸς νόμος νὰ ἐξελεγχθῇ καὶ ἐπικυρωθῇ ἰδιαιτέρως. Ὁ μέγας βεζύρης

συνεφώνησε καὶ εἰς τοῦτο μετ' ἐμοῦ, ἀνεκοίνωσα δὲ ταῦτα πάντα τῷ κ. Καραβέλωφ καὶ ὡμίλησα μετὰ τοῦ κ. Νελιδώφ».

24. – «Ἐν Σοφίᾳ ἢ δὲν κρατοῦσι λογαριασμὸν περὶ τῶν δυσκολιῶν, τῶν καθ' ἑκάστην ἀπαντωμένων, ἢ ἐπιπολαίως ἀναγινώσκουσι τὰ τηλεγραφήματά μου, ἢ ἐπὶ τέλους λησμονοῦσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι μοὶ ἔχουσι τηλεγραφήση. Ἄλλως δὲν θὰ ἐλάμβανον σήμερον παρὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα: «Νῦν ἐπληροφορήθην περὶ τῆς διακοινώσεως τοῦ Γκίερς πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἐν ᾗ ἀναφέρεται, ὅτι ὑμεῖς παρεδέχθητε ἐν ὀνόματι τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομά μου ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ ὑποστηριχθῇ ὁ διορισμός μου ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν. Ἐπειδὴ ἡ Ρωσσία ἔχει ὑποχρεωθῇ ἀπέναντι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ παραδεχθῇ τὸν διορισμὸν ἄνευ προθεσμίας, ἐὰν αὗται παραδεχθῶσι νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομά μου, ἐγὼ πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τῆς ὑποδείξεως αὐτῆς τῆς Ρωσσίας διὰ τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον ν' ἀνακοινώσω πρὸς τοὺς ἐνταῦθα πολιτικοὺς πράκτορας, ὅτι δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι ὑμεῖς ἔχετε προβῇ εἰς τοιαύτην δήλωσιν».

«Καὶ ὁ κ. Καραβέλωφ δὲν ἤργισε νὰ ἀναφανῇ. Αὐτὸς λέγει: «Ὁ πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Αὐστρίας ἐπέδειξε τῷ ἡγεμόνι τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Γκίερς, ἐν ᾗ λέγετε, ὅτι ὑμεῖς εἴσθε σύμφωνος τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρου πενταετοῦς προθεσμίας, ἂν καὶ ἀπορρίπτεται ἐκ τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ συμβιβασμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος. Κατὰ συνέπειαν φαίνεται πλήρης ἀντίφασις μεταξὺ τῶν δύο ἄρθρων. Τηλεγραφήσατε, εἶνε ἀληθές; Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ἀπορριπτομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος, πρέπει ν' ἀπορριφθῇ καὶ ἡ προθεσμία, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσὶ σύμφωνοι καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ρωσσίας, ἵνα ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν ἐνοχλῇ ἡμᾶς».

«Τὸ περιεχόμενον τῶν δύω τούτων τηλεγραφημάτων ἀξίζει νὰ προσελκύσῃ παντὸς τὴν προσοχήν. Καὶ διὰ νὰ γείνω καταληπτός, καταχωρίζω καὶ τὴν διακοίνωσιν τοῦ κ. Γκίερς, ἥτις ἀνεκύκησε τὴν χολὴν τοῦ ἡγεμόνος, ὅταν τῷ ἐκοινοποιήθη αὕτη, ὅπως λέγεται ἐν τῷ τηλεγραφήματι τοῦ κ. Καραβέλωφ, ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ πράκτορος τῆς Αὐστρίας».

«Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Λονδίνου—λέγεται ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκυκλίῳ διακοινώσει—εἶνε τῆς γνώμης νὰ ὑπογραφῇ ἐν συνδιασκέψει εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν Βερολίνῳ τὸ πρωτόκολλον, ὅ περ μεταβάλλει τὴν βερολίνειον Συνθήκην, δίδον χώραν εἰς σύνταξιν νέου πρωτοκόλλου πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ἐπιθεωρηθησομένου ὀργανικοῦ νόμου».

«Ἡμεῖς σκεπτόμεθα, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ συνδυασθῇ μετὰ τῆς αὐστριακῆς προτάσεως, ἤτοι νὰ σημειωθῇ ἀπὸ τοῦδε ἔτι ὑπὸ τίνα τύπον γενήσεται ἡ κοινὴ συμφωνία ἐπὶ τοῦ τουρκοβουλγαρικοῦ συμβιβασμοῦ, ἐὰν αὕτη εἶνε παραδεκτὴ ὑφ' ὅλων τῶν Δυνάμεων».

«Ὁ τύπος οὗτος ἠδύνατο νὰ εἶνε ἐν εἴδει πρωτοκόλλου, ὑπογεγραμμένου ἐν

Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων, συνηθροισμένων παρὰ τῷ πρυτάνει αὐτῶν καὶ ἐπιβεβαιούντων, ὅτι ὁ παρουσιασθεὶς ὑπὸ τῆς Πύλης συμβιβασμὸς εἰς τὰς Δυνάμεις ἔσχε τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν. Ἡ Συνδιάσκεψις θέλει συγκληθῇ ἀκολούθως, ὅπως διαφωτίσῃ τὸ σύνολον τοῦ συμβιβασμοῦ, ὁπόταν αὐτὸς εἶνε συμπεπληρωμένος διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ ἀναθεωρηθησομένου ὀργανικοῦ νόμου».

«Ὡς πρὸς τὸν τύπον καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς προσωπικῆς ἑνώσεως, ἡ Πύλη ἀπορρίπτει τὴν ἀπρόθεσμον ἕνωσιν λέγουσα, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀρνοῦνται τὸν προσδιορισμὸν τῆς πενταετίας. Ὁ Τσάνεφ νομίζει, ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ ἐδέχοντο ἴσως τὴν ἀνάθεσιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας συμφώνως τοῦ ἄρθρου XVII τῆς βερολινείου Συνθήκης. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ν' ἀντιλέξωμεν εἰς τὸν συνδυασμὸν τοῦτον, ἂν αἱ ἄλλαι Δυνάμεις συμφωνήσωσι».

25.—«Εἰς τὰ χθεσινὰ δύω τηλεγραφήματα ἰδοὺ τί ἀπήντησα σήμερον :»

«Τί ἔχει ὑποσχεθῇ ἡ Ρωσσία εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἐνταῦθα δὲν εἶνε γνωστόν. Ἐκεῖνο, ὅπερ εἶνε γνωστὸν καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἀντηλλάχθη δι' ἄλλου εἶνε τὸ ἐκτεθειμένον ἐν τοῖς τηλεγραφήμασί μου (4 καὶ 11 Φεβρουαρίου). Τὸ πρῶτον ἦτο πρὸς τὴν ὑμετέραν Ὑψηλότητα, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς τὸν κ. Καραβέλωφ. Μετὰ τὴν μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου συνδιάλεξιν, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἀπηύθυνα τῷ κ. Καραβέλωφ τὰ τηλεγραφήματα τῆς 17 Φεβρουαρίου, ἀφοῦ ὁ μέγας βεζύρης μοὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι παραδέχεται τὸ τελευταῖον σχέδιον (17 Φεβρουαρίου), τελευταίως δὲ λαβὼν τὴν γνώμην τῶν πρεσβευτῶν τῆς Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, ἐδήλωσα, ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα σύμφωνοι. Ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης λέγει, ὅτι ἡ Ρωσσία ἔχει ὑποχρεωθῇ νὰ παραδεχθῇ τὸν διορισμὸν ἄνευ προθεσμίας, ἐὰν τὸ ὄνομα τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος ἀφαιρεθῇ. Τὸ σχέδιον ἐν τούτοις τῆς προτάσεως αὐτῆς (4 Φεβρουαρίου) δὲν ὑπόσχεται τοιοῦτό τι. Προχθές, ὅτε συνδιελέχθην μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γερμανίας περὶ τῆς ἐπιφυλάξεως τῆς Ρωσσίας, οὗτος μοὶ ἀπήντησεν ὑπὸ ἐχεμυθίαν : «Μὴ εἴσθε τόσον λεπτεπίλεπτος. Βλέπετε, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν γίνονται μᾶλλον γελοῖαι, συζητοῦσαι περὶ τύπων ὑποθέσεως τετελεσμένης καὶ μὴ δυναμένης νὰ καταστραφῇ ἢ παρ' ὑμῶν αὐτῶν. Ἔχετε τὸ πᾶν, κυβερνᾶτε δι' ἰσχυρᾶς χειρός, ἀφήσατε εἰς τὴν Ρωσσίαν μίαν διέξοδον, περιποιηθῆτε τὸν αὐτοκράτορα αὐτῆς, ἔχετε τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι πρὸ τῆς λήξεως τῆς περιόδου θὰ εἶσθε καὶ ἐπισήμως ἡνωμένοι».

26.—«Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ ἐφάνη ἀνεπαρκής, ὁ δὲ ἡγεμὼν μὲ ἠρώτησε : «Τηλεγραφήσατέ μοι, ἂν ἐδηλώσατε, ὅτι παραδέχεσθε τὴν ἀνανέωσιν τοῦ διορισμοῦ μου». Ἀπήντησα : «Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἀφοῦ ἔλαβον τὸ τηλεγράφημα τοῦ Πρωθυπουργοῦ (17 Φεβρουαρίου), ἐδήλωσα ἐν ὀνόματι τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος καὶ οὐχὶ ἐν ὀνόματι τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους».

Ὀλίγον ἀργότερον ἀπηύθυνα καὶ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

«Συνηντήθην μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὅστις εἰς τὴν ἐρώτησίν μου: «Ἂν ὑπάρχῃ ρωσσικὴ πρότασις περὶ τοῦ διορισμοῦ ἄνευ προσθεμίας», μοὶ ἀπήντησεν ἀρνητικῶς. Μετὰ ταῦτα ὁ μέγας βεζύρης προσέθεσε: «Τοιαύτη πρότασις παρὰ τῆς Ρωσσίας δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀναμένηται περὶ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἡ διατύπωσις πάλιν ἀναφορικῶς τοῦ συμβιβασμοῦ ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον. Ἰδοὺ εἰς τί ὀφείλεται ἡ ἀπάντησις αὕτη:»

«Τὴν 13)25 ἰδίου μηνὸς ἐδόθη χορὸς ἐν τῷ χειμερινῷ ἀνακτόρῳ τῆς Πετρουπόλεως. Ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ὁ Τσάρος ἐδέχθη ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτοῦ γραφείῳ εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας.» Ἐγὼ συνεμορφώθην, τῷ εἶπεν ὁ Σιακὴρ πασσᾶς πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Υ. Α. Μ. καὶ ἐξεφράσθην κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ τηλεγραφήματος. Ἡ Α. Α. Μεγαλειότης ἀπήντησεν, ὅτι πράγματι ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἶχε πράξῃ πᾶν ὅ τι ἠδύνατο, ὅπως λυθῇ τοῦτο ἐν εἰρηνικῷ πνεύματι, ἀλλ' ὅτι κατὰ δυστυχίαν αἱ ραδιουργίαι τοῦ ..... ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπέτυχον νὰ ἐμβάλωσι ψυχρότητα μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων, ὅτι αὐτὸς μετὰ λύπης διαφωνεῖ, ὅτι ὁ τουρκοβουλγαρικὸς συμβιβασμὸς ἦτο μᾶλλον πρὸς ὄφελος καὶ ἱκανοποίησιν τοῦ ἡγεμόνος, αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, προσέθηκεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις παρέβη τὴν πίστιν οὐχὶ μόνον ἀπέναντι ἐμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ σεβαστοῦ αὐτοῦ ἐπικυριάρχου, τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ὁποίου δὲν εἶνε πλέον ἄξιος. Ἡ Α. Μεγαλειότης, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ ζήτημα, εἶπεν, ὅτι αἱ Δυνάμεις αἵτινες ἤθελον, ὥστε ἑκάστη ἀνανέωσις τῆς ἐξουσίας νὰ γίνηται διὰ τῆς κυρώσεως αὐτῶν, ἐχειραγωγήθησαν ὑπὸ τῆς ἰδίας αἰτίας,ἥτις συνετέλεσεν, ὅπως ἡ Πύλη ἐκφέρῃ τὴν ρήτραν περὶ ἀνανεώσεως τῆς ἀρχῆς καθ' ἑκάστην πενταετῆ περίοδον καὶ ἥτις ἔχει ὡς σκοπὸν καὶ ἐπιθυμίαν νὰ διατηρηθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὸ ἀποφασισμένον ἐν τῇ βερολινείῳ Συνθήκῃ. «Λοιπόν, συνεπέρανεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ταύτην τὴν ὥραν ὁ Σουλτᾶνος δὲν δύναται νὰ μὴ γνωρίζῃ, ὅτι τὸ ζήτημα σχεδὸν εἶνε ἀποφασισμένον, ὅτι αἱ Δυνάμεις συνενοήθησαν πλέον καὶ ὅτι ἡ Συνδιάσκεψις θέλει συνέλθῃ».

27.—«Κατὰ τὴν σημερινὴν συνάντησίν μου μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου, οὗτος μοὶ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Φαίνεται ὅτι οἱ ἐν Σοφίᾳ πιστεύουσιν ἑαυτοὺς ὡς πολὺ ἰσχυρούς» καὶ μοὶ ὑπέδειξε χθεσινὸν τηλεγράφημα τοῦ Γαδβάν. Ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Καραβέλωφ καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μὲ πληροφορήσῃ, ἂν εἶνε πιστὸν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: Ἡ ἀπάντησίς του ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁ ἡγεμὼν μοὶ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔκαμαν πολλὰς ὑποχωρήσεις, χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει οὔτε τὴν προσωπικήν μου θέσιν, οὔτε τὸ γόητρόν μου ἀπέναντι τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Πῶς ὑμεῖς σκέπτεσθε, ὅτι θέλω ὑποφέρῃ τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰς προσβολὰς ἑκάστου βρωμεροῦ προξένου διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ διορισμοῦ; Ἐγὼ ἐνεπιστεύθην εἰς ὑμᾶς καὶ ὑμεῖς βλέπετε ποῦ εὑρίσκομαι· μάλιστα δὲν εἶνε γνωστὸν ποῦ θέλομεν φθάσῃ· qui vivra verra. Αἱ ἐφημερίδες αὗται, προσέθηκεν

ὁ ἡγεμών, δείξας ἕνα σωρὸν ρωσσικῶν καὶ αὐστριακῶν ἐφημερίδων, λέγουσιν, ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐξετέθη καὶ ὅτι ἡ Ρωσσία τὴν ἔσωσε διὰ τῆς ἀπορρίψεως ἑνὸς ἄρθρου ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ, ὅστις ἦτο ἀτιμία διὰ τὸν ὀρθόδοξον καὶ σλαυϊκὸν στρατόν. Ἢ δὲν ἔπρεπε τὸ ἄρθρον αὐτὸ νὰ τεθῇ ἐν τῷ συμβιβασμῷ, ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποχωρῆτε. Ἅπαξ συστηθὲν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔπρεπε νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ ὄχι νὰ ἀποσυρθῇ κατ' αἴτησιν τῆς Ρωσσίας. Τοῦτο εἶνε προσβολὴ εἰς ἐμὲ πρὸς ὄφελος τῶν ἐχθρῶν μου, οἵτινες εἰσὶ καὶ ἐχθροὶ τῆς Τουρκίας».

«Μόλις σήμερον ὁ Κιαμὴλ πασσᾶς ἀνεγνώρισεν ὅτι ἔσφαλε, μὴ ἀκούσας με, ὅταν τῷ ἔλεγον καὶ τὸν προέτρεπον νὰ μὴ ὑποβάλῃ εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν κύρωσιν τῶν ἄρθρων τῆς ἀμοιβαίας στρατιωτικῆς βοηθείας, καὶ ἠκολούθησε τὰς συμβουλὰς ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἐνέπνεον τὸ ἐναντίον».

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱερεμιάδα τοῦ ἡγεμόνος, δὲν γνωρίζω οὔτε τί νὰ σκεφθῶ, οὔτε τί νὰ εἴπω. Ἐὰν δὲν ἦτο ἀρεστὴ ἡ ἀπόρριψις ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας, διατί παρεκίνει τὸν κ. Καραβέλωφ νὰ μοὶ κοινοποιῇ, ὅτι οὐδὲν ἔχει ἐναντίον τῶν προτεινομένων μεταβολῶν καὶ ὅτι δύνανται νὰ ἐπιτραπῶσι;»

«Καὶ ἡ Τουρκία δὲν πταίει, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ παραδεκτὸν ὁλόκληρον τὸν συμβιβασμόν. Ἡ ὑποχώρησις αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Συνδιασκέψεως κατ' οὐδὲν διαφέρει ἐκείνης τῆς Ρωσσίας ἐνώπιον τῆς βερολινείου Συνθήκης».

Τῆς ἰδίας ἡμερομηνίας.—«Ἐν Σοφίᾳ ἤρχισαν νὰ ὑποδεικνύωσιν ἔλλειψιν εὐχαριστήσεως, ὅταν τοῖς λέγηται ἡ ἀλήθεια. Καὶ δυσαρεστοῦνται, φαίνεται, ὅτι ἐνταῦθα οὐδὲν κρύπτουσιν ἐξ ὅσων ἐνεργοῦνται ἐν Σοφίᾳ ἐν ἀγνοίᾳ μου. Ἰδοὺ διατὶ σκέπτομαι οὕτω. Μετὰ τὰ τρία τελευταῖα τηλεγραφήματά μου ἔλαβον παρὰ τοῦ κ. Καραβέλωφ τὰ ἀκόλουθα δύο τηλεγραφήματα:

α) «Βλέπω, ὅτι διὰ τῆς διαμονῆς ἡμῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει θέλομεν φθάσῃ μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ν' ἀναλάβωμεν εἰς βάρος ἡμῶν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Χάνομεν δύο ἐπαρχίας καὶ οὐδὲν πραγματικὸν δικαίωμα κερδίζομεν ἐπὶ τῆς τοπαρχίας. Ἂν ἔχῃ οὕτω, κάλλιον νὰ γείνῃ προσωπικὴ ἕνωσις.

β) «Ἀφοῦ αἱ Δυνάμεις κυρώσωσι τὸν συμβιβασμόν, παρακαλῶ ν' ἀναχωρήσητε διὰ Σοφίαν, ἔνθα ὑπάρχει πολλὴ ἐργασία».

Προκληθεὶς τοιουτοτρόπως ἀπηύθυνα καὶ ἐγὼ τῷ κ. Καραβέλωφ τὰ ἑξῆς δύο τηλεγραφήματα :

1).... «Περὶ τῆς διατυπώσεως τῆς κυρώσεως τοῦ συμβιβασμοῦ αὔριον θέλουσι συναντηθῇ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας».

2).... «Πρέπει μέχρις αὔριον περὶ τὴν 8 ὥραν τὸ πρωὶ νὰ γνωρίζω: ἂν τὸ πρῶτον ὑμῶν τηλεγράφημα ἐξουδετερῇ τὸ δεύτερον.»

Σημείωσις. «Δὲν ἠδυνάμην ἄλλως πῶς νὰ προβῶ, ἐπειδὴ οὐδὲν δικαιολογεῖ τὸ συμπέρασμα τοῦ κ. Καραβέλωφ, ὅτι διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσίας

μου ἠθέλομεν ἀναλάβῃ ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, χωρὶς νὰ κερδήσωμεν πραγματικά τινα δικαιώματα ἐπὶ τῆς τοπαρχίας».

28.— Ἀντὶ ἀπαντήσεως τοῦ κ. Καραβέλωφ, ἰδοὺ τί με τηλεγραφεῖ ἡ Α. Ὑψηλότης: «Εἴπατε εἰς τὸν μέγαν βεζύρην, ὅτι ὅταν ἐν τῇ τουρκοβουλγαρικῇ συνεννοήσει ἐπεφύλαξε δι' ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα ν' ἀνανεώνῃ τὸν διορισμόν μου ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν, ἐγὼ ἤμην σύμφωνος εἰς τοῦτο. Ὁμοίως παρεδέχθη κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς Πύλης, ὅπως τὸ ὄνομά μου ἐξαλειφθῇ ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ, ἡ δὲ ἐξουσία μου ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ νὰ εἶνε ἀχώριστος τῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τοῦ συμβιβασμοῦ περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀδύνατον, διότι ἐκ δύο ἰδιοτήτων ἀχωρίστων, ἡ μὲν μία εἶνε ἐμπρόθεσμος, ἡ δὲ ἑτέρα ἀπρόθεσμος. Ὅταν ἡ Υ. Πύλη παρῃτήθη τοῦ δικαιώματος νὰ διορίζῃ αὐτὴ τὸν διοικητὴν τῆς τοπαρχίας, ἤδη δὲ ἀναγκάζεται νὰ μετάσχῃ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἓξ ἄλλων Δυνάμεων, τὸ δικαίωμα αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν ἐπικυροῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικυριαρχίας, ἀλλὰ γίνεται καὶ ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας. Προτείνω λοιπόν, ὅπως αἱ ἐν τῷ ἄρθρῳ 17 λέξεις τῆς βερολινείου Συνθήκης—«διορίζεται διὰ πέντε ἔτη»—ἀντικατασταθῶσι διὰ τῶν λέξεων: «διορίζεται ἀπροθέσμως». Ἡ Ρωσσία δὲν θέλει οὕτω δυνηθῇ ν' ἀρνηθῇ τὴν παραδοχὴν τῆς μεταβολῆς ταύτης, χωρὶς νὰ προβῇ εἰς ἐχθρότητα κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους. Παρακαλῶ ἀμέσως τὸν μέγαν βεζύρην νὰ ἐπιμείνῃ παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς, ὅπως ἡ περίοδος τῶν πέντε ἐτῶν ἀφαιρεθῇ καὶ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ «ἀπροθέσμως» διότι ἄλλως αὕτη ἀνοίγει τὰς θύρας εἰς διαφόρους ραδιουργίας, ἡ δὲ εὐδαιμονία τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, ὡς καὶ αἱ τόσον ἀναγκαῖαι φιλικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς ἐπικυριάρχου αὐλῆς, δύνανται νὰ ἐκτεθῶσιν ὑπὸ τῆς καλῆς ἢ κακῆς θελήσεως ἑνὸς προξένου».

«Μόλις εἶχον ἐξηγήσῃ τὸ ἀνωτέρω κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα, ἔλαβον καὶ τὸ ἑπόμενον πάλιν παρὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος:»

«Σήμερον ἀνεκοίνωσα πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, ὅτι διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ διορισμοῦ μου ἐπὶ πενταετίαν καὶ τοὺς ἐπεφόρτισα νὰ διακοινώσωσι τοῦτο πρὸς τὰς ἑαυτῶν κυβερνήσεις. Ἐπιφορτίζω καὶ ὑμᾶς νὰ δηλώσητε τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ, ὅτι ἐπιμένω εἰς τὸν ἀπρόθεσμον διορισμόν μου καὶ ὅτι θέλω διαμαρτυρηθῇ ἔτι ἐνεργητικώτερον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ Συνδιάσκεψις παραδεχθῇ, ὅπως ὁ διορισμός μου γείνηται διὰ πενταετῆ περίοδον, ὅ περ θέλει ἐκθέσῃ τὴν θέσιν μου, ὡς ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας».

20.— «Συνηντήθην μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μὲ τοὺς κ. κ. πρεσβευτὰς τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας. Καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς εἶπον, ὅτι εἶνε ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ συμφωνήσωμεν μὲ σχέδιον, ἀφῖνον τὸ ζήτημα ἐκκρεμές. Τοιαύτη ἀπόφασις δύναται νὰ ὠθήσῃ τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν μέχρι τῶν μὴ ἐπιθυμητῶν ἀκροτήτων; νὰ ἀποσυρθῇ δηλονότι καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς τὴν Πύλην καὶ τὰς Δυνά-

μεις νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν τακτοποίησιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὁ τῆς Αὐστρίας ὑπεσχέθη τὴν ἐξεύρεσιν σχεδίου ἱκανοποιοῦντος ἡμᾶς τε καὶ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν. Ὁ κ. Νελιδὼφ ἤθελε νὰ μὲ πείσῃ, ὅτι ἐν τῷ προτεινομένῳ σχεδίῳ οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἐπικίνδυνον.

« Ὀλίγον ἀργότερον τῷ ἀπηύθυνον καὶ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα: « Ἀνελπίστως μὲ ἐπεσκέφθη ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας. «Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὡμίλησα εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ὁ κ. Ράδοβιτζ εὑρίσκει ὡς μὴ ὠφέλιμον τὴν διαγωγὴν ἡμῶν, ἀσχολουμένων περὶ τύπων, ἀφοῦ τὸ πᾶν εὑρίσκεται ἤδη εἰς χεῖρας ἡμῶν. Ὁ σκοπὸς εἶνε, μοὶ εἶπεν ὁ πρέσβυς, νὰ διευκολυνθῇ ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ τῇ χορηγηθῇ τὸ μέσον νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐξηρεθισμένην κοινὴν γνώμην ἐν Ρωσσίᾳ. Ὁ πρεσβευτὴς θερμῶς συμβουλεύει νὰ μὴ δυσχεραίνηται ἡ «λύσις τοῦ ζητήματος»,οὖσα πρὸς ὄφελος ὑμῶν».

1 Μαρτίου.—«Μοὶ εἶνε δυσάρεστον, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀνακοινώσω εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ μέγας βεζύρης, ὅταν τῷ ἐγνωστοποιήθη τὸ περιεχόμενον τοῦ ληφθέντος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τηλεγραφήματος.» Παρακαλέσατε—εἶπεν ὁ μέγας βεζύρης—τὴν Α. Ὑψηλότητα νὰ μὴ δίδῃ ἀφορμὴν βραδύτητος ἐξ ἧς θέλουσι δυνηθῇ νὰ ὠφεληθῶσι μόνον οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, οἵτινες δὲν δύνανται ν' ἀποθαυμάσωσι τὴν Πύλην, διότι ὑπερασπίζεται ἕνα ἡγεμόνα, *ὅστις διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου οὐδεμιᾶς ὑποστηρίξεως εἶνε ἄξιος.*»

« Ὁ ὑπερβολικὸς τόνος τοῦ μεγάλου βεζύρου ὀφείλεται εἰς τὴν συνδιάλεξιν,ἣν ὁ Σιακὴρ πασσᾶς ἔσχε μετὰ τοῦ Τσάρου.»

«Μετὰ τὴν μετὰ τοῦ Αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ συνδιάλεξιν ἐτηλεγράφησα πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα οὕτως: « Ὁ κόμης Καλνόκης πληροφορεῖ τὸν ἐνταῦθα πρέσβυν τῆς Αὐστρίας, ὅτι ἡ δοθεῖσά μοι διαταγὴ ἀπεσύρθη. Παρακαλῶ νὰ τιμηθῶ δι' ἀπαντήσεως.»

2.—« Ἐν Σοφίᾳ ἢ δὲν γνωρίζουσι, ἢ δὲν θέλουσι νὰ ἐννοήσωσιν,ὅτι ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἑνώσεως ἡ Πύλη καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκτελοῦσι μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε δυσάρεστον τῇ Ρωσσίᾳ καὶ δι' οὗ δὲν προκαλεῖται ὁ κολοσσὸς τοῦ Βορρᾶ καὶ δὲν δυσαρεστεῖ τὸν Τσάρον. Διὰ σημερινοῦ τηλεγραφήματος ἡ Α. Ὑψηλότης μοὶ λέγει: « Ὑποστηρίζω κατὰ γράμμα τὴν πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην διαβιβασθεῖσαν διαμαρτύρησιν. Μὴ ἐπηρεάζησθε ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν. *Ἀναγνωρίζω ὡς ἀτυχίαν, ὅτι ἀπωλέσαμεν τὸν πολύτιμον χρόνον καὶ μόλις τώρα ἀνακοινοῦμεν τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα. Ἐγένετο παρενόησις* ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Αὐτὸ εἶνε τόσον σπουδαῖον, ὥστε προτιμότερον δι' ἡμᾶς αἱ Δυνάμεις *νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἕνωσιν*, ἢ νὰ γείνῃ αὕτη ἐπὶ τύπου, ἐκθέτοντος πάντοτε τὴν μονιμότητα τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου. Ἐὰν ἡ Τουρκία ἀρνῆται τὸ περὶ ἀνανεώσεως δικαίωμα αὐτῆς, τότε τὸ δικαίωμα αὐτὸ πίπτει ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις. Κατὰ συνέπειαν ἡ λύσις κεῖται εἰς χεῖρας τῆς Υ. Πύλης,ἥτις ἀφεύκτως θέλει ἀναγνωρίσῃ, ὅτι εἶνε πρὸς ὄφελος αὐτῆς ν' ἀποφύγῃ τὸ ἄρθρον αὐτό, τὸ ὁποῖον καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν μονιμότητα τῆς κυβερνήσεως ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον θέλει διαταράττῃ τὴν εἰρήνην καθ' ἅπασαν τὴν αὐτοκρατορίαν.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΟΥΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

(Διπλωματικὰ ἔγγραφα κατατεθέντα εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ)

Α'.

Τηλεγράφημα Ράλλη πρὸς Τομπάζην

Ὁ νέος πρεσβευτὴς τῆς Ρωμουνίας κ. Παπινίου, ὅστις εἶχε ζητήσῃ νὰ μὲ ἴδῃ δι' ἐπείγουσαν ἀνακοίνωσιν, ἐλθὼν σήμερον εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐποιήσατό μοι, ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεώς του, τὰς ἑπομένας δηλώσεις:

«Ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, μοὶ εἶπε, ζωηρῶς ἐνδιαφερομένη ὑπὲρ τῆς τύχης τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ρωμούνων, μετὰ δυσαρεσκείας ἔβλεπε τὰς καταδιώξεις, ἃς οὗτοι ὑφίσταντο παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

«Εἰς ὑποστήριξιν τοῦ περὶ τούτου ἰσχυρισμοῦ της, ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἀνέφερε τὰ ἑπόμενα γεγονότα:

«Τὰ ἐπεισόδια, τὰ λαβόντα χώραν ἐν Δόλιανῃ, Γραμματικόβῳ, Πισσοδερίῳ καὶ Βελκαμένῃ, ἔνθα προσπάθειαι ἐγένοντο νὰ κλεισθῶσι τὰ ρωμουνικὰ σχολεῖα, τὴν ὑπόθεσιν τῆς Νεγοβάνης, ἔνθα ἐφονεύθησαν πέντε ρωμουνίζοντες καὶ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων κατὰ τοῦ ἐκ Βερροίας Ἀποστόλη Γώγου, ὅπως κλείσῃ τὰ ἐν Βερροίᾳ καὶ ἐν Καλυβίοις σχολεῖα καὶ διενεργήσῃ τὴν ὑπογραφὴν δηλώσεως ὑπὸ τῶν ρωμουνιζόντων, ὅτι εἰσὶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

«Ἡ κατάστασις αὕτη, λίαν λυπηρὰ διὰ τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν, προσέθηκεν ὁ κ. Παπινίου, δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ ἔχῃ τὸν ἀντίκτυπον αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ρωμουνίᾳ. ἔνθα ὑπῆρχε φόβος χρήσεως ἀντιποίνων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ.» Κατέληξε δὲ ἐκδηλῶν τὴν ἐλπίδα τῆς Κυβερνήσεώς του, ὅτι θὰ παρημπόδιζεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὰς ἐναντίον τῶν Ρωμούνων τῆς Μακεδονίας καταδιώξεις καὶ ὅτι θὰ ἔδιδεν ἐν ταὐτῷ συμβουλὰς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον νὰ μὴ ἀντιστῇ εἰς τὰς διὰ τοῦ τελευταίου σουλτανικοῦ ἰραδὲ γενομένας παραχωρήσεις.

Ἀπαντῶν εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας, εἶπον τῷ Ρωμούνῳ πρεσβευτῇ, ὅτι μεγάλως ἐξεπλησσόμην ἐπὶ τῇ γιγνομένῃ μοι, ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀνακοινώσει·

ὅτι ἐπεβάλλετό μοι τὸ καθῆκον πάραυτα νὰ καταγγείλω εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις τὴν ἀπειλὴν τῆς Κυβερνήσεώς του περὶ χρήσεως ἀντιποίνων κατὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ φιλησύχων Ἑλλήνων, οἵτινες, ὅπως καὶ ἡ Β. Κυβέρνησις, οὐδόλως ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὑπεύθυνοι τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, ἅτινα δὲν ποιοῦνται χρῆσιν ἢ τοῦ δικαιώματος τῆς νομίμου ἀμύνης· ὅτι ὤφειλον ν' ἀπονείμω εἰς τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν τὸν ἔπαινον, ὅτι πᾶν τὸ δυνατὸν ἔπραξε πρὸς παρεμπόδισιν τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διαδηλώσεων, ἃς καὶ ἀπεδοκίμασεν· ὅτι καθίστων τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν ὑπεύθυνον πάσης κακοποιήσεως τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων· ὅτι τοῦ σουλτανικοῦ ἰραδέ, θίγοντος τὰ δικαιώματα καὶ τὰς προνομίας τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, οὐδέποτε θὰ συνεβούλευον τὸ Πατριαρχεῖον ν' ἀποδεχθῇ τὰς συνεπείας αὐτοῦ· ὅτι, τῆς Υ. Πύλης χορηγησάσης εἰς τοὺς ρωμουνίζοντας τὸ δικαίωμα μόνον τῆς ἱδρύσεως κοινοτήτων, θ' ἀνθιστάμεθα, καίτοι μετὰ μετριοπαθείας, ἵνα μὴ ὁ σουλτανικὸς ἰραδὲς ἀποβῇ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Ρωμούνων καὶ τέλος, ὅτι μετὰ πολλῆς μου τῆς λύπης ἔβλεπον, ὅτι ἐὰν ἡ Ρωμουνία ἐξηκολούθει, ἐμμένουσα εἰς τὴν τελευταίαν αὐτῆς πορείαν, τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία εἶχεν ἀποδοκιμάσῃ διὰ τῆς πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα Κάρολον ἐκθέσεως τοῦ ἄλλοτε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Χάρετ, μοιραίως τὰ πράγματα θ' ἀπέληγον εἰς τὴν ρῆξιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων.

Ὡς πρὸς τὰ κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων διατυπωθέντα παράπονα δέον νὰ ὑπομνήσω, ὅτι ἐκ τῆς ἀνακρίσεως, ἥτις διεξήχθη μετὰ τὰ ἐν Νεγκοβάνῃ γεγονότα, οὐδεμία ἀπόδειξις ἐνοχῆς τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων προέκυψεν. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ ἐπεισόδια, παρατηρῶ, ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα, ἀπελπισθεῖσα νὰ ἐπιτύχῃ τι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἐνεργειῶν, προσέφυγεν εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὰ ἑλληνικὰ χωρία νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς σχολείοις τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ τῆς ρωμουνικῆς.

Φέροντες εἰς γνῶσιν τῇ παρ' ᾗ ἐστὲ διαπεπιστευμένος Κυβερνήσει τὴν ὁμιλίαν, ἣν ἔσχον μετὰ τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Ρωμουνίας κ. Παπινίου, θέλετε ἐν ταὐτῷ παρακαλέσῃ αὐτὴν νὰ ποιήσηται ἐν Βουκουρεστίῳ χρῆσιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς, ὅπως πείσῃ τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν ν' ἀποστῇ πολιτικῆς, ἥτις δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὴν ρῆξιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, δι' ἣν δὲν θὰ εὐθύνηται ἡ Β. Κυβέρνησις.

ΡΑΛΛΗΣ

Β'.

Ἀριθ. 612

Ὁ κύριος Τομπάζης, πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ, τῇ Α. Ε. τῷ Κυρίῳ Ι. Λαχωβάρῃ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας.

Ἐν Σινάϊᾳ, τῇ 5 Αὐγούστου 1905

Ἐκ τῶν μεταδοθεισῶν τῇ Β. Πρεσβείᾳ ἐπακριβῶν πληροφοριῶν προκύπτει, ὅτι κατὰ τὸ ἐν Γιουργέβῳ τὴν 31 π μ. λαβὸν χώραν ἀνθελληνικὸν συλλαλητήριον, σημαία φέρουσα τὰ ἑλληνικὰ ἐθνικὰ σήματα παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας ὑπὸ τῶν διαδηλωτῶν, οἵτινες τὴν πρᾶξίν των ταύτην συνώδευσαν δι' ὑβριστικῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους λέξεων.

Συμμορφούμενος ταῖς διαταγαῖς τῆς Κυβερνήσεώς μου, σπεύδω νὰ ἐπιστήσω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος καὶ νὰ διατυπώσω τὴν αἴτησιν ὅπως, καθοριζομένων τῶν εὐθυνῶν, τιμωρηθῶσιν αὐστηρῶς οἱ ὑπεύθυνοι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, διότι ἡ καθύβρισις αὕτη τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, γενομένη ἐπὶ πλατείας, τῆς μᾶλλον κεντρικῆς τῆς πόλεως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ τὴν πρόληψιν τοιούτων πράξεων, ἃς ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Καρόλου δὲν δύναται ἢ ν' ἀποδοκιμάζῃ.

Παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅπως εὐαρεστουμένη μοὶ ἀναγγείλῃ τὴν λῆψιν τοῦ παρόντος ἐγγράφου, μοὶ καταστήσῃ δὲ γνωστὰς τὰς ἐπὶ τῆς προκειμένης αἰτήσεώς μου ἐνεργείας αὐτῆς.

Δέξασθε κ.τ.λ
Α. ΤΟΜΠΑΖΗΣ

Γ'.

Ἀριθ. 616

Ὁ κ. Τομπάζης, Πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ Α. Ε. τῷ κ. Ι. Λαχωβάρῃ, ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας.

Ἐν Σινάϊᾳ, τῇ 6 Αὐγούστου 1905

Ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐγκατεστημένος ὑπήκοος Ἕλλην Παῦλος Σταμούλης, δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Β. Πρεσβείαν, ἐκθέτει, ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς 31 Ἰουλίου ἑ. ἔ. τέσσαρα ἄτομα, εἰσορμήσαντα εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Cabroveni καφενεῖον «Ρωμουνία», ἐξύβρισαν καὶ ἐκακοποίησαν τήν τε τηροῦσαν τὸ ταμεῖον καὶ τὸν

ἰδιοκτήτην τοῦ καφενείου Παῦλον Σταμούλην, βαρέως πληγωθέντος τοῦ τελευταίου εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ ῥαβδισμῶν. Οἱ ἐπιτεθέντες κατέθραυσαν τὰ ἔπιπλα καὶ διάφορα ἕτερα ἀντικείμενα τοῦ καταστήματος, προξενήσαντες οὕτω ζημίας, ὑπολογιζομένας παρὰ τοῦ παθόντος εἰς 1522 φρ.

Φέρων τὰ ἐκτεθέντα εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, παρακαλῶ αὐτὴν ἵνα εὐαρεστουμένη παρεμβῇ παρὰ ταῖς ἁρμοδίαις ἐγχωρίοις ἀρχαῖς, ὅπως οἱ δρᾶσται τοῦ ἀδικήματος, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἐβεβαιώθη παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, παραπεμφθῶσιν ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης καὶ καταδικασθῶσι, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς Χώρας, εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν, ἃς ἔπραξαν.

Δέξασθε κ.τ.λ.

Α. ΤΟΜΠΑΖΗΣ

Δ'.

Ἀριθ. 618

Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ Β. Πρεσβεία πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον.

Ἐν Σινάϊᾳ, τῇ 10 Αὐγούστου 1905

Ἡ ἑλληνικὴ Β. Πρεσβεία ἔλαβε γνῶσιν ἐκθέσεώς τινος τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, δημοσιευθείσης εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης καὶ δι' ἧς ὁ διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Πατρὶς» Σπ. Σῖμος καὶ οἱ δύο συντάκται τῆς ἰδίας ἐφημερίδος, Χαρ. Παπᾶς καὶ Θεόδ. Μοσχόπουλος, κατηγοροῦνται ὡς ἐκ προθέσεως ἐκτυπώσαντες καὶ διανείμαντες, τὴν ἐπομένην τοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ Dacia λαβόντος χώραν συλλαλητηρίου, εἰκόνα συμβολικῶς παριστῶσαν ἰδέας ὅλως ἀντιθέτους πρὸς τὰς τοῦ ῥωμουνικοῦ λαοῦ καὶ ἧς αἱ ἐπιγραφαὶ ἐνεδείκνυον πρόθεσιν προκλητικὴν ἀπέναντι τῆς ῥωμουνικῆς κοινῆς γνώμης. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας κατηγορεῖ τοὺς μνησθέντας ὑπηκόους Ἕλληνας, ὡς ἐκ προθέσεως δράστας καὶ ἠθικοὺς αὐτουργοὺς τῶν ταραχῶν τοῦ Βουκουρεστίου.

Ἐκ τῶν ἐξηκριβωμένων ὅμως πληροφοριῶν τῆς Β. Πρεσβείας προκύπτει, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος εἰκὼν ἐδημοσιεύθη ὡς παράρτημα τῆς ἐφημερίδος «Πατρὶς» τὴν 1ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1903 καὶ ὅτι ἅπαντα τὰ ἀντίτυπα αὐτῆς διανεμηθέντα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῆς ἐφημερίδος ἐξηντλήθησαν ἔκτοτε καὶ οὐδεμία ἀνατύπωσις ἐγένετο τῆς εἰκόνος ταύτης, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἤτοι πρὸ τριετίας περίπου, εὑρίσκετο ἔν τισιν ἐργαστηρίοις ἢ καφενείοις ἑλληνικοῖς, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ διαμαρτυρίαν ἀπὸ μέρους τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν.

Φέρουσα τὰ ἀνωτέρω εἰς γνῶσιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Β. Ὑπουργείου, ἡ

Β. Πρεσβεία διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἐπιρριφθείσης ἐναντίον τῶν μνησθέντων ὑπηκόων Ἑλλήνων κατηγορίας καὶ λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ προκαλέσῃ τὸ Β. Ὑπουργεῖον, ὅπως εὐαρεστούμενον λάβῃ οἷα ἤθελε θεωρήσῃ πρόσφορα μέτρα πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀκριβείας τῶν ὑπὸ τῆς Β. Πρεσβείας ἐκτιθεμένων γεγονότων.

Ε΄.

Ὁ κ. Ι. Λαχωβάρης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, τῷ κ. Τομπάζῃ Πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ 24 Αὐγούστου 1905.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 612 καὶ ἀπὸ 5 ἱσταμένου διακοινώσεως, ἣν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ, ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν μου ἐπὶ τοῦ ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Γιουργιέβῳ κατὰ τὴν ἐκεῖ γενομένην διαδήλωσιν τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν οἱ διαδηλωταὶ παρέδωκαν εἰς τὰς φλόγας σημαίαν φέρουσαν τὰ ἑλληνικὰ σήματα, διακοινώσεως, δι' ἧς ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἐξητήσατο τὴν τιμωρίαν τῶν μὴ παρεμποδισάντων τὰς τοιαύτας πράξεις ἀστυνομικῶν ὀργάνων, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν Ὑμῶν, ὅτι ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἐκθέσεως τοῦ Νομάρχου Βλάσκας προκύπτει, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ τόπου παρόντα ὀλίγιστα ἀστυνομικὰ ὄργανα πᾶσαν κατέβαλον προσπάθειαν, ὅπως καθησυχάσωσι τὸν λαὸν καὶ παρεμποδίσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς διαπράξεως· ἀλλ' ὅτι ἕνεκα τοῦ *μικροῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἦσαν ἐντελῶς ἀνίσχυρα (!)* ἀπέναντι πλήθους ὑπερβαίνοντος τὰ χίλια ἄτομα. Κατὰ συνέπειαν οὐδὲν παράπτωμα δύναται νὰ καταλογισθῇ αὐτοῖς καὶ δὲν ὑφίσταται αἰτία τις λήψεως κατ' αὐτῶν πειθαρχικῶν μέτρων.

Ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις εἰλικρινῶς λυπεῖται, ὅτι τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγανακτήσεως, ὑφ' ὧν κατελήφθη τὸ δημόσιον πνεῦμα, ἐξώθησαν τὸν λαὸν εἰς τοιαύτην ἐκδήλωσιν, ὡς ἐπίσης εἶνε πεπεισμένη, ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λυπεῖται διὰ τὰς **βιαιότητας καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὧν εἶνε θύματα οἱ φιλήσυχοι ρωμουνικοὶ πληθυσμοὶ (?)** τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἅτινα διαπράττονται ὑπὸ σωμάτων διακηρυττόντων, ὅτι ἐνεργοῦσιν ἐν ὀνόματι καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Δέξασθε κλπ.
Ι. ΛΑΧΩΒΑΡΗΣ

Ζ'.

Ἀριθ. 647.

Ὁ Κύριος Τομπάζης, Πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ, τῇ Α. Ε. τῷ Κυρίῳ Ι. Λαχοβάρῃ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας.

Ἐν Σινάϊᾳ τῇ 16 Αὐγούστου 1905.

Ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ λάβω τὸ ἀπὸ 11 ἱσταμένου ἔγγραφον, ὅπερ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 912 περὶ τοῦ ἐπεισοδίου Γιουργέβου διακοινώσεώς μου.

Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς, καίπερ παραδεχομένη, ὅτι τὸ ἐν Γιουργιέβῳ λαβὸν χώραν γεγονὸς ἦτο ἐπιλήψιμον, μοὶ καθιστᾷ γνωστόν, ὅτι δὲν ἐθεώρησεν ἐπιβαλλομένην τὴν ἀνάγκην τῆς λήψεως πειθαρχικῶν μέτρων κατὰ τῶν ὑπευθύνων ἀστυνομικῶν ὀργάνων.

Φρονῶ, ὅτι οἱ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἐκτιθέμενοι λόγοι δὲν εἶνε φύσεως τοιαύτης, ὥστε ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους τῆς εὐθύνης, ἣν κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των ἔχουσι τοῦ νὰ προλαμβάνωσι καὶ καταστέλλωσι τὰς τοιαύτας πράξεις. Ἔτι δὲ μᾶλλον φρονῶ, ὅτι ὅλως ἄσχετοι πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα εἰσὶν οἱ λόγοι, οὓς ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἐπικαλεῖται, ὅπως δικαιολογήσῃ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγανακτήσεως, ὑφ' ὧν κατελήφθη τὸ δημόσιον πνεῦμα καὶ ἅτινα ἐξώθησαν τὸν λαὸν εἰς τοιαύτην ἐκδήλωσιν· διότι τὸ γεγονός, διὰ τὸ ὁποῖον διετυπώσαμεν παράπονα, ἔλαβε χώραν ἐπὶ ρουμανικοῦ ἐδάφους, ἔχει δὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως Καρόλου νὰ προλαμβάνῃ τὰς τοιαύτας πράξεις καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς ὑπευθύνους, ὅταν αὗται ἤθελον λάβῃ χώραν, ἐνῷ ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις, ἥτις βεβαίως λυπεῖται διὰ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ γιγνόμενα, οὐδεμίαν κέκτηται ἐξουσίαν νὰ προλαμβάνῃ καὶ καταστέλλῃ γεγονότα, λαμβάνοντα χώραν ἐπὶ ἐδάφους μὴ ἀνήκοντος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς ἕτερον Κράτος, ὅπερ ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς τηρήσεως ἐκεῖ τῆς τάξεως.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεώς μου, πρὸς ἣν ἔσπευσα ν' ἀνακοινώσω τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀπὸ 11 ἱσταμένου ἐγγράφου τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ἐπαναλαμβάνω τὴν αἴτησιν, ἣν διετύπωσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 612 διακοινώσεώς μου καὶ παρακαλῶ αὐτήν, ὅπως εὐαρεστουμένη μοὶ ἀπαντήσῃ ἐντὸς ὅσον ἔνεστι βραχυτέρου χρονικοῦ διαστήματος, ἅτε προτιθέμενος ν' ἀναχωρήσω λίαν προσεχῶς ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἐπιθυμῶν πρὸ τούτου νὰ τύχω τῆς ἀπαντήσεως τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως.

Δέξασθε κτλ.

ΤΟΜΠΑΖΗΣ

Η'.

'Αριθ. 197.

Ὁ κ. Ι. Λαχωβάρης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας τῷ κ. Τομπάζῃ, Πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 24 Αὐγούστου 1905.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 16 ἱσταμένου μηνὸς ὑπ' ἀριθ. 648 διακοινώσεως, ἣν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ζητήσῃ παρὰ τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἀνάκλησιν τοῦ κατὰ τῶν Σπ. Σίμου, Χαρ. Παππᾶ καὶ Θεοδ. Μεσχοπούλου ληφθέντος μέτρου ἀπελάσεως, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ὅτι τοῦ δικαιώματος, ὅπερ πᾶσα Κυβέρνησις κέκτηται τῆς ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ξένων, ὧν τὴν παρουσίαν κρίνει ἐπικίνδυνον εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, ἀπορρέοντος ἐκ τοῦ καθήκοντος αὐτῆς νὰ λαμβάνῃ κυριαρχικῷ δικαιώματι πᾶν ἀστυνομικὸν μέτρον, θεωρούμενον χρήσιμον εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους, ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις λυπεῖται, μὴ δυναμένη νὰ προέλθῃ μετὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος εἰς τὴν συζήτησιν τῶν αἰτίων, ἅτινα προεκάλεσαν τὸ ληφθὲν κατὰ τῶν εἰρημένων μέτρον καὶ συνεπῶς ν' ἀποδεχθῇ τὴν αἴτησιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Δέξασθε κτλ.

Ι. ΛΑΧΩΒΑΡΗΣ

'Αριθ, 196.

Ὁ κ. Ι. Λαχωβάρης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, τῷ κ. Τομπάζῃ, πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 24 Αὐγούστου 1905.

Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 647 ἀπὸ 16 ἱσταμένου ἐγγράφου, ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν αἴτησιν αὐτῆς περὶ λήψεως πειθαρχικῶν μέτρων κατὰ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων τοῦ Γιουργέβου, ὡς μὴ παρεμποδισάντων τὰς διαδηλώσεις, αἵτινες ἐντὸς τοῦ ἱσταμένου μηνὸς ἔλαβον χώραν ἐκεῖ.

Δὲν δύναμαι ἢ νὰ ἐπαναλάβω τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, ὅτι ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἀπὸ 11 Αὐγούστου διακοινώσει μου ἀναφερομένων περιστάσεων, ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις δὲν νομίζει, ὅτι ὑφίσταται λόγος λήψεως πειθαρχικοῦ τινος μέτρου κατὰ τῶν εἰρημένων ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων.

Ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα ἀγανακτήσεως, ἅτινα ἐξώθησαν τὸν λαὸν εἰς ἐχθρικὰς ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διαδηλώσεις, ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης διατείνεται, ὅτι οὐδεμία σχέσις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν πράξεων, καθ' ὧν παραπονεῖται καὶ αἵτινες ἔλαβον χώραν ἐπὶ ρωμουνικοῦ ἐδάφους, καὶ ἐκείνων, αἵτινες διεπράχθησαν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν δύναται ποσῶς νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος γεγονότων, λαμβανόντων χώραν ἐπὶ ξένου ἐδάφους, ἀνήκοντος εἰς Κράτος, ὅ περ μόνον κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς ἐν αὐτῷ διατηρήσεως τῆς τάξεως.

Θὰ παρατηρήσω τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, ὅτι εἰς τὸν ρωμουνικὸν λαόν, καθ' ὃν χρόνον οὗτος βλέπει, ὅτι τὰ φρικώδη ἐγκλήματα, ὧν γίνονται θύματα οἱ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὁμόφυλοι αὐτοῦ, εἰσὶν ἔργον σωμάτων, διοργανουμένων καὶ καὶ ὁπλιζομένων παρὰ σωματείου (Μακεδονικὸς Σύλλογος), ἔχοντος τὴν ἕδραν ἐν Ἀθήναις, σχηματιζομένων δ' ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ὁπόθεν εἰσδύουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν, χωρὶς αἱ ἐπιτετραμμέναι τὴν φρούρησιν τῆς μεθορίου γραμμῆς ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ νὰ κατορθῶσι νὰ παρεμποδίζωσιν αὐτά, εἶνε δυσχερὲς νὰ ποιήσηται τὴν διάκρισιν ταύτην ἀπαραλλάκτως, ὅπως καὶ τὰ πολυάριθμα ἀστυνομικὰ ὄργανα τοῦ Γιουργέβου ἦσαν ἀνίσχυρα νὰ παρεμποδίσωσι τὸ πλῆθος, ὅ περ εἰς ἐχθρικὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος διαδηλώσεις εἶχεν ἐπιδοθῇ.

Τὸ γεγονὸς τῆς ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὀργανώσεως τῶν ἐν λόγῳ σωμάτων προκύπτει ἐκ τῶν ἐνώπιον τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ἐκτάκτου δικαστηρίου καταθέσεων τοῦ κ. Καλομενοπούλου ἐκ Σύρου, ὑπολοχαγοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν καταθέσεων προκύπτει, μέλος ἦν καὶ ὁ Π. Σταυριανόπουλος, ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

Τὸ περὶ οὗ πρόκειται σῶμα συνελήφθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἐ. ἔ. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν ἐνώπιον τοῦ ἐκτάκτου δικαστηρίου γενομένων συζητήσεων, ἀνευρίσκομεν, ὅτι ὁ Καλομενόπουλος ἀπέκρουσεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι οὗτος καὶ οἱ πλειότεροι τῶν κατηγορουμένων αἰχμαλώτων ἦσαν Ἕλληνες ὑπήκοοι. Ὁ ἴδιος ἐδήλωσεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ὅτι τὸ σῶμα, οὗτινος διετέλει μέλος, ἐσχηματίσθη ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ διῆλθε τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν, διαλαθὸν τὴν προσοχὴν τῶν βασιλικῶν Ἀρχῶν. Ἀφ' ἑτέρου αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαί, τὴν 11ην ἱσταμένου μηνός, ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ, ἣν ἀνεῦρον ἐπὶ τοῦ ἀρχηγοῦ ἑνὸς ἐπαναστατικοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, καταδιωχθέντος παρὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βένας, κατέσχον μίαν ἐγκύκλιον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀνωτάτου Κομιτάτου, ἐξ ἧς ἐξάγεται, ὅτι ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ δοθεῖσα εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν σωμάτων τούτων ὤθησις προέρχονται ἐξ Ἑλλάδος. Πλὴν ἄλλων ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἡ ἐγκύκλιος αὕτη περιέχει τὴν διαταγὴν τῆς χρήσεως πάντων τῶν μέσων καὶ τῆς δολοφονίας ἔτι κατὰ τῶν ἀνθισταμένων εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατριάρχου, ἐξ οὗ ἡ *κατάδηλος ἀπόδει-*

ξις τῆς κοινοπραξίας μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ τοῦ ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἰθύνοντος αὐτὰ σωματείου.

Δέξασθε κτλ.
Ι. ΛΑΧΩΒΑΡΗΣ

Ἀριθ. 676

Ι.

Ὁ κ. Τομπάζης, Πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ, τῇ Α. Ε. τῷ στρατηγῷ Ἰακώβῳ Λαχωβάρῃ, ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας.

Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1905.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ὑπ' ἀριθ. 196 καὶ ἀπὸ 24 Αὐγούστου ἐ. ἔ. διακοινώσεως, ἣν ὁ προσωρινῶς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργός, ἡ Α. Ε. ὁ κύριος Ι. Λαχωβάρης, εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Γιουργέβου, μετὰ πολλῆς λύπης παρατηρῶ, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ὅπως ἀπαλλάξῃ πάσης εὐθύνης τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα τῆς εἰρημένης πόλεως ἐπιμένει νὰ θεωρῇ, ὅτι ὑφίσταται σχέσις μεταξὺ τῶν ἐπὶ ξένου ἐδάφους λαμβανόντων χώραν γεγονότων, ἅτινα διαφεύγουσι πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους λαβουσῶν χώραν πράξεων, ὧν τὴν πλήρη εὐθύνην μόνη ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Καρόλου ὑπέχει.

Θὰ προετίμων νὰ μὴ παρακολουθήσω τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιζητεῖ νὰ μετατοπίσῃ τὸ ἐπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα, ἀλλὰ τὰ συνοδεύοντα τὴν ἀπάντησιν αὐτῆς σχόλια μὲ περιάγουσιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαντήσω εἰς περικοπάς τινας τῆς διακοινώσεως, κατ' ἀήθη ὅλως τρόπον περιληφθείσας ἐν αὐτῇ.

Ἐν ταῖς ἐνώπιον τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ἐκτάκτου δικαστηρίου δηλώσεσι τοῦ ὑπολοχαγοῦ Καλομενοπούλου, ὡς καὶ ἐν τῷ περιεχομένῳ μιᾶς δῆθεν ἐγκυκλίου, εὑρεθείσης ἐφ' ἑνὸς Ἑλληνομακεδόνος ἀρχηγοῦ, ἡ Κυβέρνησις τοῦ βασιλέως Καρόλου φρονεῖ, ὅτι ἀνεῦρε τὴν κατάδηλον ἀπόδειξιν κοινοπραξίας μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ τοῦ ἰθύνοντος αὐτὰ ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου σωματείου», ὅ περ ἀποκαλεῖ «Μακεδονικὸν Σύλλογον».

Ἐκπλήσσομαι, ὅτι ἐν ταῖς συζητήσεσι ζητήματος, ἀφορῶντος τὰ δύο Κράτη, ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, χωρὶς τὴν ἐλαχίστην νὰ ἔχῃ εὔλογον ἀφορμήν, παρεμβάλλει τὸ ὄνομα τοῦ ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξου Εκκλησίας, οὗτινος αἱ πράξεις, ἃς διακρίνει πνεῦμα συνέσεως καὶ εὐθυδικίας, καταδεικνύουσι μεθ' ὁπόσης μερίμνης καὶ ἐγκαρτερήσεως ἐπαγρυπνεῖ ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ἐπὶ τῶν προνομίων, ὧν τυγχάνει ὁ ὑπέρτατος θεματοφύλαξ.

Ἐκδηλῶν ἐπὶ τούτῳ ἅπασαν τὴν ἔκπληξίν μου τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, παρατηρῶ αὐτῇ, ὅτι αἱ καταθέσεις ἑνὸς ὑποδίκου, ἐπιζητοῦντος νὰ καταστήσῃ ἧττον δυσχερῆ τὴν θέσιν του, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰς δηλώσεις αὐτοῦ πρέπει τις ν' ἀποδίδῃ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σημασίαν, ἣν προσδίδει αὐταῖς ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς, ὁ ἐν λόγῳ ἀξιωματικός, καταχρώμενος τῆς χορηγηθείσης αὐτῷ διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν κανονικῆς ἀδείας καὶ διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν φρούρησιν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς Ἀρχῶν, κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ταύτην καὶ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος, οὗτινος μέλος ἦτο καὶ ὁ Σταυριανόπουλος, ὅστις, ἀφοῦ ὑπηρέτησεν ἐν τῷ στρατῷ, ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικός, εἶχεν ἀπολυθῇ τῶν τάξεων αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ διακοινώσει τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως μνημονευομένην ἐγκύκλιον, ἧς τὸ περιεχόμενον ἐγνώσθη τῇ Κυβερνήσει μου ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένου τῆς Τουρκίας, γενομένης αὐτῇ πρό τινων ἡμερῶν, προβάλλεται ἐν πρώτοις τὸ ἐρώτημα, μήτοι πρόκειται περὶ ἐγγράφου ἀποκρύφου, τοῦθ' ὅ περ ἡ Κυβέρνησίς μου ἐδήλωσε τῷ ἀντιπροσώπῳ τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἔτι δεχθῇ τις, ὅτι ἡ ἐγκύκλιος ἀπεστάλη ὑπὸ μυστικοῦ τινος σωματείου, ἡ ἐλαχίστη ἀλληλεγγύη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑφισταμένη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Β. Κυβερνήσεως, ἥτις ἠγνόει πάντοτε τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ.

Μὴ θεωρῶν ἐμαυτὸν ὑπόχρεων νὰ ἐκταθῶ εἰς ἐξέτασιν ἐκτενεστέρων ζητημάτων συνδεομένων πρὸς γεγονότα, λαμβάνοντα χώραν ἐπὶ ξένου ἐδάφους, νομίζω ἐπάναγκες νὰ προσθέσω, ὅτι, ἂν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὁμόρου τινὸς ἐπαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀριθμοῦν ἑκατοντάδας θυμάτων, ἐθεώρησεν ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας ἐπιβαλλομένην τὴν ἀνάγκην νὰ λάβῃ μετὰ πολυχρονίους παθήσεις μέτρα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπάρξεώς του καὶ τῆς περιουσίας του, εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην καθωδηγήθη ἐκ μόνου τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Τὰ ἐν Ρωμουνίᾳ λαβόντα ἐσχάτως χώραν γεγονότα εἵλκυσαν ἅπασαν τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Μετὰ τὰς εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ρωμουνίας γενομένας ἐχθρικὰς διαδηλώσεις, καθ' ἃς ὑβριστικοὶ λόγοι ἐξηνέχθησαν κατὰ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τὰς καταδιώξεις, εἰς ἃς οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες εὕρηνται ἐκτεθειμένοι, μετὰ τὰς ἀδικαιολογήτους ἀπελάσεις τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Πατρίδος» καὶ πλείστων ἄλλων ὑπηκόων Ἑλλήνων· μετὰ τὰς ἀρνήσεις ἀποδοχῆς τῶν διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 612, 616, 618, 647, καὶ 648 ἐγγράφων μου ὑποβληθέντων δικαίων αἰτημάτων τῆς Κυβερνήσεώς μου, προβάλλεται ἐν ἐμοὶ τὸ ἐρώτημα, ἂν οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες δύνανται ἐφεξῆς νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ὡς καὶ τὰ ἐν Ρουμανίᾳ συμφέροντά των ἐξησφαλισμένα.

Εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Καρόλου ἀπόκειται ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο.

Ἀπερχόμενος ἐπ' ἀδείᾳ ἐκ Βουκουρεστίου, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι τὴν φύλαξιν τῆς Β. Πρεσβείας καὶ τῶν ἀρχείων ἐπαναφίνω εἰς τὸν προξενικὸν ἀναπληρωτὴν κ. Βάρναλην.

Δέξασθε κλπ.

Α. ΤΟΜΠΑΖΗΣ

ΙΑ'.

Ἀριθ. 425

Ὁ κ. Παπινίου, πρεσβευτὴς τῆς Ρωμουνίας ἐν Ἀθήναις, πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν κ. Ράλλην, Πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1905

Ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἔλαβε τὴν 5 Σεπτεμβρίου διακοίνωσιν ὑπ' ἀριθ. 676, φέρουσαν χρονολογίαν τῆς 3 ἱσταμένου μηνὸς καὶ ὑπογραφὴν «Τομπάζης».

Ἡ Α. Ε. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀπέλθῃ ἐκ Ρωμουνίας, πρὶν ἢ ἡ διακοίνωσις αὕτη περιέλθῃ τῇ βασιλικῇ Κυβερνήσει, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπέδειξεν Ἐπιτετραμμένον τινά, ἡ Κυβέρνησίς μου εὕρηται εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαντήσῃ δι' ἐμοῦ.

Ἐκ τῆς διακοινώσεως ταύτης τῆς Α. Ε. τοῦ κ. Τομπάζη προκύπτει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπιμένει, ἀποκρούουσα πᾶσαν σχέσιν μεταξὺ τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων, ἃς λέγει, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ παρεμποδίσῃ ἐπὶ ξένου ἐδάφους, καὶ τῆς καταστολῆς ἐπεισοδίου, λαβόντος χώραν ἐπὶ ρωμουνικοῦ ἐδάφους ἐν Γιουργιέβῳ.

Εἶνε προφανές, ὅτι μεγάλη ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀλληλοδιαδόχως διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων δολοφονιῶν κατὰ τῶν Ρωμούνων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς καταστροφῆς μιᾶς δῆθεν ἑλληνικῆς σημαίας, ἣν οἱ ἴδιοι διαδηλωταὶ εἶχον κομίσῃ. Ἡ διαφορὰ εἶνε βεβαίως ὑπὲρ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ρωμουνικὴ Ἀστυνομία δὲν ἠδυνήθη νὰ παρεμποδίσῃ τὸ ἀσήμαντον τοῦτο γεγονός, εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἐσχηματίσθησαν καὶ ὡπλίσθησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶνε περιττὸν νὰ καταδείξωμεν, ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ παραλείπουσι τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός των μὴ παρεμποδίζουσαι τὸν σχηματισμὸν τῶν σωμάτων τούτων καὶ μὴ ἀνθιστάμεναι εἰς τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν εἰς ξένον ἔδαφος, ἔνθα διαπράττουσιν ἐγκλήματα κατὰ τῶν Ρωμούνων.

Εἶνε λυπηρόν, ὅτι μόνη ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀγνοεῖ, ὡς βεβαιοῖ ἡ διακοίνωσις τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ κ. Τομπάζη, ὅτι ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Βασιλείου ὑφίσταται σωματεῖον, οὗτινος ἡ ὕπαρξις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς διοργανώσεως σωμάτων, ὧν τὰ ἐγκλήματα εἶνε γνωστὰ εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐπιτηρήσεως τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀναγνωριζομένη καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς τῆς διακοινώσεως τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ κ. Τομπάζη, ἔσχε λυπηρὰς συνεπείας, αἵτινες βαθέως συνεκίνησαν τὴν ἐν Ρωμουνίᾳ κοινὴν γνώμην. Ἡ συμμετοχὴ ἄλλως τε Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν ἐν τῇ διευθύνσει τῶν σωμάτων τούτων πιστοποιεῖται ἐπισήμως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ κ. Τομπάζη ἐκφερομένην γνώμην, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις κατὰ τρόπον ὅλως ἀήθη ἀναμιγνύει ἐν τῇ συζητήσει ταύτῃ τὸ ὄνομα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις φρονεῖ, ὅτι τὸ ἄηθες ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶνε τὸ νὰ παρίσταται ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διώκων μέρος τοῦ ποιμνίου του πρὸς ὄφελος μιᾶς ἐθνότητος καὶ θυσιάζων τὰ συμφέροντα τῆς θρησκείας εἰς τὰ πάθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ κ. Τομπάζης πειρᾶται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἐν ᾗ εὕρηται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ λάβῃ ἀμυντικὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑπάρξεώς του καὶ τῆς περιουσίας του.

Ἐπιτραπήτω τῇ βασιλικῇ Κυβερνήσει νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι οἱ ρωμουνικοὶ πληθυσμοί, θύματα τῶν δολοφονιῶν, τῶν βιαιοτήτων καὶ τῶν ἑλληνικῶν ταραχῶν, οὐδέποτε ἠπείλησαν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἑλληνικῶν τῆς Τουρκίας πληθυσμῶν.

Οὐδόλως ἄπορον ἑπομένως, ἂν ἐπὶ τῇ ἀφηγήσει τῶν ὅσων ὑφίστανται οἱ ἐν Τουρκίᾳ ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ, ὁ ρωμουνικὸς λαὸς κατελήφθη ὑπὸ ἀγανακτήσεως, ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καταδεικνύεται ἀνίσχυρος νὰ παρεμποδίζῃ τὴν διάπραξιν τῶν ἐγκλημάτων τούτων, δὲν ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι τοῦ Βασιλείου θέλουσι γίνῃ αὖθις, οἷοι ἦσαν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, φιλόφρονες καὶ εὐμενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὡς πρὸς τοὺς ἐκδηλουμένους ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ κ. Τομπάζη δισταγμοὺς περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ὑπηκόων Ἑλλήνων, *ἡ βασιλικὴ Κυβέρνησις ἔσται ἐν ταῖς ἐπὶ τούτῳ προσπαθείαις της εὐτυχεστέρα πάντως ἢ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐν τῇ ἐπιτηρήσει τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ τῶν μυστικῶν Ἑταιρειῶν ! ! !*

Φέρων τὰ ἀνωτέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, κατὰ διαταγὴν τῆς βασιλικῆς Κυβερνήσεως, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω αὐτήν, ὅτι ἀναχωρῶ σήμερον ἐξ Ἀθηνῶν ἐπ᾽ ἀδείᾳ.

Δέξασθε κτλ.

ΠΑΠΙΝΙΟΥ

ΙΒ'.

Ὁ κ. Δ. Ράλλης, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς τὰς ἐν Βερολίνῳ, Βιέννῃ, Λονδίνῳ, Παρισίοις, Πετρουπόλει καὶ Ρώμῃ Β. Πρεσβείας.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1905.

Μέχρις οὗ δοθῶσι ὑμῖν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὁδηγίαι ὡς πρὸς τὴν στάσιν, ἣν θὰ τηρήσωμεν ἀπέναντι τῆς Ρωμουνίας, κατόπιν τῆς τελευταίας αὐτῆς διακοινώσεως, ἧς ἀντίγραφον ἐστάλη ὑμῖν, ἀπαραίτητον εἶνε νὰ καταβάλλητε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως καταδείξητε τῇ Κυβερνήσει, παρ' ᾗ εἶσθε διαπεπιστευμένος, ὅτι κατόπιν τῶν ἀρνήσεων, ἃς ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἀντέταξεν εἰς τὰ πλέον ἢ μετριοπαθῆ αἰτήματα ἡμῶν, ἡ θέσις τοῦ ἡμετέρου ἐν Βουκουρεστίῳ ἀντιπροσώπου εἶχε καταστῇ ἀδύνατος, ὅτι, ὡς ἐκ τούτου, τῆς ἐν Ρωμουνίᾳ παρουσίας του οὔσης περιττῆς, διετάχθη νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς θέσεώς του ἐπ' ἀδείᾳ.

Τὰ γεγονότα, δι' ἃ παραπονούμεθα καὶ τῶν ὁποίων τὴν πλήρη καὶ ἀκεραίαν εὐθύνην ὑπέχει μόνη ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

1) Διαδηλώσεις ἐπὶ διαφόρων σημείων τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους, τῇ ἀνοχῇ τῆς Ἀστυνομίας, καθ' ἃς λόγοι ὑβριστικοὶ ἐξηνέχθησαν κατὰ του ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

2) Εἰσβολὴ εἰς ἑλληνικὰ καταστήματα καὶ κακώσεις Ἑλλήνων ὑπηκόων.

3) Προσβολὴ τῆς ἑλληνικῆς σημαίας ἐν Γιουργέβῳ.

4) Ἀπελάσεις, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἐγκαταλιμπανόντων ἐν Ρωμουνίᾳ μέγιστα συμφέροντα.

5) Ἀπέλασις τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τῆς ἐφημερίδος «Πατρίδος», τῇ ὁποίᾳ οὐδὲν δύναταί τις νὰ προσάψῃ, καθόσον ἐτήρει πάντοτε γλῶσσαν ὅλως ἄψογον εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν Ρωμουνίαν ζητήματα.

Ἡ ρωμουνικὴ Κυβένησις, ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς διαλλαγῆς, ἧς οὐδέποτε ἀπέστημεν, ἐπεδίωξε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν διαφορὰν χαρακτῆρα ὀξύν, καθιστῶντα σχεδὸν ἀδυνάτους τὰς μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν σχέσεις. Παρ' ὅλας τὰς γενομένας αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ δηλώσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπεισόδια, ἐπιμένει, οὐ μόνον συσχετίζουσα τὰ γεγονότα, ἅτινα διεπράχθησαν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐδάφους πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐπὶ ἐδάφους ξένου, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δηλοῖ, ἀδιαφοροῦσα πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς ἕκαστον Κράτος, ὅτι οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ὑπήκοοι δὲν δύνανται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐλπίζωσιν, ὅτι θὰ τυγχάνωσι τῆς προστασίας της.

Καὶ τοι καὶ ἡμεῖς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσαγάγωμεν ἀποδείξεις, πιστοποιούσας

τὴν πλήρη συνεννόησιν μεταξὺ τῆς ρωμουνικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπέχομεν τούτου, μὴ θέλοντες νὰ ἐπιρρίψωμεν τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν. Πρῶτοι ἡμεῖς λυπούμεθα διὰ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ διαπραττόμενα ἐγκλήματα· ἐπανειλημμένως ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίστατο τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον συνεπείᾳ τῆς κρατούσης αὐτόθι ἐκρύθμου καταστάσεως καὶ πᾶν τὸ δυνατὸν ἐπράξαμεν, ὅπως καθησυχάσωμεν τὰ πνεύματα τῶν ὁμοθρήσκων ἡμῶν, δικαίως ἀδημονούντων ἐκ τῶν ἐπιθέσεων, ὧν ἦσαν πάντοτε τὰ θύματα. Ἐὰν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, ἐξαντλήσαντες τὴν ὑπομονήν των ἢ καὶ μὴ βλέποντες προσερχομένην αὐτοῖς τὴν ἐπικουρίαν, ἐφ' ἧς ἐδικαιοῦντο νὰ ἐλπίζωσι διὰ τὴν προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των, προσέφυγον εἰς τὰ ὑπὸ τῆς νομίμου ἀμύνης ἐνδεικνυόμενα μέσα, οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ μεμφθῇ αὐτῶν, ἔτι δ' ὀλιγώτερον νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθοδηγούμενοι, θέλετε παραστήσῃ τῇ παρ' ᾗ εἶσθε διαπεπιστευμένος Κυβερνήσει ἀπὸ ποίας ἀπόψεως ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐξετάζει τὰ ζητήματα τῆς μετὰ τῆς Ρωμουνίας διαφορᾶς αὐτῆς.

ΡΑΛΛΗΣ

ΙΓ'.

Ὁ κ. Δ. Ράλλης, Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς τὰς ἐν Βερολίνῳ Βιέννῃ, Λονδίνῳ, Παρισίοις, Πετρουπόλει καὶ Ρώμῃ Β. Πρεσβείας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1905.

Ἐπειδὴ ἐν συνδιαλέξει τινί, ἣν ὁ ἐν. . . . . . ἡμέτερος πρεσβευτὴς ἔσχε μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν μετὰ τῆς Ρωμουνίας ἡμετέραν διαφοράν, ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης παρετήρησεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς προέβη εἰς τὴν οὕτως εἰπεῖν, διακοπὴν τῶν μετὰ τῆς Ρωμουνίας σχέσεων αὐτῆς, κρίνω χρήσιμον, ὅπως ἀποκαταστήσω τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ὄψιν, νὰ δηλώσω αὖθις ὅτι, ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ χορηγήσῃ ἄδειαν εἰς τὸν κ. Τομπάζην, προέβη εἰς τοῦτο, διότι ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ θέσις τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Βασιλέως εἶχε καταστῇ ἀδύνατος, κατόπιν τῶν συνεχῶν ἀρνήσεων, ἃς ἀντέτασσεν ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις εἰς πᾶσαν αἴτησίν του, ἀποβλέπουσαν εἰς ἀπαιτήσεις προκληθείσας ἐκ διαφόρων γεγονότων, λαβόντων χώραν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐδάφους καὶ ἅτινα ἔθιγον συγχρόνως τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἡμετέρου Κράτους καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων ὑπηκόων.

Τηρήσαντες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ζητήματος τὴν μᾶλλον μετριοπαθῆ στάσιν καὶ οὐδὲν πράξαντες τὸ δυνάμενον νὰ προσδώσῃ αὐτῷ ὀξὺν χαρακτῆρα, ἔχομεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ἤθελεν ἐκτιμήσῃ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν

καὶ ἤθελε σπεύσῃ νὰ δικαιώσῃ ἡμᾶς. Ἀτυχῶς δὲν ἐγένετο οὕτω· ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡμᾶς ἐν τῇ συνδιαλλακτικῇ πορείᾳ, δὲν ἔπαυσε, παρεισάγουσα ἐν τῇ μεθ' ἡμῶν ἀλληλογραφίᾳ της, ζητήματα ὅλως ξένα πρὸς τὰ γεγονότα, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐδάφους. Ὁ κ. Τομπάζης, ἀπευθύνων τὴν 10 Αὐγούστου πρὸς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν τὰς δύο αὐτοῦ διακοινώσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Γιουργιέβου καὶ τὴν ἀπέλασιν τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τῆς ἐφημερίδος «Πατρίδος», εἰδοποίησεν αὐτὴν περὶ τῆς προσεχοῦς ἐπ' ἀδείᾳ ἀναχωρήσεώς του. Ἑπομένως εἰς ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν ἀπέκειτο νὰ διαλύσῃ διὰ τῶν ἀπαντήσεων αὐτῆς πᾶσαν ἀφορμὴν διαφωνίας, τοῦθ' ὅπερ ἤθελε πείσῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀντιπροσώπου της ἐκ Βουκουρεστίου. Ἐὰν μετὰ τὰς ἀπαντήσεις τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπαντήσεις συντεταγμένας εἰς ὕφος λίαν βίαιον, ἀπέσχομεν νὰ διακόψωμεν τὰς μετὰ τῆς Ρωμουνίας διπλωματικὰς ἡμῶν σχέσεις, ἐπράξαμεν τοῦτο, διότι ἠθελήσαμεν νὰ ἀφήσωμεν αὐτῇ τὸν χρόνον ὅπως μεταβάλῃ σκέψεις καὶ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν κατὰ τρόπον μᾶλλον ἁρμόζοντα πρὸς τὰς σχέσεις, αἵτινες δέον νὰ ὑφίστανται μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν.

Δὲν ἀπόκειται τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει νὰ ποιήσηται τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς βελτίωσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύω χωρῶν. Θ' ἀναμείνωμεν ἡσύχως τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων καὶ ἐὰν ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἀποφασίσῃ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἄδικον αὐτῆς ἀπέναντι ἡμῶν, θέλει εὕρῃ ἡμᾶς πάντοτε ἐμφορουμένους τοῦ αὐτοῦ πνεύματος μετριοπαθείας καὶ συνδιαλλακτικότητος.

ΡΑΛΛΗΣ

(Ἕπεται συνέχεια).

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΟΥΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ
ΕΝ ΤΗι ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΒΟΥΛΗι

Α'.

Ἀγόρευσις Ἀλ. Σκουζέ, ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν

(Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 1 Ἰουνίου 1906)

ΑΛ. ΣΚΟΥΖΕΣ (Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν). «Ἅμα ὡς ἀνέλαβον, κύριοι, τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ μετέλθωμεν διαλλακτικὴν στάσιν, ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὴν Ρωμουνίαν. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ γνώμη τῆς Κυβερνήσεως. Οὐχ' ἧττον ὅμως καὶ διάφοροι Κυβερνήσεις, φιλικῶς πρὸς ἡμᾶς διακείμεναι, συνεβούλευσαν ἡμᾶς ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐσπευσμένην ρῆξιν τῶν σχέσεων, ἀναμένοντες τὴν φιλικὴν διακανόνισιν τοῦ μεταξὺ Ρωμουνίας καὶ ἡμῶν ἀναφυέντος ζητήματος.

«Ἐκ τῆς διανεμηθείσης ὑμῖν βίβλου, τῆς περιεχούσης τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, εἴδατε ἤδη εἰς ποίαν στάσιν εὑρίσκετο τὸ ζήτημα, ὅταν ἡμεῖς εἰσήλθομεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν.

«Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πρώτων διακοινώσεων, ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις προέτεινεν εἰς τὰς δύο Κυβερνήσεις, ὅπως ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους, φιλικοῦ καὶ πρὸς τὰς δύο, δηλαδὴ ἐν Πετρουπόλει, αἱ δύο Κυβερνήσεις διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν ἐπιληφθῶσι τῆς φιλικῷ τρόπῳ διακανονίσεως τοῦ ἐπελθόντος μεταξὺ αὐτῶν ζητήματος τῆς διαφορᾶς ταύτης.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βουκουρεστίου ἔσπευσε ν' ἀπαντήσῃ, ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας τοιαύτην ἐνέργειαν πρὸς κανανισμὸν τοῦ ζητήματος. Τότε δὲ ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις προέτεινεν εἰς τὴν ἑλληνικήν, ὅπως ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐπέλθῃ ρῆξις τῶν σχέσεων, αὕτη ἤθελεν ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν Ρωμουνίᾳ.

«Ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὑπουργείου, περιῆλθεν εἰς ἐμὲ ἔγγραφον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, ἀπευ-

θυνόμενον πρὸς τὸν προκάτοχόν μου. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας ἀπήντησα, προτείνων ὅπως τὸ ζήτημα τοῦ πρωτοκόλλου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἓν ἐκ τῶν ἀπασχολούντων τὰς δύο Κυβερνήσεις ζητημάτων, ἀναθέσωμεν εἰς τὴν διαιτησίαν τῆς Χάγης κατὰ τοὺς προβλεπομένους ἐκεῖ κανονισμούς, ἵνα λυθῇ μεταξὺ ἡμῶν τὸ ζήτημα αὐτό.

«Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ρωμουνίας δὲν ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην τῆς διαιτησίας τῆς Χάγης. Ἔκτοτε, καὶ διὰ φιλικῶν παρεμβάσεων ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, καίτοι ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔλθῃ εἰς ἀπ' εὐθείας συνεννόησιν καὶ ἡμεῖς ἐνομίσαμεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν διὰ τοιούτου τρόπου διακανόνισιν τοῦ ζητήματος, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀποτέλεσμα.

«Ἀτυχῶς ἡ ἐπιθυμία αὕτη τῆς συνεννοήσεως ἐξεδηλώθη μόνον. Ἀλλ' ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμὴ τῆς δηλώσεως τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ἡ συνδιαλλαγὴ ἤθελεν ἐπέλθῃ, προεβλήθησαν ἡμῖν ὅροι τοιοῦτοι, τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις ἔκρινεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ παραδεχθῇ

Ἀλλ' ἐνῷ ἑκατέρωθεν τοιαῦται ἦσαν αἱ ὑποδειχθεῖσαι διαθέσεις, ἐπῆλθον γεγονότα, τὰ ὁποῖα ὑπέδειξαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἔπρεπεν ἄλλως νὰ σκεφθῶμεν. Καὶ ἐν πρώτοις ὁμὰς ταραξιῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πρεσβείας ἡμῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, διετάραξε τὴν λειτουργίαν, καὶ ἐνῷ ἀνεμένομεν τὴν δέουσαν ἱκανοποίησιν, ἡ Ρωμουνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε τοιαύτην νὰ παράσχῃ.

«Ἐσχάτως ἀκόμη ὁ ἐκεῖ ὑπὸ ἀνεπίσημον πράγματι ἰδιότητα γενικὸς πρόξενος ἡμῶν κ. Βαρατάσης, ἐξερχόμενος τοῦ δικαστηρίου, (ὅπως εἶπον ὑμῖν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν), ἐγένετο ἀντικείμενον ἀποδοκιμασίας καὶ λοιδοριῶν καὶ ἀπρεποῦς διαγωγῆς, ὑπὸ ὁμάδος ταραξιῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁμάδι ἀνεγνωρίσθησαν πρόσωπα πολλὰ ἐκ τῶν ταραξιῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς πρεσβείας ἡμῶν ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐπὶ τέλους, κατὰ τὰς τελευταίας ἀκόμη ἡμέρας, ἐνῷ εἴχομεν πάντα λόγον νὰ ἀναμένωμεν στάσιν τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡμετέραν συνδιαλλακτικήν, αὕτη ἔκρινε πρέπον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ψήφισιν ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν τῆς Σωμάτων νόμου, γενομένου δεκτοῦ ἄνευ ἀντιρρήσεως, δι' οὗ ἐψηφίζοντο μέτρα μονονοὺ ἀπαγορευτικὰ πάσης ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς ἢ ναυτιλιακῆς σχέσεως τῶν ὑπηκόων τῶν Κρατῶν, ὅσα δὲν εἶχον σύμβασιν πρὸς τὴν Ρωμουνίαν. Ὁ νόμος αὐτὸς φανερὰ ἀπηυθύνετο κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, διότι ἡ μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν σύμβασις λήγει τὴν 1 προσεχοῦς Ἰουλίου. Συγχρόνως ὅμως ὁμὰς ταραξιῶν μεταβᾶσα ἐκ Βουκουρεστίου εἰς Καλαφάτι, διὰ τῆς βίας, οὕτως εἰπεῖν, ὑπέδειξε καὶ ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἱερέα τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἔδει νὰ μὴ ἱερουργήσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ν' ἀπέλθῃ τῆς χώρας ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ἡ στάσις τῶν ἀρχῶν ἔδειξεν εἰς τὸν ἱερέα, ὅτι δὲν ἦτο ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο νὰ μὴ ἱερουργήσῃ καὶ ν' ἀπέλθῃ τοῦ Καλαφατίου εἰς Γαλάζιον.

«Τὰ ἀλλεπάλληλα αὐτὰ γεγονότα, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὰς ἀπ' ἀρχῆς τῆς δια-

στάσεως τῶν γνωμῶν τῶν δύο Κυβερνήσεων γενομένας ὁμαδὸν ἀπελάσεις Ἑλλήνων ὑπηκόων, εἰς οὐδεμίαν δεδικαιολογημένην ἀφορμὴν βασιζομένας, ἔδωκαν ἡμῖν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν δυνάμεθα πλέον ν' ἀναμείνωμεν παρὰ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως στάσιν συνδιαλλακτικήν, καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ διακόψωμεν τὰς πρὸς τὴν Ρωμουνίαν σχέσεις.

«Εἰς τὴν ρωσσικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, ἀπετάθημεν καὶ ἐζητήσαμεν, ἐν ἀπουσίᾳ ἀντιπροσώπου ἡμῶν ἐκεῖ ἐπισήμου, ν' ἀνακοινώσῃ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων πρὸς τὴν Ρωμουνίαν, τοῦθ' ὅ περ ἐγένετο χθὲς καὶ συγχρόνως ἡ ρωσσικὴ Πρεσβεία ἀνήγγειλεν, ὅτι αὐτὴ καὶ τὰ προξενεῖα τῆς Ρωσσίας ἐν Ρωμουνίᾳ ἀναλαμβάνουσι τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

«Τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους ἡμῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐκοινοποιήσαμεν εἰς τὰς ξένας Κυβερνήσεις καὶ πιστεύομεν, ὅτι ἡ πολιτεία, τὴν ὁποίαν μετήλθομεν, θέλει δικαιώσῃ ἡμᾶς καὶ θέλομεν τύχῃ τῆς ἀναγνωρίσεως παρὰ πασῶν τῶν ξένων Κυβερνήσεων, ὅτι πᾶν μετήλθομεν μέσον, ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν ρῆξιν, συγχρόνως δὲ ἐλπίζω, ὅτι θέλομεν τύχῃ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Βουλῆς διὰ τὴν τοιαύτην ἡμῶν ἀπόφασιν».

Β'.

Ἀγόρευσις κ. Διονυσίου Στεφάνου βουλευτοῦ Ζακύνθου

«Ὁσάκις, κύριοι Βουλευταί, ἦλθεν εἰς συζήτησιν τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ρουμανίαν, μεγάλη ἐγεννήθη ἐν ἐμοὶ ἡ ἀπορία, εἰς ἣν οὐδέποτε ηὐτύχησα νὰ ἐξεύρω πείθουσαν ἀπάντησιν, ποῖοι εἶνε ἄρά γε οἱ λόγοι, οἵτινες μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, ἐὰν ὄχι λαῶν, ἐνέσπειραν τοσοῦτον μῖσος, ὥστε ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ κινδυνεύωμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς σύρραξιν πρὸς τὴν ἐπίσημον Ρουμανίαν. Καὶ ἡ ἀπορία ἔτι μᾶλλον ἐπιτείνεται, ὅταν σκεφθῇ τις, ὅτι δὲν παρῆλθεν ἔτι ἡμίσυς αἰών, ἀφ' ὅτου τὸ ρουμανικὸν ἔδαφος ἐθεωρεῖτο ὡς ἔδαφος φίλον, ὁμόφυλον, ὅταν σκεφθῇ τις, ὅτι τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν δρᾶμα, ἀρχὴν ἔλαβε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Προύθου, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Ναυαρίνου· ὅταν ἐνθυμηθῇ τις, ὅτι Ρωμοῦνοι καὶ Ἕλληνες, ἢ μᾶλλον Βλάχοι καὶ Ἕλληνες, σχεδὸν ἐθεωροῦντο ὁμόφυλοι, ὅταν ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι ἐνθυμώμεθα, ὅτι παρεκαθήμεθα ἐπὶ τῶν ἑδρανων τοῦ Πανεπιστημίου ὡς ἀδελφοὶ μετὰ Ρωμούνων, ἐρχομένων ἐδῶ ἵνα ἀρυσθῶσι τὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ὅταν ἐνθυμώμεθα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἐπίσημος γλῶσσα ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυΐᾳ, ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο εἰς τὰς οἰκογενείας, ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν ἐγράφη ἡ πληρεστέρα νομοθεσία, δι' ἧς ἐπροίκισαν τὴν

Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν δύο ἡγεμόνες Ἕλληνες ἐξωβελίσθη, ὡς γλῶσσα ἐχθρά. Τὸ δὲ ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε τοῦτο, ὅτι τὰ σπέρματα τοῦ μίσους ἐρρίφθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν, ἀφ' ἧς ἡ Ρωμουνία ἤρξατο γευομένη τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, διότι αἱ πρῶται ἐνδείξεις τοιούτου φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀναφαίνονται ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἑνώσεως τῶν δύο Ἡγεμονιῶν, ὅτε ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἐτέθη ἡγεμὼν Ἕλλην τὴν καταγωγήν.

«Τότε ἐπῆλθεν, ὡς πρώτη πρᾶξις, ἡ δήμευσις τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων τῶν τεσσάρων Πατριαρχικῶν θρόνων καὶ πάλιν ἄλλη πρᾶξις, ἡ ἐξωβέλισις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ ἄξιον περιεργείας, κύριοι, εἶνε νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸ διάταγμα καὶ τὸ ἀπολογικὸν τοῦ διατάγματος τούτου, δι' οὗ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καταδικάζεται ὡς ξένη καὶ ἀποσκορακίζεται ἐκ τῶν ρωμουνικῶν γραφείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Κούζα, φέρει ἡμερομηνίαν 15 Μαρτίου 1863, (ἀναγινώσκει). «Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, προεδρευόμενον ὑπὸ τῆς Α. Υ. τοῦ ἡγεμόνος, ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτοῦ τῆς 15 Μαρτίου 1863 λαβὸν ὑπ' ὄψει τὴν ὑπ' ἀριθ. 7,262 ἔκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ, δι' ἧς ἐκτίθησιν, ὅτι οἱ μακαρίᾳ τῇ λήξει ἡγεμόνες Ματθαῖος Βασσαράβας καὶ Βασίλειος Βοεβόδας, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀπήλλαξαν τὸ κράτος καὶ τὴν ρωμουνικὴν Ἐκκλησίαν τῆς σλαβονικῆς γλώσσης, ἀλλ' ὅτι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Φαναριωτῶν ἑτέρα ξενικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνική, βαθμηδὸν ἀντικατέστησεν ἔν τε ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς καὶ ταῖς δημοσίαις ὑποθέσεσι τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν· ὅτι μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων ἡ ρωμουνικὴ γλῶσσα συναποκατέστη ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς ἐν ταῖς δημοσίαις ὑποθέσεσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐγένετο καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ὅτι ἕνεκεν ἐνόχου ἀνοχῆς ἢ ἐξ ἀκηδείας τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ρωμουνικοῦ κλήρου, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπικρατεῖ ἔτι εἰς πλείστας ἐκκλησίας ἐκ τῶν πρωτευουσῶν, τοῦθ' ὅπερ τίθησι τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν ἐν ταπεινῇ θέσει. Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἀποδεχόμενον τὴν γνώμην τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, περιεχομένην ἐν τῇ προμνησθείσῃ ἐκθέσει του, ἀποφασίζει, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ ἐνάσκησις τῆς θείας λατρείας ἐν πᾶσι τοῖς μοναστηρίοις καὶ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Κράτους θέλει τελεῖσθαι ρωμουνιστί».

«Τὸ διάταγμα τοῦτο σήμερον ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ζητεῖ νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους αὐτῆς, εἶνε δὲ ἄπορον, κύριοι, πῶς αὐτὸ τὸ αἴσθημα ἐγεννήθη, πῶς ἐξετράφη, πῶς ἀνεπτύχθη ἵνα φθάσῃ εἰς βαθμὸν τοσοῦτον ὀξύν, ὥστε νὰ ἐμπνεύσῃ πλέον μῖσος ἀδιάλλακτον, μῖσος φυλετικόν, οἱ δὲ ἐν τῷ ρωμουνικῷ κράτει ἐγκατεστημένοι κατὰ χιλιάδας Ἕλληνες βιοπαλαισταί, οἵτινες μετέβησαν ἐκεῖ, ὡς ἐν κράτει φίλῳ, ὡς ἐν χώρᾳ φίλῃ καὶ διὰ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου των ἀπέκτησαν περιουσίαν, σήμερον εὑρίσκονται ὑπὸ διωγμόν, διωγμὸν ἀμείλικτον, διωγμὸν προσήκοντα μᾶλλον εἰς ἔθνη βάρβαρα καὶ οὐχὶ εἰς ἔθνη ἀξιοῦντα ὅτι σταδιοδρομοῦσιν ἐν τῷ πολιτισμῷ.

«Ἡ τοιαύτη τῆς ἐπισήμου Ρωμουνίας διάθεσις, ἰδίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διότι τοὺς Ἕλληνας ἀείποτε ἔλαβεν ὡς σκοπὸν ἡ μισόξενος καὶ ξενηλατικὴ αὐτῆς πολιτική, ἐξεδηλώθη ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις ἐκεῖ, ἰδίως δὲ εἰς τὰ δικαστήρια. Καὶ ἐκεῖ ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἰδέα διασήμου μὲν δημοσιολόγου καὶ νομικοῦ, ἀλλ' ἥκιστα προσήκουσα εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ καὶ τῆς διεθνοῦς ἐπικοινωνίας, ἡ θεωρία τῶν ξένων νομικῶν προσώπων, ὅτι δηλαδὴ τὰ νομικὰ πρόσωπα, τὰ ἐν ξένῃ χώρᾳ λαβόντα ὕπαρξιν, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τοιαῦτα ἐν ἄλλῳ κράτει. Ἡ θεωρία αὕτη ἔμεινε μόνον ὡς θεωρία, οὐδὲν δὲ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴν εἰς τὸ κράτος του, ἀλλὰ μόνον ἡ Ρωμουνία. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸ ὑποβοηθεῖ τὰ σχέδια αὐτῆς τὰ ξενηλατικά, ἠσπάσθη αὐτὸ καὶ μετὰ θέρμης ὑπεστήριξε καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τῇ δικαστικῇ. Καὶ διὰ τοῦτο εἴδομεν νομικὰ πρόσωπα ἐν Ἑλλάδι συσταθέντα νὰ μὴ εὑρίσκωσι χάριν ἀπέναντι τῆς ρωμουνικῆς Δικαιοσύνης, ὁ δὲ λόγος ὁ ἀπόκρυφος εἶνε, ὅτι πάντα αὐτὰ τὰ νομικὰ πρόσωπα, τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τὸ Ἀμαλίειον Ὀρφανοτροφεῖον, τὰ διάφορα νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα, παρίσταντο ἐνώπιον τῶν ρωμουνικῶν δικαστηρίων, διεκδικοῦντα κληροδοτήματα, τὰ ὁποῖα φιλογενεῖς ἄνδρες, Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν ἢ καὶ ὑπήκοοι Ἕλληνες, κατέλιπον διὰ τῆς διαθήκης αὐτῶν. Τοῦτο ἐσκανδάλιζε τὴν ρωμουνικὴν Δικαιοσύνην, πῶς χρῆμα, ἀποκτηθὲν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς, ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ λαοῦ, ὡς ἐνόμισαν, ἐξέρχεται τῆς χώρας καὶ μεταβαίνει πρὸς ἐνίσχυσιν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα δεν εἶνε ρωμουνικά. Καὶ διὰ νὰ λάβητε ἰδέαν, κύριοι βουλευταί, μέχρι τίνος σημείου παραλογισμοῦ, μέχρι τίνος σημείου ἀκρισίας, ἵνα μὴ εἴπω κακοηθείας σημείου, τὸ ὁποῖον σκανδαλίζει πᾶσαν συνείδησιν, ἓν καὶ μόνον παράδειγμα θὰ σᾶς ἀναφέρω τὸ ἑξῆς: Ὑπῆρχεν ἐν Ρωμουνίᾳ ἀποκατεστημένος φιλογενὴς ἀνήρ, ἐκ Θρᾴκης καταγόμενος, μὴ ἔχων τέκνα, ἀλλὰ μόνον τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ ἕνα ἀνεψιὸν ἐξ ἀδελφῆς. Τὴν πλουσίαν δ' αὐτοῦ περιουσίαν κατέλιπε, διανείμας εἰς τρία μερίδια, ἐξ ὧν ἓν κατέλιπεν εἰς τὴν κοινότητα Θεσσαλονίκης, τὸ ἕτερον εἰς τὴν κοινότητα Ἰωαννίνων καὶ τὸ τρίτον εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ καὶ ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του, ἐπικαρπώτριαν δὲ τῆς περιουσίας ταύτης τὴν σύζυγόν του, ὑπὸ τὴν αἵρεσιν, ὅτι, ἂν ὁ ἀνεψιός του ἀποθάνῃ ἄτεκνος, τὸ μερίδιον αὐτοῦ, προσστεθῇ ἐξ ἴσου εἰς τὰς μερίδας τῶν δύο κοινοτήτων,

«Ἡ σύζυγός του ἔζησεν ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἔτη, ἐκαρποῦτο τὴν περιουσίαν καὶ μετεβίβαζε πρὸς τὰς δύο κληροδόχους κοινότητας μέρος τῶν καρπῶν, κατὰ τὴν διαθήκην· ἀπεβίωσε καὶ ἡ σύζυγος καὶ διεδέχθη αὐτὴν ὁ ἀνεψιός, ὅστις, ἐκπληρῶν τὴν διαθήκην τοῦ θείου του, ἐξηκολούθησε διαβιβάζων εἰς τὰς ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Θεσσαλονίκῃ κοινότητας τὸ ἀνῆκον αὐταῖς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ, μὴ καταλιπόντος κληρονόμους, αἴφνης ἐγείρεται τὸ ρωμουνικὸν δημόσιον, καί, θεωροῦν τὴν κληρονομίαν ταύτην ὡς ἄνευ κληρονόμου, καταλαμβάνει αὐτήν. Εἰς μάτην αἱ

κοινότητες προσέφυγον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, διεκδικοῦσαι τὴν περιουσίαν, τὴν κληρονομίαν, τὴν ἐκ τῆς διαθήκης αὐταῖς ἀνήκουσαν. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἐπίτρεψαν εἰς αὐτὰς οὐδὲ νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, διότι τὰς ἐθεώρησαν ὡς ξένα ἠθικὰ πρόσωπα καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ἡ περιουσία αὕτη περιῆλθεν εἰς τὸ ρωμουνικὸν Δημόσιον, ὅπως καὶ τὰ μοναστηριακὰ κτήματα. Τοιαύτην τύχην ἔλαβον καὶ ἄλλαι κληρονομίαι. Ἐξ ἀφορμῆς μάλιστα μιᾶς ἐξ αὐτῶν περιήλθομεν ἐν ἔτει 1887 εἰς τὸ σημεῖον τοῦ νὰ διακόψωμεν τὰς σχέσεις ἕνεκα τῆς κληρονομίας Σάρρου, περὶ τῆς ὁποίας καλῶς γινώσκει ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς συνάδελφος καὶ φίλος μου κ. Δραγούμης, διότι τότε διηύθυνε τὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

«Κατ' ἀνάγκην ὁ λόγος μὲ φέρει ἐν τούτῳ τῷ θέματι εἰς τὴν ὑπόθεσιν Ζάππα. Θὰ μὲ ἀπολείπῃ ὁ χρόνος, διηγούμενον τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλὰ πρέπει νὰ θίξω τὸ θέμα, διότι ἡ ὑπόθεσις Ζάππα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν προηγουμένην διακοπὴν τῶν σχέσεών μας. Οἱ γινώσκοντες τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης αἰσθάνονται ἀγανάκτησιν καὶ οἶκτον συγχρόνως, διότι ὑπόθεσις, ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς καθαρά, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοιαύτας διενέξεις ὡς ἐκ τῆς παρεμβάσεως τῶν Ἀρχῶν τῶν ρωμουνικῶν καὶ ὡς ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐγερθεισῶν ἐκ μέρους τοῦ ρωμουνικοῦ Δημοσίου, διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν περιουσίαν ταύτην.

Ὡς γινώσκετε, ἡ περιουσία τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν Κληροδοτημάτων, συνίστατο ἐξ ἀκινήτων, τῶν ὁποίων ἐπικαρπωτὴς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας ἐξεπλήρωσεν ἐν γνώσει τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως τὴν διαθήκην τοῦ ἐξαδέλφου του, διότι τακτικῶς μετεβίβαζε τὸ ἀφεθὲν κληροδότημα εἰς τὴν ρωμουνικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς ἄλλα ρωμουνικὰ ἱδρύματα. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα Πρεσβεία εὑρέθη ἔρημος, διευθυνομένη μόνον παρ' ἑνὸς διερμηνέως».

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. «Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας».

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. «Διότι ἔσπευσεν ὁ κ. Τομπάζης, ἀλλ' ἤρκεσαν αἱ τέσσαρες ἡμέραι, διὰ νὰ δώσωσι καιρὸν νὰ τεθῇ χεὶρ ἁρπακτικὴ ἐπὶ τῆς περιουσίας ταύτης· Καὶ ἐνῷ κατὰ σιωπηρὰν συμφωνίαν μεθ' ὅλων τῶν Κρατῶν τῶν ἀντιπροσώπων ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν πάσαις ταῖς κληρονομίαις ἔδει νὰ ἐφαρμόζωνται αἱ διατάξεις τῆς ἰταλικῆς συνθήκης, διότι αὕτη καὶ μόνον ὑφίστατο τότε μεταξὺ Ρωμουνίας καὶ Ἰταλίας, ἐνῷ τὴν συνθήκην ταύτην ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἐπανειλημμένως εἶχε σεβασθῇ καὶ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ κληρονομιῶν ἑλληνικῶν, κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς κληρονομίας τοῦ Ζάππα δὲν ἐδέχθη τὴν παρέμβασιν τοῦ προξένου, διαρρηγνύει τὰς σφραγῖδας, τὰς ὑπὸ τοῦ προξένου τεθείσας, καὶ παρεμβαίνει ὁ ἐγχώριος δικαστής, ἵνα ἀπογράψῃ καὶ λάβῃ κατοχὴν τῆς κληρονομίας.

«Ἐκεῖθεν χρονολογοῦνται, κύριοι, ἡ περιπέτεια καὶ αἱ φάσεις αἱ διάφοροι, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ δίκη αὕτη, καταλήξασα σήμερον νὰ κινδυνεύῃ νὰ χαθῇ ὁριστι-

κῶς. Τῇ ἀληθείᾳ δὲ δὲν γνωρίζω καὶ ἐὰν εἶνε πλέον τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ ἐρχώμεθα εἰς συγκρούσεις πρὸς τὰς ρωμουνικὰς Ἀρχὰς καὶ τὰ ἐγχώρια δικαστήρια, διεκδικοῦντες τὴν κληρονομίαν τοῦ Ζάππα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλους θὰ ἐκκαθαρίσωσιν ὀλίγαι ἑκατοντάδες ὑπὲρ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπίων.

Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. «Ἐξητμίσθη φαίνεται».

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. «Αἱ καταβληθεῖσαι μέχρι τοῦδε δαπάναι διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης ταύτης ὑπερβαίνουσι τὸ 1)2 ἑκατομμύριον».

Κ. ΓΚΟΤΣΗΣ. «Τί εἰσόδημα θὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῆς;

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. «Εἶνε, κύριε συνάδελφε, ἀξία κτημάτων, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ἀναβιβάζουσιν εἰς 5 ἑκατομμύρια καὶ ἄλλοι εἰς 6 ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἐννοεῖται, ὅτι δὲν θὰ τὰ λάβῃ ὅλα ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων, διότι ἐξ αὐτῶν ἔχει ἤδη παραχωρήσῃ τὸ τρίτον. Καὶ τὴν δίκην ταύτην, τὴν ἀρξαμένην δι' ἀγωγῆς τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα, ἐπωφελήθη τὸ ρωμουνικὸν Δημόσιον νὰ παρέμβῃ εἰς τὴν δίκην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου, διεκδικοῦν αὐτὸ τὴν κληρονομίαν. Καὶ θ' ἀπορήσητε τίνα λόγον εἶχε τὸ ρωμουνικὸν Δημόσιον νὰ παρέμβῃ εἰς δίκην, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ κληρονόμων ἐκ διαθήκης καὶ κληρονόμων, ἰσχυριζομένων, ὅτι ἡ διαθήκη ἦτο ἄκυρος, ἀλλὰ τὸ ρωμουνικὸν Δημόσιον εἶπεν εἰς τοὺς δικαζομένους: «Οὔτε σὺ εἶσαι Ρωμοῦνος, οὔτε αὐτὸς εἶνε Ρωμοῦνος, καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν τῶν δύο ἐνδιαφερομένων δύναται νὰ κληρονομήσῃ, ἔρχομαι ἐγώ.» (ἱλαρότης).

«Καὶ δὲν ᾐσχύνθη, κύριοι βουλευταί, ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις νὰ παραστῇ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, στηρίζουσα παρέμβασιν ἐπὶ τοιαύτης βάσεως, ἀφοῦ ἐπὶ τριακονταετίαν συνέπραττεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης καὶ ἀνεγνώριζε τὸν Κωνσταντῖνον Ζάππαν ἐπικαρπωτὴν τῆς περιουσίας τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα, δεχομένη ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ κληροδότημα τῆς διαθήκης. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ δίκῃ ἐκείνῃ ἐγέννα ζήτημα διπλωματικόν, ζήτημα, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐφθάσαμεν καὶ τότε εἰς τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων, διότι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἰσχυρίζετο, καὶ ὀρθῶς, ὅτι ἀφοῦ τὰ δύο Κράτη εὑρίσκονται ἐν δίκῃ, πῶς εἶνε δυνατὸν τὰ δικαστήρια τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, διαδίκου ὄντος, νὰ κρίνωσι περὶ τῆς διαφορᾶς; Ματαίως ἐπεκαλέσθημεν καὶ συγγραφεῖς καὶ ἐπιχειρήματα καὶ ἔθιμα. Ματαίως προὐκαλέσαμεν τὰς γνώμας σοφῶν, τῶν κορυφῶν τοῦ διεθνοῦς Δικαίου, μηδενὸς ἐξαιρουμένου. Ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὰς παρατηρήσεις καὶ τοὺς ἐξορκισμούς μας καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ νὰ διακόψωμεν τὰς σχέσεις μας.

«Διήρκεσε δὲ ἡ διακοπὴ αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892 μέχρι τοῦ ἔτους, νομίζω, 1896, ἐπὶ 4 ἔτη, ὅτε Δύναμις μεγάλη, μεσολαβήσασα, ἔφερε πάλιν εἰς συνεννόησιν τὰ δύο Κράτη καὶ ἀποκατέστησαν αἱ σχέσεις. Ἀλλ' ἀπεκατέστησαν καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν σχέσεων ἐκείνων ἦτο ἡ ἔναρξις

διαπραγματεύσεων περὶ συνομολογήσεως συνθήκης, συνθήκης, ἡ ὁποία δὲν κατωρθώθη νὰ συνομολογηθῇ βραδύτερον ἐν ἔτει 1900.

«Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν νομικῶν προσώπων ἦτο ἑκάστοτε ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου ἐν ταῖς σχέσεσιν ἡμῶν πρὸς τὴν Ρωμουνίαν, πρὸ παντὸς ἐζητήθη, ἵνα λυθῇ ὁριστικῶς τὸ ζήτημα, διότι μεταξὺ τῶν ἠθικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ὕπαρξιν ἐν Ρωμουνίᾳ ἦσαν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες, κοινότητες ὑπάρξασαι ἀνέκαθεν, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς τουρκοκρατίας, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν εἶχον ἀναγνωρισθῇ ἐγγράφως ἀλλὰ σιωπηρῶς, ἀνεγνωρίζοντο καὶ ἦσαν ἐλεύθεραι ἐν τῇ ἐξασκήσει καὶ τῆς θείας λατρείας καὶ ἐν τῇ κατοχῇ καὶ διαθέσει περιουσίας ἀκινήτου. Ἐπειδὴ ὅμως ἑκάστοτε προεβάλλετο ἡ ἀπειλὴ κατὰ τῶν Κοινοτήτων τούτων καὶ ἐγένοντο μάλιστα καὶ ἀπόπειραι διεκδικήσεως κτημάτων, ἀνηκόντων εἰς μίαν ἐκ τῶν κοινοτήτων τούτων, τὴν ἐν Γαλαζίῳ, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὀρθῶς ποιοῦσα, ἐζήτησε ν' ἀσφαλίσῃ, τοὐλάχιστον ἐπὶ τὸ μέλλον, τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἠθικῶν τούτων προσώπων. Τοιαύτην πηγὴν εἶχε, κ. κ. βουλευταί, τὸ πρωτόκολλον, τὸ συνυπογραφὲν μετὰ τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης. Τὸ πρωτόκολλον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ σήμερον θέμα διενέξεως μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων. Διενέξεως, ἡ ὁποία ἐν πλάτει ἐκτίθεται ἐν τοῖς διαμειφθεῖσιν ἐγγράφοις, τὰ ὁποῖα ἡ Βουλὴ ἔχει ὑπ' ὄψει αὐτῆς. Ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὑπὸ τὸν ἀξιότιμον ἐξ Ἀττικῆς βουλευτὴν, διεξήγαγεν ἐν ὅλῃ τῇ ἐμβριθείᾳ καὶ μετὰ ἀκαταγωνίστων ἐπιχειρημάτων. Καὶ ὁ ἀναγιγνώσκων ἀμερολήπτως τὴν διαμειφθεῖσαν ἀλληλογραφίαν δὲν δύναται ἢ νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις τίθεται κατ' ἐπιστήμην καὶ πρᾶξιν διεθνῆ ἐν ὑποδεεστέρᾳ θέσει ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλ' ἀπέναντι τῆς αὐθαιρεσίας ποίαν ἰσχὺν ἔχουσι τὰ ἐπιχειρήματα; Ποίαν ἰσχὺν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν ἐπιχείρημα, ἐκ τῆς λογικῆς καὶ ἐκ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἀντλούμενον, ὅταν ἔρχηται καὶ ζητεῖ παρὰ τῆς Ἑλλάδος λόγον περὶ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας; Ὅταν ἔρχηται καὶ ζητεῖ παρὰ τῆς Ἑλλάδος λόγον περὶ τῆς πολιτείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου;

«Ἀλλὰ μνημονεύων, κύριοι, τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐξετραχύνθησαν αἱ σχέσεις ἡμῶν μετὰ τῆς Ρωμουνίας, ἀναγκάζομαι νὰ ἐνδιατρίψω ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κερδοσκοπίαν, τὴν ὑπαγορεύσασαν τὴν πολιτείαν ταύτην.

«Εἶνε πλέον ἢ ἀποδειγμένον, κύριοι, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶνε τόσον ὁμόφυλοι τῶν Ρωμούνων, ὅσον εἶνε καὶ οἱ Ἀλβανοὶ πρὸς αὐτοὺς ὁμόφυλοι. Συνέβη ὥστε ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν οἱ Κουτσόβλαχοι ὁμιλοῦσι, νὰ προσομοιάζῃ πως πρὸς τὴν δακικήν, διότι ὁ μὴ γιγνώσκων οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην νομίζει, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι ὁμιλοῦσι κουτσοβλαχικὰ καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι ρωμουνικά. Ἀλλ' ὅταν ἔρχωνται οἱ δύο νὰ συννενοηθῶσι, δὲν φθάνουσιν εἰς ἀποτέλεσμα· τοῦτο μόνον ὁ μὴ ἐννοῶν τὰ ἰδιώματα ταῦτα εὑρίσκει ὡς σημεῖον ἐπαφῆς, ὅτι ἀκούει πολλὰ τσί, τσί, τσί (ἱλαρότης).

«Εἶνε, κύριοι, φυσικὸν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὰ κράτη, τὰ

μικρὰ ἰδίως, ὅταν κάπως εὐδοκιμήσωσιν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς πολιτικῆς, νὰ θέλωσι νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν καὶ πέραν τῶν ὁρίων των. Τοιοῦτος πειρασμὸς ὑποθέτω ἦλθε καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν πολιτικῶν τῆς Ρωμουνίας. Ἀλλὰ δυστυχῶς δι' αὐτούς, στρέψαντες τὰ βλέμματα περὶ ἑαυτοὺς εἶδον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερβῶσι τὰ ἐσκαμμένα, διότι τὰ δυτικὰ ἢ βορειοδυτικὰ καὶ τὰ βορειοανατολικὰ αὐτῶν ὅρια συνορεύουσι πρὸς ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων ἔχονται στερρῶς καὶ κρατερῶς μεγάλαι Δυνάμεις, τὰς ὁποίας οὐδὲ νὰ προσβλέψωσι δύνανται νὰ τολμήσωσι. Στρέφονται πρὸς νότον καὶ ἐκεῖ εὑρίσκουσιν ἔδαφος ἴσως συνεννοήσεως, διότι ἐκεῖθεν εὑρίσκουσι τὴν Βουλγαρίαν, μετὰ τῆς ὁποίας δύνανται νὰ ἔλθωσι προσωρινῶς εἰς συνεννοήσεις κατ' ἐχθρῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους θεωροῦσι κοινοὺς καὶ τότε ρίπτουσι τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Μακεδονίαν, νομίζοντες, ὅτι εἰς τὴν Μακεδονίαν δύνανται νὰ εὕρωσιν ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν καὶ πρὸς στήριξιν δικαιωμάτων ἔστω καὶ φανταστικῶν. Εὑρέθησαν οἱ Κουτσοβλάχοι, καὶ οἱ Κουτσοβλάχοι ἐθεωρήθησαν ὡς στοιχεῖον πρόσφορον διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ σχέδια αὐτῶν. Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἓν μέγα πρόσκομμα, ὅτι οἱ Κουτσοβλάχοι δὲν εἶνε Ρωμοῦνοι· προσεπάθησαν λοιπὸν νὰ προσεταιρισθῶσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ χρήματος, διὰ τοῦ φόβου, διὰ τῆς ἱδρύσεως σχολείων· δὲν ηὐδοκίμησαν, διότι καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν κατώρθωσαν νὰ προσεταιρισθῶσι πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίζῃ τὰς ἀξιώσεις των.

«Προσεπάθησαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γλώσσης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ἐκεῖ εὗρον ἄλλο πρόσκομμα, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον· ὀρρωδοῦσι δὲ πρὸ τοῦ σχίσματος, διότι δὲν θέλουσι νὰ ἀποσχισθῶσι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οὐχ ἧττον εἰς αὐτὸ ἀναγκαίως φέρονται διὰ νὰ πραγματοποιήσωσι τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ φαντασίᾳ των ἔχουσιν, ἵνα δημιουργήσωσι ζήτημα ρωμουνικὸν ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ ὁμολογοῦσι μέν, ὅτι οἱ πληθυσμοί, οἱ κατ' αὐτοὺς ρωμουνίζοντες, οἱ Ἀρρωμοῦνοι (διότι ἔπρεπε νὰ εὕρωσι καὶ ἓν ὄνομα νὰ ὀνομάζωσι τοὺς δῆθεν ὁμοφύλους των) εἶνε ἐγκατεσπαρμένοι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, βλέποντες δέ, ὅτι ἐδαφικὰς ἀξιώσεις δὲν δύνανται νὰ ἐκδηλώσωσι, φέρουσιν ὡς ἐπιχείρημα τὸ ἠθικὸν συμφέρον, ἐξ οὗ ἀρύονται τὸ δικαίωμα, ὅ περ ἔχουσι νὰ ἐνδιαφέρωνται καὶ νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς τύχης τῶν δῆθεν ὁμοφύλων των. Καὶ ἐπὶ τούτου, ἐπὶ τῆς ἄμμου ταύτης, στηρίζεται ὅλη ἡ θεωρία των καὶ ὅλαι οἱ ἀξιώσεις των καὶ ὅλη ἡ μακεδονικὴ πολιτική των. Μὴ δυνάμενοι νὰ διεκδικήσωσιν ἐδαφικὰς περιφερείας, θέλουσι μὲν νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ αὐτῶν, προκειμένου περὶ τῆς τύχης τῶν δῆθεν ὁμοφύλων των Κουτσοβλάχων, ἀλλά, γενναιοφρόνως φερόμενοι, παραιτοῦνται πάσης ἀξιώσεως ἐδαφικῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ζητοῦντες ἀνταλλάγματα. Καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ πολιτικὴ αὐτῶν· εἶνε ἡ πολιτικὴ τῶν ἀνταλλαγμάτων. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι εἶνε πολιτικὴ ἀνταλλαγμάτων, ἡ πολιτική, τὴν ὁποίαν μετέρχονται, καὶ τῆς ὁποίας θῦμα εἶνε ἡ Ἑλλάς. Καὶ πόθεν θὰ λάβωσι τὰ ἀνταλλάγματα;

«Αὐτοὶ θέλουσι νὰ ἐκταθῶσι πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον, ν' ἀποκαταστήσωσιν

ἐκεῖ λιμένα δεύτερον παρὰ τῇ Κωνστάντζᾳ καὶ τὰ λογισθῶσι πλέον ὡς ναυτικὴ δύναμις. Θεωροῦσιν, ὅτι εἶνε εὔκολος καὶ πρόχειρος ἡ συνεννόησις μετὰ τῶν Βουλγάρων καθ' ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιμένουσιν, ὑποστηρίζοντες τοιαύτας ἀξιώσεις.

«Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψει τὰ πράγματα, οἷα παρέστησα αὐτὰ ὑμῖν καὶ ὡς πραγματικῶς ἔχουσι, διότι ἐπὶ τόπου καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀντιλήφθην ταῦτα, εἶνε εὐνόητον, ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, εἰς τὸ ὁποῖον σήμερον ἐφθάσαμεν, διότι οὕτως ἢ ἄλλως ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν διάρρηξιν τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, φρονοῦσα, ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ παραστῇ ἐν Εὐρώπῃ ὡς προστατεύουσα καίρια συμφέροντα αὐτῆς, ὑπάρχοντα ἐν Μακεδονίᾳ, κατέναντι Δυνάμεως, ἡ ὁποία δὲν ἀναγνωρίζει αὐτὰ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ διώκει. Τὸ ζήτημα μόνον εἶνε: ἦτο εὔκαιρος ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ Ρωμουνία ἤρχετο πρὸς ἡμᾶς παρεσκευασμένη ἵνα φθάσῃ, εἰς διάρρηξιν σχέσεων, ἦτο εὔκαιρος ἡ στιγμή, ἵνα ἡμεῖς ὑποβοηθήσωμεν αὐτήν ;

«Καὶ ἐν τούτῳ κεῖται κατ' ἐμέ, κύριοι βουλευταί, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἔρευνα, ἡ ὁποία δύναται νὰ γίνῃ ἐν τῇ κατατεθείσῃ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἀλληλογραφίᾳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν μετὰ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως. Δὲν θὰ εἰσέλθω, κύριοι βουλευταί, ἵνα ἐξετάσω καὶ κατανείμω εὐθύνας, ὡς ἀρχόμενος τοῦ λόγου ἔλεγον.

«Σήμερον δὲν εἶνε ἡ στιγμὴ τῶν εὐθυνῶν· εἶνε ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλή, λαμβάνουσα πλέον τὴν κατάστασιν, ὁποία σήμερον ἐδημιουργήθη, ἀδιάφορον πῶς, ὀφείλει νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης, διότι μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ πρώτη Ἰουλίου εἶνε ἡ ἡμερομηνία, κατὰ τὴν ὁποίαν παύει ἡ ἰσχὺς τοῦ πρωτοκόλλου, ἂν ὄχι νόμῳ, δυνάμει, διότι ἡ Ρωμουνία, μετερχομένη αὐθαιρεσίαν, θεωρεῖ τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀπὸ τῆς 1 Ἰουλίου ὡς μὴ ὑπάρξαν. Ἡ 1 Ἰουλίου λοιπὸν εἶνε ἡ μοιραία ἡμερομηνία, κατὰ τὴν ὁποίαν θ' ἀρχίσωσιν ἐφαρμοζόμενα τὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων αὐθαίρετα μέτρα καὶ ἐν τῇ κατωφερείᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτέθη σήμερον ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, πρέπει νὰ εἴμεθα παρεσκευασμένοι, ὅτι θὰ μετέλθῃ τὰ πάντα, θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα. Ἀφοῦ δὲν συνεστάλη νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ἐπιχειρήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀξιώσεών της κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ δὲν ᾐσχύνθη ν' ἀφήσῃ νὰ συγκροτηθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ της τὰ συλλαλητήρια ἐκεῖνα, ὅπου δὲν ὑπῆρξεν ὕβρις, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἠκούσθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ στόματος προσώπων ἐπισήμων, προσώπων κατεχόντων ὑψίστας θέσεις ἐν Ρωμουνίᾳ, προσώπων ἀξιούντων νὰ ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας των, ἀφοῦ αἱ ὕβρεις ἔφθασαν μέχρι τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἑλλήνων, μέχρι τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτῶν βίου, ἐν δημοσίοις συλλαλητηρίοις, ἀφοῦ κατεπάτησαν τὴν σημαίαν μας τὴν ἐθνικήν, ἀφοῦ εἰσῆλθον εἰς τὰ ἑλληνικὰ καταστήματα καὶ ἠδίκησαν καὶ κατέστρεψαν πᾶν τὸ προστυχόν, ἀφοῦ δὲν ἐσεβάσθησαν οὐδὲ τὴν ἱερότητα τοῦ ναοῦ, θέλον-

τες νὰ ἐξαναγκάσωσι τὸν ἐφημέριον τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας ν' ἀπαγγείλῃ λειτουργίαν ρωμουνιστὶ, καὶ ταῦτα ἐγένοντο, κύριοι, ἀπὸ φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, ἀπὸ γενεὰν δηλαδή, ἡ ὁποία πρέπει νὰ παρέχῃ ἑαυτὴν ὑπόδειγμα πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ, λέγω, ἐθεώρησεν εἰς αὐτὴν ἐπιτετραμμένον ἡ Ρωμουνία νὰ μετέλθῃ τοιαῦτα μέτρα, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους προσέφυγεν εἰς ἀπελάσεις, στηριζομένας εἰς τὸ ὅτι οἱ ἀπελαθέντες εὑρέθησαν ὄντες μέλη τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἐξ οὗ ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις εἴκασεν, ὅτι αὐτοὶ ἔδωκαν χρήματα καὶ ὅτι τὰ χρήματα αὐτὰ προωρίσθησαν εἰς τὴν σύστασιν καὶ ἐξοπλισμὸν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, προωρισμένων, ἵνα καταπνίξωσι τὸ αἴσθημα τὸ ρωμουνικὸν, τὸ ἀκμάζον κατ' αὐτὰς ἐλέῳ τῶν χρημάτων αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ! Πρέπει λοιπόν, κύριοι, νὰ εἴμεθα παρεσκευασμένοι, ὅτι θὰ παραστῶμεν μάρτυρες πολλῶν ἐκτρόπων καὶ βαρβάρων μέτρων. Καὶ διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι ἡ σύζήτησις πρέπει νὰ περιωρισθῇ ἕως ἐδῶ, νὰ ἐνισχύσωμεν δὲ διὰ τῆς στάσεώς μας, διὰ τῆς φωνῆς μας, δι' ὅλων τῶν μέσων τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, μὴ λησμονοῦντες, ὅτι ἡ Κυβέρνησις αὕτη εἶνε ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἔθνους, νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτήν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ, ὡς προσήκει εἰς Κυβέρνησιν κράτους ἀδικουμένου. Καὶ ἔχω τὴν πλήρη πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ διεξαγάγῃ ἐν ὅλῃ τῇ εὐσυνειδησίᾳ, ἐν ὅλῃ τῇ ἀξιοπρεπείᾳ, συμφώνως πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΕΝ ΤΩι ΦΟΙΤΗΤΙΚΩι ΤΜΗΜΑΤΙ

Ὑπὸ **ΠΕΤΡΟΥ ΑΞΙΩΤΙΔΑ**

Θρᾴκη λέγεται ἡ μεταξὺ Αἵμου, Ροδόπης, Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου κειμένη χώρα. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐτροποποιήθη κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Οὕτως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Θρᾴκη ἐλέγετο καὶ αὐτὴ ἡ Χαλκιδική, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐλέγετο καὶ Ἀριστοτέλης «ὁ Θρᾲξ». Ἀκολούθως κατὰ τὸν μεσαίωνα μέγα τμῆμα τῆς Θρᾴκης περιελαμβάνετο εἰς τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, ἐξ οὗ καὶ Βασίλειος ὁ Μακεδών, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου δυναστείας, λέγεται Βασίλειος «ὁ Μακεδών», καίτοι κατήγετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ Θρᾴκη εἶνε μία τῶν εὐφορωτέρων χωρῶν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ ὡς τοιαύτη ὑπέστη τὰς ἐπιδρομὰς διαφόρων βαρβάρων φυλῶν, καὶ μάλιστα τῶν Γότθων καὶ τῶν Βουλγάρων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπήνεγκον καὶ τὰς μεγαλειτέρας καταστροφὰς καὶ δῃώσεις. Δὲν θ' ἀναφέρω τὰς διαφόρους μάχας καὶ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, διότι ἡ ἱστορία ποιεῖται λεπτομερῆ τούτων μνείαν.

Τῇ ἀδείᾳ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων οἱ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Δουνάβεως χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, γνωστοὶ δὲ εἶνε οἱ διαπρέψαντες εἰς τοὺς κατ' αὐτῶν πολέμους αὐτοκράτορες Τσιμισκῆς καὶ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ὑποταγείσης τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, οἱ Βούλγαροι, ὅπως σωθῶσιν ἀπὸ τοῦ ξίφους τοῦ κατακτητοῦ, κατέφυγον ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν σκέπην τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑφ' ἣν ἐβίωσαν ἐπὶ αἰῶνας, χωρὶς νὰ δείξωσιν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον ἐθνικῆς ζωῆς κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον τῆς δουλείας. Μέχρι τοιούτου μάλιστα σημείου ἀπέβαλον τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, ὥστε ἐθεώρουν ὕβριν τὴν ὀνομασίαν τοῦ Βουλγάρου. Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεσκέφθη πολλὰ τμήματα τῆς Ἀνατολῆς ὁ Λαμαρτῖνος, ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων περὶ Φιλιππουπόλεως, ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δύο μόνον λαλοῦνται γλῶσσαι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ τουρκικὴ καὶ δύο μόνον ἐθνικότητες

ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι!

Πόσον ἤλλαξαν σήμερον οἱ καιροί!

Ἡ φιλόδοξος πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ, τὴν βουλγαρικὴν ἐθνότητα πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ὀνείρων της.

Ἡ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, πρὸς ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως αὐτῶν ἐργασία ἤρξατο κατὰ πρῶτον δειλὴ καὶ ἀσυστηματοποίητος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘου αἰῶνος, κατέστη δὲ αὕτη ἐντονωτέρα ἀπὸ τοῦ 1860.

Οὕτω τὸ 1829 ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ σύγγραμμα ὑπό τινος Ρώσσου Davkowsky ἐπιγραφόμενον «Homerus Slavicis dialectés scriptis», διὰ τοῦ ὁποίου προσεπάθη ὁ συγγραφεὺς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔγραψε τὰ ἔπη αὐτοῦ εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἐκ ταύτης δὲ παρέλαβον ταῦτα οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ μετέφρασαν.

Μετά τινα ἔτη ὁ *Ρακόβσκης* ἔν τινι συγγραφῇ του ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν κατάγονται ἐκ τοῦ Βόλγα, ἀλλ' ὅτι πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ κατῴκουν τὴν Μακεδονίαν, Θρᾴκην καὶ Μισσίαν, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα μικρὸν διαφέρει τῆς Σανσκριτικῆς καὶ Ζενδικῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν κατ' ἀρχὰς Βούλγαροι καὶ ἀκολούθως ἀπεχωρίσθησαν αὐτῶν, ὅτι ἡ πρώτη φυλὴ τῶν Βουλγάρων ἤκμασεν ἐν Ἰνδικῇ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἢ ἀναφανῶσιν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἐξ αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἔκλεψαν τὰς βάσεις τοῦ μετέπειτα πολιτισμοῦ των καὶ ὅτι αἱ Ἑλληνίδες Μοῦσαι οὐδὲν ἕτερον ἦσαν εἰμὶ αὗται αἱ *Σαμοδίβαι* τῶν Βουλγάρων. Ἐν τῇ παραδόξῳ ταύτῃ συγγραφῇ τοῦ Ρακόβσκη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διήκει τοιαύτη σειρὰ ἀνοησιῶν, ὥστε ἐξίσταται ὁ ἀναγνώστης πρὸ τοῦ θράσους τοῦ ἀνθρώπου τούτου.

Ἐπαξίως συναμιλλᾶται πρὸς τοῦτον καὶ ὁ πολὺς *Βέρκοβιτς*, ὅστις ἐν τῇ συγγραφῇ του «*Τὰ ᾄσματα τῆς Ροδόπης*», ἀποδεχόμενος σχεδὸν πάντας τοὺς διϊσχυρισμοὺς τοῦ Ρακόβσκη, ἀποπειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ὀρφεὺς ὡς καὶ ἡ σύζυγός του ἦσαν Βούλγαροι. Ἐξήγαγε δὲ τὸ σοφὸν τοῦτο συμπέρασμα ἐκ τῶν ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα συνέλεξε κατὰ τὴν ἐν Ροδόπῃ περιοδείαν του, ὡς ἰσχυρίζεται. Ἡ ἔκδοσις τῶν ᾀσμάτων τούτων ἐξηλέγχθη καὶ ἀπεδείχθη ψευδὴς παρὰ πολλῶν Εὐρωπαίων, ἑπομένως πᾶσα ἐπ' αὐτῶν ἐνασχόλησις κρίνεται περιττή.

Οἱ Βούλγαροι, ἐρεθιζόμενοι ὑπὸ Ρώσσων πρακτόρων, ἐπεζήτησαν ἀπὸ τοῦ 1860 τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Γνωστὰ εἶνε τὰ λαβόντα χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Εὐτυχῶς καὶ τότε ἐσώθη ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκ τῆς βεβαίας καταστοφῆς του ἕνεκα τῆς ἀμβλυωπίας τοῦ πολλοῦ Ἰγνάτιεφ, ὅστις, ἐν τῇ μέθῃ τοῦ ἀρξαμένου θριάμβου του, δὲν ἀπεδέχθη τὸ ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ΣΤ'. σχέδιον τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑπὸ Βουλγάρων κατασκευασμένων ἐπαρχιῶν καὶ οὕτω ἐπηκολούθησε τὸ σχῖσμα ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀνθίμου τοῦ ΣΤ'.

Κατὰ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' θὰ διωρίζοντο Βούλγαροι Μητροπολῖται εἰς τὰς ἐπαρχίας Τσερνοῦ, Δρύτσας, Πρεσλάβας, Τυρνά-

βου, Σόφιας, Βράτσας, Λοφτσοῦ, Βιδύνης, Νύσσης, Νυσσόβας, Κεστεντηλίου, Σαμακοβίου, Σκοπείων, Βελεστοῦ, Μογλενῶν, Βοδενῶν, Στρωμνίτσης, Πολυανῆς, Βάρνης, Σαντζάκι Σελήμνου, Ζευγουτόλεως (πλὴν τῶν παραλίων), Τσιρπάν, Μουσταφᾶ Πασσιᾶ, Νευροκοπίου, Ἀχῆ-Τσελεμπῆ, Περλεπὲς (Πελαγωνίας), Ἀχρίδος, Φιλιππουπόλεως (πλὴν Κουκλαίνης, Βοδενῶν καὶ τινων Μονῶν).

Ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος, ὅσῳ καὶ ἂν ἦτο φιλάνθρωπος καὶ φιλόθρησκος, ἀπεδείχθη, ὅτι ἐλαχίστην εἶχεν συνείδησιν τῶν κινδύνων, οὓς ἐδημιούργει διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Διότι ἀλλοίμονον, ἐὰν αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἀπέκτουν Βουλγάρους Μητροπολίτας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη ἐκείνης θὰ ἦσαν τελείως χαμέναι διὰ τὸν Ἑλληνισμόν.

Μετά τινα ἔτη ὁ Ἰγνάτιεφ διὰ τῶν Ρωσσικῶν λογχῶν ἐχάραττε τὴν Μεγάλην Βουλγαρίαν ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ· αὕτη περιελάμβανε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Θράκην.

Ἀλλ' ὡς γνωστὸν ἡ συνθήκη ἐκείνη κατερρακώθη ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα καὶ συνετάχθη νέα τοιαύτη, ἱδρύουσα τὴν βουλγαρικὴν Ἡγεμονίαν καὶ καθιστῶσα τὴν Βόρειον Θράκην αὐτόνομον ἐπαρχίαν, δίδουσα αὐτῇ τὴν ὀνομασίαν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Ἡ ὀνομασία αὕτη μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἦτο παντελῶς ἄγνωστος εἴς τε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ μεγίστη τῶν ἀδικιῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Εὐρώπη, δημιουργοῦσα τὴν βουλγαρικὴν Ἡγεμονίαν, ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε καὶ ἡ Θράκη νὰ τύχῃ αὐτονομίας τινός, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ κατοίκων, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ τμῆμα ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἐπλειονοψήφει τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον καὶ οὐχὶ ὁλόκληρον τὴν Θράκην, τὴν διὰ φυσικῶν ὁρίων κεχωρισμένην τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ὁπόταν βεβαίως θὰ ἐπλειονοψήφει ὁ ἑλληνισμός· οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη ἡ αὐτόνομος ἐπαρχία, μὴ ἔχουσα πρὸς νότον οὐδὲν ἀπολύτως φυσικὸν ὅριον, ἀλλὰ μίαν γραμμήν, χαραχθεῖσαν ἀναλόγως τῶν συμφερόντων τοῦ αὐτονομηθέντος τμήματος.

Τὸ νέον τοῦτο πολιτικὸν καθεστὼς τῆς βορείου Θράκης, ὡς γνωστόν, διήρκεσεν ἐλάχιστον χρόνον. Τὸ 1886, τῇ συγκατανεύσει τῶν ἰσχυρῶν, ὁ ἡγεμὼν Βάττεμβεργ κατελάμβανε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐπραγματοποίει τὴν μετὰ τῆς ἡγεμονίας ἕνωσιν ταύτης, ἐναντίον παντὸς δικαίου καὶ ἐπὶ παραβάσει τῶν κειμένων συνθηκῶν.

Ὁ ὀργανικὸς νόμος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἔθετεν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ Βουλγάρους, Ἕλληνας καὶ Τούρκους, αἱ γλῶσσαι αὐτῶν ἐκηρύσσοντο ὡς ἐπίσημοι, τὰ δὲ νέα γραμματόσημα ἔφερον ταύτας ὡς δεῖγμα τῆς θεσπισθείσης ἰσότητος τῶν τριῶν ἐθνοτήτων. Παρὰ πάσας λοιπὸν τὰς συνθήκας ταύτας, ἐπετράπη ἡ ἐπικράτησις τῆς μιᾶς ἐθνότητος καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν λοιπῶν ὑπ' αὐτήν.

Οἱ ἐν Φιλιππουπόλει Ἕλληνες, θελήσαντες νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδικίας, ὑπέστησαν τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Βουλγάρων, καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν εὐρωπαίων αἱ ἑλληνικαὶ σημαῖαι ἐξεσχίζοντο ἐν μέσῃ ὁδῷ.

Ἡ τόσον εὔκολος καὶ ἄκοπος αὕτη ἐπιτυχία, συνδυασθεῖσα μὲ τὴν κατὰ τῶν Σέρβων νίκην, ἐκορύφωσε τὴν βουλγαρικὴν φιλοδοξίαν καὶ βουλιμίαν, ἐκδηλουμένην ἔκτοτε ποικιλοτρόπως ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐκηρύχθη ὁ ἐπίσημος κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμός, ὅστις καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ ἄγριος καὶ ἐπίμονος. Τὰ σχολεῖα καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ἑλλήνων ἁρπάζονται, αἱ μοναὶ καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι αὐτῶν καταπατοῦνται ὑπὸ τοῦ πρώτου τυχόντος, τῇ ἐπισήμῳ πολλάκις τοῦ κράτους συνενοχῇ.

Οὐδεμία διαμαρτυρία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν τοιούτων ἀδικιῶν εἰσακούεται. Ὁ διαμαρτυρόμενος ἢ ἀμυνόμενος φυλακίζεται, ξυλοκοπεῖται.

Ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης θεωρεῖται μίασμα, πᾶς δὲ ὁμιλῶν αὐτὴν οὐδαμοῦ γίνεται δεκτός. Οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς δικαστηρίοις οὐδέποτε εὑρίσκουσι τὸ δίκαιον αὐτῶν.

Οὕτως ἐν ὀλίγοις οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θράκης ὑπήχθησαν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ εἰς τὸν ἀπαισιώτερον τῶν Βουλγάρων ζυγόν. Τίθεται εἰς αὐτοὺς τὸ δίλημμα: ἢ νὰ ἐκβουλγαρισθῶσιν, ἢ νὰ ἐκπατρισθῶσιν. Οἱ ἀσθενέστεροι κύπτουσι τὸν αὐχένα, ἄλλοι φεύγουσιν ἐκ τῆς χώρας, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι, ἀληθεῖς μάρτυρες, ἀγωνίζονται ἀγῶνα ἄνισον, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ καταλάβῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπέρλαμπρον σελίδα.

Ὁ βουλγαρικὸς τύπος ἁμιλλᾶται πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς ἐπισήμου ἀρχῆς κηρυχθέντα πόλεμον κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Δὲν παρέρχεται οὔτε μία ἡμέρα χωρὶς ἐκ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων νὰ ἐκτοξευθῶσι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ αἱ χαπηλικώτεραι ὕβρεις, αἱ βαναυσώτεραι συκοφαντίαι καὶ αἱ ἀγριώτεραι ἀπειλαί· ὅπως ἐξαλειφθῇ δὲ πᾶσα σχέσις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μετὰ τῆς χώρας ταύτης, μετέβαλον οἱ Βούλγαροι πατριῶται καὶ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας τῶν ἑλληνικωτάτων πόλεων: Οὕτω τὴν μὲν Φιλιππούπολιν μετωνόμασαν εἰς Πλόβδιβ, τὴν δὲ Στενήμαχον εἰς Ἀσσένωφγραδ.

Ἀλλὰ τὸν διωγμὸν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας συνακολουθεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν ἐν τῇ λοιπῇ Θράκῃ.

Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτονόμου Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, συνέστη ἐν Βάρνῃ *Θρακικὸν Κομιτᾶτον,* φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους Στράντζα καὶ ἔχον ἰδιαίτερον ὁμώνυμον δημοσιογραφικὸν ὄργανον. Σκοπὸς τοῦ Κομιτάτου τούτου ἦτο ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

Ὅταν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς οὗτος, τὸ Θρακικὸν Κομιτᾶτον μετέφερε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐκ Βάρνης εἰς Σόφιαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Μακεδονικοῦ, λαβὸν τὴν γνωστὴν ὀνομασίαν: ***Μακεδονο-Ἀδριανουπολιτικὸν Κομιτᾶτον.***

Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἐνέργεια τοῦ νεοβαπτισθέντος Κομιτάτου.

Σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ Θράκη μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποτελεῖ τὸ Βιλαέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τίτλου του τὸ νέον Κομιτᾶτον.

Ἐν τῷ Βιλαετίῳ τούτῳ,οἱ Βούλγαροι δὲν ἀριθμοῦσι εἰμὴ εἰς 98 μόνον χιλιάδας, ἔναντι 382 περίπου Ἑλλήνων, τὸ τμῆμα δὲ ἔνθα ὑπάρχει ὁ ὁπωσδήποτε συμπαγὴς βουλγαρικὸς πληθυσμός, εἶνε τὸ παρὰ τὰ σύνορα μέρος τοῦ Σαντζακίου 40 Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ περιφέρεια Δεδεαγάτς.

Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἐγνώριζον κάλλιστα, ὅτι οὐδὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν, ἂν μὴ ἔθετον τὴν βάσιν τῶν ἐνεργειῶν των ἐν τῷ κέντρῳ, τῆς Θράκης, τῇ Ἀδριανουπόλει. Ἀπὸ 15ετίας ὅθεν κατέβαλον πᾶσαν αὐτῶν προσπάθειαν, ἵνα ἱδρύσωσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σχολὰς καὶ δημιουργήσωσιν Κοινότητα. Ἀλλ' εἰς ἀμφότερα ἀπέτυχον· διότι αἱ μὲν σχολαὶ ἔμεινον ἔρημοι μαθητῶν, ἡ δὲ Κοινότης δὲν εὕρισκε τὰ στελέχη ὅπως συνταχθῇ. Οἱ μαθηταὶ σήμερον τοῦ Γυμνασίου των εἰσὶν πάντες σχεδὸν ἐκ Βουλγαρίας. Οὐδέποτε οὐδ' ἕνα μαθητὴν Ἀδριανουπολίτην ἠδυνήθησαν νὰ προσηλυτίσωσι. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέχρι χθὲς ἀκόμη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ἐθεωρεῖτο ὡς χίμαιρα, δυστυχῶς μετὰ τὴν τελευταίαν πυρκαϊάν, οὐδόλως ἀπίθανον νὰ λάβῃ σάρκας καὶ ὀστᾶ.

Ὅταν διασπασθῇ ἡ ἑνότης τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Κοινότητος, ὅταν ἀποσυντεθῇ ὁ ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς χθὲς συμπαγὴς καὶ κραταιὸς Ἑλληνισμός, ὦμεν βέβαιοι, ὅτι δὲν θὰ δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν πλέον περὶ Θρᾳκικοῦ ζητήματος. Ἡ Ἀδριανούπολις εἶνε αὐτὴ ἡ Θράκη καὶ ἡ Θράκη εἶνε αὐτὴ ἡ Ἀδριανούπολις. Ἂς εὐχηθῶμεν ὅτι οἱ κυβερνῆται τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, συνειδότες τοὺς κινδύνους τούτους, θὰ σπεύσωσι νὰ σώσωσι τὴν ἀπειλουμένην ἀποσύνθεσιν τοῦ θρᾳκικοῦ τούτου κέντρου.

Ἐκτὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως οἱ Βούλγαροι ἐργάζονται δυστυχῶς λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐν τῷ Σαντζακίῳ 40 Ἐκκλησιῶν, ἔνθα δι' ἀπεσταλμένων, μελῶν τοῦ Κομιτάτου, ἀπειλοῦσι καὶ ἐκβιάζουσι πρὸς ἀπόκτησιν ὀπαδῶν. Ἱδρύουσι σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα προσηλυτίζουσι τοὺς μαθητὰς δι' ὑποσχέσεων, διὰ τῆς δωρεὰν παροχῆς βιβλίων καὶ ἐνδυμάτων καὶ διὰ τῆς μεθόδου τῆς διὰ χρημάτων διαφθορᾶς τῶν πτωχῶν οἰκογενειαρχῶν.

Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη μηνῶν ἵδρυσαν συσσίτια ἐν 40 Ἐκκλησίαις, Τυρνάβῳ καὶ Βουνὰρ Χισσάρ, ὡς κέντρα δελεασμοῦ τῶν ἀπορωτέρων.

Ἀλλὰ πρὸς τὰ εἰρηνικὰ ταῦτα μέσα δὲν διστάζουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ θέτωσιν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὰ μέσα τῆς βίας πρὸς ἀπόκτησιν τῶν διὰ τοὺς καταχθονίους σκοποὺς των ἀπαιτουμένων χρημάτων.

Οὕτω κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἀκούομεν τὸν φόνον τοῦ Α. ἕλληνος πλουσίου, τὴν ληστείαν κατὰ τοῦ Β. προὔχοντος κτλ.

Πᾶσαι αὗται αἱ ἐνέργειαι διεξαγόμεναι διὰ θαυμαστοῦ συστήματος καὶ μεθοδι-

κότητος, ἐπήνεγκον οὐκ ὀλίγους καρπούς, παρ' ὅλην τὴν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

'Αλλ' ἐκτὸς τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ θετικῆς αὐτῶν ἐργασίας, οἱ Βούλγαροι δὲν παραλείπουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ διακηρύττουσιν εἰς πᾶσαν δεδομένην περίπτωσιν καὶ διὰ τοῦ ἐξωνημένου εὐρωπαϊκοῦ τύπου τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης ἐθνικὰ δίκαια αὐτῶν.

Πλειστάκις ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας, ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Βιλαετίου 'Αδριανουπόλεως,οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πλειονότητα τῶν κατοίκων (!) ὑφίστανται δεινοὺς διωγμοὺς παρὰ τῶν ἀρχῶν καὶ ὅτι δέον αἱ Δυνάμεις νὰ λάβωσι τὰ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς ἀνακούφισιν τῶν τὰ πάνδεινα ὑφισταμένων βουλγαρικῶν πληθυσμῶν (!).

Τελευταίως ἀκόμη ὁ Μαρκήσιος Λανσδάουν, ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν τῆς 'Αγγλίας, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Βιλαετίου 'Αδριανουπόλεως, ἐχαρακτήρισε τοῦτο ὡς περιέχον κατ' ἐξοχὴν βουλγαρικοὺς πληθυσμοῦ.

Εὐτυχῶς κατὰ τῆς τοιαύτης κατὰ τοῦ 'Ελληνισμοῦ ἀδικίας διεμαρτυρήθη ἐντόνως ὁ ἐνταῦθα Θρᾳκικὸς Σύλλογος, ἡ δὲ διαμαρτυρία αὐτοῦ εὗρε εὐμενῆ ὑποδοχὴν καὶ παρὰ τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ.

Αὗται εἶνε ἐν ὀλίγοις αἱ ἐν Θρᾴκῃ ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων.

'Αλλ' ἔναντι τοιαύτης ἐπιμόνου φανατικῆς καὶ συστηματικῆς ἐργασίας, τί ἀντιτάσσομεν ἡμεῖς;

'Η ἄμυνα ἡμῶν γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τῶν σχολείων, εἰς ἃ κυριαρχεῖ ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, ἔνθα ἐνσταλάζεται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεαρῶν μαθητῶν τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀπέχθεια κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

'Αμυνόμεθα διὰ τῆς 'Εκκλησίας, ἀλλ' αὕτη στερουμένη κληρικῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἰδέᾳ μορφωμένων, δὲν κατέχει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα δι' ὧν θὰ δυνηθῇ ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς βουλγαρικῆς, τῆς ὁποίας οἱ ἱερεῖς, ἐφαμίλλως πρὸς τοὺς διδασκάλους, καθίστανται κήρυκες τῆς μεγάλης βουλγαρικῆς ἰδέας καὶ τοῦ κατὰ τῶν 'Ελλήνων διωγμοῦ, τῶν τυράννων τούτων τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους!

'Αλλὰ προσέτι διὰ τῆς ἐλλείψεως παντελοῦς παρ' ἡμῖν συστήματος ἐργασίας, ὡς καὶ προσώπων ἱκανῶν, ὅπως ἀναλάβωσιν εἰς χεῖρας των ταύτην, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ὑστεροῦμεν τῶν Βουλγάρων καὶ ὅτι διὰ τῶν ἐλλείψεων τούτων προπαρασκευάζομεν τὸ ἔδαφος τοῖς ἐχθροῖς.

Οἱ Ἕλληνες κυβερνῆται μυωποῦσι. Τὰ βλέμματα αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ φθάσωσι μέχρι τῆς Θρᾴκης, τὸ θάμβος τῶν ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων ἀμαυροῦσι τὸ φῶς των καὶ χαλαροῦσι τὴν περὶ τὰ γενναῖα ἔργα ἔφεσίν των.

Οὕτως ὁ 'Ελληνισμός, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ ἐν Θρᾴκῃ, ἀφεθεὶς εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις παλαίει καὶ ἀγωνίζεται τὸν ἱερώτερον τῶν ἀγώνων.

Ἀλλ' ἡ Θράκη περικλείει τὸ ἐθνικὸν ἴνδαλμα, τοῦ ὁποίου τὸ ὑπέροχον ὅραμα ἐνανούρισε τὸν δουλωμένον ὕπνον τοῦ ἔθνους ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας. Μὴ ἡ πρὸς τὴν Θράκην ἀδιαφορία ἐπεκτείνεται καὶ μέχρι τοῦ θόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας;

Δὲν πρέπει νὰ τὸ πιστεύσωμεν.

Ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν καὶ νὰ ἐργασθῶμεν ἐπιμόνως, συντόμως καὶ μετὰ φανατισμοῦ.

Μὴ λησμονῶμεν τοὺς λόγους τοῦ Ἰγνάτιεφ, τοῦ δημιουργοῦ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ὅστις κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Σίπκας εἶπε τὰ ἀκόλουθα εἰς τὴν ἐν Σόφιᾳ ἐνώπιον αὐτοῦ παρουσιασθεῖσαν Ἐπιτροπήν:

«Ἀγαπῶ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοῦ 1862. Ἀγαπῶ ὅλους τοὺς Βουλγάρους, Δὲν κάμνω διάκρισιν μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ μὴ ἐλευθέρων. Μίαν μόνον κάμνω διάκρισιν· παρὰ πολὺ ἀγαπῶ τὸν δοῦλον Μακεδόνα. Διὰ νὰ ἐπικρατῇ εἰρήνη ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐγὼ ἀνεκάλυψα ἕνα τύπον — *Τὴν Βουλγαρίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου*. Ἀλλὰ δι' αἰτίας ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μου ὁ τύπος οὗτος, ἡ συνθήκη αὕτη, δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἐγὼ ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ, ζῶν ἢ τεθνεώς, συμβουλεύω καὶ κληροδοτῶ εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὅπως παραδίδωσιν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱόν, ὅτι ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ. Κληροδοτῶ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος νὰ ἐργάζηται, ν' ἀγωνίζηται, νὰ μάχηται, νὰ παλαίῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ν' ἀποσπασθῇ μήτε ἓν μέρος, μήτε ἓν χωρίον, μήτε εἷς ἄνθρωπος ἀκόμη ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου».

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ
ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι

Α'.

[Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ μητροπολῖται Μογλενῶν, Πελαγωνίας καὶ Κορυτσᾶς ἀπηύθυναν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὰς ἑπομένας ἐπιστολὰς περὶ τῶν διηνεκῶς διαπραττομένων κακουργημάτων ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν βουλγαρικῶν κομητάτων].

Ἐν Φλωρίνῃ, τῇ 16 Μαΐου

«*Παναγιώτατε καὶ θειότατε Δέσποτα,*

»Μετὰ βαθυτάτης λύπης προάγομαι, ὅπως φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας προσκυνητικῆς μοι θειοτάτης Παναγιότητος ἀπαίσιον γεγονὸς καὶ τραῦμα καιριώτατον, πλῆξαν ἐσχάτως καὶ πάλιν τοὺς εὐσεβεῖς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς τῆς ταπεινῆς μοι ἐπαρχίας, ὑπερβὰν κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἀγριότητα πάσας τὰς μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν αἱμοβόρων ὀργάνων τοῦ βουλγαρορρωμουνικοῦ Κομιτάτου διαπραχθείσας φρικαλεότητας.

»Τῇ 21 Ἀπριλίου ἐ. ἔ., ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, δέκα τρεῖς φιλήσυχοι κάτοικοι τῆς ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Καϊλαρίου κωμοπόλεως Κατρανίτσης τῆς ταπεινῆς μου ἐπαρχίας, ἐν οἷς συγκατελέγοντο καί τινα παιδία, ὡς κατωτέρω ἐκ τοῦ καταλόγου αὐτῶν φαίνεται, μεταβαίνοντες μετὰ τῶν ὑποζυγίων των εἰς τὴν πόλιν Νάουσαν, χάριν τῆς ἐν αὐτῇ τελουμένης ἑβδομαδιαίας ἀγορᾶς, πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας καὶ σμικρὰν οὕτω ἀνακούφισιν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῆς κατατρυχούσης αὐτὰς πενίας, ἐνέπεσαν οἱ δυστυχεῖς ἀπροσδοκήτως εἰς ἐνέδραν καὶ σκληρῶς βασανισθέντες καὶ ἀνηλεῆ κατὰ κεφαλῆς καὶ τοῦ ὅλου σώματος διὰ πελέκεων πλήγματα λαβόντες, ἐτελεύτησαν μετὰ φρικώδεις ἀγωνίας τὸν ἔνδοξον μαρτυρικὸν θάνατον· μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρέθη φονευμένος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ παῖς τις Παντελῆς Μπέκας τοὔνομα ἐκ Νεβέσκης της ἐπαρχίας Καστορίας, πρὸ ἡμερῶν ὑπὸ τῶν ἰδίων, ὡς φαίνεται, κακούργων ἀπαχθεὶς εἰς τὰ ὄρη.

»*Τὰ ὀνοματεπώνυμα* δὲ τούτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: 1) Πέτρος Γ. Παράσχου, ἡλίας 45 ἐτῶν, ἐγκαταλείψας χήραν σύζυγον καὶ 5 τέκνα, 2) Μιχαὴλ Γ. Παράσχου, 30 ἐτῶν, ἐγκαταλείψας χήραν σύζυγον· 3) Ἰωάννης Ἀντ. Σταμπουλῆς 55 ἐτῶν, ἐγκαταλείψας χήραν σύζυγον καὶ 4 τέκνα· 4) Νικόλαος Ι. Μπίτσιου, 30 ἐτῶν, χήραν σύζυγον· 5) Θεοδόσιος Κ. Θεοδώρου, 32 ἐτῶν, χήραν σύζυγον καὶ 3 τέκνα· 6) Μιχαὴλ Ι. Γιούρου, 35 ἐτῶν, χήραν σύζυγον καὶ 3 τέκνα· 7) Θωμᾶς Χ. Καπετανόπουλος, 28 ἐτῶν, ἐγκαταλείψας μητέρα καὶ 1 τέκνον· 8) Μιχαὴλ Ἐμ. Μπασδέκης, 45 ἐτῶν, χήραν σύζυγον καὶ 4 τέκνα· 9) Ἀντώνιος Γ. Δήμου, 25 ἐτῶν, ἐγκαταλείψας μητέρα καὶ ἀδελφήν· 10) Σταῦρος Ι. Τσίτση, 28 ἐτῶν, ἄγαμος· 11) Μάρκος Γ. Χ'' Τάσκου, 13 ἐτῶν, μαθητής· 12) Σταῦρος Μ. Χ'' Τάσκου, 14 ἐτῶν, μαθητής· 13) Γεώργιος Α. Σιώνη, 16 ἐτῶν.

»Συνεπείᾳ τοῦ ἀποτροπαίου τούτου γεγονότος ἡ συγκοινωνία τῆς ῥηθείσης κωμοπόλεως Καστρανίτσας μετὰ τῶν πόλεων Βοδενῶν καὶ Ναούσης παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος διεκόπη, ἅτε πάντων τῶν κατοίκων φοβουμένων καὶ μὴ τολμώντων πλέον νὰ διαβῶσι τὰς ὁδοὺς ἐκείνας, αἱ δὲ οἰκογένειαι τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἄνωθι θυμάτων μένουσιν ἐνδεεῖς καὶ ἀπροστάτευτοι, οὐδὲν ἄλλο ἔχουσαι στήριγμα ἐκτὸς τῶν ἀπωλεσθέντων οἰκείων των, ἐφ' ᾧ καὶ ἄξιαι τυγχάνουσιν οἴκτου καὶ πάσης βοηθείας.

»Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς τε Κατρανίτσης καὶ τοῦ παρακειμένου χωρίου Γραμματικόβου τυγχάνουσι πένητες καὶ ἐνδεεῖς, διὰ τῆς ἡμερησίας αὐτῶν ἐργασίας ἀποζῶντες καὶ μετὰ δυσκολίας προφανοῦς ὡς ἐκ τούτου τὰς οἰκογενείας αὐτῶν συντηροῦντες, ἅμα δὲ καὶ ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συναλλάσσονται οὗτοι καὶ ἐργάζονται μετὰ τῶν πόλεων Βοδενῶν καὶ Ναούσης, εὐχερῶς κατανοεῖται ὁπόσον ἦν βαρὺ διὰ τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων τὸ διὰ τοῦ τραγικωτάτου τούτου ἀνουσιουργήματος προσγενόμενον αὐτοῖς πλῆγμα καὶ ὁπόσον ἐπιβάλλεται ἡ ταχυτέρα τῶν ῥηθεισῶν ὁδῶν ἐξασφάλισις πρὸς ἔναρξιν καὶ πάλιν τῆς ἐλευθέρας ἐν αὐταῖς κινήσεως τῶν κατοίκων.

»Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν μνησθεισῶν ὁδῶν καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν παθουσῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τῆς πληρωμῆς τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου, ἔσπευσα ἐξαιτησάμενος παρά τε τοῦ γενικοῦ ἐπόπτου ἐξοχωτάτου Χιλμῆ πασσᾶ καὶ τοῦ νομάρχου Μοναστηρίου τὴν σύντονον λῆψιν τῶν καταλλήλων κυβερνητικῶν μέτρων καὶ τὴν παροχὴν τῶν προσηκουσῶν διαταγῶν. .

»Περὶ δὲ τῆς παρηγορίας καὶ ὑλικῆς ἀνακουφίσεως τῶν βαρέως πληγεισῶν καὶ ἀπορφανισθεισῶν εἰρημένων οἰκογενειῶν, προστρέχω εἰς τὴν Μητέρα ἡμῶν, τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἐξαιτούμενος παρ' αὐτῆς θερμῶς τὴν παροχὴν ταῖς ῥηθείσαις τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων. Παρόμοιον κακούργημα διεπράχθη, Παναγιώτατε δέσποτα, τῇ 12 Ἀπριλίου ἐ ἔ. καὶ εἰς τόπον δίωρον τῆς Φλωρίνης ἀπέχοντα καὶ πλησίον τοῦ ἑλληνορθοδόξου χωρίου Ἀρμέντσκου τῆς ταπεινῆς μου ἐπαρχίας, κατακρεουργηθέντος ἀνηλεῶς ὑπὸ Βουλγάρων κομιτῶν πτωχοῦ τινος ἐργάτου, φιλησύχου κατοίκου τοῦ ῥηθέντος χωρίου καὶ πιστοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, Χρήστου Θωμᾶ τοὔνομα, καθ' ἣν ὥραν ἠσχολεῖτο οὗτος ἐργαζόμενος ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. Ὁ ῥηθεὶς ἦν ἡλικίας 55 ἐτῶν, ἐγκαταλείπει δὲ σύζυγον καὶ 4 τέκνα.

»Ἐπὶ τούτοις ἀσπαζόμενος εὐλαβῶς τὴν ἁγίαν καὶ χαριτόβρυτον δεξιὰν τῆς Ὑμετέρας σεπτῆς μοι κορυφῆς καὶ ἐξαιτούμενος τὰς θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς ἀρωγούς μοι, ὑποσημειοῦμαι βαθυσεβάστως.

Τῆς Ὑμετέρας προσκυνητῆς μοι Θ. Παναγιότητος εὐγνώμων θεράπων καὶ πρόθυμος τοῖς ὁρισμοῖς.

† Ὁ Μογλενῶν ΑΝΘΙΜΟΣ»

Β'.

»*Ἐι Μοναστηρίῳ 20 Μαΐου 1906.*

«*Παναγιώτατε δέσποτα,*

«Συνεχίζω τὸ μαρτυρολόγιον τῆς ταπεινῆς ἐπαρχίας μου ἀπὸ τῶν μέσων παρελθόντος Ἀπριλίου.

1) Τῇ 11 Ἀπριλίου Βούλγαροι λησταί, εἰσελθόντες νύκτωρ εἰς Κρουσέβιτσαν

τοῦ Μοριχόβου, μὴ δεξαμένην κατὰ τὸ Πάσχα τὸν ἀπὸ ἔτους ἐπιβλεβλημένον αὐτῇ Βούλγαρον ψευδοϊερέα, ἀπήγαγον καὶ κατακρεούργησαν τὸν ἰσχυρότερον ὀρθόδοξον τὸν Χρήστον Μπογόγιαν, ἐτῶν 55, οἰκογενειάρχην.

2) Τῇ 14 Ἀπριλίου Βούλγαροι λησταί, εἰσδύσαντες εἴς τι δάσος, ἀπήγαγον 16 ξυλευομένους ὀρθοδόξους τῶν χωρίων Βρὸτ καὶ Γαρδιλόβου μετὰ τῶν ἵππων των, ἐφόνευσαν τὸν ἐκ Βρὸτ Βογόϊον Νάκην, ἐτῶν 26, οἰκογενειάρχην, καὶ ἀπέλυσαν τοὺς λοιπούς, ὑποσχεθέντας ν' ἀποσχισθῶσι.

3) Τῇ 12 Ἀπριλίου, δεκαπενταμελὴς συμμορία ρωμουνιζόντων καὶ Γκέγκηδων ἐπέδραμε τὴν καλύβην ἐν τῷ ὄρει Περισῶρι τῆς Ναούσης ἓξ ἀνθρακέων ἐκ Ροκοτίνης τῆς Πελαγωνείας, ἔδεσεν ἅπαντας, ἀφήρπασε 16 λίρας, 8 ἵππους, καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῆς καλύβης, ἐφόνευσε τοὺς τέσσαρας Ἀπόστολον Εὐαγγέλου ἐτῶν 35, Λάζαρον Κίρστεν ἐτῶν 30, Σταῦρον Κωνσταντίνου, ἐτῶν 28, οἰκογενειάρχας, καὶ Ναΐδον Κόλεν ἐτῶν 20, φυγῇ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς διασωθέντων τῶν ἄλλων δύο Μήτρου καὶ Γκόσε—οἳ καὶ ἐκόμισαν εἰς Μοναστήριον τὴν εἴδησιν—καὶ εἶτα διεσκορπίσθη.

4) Τῇ 22 Ἀπριλίου Βούλγαροι λησταὶ ἀπήγαγον ἐκ τοῦ χωρίου Σφέτα—Πέτκας τὸν ἄρτι ἐξ Ἀμερικῆς ἐπανελθόντα ὀρθόδοξον Χρῆστον Δημητρίου Τσέκουταν, ἐτῶν 25, οἰκογενειάρχην, καὶ ἀπέκτειναν μαχαίρᾳ.

5) Τῇ 26 Ἀπριλίου ἐν Μοναστηρίῳ, ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀγορᾷ, ὁ Ρέσναλης κομιτατζῆς Μιχαὴλ ζαχαροπλάστης ἐπυροβόλησεν ἐξόπισθεν τὸν ὀρθόδοξον οἰκογενειάρχην Ἰωάννην Κόνιον, ἐτῶν 40, καὶ διέτρησε τὴν ὠμοπλάτην αὐτοῦ.

6) Τῇ 28 Ἀπριλίου, ἐν τῷ Βαϊρίῳ Μοναστηρίου ὁ Ὀθωμανὸς καβάσης τοῦ βουλγάρου Στέφου Νικολάου ἐπυροβόλησε τὸν οἴκαδε ἀπερχόμενον ὀρθόδοξον Νικόλαον Σλαμάρην, ἐτῶν 30, οἰκογενειάρχην· ἡ βολὴ ἠστόχησεν εὐτυχῶς.

7) Τῇ 3 Μαΐου ἐν Μοναστηρίῳ ὁ Ὀθωμανὸς καβάσης τοῦ Βουλγάρου Γιώφκου ἐπυροβόλησε πλειστάκις κατὰ τῶν οἴκαδε ἀπερχομένων ὀρθοδόξων, τοῦ καφεψοῦ Ἄτση, τοῦ πρώην ζαπτιὲ Σπύρου καὶ τοῦ ὑπηρέτου Κωνσταντίνου, αἱ βολαὶ ἀπέτυχον εὐτυχῶς.

8) Τῇ 5 Μαΐου, ἐν Μοναστηρίῳ, ἔξωθι τοῦ ἡμετέρου νοσοκομείου, ὁ Βούλγαρος Γιῶβος καὶ οἱ δύο Ὀθωμανοὶ καβάσιδες ἐπυροβόλησαν ἐπανειλημμένως τὸν 70ούτην διευθυντὴν τῆς δημοτικῆς σχολῆς τῆς νέας συνοικίας Μοναστηρίου Ἀνδρέαν Δημητρίου, ὅς, θανατηφόρως βληθείς, ἐξέπνευσε τῇ 8 Μαΐου καὶ ἐκηδεύθη πομπωδῶς.

9) Τῇ 5 Μαΐου βουλγαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα εἰς τὸ ἐν Μοριχόβῳ ὀρθόδοξον χωρίον Μπέτσιστα, ἀπήγαγε πέντε προκρίτους πρὸς σφαγήν· ἀλλὰ συμπλοκῆς γενομένης διέφυγον ἄτρωτοι οἱ πρόκριτοι.

10) Τῇ 6 Μαΐου ἐν Μοναστηρίῳ τρεῖς κομιτατζῆδες, πέρυσι μὲν Σέρβοι, φέτος δὲ Βούλγαροι, ἐπυροβόλησαν τὸν ὀρθόδοξον ἔμπορον Μήτκον Ρουσίδην ἐνῷ ἐξυρᾶτο ἐν κουρείῳ· ἀλλ' αἱ σφαῖραι ἔβαλον καὶ διέτρησαν τὸν πόδα τοῦ κουρέως Δημητρίου Στεργίου 30 ἐτῶν, οἰκογενειάρχου.

11) Τῇ 12 Μαΐου ἐν Πριλάπῳ, ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ περιπάτου μετὰ τοῦ καϊμακὰμ-μουαβίνη Κυριακοῦ ἐφέντη ὁ Κωνσταντῖνος Ἀλευρᾶς, ἐτῶν 25, ἄρτι ἐκ Παρισίων ἐπιστρέψας παρὰ τοῖς οἰκείοις του, ἐπυροβολήθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ Βουλγάρου καὶ ἔμεινεν ἄπνους· ἦν ὑπήκοος Ἕλλην, σπουδαστὴς τῆς νομικῆς καὶ υἱὸς ἰατροῦ.

12) Τῇ 15 Μαΐου ἔξωθι τοῦ Μοναστηρίου τριμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία ἐπέπεσε κατὰ τῶν εἰς Βρὸτ μεταβαινόντων χωρικῶν, ἀλλ' αἱ βολαὶ ἐθανάτωσαν μόνον ἕνα ἵππον τῶν λοιπῶν (περὶ τοὺς 40) κρυβέντων ἐν τῇ βρύσῃ τῶν παρακειμένων ἀγρῶν.

13) Τῇ 18 Μαΐου, ἐν Μοναστηρίῳ ὀκταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία, ἀναθεῖσα τῷ 18ετεῖ Εὐαγγέλῳ Πέτκου ὀρθοδόξῳ νὰ φονεύσῃ Ἕλληνας καὶ ἐξέλθῃ εἰς τὰ ὄρη μετ' αὐτῆς καὶ ἀρνηθέντος τοῦτο, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἀπέκτεινεν.

14) Τῇ 19 Μαΐου ἐν Μέσῳ Ὕγρει εἰσελθοῦσα ὀκταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία εἰς τὸν οἶκον τοῦ στύλου τῆς ὀρθοδοξίας Χρήστου, κατεκρεούργησεν αὐτόν, ἐτῶν 40, τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Κώταν, ἐτῶν 50, τὴν τούτου χήραν θυγατέρα Στόϊναν, ἀπήγαγε δὲ καὶ τὴν σύζυγόν του μεθ' ἑνὸς ἵππου εἰς ἄγνωστον διεύθυνσιν. Πάντως θὰ σφαγιασθῇ καὶ αὕτη.

» Ὁ ὁρίζων λίαν τεθολωμένος.

» Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ.

» Τῆς Ὑμετέρα σεπτῆς μοι Παναγιότητος ταπεινὸς καὶ ὁλοπρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Πελαγωνείας ΙΩΑΚΕΙΜ»

Γ'.

» *Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 19 Μαΐου 1906.*

«*Παναγιώτατε Δέσποτα,*

» Ἡ κρίμασιν, οἷς οἶδε Κύριος, τὴν δύστηνον ταύτην χώραν ἀπὸ ἱκανοῦ διὰ φόνων καὶ ἄλλων καταστροφῶν λυμαινομένη σχισματικὴ Προπαγάνδα τελευταῖον ἐνεφανίσθη διὰ φόνου καὶ δὴ φόνου ἱερέως καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπαρχίᾳ. Ὀπαδοὶ δηλονότι τοῦ ἀπαισίου βουλγαρικοῦ Κομιτάτου μεταβάντες εἰς τὸ βουλγαρόφωνον χωρίον τῆς ἐπαρχίας μου Βιμπέλι, τὴν ἑσπέραν τῆς 10 τρέχοντος μηνός, ἐφόνευσαν τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα αὐτοῦ παπᾶ Χρῆστον καὶ κυριολεκτικῶς κατεκερμάτισαν αὐτόν. Τὰ ἀνωτέρω μετὰ πόνου ψυχῆς φέρων εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης Παναγιότητος καὶ κατασπαζόμενος τὴν παναγίαν Αὐτῆς δεξιάν, διατελῶ.

» Τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος.

† Ὁ Κορυτσᾶς ΦΩΤΙΟΣ»

Τὸ προσεχὲς φυλλάδιον τοῦ Ἰουλίου θὰ ἐκδοθῇ ὁμοῦ μετὰ τοῦ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, θὰ περιέχουσι δὲ ἀμφότερα τὰ πρακτικὰ τῆς Συνδιασκέψεως.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὴν 31 Μαΐου 1906

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου. 1906	30 Ἀπριλ. 1906
Ταμεῖον { εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	2,261,242.10	2,779,100.56
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	229.800.—	204,770.—
» κερματικὰ γραμμάτια, δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1.210,420.—	1,201,915.—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ { Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τρ. εἰς τὸ Ἐξωτερικὸ	»	33,872,216.83	29,930,793.27
Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902.	»	12,415.527.83	12,585,226.83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τρ. γραμματίων	»	67,778,575.42	67,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		10,500,000.—	10,500,000.—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων { Εἰς χρυσὸν . . . Δρ. 23,760.960.75 / » τραπ. γραμ. » 28,878.900.—	»	52,639,590.75	52,639,590.75
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	20,798.576 22	19,787,897.63
Προεξοφλήσεις	»	2,802,980.95	2,759.313.69
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	11,385,100.66	12,091,575.31
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	1,158,821.84	1,193.364 69
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	59.514,476.68	58,392,481.93
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	43,348.535.44	43 342,739.34
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	13,443,4:6.61	12,835,887.61
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	4,951,343.06	5,005,837.18
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμ Πρ. Τρ. Ἠπειροθεσ.	»	4,160.545.70	4,160,545 70
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	1,500,000.—	1.500,000.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,778,642.50	1,778,642 50
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τρ τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 % (εἰς τρ. γρ.)	»		
Τοκομερίδια ἐν γένει	»	8.356 724 27	8,337,472.58
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστ. ἐκποιήσεων	»	2,6:0 634 60	2,585.289.42
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	1,635,385.65	1,633 9?7.80
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τρ. γραμματ.)	»	2,302,171.93	2,281,10 .93
Διάφοροι λογαριασμοί	»	382,355.21	5,094,417.89
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	1,576 960.—	1,576,960.—
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσ.)	»	1,120,000.—	1,120,000.—
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τρ. γραμματ.	»	400,000.—	400,000 —
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1 000,000.--	
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	1,034,784.20	910 418 09
Διάφορα	»		
	Δρ.	366,178,838.45	364,407,844.12

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου	30 Ἀπριλίου
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ :			
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως . . . . Δρ. 67,778,575.42			
II. » » Τραπέζης . . . . » 39,265,714,68	»	107.044,290.30	108 825,841.77
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,500,000.—	10,500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	8,239,418 88	5,236,436 08
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	18.445.194 75	18.069,963 23
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	849,314.65	1 071,939 69
Μερίσματα πληρωτέα	»	247.460.—	263.650.—
Καταθέσεις Δημ. διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν „ΒΦΜ' Νόμον	»	283,749,94	283,749 94
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ { λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ. δημοσ. ὑπεγ. προσόδων) } { Εἰς χρυσὸν . . Δρ. 699,532.89 / » τραπ. γραμ. » 12,554,540.09 }	»	13,254,07248	10,409,949 23
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν	»	452.304.70	13,347.18
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	242.730.75	261,468.95
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς Χρυσὸν	»	252 218 29	1 057,826.51
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	10,701.48	10,701 48
Ἔντοκος κατάθεσις Δημοσ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ-Πειρ-Δεμερ-Συνόρ.	»	12 415 527 83	12,585.226.83
» » « » τρ. γρ)τια » » »	»	128,150.21	690,973,21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	83 481,069.81	86.305,554.55
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 0)0 εἰς χρυσὸν	»	44,841,390 00	44,841,390 —
» » » 2 1)2 0)0 εἰς τραπ. γραμμάτια	»	20 487,200.—	20,487.200 —
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσὸν	»	1,015,676.—	1,207,608.—
» » » » 2 1)2 0)0 εἰς τρ. γραμμ.	»	162 227.50	171,520 —
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	6 041,962.42	5,859,367.22
Διάφορα	»	4,284,178.46	2 754,130.25
	Δρ.	366,178 838.45	364,407.844,12

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰουνίου 1906.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,10
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1.—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1.—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0.20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0.10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0.10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2.—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0.10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις.	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0.50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.	»	1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens.	»	1.—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
19).	A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental.	»	0.50
20).	O. de Bezobrazow — Idées sur la Question d'Orient.	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυιστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2.—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0,10
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1.—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—
31).	**Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—